

8/7906

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSÉ MELLETT,

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

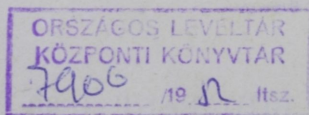

1890-diki ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1890.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

Z rezerвного fonda
Knjižnica [?] slovenskej
pre antikvariát

Budapest, 1890. Az Athenaeum i. r. társ. könyvnyomdája.

TARTALOM.

Lap.

Zrínyi ismeretlen munkája. (I—II. közl.) Közli: <i>Kanyaró Ferencz.</i>	1,	261
Naplók és emlékiratok a XVII-ik századból:		
1. Paskó Kristóf emlékirata 1668.		25
2. Apáczai Tamás 1671-iki portai követsége		38
3. Jelentés az 1672-iki mozgalomról		46
4. Köleséry Sámuel naplója. Közli: <i>Szilágyi S.</i>		48
Budavár 1684-iki ostroma. Közli: <i>Szádeczky Lajos.</i>		49
I. Rákóczy György összeköttetése Lengyelországgal. (II-ik közl.) Közli: <i>Gergely S.</i>		59
Szaniszló Zsigmond naplója. (IV—VII. közl.) Közli: <i>Torma Károly</i>		77
	307, 493,	756
Az Erd. Múzeum Oklevelei. (III—IV. közl.) Közli: <i>Szabó K.</i>	102,	325
Az Erd. Káptalan Levéltára. (III—IV. közl.) Közli: <i>Beke A.</i>	130,	360
Adalékok a kenézek intézményéhez. (I—II. közl.) Közli: <i>Lehoczky</i> <i>Tivadar</i>		155, 474
Levelek Heraclides Jakab moldvai vajda és Zay Ferencz kassai főkapitány összeköttetéseinek történetéhez. (I—III. közlemény.) Közli: <i>Thallóczy Lajos</i>	209, 456,	577
Herczeg Rákóczy Zsigmond levelezése. (V—VII. közl.) Közli: <i>Szilágyi S.</i>	229, 424,	597
Az utolsó erdélyi trónjelölt történetéhez. Közli: <i>Thaly Kálmán</i> .		401
Oklevelek Teleki Mihály és a bujdosók diplomatai stb. [1675— 1865.] (I—II. közl.) Közli: —i —r		511, 637
Szemelvények külföldi levéltárakból. Közli: Dr. <i>Pastor</i>		700
Az 1688-iki hadjárat és Belgrád ostroma. Közli: <i>Göz, százados</i>		721

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Kálmáncsehy Márton életéhez. Közli: Ifj. <i>Kemény Lajos</i> . . .	174
Adatok a nagy-enyedi ref. főiskola történetéhez. Közli: <i>B. S.</i> . . .	179
Bogády András testamentuma. Közli: <i>Szerémi</i>	185
Szunyogi Mátyás regéczi várnagy instructiója. Közli: <i>Komáromy</i> <i>András</i>	190
II. Lajos király kincseinek összeírása. Közli: <i>B. S.</i>	367
A gróf Draskovich család levéltárából. Közli: <i>Szerémi</i>	370
Kassa fegyvertára a XVI. és XVII. században. Közli: Ifj. <i>Kemény L.</i>	377

	Lap.
A Szerdahelyi család levéltárából. Közli: <i>Szerémi</i>	539
Bodó Ferencz magyar végrendelete 1517-ből. Közli: <i>Barabás S.</i>	558
Bethlen Gábor és István osztozásai. Közli: <i>S. R.</i>	560
Haller Gábor neveléséhez. Közli: <i>S. R.</i>	562
A kassai Szent-Erzsébet egyház inventariuma 1699-ből. Közli: Ifj. <i>Kemény Lajos</i>	563
Az erszénygyártó cseh szabályzata 1561-ből. Közli: Ifj. <i>Kemény L.</i>	771
Szepességi árszabály 1610-ből. Közli: <i>Weber Samu</i>	773
Leltárak és összeírások. Közli: — <i>i</i> — <i>n</i>	781
Tholdalaghy Jánosné végrendelete. Közli: — <i>n</i>	787

VEGYES KÖZLÉSEK.

A Kürthy család levéltárából. Közli: <i>Pettkó Béla</i>	195
Probatio Calami. Közli: Ifj. <i>Kemény Lajos</i>	196
Huszár Gál életéhez. Közli: u. ő	197
Pótlék. Közli: u. ő	199
Két magyar levél. Közli: u. ő	200
Czeglédy életéhez. Közli: u. ő	200
Frank Bálint kinevezése. Közli: <i>Sz. S.</i>	201
Comenius ismeretlen munkája. Közli: u. ő	202
Zrínyi két levele. Közli: u. ő	204
Az adó beszolgáltatás történetéhez. Közli: u. ő	208
A hazai ipar történetéhez. Közli: Ifj. <i>Kemény Lajos</i>	385
Henckl János életéhez. Közli: u. ő	385
A kassai egyház történetéhez. Közli: u. ő	388
A pataki templom történetéhez. Közli: u. ő	389
A pataki iskola történetéhez. Közli: u. ő	389
Bocskai halálát követő vallatásokból. Közli: u. ő	390
Az 1607-iki mozgalom történetéhez. Közli: u. ő	391
Alvinczy Péter életéhez. Közli: u. ő	392
Két levél Apafi Mihály uralkodása első éveiből. Közli: <i>Sz. S.</i>	393
Követjelentés 1662-ből. Közli: <i>Komáromy András</i>	394
A nagyszebeni nyomda történetéhez. Közli: <i>b. s.</i>	399
Cserey Mihály birtokügyben való protestatiója. Közli: <i>b. s.</i>	400
Adalék Csernel György 1634-iki lengyelországi követsége történetéhez. Közli: <i>S. R.</i>	569
A kassai tanügy történetéhez. Közli: Ifj. <i>Kemény L.</i>	790
Forgács Imre följegyzései. Közli: <i>Sz. L.</i>	795
Forgács Ádám térítvénye 1637-ből. Közli: <i>Sz. L.</i>	797
Bossányi Lőrincz kötlevele. Közli: <i>Szerémi</i>	799
Bossányi Sándor adóslevele. Közli: <i>Szerémi</i>	799
Gróf Rákóczy László levele 1659-ből. Közli: <i>Szerémi</i>	800

ZRÍNYI ISMERETLEN MUNKÁJA.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Nem csekély izgalom előzte meg az 1655-iki pozsonyi országgyűlést. Három év óta már folyton halogatták s időközben meghalt a nádor, meghalt az országbíró. Az ország szerette volna minél előbb betöltve látni e sarkalatos hivatalokat; ám az udvar helytartósággal akarta volna mellőztetni a nádorságot. Meghalt e közben IV. Ferdinánd, az »ifjabb király« is. S III. Ferdinánd és környezete bizton hitték, hogy a magyar nemzet nemcsak uralkodóul fogadja az elhunytak öcsését, a papságra nevelt Leopoldot, de kimondja még azon felül, a mit I. Ferdinánd óta hiában sürgettek, magának az uralkodó háznak örökös voltát is.

Ilyen célzattal jött le az udvar 1655-ben nagy kísérettel Pozsonyba. És bár márcz. 1-én már megérkeztek, egy hét múlva is mind csak a bemutatás, a multság járta. Mászor harmadvagy negyed napra megnyitották a gyűlést, most nyolcz-kilencz nap is eltelt, míg ő fölsége eléggé kimutathatta örömét kedvelt híveinek oly rég nem látása felett....

Csak márcz. 10-én olvasta fel a kancellár az országgyűlést megnyitó magyar beszédet. A szép tartalom a kedves hazai nyelven kétszerte kellemesben hathatott az egybegyűlt rendekre. Mégis mindjárt az első vitában érte az udvari pártot az első vereség. Lippai helytartóságáról ugyanis a nádor kívánó többség hallani sem akart. A protestánsoknak sohasem lehetett volna így reménységök nádorságra; a katolikusok pedig nem akarták, hogy az érsekek jogot formáljanak maguknak a legfőbb hatalomhoz. Szelepcshényi, a kancellár, legalább a jövő országgyűlésre szerette volna elhalasztatni a választást. A nemeseknek ez sem tetszett; ők mihez sem akartak elébb fogni, míg nádorukat meg nem választják. Ekkor Lippai közbenjárására kiadta az udvar a jelöltek neveit, kihagyva azok közül mindenekelőtt a szabadelvű és nagytehetségű Zrínyi Miklóst, kinek Lippai és a klerus

akkor nagy ellensége vala; kihagyva azután a nagy Eszterházi vejét és tanítványát: Nádasdy Ferenczet, kinek fondor esztétől és nagy gazdagságától az udvar nagyon tart vala; és megválasztatták a neusséggel márcz. 15-én Wesselényit, kit szerelmi kalandjairól többen ismertek, mint tehetségeiről és ki az udvarnak és a papok »ligájának« kész eszköze vala.¹⁾

Hogy elesett az udvar egyik tervétől, a nádorság elejtésétől, az alkalmasan megválasztott nádort magát akarták felhasználni másik tervöknek, az örökösödésnek, annál biztosabb kivitelére. Valaki a Wesselényi házában titkon egy írott beszédet tett le, mely a szabad királyválasztás felhagyását és az uralkodónak örökös királyul választását javasolta.

Április 14-én, a mely nap először ment ki Pozsony városából mulatni ő felsége,²⁾ talált Zrínyi is a pénzverő-ház előtt az utcán is elszórt iratnak egy példányára. Május 14-én Leopold Ignác főherczeg a régi szokott módon lőn királynak kikiáltva.³⁾ E két időpont közt folyt le a harc a hazafi és udvari párt között. Mily része lehetett Zrínyinek e küzdelemben, csak a kedvező eredményből tudhatjuk. Meg volt ő elégedve ez eredményvel, mint művéből kitűnik; szintűgy meg az országgyűlés további végzéseivel is; csak az nyugtalanította lelkét élénk aggodalommal, hogy mindez üdvös határozatok a papiron maradhatnak s az udvar az örökösödést előbb-utóbb csak kiviszi; hisz' most is oly sokan vannak, kik hallgatnak az ismeretlen pasquillus-író álnok hitegetésire.

Ennek meggátlására tervezi első nagyobb politikai munkáját. Junius elején még Pozsonyban, a királyné koronázásán, ő viszi a királyi pálczát.⁴⁾ Junius végével már Horvátországban látjuk, hol a Novigrád és Sziszek környéki parasztlázadást nyomja el. Eltelik a szüret, beáll a fagy és a leesett hó pihenést hoz a kifáradt végbelieknek. Zrínyi is eléveszi a tollat pihenőül s hozzá lát, a miket az év nagy részén át lelkében hordozott: eszméinek szavakba foglalásához.

És itt hozzá kell állanunk a Szalay nézetéhez.⁵⁾ Bár maga Zrínyi is hallotta bizonyára a nádor által a gyűlés elé bevitt beszédet, mégsem ez ellen ír tulajdonképpen, hanem csak az utcán talált pasquill ellen, mely a köznemesség lelkének megvesztegetésére vala szánva. Ide mutat az, hogy a szolgálatkész nádorról

¹⁾ V. ö. Zrínyi jellemzését Wesselényiről. Századok. II. 638. 639. 642.

²⁾ Hihetőleg vadászni, »mint ápr. 29-én is Köpcsény felé a Dunántúl«, — írja Rhédei László naplójában. M. Tört. Tár. I. 225.

³⁾ U. o. Kazy: II. 185.

⁴⁾ Katona: Hist. Crit. Reg. Hung. XXXII. 785.

⁵⁾ Magyarország tört. V. 13.

említést sem tesz munkájában s a helyett minduntalan csak a pasquill szerzőjével vitázik; ide mutat az is, hogy maga is egy köznemesnek képébe öltözik s úgy beszél a helyes utra terelni szándékolt társakhoz. A köznemes nem volna más, mint Zrínyi szolgálja: hatni akar vele a szerző társaira és hatni akar általok a főurakra. Reményt, biztatást nyújt nekik a haza föléledésére és szervezni akarja az ellenállást mind *kelet*, mind *nyugot* felől. Önálló nemzeti politikát tervel; a haderőt és pénzügyet magyar kézbe akarja letenni; a vallási ligákat politikai szervezetkésszel javálja fölváltani; a kicsapongó, féktelen elemeknek józan erényeket ajánl; aztán méltó vezér után néz számukra és felmutatja előttük a papok üldözöttjét, a nádorságra jó szándéki miatt nem melített Zrínyi grófot.

Épen ily rejtőzködést követ el Zrínyi 1653-iki nádorságkereső emlékiratában is. Bár titkos jegyekkel él a fontosabb pontoknál és bár a kitelhető legudvariasabb még álmunkájában is saját királya iránt, mégis mindvégig következetesen csak a maga szolgáját szerepelteti az emlékirat szerzőjeként. Most a Siralmas Panaszban még annál is nagyobb oka volt ily rejtőzködésre! Tudhatta, hogy a király kétszer is eltiltotta Eszterházit, hogy ne közölje javaslatait az ország megtartásán tanácskozó országgyűléssel¹⁾ s ő a jelen iratban magát a nagy nádor nem méltatlan tanítványának mutatja be. Szabadelvűbb ugyan Eszterházinál a vallást illető dolgokban, de az ország megtartására jobbadán mind az ő reformeszméit veszi föl és hirdeti. Nem mutat ugyan még oly zseniálitást a bajoknak gyökérig ható megorvoslásánál, mint az 1661-iki Áfiumban; de a Siralmas Panasznak is nem egy helyén kitetszik, hogy a szerző még sok olyant tudna előadni, a minek megnevezésétől az okos tartózkodás tiltja el. És valóban az egész mű, összemérve fény- és árnyoldalait, összevetve az első fogalmazás sok helyt feltűnő pongyolaságát a minden részén előmlő lángoló hazafisággal, — e művet Zrínyi elméje nem méltatlan termékének kell tartanunk. S oly hatást is keltett vele — bár valami nagy terjesztés helyett, úgy látszik, inkább rejtegette volna szerzője, — hogy pár év múlva már minden tikosabb iratot neki tulajdonítottak.²⁾

A véletlen úgy akarta, hogy nemcsak a Zrínyi munkája, de az annak megírására okúl szolgáló pasquill is teljes szövegében maradjon korunkra. Szalay már ismerte s főbb vonásait adja is nagy munkája egy aljegyzetében. (V. kt. 13.) A Jankovich-gyűjteménnyel juthatott az a nemzeti muzeum birtokába. Jan-

¹⁾ Toldy. Esterházy Miklós élete. 55. 56. l. Ujabb Nemzeti Könyvtár. Első folyam. Pest. 1852.

²⁾ L. Vitnyédy leveleit. M. Tört. Tár. XV. 30—31.

kovich a Dobai Székely-féle iratokkal jutott hozzá. Dobai Székely Sámuel pedig (Szalaynál tollhibából: Ferencz) egy jegyzet szerint 1736-ban május 3-án kapta a legjobb testvértől Draveczy Katalintól, Ernyey Józsefnétől. Acta religionaria et publica miscellanea cumprimis Hungariam respicientia — czímet visel a XVII-ik századbeli codex, melynek 172-ik lapján *Modus Reparandi Hungariae* czímmel iratunk kezdődik. Ugyane lapon a következő felvilágosítás olvasható latinul e műről: Consilium pro conseruandí (conservanda) Hungaria scriptum est, per Nicolaum Zrínyi 1655. in platea repertum; s németül e még érdekesebb: Copia einer Schrift so sich Anno 1655. die 14. Aprilis alhier zu Preszburg in herschenden Landtag befunden, und auf der Strasse von der Herr Graf Niclas von Zerín bey dem Müntz Hausz gefunden worde.

Négy kérdésben, mindenik kérdésre 5—6 okkal feelve, oldja meg a névtelen író feladatát. Az országos állapotok vígasztalan rajza után felteszi az első kérdést: Num nos Hungari viribus Regni possimus Patriam nostram a Turcica Tyrannide liberare? Respondeo, quod non. Primo: (Quia adeo sumus nos imbecilles. Ellenben ha alávetnők magunkat Ausztriának, ez saját erejével is védelemzne bennünket. Másodszor: Mert Magyarország saját java is kívánja az elfogadott házat örökössé tenni, az ország egységéért és tekintélyeért. Harmadszor: Ha saját nemzetünkbelit választanánk királynak, ez csak romlására szolgálna mind a magán, mind a közügyeknek. Hisz nem csak saját erőnkkel, de még más nemzetek segélyével sem állhatnánk ellen Ausztria hatalmának. Nincs is nemzet a közelben, mely kívánhatná a magyarságnak erősbültét, emlékeztvén a sok kárra, melyet tőlünk szenvedtek, mikor még hatalmunknál voltunk, s így segélyünkre dehogy állanának. S bárha a magunk nemzetéből sok ezer katonát támaszthatnánk is, melyekkel a háborút egy ideig viselnők: hol vannak — kérdi — a kik e sereget vezethetnék? Hol vannak a magyarok közt, a kik ostromhoz, vagy mezei ütközethez értenének? Ubi robur Exercitus antiqui Hungarici? — — — Ubi ordo pugnandi? ubi ars ordinandorum Cuneorum? Mély feledés borítja a Hunyadi János és Corvin Mátyás dicsőségét. Tehetetlenek vagyunk a török bestiák ellen.

Azután felteszi a második kérdést: A quo igitur salus et redemptio (*úgy*) nostra pendet? A Deo et gratia ipsius a Domo Austriaca. Itt elé számlálja a nehézségeket, a miket ennek útjából el kellene hárítani. A harmadik kérdésben arra tér át, melyek a módok, hogy Ausztriát a mi megszabadításunkra reá bírjuk. Felelet: Alázatos könyörgés. . . »Esedezzünk alázatosan ő felségének, hogy bennünket és országunkat oltalma alá vegyen és rólunk atyailag gondoskodjék, igyekeztvén a német birodalom

ügyeinek elintézése után a kereszténység természetes ellenét legyőzni s minket az elviselhetetlen járom alól fölszabadítani.« Ezért való háladatosságunkból pedig válasszuk őt és fiutódait örökös királyunkká; oly feltétel alatt azonban, hogy magát — az egy választási szabadságon kívül — minden jogunk és szabadságunk fentartására kötelezze. A negyedik kérdésben felvetett kétkedésre: De vajon okosan tesznek-e a magyarok, ha felhagynak a szabad választással? megnyugtatólag válaszol. Mert vagy van más mód az ország helyre állítására, vagy nincs. Ha van, ugyan melyik lehetne az? ha nincs, bolondság lenne inkább a szabad választást megtartani, mint megszabadítani a királyságot és az elvesztett tartományokat a török járomtól. Hiszen úgy is csak a nevével birunk a szabad választásnak s jobb arról önként lemondani, magunktól szabott feltételek mellett, mintsem majdan kényszerítve, mikor a törökön erőt veendő az uralkodó ház.

Ím ez rövidre fogott tartalma az 1655. ápr. 14-én Pozsony utczáin elhánt s oly nagy port felvert politikai iratnak. Kazy nagy történeti munkájában a nádor kezébe juttatott s általa az országgyűlés elé bevitt beszédet közli. (II. 177—185.) Célzatra, tartalomra nézve teljesen egyezik ez az imént ismertetettel. Szemmel láthatólag mindkettő ugyanazon egy kéz műve. Nem tekintve az ott is hosszasan elnyújtott bevezetésre, a tárgyalásnál minden bekezdés pontosan a Dobai példánya egy-egy fontosabb részének felel meg; csakhogy míg a Dobaién a világos felosztás s az egyszerűen tagolt szerkezet igen könnyű áttekintést nyújt: addig a Kazyén az átmeneteket, a részek közti hézagokat szónoki pipere takarja, s ugyancsak az ő ismeretlenje a 2-ik és 3-ik kérdést két kikezdésben ugyan, de egyetlen kérdésbe fogva tárgyalja. A szerkezet szerint Dobai példánya egyszerűen felel meg a kérdésekre és okait a Montecuccoli-féle értekezések modorában (mely modort Zrínyi is alkalmaz legutolsó nagy munkájában) számmal megjelölve, jelentősebb dísz nélkül sorolja föl; míg Kazynál ugyanazon érvek szónoki áradatban foglalván össze, úgy hogy a fától helyen-helyen alig látni az erdőt. Az is figyelemre méltó különbség, hogy a Kazy közölte beszédben a kevély »én« és a kicsinylő, szinte megvetésig menő »ti« az uralkodó hang; míg a Dobaié a szelid »mi« tonusban van tartva. — Szóval egy konyhán költ mindkét mű; de míg a Kazy szívtelen sivársága a felpiperézett, sallangos külsővel szemmel láthatólag a főrendek elébe volt szánva, addig a Dobai-féle világos és egyszerű okoskodásával a népet, a közvéleményt, a köznemességet iparkodott megnyerni.

A Zrínyi munkájából eddigi tudunkra négy másolat maradt meg. Egyik a Kaprinai-gyűjtemény XXXIII-ik köte-

tébe van foglalva, kettő a nemzeti muzeum tulajdona, a negyedik a Nagy István könyvtárából a British-muzeumba került. ¹⁾

Az utolsó, bár kértünkre kutattak utána, mind eddig nem került elé. A Kaprinai másolatát valami tót pap készíthette, a mennyiben majdnem szolgai hűségű. Másolója mindent belé írt, a mit szeme látott; azon túl egy szóval sem többet. Sok helyt az értetlent is lemásolja; más helyeken meg üres sorral jelzi a kiolvashatatlan szavakat. A nemzeti muzeum példányai közül a Dobai Székelyében, némi kétes értékű Zrínyi megemlékezésen kívül, ez érdekes megjegyzés olvasható: *Hunc libellum Comes Simon Forgách de Ghymes stante coniuratione Rakoczyana curavit recundendum in XII.* ²⁾

Sokkal érdekesebb a másik példány, melyet Gr. Sándor Mórictól nyert 1866-ban a muzeum. Merész kéz tetszik meg mindenütt rajta, mely Zrínyi nehézkes ódon szavait akárhányszor gördülékeny újjal cserélte föl s jellemző lelkiismeretességgel a hecses munkának egyetlen helyét sem hagyta volna kihüvelyezetlenül. A Kaprinai-féle példányt összevetve a Sándor-féle kerekdedebb, simábban hangzó s épen ezért csak nagy óvatossággal használt másolattal, készült emez újjal, melyet az írásjelek felrakása s a mondatok gondos elválasztása után (mikkel tudvalevőleg Zrínyi édes-keveset bajlódott) itt az alábbiakban vesz az olvasó.

Jegyzeteinkben a két példány lényegeseb eltéréseiről számolunk. A mi egyiknél vagy másiknál hiányzott, azt zár között adtuk. Szögletes zár közé rekesztettük azt, mit magunk adtunk az értelem kiegészítésére a szöveghez. Ezekon kívül észrevételeink és összevetéseinkben arra is törekedtünk, hogy Zrínyi szerzőségét mind külső és mind belső okokkal kitelhetőleg bebizonyítsuk.

Siralmas Panasz.

Úgy vagyon, hogy másnak hamisat és gonoszt nem kell kívánnunk s leginkább egész nemzetnek; de ha okot adnak mások valamiben, arra kétség nélkül kell felelnünk, és a tulajdon részünket oltalmaznunk. Ha magunkat tulajdonokkal [*így*] oltalmazzuk gondosan, vallyon ki ítélheti okosan, hogy azzal másnak gonoszt, és hamisat kívánunk? Sőt mások javait nem irigylevén, nekik jót akarunk. De bezzeg sok volna immár, ha másokra nézve,

¹⁾ Lásd nyomát a Századok 1869. 680. lapján.

²⁾ Tehát épen mint az Áfiumot. Forgách megírta Zrínyi életrajzát is, mi a British-muzeumba szintén a Nagy István könyveivel került. Ez életrajz másolatát sikerült onnan megkapnunk: de benne Zrínyi életére semmi fontosabb új adatot nem találtunk.

hogy őket meg ne bántsuk, magunkat elfelejtenénk, és nemzetünk, hazánk javainak szép szabadságát, törvényit, azoknak oltalmazását, elővételeét hátra hadnánk; azt távol szemlélnénk, és foganatosan hozzá nem nyúlunk; s vallyon van-e oly közön-séges jó gyülekezet, tartomány, ország, ki ezt művelje? Ki cselekedné azt, hogy magát ne oltalmazná? Kicsoda oly bolond, hogy a maga falatját és koncát másnak engedje könnyen? De hogy más előtted hízkeljék és színmutatással kedvet keresse a te javaidért s te engedd néki: ő kedve szerint cselekedhessék, rendelhessen mindent javaidban, hogy álnokul kitudjon etc. te azt megengeded?

Oh, nemes Magyarország! oh édes nemzet! oh szegény magyarság! engedje a mindenható Ur Isten, hogy ezt elkerülj, és kelepczében valaha ne essél. Miért vadnak országodban hízkelők, hamis színmutatók; jó akarat gyanánt azonban benned azt művelik, a mi nékiek tetszik. Úgy rendelik, ¹⁾ hogy országunk gyomrában mások gyökerezzenek, nemzetünk kiirtassék, és szegény magyarság elnyomattassék, földre tapodtassék és semmivé tévessék. ²⁾

Ezt gondviselőink talán nem veszik észben a nagy gondatlanság miatt; vagy látják, de nem mernek majd meg is moccanni. Miért nem a sajátunkért? Megfelelhetnél: mert a sok aprólékos gratia, gróff és bárónátusságnak üres titulusi, a temérdek vak barátság ³⁾ elfogta, foglalta, ragadta, holdította, fordította szíveket a saját vérektől, nemzetektől, és a kiknek pártját kellene fogniok, azt úgy gyűlölik, hogy jobban sem kell. Oh, mely rút dolog lenne, ha az első születőinket [*így!*] a színmutató gratiáknak és kedvezéseknek lencséjeért eladnánk, vagy inkább elárulnánk. De Isten attúl megmentsen bennünket!

Az elmúlt posonyi ország-gyűlésében amaz álnok pasquillus-faragó, koholó (ki tudja minemű kívánsággal és éktelen, hamis szikrával, mivel semmi oka nem vala reá: de inkább lobogó, vagy lángoló tűzzel, azaz irigységgel, gyűlölséggel gerjedett vala föl?) a magyar név alatt mardosó ⁴⁾, lappangó bagoly és farkas! Ha pedig magyar? Nemzetinek káros és hamis tanácslója. De inkább nem magyar, hanem noha Magyarországhban, de ide-

¹⁾ Mai használat szerint: rendezik.

²⁾ A gr. Sándor Móríc-féle példányban: tétetessék.

³⁾ Mind a Kaprinai-, mind a Sándor-féle másolatban 'bátorság' áll itt 'barátság' helyett. Általában e két szó, úgy szintén 'nemzet', 'nemes' és 'német' szavak is minduntalan összetévesztvék a munka egész folyamán, mi némi rejtkezésre, vagy pedig csak egyszerűen az eredeti példány nehezen olvashatóságára mutat.

⁴⁾ Maradozó mindkét másolatban. Az eredetiben, maradozó lehetett.

gen fajtúl fajzatott; sőt leghamarább fekete palást alatt lévő ¹⁾ fonnyadt és hervadt irigység és irigy fonnyadtság. ²⁾ A fejedelmi urak között eszt vesztő, és eszt vesztésnek ³⁾ előnevője és gyujtatója; a keresztény nemzetnek gyűlölője és üldözője; kívánsággal, gonosz gerjedezéssel felfegyverkedett, fuvalkodott, elrontó ellensége annak a nemzetnek, ki az egész kereszténységnek oltalmazással, és minden szolgálattal segítségére és nagy hasznára vagyon.

Az (mondom) a lator incselkedő vadász színes barátságoknak, és tökéletlen jó akaratnak hamis árnyékoztató hálóját rakta eleibe szemtelen vágyódásinak; tudniillik, mint ama róka a legyekkel szokott művelni; ⁴⁾ hogy országunkat örökessé tevén, az idegen német nemzetnek igen hasznos és szíves praeda-falatot nyersen és fogjon.

Adjátok meg országotokat örökösen (úgymond) mert azt elvesztettétek, vissza nem nyerhetétek; de így vissza vétetik; ⁵⁾ sőt szükségből és kényszerítésből így kell meglenni, mert nem oltalmazhatjátok magatokat, mivel eddig és most is a német tart és oltalmaz benneteket... Hiszen káromkodás ez a nyilván való igazság ellen! Nyissa meg elméjét a keresztény ember és vesse fontra, ha az mioltától fogvást [német] a királyunk és oltalmazónk, nem szám nélkül való falúkat, városokat és véghelyeket, kastélyokat foglalt el túlünk az ellenség (az mint majd jobban megtetszik) és a kinek oltalmazásától mindenkor tiltotta vigyázó népeinket s most is tiltja. ⁶⁾ Ha az erdélyi szokásra és condi-

¹⁾ Azaz: pap.

²⁾ Zrínyinél szokásos fordulat. V. ö. Az *lész gyorsaság* és a *gyors léssz* szokta annak a drága fának gyümölcsét elérni, kit az emberek dicsőségnek hívnak. Áfium. 375—376. l. Gr. Zrínyi Miklós munkái. Újabb Nemzeti Könyvtár. Harmadik folyam. Pest, 1854.

³⁾ V. ö. Csak egy példát hozok én mostan tinéktek,
Melyet nem régen látott az ti szemetek;
De ti abból sokat *eszben* vehetitek,
S visszavonyást köztünk kárnak esmérítek.

Szigeti Veszed. VIII. ének 68. vsz.

⁴⁾ Zrínyi szokott ily homályosan czélozni. Pl. az Áfiumban ezt mondja: A pacsirták példája adjon okot nekünk a mi magunk bizodal-mában... (Zr. munkái. 369. l.) Mely kifejezést Pázmány következő helye világosit némileg föl: Pacsirta módjára cselekedjék az erd. fejedelem; ne bátyjára, ne sógorára (mert azokban sokszor megesalatoszik ember) hanem magára bízva a dolgot. Lásd Magyar Tört. Életrajzok: Pázmány Péter. 230.

⁵⁾ Kaprainál: vették. Gr. Sándornál előbb: vehetitek, utólagos javítással: vétetik.

⁶⁾ Vess össze az 1661-ben irt Áfium következő helyével: Szintén oly békességben leszünk, mint addig voltunk; mindenén impune ment el

tiókra lépett volna nemzetünk, vallyon miért szintén úgy meg nem maradott volna épen; akkor a várainkat, városinkat, falúinkat ily rútúl nem vesztettük volna a külsők miatt, hanem most is birtokunkban volnának etc. Hiszem ¹⁾ nagy hamisság ez!

Ugyanis ki nem látja azt, hogy ennek írása merő czigányság, ²⁾ és alattomban való német kivánságnak födele; hogy tudniillik szabadságunknak szárnyaitúl és szép tündöklő nemzetségednek ékességétül megfosztván, vagy azokat megköltözvén az haereditariummal, téged és szegény magyarságot mintegy fogságban hozván, és pokol feltátott torka gyanánt telhetetlen kívánságainak praedájává tegyen. Még is te ilyenre hajlandó vagy? Vak legyen az, ki rostán által nem látja az elrendelt tört; ki a hamisságnak igyekezetit és kívánt végeit eszében nem veszi. Vajha oly módosan hallhatnád ³⁾ azt az német beszédit, és a közönséges ellened való agyarkodást és áhétást, kik, elhidd, hogy bizonyosak: egy szálíg felháborodnék és állana a hajad; benned való véred felposdulna etc. és megtanulnád beszédekből, hogy szíveknek torkai ellened vannak feltátva, semmit majd jobban nem óhajtván, hanem hogy alájok vessenek, körmök közzé szorítsanak, és úgy bánhassanak veled, az mint akarnak.

Vadnak kétség kívül a magyarok közül, kik ellenkeznek e szókkal és megvetik azokat. Könnyű nekik mást gondolni, mert az édesgető szép szókkal elragadtattak ⁴⁾; a hízkeledésből rendelt jó tartások, kedvezések, gratia-ígéretet alatt éppen ellopott és foglaltatott szívek. Könnyű nekik imádni a külsőket; de azonban hátra is kellene nekik tekinteni, és a sajátjokat meg nem vetni, feledékenységre nem venni; hanem meggondolni, meglátni, hogy mi vagyunk, kik amaz nagy terheket viseljük, melyek oly nagyok,

eddig a török, mi pedig mint a láncon kötött s tartott ebek voltunk, és ha ki valaha leódozta magát, tehát mindjárt a magyar volt lator, a magyar piszkáló, a magyar békességrontó. Zrínyi Miklós munkái 393. l. Újabb Nemzeti Könyvtár.

¹⁾ Ma hiszen, hisz? Zrínyi rendszeren ily ódon alakjában használja. V. ö. Hiszem nagy vilitas ez! Áfium. 396. l. Hiszem talán nem vagy kintaláló isten! Zrínyiász. XII. ének. 100. vszak stb.

²⁾ Célzás a szerzőre. Szelephényi nyitrai püspököt, később kalocsai és esztergomi érseket gyanúsították czigány eredettel. V. ö. Szalay köv. helyét az 1662. országgyűlésről: A vitatkozás néha kevésbbé nemes hangon is folyt. Szelephényi a hevesebb megyei követeket »bubuleos Hungariae«-nek nevezgette, mit Székely Abaujból »egyvalakinek czigány eredetelű« torolt meg. Magy. Tört. V. kt. 68. l.

³⁾ E hely az író járt-költ voltára mutat, úgy szintén nem közönséges állására.

⁴⁾ Azaz: külföldieket.

hogy a szegény alatta valóknak vállok és erejek majd színtén lenyomattatik egész [a] földig, és éppen meggyőzettetik; úgy, hogy ha akarjuk is, csak igen nagy erőszakkal mászhatunk ki alólók. S ki tudja, végre mi lesz? Akár hasznunkra, akár kárunkra légyen, ki csudálja, ha az igen megrakott (vagy töltött) puska elszakadoz s nagy kár tétetik ¹⁾ etc. Mi érezzük, mi szenvedjünk (úgymond a Rév-Komáromiak, Győriek ²⁾) hogy a tulajdon tavainkból kihányattatunk, üzetettünk, forgattatunk, meggyaláztatunk és tapodtatunk.

Nagy íga ez nekünk, ki rajtunk vagyon; de bizonyosan nagyobb léssen az maradékinknak; mivel szüntelen nevedeknek rajtunk a boszútételek, üldözések, ³⁾ kik szintén csak czélúl vettek bennünket; és napról napra öregbedik merészségek az üldözőknek; ehhez képest sokkal jobb dolgok vagyon a török igája alatt lévőknek. Ez pedig nem másonnan vagyon, hanem hogy a mi kedves gondviselőink, uraink és magistratusink szintén elfelejtkezzenek rólunk, kevés gondjok velünk, pártunkat nem fogják.

Vallyon ki nem látja, hogy mint kelepczében és lépes vesszőn a madár, mint a vad a törben és hálóban, már is függünk és veszverődünk, ⁴⁾ sanyargattatunk, embertelenül nyomorgattatunk; ha igasságinkban, tulajdon birodalminkban szabadok nem vagyunk; ha igyünk és törvényünk hátra maradnak; ha senki nem akar híven és kegyes szemmel reánk tekinteni, jót gondolni megtartásunkról, szabadításunkról; ha mint a fejetlen lábok és tagok, mint a fő nélkül való sereg, mint az esze vesztett, ⁵⁾ egymást rontó ház népe a gondolatlan ⁶⁾ gazda alatt, olyanok vagyunk. Fejünk vagyon, nem egy pengig, de még is fejetlen lábak vagyunk. Mert a fejeink, kikben minden reménységünk volna, tanácsko-

¹⁾ V. ö. a következő kifejezésekkel: A gyűlölség olyan, mint a fölöttébb kénköves porral *megtöltött* ágyú, ha kisütöd, nem csak azt, kire iránzottad, elrontja, de a pattantyúsát is. Fölötte *rakra* vala ez a német úr gyűlölséggel, el kellett *szakadozni* a maga idejében. Mátyás király életéről való elmélkedések. Zrínyi munkái. 330. l.

²⁾ Komárom és Győr teljesen német kézen volt e században. Német volt a várórség, német a várkormányzó. (Lásd Kerékgyártó Árpád. Magyarország tört. k. könyve. III. 201.) Komáromban volt ugyan a német mellett magyar kapitány is; de azért mennyire el volt nyomva a magyarság e várakban, mutatja Zrínyi gyakori rá utalása, ki az ő példájukból festi Magyarországnak jövődöbeli állapotát, mit a németek készítenek számára.

³⁾ Kapriuinál: üldözések. E két szó is minduntalan összezavarva a munka folyamán.

⁴⁾ A Sándor-féle codexben: vészverődünk.

⁵⁾ U. o. eszve vesztett.

⁶⁾ U. o. gondatlan.

zásra, konferenciákra soha egyben nem gyűlnek, mint másutt az szokás, hanem dőzsölésekkel eltemették ¹⁾ az Istentől adatott szép ajándékokat, elméjeket, és így a közönséges jót éppen elfelejtik. A fő fejük látván, hogy nem ösztönöztetik és (nem) kinszerítetik a gondviselésre, csak könnyen cserben és veszendőben hágy bennünket. Sőt az ellenkező nemzet kívánván kívánja romlásunkat, hogy annál könnyebben elnyomhasson bennünket. Egyfelől nagy praestát és basalinánt ²⁾ mutat, hogy kedvére hajtson, hátad megé pediglen oktalan ebnek szidogat; pogánnál alább valónak nevez, tart; és mint annak, úgy nem kívánja jódát, előmentedet. Ha barátság, barátság, jó és hosszas barátság; de a mellett házunkat, nemzetünket nem kellene kordéra vetni. Mások minden keresztény jó cselekedetekkel is nemcsak magokat megtartják, de még a miénket is el akarják s igyekeznek háritani, és kezeink közül kitekerni. Mi pedig oly együgyűek vagyunk, hogy noha nyilván szintén nem mondjuk, hogy úgy légyen: de hiszem gondatlanságunkból kitetszik, hogy fáradság és nagy munka nélkül elveszik majd tőlünk; mert sajátunkban azt mívelik, úgy parancsolnak most is, a mint akarnak; azt és úgy építenek, rendelnek mindent hazánkban, ³⁾ mint nékiek hasznos.

Oh, magyarországi nemes vitézlő fő urak, és rendek! hol az igaz magyar szív? hol ama gerjedező magyar vér? Mi vérünk ontatik, sebesedünk, romlunk, veszedelemre vezettetünk s kézen fogva vitettetünk, s miért nem gerjedünk, s hogy nem ébredünk ⁴⁾

¹⁾ U. o. eltemetik.

²⁾ Sándor-codexben: basalamán. Valami török szó lesz, ha nem basilinda (királyt tévő játék, Páriz Pápai) helyett áll.

³⁾ Kaprinainál: házunkban. Hihetőleg így is volt az eredetiben; mert Zrínyi tollában, 'ház' és 'haza' teljesen egy fogalom. Emlékezzünk csak a Zrínyiász befejező sorára: Vigan burittatom *hazám* hamújával; vagy a Megyernek írott ismeretes levelére: Az *házának* nyavalyáját látom nagyobbbnak. Zr. munkái. Ujabb Nemz. Kvtár. 195.

⁴⁾ Mintha a Rákóczi-ének szilaj rythmusa kelne életre ez indulatszaggatta sorokból: V. ö.

Jaj hát szegény magyar nép!
Az ellenség téged mikép
Szaggat és tép!
Mire jutott állapotod —
Romlandó cserép.
Mintegy ékes eleven kép
Voltál olyan szép. — —
Megromlottál, mint cserép, —
Jaj hát szegény magyar nemzet
Jóra mikor lép?!

Hol az igaz magyar szív?
Hol ama gerjedező
Magyar vér?
Mi vérünk ontatik,
Sebesedünk;
Romlunk, veszedelemre
Vezettetünk,
S kézen fogva vitettetünk:
S miért nem gerjedünk?
S hogy nem ébredünk?...

fel a nagy gondviseletlenségnek mély álmából? De ugyan lássuk meg az igasságnak palástja alatt levő pasquillusnak hamisságát, a kire, mint vak a veremben vezérlőjének álnok szavaira, úgy hajolnak sokan a magyarok között; azok leginkább, kik nem értik a dolgot; főképpen a magyarok gyűlölői, ellenkezői, alattomban rágói, marói, a kiktől minden jót vettek eddig, hogy az ellenség ellen megoltalmaztuk őket: minden gonosz kívánói.

Ki legyen legfőbb veszítője és rontója Magyarországnak... az históriákban igen nyilván meglátszik, hogy Sigmond királyunk (német volt ő) régenten a mely szerencsétlenül, nagy veszedelmivel, meg oly rendeletlenül ¹⁾ harczolt kétszer is ellenséginkkel, és kit Hunyadi János [és Mátyás király] kevés magyarokkal az ő módjok és szerencséjek szerint, ²⁾ sokszor megverték és szegényítették minden hatalmával, attól ³⁾ királyunk minden sok-ságival meggyőzetett, úgy, hogy ezek a harczok után utat nyitottak inkább a töröknek Magyarországon, hogysem mint ezt elidegenítették és verték volna. Innét lött (a mint Orteliusból kitetszik) hogy ellenségünk nagy erős szívet vévén, Nándorfehérvárunkat megszállván, végre meg is vette; onnét a kérédő lompos oltalmazóink, csak életben megmaradhassanak, az erős várból kiszaladtanak, és futásra vették a dolgot; ⁴⁾ de az

¹⁾ A. m. rendezetlenül. A Sándor-codexben: rendetlenül.

²⁾ A magyar harczmód fensőbbiségére czéloz a német lassú, késedelmes taktika felett. Hogy mily fölénye volt az előbbinek a török ellenében, mutatják mindenen előtt saját fényes harczi sikerei és mutatják szép-ajjának, a szigetvári Zrínyinek is szép diadalai a baboccai mezőn. Lásd Salamonnál: Az első Zrínyiek. 394—408.

³⁾ Itt, bár egyik másolat sem mutatja, kétségtelenül hiány van a szövegben és értelemben.

⁴⁾ Ez nem áll! Nándorfehérvár nem Ferdinánd osztrák herczeg, hanem Lajos magyar király kezén volt elestekor. Őrsége is magyar és rác és nem német vala. Mindezt Zrínyi jól tudhatta Istvánffyból. Ha az esetből levont következtetések nem szintén Nándorfehérvárra mutatnának, azt lihetnők, hogy Zrínyi Jajczával, Bosznia fővárosával, téveszti össze, melyet valóban a németek adtak föl s melynek elestét 12 vár és egész Bosznia szomorú pusztulása követte: de így semmi kétség sem férhet ahoz, hogy az író készakarva vagy akaratlan valótlant mond. Mi czélból tette? fel nem foghatni. Talán a német elleni gyűlöletet akarta egész Magyarország romlásának reá költésével végletekig felkorbácsolni. Az mondandunk is felesleges, hogy Ortelius ez esetben nem a németeket, hanem éppen a magyarokat rója meg, kik a királyi udvarban gondatlanul tánczoltak, lakomáztak, mialatt Nándorfehérvár az egész kereszténység szégyenére és nagy kárára gondatlanságuk miatt kezüktől elesett. Lásd az 1604. és 1620-iki nürnbergi kiadás 41—42. l.

nyakukban lévő töröktől ugyan végre is meggyaláztattak és elvesztek.

Ez hozta nemzetünk nyakára a török elhatalmazását, merészségét, minden kegyetlenségét; a honnan az lőtt, hogy mind Mohács mezején s mind másutt nagy veszedelme származott a szegény magyar nemzetnek. S ha mondod, miért hát jobb gondot nem viselt magára a magyar? Ez a felelet: hogy királyhoz való hűségét mutatta meg ott is, kire magát és dolgát reá bízta s király directiójában nem avatta magát; mert a mint most is gyakorta történik, árulónak neveztetett volna. De ím látszik, mennyit használt nekünk az idegen nemből való királyunk; menjünk azokra, kik nem régiek.

A fő végházainkat, városinkat a német vagy maga vesztette, vagy miatta vesztettük el. Budánk német miatt veszett el, mert azt magának akarta kaparítani, mely végre tűzzel-vassal gyűtt nemzetünkre. Canisát, Babocsát német király alatt áruló német vesztette el. Győrt is az rontotta vala el állhatatlan árulatás által; de azt vissza vették a szegény magyarok. Szigeth végháza német királyunk alatt veszett el, kit erős vitéz bajnokuuk, Zríni Miklós, erős, de kevés vitézivel egész haláláig oltalmazott; s meg is tartotta volna azt, bár csak kevés segítséget küldött volna neki német királyunk; de az mint azt könnyen elmúlatta és vontatta, úgy kevés gondja volt reá. ¹⁾

¹⁾ Vessd össze a Zrínyiasz következő helyével:

Bízol-e németben, te okos horvát bán,
Hogy hamar segítséget küld néked talán?
Német, mely tégedet az föld alatt kíván
Lenni, segítséget hoz kárával talán?
Ki nem esmérheti német barátságát?
Leginkább magyarhoz gonosz akaratját?
Hogy gyűlöli német az magyar katonát
Ha akarod, adok néked ezer példát,
De bár az úgy legyen, eljűjjön az német,
Rákháton tinéktek hoz ő segítséget:
Elvesztitek akkor kedves éltetőket,
S ők török kezében találják Szigetet.

VI. ének: 29—31. vsz.

Bár Halul bég szájába adja e szavakat az óvatos költő, ki Szulimántól küldetvén, lebeszélni akarja Zrínyit az úgyszólamint hiában való ellenállásról, mégis kitetszik belőlök, ha jobban vizsgáljuk, a személyes él. Mert az »okos« Halulnak nem a tenni nem akaró németre, mi akkor még csak egyszerű feltevés volt, a minck valódisága csak később tűnhetett ki: hanem minden kész akarata mellett is *teljes tehetetlenségére* a roppant szul-

Az erős Esztergom várát német commendant vagy kapitány gyalázatos gondviselésével és szunyáta landszknechttel játszottatta el. Erős, szép Egret német vesztette el; kinek úgy van, hogy számos német és sok mások mentek segítségekre, de valaminthogy baba [babra?] pompával siettek csak segítségre, úgy szintén a reszkető landsknechtek megijedvén, kapitányok híre nélkül, alattomban, kiszöktek a várbúl, és az ellenség gyorsan és nagy könnyen bément a szép várunkba.¹⁾ (Orteliushúl kitetszenek ezek.) Ugyanottan majd 80,000 az német, olasz, spanyol etc. úgy megverettetett és úgy elszélesztetett, hogy azt a népet soha senki nem gyűjthette össze többé; ki mindenfelé az orszákokban elbujdosott és futott volt, mintha mindenütt nyakán lett volna a török. A többirül nem kell szólni; elég ha országunknak ezek a legfövebb és kulcsosabb, hatalmas, erős várai, kiket annyi mind az jó gondviselő és igen oltalmazó németek miatt, és azoknak állhatatlanságok, árultatások, gondviseletlenségek, tudatlanságok által a német királyok nagy hatalma alatt rontánk s veszténk el. Mindezekkel együtt mennyi sok falúinkat pusztított el az ellenség nem régi idő alatt is (hogy a régirül már ne szóljunk), kire csak az ifiúság is reá emlékezik,²⁾ úgy hogy azoknak számát sem tudhatjuk könnyen. Ki alatt [vesztek] ezek? Tudjuk, hogy ezek az álnok s kérkedő, csak szóval és színnel oltalmazó tutorink alatt lettek meg. De miért nem viseltetek hát magatok jobb gondot magatokra? Felelj: hogy ha ezeknek a nagygéretű, de keveset telje-

táni hatalom ellenében kellett volna *okos* beszédében reá mutatnia. A mit ott a loyális költő elfedve ad, azt itt a névtelen író szabadon nyilvánítja; a keserű igazságot t. i. hogy saját biztonsága érdekében áldozta fel a nagyevű hőst a kislelkű osztrák önzés.

¹⁾ V. ö. az Áfium 374. lapjával. Ott is Budával kezdi Zrínyi az idegenek miatt elveszett váraknak felsorolását és Egert mindjárt Esztergom mellé helyezi. A Siralmas Panasz felsorolásában ezenkívül még az is felkölti a figyelmet, hogy a várak úgy következnek egymás után, a mily távolságban a Zrínyiek lakóhelyétől, Murakóztól esnek. Így Kanizsa után mindjárt Babocsát, Győrt és Szigetvárt, azután Esztergomot s legvégül Egert említi föl. Hogy ezt csak Zrínyi tolla tehette, Babocsa közbevegyítése is mutatja. Mert egy alábbi megjegyzés szerint a hazának csak *legfőbb, kulcsos és erős* várait akarta az író elé sorolni; Babocsa ellenben mind a XVI. mind a XVII-ik században kised, középszerű erősség lévén (lásd Salamonnál, Az első Zrínyiek, 382. l.) Kanizsa melletti felhozása legvalószínűbben Zrínyitől telhetett ki, kinek betörései ellenében e vár Kanizsával együtt hathatósan védte a török határt.

²⁾ Az író ifjú korára vonatkoztatható e megjegyzés. Zrínyi 1655-ben Galeazzo Gvaldo adata szerint csak 35 éves volt.

sítő tutoroknak szavain el nem indulván, jól akartak volna magyar uraimék a dologhoz fogni, és gyakran tanácskozással serénkedni, találtak volna módot bizonyosan benne, hogy oly formán, mint Erdélyt, megtartották volna országokat jobb renddel, és ennyit el nem vesztek volna benne; falúinkat nem csepegette ¹⁾ volna ily renddel ²⁾ az ellenség; az minthogy Erdélyt sem szerette. — És hogy ezek [alatt] a tutorok alatt is jobban nem oltalmazták magokat a magyarok, a sok királyi mandatum és tilalom cselekedte, hogy derekasan eleiben nem állottak az ellenségnek, és dühösségét vissza nem verték; mert midőn cselekedték is, mindjárt Crimen laesae Maiestatis árulóknak kiáltották őket, ³⁾ a minthogy az Erdélyieket most is rebelliseknek és árulóknak tartják; s nem egyéb fundamentumból pedig, hanem látván (hogy) az ilyen tutorok és oltalmazók alatt veszni indulnak, azért magok akartak jobb gondot viselni magokra; kiért senki okosan meg nem szólhatja őket; csak egyebaránt is országunknak régi törvényi és dicsíretes szokási mellett megmaradhatnánk. Hogy

¹⁾ Vessd össze. De ezen csekélyülvén a méltóság, hamar azután *Josepegy*... Zrínyi Oktatása (utolsó emlékirata.) Kaprinai: Collectaneorum Tom. XXXIII.

²⁾ Így is lehetett az eredetiben: falúinkat nem csepegette [csepegette] volna ily renddel renddel az ellenség... Vessd össze: A kir. megszállá Hamburgot, kit megveve; azután *renddel renddel* az ausztriai városokat, kik mind fejet hajtának neki. Mátyás kir. életéről való elmékedések. Zrínyi M. munkái. Újabb Nemzeti Kvtár. 355—356. l.

³⁾ V. ö. Áfium. 393. l. Zr. munkái. E században a törökök rabló becsapásait a magyar urak és várkormányzók visszaveréssel vagy hasonló beütésekkel torolták meg, úgy hogy Zrínyiek némelykor még Boszniába is lekalandoztak. Mindez az udvar híre nélkül történt; mert a császár környezete jobban szerette a dúlásokkal, fosztogatásokkal zavaros békét, mint sajnálni tudta a nycmorgatott alattvalók végképen tönkrementét. Ezért valahányszor hírt kaptak ily vállalatról, mindannyiszor letiltották a vezéreket kemény fenyegetésekkel, a felségi jogokra s több effélre való hivatkozásokkal; azonban a megtörtént tény előtt a legtöbbször szemet hunytak. Zrínyinek ilyenemű vesződése az udvarral böven találhatók Vitnyédy leveleiben. (M. Tört. Tár. XV—XVI. kt.) Anyyira is ment a merész horvát bán, hogy az udvar szűkkeblű politikájával szemben saját belátása szerint kötötte meg vagy bontotta fel a békét török szomszédaival. Bár a miniszterek eleget zsörtölődtek az ily esetek miatt ellene, az udvar mégis mindvégig békével tűrte e visszaélést: nem mertek a hatalmas dynastiával nyíltan kikötni, nehogy a németellenes pártnak táborába kergessék és az úgy is nagy számú elégteleneknek a vele tartó horvátok csatlakozásával erős támaszt és a megsértett Zrínyiek személyében két jeles tehetségu vezért adjanak.

penig Mohács mezején, és másutt is, egyszer avagy kétszer igen megverettük nemzetünk, azzal el nem vettettük volna emyire az országot; mert sokszor jobban megromlott annál a tatárok által, de azután megint ugyan lábra állott, míg oly királyink valának, kik ugyan szívből igyekeztek megtartásunkra.¹⁾ De az országunk minden romlásának, veszedelmének kezdője, oka, alkalmatossága a külső nemzet volt;) és sokkal nagyobb veszedelmére volt a német, mintsem hasznára; a minthogy most is veszten veszünk ugyan szemlátomást. Miért hányja, veti magát, s miért kérkedik tehát? Miért veti szemünkre azt nagy csalárdúl, kinek önmű maga az oka és szerzője? Ugyanis édes magyar nemzet, avval rontottad el magadat, midőn királyid alatt, kik veled nem gondoltak, hallgattál, csendes voltál, és hívségedet megtartottad; eszvesztőidnek, gyűlölség-, irígység-, egyenetlenségszerzőidnek szokásitúl [— —?] az honnat megszegni és bontani megengedted könnyen, hogy az ellenkező héja tollaidat megszagassa és ne repülhess; a ki mellett tutorid szándéki és kívánsági megteljesednek, és így lassan-lassan körmük közé szoríttatol.

Tehát magyarok vettették el országokat; megengedhető, de ily fundamentumból, hogy a németekkel vetettek barátságot, azoknak igen sokat hittek; a dolgot reájok bízták; magok között befogadták [s] tanácsokkal éltek; nem különben mintha valaki álnok

¹⁾ Vessd össze az egyidejűleg készült »Mátyás király életéről való elmélkedések« következő helyeivel: Az ilyen király csinál maga alattavalóiból is vitézeket, a maga példájával felserkenti az aluvókat és felébreszti a szumnyadókat; az ilyen alatt nevelkednek jók és lesznek vitézek minden nemű és rendű emberek, úgymint Kinizsi Pál . . . (Ujabb Nemzeti Könyvtár: Zrínyi M. munkái. 356. 1.) A királyok állapotja olyan, hogy *nem az ő otthonbeli és privata operatiójokból tesznek ítéletet az emberek az ő jóságokról, hanem az országnak boldogságából, az alattavalók securitásából, népe ritézségéből, közönséges bőségéből*; viszont a hol ezekben fogatkozás láttatik, *a királyok vélkének tulajdonítottatik mind az.* — — Mert viszont minnyájoknak *szumnyadtságát a fejedelem ébrékségének* kell őrzeni, minnyájok nyugalalmát az ő fáradságának. (364. 1.) A király (Mátyás) noha ilyen nagy gondjai valának, semmit el nem mulata — — a ki országának megmaradására való lett volna avagy ékesítésére. — — Nem számlálom az épületeket széllal az országban, nem a nagy költségeit — — *hanem országának securitására nézendő dolgokat considerálok*: úgymint tiszteknek érdemes distributióját, törvényeknek fundatióját, városoknak erőssítését, nemzetének fényessülését, és az barbariesnek elromlását, igazságnak mindenütt administratióját. Ezek a dolgok nem minden királyoknak adatnak, és *leggyőképen azoknak soha sem, a kik a maga országát s alattavaló nemzetét nem tisztu szírből szereti és [nem] gyönyörködik benne* [úgy], mint Mátyás király. (359. 1.)

rókat a ludak közzé megtartásokra, nyájaskodásokra és őrzésekre [befogadna]; tudniillik kinél jobb módot soha nem találhattunk volna kigondolni az elromlásunknak megszerzésére. Bezzeg ebre bizták volt itt a hájat! Ugyan úgy oltalmaznak-é bennünket a jó németek, a mint kérkednek véle és a mint majd mindnyájan elhittették magokkal? ... A pasquillus-faragó ez okból vitatja, hogy örökessé tegyük országunkat, hogy (úgymondanak) az és mi magyarok az ő emberségekkel és oltalmazásokkal állunk fenn. Ám látjuk, végházainkban vannak némely nyomorult kemencze- és kőfal-őrző, maga hányó-vető landszknechtek; építenek ugyan és reformálják a bástyákat néhol, de azt is nem mívelik jobban a török ellen, mint mi ellenünk.

De mit mível a jó Istenért olyat, a mivel nem tartoznék? Azért ő az első fő, hogy a tagoknak gondját viselje; ezt akár-mely más király is végben vihette volna a tulajdonunkkal; ennél jobban szánszándékkal is kevesebbet hasznunkra soha sem mívelhetett volna a német, mint most látjuk lenni. Bőven megfizeti országunk minden fáradságát. De ebben ugyan úgy van, hogy királyunkra (Isten megtartsa!) nem annyira vethetünk, ki ártatlanságából talán nem is tudja országunkat, állapotunkat: ¹⁾ hanem magunkra és urainkra vessünk, kik sebeinket meg nem mutatják az orvosnak, dolgainkat nem szorgalmazzák, nem is igyekezik végben vinni, hanem mindenünket könnyen elmúlat-

¹⁾ Nem egészen tettettett loyalitás ez. III. Ferdinánd sok jó akarrattal volt az ifjú Zrínyi iránt, a kit atyja, II. Ferdinánd, már zsenge gyermekkorban kir. főlovászmesterré tett, ő a horvát végörök főkapitányává s kevéssel utóbb — tanácsosai ellenére — horvát bánná tette. Gyöngéd czélzás rejlik már abban a gonddal kiválasztott körülményben is, hogy éppen egy negyedszázaddal atyja kineveztetése után és (decz. 27-én) éppen azon a napon, melyen szépapja, a híres szigeti hős, bánságát megkezdte, kapta ő is a királyi tanácsból kineveztetését. (V. ö. Salamon: Az első Zrínyiek 356. l. és Rattkay: Memoria Reg. et Banorum etc. Viennae 1652. p. 238.) A király bizton remélte, hogy a sokat ígérő ifjú követni fogja atyja példáját, ki saját birtokait a török kényére hagyva, a birodalmi zászlók alatt egész lélekkel küzdött a császári ház érdekeiért; és követni fogja a szigeti Zrínyi példáját, ki életét hősileg áldozatul dobta, hogy megmenthesse a százezernyi birodalmi hadserget, mely alig tudott mit tenni a töröktől való nagy félelmében. Miklósnak is erősen égett keblében a Zrínyiek hagyományos hűsége a trón iránt. (Lásd pl. I. Leopold trónraléptéhez fűzött hazafireményeit barátjához, Ruchichhoz írt levelében. Győri történelmi és rég. Füzetek. 1863. II.) Csak a haza iránti hő szeretet, a veszendő ország sorsán, jövőjén való kétségbeesett aggodalom ragadta őt mind tovább-tovább, hogy felszította végtére ama lángokat, melyek a Tököli- és Rákóczi-féle fölkelésben lobbanták fel vészes tüzőket.

ják. Leginkább másodsor ama fősvény és telhetetlen német consiliariusok (kiket talán csak ama legszélesebb és mélyebb örvény fog megtölteni!) cselekeszik azt, hogy ne értse romlott állapotunk folyását királyunk, kik elhittették véle, hogy mind jól vagyon a dolog, és így kiverik fejéből, ha mit akarna is művelni velünk kötelessége szerint.¹⁾ De innét nem kell megutálnunk senkit is, nem illendő; hanem a mi részeinkről csak az felette igen kívántatnék, hogy királyinkat²⁾ ösztönöznénk az igasságink és fogadási megtartására; és hogy ez jobban meg lehessen, tanácskozással kellene hozzája foguunk és módot keresnünk benne, a mint legrendesebben lehetne az meg.

Hányják ugyan, vetik, hogy sokat fizetnek a végházainkra: talán azok töltöznek véle, kik semmi hasznunkra nincsenek! A szegény oltalmazó katonáink hópénzeket szemekkel sem látják, — ha szintén vetnek is néha valami ritka rossz posztót nyakok-

¹⁾ III. Ferdinánd tanácsosai sem Zrínyinek, sem a magyar nemzetnek nem voltak jóakarói. Mindjárt a király halála után (1657. ápr.) így ír róluk Zrínyinek Vitnyédy: Talán kegyelmesebb urakat ad Isten Ngtoknak, eltávozván nem jó akarói (az udvartól) s azok helyében jó akarói succedálnán; az üdű ezután többre tanít, ha látjuk az seculum gubernáló planetákat az változásban. (Vitnyédy Istv. levelei. Magy. Tört. Tár. XV. 56.) Maga Zrínyi munkáiban sok helyt nyilatkozik kedvezőtlenül a király magyargyűlölő tanácsosairól. Így a Discursus Tertiusban, a Quintus Discursus és a Szerencséről írt elmélkedés végén. Legérdekesebb és szorosan ide tartozó nyilatkozata a Siralmas Panaszszal egyidejű Mátyás kir. életéről való elmélkedésekben így hangzik: Most mikor nem csak római császárság s magyar királyság vagyon egyben kapesolva, de Csehország, de sok más praerogativa: remélhetünk-e mi jobb időket, nem tudom; de bizony apparentiája semmi nincsen. Vagyon ugyan remediumja, de nehéz az embereknek általkodása miatt. Ha a mi urunknak alattavaló magyar nemzethez való diffidentiait nem nevelnék, sőt kigyomlálnák a rossz tanácsok [tanácsosok], kik között mind német s magyar vagyon, de rossz; ha el nem hitetnék vele, hogy nem bír másképpen a magyarral, hanem mikor nyomorúlt; ha viszont nemzetünket annyi kétségben hajon fogva nem húznák és, ha ugyan akaratja ellen is, régi jó állapotra fel igyekeznének emelni: kész volna a dolog, örülhetne a keresztényiség, nem telnék tovább az otthomán hold. De valamint lehetetlen a szeleknek fújását a tenger háborúságára meggátolni, így lehetetlen a fejedelmek tanácsától az ilyen rossz elméjű tanácslókat eltiltani. — — Elég ez eddig, többet tudnék mondani, ha használna. Sed et hoc vanitas est. (Ujabb Nemz. Kvtár. Zr. munkái 353—354.) Ezt a *többit* a Siralmas Panaszban mondja el — *ha használna!* . . .

²⁾ T. i. két királyunk volt akkor, III. Ferdinánd és az 1655-ben jun. 27-én megkoronázott I. Leopold »ifjabb király.«

ban, az bizonyára sokban áll országunknak; kinek jövedelme noha kevésnek látszik, de ha ember reá vigyáz és megveti:¹⁾ sokra megyen, a kit kitakarnak.²⁾ Esztendő által azért ugyan nagy rakott szekereket vontanak ki a bányákból. Hol [vannak] a többi királyi proventusok? Soha nem tér országunk hasznára az közel is, a ki kiméggyen közzülünk.

Tehát nem segítnek bennünket! De hogy hídgye el ember, ha az sem igyekezetekből, sem cselekedetekből ki nem mutatódik? Lásd és fontold meg, mit mivelnek velünk.

A végbeli németek magok sem mennek ki az ellenség ellen s nekünk sem akarják engedni, hogy a vérünk ontásáról elverjük; sőt ha valamely csata történik (mert táplálásokra valót keresni kell szegény végbelieknek, mivel nem fizetnek nekik, hát honnét éljenek?), a német tisztviselők kegyetlenül megbüntetik érette katonáinkat, erre hatalmat vévén magoknak; kihez pedig jussok sem volna országunk törvénye szerint. Bezzeg hogy igen mást mutat és hitet el velünk a minapi történet, midőn amaz egyetlen egy tagai országunknak, a négy fő és becsületes négy Eszterházi uraink elrontattanak és eltapodtattanak.³⁾ Midőn ez meglőtt, tehát amaz igen dicsőretek Komáromi(ak) és Győri lompos tisztviselők⁴⁾ alattok valóival (mivel egész egy, vagy másfél nappal előbb megtudták, hogy kinn a török, és hol kellessen egyben gyűlni magyar seregeknek) igen könnyen segítségre érkezhettek és megsegítették volna nagy haszonnal édes bajnokinkat, ha amaz álnok pompa és mulatság (mert másfél napig készítették potrohos testeket és bőrös berhéjeket⁵⁾ nem késleltette volna őket; és ha igaz jó akarattól siettek volna az elrendelt helyre, a hová könnyen el is érkeztek volna: mind meg lett volna. De bár csak édes vitéz magyar barátinkat bocsátották volna is el előtte, jól lett volna a dolog; de nem akarták; sőt úgy akarták segíteni édes vitézinket, mint amaz, ki a Dunában való merülését látván valakinek és módja lévén a segítségben, mordály⁶⁾ rosz emberségből ugyan nem akarja megsegíteni, hanem bele halni

1) Sándornál későbbi javítással: fölveti.

2) Azaz: a mit kitakarítanak, kivisznek az országból.

3) A szó mai használata szerint jó minap történt ez. 1652-iki szeptember havában (s nem áprilisban, mint Szalay tévedve írja) esett el ugyanis a vezekényi ütközetben a négy Eszterházi. Lásd Hoffmann Pál pécsi püspök halotti prédikációját. Bécs. 1653. és Kazy: Hist. Regn. Hung. II. 163.

4) Lomposnak spanyolos bő gunyájokért gunyolja az akkori német katonákat.

5) Berhe: nadrág, subligaculum. P. Pápai.

6) Mordály: mord, maró, mordax. P. Pápai.

engedi. E szerint cselekedtek ezek is s noha kötelesek voltak [volna] reá. Oh! sirjatok ezen minden szemek és záporosó gyanánt adjatok ki sürű könyveket, a szívbeli fájdalmak jeleit, mert a merő irigység, pokolból származott lelkek és eszközök ragadták el a ti dicsőségeteket. Mindazáltal édes elnyugodott ¹⁾ bajnokink fennmarad és fényeskedni fog a ti vitézségeteknek dicsőséges hírneve mindenkor. ²⁾ Ugyan [Ugy van] hogy az ütközetben ott volt ama félszemű német kapitány seregével együtt, de ha generalis uram ³⁾ reá nem kinszerítette volna őket a kimenetelre, talán ők ki sem mentek volna; mert azt szokták mondani, hogy veszedelemre nem kell menni embernek, ott pedig ez igen megvolt; -- és így elkerülték volna azt, kitől igen szoktak irtózni. De ha ott voltak is, mit használtak, kiből vigasztalásunk lehetne? Midőn a magyarok seregére rohant a török minden erejével, szemlélték azt, de meg nem segítették őket, látván romlásokat, mivel fölötte igen kevesen voltak annyi török ellen. Bezzeg itt mutat[hat]ták volna hűségeket, ha egy közakarattal öszve vervén magokat ⁴⁾ a magyarokkal, a vagdalkozó uraknak segítségére rugaszkodtak volna; de nem mívelték, hanem mintha szekerekhez löttek volna kötözve, meg nem indultak. Hogy pedig a reájok rohanó ellenségre kisütögették puskájokat, csak történetből lőtt, mert történetből talált reá menni a török; ezt így akarmely polyvaszóró paraszt cséplős megcselekedhette volna, ha oly bizodalmas helyben állattattak volna; ez iránt azért nem dicsekedhetünk vélek: innét reájok nézve az ellenség elvitte volna mind a rabokat, rajtok semmit sem adván, mert a török, kit helyekben, mint a sült galambot szájokban vártak, oda nem ment volna, hanem eltérvén, gyalázatjokra, szépen elballagott volna nyereségével.

A Rév-Komáromiak sem magyarokhoz való hűségeket mutatták, hanem a magok nagy felfuvalkodását etc., mert jobban jártak volna, ha a magyarokat magok mellé vették volna segítségül, ki könnyen meglehetett volna; de nem akarták, hogy

¹⁾ A Sándor-codexben: elnyugott bajnokink.

²⁾ E sorok felfogására tudnunk kell, hogy Zrínyi nemcsak legjobb barátja volt az elesett Eszterháziaknak, de közülök a legkitünőbbeknek, Lászlónak, Pápa főkapitányának, a nagynevű nádor elsőszülöttjének, halálát külön költeményben is megénekelte. A költszónak önérzetes bizakodása szól a fennebbi szavakban, melyek által a megdicsőültnek örök halhatatlanságot ígér. E költemény, fájdalom, a Vitnyédy kezén elveszett. Lásd Vitny. lev. M. Tört. Tár. XV. 59.

³⁾ Talán Forgách Ádám, Érsekújvár főkapitánya, kinek a rabló törökök vezekényi veresége köszönhető, volt ez a »generalis uram.«

⁴⁾ Egyesülvén.

tudniillik vélek köz példájok ne legyen, és valami részről tisztességekre ne legyenek, hanem magok [egyedül] dicsekedhesse- nek, és a defensiót éppen magoknak tulajdoníthassák; de azt is csalárdul. Ám elvették a nyereséget, kit Isten méltán bocsátott reájok a nagy kevélységért etc.

De építenek és jobbitnak a végekben etc. s így hasznunkra vannak? Úgy van, hogy ha lehetne tőlök [így], új végházakat építenének hazánkban: de nem hogy magyar birná, hanem német, a mint most is nem mondják, hogy Győr és Komárom magyar királyé, hanem a császáré, noha császárok nincs is a magyaroknak. Ebből a fundamentumból bánnak Komárommal és Győrrel, midőn úgy rendelték a hástyákat és azokon az álgyúkat, hogy onnét a várost belől szintén úgy löhessék és ronthassák, mint kívül az ellenséget. Úgy de [belől] magyar vagyon: úgy tehát a magyarok ellen fegyverkezik inkább a német Magyarországon, és a tulajdon végházainkban, s nem a török ellenség ellen, kivel való békességet, frigyét igen híven megtartja, mert nem akar ellene csatázni, a mint igen világosan kitetszik. Nézd szegény Magyarország, hová czéloznak a tutorink! most csak szép szókkal édesgetnek bennünket, és minden barátságjeleket mutatnak, esakhogy vesztességgel gyökereshessenek, és praescriptiókat szerezhessenek. Bizonyára végre igen könnyen csak kimutatnak országunkból és hazánkából, és érzékenység nélkül elfoglalják azt tőlünk; mert az usus és abusus oly dolog (tudnák azt prokátorink s itt, hol leginkább kívántatnék, fel nem tártják torkokat), hogy ha annak ellent nem mond senki, végre törvényre és merő igazságra fordul s válik csak kis idő alatt is.

Oltalmaznak tehát bennünket?... Ám kitetszik, s igen találja mondani ¹⁾ a török is, hogy néki nincs frigye a magyarokkal, hanem csak a németekkel: tehát a mi királyunk csak a németek részére s nem a magyarokéra szerzett békességet a törökkel; mert más- képpen hogy merné mondani azt, ha fundamentuma nem volna, holott a németekkel való szerzett békesség ellen semmit nem mér mondani. Hiszem azon monarcha a mi királyunk, azon személy esküdt a mi javainkra. Vagy talán a frigy néküink nem jó, s azért mulatta el azt? Köll ebben valaminek lenni... Tehát ha nem igyekezik oltalmunkra, mire való néküink a király? ²⁾ világosan kitetszik pedig, hogy nincs gondja reánk. Ki ezeket

¹⁾ A. m. igen találón mondja.

²⁾ Ime ennek és a következőknek nyílt kimondásaért kellett Zrínyi- nek idegen külső alá rejtőzködnie. V. ö. a Siralmas Panasz, a Mátyás kir. ctele és az Oktatás, királyról és németről tett nyilatkozatainak külformait a nyilvánosság elé szánt Afium és a minden eshetőségre készen tartott 1653-iki emlékirat hasonló czélzatú nyilatkozataival.

jobban meggondolja, és vagyon tehetsége, bezzeg nem jó lelki ismérettel hallgatja el. Számot adnak róla azok, kikre bízták országunk gondviselését, hogy jobban hozzá nem fognak. Csak-hogy leírása ide nem fér; de sok példák és történetek találhatunk históriánkban, hogy a magyarok között nagy vérontások, és némely magyar uraknak halálok is lött. Ha (ennek) eredetét nézed, német volt az oka; mert a nagy felfuvalkodás, irigység és gyűlölség fuvójával (mivel másképen oltalmunk ellen semmit nem tehettek, hanem mindenkor inkább elnyomattattak) addig fűttak, hazudoztak, és hamiskodtak, hogy nagy haragokat indítottak és gerjesztettek, midőn tudniillik egy részzel álnokul elhitették, hogy ez halálára [tör] a másik résznek, méltóságából, uraságából, királyságából ki akarja vetni, mind azon igyekezik. Innet kiki jó példát vehet s vegyen. Innét lött nemes és vitéz iffiú Gróff Hunyadi Lászlónak halála, feje vétele a László királytól. Mert Ulrichus német elhitette vala véle, hogy királyságtól meg akarja fosztani, halált szerezvén néki; holott pedig soha csak álmában sem látta azt a nagy jó indulatú, jámbor, emberséggel teljes iffiú. De az bizonyos volt, hogy őtet minden nép, az urakkal együtt, igen szerették, és véle tartottak. ¹⁾ Ezt irigylette a pokolbéli maszlaggal teljes német, ki ugyan onnat vette is érdemét. ²⁾

Hogy nem kell segíteni a magyarokat . . . (Hallod-é, hogy nem igyekeznek segítségünkre, ki igen bizonyos, mért mondják tehát?) Csak abban kell hadni őket, had romolják hatalmok etc. Tehát nekünk segítségünkre vannak? Felette igen, ha akarnák, hogy jobban vesznénk; ³⁾ sőt csak nevetik állapotunk folyását; most is inkább azon fáradoznak, hogy köztünk irigységet, gyűlölséget gyujthassanak, és egymást magunk megemésszük, hogy inter duos litigantes tertius gaudeat haeres. A Dunamelléki magyarokat magokhoz kapcsolják nagy hazugsággal, és álnok színmutató kedvezéssel; azonban a Tisza-mellyékieket, és Erdélyieket gyűlöltetik, és utáltatják, üldöztetik, hogy így egymást fogyassák. Mi hasznunkra vagyon Ur Isten országunkban ama nagy hajú ⁴⁾ s hizelkedő német többekkel együtt, kik sok jószágokat szereztek magoknak a hazánkban. Isten látja, hogy nem érdemlik s kár hogy be is lépnek orszá-

¹⁾ Zrínyinek Hunyadi László halálán való méltatlankodását lásd a Mátyás kir. életéről írt emlékedések 330. lapján is. Ujabb Nemz. Kvtár. Zr. munkái.

²⁾ Jutalmát.

³⁾ Itt kétségtől hiány van.

⁴⁾ Zrínyi előhaladtabb kora szerint mind hosszabban, hosszabban viselte haját; de azokat az oroszlánsűrűnyű parókákat, mikkel e korszak hadvezérei díszelégtek, soha sem tette fel.

gunkban. De mennyi kárunkra vannak, ha szegény országunk szólhatna, nyilván kiterjesztené bezzeg előnkben nagy könyvezéssel, zokogással, jajgatással és sirással; kik noha most is megvannak bőven országunkban, de nem akarjuk hallani és érteni. A jó Istenért mi hasznunk benne, hogy mi magyarok úgy gyűlöljük egymást, és üldözzük, az egy németre való nézve? Hogy lehet az meg, [hogy] így egymást [annyira] meg akarjuk emésztetni, és édes hazánkat idegenyre eresztetni ily könnyen? Mért nem egyezünk meg inkább? Miért nem szeretjük inkább egymást oly híven, mint jó fiak apjakat, jó leányok anyjokat, jó atyafiak egymást szokták? Honnét az következnék, hogy mind erősebbek volnánk magunk megtartásában s mind Istennek nagyobb irgalma, és kegyelme szállna fejünkre, s a német, s mások nem uralkodnának annyira rajtunk. Az Istennek vére hullásaért gondolják meg az ilyeneket minden magyarink,¹⁾ s térjenek meg; egymásra halálos képpen ne törjenek; mert az egész világ előtt kiterjedt és eláradott nagy utálatosság ez, hogy egymás ellen háborogván és zúgolódván veszten vesztek és megemésztk magokat.

Vallyon igaz magyar szabadságunk és igasságunk mellett országunk még lábra állhatna-e?

Nagy híre van ugyan, hogy minden fenállásunk a németektől vagy; de ennek igassága ki nem tetszik sehonnan, bár százszor vigyük is a részekre gondolkodásinkat; az előbbeni feljegyzések ezt nyilván meghamisítják. De valamint hogy nagy hírek szoktak gyakran merő költésből támadni, úgy van ez is a hír a németeknél éppen elhíttetett erős igasság ez, hogy náluk nélkül elvesznének; és következendőképpen a magyarok között is azoké ez az erős hit, kik német barátságban mind megrészegültek, akármit is magokkal elhítetni könnyen megengedvén, sőt arra ugyan homlok és arcczal dűlnek; és mivel a német azt teljes torokkal kiáltja *reája való lévest*, ezek is²⁾ kedvéért azt igen hiszik, felszóval kiáltják és prédikálják. De ám itélje meg Isten és ember, ha ezt erősíti-e a mindennapi veszésünk, mód nélkül való fogyatkozásink, mivel népünk ragadton ragadtatik s nem állanak eleiben; és ha nem inkább azt mutatja-e ki állapotunk, hogy veszedelmünkre vannak? Ha a német (úgymond) nem volna a végekben, és mellettünk: meg nem maradhatnánk... Ugy-e Erdélyországot sem német, sem spanyol nem őrzi, s hiszem még is feláll, és nem fogy, hanem szaporodik nagy békeségben? Sőt midőn a német is ellene volna, s még a magyar is (magyar ellen: bezzeg rút dolog! holott a hollónak szemét látta-e az ember,

¹⁾ A Sándor-codexben: magzatink.

²⁾ Az utóbbi három szót Kaprinai másolója nem tudván kiolvasni, üres helylyel jelzi.

hogy holló kivájta volna?) még is meg tudta magát tartani, noha mindenfelől környül vétetett vala ellenségétül.¹⁾

A némettől, ha igaz, penig ez a hasznunk, hogy a császár frigyet tart a törökkel; de mennyi kárunkra vagyon mindazonáltal! Erdélynek pedig a magoktól szerzett frigyek hasznosabban megvagyon, mert nem vesznek így, mint mi. Úgyde a német ellenünk támadna, ha magunk frigyet vetnénk a törökkel... Nemde nem volnánk erősek, ha megegyeznénk, és az ellen, ki mód nélkül háborgatna bennünket, nem tanálnánk segítséget!... Másodszor ugyan királylyá választanánk olyant, kinek tehetsége volna oltalmunkra s jobb gondot is viselne reánk, akárki volna az. Ha mi gondosabbak volnánk a magunk részéről, sokra tanítana abban bennünk a consilium frequens. Honnan vagyon Erdélynek előmenetele? Bezzeg a serénység, az okoskodás, gyorsaság etc., kik mind a szüntelen és gyakorta tanácskozásból származnak, és innét következik a jó gondviseléség. Ebben példáink lehetnek az Erdélyiek, ha jót akarnánk. S mit mívelnek azok? Azt (nem úgy, mint mi, kik soha egyben nem gyűlünk) hogy minden esztendőben legalább egyszer ország szerint öszvegyűlnek, mind urak a fejedelemmel együtt, s mind az alatta valók, és úgy tanácskoznak és végeznek. — Ott nézik és látják el a fogyasztásokat, nemcsak a jelenvalókból, hanem az elmúltakból is; a jövődöket meghányják-vetik; az elmúltakkal öszvevetik és így állanak eleiben a veszedelmeknek. Innen hozzák és szerzik ki a gyümölcsös jó gondviseléseket. Így tartják meg magokat. Az expeditiókat soha sem mulatják el... Bezzeg ha együtt tartanánk régi jó eleink szokási szerint, és egymásnak segítésére, előmentire sietnénk, más állapotban volna országunk!

¹⁾ Kaprinainál e hely teljesen össze van rontva.

NAPLÓK ÉS EMLÉKIRATOK

A XVII-İK SZÁZAD MÁSODIK FELÉBŐL.

Egykorú naplók és emlékiratok fontosabb forrásai a történetírásnak, hogy sem azok közlését indokolni kellene. Bizony-nyal jó hasznát veendik kutatóink az alább közlendőknek is, melyek a XVII-ik század második feléből vették.

Az elsőnek írója Paskó Kristóf, kinek nevét »Erdély pusztításáról« írt históriás éneke tartá fenn. Többször volt portai követ, de szenvedélyes rajongó természete több ízben bajba keverte, mígnem részvétele a Béli-féle mozgalomban bukását vonta maga után. Itt közölt emlékirata a Székelyhid lerontása után bekövetkezett viszonyoknak érdekes bár terjengő leírása.

A második Apáczai követjelentése s a harmadik jelentés, valamint a negyedik az 1684-iki napló hasonlólag becses adatokat szolgáltatnak azoknak, kik azon idők történeteivel foglalkoznak.

I. Paskó Kristóf emlékirata 1668-ból.

1668. október.

Ez mostani utolsó és szomorú ügyben az keresztyén igaz magyaroknak gondolkozására való rövid siralmas matéria.

Sok keserves sorsokkal teljes változó és édes magyar nemzetiünket csaknem végképpen megemésztő esztendőknél elmúlt folyási mely siralmas gyászszal borították legyen be Erdély- és Magyarországot, elhiszem, minden édes hazáján igazán és szívesen szánakozó keresztyén magyarok, kikben Isten hazájokon valami szánakozásnak materiáját öntötte, avagy inkább annak eszékben való vételét, talentumát mutatta, alkalmason eszékben vehették. De néha avagy gyakrabban történik az is, hogy az bűnért megharagutt Isten annyira az embereknek szíveket meg szokta keményíteni, avagy sötétíteni, hogy az ő reá bokrosával tóduló és sebes árvíz módjára el borító veszedelmet ugyan érezvén is,

eszében ne vegye, az mint az propheta mondja: Vered te Isten ez népet, de ugyan nem fáj ő nekie; és másutt jobban kifejezván azt mondja. Fülük vagyon, de nem hallanak, szemek vagyon, de nem látnak, lábak vagyon, de nem járhatnak.

De ez írással mit akarjak, ime az én magyar kresztyénságmentül viseltetvén, az én jó lelkemnek ismereti szerént, az igaz magyarok eleiben terjesztem, ha ez iránt írásom unalmasnak avagy kedvetlennek nem találtatik, noha rövideden, mint mostani állapotom engedi.

Miolta azért Isten engedelmeiből az török császár fényes portájánál követségi hivatalomat víghez vivén, édes hazámban érkezésemnek utánna, sok kresztyén magyar atyámfiától, és jó akaró uramtúl együtt is másutt is sűrőn kezdém hallgatni, hogy nem tudnák ez mostani felső esztendőök forgásiban, ez elmúlt siralmas háborus időkben, török és római két htls császárok között levő békességben mennire volna feltéve, az egész világon régenten híres, Magyarországhban lakozó, még enni változásokban, Isten kegelmessége után megmaradott vitéz magyar nemzet, és azon békességhez is, Istennek oltalma után, menniben bizakodhatnak az ő kívüllötte való, s végső veszedelmére rígen igekező pogány nép ellen, nem érthetné és nem tudhatná.

Mely szók és hallomások énnekem irtózással az mennire nehezeknek, úgy annál inkább csudásoknak láttatnak lenni, holott az Római birodalomnak nem utolsó és erőtlenn országá levén Magyarország, ki enyett is Isten segítségével még eddig Németországnak minden az török nemzet felől levő véghelyei intacte az pogány nemzettül megmarattanak, csudásnak látszott mondom előttem, hogy ily hívséges, és már sok időktül fogva érette vére kiontással, nem szóval hív szolgálítúl, frigyes baráttátúl, avagy inkább török véghelyei ellen vétett s érette sok ízben vérrel megfestett erős bástyáitúl ennire titkolhatta atyai, (ha igazán úgy mondathatnék) nagy indulattyát, reá hűti szerént hívsigessen való gondviselését, és régi békességének jó karban való állítását: ha ezek így igazán értethetnének, vallyon elhiszi-e ezt valamely kresztyén igaz magyar, hogy kelletinél bővebben is ez dolog nagy dicsekedve ki nem híresedett volna és majd nagy szokatt kerkeséggel is ki nem jelentetnék. Etfélérül úgy is hallottam még gyermek koromban, hogy az kresztyén országoknak közönségesen meglőtt szép állandó békességit nagy bátran vigassággal, és Istenhez való hálaadások között szokták volt kihirdetni, és úgy templomokra s egyéb oly emlékezetes helyekre diplomáknak páriáit felfüggeszteni, hogy azon közönséges jó és csendes kíváncos békességnek közönségesen mindenek örvendezhessenek. Ha az magyar nemzetnek is így lőtt, jól volna az dolog, de kicsoda az közüllünk, az ki az nincsent valóságá tehetné?

Az hadakozásban is illen jó bevett szokás tartatott régen, hogy az jó és örvendetes híreket az vitézlő seregnek nyilván ki szokták vala hirdetni, és néha avagy gyakrabban egyéb vigasság tevő szerszámoknak zengedeztetésével is ki akarják vala örömekek telles voltát jelenteni.

Az gonosz és alattomban való titkos rossz hírekre penig busongni, suttogni és szánakozni láttatnak mindenek, melyekből is ahhoz értő okos ember, bár ne szólljon is az dolgok folyásirúl, könnyen eszében veszi, rosszszúl vagyon az dolog.

Az ütközetnek idején is, midőn valamely fél mintegy bágyattnak láttatik lenni, és csendesnek, mintha már az ő seregiben mindenek aluva volnának, ott mindjárt megrettenésnek, és már félig meggyőzöttetésnek jeleit esmerheti azon félben.

Tekintsen meg még is ember, két egymás barátságában élő személyek, ha egyik az másiknak régi barátja, ekként kezdi simulálni, titkolni dolgait, és barátját simogatva, környül vevő beszédekkel kezdi circumveniálni, immár bizonyos jele az, hogy elaltatott már ott az régi barátságnak szövétneke, annál is inkább, ha barátjának túlle szívesen s ohajtva kívánt dolgait ki nem jelenti, hanem elméjét in suspensio tartja, hogy annál is inkább már felebarátja ellen eltökélve álnok titkos practicáit, az ő kedve szerint jobban véghez vihesse. En gyenge ítéletem szerint így ítélek mostan Magyarországnak dolga felől; magyarázhatnám is tovább, de ennek észben való vétele, és jobban való magyarázását nálamnál nagyobb elméjű igaz kresztyén magyarokra bízom.

Hogy azért ezekhez hasonló siralmas példákkal senkinek is füleit ne láttassam terhelni, akarom csak rövideden Erdélyországnak szomorú és más kresztyén országoknak irtózásokra méltó példáiban megmutatni, mint legyen Magyarországnak is dolga, kiből mint egy tükörből, kinek Isten maga javára czélozó, ahhoz értő elmét adott, alkalmasson conjiciálhat avagy ugyan világosan is eszébe vehet, csak az mennire mostanában nálam nem levő követségbeli írásim nélkül is eszemben juthatnak az dolgok, noha sok akkori tractatusban levő írásim nélkül csekélyen kellek az dolgokhoz nyúlnom. Mindazonáltal ha kinek Isten hazáján való igaz szánakozást, orvoslására eszet, jól meglátására szemet, hallására fület, azért való fáradozásához lábakat adott volna, alkalmasint elmélkedhetik, kivel jövendőben ha kívántatnék többet is érthetne.

Midőn ez kresztyén, és még enni siralmas változásaiban szintén teljességgel elmerült Erdélyországa minden indulatit, elmélkedésit fordítaná Isten után egyedül csak arra, miképpen magának és maga ennyett jó kresztyén szomszédinak is valami pihenést és securitást szerezhetne, fáradozott abban, hogy az hatalmas török nemzetnek (kinek Isten igaz ítéletiből igája alá

vetette) mind hozzá való követinek jártatásával, sok kincsének kiadásával, egy szóval majd minden értékétül való megválásával semmit sem gondolván, csak föltett jó véget azzal elérhetne és hazájáért való jó Istenre gondolkozásiban ennél is tovább akarván menni, elvégezte magában, hogy más keresztyén monarchákhoz is folyamodnék, kik is érette ily ügyében az hatalmas török nemzet előtt, felséges keresztyéni méltóságos voltokkal (az jó igaz keresztyénségnek regulája is azt tartván) segítenének, az melyből láttatnék ki az is, hogy Erdélynek ily esetén, úgy mint keresztyén véreken, tagjokon, avagy ha szabad volna mondani, egyik vég bástyájokon való megindulások, szánakozások vagyon, melyre kétség nélkül az hatalmas török nemzetnek méltó tekinteti is lenne és régi bevett szabadságit helyben állítja, mint ugyan ezenre czélozóképpen mutatná is az két császár között való békekességkor Erdély felől feltött (noha színes) egy articulus, melyről ide alább érthetni.

Kikre nézve is jó bizodalomnak reménysége alatt, az mostani méltóságos erdélyi fejedelem Apaffi Mihály kglis urunk ő nga Erdély országának statusinak megegyezett akarattýábul küldötte vala az római császárhoz ő felségéhez főkövetségben becsülletes tanács úri renden levő hívét, Kolosvármegyének főispányját, Szamosujvár és Kolosvár, és ahhoz tartozandó végházainak főkapitányát, tekintetes nemzetes Losonczy Bánffy Dienes uramat, hogy ezen felyül rövideden megemlített hasznos czélokat elérhetnék. Mely felséges császári udvarban az kívánságnak rendi szerént mint hallgattatott ő kghne? — az római császár ő felsége levelében tött resolútiója s gróf Leszli uramnak is maga ajánlása (ki is akkor portára menendő főkövet lévén) megmutatja.

Római császár biztató levelének continentíája ez: hogy minden igyekezetit, az mint eddig, úgy ezután is, az keresztyénségnek megmaradására, javára czéloztatja; Erdély is ez mostani ügyében hozzá való folyamodásában meg nem fogyatozik, hanem minden dolgait jó karban állítani kész szívvel leszen, kiben bár Erdély is megnyugodjék.

Gróf Leszli uram maga ajánló levelének continentíája is egyez az elsővel, sőt maga sok ajánlásival is bővön toldja, s írja, hogy instructiója is arra czéloz, melyben kétség kívül az én kglis uram s Erdély meg nem fogyatozik, csak az országnak is portára járó követjének legyen instructiójában, hogy véllem egyet értsen, mivel én bennem fogyatozás, annál inkább császár dolgaiban nem leszen.

Ezek bezzeg szép ajánlások, melyek az én kglis uramtól, Erdélynek fejedelmétől, az hazának statussitól követekkel együtt igazán szent szóknak, jóknak, kívánatosaknak és öröndetesek-

nek tartatnak vala, avagy nem méltán-e? Ki hitte volna, hogy ily római felségnek egy keresztyén országhoz, respublicához, maga pecsétí subscriptiója alatt kült levelében hiba, fogyatkozás lehessen.

Ki hitte volna, hogy egy egész római tanácsnak és török császár fényes portájára menő olyan fű követnek instructiójában ez feljül megemlített biztatások nem lettek volna, és valami szíu avagy megjátszadoztatás az dologban tacite is lehetett volna, az mint megérzők.

Ki hitte volna, hogy ez dologtan valami titkos privatum fenforoghatna.

Ki hitte volna, hogy olyan felséges monarchának egy nemzetet, országot s fejedelmet felbiztatásában valami hiba találtnék? avagy oly ok lehetne, mely az császári nevezet alatt kiment levelet, és fogadást megmásolhatná?

Úgy veszem eszemben, nem olvastatott volt jól meg az római tanács előtt az régi rómaiaknak jó rendtartások, holott ily nevezetes dolgokat nagy szorgalmatossággal feljegyztetenek, hogy valamiképpen az ő felséges mivoltokhoz valami megmásolás avagy mocsok ne férhetne.

Az persiai nemes birodalombeli régi szokás is ez iránt elfelejtődött volt, melyről az szent írás is emlékezik, hogy az mi végezés az királynak egyező értelméből kihirdettetett, kézírás vagy pecsét vettetett reá, az olyan dolog semmiképen megmásolást nem szenvedett.

Es itt ezekről bővön való szóllásban megvallom igen tapogtatva kellene járnom, oly felséges méltóságot talám szóval is illetni sem kellene. de főkövet Leszni uram és vice Simon Reyninger uramék feleljenek erre, hogyha felséges uraknak és tanácsinak akaratjokból költ-e az, hogy egy kresztyén nemzethez, országhoz, s annak méltóságos fejedelméhez nagy ígéretekkel teljes biztató leveleket posthabeálván, ilyen szoros, és majd utolsó ügyében megjáczczadoztassanak, és ez irtózásra méltó, szomorú példának ez egész kresztyén világ eleiben való terjesztésével semmit se gondoljanak, annál inkább Istennek ilyen dologért erős kemény bosszúállását ingyen csak meg sem gondolják, sem nem rettegjék.

Avagy, kit nem reméllek, ha magok az megnevezett követ-ségben akkor levő személyek magok Istene, s mind kresztyén-ségek mellől elállván, felséges urak méltóságával, tanácsival együtt semmit nem gondolván, avagy az pogányoknak (az mint ezt láttam is) sok őket édesgető, urokat, hazájokat és más nemzeteket is eláruló ajándékitul meggyőzetvén, vitessenek ez rettenetes és majd hallatlan s irtózásra méltó és nemzeteket szomorító példának vétkes cselekedetire, magok tudhatják.

Midőn azért ez feljebb megemlített biztatásokra nézve az méltóságos fejedelem és Erdély országa megcsalhatatlan reménységgel volna, küldettem el még 1. Julii az szokott idő előtt, mely octóberben szokott esni, adónak bevitelle nélkül, gondolván azt, hogy az német követ mind adónknak leszállítását, mind határunkat, egyszóval az pacificatióban feltött articulushoz continentiája szerint minden megbántódásinkat úgy megorvosolja, hogy nekem Erdély követének majd csak az jó készen megnyert dolgokat kellettnek hazámnak meghoznom, az adó is utánam a mi híjával küldetnék, a mennire az német követektől defalcaltatnék, az instructióm is arra sonálván, hogy az derék dolgoknak elkezdését is tüllök várnam.

Mert Isten engedelmeiből beérkezvén Drinápolyban augustusnak elein, bő beszéddel levelem által mint Isten tudnom adta, Erdélynek sok megbántódásit értékre adtam, az római felséges császár, és az magok ajánlásokat is eszekben juttatván, egyszersmind sok ígíreteket is feltevének nekik, ha Erdélynek dolgaiban hasznosan munkálkodnak. Mind ezekre maguk sok szép biztató ajánlásokat mind nekem elnémet, mind hazámnak s kglis uraimnak nagy jó reménységnek színe alatt, oly függőben tartották, hogy senki is szivekben eltökélt álnokságok felől nem kételkedheték.

Ez idők folyási alatt ide ki Erdélyben és az Partiumban az váradi passa, az jenei passával együtt, hol holdoltat, hol rabol, hol igen . . . insolentiákat cselekszik, hol Erdélynek kastélyait rontja, fenyegeti, az mint Valkó várát Szilágyban el is hányja, sőt midőn Székelyhid vára is az két hatalmas császárok között való pacificatio szerént elrontatnék is, akkor annak jószága Erdélyhez hagyatott vala, azt is midőn a török foglalná, az jószágának gondviselőit vasazná, búzáját, borát s egyéb gabonáját Váradhoz dézmálná, harminczadját is elvenné, Erdély országát mind innét kívül budai vezér is fenyegetvén, mind az portán az harag gerjedezvén, és minden több ezekhez hasonló, Erdélynek nyomorgratásira való dolgok patráltatnának: mind enni veszedelmes állapoti s bajoskodási között is Erdély országa s annak fejedeleme minden dolgait úgy igyekezne hozzám dirigálni, hogy elsőbben is mindenek az német követeknek értékre adassanak, s azok teczczésekből s javallásokból fundálnám én is követseggemnek seriessit efféle dolgokban, mivel kétség kívül elhitte volt azt Erdély, hogy az mint az pacificatiónak punctumában egyik czikkelyében az volna: Ut Transylvania in omnibus in pristinum statum redigatur, tehát olyan kresztyén és felséges monarcha ez ellen nem cselekszik, sőt addig (míg az punctumok helyben nem hagyatnak) nem confirmáltatnék az közöttök feltött frigy és békesség.

Ez is forgott fen Erdélynek elméjében, hogy oly felségnek igireti, mint feljebb megmondám, megmásolhatatlanok lesznek, avagy az mi nagyobb, netalán gyalázattyára is szolgálna az a római imperiumnak, ha az császári felségnek már egyszer az conditiók közzé valamely leiratott articulussa csak kevés punctumiban is violáltatnék az ottoman nemzetségtől, mert így az dolog manet és re infecta lenne.

Ezektől az bizodalmaktól viseltetvén, menni sok utána való járással, menni sok szép üzenetekkel, menni sok levelek által való tractákkal én is fúrasztottam legyen magamat, mint enni sok nyomorúságos veszedelmiben levén az haza, ezek az nekiek küldött sok hosszas leveleknek continentiaiból ismertethetnének világosabban ki, de kinek Isten ezen dolgokra való gondolkozásnak talentumát atta is, elmélkedhetik az hazának oly utolsó szükséges ügyében menni ajánlások, sok utánnok való járással, ígírettel, és néha adományok is kívántattanak német követ urainak, kikben semmi fogyatkozást az szegény haza nem tölt, hanem általam is teljes tehetsége szerént, az mit velem együtt ki tudott gondolni, el is követett; de itt az kresztyén magyar lélek gondolkozzék, mind ezeknek lett-e valami haszna? Semmi sem az sok maga ajánlásoknál egyéb, levelet is resolválni mindezekre is semmiképpen nem akartanak, talán amaz egynehány szókon járt elméjük: Verba volant, scripta manent, hanem valamit magok ajánló biztatásokkal felérhetnek, hogy annál inkább elménket jó reménségnek színe alatt függőben tarthassák, és hogy az hatalmas nemzet előtt is annak idejében se könyörgéssel, se egyéb nagy fizetésekkel dolgainknak élet ne vehetnők, mely az dolgoknak kimeneteliben világosan ki is teczczék Erdély országának szomorúságára.

September, octóber is hasonló állapotban múlték. Írán többi között kgl. urannak s hazámnak, nem szeretem, hogy az német követek ennire késeltetik dolgainkat, netalán ők dolgokat véghez vivén, elébb állanak, az erdélyi dolgok az ő részekről csak silentiumban maradnak, azután dolgaink nehezebbek lesznek; de ez írással sem tehetém azt, hogy az haza nállok nélkül derekasson dolgaihoz nyúljon, mivel onnat felyül újabb-újabb biztatások érkeztenek, melyekkel annira fogva tartatott Erdélynek elméje, hogy az maga veszedelmiztetését látván is, dolgaihoz nállok nélkül ne nyúlna, meggondolván azt is, netalán ha azoknak prajudiciomok, és sok ajánlások ellen egyenesen az dologhoz nyúlának nállok nélkül az hatalmas nemzet előtt, tehát ottan magokat méltán úgy menthetnék, hogy így, úgy, amúgy cselekedtek volna, de Erdély s annak követje nem várt túllök, azért maguknak tulajdonítsák, ha miben fogyatkozást tőtenek.

November is közelgete, az adó beadásnak szokott ideje

úgy mint Szent-Demeter napja elműlék, s kgl's uramra s édes hazámra az portának haragja újból gerjed, az fővezér fenyegetni kezdé; mindezeknek is hogy élet vehetnéni, sok gondolkozással fárasztám gyenge elmémet, újabban serkengetni kezdém az német uraimat, Erdélynek nyomorúságos sorsát, mint Isten tudnom attá, egy conceptusban csinálván, melyekben is (moha megvallom lelkem ismeretének sérelme nélkül nem cselekedhettem) nekik, és felséges uraknak tulajdonítván minden dicsősséget, dicsíretet, úgymint kinek segedelme által menni sok ízben maradtott volna meg Erdély országa az hatalmas nemzet ellen, melyekkel is serkengetvén őket az szegény hazához valami könnyű-rületességre, intvén kresztyénségeknek megmutatására is, és ezen dolgokból felséges uraknak is mely halhatatlan hírt nevet szerzenének, mindezeknek elérésére is ha mi matériákat feltalált elmém, úgy igyekezettel elkövettem, innen hazúl az fejedelem ő nga is írásival kéttelen megigírt jó akaratjukra emlékeztette; de híjában mostuk az szerezcent, mert nem vihettük őket az jó kresztyénségnek megmutatásokra, sem az ő párduczti tarkaságokat (melylyel eleitül fogván az magyar nemzethez viseltettek) el nem változtathattuk, erről alább érthetni.

Mindezeknek elkövetése után, midőn vennék eszekben német követ uraim, nem tágitom, hogy vagy fejt, vagy feketét kellessék dolgunkban szólaniok, vevén azt is észre, hogy már majd ki fogna teczczeni az vas szög a sákból, kezdének az sűrű ajánlásokhoz is, egyszersmind talám magok észben való vételek nélkül is resolválni. Már kinek Isten kresztyén lelket adott, ide vigyázzon.

Simon Reininger uram szavai, Leszni urammal egyező értelemről (mivel az fő követet is maga igazgatta), expertusabb levén: Az erdélyieknek úgymond s az magyaroknak felette sok dolgok vagyon, ezt hozta ő nekik az ő nyughatatlanságok, mert minden nemzetekkel fel akarának tenni, de igen jól esett az ő megalázásuk; eleitül fogván az Austriai házon is sok bosszúkat töttenek; nem engedi ugyan az keresztyénség, hogy Erdélyt még mostanában török ülje meg, de hogy ne nyomorgassa, az nem lehet, Magyarországnak s Erdélynek nem kell nagy szabadságot engedni.

Erre Leszli gróf uram confessoriusa saját conclusum szavai ezek: *Omnis enim prosperitas gignit divitias, divitias superbias, superbia contentiones, contentiones bella, bella miseria, miseria deinde pacem.*

Több effélék is voltanak egynehány ízben, de talám elég volna ez is egyszer. Már jó keresztyén magyar lélek itt is gondolkodhatol, micsoda csúfságnak és megjáczadoztatásnak szavai legyenek ezek, melyek is mint kivivék kezeinkből, és elmulatta-

tük velünk sok jó alkalmatosságinkat. Annak idejében török nemzet elől való jó alkalmatosságinkat elmulattatták velünk, magok felséges urokkal együtt felbízattának, és midőn az veszedelmeknek árjai között fetrengenénk, látják és tudják már az Portának (az ő várakoztatások miatt) ellenünk fellobbant újabb haragját, ihol már ők is mire fakadnak ki. Ez volt Erdély országának az némethez való jó bizodalmanak keserű ízű gyümölcse, melyről elég elmélkedése és tanúlsága lehet az kresztyén magyaroknak.

De lássuk tovább az németek mesterségének ugyan napfényre való jövését. Ez portán levő német követek midőn vennék eszekben, hogy Erdély és annak követte is őket majd kitanúlta, ebben mutatták meg álnok serény mesterségeket, hogy végképpen megejthessék Erdélyt, az római császárnak értésére atták, hogy ők már nemsokára végeznék dolgokat s hazájokban indulnak, hanem hogy addig Erdély és annak keresztyén fejedelme biztatásban legyenek, mely által még Portán levő követeknek szavain is ne annira építsenek, hogy az üdő alatt ők elindulván az Portáról, lássa azután Erdély, mint gázolhat ki akadályból.

Az ördög ez munkás mesterségét igen hamar véghez vitte, mert másfelől az római császártól Péter Kászoni solemnis legatióval az erdélyi fejedelem és annak Statussihoz expediatatik nagy telles biztatásokkal, úgymint kikkel az római császár menni sok kglmességit akarná közleni, Portán levő követi által is mint viteti dolgokat végben, és több efféle.

Erkezik Péter Kászoni úr, Fogarasban országgyűlése tartatik, rész szerént az emberek az felettébb való kegyelmességnek ajánlásira, és biztatásira nézve olyan felségnek, kezdenek vigadni, Péter követ uramat örömmel acceptálni, szavait hinni, egyszerűsmind igyekeznek azon, mint kellessék császár ő felségének ily kegyelmességit mentül illendőbb módon megköszönni, már az expeditio is mind kész, Péter uram is vigad, hogy már egy országot, vagy országnak egy keresztyén fejedelmét megjácsozoztathatja, régen ez keresztyén haza ellen és ez haza által Magyarország ellen feljött practicájokkal is végben vihessék, tudván jól azt, ha Erdély végképpen megromolhat, soha többé az ő édes vérenek, keresztyén magyar nemzetének (kinek sokszor segített) már többé nem segíthetne; de itt is nézzen az igaz magyar Istennek kglis gondviselésére, ki ha az igazságot ideig nyomni hagyja is, de tellyességgel letapodni semmiképpen nem engedi.

Az fogarasi gyűlés alatt Péter Kászoni követ uram jelenlétében még expeditioim előtt érkezik nekem is levelem az fényes Portáról, melyben az fellyül megemlített dolgoknak egészben való leírásával tudósítanám mind kglis uramat, mind az országot, melyeknek is megolvasása Péter Kászoni uram örömének víget

vete, mivel leveleimet előtte in specie kezdék mutogatni, olvasgatni, kin követ uramnak nem kicsin busúlása érkezik, valóban is hányja veti elméjét, mi módon vehetné eleit az dolognak, hogy Erdély országa már látván egészben is maga megjáczadoztatását, mégis ne hinné követje irását is, Páter uram is csak megvetné (mely valóban nagy szemtelenség volt tülle), de nem viheté végben az jámbor Páter, sőt midőn minden actáiból gyalázatosan kiszakadott volna, és az elébbeni nagy reménségében megcsalatkoznék, kedvetlenül expediáltatik vissza, nem mint reméli és kívánja vala.

1665. decz.

Ezen dolgok is viszont értésemre adatván, újabban, mind enni sok istentelen álnok practikájoknak észben vétele után is sollicitáltam az német követeket, tekintsenek Istenre, felséges uraknak méltóságára és ne metsződjék el más keresztyén királyok oratorok és követtyek által Erdélyért való intercessiójok is, az austriai ház levén első mind az mostanában végben ment pacificatiónak, mind az uralkodásnak rendi szerént, és az pacificatióban Erdély felől feltölt articulusnak oltalmazása is (hogy az valami violentiát ne szenvedjen) az római császárt ő felségét illetné Erdély, s ahhoz megcsallhatatlanul bizván. annak idejében Portán végben vitetendő dolgait is posthabeálta. Ihol december közelget, az adó az biztatásokra nézve nincs, az harag napról napra gerjed, az fejedelem és az ország irtózásra méltó hallatlan változásokkal, romlásokkal fenyegettetik. Avagy ha ő Ngok eddig is Erdélynek dolgaiban mit mozdítottak adják értésemre, hogy mind kgl's uramat, mind hazámat a szerént tudósíthassam, hogy mind Erdélyből az dolgokat úgy igazgassák, s mind én itt az hatalmas nemzetnél úgy igyekezzem kormányozni az országtól reám bízattott dolgokat, hogy valamiképen az szegény romlott haza ennél is inkább valami változásokat és végső pusztulásokat ne szenvedjen.

Mind enni kényszergetésekre is magokat német követ uraim végképpen nem akarák resolválni, mivel már tutták Portárul rövid időn való kiindulásukat, hanem ilyen szókkal izenének: Erdélyi főkövet uram ne gondolkozzék semmit is, sőt abban se ütközzék meg, hogy enni időkre vontatódék az Erdély dolog, mert még módja és rendi nem adatott, de abban megnyugodva legyen, hogy mi mint addig el nem megyünk, valameddig az erdélyi és magyarországi dolgokat jó karban nem hagyjuk, mivel még Magyarország felől is az dolgok hátra vadnak, avval együtt meg lehet az erdélyi dolog is, s meg is leszén.

Mind ezeknek is végét kelle várnom, noha megvallom, már beszédeknek én igen kevés hitelt adtam, de hogy Magyarországot is előttem említésben feltevék, hogy arról az részről való tracták is még hátra volnának, valami gondolkozást vetének elmémben, netalán ő előttök (az mint már öszveszűrték az törökkel az

levet) oly kicsin dolognak látszanék, hogy csak egy két szóval ha mi difficultások lesznek is az két ország részéről, azonnal végben viszik, látván én is az pogány nemzet előtt akkor újontabban való nagy tekinteteket is, de vagy hittem, vagy nem, nolle et velle csakugyan várnom kellett.

Azonban az más kresztyén királyok ben levő oratorit is gyakran requiráltam, fogatták is nagy kresztyénségekre, mind franczus, anglus és belga, hogy mihelyt az római császár követei elkezdik, ők levén elsők, mindnyájan segítenek, és valamit Erdélynek javára s maradására elkövethetnek cselekeszenek, causálván ezt is, hogy addig illetlen leszen nekiek szállások, nem is lehet, míg az német részről nem kezdetik az intercessio, mivel az békességnak seriessiben is nállok van feltéve Erdély, már fel is vállalták, úgy is értették, hogy instructiójokban is tel volna téve, azért nem lehet, hogy silentiumban maradhasson az dolog, csak vigyázzak szorgalmazatosan arra, az német követ mikor kezdi, hogy úk is audentiára felmenvén, Erdélynek úgy mint kresztyén tagjoknak segíthessenek.

Ez dolgokra nagy szorgalmazatossággal vigyáztván, egykor látom, hogy az német követeket hol tengeren álgú lövésekkel, hol szárazon pompáson császár mulató helyire viszik újabb újabb vendégségekre, megtudám, hogy már az volna jele az ő hamar onnat való elbucsúzásoknak, és így az mi mellettünk való intercessiónak nyaka szakadna, nekem is követnek igen siralmas állapotra jutna ígem, az mint utolyára meg is lőn, melyet is elhallgatok, mivel nem ide való alkalmatosság.

Deczembernek elein bizonyossan megértém, hogy két három nap mulva fő vezérrel és hatalmas győzhetetlen császárral végső szemben lételek és elbucsúzások lenne, melyre nézve én is utolsó, úgymint kilenczedik nekiek küldött leveletem, mint Isten tudnom adta, igyekezem úgy formálni és dirigálni, hogy ha leszen bennek Erdély országához való valami affectio és kresztyénség, vagy balra, vagy jobbra resolválni kellessék magokat. Ekkor is felséges uraknak tulajdonítván Isten után minden megmaradásunkat (nekem szokásom és természetem ellen is) sok ajánlásokkal elegyítvén az dolgot, mint ha majd titkos practicájokban semmit is nem tudnék, feltevéen előttük, mivel már Isten áldásából rövid nap az mint értesemre esett, s készülleteket is látom, hazájokban indulnának, az régi jó reménség benniünk megmaradván, elhiszszük egész országul, hogy mentül jobb karban állíthatták, állították legyen az erdélyi dolgokat, az felséges római császár és magok szép dicsíretire méltó megcsalhatatlan ajánlások szerint, már egyéb nem is kívántatik, hanem hogy már ő Ngok induló félben levén, az eddig tractált erdélyi részre való dolgokat voltaképpen értesemre adják, az kresztyénség, sok ajánlások,

és az szükséges dolgok is azt kívánván, melyeket is igen hamarsággal az mint illik mind kgl's uramnak, s mind hazámnak értékére adnék, magam is ahoz alkalmaztatván magamat, Erdélynek dolgait, az hatalmas nemzet előtt, annál rendesebben igazíthassam.

Több ezekhez hasonló deákul írott motivákkal élén, melyeknek avagy magoknak való tulajdonításokkal meggyőzettek avagy inkább Isten ő felsége az ő álnok cselekedeteknek világosabban való napfényre hozását akarta kinyilatkoztatni, utolyára levéllel pecsét és subscriptio alatt tűnek választ, egyéb izenetek is levén az levél mellett, mely levélnek contentiájára az kresztyén magyar reá vigyázzon s abból itljen mind két részre.

Az leveleknek contentiája ez vala: *Quidnam circa bona officia nostra Illustrissima V. Otio rescire cupiat, fusius intelleximus; fatemur nos sincere res Transylvanicas serio commendare voluisse, nihilominus pro certo relatum est nobis ita, Sultatum Turcicum Imperatorem ipsum et etiam supremum Vezirium propter tributum indignatum esse, ut de rebus Transylvanicis nihil audire velint. Quapropter post discessum etiam nostrum per tertias personas commendare non negligemus. Insuper si in Aula Serenissimae Caesariae Mattis aditus conceditur, omni adhibita diligentia res Transylvanicas commendabimus, in signum vero amoris et amititiae V. Ilm. Dni exiguum horologium transmisimus et nos commendamus. Ez levél énnekem noha bővebben vala írva, de egészen s igazán való summája csak ez, mely levelet az én szívemnek keserűségével mint olvastam akkori állapotomban levén, meggondolván kresztyén uramnak s édes hazámnak ily siralmas megjáczczodoztatásokat, magamnak is azért ilyen gyámoltalanul való elhagyattatásomat, tekintvén az hazának sok terhes és bajos. az török nemzet előtt feltött és teendő akadálnak bizontalan végben vitelire, a kinek Isten ez iránt kresztyén elmét adott, megítheti.*

Megvallom, nehezen türtőztkezhettem magamat, hogy oly érdemlett választ és szomorú levelet ne tennék, mely az egész kresztyéni világra terjedvén, örökké való emlékezetben is lenne, de hazámnak mégis jövődő dolgait megtekintvén, elhallgattam, Istenemnek kemény itéletire és bosszúállására bízván minden álnok practicás és kresztyénségek ellen való vétkes cselekedeteket, mindazonáltal gengédeden is izeném nekik:

Írásokat értem, de ily megjáczczodoztatásokat elmém meg nem foghatja, miért lött légyen; avagy nem általják-e írni felséges uraknak is méltósága ellen, hogy az adónak be nem hozásáért annira haragszik legyen az hatalmas császár és fővezér, hogy Erdély felől még csak szót sem akarnának hallani, és attúl való félelemtől ennire viseltetvén ne merészelnének szóllani; avagy

illő-e azzal magokat menteni, olyan felséges római császár követi levén, hogy ha én ilyen nyomorúságában ugyan megesett kicsin hazának és annak fejedelmének legkisebbik megaláztatott követtye levén, Erdélynek és kgl's uramnak dolgait elő merem beszélni császár és fővezér előtt, mennivel inkább ő Ngok olyan felségnek követi, és magok is méltóságos személyek levén, de ha így kell lenni, én erővel ő Ngokon nem vehetek, ez iránt is Istenre bizzuk magunkat, Isten ő felsége az mi szomorú ügyünket is megtekinti.

Erre is csakugyan az lőn az izenet, bizony már nincsen módjok benne, hanem ha miben kívántatik, Bécsben szolgálnak az császár előtt, mivel ő maga Simon Reininger azelőtt is szolgált Erdélynek, mert az felőle feltött articulust is maga keresztvétségétől viseltetvén iratta csak az conditiók közzé, de az erdélyi dolgok felette sokak, és azok oly nagyok, hogy ha ők azokat ugyan tractálásban vennék az Portán, még az magok dolgainak is felette nagy ártalmára lenne.

Már itt ember et pro et contra elmélkedhetik.

Az erdélyi dolognak így szakada általuk nyaka. Ha felyül megemlített szavai szerint, az magyarországi dolgokat az erdélyivel egy időre halasztotta, ez iránt is semmi sem tölt az jó rendi szerint az dologban, mert ezenközben bucsúzni menének szemem láttára, holott is tovább való tracta és semmi törekedés sem így, se más felül nem volt, talám az magyarországi dolgokat is per tertias personas commendáltatták mint az erdélyit. 10. die Decembris az mint eszemben jött indulának ki Constantinápolyból.

Igy lőn vége az német sok böcsülletes ajánlásinak. Erdély felől való articulusunak kezemhez való küldését is, kirül fellyebb szöllék, két ezer tallérnak küldésén nyerém.

Az magyarországi raboknak megszabadulásában mint igyekeztek, az velek akkor ott levő magyarországbeli nemes emberek gyermeki meg tudnák mondani, mely raboknak még hozzájuk való menések is utálatos és tilalmas volt, noha az mint én is tudom, könnyen leszen vala megszabadítások.

Mindezeket keresztvéni jó consideratióban revén, boldog az, a ki más felebarátjának megesett sorsán tud tanulni; boldogtalan az, a ki az maga keserves sorsán sem tud tanulni.

Boldogtalan volt velem együtt az én szegény hazám is, az ki Sidmond fejedelem idejében hasonló fenforgott állapotokról nem tud tanulni, hanem hanyat homlok folyamodék az német jóakarattyához, és érte annak idejében még ez Portán levő jó alkalmatosságot is elmulatá.

Boldogtalan az, ki az jó eszes tanácsot megveti, és az ki az elmúlt megesett siralmas példákról tanulni nem tud. Olvasom

Sidmond fejedelem idejében egy Zamostius nevű lengyelországi főcancellarius Sidmondnak rokonsága, midőn intené az fejedelmet, hadna békét az némethez való folyamodásnak, pápához való jártatásnak, idejében keresvén kedvét az töröknek, kinek Isten igaz itéletiből igája alá vetette, s jól leszen dolga, feltevén neki például az magyarországi királyoknak az némettől gyakran való megjácsoztatásokat, többi között írja István királyról, ki midőn abban mesterkednék, mi módon egyeztetethné meg az keresztyéneket az pogány török ellen, kezdte tractálni az akkori német császárral, hitet is adnak egymásnak, midőn az magyar király az maga kezével, maga titkos gyűrűjével megpecsételné az levelet, mint lón az dolog, az német császár az magyar királynak levelét in specie küldötte az török császárnak, így az egész dolgot detegálván, akkor is az magyarokat nagy veszedelemben hozta. Ilyen volt az német eleitől fogva az magyar nemzethez, kirül nincs időm, hogy bővebben szólhassak, de boldogtalan lón az én hazám, hogy ez meglevő dolgokon is nem tudott tanulni, avagy mint régi elmúlt dolgok tán kérdésben sem vétettek, vagy észben sem jutottak.

Boldogtalan leszen az a keresztyén szomszéd ország is (kit Isten távoztasson), ki keresztyén vérének, tagjának s jó szomszédjának ily siralmas és irtózásra méltó keresztyénség ellen való megjácsoztatást eszében nem veszi, és magára szabni nem tudja, nem tanul az maga javára maradására belőlle, maga sorát is meg nem . . .

De ez iránt minden igaz keresztyén magyarokra kívánom az én Istenemnek vigasztaló lelkét, ki is az szegény hazájoknak megmaradásukra és jövődőlbeli javukra czélozó dolgokra hasznosan tanítsa meg, és szerencsésen minden dolgaiban vezérelje, s boldogítsa, és az ő titkos inségi alól szabadítsa fel Isten.

Die . . . Octobris anno 1668.

Édes keresztyén magyar nemzetnek esetén szívesen szána-
kozó biharvármegyebeli székelyhidi

Paskó Christoph, m. p.

II. Apáczai Tamás 1671-iki portai követsége.

1671. október 3.

Apáczai Tamás portára járt dolgai.

Anno 1671. 3. Octobris. Kapichia uram tolmácsát Vaszilt fővezér tihájához reggel felküldvén, megjelentette, hogy szemben akarnánk ő ngával lenni. Azért izene, mindjárt felmenjünk, és ebéd után circa 12 levén a parancsolat, mindjárt nyergelteténk s

hozzája menénk. Azonban a sátorhoz csak közel megállapodván, lovainkról leszállánk, és Vaszil által ottlétünket hírré tétetvén, izené, menjünk bé. De mivel sokan voltak nálla, mi is visszaizenénk, hogy csak magánosan akarnók ő ngának követségünket referálni; kit értvén, izené. lennénk kevés várakozással. Azért subsistálván, mikor az urak tőlle eloszlanak, ismét izene, bémehetünk, (pro interim Vasziltól megkérdezte, ha visziünk-e valamit?) s a külső sátorából (mely vala az udvar kerítésén kívül) az más sátorában (mely vala legelől sok udvara népe sátorai között az kerítésen belől) által menvén s csak magánosan ülvén sátorában a kerevet szélén oldalról, hozzája menénk s köntöséhez békélvén, köszöntők s mindkét részről credentiáinkat assignálók, és követ-ségemet én is így beszéllém s tolmácsoltatám meg néki György deák uram által:

Ngos Tiha Úr! Azelőtti sokszori siralmas ígyében magán experiálván a magyar nemzet, hogy a ki hlmás császárunk köntöséhez ragaszkodván kegyelmességéhez folyamodik, siralmas orczával meg nem tér, és üresen nem jár; annakokáért önként fejet hajtván, hlmás császárunk hűségéjért Magyarországhól Erdélybe bújdosott úri, fő és nemesi renden lévő magyarok az mult holnapokban uri és főrend követjeket küldték vala fővezér urunkhoz ő ngához, kik tovább való tractatusért Budára relegáltatván, hű emberek által megizenték, hogy ezen fényes portán acceptáltatván, a végett mlgos követjét is küldte volna Bécsben, és hogy Ngod, mint a magyar ígynek nagy jóakarója, igen promoveálta dolgunkat, mely abbéli Ngod gratiáját principalisim alázatosan köszönik Ngodnak, kérvén instantissime Ngodat, minthogy a magyarok megbántódási szemlátomást napouként nevedeknek, méltóztassék méltóságos fővezérhez lejendő követ-ségünket úgy promoveálni, hogy kegyelmes válaszzsal mentől hamarébb megtérvén, abbéli Ngod gratiájáért Ngod méltóságos nevét háladatosan emlegethesse a magyar nemzet.

Meghallgatván patienter követségünket, tolmácsoltatá György deák öcsém uram által, hogy más nemzetek is, valakik ide folyamodtak, siralmas orczával és üresen nem jártak; mely dolgokra való vigyázásért én is ezen állapotban helyzetetvén, mint a más követeknek is dolgotokat is segítem. Azért emberteket hozzám küldvén, s a levelekkel magatok is feljövén, a vezérrel szemben juttatlak, és akkor leveleteket megadván, követségeket mondjátok meg.

Ezzel tőlle eljövénk, mivel könyörgéséhez készülvén, ime térde alá való teveször kárpitját is kerevetjére szemünk előtt substrálták vala.

Onnan kijövén indulánk a csauz pasa sátorához, és elől a tolmácsot Vaszilt elküldvén, hogy ottlétünket megjelentse az

pasának, hát szintén akkort vert egy törököt; kihez képest csakhamar hozzánk megtére Vaszil, s referálá a dolgot, és hogy a pasa most haragunnék. Tetszék azért, hogy jobb alkalmatossággal másszor keresnök meg és így Karagacsra az faluban szállásunkra alájövének.

4. Octobris. Idejin Vaszilt ismét elküldvén, hogy a pasánál audentiát sollicitáljon, és az tihához is elmenvén, az tihája mondta neki: mit keres? ha néki kellünk, megtalál. A pasa pedig ígérvén arra magát, valamikor megyünk, szemben lészen velünk, felmenénk és megizenénk, hogy már jelen volnánk, kire izené ő is, várnánk meg, míg a császártól visszajön. Egész estig azért ott várakozván, izené, hogy reggel menjünk.

5. Octobris. Idején felmenénk és az csauz pasának izenvén, sokáig a sátora előtt várakoztata, s egykor csak kijöve és méne a fővezérhez; mi pedig egy török sátorában megvonánk magunkat. Már primáról elhajlott vala az nap, mikor sátorában visszajöve, s izenénk neki és admittáltatván, ül vala kerevetjén egy zubbonban párnán és kezéhez békélvén, leültete sátorában a kerevetre. NB. Az vice csauz pasa nálla vala ekkor, és egy szöcs is, ki valami nuszt bállást varrogatott vala. György deák uram azért urunk ő nga részéről böcsülettel köszöntvén, exhibeálá credentiáját és a követséget elvégezvén, én is mint tudtam, mind köszöntém principalisim nevével, mind pedig credentiámat exhibeálám s ő is elvövé. Annakutánna azon formában mint a tihája előtt rövideden perorálék, kire így tolmácsoltata:

Immár győzhetetlen császárunk dolgotokat megértette, kit sokáig nem is halasztgatni, hanem útban kell valamely formában igazítani; és mivel győzhetlen császárunk senkit szomorú orczával és üresen nem szokott bocsátani, ti is semmit ne szomorkodjatok, hanem vigadjatok, mert valakik ide sirva folyamodnak is, de annakutánna nevetve nevetve mendegélnek el (*törökül*: gyüle gyüle getmister). Azonban mindjárt kérdé: vagyon-e még német Magyarországbán? melyre mondám: Azokon kívül, kiket lengyen király segítségére küldtek, az várakban vannak. Kérdé: mennyi lehetett az a német? Felelet: számát nem tudom, de az lovasa inkább mind oda vagyon. K. Micsoda atyafiság van a lengyen király és német közt? F. Én úgy tudom, a lengyen királyné luga a német királynak. NB. Hogy a német a lengyennek segítséget adott, igen apprehendálván, meghagyá, a fővezérnek is a szerint megmondanók. Tovább is kérdé: hát a követ megjött-e Bécsből? F. Ez a német nemzet ezer csalárdságnak mestere lévén, azon igyekezik, hogy a dolgot mentől tovább vontatván, azalatt magát jobban megerősítse, praesidiumát többítse, élését újítsa, és mentől több gonoszságát vihesse végben, az mint hogy már is praedicatorinkat fogdastatja, némelyet meg is öletett, templo-

minkat foglaltatja, az urakat s nemeseket citáltatja, és szokatlan s hallatlan adózással is terhelvén, fogyasztja őket győzhetetlen császáruk hűségéért. Erre nézve tartóztatván a követet is Bécsben, nem hallottuk, hogy visszajött volna. A segítség pedig ha halad, káros, mert tartunk attól, ha észreveszik, azon németeket, kikkel most a magyaroknak correspondentiájok vagyon, kivívén, újabbakat collocálnak helyekben; ha megint a lengyen mellé bocsátott németek is reducáltatnak, azzal is nehezedik osztán dolgunk. De ha mostan nekünk segítség adatik, reméljük, még a télen egynéhány várunk lészen; ha pedig csak tavaszra marad is, a mit most csak feléni munkával végben vihetnénk is, ezután sokkal nehezebben, és súlyosabban jutunk hozzá, mert csak már is hadakozáshoz készül, Nyaláb várát rontatja, Rosályt is úgy hiszem. A többivel is, melyek még magyar kéznél vannak, az idő mutatja meg, mit fog mivelti. De a bizonyos, semmi alkalmatosságot, mely az ő jóvára szolgál, haszontalan el nem mulat.

Erre mondá: ezt sokára nem jó halasztani, mivel már várakat rontat, és másuvá is segítséget ad. Kérdé: ha a fővezérhez levelünk magyarul van-e? Mondánk, törökül; azt igen javallá s ígéré, a tihájával beszélvén, audentiát szereznek. Az mely credentiánkat pedig a pasának exhibeáltunk, meghagyá György deák uramnak, reggel felmenvén, interpretálja. Úgy láttuk, más kézre a leveleket nem akarná bízni. NB. Az beszéd közben kávét és serbetet hozatván egy inasával, mindenikéből egy-egy findzsával megittata, és az inasa kezében lévő kendőhöz (ki külön külön az italokat elhozta vala) szájunkat megtörölök. Azonban valami basa nagy emberek jövéen hozzá, tovább nem beszélheténk, hanem felkelvén, eljövénk tölle. És a belső sátorból fogva a külső más sátorának (mely az udvar kerítésen kívül vala) az ajtajáig az vice csauz basa nagy böcsülettel kikésére, és istennek ajánlván, szállásunkra alájövének.

6. Octobris. György deák uram az credentiák interpretációjára felmenvén, mivel a csauz pasa a városban hált, megvárta, míg kijött, és elérkezvén, lováról le sem szállott, hanem ment a császárhoz, és lova hátáról beszéllett ő kglmével, meghagyván, hogy reggel menjen fel.

7. Octobris. Ismét reggel a parancsolat szerint felmenvén György deák uram, credentiáinkat interpretálta. Az csauz basa mondta: ma szemben akartalak a vezérrel juttatni benneteket. de oly dolgok interveniáltak, melyek elmulattatták, hanem reggel jöjj fel.

8. Octobris. Felmenvén, ekkor azzal bocsátta, a vezér purgatiót vévén, a városban van, ma a szembelétel nem lehet. Kapichia uram is tolmácsával a tihájához elmenvén, sollicitálta szemben létüinket, de csak ezzel bocsátta: tudom én azt, hogy

itt vadtok, ha mikor kelletek, megtalállak, mit néztek, mint a madarak szememben, várakozzanak egynéhány napig, hiszen nem is régen jöttek.

9. Octobris. Péntek nap levén, melyet ők vasárnap helyett inneplenek, mivel meg is volt mondva, várakozzunk, s ne busítsuk, ezen nap békét hadtunk nekik.

10. Octobris. Idejin felmenvén, jó darabig a fővezér sátorá körül és a tihájáé előtt várakoztunk, hogy ha valamelyikkel szemben lehetnénk; de a tihájának sok dolgai levén nem admitáltattunk. Az csauz basa is f vezér sátorában diványt celebrálván, különben szemben nem lehetünk, hanem György deák uram oda is beméne, és sok várakozása után beszéllett velle, ki megmondta ő kglmének, hogy míg kün lesznek, szemben lehessünk a vezérrel, nem reméli, ha hanem harmad nap múlva a császár házához, és a vezér az hadakkal a várasban beszállván s megtelepedvén, audientiánk leszén, addég legyünk várakozásban. Interim meghadta, György deák uram felmenjen reggel. Ugyan ezen nap bocsátták az kozák követet, ki succursust sollicitált a Portátúl lengyen ellen.

11. Octobris. Reggel felmenvén (a mint a csauz pasa parancsolta volt) mind a tihája s mind a csauz pasa arra mutatnak, lennénk várakozásban, mert a császár házához s a vezér is az hadakkal a városban beszállván s megtelepedvén mind audientiánk, s mind válaszunk leszén.

12. Octobris. Szálla házához sátorából a császár etc. etc.

13. Octobris. Idejin a tihájához felmenénk, és egy csauzzal küldte fővezér udvarában, ki hirt tevén felöllünk, egykor lejöve s minket ott hagyta. Azomban jó vártatva a tihája udvarához jöven, megörülénk, már audientiánk lenne; de semmi nem telék benne, mert a tihája alá jöven, megizené, hogy mennénk hozzája, ki akkor a fővezér mostan épülő házához ment vala ebédleni, s megvárók, hogy elvégzené ebédljét és egykor az házból kijöven, magával a fővezér udvarában elvín; és ő felmenvén, mi alatt maradánk, s reméljük vala, hogy ennyi időre audientiánk lenne. De az reménség megcsala, mért alájöven, azt parancsolá, szállására mennénk, az hova is compareálván, sok várakoztatás után felhivata, s kérdé: hol az kapichia? Kit felhíván György deák uram, meghagyá, írja meg, hogy az erdélyi adóban 60 erszény pénzt úgymint az 30,000 tallért aranyúl administrálják Erdélyből. Kire György deák uram informatójából ugyan ő kglme által tolmácsoltatá kapichia uram, hogy ez annakelőtte szokásban nem volt. De a tihája csak megparancsolá, az dolog különben ne légyen, mert a császár parancsolatja ez. Arra kapichia uram monda, hát ha már az adóval megindultak, mit kell velle cselekenni? S mondá a tihája, megtérjenek és aranynyá váltsák.

Megint replicála kapichia uram, így az adóval a terminusra be nem érkeznek; kire is a tihája csak könnyen így reponála: a nem sok üdőt téssen, s az terminusra vélle beérkeznek. Túri uram ezzel alá menvén, mikor vélünk kezde a tihája beszélni, eljön két nusztoz úr ember szolgálja a vezérnek egymásután csakhamar, és a vezér parancsolatjából hívák, s megkérdé a tihája, ha a levelek nállunk vannak-e? S megmondók, nállunk vannak. Kéváná azért, adnók oda, mert a vezér anticipato akarja látni. Mi is megmondók, nem cursorok, hanem követek lévén, szóval mondandó követségünk alkalmatosságával akarnók megadni. Erre mondá, a vezér így kévánja; azért oda adók, assecurálván, hogy a vezér szemben lészen vélünk, s a mennyit akarunk, annyit beszéljünk vélle. Ezzel ő a vezérhez méne, s mi is circa 4. karagácsi szállásunkra indulánk.

14. Octobris. Csak szállásunkon voltunk, nem busítottuk őket.

15. Octobris. Reggel felmenénk a tihája szállására, és az ajtónálló hirt tévén ottlétünk felől, izené, hogy a vezér udvarába mennénk; ahozképest legottan odamenénk, és ott várakozván, a suplicánsok körül megláta a csauz basa, ki akkor suplicatiókra téssen vala választ, és György deák uramot magához szólítván, megsúgá, lennénk várakozásban, mert a mi dolgainkat most mozgatják és forgatják. Annakokáért sokáig mind arra praestolálkodván, egykor a tihája alájöve az vezértől, és (mikor szintén azon teprenkedünk vala, már tovább mit kell cselekednünk) megizené, hogy szállásunkra jönénk s reggel felmenjünk.

16. Octobris. Tihája hagyása szerént fővezér udvarában felmenvén, midőn ott sokat várakoztunk volna, a divánból s suplicánsok közül reánk tekinte a csauz pasa, és György deák uramot terdsemannak, azaz tolmácsnak compellálván, hozzá futamodék és súgva suggerálá, hogy a tihája a császárval vadászni lévén, minthogy nálla nélkül semmi dolgunk nem lészen, héjában várakoznánk.

17. Octobris. Kapichia uram terdsemánját Vasziit csauz pasához küldénk, izenvén, volna némely instantiánk ő ngához, mikor adhatna audientiát? Megizené: valamikor mennénk, nyitva nekünk ajtaja. Azomban a tihája is Vasziitól izente, reggel felmennénk.

18. Octobris virratt előtt felkelvén, hogy a csauz pasát szállásán érnők, idejin felmenénk és egy darabig várakozván, egykor az alsó házaktól devotiójáról kijöve, s instalánk előtte rövideden (mert lovára már ülőleg levén, megmondta vala, hogy egy helyre sietve kell menni), hogy dolgainkat segítse, legyen már ennyi időre audientiánk, s térhessünk mentől hamarébb jó válaszzsal a méltóságos fejedelemhez; egyébarúnt periculum in

mora. Igérvén jó akaratját, innét menénk a tihájához, ki hagyá: délután menjünk. Délután is felmenvén, ekkor azt mondá, reggel menjünk.

19. Octobris. Reggel a fővezér udvarában felmenvén, ott vala a csauz pasa s tihája is, de csak más felé vetette szemét rólunk, hozzánk se fejt, se feketét nem szólla.

20. Octobris. Az vezér udvarában menvén, mind délig haszontalan várakozánk ott, mivel az ispahiáknak fizettek, hanem kapichia uram ebédre híván, hozzája menénk. Ebéd után osztán megint udvarhoz compareálván, ekkor is sine omni fructu lön minden várakozásunk.

21. Octobris. Reggel fővezér udvarában compareálván, mind délig haszontalan várakozánk; hanem György deák uram urgeálván a tiháját, meghagyá, ikindikor menjünk. Ekkorra is azért compareálván, mind estig semmi dolgunkban nem telék, s már szintén estve felé a vezér egy főember szolgálja által izenénk a tihájának, ott volnánk, mit parancsol? Kitől megizené, reggel menjünk.

22. Octobris. Reggel udvarhoz menénk, és ott várakozván. a vezér a diván után egykor anyjához a faluban kiméne. Mi mégis míg tihájával szemben levénk, szállásra nem jöttünk, hanem velle beszélvén, mondá, még leveleink nincsenek készen, holnapra maradtak, reggel mennénk udvarhoz. Azért ekkor is szívünk szakadva szállásunkra jövének, megértvén, már leveleink készülnek, s orális követségünk hátra van.

23. Octobris. Vezér udvarában felmenvén, sokáig mind ott várakoztunk, míg tihája egykor meghagyá, ikindikor menjünk. Azért kapichia szállására menvén, a mikorra az ebéd elkészüle, alig végezhetők el, mikor tihája egy főember szolgálja hozzánk jövének, megmondá, hogy tihája hivat a vezérrel való szembenlételre. Azért megajándékozván két zlottal, nagy örömmel mindjárt elmenénk. De ekkor is a dologban semmi nem telék, mert naplementekor kijövének az vezér egy főember nusztoz szolgálja, megmondá, még egy levelünk nem kész, reggel menjünk. Így ekkor is nagy sohajtva késő estve karagácsi szállásunkra kijövének.

24. Octobris. Az parancsolat szerint idején az vezér kapujára felmenvén, sokáig ott várakoztunk, hanem egykor kapichia uram terdsemányja lélekszakadva hozzánk jövének, megmondá, hogy a tihája kapichia uramat hivatván, már a levelet kézhez adta, mennénk érte. Elhülénk belé, értvén, hogy a kapichia is abban avatta magát, és hogy már a szembenlétel felől nincs semmi reménségünk. Azért a csauzbasához menvén, panaszsképen mondánk, mint lőtt ez a dolog, hogy követek levén, nem admittáltattunk, s szóval való követségünket nem referálhattuk, mely az magyarországiak részéről is kedvetlen dolognak látszhatik

etc. urunk részéről is annectálá. Az én uram ő nga hlmas császárunk birodalma terjesztésére Magyarország béholdoltatásában mindedig minden utat-módot felkeresvén elkövetett, mely dolog végett küldettünk most is a vezérhez ő ngához, de mint-hogy meg nem hallgattatánk, azt vehetjük eszünkben, hlmas császárunk fényes portájának nincs kedve ahhoz, hogy a magyarokat megsegítse. Ha azért az dolgok másképen fordulnak, az én uram ő nga nem okoztathatik, már a lengyen is irt a magyaroknak. (Itt interlocutione mondá az csauz pasa: de micsoda a lengyen), kire tovább is mondá György deák uram: mert a német is hitegeti, de ezek míg hlmas császárunk két kezével magától el nem taszítja, másuvá folyamodni nem akarnak. Erre osztán mondá a csauz pasa: légy várakozásban, majd felmegyek a vezérhez, az minthogy szemünk láttára mindjárt ment; de csakhamar alájöve, s mondá, bánja, a vezér ki nem jövé, dolgunk felől nem szólhatott. Ekkor is eleget urgeálánk, de soká nem mulatozhatván, meghagyá, ikindikor menjünk fel, ő is küld levelet. Imé menénk a tihája szállására, hát szintén akkor jó alá a grádicson, és meglátván, mondá: a levél van a kapichijánál, ott keressük. Annak alkalmatosságával azért urgeálók, hogy még van követség szájunkban, s arra nézve a nélkül a válasz mint lehetett volna meg? Ezeket alig mondhatánk meg, parancsolá, menjünk udvarhoz. Oda is compareálván, egy darabig ott való várakozásunk után reá izenénk azon főember szolgájától (kinek a két zlotot adtuk vala), régen várakozunk, mit parancsol? Izené, menjünk be. Bemenvén hozzája, csak közel eleiben ültete, úgy, hogy a mely néhány török urak a fal mellett együtt is másutt is kerevetjén ültek, szavainkat ne excipialhassák, és mint isten tudnunk adta, valamint az csauz pasa előtt, úgy a tihájának minden dolgot megmondánk, s a szembenlévelt ratióval urgeálók. De categorice megmondá: tanácsból ment ki és elvégezett dolog, hogy a vezér szemben vélünk bizonyos okért nem léssen, hanem mindjárt menjünk, hogy az nap a várason ne találtassunk, elsiessünk. A mely dolgokat mi szóval beszéltünk, azok a levelekben is meg voltak írva; a mely levelet ő adott, az a fővezér levele s válaszsza, s a mit irt a vezér, azt a császár parancsolta, adjuk meg urunknak, ő nga is mindjárt tudósítsa. A magyarországiak azonban legyenek csendességben, és már egyszer hlmas császár köntöséhez ragaszkodván, másuvá ne folyamodjanak, hogy meg ne bánják; immár hlmas császár felöllek a németnek parancsolt, őket ne háborgassák. Tovább is a dolgot a magyarok részéről exponálván, tolmácsoltatám: Ha a fényes porta nekünk most segítséget ad vala, még a télen egynéhány várunk lött volna; mert a mely németek most a várakban vannak, azokkal a magyaroknak correspondentiájok vagyon; de ha a német azt észreveszi,

azokat educálván, egyszersmind a melyeket is lengyen segítségére adott volt reducáltatván, csak kevés idővel is ezután súlyosabban és nehezebben juthatni hozzájuk. Ki prioribus inhaereálván, meghagyá, mindjárt menjünk.

Látván azért, hogy itt a rationabilis instantia az elvégezett dolog ellen semmit nem használ, békét hagyánk egyébnek, hanem ezt kérdők még tőlle: mivel követségben credentia mellett jöttünk, ír-e valamit? Mondá, ír urunknak, ebéd után menjen érte György deák uram.

Ezzel kapichia szállására alájövé, evé, de a kedvetlen dolgok miatt étünk is nem szintén szájunk izint esék.

Ikindikor menénk a csauz pasa szállására, az hol a csauzok hópénzét szintén ekkor osztják vala, és jó darabig ott alatt várakozván, hogy a sok török ritkúlui kezdé, felmenénk, de látván még sok occupatiójok van, ott is subsistálánk, míg egy ember-séges magyar szerető ifjú nusztoz csauz hírt tőn a pasának s oda hivata bennünket, s mikor a magyarok dolgát és a szembenlételt urgeáltuk volna, mondá: csudálkozik rajta, hogy a dolgot nem érthetjük, ne gondoljuk, a magyarok dolgát abban hagyják, de a vezér azért nem lött szemben, hogy a német idő előtt észre ne vegye a dolgot, s meghagyá György deák uramnak, más napra menjen fel a levélért.

Innen menénk a tihájához a vezér új udvarában, s meglátván, izené, hogy a levélért az ő szállására kell menni.

24. Octobris. Mindenikhez elmenvén, egyiknél sem volt kősz a levél.

25. Octobris. Egész napestig császár udvarában divány celebráltatván, a tihája is oda volt, levelet ez nap sem írt.

26. Octobris. György deák uram a leveleket elhozván ebéd tájban, övének és istennek kegyelméből ebéd után megindulánk s töllük megzabadulánk. Kiért az ő felsége szent nevét magasztalván, mind éltig áldom, övé legyen minden dicséret, tisztesség. Amen.

(Egykorú példány a Nemzeti Múzeum birtokában.)

III. Jelentés az 1672-iki mozgalmakról.

1672. augusztus 20.

Confoederatio rebellium Hungarorum inter se facta in Transilvania 20. Augusti, anno 1672.

Et 1. siquidem potentissimus ac invictissimus Turcarum imperator ipsos, tanquam ad se fugientes, recepit, ideo elegerunt potius mori, quam eum derelinquere: sic erumpendo ex Transilvania, quicquid etsi rebelles ad Turcam redire volentibus promi-

serint, hoc Turca ratum et firmum habebit, ideo principi Transilvaniae demandatum est, sic et principibus Walachiae et Moldaviae, ut ad subingendam totam Hungariam ipsi sint auxilio, ut omnes etiam armata manu restituantur in integram et pristinam libertatem, quoscunque germani spoliarent, Germanam militiam ex regno expellant, ne misera plebs per eos ulterius defatigetur. Nihil ne (?) plus, Turca a superiori Hungaria petit, quam quod conclusum est cum ipsis. Quicunque autem depauperati sunt, ob contributionem Germanorum ad sex annos habebunt libertatem, liberas civitates, si eae se Turcico imperio subdere nollent, extunc Varadino et Agria magna tormenta eveniant et ipsas ad obedientiam compellent, quamvis ab inobedientia praefatarum civitatum sibi non metuant. Quibus interceptis templa a Lutheranis ablata restituantur, Jesuitae expellantur, sic ex omnibus locis sacerdotes, ubi expulsi sunt praedicantur. Iuvenis Tököly in omnibus suis bonis armis hisce Turcicis et Transilvanicis restituatur. Subjicientes igitur se superioris Hungariae partes, stat in arbitrio potentissimi imperatoris Turcarum, quem ibi principem ponere voluerit. Civitates montanae et trans Vagum iacentes, ita etiam praesidium Levense demoliatur, similiter civitates montanae si se armis Ungaricis opposuerint, conflagentur. Ex omnibus comitatibus pagis quicunque sunt iuvenes robustiores se arment et ubicunque Germanum viderint, per montes redire non patiantur, sed trucidant ac occidunt. Novisoli, occupatis civitatibus montanis, ibi celebrentur comitia, vocentur cis Danubium comitatus. Ibi ponet Turca principem Petróczy et cum reliquis partibus Hungariae libertatem et omnia iura Hungariae stabiliuntur. Princeps Transilvaniae continuo sua praesentia et militia principum Walachiae et Moldaviae etiam sit praesens et adstet Hungaris hisce contra Germanos insurgentibus, postquam tum principatus Turcarum in Hungaria stabilitus fuerit et tunc ita redire possunt. Interim horrendum manifestum emittetur in universalem mundum ab istis rebellibus, quomodo Germani fidem non servarint, denique erit, si non est terribilis factorum suorum exculpatio; imo volunt ante magnos exercitus diploma caesarum cum manifestis et ei contrarium supra hastam ponere, et sicut semel Turca fecit, Deum ad vindictam contra foedifragos invocare. Interim mittentur ad suam maiestatem duo legati, ubi neccessitas huius eruptionis declarabitur, neque se contra personam suae maiestatis, sed contra seductores eiusdem personae arma movisse, nunquam pax sine licentia Turcarum cum sua maiestate tractabitur, neque ullo unquam tempore ea concludatur, nisi quod nunc viribus deberent efficere, illud voluntatis Germani facient et praestent.

Princeps Transilvaniae circa finem Septembris cum Turca Varadiensi, Agriensi et Szolnokiensi debet esse cum Caschovia et ibi cum 13 comitatibus operari. Ex castris illis mittetur Mathias Szuchay cum decem millibus Budam, qui se cum Turcis ad Danubium positus coniungat, Vivarinum veniat et inde quicquid Vagus post se habet, occupabit et Petrőzy in bonis suis in integrum restituatur. Interim versus inferiorem Hungariam venit alius exercitus cum Paulo Szepeshy et Gabriel Kendy, ut et Walachiae et Moldaviae principibus et in vindicationem et refusionem ablatorum Moraviam et Austriam devastabit, et sic illa damna militiae suae recompensare nitentur. Expectatus Tartarus ex Polonia, hisce assistere debeat alias Turca, si nondum resolvit trans Vagum venire, nisi dederit sua majestas Polonis auxilium. Adveniens aliqua militia sua maiestas, nullus cum ipsa pugnam inibit, sed trahet post se in superiorem Hungariam trans montes vel in confinia Turcica comburendo et consumendo omnia, ut ruinet exercitum Caesareum. Confiniariis Hungarorum. seu militiae Hungaricae Regnum Hungariae solvet, neque confinia minora Hungarorum Turcis replebuntur, velut cum imperatore Turcico, sicut Transilvani ita a iugo Germanorum liberabitur in perpetuum Hungaria. Nolentes idem sentire sine personarum discretionem ferro cogent et absentes bonis omnibus privabunt. Catholici, sicut lutherani in libero exercitio religionis relinquentur, sicut semel ipsi computarunt, erunt ultra 60,000, qui in bellum venient Germanorum. Praeterea Poloni cum Hungaria debent idem sentire. Pecuniam sufficientem adportarunt ipsis, unde? fidus homo, qui ista revelavit, non scivit, etc.

Kivül: Confoederatio rebellium Hungarorum.

(Egykorú példány Nemz. Muz.)

IV. Köleséry Sámuel naplója.

Idősb és ifjabb Köleséri Sámuel rövid naplója 1657–1685.

Ezen igen rövid napló találtatik eredetileg beírva egy ily című könyvnek belső táblájára: »Élek és halok oh Jesus te benned. Azért te benned bizom. Christus Urunk születéséről való hét elmékedések, melyeket ama jeles sz. írás magyarázó D. Meyszner Boldisár Deák írásából, keresztyének épületére, magyar nyelvre fordítván, írta le Jolswai János Deák, Murány várában. M. DC. XXXIX.

Diarium manuscriptum Samuelis Köleséri senioris et junioris.

Én Köleséri Sámuel indúltam el Belgiumban és Angliában 20 esztendőskoromban anno 1654. 22. Maji váradi házunktól, túl-

töttem bujdosásomban negyedfél esztendőt három holnap héján; jutottam Eperjesre 2. Aug. 1657.

Anno 1659. die 24. Januarii jedzettem el magamnak Domián Annát, az én kedves életemnek társát, Debreczenben s haza is vittem Váradra 12-a Febr. anni ejusdem.

Anno 1663. die 18. Nov. vasárnap hat órakor reggel ajánlékozott az úr isten egy kívánságunk szerint való fiat, kinek az szent keresztségben adatott ily név: Sámuel. Legyen az úrnak szentelve teljes életében.

Anno 1679. pünkösöd másod napján indult el a belgiumi akademiákban fiunk, ifjú Köleséri Sámuel anno aetatis 16. currente, kit isten vezéreljen minden actáiban, s hozzon meg a mi örömünkre. ¹⁾

Anno 1685. 9. Maji. Én ifjú Köleséri Sámuel, terhes és hosszas bujdosásimból érkeztem Debreczenben az én szerelmes asszony anyámhoz, s két árva húgaimhoz Sára és Susánnához.

(Gróf Kemény József másolata az Erdelyi Muzeum-egylet birtokában.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

Budavár 1684-iki ostroma.

Az alább közlendő naplónak nagyobb jelentőséget és becset az a körülmény kölcsönöz, hogy *írója az egész ostrom alatt Budavárban raboskodik* s napról-napra följegyzi a hadi mozdulatokat mind a török, mind a keresztyén részről.

A napló még az ostrom megkezdése előtt jun. 17-én kezdődik s már a törökök előkészületeiről a vár védelmére érdekes adatokat tartalmaz. Visegrád, Vác, Pest elfoglalását, Budavár körülfoglalását és ostromát napról-napra följegyzéseivel kíséri.

Eredetije újabban került elő a gr. Forgách család kemenczei levéltárából s most már a Nemz. Muzeumban van letéve.

Narratio obsidionis Budensis.

Anno 1684. budai obsidiónak alkalmatosságával némely dolgokról való diarium, mely a die 17. Junii usque ad diem ultimum mensis Octobris inchoáltatott.

Elsőbben is az szerdár Musztafa pasát hivatta postán Budára, az mely pasa után több alább megírt pasák is érkezének Budának oltalmára: Secundus Oszmán pasa Alepiából, 3-tus Amhett pasa Soffiából, 4-tus Oszmán

¹⁾ Hucusque manus Samuelis Köleséri senioris. — Subsequa s ut manu Samuelis Köleséri junioris scripta.

pasa Boszniából, 5-tus Bey pasa tizezer jancsárral Alepiából, 6-tus Cserkes pasa Anadoniából, 7-mus Abdim pasa Anadoliából, 8-vus Szeidi Olu Amhett Tömösvárrúl, 9-us Egri pasa, 10-mus Erczek [*így!*] pasa.

Ibrahim pasa és Kara Amhett pasa Budán mások felett legnagyobb és legfőbb tisztek praeficiáltattak, kiken is az egész dispositio fordult meg.

Az római császár ő fölsége részéről való tisztek és generálisok pedig, kik Budát obsideálták, ez alább megirt specificatio szerint következnek :

Legelsőbben is Lothe-	14. Obester Sterham.	27. General Granis.
ringus, ki is minde-	15. Obester Magni.	28. General Strasoldo.
nek felett való volt.	16. Obester Csaffni.	29. Obester Tin.
2. General Caprara.	17. Obester Szulcz.	30. Obester Vallis.
3. General Denevalt.	18. Obester Zuza.	31. Obester Traun.
4. General Pálffy.	19. Gen. Storumbergh.	32. Obester Lotheringh.
5. General Rabatha.	20. General Hár czu	33. Obester Pik.
6. General Condole.	Náy-Burgh.	34. Obester Apromon.
7. General Prin. Szok	21. General Fonteni.	35. Obester Croin.
Lambérgh.	22. Gen. Storber Felt-	36. Obester Szalcz-
8. General Grez.	Czaimaster.	Purgh.
9. General Karaffa.	23. General Kassistán.	37. Obester Rozen-
10. Obester Taff.	24. Gener. Saffenbergh.	Purgh.
11. Obester Hajster.	25. General Monsfelt.	38. Brandenburgus, ki-
12. Obester Piklomer.	26. Gener. March Groff	nek volt hatezer lo-
13. General Ladron.	Padel.	vasa és gyalogja.

Die 17. Junii. Delgetgere tatárok szultánja az egri és Erczek pasákkal menvén Esztergom alá, ott az némettel legelsőbben is megharczolván feles németet levágván, kik között Hár generális is elesvén, és azon alkalmatossággal nevezet szerint Franciscus Carolt elfogták negyedmagával.

18. Azon harcz után a törökök a tatárokkal bemenvén Budára, az nap Ibrahim budai pasa nuszttal bélelt köntösben öltöztvén, Delegeri tatárok szultánját is hat erszéy pénzzel megajándékozta, több tatároknak pedig tegezre és nyilra adott nyolcz erszéy pénzt.

19. 20. Se egy se más részről nem hallatott semmi is.

21. Visegrádot megvévén az német, az benne levőket békével kibocsátván késértettek be Budára.

22. Nihil.

23. A német tábor Esztergomnál költöztvén által, szállott Vác alá, a mely nap Ibrahim pasa maga személye szerint Esztergomhoz érkezvén, de semmi harczok nem volt.

24. Az szerdár számos török haddal érkezvén Budára, az nap minden felől nagy gyűléseket tétetett.

25. Bulugh pasa nyelvet fogván, kitúl értvén, hogy a német Pest alá szándékozik, kirúl is a törökök mindjárt dévánt tartotanak magok között.

26. Az dévány megléte után jó reggel a szerdár húsz ezer törököt Kara Amhett pasa commendája alá subordinálván, és együtt az tatárok szultánjával expediáltatott a német táborra, de az nap nem levén semmi harcok.

27. Szent-László napján Vác alatt nagy harcok s ütközések voltak, a török közül számos, a német közül is több kétezernél veszett el; akkor tömösvári Szeidi Olu Amhett pasa esett el az harczon.

28. Nihil, hanem éjtszakán megtértek a törökök.

29. Vácot föladván az németnek, az benne megöletett keresztény rabokért a férfiakat és az vitézlő rendeket fölküldvén Bécsbe, az asszony és apró cselédeket pedég küldötték Budára.

30. Lotheringus megindulván táborostúl étszakára Pesttől fél mélföldnre szállott meg, kinek is táborát Budárúl egészen kilátták; az nap a törökök dévánt tartottanak.

1. *Julii.* Pestet délután három órakor magok a törökök meggyujtván oda hatták, de a városnak több felénél megmaradván az tüztől, az nap Lotheringus is táborostúl nyomulván Pest felé a kalastromnál közel a szigethez szállította meg táborát.

2. Magok a törökök jó reggel Pest-Buda között való hidat elhánták, Lotheringus pedég éjfél tájban egy nagy öreg hajót sok féle tüzes szerszámmal megrakván s meggyojtván és úgy a Dunán táborárúl lebecsátván Buda városa alá, de semmi kárt nem tehete vele.

3. Lotheringus az egész tábort kiszállétván a mezőre a törököknek megmustrálván, délután egy órakor Pestre bevén az praesidiumot, maga pedég ujabban ménvén vissza a táborra.

4. Lotheringus mind táborostúl megindulván nyomult vissza Vác felé.

5. A pesti commendans emberekkel nígy (?) rakott hajót Szent-Gellér hegye alatt elhánt hidak fölégetésére expediált, kik midőn tüzes szerszámokkal az elhánt hidakat gyujtogatták volna, nálok feles szurok lévén, ki is vigyázatlanságok miatt meggyulván, magok mind elvesztenek miatta, csudálatosképen csak négyen maradhatának meg közülök.

6. Törököknek kémjek érkezvén oly hirrel, hogy a német Esztergomból kész hidat szállétott Vácchoz, a ki ugyan való is volt.

7. 8. A török Budárúl kimenvén által az Dunán és az pesti némettel megcsatázott.

9. Lotheringus az ujonnan épített hidakon által költözködvén, Budához akarván szállni, mind ezeket látván a szerdár, az egész pasákat maga mellé vén Kara Amhett pasát jobb szárnyára, Ibrahim pasát pedég balszárnyára rendelvén az hadaknak és a némettel megütközhvén tizenegy órátúl fogvást

tartott nap szállatig a harcok, a holott négy ezer töröknel több veszett akár mi könnyen is el, a kik közül nevezet szerint Pas Pulugh budai pasa, Mustafa aga és Bajrán aga estenek el, mindazáltal megnyervén a harcot állottanak közel egymáshoz fegyverben.

10. Semmi derekas csatájok nem lévén, hanem valamely aprólékos portát bocsátván, az melyen Haszán aga, török császárnak egyik nevezetes ministere, délután két óraker veszett el. Máskint mind az két részről való hadak egész nap rendelt seregekben állottanak, az mely nap a törökök magok között dévánt tartottanak.

11. A szerdár éjszakának idején helyéből kimozdulván szállott Szt.-Gellér hegyéhez.

12. Ibrahim pasa és Kara Amhett pasa a török hadak közül a javában kiválasztván harmincz ezer embert s praesidiumnak bevitték Budára.

13. Nyolcz óra tájban a szerdár több hadakkal megindult Eszék felé.

14. Loteringus a német armadával szállott Ó-Budához, az nap Buda városa felé két sánczot vettetvén, egyékében tíz ágyút másikában hatot és négy mosárt vonyattván, éjszaka éfél tájában keményen lőtétvén, a városban bomplit 40 bocsátott be.

15. Budát formális obsidióval vette körül.

16. Szünetlen egész nap lövette, a bomplit is Loteringus szaporán hanyatta.

17. Mind két részről valamint ágyukkal, úgy apró puskákkal is szüntelen való lövéseket töttenek, de kivált az külsők hanyták az bomplit.

18. Per omnia hasonlót követvén, sőt a palatinus a lengyelekkel mentenek a török után, kit is igen megvervén feles lovakat, tevéket, ágyúkat nyertének el, rabokat fogván jó nyereséggel tértenek meg; az nap Ibrahim pasa két ezer törököt expediált az sánczban lévő németre, kik is megállván az harcot, öt száz török veszett el és két száz esett sebben.

19. Éjjel nappal nagy ágyúlövéseket töttenek, hánták a bomplit a városra, ki miatt két helyen is meggyulván az város az belsők nem kevés kárral oltották meg az várost. Azonban az török éjszakának idein kilopván magát a városból, és megharcolván a némettel két száz harmincz két fejet és hat rabot vitenek be.

20. Hasonlóképen reggeltől fogva egész estig mindenféle öreg és apró lövő szerszámokkal az külsők szüntelen való lövéseket töttenek, hánták a bomplit és az gránátot, az alsó várost megvén éjszakának idein egész virattig a törököknek a magyarokkal nagy csatájok volt.

21. Az városnak megvétele után Loteringus a maga armada-jával szállott Szt.-Gellér hegyéhez, az hol az előtt a török volt, ott két új sánczot vetvén egyikében tíz ágyút, másikában pedég tizenkettőt vonyatott, azonban közel az várhoz az minemő hegyecske volt azt is elfoglalván, azon is két sánczot vetvén, a melyben is nyolcz öreg mosár ágyút vonyatott; az nap a törökök vittének be hat német rabot, kiknek Kara Amhett pasa fejeket szedette.

22. Jó reggel kimenvén a törökök megcsatáztván a némettel 154 német fő nyereséggel mentenek be Budára; a német éjjel nappal nagy ágyúlövéseket tött mind szüntelen, s a mellett hat száz bomplit is bocsátott be az felső várban.

23. Éjjel nappal állott az lövés mind két részről; azon étszaka a Pest felé való hidat is megcsinálták az külsők.

24. 25. 26. 27. E specificált négy napok által is éjjel nappal kimondhatatlan nagy ágyúlövéseket, bompli, granát és egyéb-eránt való minden féle tüzes szerszámoknak hányattatását tötte- nek be felé a külsők.

27. Bécsi kapu alatt étszaka sánczot vetett az német.

28. Mind két részről csendességben voltak.

29. Nem lévén semmi csatájok, hanem a törökök 16 néme- tet és két lengyelt elfogván, bevévén őket a várban Kara Amhett pasa mind fejeket szedeté.

30. A bécsi kapun hajnal előtt kimenvén az török, az alsó városban, az új sánczban lévő németre, megvervén az németet, 842 fejet, 3 zászlót, dobót No 8, rabot No 9 vittének be a pasának.

31. Mind két részről csendességben voltak, hanem étszaka a német a város és a vár küfala mellett titkon följövén, és sán- czot vetvén magának, kiben a török semmiképen nem is árt- hatott nekik.

In Augusto.

Die 1. A német Freimule nevű bástya alá azelőtt régen elkészítettett mináját jó reggel meggyújtván, de azon mina vissza szaladván reájok, német több veszett el három száznál, a többire is étszakán kimenvén a törökök megharcolván velek, 806 fejet és 14 rabot vittének be, kiket is Kara Amhett pasa szokása szerint megölette; az nap és étszaka szörnyű nagy lövéseket töt- tenek az külsők, hányták az bomplit és az tüzes szerszámot min- denfélét be az várban.

2. Hasonlóképen az rettenetes nagy lövéseknek szüneti nem lévén történvén ily dolog is, az mint intercipiált embertől lehe- tett érteni, hogy a németek délután két órakor hat szekér port szállítván föl az Szt.-Gellér hegyén lévő sánczokban, az mely por

vigyázatlanság miatt meggyúlván három száz németnél többet fölvetett az por.

3. Német részéről elkészített két minára akadván a törökök, el rontották; de ellenben az német mindenféle lövő szerzőkkel szüntelenül való lövéseket tött, az nap csak bomplit is No 424 bocsátott be a várban és városban.

4. Mind az két fél csendességben volt, hanem éjjel után a külsők No 84 bomplit bocsátottak be.

5. Egész étszaka esvén az eső, hanem hajnalban kimenvén két ezer török, megharczolván az némettel vittek be 589 német fejet és 4 rabot, kiknek Kara Amhett pasa fejeket szeletette.

6. Éjjel nappal esvén az eső, kire mind az két fél csendességben volt, hanem delután a török kezdett ágyukkal löni.

7. A német a vár alá csinált mináját hajnalban meggyújtván, de 8 embernél több kárt nem tött.

8. Egész nap és éjjel a német csendességben volt.

9. A törökök hajnalban két felől kiútván a németre egész estég harczolva velek meggyőzték és megverték őket, a mely harczon Bekér aga jancsárok ritmastere veszett el.

10. Reggel hét órakor Kara Amhett pasát ölte meg a bompli, kit is mellette lévő két török azonnal megkapván vitték, és minden ceremonia nélkül eltemették, kinek elveszésével Ibrahim pasa constituáltatott budai fő commendansnak.

11. A német hajnaltúl fogva estig iszonyú nagy lövéseket tartván az nap No 206 bomplit is bocsátván be az várban, melylyel 300 töröknél többet rontottak, kik között egy nevezetes török Bekér Hárcezide nevű jancsárok élés mestere is elveszett.

12. Tovább is a német igen keményen continuálván az lövést, No 76 bomplit bocsátott be az várban és városban.

13. A bécsi kapu alá a német minát ásván, ki is nemhogy a belsőknek ártalmokra, de inkább magoknak viasszaszaladásával nagy veszedelmekre szolgált a németeknek.

14. Éjjélkor az eső után kimenvén a törökök, megharczolván a némettel vittek be a pasának capita No 196, a törökben is veszett el 60. Ibrahim pasa szerencse próbájokért megajándékozta őket.

15. A törökök éjjel nappal csatázván az némettel, száz töröknél több veszett el, és ötvenig való megsebesedett.

16. Éjjel nappal esvén az eső, mindazáltal hajnal tájban kimenvén a török a sánczban lévő németet megfuttatván két ágyút és két szekér port nyertének a sánczból.

17. 18. 19. Szüntelenül való lövéseket töttenek mind két részről, harmad napok alatt 700 bomplinál (többet) vetettek be a várban, azonban étszaka Ibrahim pasának érkezvén a török császár levele, melyre mindnyájan az benvalók megcsendesedének.

20. A németek reggel Memhet Oda pasát elfogták; az nap a törökök 40 bomplit bocsátottak ki a külsőkre, azonban a palatinus maga cursort beküldvén levéllel Ibrahim pasához, melyben kéri, a várat hogy adják meg nekie. Kire a palatinusnak ez lévén az válasza: Hogy jobban hadakozzék és ha Isten nekie adja, akkor birja osztán; azonban az cursort No 130 arannyal megajándékozván Budárul békével kibocsátá a pasa; az nap a németek is No 160 bomplit bocsátának be a várban.

21. Egész nap mind két részről állottanak az lövések, azonban délután két óraker Cserkes Amhett pasa személye szerint maga alatta valóival kimenvén az németre és megharczolván velek, maga alól ellövé az lovat 40 töröknél több veszett el, ki között Ibrahim aga is nevezetes török elesett.

22. 23. 24. Mind két fél az esőre nézve csendességben volt, mindazáltal a bomplinak és granátnak nem lévén semmi szüneti harmad nap alatt No 360 bocsátottanak be az külsők, azonban die 24. két felől az várból a némettel derekasán megharczolván No 804 fejet, hat zászlót, kilencz rabot vittének be a törökök, mely szerencsés próbatételekért Ibrahim pasa megajándékozván őket, minden főért tíz-tíz tallért adott nékiek.

26. Mind az két fél hallgatásban lévén.

27. 28. Kimenvén az török a külsőkre éjjel nappal keményen harczolván velek, kik között száz töröknél több elveszett s negyvenig való megsebesedett, a mely sebeseknek a pasa harmincz harmincz tallért adott.

29. Nihil.

30. A német minát ásván a vár alá, kit midőn meg akarna gyojtani, maga nagy kárával s veszedelmével fölvetődött, azonban az hosszú kapu felől éjjel nappal Mátyás király palotáit is keményen lövette, a holott No 1350 ágyúlövésnél többet tött, de Ibrahim pasa más felől azonnal mindjárt a lyukakat és a töréseket a kúfalakon reficiálta.

31. Éjjel nappal az külsők kemény lövéseket töttenek, a mely nap 40 bomplit is és granátot bocsátottanak be az várban és városban, az tömlöczöt is penetrálván az tüzes szerszám, a rabokra reájok szakadván a tömlöcznek egyik része, ki is negyvenig való rabot rontott el.

In Septembri.

1. 2. 3. 4. et 5. Sept. éjjel nappal nagy lövések voltak, a megírt napok alatt bomplit és granátot is No 466 bocsátottanak be a várban a külsők.

6. A törökök két rendbeli minát ásván a németek sánca alá, kit is meggyujtva 400 németnél többet vettettek föl vele, akkor 4 ágyút is nyertének és egy német kapitányt fogtanak el.

7. A palatinus a maga hadával jó reggel megindulván Esztergom felé, a lengyelek pedég Belgrád felé, az nap a törökök egy német kapitányt fogtanak el, a mely kapitány Ibrahim pasának négy rendbeli minát, kit a német a várnak fölvetésére elásott, kimutatta, kiért a pasa is a rabsághól kibocsáttatván, száz ötven tallérral s egész öltöző köntössel meg is ajándékozta, ki is ugyan törökké lőtt. Item az nap Ibrahim pasa vévén a szerdár levelét, melyben írja Eszéknél való létét és az horvátokkal való harczát, továbbra pedég igérvén arra magát, hogy megsegéti Budát.

8. 9. 10. Éjjel nappal mind két részről nagy lövések voltak.

11. A törököknek ünnepek ugymint Bajranjok lévén, mely nap a németek a vár alá elásott két rendbeli minát meggyújtván, de azzal 15 török kárnál többet nem töltenek.

12. A Bavarus maga armadájával Lotheringus segítségére érkezvén a Dunán le, Pestnél szállván ki a hajókból, és ott az egész hadát megmustrálván a török előtt. annakutánna Szt.-Gellér hegyéhez szállván s ottan két sánczot vetvén egyékében 14 ágyút, másékában 8 mosarat vonyatott.

13. Reggeltől fogva egész estég Mátyás király palotái felől rettenetes ágyúlövéseket tött Bavarus, az nap csak bomplit is 155 bocsátott be az várban, kivel jóllehet igen sok károkat nem tehetett, mert mind által ment az váron.

14. 15. 16. 17. 18. Éjjel nappal a nagy iszonyú lövéseknek szüneti nem volt ; a megirt napok alatt No 589 bomplit és egyéb-eránt való granátot behányatván a várban, de egy törésnél többet a küfalakon nem tehettenek, azt is Ibrahim pasa igen szorgalmasan reficiáltatta.

19. A törökök hajnal előtt két felől is kiütvén a várból, a németekkel megharcolván No 386 német fejet és német rabot vittének be.

20. Továbbra próbálván a külsők azt is, hogy Mátyás király palotája alá két rendbeli minát ásván és azt végre meggyújtván, s más felől úgy mentenek ostromnak, a mely ostrom alatt két ezer németnél több veszett el, az mint azután intercipiált rabok relatiójából értetett.

21. Az egri pasa Pest alá menvén tovább két óránál harczolt az némettel.

22. 23. 24. Mind az két fél csendességben volt.

25. Csasz pasát Oszmán pasával az szerdár expedialta Ó-Budához a végre, hogy Szt.-Gellér hegyénél lévő németséggel harczolna meg ; a minthogy is megcsatázván vele, és medio tempore még azon harcz tartott volna, Csasz pasa ötszáz negyven személyből álló lovas praesidiumot introducált Budára, a

felett két hajót huszon öt ezer kenyérrel, két száz bomplival és három száz granáttal megrakottat nyertenek el az törökök.

26. 27. 28. 29. Szent-Mihály napján két felől kiútvén az török a németekkel nagy harczok volt, az nap öt száz harmincz hat fejet és kilencz németet vittenek be Budára.

30. Mind az két fél csendesen volt.

In Octobri.

Die 1. Oct. A németek egy törököt intercipiálván a kitúl értették, hogy a szerdár maga személye szerint 30 ezer törökkel és 46 ezer tatárral a német tábornak Esztergomtól való elrekesztésére (a kiből semmi sem volt)¹⁾ érkeznek, melyre nézve a németek valamennyi derék ágyú, mosarak és egyéb lövő szerzők voltak a sánczokban kivonvatván, mind azokat rakták a hajóban, és csak mind egy könnyű szerrel várták magokra az ellenséget.

2. 3. 4. 5. Ó-Budánál lévő sánczban mindazáltal még öt ágyút hagyván meg, melyekkel keményen lőtték egy felől az várost.

6. Két német szökvén be a törökök közé, kiket reá kérdvén: mi lehet az oka, hogy a németek a várost, és nem a várat lövék, kire azt felelék: Nem egyéb az oka, hanem hogy az szerdárnak személye szerint nagy erővel való jövetelétől megfélelvén az öt ágyún kívül több munitiókat mind az hajókra rakták.

7. Látván a német is, hogy külömben, és nem úgy az mint híresé tették, vagyon az dolog, megbizván magát egész munitióját a régi sánczokban visszavonyatta.

8. 9. 10. 11. 12. 13. A németek meg ujabban derekasan mindenféle ágyúból, apró puskákból hozzá fogatván a lövéshez éjjel nappal szüneti nem volt az lövéseknek, az alatt csak bomplit is, és granátot No 859-et hánytak be az várban és a városban.

14. Az egri pasa is elérkezvén Budához, küldött be Budára No 240 törököt.

15. 16. 17. Az külsők éjjel nappal három felől bomplit, granátot két ezret huszon négyet hánytak be az városban.

18. Egy horvát beszökvén a törökök közé, ki is azzal biztatván őket, hogy a német minden bizonynyal két hetek forgása alatt elszáll Buda alól.

19. Egész éjtszaka esvén az eső, kinek is alkalmatlanságával Ibrahim pasa négy ezer törököt éjfélt tájban kiküldvén, a németekkel megharczolván 240 fejet, 1 mosárt, 2 ágyut vittek be Budára. Kiért a pasa is pénzbeli ajándékkal kinek-kinek

¹⁾ A zárjel az eredeti kéziratban is meg van.

jó magaviseelését megjutalmaztatván, a mint szokott ordinarie minden főért 15 tallért, rabért pedig 30 tallért adott.

20. 21. 22. 23. Éjjel nappal nagy harczok voltak mind két részről.

24. Az egri pasa hajnalban Pest felé levő sánczokon rajta menvén, feleset fogott, vágott és a Dunában sokakat bele ölt.

25. 26. 27. Éjjel nappal állván az harcz, az mely napok alatt No 545 bomplit és granátot bocsátottanak be az németek.

28. Egész nap nagy lövések állottak.

30. Az egri pasa a Dunán huszon hat ezer oka lisztet szállittatván be Budára, kinek is alkalmatosságával azon rab-ságot viselő személy, ki ezen munkát kezdte vala írni Isten kegyelméből megszabadulván s eképen végezvén írását békével be is ment hazájába.

Actum Budae diebus et anno praenotatis 1684. m. p.

(Eredeti napló, a gr. Forgách család kemenczei levéltárában.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

I. RÁKÓCZY GYÖRGY
ÖSSZEKÖTTETÉSE FRANCZIAORSZÁGGAL.

(A párisi külügyministerium levéltárából.)

— BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

1640. július 10.

Lettre de Mr. Bisterfeld au Sr. Davaugour.

Monsieur.

J'espère que votre sincérité reconnaîtra quant préjudiciables soient au Prince et à son état si grandes et profondes dilations. Je vous conjure par elle de nous communiquer tout ce que vous en savez, s'ils font la paix, qu'ils nous le disent. Et n'était la trop grande affection du Prince, nous la pourrions avoir devant tous avec notre grand avantage. Nos gens ne sont pas si simples, de ne soupçonner quelquefois, qu'on se moque d'eux. Néanmoins la héroïque résolution du Prince surpasse tout, afin que tout le monde puisse juger de son innocence. Jamais il n'y a eu si belle conjonction, que celle qui s'offre en ce temps.

Le fils aîné du Prince sera introduit comme grand capitaine de Varadin le 21 août, qui fera trembler les ennemis.

Le Prince a fait la paix entre le Palatin de Valachie et celui de Moldavie.

La victoire de Perse oblige les Turcs d'envoyer leurs armées en Asie.

Je vous supplie de continuer en votre sincérité en avançant une affaire si profitable et en l'affection dont vous daignez jusqu'ici celui qui sera à jamais

Monsieur d'Albae Juliette 10. Juill. 640.

Votre très humble très obligé serviteur
Bisterfeld,

Mrs. Davaux et Servien au Prince de Transylvanie. 15. Septembre 1644.

Monsieur.

Le choix que le roi et la reine régente sa mère ont fait de la personne de M. de Croissy Con^{er} de sa Majesté en sa cour de parlement de Paris pour aller trouver V. Alt. de leur part et concerter avec elle les moyens d'exécuter le traité, qu'elle a fait avec M. Torstenson, lui fera connaître la bonne disposition de leurs Majestés pour l'avancement du bien public et le désir, qu'elles ont de contribuer au contentement particulier de V. A. Outre ce qu'il a chargé de lui représenter de la part de leurs Majestés, qui ont une entière confiance en lui, nous l'avons prié de faire offre à V. A. de notre service dans la négociation, qui nous a été commise. L'intention de leurs Majestés étant d'établir un durable repos dans la Chrétienté par la conclusion d'une paix générale, dans laquelle on puisse faire cesser les différends de tous les princes chrétiens, Vre Altesse y tenant le rang, qu'elle tient, nous fera beaucoup de faveur de nous informer de ses intentions et de quelle sorte elle désire que nous parlions de ses intérêts dans le traité général. La croyance, que nous avons, que ledit sr. de Croissy ne rencontrera point de difficulté en la conclusion des choses, dont il est chargé, puisqu'elles ne regardent pas moins l'avantage et le contentement de V. A. que celui de leurs Majestés, nous oblige de l'assurer, que nous prendrons un soin très particulier de tout ce qu'elle aura agréable de nous recommander et n'y apporterons pas moins d'affection et de diligence, qu'en toutes les aut reschoses, qui nous ont été confiées afin que V. A. ait sujet de croire, que nous sommes véritablement.....

Kivül : M. Davaux et Servien au Prince de Transylvanie à Munster le 15. Semptembre 1644.

M. Servien à Mr. Bisterfeldt 15. Sept. 1644.

Monsieur.

Vous verrez sans doute avec plaisir M. de Croissy Conseiller au Parlement de Paris, qui vous rendra cette lettre, puisqu'il n'est dépêché de la part du roi vers Monsieur le prince de Transylvanie, que pour conclure l'affaire, que vous aver mise par vos soins et votre intelligence au bon chemin, où elle se trouve et qui a déjà eu des succès très avantageux pour les affaires de sondit Sr. le Prince et celles de la cause commune. Sa M^{até} a choisi ledit Sr. de Croissy comme une personne de condition, en qui elle se confie beaucoup, et nous vous prions d'avoir entière créance en ce qu'il vous dira de sa part et de la nôtre. Nous ne craignons pas même de vous demander votre assistance pour

faire réussir la négociation dudit Sr. de Croissy, vu qu'elle n'a point d'autre but, que le bien du service de votre maître. Faites donc, Monsieur, s'il vous plaît en sorte que ce Gentilhomme ne revienne pas sans une conclusion, qui soit au contentement réciproque du Roi et de S. A. Nous croyons qu'il ne faut point d'autre preuve de la bonne volonté de sa Ma^{te}, que la sincérité, avec laquelle elle agit, et nous pouvons assurer, qu'elle ne la fera pas moins paraître à M. le prince de la Transylvanie dans la négociation de la paix générale, qu'elle fait aujourd'hui pendant la guerre. Si sa Ma^{te} n'avait une affection particulière pour l'avantage et le repos dudit Sr. Prince, elle n'aurait pas eu tant d'impatience de lui en donner des marques et se serait contentée de son engagement dans la guerre. Mais tant s'en faut que depuis ce temps-là elle ait eu quelque pensée de faire moins pour lui, que le voyant dans une forte résolution de persister et les bons succès que ses armes ont eu sur les ennemis communs, sa Ma^{te} s'est résolu de l'assister puissamment et de le protéger en toutes occasions. C'est de quoi Mr. de Croissy vous assurera plus particulièrement, nous remettant aussi à lui de vous témoigner, que nous n'avons rien oublié pour presser M. Torstenson d'approcher de vous. Nous ne voulons pas ôter audit Sr. de Croissy la satisfaction de vous dire, en quelle estime votre personne est en France et particulièrement dans l'esprit de messieurs les ministres. Si notre recommandation est capable d'y ajouter quelque chose, nous vous prions d'en faire état ayant beaucoup de désir de vous témoigner que nous sommes. . . .

Kivül : A M. Bisterfeldt. le XV. Septembre 1644. Munster.

1644. September 15.

Instruction donnée par Mrs. D'Avaux et Servien à Mr. Croissy s'en allant vers le prince de Transylvanie 15. Septembre 1644.

Le Roi par les avis de la Reine Régente sa mère ayant choisi Monsieur de Croissy Con^{er} en sa Cour de parlement de Paris pour aller trouver le prince de Transylvanie de la part de sa Majesté et ayant ordonné à ses plénipotentiaires soubj^{nes} de dresser son Instruction, afin que pendant son voyage et en traitant avec le prince, il puisse ménager plus avantageusement l'intérêt de la France selon les intentions de leurs Ma^{tes} outre l'information, qu'ils lui ont déjà donnée de bouche et par écrit de ce qui doit être fait et traité en ce rencontre, ils ont estimé le devoir encor informer de ce qui s'en suit.

La guerre commencée depuis peu par le prince de Transylvanie est une des plus favorables diversions, qui pouvaient

arriver pendant la conjuncture présente et plus capable, si on la peut faire durer, de porter l'Empereur et ses adhérents à une paix raisonnable. On connaît, que la guerre, qui se fait dans les provinces de l'Empire, ne lui est pas si fort onéreuse, ainsi que les Couronnes alliées l'ont éprouvé depuis dix ou douze ans, qu'elles la soutiennent avec tant de peine et de dépense, outre que l'Empereur l'y fait aux dépenses d'autrui, tous les succès, qui peuvent arriver heureux ou malheureux, lui sont également avantageux, parce que les Princes d'Allemagne amis ou ennemis en étant également ruinés, il voit arriver ce qu'il a intention de faire, puisqu'en diminuant leurs forces et abaissant leur autorité, il élève la sienne.

Celle de Transylvanie n'en est pas de même, outre qu'elle est obligée de la supporter à ses propres dépenses, le moindre succès malheureux peut faciliter le moyen à son ennemi d'entrer dans le reste de ses pays héréditaires. D'ailleurs ne pouvant pas composer toute son armée de troupes hongroises, dont la plupart favorisent plus dans leur âme le parti de son ennemi, que le sien. Il est forcé d'y envoyer des allemands, auxquels l'air du pays n'est pas moins fatal, que celui d'Italie aux Français, comme on a vu par l'exemple du Général Goeutz si bien, que ses armées se ruinant avant d'avoir fait aucun exploit, il se trouve dans l'impossibilité d'en mettre de nouvelles sur pied.

Ce préjudice a été si bien reconnu par ses Ministres, qu'ils lui ont conseillé de faire des choses basses et honteuses pour tâcher de s'en garantir, car après avoir recherché un ennemi, qu'il mépriserait s'il était en paix dans l'Empire, il s'est soumis à l'envoi d'une ambassade extraordinaire à la porte du grand seigneur, où sa dignité n'a point été considérée, ni les anciennes formes observées, et n'a pas fait scrupule d'assujettir le Royaume de Hongrie à un nouveau tribut pour obtenir que le grand seigneur par son autorité fasse quitter les armes au prince de Transylvanie, faisant de cette sorte ce qu'il tâche d'imputer à la France contre la vérité parce que toutes les soumissions ne tendent qu'à convier le Turc non seulement à connaître des différends des princes chrétiens, mais à s'y intéresser et peut-être à l'engager par ce moyen de faire la guerre contre les uns ou les autres soit par la connaissance qu'il aura de leurs divisions, soit par l'opinion, que cette bassesse leur donnera de leur faiblesse.

Toutes les fois qu'on a cidevant résolu d'engager ledit prince dans le dessein qu'il a maintenant entrepris, il a été toujours jugé, que la poursuite en devait être faite conjointement par les deux couronnes de France et de Suède et que les conditions du traité, qui serait fait avec lui, devaient être supportées si également, que l'une ne contribuât pas plus que l'autre. Ledit sr. de Croissy aura pouvoir par celui, qui a été fait en dernier

lieu entre Monsieur Torstenston et ledit prince, que ledit sr. Torstenston s'est tellement assuré des intentions de la France en ce rencontre, qu'encoré qu'il n'y soit intervenu aucun ministre de sa part, il n'a pas laissé de l'obliger aux mêmes conditions, que la couronne de Suède.

C'est de l'exécution de ce traité qu'il s'agit maintenant, sur laquelle il se rencontre deux difficultés très considérables. La première, que leurs Majestés ne peuvent en aucune façon le ratifier pour les raisons qui seront touchées ci-après ; la seconde, qu'on n'a pu savoir au vrai l'intention des ministres suédois pour l'exécution des articles qui les regardent. Vu même que la Reine de Suède ni les Régents n'ont point encore voulu ratifier ledit traité quoique fait par celui qui commande leur armée, et qu'ils se sont contentés par la lettre, dont on a donné copie audit sr. de Croissy, d'assurer ledit prince en termes généraux, que ledit sr. Torstenston avait ordre d'exécuter de la part de la couronne de Suède tout ce qu'on pouvait désirer d'elle en suite dudit traité.

Cette retenue des Ministres de Suède nous a fait entrer en quelque appréhension, qu'après avoir engagé la France à exécuter une partie de ce qui a été promis audit prince, leur intention ne soit de se décharger sur elle du paiement de toute la somme qui lui doit être fournie, et que ces ordres généraux, desquels on ne veut point s'expliquer, qui ont été donnés à mons. Torstenston, ne tendent à lui faire assister ledit prince plutôt de son épée, que de sa bourse ou à faire passer la marche, qu'il fait pour s'approcher de lui, pour un entier accomplissement de ce que la couronne de Suède doit faire en sa faveur.

Nous estimons, que leurs Ma^{tes} auraient peu d'intérêt à cela, pourvu que ledit prince en soit content, qu'il n'en demeure pas moins ferme dans la résolution de continuer la guerre et qu'il ne prenne pas de là sujet de demander, que la France augmente la somme qu'elle lui doit donner.

Néanmoins il sera bien à propos, si ledit sr. de Croissy reconnaît que ce soit en quelque façon le dessein des Suédois, de leur en faire plainte, soit en parlant audit sr. Torstenston, s'il a moyen de le faire avant que de se rendre en Transylvanie, soit en conférant avec celui qui est de sa part auprès dudit prince, auquel on peut faire comprendre, que la France s'étant si librement disposée à l'exécution d'un traité, auquel elle n'a point eu de part (ce que certainement la Suède ne voudrait pas faire, si on l'avait engagée de même), il serait très rude et très injuste de lui en vouloir faire supporter le plus grand fardeau. Après cela il leur faudra témoigner, qu'il a ordre exprès de n'obliger la France qu'aux mêmes choses, auxquelles la couronne de Suède se trouve obligée, afin de les pousser à faire ce qu'ils doivent.

A quoi il pourra ajouter, que ledit sr. Torstenson est particulièrement intéressé pour dégager sa parole de faire accomplir tout ce qu'il a promis au nom de la couronne de Suède, et de faire de sa part tout ce qui sera en son pouvoir pour l'exécution d'un dessein utile à la cause commune, qui a été si heureusement avancée par ses soins, que si les Suédois se voulaient obliger à fournir audit prince les trois mille hommes, que tous ceux qui ont eu ci-devant charge de l'engager en cette guerre, ont eu pouvoir de lui promettre par les instructions, qui leur ont été données, et en ce faisant, décharger le roi de contribuer à cette dépense, pourvu que sa majesté payât aussi à la décharge de la Suède tout l'argent qu'il faut fournir à ce prince, qui est deux cent mille Resdalles par an, il ne serait pas à propos de l'accepter d'autant que M. Torstenson affaiblirait son armée desdit mille hommes et ainsi tout le secours promis à Rakoci tomberait entièrement sur la France et l'effet de la diversion ne serait pas tel, qu'on se promet ni pour le bien de la cause commune, ni pour l'affermissement de ce nouvel allié dans notre parti, puisque les forces de la couronne de Suède déjà diverties par la guerre de Danemark, si elles étaient encore diminuées de mille hommes, ne pourraient pas agir si utilement, que par le passé.

Il vaut beaucoup mieux que les Suédois fassent fournir la moitié de la somme promise et la moitié des troupes et que pour le surplus, qui est de dix cent hommes, la France ne les pouvant faire passer en Transylvanie, donne ce qui sera convenu pour la levée et l'entretien de ces dix cent hommes de pied, comme Rakoczi en est ci-devant demeuré d'accord. Il faut essayer d'en être quitte pour cinq mille Resdalles par an. Et néanmoins comme nous n'avons pas pouvoir d'aller jusque là, ledit sr. Croissy ne s'y engagera pas, ni n'en donnera pas même aucune espérance, sans nouvel ordre, mais pourra se charger seulement d'en faire rapport à la cour, ou de nous en écrire, nous espérons le pouvoir avertir de l'intention de sa Ma^{te} avant qu'il ait fait beaucoup de séjour auprès dudit Prince. Si toutefois il arrive quelque difficulté sur ce sujet capable de tirer en longueur le traité qui doit être fait avec ledit Prince et que cela lui pût donner quelque mécontentement ou quelque envi de s'accommoder avec l'Emp. on pourrait prendre expédient de lui faire toujours fournir les cent mille Resdalles, que le roi a fait porter à Venise, pourvu que ledit Prince donnât sa parole et s'obligeât par écrit de n'entendre à aucun accommodement de toute l'année prochaine ni même de la suivante, s'il est possible, en cas, que la conclusion du traité général fut différé jusqu'en ce temps-là, et soit que ledit sr. de Croissy fasse cette convention particulière, ou achève le traité, comme on le désire, il se pourra servir de la lettre qui lui a

été donnée adressée à M. Deshameaux, laquelle il accompagnera d'une des siennes pour délivrer à ceux qui auront chargé dudit Prince la somme qui est en la disposition dudit sr. Deshameaux.

Il faut remarquer que, si on est forcé de venir à cette augmentation de la somme, qui doit être faurnie en argent, ledit sr. de Croissy doit ménager bien expressément deux conditions à la décharge du Roi, l'une que sa majesté soit déchargé de la dépense des trois mille hommes, tant pour la levée, que pour leur subsistance et que la dépense que la couronne de Suède supportera pour cet effet en les fournissant ou en s'obligeant à leur entretienement soit pour le moins égal à la somme que la France promettra de fournir en argent, afin que l'avantage que ledit prince en recevra, se trouvant plus grand, lui donne aussi plus de résolution et de moyen de continuer la guerre qu'il a commencée. La seconde, que moyennant cette augmentation, ledit prince s'oblige positivement à ne faire point de paix, de trêve, ni longue suspension d'armes que du consentement du roi, sans que toutes-fois sa Maj^{te} soit obligée à la même chose pour les raisons qui sont remarquées ci-après.

Lorsqu'il sera en Transylvanie, après avoir assuré ledit prince de l'affection et protection de leurs Majestés, l'avoir loué de sa généreuse résolution qu'il a prise de faire la guerre à l'Empereur, dont le succès ne peut être que glorieux et utile pour lui, sa prudence lui ayant fait predre une si favorable conjoncture, où il est assuré de l'assistance de deux puissantes couronnes, qui divertissent toutes les forces de son ennemi et lui facilitent le moyen de venir à bout de son entreprise. Il n'oubliera rien pour le confirmer dans la résolution de le continuer vigoureusement.

Il lui représentera, qu'on ne doute pas que l'Empereur se voyant pressé de tant de différents endroits, ne lui fasse faire des propositions d'accommodement; mais qu'il doit considérer l'assurance, qu'il peut espérer, s'il traite seul avec un ennemi qui ne désire cet accord qu'à cause, de l'extrémité o' il se voit aujourd'hui réduit, afin de gagner temps et d'attendre une conjoncture plus favorable de se venger de lui, si ledit prince s'y laisse porter par la considération du roi de Pologne, qui a offert son entremise. Il peut avoir déjà reconnu, combien elle serait suspecte au Grand Seigneur et peu propre à lui acquérir la sûreté qu'il doit chercher, n'étant pas croyable que, quand après le traité fait il y arriverait quelque contradiction, le roi de Pologne eût la volonté ni le pouvoir de déclarer la guerre à l'Empereur pour lui faire tenir sa parole. Qu'il n'a donc point de moyen de trouver une entière sûreté pour l'accomplissement des conditions qui lui seront accordées par un accommodement,

que s'il peut être compris dans le traité général, qui doit être fait à Munster et Osnabrug, où l'intervention de tant de princes, dont les intérêts y doivent être décidés, rendra la paix plus solennelle dans la conclusion et plus assurée dans l'exécution.

Il se présentera une difficulté très importante sur ce sujet, car ayant été promis audit prince par le traité de Mr. Torstenson qu'on ne fera point la paix sans son consentement, il prétendra sans doute qu'on s'oblige de nouveau de la part de leurs Ma^{tes} à cette condition. Mais ledit sr. de Croissy ne doit rien omettre pour s'exempter de cette obligation. Il pourra bien dire, qu'il a charge expresse d'assurer ledit prince qu'on ne conclura point la paix sans son intervention. On lui peut encore premettre la même chose en des termes qui lui sembleront plus avantageux et dont en effet il doit être content. C'est à savoir que le roi ne traitera ni paix ni trêve que conjointement avec le prince de Transylvanie, lequel pour cet effet sera obligé d'envoyer des députés à l'assemblée de Munster et d'Osnabrug après avoir déclaré à l'Empereur qu'il ne peut traiter ailleurs comme étant allié de la France et de la Suède. Aussitôt qu'on sera assuré de ses intentions et que toutes les négociations particulières, qu'on publie devoir être faites sur les lieux, seront rompues et qu'il aura fait la déclaration susdite à l'Empereur, les deux couronnes sauront faire les diligences nécessaires pour les passeports dont il aura besoin, afin que dans un même lieu ses intérêts puissent être démêlés avec les leurs et décidés par un même traité.

Cette obligation suffit pour la sûreté entière dudit prince et produira le même effet qu'il désire. Il est trop prudent et trop mesuré pour ne juger pas, quand on se serait obligé à ne point traiter sans son consentement. Cela se réduirait par toute raison et convenance à l'avertir du temps et du lieu destinés à la négociation de la paix, à lui procurer un sauf-conduit pour y faire trouver de ses ministres et à ne rien conclure qu'il ne fût compris dans le traité et avec sa satisfaction. Il n'aurait pas lui-même la pensée de vouloir rompre une conférence arrêtée entre tant de rois et de grands princes. Il doit considérer la bonne foi, dont on agit avec lui et l'avantage, qu'il recevra de cette union, puisque sans avoir couru les périls et souffert les incommodités d'une longue guerre, il profitera des travaux et des victoires des deux couronnes. Mais qu'après l'ouverture de l'assemblée générale en suite du traité préliminaire, où les ambassadeurs des plus grands princes de l'Europe se trouvent déjà sur le lieu, d'aller faire en particulier un nouveau traité, par lequel on s'oblige de ne rien faire sans le consentement dudit prince, il semblerait qu'on voudrait entièrement remettre à sa volonté la guerre ou la paix de la Chrétienté, ce qui serait mal interprété de tout le monde

et acquerrait aux couronnes alliées le blâme de vouloir rendre la guerre immortelle, puisqu'aussitôt qu'un prince en quelque lieu que ce soit prend les armes et se met en campagne, on s'engage avec lui de ne passer pas outre dans un traité de paix déjà commencé et de ne faire que ce qu'il lui plaira.

On peut ajouter plusieurs autres raisons que l'on doit attendre de la suffisance et industrie dudit s. de Croissy pour faire comprendre audit prince, qu'il se doit contenter de la parole royale que leurs Majestés lui font donner par écrit qu'on ne concluera point de paix sans son intervention et participation; qu'on lui donnera avis de l'avancement, qui s'y fera et qu'on y portera ses intérêts avec autant d'affection, que ceux de la France, s'il a agréable d'y envoyer ses députés. Mais que de se lier par un traité secret à ne pouvoir rien faire sans son consentement, ce procédé serait infailliblement mal reçu de tous les Allemands, dont nous avons un très grand intérêt de conserver l'affection. Ils souhaitent si ardemment la paix, qu'ils seraient aisément persuadés par nos ennemis, que la France les trompe en les assurant qu'elle a intention de la leur procurer, si on leur pouvait faire voir qu'elle s'engage si aisément et se soumet à la volonté de ceux qui ont commencé la guerre depuis l'ouverture du traité.

Mais ce qui est plus digne de considération, est, que l'obligation ne pourrait pas être réciproque, ledit prince ne pouvant s'engager qu'autant que son engagement sera agréable au Grand seigneur, si bien que le roi, qui est indépendant de toute autre puissance que de celle de Dieu, se trouverait obligé sans condition d'exécuter sa promesse, et il n'en serait pas de même dudit Prince.

Outre cela, les Résolutions qui seraient prises dans le traité général, dépendant par cette obligation mutuelle du consentement dudit prince, qui est entièrement soumis à celui du Grand seigneur, on nous accuserait d'avoir mis, au moins indirectement, la paix de la Chrétienté en la disposition des Infidèles.

Ledit sr. de Croissy connaît par ce discours, que le plus grand service qu'il puisse rendre à leurs Majestés, est d'engager ledit prince à ne faire point de paix sans leur consentement et néanmoins n'obliger point leurs Majestés à la même chose. Cette prétention paraît assez difficile, puisque l'ordinaire dans les conditions des traités est qu'elles soient obligatoires également de part et d'autre. Mais outre que l'argent que la France est obligée de fournir, lui donne quelque droit de prétendre qu'on s'oblige envers elle à des conditions. qu'on ne doit pas exiger d'elle, les considérations ci-dessus touchées font voir que, dans l'état, où est aujourd'hui le traité de la paix générale, il n'est pas en liberté de promettre ce qu'elle pourrait faire, s'il s'agissait

de commencer un nouveau dessein, qui ne fut point contraire à une obligation précédente, ou bien de traiter avec un prince, qui fut aussi libre et indépendant qu'un roi de France.

D'ailleurs comme il a été dit, la France recevrait très grand préjudice de cette promesse parmi ses autres amis et alliés, et ledit prince en la faisant, au lieu de préjudicier ni à lui ni à personne autre, en retire très grand avantage, en ce qu'il sera beaucoup plus considéré dans la négociation, quand on saura qu'il a acquis l'amitié d'un grand roi, que ses intérêts sont joints avec ceux de deux puissantes couronnes, à l'ombre desquelles il pourra parler plus hardiment dans la négociation, obtenir d'avantage, et en jouir plus assurément.

On peut encore ajouter que la chose n'est pas sans exemple, et qu'avant la rupture entre les deux couronnes de France et d'Espagne, il y avait un traité entre la France et les États des provinces unies des Pays-bas, par lequel, moyennant une somme d'argent qui leur était promise, ils étaient obligés de ne faire ni paix ni trêve pendant sept ans sans le consentement de sa Majesté, quoique sadite Majesté non seulement ne fut pas obligée à la même chose, mais ne dut pas entrer conjointement en guerre, comme elle fait en cette occasion, où elle la continue si vigoureusement et avec tant de succès, sur quoi on pourra prendre sujet de faire considérer le glorieux état des affaires de la France dans l'Allemagne et partout ailleurs.

Si toutefois ledit s. de Croissy reconnaît que ledit prince fut piqué de ce refus et qu'il n'y eut point d'autre moyen de l'empêcher d'entendre à un traité particulier qu'en s'obligeant de ne pas conclure ici la paix générale sans son consentement, il vaudrait encore mieux entrer en cette obligation, que de perdre une diversion si favorable et se priver de l'espérance qu'elle donne de réduire plus facilement l'Empereur à une paix juste. Mais cela ne doit être fait qu'à la dernière extrémité et en apportant, s'il est possible, des précautions qui empêchent qu'on ne demeure obligé que raisonnablement et que ledit prince ne puisse pas user de cet avantage pour rompre tout à fait la négociation de la paix. En un mot, pour faire connaître audit s. de Croissy combien il doit être retenu sur cette clause, il importe qu'il sache, que sa négociation ne produira pas si agréablement l'effet qu'on s'en promet, s'il est forcé de la passer, que si par son industrie et fermeté il s'en peut exempter sans rompre tout à fait avec ledit prince.

Quant à la ratification, qui pourra être demandée du traité ci-devant fait, attendu qu'elle a été promise par M. Torstenson, edit sr. de Croissy ne manquera pas de bons moyens pour s'en exempter, en faisant connaître, que leurs Majestés ne l'eussent

pu accorder sans faire préjudice à leur dignité, tant par ce qu'il n'est intervenu aucun Ministre de leur part audit traité, qu'à cause que la couronne de Suède y est toujours nommée la première contre l'ordre et la raison. D'ailleurs on peut dire franchement audit prince, qu'il y a diverses choses dans le traité, auxquelles leurs Majestés ne peuvent s'obliger, et entre autres celle qui regarde l'instance, qu'on doit faire au Turc, pour prendre intérêt dans cette guerre, à quoi leurs Majestés ne voudraient pour rien du monde avoir songé. A la vérité ledit prince ayant sujet d'être pleinement satisfait des offices et assistances, qui lui ont déjà été rendues à la Porte pour empêcher, que le Grand seigneur ne s'oppose point à ses desseins et ne révoque point la permission, qui lui a été donnée, de poursuivre ses intérêts par les armes, ne doit pas prétendre davantage, car de passer plus avant ni de faire aucunes poursuites pour attirer les forces des Infidèles dans la Chrétienté, à laquelle au contraire on essaye maintenant de donner un durable repos, l'honneur ni la conscience de leurs Majestés ne le leur permettront jamais. Et ledit prince n'a pas intérêt de désirer plus que cela, puisque l'autorité de leurs Majestés est assez considérable, pour empêcher qu'on ne fasse rien à la porte à son préjudice, à quoi on n'épargnera rien, comme on n'a pas fait jusques ici. Ce que ledit s. de Croissy tâchera d'exagérer et de bien faire valoir.

On peut encore lui faire remarquer, que l'instance qu'il demande du roi auprès du grand seigneur, n'est point nécessaire, car ou ses affaires prospéreront et en ce cas il lui sera plus glorieux et peut-être plus sûr d'avoir exécuté seul son dessein, que si ayant joint avec lui les forces des Turcs, il leur avait fourni ce prétexte de prétendre quelque part à ses conquêtes, ou s'il lui arrivait quelque malheur, il n'est pas croyable, que le G. S. voulût permettre, qu'un de ses vassaux fût entièrement ruiné, ni qu'un si puissant voisin, que l'Empereur, dont l'agrandissement lui doit toujours être suspect, étendît ses limites de son côté et ajoutât la Transylvanie aux autres états, qu'il possède.

Cette même raison peut servir pour s'exempter de la demande, qu'il a ci-devant faite pour être assuré d'un entretènement convenable à sa qualité tant pour lui que pour sa famille en cas qu'il vint à être ruiné par cette guerre, car outre qu'une précaution de cette nature semble être de mauvaise augure, il ne doit pas craindre, comme il a été dit, que le G. S. l'abandonnât, s'il était réduit à la défensive. Néanmoins s'il insistait beaucoup sur cet article, il n'y aura point d'inconvénient de lui promettre la même chose, qui lui sera promise par la couronne de Suède. Et en cas, que ledit prince ne soit pas content de cette promesse

relative, ledit siur de Croissy pourra obliger sa Majesté à contribuer sa part de l'entretienement qui sera jugé raisonnable et proportionné à la qualité dudit Prince jusques à ce qu'il soit rétabli dans ses États. Cela doit être ajouté pour lui faire connaître que le dessein des confédérés n'est pas de le laisser ainsi dépouillé.

Une autre raison, qui ne permettrait pas à leurs Majestés de ratifier ledit traité, est qu'elles ne pourraient s'obliger à l'avancement de la Religion protestante au préjudice de la catholique. Dans tout ce qui concernera les intérêts politiques dudit prince et l'agrandissement de sa maison, leurs Majestés ne refuseront pas de contribuer de bon coeur à tout ce qui sera en leur pouvoir pour son avantage. Mais tant s'en faut quelles voulussent rien faire qui tendit à détruire la Religion Catholique dans la Hongrie, qu'elles ne sauraient entrer dans aucun traité dans lequel il ne soit expressément convenu qu'il ne sera rien entrepris au préjudice de la Religion Catholique. C'est de quoi ledit s. de Croissy prendra un soin très particulier en représentant audit prince, que leurs Majestés ne sauraient en user autrement, quand même elles n'y seraient pas obligées par le sentiment de leurs consciences, sans se faire un notable préjudice parmi leurs alliés d'Allemagne et d'ailleurs, qui font profession de la Religion Catholique, l'affection et l'assistance desquels on a très grand intérêt de conserver pour mettre une fin honorable et avantageuse à la guerre présente, et qui sans doute seraient conviés de se ranger du parti contraire, s'ils voyaient qu'il y eût aucun intérêt de religion mêlée dans les différends, qui se décident maintenant par les armes.

M. de Croissy n'entrera donc en aucun traité ni aucune convention avec le prince de Transylvanie sans y insérer un article exprès, par lequel il soit dit, qu'en tous les lieux qui ont été occupés depuis cette nouvelle guerre, ou qui le pourraient être à l'avenir par ledit Prince, l'exercice de la Religion Catholique y demeurera aussi libre, comme il est à présent, et que les Églises, couvents, biens et personnes des Eclésiastiques seront en la spéciale protection du roi, sans qu'on y puisse toucher pour quelque cause et occasion que ce soit.

Si ledit prince en faisait quelque difficulté, ledit sieur de Croissy le persuadera aisément par les raisons ci-dessus déduites, et par l'exemple des princes protestants et même de la couronne de Suède, qui ont tous consenti en un pareil article et l'observent exactement.

Au lieu de la ratification qui pourra être demandée, ledit sr. de Croissy pourra faire considérer la bonne disposition de leurs Majestés à accomplir les choses plus solides et essentielles

du traité, et le soin qu'elles ont pris de l'envoyer vers ledit prince pour cet effet avec pouvoir de convenir avec lui de nouveau les choses qui seront jugées plus nécessaires pour poursuivre la guerre conjointement jusqu'à ce qu'on puisse parvenir à la conclusion du traité général, qui a été déjà commencé.

Il aura pu voir avec quelle promptitude on est entré en l'exécution de l'article plus difficile du traité, qui est le paiement de l'argent, lequel leurs Majestés ont fait envoyer à Venise aussi tôt, qu'elles ont été informées des bonnes dispositions dudit prince.

On pourra aussi faire valoir les offices, que M. de Bregy a été chargé de faire en Pologne pour empêcher par le crédit, que leurs Majestés peuvent avoir auprès de ce roi, que ledit prince ne reçoive aucun dommage de la Pologne, présupposant, comme il est bien raisonnable, qu'il donnera sa parole, de ne rien entreprendre contre les provinces qui en dépendent.

Le traité particulier de confédération étant résolu avec ledit prince, il demandera sans doute la garantie de celui de la paix générale, afin d'être assuré de la protection et assistance de la France et de la Suède en cas qu'après la paix générale conclue l'Empereur et ses adhérens viennent à la rompre, il faut premièrement que ladite garantie soit réciproque et qu'elle ne soit que pour dix ans après la conclusion de la paix générale. Si ledit sieur de Croissy pouvait obtenir, qu'en cas de contrevention au traité général de la part de la maison d'Autriche et que ledit prince fût attaqué en haine de la puissante confédération, les deux couronnes ne fussent point obligées de rentrer en guerre ouverte, mais seulement d'assister ledit Prince en argent ou en hommes à leur choix. Il serait plus avantageux pour le roi et n'y aurait point de mal de promettre que le subside qu'on lui doit donner par le présent traité, serait continué ainsi que lui-même le demande, pourvu toutefois qu'il demeure expressément obligé de reprendre les armes et de rompre ouvertement avec l'Empereur et ses adhérens en cas qu'après la paix générale ils y contreviennent et attaquent la France directement ou indirectement, au préjudice des conditions qui auront été accordées par le traité général. On peut prétendre cette différence avec quelque raison, puisque d'un côté ledit prince est assuré de l'assistance et protection du grand Seigneur, si après la paix générale on le voulait attaquer, ou lui disputer ce que lui aura été accordé par ladite paix, et que si la France était attaquée, il demeure incertain s'il pourra obtenir nouvelle permission du grand Seigneur de reprendre les armes encore même, qu'il y soit obligé par le présent traité. Si toute fois il insiste tellement que l'obligation soit réciproque, qu'il n'y ait pas moyen de s'en défendre, ladite obligation pourra être conçue aux termes portés

par les projets du traité fait par M. Torstenson et s'il se peut par la réponse et apostille qu'il a mise à côté de cet article. Mais en ce cas il faudra exiger s'il est possible dudit Prince, qu'il fit approuver par le grand Seigneur l'article, qui concerne ladite obligation et que par l'approbation qui en sera obtenue il soit porté que le grand Seigneur dès à présent permette audit Prince de reprendre les armes en ce temps-là sans qu'il soit besoin d'une nouvelle déclaration de sa part.

Que s'il se rencontrait beaucoup de longueur ou des difficultés à résoudre ce point, il vaudrait mieux représenter au Prince de Transylvanie que c'est une affaire, qui ne presse pas et qui sera décidée plus utilement pour lui et plus solennellement lorsqu'on traitera la paix générale, pour la sûreté et durée de laquelle les deux couronnes et tous leurs alliés ne manqueront pas de convenir ensemble et de se garantir réciproquement pour quelques années, ce qui aura été accordé à chacun d'eux.

Et afin que ledit sieur de Croissy puisse plutôt et avec plus de facilité obtenir la fin qu'on attend de sa négociation, il pourra user de quelque libéralité de la part du roi envers les principaux et plus confidens ministres dudit prince jusqu'à la somme de mille Risdalles, pour être assuré qu'ils contribueront à maintenir ledit Prince dans la résolution qu'il a prise et travailleront sincèrement à faire observer de bonne foi de sa part toutes les choses qu'il aura promises, il considérera parmi tous les autres le sr. Bisterphelt, que l'on juge le plus intelligent et le plus affectionné. Et pour cet effet il sera baillé audit sieur de Croissy mille Risdalles argent, comptant les deux mille autres s'il trouve lieu de les bien employer, seront acquittés ici, ou à Amsterdam aussitôt qu'il en aura donné avis.

1645. május 6.

Eminentissime Domine Cardinalis.

Eminentiam Vestram Galliae totiusque Christiani Orbis salute occupatissimam ab obscurissimi hominis literis interturbari si miretur, se ipsam suaque cum in literariam tum in civilem Rempublicam merita admiretur oportet. Nihil quippe aliud quam ut summa ita omnigena Em. vrae virtus mihi has dictavit. Etenim cum Em. vra perspicacissimo capacissimoque suo ingenio intima Musarum adyta penetret, ipsamque liberaliora ingenia tanquam Phoebum suum venerentur, ego autem in illis nomen profiteatur meum, qui una cum tardiuscule quidem certo tamen adventura Regnorum omnium tranquillitate artium ac scientiarum Institutionem, omnibus anteactis seculis inauditam, expectant, laudatissimo Moecenati humillima mea studia dedicare sum ausus.

Hanc tamen, magnam licet fiduciam ingenius pudor repressisset, ni ipsam felicissimae, quas Em. vra pro communi omniumque Foederatorum Principum ac statuum libertate agit, excubiae animassent. Celsissimus Transylvaniae Princeps, Dominus meus clementissimus, me ex quieta Scholarum umbra in nimiam Reip. lucem protractum, suorumque bellicorum consiliorum Euripo immersum voluit, quorum cum post Deum firmissimam basin Sacrae Regiae Christianissimae Majestatis favorem sapientissime statueret, mihi injunxerat, ut de rationibus tanto negotio consensaneis cogitarem. Cumque tandem foedus ob gravissimas causas integrum septennium et desideratum et dilatum nonnisi Em. vrae prudentissimo suasu laudatissimoque ductu feliciter sit conclusum, Celsitudo sua mihi mandavit, ut Eminentiae vestrae nostrum statum paucis describerem. Non est autem, cur S. C. summam sinceritatem, prudentiam, constantiam, fortitudinem aliasque heroicas virtutes depraedicem, quippe quae non minus calamum meum quam calumniatorum offucias longissime superent, ac superiori anno exorsae universo orbi satis superque in posterum, Deo benedicente re ipsa, sint concionaturae. Sed iniquissimus in tam salutare forem negotium, nisi Illtrissimi D. Legati Q. de Croiss in eo inchoando, tractando, consummandoque summam in Regem fidem singularem, in re tanta prudentiam, Principique gratissimam dexteritatem silentio praeterirem. Ea sane fuit ipsius felicitas, ut difficultates, quarum alium potuissent intricare singulae, ipse superaverit universas. Portam Ottomanicam indefessus Caesaris legatus, Principem incredibilia promissa, Hungariae et Transylvaniae status ac ordines innumera incommoda, omnes non omnibus perspectae Austriacorum artes, auxiliorum incertitudo ac tarditas, ardentissimumque almae pacis desiderium aggrediebantur. Vicit tamen evidens causae bonitas invictaque Principis magnanimitas, foedusque Deputatis Tirnavia a tractatu prius revocatis tractatum sancitumque fuit. Itaque Celsissimus Princeps omnino confidit, hanc suam in summa rerum difficultate facilitatem Christianissimis Majestatibus Regiis gratissimam fore, Vestramque Eminentiam officiosissime orat, ut se, suos, suaque ipsarum favori quam accuratissime commendet, maximaque qua apud ipsos pollet gratia impetret, ut foederis conditionibus quam primum satisfiat; praeterea sereniss. Regis Poloniae inclytaeque Reipublicae erga communem causam benevolentia Regiarum Majestatum commendatione in diesumat incrementum, earundem auctoritate turcicus erga Principem favor stabiliatur, Princepsque acquissimo suo, quo gravis jacturae, quam ob peditum superiori anno mittendorum absentiam fecit, aliquam compensationem petit, desiderio potiatur. Ego vero toties me felicissimum, felicissimum praedicabo, quoties Christianissimae Regiae Maje-

states Vestraque Eminentia suis mandatis me dignabuntur. Ita enim (quod prosperrima quaeque Eminentiae Vestrae a Deo precatus, summopere exopto) re ipsa testari gloriarique potero, me esse, ut summarum ipsius virtutum observantissimum cultorem, ita Eminentiae Vestrae

humillimum ac obsequentissimum servum
Johannem Henricum Bisterfeldium, m. p.

Dabam Patakini in Hungaria 6. Maji 1645.

Külezím : Eminentissimo Domino, Domino Cardinali Mazarino.

(Eredeti je Párisban a külügyministerium levéltárában, Hongrie I. k.)

1645. május 7.

Eminentissime Domine Cardinalis.

Occasione qua Christianissimum Regem ac Emin. Vram Illustrissimus Dnus de Croissy de rebus harum partium informare voluit, minime et Nos praetermittendum putavimus, quin Emin. Vram hisce Nostris inviserimus, cupientes a Deo opt. max., quo imposterum crebrioribus Em. Vram in foelicissimo semper rerum statu constitutam salutare liceat. De rebus arduis et fundamentalioribus Em. Vrae scribere hac vice intermittimus, non dubitantes, quin de iis omnibus Illr^{mus} D. de Croissy plenius Eandem informaverit. Speramus etiam omnium negotiorum jam conclusorum Reg. Mttem Christianissimam diligentem habituram rationem; eam vero rem, de qua tractanda et concludenda Ill. D. legatus Dnus de Croissy non erat instructus, ita complanaturam esse, ne in derogamen communis justitiae, quin potius majorem Confoederationis firmitatem publicique boni promotionem deseruiat. Significare enim Emin. Vrae debemus, *cum domum Austriacam* in eo allaborare animadvertissemus, *ut propensum Portae ottomanicae favorem promissis muneribus, accusationibus* omnibusque aliis exquisitis rationibus non *a Nobis modo*, verum etiam *a dominis confoederatis avertere* et alienum reddere posset, omnia et nos *adhibuisse christiana remedia*, quibus exitiale hujusmodi ipsius propositum reprimeretur, in quod Divina opitulante clementia neque inutilem ac infructuosum sortitum est effectum, haberemus equidem amplam Em. Vrae scribendi ac de *tarda minusque utilis* Dni *de la Haye* muneris functione *conquerendi occasionem*, quippe qui nullum habuerit respectum, *nos a suscepto bello nostro ac coronae Sueciae militem nullam pecuniam accepisse*, contra autem licet amplissimis *promissis ac oblationibus a domo austriaca tentati fuerimus*. Nos tamen eo syncerum Nostrum erga bonum publicum zelum deduxisse tamquam constantes erga Regem

christianissimum ac coronam Sueciae effecisse, ut illorum progressui, posthabitis omnibus Nobis ingentibus adversitatibus, si non plurimum, neque tamen minimum inserviremus, consumentes intra tanti temporis decursum aliquot centenum millia florenorum ac etiam portae benevolentiam magnis sumptibus retinentes, nihilo minus D. legatus aliquot millia Imperialium nobis concedere ausus non est, quamvis singularis noster testatissimusque animi affectus pluris ab eodem aestimandum esset. Rogatum itaque Em. Vram habemus, ut dictus D. legatus praemoneatur illique serio demandetur, ne Nos in boni publici promotione frustratos reddat, imo si quibus in rebus ac negotiis publicum bonum concernentibus ipsum requisiverimus, in illis promovendis promptior sit magisque industrius. Cum enim ex patrocínio ac protectione portae tranquillitas nostra pendeat, oportet omnino, ut ejus favorem nobis conciliemus ac devinciamus, quanto enim citius dona accipit, eo paucioribus redditur optatus eoque constantius in bona affectione perseverat. Illustr. D. de Croissy in negotio sibi commisso fidem, prudentiam ac dexteritatem merito commendamus. Quamvis autem ipse desideret quantocius ad S. Reg. Mattem reverti, omniaque fusius referre, Nos tamen ipsi persuasimus, ut Nobiscum manere velit, donec S. R. M. ratihabitionem transmiserit obnixè rogantes, ne S. Reg. Matti Vraeque Emin. id displiceat, in cujus locum si Christianissima Sua Reg. Mttas quendam suum legatum Residentem ad Nos mittere decreverit, optaremus, si S. R. Mttas Dnum du Bois hoc honorifico officio dignaretur. Quod minime eo fine scribimus S. R. Mtti vel minimum praescribamus, sed ut Em. Vrae candidum nrum affectum clarius exponeremus, jam enim Nos Dnum du Bois, et ipse nos Nostrasque Provincias novit. In reliquo Em. Vrae omnia foelicia ac prospera comprecanti, promptissima etiam studia nra Eidem deferimus. Datum in Arce nra Saarospatakiensi die 7. Maji anno d. 1645.

Emin. Vrae

ad officia paratus

G. Rákóczi, m. p.

(Eredetije Párisban a külügyministerium levéltárában, Hongrie I. k.)

1646. februárius 22.

Illustrissimi ac Excellentissimi Domini Comites Domini Patroni mihi summa observantia colendi.

Quemadmodum benignissimum vestrum solatium mihi invitum animum inspiraverat, ita subita nostra pax acerbissimo dolore cruciavit. Non quod miserrimae Hungariae quietem invi-

deam; non quod Christiani sanguinis effusione delecter, sed quod nescio, quo terrore exemplorumque tristitia perculsus, vereor, ne ejusmodi pacificatio majorum injuriarum sit redintegratio. Ejus ortum statumque Illustrissimus Dominus de Croissy vir, si quid tantis de rebus judicare queam, de bono publico apud nos meritissimus, plane explicabit, fructum et eventum vel haec aestas declarabit. Interim pro summo illo favore, quo me Excellentiae Vestrae dignatae sunt, humilimas ago gratias, omni animi impetu in id incubiturus, ut E. E. V. Vras beneficiorum in me collatorum non poeniteat. Deus optimus maximus Excellentias Vestras omnigenae benedictionis diademate cingat, sique divinae ipsius Majestati sic visum fuerit, laudatissimos ipsarum conatus ita secundet, ut felix tranquillitas non tam Marte quam Mercurio caduceatore christiano orbi illucescat, quo voto constanti Excellentiarum Vestrarum patrocinio demississime se commendat

Illustrissimarum Vestrarum Excellentiarum

obsequentissimus ac obsequentissimus servus

Johannes Henricus Bisterfeldius, m. p.

Fogarasino in Dacia 22. Febr. 1646.

Külczim: Illustrissimis ac Excellentissimis Dominis Dominis Comitibus D'Avaux et de Servien, Christianissimae Regiae Majestatis legatis ac universalis pacis tractatum Plenipotentariis Dominis et Patronis meis benignissimis.

(Eredetije Párisban a külügyministerium levéltárában, Hongrie I. k.)

1647. februárius 25.

Eminentissime Dne Cardinalis.

Ad Christianissimam Regiam Mattem Generosum Franciscum Jarmi primum Aulae nrae familiarem ablegantes, Eminentiam Vram officiose nostro nomine salutatam rogamus, ut ipsi plenam fidem habere, Regiaeque Matti tum negocia commissa, tum personam ipsius commendare haud gravetur. Quam benevolentiam gratis officiis occasione data agnoscere studiose annitemur. Caetera Eminentiae Vrae praedictus minister noster accurate referet; itaque his felicia et fausta quaeque precati manemus
Excellentiae Vrae

ad grata officia paratissimus

G. Rákóczi, m. p.

In Civitate nra Alba Julia 25. Februarii 1647.

(Eredetije Párisban a külügyministerium levéltárában, Hongrie I. k.)

Közli: GERGELY SAMU.

SZANISZLÓ ZSIGMOND NAPLÓI.

(1682—1711.)

— NEGYEDIK KÖZLEMÉNY. —

Annus 1692. divina favente clementia incipit. O Deus benignissime dirige gressus meos in veritate.

J a n u a r i u s.

Domine ne me derelinquas!

1. Mentem ki Gerend felé az portió behajtására. Ezen esztendőben, a 1. Novembris anni praeteriti 1691., búza cub. sax. 20, zab cub. 36, húst centen. 11 $\frac{1}{2}$, bort nr. 54, szénát cur. 15.

4. Jöttem haza, Istennek hála.

5. Holt meg az feleségem apja.

6. Temettettem el, Istennek hála tisztességesen.

11. Mentem Bágyonban Csegezi Ferencz uramhoz lakodalomban.

12. Thoroczkóra. Ment [kihúzva: »jött«] vissza Tordára főbíró uram.

13. Szentgyörgyre. Thoroczkai Mihály uramnál vacsorán.

14. Üdösb Thoroczkai Péter uramnál vígan voltunk.

15. Thoroczkai István uramnál; belém kötélődzött.

16. Thoroczkóra.

17. Járában. 18. Nagy-Oklosra.

19. Pocságára [Podságára]. 20. vissza Járában. 21. Haza, Istennek hála.

24. Kolosvárra feleségestől. Tuttam meg bizonyoson, hogy az öcsémet felküldik. Uram boldogíts(d). Attam én is neki tallér. 10.

26 [korábban 25]. Jöttem haza, Istennek hála. — Vöttem az öcsém számára egy pár puskát fl. 5. — Egy kardot — — — fl. 5.

28 [korábban 26]. Holt meg az szegény Márton deákné.

31. Temettük el.

F e b r u a r i u s .

Domine adjuva me!

17. Jöttek ki az Haiszter [Heister] regimentjéből három furierok, az kik az portiók miatt bevittek. Istennek hála nem lőtt semmi bántódásom. Eodem Komjáczegre. 18. Haza, Istennek hála.

20. Érkezett ide Thökölyiné asszonyom ő nagysága. Volt sok bajom az vectura miatt; attam ökröket nro 140. Volt ő nagyságával cir. kumes [comes = kísérő] 5, egyik Bona Geczi, Petróczy uram inassa. Volt társzekér rakva nro 5.

21. Az nagy víz miatt elmehetett.

22. Ment el ő nagysága. Az közhír szerint volt az Haiszler uram sacza ő nagyságánál ducati 6000, 8 fekete, szekér eleiben való spanyol ló, két szürke igen szép ló, két fejedelmi hintó, ez mellett sokféle vég posztók. Maga az generál Haiszler kapitánya, leitmánya voltak vele. Ezfelett mindenütt kísérő német nro 40.

24. Indultam vármegye gyűlésére Bogátra.

25. Érkeztem oda. Hozták az vármegyére Veterányi uram ő nagysága levelét de cub. 1200 tritici, melyet az ő felsége magazinájában Fejérvárra kell szállítani az mi vármegyénknek; és így minthogy az úr, főispán uram ő nagysága 880 köbölről ír, re infecta elbomlottunk. Az úrnak ő nagyságának főispán uram írt az dolog felől.

M a r t i u s .

Domine adjuva me.

1. Indultam Thoroczkó felé az commissariusokkal.

2. Szentgyörgyre. 3. Indultam vissza. Voltam Várfalván az commendansnál ebéden. Veszett belém Pálfi András feleségestől nagy ártatlanul; cigány-szabású rosz emberek. Háltam Bágyonban. 4. Jöttem haza, Istennek hála.

7. Indultam ki az vármegyére a portió behajtására.

11 [korábban 10]. Jött az hírem, hogy az kolosvári németekben 14 szállott az házamhoz, az kik executióra jöttek volt; szegény feleségemnek sok baja, az házból ki kellett más házban költözni; az nap valamit ihattak, azon éjjel, másnap 1 órakorig vesztegettek mindent. Költ borom nr. 25, zab metr. 15, azonkívül hús, kenyér, túró valamennyit ehettek.

12 [korábban 11]. Jöttem haza. Mentem be Kolosvárra.

13. Lőtt az computus; veszett belém Galathin az commissarius.

14. Fizettem meg az húsert, borért egészen; attam Helencsnek bitangban fl. 19/50. Vegye számban Isten az ő sok hamisságokat.

15. Jöttem haza, Istennek hála; találtam házam népét

egészségben. Azalatt külte el az feleségem az dajkát, mivel az németekkel pará(s)ználkodott.

A p r i l i s.

Domine defende me a malevolorum invidia ect.!

3. Indult el az öcsém Németországra peregrinálni az ecclesia költségével. Uram Isten légy vele az ő útozásában; az kis Tóbiás angyalát add melléje, hordozza őket békességgel, hozza haza is; ecclesiánk megmozdúlhatatlan oszlopója [oszlopává] tégyed uram, és engedjed látnom jó egészségben Fiadért, az Úr Jézusért. Amen.

M a j u s.

Domine non me derelinquas!

21. Akasztattam fel két latrot, bedelei Csűrüllye Mariánt és ponori Csorán Gligort.

24. Maji. Vöttem számban, Isten engedelmeiből, az juhaimat Demeter Radultól.¹⁾

Megsentiatiáztatván thoroczkai Göndöly Istvánné, Kőmies Margit és Sala Istvánné, Szász Anna bűbajos varázslásokért.

31. Salánét az Aranyason próbáltattam meg, az vízben le nem ment; eodem égettettem meg mind az kettőt.

J u n i u s.

Domine propter nomen tui dilecti adjuva me!

7. Gondola regimentje érkezett; obest-leit. M. Marmelli [vagy Marmeldi, vagy Marmelk]. Ezeknek kellett adnom cur. 18, ugyanezen regiment montiruma alá cur. 18.

8. Volt itt főispán uram ő nagysága Gyulai [István?] urammal együtt ebédre.

17 [korábban 16]. Jött ide főispán uram ő nagysága az iffiú úrral együtt.

19 [korábban 16]. Ment el ő nagysága.

21. Virradólag lopták el négy jobbik ökreimet.

22. Kerestem az határon széllyel.

23. Kültém mindenfelé embereket utána. — Eodem voltunk Száva Mihály urammal Balyikánál az lyuk látni, Décei és Vida uramék is ott voltak; vigan laktunk. Eodem haza. Hallottam hírt, Istennek hála, hogy az ökreimet Tótházán [Kolozsmege] fogták fel egy latorral együtt.

24. Volt az sokadalom; vöttem magamnak egy zöld-selyem övet, sinort fl. 34. — Eodem jött ide az úr ő nagysága Boronnyai

¹⁾ Tizenegy sor. Kihagytam.

[Baranyai?] Gergely és Kovács István uramékkal, az iffiú úr is itt volt.

25. Lött, Istennek hála, generalis vármegye gyűlése. — Eodem búcsúztunk. Déciei uram helyett tölték főbírónak Pápai urat, notariusnak Zajzon Sámuel uramat Kovács István uram helyett; az szolgabírák is reformálódtak.

26. Ment el az úr ő nagysága Kolosvárra.

27. Mentem az ökreim után Tótházára. Lött az törvénye az latornak Nagy Tódornak, igaz neven Sonkúti [Somkúti] Jánosnak, sententiázták meg. Először megkénóztattam, és azután felakasztattam nyavalyást. Mind törvény előtt, után is, tortura előtt, után is azt vallotta, hogy egy tordai béres adta ki fl. 30.

28. Jöttem haza, Istennek hála; az ökröket is haza hajtották. Fogattam meg az Tolvay István szolgáját, Andrást az ökreim kiadás(a)ért.

Julius.

Domine adjuva me!

1. Jött ide az úr ő nagysága; az iffiú úr is itt volt.

21. Mentem Thoroczkóra az hámor végett. Fogattam meg az úr ő nagysága hámore mellé Posg(a)i Istókot, 4 hétig fl. 24.

22. Jöttem haza. Eodem jött ide Lichtestein fejdelem, maga regimentjebeli 5 companiákkal.

23. Ibidem. 24. indúlt el Harasztosra. — Eodem érkezett ide az úr ő nagysága. — En mentem szekér-hajtani.

25. Hajtottam Harasztosra cur. 18, itt helyben attam volt cur. 15.

28 [korábban 29]. Érkezett ide az úr ő nagysága szolgája, Farkas Péter uram az hámorhoz való emberért; kültem utánna Péter deákok.

31. Jött meg Péter deák Posgai Istókkal. Ment el az úr ő nagysága szolgája. — Attam Posgai Istóknak fl. 12//—. — Attam ki az fáimat kölcsön. — Szabó Jánosnál 14 szál szarúfa. — Székely Zsigmondnál 09, Nemes Péternénél 04, kolosi kamara-házhoz 16, Kötelesnél 2, Horváth Lőrincznénél 1, Ötves Györgynél 04; attam Szíjgyártó Mártonnak az czinteremből 4-gyit [négyet] gerendát, azelőtt vittek volt el gerendát 2.

Augustus.

Domine libera nos ab angustiis nostris!

5. Indultam Jára felé. Eodem Járában.

6. Pápay urammal Lupsára. 7. ibidem.

8. Potságára. 9. Járában.

10. Haza, Istennek hála. Azalatt, az még oda jártam, volt itt Kallanek, Gondola regimentjéből való kapitány; attunk szekereket nro. 12, vonó ökröket nro. 24.

14. Érkezett az Haiszler regimentjéből való obest-vokmister comes â Sângro; nem válthattam ki az szekereket, mert igen sietett. — Generalis Veterányi titulusa: Sa(c)rae Romanorum Imperatoriae Regiaeque Majestatis actualis camerarius, [szélgjegyzet: »Campi-marschallus«] equitatus generalis, unius regiminis cathaphractorum colonellus, necnon in Transylvania generalis commendans, Fridericus comes â Veterányi.

20. Mentem Kolosvárra az ecclesia bonumi iránt. — De csak re infecta kellett visszajönnem, Jó Mihály uram nem levén otthon. — Attam plebanus, Jövedecsi András uramnak néhai üdvezült Szentmártoni pénze-félét fl. 200 interesre; kiadja ő kegyelme, és ígirt annuatim fl. 20 interest.

21. Jöttem haza, Istennek hála. Irtam az öcsémnek levelet.

23. Mentem ebédre Szentkirályra, Thoroczka Péter uramhoz.

S e p t e m b e r.

Domine dirige gressus meos!

7. Érkezett ide az general Veterányi reclutája az monti-rummal együtt; commendált Emmanuel Idones, leitmány.

8. Az Gavriani [kihúзва: »Haiszler«] quartélymestere.

9. Ment el Emmanuel Idones. Attam cur. 33. — Eodem ment el az quartély-mester. Attam tesulás-ökröket nro. 30.

10. Jött ide az Haiszler general recrutája. Attam cur. 38. Az szekerek mellett egy leitmány forgódott, neve Franciscus Czirik [Zierlich?]. Ez tavaly volt Tökölyi uramnál, és ott companiája volt; de az Haiszler general szabadulásában titkon forgódván, Tökölyi uram megfogatta, kénosztatta; az egyik hüvelykét elvágták és az két oldalát az csontig elégették, annakutánna hosszas rabság után elbocsáttatott, Haiszler uram redimálván.

11. Ment el. Adtam cur. 39. Igen eb ember volt. Ment el Csiszár Márton commissariusnak.

12. Jött ide az Gavriani reg. récrutája és mondirunchal együtt általment rajtunk; szállott az szentmihályfalvi fűzfák közzé. Adott az város egy tehenet. — Attam cur. 25, ökröt 16 tesulástól. Ment commissarius János deák. Ezeket comme[n]-dálta Ignatius Smitt, leitmány. Attam az kolesei furiesének az hámokat.

21. Irtam az öcsémnek levelet.

24. Indultam az búza, zab szállítása végett Szászsebes felé.

25. Fejérvárra; szállásom Szegedi István uramnál.

26. Szászsebesben. Löttem szemben Komornik urammal. Parancsolt az német commissariusnak, Numsinak, hogy panasz nélkül vétesse be az búzát.

27. Péterfalván [= Petersdorf] egy német sütő mérte fel panasz nélkül, de megajándékoztam.

28. Mérettem fel az zabot Fejérvárott Kolosvári Sámuel uram keze alá. Ő kegyelme igen rossz ember. Eodem Enyedre. Találtam elől Veres Jánost Tövisnél, az úr ő nagysága külte utánam. Eodem Enyedre. Nagy bűm volt.

29. Érkeztem, Istennek hála, haza.

Ezen holnapban emlékezetre méltó szárazság volt.

October.

Uram vigasztalj meg!

5. Volt nagy koczódás az religió felett, kivált az úr Beth[len] Miklós uram és Apor István között.

6. Bomlott el az gyűlés. Az Apor uram háza, mely volt Trauzner Boldizsár uramé, égett el.

7. Ment el az úr Kolosvárra; jött volt 25 7-bris.

9. Jött ide ismét az úr.

10 [korábban 11]. Ment el.

11. Végeztem el, Istennek hála, az vetést. — Az út-mellett vannak (így) metr. 34, a tó-mellett 35, Bálintfi földében metr. 18, az Fogarasi földében 24, az Sós-tó faron és annak az végiben és az mely az Kerek-kútra menő útra jön véggel metr. 66.

16. Kezdetünk szűrni, Isten jóvoltából. Lött az alsó martaljában nr. 45 sajtolttal együtt; az Felsőmartaljában az vak Márton-félében nr. 63; az Szentmártoni-félében nr. 43; az Alsómálban nr. 43. Adott Dersi András nr. 30, Szaniszló István nr. 12.

23 [korábban 16]. Jött ide az aknák oculálására az budai administrator az ott való praefectussal együtt.

24 [korábban 17]. Jött ide az úr ő nagysága is. Eodem az Polanth [Bolland] reclutája is. Commendált baro à Senech; igen lator had.

15 [voltaképen 25]. Ment el.

27. Indultam feleségestől az Zalányi Sámuel nászszáiban. Én voltam az násznagy. — Eodem Nagyenyedre.

28. Igenben volt az lakodalom. Vötte néhai Fogarasi János özvegye, Újlaki Erzsébet, leányát Katát.

29. Fordultunk hazafelé. Enyedre.

30. Haza, Istennek hála.

31. Indultam éczeka Járában; virrattig oda mentem.

Vége, Istennek hála, ez holnapnak.

November.

Uram örvendeztess meg.

1. Járában. Eodem Nagy-Oklosra Keresztesi Sámuel uram dolgában. Executióra peragáltuk. — Eodem Peterdre Balyikához.

2. Haza, Istennek hála.

3. Kezdettem, Isten engedelmeiből [kezdettem], az templum építéséhez.

8. Sententiázták meg az Mohácsi szolgáját Büküs [Bekes] Jánost akasztófára. — Eodem részegen bejővén hozzám az úr ő nagysága, főispán uram, jobbjágya, embertelenkedvén, megcsapkodtam; akartam az tömlöczben küldeni, nem vihették el; az házban fejét, nyakát az pad lábához köttetem, kezét bilincsben. Ezen dolgomat igen bánom.

10. Akasztattam fel az Mohácsi szolgáját Bekes Jánost. Indultam Járában. Hálni Peterdre, onnét Járában. — Volt filialis két nap. 11. Indultam hazafelé, minekutána négy pelengerre íteltetett személyeket kit egy, kit más úton megpoeniten-tiáztattam volna. — Hálni P[usztá]-Egresre. 12. Haza, Istennek hála. Találtam itt Balyikát az úrtól visszajövő útjában.

15. Végeztettem el, Istennek hála, az templum padimento-moztatását.

17. Végezték el, Istennek hála, az templumbeli munkát is az asztalosok, tudniillik az deszkázását az rekesznek és az chorust. Uram segélj továbbra is szent fiadért. Amen!

29. Mentem Thoroczkóra.

30. Visitálták püspök uramék az ott való ecclesiát. Én is jelen voltam.

December.

Uram segélj meg!

1. Végeztük el az Thoroczkai urakkal az jószágokon való defalcationak repartitióját.

2. Indultam el Thoroczkóról. Hálni Bágyonban.

3. Visitálták püspök uramék az ott való ecclesiát, az hol is igen jó rendben hozták ő kegyelmek, Isten segítségéből, az ecclesiának fogyatozását.

5. Jöttek Tordára sietséggel, mivel püspök Almási Mihály sógoromnak jött olyan híre, hogy az feleségét életben nem éri, ki is megholt; temették 9. praesentis.

13. Jött ide az külső táborról az Duna mellől sax[oniai] Schede regimentje [széljegyzet: »dragon«], kit az saxoniai elector ajándékozott volt az német császárnak. Colonellus b. de Aruncz, obest-vokmister b. de Stammer; ennek fele dög miatt meg nem maradt. Sok istentelenséget cselekedtek. -

14. Érkezett az generál Taun regimentje, gyalog, ugyan-onnat; ez is úgy maradt, csak ennek obest-vokmistere b. de Toldo. Sebesítettet meg Komjáczei Mátyás, kiért három németet igen megpoenitentiáztak. Ezek az mint referalták mind az két regimentbeliek, ebben az esztendőben fegyver nélkül az sánczban holt meg Péterváranál könnyen 10,000, az útban azonkívül igen sok, kit számban nem vöttek.

19. Adtam ki az örkeieknek három tehenet.¹⁾

Ultima volt nálam Szilágyi András uram, minden cselédestől, ebédén.

Annus 1693. Deo favente incipit. Quem etiam Deus optimus maximus felicitet et ecclesiae suae periclitantis succurrat in nomine Domini Jesu filii sui dilecti. Amen.

J a n u a r i u s.

Domine sis protector meus!

3. Indultam az portió behajtására. Eodem Komjáczeg.

4. Estvére Szentlászlóra. Löttem szemben az ott való szekerek officerével; neve Franciscus Dikerich [Dietrich?] Ugyanott köttettem meg egy kurvát.

5. Járában. 6. lött törvénye ezen kurvának. Csapattam meg az császár béressi láttára; igen káromkodtak Isten ellen az átkozottak. — Ugyanaz nap hoztam ki az szekér-mester szállásáról Benedek Györgynét, az vén kurvát, kit az szekér-mester sok remén(y)kedésére kezességen elbocsátottam.

7. Indultam az havasra. Eodem Pocságára, holott azon éjjel az hideg ellelt, de Istennek hála 3-mad napja jobban kezdettem lenni.

10. Indultam vissza. Nagy-Oklosra háltni. És eddig, Istennek hála az hús és bor árát felszedtem.

11. Járában jövén ott hallottam meg, hogy holmi németek jöttek ki Kolosvárról, kik is engem kerestek és mentek Thorocz-kóra. Innen fordultam Thoroczko felé; nagy bajjal az Járapatakán elmentem; Borrénál által nem mehettem az jégen, az mint elől magam megindulék, az jég beszakadván, kicsin hogy bele nem veszek, de az Úristen úgy adá, az mint az lovam keménykedett, visszafordulván az ló, az térdivel az jégre kapván úgy csú[s]zott, és úgy verődtem ki, Istennek hála; az lovamnak is az felső ajakából egy darab hús kiszakadott. — Eodem haza. Voltam rosszúl az orbáncz miatt.

¹⁾ Hét sor. Kihagytam.

16 [korábban 17.] Adtunk az kolosvári németek számára hús és bor árában fl. 1187 rhenenses cum dimidio, pro Januario saltem.

29. Mentem be az feleségemmel Kolosvárra szánkán; szállásom plebanus uramnál, felette tisztességesen látott.

30. Attam az németeknek hús és bor árában fl. 1187 cum dimidio rhenenses videlicet ut supra, pro mense Februario.

31. Jöttünk haza. Igen rosszúl voltam az alfelemen való sok fokadék miatt úgy, hogy alég járhattam.

Vége ez holnapnak, Isten engedelmeiből.

F e b r u a r i u s.

Domine ne me derelinquas!

5. Voltak nálam ebéden kamara-ispán Miska [Miksa] István, Vida István, Pápai Zsigmond uramék, mindenik feleség(es)től más emberséges emberekkel; vígan laktunk, Istennek hála, [későbbi kézzel] melyet felette megbántam azután. N. b. Qui non vult peccare, evitet ocasiones. ¹⁾

6. Voltunk mindnyájan Vida uramnál. — Eodem attam el az barna lovat fl. 50.

9. Indultam portio hajtani. Komjáczegre. Eodem alkuttam meg az tó töltésre egy Orosz Dániel nevű oroszszal, az szegődség: fl. 30, búza metr. 30, szalonna 1, egy véka lenmag, köles metr. 2, szilva m(et)r. 1, az míg tölti egy borjúsz tehénnek haszna, munkára négy ökör, három cseber káposzta, fél tömlő túró. Uram segélj meg, adj jó véget benne ecclesiám épületire. Amen. Domine J. adjuva!

10. Tovább Mükösnél [Mikes] nem mehettem, mivel az lovon nem ilhettem az sok kilis miatt; szekerem hoztak vissza.

24. Érkeztem Bogátra, az hol is az úr ő nagysága, főispán uram parancsolatjából egy pénzíg az vármegye költségére kellett gazdálkodpunk, az mely dolog azelőtt soha nem volt.

25. Allott be az vármegye gyűlése.

27. Reggel kezdettek az tordai malom felett perleni az tordaiak az ott való possessorokkal; egész estig tartott az törvény, mégis dilatálódott. Bomlottunk el.

28. Indultunk hazafelé Thoroczkai István urammal; Ludason ebéden; onnét haza, Istennek hála; találtam jó egészségben cselédimet.

M a r t i u s.

Domine peto in auxilium.

26. Jött az Pfeifferhoffen [Pfeffershoven] regimentjéből, Kolosvárról, leitmánj Phoenik [Phoenig] 40-vened magával executióra, nagy ártatlanúl, mivel tökéletlenségéből írtak restantiát.

¹⁾ V. ö. az ugyanezen évi április 30-i feljegyzéssel.

27. Jött tíz német Paun regimentjéből Fejérvárról, az magazinumban való búza végett; ez is ok nélkül.

29. Haiszler regime(n)tjéből jöttek reám executorok, kik is méltatlan.

31. Jöttem haza és találtam [kihúzva: »ithon«] itt Komornik Pál uramat ő nagyságát. Isten jót adjon ő nagyságának, az executorokat elküldte. — Ezen éjjel az kolosvári németek lőttek meg egy szegény legént, az Bradánné fiát, mely sebben meg is holt.

Aprilis.

Domine adjuves me in nomine Domini mei, filii tui dilecti. Amen!

18. Szállott be az Pollanth [Bolland] egész regimentje. Attam szénát eodem die cur. 35, die 19. cur. 39, die 20. cur. 24, ebben az aranyosszékiek attak cur. 17.

21. Szállott be az Manczfeld regimentje. Adtam szénát cur. 17, melyért adott fl. 34. Igen szemtelenek voltak az tisztek; sokat költöttem reájok.

30. Értettem, hogy az *ktetrsiptn* ¹⁾ [= kamarispán] *tz* [= az] *fmimmgmeml hlla* ²⁾ [= feleségemmel hált]. Uram szent fiadért ne hadj magamnak, segélj meg! Jól végére nem mehettém ³⁾

Majus.

Ne engedd Uram, hogy az én ellenségem én rajtam örüljön!

8. Hoztak be egy várfalvi embert, az kit mondnak, hogy tehénnel vékezett, az tehénnel együtt.

11. Mentem Komjáczegre.

12. Kolosvárra. Temettük el az szegény bátyámat, Járai Sámuel uramat, kit is Isten üdveztessen. Eodem haza, Istennek hála.

13. [Üresen hagyott hely.]

14. Kereszteltü(n)k Magyarósi uramnak Dávid nevű fiát, ki is szép confessiót tevén hitüink ágazatiról, azután kereszteltette meg. ⁴⁾ — Nagy vendégségben voltunk ott. Csegezy Ferencz belém vészett, kin is suspus esett.

15. Mentem Egerbegyre Balogh Ferencz uram dolgában. — Eodem haza, Istennek hála.

18. Vöttem számot Demeter Radultól. ⁵⁾

20. Mentem Szentlászlóra czédulák igazítás(á)ra.

¹⁾ Kihúzva.

²⁾ Kihúzva.

³⁾ V. ö. az ugyanczen évi február 5-i feljegyzéssel.

⁴⁾ Vagyis az illető convertált.

⁵⁾ Tizenöt sor. Kihagytam.

21. Ivánfalvára, Istennek hála. — Nikola adott 3 bárányos juhót.¹⁾

30. Várfalvi Fodor Menyhártot az t(h)oroczka határon egy tehénnel találván vétekben, behozták tehenestől, és ez nap sentenciáztatott meg tehenestől tűzre; de az sok atyafiai és örög atyja intercessiójára magának fejét vétettem, az kalyiba ajtajában és az kalyibában ásatván árkot, abban vetették, azután az tehenet az kalyibában bevívén, megégettettem. Szelestei[szelistyei] Bocska Pétert felköttem; igen nagy or[orv] volt ez.

31. Vége, Istennek hála, ez holnapnak.

Ez holnapban számtalan cserebogár volt, sok kárt tött az szőlőkben.

J u n i u s.

Uram légy kegyelmes nékem bűnösnek!

1. Ittason bemenvén az kamara-házhoz, piringattam az kamara-ispán Miksa István átkozott szolgálait az káromkodásért; az kamara-ispán megharagutt, mivel maga is olyan utálatos életű káromkodó, az számtartó is, Gyöngyösi Mihály, kit is arczúl csaptam.

12. Délután nagy jégeső lött; igen nagy kárt tött az új-tordai szőlőkben. Úristen oltalmaz!

J u l i u s.

Uram az én bűneim szerint ne büntess, hanem légy irgalmas énnemek áldott fiad kedvéért!

8. Virradólag inter 1. et 2. horas atta Isten ez világra az én küs leányomat, Jutkát; kit is neveljen ő felsége az igaz hűtben, ecclesiája épületire, szent fia szerelméért. Amen!

A u g u s t u s.

Uram Jesus ne hagyj!

Circiter 10. jött hírünk, hogy az német nagy armadával szállotta volna meg Landor-Fejérvárt, melyet hallván az fővezér, úgy fordította útját arrafelé, különben minden szándékjok, az tatár kámmal együtt, Erdélyre volt, mely miatt mindenfelé többire szekerek hátán voltak az emberek.

S e p t e m b e r.

Uram légy én segítségem!

5. Érkezett az úr ő nagysága ide. Ment el 7.; azalatt én gazdálkottam mindennel.

¹⁾ Huszonnégy sor. Kihagytam.

17. Ismét jött vissza az úr ő nagysága. Ez nap állott be az ország gyűlése.

18. Az religió iránt való tractához kezdettek. Olvastatott el az ő Felségétől küldött diploma, melyben minden jóra ígéri ő Felsége magát.

19. Az diploma ellen kezdették urgeálni, hogy mű templumkat Kolosváratt adjuk cserében az catholicusoknak, az mű scholánk és ott levő reformatus óvárbeli templum, az piaczi kűs templummal együtt, nálunk hagyatik. Ezt urgeálta, mivel már régen elatta volt, *Bmaln Esklci* [= Bethlen Miklós] ect. Uram szégyeníts(d) meg! Eodem jött hírünk, hogy az német Landor-Fejérvártól elszállott.

23. Jött ide az asszonyom ő nagysága menyestől, gyermekestől; az Kornis és Petky úrfiak is itt voltak.

26. N. b. Eddig az úr ő nagysága konyháját hússal, min-dennel én tartottam.

O c t o b e r.

Én Istenem vigasztalj meg minket!

9. Bomlott el az gyűlés. Eodem szedtek az Mart-alatt; nagy szél volt igen. — Lőtt az Alsó-hegyben sajtolttal ur. cir. 68; az Felsőben ur. cir. 90. Az Alsó-málban 12. szedtünk, lőtt ur. cir. 54. Die 14. az Új-hegyben lőtt ur. cir. 30. Szaniszló István adott ur. 26. Pankotai az ecclesiának, melyet én vöttem meg, ur. 6. Uram adjad, éljek vele áldott neved dücsösségére.

15. Szedtünk az úr ő nagysága [Bethlen Miklós] számára az Ló-málban; lőtt ur. cir. 56.

N o v e m b e r.

8. Számot vetvén Raduly Demeterrel, marad az kezénél.¹⁾

Vége, Istennek hála, ez búval, gonddal és sok szenvedésem-mel tölt esztendőnek.²⁾

Annus 1694. Deo favente affulsit. Domine Deus protege propter dilectum tuum ab inimicorum crudelitate ect.

J a n u a r i u s.

Uram oltalmaz!

1. Volt város gyűlése; választották Tarsoly Péter uramat hadnagynak.

3. Attam Mitre [Demeter] keze alá szénázni az juhokat.³⁾

¹⁾ Nyolcz sor. Kihagytam.

²⁾ Deczember hóról nincs feljegyzés.

³⁾ Négy sor. Kihagytam.

21. Kereszteltettem meg, Isten engedelméből az leánykám, Jutkát. Eodem volt az Kató lakodalma Kutics Demeterrel.

Februarius.

Uram Jesus ne hagyj!

18. Kereszteltük Bágyonban az komám Csegezi György leánykáját, Susit. — Eodem hallottam, hogy 13. Moldvából az tatárok Csikra beütöttek, kik az sok praedával, rabokkal 14. visszamentek. — 15. Ismét mintegy másfél ezren újjalag érkeztek, az kik is sokat égettek, rablottak, vágtak többet 3000 embernél; békével elmentek. Domine protege.

Februarius.¹⁾

Martius.

Uram légy segítségemmel!

Ebben az holnapban két rendbeli executor jött reám; Saxaguta [tán Sachsen August] regimentje proviántja 3-mad magával, nagy méltatlan sok bosszúságot, kárt szenvedtem, mivel az bort két kupánként edényestől verte az földhöz, míg ezer forintokat nem fizettem. Delirant reges, miseri plectuntur Achivi. Tidric (Ditrich = Glöckelsberg) regimentjéből három német az széna végett; ezek is sok istentelenséget cselekedtek. Uram add végét ennek!

Aprilis.

Uram vezérelj engemet!

7. Jött az Tidric regimentjéből 9 német ex(e)cutióra, ezek is oknélkül; kik is harmad napig rettenetes dúlságot, istentelenséget cselekedtek annyira, hogy kételenítetttem nyavalyás cselédimmal más ember házához mennem.

Május.

Uramisten ne hagyj el!

3. Indultam Szeben felé az computusra. Hálni Bolkács.

4. Délután három órakor érkeztem, Istennek hála, Szebenben.

5. Kezdtetek az regimentek dologához és portiója computussához. Komornik Pál, ki is eddig jóakaróm volt, méltatlan haragutt reám. — Azon három rendbeli executorokra való költségemet, mely is ad minus volt 80 forint, 12 forintban tutták; elég nagy istentelenség.

10. Jött be az gubernator.

¹⁾ Vétésből ismétlés.

16. Bomlott el az gubernium. — Ment estvére Szelindekre iffiú urunkhoz [Apafi Mihályhoz] az gubernator.

17. Jött be iffiú urunk lóháton az generalis látogatására; mulatott mintegy órát, és kiment.

18. Bocsátottak el este felé. Elég rendeletlen dolog volt, és két hét alatt se főrend, se tiszt, se commissarius az kapún ki nem mehetett Apor uram levele nélkül; affelett az sok költsége az nemességnek ez drága veszett helyben.

19. Jöttem haza, Istennek hála; találtam cselédimet jó egészségben. — N. b. tartotta meg Szoboszlai az lovat 20. Maji.

J u n i u s.

Domine defende et dirige!

4. Attam számban az juhokat Demeternek.¹⁾

Attam Dersi Andrásnak fl. 2 must fejében. — Adóss már ő kegyelme in summa fl. 20//85, item fl. 4//; Szaniszló István uramnak fl. 14.

In *Julio, Augusto* multa memoriae digna et mihi notatu necessaria inciderunt, verum propter ineffabiles meas publicas occupationes cedere debui et innotata transierunt.

S e p t e m b e r.

Domine adjuva!

14. Indultam, Istennek hála, az havas felé.

15. Jó reggel Járában. Eodem Nagy-Oklosra.

16. Újfaluban, holott is egy malefactor elbocsátásáért, kiért is majd esztendő alatt convictusok lévén, semmit nem ügyekeztek az executió elfordításában, convictusok levén jud(ica)liter in fl. 500, békéltettünk meg in fl. 200; feleül marhával, feleül pénzzel excontentáltak.

17. Haza, Istennek hála.

18. Attam az major kezében kecskéket.²⁾

O c t o b e r.

Én Istenem légy segítségem!

2. Érkezett az úr ő nagysága főispán uramra ebédre.³⁾ — Vacsorára az úr, gubernator uram ő nagysága. — Az gubernium mind begyűlt. — Vetettek portiót fel 3 holnapra; búzát kapura cub. 15, húst cent. 7, zabot cub. 25, szénát cur. 15; bort nem vetettek, de az többiből pénzüll megfordúl.

¹⁾ Tizenkét sor. Kihagytam.

²⁾ Két sor. Kihagytam.

³⁾ Azaz Bethlen Miklós Apor Istvánhoz, vagy Haller Jánoshoz.

12 [korábban 11]. Ment el főispán uram ő nagysága. Eodem az gubernator is elment ebéd után. Jött bizonyosan hírünk, hogy az török az sánczából kiszállott és Lander-Fejérvár felé ment, minekutánna majd egy holnapig az német sánczát lőtte Péterváránál [Péterváradnál].

18. Kezdettiünk, Istennek hála, szedni. Lőtt az Alsó-mart alatt ur. 30, az Felső-hegyben ur. 39; ebből attam az papnak ur. 5.

20. Az Alsó-málban ur, cir. 14 [kihúzza: »12«].

22 [korábban 23]. Az Új-hegyben lőtt ur. 11. Adott Dersi András ur. 17, volt adóss fl. 24/80; Szaniszló István [uramnak] ur. 12, volt adóss fl. 14.

N o v e m b e r.

Uram segilj meg!

28. Érkezett az Truxes [Truchsess] general regimentje Mező-Csánban, hol is maradott hat compania és az stap [stab]; ment által Bölyben [Mező-Bőő] compania öt.

29. Indult meg onnan. Gerenden maga az general, obert-leitmán és az obest-vakmais(s)ter, az leib-compania és az stap; Lónán 3 compagnia; Vajdaszegen 3 compagnia; Kocsárdon is annyi; Harasztoson kettő.

30. Helyben voltam én is velek. Fő-commissariusok Kemény Boldizsár uram.

D e c e m b e r.

1. Indultak el. Én is jöttem haza, Istennek hála. Attak az németek az szegénység költségeért fl. 148.

6. Lőtt az szentmiklósnapi sokadalom; módnélkül való sár volt. Attam Istóknak jövendőbeli szolgálatjáért fl. 10; Kelemen Istvánnak fl. 8 must fejében, egy forinton ur. 2, ha penig nem lenne annyi mustja, az én pénzemet adja meg és dolgozzék két hetet. — Officiales regiminis Truxes: Veit Henric Truxes liber baro de Veszhausen [Westhausen] generalis-bokmaister; vice-colonellus Paulus comes Caraffa; supremus vigiliarum-praefectus Petrus Joseff de Viard; quartirii-magister Melchior Deibler; adjutantius Francz Buhlina [Büchlin]; annonae-magister Johannes Jannelh [Jannelth]; capellanus Romanus Gizlert; domini capitanei: 1. capitaneus Adrian de Muller; 2. Peter Moriu [Móritz?] de Sigroth [Siegrath?]; 3. [Peter] Philippus Barrat de Boncour [Boncourt]; 4. [Peter Philippus] de Seher; 5. [Peter] Christoph Knott; 6. conte Joseph de Járger, optimus miles; 8.¹⁾ Carl Bunán [Bounan?] de Vassmuh [Wachsmuth?]; 9. Fridric Vilhelm Klenk [Klenck] de Renkhausen [Renckhausen].

¹⁾ Valószínűleg 7., s a következő szám 8.

29. Decembris. Érkezett ide az generalis Veterany, mellette való commissarius Keresztési Sámuel uram.

30. Indult el tőlünk; eodem Kolosvárra. Kit is igen méltóságon excipíalt gubernator uram ő nagysága az egész regium guberniummal.

31. Ment el az város mellett ifjú kegyelmes urunk ő nagysága. En is eleiben mentem ő nagyságának egynéhányad magammal, kisírtam ő nagyságát Komjáczeg iránt való útig, honnan az többi visszajött, engemet [kihuzva: »is«] kívánt ő nagysága, hogy az ebédlő-helyig elmenjek; öttiünk ebédet Ajtonban. — Eodem osztottunk az komjáczegi malomban, jutott nékem búzám 24 véka.

Vége, Istennek hála, ez esztendőnek, ki is énnekem sok búsulással, kárvallással, nyomorúsággal teljes volt. Bor ezen esztendőben igen szűkön lőtt, az búza fél-részint. Uram, békeségnek Istene, újíts(d) meg az te orczádat rajtunk és virraszsz örvendetesebb esztendőre szent Fiadért. Amen!

Annus 1695. Deo adjuvante incipit, quem Deus in nomine sui dilecti foelicitet. Amen.

J a n u a r i u s.

Domine gressus meos in viam tuam dirige!

1. Gyűlt öszve az város; választottak hadnagyot, Kóródi Andrást. — Eodem ment be iffiú urunk ő nagysága Kolosvárra; az urak kijöttek ő nagysága eleiben.

3. Indult meg ő nagysága general Veterányi uram ő nagyságával Bécsben. Uram, az te Raphaeledet adjad melléje és örvendetes orczával hozd vissza!

15. Indultam, az öcsém dolga miatt, betegen Kolosvárra. Eodem Komjáczegen.

16. Érkeztem, Istennek hála, oda.

17. Magam obligatoriámra kértem az öcsém számára fl. 240, mivel attak tall. imperiales 200, melyet is kültek utánna.

F e b r u a r i u s.

Uram segílj meg!

1. Virradólag mentem postán [Magyar-]Frátúra Lószhoz. Vöttem az Tolvay István fiától egy szürke lovat fl. 80.

3. Indultam, Istennek [kihúzva: »hála«] engedelmeből, Szentpálra az lakadalomban. Eodem Keresztúrra hálui.

4. Midőn Radnótnál az Maroson által akaránk menni az jégen, az víz szélén az jég az felyebbírt szürke lovam után leszakadván, nagynehezen vergődött ki az ló, mivel egy meredek par-ton kellett kiugrani. Eodem estvére Szentpálra, Istennek hála.

6. Reggel rosszszúl kezdett mintegy 9 óratájban (lenni) azon szürke lovam; eleget orvaslák, de délután 3 órakor csak meghala, mikor még egy hete nem volt mikor vöttem. Úristen vigasztalj meg.

8 [korábban 7]. Lött az Kornis-küsasszony kiadása és lakadalma Haller György urammal ő nagyságával.

9. Eresztett haza az úr ő nagysága [Haller János]. Eodem haza; találtam házam népét, Istennek hála, jó egészségben. Hallottam meg, hogy az Aphtinia [= Aftinie, oláh férfi név] fia, Gavrilla, jó iffiú legény jobbágyom megholt.

A p r i l i s. ¹⁾

Uram segilj meg!

Ultima indultam Szebenben computusra. Eodem Balásfalvára.

[M a j u s.]

1. Maji. Szebenben.

3. Kezdettek az német regimentek computussához. — Indultam die 11. hazafelé. Igen nagy árvizek voltak.

13. Érkeztem haza, Istennek hála, jó egészségben; találtam házam népét jó egészségben.

15. Erkezett general Veterányi iffiú urunkkal Kolosvárra.

16. Jött az generalis Tordára. 17. ment el Fejérvár felé.

M a j u s continuat.

Domine illumina!

20. Attam számban az juhaimat Demeternek. Ezen télen (mely is igen hosszszas és hallatlan nagy hóval teljes volt) holt meg örög juhom 26 stb. ²⁾

J u n i u s.

Domine sis mihi propitius!

Junius fottán kezdettem az pincze csináltatáshoz, Istennek hála, az első-ház alá.

J u l i u s.

Úristen, te légy az én segítségem!

Fizettem a kőmiesnek egyszer is másszor fl. 19//93. Item attam fl. 6//45; ezt penig attam, hogy az pinczét az első-ház alá csinálta, az pinczéket megvakolta, két házat, pitvart,

¹⁾ Márcziusról nincs feljegyzés.

²⁾ Tizenhét sor. Kihagytam.

kamorát küvül-belől megmihevezte [megmívezte], fejeztette. — N. b. csináltattam Solymosival egy öreg kapufélt galambbukoson, kétfelé nyíló kapuval és ajtóval együtt, fl. 15. — Az házat felszarvazták, filegoreát csináltak és tornáczot, két pinczét, pinczetorkot gerendáztak, fizettem fl. 30.

Augustus.

Domine praebeas aures benignas!

Multa notabilia fuerunt; sed propter meas multas distractiones innotata transierunt.

September.

Domine propter dilecti tui nomen protege!

11. Jött hírünk bizonyoson, hogy Lippát az török véres ostrommal megvette három óra alatt; ott levő sok szép munitiót és proviántot, lisztet cir. cub. 40,000, zabot is cir. annyit; az benne való népet levágta az commendánsan kívül, ki is volt comes a Toldo supremus vigiliarum praefectus regiminis generalis a Taun, amaz hűti hagyott Daróczit ott levő loboncok kapitánját, ezt pedig felkarózták.

23. Jött hírünk, hogy 21. praesentis general Veterányi táborát az török felverte; maga az generalis elesett, egy részét levágták, egy része elszalatt, de minden sátorit, tábori-eszközeit, ott levő sok élést, ágyúkat 13 és az sok élés-szekereket elnyert. Uram, végy az te oltalmadban!

October.

Auxilium meum sit Jehova!

29. Költöztem fel az jó Isten segítségéből az közép-úczai házamhoz, kiért áldjad én lelkem az urat. Uram Isten segélj minden üdvességes jóra Fiad szerelméért. Amen ect. ¹⁾

Annus 1696. Divina ex gratia incipit.

Januarius.

Domine adjuva!

4. Mentem Kolosvárra; vittem az öcsémnek fl. 525. Uram segélj meg.

17. Osztottunk, Isten segítségéből és áldásából, az komjáczegi új malomban; nékem három részre jutott búza metr. 48,

¹⁾ Valószínűleg hibázik egy lap, a november—decemberi feljegyzésekkel.

malom-por metr. 3. Ez nap az malmosok az malom birodalmából [bírodalmáról] csináltak levelet.

20. Hajtottak Tóhátról négy örög juhot.

Hallatlan tavaszi üdők jártak úgy, hogy szántottak és vetettek egynéhány helt.

Februarius.

Domine protector mi!

Ad 8-vum virradólag az Aranyas-malmában az régi possessorok bemenvén, minekutánna mintegy 200 véka búzát onnan elvittek volna, az úr, Beth(len) Miklós uram, cselédi megértvén, reamentek; az többi elfutottak, hanem Békesit, Bánházi Pál uram nagyobb fiát, Istókat, Székhalmi és Vér György uram fiait megfoglák, Nemes Péternek három szolgálait, Vér Györgynek kettőt felhozván, az asszony, Beth(len) Miklósné asszonyom az malmosokat elbocsátotta, az szolgálakat az [ad] 3-tium certifiáltatta. ¹⁾

10. Lőtt törvények in p(o)ena minoris potentiae; az nemesek in fl. 100, az parasztok in fl. 40, refusione expensarum, damni et fatigii maradtak insuper. — Számot vetvén Dersi András urammal, marad adóss fl. 11¹/₄45; ismét az adójában attam fl. 6.

22. Vettetem ősz-tavaszi búzát, Istennek hála, az Dácei uram földében metr. 25.

Vége ez holnapnak. Hasonló tavaszi üdők voltak.

Martius.

Domine auxilium neum!

2. Martii. Érkeztem haza Thoroczkról, Istennek hála. — Eodem estve 9 órakor gyúlt meg idegen tüztől az János deák majorja, ki is nagyobbára elégett. Igen nagy tűz volt; az Uristen csudálatosan oltalmazott meg. Suspicióra fogattuk meg Gyöngyösi Jánost, kinek is fejét vötték.

6. Vettetem ősz-tavaszt az Széna-fűre metr. 17.

Martiusnak vége, Istennek hála.

Aprilis divino sub auspicio finit, jóllehet sok emlékezésre méltó dolgok voltak, de az én számtalan bajoskodásim miatt nem érkeztem notatióra. Az többi között megjegyezhető, hogy az januariusi és februar(i)usi tavasz helyett erőss hidegek jártak az egész holnapban.

25. Aprilis osztottunk, Isten jóvoltából az malomban búzát; jutott vám metr. 48.

¹⁾ Lásd az előszót, s az 1697. jan. 11-i feljegyzést.

M a j u s.

Domine obliviscere peccatorum meorum in nomine tui dilecti!

7. Vöttem számban az juhokat, az jó Isten segítségével. ¹⁾

J u n i u s, J u l i u s.

Jöllehet fellel [felesen] is voltak megjegyezhető dolgok, de az én sok distractióim nem engették, hogy valamit írásban tégyek.

A u g u s t u s.

Domine protegas nos!

26. Lőtt az töröknek harcza az némettel az Duna mellett Becskerek táján; délután négy óra után kezdődött, melyet is az sötétség rekesztett be, holott general Hajszler és general Boland elestek; Haiszler ugyan halálos sebben esván, vitték Szegedre és ott meghalván, temettetett el; sok colonellus és nagy officerek estek itt el. Commendálta ezt az armadát az Saxoniai herczeg, ki is azelőtti sok kérkedsége után megpróbálta, ez az pogány nemzet mit tégyen. Az triumphus az töröké lőtt; mintegy 26 lövő-szerszámit az németnek elnyerte és az testeket ő fosztotta meg; itt voltak az török császár főve(s)zér(i) személyek szerint. Közhír, hogy német 16 ezer veszett el ect.

S e p t e m b e r.

Transiit.

O c t o b e r.

Domine adjuva.

24. Instellálták Bogáton tordavármegyei főispánságra gróf Apor István uramat ő nagyságát.

N o v e m b e r.

In nomine tui dilecti non me derelinquas Deus!

Fejérváratt az ország gyűlésében egy estve semmi gondja, nyavalyája nem lévén praesidens Bethlen Elek uramnak, az gubernator asztalánál vacsora felett ütötte meg az gutta, négy óra alatt meg is holt.

18. Mentem, Isten segítségével Kolosvárra az öcsém lakadalmában.

20. Lőtt az lakadalma maurer Szöcs Bálint leányával, Katával, elég tisztességesen Istennek hála. Voltak 18 asztalra,

¹⁾ Harnincz két sor, és egy beillesztett külön czédulácskán kilencz, összesen tehát negyvenegy sor. Kihagytam.

ezek mind az leány atyafiai voltak többire. Költ el bor circiter 344, ejtele 30—30 pénzzel. — N. b. Az felyebb megírt fejevári gyűlés emlékezetes volt az többi között azzal, hogy az ország igen vexálta az grófot, Bethlen Miklós uramat ő nagyságát.

December.

Uram, az te nevedért segilj meg!

22. Inter 11 et 12. horas natus est mihi filius, nomine Samuel, Deo volente et partum foelicitante in bona et compacta proportionē, qui nobis infoelicibus parentibus satis integram (?) spem exererat. — Et sanus usque ad 28., qui circa 3-tiam pomeridianam coepit infirmare, 29. maligna tabe veneni tactus circa 1-mam horam noctis ad diem 30. Deo sapiente et omnipotente sic disponente animulam suam innocentem suo creatori reddidit et nobis saltem spem de eo conceptam reliquit. Domine ne me in furore tuo argue!

31. Vége ez holnapnak és esztendőnek, Isten engedelmeiből. És ez esztendő is jóllehet félelemmel és rettegéssel teljes volt, de az Úristen kegyelméből és jóvoltából ez óráig megmaradánk. Uram, légy irgalmas szent fiad nevében. Amen! — Ezen esztendőben [kihúзва: »holnapban«], Isten jóvoltából és segítségéből öntettem az tordai unitaria ecclesia számára két harangot az régi harangból és egyéb, iminnen-amonnan gyűlt ré(s)zből; egyik öt másás, az másik harmadfélnél nagyobb. Úristen, adjad vo(n)hassuk [korábban: »vehessük«] mi és az mi maradékink, és tégedet szent fiad által dicsírhessünk. Amen!

Annus 1697. Deo propitio incipit, quem benedic nobis o Deus propter filium tuum dilectum. Amen.

Januarius.

Domine Deus adjuva!

7. Mentem Bogátra gróf főispán uram ő nagysága parancsolatjából.

9. Jött be gróf uram ő nagysága. Állott be az nemes vármegye generalis-törvényes széki, de az procuratorok készületlensége miatt hozzá az törvényekhez nem kezdhettek.

11. Az régi tordai malmosok supplicálván az nemes vármegyét, ki is assummálván jóllehet az város igen helyes egynéhány exceptiót erigált, de ugyancsak az approbatabeli potentiákról írt brevis articulus szerint adjudicálták. N. b. csuda megtapasztalható dolgok voltak; appelláltuk, de nem transmittáltak.¹⁾

¹⁾ L. az 1696. febr. 8. s 10. feljegyzéseket.

12. Búcsúztam az vice-ispánságtól, de heában. D(omine) (Deus) a(djuva). ¹⁾

[A p r i l i s].

[...]. Eodem jöttünk Keczére.

13. Lött az pénzverők törvénye; Loboncz Jount condemnáltak.

14. A detreheimi Belde Simont béldi Vajda Istvánnénak, Zágori Borbára asszonyomnak restituáltatni ítélték.

M a j u s.

Domine sis propitius mihi peccatori!

7. 11 óra tájban gyúladás esvén Kolosváratt, rettenetes tűz támad és siralmas pusztítást teszen úgy, hogy nekünk ²⁾ csak egy parochialis házunk sem marad, két templomunk, tornyunk és scholánk elég. Ki munkája volt az tűztétel, az Isten titkában van. Itt kezdődvén, az egész országban elharapózik az gyúto-gatás és az rettenetes félelem úgy, hogy az emberek mind falun, városon szekere-hátán voltak, mintha mindjárt ellenség jőne reájok.

13. Tordán is 2 órakor délután tűz támadván 19 [koráb-ban 12] ház fertály óra alatt oda lészen és csaknem az házam fedele alól fordította Isten meg az tüzet.

Memoriale: 8 ölös gerenda. ³⁾

J u n i u s.

Parce Domine propter filium tuum dilectum!

2. Vöttem számot kevés juhaimról Radul Demetertől. ⁴⁾

J u l i u s, A u g u s t u s.

Propter innumeras occupationes innotata transiere.

S e p t e m b e r.

Domine provide nobis!

19. Hallottuk, hogy az német armada, melyet commendált Eugenius princeps Saphoi (Savoy), az török gyalogját, ki is volt Szintánál [Zentánál] az Tisza mellett, megverte, kinek nagy része az Tiszában vészett. [Széljegyzet: »Az harc volt 11. dél-

— ¹⁾ A február-márctsiusi s a január végéről és április elejéről szóló valószínűleg egy lapnyi — feljegyzések hiányzanak.

²⁾ Azaz a kolosvári unitáriusoknak.

³⁾ Négy sor. Kihagytam.

⁴⁾ Tizenegy sor. Kihagytam.

után egy órákor.«] Közhír, hogy vágtak le 11 ezert; sok élészekereket nyertek és 160 ágyúút, de azután csakhamar hatvan ágyúra szállott. Isten tudja mint volt.¹⁾

17. Ment az feleségem szekéren az mezőre; az hol is szerencsétlenül járt; kezdett rosszúl lenni.

18. Abortiált, Isten ítéletiből, ki is ha perfectióra jöhetett volna, fiú magzat lőtt volna; négy holnapi volt; minden teteme megláczott. Uramisten légy kegyelmes az te fiad kedvéért!

October.

3. Instellálták tordavármegyei főispánságra az urat, hallerkői Haller István uramat ő nagyságát, Tordán. — Tisztekiül búcsúztunk. Az felső-járásban Hegyesi András uram (kit igen megúnt volt az vármegye) helyett főbíróságra választották Luczai András uramat; Kovács János uram helyett vice-ispánságra Naményi Sámuel uramat. — Az alsó-járásban engemet az vice-ispánságból, melyet is Isten megjegyezhető segedelméből ilyen rettenetes változó, súlyos, terhes üdőben, az uraknak nagy egyeletlensége és competenciái között viseltem volna hat egész esztendő és (négy napok heán) négy holnapok alatt: deponáltak az Pápay Zsigmond uram helyett, ki is fungált azon hivatalban öt esztendő és három holnapok alatt, (ki mellett egyedül tekerem az sajtót, nyúgodalmas életet élén ő kegyelme Járában), válo(s)ztottak engem főbírónak. Mely hivatalomban Uramisten az te nevedért, annak dicsősségeért és szent fiad szerelméért légy segítségem, légy oltalmazóm; segilj uram, hadd szolgálhasak felebarátimnak, építhessem ecclesiámat, erőtlenségemben jó lelkeiddel gyámolíts, ilyen nagy szőlvészben az gonoszoktól védelem, az hatalmasoktól oltalmaz, gonosz hírtől és gyalázattól ments meg, hogy dicsőítsem az te nevedet, építsem ecclesiámat, utolsó órámig légy velem, az te áldott fiad méltóságos nevében. Amen! — Helyettem választották vice-ispánságra Thordai Nemes Péter uramat ect.

November.

Domine propter dilectum tuum adjuva!

1. Mentem Kolosvárra.

3. Jöttem haza.

5. Indultak meg az urak Bécsben: gubernator gróf Bánfi György, cancellarius gróf Bethlen Miklós, thesaurarius gróf Apor István uramék ő nagyságok kegyelmes urunk ő felsége decretumából. Uram, add jónkra szent fiadért!

¹⁾ De tudja a történetírás is!

22. Indultam Fejérvárra az gyűlésben. 23. érkeztem oda, Istennek hála.

23. Lőtt az quartélyok repartitíója.

27. Virradólag holt meg az úr, generalis Bethlen Gergely uram, ki is 20. praesentis vendégelvén meg general Rabutin uramat ő nagyságát, több német urakkal igen vígan lévén,

21. [voltaképen 27]. lelte el az hideg az guberniumban; mindjárt súlyoson betegségben esett;

28. tötték koporsóban az gubernium, generalis és nemes ország praesentiájában. Ugyanakkor indították meg az testet Keresdre; kisírtük ki az várból, az generalis, az urak is kisírték, az míg az váron kívül szekérre tötték.

29. Bocsatott haza az úr ő nagysága. Eodem érkeztem haza, Istennek hála; találtam házam népét jó állapotban.

December,

etiam finiit.

Annum hunc multis methamorphosis plenum, mihi autem multis curis et angustiis obnoxium, sed Deo propitio cum mea familia finem attingere licuit.

Annus 1698. divina annuente gratia incipit. Domine benedic nobis propter filium tuum dilectum. Amen.

Januarius.

Domine sis propitius!

27. Végezte Istennek hála el Pesti György az predikállós-zék felett való velumot, melyet ugyanez nap fel is tött; csináltattam pro fl. 35 tíz hetek alatt, mindennap háromszor attam enni és mindennap egy kupa bort. Úristen, az én háladatlanságomért ne vess el, segíj minden üdvösséges jó ügyekezetimben fiadért, az úr Jesusért. Amen!

31. Adtam küsbányai Vontilla [vagy Ventilla] Szimionnak fl. 7//20, hogy én nekem 12 jó örög tönköket hoznak, az melyből két araszos nyolcz-nyolcz de(s)zka lészen, effelett két tönköt ajándékon hoznak; ha nem praestálnák, kétannyit vehessek rajtok.

Martius.¹⁾

Domine ne me derelinquas!

Ivánfalvi jobbagyim hajtották az tordai szénafűre marhájokat, juhot nro. 200, ökröket nro. 25, tehén-harmot apróstól nro. 50.

¹⁾ Februariusról nincs feljegyzés.

M a j u s ¹⁾.

Domine adjuva!

13. Maji. Vöttem számban, Istennek hála, kevés juhaimat ²⁾).

[J u n i u s.]

21. Junii. Tordavármegyei [mező-] rücsi Farkas Mátétól vöttem egy kék szőrű, hegyes előálló szarvú ökröt. ³⁾

[O c t o b e r.]

In 8-bri cseréltem egy fakó kancza lovat, serénye, farka fekete, Ambrus Ferencztől; azt mondotta, Fejszés uram házánál vötte egy György nevű olá(h)tól fl. 17, Kovács Ács János és Ferencz s bátyám Szaniszló István uram előtt. [Későbbi kézzel:] Megholt. Akaszszák fel Ferencz uramat.

N o v e m b e r.

Domine propter filium tuum dilectum protege!

9. [felül írva: »÷ Die dominica«] hora circiter 6. vespertina ex divina clementia et bonitate natus est mihi filius Samuel, quem Deus benignissimus sancti Samuelis pietate, zelo in ecclesiam Dei et annis adornet, locupletet in nomine sui dilectissimi filii Jesu Christi. Amen!

D e c e m b e r.

Uram segílj meg!

Vége ez esztendőnek, Istennek hála; melyben is sok változást és nyomorúságot szenvedtem, de az jó Isten segítségével megmarattam. Ez esztendőben nagy [kihuzva: »idején« s részben felülírva:] rendkívül való szárazság és meleg volt.

¹⁾ Aprilisről szintén hiányzik.

²⁾ Tizenegy sor. Kihagytam.

³⁾ Julius, augustus és septemberről nincs feljegyzés.

AZ ERDÉLYI MUZEUM

EREDETI OKLEVELEINEK KIVONATAI.

(1232—1540.)

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

287. 1444. jan. 13. Torda. Dengelegi Pongrácz és Vizaknai Miklós erdélyi alvajdák az Antal kolosmonostori apát által a Vásárhelyi Gyerőfi Mihály és János, Miklós fiai, János unokái s Gyerő másodunokái, valamint Gyerő fia György ellen az apátság Egeres és Jegenye nevű faluihoz tartozó némely földek elfoglalásáért s más hatalmaskodásokért indított perben, miután a felek megegyeztek, hogy az általok választandó békebirák ítéletében megnyugosznak, megparancsolják a gy.-fehérvári káptalannak, hogy a vajdai emberrel együtt a hely színén tartasson nyomozást s a békebirákkal annak alapján hozasson határozatot, hogy a legközelebbi törvényszak alatt ezen ügyben végítéletet lehessen hozniok; kijelentvén, hogy ha a Gyerőfiék békebiráikkal a hely színén meg nem jelennének s azok ítéletét el nem fogadnák, az ellenfél részére 50, a bíró részére 25 finom ezüst budai márkában s ezenfölül a hatalmaskodási párbajban való veszteségben fognak azonnal elmarasztaltatni.

A gy.-fehérvári káptalan 1444. márcz. 10-én kelt jelentésében.

288. 1444. márczius 10. A gy.-fehérvári káptalan jelenti Dengelegi Pongrácz és Vizaknai Miklós erdélyi alvajdáknak, hogy parancsa szerint a kolosmonostori apátság Egeres és Jegenye s a Gyerőfiék Vásárhely és Inaktelke nevű helységei közt a határokat a felek békebirái megállapodása szerint kijártatta s azokat pontosan leírja.

A kolosmonostori convent 1797. jul. 24-én kelt hiteles átiratában.
A gr. Eszterházy család eszeszneki ága levéltárában.

289. 1446. szept. 21. Szeben. Stinaviai Orbán pápai és császári jegyző néhai Ujfalusi Miklós comes unokái Tamás, Simon

és János részére hitelesen átírja I. Lajos királynak Pókafalváról 1373. febr. 6-án kelt kiváltságlevelét.

Eredetije pergamenen, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

290. 1447. jan. 15. Ó-Buda. Hunyadi János Magyarország kormányzója, Pogány Miklós és Szindi Imre tordai kir. sókamarai tiszteket hű szolgálataikért Torda városában lévő házaikkal, malmaikkal s földeikkel együtt minden rendes és rendkívüli adók alól örökre fölmenti, s rendeli, hogy ezentúl a Torda városa által a királynak járó 40 forint censusból ezen fölmentett házak elengedett adója fejében 8 arany forint a király terhére leszámíttassék.

Eredetije pergamenen, függő pecséttel, *Pákei Lajos adománya.*

291. 1447. junius 23. A vácsi káptalan bizonyítja, hogy Iklódi István, Balázs fia, anyját Borbálát, Túri Péter leányát, Túri Pétert és fiát Lőrinczet, Vizaknai Miklóst, Zsuki Benedeket és Mihályt ügyvédjeivé vallotta.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét töredékeivel, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

292. 1447. okt. 15. Torda. Balai György, Herepei Márk és Jánosi István erdélyi alvajdák, miután Csúcsi Miklós panaszára embereiket kiküldték s azok jelentéséből meggyőződtek, hogy Papfalvi Csoronk Péter a Csúcsi Miklós nejének Magdolnának első férjétől, ifjabb Csoronk Pétertől, született gyermekei Pál, Zsigmond és Borbála papfalvi részjóságát, pártfogás színe alatt kezéhez vévén, nagy részben elpusztította, Csoronk Pétert, az árvák gyámságától megfosztják, s azok anyját Magdolnát felhatalmazzák, hogy gyermekei részjóságát kezéhez vegye.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében.*

293. 1448. jan. 21. Udvarhely. Hunyadi János Magyarország kormányzója, Udvarhely szék közgyűlésében, azt a Jánosfalván, Udvarhely széken a Homoród vize mellett lévő malomhelyet, melyet előbb Antalnak, Becze fiának s fiainak Tamásnak, Beczének és Mihálynak adományozott, arra az esetre, ha Véczei András és Benedek s Jánosfalvi Mihály, Pál és Antal ötvened magokkal megesküsznek, hogy az a hely ősi örökségök, nekik örökre visszaitéli és adománylevelét megsemmisítettnek nyilatkoztatja.

Eredetije igen elavult és szakadozott papiroson, az aljára nyomott pecsét töredékével, *Mike Sándor gyűjteményében.*

Közöltem *Székelv. Okt. I. köt. 157. l.*

294. 1448. febr. 6. Segesvár. Rudai György értesíti Udvarhelyszék közönségét, hogy miután Véczei András egyik esküdtársa mellett, — kinek esküje ellen Szentpáli Tamás kifogást

tett, azt állítván, hogy nincs öröksége, -- Udvarhely szék közönsége az ő és a szék főhadnagyának ez ügyben kiküldött emberei előtt egy szívvel lélekkel bizonytságot tett, hogy van öröksége, ezen bizonyágtételben teljesen megnyugszik.

Eredetije papírosan, zárlatán zöld viaszba nyomott pecsét töredékével, *Mike Sándor gyűjteményében*.

Közöltem *Székely Okt. I. köt. 159. l.*

295. 1448. febr. 25. Segesvár. Hunyadi János Magyarország kormányzója megparancsolja Malomvizi Kendefi János hátszegi várnagynak, hogy a Fejérvizi és a Bajesdi nemesek osztályát s a közöttök folyó pereket az ő ítéletére halaszszák, s meghagyja a feleknek, hogy midőn Hátszegen lesz, leveleiket előtte mutassák fel.

Szalma papírra vett hasonmás, *Mike Sándor gyűjteményében*.

296. 1448. febr. 29. Torda. Hunyadi János Magyarország kormányzója nemes Berekszói Péternek, néhai Jakab fiának, a várnai ütközetben s a Fridrik császár elleni austriai és styriai hadjáratban vére omlásával szerzett érdemeiért, nemesi czímert adományoz.

Eredetije pergamenen, az oklevél elejére festett czímerrel, függő pecsétje híjával, gr. *Kemény József gyűjteményében*.

297. 1448. márcz. 2. Az aradi káptalan kiváltságlevelével alakban bizonyítja, hogy egy részről Bizerei László, Ladó fia, s Péter, Péter fia, más részről Bizerei Miklós és fia Miklós s testvére László egymással némely jámborok különösen Hunyadi János kormányzó közbenjárására úgy egyeztek ki, hogy mindennemű sérelmeiket kölcsönösen megbocsátották, pereiket megszüntették s örökös jószágaikon úgy osztottak meg, hogy az egész Szabafalva, Ravna és Vorcsorova, valamint Bizere, Kalova, Plese, Mél, Novákfalva, Volya és Alsófalva helységek fele Temes vármegyében a karansebesi kerületben Bizerei Miklósé és Lászlóé, Laczkán, Apagya, pogáncsfői Ohabicza, Szlathina és másik Ohabicza helységek pedig ugyanazon kerületben, valamint Bizere s a többi főntebb említett helységek másik fele Bizerei Lászlóé és Péteré legyen, s minthogy Vorcsorova Bizerétől nincs elkülönítve, annak elkülönítését s Bizere felosztását a két fél által választandó nyolcz megbizott emberökre bízák, s magtalan haláluk esetére egymásnak kölcsönös örökösödést biztosítottak.

Eredetije pergamenen, monyoró alakú rongált függő pecséttel, *Buda Elek adománya*.

Közölte *Pesty Frigyes, A szörényi bántság. III. köt. 53. l.*

298. 1448. május 27. A pesti országgyűlésen. Az ország rendei egyenként előszámlálván azokat a hamis leveleket, melyeket a halálra ítélt Zümlini Gábor deák készített s halála előtt

szóval és sajátkezű irásában általa koholtaknak ismert el, ezen leveleket érvényteleneknek nyilatkoztatják.

Báthori István országbíró 1473. október 21-én kelt átiratában.

299. 1448. jul. 3. A bácsi káptalan bizonyítja, hogy Zsámboki Pál, leányai Katalin és Justina terhét is magára vállalva, Berekszói Frank, unokatestvére László terhét is magára vállalva, és Lekcsei Sulyok György, fiai Miklós, István és György, valamint testvére András terhét is magára vállalva, egymást kölcsönösen testvérekké fogadták, s egymással magtalan haláluk esetére, összes általok birt vagy ezután szerzendő jószágaikban, t. i. a Zsámboki Pál által birt Bács vármegyei Büki és Szenttamás és Valkó vármegyei Szent-András, Geletfalva és Sarkad helységekre, a Berekszói Frank Valkó vármegyei berekszói, Bács vármegyei báncai és szent-lőrinczi, Csanád vármegyei monori és gedesi, Temes vármegyei kakasi és tótkakasi jószágaira, s a Sulyok György és András által birt Bács vármegyei Csebre és Bodrog vármegyei Lekcsére nézve, kölcsönös örökösödési szerződést kötöttek.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

300. 1450. márcz. 13. Buda. Az ország rendei Hunyadi János perében, ki Pataki Lászlót azzal vádolta, hogy egyike volt azoknak, kik György rácz fejedelmet arra birták, hogy őt 1448-ban a törökök ellen Rácországon túl folytatott hadjárata után Szendrő várában letartóztassa s csak fia László kezesül adása s Érsomlyó vára átadása után bocsássa szabadon, — miután Pataki László ügyvédje a kereset igaz voltát tagadta s a kormányzó bajvivójától a Pataki bajvivója a kihívási jelt a rendek háromszori fölszólítására elfogadta, azt itéli, hogy a két fél bajvivói Budán az ország rendei előtt Sz.-György napja után 42-ik napon, Barabás napján, lóháton vivjanak párbajt, s ha valamelyik fél a maga bajvivóját akkor estveli harangozás előtt a harczterre ki nem állítná, a párbaj veszteségében marasztaltassék el.

Eredetije papiroson, az aljára veres viaszba nyomott kerek pecsét töredékeivel, gr. Kemény József gyűjteményében.

Közölte gr. Kemény József, *Magazin für Gesch. Siebenb. I. 315. l.*

301. 1450. márcz. 28. Gyula-Fehérvár. Pál, Brassai Pál fia, császári jegyző bizonyítja, hogy előtte a gy.-fehérvári káptalan, András gy.-fehérvári prépost elleni ügyében, Antal szebeni és György szászsebesi plebanusokat s gy.-fehérvári kanonokokat ügyvédjeivé vallotta.

Eredetije papiroson, gr. Kemény József gyűjteményében.

302. 1450. decz. 14. A kolosmonostori convent jelenti V. László királynak, hogy Pálóczi László országbíró parancsa

szerint eljárván, a Kusalyi Jakcs Györgyöt s testvérét néhai Lászlót, néhai Jakcs János fiait, illető részjószágoakat Radnán és tartozandóságaiban, Major, Szentgyörgy, Rebró, Nyirmező, Naszad, Telcs, Zágor, Szálva és Makoth helységekben szemmérték szerint megbecsülte és Kémeri Miklósnak zálogjog czimén visszaválthatólag átadta; azután pedig az említett Jakcsok részjóságait, Kusaly, Erked, Görösön, Debrend, Kuçzó, Mojgrád, Papteleke, Bered, Aranymező, Kossol, Nagy-Ecs, Széplak, Horváth, Aranyasálja, Sülelmed, Bösháza, s számos más helységekben szemmértékre megbecsülte, de azokat Kémeri Miklós részére elfoglalni Jakcs György mind az ellenfél mind a bíró részét illetőleg, Kusalyi Jakcs László özvegye pedig csak a bírói részt illetőleg nem engedte meg.

Eredetije papirosan a hátára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

303. 1451. nov. 29. Esztergom. Hunyadi János Magyarország kormányzója Farnasi Veres Dónesnek a törökök elleni harcokban szerzett érdemeiért, neki és általa fiainak Benedeknek, Jánosnak és Istvánnak s osztályos rokonainak Tamásfalvi Tamásnak, Gergely fiának, Tamásfalvi Andrásnak, György fiának, s másik Andrásnak, Imre fiának, az általok békésen birt Kolos vármegyei Háromfüld nevű helységeket új adományban adja s egyszersmind ezen helységek határait is leírja.

Mátyás király 1463-iki megerősítő levelében.

304. 1453. Hunyadi János Besztercze örökös ispánja s az ország főkapitánya Pogány Miklós tordai polgárt s egykori tordai sókamarai tisztet Torda városában levő házával, malmaival, szölleivel s szántóföldeivel minden rendes és rendkívüli adótól fölmenti, s rendeli, hogy ezen fölmentés következtében Torda városa évi 40 arany forint censusából évenként 4 arany forint a király terhére leszámíttassék.

Eredetije papirosan, igen rongált állapotban, utolsó sorai nagy részének s függő pecsétjének hiájával, *Pákei Lajos adománya*.

305. 1453. febr. 5. Pozsony. V. László király a Szabolcs vármegyei Csécs, Szabolcs és Zám pusztákban netalán lappangó királyi jogát fele részben Bajoni Istvánnak, fele részben Gecsei Györgynek, ki atyja Albert s nagyatyja Zsigmond királyok korában számos hadjáratban vitézkedve súlyos sebeket kapott, s általa testvéreinek Istvánnak és Miklósnak adományozza.

Eredetije pergamenen, az aljára nyomott pecsét töredékeivel, *gróf Toldalagi Victor adománya*.

306. 1453. febr. 5. Pozsony. V. László király megparancsolja a váradi káptalannak, hogy Bajoni Istvánt és Gecsei Györgyöt s általa testvéreit Istvánt és Miklóst igtassa be a

Szabolcs vármegyei Csécs, Szabolcs és Zám pusztákban netalán lappangó királyi jogba.

A váradi káptalan 1453. május 9-én kelt kiváltságlevelében, valamint Mátyás király 1465. jan. 12-én kelt megerősítő levelében.

307. 1453. május 9. A váradi káptalan kiváltságlevél alakban bizonyítja, hogy V. László király Pozsonyban 1453. febr. 5-én kelt parancsa szerint Bajoni Istvánt és Gecsei Györgyöt s általa testvéreit, Istvánt és Miklóst, a Szabolcs vármegyei Csécs, Szabolcs és Zám helységekben netalán lappangó királyi jogba beigtatta.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, *gr. Toldalagi Victor adománya*. — Hiteles átirata is megvan Mátyás király 1465. jan. 12-én kelt kiváltságlevelében.

308. 1454. ápr. 14. Buda. Pálóczi László országbíró megparancsolja az aradi káptalannak, hogy a csanádi püspökség által birt Temes vármegyei Monyorós és Derse helységek határait járassa ki.

Az aradi káptalan 1454. jul. 7-én kelt kiváltságlevelében.

309. 1454. jul. 7. Az aradi káptalan kiváltságlevél alakban kiadja a csanádi püspökség Temes vármegyei Monyorós és Derse helységei határjárásáról szóló levelét.

Eredetije pergamenen, monyorú alakú függő pecséttel, *gr. Gyulay Lajos adománya*.

310. 1455. febr. 10. A leleszi convent bizonyítja, hogy előtte Sztancsi Miklós, Péter fia, a Zemplin vármegyei Sztancs helységét és Kis-Kasu felét, az Abauj vármegyei Széplak és Borsod vármegyei Kárló harmadrészevel együtt, erdélyi Keresztúri Györgynek, az ő leánytestvére Zsuska fiának, és Katalinnak, az ő fiútestvére András leányának, s ezek fiúmaradékainak örökbe vallotta.

V. László 1457. május 12-én kelt kiváltságlevelében.

311. 1455. ápr. 8. A pozsonyi káptalan bizonyítja, hogy nemes Czurendorfi Pratendorfer Borbála a Czurendorffon más néven Zarándon lévő szabad udvarházbeli részét, azon udvarház és tartozandóságai hatod részét, nemes Freising Istvánnak és nejeének Erzsébetnek, az ő leánytestvérének, 6 font bécsi dénárért örökösén eladta.

Eredetije pergamenen, függő kerek pecséttel, *a gr. Eszterházy család cseszneki ága levéltárában*.

312. 1455. szept. 13. A kői káptalan bizonyítja, hogy Lekcei Sulyok György és testvére András, és Szántai Morháth Jakab, ki Sulyok György leányát Borbálát birta nőül, egymást kölcsönösen testvérekké fogadták, s magtalan haláluk esetére

egymással összes általok bírt s ezután szerzendő jószágaikra, — u. m. a Sulyok testvérek Bács vármegyei Cseb, Kis-Cseb, Ujfalu, Göd, Szilvás, Jánosfalva, Lukafalva, Torsateleke helységekre, a thegefalvi részjószágra és Bálintkürte nevű pusztára, továbbá a Szerém vármegyei Jádva és India helységekre, és a Morháth Jakab által bírt Bács vármegyei Erves, Thethes, Kenyeres, Paraszti, Beld-Szentmiklós és Medenczés helységekre, a Bodrog vármegyei szántai és bűdi s a Baranya vármegyei ó-révi részjószágokra — kölcsönös örököndési szerződést kötöttek.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

313. 1455. nov. 3. Buda. Dénes bibornok és esztergomi érsek szentszéki jegyző által hitelesen átiratja s az egyházakban leendő kihirdetés végett kiadja III. Calistus és V. Miklós pápáknak Rómában 1453. szept. 30-án és 1454. május 15-én kelt bűnbocsátó leveleit mind azok részére, kik a törökök ellen harcolnak.

Antal szebeni plébánus és gy.-fehérvári kanonok szentszéki közjegyző által készítettet s 1456. márcz. 28-án kelt hiteles átiratban.

314. 1455. decz. 16. Régen. Hunyadi János, Besztercze örökös ispánja, megparancsolja Nyujtódi Jánosnak, hogy a besenyőfalvi székeket, kiknek határát a pálfalvi székelek el akarják foglalni, ezek ellen oltalmazza.

Eredetije papirosan, az aljára veres viaszba nyomott pecsét töredékeivel, *Mike Sándor gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Oktl. I. 169. l.*

315. 1456. márcz. 28. Buda. Antal gy.-fehérvári kanonok, szebeni plébánus, és Dénes bibornok esztergomi érseknek a szebeni káptalanra nézve kinevezett biztosa, szentszéki közjegyző által hitelesített másolatban kiadja Dénes esztergomi érseknek Budán 1455. nov. 3-án kelt levelét, melyben szóról-szóra át vannak írva V. Miklós és III. Calistus pápáknak 1453. és 1454-ben a törökök ellen harczolók részére adott bűnbocsátó levelei.

Eredetije pergamenen, *gr. Bethlen Jánosné adománya.*

316. 1456. márczius 30. Buda. V. László király hívének Csikszentmártoni Becz Jakabnak s általa osztályos atyafiainak: Csikszentgyörgyi Becz Bálintnak s fiainak Barabásnak és Péternek, Arokpataki Simonnak, Szentsimoni Tamásnak és Máténak, Galambfalvi Antalnak, néhai István fiának, Galambfalvi Andrásnak, Péternek és Gergelynek, néhai György fiainak, valamint Csikszenttamási Sylvesternek és fiának Lázárnak nemesi címert adományoz.

Ered. pergamenen, a levél elején a címer rajzával, s függő pecséttel, *Szentléleki Kozma Gábor adománya.*

Közöltem: *Székely Oktár. I. köt. 172. l.*

317. 1456. ápr. 4. Gyalu. Tarkői György, Rikolf fia, és Slibói Braniszló erdélyi alvajdák megparancsolják a kolosmonostori conventnek, hogy Szamosfalvi Gyerőfi Antal részére, ki a göcsi, ercsei, kajla-szentandrás, baboczi, és császári részjóságokat, melyek egy részéből őt Gyerőfi László és neje Anna, előbb Göcsi Mihály özvegye, ki akarják rekeszteni, anyja jogán vissza akarja foglalni, a helyszínén tartson nyomozást, hogy azon jóságok leányágot illetnek-e vagy nem.

A kolosmonostori convent 1456. ápr. 7-én kelt jelentésében.

318. 1456. ápr. 7. A kolosmonostori convent jelenti Tarkői György és Slibói Braniszló erd. alvajdáknak, hogy parancsuk szerint Doboka vármegyében nyomozást tartván, a tanuk mind azt vallották, hogy a Szamosfalvi Gyerőfi Antal által anyja jogán visszafoglaltatni kívánt részjóságok leányágot illetnek.

Eredetije papíroson, a hátára nyomott kerek pecséttel, gr. Kemény József gyűjteményében.

319. 1457. május 9. A váczi káptalan bizonyítja, hogy előtte Vincze váczi püspök Pilisi Tamással és Pilisi Ampot Jánossal úgy egyezett ki, hogy az utóbbiak azt a pert, melyet bizonyos kártételekért és sérelmekért Vincze püspök és rokonai György és János nógrádi várnagyok ellen folytattak, s melyben ezeknek százötvened magokkal mind nemesekkel kellett volna esküdni, s viszont Vincze püspök és rokonai is azt a pert, melyet a Pilisiek ellen ugyancsak bizonyos kártételekért az esztergomi érsek törvényszéke előtt folytattak, kölcsönösen megszüntették.

Ered. papíroson, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, gr. Kemény József gyűjteményében.

320. 1457. május 12. Buda. V. László király Keresztúri György és Sztancsi Katalin, Sztancsi András leánya, Péter unokája részére, a Sztancsi Miklós, Péter fia, által 1455. febr. 10-én tett örökbe valláshoz királyi megegyezését adja s egyszersmind az örökbe vallott jóságokban netalán lappangó királyi jogot is nekik adományozza.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, gr. Kemény József gyűjteményében.

321. 1458. (?) aug. 1. Buda. Mátyás király a gyula-fehérvári káptalan részére átírja és megerősíti Zsigmond királynak Sienában 1432. decz. 21-én kelt levelét.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje s az oklevél utolsó sorai egy részének hijával; mi miatt a kelet évszáma (145. .), mely azonban csak 1458. vagy 1459. lehet, pontosan meg nem határozható, gr. Kemény József gyűjteményében.

322. 1458. aug. 6. Buda. Mátyás király megparancsolja a budai káptalannak, hogy Vincze váczi püspök, testvére György

és ennek veje János várnagy ellen, kik a mult évben a Pilisi család több tagjának a pilisi határban fekvő Hartyántelege nevű földjét hatalmasul elfoglalták, tartson nyomozást és őket törvényszéke elébe idézze meg.

A budai káptalan 1458. aug. 13-án kelt jelentésében.

323. 1458. aug. 13. A budai káptalan jelenti Mátyás királynak, hogy parancsa szerint nyomozást tartván Vincze váci püspököt, testvérét Györgyöt s ennek vejét János várnagyot aug. 8-án megintette, hogy a Pilisiek Hartyántelege nevű s más elfoglalt földeit bocsássák vissza, és őket s jobbágyaikat a püspök pándi birtokában törvényszéke elé megidézte.

Eredetije papíroson, rongált állapotban, zárlatán monyoró alakú pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

324. 1459. jun. 23. Vingárt. Vingárti Geréb János erdélyi főkapitány megparancsolja Udvarhely szék kapitányának, szék-bírájának és véneinek, hogy a Pálfalva és Váraljafalu közt folyó pereket, az ő emberei Nyujtódi János és Galambfalvi András jelenlétében, a hely színén végképpen fejezzék be.

Eredetije papíroson, az aljára zöld viaszba nyomott pecsét maradványaival, *Mike Sándor gyűjteményében*.

Közöltem *Székely Oklt. I. 177. l.*

325. 1459. június 29. Keresztúr mezővárosban. Nyujtódi János és Galambfalvi András jelentik Vingárti Geréb János erdélyi főkapitánynak, hogy parancsa szerint eljártak a pálfalviak és váraljafalviakközt folyó perben, s előttök a váraljafalviak az egykori kapitányokkal és székbirákkal a helyszínén bebizonyították, hogy előttök a pálfalviak ebben az ügyben el voltak marasztalva, és ha Miklós, Adorján fia, s Lőrincz, Simon fia, rokonaikkal együtt nem izgatták volna a pálfalviakat, a két fél közt egyességet tudtak volna eszközölni.

Eredetije papíroson, *Mike Sándor gyűjteményében*.

Közöltem *Székely Oklt. I. 178. l.*

326. 1460. jul. 6. A váradi káptalan bizonyítja, hogy előtte Szepesi László, fiaí Illyés törvénytudor, Péter, István, Miklós és Demeter terhé is magára vállalva, más részről pedig Fancsikai Miklós, neje Margit, néhai Szováti Mihály leánya, Mártha, Szováti Mihály özvegye, leányai Katalin, Ilona és Magdolna nevében is, abban a perben, melyet Szepesi Lászlónak Szováton Bihar vármegyében és Kabán s a boldogasszonytelki pusztában Szabolcs vármegyében fekvő némely részjóságai iránt hosszasan folytattak, úgy egyeztek ki, hogy Szepesi László azon részjóságok felét Fancsikai Miklósnak és Mártha asszonynak s leányainak adta, azok pedig azokat az ugyanott fekvő részjóságokat, melyeket Szepesi László 60 arany forintért zálogban bírt, neki

örökre átengedték, egyszersmind pedig Mártha asszony és leányai a néhai Szováti Mihály részjóságaiából őket illető menyasszonyi ajándékról, hozományról és leánynegyedről lemondottak; magtalan haláluk esetére egymásnak kölcsönös örökösödést biztosítottak, az egymás ellen elkövetett hatalmaskodásokat és kártételeket kölcsönösen elengedték, s az ezekre vonatkozó peres leveleiket érvényteleneknek nyilatkoztatták.

Mátyás király 1469. decz. 4-én kelt kiváltságlevelében.

327. 1460. okt. 14. Kassa. Mátyás király bizonyítja, hogy Keresztúri György azt az ügyét, melyben Eszenyi Csapi Jánost Kassára elébe idézte azért, hogy a Zemplin vármegyei Sztancs helység és a kis-kasui és kolbásai részjóságok, valamint az Abauj vármegyei széplaki és Borsod vármegyei karlóí részjóságok jövedelmeit, mely jóságok néhai Sztancsi Péter után őket egyenlő jogon illetik, a közelebbi időkben jogtalanul maga bitorolta s így neki 200 arany forint kárt okozott, a legközelebbi csötörtökig (okt. 15-ig) elhalasztotta, hogy azalatt egymással barátságosan kiegyezhessenek: a mit ha nem tennének, tartozzanak a felek azon napon ügyöket Kassán az ő ítélete alá bocsátani.

Eredetije papíroson, aljára nyomott pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

328. 1461. febr. 22. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy előtte Dobokai Orsolya és Katalin, néhai János leányai, Dobokai Lőkös Lőrincz unokái, tiltakoztak az ellen, hogy őket és anyjokat Katalint néhai Dobokai Lőkös György fia János saját szekerén Kolosmonostorra vitte, s minthogy ott az örökbevallást nem tették meg, Kolosvárra vitte, s midőn onnan haza akarták magokat vitetni, eleségöket s ruháikat a szekérről lehányta, mi miatt Kolosvárt három hétnél tovább voltak kénytelenek időzni saját költségükön, ezenfelül pedig minden részjóságaikat is elfoglalta és bitorolja.

Eredetije papíroson, a hátára nyomott kerek pecsét töredékeivel, *Pápay Lajosné Tarsoly Eszter adománya.*

329. 1461. márcz. 17. Buda. Mátyás király Boldogaszszonfalvi Mihálynak, János fiának, az erdélyi Fejér vármegyei Danel-Rákos helység felére, melyet ősei békésen birtak, most pedig Rákosi Simon elfoglalva tart, s melyre vonatkozó leveleit a törökök elpusztították, új adománylevelet ad, s a lappangó királyi jogot is neki adományozza.

Eredetije pergamenen, az aljára nyomott pecséttel, a *gr. Eszterházy család cseszneki ága levéltárában.*

330. 1461. márcz. 28. Buda. Mátyás király megparancsolja a leleszi conventnek, hogy Báthori Andrást, Istvánt és Lászlót, kik embereiket Csaholyi János és Miklós Szatmár vár-

megyei Gebe helységére küldvén, ott azoknak egy Vajus András nevű jobbágyát elfogatták, Ecsed várába hurczoltatták, ott kegyetlenül félholtra verették, s gebei jobbágyaik sok vagyonát elraboltatták, a nyomozás megtartása után embereikkel együtt idézze meg az ő törvényszékére.

A leleszi convent 1461. ápr. 27-én kelt jelentésében.

331. 1461. ápr. 27. A leleszi convent jelenti Mátyás királynak, hogy parancsa szerint Báthori Andrást, Istvánt és Lászlót, a hatalmaskodásban részt vett tiszteikkel együtt Csaholyi János és Miklós ellen a király törvényszéke elébe idézte.

Eredetije papiroson, zárlatán pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

332. 1461. ápr. 27. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy előtte Dobokai Miklós, néhai Miklós fia, Jánost a váradi Szent-Kereszt egyháza lelkészét, Miklós bádoki lelkész és hét megnevezett világi embert ügyvédjeinek vallotta.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét töredékeivel, *Pápay Lajosné Tarsoly Eszter adománya.*

333. 1461. okt. 22. Szentgyörgy mezőváros. Szepesi Bálint székely alispán bizonyítja, hogy előtte Hidvégi Bálint és fia Mihály úgy egyezett ki Gergelylyel, Mihály fiával, hogy Gergely bíró négy falu, u. m. Illyefalva, Uzon, Kökös és Doboly bírói jövedelmének felét nekik engedte s ezen falukban a pereket egyedül Mihálynak, Bálint fiának, szabad legyen itélni; hozzá tévén, hogy a melyik fél ezen egységet meg nem tartaná, a maga fele részét azonnal veszítse el.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Közöltem: *Székely Okl. I. 190. l.*

334. 1462. jun. 23. Kolosvár város bírája és tanácsa átírja és megerősíti a kolosvári lakatos czéh szabályait.

A kolosvári tanács 1475. ápr. 8-kán kelt megerősítő levelében.

335. 1462. aug. 10. Székely-Vásárhely. Idősb Vizaknai Miklós és Somkereki Erdélyi István erdélyi alvajdák bizonyítják, hogy miután a vajda Dengelegi Pongrácz János Tordán jul. 18-án tartott törvényszéke előtt István telegdi esperes és Zsuki Ábrahám gy.-fehérvári kanonok panaszt tett a diódi várnagy által a káptalan enyedi jobbágyain elkövetett hatalmaskodás iránt, ők ez ügy megvizsgálására Miklós erdélyi ítélőmestert és Szentkirályi Gyula Fejér vármegyei szolgabíró küldték ki, kik is a hely színén nyomozást tartván, a szomszédok és szemtanúk vallomásai szerint jelentették, hogy István diódi várnagy a várhoz tartozó több helységben lakó embereivel a

káptalan enyedi jobbágyait a város határán fegyveresen megrohanta, közzülök többeket kegyetlenül megveretett, megsebesítettett, s meztelenre vetkeztetve Diód várába hurczoltatott.

Eredetije papiroson a hátára nyomott pecsét helyével, *Ötvös Agoston hagyatéka*.

336. 1462. nov. 25. Brassó. Mátyás király megparancsolja a kolosmonostori conventnek, hogy Szentiványi Székely Mihályt, a beszterczei királyi vár kapitányát, és Héderfáji Istvánt igtassa be a nekik adományozott Torda vármegyei Sárpatok és Körtvélykapu s a Kolos vármegyei Harasztos, Ujfalu és Ludvég helységek birtokába.

Báthori István erd. fejedelem 1572. márcz. 24-én kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

337. 1463. január 30. A kolosmonostori convent jelenti Mátyás királynak, hogy parancsa szerint Szentiványi Székely Mihályt és Héderfáji Istvánt a Torda vármegyei Sárpatok és Körtvélykapu s a Kolos vármegyei Harasztos, Ujfalu és Ludvég birtokába ellenmondás nélkül beigtatta.

Báthori István erd. fejedelem 1572. márcz. 24-én kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

338. 1463. febr. 20. Buda. Mátyás király Farnosi Veres Benedek és testvérei János és István, s osztályos rokonai Bikali Vitéz György és Mihály, Tamás fiai, s Tamásfalvi Vitéz András és György, Imre fiai részére átírja és megerősíti atyjának Hunyadi János kormányzónak 1451-ben a Kolos vármegyei Háromfüld nevű helységekről kelt új adománylevelét.

Ered. pergamenen, függő pecsétje hijával, *Kökösi Sándor adománya*.

339. 1464. apr. 18. Buda. Mátyás király megparancsolja az aradi káptalannak, hogy Vráni Jánost, Györgyöt, Mihályt és másik Györgyöt, igtassák be az őseik által s általok is békésen bírt Krassó vármegyei, Illyéd kerületi, Verbolcz, Marinkolcz, Dicsin, Tyukó, Lugoth és Cseglő helységekbe, melyeket úgy, a mint az azon kerületbeli nemesek jószágaikat bírni szokták, örökösen azoknak és maradékaiknak adományozott.

Az aradi káptalan 1464. szept. 22-én kelt kiváltságlevelében.

Kiadta az én közlésem után *Pesty Frigyes, A Szörény várm. oláh kerületek. 77. l.*

340. 1464. jun. 28. Csenger. Filpesi János, Nagy Miklós és Debreczeni Székely Tamás Szathmár vármegyei alispánok és négy szolgabíráik, Kállai Vitéz János özvegyét, ki Csaholyi Pál ellen megidézttetve előttök meg nem jelent, a szokott birságban elmarasztalják.

Eredetije papiroson, zárlatán három gyűrű pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

341. 1464. szept. 22. Az aradi káptalan kiváltságlevelét ad Vráni Jánosnak, Györgynek, Mihálynak és másik Györgynek a Krassó vármegyében az illyédi kerületben fekvő Verbolcz, Marinkolcz, Dicsin, Tyukó, Lugoth és Cseglő helységekre, melyek birtokába őket ellenmondás nélkül beigtatta.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Kiadta az én közlésem után *Pesty Frigyes, A Szörény várm. oláh kerületek. 79. l.*

342. 1465. jan. 12. Mátyás király Bajoni István, Gecsei György és testvére néhai Gecsei István fia Kelemen részére átírja V. Lászlónak 1453. febr. 5-én kelt s a Szabolcs vármegyei Csécs, Szabolcs és Zám pusztákban netalán lappangó kir. jogról szóló adománylevelét és a váradi káptalannak 1453. május 9-én kelt s ugyanezen jogra vonatkozó kiváltságlevelét.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, *gr. Toldalagi Victor adománya.* (Két teljesen egyenlő példányban.)

343. 1465. junius 26. Apahida. Iklódi Márton és Iklódi István Doboka vármegye ispánjai s Hosdátai Imre és Nagy Kelemen jelentést tesznek idősb Vizaknai Miklós és Somkerekai Erdélyi István alvajdáknak a Győrőfiekek némely szamosfalvi jobbágysai kihágásairól, kik idegen bort kocsmároltak, s az ennek következtében elkövetett vérengzésekről.

Eredetije papíroson a hátára nyomott három gyűrűpecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében.*

344. 1465. aug. 19. Doboka. Szenttamási Valkai György és Benedek, egykor diódi várnagyok, nyugtatványt adnak Dobokai Istvánnak, néhai László fiának, Imre unokájának, ki 50 arany forint tartozását nekik saját dobokai házában lefizette.

Eredetije papíroson, az aljára zöld viaszba nyomott címeres pecsét egy részével, *Pápay Lajosné Tarsoly Eszter adománya.*

345. 1466. szept. 13. Buda. Mátyás király megparancsolja Külső-Szolnok és Kraszna vármegye tisztjeinek, hogy Becsi Péter, Őri Ambrus, Dersi Gergely és László nemeseknek, — kik Miklós erdélyi püspöktől a zsoldot fölverték, de a minap, midőn a püspök a királyi szolgálatra akarta őket küldeni, megszöktek, — összes jószágait foglalják el, mind addig, míg vétkökért a püspöknek eleget nem tesznek.

Eredetije papíroson, az aljára nyomott pecsét töredékeivel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

346. 1466. okt. 23. A csanádi káptalan bizonyítja, hogy Garai János és Péter, néhai Sovány fiai, s testvérök Anna asszony, azt az esküt, melyet Ilona, Ravaszdi Péter özvegye, és fia Miklós a király ítéletlevele szerint ezen a napon tartoztak volna század

magokkal letenni, hogy az Arad vármegyei Kisfalud felének erőszakos elfoglalásában ártatlanok, nekik elengedték, viszont Ilona asszony és fia Miklós azon helység másik felét, melyet zálogban birtak, a záloglevéllel együtt nekik visszaadták; miért is János és testvérei az Ilona asszony és fia ellen indított hatalmaskodási pert megszüntették.

Ered. papíroson, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

347. 1467. május 18. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Dorottya, néhai Csögi Fábian leánya, néhai Keresztúri Tamás özvegye, leányai Katalin és Erzsébet nevében is, Klára, néhai Östelki Máté leánya, Keresztúri Pál neje, fiai János, Tamás, Albert és Antal s leánya Erzsébet nevében is, Keresztúri Benedek, fia Ambrus és leánya Lucza nevében is, továbbá Lévai Péter, neje Lucza, néhai Keresztúri Tamás leánya, s fia Márton és leányai Erzsébet és Agatha nevében is, Közép-Szolnok vármegyében Csögön lévő örökös részjószágaikat Miklós erd. püspöknek s általa az erdélyi püspökségnek adták, miért is a püspök őket és gyermekeiket 200 arany forinttal ajándékozta meg.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

348. 1467. aug. 31. Debreczen. Mátyás király a Zsámboki Pál, Berekszői Frank és Lekcsei Sulyok György között összes jószágaikra nézve 1448-ban kötött, s ugyancsak Sulyok György és veje Szántai Morháti Jakab közt a testvérré fogadás és kölcsönös örökösödés iránt 1455-ben kötött szerződésekre királyi megegyezését adja, s egyszersmind a maga királyi jogát is, mely netalán a Zsámboki Pál, Berekszői Frank és Sulyok György összes jószágaiban lappangana, Sulyok Györgynek, fiainak Miklósnak, Istvánnak és Györgynek, s testvérének Andrásnak adományozza.

Mátyás király 1471. jan. 19. kelt kiváltságlevelében.

349. 1467. aug. 31. Debreczen. Mátyás király megparancsolja a kői káptalannak, hogy Lekcsei Sulyok Györgyöt, s fiait, Miklóst, Istvánt és Györgyöt, és testvérét Andrást igtassa be a Zsámboki Pál, a Szántai Morháti Jakab és az ő magok összes birtokaiban netalán lappangó királyi jogba.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

350. 1467. szept. 22. A kői káptalan jelenti Mátyás királynak, hogy parancsa szerint Lekcsei Sulyok Györgyöt, fiait Miklóst, Istvánt és Györgyöt, s testvérét Andrást, azon netalán lappangó királyi jogba, melyet a Zsámboki Pál, Szántai Morháti Jakab és a magok összes birtokaiban nekik adományozott, minden ellenmondás nélkül beigtatta.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

351. 1468. márcz. 30. Esztergom. Mátyás király megparancsolja a kolosmonostori conventnek, hogy Csupor Miklós erdélyi vajdát és székely ispánt, ki egyéb érdemei közt nem régen Moldvában, az István vajda ellen éjjel vívott ütközetben hősileg harczolt és hét súlyos sebet kapott, igtassa be a Kolos vármegyei Zsuk, Vista, Magyar-Kalyán, Oláh-Kalyán, Magyar-Sármás, Oláh-Sármás, Asszonfalva, Oláh-Baré helységekbe s Szováth és Kötelen felébe, valamint a Doboka vármegyei Ombozba, melyek a hűtlenségéért lefejezett Zsuki Mihályról szállottak a koronára, s melyeket előbb Zsukon kívül Geszti Jánosnak adományozott, de most attól csere útján visszavett.

A kolosmonostori convent requisitorainak 1583. nov. 1-én kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

352. 1468. nov. 11. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Keresztúri György és fia János esztendeig egymást kölcsönösen, valamint számos megnevezett nemeseket, ügyvédeknek vallották.

Ered. papíroson, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

353. 1469. márcz. 15. Buda. Gúthi Ország Mihály nádor Lekcei Sulyok Györgynek Geszti László és Mihály ellen folytatott perében, — kik a Zsámboki Pál halálával ő rá szállott Valkó és Bács vármegyei jószágokat 1467. decz. 16-án jogtalanul elfoglalták és bitorolják, — ítéletet hozván, megparancsolja a bácsi káptalannak, hogy Sulyok Györgyöt és örököseit ezen peres jószágok birtokába, Geszti László és Mihály ellenmondását figyelembe nem véve, igtassa be.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

354. 1469. ápr. 11. A bácsi káptalan jelenti Ország Mihály nádornak, hogy parancsa szerint Lekcei Sulyok Györgyöt és örököseit a magtalanul elhalt Zsámboki Pál összes józágaiba, — a Bács vármegyei Büki, Nagy-Harsány, Kis-Harsány, Szent-Tamás és Szántó, s az azokhoz tartozó Hernyek, Nagy-Cser, Kis-Cser, Kölesrév és Pirosegyház helységekbe, a Bükihez tartozó pusztákba, s a Szántóhoz tartozó Kőégető, Hullatag, Taplogy, Tatarév, Várszeg, Csókafalva, Akatteleke, Szentkirály, Sáp, Kis-Sáp, Völgysáp, Mihályfalva, Filóteleke, Halmos, Tek, Doba, Tibrócz és Bonczhalma helységekbe és Szilvás felébe, továbbá a Valkó vármegyei Sarkad, Szent-András, Gelethfalva, Gyante, Herén és Farkfalva, s az azokhoz tartozó Középfalu, Nagy-hosszú, Kishosszú, Radonyafalva, Veneczie, Csuzfalva, Sarlath, Damánd, Nesthenyefalva, Szentmihál, Péntekfalva, Lukácsfalva, Tótermán, Medves, Csernojafalva, Kusincz, Ivanócz, Torgasincz, Nibilfalva, Darócz, másik Darócz, Ugratincz, Udvarhely, Grube-

thinfalva és Kisgím helységekbe, Geszti László és Mihály ellenmondását figyelembe nem véve, beigattta.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

355. 1469. jul. 18. Buda. Rédei János erdélyi alvajda megparancsolja az Aranyos széki székelyeknek, hogy miután Monoszlai Csopor Miklós erd. vajda és székely ispán ezen szék kapitányságát, tetszéséig, házi emberének nemes Fejes Jánosnak adományozta, Fejes János pedig maga helyett házi emberét Ambrust, ezen levél előmutatóját, küldte közzéjök, attól hallgasanak és annak engedelmeskedjenek.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott csaknem ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Oklt. I. 212. l.*

356. 1469. decz. 4. Mátyás király Bajoni István részére, ki törvénytétele előtt Szepesi Miklóstól a váradi káptalannak bizonyos örökbe vallásról szóló kiváltságlevelét magának átadatni követelte, azon káptalan 1460. jul. 6-án kelt levelét, minthogy az egy részben Szepesi Miklóst is illeti; hiteles átiratban kiváltságlevelé alakban kiadja.

Eredetije pergamenen, kissé rongált függő pecséttel, *gr. Toldalagi Victor adománya.*

357. 1469. decz. 14. Buda. Guthi Ország Mihály nádor Lekcei Sulyok György macsóí albánnak a király ügyvédje Mohorai János ellen folytatott perében ítéletet hozván, a Valkó vármegyei Sarkad, Szent-András, Geletfalva, Gyante, Herén és Farkasfalva, valamint a Bács vármegyei Böki, Nagy-Harsány, Kis-Harsány, Kölesrév, Nagy-Cser, Kis-Cser, Hernyek, Szent-Tamás, Sáp és Szántó helységeket minden tartozandóságaikkal és a böki kastélyal együtt, — melyek a magtalanul elhalt Zsámboki Pállal kötött s királyi megegyezéssel is megerősített kölcsönös örökösödési szerződésnél fogva ő rá szállottak, s melyeket a király hű szolgálataiért neki és fiainak adományozott, később azonban jogtalanul a maga részére elfoglaltatott, — Sulyok Györgynek és fiainak Miklósnak Istvánnak és Györgynek itéli.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

358. 1469. decz. 14. Buda. Guthi Ország Mihály nádor megparancsolja a székes-fehérvári káptalannak, hogy Lekcei Sulyok Györgyöt és fiait Miklóst, Istvánt és Györgyöt, igtassa be a Zsámboki Pál magtalan halálával rájuk szállott s a királyal folytatott perben általok megnyert Bács és Valkó vármegyei jószágokba s a büki kastélyba.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

359. 1470. aug. 5. A székes-fehérvári káptalan jelenti Ország Mihály nádornak, hogy parancsa szerint Lekcei Sulyok

Györgyöt, és fiait Miklóst, Istvánt és Györgyöt, a magtalanul elhalt Zsámboki Pál összes Bács és Valkó vármegyei jószágaiba, a király és mások ellenmondását figyelembe nem véve, visszaigtatta.

Mátyás királynak 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

360. 1470. nov. 24. Buda. Gúthi Ország Mihály nádor Lekcei Sulyok György részére kiváltságlevelél alakjában átírja a maga Budán 1469. decz. 14-én kelt, és a székes-fehérvári káptalan 1470. aug. 5-én kelt levelét.

Mátyás király 1471. jan. 19-én kelt kiváltságlevelében.

361. 1470. decz. 13. Buda. Mátyás király néhai Csaholyi János fiait: Jánost, Miklóst, Istvánt, Mihályt, Lászlót, Pétert és Bertalant, az ország összes vármegyei s különösen Szathmár és Közép-Szolnok vármegye bírósága alól fölmenti.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott pecséttel, *gr. Gyulai Lajos adománya*.

362. 1470. . . Hosszúaszai László meghagyja Darabos Máté és Vistai Balázs szolgabíráknak, hogy Járai Jánosnak egy jobbágyát adják vissza.

Eredetije papiroson, aljára nyomott gyűrűpecsét helyével, csonkán egy harmada hijával, *Mike Sándor gyűjteményében*.

363. 1471. jan. 19. Mátyás király Lekcei Sulyok György részére átírja és megerősíti Gúthi Ország Mihály nádornak 1470. nov. 24-én kelt kiváltságlevelét.

Eredetije könyv alakban 8 levél pergamenen, függő pecsétje fele részével, *gr. Gyulai Lajos adománya*.

364. 1471. márcz. 21. Buda. Mátyás király megparancsolja a gy.-fehérvári káptalannak, hogy Sebeni Flasner Jánost, Ujfalusi Geréb Pált, néhai Lénárt fiát, és Gáltói Tamást, Péter fiát, a Fejér vármegyei Pókafalva birtokába igtassák be.

A gy.-fehérvári káptalan 1471. május 20-án kelt jelentésében.

365. 1471. május 20. A gy.-fehérvári káptalan jelenti Dengelegi Pongrácz János és Monoszlai Csupor Miklós erdélyi vajdáknak, hogy midőn a király parancsa szerint Sebeni Flasner Jánost, Ujfalusi Geréb Pált és Gáltói Tamást a Fejér vármegyei Pókafalvába be akarta igtatni, Pókafalvi György, Péter és János, néhai János fiai, és Pókafalvi Boldizsár, néhai László fia, a beigtatásnak ellenne mondtak, miért is őket a vajdai törvénytörés elébe megidézte.

Eredetije papiroson, zárlatán kerek pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

366. 1471. szept. 5. Krakkó. Kázmér herceg, Kázmér lengyel király fia, Magyarország természetes ura és örököse,

Hunyadi Mátyást, kit az őt jog szerint illető magyar trón erőszakos elfoglalójának, bitorlónak, zsarnoknak hirdet, ellenségének nyilatkoztatja, kinek erőszakos kormányától Magyarországot Isten segítségével meg fogja szabadítani.

Egykorú példány, pecsét nélkül, *gr. Bethlen Jánosné adománya.*

367. 1472. május 15. Buda. Báthori István országbíró megparancsolja Szathmár vármegye tisztjeinek, hogy Csaholyi Pál részére, kinek osztályos testvérével, Lászlóval közös kiskocsordi vámját ez utóbbi elfoglalta, Darai Balázs ellen, ki az ő óvárii réve sérelmére Csengeren jogtalanul új révet állított, továbbá Rosályi Kún László és Miklós ellen, kik egy malmát a Túr vizén elfoglalták, Kis-Palád határában pedig a Palád vizén lévő malmát fölégettették, tartsanak nyomozást s arról a királynak tegyenek jelentést.

Eredetije papiroson, zárlatán kerek pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

368. 1473. jun. 11. Buda. Mátyás király megparancsolja a leleszi conventnek, hogy Báthori István országbírót s testvéreit Andrást és Lászlót igtassa be Domahidi Barát Miklósnak, néhai Miklós fiának, a Szathmár vármegyei Domahida, Porcshalma, Ökörítő, Penige, Dányán helységekben és Matha pusztában lévő rész jószágaiba. — Hátára jegyezve, hogy a beigtatásnak Domahidi András és fia György ellenmondott.

A leleszi convent 1734. febr. 25-én kelt hiteles átiratában, *a gróf Eszterházy család cseszneki ága levéltárában.*

369. 1473. okt. 21. Buda. Báthori István országbíró az aradi káptalan részére hitelesen átirja az ország rendjeinek 1448. május 27-én kelt, s a Zömléni Gábor deák által koholt hamis leveleket egyenként előszámláló levelét.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, *Ötvös Agoston hagyatéka.*

370. 1473. okt. 25. Kolosvár. Kolosvár város tanácsa kiadja és megerősíti a kolosvári ötvös czéh német nyelven irt szabályait.

Eredetije pergamenen, könyv alakban, 3 negyedréti levélre írva, *a kolosvári ötvös czéh adománya.*

Kiadta Finály Henrik, *Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei. II. köt. 1—5. l.*

371. 1473. decz. 10. A Modra várát vívó táborban. Mátyás király Perényi Miklósnak, néhai János fiának, s embereinek és alattvalóinak a Sztropkó várából elkövetett kicsapongásokért megbocsát, s elkobzott jószágait visszaadja, úgy azonban, hogy jövőre neki és az országnak hiven szolgáljon, ellenkező esetben pedig ezen kegyelme érvénytelen legyen; igéri egyszersmind,

hogy testvérét Perényi István tárnokmestert rá fogja kényszeríteni, hogy az őt jogosan illető jószágokat neki visszabocsássa.

A jászai convent 1476. jan. 11-én kelt hiteles átiratában.

372. 1474. febr. 24. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Dobokai László és fiai, Salatiel és Imre, Dobokai István özvegyét Borbálát, most Bádogi Bertalan nejét, a dobokai részjószágból neki járó menyasszonyi ajándékért és hozományáért teljesen kielégítették.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, *Pápay Lajosné Tarsoly Eszter adománya.*

373. 1474. ápr. 20. Magyar Balázs erd. vajda és székely ispán bizonyítja, hogy előtte Dobokai László, fiai Salatiel és Imre terhét is magára vállalva, Vármezőn Doboka vármegyében lévő részjószágát 50 arany forintért Besenyei Lászlónak és nejének Katalinnak örökösen eladta.

Eredetije pergamenen, függő pecséttel, *Pápay Lajosné Tarsoly Eszter adománya.*

374. 1475. ápr. 8. Kolosvár város bírása és tanácsa átirja a kolosvári lakatos czéh szabályait megerősítő s 1462. jun. 23-án kelt levelét.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje felével, *Vargoczki Péterné Görög Juliánna adománya.*

Közölte Finály Henrik, *Erdélyi Muzeum-Egylet Évkönyvei V. köt. 103. l.*

375. 1475. jul. 29. Mátyás király Telegdi Miklós és István, néhai János fiai, és Telegdi Márton, néhai Lőrincz fia, részére átirja és megerősíti Zsigmond királynak 1398. márcz. 11-én a telegdi vámról kelt levelét.

Eredetije pergamenen, ép függő titkos pecséttel, *gr. Kornis Károly adománya.*

376. 1476. jan. 11. A jászai convent Perényi Miklós, néhai János fia, részére hiteles átiratban kiadja Mátyás királynak 1473. decz. 10-én kelt levelét.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, *gróf Gyulay Lajos adománya.*

377. 1476. máj. 7. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Hidvégi Mikó Lőrincz és Hidvégi Nemes Mihály egymást és több megnevezett nemeseiket ügyvédjeiké vallották.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott pecsét töredékeivel, *gr. Mikó Imre adománya.*

Közöltem *Székely Oklt. I. 223. l.*

378. 1478. jul. 20. Torda. Kendi Antal erd. alvajda bizonyítja, hogy előtte Keresztúri György egy felől, más felől pedig Keresztúri János, néhai László fia, és Simon, néhai Antal fia,

Doboka vármegyei récze-keresztúri két halas tavokon megosztotak, 50 márka ezüst birság terhe alatt.

Eredetije papíroson, a hátára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteménye.*

379. 1479. jan. 23. Torda. Vingárti Geréb Péter erdélyi vajda és székelyek ispánja Mátyás király perújító parancsa következtében új ítéletet hoz a Nagy-Böloni Forró Mihály. Miklós, János és Balázs által a magtalanul elhalt Hidvégi Becze Hidvégen Fejér vármegyében fekvő öröksége iránt Hidvégi Nemes Mihály ellen megújított perben, mely örökségbe Hidvégi Mihály magát Magyar Balázs egykori erd. vajda 1477-diki ítélete erejénél fogva beigtattatta, s ezen örökséget ismét Hidvégi Mihálynak és örökösének ítéli; minthogy a Nagy-Böloni Forrók Szék földjének, melyen Hidvég is fekszik, első szerzőjétől Vinczétől leányágon származtak, IV. Béla király pedig 1252-ben kelt s Hidvégi Mihály által eredetiben bemutatott adománylevele szerint Szék földét Vinczének, kinek Hidvégi Mihály fiúági utódja, csak fiú-örökösökre adományozta.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, igen megrongált állapotban, a gr. Nemes család Hidvégen 1849-ben földült levéltárának csekély maradványaiból, *gr. Nemes Ábrahám adománya.*

Közöltem *Székelv. Okt. I. k. 225—230. l.*

380. 1479. jan. 25. előtt. Kendi Antal erdélyi vajda megparancsolja a gyula-fehérvári káptalannak, hogy Hosszútélki Lászlót és fiát Osvátot a Fejér vármegyei Hosszútélkén, mely őket néhai Hosszútélki István fiaival Menyhérttel, Gáspárral és Boldizsárral a lukácsi plébánussal egyenlő jogon illeti, osztottassa meg.

Eredetije papíroson, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

381. 1479. ápr. 3. Pest város tanácsa Miklós paizsgyártó kérelmére annak a Széna-utczában fekvő pusztá telkén újra épített házatól, mind addig, míg ő és örökösei birják, a város rendes censusába fizetendő adót évenként egy arany forintban állapítja meg.

Ered. pergamenen, függő pecsétje hijával, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

382. 1479. november 30. Buda. Mátyás király az erdélyi vajdának, alvajdának és a széki sókamara ispánjának megparancsolja, hogy a kolosvári dominicanusokat minden jószágaikban és jogaikban minden törvénytelen megtámadók ellen oltalmazzák.

Eredetije papíroson, az aljára nyomott pecséttel, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

383. 1480. szept. 17. Gyerő-Vásárhely. Gyerőmonostori Radó György, Gesztrágyi István és Benedek jelentik Bátor

István erdélyi vajdának, hogy parancsa szerint Gyerőfi László özvegyét és fiát Lászlót törvényszéke elébe megidézték.

Eredetije papiroson, *Mike Sándor gyűjteményében*.

384. 1480. decz. 18. Kolosvár. János dominicanus szerzetes s azon rend vicarius és Schlewing Gergely kolosvári plebanus, mint a kolosvári dominicanus kolostorban tartott jubileumra a pápa IV. Sixtus magyarországi követe János bibornok által kinevezett biztosok, engedélyt adnak Sárdi Bicsak Zsófiának, ki a törökök elleni hadjáratra a pápai követ rendelkezése szerint adományt tett, hogy szabadon választandó alkalmas gyóntatója által magát minden vétke alól életében egyszer, s halála idején egyszer fölmentethesse.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott két gyűrűpecsét helyével, a gr. *Eszterházy család cseszneki ága levéltárában*.

385. 1481. junius 17. után. Udvarhely széken. Ramocsa Lőrincz, Ramocsa Mihály és Gégényi György székely alispánok és Szentpáli Becze Tamás Udvarhely széki kapitány, Báthori István országbíró és erd. vajda parancsa értelmében, Udvarhely széki Ujfalu lakosait az ezen helység régi határai közt fekvő némely szántóföldek és rétek örökös birtokába visszahelyeztetik.

Eredetije pergamenen, aljára zöld viaszba nyomott két gyűrűpecsét maradványaival, csonkán, *Mike Sándor gyűjteményében*.

Közöltem *Székely Oktár I. 236 l.*

386. 1481. jun. 18. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Justina, Somkerekai Erdélyi János neje, a maga gernyeszegi kastélyát, Sárpatak, Körtvélykapu, *Viska* helységével, s a Gernyeszegen, Illyén, Csanádon, Szederjesen, Szentiványon, Faragón, Rücsön, Némán, Detrén, Mindszenten, Kokon, Bülön, Mező-Szengyelen, Dátoson, Gerebenesen Torda vármegyében fekvő részjórészeivel, a Kolos vármegyei Szilvás, Tomb, Túzson, Velkér és Méhes helységekkel, a Doboka vármegyei Zsomborral és Devescerrel, a Kolos vármegyei Asszonyfalva, két Kalyán, Visa és Két-Sármás helységgel, valamint a zsuki, baréi, szováti és köteleni részjórészekkel együtt, férjének Somkerekai Erdélyi Jánosnak, s annak halála után, ha gyermekeik nem maradnak, férje testvéreinek Tamásnak és Mártonnak 28,000 arany forintért zálogba vetette.

A kolosmonostori convent 1820. szept. 15-én kelt hiteles átiratában, a gr. *Eszterházy család cseszneki ága levéltárában*.

387. 1481. okt. 18. Kolosvár város bírása és tanácsa bizonyítja, hogy nemes Tordai Pogán Tamás, atyjától Pogán Miklóstól örökölt kolosvári házát a közép utcában Teremi Péter kolosvári polgárnak 220 arany forintért örökösen eladta.

Eredetije pergamenen, függő pecséttel, Aranka György gyűjteményében, gr. *Mikó Imre adománya*.

388. 1482. Báthori István országbíró Alsó-Farkadini Andrásnak Felső-Szilvási Tivadar és Alsó-Farkadini Sztancsul ellen bizonyos alsó-farkadini és kragulusi, Hunyad vármegyében Hátszeg vidékén fekvő részjóságokért folytatott perében ítéletet hozván, meghagyja a gyula-fehérvári káptalannak, hogy a hely színén nyomozást tartván, a feleket a magok részjóságaiba azon a jogon, a melylyel őket illeti, kenézség vagy örök adomány jogán igtassa be.

Eredetije pergamenen, csonka, az oklevél egy része, minden sor utolsó fele vagy harmada és így a kelet napja is hiányzik, Aranka György gyűjteményéből, *gr. Mikó Imre adománya.*

389. 1482. jun. 2. Báthori István országbíró a budai vár előtt fekvő Sz.-János evangelista egyháza mellett lakó Begina apáczáknak az ó-budai apáczák ellen folyt perében a Begina apáczák mezei háza mellett fekvő Ásovántó nevű halastavat, melyet az ó-budai apáczák békás-megyeri jobbágyaival azok békás-megyeri tisztje Dormánházi László meghalásztatott és elfoglalt, a Begináknak visszaitélvén, meghagyja, hogy az ó-budai apáczákolostor apátnöje ötvened magával, s Dormánházi László is ötvened magával, mind nemesekkel tartozzék a budai káptalan előtt esküt tenni, hogy azon halastó elfoglalásában ártatlanok, az eskü letétele után pedig tizenötöd napon az ó-budai apáczák békás-megyeri tisztje vagy bírása, a hely színén, a Pilis vármegyei szolgabíró előtt a békás-megyeri jobbágyok részéről tartozzék igazságot szolgáltatni.

Eredetije papiroson, zárlatán kerek pecsét helyével, *Ötvös Agoston hagyatéka.*

390. 1483. május 10. A szent-jogi convent bizonyítja, hogy Mátyás király parancsa értelmében néhai Darai Máténak Szatmár vármegyében Darán s a visolyi és csekei pusztában lévő részjóságait bejárván, azoknak egy negyedét Irinyi Istvánnak, nagyanyja Klára, néhai Darai Máté leánya, leánynegyede jogán, 37 és fél márkában és egy aranyban visszaválthatólag, más három negyedét pedig a Darai Klára anyja, Irinyi István szép anyja Klára néhai Darai Máté neje menyasszonyi ajándéka és hozománya fejében 50 márkáért visszaválthatólag Irinyi Istvánnak zálog czímen birtokába adta.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott monyorú alakú pecsét töredékeivel, a *gr. Eszterházy család cseszneki ága levéltárában.*

391. 1483. jul. 7. Buda. Mátyás király megparancsolja a leleszi conventnek, hogy néhai Szakolyi Péter fiait, János csanádi püspököt, Albertet és Andrást, igtassa be Darai Jánosnak a Szatmár vármegyei Dara és Óvár helységben s a visolyi pusztában lévő részjóságaiba s a Szabolcs vármegyei szárdi halas-

tóba, melyeket nekik Veronica, néhai Darai László özvegye örökbe vallott.

A leleszi convent 1483. jul. 31-én kelt jelentésében.

392. 1483. jul. 31. A leleszi convent bizonyítja, hogy Mátyás király parancsa szerint néhai Szakolyi Péter fiait, János csanádi püspököt, Albertet és Istvánt a Szathmár vármegyei darai és óvári s Vizsoly pusztabeli részjóságok és a Szabolcs vármegyei szárdi halastó birtokába beigtatta.

Eredetije papirosn, a hátára nyomott kerek pecsét helyével, *a gróf Eszterházy család cseszneki ága levéltárában.*

393. 1484. márcz. 22. Torda. Torda vármegye közgyűlése meghagyja a vármegye ispánjának és szolgabiráinak, hogy nemes Szentannai Tóth Miklóstól azt a 25 marka birságot, melyben Baládi György főispán és László mester jegyző részére elmarasztaltatott s melynek lefizetését három határidőre sem teljesítette, hajtsa föl.

Eredetije papiroson, hátán gyűrűpecsétek helyeivel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

394. 1486. febr. 1. Buda. Mátyás király megparancsolja a királyföldi szászok szomszédságában lakó nemeseknek, tiszteknek és más birtokosoknak, hogy nyájaikat s barmaikat a szászok földjeire hajtani s nekik kárt tenni ne merjenek; felhatalmazván a szebeni polgármestert s a szász székek bírait és esküdteit, hogy az ily kártévők barmait behajthassák s rajtok kártérítést vehessenek, a kik pedig a barmok behajtását erőszakkal akadályoznák, azokat a károsultak saját földjükön vagy a király földén elfoghassák, s azok részéről magoknak azon terület bírósága által elégtételt vehessenek.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott pecséttel, *dr. Lészay Dániel adománya.*

395. 1486. szept. 8. Besztercze. Báthori István ország-bíró, erd. vajda és székely ispán bizonyítja, hogy előtte Szentpáli Becze Márton, Szentpáli Kornis Gergely, Csiki Balázs és Bögözi János nemes emberek Teremi Sikesd Miklóssal és Jánossal úgy egyeztek meg, hogy ez utóbbiak néhai Becze András megöletéséért s az általok tett károkért fiának Becze Mártonnak 80 arany forintot fizettek, miért is a két fél az ez okon egymásnak okozott károk és sérelmek ügyében indított keresetéről 80 arany forint büntetés terhe alatt lemondott, ide nem értve azonban a közöttök némely székely örökségeikért folytatható pereket; továbbá abban is megegyeztek, hogy a közelebbi új év napján Nyujtódi Pál, Kaczai Antal és Osi Sándor a székelyeket a felek jelenlétében székely szokás szerint kérdezzék ki egyenként, melyik féllel tar-

tanak, s ezután egyik fél se merje a másik fél emberét 25 forint büntetés terhe alatt maga mellé venni vagy elfogadni.

Eredetije papiroson, a hátára sárga viaszba nyomott pecsét töredékeivel, *Mike Sándor gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Okt. I. 256. l.*

396. 1486. okt. 18. Kolosvár. Báthori István erd. vajda és székely ispán a néhai Szentgyörgyi Balázs székely örökségei és tisztségei iránt folyt perben, a vele törvényszéket ülő előkelő székelyek tanácsát kihallgatva, a székelyek szokása és törvénye szerint úgy ítél, hogy ezekben néhai Szentgyörgyi Balázs leánya Márta, Hidvégi Mikó Lőrinczné, és Anna, Szentannai Tóth Miklósné, egyenlően osztozzanak Szentgyörgyi Györggyel, a néhai Balázs testvérével, ki ezen örökséget és tisztségeket, mint fiúörökös, osztatlanul akarta magának tartani s a tisztség jövedelmét a múlt évben egy maga számára szedte; ellenben a perbe magokat beavató Tamási Péter, kinek anyja Szentgyörgyi György atyjával Barabással testvér volt, és Kerelői Pál, kinek neje Mártha néhai Szentgyörgyi Balázs Mártha nevű leányának leánya, mint leányági örökösök csak az említett fiúági örökösök maradékainak kihaltával tarthassanak igényt az említett örökségekre.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Okt. I. 259. l.*

397. 1487. febr. 3. Jánosfalva. Nyujtódi Pál, Ősi Sándor, Kaczai Antal és Czakó János választott és kiküldött bírák bizonyítják, hogy a Recsenyédi Becze András megöletéséért Teremi Sikesd Miklós és János ellen Szentpáli Kornis Gergely, Recsenyédi Becze Márton, néhai András fia, Bögözi János és Csiki Balázs által Báthori István erdélyi vajda előtt folytatott perben, az említett vajda megbízásából a feleket Jánosfalvára a Homoród vize mellé összehíván, úgy egyeztették ki, hogy a Sikesdek fizessenek 50 forintot, mit meg is tettek, a Kornis Gergely és Becze Márton kezén lévő bizonyos örökségekben pedig ezeket 600 forint büntetés terhe alatt többé ne háborgassák, s viszont ezek is, ha a Sikesdeket a föntebbi gyilkosságért valaha háborgatnák, 600 forintban marasztaltassanak el.

A székely nemzet függő pecsétjével kiadott eredetivel egykorú egyszerű példány, papiroson, pecsét nélkül, *Mike Sándor gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Okt. I. 263. l.*

398. 1487. febr. 15. Vásárhely mezővárosában. Báthori István erd. vajda és országbíró megparancsolja Udvarhely szék kapitányának, bírójának és esküdtjeinek, hogy Zsákodi Hölgyes András és György javaiból, kik közül az első mint néhai Patakfalvi Sándor megöletésében részes, a második pedig mint ezen

gyilkosságra tanácsadó, előtte a szokott birságokban elmarasztaltatott, ezen birságokért a megölt testvére Patakfalvi Péter részére tétessenek eleget.

Eredetije papiroson, alján zöld viaszba nyomott gyűrűpecséttel, *Mike Sándor gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Oklt. I. köt. 265. l.*

399. 1487. ápr. 10. Buda. Mátyás király az Offenbánya városa és a Lupsai nemesek közt folyt perben az Offenbánya körül másfél mérföldre fekvő területet a város részére ítéli s ezen ítélet végrehajtását a kolosmonostori conventnek megparancsolja.

II. Ulászló 1504. nov. 20-án kelt hiteles átiratában.

400. 1487. május 26. A kolosmonostori convent jelenti Mátyás királynak, hogy parancsa szerint ítéletét végrehajtván, Offenbánya városát a tőle másfél mérföldre fekvő terület és így a két Lupsa helység birtokába is, a Lupsai Miklós, István és Mátyás kenézi tisztségének föntartásával, azok ellenmondását figyelembe nem véve, visszaigtatta.

II. Ulászló 1504. nov. 20-án kelt hiteles átiratában.

401. 1487. szept. 2. Bonczhida mezővárosban. Telegdi István erd. alvajda Margondali Mihályt, kit Eczeli Tóbiási Tóbiás és László s Nyujtódi György némely kártételekkel és hatalmaskodásokkal vádoltak, szept. 13-ra maga elébe Görgény várába idézi.

Eredetije, az aljára zöld viaszba nyomott kerek pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Oklt. I. 266. l.*

402. 1488. aug. 11. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Györgyfalvi Salatiel és Miklós Domokosfalva, Libáton, Rogoz és Drágosfalva helységeket Belső-Szolnok vármegyében, melyeket néhai atyjok László Losonczi Alberttől 200 arany forintban vett zálogba, ugyancsak 200 arany forintért Harinai Farkas Tamásnak zálogba vetették.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

403. 1488. okt. 16. Buda. Imre ötvös mesterlegény fölkeri a kolosvári ötvös czéhet, hogy azt a négy forintot, melylyel neki az elhalt kolosvári ötvös mester brassai Schabel Bálint adósa volt s melyet többszöri sürgetésére sem fizetett meg, küldje meg.

Eredetije papiroson, német nyelven, *a kolosvári ötvös czéh adománya.*

404. 1489. márcz. 19. Dipse. Báthori István erd. vajda, székely ispán és országbíró a Keresztúri György és Mihály által a János váradi püspök bálványosi várának udvarbírája Fekecs Sebestyén elleni perében azt ítéli, hogy mind a két fél válaszszon

a keresztúri lakosok közzül négy-négy jámbort, a kik az általa kiküldött négy vajdai emberrel a peres szántóföldek és rétek színhelyén eskü alatt tegyenek vallomást, hogy a kentelki lakosok az előbbi udvarbírák idejében mennyi szántóföldet és rétet birtak a keresztúri határban, s a vajdai emberek ezen vallomás szerint intézzék el a peres földek dolgát.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott gyűrűpecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

405. 1492. decz. 21. Buda. Dobokai Salatiel értesíti anyját Ilonát, néhai Dobokai László özvegyét, hogy bizonyos fontos ügyekben rokonát Dobokai Miklóst küldi hozzá, s kéri, hogy annak teljes hitelt adjon.

Eredetije zárt alakban, gyűrűpecséttel, *Pápay Lajosné Tarsoly Eszter adománya.*

406. 1493. január 23. Buda. Báthori István országbíró bizonyítja, hogy előtte Alagi Bekén Dénes és neje Katalin Alberti Miklóssal és Alagi Mihálylyal 100 márka bírság terhe alatt úgy egyeztek ki, hogy a Pest vármegyei Alagon 8 jobbágyselket, s a Pest vármegyei Sikátor és Nógrád vármegyei Bágyon helységekben lévő részjóságaik felét Alberti Miklósnak és Alagi Mihálynak visszabocsátották, a bírságokat nekik elengedték, viszont ezek a Nógrád vármegyei Heréden lévő részjóságuk felét nekik átengedték, azzal a feltétellel, hogy most idegen kézen levő más herédi részjóságukat közös költségen szerezzék vissza s egyenlően osszák meg, egyszersmind magtalan haláluk esetére egymásnak kölcsönös öröködést biztosítottak.

Szapolyai István nádor 1495. márcz. 31-én kelt hiteles átiratában.

407. 1493. decz. 3. Kolosvár város bírāja és tanácsa bizonyítja, hogy Hon Mihály és Teremi Péter városi esküdtek úgy egyeztek meg, hogy Hon Mihály a Teremi Péter házával szomszédos háza falára csatornát tartozzék építeni és föntartani, Teremi Péter pedig megengedte Hon Mihálynak és örököseinek, hogy arra a kőfalra, melyet ő a maga földén építtetett a két telek között, épületet rakathassanak, ha azon kőfal fele becsárát lefizetik.

Eredetije pergamenen, függő pecséttel, Aranka György gyűjteményéből, *gr. Mikó Imre adománya.*

408. 1494. június 15. Temesvár. Kinizsi Pál országbíró megparancsolja a maga kúrti tisztjeinek és falusi bírának, hogy nemes özvegy Egei Andrásné ügyében, ki egy Bencze csász nevű cselédjének vagyonát kicsapongásaiért elvette s kit a Kúrtre szökött Bencze perrel üldöz, tőle 250 forintot követelve, a felek által választandó 3—3 bíróval s az általa kinevezett 2 nemessel hozassanak ítéletet.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott gyűrűpecsét töredékével, Aranka György gyűjteményéből, *gr. Mikó Imre adománya.*

409. 1494. aug. 17. Torda. Losonczi László erd. vajda és székely ispán megparancsolja a gyula-fehérvári káptalannak, hogy Orsolyát, Folti Bálint özvegyét, most Dédácsi Benedek nejét, intse meg, hogy az első férje részjószágaiból őt illető menyasszonyi ajándékot és hozományt annak testvérétől Folti Lászlótól vegye föl s néhai férje részjószágaikat bocsássa vissza Folti László kezébe. — Hátára írva a káptalan jelentése, hogy az özvegyet Folton megintették, s mivel a pénzt nem vette föl s a jószágoikat nem bocsátotta ki, a vajda elébe megidézték.

Eredetije papíroson, zárlatán kerek pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

410. 1494. szept. 8. Szeben. II. Ulászló király megparancsolja a Kézdi széki székelyeknek, kiket a Szebenben tartott országgyűlésből, hol a tanácskozások hosszasan húzódtak, kérelmekre választott képviselőik hátrahagyásával haza bocsátott, hogy miután képviselőikkel úgy egyezett meg, hogy az ő és az ország szolgálatára, most a náluk uralkodó szükség és drágaság miatt seregöknek csak tizenhatod részével keljenek föl, ezen tizenhatod részt Drágfi Bertalan erdélyi vajda és székely ispán parancsára haladék nélkül oda küldjék, a hová az kívánni fogja.

Eredetije papíroson, az aljára nyomott pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Oklt. I. 281. l.*

411. 1494. nov. 27. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Iklódi Benedek és Kelemen Iklódi Dési Pétert eltiltotta attól, hogy a Doboka vármegyei Iklód határában a Szamosra malmot építtessen.

Eredetije papíroson, hátán kerek pecsét helyével, a *gr. Eszterházy család cseszneki ága levéltárában.*

412. 1494. decz. 16. Acsa mezővárosban. II. Ulászló király Bihar vármegye nemeseinek és bármily más állású birtokosainak megparancsolja, hogy jöllehet a közelebbi napokban azt parancsolta, hogy az elhalt Kinizsi Pál helyébe temesi ispánnak kinevezett Somi Józstól több alföldi vármegyével együtt ők is igazi főispánjoknak ismerjék, miután úgy értesült, hogy a bihari főispánság örökösön a váradi püspökséghez van csatolva, ezentúl Bálint váradi püspököt ismerjék örökös főispánjoknak s neki és az általa kinevezett alispánoknak engedelmeskedjenek.

Eredetije papíroson, aljára nyomott pecséttel, *gr. Gyulay Lajos adománya.*

413. 1495. január 25. A veszprémi egyházmegye számos plebanusa nevében, — kiket Vitéz János bécsi, előbb pedig veszprémi püspök azért, hogy a zsinaton nem jelentek meg, elítélt és kiátkozott, — azok ügyvédje a veszprémi püspök tör-

vényszéke előtt tiltakozik a törvénytelen ítélet és annak végrehajtása ellen.

A törvényszék jegyzője által hiteles alakban kiadott egykorú másolat, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

414. 1495. márcz. 31. Buda. Szapolyai István nádor és országbíró Borsvai Benedek királyi ügyigazgató részére hiteles másolatban kiadja Báthori István országbírónak 1493. jan. 23-án kelt s Alagi Bekény Dénes által eredetiben bemutatott levelét.

Eredetije papíroson, az aljára veres viaszba nyomott kerek pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

415. 1495. ápr. 6. Kolosvár. Bélteki Drágfi Gáspár erdélyi vajda bizonyítja, hogy előtte Bögözi Vas Benedek néhai Erdőszentgyörgyi Medgyes Balázs leánya Zsófia nevében tiltakozott az ellen, hogy Báthori Miklós váczai püspök, Báthori András és fia György, néhai Medgyes Balázs összes birtokait, melyeket néhai Báthori István erdélyi vajda Medgyes Balázs halála után jogtalanul elfoglalt s haláláig birt, Bethlen Gergelynek vagy bárkinek másnak eladják s bármi szín alatt elidegenítsék.

Eredetije papíroson, a hátára nyomott pecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében.*

Közöltem *Székely Oklt. I. 282. l.*

416. 1495. jun. 8. Buda. II. Ulászló az ország rendei kérelmére kiváltságlevél alakjában kiadja az 1492-diki budai országgyűlés, valamint a tótországi rendek azon évi gyűlésének végzéseit, s az 1495-diki budai országgyűlésnek az előbbieket kiegészítő törvényczikkeit.

Eredetije pergamenen, könyv alakban 19 nagy ívrétű levélre írva, függő pecsétje híjával, a pénzen vett *krasznai Cserey-könyvtárból.*

Kiadva a *Corpus Juris Hungarici-ban.*

Közli: SZABÓ KÁROLY.

AZ ERDÉLYI KÁPTALAN

LEVÉLTÁRA GYULAFEHÉRVÁRTT.

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

219. 1395. ápr. 1. Bonifác pápa megparancsolja a váradi püspöknek, hogy az erdélyi káptalan és Csete Lőrincz peres ügyét a dézmákról és egyebekről, a felebbezés kizárásával, egyházi tilalom és kiközösítés büntetésével is végezze be. D. Laterani, kal. Aprilis, pontif. anno sexto.

Fasc. 2. n. 24. — Eredeti. — Függő pecsétje régen leszakadt, csak kenderzsinórja maradt. — Pergam. 24 — 22.

Más.: 106—107.

220. 1396. márcz. 1. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Péter totzs-i plébánus kötelezte magát az erdélyi püspök által neki hagyott dézmákért, Maternus püspöknek évenként aranyban hat márkát fizetni. — FERIA quarta post dnicam Remiscere, M° CCC° nonagesimo sexto.

Fasc. 6. n. 40. — Eredeti. — Pecsétje már elveszett. — Perg. 30—15.

Más.: 587—588.

221. 1396. márcz. 10. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Gáldi Biás özvegye Erzsébet, az ő vagyonát élete fogytaig megtartja ugyan, de halála esetére az erdélyi káptalanak hagyja, a mit a káptalan azon föltétel alatt fogad el, hogy a káptalan kárára ne tegyen semmit. — FERIA sexta prox. ante dnicam Laetare, M° CCC° nonagesimo sexto.

Fasc. 6. n. 43. — Eredeti. — Fehér viaszba nyomott pecsétjének csak töredéke maradt. — Papír 28—10. — Viznyomásos bélyege: egy hajó.

Más.: 592—593.

222. 1396. márcz. 24. János vicevajda bizonyoságot teszen István telegdi, Miklós kézdi, Antal krasznai főespereseknek, mint az erdélyi káptalan tagjainak és megbizottjainak tiltakozásáról a Strigyi Péter fenyegetőzése ellen, hogy a káptalan Paad, Répás, Piski nevű birtokát alapjaiból felforgatja és leégeti.

In S. Emerico, decimo die octavarum mediae Quadragesimae, anno M^o CCC^o nonagesimo sexto.

Fasc. 3. n. 44. — Eredeti. — Pecséttel, minek helye látszik. — Papiros 28 — 8.

Más.: 215.

223. 1396. oct. 27. Vittyh János, Maternus erdélyi püspök helyettese bizonyítja, hogy dályai Henningnek fia, Lőrincz dályai birtokát az erdélyi káptalannak hagyományozta. — Albae, fer. tertia prox. ante fest. b. Simonis et Judae, M^o CCC^o nonagesimo sexto.

Fasc. 7. n. 23. a kolosmonostori convent transsumtuma 1397-ből, lásd a 224. sz. a.

Más.: 643—644.

224. 1397. febr. 8. A kolosm. convent Vittyh János erdélyi püspöki helyettes levelét, a dályai Henning-féle birtokról átírva, kiadja. Feria quinta prox. post f. Purif. virg. glor., M^o CCC^o nonagesimo septimo.

Fasc. 7. n. 23. — Eredeti. — Pecsétjén fehér viasz töredékei látszanak. — Pergam. 30 — 28. Transsumtuma a 223. sz. a.

Más.: 643—644.

225. 1397. ápr. 29. Zsigmond király megparancsolja Maternus erdélyi püspöknek, hogy János erdélyi prépostnak a káptalan ellen intézett panaszát a tized, kilenczed s egyéb jövedelmek visszatartásáról és elvonásáról vizsgálja meg, és úgy intézkedjék, hogy semmi jogos panaszra ok ne legyen. Buda, die dnica prox. ante fest. b. Philippi et Jacobi, M^o CCC^o nonagesimo septimo.

Fasc. 6. n. 48. — Eredeti. — Maternus erd. püspök transsumtuma, melyet a székesegyház felső sekrestyéjében, a levéltári anyag között megtaláltam és helyére tettem.

Más.: 605—607., de hiányos, mert 1769-ben eme részlet nem volt a levéltár kijelölt helyén. — Lásd a 227. sz. a.

226. 1397. a u. g. 5. Zsigmond király megparancsolja a kolosmon. conventnek, hogy az erdélyi káptalant *Gáld*, *Fahid*, *Gáltó*, *Mindszent* nevű birtokokba igtassa be. Tirnaviae, die dnico prox. post fest. b. Petri ad Vincula, M^o CCC^o nonagesimo septimo.

Fasc. 7. n. 32. — Ered. — Pecsétje széttöredezett. — Papir 22—14. — Viznyomások bélyege: ökörfő, felette kereszt.

Más.: 655.

227. 1397. szept. 12. Maternus erdélyi püspök, Zsigmond király parancsára meghallgatván János erdélyi prépost panaszait felett a káptalan tagjait, kik 16 kérdő pontra részletesen felelnek arról, hogy a prépostot a káptalani jövedelmek harmadrésze megilleti-e? — ezen ügy eldöntését a királyi kuria elébe (ad curiam regiam Praelatorum, Aepor., Eporum regni Hungariae) elha-

lasztja. Albae, in palatio episcopali, diebus praescriptis 12. et (így) Septembr., M^o CCC^o nonagesimo septimo.

Fasc. 6. n. 48. — Eredeti, melynek második fele, mi az 1769. évi káptalani másolatok 605. lapjára sincs bevezetve, régóta eltévedett volt, de a székesegyház felső sekrestyéjének irományai között megtaláltam, és helyére, ezen signatura alá betettem, akkor, midőn az ottani rozszant szekrényekből a levéltári anyagot az üresen maradt régi országos levéltári helyiségbe behelyeztem. — Pergam. 22 — 60. Zsigmond király levele transsumtumával, lásd a 225. sz. a.

Más.: 605—607., de csak első részében.

228. 1397. oct. 28. Zsigmond király Maternus erdélyi püspöknek azon kiváltságot adja, hogy egyháza minden függő peres ügyeit, bárminő bíróságok előtt legyenek, minden bírság nélkül felvehesse, és végrehajthassa. Temesvár, in f. b. Simoni et Judae, M^o CCC^o nonagesimo septimo.

Fasc. 5. n. 42. — Eredeti. — Pecsétje veres viaszban, de elromolva. — Pergam. 26—13.

Más.: 488.

229. 1398. febr. 20. Az erdélyi káptalan Márton szathmári főesperes kérelmére Zsigmond király 1395. évi oklevelét az egyházi törvényszékek hatásköréről átírva kiadja. Die Cinerum, M^o CCC^o nonagesimo octavo.

Fasc. 7. n. 53. — Vizaknai Miklós vajda transsumtuma 1463-ból, lásd a 320. sz. a.

Más.: 682—686.

230. 1399. junius 17. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy István fia Lászlót és más diódi nemeseket az erdélyi káptalan tiltakozva megintetett amiatt, mert az ők bolgár-csergedi jobbágyaik a káptalan bolgár-csergedi szántóföldjeit és rétjeit elfoglalták. Feria tertia prox. ante fest. Nativ. b. Joannis bapt., M^o CCC^o nonagesimo nono.

Fasc. 6. n. 22. — Eredeti. — Pecsétje eltöredezett. — Papír 28—8. — Viznyomásos bélyege: nyujtott keztyű alak.

Más.: 544—545.

231. 1399. jun. 17. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan, Mihály jegyzője által előtte tiltakozott, nehogy Váradja birtok fele János vajda leányainak vagy bárki másnak adományozható legyen. Feria tertia prox. ante f. b. Joannis bapt., M^o CCC^o nonagesimo nono.

Fasc. 2. n. 23. — Eredeti. — Pecsétje fehér viaszban, de elromlott. — Papír 22—12., ketté szakadva.

Más.: 105—106.

232. 1400. jul. 11. Szőrcei János vicevajda, Miklós kyzdi dékán kérelmére Veres Péter vajda levelét 1394-ből a dézma fizetésről átírva kiadja. Torda, die dnico prox. ante f. b. Margar. virg., M^o CCCC^o.

Fasc. 6. n. 2. — Transsumtumát lásd 217. sz. a.

Más.: 520—525.

233. 1402. jul. 9. Csáki Miklós vajda az erdélyi püspöknek, káptalannak s főespereseknek fizetendő tizedről Szörcei János 1400. és Veres Péter vajdák 1394. kelt levelét átírva kiadja. Gyulafehérvárt, die dnico prox. post octavas beat. Petri et Pauli, anno M^o CCCC^o secundo.

Fasc. 6. n. 2. — Zsigmond király transsumptuma 1407-ből, lásd 240. szám alatt.

Más.: 520—525.

234. 1404. május 8. Zsigmond király a kolosmonostori conventnek megparancsolja, hogy István erdélyi püspök vagy káptalana által valamely hivatalos cselekvény végzésére felszólítva haladék nélkül, a törvény szerint procedáljanak, és a királynak vagy vajdának, mikor szükség, jelentést tenni el ne mulasztják. Zolii, in festo Asc. Domini, M^o CCCC^o quarto.

Fasc. 2. n. 13. — A kolosmonostori convent transsumptuma, lásd 236. sz. a.

Más.: 93—94.

235.* 1404. július 3. A kolosmonostori convent György suffragan váradi püspök 1402-ből kelt levelét Papfalvi László részére átírva kiadja. Fer. quarta prox. festi Nativitat. b. Joannis bapt., anno M^o CCCC^o quarto.

Eredeti. — Papir 22—18. — Pecsétjének körirata látszik. — A datumból az »ante«, vagy a »post« szócška kimaradt. Ante = junius 18., post július 3. jelentené.

236. 1404. július 28. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy midőn az erdélyi káptalant megbizott emberek által Váradja fele részébe beigtatni akarta, János vajda felesége Margit a maga, és leányai nevében ellenmondott, miért a király személye elébe megidézte. Feria 2^a prox. post fest. b. Jacobi apl., anno quo supra (1404.)

Fasc. 2. n. 13. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 30—27. — Zsigmond király ezen évi transsumtumával, lásd 234. sz. a.

Más.: 93—94.

237. 1405. apr. 16. Zsigmond király megparancsolja István erdélyi püspöknek, hogy a buzdi plébánust ezen évi keresztjáró napra, a király személye elébe, akárhol legyen az országban, idézze meg és küldje el.

Fasc. 4. n. 31. — István erd. püspök transsumptuma, lásd 238. sz. a.

Más.: 368.

238. 1405. május 15. István erd. püspök Zsigmond királynak jelenti, hogy a buzdi plébánus, az erdélyi káptalan ellen egy peres ügyben folyvást Rómában távol lévén, a király személye

elébe megidézhető nem volt. Albae Gyulae, decimo die festi b. Joann. a. p. latin., a. 1405.

Fasc. 4. n. 31. — Eredeti jól megmaradott pecséttel. — Papir 30—22.
— Zsigmond király transsumtumával, lásd 237. sz. a.
Más.: 368.

239. 1405. szept. 1. Laczk Jakab vajda, a buzdi dézmának az erdélyi káptalan és a buzdi plébánus között fenforgó peres ügyében ítéletet mond, és azt kiadja. Torda, in festo b. Aegidii, M° CCCC° quinto.

Fasc. 6. n. 23. — Eredeti, zöld viaszba nyomott, de elromlott pecséttel.
— Pergamen 30—18.
Más.: 555—557.

240. 1407. decz. 6. Zsigmond király az erdélyi káptalan kérelmére Csáki Miklós vajda levelét 1402-ből arról, hogyan kell az erdélyi püspök és káptalan dézmáit fizetni, átírva kiadja. In castro Szentgyörgy, in f. b. Nicolai eppi, M° CCCC° septimo.

Fasc. 6. n. 2. — Eredeti. — Pecsétje elveszett. — Pergam. 66—42. — Transsumtumát lásd 233. sz. a.
Más.: 520—525.

241. 1409 k ö r ü l. Szántói Laczk Jakab és Tamási Hericus János vajdák bizonyítják, hogy a Maros folyó partján fekvő Váradja birtoknak fele része Almakeréki Apa Péter leányait, más fele pedig az erdélyi káptalant illeti. Dat. . . . (*kiszakadt.*)

Fasc. 6. n. 47. — Eredeti, függő pecsétje az okmány alsó részével együtt elveszett. — Perg. 50—25.
Más.: 589—605.

242. 1410. decz. 8. Nádas László vicevajda a kolosmonostori conventet megkeresi, hogy István erdélyi püspököt Mérai Bálint leányainak Korogy nevű birtokába és a mérai erdőrésszbe, melyek 251 frtéért zálogba vannak lekötve, igtassa be. Sebesvár, fer. 2-a prox. post fest. b. Ambrosii, M° CCCC° decimo.

Fasc. 3. n. 38. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd 243. sz. a.
Más.: 203—204.

243. 1411. á p r. 14. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy István erdélyi püspököt Korogy falu negyedébe, és Méra mellett az Arka nevű erdőbe beigtatta. Octavo die statutionis praenotatae (in fest. b. Tiburtii et Valent. m.) an. M° CCCC° undecimo.

Fasc. 3. n. 38. Eredeti. — Függő pecséttel, mi lehullott. — Pergamen 40—18. — Transsumtumát lásd a 242. sz. a.
Más.: 203—204.

244. 1411. július 27. Zsigmond király Stibor vajdának megparancsolja, hogy az erdélyi káptalant Gáld birtokába melyet Gáldi Balás özvegye neki hagyott s a káptalan el is foglalt

de Sülyi György és Boltha Miklós kezén tartva usurpál, újra igtassa be. Buda, in festo s. Ladislai, M° CCCC° undecimo.

Fasc. 4. n. 26. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 30—22.

Más.: 360—362.

245. 1411. a. u. g. 20. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Kusali Jakcs János Czigányvaja, és Szennyes nevű birtokait Szolnokmegyében, ezer forintért az erdélyi püspöknek, Istvánnak eladta. Dat. in festo s. Stephani regis, M° CCCC° undecimo.

Fasc. 6. n. 8. — Eredeti. — Függő pecsétje leszakadt. — Pergamen 30—20.

Más.: 534—536.

246. 1411. s. z. e. p. t. 2. Zsigmond király Stibor vajdának megparancsolja, hogy Gáldi Balás özvegyének jószágát az erdélyi káptalannak adja át, és az ellenkező hatalmaskodókat nyomja el. Vissegrád, feria quarta prox. post fest. b. Barthol. ap., M° CCCC° undecimo.

Fasc. 4. n. 8. — Eredeti, veres pecsétje letöredezett. — Papir, közepén elszakadt; víznyomámos bélyege: hosszukás keztyűalak.

Más.: 238—240.

247.* 1414. febr. 6. Zsigmond király István erdélyi püspöknek írván, megparancsolja a selyki dézmaszedőknek, hogy a gabona, bárány, méh és más dolgok tizedelésében semmi erőszakos sarcolást és törvényteleniséget ne tegyenek. Cremona, in festo b. Dorotheae, a. 1414.

Eredeti. — Perg. 30—29. — Pecsétje letöredezett.

248. 1415. febr. 18. Joannes papa episcopo Neustatiensi mandat, ut cum rectores ecclesiarum Bartholomaeus in Argyas, Joannes in Schelk majori, Georgius in Schelk minori, Joannes in Egerbegy, Nicolaus in villa Damiani, Jacobus in minori Kapus, David in Wurmlock, Joannes in Isopis, Georgius in Martini, Martinus Nicolai in Scalis, Joannes in Petri, David in Hassadia, Transsylvaniensis dioecesis, asserant decimas de jure et ab antiquo ad ecclesias suas pertinere, quas Stephanus episcopus Transsylvanus contra iustitiam impedire et occupare niteretur, in expositorum veritatem diligenter inquirat, ac sine strepitu figuraque iudicii causam debito fine terminet. Constantiae, XII. kal. Martii, pontif. anno quinto.

Fasc. 4. n. 49. — Duerner Lukács közjegyző hitelesített transsumtuma, lásd 400 sz. a.

Más.: 397—405.

249. 1415. n. n. Gentilis neustati püspök, István erdélyi püspök és a schelki papok dézmaügyében a kiküldött vizsgálókat, átírván János pápa levelét, utasítással ellátja, hogyan kelljen a megbízatást teljesíteni. Dat. Constantiae, in monasterio fr. praedicatorum anno 1415.

Fasc. 4. n. 49. — Duerner Lukács közjegyző transsumtuma. — Pergamen, lásd 400. sz. a.

Más.: 397—405.

250.* 1416. május 9. Zsigmond király az erdélyi kincstári tiszteknek kiváltságokat ad. Buda, sabb. prox. p. fest. b. Joannis ante port. lat., anno M° CCCC° decimo sexto.

Eredeti. — Papiros 25—15.

251. 1416. július 7. Zsigmond király az erdélyi káptalan jobbágynak régi kiváltságát, hogy senki másnak, csak saját földesuroknak, az erdélyi káptalannak kirendelt bírósága alá tartozzanak, megerősíti. Buda, feria quarta prox. ante fest. b. Margar. virg., anno M° CCCC° decimo sexto.

Fasc. 7. n. 2. — Eredeti. — Pecsétje eltöredezett. — Papir 30—16. — Három darabra szakadt és nagyon meg van evődve. — Víznyomásos bélyege: ökörfű.

Más.: 614—616.

252. 1420. május 4. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Diódi Mihály özvegye Katalin, András tövisi, Tamás krakói és Máté diódi plébánus megvallották, miszerint Diódi Mihály végrendeletében tinódi és bolgár-csergedi jöszágát az erdélyi káptalannak hagyományozta. Quarta die termini praenotati feria quarta prox. p. fest. b. Marci, anno 1420.

Fasc. 1. n. 40. — Eredeti. — Papiros 30—22. — Függő pecsétje elveszett.

Más.: 55—56.

253. 1422. február 27. A kolosmonostori convent Csáki Miklós vajdának jelenti, hogy bizonyos, miszerint Ródi Pál és Márton, az erdélyi káptalan jöszágán Orbón összetörvén a lakóházak ajtait és ládáit, mindent feldúltak, és a jobbágynak a káptalan miriszlói jöszágán félholtra verték s négyszáz forintnyi kárt okoztak. Sexto die diei inquis. praenotatae (feria sexta prox. post diem Cinerum), anno M° CCCC° vigesimo secundo.

Fasc. 4. n. 11. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 31—27.

Más.: 342—343.

254. 1425. január 28. Az erdélyi káptalan, hivatkozva Zsigmond király ítéletére, mely szerint a zlatnabányai jobbágynak és lakókat, mint más jobbágynak, illeték-fizetés alá vetheti, a zlatnabányai polgárok és azok bírása Zsigmond kérésére beleegyeznek, hogy az eddigi ötven arany forint helyett, ezután évenként szent-György octaváján, saját költségükön, Gyulafehérvárrt hatvan arany forintot fizessenek, és hogy ügyeiket, kivéve a bányászatiakat, saját bíráiktól a káptalan elébe hozhassák. Dat. sabb. prox. post fest. Convers. b. Pauli apost., M° CCCC° vicesimo quinto.

Fasc. 1. n. 9. — Eredeti okmány volt, de 1802. óta elveszett; megvan azonban hitelesített másolata a káptalani másolatok könyvében 14—17.

255. 1425. július 9. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Murator zlatnai plébánus, Grál János bíró, Frisbyr Zsigmond és társai kijelentették, hogy miután földesuruk, a káptalan az eddig helytelenül történt eseményeket kegyesen feledték, ezután mindig szent-György octávján 60 arany forintot fognak saját költségükön Gyulafehérvártt lefizetni. Octava die Visit. virg. gloriosae, M° CCCC° vigesimo quinto.

Fasc. 5. n. 30. — Eredeti. — Pecsétje fehér viaszba nyomva. — Papír 45—20. — Viznyomásos bélyege: kehely virágokkal, felette kereszt. Más.: 468—471.

256.* 1426. márcz. 27. Márton pápa a domokos-rendű szerzetesek kiváltságait megerősíti. Romae, 12. kal. Jul., pontif. anno decimo.

Hiteles másolat, Buda 27. Martii 1451. Petri Mihály közjegyző által kiállítva. — Pergamen 60—70.

257. 1426. oct. 18. Zsigmond király megparancsolja Lépes Loránd alvajdának, hogy az ítéletet Tamásfalvi Tamás ellen, az erdélyi káptalannak okozott károk és jogtalanságok miatt, végrehajtatni törekedjék. Buda, feria sexta prox. post fest. b. Galli conf., M° CCCC° vigesimo sexto.

Fasc. 4. n. 24. — Eredeti. — Pecsétje letörött. — Papiros 22—15. Más.: 353—354.

258.* 1426. decz. 5. Zsigmond király megparancsolja az erdélyi káptalannak, hogy Toroczkoí Lászlót s társait Czege, Szent-Egyed, Pulyon, Szent-Iván, Szent-Gothárd, Szilvás, Nyires és Mohal dobokamegyei községekbe igtassa be. Torda, in crastino festi b. Barbar. virg., a. M° CCCC° vigesimo sexto.

Eredeti. — Papiros 22—16. — Pecsétje veres viaszban, elromolva.

259. 1426. decz. 28. Lépes Loránd vicevajda a kolosmonostori conventnek rendeli, hogy az erdélyi káptalant néhai Biás özvegye Erzsébetnek, Gáldi Herbord leányának Fahidon és Sülyén levő jószágaiba igtassa be. Albae, in festo b. innocentium martyrum, anno d. M° CCCC° vigesimo . . .

Fasc. 1. n. 11. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd a 260. sz. a. Más.: 17—19.

260. 1427. jan. 5. A kolosmonostori convent városkeszi Lépes Loránd vicevajdának jelenti, hogy az erdélyi káptalant néhai Biás özvegye Erzsébetnek, Gáldi Herbord leányának Fahidon lévő birtokaiba beigtatta, de Sylvei Gergely, Antal, Pál és mások a beigtatást ellenezték, s azért a vajda elébe megidézte. Datum quarta die citationis suprascriptae. (2° die Circumcisionis Domini) M° CCCC° vicesimo septimo.

Fasc. 1. n. 11. — Eredeti. — Pecsétje el van romolva. — Papír 25—28., nagyon megevődött. — Viznyomásos bélyege: örkörfő; 1. a 259. sz. a.

Más.: 17—19.

261. 1428. aug. 5. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan János dékán és Ágoston kanonok által tiltakozott az ellen, hogy Zsigmond király Háporton nevű jószágot Székely Balásnak, Lászlónak és Simonnak adományozza, vagy ottan szent-Miklós tiszteletére templomot építtetni engedjen, vagy hogy bárki más ama jószágot királyi adományozás útján megszerezze. In festo s. Mariae ad Nives, anno M° CCCC° vigesimo octavo.

Fasc. 2. n. 41. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 22—8.

Más.: 133—134.

262. 1432. decz. 21. Zsigmond király megparancsolja Csáki László vajdának, hogy a küüllővári szőlőhegyekből a dézmát a gazdák régi szokás szerint fizessék az erdélyi káptalannak, t. i. ne hagyják a mustot a szőlőhegyben, hol elromlik, vagy elhordják, hanem vigyék a sátrakba, hol a dézmákat gyűjtik, és pedig saját költségükön, a mi a küüllővári várnagynak és Loránd vicevajdának is meghagyott. Dat. Senis, civitate Italiae, in f. b. Thomae apl., M° CCCC° trigesimo secundo.

Fasc. 1. n. 50. — Eredeti. — Pergam. 36—35. — Pecsétje elromlott; de az okmány szép tisztán megmaradt.

Más.: 72—74.

263.* 1433. junius 23. A csanádi káptalan az aradi káptalant Macskás János és társai elleni perében, emberölés, sebesítés és más hatalmaskodás és károk miatt a király elébe idézi. Decimo die evocationis praenotatae (octav. fest. Epiph.), M° CCCC° XXX tertio.

Eredeti. — Papir 30—28. — Pecsétje elromlott.

264.* 1433. oct. 23. Csáki László vajda Kolos- és Dobokamegye biráinak meghagyja, hogy az erdélyi püspököt Szentpáli István és társai ellen Köblös birásában védelmezzék. Déva, sabb. prox. p. f. Undecim mill. V., M° CCCC° tricesimo tertio.

Eredeti. — Papiros. — Pecsétjének csak helye látszik.

265. 1434. május 17. A váradi káptalan Balás ugocsai főesperes kérelmére Lajos királynak Szentmihályköve nevű várról kiadott levelét 1357-ből átírva kiadja. Secundo die festi Pentecostes, anno 1434.

Fasc. 2. n. 19. — Eredeti. — Perg. 30—12. — Pecsétje elromlott. — Transsumtumát lásd 265. sz. a.

Más.: 101., de csak kivonatban. Tartalma egyez a fasc. 2. 15. számával.

266. 1434. május 17. Ugyanaz mint a 265. sz.

Fasc. 2. n. 15. — Eredeti. — Papiros 30—20. — Pecsétje felér viaszban, csak töredék, két transsumtummal, l. 140. és 141. sz. a.

Más.: 95—97.

267. 1434. június 1. Zsigmond király Lépes Loránd vice-vajdának megparancsolja, hogy az erdélyi káptalanhoz tartozó Váradja birtoknak fele része ügyében, miután Anna, almakeréki Apa Miklós felesége, és néhai Miklós vajda után Katalin és Zsuzsánna őt gyanus bírónak tekintik, a pert bevégzésre adja át Csáki László vajdának. Buda, fer. tertia post fest. pretios. Corporis Christi, M° CCCC° tricesimo quarto.

Fasc. 4. n. 20. — Eredeti. — Papiros 22—11. — Elromlott pecséttel.
Más. : 352—353.

268. 1434. július 26. Csáki László vajda megparancsolja a küüllővári gazdatiszteknek és más szászoknak, hogy Zsigmond király rendelete szerint a bordézmát a régi megszokott módon, és ne másképpen fizessék. Talmács, in festo b. Annae matris Mar., M° CCCC° tricesimo quarto.

Fasc. 3. n. 9. — Eredeti. — Pecsétje el van töredezve. — Papir 22—16. — Viznyomásos jegye: kis medve, díszesen, indulva.

Más. : 164—165.

269. 1435. ápr. 27. Zsigmond király Csáki László vajdának megparancsolja, hogy Gerendi Miklósnak és társainak a király nevében tiltsa meg, hogy az erdélyi káptalan jobbágyait, kik Buzdról, Egerbegyről Hadrévbe mennek, útjokban megvámolni, vagy bármiképpen akadályozni ne merészeljék. Pozsony, feria quarta prox. post fest. b. Georgii m., M° CCCC° trigesimo quinto.

Fasc. 2. n. 22. — Eredeti. — Pecsétje eltöredezett. — Papir 30—22., kissé megromlott.

Más. : 104—105.

270. 1436. márcz. 2. A kolosm. convent Székely Benedek kérelmére, az erdélyi káptalan részére Imre mester Koppán és Ivánkatelke nevű jószágainak adománylevelét 1288-ból átírva kiadja. Fer. sexta proxima post fest. b. Matthiae ap., M° CCCC° trigesimo sexto.

Fasc. 6. n. 15. — Eredeti. — Fehér viasz pecsétjének csak töredéke van meg. — Perg. 35—12. — Transsumtumát lásd 15. sz. a.

Más. : 545—546.

271. 1436. ápr. 27. Zsigmond király megparancsolja a szebenieknek, társaiknak és más szászoknak, hogy a mely drágaságokat a gyula-fehérvári székestemplomból a zavaros időkben elvittek, adják vissza. Szeged, feria sexta prox. ante fest. b. Georgii m., M° CCCC° trigesimo sexto.

Fasc. 7. n. 59. — Eredeti. — Pecsétje veres viaszban, töredék. — Papir 30—20. — Nagyon megevődve, és szétoszlásban.

272. 1436. július 27. Lépes Loránd vicevajda az erdélyi káptalant megbízta, hogy Antal kanonok részére Obrocskó

László jobbágya ellen, ki Gógánfalván valami földet elszántott és a kanonok lovait ravaszúl elvette, tartson vizsgálatot. Torda, feria sexta proxima post fest. b. Jacobi apl., M° CCCC° trigesimo sexto.

Fasc. 7. n. 34. — Eredeti. — Papir 32—15. — Viznyomásos bélyeg: ökörfő.

Más.: 658—659.

273. 1436. n. n. (szept. eleje.) Zsigmond király megparancsolja az erdélyi báróknak és nemeseknek, hogy a tizednek minden megszokott alkatrészét az erdélyi püspöknek hiba nélkül fizessék azon pénzürtékben, mely az országban forgalomban van, megtévén a számításokat. Prága, prox. post fest. beati Aegidii, M° CCCC° trigesimo sexto.

Fasc. 5. n. 45. — Eredeti. — Pecsétje veres viaszban eltüredezve. — Papir 44—26. — Három darabra szakadva és megromolva.

Más.: 494—496.

274. 1437. jan. 28. Lépes Loránd és Paán Demeter vajdák az erdélyi káptalan ügyét, melyet Váradja miatt Apa Miklós felesége, Anna ellen a király elébe felebbezett, oda átküldik. Torda, sedecimo die octavar. festi Epiph., M° CCCC° tricesimo septimo.

Fasc. 2. n. 3. — Eredeti. — Pecsétje leromlott. — Papir 42—30. — Viznyomásos bélyege: szalagon függő ökörfő.

Más.: 78—82.

275. 1439. jan. 10. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Tövisi József és felesége Ilona gyula-fehérvári házát, mely a város felőli kapu mellett van, eladta Mihály papnak, a gyula-fehérvári kórház igazgatójának 20 arany forintért. Feria sexta prox. post f. Circumcis. Domini, M° CCCC° tricesimo nono.

Fasc. 5. n. 17. — Eredeti. — Fügő pecsétje elveszett. — Pergamen 31—16., az okmány közepe rongyos.

Más.: 447—448.

276. 1440—49 között. A kolosm. convent bizonyítja, hogy Nádasai Salamon fia Mihály Küküllőmegyében fekvő Bun nevű jószágát, valamint Spring, Drassó, Kis-Sebes, Nagyfalú, Kakova és Slavendorf nevűeket, az erdélyi káptalannak adományozta és hagyta. Dat. die dnico, in fest. b. Briccii eppi, M° CCCC° quadragesimo . . .

Fasc. 5. n. 43. — Eredeti. — Fügő pecsétje az okmány alsó részével leszakadt. — Pergam. 48—26.

Más.: 488—490.

277. 1440. ápr. 29. A kolosm. convent bizonyítja, hogy Demeter erdélyi káptalani prépost, a káptalan nevében tiltakozott az ellen, nehogy a király vagy királyné Tinód, vagy Bolgár-

cserged birtokát bárkinek adományozhassa. Fer. sexta prox. post fest. b. Marci ev., M° CCCC° quadragesimo.

Fasc. 2. n. 29. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 22—10.

Más.: 117—119.

278. 1442. jan. 10. Hunyadi János vajda Bolgárcserged, Diómál és Tinód nevű jószágokat misealapítványképpen az erdélyi káptalannak adományozza. Dat. die et loco praenotato, (feria quarta proxima post fest. Circumcisionis Domini, in oppido Torda) M° CCCC° quadragesimo secundo.

Fasc. 7. n. 3. — Eredeti. — Zöld pecsétviaszának csak töredéke látszik. — Papir 50—30. — Viznyomásos bélyege: virágokkal ékesített horgony.

Más.: 616—619.

279.* 1443. febr. 4. Tamás, a skótok b. szűzről nevezett sz.-Benedek-rendű apátja, berrói prior, Rosenbach Konrád kérésére átveszi Grillenberg András passauai kanonok levelét és Sándor pápa kiváltságlevelét, melyet a szent-Domokos-rendűek számára adott, hitelesítve Breidbach János közjegyző által 1443-ban. Die lunae, quarta mensis Februarii, 1443.

Eredeti. — Pergam. 50—80. — Pecsét alatt. — Hitelesítve a bécsi egyetem jegyzője, kir. közjegyző kimebergi Gerlaci Miklós által is, ugyanazon évben.

280.* 1443. ápr. 15. Antal szebeni plébános, jogtudor, erdélyi kanonok és püspöki helyettes, Tamásnak, a gy-fehérvári székestemplom szt.-Mihály-oltára igazgatójának, és Péter s Ádám társainak meghagyja, hogy András régeni plébánust elébe idézzék. Albae, feria secunda prox. post fest. b. Calixti, M° CCCC° quadragesimo tertio.

Eredeti. — Papir 32—15.

281.* 1444. ápril 6. Eugenius pápa a kolosmonost. apátnak meghagyja, hogy András Péter bagosi plébános panaszait vizsgálja meg. Róma, octavo id. April., anno M° CCCC° quadragesimo quarto.

Eredeti. — Pergam. 30—25. — Pecséttel.

282. 1446. junius 14. Suki Ábrahám közjegyző bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan prépostja és kanonokjai Abrudbánya jövedelmei ügyében kölcsönösen kibékültek. Albae, 1446. jun. 14.,

Fasc. 6. n. 12. — Eredeti. — Pergam. 40—26.

Más.: 541—542.

283.* 1446. junius 17. Vizaknai Miklós vicevajda bizonyítja, hogy András erdélyi prépost a káptalan nevében Ujlaki Miklós és Hunyadi János bizonyos okleveleit felmutatta arról, hogy az ötvened-adó, mi a káptalani jobbágypokra nézve addig

gyakorlatban volt, örök időkre el van törölve. Torda, in termino praefixo (a. 1446. feria prox. post fest. Corporis Christi.)

Eredeti. — Papir 22—16. — Pecsétje halvány viaszban, csak töredék.

284. 1446. szept. 22. János vajda bizonyítja, hogy az erd. káptalan Nagylaki Márton ellen tiltakozott a miatt, hogy a nagylakiak a káptalannak borkilenczedet nem fizetnek, az erdők-
ket pusztítják, és maga Nagylaki Márton malmot akar építeni a Maroson. Torda, feria quinta prox. post fest. Exalt. s. Crucis, a. M° CCCC° quadragesimo sexto.

Fasc. 5. n. 22. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 22—18. — Víznyomás: virágkehely, meztelen.

Más.: 455—456.

285. 1447. május 1. A kolosmonost. convent András erdélyi prépost kérelmére, Vivianus comes 1355. évi szerződ-
vényét Péter vajdával, melyet halálos félelem között készítettek
váradi birtokokról, átírva kiadja. In fest. beati Phil. et Jacobi,
a. M° CCCC° quadragesimo septimo.

Fasc. 4. n. 39. — Eredeti. — Pecsétje letöredezett. — Perg. 25—18. —
Transsumtumát lásd 136. sz. a.

Más.: 378—380.

286.* 1447. május 23. Hunyadi János gubernator meg-
parancsolja, hogy Losonczy Zsigmond minden erdélyi birtokait
az ő felesége javára kiadja, kivéven mindkét Fülöpöt, mit Péter
váradi püspök és Veres Dénes alapos okoknál fogva kezökön
tartanak. Temesvár, feria tertia prox. ante fest. Pentecostes,
M° CCCC° quadragesimo septimo.

Eredeti. — Papir 26—16. — Veres viaszpecséttel.

287.* 1447. szept. 4. Mindszenti Máté István közjegyző
tanúságot teszen arról, hogy az erdélyi káptalan egymással kibé-
külvén minden még függőben levő egymás közötti kebli pereit
leteszi, és megszüntnek nyilatkoztatja. 1447. szept. 4.

Eredeti. — Papir 30—34.

288. 1447. oct. 23. Dengelegi Bernát és négy bírótársa
Szolnokmegyéből, Mátyás erdélyi püspök kérelmére Czengi Imre
fiát Lászlót és Zerényi Pétert Tasnádra, az erdélyi püspök bir-
tokára küldi annak megvizsgálására, valjon Csahol Mátyás és
László ottan hatalmaskodási büntényeket követtek-e el? Datum
Kenér, feria secunda prox. ante fest. b. Simonis et Judae,
M° CCCC° quadragesimo septimo.

Fasc. 5. n. 40. — Eredeti. — Hármassal pecséttel, melyek hiányosak. —
Papir 24—14.

Más.: 486.

289. 1447. oct. 29. Hunyadi János gubernator beléegyezik
abba, hogy Bun, Spring, Kakova, Nagyfalu, Kis-Sebes, az erdélyi

káptalannak adományoztassanak. Enyed, secunda die festi b. Simonis et Jud., M^o CCCC^o quadragesimo septimo.

Fasc. 6. n. 13. — A kolosm. convent transsumtuma, l. 292. sz. a.

Más.: 543—544.

290. 1447. oct. 29. Hunyadi János gubernator a kolosmonostori conventnek meghagyja, hogy az erdélyi káptalant, miután a király is beléegyezett, Bun, Spring, Drassó, Nagyfalú, Kakova, Kis-Sebes birtokába igtassa be. Enyed, secundo die festi b. Simonis et Judae, a. 1447.

Fasc. 5. n. 31. — A kolosmonost. convent transsumtuma, l. 291. sz. a.

Más.: 471—472.

291. 1447. nov. 22. A kolosm. convent az erdélyi káptalant Bun, Spring, Drassó, Nagyfalú, Kakova, Kis-Sebes birtokába beigtatva jelenti, hogy az ellenmondó Geréb Demetert és Jánost a király elébe megidézte. Quinto decimo die introductionis et statutionis prae not. feria quarta, in fest. b. Coeciliae virg., anno supradicto (1447.)

Fasc. 5. n. 31. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papiros 30—23. — Transsumtumát l. 290. sz. a.

Más.: 471—473.

292. 1448. május 12. A kolosm. convent az erdélyi káptalan kérelmére Hunyadi János gubernator 1446-ban kelt levelét több jószágokról átírva kiadja. Feria quarta prox. post fest. b. Stanislai, M^o CCCC^o quadragesimo octavo.

Fasc. 6. n. 13. — Eredeti. — Függő pecsétje az okmány alsó részével együtt leszakadt. — Perg. 94—12. — Transsumtumát lásd 289. sz. a.

Más.: 543—544.

293. 1448. oct. 22. Herepei Márk és Bala György vice-vajdák a kolosmonostori conventet megkeresik, hogy Nádasdi Salamon fia Mihály halála után, ki birtokait az erdélyi káptalannak hagyta, András erdélyi prépostot a káptalan helyett Spring, Drassó, Nagyfalú, Kakova, Kis-Sebes és Váraljamező birtokokba, honnan vingárdi Geréb János a káptalani tagokat fegyveres erővel kiverte, ismét igtassa be. — Szent-László, feria tertia prox. post f. Undecim m. V., anno M^o CCCC^o quadragesimo octavo.

Fasc. 3. n. 32. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd 294. sz. a.

Más.: 194—196.

294. 1448. n. n. A kolosmonost. convent bizonyítja, hogy az erdélyi káptalant Spring, Drassó, Nagyfalú, Kakova, Kis-Sebes és Váraljamező birtokokba vingárdi Geréb János ellen beigtatta.

Fasc. 3. n. 32. — Eredeti. — Közepén elszakadva. — Papir. — Transsumtumát lásd 293. sz. a.

Más.: 194—196.

295. 1449. ápr. 15. A főpapok, bárók és nemesek gyűlése meghagyja a váradi káptalannak, hogy Csáki Ferencz hatalmaskodási tényeit, melyekkel Máté erdélyi püspöknek Nagyfaluban károkat okozott, alaposan megvizsgálva tegyen jelentést. Buda, tertio die festi Paschae, M° CCCC° quadragesimo nono.

Fasc. 5. n. 38. — A váradi káptalan transsumtuma, l. 296. sz. a.
Más.: 483—485.

296. 1449. jun. 25. A váradi káptalan jelenti Gara László nádornak, hogy Csák Ferencz, Máté erdélyi püspök jószágában Nagyfaluban csakugyan hatalmaskodott, s amiatt Szilvás nevű birtokáról a nádor elébe megidézte. Die sexto diei inquisitionis et evocat. praenot., (feria quarta prox. post fest. Nativ. b. Joann. bapt.) anno supra dicto (1449).

Fasc. 5. n. 38. — Eredeti. — Pecsétje töredékben. — Papir 30—30.—
 Nedvesség miatt szenvedett, közel van a feloszláshoz.

Más.: 483—485.

297.* 1450. Gara László nádor az erdélyi püspök és váradi káptalan határ-perét és más pereket szent-Jakab apostol octávájára elhalasztja. Buda, sexagesimo die termini praenotati, anno 1450.

Eredeti. — Papir 22—10. — Pecséttel.

298. 1451. márcz. 24. Antal kolosm. apát Runóczi András gyula-fehérvári prépost ellen a kiközösítést feltételeesen kimondja. Vicesima quarta Martii, anno M° CCCC° quinquagesimo primo.

Fasc. 5. n. 24. — Eredeti, zöld viaszpecsétje elromlott. — Papir 30—22. — Viznyomásos bélyege: szalagon függő ökörfő.

Más.: 457—458.

299.* 1451. márcz. 27. Petri Mihályi Dénes veszprémmegyei közjegyző Márton pápának 1426-ban kiadott kiváltságlevelét hiteles másolatban átírja. Buda, 1451. mart. 27.

Eredeti. — Pergam. 60—70.

300. 1453. jul. 25. Hunyadi János, a királyi főltség főkapitánya, Bala Miklós, Báznai Antal és Tamás pap dézsmaszedőknek megparancsolja, hogy az erdélyi káptalan birtokait semmiféle ötvened fizetésére ne kényszerítsék és kényszerítettetni ne engedjék és ne merészeljék. Kolosvár, in festo b. Jacobi apl., M° CCCC° quinquagesimo tertio.

Fasc. 5. n. 47. — Eredeti. — Veres viaszba nyomott pecsétje csak töredék. — Papir 30—22.

Más.: 500—501.

301. 1453. oct. 16. Tarkői Rikolf György és Slibo Bronislav vicevajdák a kolosmonostori conventnek meghagyják, hogy az erdélyi káptalant Bun, Spring, Drassó, Nagyfalu, Kakova,

Kis-Sebes birtokába igtassa be. Torda, in f. h. Galli conf., M^o CCCC^o quinquagesimo tertio.

Fasc. 1. n. 37. — A kolosm. convent transsumtumma, lásd 302. sz. a. *Más.* : 49—52.

302. 1453. oct. 27. A kolosmonost. convent Tarkői Rikolf György és Slibo Bronislav vicevajdáknak jelenti, hogy midőn az erdélyi káptalant Bun, Spring, Drassó, Nagyfalu, Kakova, Kis-Sebes községek birtokába bevezetni akarták, Fahidi Tamást, Gerébék nevében Guthi Demetert és Monyorósy Mysnert a Losonczi familia nevében, mint ellenmondókat, a vajdák elébe megidézte. Octavo die diei introductionis praenotatae, (sabb. prox. ante fest. b. Undecim M. V., anno supra dicto (1453).

Fasc. 1. n. 37. — Eredeti. — Pergam. 29—28. — Pecsétje letőredezett. — Transsumtumát lásd 301. sz. a.

Más. : 49—52. Ugyane tárgyról szól a Cista Albensis IV. fasc. tertius 2-ik száma.

303. 1454. aug. 26. Losonczi István felesége és fiai megvallják, hogy Nagyfaluban lévő Kerekhegy nevű szőlőjüket, a Pálos-remeték szőlője szomszédságában, a Nagyfalu közelében fekvő, általuk alapított zárdának adományozzák. Dat. in clauistro b. M. virg., prope Nagyfalu, anno 1454. die 26. Aug.

Fasc. 2. n. 43. — Eredeti. — Zöld viaszba nyomott pecséttel. — Pergamen 26—33.

304.* 1455. ápr. 20. Calixtus pápa Hinderbach Konrádnak, a regensburgi régi kápolna kanonokjának, ugyanazon egyházban kanonoki javadalmat adományoz. Roma, ap. s. Petrum, anno 1455. 12° kal. Maji.

Eredeti. — Pergamen. 50—35. — A pecsét leesett róla.

305. 1458. május 26. Mátyás király a királyi jövedelmek és adók beszedőinek megparancsolja, hogy mivel a Hunyadi János és Szilágyi Mihály gubernatorok oklevelei szerint az ötvened-jövedelmek az oláh birtokokból az erdélyi káptalannak vannak adva, ezen ötvened felhajtásától általában óvakodjanak és amiatt az illető embereket terhelni ne merészeljék. — Buda, fer. sexta prox. post f. Pentecostes, M^o CCCC^o quinquagesimo octavo.

Fasc. 4. n. 34. — Eredeti. — Pecsétje letőredezett. — Papir 30—22. *Más.* : 124—125.

306. 1458. jun. 3. Szilágyi Mihály gubernator Geréb János vajdának meghagyja, hogy az erdélyi káptalan jobbágysait és népeit az ötvened fizetésére, melyek különben a kincstárt illetnék, ne kényszerítsék, mert az alól fel vannak mentve. Lippa, sabb. prox. post. fest. Corporis Christi, M^o CCCC^o quinquagesimo octavo.

Fasc. 7. n. 4. — Eredeti. — Veres viaszba nyomott pecsétje ép. — Papir 30—20. — Víznyomásos bélyege : egy kör közepén csillag.

Más. : 619.

307. 1458—60 körül. Mátyás király megparancsolja az erd. vajdának, hogy Tinódot, mely az erdélyi káptalanhoz tartozik, de Diódhoz foglalták, adják vissza az erdélyi káptalannak azon határok között, melyeket Hunyadi János kormányzó kijelöltetett volt. (*Kelet nélkül.*)

Fasc. 1. n. 25. — Rozgonyi Sebestyén transsumtuma, l. 308. sz. a.

Más.: 34—35.

308. 1458—1462. ? Rozgonyi Sebestyén vajda bizonyítja, hogy Mátyás királynak Szapolyai Imre kérelmére kiadott levelét, melyet Gothárd erdélyi prépost hozott, kezébe vette. (*Epilogus és datum hiányzik.*)

Fasc. 1. n. 25. — Papir 30—16. — Transsumtumát lásd 307. sz. a.

Más.: 34—35.

309. 1459. május 1. Sartvan Zsigmond és Farkas János vice-vajdák Szász-Kézdi János kérelmére az erdélyi káptalan levelét 1389-ből, Lajos és Zsigmond királyok leveleivel együtt átírva kiadják. Dat. nono die termini praenot., (in oct. festi b. Georgii m.), in loco memorato (Torda) anno M° CCCC° quinquagesimo nono.

Fasc. 7. n. 53. — Vizaknai Miklós vicevajda transsumtuma 1463-ból, lásd 320. sz. a.

Más.: 682—686.

310. 1460 körül. Dénes vajda az erdélyi káptalannak a király nevében megparancsolja, hogy Miklós brassai dékának és királyi káplánnak, ki erdélyi kanonok is, kanonoki jövedelmét ne tartsa vissza, és nem tekintvén az ország és király érdekében tett szolgálatait absentianak, azokat haladéék nélkül adja ki. Janich, die dnico prox. a. Ascens. Domini.

Fasc. 2. n. 18. — Eredeti. — Papiros 22—14. — Víznyomásos bélyege: üstökös.

Más.: 100—101.

311. 1461. márcz. 1. Mátyás király Gothárd erdélyi prépost kérelmére az erdélyi alvajdának megparancsolja, hogy Tinódot, melyet atyja az erdélyi káptalannak adott, de a diódi vár tisztjei elfoglalták, a régi igazi határok között ugyanazon káptalannak adják vissza. — Buda, fer. quarta prox. post dnicam Reminiscere, anno M° CCCC° sexagesimo primo.

Fasc. 1. n. 41. — Papir 29—21. — Pecsétje veres viaszban.

Más.: 56—58.

312. 1461. márcz. 1. Mátyás király a diódi vártisztnek megparancsolja, hogy Tinódot az erdélyi káptalannak régi igazi határai között adja vissza. — Buda, fer. quarta prox. post dnicam Reminiscere, M° CCCC° sexagesimo primo.

Fasc. 4. n. 30. — Eredeti. — Pecsétje veres viaszban. — Papir 29—21., kettészakadva, megromolva.

Más.: 366—367.

313. 1461. ápr. 24. Rozgonyi Sebestyén vajda a kolosm. conventet megbízza, hogy az erdélyi káptalant Tinód birtokába a királyi parancs értelmében igtassa be. Albae, feria sexta, in festo b. Georgii mart., a. M° CCCC° sexagesimo primo.

Fasc. 1. n. 42. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd 315. sz. a.

Más.: 58—59.

314. 1461. jun. 23. Rozgonyi Sebestyén vajda bizonyos, az erdélyi püspökséghez tartozó földnek, mely az Ompoly, a Maros és Váradja között fekszik, határjárására a kolosmonostori conventet megbízza. — Tövis, feria tertia prox. ante f. Nativ. b. Joannis bapt., a. M° CCCC° sexagesimo primo.

Fasc. 5. n. 46. — A kolosm. convent transsumtuma, l. 397. sz. a.

Más.: 496—500.

315. 1461. szept. 26. A kolosmonostori convent Rozgonyi Sebestyén vajdának jelenti, hogy Tinód birtokába az erdélyi káptalant beigtatta sok urak jelenlétében, és ellenmondó senki sem volt. Quinto decimo die restatutionis antedictae (fer. sexta proxima ante f. Invent. s. Crucis) anno supra dicto (1461.)

Fasc. 1. n. 42. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 29—20. — Transsumtumat lásd 313. sz. a.

Más.: 58—59.

316. 1462. febr. 10. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Gothárd erdélyi prépost, a Sebes folyón épített malom jövedelmét a gyula-fehérvári székes-templomban a szent-Gothárd és György oltárai kormányzóinak hagyományozta. In festo s. Scholasticae virg., anno M° CCCC° sexagesimo secundo.

Fasc. 7. n. 20. — Eredeti. — Papiros 20—26. — Víznyomásos bélyeg : kancsó.

Más.: 639—640.

317. 1462. febr. 10. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Rápolyi Gothárd prépost és unokatestvére György, a Bokajban egy patakon lévő malom jövedelmét az általok szent-Gothárd és szent-György tiszteletére állított oltár örökös jövedelmére adományozták. In festo b. Scholasticae virg., M° CCCC° sexagesimo secundo.

Fasc. 3. n. 31. — Ugyanezen káptalan transsumtuma 1547-ből, lásd 525. sz. a.

Más.: 179—180.

318. 1462. febr. 10. Ugyanaz, mint a 317. sz. a.

Fasc. 2. n. 46. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 22—18.

Más.: 142—143.

319. 1462. junius 11. Mátyás király hidvégi Székely Bálintnak megparancsolja, hogy Hidvég és Árapatak dézmáit, melyek az erdélyi káptalanhoz tartoznak, és mégis a töröcsvári vártiszt

lefoglalta, teljes elégtétellel adja és adassa vissza, különben a vajda által fog kötelességére kényszeríttetni. Buda, feria sexta prox. ante fest. s. Trinitatis, a. 1462.

Fasc. 6. n. 45. — Eredeti. — Pecsétel. — Papiros 30—18.
Más.: 596.

320. 1463. június 19. Vizaknai Miklós és Erdélyi István vicevajdák Miklós erdélyi püspök kérésére Sartvan Zsigmond és Farkas János alvajdák 1395-ből, és Zsigmond király 1395-ből, Lajos király 1344-ből kelt leveleit átírva kiadják. Quinto die termini praenotati, (die dnico prox. ante fest. Nativ. b. Joannis bapt.) Torda, M^o CCCC^o sexagesimo tertio.

Fasc. 7. n. 53. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 50—18.
Más.: 682—686.; a másolatokat lásd 229., 309.

321. 1464. febr. 2. Debrethe Mihály, az erd. káptalan jegyzője bizonyítja, hogy János ugocsai főesperes, káptalani dékántól 20 aranyforintot felvett. Albae, in fest. Purif. b. Mariae virg., 1464.

Fasc. 4. n. 12. — Eredeti. — Papir 21—12. — Víznyomásos bélyeg: B betű, alatta farkkal.

Más.: 243—244.

322. 1464. febr. 25. A kolosmonost. convent Szentiváni György és Szilkeréki Gerhart Benedek vajdákhoz jelentést írva bizonyítja, hogy a vizsgálat folytán világosan kiderült, hogy Tinód mindig az erdélyi káptalan tulajdona volt régi időtől fogva. Duodecimo die attestationis praenot., (f. beati Gerardi eppi) anno supradicto (1464.)

Fasc. 5. n. 44. — Eredeti. — Veres viaszba nyomott pecsétje el van töredezve. — Papir 30—34.

Más.: 491—496.

323. 1464. decz. 28. Miklós erdélyi püspök Gothard erdélyi prépostnak megengedi, hogy külön házat építsen, s azt a szent-Gothard és szent-György oltára igazgatóinak hagyományozhassa. Albae Gyulae, 28. Decembr. 1464.

Fasc. 3. n. 4. — Eredeti. — Pecsétje letöredezett. — Perg. 38—25.

Más.: 154—155.

324. 1466. júl. 29. Mátyás király Miklós erdélyi püspök kérelmére megparancsolja Aranyos, Maros, Udvarhely, Csik és Gyergyó székek székelységének, hogy a püspöknek és az ő egyházának, a régi szabadalmak és szokások szerint, a köteles dézsnát fizessék, elhagyván az új szokást, mely szerint csak tizenhatodot fizetnek. Buda, in f. b. Ladisl. regis, M^o CCCC^o sexagesimo sexto.

Fasc. 1. n. 20. — Papir 29—20. — Pecsétje megvan.

Más.: 28.

325. 1466. aug. 9. János vajda a kolosmonostori conventet megkeresi, hogy dengeleghi Pongrácz Jánosnak a káptalan

jószágán, Tinódon elkövetett hatalmaskodásáról, és kétezer forint kártételéről mennél előbb vizsgálatot tartson és jelentést tegyen. Cibinii, sabbato, in vigilia fest. b. Laurentii, M^o CCCC^o sexagesimo sexto.

Fasc. 5. n. 26. — A kolosm. convent transsumtuma, l. 326. sz. a.

Más.: 460—461.

326. 1466. aug. 19. A kolosm. convent János vajdának jelenti, hogy Pongrácz János Tinódon az erdélyi káptalan kárára éppen úgy hatalmaskodott, mint az a vajdai levélben le van írva. Tertio die inquisitionis prae not., (feria tertia an. f. b. Stephani regis) a. supra dicto (1466.)

Fasc. 5. n. 26. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 21—19. — Transsumtuma 325. sz. a.

Más.: 460—461.

327. 1466. aug. 25. Nádaszi [László] és Illyei Dénes fia János alvajdák megkeresik a kolosmonostori conventet, hogy dengelegi Pongrácz Jánost, ki az erdélyi káptalan Tinód jószágán nagy károkat tett, a szent kereszt felmagasztalása nyolczadára a vajda elébe idéztesse. Algyógy, feria secunda prox. ante fest. b. Aegidii abb., M^o CCCC^o sexagesimo sexto.

Fasc. 2. n. 17. — A kolosm. convent transsumtuma, 328. sz. a.

Más.: 99—100.

328. 1466. szept. 11. A kolosmonost. convent Nádasdi László és Illyei János vicevajdáknak jelenti, hogy az erdélyi káptalant Tinód birtokába beigtatták, de a beigtatásnak Pongrácz János ellenmondott, és azért a vajda elébe megidézte. Tertio die evocationis prae not., (fer. quinta prox. post Nativ. b. M. virg.) anno supradicto (1466.)

Fasc. 2. n. 17. — Eredeti. — Pecsétje fehér viaszban, megtöredezve. — Papir. — Kezdeté hiányos. — Víznyomása: A betű; transsumtumát lásd 327. sz. a.

Más.: 99—100.

329. 1466. oct. 9. Mátyás király Miklós erdélyi püspöknek, királyi főkegyuri jogánál fogva minden egyes erdélyi egyházi javadalom (dignitas, personatus, canonicatus, praebenda, altaria) kiosztási és berendezési jogát megengedi és megerősíti. Buda, in festo b. Dionysii conf., M^o CCCC^o sexagesimo sexto.

Fasc. 1. n. 31. — Eredeti. — Perg. 40—27. — Pecsétje elveszett; a pecsét helye kiszakadva és eltépve.

Más.: 41—42.

330. 1468. oct. 8. Mátyás király az erdélyi részekben élő schismaticusoknak megparancsolja, hogy az erdélyi káptalannak járó köteles és törvényes dézmát teljesen, minden hiány nélkül fizessék. Posonii, sabbato prox. post fest. b. Francisci conf., anno M^o CCCC^o sexagesimo octavo.

Fasc. 2. n. 12. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 30—31.
Más.: 92.

331.* 1469. május 22. Majthényi Tamás, a szentjogi convent administratora bizonyítja, hogy losonczi Bánfi István fiai és Báthori Szaniszló fiai kölcsönös hatalmaskodási ügyeikben a király kuriájában egymással kibékültek. Dat. feria quinta prox. ante fest. b. Elenae reginae, a. 1469.

Eredeti. — Pecsétje fehér viaszban csak töredék. — Papir 30—25.

332. 1469. oct. 7. Miklós küüllői főesperes, erdélyi helytartó, az erdélyi káptalannak értésére adja, hogy királyi parancs szerint a gyula-fehérvári várat földig le kell rombolni, és a sánckokat betölteni. Várad, sabbat. prox. post fest. b. Francisci conf., anno 1469.

Fasc. 3. n. 35. — Eredeti. — Pecsétje hiányzik. — Papiros 21—13.
Más.: 200—201.

333. 1470. márcz. 1. Geréb László erdélyi püspök minden erdélyi papnak megparancsolja, hogy Jakab kolosvári plébánus és püspöki helyettes adósait, egyházi fenyték terhe mellett, intsék az adósság megfizetésére. Gyalu, 1^a Martii 1470.

Fasc. 4. n. 28. — Eredeti. — Papiros 28—22., nagyon rongyos.
Más.: 364.

334.* 1470. szept. 9. Mátyás király megparancsolja a csanádi káptalannak, hogy ivánházi Tantos Márton ügyét, szemben az az aradi káptalan kanonokaival, a zarándmegyei Csigottyás nevű birtokot illetőleg vizsgálja meg. Buda, die dnico prox. post fest. Nativ. b. M. virg., a. M^o CCCC^o septuagesimo.

A csanádi káptalan transsumtuma, lásd 335. sz. a.

335.* 1470. szept. 23. A csanádi káptalan Mátyás királynak jelentést teszen az aradi káptalan által elfoglalt zarándi Csigatós vagy (Csigattyus?) nevű helységről ivánházi Tantos Márton ügyében. Quinta die diei inquisitionis (fer. quarta prox. ante fest. b. Mathaei evang.), anno supradicto (1470.)

Eredeti. — Pecséttel. — Papir 23—28. — Transsumtumát lásd 334. sz. a.

336. 1471. aug. 27. Mátyás király megparancsolja a hunyadi várnagynak, hogy a hunyadmegyei dézmát, mely az erdélyi káptalant illeti, elfoglalni ne merészelje, s a dézmaszedésbe ne elegendjek. Buda, feria tertia prox. post fest. b. Barthol., M^o CCCC^o septuagesimo primo.

Fasc. 6. n. 36. — Eredeti. — Veres viasz pecsétje elromlott. — Papir 30—24.

Más.: 583—584.

337. 1473. aug. 26. Mátyás király megparancsolja az erdélyi káptalannak, hogy az ő vára, Szent-Mihályköve körüli

erdőket, melyek Gábor püspökhöz tartoznak, elfoglalni ne merészelje. Buda, fer. quinta prox. post f. b. Barthol. apl., M° CCCC° septuagesimo tertio.

Fasc. 5. n. 32. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 28—22., nagyon megromlott.

Más.: 173—174.

338. 1475. szept. 13. Bethlen Domokos vicevajda Herepei Gergely ügyét az erdélyi káptalan ellen az orbói káptalani emberek hatalmaskodásáról — bizonyos Béd és Orbó között fekvő peres hely miatt, ötszáz márka büntetés terhe alatt a feleket meghíván — a nemesek országos gyűlésére elhalasztja. Tövis, feria quarta prox. ante fest. s. Crucis, M° CCCC° septuagesimo quinto.

Fasc. 4. n. 4. Péter vajda transsumtuma, l. 376. sz. a.

Más.: 229—230.

339. 1477. jul. 12. Geréb László erdélyi püspök az erdélyi káptalan prépostjának, cantor, custos, és főesperes kanonokjainak, altarástáinak, és káplánainak szabad végrendelkezési hatalmat ad. Albae, in profesto b. Margar. virg., M° CCCC° septuagesimo septimo.

Fasc. 7. n. 14. — Eredeti. — Függő pecsétje elveszett, az okmány alsó részével együtt. — Pergam. 30—25.

Más.: 634.

340.* 1477. Erdélyi káptalani-jövedelmek szétosztásának jegyzéke, könyvecske alakjában, négy lap, melynek alsó része alig olvasható, de tartalma a személyzeti és jövedelmi kérdésekben nevezetes. A káptalani akkori distributor magánjegyzéke.

Papíroson, nagyon megevéődve a széleken.

341.* 1478. márcz. 16. Kendi Antal vicevajda megkeresi az erdélyi káptalant, hogy iklódi Deső János hatalmaskodása ügyében, mely szerint Besenyő Lászlónak Jenőben a Szamos folyón lévő malmába betörve, ottan károkat okozott, tartson vizsgálatot és tegyen jelentést. Kend, feria secunda prox. post domin. Ramis palmar., anno M° CCCC° septuagesimo octavo.

Eredeti. — Papiros 20—24. — Pecsétje elromlott.

342. 1478. nov. 30. Fejér Péter társaival jelenti Kendi Antal alvajdának, hogy Lippai Tamás, Herepei Péter árvájának szőlőjébe, mely Orbón, káptalani területen fekszik, berontott, azt elfoglalta és károkat tett. Szent-Pál, in festo b. Andreae ap., 1478.

Fasc. 4. n. 18. — Eredeti. — Pecsétje hiányzik. — Papir 21—19. — Nagyon rongyos.

Más.: a 251. lapon csak kivonatban van, mert már akkor sem tudták olvasni.

343. 1480. május 2. Mátyás király Báthori Istvánnak megparancsolja, tiltaná meg, hogy Vizaknai Miklós fiát Ferenczet, a

segesvári sz.-Domokos-rendű szerzetesek ne háborgassák a feje-
egyházi birtok feléért. Buda, feria tertia prox. post fest. beati
Philippi et Jacobi, M° CCCC° octagesimo.

Fasc. 1. n. 30. — Eredeti. — Pecsétjének helye jól látszik. — Papir
22—22., két részbe szakadva.

Más.: 40—41.

344.* 1481. jul. 20. A zalai convent jelenti Mátyás király-
nak, hogy a Budán feria sexta prox. ante fest. s. Trinitatis kiadott
királyi parancs értelmében vizsgálatot tartottak, és annak tartal-
mát teljesen igazoltak találták az ő kiküldött biztos emberei,
Vitéz György és Pál confrater. Dat. sexto die inquisit. prae-not.,
(in festo Divisionis Apostolor.) anno supradicto (1481.)

Eredeti. — Papir 32—20., de nagyon megegyőve, úgy hogy a királyi
parancs tárgyát bővebben kivennem nem lehetett. — Víznyomásos bélyege:
körben függő mérleg.

345.* 1481. szept. 30. Az erdélyi káptalan bizonyítja,
hogy Szláv Kenéz Kend Miklós comessel egy lónak a havason
történt lelővése és Szaniszló nevű tettes megölése felett kibékült.
Secundo die festi b. Michaelis arch., anno M° CCCC° octa-
gesimo primo.

Eredeti. — Pergam. 36—10. — Pecsétje leesett; az okmány felső
része megszakadozott.

346.* 1482. oct. 4. Bertalan csik-nagyboldogasszonyi al-
esperes plébánus bizonytságot teszen borsovai Fekete Máté,
Delnei Ábrahám, Ranchy János, Delnei Vincze, Miklósi Antal,
Domokos Pál, Ranchy György, Abrámfői Tamás és más tanuk
házassági ügyben tett vallomásairól. Dat. feria sexta prox. post
fest. b. Michaelis arch., 1482.

Eredeti. — Pergam. 25—22. — Pecsétje elveszett.

347. 1484. oct. 10. János vajda Pongrácz Jánosnak Tinó-
don, Diómálon, Miriszlón és Orbón elkövetett hatalmaskodásait
a kolosmonostori convent által megvizsgáltatni rendeli. Tord a
die duico proximo post fest. b. Francisci conf., M° CCCC° octa-
gesimo quarto.

Fasc. 4. n. 22. — A kolosin. convent transsumtumája, lásd 348. sz. a.
Más.: 354—355.

348. 1484. oct. 16. A kolosmon. convent János vajdának
jelenti, hogy dengelegi Pongrácz János hatalmaskodását éppen
olyannak találta vizsgálat folytán, mint a milyennek a vajda
levelében le van írva. Dat. quarta die diei inquisitionis prae-not.,
(feria quarta prox. post fest. b. Francisci conf.) anno supra-
dicto (1484.)

Fasc. 4 n. 22. — Eredeti. — Fehér viaszba nyomott pecsétjének csak
töredéke van. — Papir 29—30. — Transsumtumát lásd 347. sz. a.

Más.: 354—355.

349. 1485 körül. Modrusi Bertalan jogtudor erdélyi püspök-helyettes, Osvald feleségének Katalinnak házassági ügyét előadja. (*Kélet nélkül.*)

Fasc. 5. n. 28. — Eredeti fogalmazvány. — Papir 32—24., nagyon megromolva. Hátán egy más fogalmazvány Bethlen Miklóshoz arról, hogy bizonyos fürdő és mészárszék a gyula-fehérvári kórháznak adassék vissza.

Más.: 468., de csak rövid kivonatban.

350. 1487. jan. 23. Krisztián jogtudor Geréb László erdélyi püspök helyettese, a váci egyházmegyében lévő péterváradai bold. Szűz oltára igazgatását, mely Albert pap lemondása folytán megürült, Udalriknak a biretum fejébe tétele, mint jelvény által törvényesen adományozza. Buda, 1487. január 23.

Fasc. 2. n. 7. — Eredeti. — Pergam. 32—20. — Kék selyemzsinór szálai fennmaradtak. Bár az okmány szépen fennmaradott, pecsétje elveszett.

Más.: 88—89.

351.* 1487. febr. 24. Mátyás király az erdélyi káptalannak megparancsolja, hogy Fischer László jাজczai bán beigtató levelét, melyet Zsigmond királytól hunyadmegyei Alsó-Almás és Kérges jószágokat illetőleg nyert, haladék nélkül a királynak küldje fel. Buda, feria quinta prox. post fest. b. Mathiae apost., anno M^o CCCC^o octagesimo septimo.

Eredeti. — Papir 28—22.

352. 1488. decz. 22. Bátori István vajda a kolosm. conventet megbizza, hogy Szengyeli Lőrinczné végrendelete folytán az erdélyi káptalant a Kolosmegyében fekvő novaji birtokrészbe iktassa be. Kolosvár, feria tertia prox. ante fest. Nativit. Domini, M^o CCCC^o octagesimo octavo.

Fasc. 4. n. 3. — A kolosmonostori convent transsumtuma, lásd 353. sz. a.

Más.: 227—229.

353. 1489. január 10. A kolosmonostori convent Bátori István vajdának jelenti, hogy az erdélyi káptalant Szengyel Lőrinc özvegyének novaji birtokába, Kolosmegyében, bevezette ugyan, de Szentgyörgyi Simon és Sülye Péter a beiktatásnak ellenmondván, a vajda elébe idéztettek. Sexto die introd. et statut., evocat. prae not., (die dnico, prox. ante fest. Epiphaniar.) anno M^o CCCC^o octagesimo nono.

Fasc. 4. n. 3. — Eredeti. — Pecsétje fehér viaszban, töredékben. — Papir 29—20. — Víznyomásos bélyege: körben függő mérleg, felette csillag. — Az okmány felső része rongyos. — Transsumtumát lásd 352. sz. a.

Más.: 227—229.

354.* 1489. aug. 29. Mátyás király Abrudbánya lakóinak egy aranyforint adóját három évre, a bányák művelésének elő-

mozdítása végett, elengedi. Buda, fer. tertia prox. post fest. b. Bartholom. apl., a. M° CCCC° octagesimo nono.

Eredeti. — Papír 30—18. — Szélei és baloldala közepén sokat szenvedett.

355. 1490. jul. 1. Zeuch Bertalan abrudbányai bíró és hites társai, az erdélyi káptalannak, mint földes uroknak esküvel ígérk, hogy elkövetett téves botlásaik elengedéseért, évenként száz arany taxát fognak fizetni. Albae, feria 5. prox. ante fest. Visit. b. M. virg., anno M° CCCC° nonagesimo.

Fasc. 4. n. 7. — Eredeti. — Pecsétje zöld viaszban, eltöredezve. — Papír 30—34. — Viznyomásos bélyege: koronát viselő sas.

Más.: 285—288.

356. 1490. nov. 15. Telegdi István vicevajda megkeresi az erdélyi káptalant, hogy Lőrincz, Déva plébánusa, oláhfenesi birtokát sz.-Lőrincz oltárának hagyományozván, Andrást, azon oltár igazgatóját, ama birtokba iktassa be. — Kolosvár, fer tertia prox. post fest. b. Briccii eppi, M° CCCC° nonagesimo.

Fasc. 4. n. 17. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papír 22—18.

Más.: 350—351.

357. 1491. ápr. 27. Ulászló király megparancsolja az abrudbányai bírónak, hiteseeknek és polgároknak, hogy félre tévén a káros lázadást, az erdélyi káptalannak mint földes uroknak engedelmeskedjenek, mert különben kötelességükre kényszeríteni fogja. Buda, feria quarta prox. post fest. b. Georg. m., anno M° CCCC° nonagesimo primo.

Fasc. 1. n. 46. — Eredeti. — Pecsétjének csak helye látszik. — Papír 28—22., nedvesség miatt szenvedett.

Más.: 66—67.

358. 1491. szept. 14. Telegdi István vicevajda hosszasan elbeszéli az erdélyi püspök, Geréb László fegyverhordozójának, Polyáknak, Enyeden tett veszekedéseit és hatalmaskodásait. Csanád, in festo Exaltat. s. Crucis, anno M° CCCC° nonagesimo primo.

Fasc. 5. n. 49. — Eredeti. — Pecsétje szépen megmaradt. — Papír 45—54.

Más.: 504—513.

359.* 1493. jun. 5. Frianus Joachim, a dominikánusok rendjéből, a szászsebesi szent-Domokos-rendű ház tagjainak kiváltságos ígéretet teszen, s az imák és jó cselekedetek érdeme közöségéről biztosítja. Velence, 1493. jun. 5.

Eredeti. — Pergam. 35—25. — Függő pecsét alatt.

Közli: BEKE ANTAL.

ADALÉKOK

AZ OLÁH VAJDÁK, OLÁH ÉS OROSZ KENÉZEK VAGY SOLTÉSZOK ÉS SZABADOSOK INTÉZMÉNYÉHEZ HAZÁNKBAN.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Hazánk északkeleti szélén, Máramaros-, Ugocsa- és Beregvármegyében kétségtelenül már a magyarok beköltözésekor az ismeretlen eredetű *oláhok* laktak, különösen Beregmegyének Máramaros és Galicziával határos rengetegeiben, hol a szomszéd Gácsországból bejött oroszokkal együttesen az akkor még teljesen uratlan s óriási legelőkön s havasokon pásztorkodással és marhatenyésztéssel foglalkoztak s e végből egyik oromról a másikra, völgyről-völgyre barangoltak s nomád életet folytattak. Ez állandó helyekhez nem szokott oláhokhoz később, valószínűen a tatárdulás után, új csoportok s félszázad multán ismét újak csatlakoztak, különösen, midőn László király 1284-ben Hodostónál az Oldamur vezérlete alatt kóborolt kunokat s kíséretökben volt *oláhokat* megvervén, őket a számukra kijelölt földeken letelepedni készítet. Annyi bizonyos, hogy a XIII. század végén s a következő elején az *oláhok* a beregmegyei keleti völgyekben Bilke, Oláhcsertész, Ilosva s a Hosszuhát környékén már jól szervezett s népes községeket képeztek. Így 1341-ben *Makszem* ilosvai Tattamer oláh birtokos kérelmére¹⁾ Károly király elrendelte, hogy az ő javára az egri káptalan *Makszemháza* nevű telep határát Ilosva és Komlós közt bejárván, határait állapítsa meg. E családbeliek akkor már számos tagból állottak s úgy látszik, azon oláhok, kik már akkor nem kis mennyiségben e környéken laktak és földmiveléssel s gazdászattal foglalkoztak s kik, valószínűen már előbb, telepítésük alkalmával nyert kiváltságos jogaiknál fogva, külön helységi *kenézek* és ez által közösen választott *vajda* fenhatósága alatt éltek, kiváló tekintélynek örültek s talán épen ők a vajdaságot is viselték; ez onnan következtethető, hogy 1364. évben, midőn *Erzsébet királyné* Beregszászon, hol ez

¹⁾ Országos levéltár Dl. 33650.

időben állandó fejedelmi udvart is tartott, ¹⁾ megjelent, s a jogaikban sértett itteni oláhok panaszszal járultak elébe, a királyné Szentmihály ünnep utáni másodnapon itt kiadott rendeletében (Lásd 1. sz. a.) a beregmegyei oláh közönség kérelmére meghagyta, hogy a mennyiben az oláhok a megyei ispán (comes) tiszteitől, kik kiváltságaik ellenére vajda helyett szoktak köztők megjelenni s intézkedni, különféle sérelmeket szenvednek, ennél fogva a Máramarosban és az ország egyéb részeiben lakó oláhok szabadságukhoz képest, ezek is egyetemesen és szabadon válasszanak magoknak külön *közös vajdát*, ki a köztők előforduló ügyeket hivatásszerűen intézze el s ki egyszersmind a királynét illető járulékokat és jövedelmeket híven beszédni s beszolgáltatni tartozzék. Hat év multán azonban ujlag orvoslást kerestek e királynénál, ki meghallgatván a megnevezett oláh családbeliek panaszát, Budán, 1370. évben Szentmihály ünnep előtti negyednapon kelt oklevelében (L. 2. sz. a.) az ő oláhjai: *Makszem* fiai Kelemen, János és István, Miklós fia Simon és Bábné fia Karácson kérelmére, megengedte, hogy a tőle nyert birtokokon, melyeken az oláhok most laknak, az ispán (comes), kisebb ügyeikben pedig az oláhok *vajdája* ítéljen, hol a jog és igazság a panaszlóknak rendszerint és annak idején kiszolgáltassék. Hasonló jogokkal lehettek felruházva azon oláhok is, kik az Ilosvától északfelé nyúló völgyekben, a Hosszuhát nevű hegy mindkét oldalán letelepedtek s itt tíz népes községet alakítottak. E helységek volnának: Dragabartfalva, Medencze, Ardánháza, Hátmeg, Závidfalva, Kerepecz (ma Felső-Schönborn), Lánfalva, Sándorfalva (ma Tőkés), Sztánfalva és Kendereske, melyek külön végvidéket, »*Krajndát*« képeztek; minden helységnek volt saját kenéze, kik ismét együttesen egy *közös vajdát* választottak magoknak, kihez fontosabb ügyekben fordultak. E jogukban azonban idő folytán a közhatalóságok részéről háborgattatván, ők orvoslást 1378. évben Erzsébet királynénál kerestek, ki Budáról 1378. évben kelt rendeletében meghagyta az ország rendjeinek s tiszteinek, hogy a Beregmegyében lakó *kenézeket és oláhokat*, a közbüntények, tolvajlás, rablás és egyéb főbenjáró tények kivételével, bíróságuk alá ne vonják, hanem az őket is illető ügyeiket is a megyei ispán s illetőleg a vajda hatósága előtt tárgyalják. (L. 3. sz.) Ily kivételes állapotjuk majd egy századig tartott, midőn azt a megyei és illetőleg várbeli tisztek ujra háborgatni kezdték, miért is 1466. évben, a munkácsi uradalom Hunyady Jánosnak 1456. aug. 11. történt elhunytával neje Szilágyi Erzsébet asszonyra szállván, ő terjedelmes jószágá megtekintése végett Munkácsra érkezett, a krajnai tíz helység oláhsága panaszával fölkereste őt s általa

¹⁾ Beregvármegye Monographiája III. 93. l.

kegyesen fogadtatott. Kérelmük elintézéséül 1466. nov. 5-én elrendelte (L. 3. sz. a.) s kijelenté, hogy ő a várhoz tartozó jószágok megsejmlélésére idejövén, a krajnai helységeket nyomasztó állapotban találta; miért is azok sorsán javítani akarván, meghagyja tiszteinek: hogy a lakosoktól az eddig évenként adni szokott 12 juh helyett, azontúl csak hatot szedjenek; a sertés és terményfizetet természetben s ne pénzül hajtásák be; a lakosság az együttesen évenként adni szokott hízott marha beszoigáltatásától felmentetett, kivéve azon esetet, ha ő maga érkezne ide vagy a várba új várnagy neveztetné ki. Megtiltotta, hogy a tisztek a Krajnán tartózkodjanak; de ha hivatalból oda mennek, akkor minden helység ebéddel és vacsorával lássa el őket. A tiszt vagy várnagy a terményből 9 vagy 10-ednél többet ne szedjen; a várnagy az emberölőtől 3 márkánál többet sem pénzben, se más vagyonban el ne vehessen; a krajnaiak az eddig dívatozott sajt nál nagyobbbat adni ne tartozzanak; a *kenéz* eddigi jogait és kiváltságait csonkittatlanul gyakorolja; a kiméretni szokott földesuri bor ára fejében a vártisztek többet ne zsaroljanak, mint mennyit az valóban megér. Ha jobbágy küldönczül utra indítatik, lovát senki le ne foglalhassa. Az új megszállók öt évi mentességet élvezzenek.

1493. Corvin János, Munkács ura is kiadott részökre megerősítő levelet, (Lásd 3. sz. a.), melyben előadja, hogy midőn Munkácsra érkezett a végből, hogy panaszkodtak meghallgassa s igazságot szolgáltasson, előtte megjelent Sztánfalvai László vajda egyrésztől s a krajnai 9 helység kenézei, lakói és jobbágyai másrésztől s ezek előtt kijelenté László, hogy őt és testvéreit régi időtől és jögon illetvén a *krajnai vajdaság*, abban magát megerősíttetni kéri, annál inkább, mert egy közelebb Corvin János által kiadott pecsétetes levéllel tudja ehhez való jogát igazolni. Ez ellen a *kenézek* és a nép válaszóla, *hogy nekik állandó vajdájok soha sem volt*, sem átalok László örök időre nem választatott, mert őök évről-évre szoktak a munkácsi várnagy jóváhagyása mellett, egy közöst választani; mely régi gyakorlatot és szokást tanukkal igazolták, valamint azt is, hogy az örökösök nélkül elhunytak vagyonából a várnagyot csupán egy oly három éves tulok illette, melynek szarvára zsineget lehet kötni. Mindezek alapján János herczeg úgy dönté el a kérdést, hogy kijelenté, miszerint László a kiváltságlevelet töle álnok módon szerezte meg, a neki adományozott örökös vajdajogot visszavonja s a krajnaiaknak a választási jogot megadja; egyszermind utasítá a várnagyot, hogy a magvaszakadtak hagyatékából csupán egy harmadfűre járó tulkot vehessen el. (L. 3. sz.)

E kiváltságokat megerősítette 1506. Anna királyné és 1523. Mária királyné, úgy 1562. Szapolyay János is. (3. sz.)

Különben Szilágyi Erzsébet 1475. évben Óbudán kelt levelében Sztánfalvai László vajdának és általa Tivadar és Gergely testvéreinek kenézi jogosítványt adományozott a végből is, hogy Sztánfalva vidékén *Erdőd* nevű új falut népesítsenek meg, megengedvén, hogy az idegen megszállók hét évi adó és munkamentességet élvezzenek s a kenézek a birságok $\frac{1}{3}$ részét magoknak szedhessék s őrlő és kallómalmot építhessenek. E kiváltságlevelet megerősíték Budán 1498-ban vingárti Geréb Péter országbíró és 1506-ban Tivadar kenéz részére Anna királyné. Nevezetes, hogy a királyné »*circumspectus*« czímmel illeti a nevezett vajdát. (L. 5. sz.) A sztánfalvai kenézség egész a XVII-ik századig megmaradt a Sztánfalvai családnál, mennyiben 1645. évben Rákóczy György hat ily nevű kenézt megerősített annak birtokában (44. sz.); 1672. évben azonban már Kopcsa Sándor említették itteni kenézül.

Idő folytán az itteni *oláhok* a Hátvidéken letelepült oroszokkal egybeolvadván, részint elköltözvén, oláh nemzetiségi jellegök teljesen elenyészett s így a XVI. században vajdaságuk is megszűnt s csupán az egyes helységekből a kenézek maradtak fenn, kik azonban már ruthének valának.

Bereg megyében a legrégibb kenézségek közé tartozott a *Sztrabicsó*-helységbeli is, mely a XV. század elején a faluval együtt már pusztulásnak indult; miért is 1466-ban Szilágyi Erzsébet feljogosítá Orosz (Ruthenn) Dániel lucskai jobbágyának fiát Sándort, kinek a sztrabicsói kerületbeli *soltézságot* adományozta, hogy a nagylucskói erdőség közepette lakatlanul, benőtten s elpusztultan álló Sztrabicsó nevű helyet új lakókkal népesítse meg; miért a soltézsoknak a szokott kiváltságokat, az új megszállóknak pedig ily kedvezményeket ígért: 1. hogy az uradalmi tisztek ott állandóul ne lakjanak s ha oda érkeznek, a lakosok nekik csupán egy ebédet és vacsorát adjanak; 2. vérengzésért egy márkányi birságot szedhessenek; 3. a birság egy kilenczed-része illesse a várnagyot; 4. az emberölő vagyonából a várnagy csupán 3 darab marhát vehessen el a maga részére; 5. a várhoz szolgálatot ne tegyenek; 6. *Sándor kenéznek* 2—2 nap dolgozzanak; 7. uri bérül a lakosok annyit fizessenek, mint a szomszéd lucskaiak, végre 8. az idegen megszállók hét évi adómentességben részesüljenek. (L. 4. sz.) Corvin János 1493-ban meghagyta a kiváltság megerősítéséül Derencsényi Péter munkácsi várnagynak, hogy a lakosoktól sertéstized helyett csupán 3 forintot szedjen; a két fentebbi kiváltságot, valamint a Farnosi László és Csetneki János várnagyok által Erzsébet idejében egy malom használatá iránt kiadottat, megerősíté 1523-ban Mária királyné. (4. sz.)

A *nagylucskai kenézség* szintén igen régi; a XV. században már fejedelmileg megerősített. Ugyanis *Szilágyi Erzsébet* alatt

Kozma Elek és Gergely testvérek valának itt kenézek, mint a kik a lucskai kenézségnek felét birták, mert a falu másik fele a vártól elszakasztva, még 1455-ben az Agárdi családnak elzalogosítottatott. 1492. évben Corvin János Munkácson Soltész Kozmának és utódainak adott kenézi kiváltságot, melyet 1505-ben Anna királyné is megerősített Soltész Kozma és György, valamint néhai Elek fia részére Nagylucskának a várhoz tartozott fele részét illetőleg. (L. 6. sz. a.)

A többi kenézségek, melyeket Munkács vára, illetőleg uradalmának urai koronkint alapítottak, következők:

1526. *Mária királyné* az ő oroszának *Szerencsi Jánosnak* ad kenézséget Szerencsfalván. (L. 8. sz.)

1554. *Petrovics Péter Középvizniczén* Virgős Eleknek és

1555. *Nagy-Bubuliskán* Filler Lászlónak és fivéreinek. (L. 9. és 10. sz.)

1562. *Szapolyai János Balásfalván* Balog Demeternek (11. sz.)

1564. szintén ő *Hribócson* Berilla Gergelynek, (12. sz.) kit ez okmányban oláhnak mond.

Miksa király nevében Szentjánosy Lajos nevű uradalmi főnöke:

1568. *Dankófalván* Kóczán Dankónak (13. sz.); ugyanakkor *Kis-Iványi* helységben Kenéz András és Bese Lukács és Simonnak (14. sz.) ad kenézi jogosítványt.

Mágócsy Gáspár a munkácsi vár és uradalom zálogbirtokosa fejedelmi ura nevében a következő kenézleveleket adta ki:

1579. *Kelemenfalván* Kosztya Kelemen részére (15. sz.)

1579. *Körösfalva* alapítására Szük István és Miklósnak (16. sz.)

1579. *Purnyákfalván* Groszovics Ivaskó részére (Lásd 18. szám.)

1581. *Dejkófalván* Dejkó András részére.

1583. *Joboviczán* Jobba Száva részére (L. 19. sz.)

1584. *Izvor* új helység alapítására Uchel Illés és Lizanecz János részére (L. 21. sz.)

1584. *Kis-Bisztrán* Kalabiska János részére (L. 20. sz.)

E kenézleveleket részint Mágócsy Ferencz, részint Eszterházy Miklós gróf 1611-ben és 1613. évben megerősítették.

Rákóczy Zsigmondtól erednek a következő kenézségek:

1588. *Hukliván* Peczkovics Péter és János részére.

1590. *Kisbisztrán* Kalabiska Demeter részére (L. 17. sz. a.)

1592. *Kis-Kohón* Paszka János részére.

1592. *Paszikán* Szitkár Ferencz és Visni Polosics Mátyás részére (L. 22. sz.)

1592. *Olemán* Lizanecz Ferencz s testvérei részére (Lásd

23. szám.) Megjegyzem, hogy e terjedelmes család még maiglan is él itt.

1592. *Nagy-Tibaván* (Bupiscza) Bobály János és Cibár Mihály részére. — Megerősíté 1613. gróf Eszterházy Miklós (L. 24. sz.)

1597. *Kustánfalván* Kosztyán Sándor részére.

» *Nagybisztrán* Melles János és György részére.

» *Melnicsnán* (Sztrojna) Hricsikovics András és Demjén részére.

1599. *Ardánházán* Zicskó Pál és fiai Zicskó Tamás, Gergely és Jakab részére.

Mágócsy Ferencz zálogbirtokos fejedelmi ura nevében a következő kenézleveleket adta ki:

1604. *Szidorfalván* Szidor István részére, melyet 1613. Eszterházy Miklós megerősített.

1607. *Alsó-Vizniczén* Kenéz Márton és külön ugyanott Kenéz Miklós és Sándor részére, mely utóbbit Eszterházy Miklós 1613-ban megerősített (L. 26. és 27. sz.)

1607. *Kornapatak* alapítására Danilovics Andrásnak (L. 25. sz.)

1607. *Sikotárszván* Palkovics András részére.

» *Kisbrestón* Kopcsa Simonnak.

» *Kis-Abránkán* Kusinszky Pálnak.

» *Medenczére* nézve Botta Fülöp és Jakab részére.

» *Vorotniczára* nézve Berengya Mihály oláh részére.

Mindezen okmányokat megerősíté 1613. gróf Eszterházy Miklós.

1607. *Ivaskófalván* Ivaskó László és Péter részére.

» *Vülsinka* új helység alapítására Vülsinki Miklósnak.

» *Nagymogyoróson* Lengyel János és Bacsza Sándornak.

» *Kismogyoróson* Sándor Gergelynek és Tamásnak.

1608. *Oblár* helységben Kenéz Lőrincznek.

» *Nagylohón* Soltész Jakab és Demeternek.

» *Ilkófalván* Vilkó Jánosnak és fivéreinek.

» *Kis-Belebalon* Kenéz János és Miklósnak.

» *Gévénfalván* Gévén Lászlónak (L. 28. sz.)

1610. *Papfalván* Kenéz Ferencznek.

1611. *Ujbisztrán* Lizanecz Jánosnak (L. 33. sz.)

» *Küsornán* Ruppín Istvánnak (L. 32. sz.)

» *Nagy-Rosztokán* Litonovics Lánosnak.

» *Kis-Rosztokán* Kalicsin Jánosnak.

» *Bukovinkán* Zemega Fettykónak (L. 31. sz.)

» *Kanorán* Pirohovics Lőrincz és Pletyák Jánosnak.

» *Szaszókára* nézve Suponyai Péternek.

» *Bubuliskán* (Korkoly új hely alapítására) Szotolec Jánosnak (L. 30. sz.)

Galantai Gróf Eszterházy Miklós és neje Szerdahelyi Dersffy Orsolya a munkácsi vár és uradalom birtokosai következő új kenézleveleket bocsátottak ki 1613. évben:

Szoloczinára nézve Kalabijka László és Sándornak. (Lásd 35. sz.)

Bukócra nézve Orosz Ferencz részére. (L. 34. sz.)

Léczfalvát illetőleg Mohucz Sándornak.

Kendereskén Kenéz Dénesnek és

Kunófalvára nézve Kenéz Jánosnak.

Bethlen Gábor fejedelem nevében annak tisztfőnöke gelsei Ballingh János a következő kenézleveleket adta ki:

1617. *Uj-Rosztokán* Geisovecz Luka részére; ezt megerősíté 1645-ben Rákóczy György. (L. 36. sz.)

1625. *Talamásra* nézve Lengyel Lőrincz számára. (Lásd 38. sz.)

1628. *Volócra* nézve Obeksza Simonnak. Ez okmányt megerősíték utólag 1628. Bethlen Gábor és 1645. Rákóczy György. (L. 37. sz.)

1629. *Szvalyovkán* Vaszkó Miklós részére.

Rákóczy György fejedelem következő, számos kenézkiváltáságlevelet adott ki:

1641. és 1645. *Perekrasznára* nézve Bundás Péter s testvérei részére. (L. 39. sz.)

1642. *Ramocsaházán* Gajdin Mihály és Hátmegesi Pál részére Balling János által (L. 40. sz.)

1645. *Kis-Abránkán* Kusinszki Pál részére. (L. 41. sz.)

» *Kötelniczán* Petrovics Demeternek

» *Brusztópatakon Füzér Demeternek.* (Ennek utódai most is élnek).

1645. *Kis-Szolván* (Szvalyovka) Likoviczki László részére.

» *Csernikén* Czvenkó Gergely és János részére.

» *Szuszkón* Czvenkó Lászlónak.

» *Sztánfalvára* nézve Sztánfalvai László s öt testvére részére. (L. 44. sz.)

1645. *Szerencsfalvára* nézve Sándor Gergely s testvérei részére. (L. 42. sz.)

1646. *Nagy Lucskán* Anda Ferencz szabados részére. (L. 46. sz.)

1646. *Ruszkócson* Antalóczi János, András és István szabadosok részére. (L. 45. sz.)

1646. *Verecsön* Debreczeni Tamás uradalmi tisztfőnök Batykó Fülöp és László részére. (L. 47. sz.)

1648. *Ploszkóra* nézve Lizanecz Sándornak. (L. 49. sz.)

» *Krajnai oroszok* részére (L. 48.) adott ki a fejedelem védlevelet, melyben várbeli tiszteinek meghagyja, hogy a

krajnai jobbágyokat előbbi jogaik élvezetében ne háborgassák s a mennyiben való lenne állításuk, hogy tizedül tojás, tyuk, vaj, olaj, szurok és sajton kívül egyebet nem adtak, tőlük egyebet ne is követeljenek.

Hogy e fejedelem alkalmazottjai és szolgálói iránt is nagylelkű kegyelemmel viseltetett, igazolják a 43. és 50. szám alatt közlött rendeletei, melyek szerint 1645. évben Munkácsi János nevű, szakács inasa kérelmére ennek munkaképtelenné vált bátyját Bubulykón minden adózástól és szerjárástól felmenté; Makszay György uradalmi tisztének pedig Munkácson házat és szőlőt adományozott. (50. sz.)

A főnebbiekből látható, hogy a *kenézek* a községi élet szervezése körül működven, ez által nem csak a közrend, jólét, társadalmi élet fejlesztése, hanem a földesurak anyagi érdeke előmozdítása által is magoknak érdemeket szereztek; ők előbb tekintélyöknél fogva közvetítők voltak a földbirtokosok és meg szállók közt, mire annál inkább szüksége volt a földesuraknak, mert roppant terjedelmű uradalmaik, úgy szólván, néptelenül heverték s a rengetegeekben nomádul barangoló pásztoroktól s vadászoktól vajmi kevés hasznot huztak; az így bejött vadászati s legeltetési díjjal ők meg nem elégedhetvén, természetes, hogy a többet jövedelmező gyarmatosok után kellett látniok. Ezek behívására a kenézek vagy soltészok vállalkoztak, kik az illető földesurtól meghatalmazást nyertek, bizonyos kiváltságok biztosítása és élvezete mellett a kijelölt területen jóra való és *idegen megszállókat* telepíteni, kiknek szintén bizonyos kedvezmények, ideiglenes 2—14 évi adó- és szolgálat-elengedések ígértettek s idővel községet képeztek. Némely helyen a kenéz valóban nagy tekintélynek örvendett; így *Bubuliskán* nemesi jogokat kapott s kenéz-sége *præfecturá*-nak neveztetett. Az ily kenézek a helységben nemcsak a kisebb ügyeket elintézték, hanem a birság egyes részeit magoknak megtarthatták. A kenézek a szerjárástól, közmunkától mentek voltak ugyan, a helyett tartoztak azonban évenként egy-egy nyestet, vagy a helyett 4 forintot, egy karoly-madarat vagy 50 denárt, két császármadarat és drabantpénzül 3 forintot beadni. E drabantpénz hajdan csak hadakozás idején szedtetett, a XVII. század közepén azonban már szokásossá vált. A kenéz továbbá, ha juha volt, sztrongának (juh-beszámolás) idején tartozott 2—2 sajttal a földesúr számára, ha pedig nem volt, 1—1 sajttal. A sztrongásznak (beszedőnek) minden főkenéz tartozott adni 1—1 bárányt és 16 pénzt. A Krajnán fizetett a főkenéz sztrongapénz fejében 3 frtot, 1 bárányt és 16 pénzt; köteles volt továbbá a csikók (az 1649-ki urbér szerint, »*gyermek-lovak*») téli tartására a munkácsi uraság részére évenként 2 köből zabot és 1 szekér szénát beadni. Ha a megürült kenéz-

ségért folyamodó jobbágy ezt elnyeré, tartozott a földesuraságnak ezért 40 frtot fizetni díjúl; az ekép szerzett kiváltságához tartozott azután azon jog is, hogy 12 frtnyi külön díj mellett kenézi (örölő és kalló) malmokat állíthatott, melyekért évenként egy lasnakot és egy pokróczot vagy pénzül 2 frtot adni köteleztetett. A kenézlevelek többnyire oly kikötéssel adtak, hogy a megállapított 2—6 év leforgása alatt a kijelölt helyre új jobbágyokat telepítsenek, különben, ha ez a kenézeknek nem sikerül, a közönséges parasztmunkára fognak köteleztetni.

A *kenészség* a helységben többnyire bizonyos házhoz és telekhez volt kötve, melyen ha több férfi tagból álló család lakott, akkor ezek évenként sorszerint felváltva viselték a főkenészséget; de ha más-más telken laktak, akkor is felváltva évenként egyikök gyakorlá a főkenészséget, míg a többiek a közönséges munkát teljesítették.

A kenészség egyik nemét képezte azon kiváltságos osztály is, mely *szabadosnak* címeztetett; ezek a közjobbágytól eltérő szelidebb bánásmódban részesültek s eleinte többnyire lovon s fegyverrel tartoztak szolgálni, mi azonban idővel módosítatott. Így a nagylucskai szabadosok, kik kenéztelken laktak, uri szolgálatukat levélhordás által teljesítették; a munkácsi uradalmi urbarium szerint a XVII. században tartoztak azonfelül a munkácsi vár kapujához *egy székelly drabantot* s levélhordásra egy postalovát készen tartani s hadakozás idején egy drabantot kiállítani; azonfelül ők, valamint a ruszkóczi és krajnai szabadosok lóháton a szükséges szolgálatot tenni, mint marhát vásárra hajtani, azok gondviselésére, küldetésekre s kísérukül mindenkor elmenni. A Verchovinában (a Beszkid alatti hegyvidéken) is volt néhány ily lovas szabados, még pedig a munkácsi uradalom egész területén 1649. évben összesen 67, míg a sorszerinti főkenézek száma 122-re s a szolgáló kenézeké 117-re ment. Kenéznek ez időn túl már csak azt tekintették a tisztek, ki ily levéllel volt ellátva, különben összeírások alkalmával állása kétségbe vonatott s levélváltásra annál inkább köteleztetett, mert azért az urasági pénztár 40, illetőleg megújításért 20 forinttal gyarapodott.

A kenézi viszony így a XVIII. század közepéig tartott, a mikor a Mária-Terézia-féle urbér behozatala alkalmával a kenészségek kiváltságai s előjogai minden kivétel nélkül eltöröltettek s az utolsó kenézek is kiméletlenül a többi közjobbágyokkal hasonló bánásmód alá vettek; kivételt csupán a lucskai régi s királyi oklevéllel biztosított szabadosok nyertek, azonban ezek sem gyakorolhaták többé az örökös bíróságot s a nemesi felkelőkkel sem harcolhattak egy zászló alatt. Az 1848-ki reform azonban ezek megnyirbált kiváltságait is végleg megszüntette.

Ez alkalommal a kezeimnél levő 85 darab ismeretlen kenéz- és szabados-levél közül hű másolatban közlök 50 darabot, mint olyanokat, melyek még eddig közölve nem lévén, az elmúlt régi kor ez intézménye szellemét híven visszatükrözni képesek.

I. *Erzsébet királynénak a beregmegyei oláhok részére 1364-ben vajdaválasztásra adott kiváltságlevele.*

Nos Elisabeth dei gratia regina Hungariae memoriae commendantes significamus tenore praesentium quibus expedit universis, quod *communitas volacorum* nostrorum in comitatu nostro de Beregh existentium ad nostrae majestatis venientes praesentiam, nobis humilliter supplicarunt in eo videlicet, quod quia ipsi per officiales comitis nostri de Beregh, quos loco woywodae contra libertatem eorum inter ipsos locare est consvetus, diversas iniurias patiuntur, ideo waywodam volacum, qui pro ipsis utilis et honestus videtur, de communi voluntate eis perficere admitteremus, secundumque etiam alii volacii in Maramorosio et aliis partibus regni nostri residentes huiusmodi potirentur libertate. Nos igitur attendentes supplicationem ipsorum volacorum fieri esse congruam, annuimus eisdem volacis nostris, ut waywodam, quem communitas volacorum haberi voluerit, liberam eligendi et praestitendi habeant facultatem, qui omnes causas inter ipsos exortas iudicare debet et fino debito terminare, omnes etiam contra proventus nostros et universa jura ex parte dictorum volacorum nobis et dicto comiti nostro provenientia idem waywoda fideliter nobis tenebitur administrare. Datum in Luppertzaza, secundo die festi beati Michaelis archangeli, anno domini M. CCC^{mo} LX. quarto. Commissio reginalis propria.

(Eredetije, mely bőrhártyára írott és 35 cm. hosszú és 10 cm. széles és 8 sorból áll, a Gorzó-családnál őriztetik Bilkén.)

II. *Erzsébet királyné által 1370. évben a beregmegyei oláhok vajdája részére kiadott kiváltságlevél.*

Nos Elisabeth dei gratia regina Hungariae memoriae commendantes significamus tenore praesentium quibus expedit universis, quod nos ad supplicationem Clementis, Joannis et Stephani filiorum Makzeem ac Symonis, filii Nicolai et Valentini, filii Karachym *volacorum* nostrorum comitatus de Beregh annuentes commisimus, ut super factis possessionum, quas iidem a nostra tenent majestati, in quibus nunc residentiam facere dignoscuntur, comes noster et in aliis causis minoribus waywoda volacorum de praefato comitatu de Beregh eosdem valeant et possint iudicare. Vobis igitur magnificis viris, palatino et judici curiae regiae

eorumque vicegerentibus nunc constitutis et in futurum constituendis firmiter praecipiendo mandamus, quatenus praefatos filios Makszem ac Symonem, filium Nicolai et Valentini, filium Karachun iudicare non debeatis, nec vestro iudicio et iudicatu astare compellatis; si qui enim aliquid actionis contra ipsos habent vel habuerint, id coram comite nostro et waywoda volachorum nostrorum in praedicto comitatu de Beregh prosequantur ordine iuris, ex parte quorum iustitia et satisfactio exhibebitur quibuslibet querulantibus iustitia mediante. Aliud igitur in praemissis facere non audentes. Datum Budaë, feria quarta proxima ante festum beati Michaelis archangeli anno domini MCCC. septuagesimo.

Hátírat pecsét alatt: Scriptae sunt iuxta continentiam verborum litterarum ex commissione baronum.

(Eredetije 31 cm. hosszú és 11 cm. széles bőrhártyán írott és 9 sorból áll; őriztetik a Gorzó-családnál Bilkén.)

III. *A beregmegyei krajnabeli oláhok és kenézek kiváltságairól szóló okmányok.*

Nos *Joannes* secundus dei gratia electus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod pro parte et in personis fidelium nostrorum universorum *keneziorum*, incolarum et jobbagyonum nostrorum in decem possessionibus nostris, scilicet *Dragabratfalva*, *Medencze*, *Ardanháza*, *Hátmeg*, *Závidfalva*, *Kerepecz*, *Lánfalva*, *Sándorfalva*, *Sztánfalva* et *Kenderesfalva* appellatis in pertinentiis *Krajna* existentibus commorantium, exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae serenissimae quondam dominae *Mariae* reginae Hungariae et Bohemiae etc., conjugis serenissimi quondam domini Ludovici regis Hungariae et praedecessoris nostri piae memoriae, in pergamento privilegialiter confectae, chirographo sigilloque suo inpendenti communitae continentes in se confirmative quasdam literas privilegiales serenissimarum quondam dominarum *Annae* et *Elizabeth* reginarum Hungariae et Bohemiae etc. ac illustrissimae quondam Elizabeth genitricis serenissimi principis quondam *Mathiae* regis Hungariae etc. felicis memoriae, item illustrissimi quondam *Joannis Corvini*, Sclavoniae, Opaviae et Liptoviae ducis etc. super certis libertatibus, juribus et privilegiis, nec non constitutionibus censuum per eosdem jobbagyones nostros annuatim nobis solvendorum, ac etiam privilegia *keneziorum* super omnia *vajwodae* ordinatione et electione tenore infrascriptorum, supplicatumque est nobis humiliter, ut praescriptas literas dictae quondam *Mariae* reginae, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratas, gratas et accepta habentes, literis nostris privilegia-

libus de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali inscribi faciendas pro praefatis keneziis, incolis et jobbagyonibus nostris, haeredibusque et posteritatibus universis renovandas perpetuo valituras clementer confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum dictae quondam *Mariae* reginae tenor talis est:

Nos *Maria* dei gratia regina Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nostrae majestatis venerint in praesentiam *kenezii* nostri in ipsorum et universorum populorum et jobbagyonum nostrorum in *decem villis* seu possessionibus nostris, utpote Dragabratfalva, Medencze, Ardánháza, Hátmeg, Zavidfalva, Kerepecz, Lafalva, Kenderesfalva, Sándorfalva et Sztánfalva vocatis in pertinentiis *Krajna* existentibus et habitis commorantium, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quasdam literas serenissimae quondam dominae *Annae reginae*, quae ut antecessit (*így*) matris scilicet serenissimi domini Ludovici regis domini et mariti nostri charissimi in pergameno sub sigillo ejusdem pendenti privilegialiter emanatas et continentes in se quasdam literas privilegiales serenissimae quondam dominae *Elizabeth* dei gratia reginae Hungariae et Poloniae etc., alteras vero illustrissimae quondam dominae *Elizabeth*, serenissimi quondam principis domini *Mathiae* regis Hungariae etc. genitricis, tertias autem illustris quondam Joannis Corvini, Sclavoniae, Opaviae et Liptoviae ducis, continentes in se jura, libertates ac privilegia, nec non constitutiones censuum per eosdem jobbagyones nostros annuatim nobis solvendorum, ac etiam privilegia keneziorum praefatorum super *omnia vajwodae inter ipsos elevatione* et electione tenore infrascriptorum, supplicantes majestati nostrae humiliter, ut praescriptas literas dictae quondam dominae *Annae reginae*, ac omnia in eis contenta ratas, gratas et accepta habentes, literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inscribi faciendas, pro praenotatis keneziis, populisque et jobbagyonibus nostris, nec non haeredibus et posteritatibus eorum universis renovandas perpetuo valituras, confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum dictae quondam dominae *Annae reginae* tenor talis est:

Nos *Anna* dei gratia regina Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nostrae majestatis venientes in praesentiam *kenezii* nostri in ipsorum ac universorum populorum et jobbagyonum nostrorum in *novem villis* seu possessionibus nostris, utpote *Dragu'hfalva* (*így*), Medencze, Ardánháza, Hátmeg, Závidfalva, Kerepecz, Lafalva, Sándorfalva et Sztánfalva vocatis in pertinentiis *Krajna* existentibus habitis commorantes, ex-

hibuerunt nobis et praesentaverunt quasdam ternas literas, unam quidem serenissimae quondam dominae Elizabeth dei gratia reginae Hungariae et Poloniae, in pergamenopatenter confectas, sigilloque suo impresse consignatas, alteras vero illustrissimae quondam dominae Elizabeth, genitricis serenissimi principis quondam domini *Mathiae* dei gratia regis Hungariae etc. felicis memoriae in papiro eodem modo confectas, sigilloque suo similiter impresse communitas, tertias autem illustris quondam *Joannis* Corvini emanatas, sigilloque suo inpendenti corroboratas, continentes in se jura, libertates et privilegia, nec non constitutiones censuum per eosdem jobbagyones nostros annuatim nobis solvere debentium, ac etiam privilegia praefatorum keneziorum super omnia vajvodae inter ipsos elevatione et electione tenore infrascriptorum, supplicantes majestati nostrae humiliter, ut praescriptas ternas literas dictorum serenissimae quondam dominae Elizabeth reginae, ac alterius dominae Elizabeth, nec non Joannis Corvini, ac omnia in eisdem contenta, ratas, gratas et accepta habentes, literisque nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inscribi facien- das pro praenotatis keneziis, populisque et jobbagyionibus nostris, nec non haeredibus et posteritatibus universis suis perpetuo valituras confirmare dignemur. Quarum quidem literarum privilegialium videlicet dictae quondam dominae Elisabeth reginae tenor talis est:

Elizabeth dei gratia regina Hungariae et Poloniae etc. fidelibus suis universis, praelatis, baronibus, comitibus, castellanis, nobilibus, officialibus, nec non civitatibus et liberis villis, earumque rectoribus, iudicibus et villicis, quibus praesentes ostenduntur, salutem et gratiam. Ex querulosa significatione *keneziorum et olachorum* nostrorum in comitatu Beregh existentium intelleximus, quod vos ipsos diversi modo calumniantes judicaretis, neque eorum probationes incessantes, nulla prius justitia in praesentia officialis ipsorum ab eis postulata. Quare fidelitatibus vestris firmiter praecipiendo mandamus, quatenus praedictos *kenezios et olachos* nostros in nullis causis, exceptis publicis furto et latrocinio et criminalibus causis, judicare sitis ausi, nec res et bona eorundem irrequisita justitia prius ab eisdem prohibere praesumatis modo aliquali. Si quid autem actionis contra ipsos habetis vel habueritis, in praesentia comitis nostri de Beregh vel officialium eorundem olachorum prosequi debeat jure observato. Aliud non facturi. Datum *Budae*, feria sexta proxima post dominicam Circumdederunt, anno domini Millesimo trecentesimo septuagesimo octavo.

(L. S.)

Elizabeth regina.

Aliarum vero, scilicet praefatae alterius quondam dominae Elizabeth, tenor talis est :

Nos *Elizabeth* serenissimi principis domini *Mathiae* dei gratia regis Hungariae etc. genitrix memoriae commendamus per praesentes, quod cum nos venissemus visitaturae pertinentias castri nostri Munkács et possessiones in eisdem habitas, satis oppressas et desolatas vidissemus, volentes unamquamque possessionem nostram relinquere in bona dispositione, inter cetera possessiones nostras *valachales* videlicet Kerepecz, Lafalva, Sztánfalva, Závídfalva, Hátmeg, Ardanháza, Medencze, Dragabratfalva et Sándorfalva vocatas, in his dispositionibus et gratiis duximus relinquenda. Primo : quod incolae eorundem possessionum pro censu annuatim solvant singulum florenum, et *keneziis* in eorum medio constitutis pro iis duodecim ovibus, quas ante solvebant, sex duntaxat oves solvant ; de porcis et frugibus more hactenus observato decima non solvatur, ut alias fuit consuetum ; pecudem etiam mactabilem non solvant, excepto dum solae essemus hic, aut novus castellanus ad castrum nostrum praedictum venerit. Item officialis in medio ipsorum incolarum non resideat, si vero in servitiis nostris venerit, in qualibet possessione provideatur sibi de uno prandio vel caena. Item idem officialis vel solus castellanus in birsagiis pro se nil plus possit recipere, quam nonam et decimam partes ; item res et bona homicidarum per castellanum ne auferantur, necque occupentur sine scitu nostro speciali, exceptis tribus mardeis, quae officiali de illorum rebus possint provenire. Item caseum, quem soliti sunt dare castellanis, solvant in solita quantitate, non majorem, quam caseos sunt parare soliti. Item *kenezius* maneat in sua consuetudine. Item pro vinis nostris, quae super eosdem incolas imponuntur, non plus pretii extorqueatur, quam illa vina habent in valore, sed *nec equus* cujusque jobbagyonis nostri causa missionis in legationem auferatur, ipso audito. Quo circa vobis, fideli nostro egregio Blasio literato, castellano castri nostri Munkács praesenti et futuris harum serie praecipimus et mandamus, quatenus hinc in antea praefatos incolas et jobbagyones nostros in praescriptis possessionibus pro tempore commorantes, contra praemissas nostras libertates eisdem datas impedire et molestare non praesumatis, sed eosdem in eisdem per omnia pacifice conservatis. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in oppido nostro Munkács, feria quinta proxima ante festum Omnium Sanctorum, anno domini Millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto. — Caeterum omnibus conditionis hominibus, qui ad praescriptas possessiones nostras venerint moraturi, et in locis vacuis pro se ipsos domos fecerint et habitacula, quinque integrorum annorum libertates duximus

concedendas, per quorum spatium ab eisdem nullum censum, nullam et taxam exigī faciemus. Datum ut supra.

(L. S.)

Elizabeth, m. p.

Tertiarum autem videlicet ipsius Joannis Corvini tenor sequitur in haec verba: Nos *Joannes Corvinus* de *Hunyad*, Sclavoniae, Opaviae et Liptoviae dux etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum nos primum ad oppidum nostrum *Munkács* venissemus et causas quarumlibet querulantium ordine juris discuteramus, de medio aliorum causantium *Ladislaus Vajwoda de Sztánfalva* ab una, parte vero ex altera kenezii et universi populi et jobbagyones nostri de novem villis et possessionibus nostris pertinentes, utpote Drabratfalva, Medencze, Ardánháza, Hátmeg, Závidfalva, Kerepecz, Lafalva, Sándorfalva et Sztánfalva, coram nobis personaliter constituti, idem *Ladislaus* de *Sztánfalva* proposuit eo modo, quo ipse et fratres sui *officium vajwodatus de Krajna* semper et ab antiquo possedissent jure perpetuo, ideo perpetuitas ejusdem vajwodae ipsius concerneret. Volens idem *Ladislaus* actione sua comprobare, exhibuit quasdam literas nostras patenter in pergameni super Budae confectas et emanatas, sigillo nostro independenti consignatas, coram nobis inspicere exhibere curavit, quae taliter edocebant, quod nos ad expositionem dicti *Ladyslai* de *Sztánfalva* eodem in officio vajwodatus de *Krajna* confirmassemus, idemque eidem donassemus, pluribus autem documentis neque literalibus, neque testimonialibus minime potuit comprobare. Quibus sic habitis idem *Ladislaus* de *Sztánfalva* causa in praemissa per nos justitiam et judicium sibi postulavit elargiri, quo audito kenezii et universi populi atque jobbagyones nostri de dictis novem villis pertinentes *Krajna* nostram exurgentes praesentiam responderunt ex adverso, quomodo ipsi nunquam perpetuum vajwodam habuissent, nec ipse *Ladislaus* officium vajwodatus de *Krajna* jure perpetuo possedisset, neque eundem concerneret, sed semper et ab antiquo, quo memoria hominum comprehenderet, tali libertate usi fuissent, quod illum, quem kenezii et tota communitas de *Krajna* maluisset, pari voto et cum consensu castellanorum nostrorum singulis annis ad officium vajwodatus ex *Krajna* elegisset, et in horum verborum verificatione iidem kenezii et coeteri populi nostri pertinentes plurimos testes coram nobis adduxere, qui jurati per omnia requisiti et attestati sunt et fassi omnia praemissa sic et suo modo facta fuisse, quemadmodum dicti kenezii et universi populi de *Krajnya* coram nobis proposuerunt et expresserunt, praeterea, si quempiam keneziorum aut aliorum colonorum haeredes habentes ex ipsis mori contingeret, de talium rebus et bonis castellanus

castri nostri Munkács, neque officiales sui nil pro se recipere potuerunt; si autem absque haeredibus decessisset, de talium rebus et bonis unum vitulum trium annorum, et non plus, *vulgo tulok*, ad cornua cujus corda apponi potest, castellanus pro se recipere potuit. Quibus sic habitis supplicaverunt iidem kenezii et universi populi nostri de pertinentiis Krajna coram nobis, ut eosdem in ipsorum antiquis libertatibus conservare, causaque in praemissa iustitiam et finalem deliberationem impartiri dignaremur. Verum licet dictus Ladislaus de Sztánfalva praescriptas literas nostras super confirmatione vajvodatus a nobis pro se extraxerit, quibus actionem suam comprobare voluerit, tamen quia eas insufficientes esse conspeximus ex eo, quod eas literas nostras indebite a nobis impetrasse et extraxisse perspicue cognovimus: propterea huiusmodi literas nostras a nobis indebite et false impetratas retractavimus, cassavimusque et nullius vigoris esse censuimus, nihilominus tamen ille Ladislaus de Sztánfalva kenesiatum possessionum nostrarum *Tökés alias Sándorfalva* et Sztánfalva perpetuo in filios filiorum ut habet possident. Nos itaque habito superinde consilio praemature rationibus et causis expressis actionem dictorum keneziorum nostrorum pertinentium Krajna justam fore manifeste cognovimus, pro eo judicantes decernendo committimus eo modo, ut ipsi kenezii et communitas populi de pertinentiis Krajna communi consensu et de voluntate beneplacita castellanorum nostrorum pro tempore constitutorum singulis annis quem maluerint, ad officium vajvodatus de pertinentiis Krajna pro se eligere possint et valeant, juxta vero antiquam libertatem et consuetudinem in hac parte conservatam. Praeterea si aliquem kenezium seu valachorum nostrorum pertinentem Krajna haeredes habens mori contingat, de rebus et bonis talium castellanus castri nostri Munkacs, sive officialis pro tempore constitutus, nil pro se recipere valeat, sed in haeredes illius devolventur; si autem aliquem ex istis absque haeredibus decedere contingat, ex tunc de rebus et bonis talium unum duntaxat vitulum trium annorum, et non plus, *vulgo tulok*, super cujus cornua corda apponi potest, castellano castri nostri praefati pro tempore constituto juxta eorum antiquam consuetudinem persolvere debeant et teneantur. Praeterea eosdem kenesios et totam communitatem populi de pertinentiis Krajna in omnibus libertatibus eorum, praerogativis, quibus tempore genitoris regis Mathiae et progenitorum nostrorum charissimorum usi fuerint et gavis, quasque ipsis perpetuo duraturas confirmamus, tenere et conservare decrevimus, deliberavimus et voluimus, mandantes fidelibus egregiis nostris *Petro et Paulo de Derenchen* praesentibus, futurisque castellanis, provisoribus, caeterisque factoribus castri nostri Munkács praescripti harum serie firmissime committimus, quatenus a modo deinceps

praescriptos kenezios et communitatem populi de pertinentiis Krajnya in omnibus praescriptis libertatibus, aliis etiam omnibus, quibus tempore genitoris et progenitorum nostrorum charissimorum usi fuerunt et gavisi, tenere et conservare debeat et teneamini, ipsosque contra jura et libertates ipsorum aliam solutionem vel aliud onus in consvetum praesumatis agere et compellere, eisdemque more solito singulis annis cum consensu tamen nostro vajwodam, quem maluerint, pro se eligere permittatis et permitti faciatis. Praeterea antiqua eorum lege et consvetudine atque modo superius specificato vitulum trium annorum sive castratum taurum, ad cuius cornua corda apponi potest, ab eisdem, et non aliter contigerit, exigatis et exigi faciatis. Secus in praemissis non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutus. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras eisdem duximus concedendas. Datum in oppido nostro Munkács, feria tertia proxima ante festum beatae Dorottheae virginis et martiris, anno domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio.

(L. S.)

Joannes, m. p.

Nos itaque supplicatione praefatorum keneziorum nostro-
rum pro ipsis et pro praedictis jobbagyonibus nostris, ipsorumque
haeredibus et successoribus nostrae modo quo supra porrecta
majestati benigne exaudita et clementer admissa, praescriptas
literas dictorum quondam serenissimae dominae Elizabeth reginae
ac alterius praefatae quondam dominae Elizabeth, nec non etiam
praedicti quondam Joannis Corvini ducis non abrasas, non can-
cellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus
vitio et suspitione carentes praesentibus literis nostris privi-
legialibus insertas, quoad omnes earum continentias, clausulas
et articulos, in quantum eadem rite et legitime sunt emanatae,
viribusque eorum veritas suffragatur, acceptamus, approbamus,
ratificamus et roboramus, aliisque omnibus et singulis tenore
earundem literarum clarius expressis et specificatis consensum
nostrum praebuimus, praebemusque pariter et assensum. Et nihi-
lominus vobis fidelibus nostris egregiis *Stephano Zott* et *Emerico*
Toringio praesentibus, futurisque castellanis castri nostri Mun-
kács, ipsorumque vicecastellanis et officialibus, aliisque omnibus
et singulis factoribus nostris in praefato castro nostro Munkács
constitutis et constituendis, item iudicibus et juratis civibus in
praedicto oppido nostro Munkács pro tempore constitutis prae-
sentibus serie committimus et mandamus, quatenus praefatos
kenezios, populosque et jobbagyones nostros praenominatis
novem villis in pertinentiis Krajna habitis commorantes, contra
jura praemissa, libertates et privilegia eisdem per praenotatos

quondam dominam Elizabeth reginam, ac etiam alteram quoque dominam Elizabeth, nec non dominum Joannem Corvinum datas et concessa, consequenterque etiam per majestatem nostram confirmatas et corroboratas impedire, molestare et quovis modo damnificare non praesumatis nec sitis ausi modo aliquali, sed eosdem in eisdem libere ac pacifice conservare et conservari facere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus in praemissis non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In quorum omnium et singulorum memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras in pergamento privilegialiter emanatas, secretoque sigillo nostro, quo ut regina Hungariae utimur, inpendenti communitas duximus eisdem concedendas. Datum Budae, in dominica Occuli, anno domini Millesimo quingentesimo sexto.

(L. S.)

Anna regina, m. p.

Nos itaque supplicatione praefatorum keneziorum nostrorum pro ipsis et pro praedictis jobbagyonibus nostris ipsorumque haeredibus et posteritatibus nostrae modo quo supra porrecta majestati benigne exaudita et clementer admissa, praescriptas literas dictae quondam serenissimae dominae *Annae* reginae non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes, praesentibus literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas, eatenus quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, rebus sicut praefertur sic se habentibus et citra omne praejudicium nostrum acceptamus, approbamus, ratificamus et roboramus, aliisque omnibus et singulis in tenore earundem literarum clarius expressis et specificatis consensum nostrum praebuimus, praebeamusque pariter et assensum. Et nihilominus vobis fidelibus nostris egregiis castellanis, nec non vicecastellanis ac provisoribus, caeterisque quibusvis factoribus, et officialibus dicti castri nostri *Munkács* praesentibus et futuris, praesentem notitiam habituris et omnibus subditis nostris, praesentibus serie committimus et mandamus, quatenus praefatos kenezios, populosque et jobbagyones nostros in praenominatis decem villis in pertinentia *Krajna* habitis commorantes contra praemissa jura, libertates et privilegia eisdem per praenotatam dominam *Annam* reginam datas et commissa, consequenterque etiam per majestatem nostram confirmatas et collecta, impedire, molestare et quovis modo damnificare non praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali, sed eosdem in eisdem libere et pacifice conservare et conservari facere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus in praemissis non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In quorum omnium et

singulorum memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales manu nostra propria et pendenti sigillo nostro consignatas dedimus eisdem gratiose concedendas. Datum *Budae*, feria secunda, in festo beatae Margarethae virginis et martiris, anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo tertio

(L. S.) Maria regina, m. p.

Nos igitur supplicatione pro parte praefatorum keneziorum et jobbagyonum nostrorum, haeredumque eorum et successorum, nostrae modo quo supra porrecta majestati, regia benignitate exaudita et clementer admissa, praescriptas literas dictae quondam serenissimae Mariae reginae non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicionem carentes, praesentibusque literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas eatenus, quatenus eadem rite et legitime existant emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus. Et nihilominus vobis fidelibus nostris egregiis *Thomae Dacso* praefecto et *Francisco Galtövy* castellanis, ac *Demetrio Kerepeczy* provisorii, aliis item officialibus et factoribus praedictae arcis nostrae Munkács modernis et futuris, praesentem notitiam habituris, committimus et mandamus firmiter, ut praescriptos kenezios, incolas et jobbagyones nostros in praedictis decem villis in pertinentiis *Krajna* habitis commorantes, contra praemissa jura, libertates et privilegia eisdem per praefatam olim dominam Mariam reginam datas et concessa, ac etiam per majestatem nostram confirmata, impedire, turbare et quovis modo damnificare non praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali, sed eosdem in eisdem libere ac pacifice conservare et conservari facere, modis omnibus teneamini. Secus in praemissis non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. In quorum omnium fidem et testimonium, firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales manu nostra propria sigilloque nostro autentico communitas esse duximus eisdem concedendas. Datum in arce nostra *Gyalu*, die vigesima tertia Aprilis, anno Millesimo quingentesimo sexagesimo secundo.

Joannes rex electus, m. p.

(L. S.) Michael Chyaky, cancellarius.

Közli: LEHOCZKY TIVADAR.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Kálmáncsehy Márton életéhez.

Dávid Ferencz levele. 1557. márcz. 1.

Gratiam et pacem a Deo patre per Christum precatur. Si quid vobis viri pietate et humanitate graves dignum et amplitudini nominis vestri et meae personae conveniens literis missis declarare potui, id sane et magnae voluptati et responsui mihi esse duco, nec enim video, quid in hac vita foelicius homini contingere possit, quam gratitudinem et animi promptitudinem honestis declarare ingeniis illudque affirmare ausim, me inde ab initio mutationis praesentis et miserrimae singularibus votis orasse dominum, ut me ex hac confoederatione turcica et servituti tristi eriperet monstrato aliquo bono modo et ordine, cuius rei primum gradum vocatione humanitatum vestrarum, ut medio legitimo mihi demonstratum esse quam facillime conjicio, neque quod ad voluntatem meam attinet, quidquam deesse iudico, quin vel cum praesente weredario venissem, nisi me primum gloria filii Dei manere iuberet. Martinus enim Claudus ¹⁾ sectae sacramentariorum in Wngaria antesignanus per dominum locumtenentem in Transylvaniam inductus vel concordiae vel disputationis praetendit speciem ac omnino illis diebus urbem nostram est ingressus, cum vestrarum humanitatum acciperem literas. Spero igitur huius causae discussionem et foelicem eventum propediem. Secundo consulte et gravi deliberatione id fieri video a vobis, senatores iustitia et gravitate ornat, quod me commodam invenire ad vos commeandi occasionem jubetis, nunc enim eo nequaquam praesto est, cum animi principum nostrorum ita sint exacerbati, ut ii, qui saltem verbis partibus Germanorum se favere declarant, ut vel priventur bonis vel mittantur in exilium, taceo et aliquem ultro ad vestras partes transmigrare permittant, nisi

¹⁾ Kálmáncsehy Sánta Márton.

quod clam hinc discedunt aut sua exercent mercimonia. Ego vero cum sim publica persona et multis suspectus sim, cum publice periurio contradixerim, nunc movendo pedem insimulati criminis me reum facerem ac extremi periculi occasionem mihi et meis inducerem. Clam vero etiamsi velim discedere non possum nec salvo honore debeo, omnino spero brevi vel pacis conditionibus vel armis motas tumultus sedari, imo et hanc ob causam preces meas privatas et publicas ad patrem domini nostri Jhesu Christi fundo ac eas ratas fore confido, ut cito vel metamorphosis vel via ingrediendi divinitus monstretur. Velim igitur humanitates vestras hanc causam vel saltem usque ad festum Georgii differre, ubi haec tragedia quorsum evasura sit, aliquod dabit specimen. Si vero intra id tempus commoda egrediendi offerretur occasio, eam nequaquam intermitterem. De proventibus sollicitus non sum, cum sciam et vos ministerium Evangelii magnificare et laborantibus in vinea domini aequam preparare mercedem, illud tamen dixerim me omnibus modis elaboraturum, ut vos de me concepta opinio non fallat, seu quo ad docendum, seu quo ad administrationem ceremoniarum. Ut igitur antea datum responsum cathodicum repetam, si humanitates vestrae et vitae et fortunae meis in hoc casu consulere voluerint et expectare egrediendi facultatem, sufficiente Deo vires et robur, inutilis minister non ero. Si vero hac mora difficilis videtur, nollem ecclesiam vestrarum humanitatum mea mora et absentia in iacturam et damnum aliquod incurrere, imo et praesente weredario elaboravi, ut in urbem vestram transmitterem pium et doctum virum dominum Dionysium Colossiensem, qui nunc apud nos in exilio est, eo quod contra favorem turcicum publicas preces instituerat, ut interea vestrarum humanitatum ecclesiam reperet, (*így!*) quousque ego subsequi possem, sed propter adversam valetudinem iter aggredi non potuit, spero tamen cum recuperata valetudine induci posse. His vos senatores prudentia et gravitate spectatos benevalere cupio.

Raptim Colossvar 1. die Martii anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo.

Vestris humanitatibus addictus
Franciscus Davidis
pastor ecclesiae Dei nunc Colosvar.

Külczim : Inclito senatui Cassoviensium dominis et patronis digna reverentia colendis.

Alatta más kézzel : Lectae coram senatu die 16. Martii anno 1557.; promittit se ad Georgii festum adventurum.

.(Papiroson.)

1557. augusztus 12.

Gratiam et pacem a Deo patre per Jesum Christum. Mi domine Anthoni. Quod ad te nullas a tanto tempore dederim literas, ne putes me a te alienum fore, quem tibi tam a longo tempore habes persuasum amicum, idem ille sum Michael, qui tibi et aliis saltem piis fratribus fui, ego enim nec in doctrina Christiana, nec in moribus sum mutatus, quomodocunque iudicor a nonnullis phanaticis hominibus ac falsis fratribus, nuncupor enim nunc papista, nunc delirus senex, eo quod cum mortuis aris non pugno, nec templa effringo nec mensam induco in baptismo ascisco compadres, qui in persona infantis spondent, fidem abrenuntiant mundo, Sathanae et carni quodque alias ordinatas caerimonias in ecclesia relineo, quod sub specie panis et vini verum corpus Christi et sanguinem profiteor et dico, phanaticas illas a Sathana excogitatas glossas non admitto, quemadmodum illorum spiritus in se ipsis diversus nec sibi constans. Nam unus dicit Christum adesse in Coena suo modo, unus figurative, is non recte, alius significative, nec hic recte sed demonstrative. Nec ille recte sed spiritualiter et sacramentaliter, sed nec hic tetigit, sed quintus signum corporis Christi non res, nec ille recte sed quintus relative et officio adest in Coena, sed quis posset eorum phanaticas opiniones enumerare, qui faciunt Christum mendacem et eius spiritum, quem promissum dedit discipulis, et nunc dat omnibus fidelibus, nihil docens, nihil suggerens nisi quod Christus docuit, accipiendo panem, dixit esse corpus suum non figurativum, sed quod pro nobis traditum est, illud nos iussit manducare et sanguinem bibere in commemorationem ipsius. Haec mihi scribenti redditae sunt mihi literae Gregorii, qui rediens Witemberga vocatus ad nos divertit, quem inter alia colloquia hortabar pie, ut soleo, ne diversum sentirent praesertim de Coena Domini ab ecclesia Witembergensi, ille in suis literis scripsit suam sententiam adeo intricate, ut videtur mihi dignum esse, quae posset adnumerari inter spiritus erroneos, de quibus dixi nisi si forte explicatius seipsum exponat, quamvis ut firmam suam apud me reddat, adducit Philippum in testimonium, Philippum ita sentire de Coena Domini, quod pace boni adolescentis dicendo pedibus facile ire in eius sententiam non possum, quandoquidem habeo et ipse Philippi sententiam de Coena Domini in locis eiusdem communibus. Item dicit se concionatum esse aliquoties ad petita incliti senatus Cassoviensis, quod non reprobo, si legitimo modo id factum ab eodem sit, quandoquidem Apostolus vetat docere in ecclesia sine legitima vocatione, esto, quod a senatu sit vocatus, ut vocatus erat Daton et Abyron, tamen poenas non effigit, hoc absit id me dicere ex invidia. Velim itaque mi Antoni, ut paucis

significares, quid in suis concionibus docuerit, nam sunt nonnulli, qui eum usque ad aëra extollunt, ut Herodem populus in actis dicens: vox dei non hominis, alii diversum dicunt eum perditissimam sectam Martini Kalmanczehi docere, qui totus est Arianus, Stankarus, anabaptista, sacramentarius et quidnon. Tantum de his. Item cupit in literis suis meam sententiam intelligere, cui et poteris ostendere, ego aliam sententiam de Coena Domini non habeo, nisi quam docuit Christus, et Paulus a Domino accepit, eam professus sum a quottannis et profiteor nunc, et profitebor deo volente quoad vivam. Ego in Coena Dominica ullos tropos, ullas figuras, nec glossas admitto, nec quod video, nec quod gusto, nec quod ratione comprehendo id credo, sed quod non video, quod non sentio ratione, quod mihi dictat Dominus in verbo suo, accipiendo panem et poculum, dicens esse suum corpus et suum sanguinem, hoc credo, hoc manduco, bibo, quod me iubet manducare corpus, bibere suum sanguinem in commemorationem ipsius transsubstantiationem non admitto, manet panis et vinum, quia sic Domino visum est dare suum corpus ad manducandum, sanguinem ad bibendum. Judicent illi, ego non dijudico corpus dominicum. Itaque haec pauca de his. Te itaque rogo una cum tuis collegis, quos habes, ut animadvertas et vigiles super ecclesiam Christi sanguine suo praecioso redemptam, ut jubet Dominus cavere a talibus, qui veniunt non legitime vocati, item ab his, qui perditissimas sectas in ecclesiam inducunt. Nam deus noster non est deus dissensionis, sed pacis et unitatis, in cuius unitate servet deus suam ecclesiam, gubernet suo spiritu in gloriam sui nominis et electorum suorum salutem Amen. Datum in Epperies, 12. Augusti anno domini 1557.

Michael Polyankay tuus in omnibus.

Nostrum Mathiam Czebay fac salutes nomine meo diligenter, cum quo fac, stude concordiae verae Christianitatis, ut vere et ne male audiat verbum dei per nos, sed glorificetur pater domini nostri Jesu Christi. Saluta tamen dominum Gregorium, de quo faxit omnia bona et quae ad gloriam dei spectat, audire de eodem possem.

Kivül: Docto ac pio viro domino Antonio Zenthkyrally nunc fidei verbi Dei ministro Kassowie, fratri sibi in Christo charissimo.

1557. a u g u s t u s 12.

Venerabilis Domine, Amice honorande. Salutem et nostri commendationem. Vocavimus ad munus concionatoris eruditum Gregorium N. Zegediensem, qui nuper Viteberga venit, qui quidem Gregorius dicit se ita esse obligatum Dominationi

Vestrae, ut sine eiusdem consensu et permissione etsi vellet, non tamen posset apud nos munus illud suscipere, propterea videlicet, quod Dominationis Vestrae sumptibus Vitebergae studuisset. Unde non decere sibi id citra voluntatem Do. V., ne in vitium ingratitude incidere, facere. Rogamus itaque Do. Vestram, ut D. V. velit illi potestatem dare suscipiendi officii memorati apud nos, si id fieri potest. Nam et hic multis servire posset. In reliquo cupimus Do. Vestram bene valere. Datum Cassoviae, feria quinta proxima ante festum Assumptionis gloriosissimae virginis Mariae, matris filii Dei, anno salutis 1557.

Judex et jurati cives
civitatis Cassoviensis.

Kivül: Venerabili viro, domino Martino Kalmachey (*igy*) concionatori in oppido Debreczen, etc. amico nobis honorando.

Alatta: Scriptae die 12. Augusti ex mandato domini iudicis Emerici Patschner.

(Eredeti fogalmazvány papiroson Kassa város levéltárában 3393. sz. a.; Kromer Lénárd, városi jegyző kezeírása.)

1557. december 21.

Prudentes ac circumspecti domini amici et vicini nobis semper observandissimi. Salutem ac servitiorum nostrorum debitam oblationem. Palam iam apud dominationes vestras esse credimus negocium domini Gregorii literati huius scholae nostrae rectoris, qualiter istis diebus hic contigerit. Cum igitur tam dominus Martinus doctor, quam etiam ipse Gregorius literatus a nobis pendebant, bona vicinitas id ostendisset et ostenderet, ut D. V. in ea re et eiusdem rectoris scholae nostrae abductione extra scitum nostrum non egissent, sed a nobis eius negocium omne prosequi debuissent et primo quoque tempore, nam ipse dominus Gregorius literatus fuit et est in eo munere docendus, (*igy!*) nobis servitor conductitius. Nescimus igitur ab eisdem nomine boni accipere, quod talem servitorem nostrum conductitium nobis insciis e nostri medio abducere conati sunt et voluerunt, quod nos cum D. Vestris minime ageremus, sed cum finaliter illum conatum D. vestrarum persensissemus secundum officium nostrum, istis duabus de causis eum retinuimus, quin est nobis obligatus ad serviendum et nolumus sine eo carere; alia item causa est, quod videbamus dominum Martinum doctorem pium nostrum praedicatorem per manus Dei misericordes in maxima teneri aegritudine, quo e medio nostri ex hac vita sublato, habere possimus loco ipsius eum paratum pro concionatore futurum, cuius domini Martini tantam aegritudinem

homo etiam D. vestrarum simul et necessitatem in hac re nostram scribere et significare nunc possumus tanquam bonis dominis et vicinis nostris, quod Deus ipse altissimus vitam ipsius domini Martini finivit et animam suam, non haesitamus, quin ad celestia regna et aeterna gaudia consortiumque sanctorum transtulerit, corpus autem suum terrae et sepulturae cum christianis fratribus hodie commendavimus. Cum igitur et antea ipsum dominum Gregorium literatum, si ipse dominus Martinus e vivis eripietur, in locum suum elegerimus, eodem modo et nunc ipsum loco domini Martini iam demortui, in concionatorem nostrum delegimus et substituimus, quare D. vestras tanquam dominos et vicinos nostros observandos petimus amicabiliter, velint nobis (ut est christianum) in hac re modis omnibus ignoscere, quod eum secundum desiderium earundem eo non dimiserimus, quum nolumus omnino sine eo et ipsi defficare, quibus omnem amicitiam nostram offerimus et easdem multum felices valere optamus. Dat. Debrecini, feria tertia in festo divi Thomae apostoli anno 1557.

Judex et ceteri cives iurati oppidi Debreczen
et totus senatus.

Külczin: Prudentibus ac circumspectis dominis, iudici ceterisque iuratis civibus ac toto senatui regiae civitatis Cassoviensis etc. dominis amicis et vicinis nostris nobis semper observandissimis.

Alatta más kézzel: Mortuus est Martinus Kalnanchey in Debrecen anno 1557.; sepultus die S. Thomae (dec. 21.); Gregorius pastor eiusdem ecclesiae factus.

(Papiroson.)

Közli: IFJ. KEMÉNY L.

Adatok a nagy-enyedi ref. főiskola történetéhez.

I. 1571. j u n. 22.

Nos Gregorius Igeni iudex primarius, Stephanus Sipos, Ladislaus Szabó, Iosephus Zewchy, Martinus Szász, Urbanus Thót, Nicolaus Csiszár, Paulus literatus Tollkötő, Andreas Bányay, Gregorius Révész, Stephanus Felvinczy, Emericus Bolgár, Paulus Borbándi, Benedictus Zalay, Elias Nehéz, Andreas Ötves, Lucas Borbándi, Franciscus Pontyos, Michael Szitás, Gallus literatus ac Ioannes Zewchy consules, Balthasar Barbély, Michael Kóródi, Anthonius Halász, Stephanus Oláh, Demetrius Kóródi et Alexander Szigyártó iurati cives civitatis Albensis recognoscimus per praesentes, quod cum serenissimus princeps dominus Ioannes secundus dei gratia electus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc., dominus noster clementissimus ultima sua testa-

mentaria dispositione in restaurationem ac erectionem honestarum aedium scholae Albensis intra muros habitae, ac usum studiosorum florenos mille quingentos; item in aedificationem et restaurationem commodarum aedium xenodochii Albensis, ac usum pauperum florenos quingentos pie et clementer legavisset, ac reverendissimus et magnifici domini Michael Csáky cancellarius, Caspar Békés de Kornját supremus cubicularius, Christophorus Hagymás de Beregszó in Szolnok-Mediocri, Stanislaus Nyesevski in Zaránd comites comitatum consiliarii ac testamentarii sacrae maiestatis electae nos benevole requisivissent, ut pecuniae summam florenos bis mille ad manus nostras recipere-mus ac aedificii scholae, pariter et xenodochii curam habere vellemus. Nos itaque maturo consilio intra nos prae habito conditionem ea lege accipere statuimus, ut universa a sacra electa regia maiestate defuncta, domino et principe nostro clementissimo modo praemisso legata, videlicet bis mille florenos in argento puro, marcas centum et quinquaginta quatuor ac piseta quadraginta duo valoris florenorum mille ducentorum et triginta novem; item in parata pecunia florenos septingentos sexaginta unum plene et integre, sine ullo defectu levavimus, obligantes nos, ut nominatam summam bis mille florenos in omnem eventum ad aedificationem et erectionem commodarum habitationum in usum scholasticorum ac xenodochii restaurationem et sustentationem tam studiosorum scholae, quam pauperum in xenodochio degentium citra quemlibet defectum exponemus et exponi fideliter curabimus, assecurantes et promittentes eisdem dominis testamentariis nos fideliter et diligenter rem ad finem reducturos, ac super expositis eisdem dominis testamentariis rationem reddituros. Alioqui si videlicet pecuniae summam in destinatum usum scholae et xenodochii non exponeremus ac mala fide in negotio fidei nostrae commisso egisse iudicaremur, recipimus in nos nostro et civitatis Albensis nomine totam summam male expositam in omnem eventum renumeraturos et ad plenum reddituros. Et nihilominus de hac summa bis mille florenorum per nos hac ratione ad plenum levata ipsos dominos testamentarios quietos et expeditos reddimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datae Albae Iuliae, die vigesimo secundo mensis Iunii, anno domini Millesimo quingentesimo septuagesimo primo.

(Fogalmazvány orsz. ltár gy.-fvári kápt.osztály, Comitatus Albens. Cista IV. fasc. 5. nr. 61.)

II. 1638. oct. 6.

Gelei István, Alstedius és Csulai György aláírásával erősített nyugtató levél, mely szerint I. Rákóczy György a nagy-enyedi collegium-

nak Bethlen Gábor által hagyott s általa kölcsönvett 20,000 forintot visszafizette.

(Káptalani hiteles kiadvány, 1638. okt. 10., orsz. ltár gyula-fejérvári kápt. osztály, Comitatus Albens. Cista II. fasc. 5 nr. 18. — A vörösvári levéltárban való eredetiről közölte: Szilágyi Sándor, Értekezések a tört. tudományok köréből XI. k. VI. szám »Bethlen Gábor fejérvári siremléke és alapítványai« 17—19. ll.)

III. 1640. május 30.

Én Geleji K. István erdélyi orthodoxus püspök etc. testálok róla ez kézírásában, hogy a mi kegyelmes urunk, Rákóczi György fejedelmünk ő nagysága az öt ezer tallérokról, melyek kellettenek Monostornak, a boldog emlékezetű üdvözült néhai Kékedi Zsigmond uramtól ő nagyságától az ecclesiának deákok taníttatásokra testamentumban legált részeért, egyszer is másszor is az ecclesiát contentálta kész pénzü, tallérul három ízben szolgáltatván kezemhez talleros 4000, hoc est négyezer ezüst tallérokat, az ötödik ezeret pedig ő nagysága Besenyőért tudván, az melyet is acceptáltunk. Kinek nagyobb bizonyására adom ez pecsétés kezem írását. Actum Albae Iuliae, anno 1640., 30. Maji.

Idem qui supra m. p.

(L. S.)

(Eredetije orsz. lt. gyula-fehérvári kápt. oszt. Comitatus Albens. Cista IV. fasc. 5. nr. 41.)

IV. 1662. december 7.

I. Testis Anna Szegedi, reverendi quondam Stephani Gelei episcopi ecclesiarum orthodoxarum in Transsylvania relicta vidua annorum sexaginta septem, ad conscientiam et fidem deo debitam fassa est in hunc modum: Azt tudom, hogy mikor az üdvözült uram halálához közel volna, Csulai György udvari praedicator és Bisterfeld collegium professora uraim oda jövőn házunkhoz Fejérváratt, felnyitván szegény uram egyik ládát, mely elég magas és hosszú vala, egy séngest és fertályt, és monda: Im látja kegyelmetek, mennyi pénzt szerzettem én mind az collegium és ecclesia számára sok szorgalmatossággal; az láda pedig az közepin kétfelé volt csinálva deszkával, mely lábában arany, tallér és egyébféle pénz lehetett. Más láda is volt, melyben sok ezüst eszközök voltak ugyanott, melyet Csulai uram reá küldvén elvitetett maga házához szekéren.

Ad 2-dum nihil dicit.

Ad 3-tium nihil.

Ad 4-tum nihil.

II. Reverendus dominus Stephanus Gelei iunior annorum 32, ad conscientiam et fidem deo debitam sic fassus est: Tudom azt, mikor Gelei István uram számot vetett Csulai urammal és Bisterfelddel az collegium bonumiról, adott somma kész pénz taltért és egyébfélét hetvenöt ezer forintot azzal együtt, az melyet interesre kiadott volt másoknak; addito hoc etiam pro lucidiori declaratione: hogy midőn megnevezett Csulai és Bisterfeldius uraim az pénzt megolvassván, öt forint hijával találák volna, és az hijával az 75 ezer forint ki nem telnék, hogy az praespecificált Csulai és Bisterfeld uraimat annak ujonnan való olvasásával ne fárasztaná, az maga pénzből tette le nekiek.

Az ezüst és arany marháknak számát nem tudom, mivel akkor azt ghira számra meg nem mérték én tudtomra; azt tudom, hogy igen sok volt, úgy annyira, hogy az ládát, kiben az bonumok voltak, a szekérre fel nem teheték, hanem Csulai uram az maga servitorival (harangozók vagy egyházfiak, vagy mások akárkik voltak) hordatta el vélek az maga házához. Számát nem tudom, de tudom, hogy igen sok volt.

Interesre adott Szászsebesben s Fejérváratt timároknak, mézsárosoknak, egyebeknek is.

Adott Kemény János akkori fejedelemnek is Csulai egy ecclesia poharát, melyben volt arany ötszáz. Annak felette egy ecclesiához való tárgyért, melyet az úrvacsorája osztogatására adtak volt az fejedelmek, melyben mennyi arany lehetett, nem tudom, de úgy kébzem (*így*), nem volt kevesebb száz aranynál.

Alján: Lett az fassio anno 1662. die 7. Decembris.

(Fogalmazvány töredék, orsz. ltár gy.-fvári kápt. oszt. Comitatus Albens. Cista V. fasc. 1. nr. 19.)

V. 1664. május 21.

Mi ide alább megirt személyek, az erdélyi orthodoxum collegiumnak tanítói, értvén, hogy im nem régen azt a collegium házát, melyben a bódog emlékezetű Alstedius és Bisterfeld uramék, azután Isacus Basirius laktanak Fejérváratt, Bánfi Zsigmond uram ő kegyelme maga számára statuáltatta volna, annak a statutiónak mind a collegium képében s mind az egész orthodoxa religión levő erdélyi praedicatorok képében solenniter contradicálunk; mivel bódog emlékezetű fejedelmektől collegium számára conferáltatott, annak tanítóitól ez ideig pacifice et legitime, mostanában pedig becsületes vicecuratorától Lipcsei György uramtól bizonyos ideig lakóul birattatott: azért sollemnis contradictiót tészünk, sőt bár Lipcsei uram is tisztí szerént repulsiót tött volna. Hogy peng az okot praetendálják némelyek, hogy a collegium ott nincsen, azért ingyen elfoglal-

hatni, az nem külömb, mintha azt mondaná valaki, hogy Bánfi uram Beczében nem lakik, azért ingyen collegium számára foglalhatni. Enyedén, 21. Maji, anni 1664.

Collegii reformatorum Enyedini plantati moderatores et professores,

Petrus Vásárhelyi, m. p.

Samuel Enyedi, m. p.

(Eredetije orsz. ltár gyula-fejérvári kápt. oszt. Comitatus Albens. Cista IV fasc. 5. nr. 25.)

VI. 1675. január 1.

Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus et sicularum comes etc. fidelibus nostris spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus, supremis et vicecomitibus iudicibusque nobilium quorumquunque comitatum, item capitaneis et iudicibus regiis supremis, viceiudicibusque regiis quarumvis sedium siculicalium, necnon capitaneis, praefectis, provisoribus, castellanis arcium, signanter autem Francisco Rédei de Kis-Réde consiliario nostro intimo, comitatus Colosiensis comiti supremo, sedis siculicalis Udvarhely iudici regio itidem supremo, civitatis Kolosvár capitaneo similiter supremo, ut et vicecapitaneo, ductori primario coeterisque iuratis assessoribus eiusdem civitatis Kolosvár, praeterea tricesimatoribus, teloniatoribus et eorum vicesgerentibus, prudentibus denique ac circumspectis primariis regiis ac sedium iudicibus coeterisque iuratis civibus, senatoribus ac villicis quarumquunque civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, cunctis etiam aliis, quorum interest seu intererit, praesentes nostras visuris nobis dilectis salutem et gratiam nostram.

Im nemes vitézlő Lipcsei György, nagy-enyedi Szabó Keresztély híveinket, nagy-enyedi collegiumunknak vicecuratorit bocsátottuk ki, hogy az megírt collegiumnak valaholott olyan adóssági volnának, melyet néhai püspök Csulai György uram adott volna ki az collegium pénzéből, ¹⁾ a nemes országnak aféle

¹⁾ Egy ilyen adósságról állít ki 1653. márczius 15-én Mihályfalván (Alsófejérm.) lakó Szalánczi Gábor kötelezvényt a fejérvári káptalan előtt, mely szerint ő Csulai Györgytől »az fejérvári collegium pénzéből kétezer forint garas és pótura pénzt, id est flor. 2000« vett fel kölcsön, igérván évenként fizetni a 2000 forint után 200 forintot. Mit ha tenni elmulasztaná ő vagy utódai, felhatalmazza a püspököt, hogy »fejérvármezeiyebeli örményszékési portiómat egy viceispánnal is ő kegyelme elfoglaltathassa és biraltathassa usque ad refusionem et depositionem summae praetactae, cessálván penig az lucrumnak administratiója mentést az capitalis summának administratiójakor.« (Káptalani hiteles kiadványe orsz. ltár gy.-fevári kápt. oszt. Comitatus Albensis Cista I. fasc. 4. nr. 34.)

liquidumoknak megvételéről a *Compilata Constitutió*ban irt *articulussa continentia*ja szerint élhessék és éljék meg minden személyválogatás nélkül irremissibiliter. Minek okáért kegyelmesen és serio parancsoljuk kegyelmeteknek és hűségeteknek, requiráltatván azon dolgokban megírt *curator* hűveinktől, valamben a kegyelmetek segítsége kívántatnék, succurrálni el ne mulassa, mutassa meg ezen dologban is tisztiben s hivataljában való híven eljárását és hozzánk s parancsolatunkhoz tartozó kötelességét kegyelmetek. Hogyha pedig valami oly akadályok miatt magok személyek szerint azon dologban jelen nem lehetnétek, az arra rendeltetett embereknek vagy *annualis procurator*oknak is, arról adott levelünket látván nálok, legyen segítségül, procedálhassanak parancsolatunk szerint a reájok bízattatott adósságoknak felszedésében hasznosan. *Nec secus facturi. Praesentibus perfectis exhibenti restitutiis. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die prima mensis Ianuarii, anno domini Millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto.*

(Egykorú, egyszerű másolat orsz. ltár gy.-fvári kápt. oszt. Comitatus Albens. Cista IV. fasc. 4. nr. 8.)

VII. 1675. j u n. 27.

Fejérvármegyében fejérvári collegium, mely most ezen Fejérvármegyében Nagy-Enyedre collocáltatott, egyik *vicecurator*a, nemes Fejérvármegyében Fejérváratt lakó Lipcsei György uram által solenniter protestáltat azon itt kegyelmetek káptalan uraimék előtt az fejérvári káptalanban, mivel csak mostanában esett értésére, hogy néhai tekintetes nemzetes losonczi Bánfi Péterné, tekintetes nemzetes Somlyai Krisztina asszony ő kegyelme életében úgy disponált volt, hogy itt Erdélyben Fejérvármegyében Kis-Enyeden az mely részjósza volt, azon jószágot integre ez fenn megírt collegiumnak adta és hagyta volt ő kegyelme holta után cum omnibus suis pertinentiis et proventibus; mely dispositióját fenn megírt patronának az collegium nem tudván, gondot sem tudott rá viselni, hanem meghalván és ez világból kikültezván ez megnevezett patrona, per defectum seminis néhai boldog emlékezetű idősbik Rákóczy György fejedelem ő nagysága megírt kisenyedi részjószaát *fiscus* számára elfoglaltatta s birta, és medio tempore néhai nemzetes Balpataki János uram relictájának, nemes Kardos Annának és fiainak, Balpataki Ferencznek és Jánosnak donatióval adta, melynek vigorával mostan Borberekben ezen Fejérvármegyében lakó nemzetes Balpataki János uram bírja és manuteneálja. Azért fenn megírt mód szerint protestálván az collegium megnevezett patronának, nemzetes Somlyai Krisztinának testamentaria dispositióját in vigore kívánja hagyni,

sőt penes hanc protestationem azon kis-enyedi jószágot ki is akarja venni Balpataki János uramtól, ha szép szerint kezéből ki nem bocsátja, törvényes útakot is kész elküvetni, minden egyébféle remediumokat is; sőt contradicál az collegium in toto, bírásától is arceálja Balpataki János uramot és két ágon levő posteritását praesentis protestationis per vigorem. Datum Albae Iuliae, die 27. Iunii, 1675.

(Fogalmazvány országos levéltár gy.-fvári kápt. oszt. Comitatus Albens. Cista IV. fasc. 4. nr. 8.)

Közli: B. S.

Baranyai Bogády András testamentuma.

1643. j a n. 4.

Atyának, Fiúnak és Szent Lélek Úr Istennek nevében Amen.

Tudván nyilván, mely bizonytalan légyen embernek az ő élete s nem ígérhetvén csak egy szempillantásig való halálom prorogatióját, magának az én Istenemnek (legelsőbb) ajánlom lölkemet, vegye hozzá ő Szent Felsége (melyet a végre is váltott meg az én ödvöztítőm), valamikor ő Szent Felsége kedve és akaratja tartja.

Hogy pedig feleségem s gyermekim között, kiszólítván engem Isten előbb e világból, ne támadjon valami ízetlenkedés és vizálgodás, ily rendelést teszek közöttök, ha Isten áldását akarják venni, ahoz alkalmaztossák magokat gyermekim.

Elsőben ha ez útomban, vagy azután is halálom történnék, az Atyámfia viseljen gondot minden jószágomra mind addig, valamig István fiam ¹⁾ nem lisen alkalmas az gondviselésre; kit Isten engedvén érni neki, adassék kezéhez az pjechói jószág, Udicsával egyetemben, ily okkal, hogy udicsai jövedelemnek felét ő percipálja, felét pedig Miklós tanítására az Atyámfia.

Az is felnevekedvén övé legyen fele azon udicsai jövedelemnek; Hanzlikfalván pedig tizenegy sellért birjon, faházzal együtt és földeknek, réteknek harmadával.

Az többit éppen birja az Atyámfia kőházzal együtt maga, fiam Palkó és leányim Suska s Kristinka számára zlatóczy szőlővel egyetemben és az örökös driethomai két jobbágyhelylyel.

Ugyanott Driethomán a Miklós birja Viszocsányi János úr két jobbágyát in florenis 300; ha kiváltják, vegye fel pénzét és mást szerezzen magának rajta s el ne vesztesse a pénzt.

Trencsini házának piacz felől való részét grádicsig birja az Atyámfia, alatta való örög pinczével együtt a főlházakat

¹⁾ Nagy Iván munkájában ezen István nincs a családfűn, csak Miklós és Pál; a legidősebbik volt.

is, grádiestúl fogva való részt pedig Istók s Miklós város kerítéséig birja kis pinczével együtt; az grádics köz legyen s az istálló és sellér szobája bóttal együtt.

Mivel pedig több földek esnek Pjechoń Istók számára, suppleáltassék ezaránt Babon az Miklós defectusa, hogy aequalitas legyen közöttök.

Ha pedig Istók hanzlikfalvai lakást választaná inkább magának, lássa, in eo casu Pjechoń udicsai fél részszel birja az Atyámfia, míg Miklós felnevekessék (*így*) és taníttassa abból.

Két részét pedig Hanzlikfalvának driethomai örökös jobbagyokkal, zlatóczy szőlővel, záblathi portiómna két részét és trencsini háznak felét, ha szintén meghalának is gyermeki, mégis birja, valamíg nevemet viseli, csak az jószágot el ne idegenítse, sőt építse és ingó marhábul is részessé tegye két öregbik fiamot, mivelhogy én durante matrimonio pénzt adhattam ki, és itt Hanzlikfalván az jószágot szaporíthattam, Isten után az ő szorgalmatoskodásának köszönhettem.

Mikor bejő ideje, az több nitravármegyei jószággal Nemczénnel is igazán osztozkodjék meg Istók Miklóssal, ha mindketten élnek; addig azért mindenekkel bírjon az Atyámfia, csak tanításukra fiaimnak viseljen gondot, de pápista oskolába semmiképpen ne küldje őket.

Ha két öregbik fiam deficiálna (kit Isten ne adjon), szálljon Palkóra hanzlikfalvai s záblathi portio, melyet Miklósnak hagytam, több ide való jószággal együtt.

Udicsai pedig Topos része örökén övé legyen, az pjechoń udvarház is, melyet szegény Atyám szörzött Záluszký Jánostúl, de az több pjechoń portiókat birja csak in florenis 541, melyet adtam Egresdynének, Mocsárynének és Liptaynének, azt letévén neki Litassy István maradéki, ereszsze ki nekik.

Deficiálnván azért Palkó is, mindenek hasonló formán és módon száljanak Krisztina leányomra s az annyára.

Azok is deficiálnván, Litassy jószág regrediáljon csak Litassy István maradékira; szegény atyám s magam keresménye pedig is ugyan ő reájuk, több hugaim s néném gyermekével együtt: excepto eo: hogy Udicsán Toposs portiója praecise Litassy Pál uramé és maradékié legyen; Gyóry Ferencznek pedig extra portionem ipsius kétszáz forintot adjanak az én keresményemből, ha él addig, vagy maradékinak, vagy Szomárovszky három sellérét.

Ha Suska leányom élne addig, mikor nittra- s barsvármegyei jószággal osztozkodnék az két fiam, és az Atyámfia mellett vagy másutt is lenne, harmad rész jövedelem azokból övé legyen.

Hol pedig, noha reméntelen, mindazáltal Isten házasság-beli állapottal áldaná szegényt, az egész jószágbul legyen költ-

ség kiházásítására és ruhájára; nyitra-, barsvármegyei jószág-nak is harmadát adják nékie, ha mind a két fiam él; ha csak egy, felét, ha egyik sem, éppen; az atyám s magam keresményibe pedig in defectu masculini sexus haeredum meorum úgy succedáljon, mint Krisztina.

Az mi kevés készpénzbéli költségem vagyon, hagyom az Atyámtíának s gyermekinek, szerezzen jószágocskát nekik rajta az mennyi lehet, in casu tamen mortis eorum et matris etiam az is Istókra s Miklósra száljon.

Kardokkal fiaim osztozkodjanak meg mind hárman, annak hárma aranyos, egyik ezüstös mindennapi.

Istóké, Miklósé, Suskaé négy kicsin ezüst pohárka s három kalán, egyike közöttük eltörött; azonkívül tizenegv fődölös aranyozott virágos kupám van, tizenkettődik csiga pohár, két ezüst pohár aranyozott karajú, egy kannácska, egy szerecsendió pohár, három füdeletlen sáhosan aranyozott pohár, azok mind magamé. Az Atyámfia vegye el az csiga pohárt, három füdeles kupával együtt, az többi egyaránt oszoljon gyermekim között; egy kin járó pohárka is vagyon, és négy ezüst kalán, szegény atyámé, az is többivel együtt oszoljon köztök, ha addig valamelyik azok közül el nem vész. Az successio azaránt is megtartassék.

Lábas marhám, juhóm nékem kevés vala, mivel Manczföld idejében elveszett volt, hanem Mottesiczbúl adott marhábul is szaporodott meg már alkalmasint Isten áldása után, s ha megmarad, abból is akaratja szerint éljen addig az Atyámtí; ha az tanulást elhagyják Istók, Miklós, adjon részt nekik mindenféle lábas marhábul.

Blaskovith Szabó György árváinak van egy levele az én testamentumos táskámban, ha eljönne, adják kezéhez.

Ha az Úr Isten az Atyámtíát kiszólitaná ez világbul és arra való volna az Istók, hogy gyermekimre gondot viselhetne, birja az egész jószágot s abbul viseljen gondot minden szükségekre, kiváltképpen tanításokra több gyermekimnek is, (ideje eljövén) mindeniknek felől praescribált mód szerint adja ki az övét.

Hol pedig az Atyámtí élne és férhez is menne, ő tartsa az maga két gyermekét, ha itt akar lakni, szabad légyen vele, csak hitit meg ne változtassa, és gyermekimnek az jószágban kárt ne tegyen (kit nem is remélek, hogy megcselekedje, bizom is Isten malasztja által való tökéletességhez), alioquin ha kiváltképpen (kitől Isten szent fiáért oltalmazza) religióját megváltoztatná, kiadván országunk törvénye szerént valami illetné, tutor úraimék ő kegyelmek másképpen provideáljanak gyermekimnek, Istenért kérem ő kegyelmeket.

Tutorul pedig hagyom ipam uramot Mottesiczky Pál uramot, Ujfalussy Gergely uramot, Mednyánszky Jónás uramot,

Zaluszky János uramat, Litassy Pál uramat, Mattyasovszky Menyhárt uramat, Gosztonyi Miklós uramat, Hodossy Ferencz uramat, Mottesiczky András uramat, kérem leginkább azon ő kegyelmeket Christus Jézusnak kénszenvedéseért, legyenek azon, igaz Augustana Confessióban és isteni félelemben neveltessenek gyermekim, mely ő kegyelmek köresztény nagy jó cselekedeti Christusnak ítélőszéke előtt is tündököljék az Ítélet napján, melylyel nem is késik már ő Szent Felsége Amen.

Főispán urunk ő nagysága megemlékezvén az maga kötelességéről, melylyel ex officio supremi comitis köteles ad defendendos orphanos, mind pedig az én sok rendbéli fáradságomról és szolgálatomról tudom patronizálni fog az feleségemnek s gyermekimnek holtom után.

Az mely hatszáz tallért adott vala ő nagysága, arról való obligatoriamat nem jött eszemben hogy megadta volna ő nagysága, arról az pénzről azért van jegyzésem kettő is azon táskában.

András mesternél is szegénynél marad vala huszonöt tallerről való obligatoriam, de megcontentáltam vala szegényt többi között sóval is Bethlen fejedelem háboruakor, mikor igen drága vala, másképpen is megelégittem.

Azon kívül sehol semmi adósságom nincsen Istennek hála, Litassy Pál úr száz aranyán kívül, erről is van obligatoria.

Mivel az Atyámfia, mostani feleségem gyermekinek ez dispositióm szerint nem lesz részek pjechói udvarházban, mely szegény atyám keresménye, csak successiójuk, azon kívül pedig az Atyámfiával együtt csak két részt hagytam itt nekik, igen contentusok lehetnek ez rendeléssel; hol pedig meg nem akarnák tartani, szegény atyám keresménye oszoljon köztök hatfelé; feleségem jure dotis, leányom pedig jure capillari vegyenek részt benne (salva permanente etiam in isto casu successione prout supra specificatur).

Magam acquisitiója pedig, úgymint Kavka, Rakolabszky, Szomarovszky, Vagyenek, Petrikek portiója extra hoc legyen feleségemé, gyermekié Palkóé, Christináé, olyan módon és formán, az mint már disponáltam, salva permanente etiam hic pro Stephano, Nicolao filiis Susannaque filia successione ut supra.

Győry Ferencz ama pénze gringavai szőlőn van, juxta reversales condam Emerici Győry patris ipsius, s mivel szegény atyja eladta az gringavai szőlőt, trencsini házán keresse azt, extra hoc, mivel azon trencsini házát bazini jószágára felvett pénzzel vette, abból is részt vehet, communicálni köll vele az atyja reversálisát azon 300 forint felől s két részt vehet azon házból.

Ha Istók, vagy Miklós fiaim ide száll Hanzlikfalvára s gazdálkodni fog az faháznál, hogy korcsmázással kárt ne tegye-

nek egymásnak az Atyámfiával, pro ratione portionis bonorum úgy kell elintézniök az korcsmán árultatást, hogy alternatim legyen, a mikor az Atyámfia itt árultat sert, amaz városi háznál árultasson meg e contra, et vice versa.

Actum in Hanzlikfalva 13^a Decembris 1640.

Andreas Bogády, m. p.

Egybejáró két kupácskát adtak azután, és Erdélyből hoztam két födeles kupát 1641. 28^a Maji. Irtam 1642.

Adtam feleségemmel együtt petrovai jobbágyra és sellérre florenos 375., Sujánszky majorjára florenos 480. Az feleségemé s tőle való gyermekemé légyen, több gyermekimnek successiót hagyok benne.

Mosteneczi két jobbágy Pjechohoz légyen, arra is feleségemmel együtt adtam 300 florenos, de legyen Miklósé s Istóké.

Hanzlikfalván pedig valamit acquiráltam testamentum után, abból is harmadrész excindáltassék Istvánnak s Miklósnak.

A. B., m. p.

Császár urunk adta arany láncz légyen Kristináé, császárné asszonyunk adta ezüst palaczk feleségemé; ha azért ezek deficiálnának, szálljon több ezüst mível együtt több gyermekimre s ne vesszen tőlek mód nélkül.

Szegény feleségem és leányom Klobusiczkyné paraphernomja és ruhái felől hogy gyermekim között villongás és kérdés ne támadjon, arról így informálok őket: hogy feleségem kezénél semmi sem maradtott, Klobusiczkyné még hogy hajadon vala, egy régi bársony szoknyácskát, kit hozzá csináltattam vala, ki is nyílt volt belőle, adtam Szobonya Pál uram örögbik leányának, az többi, mivel elvitte vala szegény leányom magával Patakra, nemcsak szegény atyja ruháit, hanem az kit magam is vettem vala nekik s az mindenféle fejér ruhával (mely fejér ruhában.... szerént.... valóba semmit sem hagyott vala itthon. még csak öcscsének is Suskának szegény leányom Klobusiczkyné) ott maradtott Patakon, mivel urának Klobusiczky uramnak legálta vala őket szegény leányom, hanem ő kegyelme jó akaratjából egy veres bársony kis subát, melyet én vettem vala Klobusiczkynének, köldött ajándékon Kristinának, és egy haj színő szoknyát (melyet lakadalomkor vettem vala szegény feleségem után), de azt is Szobonyáné asszonyunk harmadik leányának adtam ajándékon.

Actum Trenchinii die 4ta Januarii 1643.

Andreas Bogády, m. p.

Litassy Pál uramtúl is vettem egy arany lánczocskát 33 aranyon, ujat, az is legyen feleségemé (mivel ő vele vettem),

Kristináé successione et hic reservata pro liberis superstitibus in casu defectus consortis et filiae Christinae.

Az én kegyelmes uram erdélyi fejedelem képére vert egy néhány aranyat adtam ajándékon régen feleségemnek; az egy néhány győző is feleségemé s Kristináé légyen.

Trenchinii eadem die 4ta Januarii 1643.

Andreas Bogády, m. p.

Kirül: Testamentum Andreae Bogády ex processu Fasc. 32. N° 1645., contento extractum de A° 1642.

Egy XVIII-dik századbéli másolat magyar nyelven és latin fordításban, czíme: Testamentum Andreae Bogady ex Hungarico in Latinum verum, reperibile in processu successionali Pauli et Christinae Bogady, Stephani Sirmiensi conthoralis, contra Nicolaum itidem Bogady ad divisionem substantiae ab obitu fratris Stephani Bogady remansac N° 1658., suscitato Processuum fasciculo 32. N° 1645.

Közli: SZFRÉMI.

Szunyogi Mátyás regéczi várnagy instructiója.

1632. decz. 2.

Instructio pro egregio Matthia Szunyogi arcis nostrae Regécz primario castellano.

Mivelhogy semminémű állapot ez világon oly állhatatos és tökéletes nem lehet, ha jó rendtartástól és szorgalmatos gondviseléstől nem vezéreltetik, hogy föl ne bomoljon, annak okáért mi is ebben másoknak jó példájok szerint ez helynek dicséretes rendtartását követvén, várunkat egy fő gondviselő porkoláb nélkül nem hagyhattuk, hanem megtekintvén nemes és vitézlő Szunyogi Mátyás uramnak sok esztendőktől fogván való igaz tökéletes és hűségese szolgálóját, tetszett ez helynek fő porkolábságát ő kegyelmére biznunk ez instructio szerint:

1. Mindeneknek előtte megemlékezvén porkoláb uram az ő kglme hitiről és reversalissáról, az mi állapotunk szerint való méltóságunkra, böcsületünkre és hasznunkra gondot viselvén, az mint ekkoráig, úgy ezután is híven, jámborúl és tökéletesen szolgáljon bennünket.

2. Mivel pedig jól tudja ő kglme, hogy Regécz várára sok szem néz, és az miatt nem kevés irigyünk s ellenségünk is vagyon, azért szükségképen kívántatik, hogy ő kglme az palánkbéli kaput, nem különben mint szintén az fölsőt, éjjel-nappal bezárva tartatván, hites ember nélkül soha ne hagyattassa, sőt senkit idegent, akárki legyen is híre s akaratja ellen kérdéslen be ne bocsássa, hanem azon kapu előtt várakoztatván, és mi járatban

vagyon jól végére menvén, ha mi oly dolga leszen, magunk itt fenn lévén, nekünk hírré adja, és az dolognak és az időnek mivoltához képest úgy alkalmaztassa magát, hogy az miatt sem böcsületünk meg ne sértődjék, sem pedig valami kárunk ne következék.

3. Az palánkbeli kerítést nem bizván csak az első porkolábra és mellette lévőkre, maga is gyakorta meglátogassa és ha mi fogatkozást lát benne, az első porkolábot megszólítsa érette, s udvarbiránk és számtartónk hírével halogatás nélkül meg is csináltassa. Hasonlóképen az ál kis kapuhoz lévő zárokat, lakatokat is mindennap maga, avagy vicéi reá nem érhetvén, hites tizedessel is megnézesse, és ha mi fogatkozást észében venne avagy látna, találna, mingyárt helyre állassa.

4. Az palánkbeli házakra, istállókra és egyéb épületekre is de kiváltképen kutnak tisztán tartására is szorgalmasabb, hogy nem mint ez idő alatt, gondja legyen ő kglmének, azon lövén, hogy nem engedje pusztulniok, lehessen szükségnek idején hova szorulni lovainknak, jámbor szolgálainknak.

5. Nem kissebb gondja legyen ő klmének az várnak kívül belől való építésére is, kiváltképen pedig csatornáknak, grádi-csoknak, folyosóknak, házaknak, kutaknak, piacznak, tornác-zoknak tisztán és épségben való tartásokra, úgy hogy ha valami fogatkozást ezekben észébe veszen, maga elégtelen lévén reá, udvarbiránkkal és tisztartónkkal helyére állassa.

6. Mivel pedig az vár szeles helyen vagy, kéményeket minden hétben megtisztíttatván, tüztől igen megoltalmazza, estve s éjjel alá s feljárók ne gyertyákkal, fáklyákkal, hanem lámpásokat elegendendőt szereztetvén, járjanak.

7. És minthogy az várnak feje az kapu, kin az emberek ki s be szoktak jöni, azokra azért legfőképen úgy vigyáztasson, hogy az belsőt soha elegendendő ember, tűz, víz és fegyver nélkül ne hagyja, hanem maga avagy vicéje mellett hites várbeli szolgálaink, székelyink szüntelen éjjel nappal ott legyenek. Az kapuknak felnyitása és bezárása pedig az mint most, úgy ezután is imádsággal és hálaadással idején korán legyen, az dobosnak idején és óráját is megtartván. Bezáratván, az kulcsait ha itt fent vagyunk, maga kezünkben avagy házunkban behozza, másutt lévén pedig magánál tartsa, az kapu bezárása után magunkon és (felette nagy szükségnek idején) parancsolatunkon kívül senkinek semmi uton, okon és módon fel ne nyitassa. bár nevünkkel is akármi szín alatt valóknak practikálására is bizonyos magunk jele, avagy levelünk kívül, hanem nappal bizonyos kapusokat. éjjel czirkálókat, virrasztókat elegendendőképen istrására rendeljen, ebédnek, vacsorának idején felvonatván, nem különben mint egyik fő végvárat és erősséget tartsa, megőrizze és oltalmazza.

8. Rabokra és tömlőczökre oly szorgalmatos gondot viseljen, hogy minden nap reggel, estve vasait megnézetvén idejin korán tömlőczre hányassa az tömlőcztartóval. Ásókat és egyéb ásni való eszközöket megnézesse, és megkerestesse, úgymint köteleket, horgokat és egyéb elszabadulására való öszközöket.

9. Pattyantyusokat és drabantokat több várbeli szolgálkkal együtt, az kik utánunk porkolábunktól függenek, fenyítékben tartsa és hogy széllal ne járjanak, de sőt tisztetekhez látván, az mikor itt fenn nem vagyunk, az várban háljanak, arra kényszerítse őket.

10. Az strásákat minden éjjel maga avagy vicéje lámpással, az mikor itthon nem vagyunk, dobbal is megjárja.

11. Czeigházakban levő szerszámokat, port, golyóhist ne csak pattyantyusokkal, hanem maga is gyakorta látogatván tisztán tartassa, ürességek lévén az pattyantyusoknak, az tüzes szerszámokat ujittassa, tisztittassa és az czeigháznak kulcsait magánál tartsa. És kitől Isten oltalmazzon, menyköütés miatt avagy másképen az várban ha tűz támadna, mindenek felett mingyárást az czaik és porházakhoz lászson és oltalmaztassa.

12. Portörő malomra, pornak törésére, szám szerént való fölhozására, jó helyében való rakatására is, azokkal az kikkel illik egyetértvén, szorgalmatos gondot viseljen, és megszűnni, ideje lévén, ne hagyja.

13. Arra is figyelmesen vigyázzon és vigyáztasson, hogy böcsületes fő renden való vendég és magunk conventiós szolgálk, ez mellett az kiknek dolgok vagyon itt fenn, azokon kívül idegen, heverő, héjában való és csak élés emésztő embereket, kiknek semmi hasznokat nem veszünk, akárki öcsce, bátyja, atyjafia legyen is, hírünk és akaratunk ellen itt benn ne szenvedje, hanem az kiknek dolgok vagyon, azt véghez vivén, kiigaztassa és itt fenn ne is hálassa.

14. És mivelhogy az szegénység nagy nehezen tartja éléssel az erős kősziklán lévő várat és benne valókat, annak okáért az kapusoknak erősképpen megparancsolja, hogy porkoláb uram híre nélkül senkinek praebendáján kívül élést és bort innet ne engedjék kivinni, a mint akkoráig hogy megcselekedték, ha penig valakit rajta kapnak, elvévén tőle illendő büntetéssel megbüntesse, idegeneknél szolgálkon kívül.

15. Ez se legyen utolsó, hogy ő kglme minden rendbeli itt-benn levő szolgálkra vigyáztasson, kik közül ha valakik veszednek, fő renden levőket szép szóval, azután az várnak szabadsága szerint másképen is megszólítván lecsendesítse, alább valókat penig meg is büntesse, ha szót nem fogadnának. Ha penig verekednek, kardoskodnak, vagdalkoznak, vért tesznek, minden nemes szabadságon kívül régi várakban és végházakban meg-

tartatott szokás szerint in flagranti megárestálván, törvény szerint mi hírünkkel meg is büntesse.

16. Ellenben pedig emberséges fő ember és akármely renden lévő szolgálóinkat illendőképen megböcsülje és az alattavalókkal is megböcsültesse, úgy hogy az vár kiáltás, visszavonás, villongás és veszekedés nélkül csendességben megtartassék s így porkoláb uram is másoktól is hasonlóképen megböcsültessek.

17. Minthogy legkisebb jórendtartású falukban is erős büntetés alatt megtiltatott az istentelen élet, fertelmesség, káromlás, aut szitok és lélek mondás, mennyivel inkább kívántatik, hogy itt is megtiltassék. Valaki azért lelket el mondja, megbizonyosodván reá, az uraim közül mindenik lélek mondásért egy-egy forint birsággal, az inasok és cselédek pedig az kapu között az régiek szokása szerint kiméletlenül megbüntettessenek.

18. Porkoláb uramnak arra is nagy vigyázása legyen, hogy udvarbiránkkal egyetértvén az vár elegendendő élés, víz, por, golyóbis és egyéb munitiók nélkül ne maradjon, hanem békeségnek idején jövőendő szükségekről elmélkedjék és az procrastinációval eddig való szokás szerint ne éljenek.

19. Eleitől fogva az regéczi hegyeknek, határoknak, tilalmasoknak oltalmazására porkolábok szoktanak volt gondot viselni, kiknek a minthogy tiszték mutatta, úgy tartoztak el is járni benne. És noha Istennek hála még boldog emlékezetű urunk után azokban semmi el nem idegenedett, de mivel egynehány felől való szomszédink, kiváltképen pedig telkibányaiak munkálódnak és töröködnek azoknak elfoglalásokban, annakokáért most is ugyan porkoláb uram tisztí lévén azokra vigyázni és tehetsége szerint oltalmazni, intjük ő kglmét sőt ugyan parancsoljuk is ő kglmének, hogy kiirattván magának az hegyeknek határit, azokra székelyekkel, hites kerülőkkel mennél jobb szerrel lehet, esztendő alatt egynehányszor maga mindenfelé kimenvén, avagy vicjét kiküldvén, azokat megtekintse, ha idegeneket talál benne, kiváltképen engedelmeünk és czédulánk nélkül favágással, szén, hamuégetéssel erdővesztegetőket megfogja, behajtsa, meg is büntesse, sőt minden módon úgy oltalmazza, hogy azon regéczi határookban ő kglme miatt valami kárunk ne következék.

20. Végezetre ezt legfőképen kívánjuk ő kglmétől s kényszerítjük is mint igaz köteles szolgálókat, hogy ő kglme előtte viselvén és mivel gyenge egészségű állapotunkat, és azt is nyilván tudván mi módon és formán bírjuk az regéczi jószágot, s legatariusinknak is micsoda igasságok, jussok vagyon az jószágokban, hogy ha azért Istennek bölcs ítéleti és rendelése szerint az idő alatt, míg ő kglme tisztiben marad, ez árnyék világból ki szállíttatnánk az örök boldogságban, nem lévén mellettünk legatariusink, avagy itt lévén is, ha lenne valami bántások, hábor-

gatások, tehát porkolábunk hitinek és reversalisának megfelelően, ezen várat minden benne lévő jószáginkkal, marhánkkal együtt, ne másnak senkinek, hanem tulajdon csak azoknak, az kiknek testamentumban avagy másképen hagyjuk, tartozzék feladni. Sőt az jószágot is az mi igazságunkig mindenek ellen az várból tehetsége szerint megőrizni és oltalmazni erős hiti és reversalisa szerint feje fennállatáig tartozzék.

21. Ezt is hozzá tévén, minthogy az regéczi porkoláb mindenkoron elegendendő dolgot találhat magának, akarjuk és kívánjuk ő kgylmétől, hogy más ember tisztiben akaratum s hírünk ellen semmi uttal magát ne avassa, az minthogy az ő kgylme tisztére is senkinek másnak, hanem tulajdon ő kgylmének magának legyen gondja.

22. Minthogy azért mi ezekben eleiben adtuk porkoláb uramnak, mihez tartsa magát, ha ez szerént el nem jár, és szánt szándékkal való kárt teszen minekünk, annak recompensálását méltán kívánjuk ő kgymétől, azért mi is arra igérjük magunkat, hogy ha tulajdon hozzánk hivséges szolgálatjáért és nem másért kárt vall, azon ő kglme mi miattunk szenvedendő kárát megtérítjük ő kgylmének.

23. Ezen kívül való dolgokat ő kglmének industriájára bizzuk, elhivén ő kgylme felől, hogy az mi hasznunkat előmozdítani, kárunkat pedig eltávoztatni igyekezik.

24. Ezért azért az ő kglme fáradságaért, munkájáért és gondviseléséért leszen ő kgylmének conventiója szerént való fizetése, rendeltetett proventusokkal, tisztekkal együtt. In arce nostra Regécz die 2. Decembris, anno MDCXXXII.

(Országos levéltár N. R. A. fasc. 409. nr. 13.)

Közli: DR. KOMÁROMY ANDRÁS.

VEGYES KÖZLÉSEK.

A KÜRTHY-CSALÁD LEVÉLTÁRÁBÓL.

Az alább következő, 1527-ben írt magyar levél Kürthy Miklós úr tulajdonát képezi, ki még más négy oklevelet is küldvén be tanulmányozás végett, azokról röviden itt számot adok, magát az 1527-iki oklevelet betűhíven közölván.

Mind a négy oklevél már kívül esik tulajdonkép azon a kereten, melyen belől okmányok közöltetnek, s ép azért csak a regestájokat nyújtom.

A legrégibb 1705. aug. 26. Korda Mihály levele ismeretlenhez. Irja, hogy mikép történt elszakadása tőle s hogy fölverettetésükkor egy ezüst gyertyatartót és egy skárlátköpenyt vitt magával. A Bakonyban bujdokolt hallván, hogy ő is ott van. Azután félvén attól hogy kirabolják, Vörösvárra ment Erdődyhez s hűséget esküdött a császárnak. A gyertyatartót eladta, de a köpeny megvan. Kéri, hogy anyját tudósítsa, hogy Jánosházán van. A szegény Turcsányi is él.

1722. ápr. 17. Szirmai Erzsébet, Elek László meghagyottat árva özvegyének levele, melylyel kedves fiának (tán veje lehetett) Korda Mihálynak és feleségének Bay Erzsébetnek 40 forinton egy jobbágygyermeket ad zálogban, kinek családját az azelőtt 4 évvel Szatmárban dúló tatár Fertős-Almásról rabolta el s a Henyvésen a máramarosiak mentettek meg, de az asszony egy fejseb következtében meghalt, a kis fiacskáját egy oláh vette magához, kitől ezt Korda váltotta ki s így hagyja nála a fenti összegben.

1732. márcz. 28. Károly Sándor ír Korda Mihálynak, hogy mivel a cardinalis az ünnepekre Károlyba jön, hát banderiummal fogja a megye fogadni, ő is legyen ápr. 2-án Károlyban jó készüléttel s egy pár józan nemes ifjut is hozzon magával.

1741. nov. 25. Károlyi Sándor írja Korda Miklósnak, hogy még a főtiszteket nem nevezték ki, mert Haller Sámuellel egyezőleg akarja kineveztetni. Majd akkor fiáról sem fog megfedkezni.

1527. esztendőben.

En Darnaj Mathe attam Erdely Pal komamnak egy rekezh kylench forynton den. 4. azzonyom előth Zyny Borbala előtt, Zabo Lazlo előtt, en

Janos dijak irtam Rosalban zalogba, ha ezt twle megvezyk, hat az en saját földemből anýth mýrýenek ký helybe, mýndenek felől felelek, az Bakos Balas fýaýtul nem felelek, mert az Bakos Balas fýa výr hozza, azokon kwl mýndenek felől felelek, sôt mikor azok megvaltýak, hat az kýt rea költöttem, azok tartozzanak kegelmednek megadnýa, mjnd levelbe týtettem, kýz pýnzt adot fl. V., Buzat ket výkat, most myntjart fl. xiiij, den. 4. az

Bakoný hatan eg földet három forintba eörok aron Darnay Istvantul.

Kathona Gaspartul egy földet az Chere közt vöttem zaz harmýnch eöt pýnzen zalogba.

Ugýanoth mellette Vgray Gergeltul vöttem egý földet egj forynton zalogba.

. Istwantul vöttem az Cher eth három pýnz hýan ket forynton zalogba.

Darnaý Istwantul vöttem eg földet zalogban, egý foryntot attam ket výka Buzat, az Buza mas felýwel jarth, az föld az Chere közt.

Attag Gaspartul vöttem ket földet az Chere közt egi forynton zalogba.

Pýsetý Istwantul az Bakon haton fel földet zalogba den. 1.

Kondor Mýhaltul vöttem egy földet zalogba fl. 1.

Ez Kws Zekeresi hatarban

Az puzta földön

Vottem Darnay Istwantul egy földet den. 20.

Pattag Gasbare mellette egy föld den. lxx., egy wasas kereket attam neký irtette.

Vgray Gergeltul vöttem egý földet fl. 1.

Az puzta földön More Jánosnéul váltottam három földet meg, kýt Vgray Peter adoth volt More Janosnak örök aron, egi lowon atta volt.

En az földet výzha váltottam nyolez forýnton, hutwel Thörő Býrtalan, Sarándý Ystvan megmondottak, hogj nyolez forýnttyaba volt More Janosnak, en vgyan azon nyölech forinton hozzam váltottam.

Hátlapján későbbi kézzel : Darnai földekről való levél.

(Eredeti.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

PROBATIO CALAMI.

I. 1632.

Az én fejemnek olyan állapotya,
Mikint az hajó, kit az tenger habja
Elvert nagy mesze, nincz kormány tartója,
Csak te keszed ójja.

(Kassa város levéltárában 6454/7. sz. a. okiraton.)

II. 1651.

Április szele,	Szalma tüze,
Fűzfa levele,	Nagy urak kedve
Leánjok szerelme,	Nyúl hátton jár.

(Kassa város levéltárában 8034./14. sz. a. okiraton.)

Az akadémia »Nyelvelméltár.« VIII. kötet. 102. lapján aligha nem versek e prózában közzétett sorok :

Egy Istent higgy. Hiában	Ünnepet ülj. Atyádat,
Nevét ne említsed.	Anyádat tiszteljed.

Majd :

Hét halálos bűnöket.
Tudjuk távoztatni sat.

A sorokban előjövő alliteratio is a közlemény vers voltára m at
 Alább :

Piros rózsát ha szednek
 Pünkösöd idejében —

és

Gyenge rózsa meghervad,
 Mikort hévség éri sat.

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

HUSZÁR GÁL ÉLETÉHEZ.

(Kassa város jegyzőkönyvéből.)

I.

1560. FERIA quarta post Oculi (márcz. 20.) Gallus Husar hoc die, praesente senatu et tota communitate susceptus est in hungaricum concionatorem, ut sinceram Evangelii doctrinam sonet, in eoque dominum Thomam pastorem ecclesiae agnoscat suum superintendentem, ab eoque in omnibus negociis ecclesiasticis debeat, illum audiat et observet. Qui promisit se eum senatui eam doctrinam, quam filius dei praecipuus noster magister in sinu patris attulit et mundo revelavit ac quam ipse hactenus docuisset. Amen fiat.

1560. FERIA tertia post Judica (ápr. 3.) plebanus et hungarorum ac sclavorum concionator cum rectore scholae et Nathanaele ¹⁾ quorundam hungarorum concivium optatam ordinationem proponens hanc tulerunt responsionem, ut die dominico hungarica contio semper mane et postea germanica, ut solitum est, fiat hora 12., deinde catechismus germanice in maiori, hungarice autem in minori doceatur. Peractis vespertinis precibus germanica contio fiat in magno templo. FERIA secunda, si velit, mane hungarice potest docere in magno templo Gallus Hungarus baptisetque infantes in veste alba, ut moris est.

¹⁾ Collaborator.

1562. die s. Gregorii papae (márcz. 2.) senatus et tota communitas civitatis congregati accersito domino plebano Mathiaque Chabay ac Joanne Sacellano hungarorum admonuerunt eos, ut ecclesiastico vestitu in ceremoniis uterentur, obtemperantesque domino pastori in rebus piis et ecclesiasticis, illas retinerent ceremonias, quae hactenus in nostra ecclesia retentae sunt et prout in Zepin (= Kis-Szeben) superioribus annis inter pastores ministrosque ecclesiae superiorum vicinarum civitatum de iis etiam Gallo Huzar consentiente conclusum et concordatum est, ne ex diversitate ceremoniarum aut albae vestis abiectione aliqua seditionis tumultus aut simultatum in civitate oriretur occasio. Sed Mathias Chabay respondens, se nunquam fuisse aut esse, nec fore velle causam praedictorum malorum, sed si domini acceptare nollent suas condiciones, dixit se amplius concionari nolle et veniam ab hoc officio petere.

II.

Egregie domine benefactor mihi observandissime. Salutem et serviorum meorum commendationem. Non sine dolore his diebus intellexi, dominum parochum nostrum Cassoviensem Agriam missum esse ac concionatorem ungarum virum egregie doctum Cassoviae in vincula coniectum fore, ¹⁾ alterum ut autem, quod hoc ieiunio ab esu carnum se non obtemperaverit, alterum vero ob fidele verbi dei ministerium, quod in praedicando citra personarum delectum praestiterit, quod facinus maxime hoc tam sacro tempore commissum satis superque admirari non sufficio, quum poeius plures adhuc vocandi in ecclesiam dei essent operarii, quam auferendi; quid enim christianis hominibus unquam deploracius in hoc infelici seculo obvenire poterit, vel quae maior reum omnium calamitas, quare auferre fideles Evangelii Jesu Christi ministros, qui in nomine patris et filii et spiritus sancti ad ewangelisandum verbum dei adflictis conscienciis missi sunt. Hoc demum est gravissimum supplicium, de quo etiam dominus per prophetam Amos minatur, se missurum famem in terra, non panis, nec sitim aquae, sed audienda verbi domini, eo quod veritatem rejiciunt et mendacis credunt. Sed Egregie Domine vobiscum mihi christiane collectandum erit, quandoquidem mihi cum domino et veteri amico sermo habetur; quod enim maius est peccatum, carnibus hircorum et vitulorum his diebus vesci, vel carnem proximorum omnium genere impietatis usque ad mortem lacerare atque viscera eorum in viscera pene condi, quis (?) cogo (?) non videtur nisi his, qui veritatem non cognovit, omnem creaturam Dei iuxta Pauli se utentem esse bonam et minime rejiciendam, quae cum gratiarum accione percipitur, eo quod sanctificatur per verbum Dei et oracionem, non enim esca et potus sunt regnum celorum, sed iusticia, pax et gaudium in spiritu sancto; primo ergo uti cuique liberum erit, non tamen cum offensione proximi, altero vero nedum Ethnici, sed tota evangelii scriptura, uti pro vicio damnacionis digno, ubique testatur

¹⁾ Huszár Gál.

et judicatur. Sed . . . vobis quod bonum, malum afferimus et quod iniquum est, boni consulimus carnes vel ova prodere piaculum est, pauperes vero non solum deglubere et a sedibus in exilium adigi, nullum peccati genus dignoscitur, quin potius pro justo et aequo nunc ducitur, est ne hoc subvenire oppresso, iudicare pupillo ac defendere viduam, quae cum liberis suis foras domum ejicitur, interim externo et peregrino occupante, sed audiamus mi domine verbum Domini dicentis: Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis et cum multiplicaveritis, orationem non exaudiam, quia manus vestrae sanguine non animalium, sed proximorum plenae sunt. Consideranti igitur mihi haec facinora ferendum est magnopere, nequid maior ulcio divina in nos miseros peccatores permissura sit, quo ad respiscenciam de impietatibus nostris aegre proximis collatis revocet vel saltem ad dei cognitionem eiusque bonitatis compellat. Proinde egregie domine rogo et obsecro, sint vobis ob pietatem christianam illi optimi viri praecipuae curae, pro quibus et ecclesia deo ubique incessanter orat, imo Christus dominus noster primum orare praecipit, ut operarios suos in missa extrudat, at mundani homines, nam ita scriptura mundi amatores appellat, extrusos operarios nedum a missa prohibent, sed et diris cruciatibus afficiunt, eo quo veritatem odio habent et fallaciis hominum adhaerent, id, quod certus sum E. D. vestrae ex animo adversari, ut pii homines ita persequantur, sed fidelis est Deus, qui suos non sinit ultra quam ferre possunt tentare, sed cum affectione dabit profecto. Praeterea E. Domine et nostri quoque amore dei non sit immemor, qui praeter suspiria et lachrimas, quibus panem in exilio edimus et partim aquam bibimus, nihil ad Deum optimum maximum reffere possimus, immo vehementer . . . ne vana spe et inanibus promissis desideria cordis nostri nutriantur. Proinde d. vestram iterum rogo, ut ad me aliquid scribat, quisnam tragediarum nostrarum finis vel exitus futurus sit, quando quidem multi civitatenses nobis non tam eliberacionem et reditum polliciantur, quam furcam et patibulum minantur, quod olim furum et latronum erat supplicium non bonorum civium, quibus Deus pro bonitate ignoscat, quidquid impii erga nos effaciant, atque E. D. vestram obsecro, ut et ipse mihi has meas inepcias condonare dignetur, nam nisi id mihi compertum esset, vos, me amore christiano complecti, non auderem tocies literis nostris obstrepere etc. Datum.

(Lajstromozatlan, XVI. századi fogalmazvány.)

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

P Ó T L É K.

Szabó Károly *R. M. K.*-ának II. kötetében 414. szám alatti »Articuli Diaetales Cassovienses anni 1621.« harmadik példánya Kassa városa levéltárában 19353. sz. a. megvan.

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

KÉT MAGYAR LEVÉL KASSA VÁROS LEVÉLTÁRÁBÓL.

1525.

Szolgalatomat kegielmennek mint en nekem regi bizot uramnak. Touabba im küldötök kegielmedhez egi szolgankot, kinek kegielmed az szauat meg higie a mit az miszunkal fog kegeelmennek mondani, kegielmed en nekem erről mingiarast hamar ualaszt tegien, hofi en magam is kegielmeddel hamar szembe leheseek. Isten tarczion megh kegiel.

Zabo Imre kegielmennek
regi barattia

Datum Stropkouiae prima die
Novembris
a. d. 1525.

Kivül: Ez leuel adassek nemes es tisztelendő uitézlő uramnak tulaidon kezebe Imre deaknak, Kassan lakozonak, nekem bizot uramnak.
(Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecsét.)

1528.

Egrefie domine honoran salutem et commendationem. Misi erga dominationem vestram hunc nobilem Martinum Kelecheny famulum nostrum pro certis referendis, cuius verbis eadem fidem adhibere et eandem felicem valere cupio. Ex Therebes, feria quinta post Circumcisionis Domini anno eiusdem 1528.

vester filius
Kelemen Cheley etc.

Kivül: Egrefio domino Michaeli Kakwk, iudici Cassowyensi, patri honorandissimo.

Ugyanitt: Idwessegel, eghesseghel, jo zerenchewel, thevb pezzel, keweseb bjnnel mwlassa kegelmeth ez wj esthendeth mynd ez en wraymal a kassa j polgarwrakkal es az en gazdamassonnj j a kassaiwal.
(Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecsét.)

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

CZEGLÉDY ÉLETÉHEZ.

Kassa város j.-könyve: »1667. 15. Sept. Instált Czeglédy calvinista praedikátor úr oskolájokbéli examenére és comoediabéli actusokra; azonkívül theatrumot engedjen extruálni az uczán, oskolájokon kívül, mivel belől az összegyüendő sokaság el nem tér, és hogy ott az utcztát által engedjék rekeszteni, míg a comoediájok tart. Arra úgy resolválta magát a nemes tanács: A theatrum csinálását megengedte ugyan egy napig, nem tovább, de hogy által rekeszszék az egész utcztát éppen, azt meg nem engedheti.«

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJCS.

FRANK BÁLINT NAGYSZEBENI KIRÁLYBÍRÓ KINEVEZÉSI
OKMÁNYA.

I. 1645. j u n. 9.

Georgius Rákóczy junior dei gratia Princeps Tranniae, Partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Prudentes ac Circumspecti, Fideles Nobis dilecti. Salutem et Gratiam nostram.

Polgármester hívünk, és bizonyos tanácsbeli atyánkfiai által Urunk ő Naga megaláltatván bennünket, hogy mivel *királybírójok meghalván*, és a nélkül *olyan tanács* nélkül nem lehetnek, mást állítanánk helyében. Mi is azért urunkhoz való fiúi engedelmességünket, és mind az ő Naga méltóságát előttünk viselvén, értésére adtuk volt hívségteknek kívánságát ő Nagának. Kire válaszunk jöven, és autoritásunk is adattatva azon dolognak effectuálására, akaránk hívségteknek értésére adni, hogy az *megholt királybírónak választásában az mostani usus* observált volt, most is privilegiumok tartása szerént mindenekben azt követvén, *eligáljon bizonyos személyeket*, melyről azután minket tudósítna, az mi kegyelmes Urunk ő Naga tetszése szerint *denominálni fogjuk*, ki legyen az *királybíró* közülletek. Eisdem in reliquo etc. Datum in civitate nostra Alba-Julia die 9^a mensis Junii 1645.

Georgius Rákóczy, m. p.

(Gróf Kemény József gyűjteménye, Diplomata Supplement. X. pag. 129.)

II. 1645. j u n. 15.

Georgius Rákóczy junior, dei gratia Princeps Tranniae, Partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes.

Prudentes ac Circumspecti, Fideles Nobis dilecti. Salutem et Gratiam Nostram.

A mikor annakelőtte mind delegált tanácsbeli atyánkfiai, és mind levelünk által jelentettük vala, hogy az mi kegyelmes urunk ő Naga méltóságát ebből is megadná, a *királybírónak választásában privilegiumnak* tartása szerént olyan usust követne, a mind a megholt királybírónak választásában observált volt: értjük die 13^a praesentis nekünk az hívségtek leveléből, hogy a szerént procedalnánk, de medio sui kiket eligált volna az királybírótság tisztinek elviseelésére, kívánván azt tőlünk, *denominálnók azok közül, ki legyen királybíró*. Minthogy azért a mi kegyelmes urunk ő Naga hívségteket nem akarta sokáig királybíró nélkül hadni, hanem hívségtekhez atyai és fejedelmi kegyelmességét és gondviselését akarná megmutatni, megholt helyében minél hamarább mást állítani, és ő Naga kegyelmes dispositiójából, és tartásából mi is jelenthetjük hívségteknek, hogy azután az *eligált személyek közül Frank Bálint* hívünket agnoscálja *királybírójoknak*, intimalván is kegyelmesen Urunktól ő Nagá-

től nekünk adatott autoritásunkból, hogy mindenekben tisztí szerint való processust, és hatalmat engedjen nékie. — Kivánjuk mű is igaz, és hasznos hívei, és mind hívségteknek kívánságok szerint való előttök járója lehessen. Eisdem in reliquo etc. Datum in civitate nostra *Alba-Julia* die 15^a Junii 1645.

Georgius Rákóczy, m. p.

(*Másolata* az erdélyi főkormányshék levéltárában N° 8207.1812., melyből leirta gróf Kemény József, Diplom. Supplement. X. pag. 133.)

III. 1645. júl. 25.

Georgius Rákóczy junior dei gratia Princeps Transsilvaniae, Partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Prudentes ac Circumspecti Fideles nobis Dilecti. Salutem et Grat. nostram.

Az mi Kegyelmes Urunk atyánk parancsolatjából akarván *Frank Bálint* hívünket az régi jó szokás szerint a királybiróságnak tisztiben introducáltatni, ugyan az ő Naga kegyelmes tetszéséből azon dolognak *végben vitelére zászlóval* nemzetes *Barcsai Ákos* uramat *Karánsebes és Lugos vidékének főkapitányját* expediálván, hívségteket azért intjük kegyelmesen, oda érkezvén *Barcsai Ákos* uram, az előtte álló dolgoknak *végben vitelében* annak módja és rendi szerint engedjen szabadságot ő kegyelmének. Mű is kivánjuk Istentől megírt *Frank Bálint* hívünknek a királybiróságnak tisztiben való introductiója mind az mi Kegyelmes Urunknak, és ő Nagysága után minékünk is, mind az országnak és hívségteknek is úgy városul legyen hasznos, és szerencsés szolgálatjára. — Hisce in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra *Alba-Julia* die 25^a Julii 1645.

Georgius Rákóczy, m. p.

(*Másolata* az erd. főkormányshék ltárában 8207. 812. szám alatt.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

COMENIUS EGY ISMERETLEN MUNKÁJA.

A Budapesti Szemle 1889. octóberi számában dr. Kvacsa két-ségbe vonja, hogy Comentól 1651-ben »Ad Fratres Presbyterianos« című munka jelent volna meg. Én Rákóczy Zsigmond életrajzában csak hivatkoztam Medgyessy Pál azon levelére, melynek alapján e munka létezését felemlítette. Lehet, hogy Kvacsa urnak igaza van, mert az »Interpendentia« V-ik fejezete ad fratres presbyterianoshoz van intézve, s nincs kizárva a lehetőség, hogy Medgyessy hamis informatiok alapján írta vádját — miután Comen e munkájában a Medgyessy által idézett szavak nem találhatók fel.

1651. márczius 22.

Ndnak ajánlom alázatos szolgálatomat, és az úr istentől minden dologaira Ndnak, nevezet szerint a mostan elindétottra, mennyei áldásokat kívánok szívből.

Nd parancsolatjából értvén, hogy isten Ngtokat ad 22. hujus ecsedi házához kihozza, az Ngtok köszöntésére kívánva kívántam volna elmenni, s követem is Ngtokat alázatosan, hogy el nem mehettam, az köszvényből szintén meglábbadozok; melylyel mindazáltal nem gondoltam volna, de szekeresnek, kocsisnak itt semmiképpen szerét nem tehettem, holott ez egész városon egyetlen egy lovas szekeres nincsen, az drága idő mind elfogyatta őket; két három lovon penig ily rút sáros úton, minemő ide mi felénk vagy, szekéren nem járhatni. Talán isten másszor jobb módot ad benne. Valóban szükséges volt volna ugyan mennem egynehányféle dolgokért; a többi között az presbyterium állapotjáért is. Tudakozván az elmúlt napokban Ványai uramtól, mi okon nem consentiáltak volna ő klmek az Zemplény vármegyei uraiméknak jó példájok szerint in presbyterium, holott már nationalis synodusunkban is megegyeztünk abban, melynek egy s több dioecesis nem praejudicálhat. Azt írja ő klme énnekem, hogy az patronusok miatt, kik ha consentiáltak volna is, revocáltatták volna ő kket. Sőt csak hogy tanésák is ő kk, rejá nem mehettének, praetendálván az Tiszán innen levő és erdélyi ecclesiákkal való uniót. Jelenti azt is ő kke, hogy még a kik Ngtok előtt az presbyterium felől jól szólnak is, kimenvén, ellene beszélnek; azon félek, úgy írja ő klme, hogy az seniorságnak evértálására fogna lenni az presbyterium. Melyet bizonyít abból, hogy Tholnai uram Patakon az dioecesiseket diabolicum inventumnak tanítja. Fenyegetőznek is az patronusok, hogy ha ő klmek nem nyugosznak, vagyon koronás királyok s azt találják meg. Mit feleltem legyen ő klnek, Ndnak in paribus megküldtem. Im csak most értem, hogy egy kis könyvet bocsáttak volna ki Comenius uram neve alatt sub hoc titulo: Ad Fratres Presbyterianos, melyben expresse írják, hogy praestitisset ecclesiam quovis modo regi, quam per presbyterium. Tudom, hogy az Ndnak küldött irásában is ilyen informatá sententiája vagyon ő klmének. Nem fogunk így Ngos uram sokat nyerni abban az emberben, akárhova legyen latinitása, ha az lelki jó igyekezetekben az igaz reformatá religiának kívánsága szerint ily nagy kárt teszen. S nyilván ha így vagyon a dolog, tött is már annyit, hogy hasznót sok esztendők alatt annyit nem teszen. Most értem már, mi volt az oka, hogy ezt az embert még nem látták, sokfelé nagy kívánsággal várták s vitték, s azután nagy hamar ismét megvetették. Nógrádi uram, ki nem régen jött be, nagy csudálkozással mondja, hogy csudálják odafel a mi theologusink, hogy azt az embert hozatta Ngtok alá. Bezzeg ezt tudva nemhogy commendálnunk, de inkább modis omnibus condemnálnunk kellett volna Ngtok előtt, ha ugyan így vagyon a dolog. Im az kinek leginkább kelletik vala segél, az Ngtok munkás igyekezetit az isten dicsőségire, ez akasztá meg, s még penig nagy

költségen vétetők meg Ngtokkal ez nagy kárt. Egy elő ez s csak kezdeti a több gonoszoknak. Kár, hogy nem syncerus theologus ez ember. Hiszen Ngtok sem theologia tanétani hozatta, hogy nem hagy békét annak. Tudom, én nekem már Adversariusommá leszen, mert ha kezemben akad a könyve, az én vékony tehetségemből isten segítségével által mindjárt meg-igyekezem rá felelni. Ngtok az istenért ne lassódjék meg istenes buzgóságában; könnyű Ngtoknál ez obstaculumnak megorvoslása. A legtöbb s jobb reformata ecclesiákkal, s a mi legkiváltképen való, az sz. írással jobb nekünk tartanunk. Így szokta isten az ő hiveinek jó igyekezeteket megpróbálni, még a hová birtanak volna is, onnan is ellenkezéseket támasztván. Tudom, vagy recommendáltak eddig ő klmét az Tiszántúl levő uraim, ezután derék commendátori lesznek. De erősb az igazság. Alázatosan megiszolgálom Nduak, ha Nd a mi klmes asszonyunknak méltóztatik ezeket nomine meo suggerálni. — Ajánlom az jó istennek klmes gondviselésében az Ngtok életét minden titkos és nyilván való ártalmok ellen, mindörökké.

Nagy-Bányán, 22. Martii, 1651.

Ndnak alázatos szolgálja életeig
Medgyesi Pál, m. p.

Külső cím: Illustri ac magco dno Sigismundo Rákóci de Felső-vadász etc. dno et patrono mihi gratiosissimo.

(Eredetije az orsz. ltár Lymbusában.)

Közli: Sz. S.

ZRINYI MIKLÓS KÉT ISMERETLEN LEVELE II. RÁKÓCZY GYÖRGYHÖZ.

Az alább közlendő két levél — fájdalom, mindkettő töredék — érdekes adalékot képez Zrinyi Miklós eddig nyomtatásban megjelent leveleihez.

I. 1654. ápr. 25.

... barátja nem lesz Fölségednek, hanem minden alkalmas-sággal föltámad és hoszúkkal illeti Fölségedet. Azért mivelhogy Fölged abban securus, és nem akarja más móddal az fejedelmet mortificálni, az legjobb leszen, hogy vonja meg tüle segítő kezét, hadd bánjon az tatár véle, mint ű bánt Lupullal az Fged hüvivel, és jobb hogy az tatár s pogány elrabolja és pusztítsa Erdélyt, és az szél fuja lakó heleit, hogy sem ilyen suspectus fejedelem lakjék benne. Tatártúl Fgednek úgy mint gonosz szomszédától nem kell irtózni, mert tatár Erdélyben soha le nem telepedik, sem lakni nem kíván, hanem mingyárt elvégezvén dolgát, visszamegyen és így Erdély az Fged discretiójára marad.

En elhitem Ngos uram, hogy ezt az tanácsot ű Fge az én kglmes uram első tekintettel is megismeri, hogy zavaros s mérges forrásból jön s

nem is gyönyörködnék rajta, hogy egy körösztény fejedelem (ha akár mint suspectus volna is) opprimáltatnék pogány kéztől az szomszédságban és körösztények és kiváltképpen ü Fgének contemptusával. Mindazonáltal Ngos uram jó Ngodnak ezeket mind tudni (ha álnok is) és az maga javára forgatni. Ne higgyen Ngd ennek az [219 =] éreseknek, akár mint ajánlja is magát, és higgye bizonyosan, hogy az kételesség viszi rá, hogy hizelegjék s látván hogy az violentia nem succedált, másformán akar elmenni, legyen eszében Ngodnak az az olasz mondás: az ki neked szöbben szól, hogysem azelőtt, avagy immár megcsalt, avagy meg akar csalni. Mivelhogy azért Ngos uram én nekem confidentiát parancsolt Ngod, élek avval engedelmességből és Ngodnak az én tetszésemet megírom, nem úgy vegye Ngod mint tanácsot, hanem mint emlékezetet, az mely Ngod alázatos szolgáljátúl jön.

Mivelhogy ü fge az imperiumi gyűlésből immár megtérőben vagyon nagy contentummal, és dücsőséges fiát római királysággal megdücsőítvén, itélném Ngos uram, az Ngod böcsületire tekintve is, és fejedelmi méltóságára (ha nemis szükségére), hogy Ngod követséget expedialna ü fgéhez, az kiben mind az nagy dignitásnak congratulálna, mind szerencsés visszajövetelének, a mellett Ngos uram itilném, hogy Ausperg herczegnek is congratulálni méltóztatnék Ngod úgy, mint az ki ministeriumja és sedulitása által római királyságra választatott ü fge. Nagy fejedelmekhez illik az ilyen demonstratio, úgymint Ngodhoz és én elhittem, hogy ü fgek szüvesen veszik Ngodtúl és evel Ngod mind elrontja ellenségeinek practicaít. Itélném továbbá Ngos uram, hogy evel az úttal többet is vihetne véghöz Ngod az maga kívánságaiban és hogy Ngod ü fgének exponálná [571 =] Csáki László practicaít és machinatióit, miképen ü az jó békességből Ngodat fölzörgette és kételessé tette fegyverét kezében venni, és azokra az resolutiókra lépni, kiket isten kegyelméből Ngod dicséretesen véghöz vitt, kérvén ü fgét azon, hogy méltóztassék animadversióban venni, holott Ngod nem léssen másképen securus az ü gonosz szándékátúl (ha nincs is tehetsége) s kényszerítettnek másképpen ü ellene provideálni Ngod. Evel Ngod begátolja az ü ambitióját s promotióját, az mely ha volna, bizon több gondja érkezne Ngodnak. De alázatosan és istenért kérem Ngodat, ne ítélje, hogy én az magam hasznát nézném ezekben, igaz Ngos uram, hogy annak exclusiója énnekem egyik reménségem, de az isten nekem bizonságom, hogy semmit úgy nem kívánok mint Ngodnak szolgálni, s evvel is az kicsin dologgal kötelességemet megmutatni, az minthogy kívánnám megmutatni véremmel is, s ha annak az tatár invasiójának meg kellene lenni (kit isten ne adjon), Ngod az én szolgálatomat valamiképpen valamikor kívánja, bizony soha abban meg nem fogyatkozik, ha csak másod magammal is kellene postán Ngod szolgálatjára mennem. Hallottam azt is Ngos uram, hogy cancellarius uram Ngodhoz bement az maga electiójából-e, avagy küldetett, nem tudom, ha mit énnekem tudnom illik ebben, alázatosan kérem Ngodat, adja tudtomra, bizony az Ngod szolgálatjáért kívánom tudni azt is, mert hirdetik itten, hogy Ngod nagy instantiával kérte bejüvetelét, és hogy ü fölsége consensusából ment be Ngodhoz

jó és böcsületes úton cancellarius uram, de az embernek titkait szép mesterséggel és szóval ki tudja venni és az magáét jól meg is tartani magában. Ngod böles fejedelem, megesmer mindeneket az én szóm nélkül, elég hogy én az én kötelességemet evel beteljesitem. Nagos Uram [440 =] Pucham az udvar gratiájából alkalmasint kiesett, nagy mortificatiói voltak és esmérni kezdtek mindenképpen; de mindazáltal ú talpra fog állani, ha megjön ü fölsége, mert sokszor volt nagyobb nyavalyája.

Engemet Nagod szintén meglovasíta, az isten áldja meg Nagodat érette, bizony szintén szükségem volt az Deliára, s az Nagod fejedelmi emlékezetiért bizony meg is tartom, ugyan fölöttébb Nagos uram az Nagod kegyelmessége, kihöz képest az én tehetségem vékony, noha tudom, hogy azokat nem egy mértékkel mérik; bizony ha csak egy csöp vérem marad is, az is az Nagod szolgálatjára leszen; azért alázatosan kérem Nagodat, tartsa felőlem azt, hogy vagyok Nagodnak mint kegyelmes uramnak

alázatos szolgája
s atyjafia, öcsese
Gr. Zrini Miklós m. p.

Csáktornya, 25. Aprilis 1654.

Az könyvet, kit Ispán Ferencz parancsolattal vitt el tőlem, nem érdemli olyan méltóságos fejedelem olvasását, alázatosan kérem Nagodat, küldje meg nekem, hadd corrigáljam, aztán úgy küldöm meg Nagodnak, ha parancsolja.

(Eredetije Orsz. Ltár. Act. Jur. Trans.)

II. 1655. febr.

.....Nagodnak most semmit új hírül nem írhatok, mivelhogy nincsenek is semmi derekas ujságok az országban. Az pápa halála tudom hogy fog változásokat csinálni az köröszténségben, franczuz vagy spanyor párt leszen, az szerént segíteni fogja s alattomban azokat, kihöz inclinatioja leszen, történhetik, hogy az mi földünkre is jünnek abból való effectusok, de nem jühetnek ugyan nagy vehementiával. Az egész Európának szeme mostan *austriai háznak* debilitását nézi; spanyor király fiú magzat nélkül vagyon, ha Leopold herczegnek adatik is az infanta, kevés reménségű olyan nagy kívánsághoz, mert erőtlen és beteges. Ispruki herczegek ezenképpen vannak:

Császár beteges és erőtlen és minden ember profetiálja halálát nem-sokára, az öregbik ja penig igen ifjú és sok változásokhoz alája vettetett, míg megért emberkort ér, az kisebbik egiszsegtelen és kevés reménységű. Az isten tartsa meg őket hazánk és köröszténség javára, de ha valahogy az állapot változnék, gondolja meg Ngod, minemű állapotok lennének.

Ha szóval Nagodnak az én sensusimat megmondhatnám, bizony szerencsésnek tarthatnám magamat, de levélre nem merem és semmi characterre nem bízhatom, istentül, üdőtül és jó szerencsétül kell várnom.

Az magyar állapotok ugyancsak in eodem statu vannak. *Forgács uram* körül valami ujságok vannak, érdemli-e nem-e azt az persecutiót, én meg nem ítélem, azt tartom, többet az gyűlölség, hogysem az igazságnak szereteti árt neki az jó *úrnak*; hodie tibi, cras mihi. Az *magyarok* heában nitják föl az szemeket, ha nem lesz kiben bizniok. *Erdélyi fejedelem* ha nem ad melegséget és bátorságot az jó *magyaroknak*, mit használ az vigyázás. *Erdélyi fejedelem* securus legyen abban, hogy *Zrini Miklós* minden dolgai-ban secundálni fogja és igazán szolgálni. Az Nagod újabb kegyelmességét, kivel declarálja hozzám magát, teljes életem rendiben bizony megiszolgálom, s ahoz is támaszkodom.

Az mi gyűlésünk elhaladott úgy hallom valamennyire; ha tovább haladna is, én nem bánúám, mert sokra tanít az üdő, az hova eszünk mostan nem ér.

Érsek, Pucham főznek valamit, meglássuk, quid parturiunt, én hozzám mindkettő nagy exhibitiókkal vannak, én is szintén úgy hozzájok, nem hiszem, hogy űk hinnének nekem, de bizony én sem ű nekik.

Cancellarius elhigye Nagod hogy álnok, elhitette mindnyájunkkal, hogy *erdélyi fejedelemmel* ű bir, és arra veszi az mire akarja és ez az fundamentuma az *locumtenentiának*; Ngod felől mindazonáltal böcsülettel szól és dücsöséggel, talán a mellett akarná elkeletni más áruját is. Én Nagos uram nem régen Bécsben voltam, úgy tetszik, hogy nagyobb respectussal voltak hozzám mast az német urak hogysem azelőtt; bizony azt is Nagod kegyelmességének köszönhetem, mert Nagod gratiái, kivel egyszer-másszor is látogatott, tettek ű nálok is considerabiliorom istennek legyen hála és Nagodnak; mindazonáltal Nagos uram semmi bizonyos reménségem még nincsen, hogy ű fölsége candidatusok köziben méltóztatik-e tenni; de bizom istenben és az Nagod fejedelmi assistentiajában; bizony háládatlan szolgálja Nagodnak soha nem leszek; s e mellett referáлом magamat előbbeni írásimra.

(Zrinyi Miklós sajátkezü levele Rákóczyhoz. A cursivval szedetttek titkos írással. Orsz. Levár. Act. Jur. Trans.)

A kulcs a következő:

a = 1, 11, 21,	m = 31, 41,	217 = Puchaim,
b = 2, 12, 22,	n = 32, 42,	218 = Forgács,
c = 3, 13, 23,	o = 33, 43,	219 = érsek,
d = 4, 14, 24,	p = 34, 44,	260 = erdélyi fejed.,
e = 5, 15, 25,	q = 35, 45,	272 = magyarok,
f = 6, 16, 26,	r = 36, 46,	270 = Zrini Miklós,
g = 7, 17, 27,	s = 37, 47,	310 = erdélyi fejed.,
h = 8, 18, 28,	t = 38, 48,	550 = császár,
i = 9, 19, 29,	u, v = 39, 49,	570 = erdélyi fejed.
l = 10, 20, 30,	z = 40, 50.	

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

AZ ADÓBESZOLGÁLTATÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

1668. jul. 19.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes ect.

Egregie fidelis nobis grate, salutem et gratiam nostram. Már alkalmas idő mult el, hogy hűséged ott való harminczadunk proventusából semmit nem administrált tárházunkban, holott tudjuk azt is, hogy kiknek fizetéseket azon harminczad proventusából deputáltuk, az is kitelhetett s azon kívül tárházunkban is küldeni kellett volna eddig. Parancsoljuk annakokáért hűségednek serio, becsületire, életére, az mi proventus van kezéél vagy kün restantiában is, azt compilálván, éjjel-nappal kültet küldje tárházunkban. Secus non facturus. Datum in castro nostro Radnot, die 19. Julii, anno 1668.

Apafi kezével : P. S. Hidd el bizonyoson, hogy rövid nap felkötöttünk, ha nem hoz.

M. Apafi.

Külczim : Egregio Stephano literati alias Ujvárosi tricesimae nostrae Kolosmonostoriensi tricesimatori ect. fideli nobis dilecto.

Más kézzel : Urunk commissiója proventusnak administrálásáról.

(Eredeti Orsz. lev. gyulafehérvári osztály 12. csomag.)

Közli : Sz. S.

LEVELEK HERACLIDES JAKAB

MOLDVAI VAJDA ÉS ZAY FERENCZ KASSAI FŐKAPITÁNY

ÖSSZEKÖTTETÉSEINEK TÖRTÉNETÉHEZ. *)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Legrand Emil, ismert hellenista s a keleti nyelvek iskolájának tanára Párisban, évek óta gyűjti a középkori s modern hellen történetre és irodalomra vonatkozó adatokat. Kutatásainak eredményét a »Collection de documents concernant l'histoire politique et littéraire de la Grèce médiévale et moderne« című gyűjteményben bocsátja közre, melyből az első kötet alatt idézett cím alatt az idén jelent meg. A rendkívül díszesen kiállított kötet két életrajzt tartalmaz; a pirnai születésű Sommer Jánosnak, Forgách Imre báró költségén, Wittenbergában, 1587-ben nyomtatott következő című munkáját:

Vita Jacobi Despotae, Moldavorum reguli, descripta a Johanne Sommero Pirn. Edita sumptibus illustris et generosi domini Emerici Forgach, Baronis a Gyimes, equitis aurati, comitis in Trinchin, etc. Adjectae sunt ejusdem autoris de clade Moldavica elegiae XV. Quibus etiam historia Despotica continetur. Una cum explicatione quorundam locorum in hoc Sommeri scripto et Commentatiuncula brevi de Walachia et rebus Walachicis Petri Albini Nivemontii, historiog. Saxo. et Profess. in Acad. Witeb. Witebergae, per haeredes Johannis Cratonis. (15)87. (Legrand kiadásában 1—146. l.)

A másik életrajz:

Antonii Mariae Gratiani de Joanne Heraclide Despota Valachorum principe libri tres et de Jacobo Didascalo Joannis fratre

*) Emile Legrand: Deux vies de Jacques Basilicos, seigneur de Samos, Marquis de Paros, *Comte Palatin et Prince de Moldavie*, l'une par Jean Sommer, l'autre par A. M. Graziani, suivies de pièces rares et inédites, publiées par *Émile Legrand*, professeur, à l'école nationale des langues orientales. Paris, Maisonneuve. 1889. 8-o, p. XLI + 290.

liber unus. Editi ex manuscripto bibliothecae Zaluscianae. Varsaviae. Ex typographia Mizleriana 1759. (Legrandnál 149—236. l.)

A két életrajzot egy 41 lapra terjedő bevezetés előzi meg, melyben Legrand a Heraclidesre vonatkozó irodalomról ad számot.

Az életrajzokat tizenöt Heraclidesre vonatkozó, a bécsi cs. és kir. titkos levéltárból közlött levél követi, azután két Heraclidesnek ajánlott költemény s Melanchtonnak a despotáról szóló két levele, az egyik a dán királyhoz (1556. jun. 1.), a másik Buscoducensis (Buschenhagen?) Henrikhez (u. a. k.) s Heraclidesnek egy görög bizonylata következik. A kötetet név- és tárgymutató rekeszti be.

I.

Heraclides Jakab moldvai vajdának (1561—1563.) viszonagságai, változatosságban gazdag életpályája három nemzet történetíróit foglalkoztatták. Halála óta nem szűnt meg az érdeklődés e fényes tehetségű kalandor iránt, ki annak idejében merész vállalatával Európa szerte figyelmet költött.

Eredetére nézve görög, eleinte matróz, azután V. Károly katonája, majd német professor, Lengyelországban és hazánkban praetendens, végre Moldovában vajda. Classicus műveltségű ember, ki a Luther tanának terjesztését tűzi céljául éjszakon s keleten. Nagy tudós, a mellett okirathamisító, csaló, hazug s könnyen hívó, vakmerő és gyáva, humánus és kegyetlen. Mind-ezen tulajdonságok egyesültek a »nagy görög«-ben, ki csak azért nem igazi tragikus hős, mert nem a világrend ellen támadt fel. Bátran megmaradhatott volna vajdának, ha nem csalja meg azokat, kik vállalatában segítettek. A politikai történet e kalandor viselt dolgaiban csak egy érdekes phasisát látja a XVI. századbeli keleti kérdésnek, a psychologus pedig, ha igaz világításban nézi e jellemet, megismeri benne a levantinust, a byzantin kalandort, milyent tömegesen producált a törökök által megigázott neo-hellenismus.

Heraclides életrajza, politikai és socialis háttérén kívül, még két szempontból ébreszti föl a történetíró figyelmét. Először az a tudós máz, mellyel Heraclides minden dolgát a nagy tömeg szája ízéhez alkalmazta, bizonyos irodalmi nymbust ad alakjának; másodsor mert annyiféle levele maradt Európa különböző levéltáraiban, hogy a ki a XVI. század historiájával foglalkozik, önkéntelenül is kutatgatni kezdi ennek a hangzatos című, nagypecsétű és sokat író személyiségnek viselt dolgait.

Így járt Legrand is, ki mint hellenista a középkori hellen írók munkáit s az azokra vonatkozó adatokat sok utánjárással gyűjtögeté s e célból különböző helyeken sokat dolgozott.

Ezelőtt öt évvel kezdett a Heraclidest illető adatok összeállításához és pedig azzal a szándékkal, hogy megírja életrajzát. Úgy látszik, hogy vagy megriadt a sok adattól, vagy csak később lát majd hozzá, mert ebben a kötetben — mely a mint a bevezetésben írja, egy művelt Maecenas bőkezűségének köszöni megjelenését — beéri a Heraclidesre vonatkozó anyag bibliographiai összeállításával s a két Heraclides-életrajz új kiadásával.

Kétségtelen, hogy a kiadvány ebbeli tartalmával is elismerést érdemel. Legrand nagy buzgalommal forgatta a Heraclidesről szóló munkákat, s ha az efféle »felfödözésnek« szabad nevezni, egy-két új forrást is talált. ¹⁾ A mi azonban magát Heraclidest, korát, melyben szerepelt, s életét illeti, aránylag csekély a nagy fáradozás eredménye. Abban teljes igaza van Legrandnak, hogy Heraclides életének első része: ifjúsága, viselt dolgai V. Károly táborában, címzeinek fölvétele tele van ellentmondásokkal, s mindazok, a kik vele foglalkoznak, előadásukban ingadozók. Bizonyos ez már azért is, mert Legrand, a ki 29 lapon keresztül igyekszik világot vetni e homályba, nem ért el egyebet, mint hogy bebizonyítja Heraclides abbéli címének helyességét, mely szerint samosi családból való, de Krétában született. Azt nem lehet rossz néven venni Legrandtól, hogy hősét mentetgetni igyekszik; nem hiszi, hogy okmányokat sikkasztott s egyszerűen olybá tünteti föl a vajda igényeit, mint a ki beleélte magát képzelt, vagy elferdített adatainak igazságába. Főhibáját egyszerűen a hiúságban keresi. ²⁾ Pályájának második része: öntudatos föllépése Lengyelországban, erdélyi és magyarországi szereplése, azonban éppen azt bizonyítja, hogy ő számító fej volt, a ki — elhitte-e ő maga, az mellékes — másokkal elhítette a maga előkelő származását. Nagy vállalkozó; Laszky Albert adta a katonát, Zay Ferencz kassai kapitány a pénzt, ő pedig állítólagos igényeivel az egésznek mozgatója.

Legrand azonban minden tanulmánya daczára csak az adatok kiadására és magyarázatára vállalkozván, ebből a szempontból kell munkáját bírálnunk. Sommer János ritka munkájának kiadása szolgálat, melyet el kell ismernünk. S. szemtanu, ítéletében elfogulatlan s a vajda életének második részére nézve

¹⁾ Kiváló bibliographiai bece van Heraclides 1555. nyomtatott röplapjának. p. XXXVIII—XLI.

²⁾ Basilicos a simplement cédé à un sentiment de vanité analogue à celui dont sont hautées encore aujourd'hui certaines personnes, qui éprouvent le besoin de se rehausser dans leur propre estime, en faisant précéder leur nom roturier d'une particule nobiliaire XXIV. l. Istvánffy, a dolgok alapos ismerője, jellemzésében hangsúlyozza a rosszhiszeműséget. 1758. kiadás. Lib. XX. 246 l.

a főkútfő. Kár, hogy Legrand Sommer egyéniségéről s munkájáról a tartalom elmondásán kívül egy-két szónál egyebet nem tud mondani s e részben alig bővebb Engelnél¹⁾. Gratianus munkája kevésbé ritka, előadása zavaros s csakis a lengyel dolgokra nézve használható. Legrand különben Gratianusról s kútfőiről sem mond egyebet külsőségeknél, pedig éppen ezt a munkát kell leginkább elemezni, mert a lengyel történetírók majdnem kizárólag utána indulnak. A lengyel történetirodalomra kevés tekintettel volt különben, Legrand Kraushar munkáját, mely ugyan Heraclides személyére vonatkozólag nem sok újat tartalmaz, de a lengyel szempontokat eléggé kiemeli, nem említi.²⁾ Azon nem is csodálkozunk, hogy a rumun adatokat ismeri; de az Erdélyi Országgyűlési Emlékek II. kötetét nem veszi számba.

Levéltárat kettőt bűvárolt át a szerző: a párisi államit s a bécsi cs. és kir. titkos levéltárat. A párisi kutatások eredményét azonban nem tette közzé, mert Hurmuzaki megelőzte.³⁾ A bécsi másolatok közül csak 15 darabot közöl, ámbár az ottani Hungaricák és Turcicák között az expeditiót illetőleg sokkal több is megérdemelné a kiadást. Ez azonban közelebből meg fog történni, a mennyiben a rumun cultusministerium kiadásában megjelenő Hurmuzaki-gyűjtemény egyik közelebbi sajtó alá kerülő kötetében napvilágot látnak majd az összes adatok.

A bécsi titkos levéltár adatait »Zay Ferencz életrajzában« (115—152. ll.) mi is fölhasználtuk, de ezeken kívül rendelkezésünkre állottak a zay-ugróczy családi levéltár irományai is.

Legrand munkájának megjelenése alkalmából érdekesnek tartjuk, hogy a családi levéltár idevágó iratait közöljük. Ezeket Legrand nem ismerhette s közzétételökkel a Heraclidesre vonatkozó levéltári anyag majdnem teljesen hozzáférhetővé van téve.

Annyival érdekesebb ez iratgyűjtemény, mert Heraclidesnek magyar összeköttetéseire és számos, eddig homályos részletre vet világot.

II.

Heraclides Jakab összeköttetése Zay Ferenczcel, kassai kir. főkapitánnyal, 1560-ban kezdődik, midőn több kísérlet és a vállalkozó szellemű, akkor még pénzes Laszki Albert közreműködése daczára arról győződött meg, hogy Ferdinánd király segedelme nélkül soha sem érheti el célját.

¹⁾ Geschichte der Moldau und Walachey 196—214 l.

²⁾ Alex. Kraushar: Olbracht Laski wojewoda Sieradzki. Varsó s Krakkó. 2 kötet. 1882. Heraclidesről szól az 1. kötet 42—63 l.

³⁾ Documente privitoare la istoria Românilor. Supplement, I. vol. I. 1886. p. 14 — 21 l.

Zayt, az ez év folyamában kinevezett kassai új főkapitányt Heraclides megsegéllésében első sorban politikai érdek vezette, másfelől pedig elkábíták a vajda-praetendensnek nagy haszonnal kecsegtető ígéretei. Ferdinánd királynak csak előnyére válhatott, ha Moldvában olyan vajda parancsol, a kiből János Zsigmond ellenében föltétlenül megbízhatik. A királyfit, Miksát Heraclidesnek a protestáns lengyel ellenzékkel való benső intimitása vitte rá a vajda pártfogolására. Azonfelül a vajda sokat ígért a közbenjárásért; vagyon az, a mit 1560. decz. 26. iratában leköt Zaynak. (I.)

Zay a királynál meg is mozgatózott minden követ. A vajdának 8000 frtra volt szüksége. Bécsben a tanácsosok nem nagyon bíztak az egész dologban, Ferdinánd maga is kissé kételkedő hangon beszél 1561. jan. 19. Zayhoz intézett levelében (II.) a vajda ígéreteiről, de mégsem tagadja meg a segédelmet, mert utasítja Turzó Ferenczet, a szepesi kamara elnökét, hogy a 8000 frtot kir. jóállás mellett szerezzze meg a városoktól (III.) vagy egyes kereskedőktől, de a vajdától vegyen kötelezvényt. Az egész pénzmanipulációnak, az átadásnak titokban kell maradni, de a vajda a pénz átvétele előtt tegye le Zay és Turzó kezébe a hűségeskü. Teljesen megegyeznek e levelek Forgách Ferencz állításával, hogy a király az ő tanácsára, de főleg Miksa szavára (V.) *megköczkáztatott* 8000 frtot; ennyit megért a kaland a bécsi udvarnak.

A pénz előteremtése a mint Laszki rimánkodó levele (V. 1561. oct. 14.) bizonyítja, nem ment oly könnyen és Zay a maga számlájára fizette ki a toborzott csapatok zsoldját. (VI.) A pénz csak nagyon lassan gyűlt, pedig a vállalatot, ha sokáig késnek vele, nagy veszedelem fenyegette. Laszki (okt. 14.) írja, hogy tíz garasa sincs, s a csapatok gyűlnek s várják az indulást. Zay, a vállalat érdekét szem előtt tartva s bízván a király szavában, intézkedett a 8000 frt előteremtése iránt s a vajda csakhamar kiállítja a kifizetett sommáról szóló kötelezvényt. (VII.)

A hirtelenséggel összetoborzott csapatok beütöttek Moldvába (az előkészületekre nézve fontos a vajda VIII. sz. levele) s a nov. 10-iki ütközetben Lepusnan Sándor vajda csatát veszített. A vállalat sikerült. Fő része e győzelemben Székely Antalnak volt, kit a vajda, mint 1562. jan. 21. Zayhoz írott levelében bizonyítja (IX.), gazdagon megjutalmazott.¹⁾ Ferdinánd a győztes

¹⁾ Nagyon problematikus adománya volt a vajdának: a csicsóvári uradalom, melyet Székely Antal csak a papiroson bírt. 1566. jul. 11. Miksa király e donatiót megerősíté »in eventum quo deo bene adiuvante hanc expeditionem ad optatum et felicem exitum deduxerit ac Transilvania in nostram potestatem redigetur« L. XLI. Csakhogy a mint Heraclides sikertelenül követelte e várat János Zsigmondtól, épp oly kevésbé jutott érvényre a Miksa adománya. Szilágyi S. Erd. orsz. Eml. II. 166 l.

vajda udvarához Belsi János török deákot rendelte s Moldvával fenntartá az összeköttetést. (X.)

A vajda uralkodása 1563. nov. 9. ért végett. Laszki, kinek annyit ígért és oly keveset adott, ellene fordult, a török nem bocsátotta meg, hogy tudta nélkül mert vállalatába fogni, jó barátai meg elfordultak tőle, mert nem tartotta meg szavát. Zay Ferencz is rosszul járt. A 8000 frt kir. segedelem kieszközlésében ő járt el, azonfelől — a vajda ígéreteire támaszkodva — állítása szerint vagy 15000 frtot költött a vállalatra. Ezt a 15000 frtnyi tartozást behajtandó, 1563-ban Mezthly Mihály kassai polgárt küldte a vajdához, ki készpénz helyett 1425 db marhát (16500 frt) értékben adott át nevezett megbízottnak. Midőn Mezthly a marhákat lengyel területén Kassa felé hajtáná, a lengyel kapitányok, jelesül Barzy Szaniszló sniatini kapitány — a vajda halálának hírére — ezekből 1135 dbot — a javát — visszatartotta, és ezzel Zaynak 12000 frtnyi kárt okozott. Zay ezenkívül 1135 frt értékben Heraclidesnek tíz kocsival rezes és vasat is küldött. Ezt meg Jazloveczky a kis-orosz palatinus foglalta le. Zay rögtön panaszt emelt a lengyel királynál s ebből hosszú peres tárgyalás keletkezett, mely 3 évig tartott s egyfelől a lengyel törvénykezési eljárás, másfelől a lengyel-magyar érintkezésekre jellemző világot derít. (XI—XV; XVI—XL, XLIV.)

Azonban nemcsak ez ügyben vallotta kárát Zay, ki a sok költség és huza-vona miatt sohasem jutott ökrei teljes árához. A vállalat érdekében tett 1560-iki költségek miatt őt zaklatták, mint quasi jótállót (XVI.) s a kamara az előlegezett 8000 frtnyi összeget sem akarta elismerni. Az ügy végét Zay Ferencz már nem érte meg, 1570. történt halála után az örökösök folytatták igénykeresetöket a kamaránál. (XLV—XLVII.) A király, kinek az elhunyt személyes meghittje volt, jó indulattal viseltetett fia Zay Péter iránt s a hivatalos ellenzés daczára meghagyta a kamarának, hogy az örökösöknek a szempczi harminczad jövedelméből fizessék ki indokolt követelésöket.¹⁾

Mindezen anyagi áldozatok nem riaszták el Zayt a moldvai ügyektől. Heraclides bukása után Tomsa következett a vajdaságban; de ezt 1564-ben a lengyel király lefejeztette. 1566-ig ismét Sándor ült a vajdaságban, kit felesége tett el méreggel láb alól, mire fia Bogdán lett Moldova ura. Ez ország, melynek vajdái rendszerint nem természetes halállal fejezik be rövid uralmokat, valóságos Eris-almája a lengyel s magyar királynak, ura a szultán, kisebbik gazdája az erdélyi fejedelem, legkegyetlenebb zsarnokai az egymással mindig versengő bojárok. Oly országban,

¹⁾ Közös pénzügym. levéltár Hungarica. 1571.

hol mindenki praetendens, könnyű volt a szerzés, könnyű az új pártalakítás. Ha az akkori viszonyokhoz alkalmazkodva olvassuk a moldvai történeteket, igen sok analógiát találunk egy nemrég sokat emlegetett aldunai fejedelemség állapotaival. Sehol semmi consolidatio; egyetlen mindig visszatérő momentum: az összeküvés.

Heraclidesnek csakhamar akadt utánczója: egy Balassa Menyhért udvarában éledgélő ifjú oláh bojár személyében. Családi nevén Szakulynak hívták. Tomsa és Sándor vajda vételkedése közben Zaynak és Balassának az az eszméjük támadt, hogy ezt a bojárt megteszik vajdának. E célból 3000 frtot kértek Miksától, le ennek elég volt egy vajdából s a segedelmet megtagadta. Mindamellet a bojár mégis megpróbálta szerencséjét. Engel vállalatáról csak annyit ír: »1565. egy István nevezetű vetélytársa támadt (Sándor vajdának), ki Magyarországból származott s vajdafinak adta ki magát, de pártja pusztán a pásztorok és parasztok közt akadt s csakhamar visszaveretett.« (i. m. 213. l.) Úgy kell lenni, hogy ez az István egy személy a Zay által támogatott Szakulylyal.

A családi levéltárban ráakadtunk két ó-szláv nyelven írott levélre, melyeknek írója János István vajdának nevezi magát. (Іо́у Мѣѳан) Ez az István nem lehet más, mint az Engel említette praetendens. 1564-ben Tomsa és Sándor, 1565—6. Sándor, és 1566—72. Bogdán a moldvai vajda. Tomsa ugyan szintén az István nevet használta, de ő tőle nem származhattak e levelek. János István e szerint csak az a praetendens lehet, kit Zay ép úgy mint Heraclidest s azért pártolt, hogy pénzéhez jusson. Csak az egyik levél van keltezve és pedig 1575-ben, a mi az 5508-s aera szerint 1567-t tesz. A másik levél Kassán kelt febr. 9-én. Évszám nincs e levél keltében, de febr. 9-e 1565-ben esett szerdai napra, s így a levél teljesen megegyezik Engel előadásával, ki a vállalat évét ugyancsak 1565-re teszi. E két levél tehát a praetendens eddig csak általánosságban ismert szerepléséhez részletesebb adatokat nyújt, azért szószerinti fordításban közöljük. (XLII—XLIII.)

S most következnek az idézett oklevelek, korrendi sorozatban.

I. 1560. december 26.

Heraclides Jacobus Basilicus, despotus Sami, princeps Moldaviae 15 millia florenorum, 4 equos pretiosos turcicos, 12 equos valachicos, 2 mazas pellium sabellinarum et annue 50 boves pro culina Francisci Zay pro eo semet interponentis praestare pollicetur, quam primum sceptrum consequetur.

Nos Heraclides Jacobus Basilicus dei gratia despotas Sami, helectus princeps Moldavie etc. propterea, quod dominus magni-

ficus Franciscus Zai apud suam caesaream majestatem intercessit omnemque lapidem, ut majestas sua suo auxilio in regnum nostrum constitueret, movit, fidemque et auctoritatem suam interposuit. Si pater luminum auxilio imperatoris nostro potiri regno concesserit, promittimus praedicto magnifico domino Francisco summam quindecim millium florenorum in auro ungaricalium, quam summam (15,000) statim postquam ceptra ceperimus dare pollicemur, praeterea 4 equos preciosos turcicos, 12 vero valachicos, duo mazas pellium sabellinarum et singulis annis 50 boves pro culina. Quod si majestas sua noluerit precibus nostris ejusque magnifici domini Zay intercessionibus locum dare et nos alia ratione deus ad occupatum regnum juverit, promittimus tamen pelles et equos supradictos ac tria milia florenorum in auro propter suum erga nos studium ac pium affectum. Haec per nostram fidem et nostram humanitatem promittimus et juramus.

Actum Cassovie die 26. Decembris 1560.

Despotas, m. p. *)

II. 1561. január 19.

Ferdinandus I. Romanorum imperator de administranda Heraclidi despoto pecunia 8000 fl. tractat, petendo opinionem, quomodo congregari posset et laudando opinionem ejus circa jurandum Heraclidem.

Ferdinandus divina favente clementia electus Romanorum imperator semper augustus etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Accepimus cum literis tuis in die Natalis Domini praeterito datis informationem tuam de statu et rebus non modo regni Poloniae, verum etiam magnifici Jacobi Heraclidis despotaе, una cum opinione tua, quid nimirum nobis in isto despotaе negotio porro agendum censeas, quae eo inclinât, ut despota illum nostro benigno auxilio non debeamus destituere propter causas in iisdem literis tuis enumeratas. Quod itaque primum est scire te volumus, nobis diligentiam et fidem tuam quam investigandis et significandis nobis iis omnibus adhibuisti, perquam clementer probari.

Sed quod ad dictum despota attinet, nolumus te latere, quod nobis videantur non modo valde magna et ardua, quae is homo conatur, verum etiam admodum difficilia et incerta, quae pollicetur. Cum tamen is ad nostram opem confugit et singularem quandam erga nos voluntatem prae se ferre videtur, lubenter equidem vellemus, ut conatibus illius optatus quoque et

*) A XLI. számú darab kivételével valamennyi a gr. Zay-család zay-ugróczy levéltárában.

fortunatus eventus responderet, quibus quidem provehendis non deesset nobis sane benigna voluntas, sed multae occurrunt in ea re difficultates et impedimenta et in tanta sumptuum magnitudine, qua propter defensionem fidelium nostrorum regnorum et populorum et praesertim afflicti nostri Hungariae regni onerati sumus, grave est tantam pecuniarum summam ludere, arbitramur enim in re tam incerta, quod omnino sorti et periculo exponenda sit ea pecunia, quam etsi ei commodare vellemus, fortassis tamen tam brevi confici non posset, ut illuc in tempore adferretur; veruntamen volentes eidem despota in iis saltem, quae per nos clementer praestari queunt, propensam nostram voluntatem declarare, concedimus benigne, ut ipse ad prosequendum, quando ita voluerit, propositum penetrandi in Moldaviam in ditione nostra milites conscribere valeat, dummodo id clam faciat, quod illi serio mandari debebit.

De pecuniis vero, ex quo ille summam octo millium florenorum mutuo duntaxat sibi dari postulat, promittens, se pecuniam illam integre soluturum, ubi primum deo bene juvante dominio et principatu suo Moldaviae potitus fuerit, decrevimus scribere magnifico fideli nobis dilecto Francisco Turzo de Bethlehemfalwa nostro consiliario et camerae aulicae praefecto, ut si quem ipse modum inveniret, illam summam mutuo accipiendi a civitatibus superiorum illarum partium aut aliquibus mercatoribus vel aliis personis in paratis et in panno eam illi quam primum conficeret, accepta vicissim ab illo competenti obligatione seu cautione, spondemus enim nosmet creditoribus illis eam pecuniam soluturos, si dictus despota nec voti compos fieri nec solvendo esse poterit.

De bombardis autem majoribus praesertim non videmus, quo modo illi tuto aut sine gravi suspicione et periculo possint committi.

Porro in eventum, quo praedictus aulicae nostrae camerae praefectus hujus modi pecuniam collecturus esset, diligenter advertendum erit, ut ipsi despota quam occultissime tradatur, ita ut alio potius nomine atque praetextu nempe ut se pecunia ejusmodi, quomodocunque sibi visum fuerit, juvaret, quam ad occupandam Moldaviae provinciam subministrata esse videri possit.

Caeterum antequam ille hujusmodi pecunias acceperit, omnino necessarium erit, ut coram praefato aulicae camerae nostrae praefecto Francisco Turzo et te licet occulte solenne praestet juramentum de fide nobis ac successoribus nostris regibus Hungariae servanda, et quod nobis ac commodis regni nostri Hungariae totiusque reipublicae christianae serviet et illa pro omnibus suis viribus promovebit. Id autem juramentum volumus,

ut non modo conceptis verbis illi deferas, sed etiam literis reversalibus ab illo roborari facias, easque literas postmodum ad nos transmittas. Et haec est deliberatio nostra, quam in hoc negotio fecimus. Tuum nunc erit ei te in omnibus pro tua in nos fide observantia animique promptitudine accommodare, sic enim exqueris benegratam et expressam voluntatem nostram clementer erga te recognoscendam.

Datum in civitate nostra Viennae die decima nona mensis Januarii, anno domini MDLXI. Regnorum nostrorum, Romani trigesimo, aliorum vero trigesimo quinto.

Ferdinandus, m. p.

Ad mandatum sacrae caesareae
majestatis proprium

M. Singkmoser, m. p.

III. 1561. márczius 12.

Ferdinandus imperator scribit Francisco Turzo de octo millibus florenorum in civitatibus liberis ordinandis ipsi despotae.

Ferdinandus divina favente clemencia electus Romanorum imperator, semper Augustus etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Ex literis tuis, quas die IV. praesentis e Leuchonia ad nos dedisti, intelleximus istic neque modum neque facultatem apparere conficiendi vel a civitatibus istarum parcium vel a negociatoribus aliisve personis summam illam octo milium florenorum, quam despotae mutuo dare annueramus, ut institutum iter suum tandem persequi posset. Ad quas quidem literas tuas sic tibi benigne respondemus, quod tibi hoc negocium conficiendi memoratas pecunias nequaquam daturi fuissetus, si viam aliquam eas vel hic vel Posonii contrahendi haberemus. Cum vero in hac re eousque processerimus, quod eundem despotam licet valde ardua et magna audentem ac difficilia incertaque pollicentem pr. . . . sso, tamen pecuniario subsidio (quoad ejus unquam fieri queat, juvare annuerimus. Scientes parvam quidem fore jacturam tam exiguae summae, quando ei res male cesserit. Sed viceversa uberrimam redituram ad nos et regnum nostrum Hungariae utilitatem si dei benignitate Moldavia potitus fuerit. Eaque pro parte saltem praestiterit, quae se facturum spondet. Adhuc sane non gravabimur eam pecuniam fortunae exponere, dummodo in istis partibus confici queat. Ita scilicet, ut mutuo sumatur, undecumque poterit, sub sponsione solvendi sortem cum interesse in unius atque alterius dimidii anni spacio, quandoquidem de Posoniensi civitate. Non est, quod quidquam expectes. Quo circa poteris rursus isthic non

saltem apud civitates ac negociatores, verum eciam apud proceres nobilesque regni laborare et agere, ut praescriptam summam mutuo sumere possis, de qua postea agendum erit idipsum, quod tibi antehac clementer per literas significavimus.

Quod ad alia postulata dicti despotae attinet, scripsimus magnifico fideli nobis dilecto Francisco Zay de Chemer nostro consiliario et civitatis nostrae Cassoviensis supremo capitaneo, quae sit mens et voluntas nostra ita, ut supervacaneum sit ea hic pluribus repetere.

Datum in civitate nostra Wyenna die XII. mensis Marcii, anno domini MDLXI. Regnorum nostrorum romani XXXI. aliorum vero XXXV.

Ferdinandus.

Ad mandatum sacrae caesareae
majestatis proprium
M. Syngmoser, m. p.

IV. 1561. ápril 26.

Maximilianus Bohemiae rex, archidux Austriae laudat opinionem 17. April propositam quoad despotam Moldaviae Heraclidem.

Maximilianus dei gratia rex Bohemiae, archidux Austriae etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. De quibus nos per literas tuas decimo septimo mensis Aprilis die emanatas certiores reddidisti, ea omnia satis abunde non solum percepinus, sed et benigne illis contenti fuimus. Petimusque, ut si quid in posterum isthic apud vos in istiusmodi rebus emergerit, cujus nobis notitiam habendam dignum existimaveris, pari qua hactenus diligentia significes.

Quantum autem ad ipsum attinet despotam, poenitus jam a sacra caesarea Majestate domino et parente nostro clementissimo intelleximus, quod eadem majestas sua ejus gratia ad nobilem fidelem nobis dilectum Thurzo literas dederit mandatorias, ita ut speremus nihil amplius res ipsas habituras impedimenti. Sed si quid adhuc in ea parte desiderari videretur, ad id, ut antea fecimus, ulterius opera nostra clementer promovendum inclinati esse vellemus. Cujus quidem responsionis te participem faciendum esse duximus.

Datae in civitate Vienna die vigesimo sexto Aprilis, anno domini Millesimo quingentesimo sexagesimo primo. Regni nostri Bohemiae decimo tertio.

Maximilianus, m. p.

H. Lindegg, m. p.

V. 1561. október 14.

a)

Litera Alberti a Lasko, qua inter alia Francisco Zay insinuat, Turzonen non plus, quam 1300 florenos contribuere velle pignori ad certas residuas tres villas.

Illustris ac magnifice domine domine frater colendissime. Salutem et omnis fraternae observantiae commendationem etc.

Illustris ac magnifice domine. Hodie ante prandium redditae sunt mihi literae magnificae dominationis vestrae, quibus perlectis eo statim momento ea illustri dominationi vestrae significare volui, quod cras accepturus sum pecuniam a domino Horwath, quam mecum adducam et ita me expediam, ut potero optime et citissime. Dominus autem Turso non vult nisi 1300 contribuere pignori ad has residuas tres villas, uti etiam ex literis inclusis ea omnia facilius magnifica dominatio vestra intelliget. Sed inter eundem ad huc cum Turstone agam et concludam et deinde cum magnifica dominatione vestra, quid mihi his in rebus faciendum erit, consultabo, credo, quod inveniemus consilium, quod dominus Bebek adhuc expectabit debitum suum. nam unde aliam pecuniam acquiram, nescio. His me fraternae gratiae commendo, valereque illustris dominatio vestra quam felicissime cupio.

Datum in Kesmark 14. Octobris anno 1561.

Illustris ac magnificae dominationis vestrae

frater ac servitor

Albertus a Lasko, m. p.

b)

Ego miror, quod magnificentia vestra putat hoc, quod ego propter negligenciam non venio; tamen scit, quod nec laboribus nec bonis propter magnificentiam vestram parcere nolo, sed ex marmure vel cera pecunia non fit, hac hora exhibo nisi ut quomodocunque aquiram pecuniam, nam et 10 grossos ad annuam meam non habeo; hodie venerunt ex Cracovia et propter defectum pecuniae parum expediverunt; mercator Iosefus italicus nihil ex Cracovia, quae ad magnificentiam vestram spectant, misit praeter 6 caracenas, quas ego secum portabo, telam auream 12 ulnas magnificentiae vestrae mitto per praesencium exhibitorem, ego per deum hac hora exhibo qua habebo pecuniam, et si non multi sicut parati valeant, mallet enim mori quam non cito ibi esse, nam scio, quod et si non ita esset, mihi tota culpa daretur et ego si et subcuti haberem, darem excindendo.

Philipovius misit orologium, quod secum portabo, est enim singulare, sed difficile ad bandandum juxta suum caput fecit etc. Idem mihi nunc scripsit nova optima, nam ullus jam nunc cogitat de nobis et tyrannus timet extrema milliumque habet exercitum etc.

Propter deum non moveat se longe magnificentia vestra, nam prae timore, sed difficiliter transirem post magnificentiam vestram, ego ita curabo, quod utiquam aliquam pecuniam secum militibus adferam, nam non in me est mora per deum, sed in ista maledicta pecunia etc. Mitto magnificentiae vestrae duo paria ocricas rubeas et glaucas cetera secum adferam.

Significet mihi magnificentia vestra de omnibus rebus statim et si me in itinere literae occurrabunt, eo melius. 14. Oct. 1561.

Lasky.

VI. 1561. október 27.

Maximilianus Bohemiae rex, archidux Austriae Francisco Zay intimat, Suam Majestatem aprobare partem rebellium debellatam esse, et quod stipendium unius septimanae fl. 1800 despotae solverit, gratum videri assecurando, eorum remunerationem futuram.

Maximilianus dei gratia rex Bohemiae, archidux Austriae etc.

Magnifice nobis dilecte. Ad literas tuas, quas die decima octava hujus mensis ad nos dedisti, tibi clementer respondemus; nobis valde gratum fuisse, quod unam partem exercitus rebellium, e finibus sacrae caesareae Majestatis domini ac genitoris nostri colendissimi ejeceris, firmiterque credas et alteram ejici posse, nisi aquae ejus regionis te remorabuntur.

Hanc itaque tuam operam et singulare bene serviendi studium Majestati caesareae perscripsimus. Te vero clementer hortamur, ut rem omnem ita instituas, ne offensive cujuspian expeditionis speciem prae se ferat, gravioribusque motibus ac turbis materiam praebeat.

Praeterea factum laudamus, quod despotam dimisisti et suis unius septimanae stipendium mille scilicet et octingentos florenos numerasti, quam summam pecuniae hinc brevi supplebimus, postquam ordo recens institutus vetat, ne tricesima de bobus in has nostras partes abigendis isthic exigatur. Haec tibi ad literas tuas respondere volumus. Cui inclinati sumus.

Datum in civitate Viennae die vigesima septima mensis Octobris anno etc. sexagesimo primo, regni nostri Bohemici decimo tertio.

Maximilianus, m. p.

Ad mandatum domini regis proprium

H. Fieringer, m. p.

VII. 1561. Sine dato.

Paria obligationis Heraclidis Jacobi Basilici principis Moldaviae, in
cujus domino Francisco Zay promittit fl. 8000.

Nos Heraclides Jacobus Basilicus Dei gratia despotas
Sami, helectus princeps Moldaviae etc. propterea, quod dominus
magnificus Franciscus Zai apud suam caesaream majestatem inter-
cessit et me suae majestatis auxilio regno potiri fecerit promitti-
mus praedicto magnifico domino Francisco Zai summam illam
8000 florenorum, quam ex suae majestatis commissione una cum
domino Francisco Thurzone mihi disposuerunt, ad meamque
necessitatem dederunt. Cui promittimus statim postquam ceptra
ceperimus restituere, pollicemur per nostram fidem et nostram
humanitatem, promittimus et juramus.

Nos Heraclides Jacobus Basilicus dei gracia despotas
Sami, helectus princeps Moldaviae etc. Cum ex sua gratia et erga
me benevolencia aput suam majestatem magnificus dominus
Franciscus Zay capitaneus suae majestatis intercessit mihi que.

VIII. 1561. október vége.

Litterae despotae ad Franciscum Zay de colligendis huszaris, supplen-
dis germanorum copiis disponit, et quid fieri velit, circa res suas mobiles exponit.

Magnifice domine, domine observandissime. Servitorum
meorum perpetuam commendationem. Magnifica dominatio vestra
dignabitur de rumore mortis Germanorum meorum capitaneum
et Lugasi infide certiores reddere.

Aregnas Andree Berbes, Georgi et Malasai Georgi et
Simogi Georgi, committere et non obstante morte, coligant
usaros. Predictis dati sunt unicuique 75 floreni, excepto Simogi,
qui est locumtenens Greci, itaque dignabitur Magnifica domi-
natio vestra predicto Simogi dare 35 taleros, et coligat.

Lugasi mittere (100) fl. pro novis usaris coligendis; meis
usaris obnixe rogo, ut detur pannis pro 200 flo. Paulo quoque
Gechel pro suis coligendis dare aliquid ligones (100) —□(). (250).

Qui parat vexillum dare aliquid, vt proficiat.

Dominus Pestiensis ut mihi velet tamquam amicus mittere
3 porciones telle, pro 2 taleris vnam, et pro meo clipeo dare 8 fl.
et illa mittere in Kesmark.

Ferum pro signandis bobus .I. .M. .P. .A. .E. .Z. .I. . Antonii
Sechel literas sigilare dignabitur Magnifica Dominatio
vestra signo regio.

Cum erit mortis rumor, ut comittat m. v. d. obnixe
rogo paulo Sechel, ut illis, quibus teneor Cassovie de
restitutione debiti, quod illis teneor asicuret.

Unico m. d. v. rogo, dignetur mandare, ut misere vidue vicine hospicio meo persoluantur vasa 4 vini cassanetis, puto, quod facit circa summam 29 tate, est enim pauper et egena.

Post rumorem mortis quidquid axstano patine calari et mape servietesul a cochimo ibi meo servitore accipere, ne vendet.

Mandare Germanorum meorum capitano, ut impleat numerum (100) peditum Germanorum.

Meo prevosco comittere juxta meum promissum, ut (200) si poterit coligere bohemos.

Et interim Germanorum capitaneus provideat de prevosco et judice, quod si m. d. v. sificientes videbuntur, eos suscipere.

Sex Caros cum barbatis in uno quique ad minus s.

Ut Paulus Sechel curet olas eneas fieri, sibi quoquo lectorium pro sua dignitate, ast enim magnificum officium in patria marischalcus. Omnes primum ad illum confugiunt, antequam veniant ad principem.

Ut omnes mee res in camera sigilentur.

IX. 1562. január 2.

Despota ex oppido Jaz (Jassy) Antonium Sekel per se octo villis et annuis 600 fl. ob praeclaras virtutes donatum commendat.

Magnifice domine loco patris observandissime. Salutem et omnia felicia.

Cum generosus et vir insignis Antonius Sekel profectionem suam ad magnificentiam vestram instituisset, duxi cum eo magnificentiae vestrae aliqua scribere. Quamvis statim meus homo ad magnificentiam vestram veniet et currus magnificentiae vestrae cum aliis rebus mittam sciat itaque magnificentia vestra, Antonium Sekel esse virum magnanimum, militarem, strenuum et quidquid de bono milite cogitari possit, est in eo et dico sic, quod unus ille solus plus mihi inservivit quam centum milia aliorum, est enim diligens et vigilans ac fortis et strenuus et intelligit. Pro quo quoque illi dedi 8 villas et singulis annis 600 florenos pro nunc, spero quod facile est nunc contentus mecum, non plura a me debet sperare, rogo quoque magnificentiam vestram, velit illi quovis tempore, cum voluerit ad me venire, veniam dare et eum commendatum habere, dignus enim est favore omnium heroum et si vixero deo volente, faciam eum magnificum. Ceterum commisi ei quaedam magnificentiae vestrae enarrare, cui velit in omnibus fidem adhibere rogo. Me magnificentiae vestrae commendo, quem deus conservet incolumnem et cum meus veniet

homo ad magnificentiam vestram, de omnibus cum magnificentia vestra tractabit.

Datae in oppido nostro Jaz die 2. Januarii 1562.

Magnificentiae vestrae

filius despota.

X. 1562. február 6.

Ferdinandus imperator consulit de mittendis duobus nunciis ad despota et de eorum stipendiis.

Ferdinandus divina favente elementia electus Romanorum imperator semper Augustus etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Cum nobis ac serenissimo principi domino Maximiliano regi Bohemiae etc. filio nostro charissimo visum sit certis de causis ad despota nunc Moldaviae Vaivodam mittere duos nuncios, quorum alter aliquandiu in Moldavia permaneat, alter vero mox ad nos redeat, cupiamusque eos illuc penetrare, quam fieri poterit, secretissime, sub mercatorum vel alia quavis specie, ne a quoquam vel in itinere vel etiam in Moldavia noscantur, nisi quibus necessario innotescere debebunt; ad eam sane rem deputavimus Joannem Belsium, quem audivimus reverendissimo episcopo Agriensi et tibi in porta principis Turcharum in scribendis epistolis fidelem et diligentem operam navasse et ad hanc provinciam satis idoneum fore, et hic debebit aliquandiu in Moldavia penes despota commorari; alterius vero partes, qui statim redire debebit, huic satelliti nostro praesentium latori committendas duximus, qui etiam instructionem habebit, ad cujus praescriptum uterque sese accomodare possit. Cum vero haec dictorum duorum nunciorum expeditio per te commodius quam per alios curari et executioni mandari possit, tibi per praesentes benigne mandamus, ut vocato ad te praefato Belsio cum eo omni studio agas et concordēs non solum de suscipienda provincia demandata, verum etiam de ejus menstrua intertentione ac utriusque viatico, ita ut eis pro necessitate recte prospectum sit, sumptus vero seu pecuniam suppeditabit Franciscus Pestiensis proventuum nostrorum in partibus istis administrator secundum id, quod tu cum ipsis pactus fueris. In quo quidem exequeris benegratam et expressam voluntatem nostram.

Dat. in arce nostra regia Pragae die sexta mensis Februarii, anno dni Millesimo, quingentesimo, sexagesimo secundo, regnorum nostrorum, romani trigesimo secundo, aliorum vero tricesimo sexto.

Ferdinandus, m. p.

Ad mandatum sacrae caesareae
majestatis proprium

M. Singkhmoser, m. p.

XI. 1563. december 11.

Copia literarum magnifici Francisci Zay supplicantis, ut sua majestas castellanum Sniatiensem Barzy boves 1135. per Heraclidem Jacobum principem et despotam Moldaviae in debito 16500 fl. Francisco Zay missos in transpulsu per Poloniam Cassoviam versus abigentem, currus item 10 cupro et ferro onustos 1135 fl. valentes eidem Heraclidi missos et per palatinum Russiae Jazloviczky detentos extradari stringat, siquidem instans religionem christianam adjuturus ita Heraclidem juvisset.

Sacra regia majestas domine mihi semper clementissime.

Post servitiorum meorum humillimam commendationem. Cum constaret multos eminentioris status et condicionis viros principes in Hungaria studio promovendae rei christianae transactis temporibus illustrem Heraclidem Jacobum despotam, principem quondam Moldaviae, ut ea provincia potiretur, subsidii partim militaribus, partim pecuniariis juvare, non dubitavi et ego, ut mea qualicunque opera et studio christianae paci consuleretur, rebus ejusdem despotae petitam opem adferre. Nam in eo juvando omnibus, quibus fieri potuit, rebus pecuniisque non parcendo, bonis quoque nostris exposui atque erogavi ad quindecim millia florenorum hungaricalium. Cum igitur de his, quae in suum usum exposueram, idem despota literas suas assecutorias, quae et nunc apud me sunt, mihi dedisset, egoque in Moldaviam pro restitutione expositorum meorum petens, circumspectum Michaellem Mezthy civem Cassoviensem hujusque rei curatorem meum fidedignum expeditissem, dederat ille ad rationem debiti mihi adducendos praefato Michaeli Mezthy boves mille quadringentos 25 pro summa 16500 florenorum hungaricalium. Qui cum pacifice ex provincia illa pulsi jam intra fines majestatis vestrae sacrae Russiae essent, homo meus ad id deputatus pacta mercede certa pascua pro bobus illis reficiendis ab vicecapitaneis Snyatiniski, nomine Zbozne Grochowsky conduxerat, idemque vicecapitaneus promiserat sese contra omnes et quoslibet violentos malefactoresque armenta illa boum defensurum ac ab injuria tutaturum. Cum autem eo in loco per aliquot dies armenta illa pascerentur et rumor venisset de morte despotae, ibi statim praedictus vicecapitaneus ex commissione, ut mihi relatum est, magnifici Stanislai Barzy capitanei Sniathinenis armenta illa, quorum bona pars apud villam Ockno et campis ejusdem, ditioni spectabilis et magnifici domini Martini Zborowsky castellani Cracoviensis et subjectam pascebantur, invito ac versus Hungariam pellere volente homine meo, jussit sub praetextu amicitiae, quasi ea armenta pro me tutari voluisset, etiam retro versus Moldaviam ad miliaria quinque repelli et tanquam in manus Moldavorum hostium mitti, predamque ex illis facere nescio sub quo colore et pactione quali, ita quod ex illo armento

ablati sunt mihi modo praedeclarato boves mille centum et triginta quinque, quorum boves fuerunt electi 900. vaccae vero 235, ex quibus mihi ultra duodecim millium florenorum hungarorum damni intulit, quorum pecorum pars et nunc in domo ejusdem magnifici domini Stanislai Barzy detineri perhibetur, residuum vero quod debile, macilentum aegrumque remanserat, coactus est homo meus tandem uti poterat, exiguo aere distrahere. Hic quantum damni et quam immerito acceperim, sacra majestas regia prudenter aestimare dignabitur. Deinde rogaverat me idem despotes, ut in suum usum proprium cupri et ferri aliquot currus mitterem, quod cum ego itidem quo meum declararem studium, facere proposuissem et medio ejusdem Michaelis Mezthy currus decem cupro et ferro oneratos, quae constabant florenos mille, centum et trigintaquinque hungaricales in Moldaviam per Russiam deducturos misissem, dominus palatinus Russiae dominus Jazloweczky re audita me omni illo ferro et cupro privavit, quod et in hunc diem cum magno horum regnorum pacti et foederis praejudicio meoque ingenti damno et injuria detinet et reservat. Pro quibus ego ipsi domino palatino scripseram binas literas rogans ejus dominationem spectabilem et magnificam, ut meas res vel in Moldaviam dimittere vel autem mihi reportare patiatur, qui nullum horum facere voluit. His ergo et tantis indigneque ego acceptis in regno sacrae majestatis vestrae injuriis et damnis ad sacram majestatem vestram tanquam justissimum et christianum principem confugio eidemque humillime supplico, ut mihi clementer prospicere dignetur, ac ne antiqua foedera et pacta horum duorum inclitorum regnorum Hungariae videlicet et Poloniae inter sacram majestatem vestram et sacram caesaream et regiam majestatem dominum meum clementissimum renovata et confirmata privati commodi causa cum manifestata injuria rescindantur, committere praescriptis capitaneo et vicecapitaneo Sniatensi precium boum acceptorum domino autem palatino Russiae, ut precium cupri et ferri detenti persolvant et mihi, qui nihil in hac parte deliqui, restituant sine defectu. Caetera quae ad uberiores hujus negotii declarationem requiruntur, exhibitor praesentium egregius Christophorus Horwath meo nomine sacrae majestati vestrae humillime proponet, cujus dictis et supplicationibus in praesenti negotio necessariis fidem indubitam adhileri humillime peto, ac me meaque haec negotia justitiae regiae majestatis vestrae submisso commendo, ac eidem promptissima servitia mea plurimum quam humillime offero, ex animo desiderans, ut deus optimus maximus sacram majestatem vestram diutissime ac felicissime in regimine salvam et incolumem semperque fortunatam conservet.

Datae Cassoviae die XI. Decembris, anno 1563.

XII. 1563. december 31.

Martinus Zborov castellanus Cracoviensis quoad boves eosdem et currus abactos operam pollicetur.

Spectabilis generose domine amiceque honorande.

Commendationem officiorum nostrorum praemissa omnia felicia incolumniaque a deo optimo maximo generositati vestrae precor. Literas generositatis vestrae per egregium Christophorum Horwath mihi traditas eo legi animo, quem semper benevolum et amicum erga generositatem vestram habui, et postulatis literis vestrae cognitis nil (quantum quidem intercessione mea potui) apud sacram regiam majestatem precium studiiue intermisi. Commissumque est jam serio a regia majestate magnifico domino palatino Russiae, ut ferrum hoc integre generositati vestrae primo quoque tempore restituatur, prout etiam anno praeterito in comiciis Petricoviensibus a majestate regia erat commissum et nescio, qua de causa toto hoc tempore anni intercedente, nullam ejus ferri mentionem generositatis vestrae fecerit, cum et dominus palatinus Russiae eam non redditi causam praetendat, quod nemo hactenus ab ipso requisierit, neque ille, qui apud me fuerat generositatis vestrae in Russia famulus ejus minimam apud me mentionem fecit. Sed nec vester despotas quidem, quum alia ad me scriberet, nihil hujus ferri unquam meminerat, sed jam certa ejus erit restitutio.

Quod ad boves attinet, nihil nunc decerni potest, cum partes utrinque non adsint, quae ubi praestituto a majestate regia aderint tempore, ecce qua in senatu poterimus authoritate et apud regiam majestatem gratia, omnem dabimus modis omnibus operam, ut quam primum omnia restituantur. Qua in re aliis quibus potero, libenter omnibus officiis amicis generositatem vestram prosequenter. Cui nos studiose commendamus.

Datae Varsoviae ultima Decembris anno domini 1563.

Generositatis vestrae

studiosus amicus

Martinus de Zborow,

castellanus Cracoviensis, manu propria.

XIII. 1563. december 31.

Litterae Petri Miskowski, regni Poloniae vicecancellarii praemissum negotium secundare assecurantis.

Magnifice domine amice charissime et honorandissime studium meum deferro ad magnificentiam vestram.

Negocia magnificentiae vestrae, quae ex internuncio ipsius cognovi, juvi apud regiam majestatem quantum maxime potui,

arbitrorque in eo tum magnificentiae vestrae, tum rebus ipsis et negotiis satisfactum esse.

Deinceps idem etiam sum facturus et quae velle magnificentiam vestram intellexero omnia sudiosissime sum executurus. Det modo quoque magnificentia vestra operam, ut nostri homines et subditi majestati huic regiae, jus suum apud magnificentiam vestram consequantur, quoties opus habuerint.

Bene valere magnificentiam vestram cupio eique officia mea diligenter commendo.

Datae Varschoviae ultima die mensis Decembris, anno domini 1563.

Petrus Miskowski regni Poloniae
vicecancellarius Cznsn., Posn.
Plocensis, Lentitiensisque praepo-
situs, decanus etc. manu propria
etiam subscripsit.

Közli: THALLÓCZY LAJOS.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND LEVELEZÉSE.*)

— ÖTÖDIK KÖZLEMÉNY. —

CXIV. 1649. november 2.

Illustrissime ac Excellentissime dne, dne et patrone clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Excel. Vrae literas 22. et 25. Octobris datas eodem die, nempe 29. hic recte accepi. Summam novorum mitto; quamcunque sibi imaginentur pacem, ego in mea sententia persevero. Forsan parum respirabit penitus exhausta Germania, ut olim denuo majoris belli fomes ac sedes sit. Quid apud cels. principem profece-
rimus, nostrae ad celsmam dnam principem matrem referant. *Princeps frigidus* est in negotio *Polono in conjugio*. Nec desunt, qui *principissam matrem* satagant apud *omnes* reddere odiosam, apud *Hungaros, Siculos, Saxones*, ac per et propter *etiam Sigismundum*, ut etiam si *princeps*, quod deus diutissime avertat, *moriretur*, non tamen *succederet Sigismundus*, sed potius, ut tantum decipiendi animo fingunt, *Franciscus*. Talia moliuntur illi, qui nec *principi* nec *Sigismundo* sincere *benevolunt*. His omnino mature obviam eundum consiliis, *non humilibus (?) et oeconomicis domum* vel aliquot *millia* retinendo, sed vere *politicis et principibus, principis durities* liberalitate expugnanda, non *tenacitate* exasperanda, officia *transylvanica* acceptanda, *nobiles, Saxones omnes* conciliandi. Literas dni de Hoff dno Johanni Daniel ego eas suae celdni legendas dedim. Magco dno Kemény videtur, eas spem potius facere quam negare; d. Johannes Daniel putat, solam nostram festinationem et matris tarditatem obfuturam. Ut antea, ita et nunc dico, in ejusmodi negotiis lente festinandum. Idem Excel. Vrae addictissimus refert plenipotentiarri Nassovii comitis filiam admodum quidem pulchram et bene motatam esse, sed viginti sex annorum, ita ut jam aetatis flos remittere videatur. Si ita est, vix placebit nostro proco. Ait esse quandam Anhalti-

*) L. A. Történelmi Társ 1888. évf. II. füzetét.

nam pulcherrimam, satius quoque sibi videri, si *Hussica* vel *Auraica* non veniat, de Darmstadianis cogitare, vel etiam de electoris palatini sorore 18 annorum virgine pulcherrima, de qua et d. Rulicius et d. Sengelius bonam spem faciunt. Sic protinus *foedus* cum *palatino Brandenburg* aliis haberemus. Nec, ut sperarem, si res dextre tractaretur, *Anglorum*, qui multum Constantinopoli possent, amicitia foret desperata. Abiit-ne d. Gluboschiczki ad caesarem, et num urgetur titulus ad plurima utilis futurus? Dnus Jarmi mittetur in Poloniam a Vra Excellentia plenior instructionem accepturus, inprimis detur opera, ut fiduciariis literis sufficienter instructus plerorumque animos possit expiscari. Nisi celsissimae principis negotia destitissent, d. Szentpáli fuisset missus. Ob portae respectum solennis legatio non decernitur. Gen. d. Franciscus Bethlen ivisset libenter, sed et illum nonnihil *offensum puto*. *Sigismundus* totus sit in eo, ut princeps ipsum deinceps amet. Ad id sola erga ipsum *liberalitate* opus; aliud hactenus non animadverto. Turcae 60,000 imperialium denuo urgent; de illis serio cogitandum. Nam ut video, nec *princeps* nec ipsius *principatus* aliquid ad eos conferet. Nonne, inquiunt, sufficet sanguinem pro *Hungaria* effudisse, num nos ad stipem redigendi, ut alii ditescantur? Hac vice satis deus orandus, ut omnia paterne gubernet. *Bona signa* non video. An literae meae Dantiscum recte curatae fuerint, scire cupio. Item num ultimo gemmario solutum, quodque cum illo pacto initum fuerit. Ego cras Albam redibo cum bono deo, cujus omnigenae benedictioni Excelam Vram ardentissime commendo, utpote

Ilmae Vrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Bistricii, 1649. 2. Novembris.

D. episcopus, qui ab obstructione aliquantulum liberatus, in hydropiam incidit, excel. Vrae tria canonum exemplaria, quae princeps, d. Kemény, ipsemet d. Huszár, alii improbant, mittit. Ego jam intra mensem ex Belgio literas summo cum desiderio expecto.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo dno dno Sigismundo Rakoczio, duo et patrono meo clementissimo.

(Ered. orsz. levéltár.)

CXV. 1649. december 31.

Ilme ac Excellentissime due, dne ac patrone clementissime.

Exeltiae Vrae tum instantis, tum plurimorum aliorum annorum felicissimum cursum a deo precatus, fidelissima mea servitia humilime defero.

Celsmi Principis, dui mei clementissimi Exceltiaeque Vrae literas Bekesini scriptas nonnisi 28. hujus a d. Gregorio Graeco accepi, sed m. d. Kemény mihi ipso festo Nativitatis nostrum infortunium indicaverat, quod me anxio angitque plurimum. Solatur tamen Excel. Vrae aequanimitas, quam jam Claudiopoli testabatur, honorificentissimum tantae heroinae de Excel. Vra iudicium, et divina, quae Excel. Vram certo manet, benedictio. Postmodum 27. hic apud me appulit Maxfeldius, qui mihi rem totam a capite ad calcem narravit. Nesciebam Excel. Vram omnem dni Medianski potestatem a d. Horváth in politicis non usquequaque versari, iudicio suspendisse. Neque ipsum tam perfectum formarum spectatorem credo. Non solum Maxfeld, sed et ipsius affinis secreto et serio a me examinatus constanter asseverat, ipsam juniorem esse honestae et decorae quamvis sorori imparis formae, nisi quod aliquot dies lachrymis ad ruborem usque oculos fatigavit, existimans, sibi protinus in Hungariam ad virum deformem abeundum, cujus picturam postea unacum ceteris summopere et laudavit, et ni fallor, amavit. Quicquid sit, ingenue fateor (quid enim coram benignissimo meo patrono occultem) mihi displicere; primo quod ex principissa non exploraverint conditionaliter, si publicus privatusque status Excel. Vrae annuam dilationem ferret, quid haberet animi; deinde quod ipsius picturam non attulerint. Merebatur saltem hoc tam pia ac sinceræ heroinae amicitia, quae manifeste sensit, nuntios Excel. Vrae omnem tractationem ob formae defectum abruptisse. Praeterea doleo, quod cum Herbornam transierint unius horae spatium Dillenbergam non deflexerint, ibique et cum d. Sengelio plenissime de publicis privatisque consulerint, et nostras literas ab eo acceperint. Nonnisi $\frac{3}{4}$ horae arx plane regia distat Herborna, et mirabundus dolebit tantus comes, quod aliquot milliaria per ipsius ditionem itinere facto, ne verbo quidem ipsum salutarint. In expeditionibus nostris sumus et nimis tardi et nimis praecipites. De palatina quid dicam? Si Henriettae tempus pristinam formam (non scrobes sed solae maculae sunt) non restituet, restat ultima Sophia, quam d. Rulicius singulariter a forma et moribus commendat, et vix non certo promittit in literis Julio mense scriptis. Jam plane despero meas Ecsedino scriptas recte fuisse curatas; secus vix fieri potuisset, quin aut Viennam, aut Erfordiam responderent. Nisi summa palatinae familiae calamitas ac Angliae abalienatio me retineret, scirem quid dicerem faceremve; imo si Angli foedus (ut audio, quod cum electore continuant) efficax nobis ideo promitterent, auderem aliquid. Nam nos bella vix evitabimus, et tum cum summis christiani orbis familiis confoederationes nobis summo forent usui. (Quid mo-liantur Constantinopoli, dubio procul significavit princeps; hacte-

nus agentis ciphrae reserare non potui. Pax Germanica aut nulla aut mera fraus erit. Ego in mea de Romae interitu spe in dies cum ab experientia tum a scriptura confirmor. Non dubito, quin sua celdo nova a me translata Excel. Vrae sit missura; spero quoque gen. d. magistrum aulae Gorgeium meas jam fuisse nactum, nonnisi 34 ulnae hactenus ex holoserico venditae sunt. Haec subito potui profecto non tam de meo, quam de Excel. Vrae statu dies noctesque sollicitus, quam ut felicissimum ad orbis usque stuporem experiatur, toto pectore deum oro.

Raptissime 31. Decembris 1649.

Illustrissimae Vrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Clarissimo dno Medgyeschio salutem.

In Auraica quoque error est. Lusca illa jam ante septennium fuit comiti Ostfrisio desponsata; tertia et pulchra et 13 annorum restat. Neque enim insanit van Dyck, ut per expressum hominem ipsam jam tum 13 annorum fuisse nunciet. Si aliud affirmavit Landgraffia (de quo dubito) potuit ignorare. Si omnino Excel. Vra a populari tam alienata fuit, omnino ipsi gratulor, quod sit desponsata, ne novam crucem optimae matris vota nobis creant.

Kicül: Illustrissimo ac Excellentissimo dno, dno Sigismundo Rakoczi de Felsővadász, dno et patrono mihi clementissimo.

(Ered. orsz. levéltár.)

CXVI. 1650. február 28.

Ilme ac Excellentissime dne, dne et patrone clementissime. Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Meas hinc Udvarhelyino, Zabola et Corona ad Exc. Vram missas spero me absoluturas ingrati silentii, cujus Exc. Vra 11. Februarii meminere. Nudiustertius princeps mecum clementissime communicavit literas Exc. Vrae scriptas de relatione dni *praepositi cancellarii Poloniae*, amicitiae parum aut nihil fido. Forsan simulant, ut omnia expiscantur, ac apud alios, praesertim *Cosacos auxilium* ut ante hac, jactent. Cavendum, ne allata factio *cancellarii* hostes offendantur. Nec mihi mirum, si ipsemet *legatus Veliecki* offensionem simulet. Interim omnino censeo generaliter amicitiam ipsis et offerendam et praestandam. *Ducis Churlandiae vana* consilia miror. Quid dicet, si deus nostro proposito benedicat. Summa literarum ad me est: non dolere se, quod periculosis his temporibus ipsemet non venerim, rogare, ut deinceps quoque erga se, suos et sua bene sim affectus. Domini *Lubinyecki*

litteras nondum vidi, quia ex itinere sua celdo ad m. d. Kemény misit; vigilandum, omniumque animos conciliandos esse censeo. Pro novis germanicis gratias ago. Habet-ne Exc. Vra interpretationem? Si non habet, omnia summatim translata remittam. Pax imperii minatur mortem. Ego nihil solidi in illa video. Domus Austriaca id agit, ut Hollandos Danis ob vectigal freti cimbrici junctos cum Svecis, Gallos cum Anglis, ordines imperii cum seipsis ut antehac, committat. Si vel unicum horum obtinuerit, non frustra sperat triumphos. Hiberniae urbes, arces ac portus pedetentim occupantur a parlamentariis. Scoti etsi regem, certis conditionibus, agnoscant, aperte tamen, etiam armis, resistunt, ne rex alive ipsius nomine in Scotia militem colligant. Cum sua celdo, tum ego et maxime ipsemet dnus a Riesenbergo miratur, quod Exc. Vra ne verbulo quidem ipsius vel ad principem vel ad me meminerit. Totus est in Exciae Vrae laudibus, videtur vir egregius, sed ad extremam paupertatem redactus. Quid de ipso Exc. Vra sentiat, scire velim. His Exc. Vram divinae benedictioni ex animo commendo. Raptim Albae-Juliae 28. Februarii, 1650.

Ilmae Vestrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Principis erga Huyzrum ¹⁾ *favor* indies manifeste decrescit; ipsomet *principe de ipso erga alios et me* non semel conquerente. *Principem erga Sigismundum* exterior sincerissimum.

Kicül: Ilmo ac Excellentissimo duo, duo Sigismundo Rakoczi de Felsővadász etc. dno ac patrono meo clementissimo.

(Ered. orsz. ltár.)

CXVII. 1650. márczius 7.

Ilme ac Excellentissime dne dne ac patrone clementissime. Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Excitiae Vrae litteras 25. Februarii datas heri post coenam accepi; has circa tertiam matutinam raptim scribo, tota ferme nocte in fasciculis legendis transsuda. Dnus Viszlavicius culpa vacat. Itinerum longitudo et incommoditas tarditatem peperit. D. Rulicius mihi 17. Novembris haec summatim scribit Amsterodamo: Respondi tibi ad tuas inquit 9. Novembris litteras, iussu tuo Francofurtum ac Viennam curavi (quas ego hactenus non vidi). Domino van Dyk tuae quoque fuere exhibitae, sed hactenus

¹⁾ *Feltette a megfektés*: Husarum.

mihi nihil respondit. Mihi tamen certo constat, 1° filiam principis Auraici tertiam nulli hactenus esse desponsatam, 2° de dote quis certi quid dicere queat? Hoc certum, sororem ipsius electricem accepisse 300,000 florenorum, eaque protinus exhibita. 3° De forma nihil dubitandum; annum agit 18; est modesta, pia et humana. Sed non puto, quod hoc rerum statu in longe dissitas regiones elocaretur. Haec ipse hac de re. Ego ex dni Dykii silencio colligo, ipsum vel spem suam collocasse in principis g. m. vita, vel nihil dum certi habuisse. Mitto dni Riveri responsum, sed ad literas a d. Johanne Daniele ablatas. Tarditatem suam excusat, quod nihil ipsi significatum fuerit, quomodo suas ad nos curare possit. In suis ad me multa mala ominatur ex Anglia, etiam in ipso Belgio; quod ob commerciorum necessitatem deberet assentiri foederi a parlamento vehementer urso, sed non potest ob varia vincula, quibus regiae familiae est obstrictum. D. Rulicius addit: Cromvellum dominari in Hibernia. Scotos jam denuo misisse commissarios ad regem, quorum postulatis si non assentiat, ipsum male habiturum. Accepi quoque literas a d. Paykel Erfurdiensi gubernatore, inclusis literis d. Singel, quae priorum sunt paria. Jam certus sum d. Croissium adhuc esse in vivis, quo nomine gaudeo, nam filius dni Alstedii cum ipsomet locutus est Parisiis sexta proximi Novembris; de quo juvene liceat mihi, quaero, Exc. Vra cogitationes meas hac nocte incidentes aperire assumeret, ne ipsum Exltia Vra in optimi parentis ac mei gratiam in numerum honoratiorum suorum famulorum sub honesto stipendio, vel futurae promotionis spe? Est juvenis, fidelis, fortis, personae et staturae eximiae, bene gnarus linguae germanicae, hungaricae, loquitur satis latine et gallice jam; quam utramque facili negotio posset excolere. Haec ideo meditor, quia non succurrit alius modus, quomodo ipsum a peregrinatione possim abstrahere; jam ultra 1000 imperiales consumpsit. Germanica nova deinceps exacte transferam, nunc summatim haec habent. Saxo in literis suis 17. Novembris ad suum legatum Norinbergam missis conqueritur, quod Hispanus contra suum votum saxonis et proprium meritum sit a pace germanica exclusus. Caesar ad militem suum in propriis ditionibus alendum coactus, ordines imperii nimium propensi sint in Svecos et Gallos, iniqui in caesarem, videre se non serio agere coronas in pacificatione, nec Frankenthalium tanti esse momenti, ut ideo pax rumpatur. Uno verbo: totus Austriacus est. Nova impressa referunt. Generalissimum Svecorum palatinum discessisse Norimberga bellum restauraturus; maxime a Saxone et quibusdam aliis exacerbatus. Is princeps, ut audio, antea modestus ac melancholicus, visus jam se heroice gerit, eamque contra Austriacos magnanimitatem demonstrat, ut sibi a novo invasore metuant.

Agnato suo electori Heidelbergensi sinceram ac constantem amicitiam demonstrat. Is cum Moguntino de Bergstraass nequit convenire; adfuit castellis sponsae suae, sed nuptiae ob belli metum dilatae; forsán Frankenthalium obsidebitur. Lotharingus grassatur in ditionibus imperii, praecipue ducatu Juliacensi, necququam duce Neoburgico apud Leopoldum sollicitante; is Brabantiae dux a rege Hispaniae declaratus, respondet legatis principum Germaniae: se non posse imperare Lotharingo, immediate a rege Hispaniae dependenti, rex Galliae Burdigalensium potentia et victoria motus, pacem cum ipsis fecit, ex ipsorum parte firmam, quippe aequissimam. Confessarius regis Hispaniae mittitur Constantinopolim, ut conjugium inter Don Johannem de Austria et sultaninam, seu Turcici imperatoris filiam, antehac captam, concludat, unde mira rerum catastrophae expectanda. Legato Svecico responderunt Hollandi: se nihil fecisse contra Svecos in foederi Danico; petunt commissarios, ut rem amice componant. Cometa in Svecia certo visus, et sanguis in Holsatia ex urbis cujusdam aggere et ex parietibus circa Hamburgum copiose fluxit. Helvetii Gallis irati ob male soluta suorum militum stipendia. D. Medgyeschium saluto; nunc ipsius literis 26. Februarii datis ob temporis angustiam respondere nequeo. Maresius est theologus omnium horarum. Non minus theologicum quam politicum chaos plenam reformationem praecedet. Meum scopum adeo differam, vel ob sola negotia *Moldaviae*, ut licet non succederet postea vocatio, non curarem. Illo *Sigismundi* gaudio primo jecur et lienem meum curare debeo. Illius negotii methodum sua celsitudo mihi nondum recensere potuit summo mane venatum profecta. Heri post coenam, quae d. palatinus Celsitudinibus vestris secretiora de *hostibus* aperuit, tantum mihi narravit. Itaque abrumpo, ad triduum reliqua differens, meque Exciae Vrae favori commendo.

Ipsius humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Raptissime 7. Martii 1650. Has raptissime scripserim, sed principe venatum profecto, Varadiensis eques, prout jussus erat, ad me non venit. Nunc cum dno praefecto a nuptiis Enyedino reversus, qui viduam dni Ciko duxit, intelligo cursorem protinus abiturum. Itaque cum principe de negotio Moldavico loqui non potui. Claudiopolitani jam vocant d. Veresmartium; quaeso C. Vra jam habeant domini (?) Csaholii rationem. D. Csulai etiam id optat. Socrus d. Medgyeschi obiit. Brevi ipsi fuse scribam. Albae 11. Martii vesperi.

(Ered. orsz. ltár.)

CXVIII. 1650. márczius 28.

Alázatos szolgálatomat ajánlom sat.

Mikor lehetett expediciójok Sebessi uraméknak, Nagod érti, azt is, minémű instructióval, az urunk írásiból; sok írásommal ujabban Nagodat nem terhelem, hanem mind abban eshetett fogyatkozásról Nagodat alázatosan követem, s mind pedig az késedelemről, mert bizony sem urunk ő Naga sem én oka nekül nem cselekedtük, s jó véget néztünk; az én udvarhoz érkezésemig pedig nem is lehetett, de csak lött legyen jól, nem sokat késett; kívántatik csak az Isten áldása reá, kit cselekedjék is Amen.

Dániel János uramtól az elébbi instructiót most nem illet sollicitálni, de kézhez venni el nem mulatom. Eléggé instructusok ez mostan expediált jámborok is.

Az donatiók reformálása felől nem leszek feledékenségből. alkalmatosságot várva reá. Nagod két levelét parancsolta már megégessem, nem mivelhettem eddig Nagod kegyelmesen megbocsássa, mert némelyikből tanulnom kellett az Sebessi uramék instructiójára, némelyikből az donatiók állapotjára. Nem is akarom tűzre sententiázni Nagod méltóságos levelét, hanem suo tempore visszaadom Nagodnak avagy küldöm.

Az köz úti költségre Sebessi és Horvát György uraméknak száz forintot adtam, külön viszon Horváth György uramnak ötvent, hogy ha mire kívántatik, vagy ha az száz forint elfogyna, legyen mihez nyulniok; az asszonyunk levelében bővebben írtam. Ezzel az úr Istennek *stb.* 1650. 28. Martius Albae.

Nagodnak alázatos szolgálja

Kemény János, m. p.

Külczim : Illustrissimo Comiti, Domino Dono Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász. etc. Domino Dono mihi gratiosissimo.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CXIX. 1650. márczius 29.

Ilme ac Excellentissime dne, dne et patrone clementissime. Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Has tantum subito rapio, ut sciat Excl. Vra me dei gratia reviviscere. Proxima die Sabbathi hora 6. vespertina, cum descenderem ex consilio de negotio *Sigismundi*, subito me invasit tanta jecoris obstructio, ut intra $1\frac{1}{2}$ horam vix respirarem, unde conjux et apothecarius me mori existimabant. Causa erat violenta nimis melancholici humoris a natura se recolligentis ob aequinoctium in hepar impactio. Altero die exiguo medicamento sumto natura rem morbiticam expulit, sed viribus vehementer

prostratis. Si consilium tantum apud me valuit, quid felix, quem a deo flagito, successus? A militibus Germanis 300 Cossacos caesos, 300 curribus tritici. quos in Volhyniam ducebant, generalis sui nomine constans, hic est rumor! Forsan mors praefecti scholae reformationem retardabit. Quamprimum manus mea firmior erit, perscribam meum iudicium. Pleraque placent. Liber dñi Medgyeschii in ipsis comitiis volvitur ac revolvitur iudiciis mihi hactenus ignotis. Gratias ago pro exemplari. Discant ex ipso religionem reformatam, qui eam saepe sine iudicio crepant. His Excel. Vram divinae benedictioni commendo.

Albae Juliae debili manu 29. Martii 1650.

Ilmae Vrae Excellentiae

humilimus ac fidelissimus servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Kirül: Ilmo ac Excellentissimo dno dno Sigismundo Rakoezi de Felső-Vadász, dno ac patrono clementissimo.

(Ered. orsz. ltár.)

CXX. 1650. ápr. 2.

Illustrissime ac Excellentissime domine, domine ac patrono clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Ego lente convalesco. Heri vesperi redditae sunt Excellentiae Vestrae 28. Martii datae. Hodie habui disputationem, jam a prandio omnia subito praecipitanda. Sua Celsitudo desiderat, ut veniat dominus Strachati huc, forsán de patinis cum ipso conveniet. De mercibus, quas non vendet in Transylvania, nullam in ingressu vel egressu dabit tricesimam, quia nec de eis, quae Princeps ab eo emet. Videat Transylvaniam. Ego autem humilissime supplico Excellentiae Vestrae, vel in mei gratiam illum huc mittat, non quidem invitum sed persvasum. Mea enim et amici cujusdam plurimum interest, ut huc ad me veniat, et hoc nomine ipsius iter clementer promoveat. Si quid non satis ex animi sententia curavit, domino Niclasio singularissimo ipsius patrono condonet. Is omnino meae erga se ipsum observantiae experimentum in hoc bono viro facere vult.

Jam ad publica. Dolet Princeps nostram moram Excellentiae Vestrae tam fuisse molestam. Forsán jam diligentia deinceps compensabitur. Nova, pro quibus humilimas ago gratias, multa mirabilia continent. Rex Galliae vel rectius Cardinalis Mazarinus 18. Januarii principem Condeum, Achillem illum Gallicum, principem Comtium, ipsius germanum fratrem, ante annum parlamenti generalissimum, et ducem Longaevillanum, celebrem illum

plenipotentiarium, ipsorum affinem, ad consilium bellicum vocatos et discessuros quoddam carpentum ingredi et Vincennam in captivitatem abire jussit, edicto edito. Tantam fuisse ipsorum potentiam, ut ipsos Rex, nisi omnia, quae pro se et suis petissent, obtinuissent, metuiere debuerit. Fertur Condeum vix non mori ex indignatione, clamantem: si vel in minimo *rei* sint, plectantur; sin ut sint, protinus sine ulla conditione dimittantur. Interim Rex in Normanniam abivit, arces ab ipsis possessas blandis verbis vel vi occupaturus, inprimis Portum Gratiae, quem ante bimestre Condeus occupavit, Regis gubernatore lapide collo appenso, in mare praecipitato. Dux Aurelianensis loco Regis gubernat Parisios. Dux Bullionens, ejus frater Mareschallus Turenus, alii principes ac nobiles multi, legiones tum Germanicas quam Gallicas sollicitant, ulciscantur injuriam optimo suo generalissimo Condeo a Mazarino illatam, eumque aggrediuntur, ut sine ullo pacto restituatur libertati. Plurimae ac praestantissimae legiones confluent quin adeo indigne ferunt hunc casum, ut Leopoldum Turenus vocet in auxilium, aliquot munitissima loca assecurationis ergo offerens. Res sane periculosissima. Fertur tamen ducem Richelium, Condei affinem, ex Portu Gratiae, proximo Eridis pomo, venatum egressum, atque a locumtenente suo Regi secreto favente, exclusum. Plerique milites indignissime ferunt Condei casum, et nisi brevi Gallica felicitate res componatur, habent quod volunt Austriaci. Jam quoque Condei uxor cum sexenni filio se subduxit. Rex per dominum Servient instanter ursit Condeum, injungit suis militibus ac praesidiis, nec contra Regem quid faciant, facile amicitiam sic coalituram. Acriter negat, dictitans: nec se facturum, nec illos curaturos, quippe qui sciant sibi vi haec extorqueri. Jam Henrici IV. spurii, Condei aemuli, et Lotharingica gens a cardinali promoventur; scribitur Regem Lotharingo potius Lotharingiam restitutum, quam permissurum, ut ipse se cum Condeanis et Leopoldianis conjungat.

Haec ex uno loco refertur, Regem Hispaniae cum nova Republica Anglicana arctum foedus iniisse, sicque nullam Regii sanguines rationem habuisse. Scotos autem principem Walliae pro Rege declaraturos, sed Anglos Hibernia ferme subacta, parum curare. Scribit dominus Rulicius, provinciam Hollandiam inclinare in foedus cum Anglis, caeteras provincias non item.

De pace Germaniae plerique bene sperant. Elector quidem Trevirensis suis conamicis bellum indixerat, auxilio Gallico fretus, sed Condei captivitas Rosam cum exercitu revocavit. Severum illud edictum in Bohemia omnino promulgatum est; plura talia sequentur, ni deus obstiterit. Elector Palatinus jam nuptias cum sua sponsa celebravit. Verendum, ne Austriaci Galliam tum intestino tum anglico bello implicent. Poloni a militum seditione,

Dantisci ab otiibus sibi metuunt. Turca pacem Venetorum ambit. *Vae nobis, si Imperator Germaniae et Turcae cum Venetis pacem faciat. Nimis securi sumus. Omnino Sueci de foedere Belgarum cum Danis inito conqueruntur. His Excellentiam Vestram divinae tutelae commendo.*

Ipsius humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Raptissime 2. Aprilis 1650.

Külezim: Illustrissimo ac Excellentissimo domino, domino Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász etc. A dült betűkkel szedetttek titkos jellekkel.

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CXXI. 1650. ápr. 2.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak stb.

Ngd méltóságos levelét alázatosan vöttem, kiből általlátom méltatlan szolgálát ellen felindult nagy haragját; és noha tudom azt, ember magának kegyes bírása szokott lenni s én is megcsalatkozhatnám az magam fölől való ítéletben; mindazáltal ha felemmel volna dolgom, igyekezném talám nem szintén helyetlen ratiókkal magamról elhárítanom felöllem concipiált Ngod idegen ítéletét; de azokat elhagyom, elsőben az Nagyságodhoz való engedelmességemet tartozásképpen előttem viselvén. Annakutánna reménlvén azt, az addig megértett dolgokból experiálhatta Nagyságtok, ha negligens voltam-e és fogtak csendesedni valamit az indulatok. Harmadszor támosztom az minden sziveket látó Istenre, és azzal bizonyítom, hogy se magam, se egy testvér atyámfiai, sem gyermekim hasonló dolgokban szorgalmatosabb; szívesebb sem voltam, sem lennék, mint ez Nagyságod dolgában; úgy vagyom, ha semmi egyéb consideratio nem volt volna is az igen keveset haladékban, de öt s hat napig való időt, elmélkedést, készitést kívánt volna, mint nem egy napra való állapot, és mint kiből mind jó, s mind veszedelmes dolog következhetnék; Nagyságtok néhány ideje majd két esztendeje, ha nem több, hogy törődik ez dolog felett, s az kik három vagy négy napot halasztottak, azok vétkesek. Nem mulik azért nagos uram el az dolog ezen, elhiggye Nagod; ha mulik ez kis veszedelemmel, elmúlt volna azelőtt öt-hat napi elébb sietéssel. Noha szegény legény vagyok, de volt nekem annyi hitelem s tekéntetem s annál az vajdánál is, irásomat nem contemnálta volna s mennyivel inkább az Nagtok méltóságában járó dologban. Fentartottam pedig elméjét ezeknek érkezésekig is, Nagtoktól vött parancsolatom nélkül is tudván, mit kívánjon kötelességem, az mint levelemre

lött válasz megmutatta. Tudtam én azt jól, hogy gratia magnatum etc. Könnyen áll az nagy embereknél az harag, mely ennyére is ily éles, hát ha most közel tanált volna, lenne szegény vén fejem. Ottan csak az Istennek áldása legyen elindított Nagodnak dolgán. En ezt ebben hagyom. Parancsolja Nagod, elégessem levelét; jó szível nagos uram, mert ugyanis nem tenném oly leveleim közzé, kit gyermekim is látnának s mások is, nem esvén nekem is böcsületemre, noha engem az levél nem bántott, hogy az büntetődjék. Hogy Nagod jó végre cselekedte, Isten áldja meg Nagyságodat érette, de tudom én, mennyire különböző az atyai dorgálástól az uri megfeddés. Tudom, az én kegyelmes Asszonyom is azon egy indulattal van mostan, mint Nagyságod, Isten az ő Naga szívét is megszállja.

Aczért bár csak tiz ruddal küldhetne Nagyságod. Az réz ezután sem késő. Az musqueták és az emelő csiga, ki Tokajban maradt vala, Fogarashoz való igen feledékenységben mene nagos uram. Ezek után az úr Isten áldási maradjanak Nagodon. 1650. 2. Aprilis, Albae. Raptim.

Nagodnak alázatos szolgája

Kemény János, m. p.

Küldés: Az tekintetes és Méltóságos Rákóczi Sigmund urának ő nagyságának adassék.

(Eredetije az országos levéltárban.)

CXXII. 1650. ápr. 4.

Illustrissime Celsissimeque Princeps Domine Colendissime.

Quod illustrissimam Celsitudinem Vestram officioso literarum confidenter adeo compellem affatu, facit benignior ille in patriam nostram illustrissimae Celsitudinis Vestrae genius, qui in nuperrimis Regni Comitibus per literas illustrissimae Celsitudinis Vestrae fratris illustrissimi, inclyto regno Poloniae amicitiam et omnem benevolentiam fide optima spondentes, abundissime patuit; quibus accessere particulares ad illustrissimos regni proceres literae, bene animati affectus, amicitiae et bonae vicinitatis testes atque obsides. Mihi certe summo fuit gaudio, legati munus ex Majore Polonia per Comitibus obeunti, illustrissimum principem, innata dignaque tanto fastigio virtute atque benevolentia illustrium regni procerum amicitiam praetulisse, eoque ipso nebulas suspicionum attentatae cum Cosaccis correspondentiae, multorum discussisse animis pariter atque pectoribus. Qua in parte legati serenissimi principis Transylvaniae prudens emicuit dexteritas, ut nullam relinqueret secius suspicandi occasionem, et quodammodo mihi, licet ignoto, officiose per literas

Illustrissimam Celsitudinem Vestram compellandi in manus porrigeret commoditatem, dum ad oras serenissimi principis Transylvaniae iter suscepit vir reverendus et doctissimus amicus vero meus dilectissimus dominus Comenius. Hunc illustrissimae Celsitudini Vestrae commendare cogor, licet viros doctos commendatissimos Illustrissimae Celsitudini Vestrae sat superque sciam. Illustrissima Celsitudo Vestra pro singulari pietate sua et erga eruditos affectu dignetur hunc virum, delicias meas, beare conversatione, sua studia erga literas cognoscere, piam ipsius mentem et sinceritatem explorare, et virtuti ipsius favere. His illustrissimam Celsitudinem Vestram divino fideliter commendo patrocinio, et permaneo Lesna 4-a Aprilis anno 1650.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

obsequentissimus servitor
Joannes Schlichting de Bukovic
Judex R. Provincialis
.. A. P. Regni.

Külczim : Illustrissimo atque Celsissimo Principi ac Domino, Domino Sigismundo Rakoci, Transylvaniae Principi nato, partium Hungariae Domino, Domino mihi colendissimo.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXXIII. 1650. ápr. 12.

Illme ac Exclme Domine, Dne et patrone clementissime.

Omnigenam salutem et humilima mea servitia.

E. Vrae literas 2. Aprilis datas 10. accepi. Plurima habere scribenda, sed hic omnia raptim aguntur. Neque ab eo tempore cum sua celsdne et d. Kemény occupatissimis conferre potui, quamvis nudiustertius cum sua magnificentia puellam d. episcopi ex baptismo susceperim. Hinc in quo cardine res *Moldaviae* versetur, nescio. Non aliquis *malus affectus*, sed sola nostra lentitudo nuperae morae causa fuit. Ita revera sentio, quamvis et ego sim suspicacissimus. Deus avertat *inter vos suspicionem*. Secus plane *perimus*. Doceat nos praesens Galliae status. Vereor, ne *Mattheus et Moldaviae princeps a Turca* ejiciantur. Magna mutatio ibi prae foribus. Homines *nostri* omnes ferme *triste, duriter et intempestive* cum ipsis agitur, *in comitiis* mihi ridiculum videtur *Poloniam ambire et suos affligere*. Haec mea *crux et morbus*. Literae Viennae missae sunt dni Van Dyck 19. Februarii 1650. Hagae datae, et tertium duplicatae, quas nondum vidi, summa. Meis Ecsedino datis acceptis perrexit in negotio, et quidem coram cum vidua matre, quamvis multi magnique ambirent, magis tamen inclinabatur in *Sigismundum*, quam-

obrem ipsemet Van Dyck parabat iter huc versus; interim dum vidua mater suam filiam et generum Vesaliae inviseret ac consilium peteret, elector magis probavit *Sigismundum*, sicque omnes, sed affertur nuncius jam *Hassiam* peti; itaque res praesertim ob meum silentium suspenditur. Ipsemet tamen venisset colonellus exploraturus, nisi ipsius conjunx in puerperio in periculosissimam febrem incidisset. Ergo jam a me petit responsum, et si deus rem alio direxit, sanctum petit (quod justissimum postulatum) silentium. Nescio, quid nostri ultimo in negotio egerint. Ego haec credo. Nam *status et ord. Hollandiae, elector Brandenburgus, rex Daniae, regina Sueciae, Dantisci arcte confederati* operant *Sigismundum* vel *Principem regem Poloniae fieri*; causa: *Rex Poloniae* vult opprimere *libertatem Polonorum, Dantiscum* capere, ut deinde *Austriaci* possint opprimere universum septentrionem. Itaque *ordines Hollandiae* 3. Januarii 1650. expediverunt ad principem d. Andream Reinmann, Germanum quondam apud Svecos Rittmeister, et qui nactus ditissimam conjugem in Belgio, ac commendatissimus d. comiti Mauritio Nassovico nostro, praeterea in causa communi fervidus suscepit in se, ut esset hujus *foederis* paratius; idque hac ratione quo omnis suspicio careretur. Habuit quendam cognatum Novisolii, qui reliquit filium pupillum, cujus ipse jure tutor; itaque venit Novisolium; suas testimoniales ab urbe Amersfort in Ultrajectina provincia exhibet, acceptatur, sicque ipsi aedes assignantur; ibi reliquit conjugem, quam secum ad omnem suspicionem evitandam adduxit; cum duobus famulis ibi, ut putabat (quod consilium jam mutandum) per semestre circiter mansurus, ut nostras literas ultro citroque curaret. Erat enim decretum, quam primum ipse ad principem pervenisset eo reverteretur, Novisolium scilicet eoque ad ipsum Baro a Polheim, solennis legatus, sub mercatoris specie circa pentecosten veniret, huc adducendus. Quid fit? ipse Novisolio solus Cassoviam venit, praetendens se habere fratrem Claudiopoli, divitem mercatorem, quem vellet invisere. Eodem die, quo dnus palatinus Sarosium ad vos venit, ipse Cassoviam ingressus est. Ingredientem milites deducunt ad quendam Germanum colonellum Adelsvogel, apostatam, is ad Veselinium, unde? quo? ad fratrem. Habes-ne passum? Habeo. Exhibet testimonium Amersfortiense, quod quia Belgicum, nec poterant, nec volebant intelligere. Tandem tu venis ad Transylvaniae principem a Belgio vel Svecis, adhuc imperii pax dubia est, jam maxime vigilandum; exuunt ad indusium usque, nihil inveniunt praeter horologium magnum argenteum, centum et aliquot aureos, suspectas literas nullas. Ille, deum, hominumque fidem necquicquam appellat, detruditur in carcerem, ibi per mensem crudeliter detinetur, tandem scribit ad camerarium Novisoliensem, petit testimonium;

is, quamvis papista, honeste se gerit, scribit ad Veselinium, Bornemissam, Adelsvogel, testatur bene, et exprobrat potentissimos Belgii ordines talem injuriam suo incolae illatam vix laturos. Tenentur nonnihil, non tamen hominem dimittunt, quin prius reversales det, et Michaellem Richterum medicum, bonum sponsorem sistat, se tantum Claudiopolim iturum ad fratrem, illincque reversum et fratris et totius senatus testimonium de re illa allaturum. Dedit quidem illi passum d. Bornemissa, sed ne teruntium quidem ex sua pecunia, omnia promiserunt reverso, pro optimo gladio vulgarem dederunt, sic coactus pallium vendidit pedes Tokaium, illinc Caloviam, Tasnadinum venit, ubi omnibus exhaustus coactus fuit provisorii dicere se ad principem ire; itaque equo dato ipsi satellites 3 adjungit, qui ipsum 5. hujus hora 4. vespertina ad me adduxerunt. Statim hominem abscondi, et hic apud me delitescit. Ipsi Cassoviam redeundum, ob sponsores, ob conjugem, ob quod maximum, occultationem foederis. Nam dicit se malle comburi, quam ut per ipsum res innotescat. Jam ipse liberandus, et si non caetera, qua parvi facit, horologium recuperandum, nam est magnum et artificiosissimum ab *ordinibus principis* dono missum, verum inter laminas argenteas occultissime duplicatas latent *literae ordinum, Auraci principis ad principem* et d. comitis Mauriti ad me. Hanc rationem inivimus. Finximus Németh Miklós esse ipsius fratrem, is scripsit literas ad d. Richter, testatur de suo fratre, agit gratias, et miratur Cassoviensium factum. Accedet d. Varadium et petet ab ipso testimoniales; cum his redibit noster Cassoviam, repetet sua, praesertim horologium, illud homini fidelissimo ab Excel. Vra destinato Cassoviae tradet huc deferendum; interim redibit Novisolium, exspectabit principis literas, easque per cursorem mittet. Nullum prorsus patrocinium principis praetendet, si contra datam fidem agant, nec sua reddant, ordinum generalium defensionem solenniter urgebit. Haec summa, verum nondum omnia apud nos recte ordinata. Vereor, ne ob nostram tarditatem ac imprudentiam prodatur; itaque eo inclino: omnia Excliae Vrae curae ac favori committantur; ipse vilis Tokaium veniat, ibi resciscat ab E. Vra per idoneos homines (nam coram accidere capitalissimum apud Cassovienses crimen foret) an audeat regredi, si bene: veniat Cassoviam fidelissimus vester homo, accipiat horologium, sin, protinus abeat conjunx ac tuto veniat Makoviczam, vel in locum tutum. Nam omnino ipsi suasi, ne maneat Novisolii, sed se E. Vrae consilio et auxilio, vel Makoviczam vel Munkaczinum vel Debreczinum en conferat, donec solennis legatus veniat. Videt quanta hinc pendeat; itaque humilime oro, accuratissime et secretissime meditetur, quid agendum. Cras vel perendie, ut spero, dimittetur. Haec volui praenuntiare tum plura additurus. Deus

conservet E. Vram, ut in horrendis his totius orbis tenebris illustrissimi et salutaris sideris instar fulgeat, ac tum omnium bonorum spem, tum meum votum impleat, qui sum

Illmae Vrae Exltiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius. m. p.

12. Aprilis, 1650. Albae Juliae.

Raptissime.

(A dült betűkkel szedetttek titkos jegyekkel vannak írva.)

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CXXIV. 1650. ápr. 13.

Alázatos szolgálatomnak ajánlása után etc.

4. praesentis írott Nd mlgos levelét alázatosan elvöttem. Nd számára kiveendő pénz dolgát urunknak megjelentettem, csudálkozva hallá ő nga ezbeli szükségtelen Nd szorgalmatoskodását; az elvitelben való commoditásról Herczeg urammal concludáltunk, elakisirtetésére gondom leszen. Az Csákiné asszonyom resolútiója régen kiment, Nd leveleinek érkezése előtt; nem kell Ndnak abban kételkedni, hogy Nd ellenvalót obtineáihasson akárki is ő ngától, az nem leszen, valamiben kötelessége sérelme nélkül módja vagyon; de még jó erőben van Csákiné asszonyom, későre leszen szép halott, mint az enyim. Az donatiók dolgát már nem késlelem urunknak proponálnom. Végeződván az mi unalmas gyűlésünk is, kinél bajosbat én nem sokat értem, az tavalyitól féltünk, de ez akadályosb vala, mindazáltal úgy tetszik, alkalmasint mene végben. Az egyéb dolgokról asszonyunknak irtam, nem terhelem Ndat azonoknak iteralásával. Az közönségesb dolgokrúl pedig Görgei uram informálhatja Ndat. Hanem ezek után ajánlván istennek Ndat, kívánom engedje jó egészségben is láthatnom. Albae 13. Aprilis 1650.

Ndnak alázatos szolgája

Kemény János, m. p.

Külsőn: Illmo Dno Dno Sigismundo Rakoczy de Felsővadász etc. Dno Dno mihi gratiosissimo.

(Eredeti orsz. levéltár.)

CXXV. 1650. ápr. 24.

Ilme ac Excellentissime dne, dne et patrone clementissime. Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Quia nudiustertius Tövisinum excurreram, ut statutores illinc dimitterem, princepsque nesciebat me heri ad prandium

fuisse reversum, D. Georgius Horváth mecum locutus non est, sed rem totam heri vesperi mihi sua celdo exposuit. Spero Excel. Vram d. Andreae Reinmanni negotium ante octiduum intellexisse, ac intra biduum fusius ex ipsomet intellecturum esse. Habeat id sibi quaeso commendatum, quia ex illo *foedere* multa sperarem commoda, quae in ultimis meis *de libro* transigantur, quoad fieri potest pacifice. Multa apud nos praecipitanter fiunt. *Moldaviae negotium* nec abrumpendum nec urgendum censeo, donec ipsemet, ut facturum credo, *princeps Moldaviae* denuo urgeat. Omnino subest *Papistae Kodnarski* practica. Scit divina providentia suum scopum rerumque momenta et modos suae gloriae nostraeque saluti certo profutura. Itaque sit solito, id est magno ac defucato animo *Sigismundi*. Plura jam nolo ab Excel. Vra literas avide expectans; tarditatem sua celsdo una mecum miratur. Cras Claudiopolim eo, illinc reversus, consilium meum suae celdui detegam. In eo promovendo ac proficiendo suo tempore Excel. Vrae auxilium petam, quam deus omni felicitate florentissimam conservet, ita ardentissime, dum vivat, optabit

Ilmae Vrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Raptim 24. Aprilis, 1650.

An *tituli* apud *palatinum* et d. Globuschitzki estis obliti.

Külezim: Ilmo ac Excellentissimo duo dno Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász, dno et patrono meo elementissimo.

(Fred. orsz. levéltár.)

CXXVI. 1650. május 10.

Excellentissime Domine mihi gratiosissime.

Kegyelmes uram, Comenius uram oda megyen nagyságodhoz, kérem alázasosan nagyságodat, mutassa kegyelmes akaratját hozzá és ha lehet conducálja nagyságod oda; bezzeg, úgy tudom, floreálna pataki iskola, hogyha az meglehetne. Nem írok most többet nagyságodnak, mert időm nincs hozzá, mivel el se ér igen s palatinus urammal nem beszéltem még az dologról. Nekem igen tetszenék s palatinus uramnak is, az mint izent ma Vitnyédi uramtúl, hogy urunk ő nagysága írta ő nagyságának expostulálván ezeket az dolgokat, mind azt, hogy az portán micsoda végezések löttek, hogy tudniillik ne segítsük az fejedelmet; mind alattomban való praktikákat, hogy esziben vötte ő nagysága, ex verbis multorum pacem publicam turbare volentium, hogy tudni-

illik revid nap visszafoglalják az templumokat s hihető, hogy nincsen semmi nélkül az dolog, holott még szegin urunk idejében is megvolt az az praktika bene sciente és cooperante *Archiepiscopo*; kérti köllőne azért *palatinus uramat*, adná értésére ő felségének ezeket az állapotokat, miért köll mindezeknek lenni, az urunk levelit ő nagysága osztán felküldené. Holnap derekasban írok nagyságodnak. Nekem nem tetszik, hogy nagyságtok most Munkácsra megyen, kiváltképen ha asszonyunk is elmegyen. Most hallám, hogy ad 14. praesentis jön be az vicejudex Curiae Aszalay István uram. Eltesse isten stb. nagyságodat. In Eperjes 10. Maji anno 1650.

Excellentiae Vestrae

servitor humillimus

A. Klobusiczki, m. p.

Az munkácsi statutióról való relatiót nem szeretem; nemcsak azokban az falukban ment az regius, melyek voltak specificálva in Donatione et Statutione, hanem majd 15 faluban azonkívül statuálták az fejedelmet. Meo videre nem köllött volna azt cselekedni; félek attól, quod invalidabitur statutio totaliter; ha pedig az invalidáltatik coronae Donatio, búsulok, kegyelmes uram igen rajta. Dalmadi uram jött velek oda akkor.

Külczim: Excellentissimo Dno Dno Sigismundo Rákóczi stb. Dno Dno meo gratiosissimo.

(Az egész levél Klobusiczki írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXXVII. 1650. május 13.

Szolgálok kegyelmednek stb.

Kegyelmed 11. Maji írt levelét tegnap vettem Jeneitül. Ugyan jobb az makoviczai udvarbírák dolgának egyszer eligazodni, ne búsuljunk mi is többször érettek. Az procuratorium páriáját beküldtem bátyám uramnak. Az élés felől, higgye kegyelmed, asszonyunk ő nagysága parancsolt mindenfelé. Innét való elmenetelünkkel nem sietnénk, ha már az curához nem fogott volna az doctor; tegnapelőtt purgatiót adott; ma eret akar vágni (ezt igen neheztelem); pünkösdig el akarja végezni az curát; ha pünkösöd utánra halasztjuk, nem tudjuk az állapotokat; úgy lehet, akkor módunk nem leszen benne. Munkácsról egyenesen én osztán palatinus uramhoz mennék Eperjesre. Az palatinus uram válasza igen jól volna, de én úgy hallom, azt az dolgot titkolják ő kegyelmétől, nem írt ugyan derekasán beszélni felőle; én is írok bátyám uramnak, azt tanácsolván, küldje mennél hamarább

császárhoz ajándékkal fökövetét. Isten kegyelmedet sokáig szerencsésen éltesse. Patakon. 13. Maji 1650.

Kegyelmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Palatinus uramnak igen nagy szolgálatomat ajánlom.

Külczm: Generoso Domino Andreae Klobucsiczki stb.

(Az egész levél R. Zs. írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXXVIII. 1650. május 20.

Ilme ac Excellentissime dne, dne ac patrone clementissime.
Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Excel. Vrae literas 7. datas Claudiopoli, quibus protinus respondi, ac 20. Aprilis Mirisloini 11, 4-a hic 12, 15-ta vero Maji Tokaini datas hodie ante horam accepi; nunc raptissime confusissimeque respondendum. Heri tantum per quadrantem cum m. d. Kemény de rebus nostris colloqui potui, aliis nos interrumpentibus, ipsoque hodie Fogarasinum profecto. In copulatione exiguam, in religione magnam reperimus difficultatem. Si tamen respondeatur ex voto, ut speramus, ibi etiam invenietur remedium. Interim scire velim, num illa religio in Hungaria sit recepta. Nullatenus de Jesuitarum machinationibus in Hungaria dubitandum; arces firmo praesidio et comeatu in Hungaria protinus muniendae, praesertim Tokainum, Munkaczinum, Patakinum, Etsedinum, nullis hic parcendum sumtibus, secus plurimi in casu necessitatis deficiant; his retinaculis coercerentur, *in concordia vestra* servetur, petimus. Turca connivet Austriacis. A viris magnis mihi scribitur ex Helvetia, foedus Hispani cum Turca, quod omnes admirantur, esse rectissimum. Tumultum in Gallia horribilem ob Condei potentiam ac apud nobilitatem gratiam. Eadem nuntiam de Svecorum pro Evangelio constantiam, Germanorum degenerum ignaviam, quae Excel. Vra (*igy!*); habebunt ipsi et totus orbis pacem meritis suis dignam. Parum abest, quin tandem omnes pacificatores aperte rideant de novis ac inauditis bellis, certissimus. Quod Excel. Vra tota in divina providentia acquiescit, extraordinaria dei gratia est, praesenti orbis statui tantoque heroi necessaria. D. Reinmannus mihi dixit, Auraicam mediam certo nulli desponsatam, parum luscam esse. Sed nemo animadvertit, nisi monitus, pater similiter erat. Nicolaus Gregori Graecus ante triduum mortuus est. D. Chmielnicki humanissimas ad me dedit literas. Hodie literas dominorum ordinum Belgii foederati et principis Auraici, sed superioris anni Julio mense datas ad suam

celdnem pro mea dimissione misi. Quaeso, in meo proposito me juvetis; urget me, ut scitis, ipsamet sincerae religionis publica ac ab hyprocitis et indoctis imperturbata professio. D. Comenium, virum haud vulgarem, ad Excel. Vram venisse gaudeo, sed ad nos non penetrasse atque ante meum responsum abiisse doleo. Non placet ipsi meus abeundi conatus. Causas ignorat. Publico bono meum privatum semper postponam. D. Medgyeschium cras exspectat conjunx. Valeat Excel. Vra felicissime, huic confusaneae scriptioni ignoscat, et faveat

fidelissimo humilimoque suo servo
Johanni-Henrico Bisterfeldio, m. p.

Albae Juliae 20. Maji, 1650.

Brevi clarius fusiusque.

Külczim: Ilmo ac Excellentissimo dno dno Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász, dno et patrono meo clementissimo.

Commendatur d. Raszlavicii cursorum magistri benevolentiae.

(Ered. orsz. levéltár.)

CXXIX. 1650. május 24.

Szolgálok kegyelmednek stb.

Kegyelmed levelét Jenei megadta. Ledniczérül nekem is azt írják, az az német mindenestül 1200, azt is szélylyel szaggatják, az végekben osztván: Érsekujvárra 200-at vittek, az többit egyéb helyekben. Im ujobban parancsoltam, bizonyosan menjenek végére. Úgy értem, Forgách Ádám uram bejű Eperjesre; érthet kegyelmed szolgálaitól, egy Palásti nevű udvari kapitánya vagyon, azzal is beszélhet kegyelmed felőle, igen emberséges ember. Az *munkácsi*, *ecsed*i contradictorok ellen cselekedje azt kegyelmed, valamit jobbnak ítél. Ambár haladjon az *causák levatiója* azokban, csak az többi menjen végben; azokban is ne legyen akadály jövődöre. Magam Eperjesre való menésem már mint muljék el, alig látom tisztességes módját, mind asszonyunk ő nagysága s mind magam megirván palatinus uramnak, hogy innét oda megyek s talám sokan embertelenségnek, némelyek, kiváltképen az kikkel közlötöte palatinus uram az nálunk levő híreket, *félénkségnek* fogják tartani, maga is mire fogja vélni; az mitül ott félelmes volna, isten után, vigyázással eleit veheti ember. Az kegyelmed levelét in specie beküldöttem bátyám uramnak. Az *moldvai* dolog még csak abban vagyon; már az terminus elmulván várok óránkint. Az *belgiumi* felől most is irtak, ha kell, nem leszen másé; kellene is pedig egyébképen, csakhogy *rút az mint mondják*. Budai vezér embere igen sietséggel ment most

Erdélyben. Úgy értem, az oda fel való új német volt Párkány alatt csatára, de nem jött ki az török. Kegyelmed szolt-e valamit palatinus uramnak az *titulus* felől. Isten kegyelmedet stb. Munkácson 24. Maji 1650.

Kegyelmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külcím : Generoso Domino Andreae Klobucsiczki stb.

(A levél R. Zs. írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXXX. 1650. május 28.

Szolgálok kegyelmednek és Istentől kívánok minden jókat.

Kegyelmed 25. Maji írt levelét tegnap adá meg hopmester uram. Az németek állapotjának, ugyan szégyen, ennyi idő alatt nem mehetünk bizonyosan végére, hol, mennyi vagyon s mi formán; én *Gellérjének* is parancsoltam, mindjárt küldjön fel, Ledniczére is irattam már kétszer, várnék óránkint bizonyost már; kegyelmed is küldjön fel bizonyos embert onnat, rendeljen költséget Sárosról, tudhassuk mennél hamarébb. Ennekem soha nem tér fejemben, quo fundamento *aggrediantur nos* mostani állapotokban; én azt tanácslom bátyám uramnak, postán küldjön *ad imperatorem ipsum*, adja értésére, micsoda *hírek vannak*; ha vagyon valami benne, soha úgy választ nem adhat, hogy *ne értsen valamit ember* belőle. Azomban vigyázzunk, jóakarókat csináljunk; mert tartok attúl is, bátyám uram *ante tempus resolválja magát*; *sunt ibi ignea consilia, opus est temperatura*. Az én Eperjesre való menetelem felől mi tetszése kegyelmeteknek, *vellem, si possem ibi esse*, örömet érteném, idején értenem szükséges, oda való menetelemben látok hasznokat is mind az mostani állapotokra nézve, mind az emberek itéletire, mind palatinus uramra nézve; ha pedig úgy tetszik kegyelmeteknek is, hol (hova) menjek, én úgy rendelttem volna, innét megindulván 13. Jun. Sárostra mennék 16., másnap be Eperjesre, estvére ki Sárostra, 18. is be Eperjesre, ismét ki estvére Sárostra, 19. Sároست, 20. Patak felé indulnék alá. Kegyelmetek azért igen sietséggel tudósítson tetszéséről, tudhassak ehhez képest készülni én is. Isten kegyelmedet stb. Munkácson 28. Maji 1650.

Kegyelmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Alább, ugyancsak R. Zs. írása: Igen postán ment bátyám uramhoz az *budai vezér tolmácsa*, az *portán valóban ajánlják*

magokat. Medánczki György uram ha oda érkezik, küldje ide kegyelmeket mindjárt.

Küldém: Generoso Domino Andreae Klobucziczki stb.

(Az egész levél R. Zs. írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXXXI. 1650. május 28.

Szolgálók Kdnek édes öcsém uram. Jó egészséggel áldja meg isten Kdet.

24. praesentis írt Kd levelét vettük ma délben 3 órakor, ő nga, Kd egészségének örülünk, kiben isten sokáig ő ngát, Kdet tartsa meg, kívánjuk szibül. Az németek állapotját sokképen hozzák, oda ki Kékedi Balás az áruló idvezült urunkot, minket, Kdet mocskolván Monaki uram előtt, mások is 12 ezernek mondták lenni Érsekujvárat, de hazugság, Kd emberi bizonyos relatiót tehetnek, nem is hisszük az híreket.

Bakos uramot isten megverné, ha ellenünk szolgálna, mi sem tudjuk, az mi birodalmunkon kívül hol fogadhatnának hadat.

Az németek introductiója felől helyesen gondolkozik Kd, kiben igen megütköztek az törökök. Im most van nálunk az budai tolmács Ali csauz, kinek követsége ajánlás és hogy emberünk is menne az vezérhez, derekasabb, mi végre hozattak alá az németek és hogy miért tartjuk barátságunkat az némettel, tudósítsuk tatár-, lengyelországi állapotokról; hallja az vezér, Eperjesen praktikálnak, octávát ülnek, anyánkat, öcsénket háborgatják, az ki azért őket háborgatja, hatalmas császár szeme fényét piszkálja, kész megsegíteni, vigyázzunk, az németnek ne higgyünk. — Elküldünk az vezérhez, nagy ember, alig ha az fő vezérséget nem obtineálja, noha pénzben telik, de az mostani állapotokhoz képest az közönséges jóért kell cselekednünk.

Forgács uram ha Eperjesre jű, talám be is fog jűni. Bottyáni uram felől mi sem gondolkodhatnánk.

Mi bizony semmire okot nem adunk, de ha kezdenek, istent híván segítségül, bizony hozzá látunk. Az Kd atyafiságában nincsen édes öcsém uram semmi kétségünk, együvé köttetett az mi szerencsénk Kddel.

Az Kd Eperjesre való meneteli édes öcsém uram, palatinus uramra nézve tetszik, de egyébkint sok okokra nézve nem, az mint Klobucziski, Menanczki uraimék is disuadeálják, ha az Csákiak ott lesznek, elébb való böcsület adatik nekik, hogy sem Kdnek egy asztalnál lévén palatinus urammal, hatalmas derogamen olyaknak engedni Kdnek, egyéb alkalmatlanságtúl is tarthatni, kitül Isten oltalmazza Kdet.

Az ecsedi, munkácsi dolgot jobb elhadni, hogy sem kárt tenni az fogyatkozás miatt.

Látjuk az belgiumi levelet, mentest küldtük Kemény János uramnak újbban, hogy írjon ő klme, Girgiczének parancsoltunk, talám ezekre az választételnek haladni kell, míg már resolválja az vajda magát, ki nem késik.

Istennek hála, Kd szolgálatjára édes öcsém uram jó egészségben vagyunk, az vér, van hét holnapja, rajtunk nem volt, hanem most fájdalmát nem érzettük csak kevéssé, ha az doctor orvosságot ír, kivel mint kelljen élnünk, azt is így akarjuk, ha maga be nem fárad is, ha penig jó doctor szolgálatunkra kötelezné magát, megadnánk esztendeig neki tall. 600.

Az gyöngyöt értjük édes öcsém uram lenni szépnek, az pénz is szép érette, noha az moneta nem igen bő nálunk, mindazáltal ha Kd beküldi, megszolgáljuk, tudósítván minél külömben nem adják, ha szeretjük, Kd kezében küldjük az pénzt, ne adja isten, az Kd gyöngye ezután találtassék az tengerben, hanem jelen kéznél Kdnél találtassék inkább, ha mi megvesszük is, oda adnók Kdnek, hogysem annyi időre mulnék.

Mi édes öcsém uram az hetmanhoz elküldünk, azon leszünk, minden felől isten áldásából securussá tegyük állapotunkat, oda is ajándékunk megyen.

Ali csauz szavaiból látjuk, Budán készek volnának impediálni az octávát, de csak tartsák az békességet igazán, mi szegény hazánk pusztulását, lelkünk sérelmét nem akarjuk követni. Az paripákat az ünnep után Horvát István Szamosújvárról kiviszi Kdnek. Tartsa meg isten jó egészségben Kdet. Radnót 28. Maji 1650.

Kd igaz atyjafia bátyja

szolgál míg él
R. György m. p.

Mi édes öcsém uram innét hétfőn indulunk, ha isten engedi, Fejérváratt nem késünk, ez ünnep után Dévára megyünk.

(Eredetije egész R. Gy. kézzel, orsz. levéltár.)

CXXXII. 1650. j u n. 4.

Illustrissime ac Excellentissime domine, domine ac patrone clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Ut ab ultimo incipiam, vehementer miror Excellentiae Vestrae videri, nec honori meo nec statui vestro consultum fore, si non deponam vel saltem differam meum de discessu propositum. Ne rem ipsam, tempore exclusus, aggrediar, ita ne vobis Etsedini

videbatur? Nec sum promissi mei immemor, in Excellentiae Vestrae gratiam libenter differam, imo distuli, neque enim in proximum Septembrem, ut magno cum dispendio feci, iter rejecissem, sed hoc vel proximo mense suscepissem. Verum video mihi non solum cum Celsissimo Principe, sed etiam cum Excellentia Vestra, quod non sperabam, acerrimam disputationem deinceps instituendam esse. Illud autem assevero, me in Belgio aequae ac hic et familiae et Excellentiae Vestrae, si velitis, tam in publicis quam in privatis serviturum. Nam ut ad rem, quia de *Moldavia* exigua spes (est enim totus, quantum nuntiatur, *Polonus et Austriacus*) de *Auraica* mature et serio cogitandum censeo. Ex domino Reinmanno aliud plane agens rescivi, eam ratione intuitus nonnihil patrisare, sed adeo leviter, ut ne millesimus quidem observet. Caetera, ut undique intelligo, ex animi sententia se habent. Et ille patris character apud sapientes ejus existimationem auget potius, quam minuit. Tacendum tamen non deserendum puto negotium *Moldavicum*. Quocunque res cadat, Excellentia Vestra tota ac laeta acquiescat in divina providentia, profecto magnum quid de ipsa Deus decrevit. Utinam Belgae pacem procurent in Britannia, plurimum id faceret tum ad communem causam, tum ad illorum promotionem, qui *domui Auraicae* juncti forent. De Reinmanno nihil aliud mihi Celsissimus Princeps scit dicere, quam nesciri quorsum devenierit, putatque omnia fuisse ficta, imo ego vereor, ne denuo captus vel etiam trucidatus sit. Non frustra per tres septimanas ipsum in aedibus meis alui; adeo omnia fui expiscatus, ut tale quid suspicari nequeam. Quaeso, Excellentia Vestra diligentissime inquirat, quorsum devenierit. Nam si etiam explorator fuisset, varia tamen illinc ad nos redundaret utilitas. Maxime optarim *titulum, si Austriaci* non forent *hostis principi*. Queritur de *Principissa*, quod scripserit, se, quicquid futurum quieturam; ego risi, quacumque ergo, quomodo se geret *Sigismundus*; respondit: optime; subjeci: tantum *maternae minae* ut agnoscamus, quantum ipsi debeamus. Avertat tamen Deus, ne haec jocoseria fiant. Mors Condei veneri suspicione non caret. Per accidens profuturam ecclesiae, si contigit, certus sum: an per se, nescio: quia mihi non constat, quomodo fuerit erga nostrates affectus. Gratissimum Jesuitarum discipulum fuisse scio, et tale quid patris ipsius erga nostrates inconstantia, ingratitude, et immanitas merebatur, quod si Austriacis partibus se adjunxit, commode abiit. Reginae Sueciae diuturnam vitam ex animo precor, interim si obierit, ejus mors magnam ad universalem orbis reformationem sternet viam. De his alias. Dominum Medgyesium tam longe a vobis abire doleo. Non quiescit Satan, maluissem semper vobis propinquiorem. Ignoscat Excellentia Vestra meae incivilitati; quaeso Excellen-

tissimum dominum dominum Höferum a me salute impertiat, ut et clarissimum dominum Verőczium, cui haud gravatim significet, me 10 aureos scholae Legniciensi destinatos propediem certo misurum. Nullus dubito, quin Celsitudines Vestrae heroicam erga illam ecclesiam sint demonstraturi liberalitatem, facient rem zelo suo dignam et gratissimam. Deo, cujus omnigenae benedictioni Excellentiam Vestram commendo, me vero ipsius perenni favori, quum sim

Illustrissime Vestrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Raptissime 4. Junii 1650.

Külczim: Illustrissimo ac Excellentissimo domino, domino Sigismundo Rakoczio de Felső-Vadász etc. dno et patrono meo clementissimo.

(A m. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CXXXIII. 1650. j u n. 8.

Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak stb.

Die 29. Maji nekem írott nagyságod parancsolatját alázatosan vöttem és mikről írjon nagyságod, jól értém. Az mi az katonák állapotját illeti, én mint nagyságodnak alázatos szolgálja, kötelességem szerint minden tehetségem szerint szívesen marasztom, kiket ez ideig is ha én nem marasztottam volna, jobb része elment volna, noha elhitették volt nagyságoddal, hogy én mijám hagyják el nagyságodat, de tudja Isten, hogy én eddig igaz szolgálja voltam nagyságodnak, s mind idvezült kegyelmes urunknak, noha mostan mintegy úgy látom, kételkedik nagyságod az én igaz hűségemben, hitelt is majd többire elig ad nagyságod beszédemnek; de elig az, hogy én igaz szolgálja voltam, vagyok és leszek is nagyságodnak, míg illendő böcsületem és hitelem leszen nagyságod előtt vevén nagyságtok alázatos szolgálatom. Az mi az német híreket illeti, kegyelmes uram, Forgács uram szolgálja vala nálam tegnapelőtt, Móríc Páter nevű, kit igen megexamináltam; az azt beszéli, hogy Érsekújvárbán annyi német ment, az városon is elég van, az várban is, hasonlóképen Léván, Verebél is van, Komáromban is, Filekre is hoztak, de úgy érti, hogy az innep után is jőnek derekason alá, maga Leopold ő felsége fog alájóni velek szintén Szendrőig, de mi végre, nem tudja; ilyen hirt is beszél, hogy az octáva után az törökkel levén tractája ő felségének, kiből nem hiszem jó igyekezetit hozzánk, mert ha igaz az, hogy az törökkel levén tracta, nem akar ellene hadakozni. Ugy értem, az papok az alföldi jószágokra három esztendőre való

árendát vettek némely nemes emberektől; itt Kis András uram is vásárlott feles falukat árendában, azok is mit érezzenek, megítélheti nagyságod bölcsen. Azt is beszéli, hogy az úr Forgács úr bemegyén urunkhoz Váradig, ott fognának ő nagyságok meg egyezni. Én katonát találok kegyelmes uram, kiket elküldeni még lehet Ujvár felé hírek tudakozni, de immár addig el nem küldöm, míg mostan erre válaszon nem jön nagyságodtól. Ha erre jön Forgács uram, meddig kisírjük, nagyságod parancsoljon. Én így gondolkodtam vala, ha nagyságodnak úgy tetszik, hogy ha bemegyén Váradig, én elmennék vagy tíz lóval vele és az mit részegségben katonáitól kivehetnék tőlök, nem ártana, maga is nem igen titkos ember, talám érthetnék valamit tőlök; mindazáltal én az tevő leszek, az mit parancsol nagyságod, az mint nagyságodnak tetszik, úgy kell lenni, úgy hiszem, fakasztana valamit ki, mi lenne szándékok, katonáim is az szolgálaitól talám érthetnének; az mit nagyságod parancsol, én ahoz alkalmaztatom magam. Ez hírekre nézve rugaszkodtam vala Váradra, vagy két lovat vöttem, ott is hallám az török csiausztól is, az több végekből Budához gyűlnek táborra. Ezek után tartsa meg Isten nagyságodat. In Szerencs die 8. Junii anno 1650.

Nagyságodnak alázatos szolgálja

Kerestes András, m. p.

P. S. Azt is beszéli az Forgács uram szolgálja, hogy egy erős fővárat épített Pukhám uram Szögyin táján az Duna parton, abban is feles németet hoznak, hoztak is immár, és ilyen szín alatt, mit akarjanak, magok tudják. Én azt sem javallom, hogy nagyságod most bemenjen az octavára, sok practicája vagyon az németnek, nincs becsületes úr most kinek hinni. Én, látja Isten, itt is igen vigyázok magamra, mert tudom, ha mit indétanak, mi leszünk első az megháborgatásban.

Külczim: Az tekintetes és méltóságos, nagyságos felsővadászi Rákóczy Sigmond urunknak ő nagyságának etc. nekem kegyelmes uramnak adassék.

(A magyar kir. orsz. lt. levő eredetiről.)

CXXXIV. 1650. j u n. 8.

Illustrissime ac Excellentissime domine, domine et patrone benignissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Rem ipsam Excellentia vestra ex *Principis literis* intelliget; ego tribus verbis mea desideria exponam. Heri ipsasmet *vezírii literas legi*. Per Deum oro *Sigismundum, efficiat apud Principissam*, ut aliquid ad 60 mille *talleris* conferat, secus incredibilia mala metuo. Vix solus *Prin(ceps)* ea poterit congerere, et licet

posset, orientur hinc infinita *damna*; si vero a *Principissa* nihil obtinere posset, quod extreme foret deplorandum, faciat *Sigismundus* quod potest. *Princeps* suam *mortem metu*t sicque suorum *paupertatem*, si *Austriaci* sunt *hostes nostri* juratissimi. Si intestinum *bellum inter nos* oriatur, actum est. *Palatini Hungariae* inconstantiam *Princeps* mihi modo retulit. Illi homines nunquam erunt alii. Omnia *merus fucus* sunt. Ipsi prorsus nihil *fidendum*. Jam *de Moldavia* parum *speramus*. De pace Germanica indies mea confirmatur opinio. Nova lepidis istis hypocritis in Germania Deus facesset negotia, turbonum vero in *Hungaria* consilia dissipabit. Nova ex Germania aliisque locis ab Excellentia vestra exspecto, ea latina veste induta remissurus. Deus suae ecclesiae paternam habebit curam, cujus omnigenae benedictioni Excellentiam Vestram ardentissime commendo.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes-Henricus Bisterfeldius, m. p.

Raptissime Albae Juliae 8. Junii 1650.

Külczim: Illustrissimo ac excellentissimo domino, domino Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadasz etc. domino et patrono meo clementissimo.

(Az orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CXXXV. 1650. jun. 11. Eperjes.

Klobusiczky R. Zsigmondhoz.

Két levelére nem kapott választ. Kérdezte azt is, hogy a lakást hogy akarja accommodálni, hogy akkor ne kelljen két felé kapni; és hogy hányad magával lesz Zsigmond, hogy aszerint legyen lakás. Konyhát az utcán csinálnak, mert az udvarok szoros volta miatt az udvaron nem csinálhatni. »Ha palatinus uramot és az urak közzül valakiket Nagod vendégleni akarja, mely nap leszen az, mert ha bötes napon esik az olyan vendégség, akkorra köllőne csak halat hozatni onnat alúl, mivel ha előbb leszen az elhozatása, az hal elvész. Kérem azért alázatosan Nagodat, tudósítson éjjel nappal maga tetszéséről, hogy legyen böcsületesen az dolog.«

A Kubinyi familiával megalkudott, mivel notoria causa volt, nem akarta a Rákóczy nevet hogy benne forogjon, úgy alkudott meg, hogy Lorántffy Zs. látván igazságokat conveniáljon vele. Forgách levélét elküldötte Zsigmondnak. »Holnap indul Szendrőben ad instillationem officii supremi comitis comitatus Borsod«. Bay uramtól megizeni a híreket, mindazonáltal »azon nem köll építeni.« A Kubinyiak, hogy micsoda jószágokat keresnek felsorolja.

(Eredetije Klob. írása orsz. levéltár.)

CXXXVI. 1650. j u n. 12.

Illustrissime ac Celsissime domine, domine clementissime. Sanitatem constantem et prosperitatem omnimodam precor. Pro Celsissima Principissa, domina mea clementissima, pulverem illum, neque odore neque gustu ingratum, cujus mentionem coram Vestra Celsitudine Munkacsini feci, transmittito, de quo Sua Celsitudo quandocunque lubet, et necessitas vel deliquium animi, vel debilitas corporis postulat, parum (quantum circiter cultelli cuspis capit) sumere, et tantum modo sub lingua tenere velit; per se statim solubilis hic pulvisculus, ac spiritus tam vitales quam animales refocillare potis est. Medicina talis si Celsissimae Principissae non displicebit, majorem dosin adornare promptus sum.

Heri nimis sero circa octavam nimirum vespertinam superatis montibus certe vastissimis, arcem Huest ascendimus. Absoluta cura cum magnifici domini Reday conjuge, die Sabbathi proximo Vestram Celsitudinem Deo favente Sarosinium spectaturus revisam, interim ut meus clementissimus maneat, opto imo scio. Scribebam in arce Huest die 12. Junii ao Redemptoris 1650.

Vestrae celsitudinis humillimus

Henricus Höffer D. m. p.

Celsissimae Principissae dominae meae clementissimae me commendatum volo.

Egy melléklapra írva: Iter nostrum non in planitie, uti dominus Aulae Magister, alias mihi fautor, pro certo affirmabat, imo digito viam monstrabat, sed totum fere in montibus, modo ascendendis, modo descendendis, adeo ut decem equi currum vix trahere sufficerent. Profecto dominus noster Jobus non immerito castigandus; imo si Celsitudo Vestra consentiet, mulcta ipsi imponenda, more virorum Helveticorum. Sed quaeso, ne in malam partem accipiantur, jocus sit, maneat.

Külczim: Illustrissimo ac Celsissimo domino domino Sigismundo Rakoci de Felső-Vadas, domino meo clementissimo.

(A vörösvári levéltárban levő eredetiről.)

CXXXVII. 1650. j u n. 17.

Ilme ac Excellentissime dne et patrone clementissime.

Ad Ex. Vrae 9. datas sic raptim respondeo; nam hoc ipso quadrante sua celdo mihi literas dni Gluboschiczki de adventu *Hollandi* ostendit. Is qualicunque sit et qua de cunque causa veniat, quaeso, honorifice tradetur ipseque in itinere commode propiciatur. De *Reinmanno* accurratissime inquirendum, inprimis apud conjugem. Potest ac debet id fieri non per magnos homines,

sed simplicem ac fidelem equitem. Est res haud parvi momenti. De caeteris nuper indicatis sua celdo nostrum iudicium, sat scio, plene perscribet. Cautè agendum, *Moldavus* nunquam ita insaniet, ut tantam fortunam negligat, nisi *foedera Polonica* vel *Austriaca* similiave impedian. Si hoc frustra allegabuntur privatae rationes, nec tanto honore foret dignus. *Litterae* quoque ita sunt monstrandae, ne summas totius christiani orbis *domus* (illae quippe omnes in istis duabus junctae sunt) ignominia, implacabili odio perpetim vindicanda afficiamus. Sincere cum sinceris agendum, nec apud talem *prostituendis*. Nec nimis sollicitandus. Si nolit, quorsum? si velit, ne postmodum *conditiones* exasperet. Quae Excel. Vra de *Auraicae* impensis scribet, verissima sunt. Attamen si naturalis defectus (quem tantum esse nondum credo) non obstare, posset primo obstaculo remedium inveniri. Nec illa *domus sumptus* solet projicere, praesertim rebus sic stantibus. *Palatina* exiguis *sumptibus* posset adduci. Si *rex* cum *Anglia* reconciliaretur, magnum haberet pondus in *foederibus*. Prima nata est 1618. 26. Decembris, caetera forent extraordinaria, docta doctum deceret. De his suo tempore plura. Propter Excel. Vram mei itineris dilatio mihi haud esset ingrata; sed vereor, ne differre sit auferre, princeps perseverat in sua sententia, meque aggreditur argumentis; utinam perpenderet etiam mea. Quia sua celdo plane fuit in procinctu, si quae nova d. Gluboschiczki scripsit, mihi indicare non potuit. *Princeps* erga *Sigismundum* sincerae affectus hujus quoque erga se sinceritatem agnoscit. Tantum *principissa* in *Turcis* *sallario* juvet. Deus porro Excel. Vram, tanquam illustrissimum orbis reformati sidus conservet, ejusque radiis fruatur

Excellentiae Vrae

humilimus fidelissimusque servus

J. H. Bisterfeldius, m. p.

Raptissime Albae Juliae 17. Junii, 1650.

Heri quum salvum conductum a sua celdne pro d. Medgyeschi peterem, honorificum de eo ferebat iudicium, his verbis: non habet sibi parem concionatorem in Transilvania; nos omnino retinuissemus, nisi quorundam rixas metueremus.

(Ered. orsz. levéltár.)

CXXXVIII. 1650. jul. 4.

Generose domine stb.

Istentől kegyelmednek stb. Szent-Péteri uramtól jövőn levelek kezünkhöz, im megküldöttük kegyelmednek. Az mely írás felől peng kegyelmed ír, hogy az régít küldenők oda, mivel az

Cseh Mihálynál vagyon, azt nem küldhettük, hanem mostani pariat oda küldöttük. Tartsa meg Isten jó egészségben kegyelmet. Datum in arce Sárospatak, die 4. Julii anno 1650.

Generosae dominationis Vestrae
Benevolus

S. Rákóczy.

Külczim : Generoso domino Andreae Klobusiczki stb.

(A magyar kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CXXXIX. 1650. j u l. 6.

Szolgálok Kdnek édes öcsém uram, stb.

2. praesentis írt Kd levelét étékfogójától ez órában vettük 9 órakor reggel, Kd látogatását megszolgáljuk ; hála istennek, az Kd szolgálatjára vagyunk egészségben, Kd jó egészségének is örülünk, isten azon jó egészségét tartsa meg Kdnek. Az imperiumi békesség, adja isten, muljék el. Ha Leopold herczeggel conjungált császár hadát megverték, bizonyosabban meghallja Kd. Mikes uram expeditióját az mi illeti édes öcsém uram, mindeneket megdisputáltunk ide be, de különben módját fel nem találhattuk, nem tetszvé, az királyhoz legyen valami követsége ; mindazáltal ha Kdnek úgy tetszik, ím írtunk Mikes uramnak, muskatérok, fegyver derekakát sollicitáljon az királytól, engedne-e bizonyos számot kihozatnunk, annak praetextusával az instructióban is procedáljon, levelünket küldje utána Kd, megszolgáljuk. Az Kd dolga felől ír asszonyunk ő nga, kit mentest Kemény János uramhoz küldtünk, Bisterfeldius urammal communicálván az dolgot s ő knek censuráját hova hamarébb megküldjük ő ngának, mi rajtunk bizony semmi nem múlik el, vérünkkel is szolgálunk Kdnek.

Semmi új híreink nincsenek, Budánál feles török van, nehez-
telik, egy felől békességet tractál az német, más felől csatáznak ;
az budai vezér igen ajánlja magát, mely jó akaró apánk és az
némettel való harcza mi emberünk jelenlétele nélkül nem leszen.
Az moldvai vajda kémelni küldte szolgáját rézbányához értő
embernek keresne (*így*) praetextusa alatt, részegében kivette
Gyura tüle ; azt expiscálta, az német had Zrinivel, ki reánk jű, hova
lett el, mert úgy hallottuk, az vajda németeket hozatott, 400 valót
akar tartani, tökéletlen ember. Jó egészséggel áldja meg isten
Kdet. Déva 6. Julii 1650.

Kd igaz atyjafia bátyja

szolgál míg él
R. György, m. p.

(Eredetije R. Gy. kezével, megvan az orsz. levéltárban.)

CXL.

1. Noc consultum, ut C. V. in persona eat Berlinum ob multas rationes.

2. Si C. V. ut sine dubio in sua persona aliquem legatum mittet, detur ipsi pecunia, ut gemmas possit solvere et ipsa principissa possit eligere et gratius erit.

3. Valde necessaria erit aliquem habere fidelem virum, qui intelliget status Germaniae, nam quia C. V. illam allegantiam facit, oportet semper conservare bonam et mutuam correspondentiam, et ille C. V. informet quam fideliter.

4. Quoniam C. V. per hanc alligantiam ¹⁾ se alligabit electori palatino et si Hispanis victoriam reportaret, sine dubio esset nobis bellum in Germania et inciperetur quasi in inferiori palatinatu ob causam Franckendal, et sine dubio C. V. persuaderetur ad bellum, caveat sibi C. V., ne tam facile consentiat in bellum, nisi videretur magna prosperitas, sed parata sit C. V., nam in tempore pacis cogitandum de bello.

5. Tabulam C. V. ex parte teneat illis Germanis, qui venturi sunt cum principissa, nam alias male Ungari et Germani accordabunt.

6. Per deum rogo, non assentiatulur adulatoribus secundum exemplum Auraici principis et electoris Brandenburgici.

(A rovnai levéltárból.)

CXLI.

Az házasság istennek titkos rendelkezésében áll; mindazáltal emberi okoskodás szerint (mint nem egy napra való dologban, és olyban, kinek nyerésében böcsület, haszon, idvesség forog, vesztésében pedig kár, gyalázat s gyakorta kárhozat is) nem tanácsos dolog sem hertelenkedni azzal, sem az jó alkalmatosságot elmulatni.

Nem kell úgy hertelenkedni, hogy ne legyen szabad, sőt szükséges is egy személyen kívül többek felől is tudakozni, értekezni és azután választani, s venni azt, az melyiket isten ő felsége fogja mutatni.

Nem kell az jó alkalmatosságot is elmulatni; de az ezféle állapotokban nem az hamarkodásban áll; mert az hertelenség egyebekben sokszor, de az hertelen házasságban ritkán dicsér-tethetik, hanem olyban, mikor jól megtudakozott helyen valamely személynek mind erkölcsében, természetében, s egy szóval minden állapotjában megnyugodva embernek elméje, vagy másnak való adástól félhetné, vagy egyéb káros okokat láthatna az haladéokban.

¹⁾ *Oldalt* : Exemplum Hassiae.

Az hassai fejedelemkisasszonyt hamar való másnak adástól nem félthetni (az relatiók szerint), idejére nézve elsőbben, másodsor már elméjekben vagyon az úr ő nga személye is; én elhiszem, igen hamar jű és titkos ember onnan ő nga méltóságos személyének s minden állapotjának megtudására, kire, az menyinyiben lehet, vigyázni is kell.

Járulván ehhez az lengyelországi mostani állapot is, ha szinte mások felől való tudakozásért nem is, de annak kimeneteliért haladéknak kellene lenni az dologban, sok okokra nézve.

Ha azért kellene haladni, azt az időt nem is haszontalanúl mulatni, hanem azalatt ő ngoknak, ha immediate nem is, per certa media szükséges, mentől titkosban lehet, az Auriacus fejedelem leányinak állapotjok felől tudakozni.

Ki felől ha ő ngoknak oly hírek érkezik, hogy ottan csak hasonló legyen is termetében, erkölcsében, idejében, mint az hassiaca, comparative intézve azt javallanám inkább.

Ha pedig az valamely okból nem fogna tetszeni, én az relatiók szerint az hassiai fejedelem asszony kisebbik leányát javallanám ő ngának, kit jól nevelt gyermeknek hallok lenni, el is hiszem az anyának jó hírére nézve könnyen; az idejében nem látok nem superálható difficultást, sem egyéb eddig hallatott állapotjokban.

Arról mindazáltal én ítéletet nem tehetek, az úr ő nga csak képre, avagy más ember szemére merészli-e bízni az állapotot avagy nem; s nem hogy máséra, de ha az maga saját tagainak és sensusinak hiszen úgy, hogy az szemnek, szívnek tisztit az fülre bízhasa, ki felől én nem hogy írni, de csak gondolkodni is félelmes vagyok, mert nagy én előttem csak az szegény Bethlen fejedelem példája is, noha az ő természeti felől mint megholt méltóságos fejedelem felől, irnom nem szükséges, sem szabados.

(Kemény János kézírása.)

(A rovnai levéltárból.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

ZRÍNYI ISMERETLEN MUNKÁJA.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

Tehetségében és mivoltában most is nagyobb és több az Magyarország, hogysen a mennyit felőle vélnék a németek.¹⁾ Ezzel, Uraim, gyalázzák, kissebbítik, szólják, hogy semmi az ő tehetsége, ereje etc. Hogy tudniillik a lakosinak szíveket kissebbítsék, vélek megutáltassák, őket kétségben ejtsék, az elhagyásra indítsák. Ugyanis a hamis áros gyalázni szokta mindenkor a drága marhát is, hogy annál könnyebben jusson hozzája. De nézd és gondold meg, ha ekkor abban is nem dólná-é²⁾ meg még országokat mindenben; nem terem-é elég arany, ezüst, kén, vas, ón, só, bor, búza, bőven és mind gazdagságra, mind életre való benne? Miért szunnyadozunk, és miért adozzuk, bízzuk csak oly kordéra³⁾ a német hamis gondviselőkre a bányákat, kik torkig töltöznek a pénzünkkel és kincsünkkel, s minekünk semmi hasznunk benne? A mellett mennyit vontatnak ki Bécsben mind kész pénzü, s mind aranyat, ezüstöt, rezet etc.; de erről [jobb] nem szólni; mert elől sem számlálhatni, mennyi sok hasznot szerez-

¹⁾ V. ö. az Afium nyilatkozataival: Vagyon népünk, vagyon módunk, vagyon alkalmatosságunk; az elszánt akarát kell, nem kell semmi más. 388. l. Vagyon bizonyára országunkban jó és elég nép. 389. l. stb.

²⁾ Katonás kifejezés. Sem a N. Szótárban, sem a Tájsszótárban nem lelhető megfelelő magyarázata. Itt jelentheti azt, hogy erősebb valamiben, felülhalad valamivel valamit, mivel a dulás is csak nagyobb erővel törénhetik. V. ö. Hát igen jó pattantyús, úgy hogy az otlevőket mind *megdúl*ná. Szalárdi, Siralmas m. krónika. 549.

³⁾ Sándornál: kordélyra. E kifejezés korda görög-latin szóból ered. (Chorda: zsinór, hegedű- vagy lanthúr.) Kordéra P. Pápai szerint a. m. perfunctorie, obiter, azaz tunyán, szunnyadva, immel-ámmal, elfutva rajta, az alkalmatosság a mint hozta mívelni valamit. Kordéra bízni tehát a. m. szerencsére bízni, vagy vaktában bízni.

hetnénk sokféle módon, ha akarnánk serénkedni.¹⁾ Gyalázzák ők bár ezt az országot, de azonban bizonyos az, hogy az által vagyon nékiek oly kövér ajakok. Ugy tetszik azért, hogy az innét kihordott kincsen kívül a Magyarországi királyság oly méltóság és tündöklő praerogativa, nevezetes tiszt, hogy az által is nagy monarchának becsületit, és aestimatióit részen magának: az pedig legjobb és egyenesebb útja s ajtaja az Austriai háznak a Római királyságra és az Imperiumra. A ki nélkül bizonytalan, ha oly könnyen felhaguának-e a sasok az oly nagy magasra, vagy nem? Es így héjában valók minden hánkodások németeknek. De nem csuda, mert a kevélység tulajdonsága ez, hogy a kit irigyel és gyűlöl, mennél közebb²⁾ hozza: ³⁾ annál inkább gyalázza.

Ha azt mondd még is, hogy csak magunk semmit nem végezhetünk: úgy vagyon, hogy egyedül magunk ennyi ellen-

¹⁾ E sorok a mai viszonyok közt kissé mesésen hangzanak, sőt egynémely olvasó előtt az igazságtól messze hátraállóknak tetszenek. Méltatásukra nézve tudnunk kell, hogy a Habsburgok a királyi jövedelmek igen tetemes részét Magyarországon a bányákból nyerték. Nagy gondot is fordítottak a bányászatra s a mit Szász- és Csehország bányáiban feltaláltak, azt itt nem mulasztották el rögtön alkalmazni. Mátyás és a Ferdinándok alatt, a XVII. században, Piber volt a felsőmagyarországi bányák kis királya. Selmeczen 1637-ben oly arany-ezüst venát fedezett föl, hogy két évvel utóbb már a Piber-akna 170 font tisztítandó és részben tiszta érczet adott *naponként*. Tizenöt évvel később (tehát a Siralmas Panasz iratása idején is) folyton gyarapodva végre páratlan bőséggel tárta föl kincseit. »A Piber-aknája — úgymond Richter — jövedelme iránt mindig biztos reményt nyújtott; a XVII-ik század közepén ereit kifejtván királyi kincseiről híres lön. . . . Később pedig midőn megvénhedett s mint meddő aljasulni kezdett, gyalázatát csakhamar lemosván, leggazdagabbnak, s érczben termékenyebbnek bizonyítá magát mint valaha.« Horváth M. Kisebb tört. munk. III. 55.

1672-től 1680-ig a Piber-akna évenként 427,600 bánya font ezüstöt és 5,315 félfont aranyat jövedelmezett. Legtöbbet adott az 1690-iki év, t. i. 1,872 márkát, azaz egy és fél pisetumot, mi 132,425 aranyat tőn. Ezüstből ugyanakkor 21,517 márkányi ásatott ki, azaz 37 pisetum, vagyis 2.851,815 frt; a kisebb akna jövedelmén kívül, mi szintén legalább 40,000 aranyra, vagy 800,000 frtra ment. (S tehát aránylagosan számítva még valami 900,000 frtnyi ezüstre.) U. o. 55. l.

²⁾ Kaprinainál: közelebb, Sándornál: közebb.

⁴⁾ Sándornál: hozzá, míg Kaprinainál következetesen: hozzá. Ugyan így áll e szó Zrínyi 1664-iki Oktatásában is, holott e munkát a Kaprinai gyűjteményébe (Collect. XXXIII.) egészen más kéz és egészen más időben másolta, mint a Siralmas Panaszt.

ségink ellen csak szintén elégtelenek vagyunk; azért méltán folyamodunk másokhoz. Méltán is becsüllenünk kell a mostani királyunkat is; de azon közben nagy szükségünk vagyunk arra, hogy fölötte igen mesterkedjünk ¹⁾ és kézzel lábbal dolgunkhoz hozzá nyuljunk. És valamint a mély kútban levő *két felől* kezeivel, lábaival megtámaszkodván, kimász; és mint a kéménytisztító mint valami körmökkel *két felől* támaszkodván magasan felhág, egyik kőfalhoz s másikhoz is kapcsolván magát, ugyan végben viszi igyekezetét: úgy szintén mi is etc. Érts reá okosan! De miért nem lehetne hasonlóképen minekünk is előmenetelünk, mint másoknak, sőt sokkal jobban, mert hatalmas erőnk és megfejthetetlen ²⁾ igasságink, és törvényink vannak, kikben ha mód nélkül háborgatna az keresztény minden igasság ellen, bizonyos conditiókkal más hatalomhoz hajlanánk; s ha amaz háborgatna, az keresztént vennénk segítségül; s ha nem akarná, adnánk utat reá ³⁾ etc.

¹⁾ A Zrínyiaszban is ily szókat ad Petráf ajkára:

Bizony nagy részét hírünknek elvesztettük;

Hogy visszanyerhessük, azon *mesterkedjünk*.

Obsid. Sig. VIII. 77.

Ugyanoly értelemben mind próza, mind kötött munkáiban még számtalan helyen található e kifejezés.

²⁾ A. m. megtörhetetlen. V. ö. követ stb. *fejteni*. A szombatot *fejti* vala meg (solvbat Sabbatum). Ne akarjátok alajtanotok, hogy jöttem legyek törvényt *fejtenem*. Münch. cod.

³⁾ Mint a szigeti hős, írónk is fiatal korában, úgy látszik, a török frigy felé hajlott. Nem valami nagy rokonszenvből hajlott erre, hanem csak úgy, mint két rossz közül a kisebbikhez. Eladdig mind a török, mind a német a közbe szorult magyart rongálta; Zrínyi a György barát ravasz politikáját szerette volna elé venni: a törökkel a németet, a némettel a törököt tartva sakokban s a két hatalmas ellenség egyensúlyozásával tartva fenn Magyarországot, miként tette Bocskai, miként tette Bethlen Gábor. A török ortalom alatt Erdély ekkor virágzása tetőpontját érte el: e virágzást öhajította volna Zrínyi Magyarország részére. Nem oly szertelen lehetett az akkori viszonyok közt e gondolat, minőnek első tekintetre látszik. Hisz' Rákóczy szerencsétlen lengyel hadjárata után találtak leveleket, melyekben magyarországi urak a töröknek behódolásukat ajánlották. (L. Vitny. lev. M. Tört. Tár. XV. 80. és 122.) Gyűlölte a magyar, az igaz, a törököt; de százszerre jobban gyűlölte a németet. A török elleni gyűlölet egy-két száz esztendeje kezdődött, a német elleni a hazába település óta folyvást élénken lángolt. Szépen világítja meg Zrínyi Mátyás kir. és a német császár jellemének összevetésében egynemely okait a két faj összeférhetetlenségének. (Ujabb Nemz. Kvtár. Zr. munk. 348—351.) Mondhatni csak az erdélyi fejedelmek és Várad elbukása s hozzá még a

Úgy vagyon, hogy eddig kereszténnyel ¹⁾ volt közünk, [és keresztény alatt romlott meg országunk;] de ki más, és mi ennek az oka, ha nem rész szerint ugyan mi magunk is, és a mi restségünk, gondatlanságunk, részegeskedésünk, egymásunknak megutálása, megvetése. Mi nem így kellenék egymással bánnunk, mint eddig; hiszem egymásnak elővitelében, segítségében mindenképen fáradnunk s munkálkodnunk kellenék; ezt pedig a közönséges jókra nézve: hogy volnának, kik azt is, és mindnyájunkat oltalmaznának és pártunkat fognák.

Hogy pedig a német avval gyalázza országunkat, hogy

virágzó tartományok kinéletlen tönkre tiprása nyitotta fel a törökre a magyar szemeit. Zrínyi ekkor is rokonszenvével nem Ausztria, hanem a »római szent birodalom« felé fordult. Ennek szövetségébe óhajtott volna hazánkat befoglaltatni, hogy Ausztriától, kinek az osnabrüeki béke onnan utat adott, valahára végkép megszabadítsa. Ez eszmét hangoztatja legutolsó politikai iratában s holta után ez eszme ad kardot sógorának, I. Rákóczy Ferencznek kezébe. . . .

Ámde mind e nem valószínűtlen fejtegetések után is nem hallgathatunk el egy fontos körülményt, azt, hogy a török szövetség Zrínyinek egyetlen más munkájában sincsen ajánlva, csak a Siralmas Panaszban. S nemhogy mellette állana bár ideig vagy óráig is valahol másutt, de sőt egész nyilvános életének minden tette annak a teljes ellenkezőjét bizonyítja. Utolsó emlékiratában is a török szövetség mellett emelhető összes 11 okra az azokat teljesen lerontó 16 legerősebb bizonyítékkal válaszol. Ezért ki kell mondanunk abbeli meggyőződésünket, hogy Zrínyi a Siralmas Panaszban nem szívből, hanem csak *színből* ajánlja a törökkel való szövetekezést. Csupán két okból tehette e nála feltűnő ajánlatot: egyik az, hogy az olvasó annál kevésbé tudhassa ki a munka valódi szerzőjét; másik az, hogy a sokak előtt népszerű eszme is hódítson műve valódi célzata érdekében. Nem a török frígy ugyanis a Siralmas Panasz tulajdonképeni célja, hanem egyszerűen a magyarság egyesítése a végre, hogy önálló nemzeti politikát üzhessen. Ennek a politikának éle pedig első sorban nem a török, hanem a német ellen irányult; mivel a keletkező Ausztria veszedelmesebbnek mutatkozott a magyarra nézve, mint a már rég gyengülő török hatalom. Hogy azonban mi adjon erőt e nemzeti politikának: a törökkel és Erdélylyel, vagy pedig a svédekkel és az elnyomott osztrák tartományokkal való szövetekezés? azt Zrínyi e nevezetes műve folyamán is mindvégig homályban tartja. Neki csak egyesülés, egyesülés kellett és az egyesülésnek oly kiváló vezére, a ki — mint hátrább szintén kitűnik — csak is ő, a nemzeti hős s a még mindig reménybeli nádor lehetett.

¹⁾ A keresztén, keresztény és keresztén szóalakok együttes használata is a Zrínyi tollára mutat. (V. ö. Zrínyiász. I. rész: 52. — 48. 54. 99. 100. — 12. 63. 13. és 17. vsz.) Érdekes, hogy Liszti »Magyar Márs a« is utánozza e részben Zrínyi írásmódját.

annyi tehetsége már nincsen, kivel királyát táplálja és eltartsa tisztességesen: erre rövideden azt mondhatni és felelhetni, hogy az, a ki fejünk, és a ki országunknak jobb részét lompos, állhatatlan és gondviseletlen népével elvesztette (a mint oda feljebb meglátszott ez az igasság): azon darabját országunknak visszavegye, hozzá rendben, üzze ki az ellenséget bőséges földünkbe, és így lészen elegendő helye, jószága és jövedelme a király konyhájának.

De ha Magyarország Austriát és Styriát most is eltarthatja nagyobb részről; sőt nem csak Német-, hanem Olaszországnak is nagy segítségére vagyon sok szükségében ¹⁾: miért tehát nem adhasson ételt, italt és köntöst királyának? Fognának csak jobban a bányákhoz és más dolgokhoz, lenne pénze is elegendő. Ezen kívül miért kellett ama nagy uraságokat, nemesleket csak oly könnyen, elajándékozni, és nem inkább a koronához csatolni, kapcsolni; vagy talán inkább attúl elidegeníteni? Miért kellett nagy jószágokat adni a németeknek országunkban, kik semmi hasznára nincsenek országunknak; sőt közöttünk úgy vannak, mintha mérges kigyót viselnénk kebelünkben, nem inkább illett volna-e ezeket a koronának tulajdonítani? De mindezeknek voltak bizonyos okai, végei ²⁾ kétség nélkül; hogy tudniillik az ilyen kedveskedés nagyobb szabadságot nyerjen a németeknek országunkban és közöttünk akármit is bízásban ³⁾ mívelni....

Ezekről így gondolkodván, mindazonáltal ebből a példázatból, ki a kérkedőknek hívságos ⁴⁾ kiáltások hamisítottak meg, nem hozattatik az ki, hogy királyunkat megutáljuk, megvessük, attúl elálljunk, hogy egyszer elválasztottuk ⁵⁾ (Más dolog

¹⁾ Az élénk kivitelre czéloz, mert Magyarország nyers anyagcikkkel ez időben is ellátta a szomszéd tartományokat. Sőt Vitnyédy Zrínyiék is iparkodott rávenni, hogy az erdélyi fejedelem társaságában — ennek neve alatt — ökörkereskedést kezdjenek Olaszországgal. Vitnyédy lev. M. Tört. Tár. XV. 91. 92. stb.

²⁾ Céljai.

³⁾ A Sándor codexben: bizvástabban.

⁴⁾ Kaprinainál kétségkívül a másoló hibájából: hűséges.

⁵⁾ Mennyire volt őszinte e nyilatkozat, kimutatják a mű többi részei. Azonban az egyidejű »Mátyás kir. életéről való elmélkedések« is nem kis világot vetnek e kérdésre. Álljon például itt a köv. hely: Nehéz az alattavalónak *igazságos* királya ellen támadni. — Ez a király sem *bolond épületekre*, sem *eszelyös költséges vendégségekre*, sem *bolondok gazdagítására* nem költötte az ország jövedelmét, hanem hazája megmáradására, dicsősítésére és öregbülésére. Kicsoda nem kívánná maga értékével segíteni az ilyen királt? Ugyan nehéz külföld helyre nézni a szegénységnek munkáját s véré, hogy megyen; *s e miatt szoktak minden-*

van a választásban, ott igen is meg kell tartanunk szabadságunkat! ¹⁾ Hanem inkább megmaradván hűségünkben, azokat, kikre köteles híti szerint, igen szorgalmazzuk, hogy megtartsa, és teljesítse; igasságink és szabadságinknak az ő folyásában való nem csak hagyására, de elővévésére; s leginkább a végházakban őket (így) serkenygetni úgy siessünk és serénkedjünk, hogy semmire se jobban az egy Isteni tiszteleten kívül. ²⁾ E végre kívátnának bezzeg a gyakran való derekas összevgyűlések az uraknak, hogy ugyan derekasan meglátnák, és értenék országunk dolgait, okait megvizsgálnák és felkeresnék: miért hogy inkább hátra, nem elő megyen állapotunk s mint kellenék ezt megjobbítanunk? miért nem teljeseznek be a statutumok? miért nem lesznek meg az effectuatiók? Az holott mindaddig sem kellenék nyugodniok, a míglen rendben, folyásban és végben nem vinnék ezeket. Hogy idegenek gyökerezzenek hazánkban, kinek súlyosságát noha most némelyek nem sajdítják, de szegény maradékink bizonyosan igen megsemitik: azt semmiképen ne engednénk, törvényinket és igasságinkat csak szintén ellenek támasztván. Hiszem kicsoda az, ki maga határán és földén megengedi, hogy más építsen és praescribáljon? Nemde nem magyaroké a Magyarország? Tehát miért kellene megengednünk, hogy a tulajdonokon így elhatalmazzanak az idegenek és ellenségink inkább, hogysen mint jó akaróink; hogy itt nekünk parancsoljanak és ennyire praejudicáljanak minden igasságink ellen, ezt éppen majd a földre tapodván. Vajha a jó és gyakor conferentiák, discussiók és tanácskozások

kor az országok megzendülni, mikor az ő értékeket a királyok torkon verve kiveszik s nincs láttatja, avagy ha van is: olyan, a ki a községet desperatióra indítja, holott abból a jövedelemből egynéhány rossz gazdagul meg az Isten és az emberek ellenére. Zrínyi munkái. 337—338. l.

¹⁾ Az író köthetett még némi reményt s némi várakozást e finom megkülönböztetéshez. XVII-ik századbeli királyaink ugyanis a Siralmas Panaszt megelőzőleg mind rövid ideig uralkodtak. Maga Zrínyi megérte a II. Ferdinánd halálát, látta IV. Ferdinándot a legszebb korában elhalni, látta az atyakirályt évek óta sorvadozni, látta a Habsburg-ház spanyol ágát is kipusztulóban. (Spanyor király ő felségének semmi férfi maradékja nincsen, — írja 1653-iki emlékiratában — az mely ha a nélkül kezd [fog] meghalni, akkor az európai status felfordúl.) Ki hitte volna, hogy az igénytelen trónöröklő, II. Károly, félszázaddal, s a még igénytelenebb, papnak nevelt I. Leopold egy századdal veti hátrább a Habsburg-ház leszakadó végétét. Hát arra hogy gondolhatott volna Zrínyi, hogy 1655-ben az utolsó királyválasztás esett meg és épen az akkor megválasztott I. Leopoldból támad az a zsarnok, ki uralkodásával semmivé teszi az ő életének minden magasztos törekvését.

²⁾ Az író áhítatossága szépen kiviláglik e megjegyzésből.

által szívünkben mélyen beeresztenénk ez ilyen praejudiciumokat és praescriptiókat! Bizonyára szemünkből nemcsak csordulnának a könyvek, hanem forrás gyanánt folynának merő keserűségnek ízével; és ez ilyen keserűség talám felindítana bennünket arra, hogy kézzel, lábbal, tűzzel és vassal igyekeznénk; és az ilyen mód nélkül való dolgoknak eleit vennénk, az ellenünk megöltöket pedig elrontanánk. Mert különben a következő szegény nemzetünknek [nemzedékünknek] merő mérget és epét hagyunk örökségül.

Lenne-é hasznunkra néküink, magyaroknak, ha a német szert tévén reá, vissza venné a töröktől elfoglalt részeinket?

Nyársokat kirángatván, a békekészes helyen igen hánykodnak ugyan a németek és csak egy is közölök ötre, s hatra, néha pedig tízre is meri magát írnya.¹⁾ De ez csak hívságos²⁾ nyughatatlanságból és kevélységből vagyon; azért Isten is úgy segíti őket.

Ám látjuk, mennyit végeztek eleitől fogva ama roppant német, olasz, spanyol nemzetekből való nagy seregek az egy török nemzet ellen, kiket nagy hatalmok fenviselésével, és számnélkül való sok népekkel a tengereken túl, a világ utolsó részire³⁾ kellett volna üznie, vagy éppen eltörlenie a föld hátárul. De nemcsak el nem törlették, hanem inkább őket a törökök igen gyakran megvervén, vissza is üzték a német hegyek közé; és azzal⁴⁾

1) V. ö. Mindenféle tisztviseléshez nagy ész, nagy szorgalmatosság kell, de leginkább ez egy kapitányban kívántatik, mert minden órában száz történetek jönnek eleibbe, az kiknek az ő szorgalmatossága által kell esni és folyni; bizony annyi szemének kell lenni, mint Argusnak, annyi kezének mint Briaracusnak, és annyi eszének mint száz németnek. III-ik rész. 314. l. 23. — Még számtalan helyen gúnyolja Zrínyi munkáiban a németeket, kiknek neve alatt nála néhol külföldit, de a legtöbb helyen osztrákot kell értenünk. A Mátyás kir. 362. 363. lapján ebeknek nevezi őket. Az Áfium 389. lapján így nyilatkozik: Dicsérném a németeket is; de nem a mi szomszédinkat Styriából, Austriából, hanem az Imperiumbelieket, *a kik ama régi jó nemzetektől még nem degeneráltak.* — Az 1664-ben írt Oktatásban: Láttál-é az ég alatt nyomorultabb, puhább, lágyabb nemzetet mezőben [hadban] a mi szomszédinknál, a ki minekelőtte az ellenséget közelítse is, vagy lássa, elnyomorodik, betegszik, más, mezőben lévő nemzetre is dögöt hoz.

2) Kaprinainál: hívséges.

3) V. ö. Én vagyok magyarnak legelső királya,
Utolsó világrészről én kihozója.

Epigr. Atilláról. 27. l. 2. vsz.

4) Sándornál: avar.

alkalmatosságot adtak néha ¹⁾ az elhatalmazásra, és hogy a mi országunkat megrontanák, annak nagyobb részét elfoglalnák. Sőt ugyan ő miattok vesztünk mi el ennyire, mert mi magyarok reájok támaszkodván, és magunk között meghasonlván ő miattok, ²⁾ a tulajdonokkal nem sokat gondolánk. Azonban a török sokkal jobban felgerjesztetett és indított ellenünk. Soha el nem hitetheti magával senki is, ha a historiákat jól által látja, hogy a szegény Magyarországnak ügye erre a siralmas állapotra jutott volna, ha német soha belé nem jött volna. Am kitetszik abbúl is erős hatalmok, mint a komáromi száz vagy több vasas német a mező közepett magok rendtartása szerint merő kőfalak gyanánt való erősséget csináltak magokból, és a 200 vagy 300 rosz török ellen oly igen megtartották magokat, az ellenséget pedig mind lerontották etc.³⁾ Scilicet: hogy néha a magyarokkal együtt levernek a törökben, az nem csuda, mert könnyű kopaszt beretválni, és hat ökor után a taligát tolni: mivel oly helyen nem reájok támad a török, hanem csak szintén a szegény magyarokra fordítja minden erejét. Így amazok hiszem könnyen szórtatják [így] a golyóbisokat, ha vagyon szelek ⁴⁾ [így!] és porok. Nó, kilátszik, hogy nagyobb a híre a német vitézségének, hogysen a tehetsége. Öltöznék csak a török is, vagy más, ⁵⁾ úgy vasban; venne port, onat magához bőven; tartana együtt erős öszvefogással: meg-

¹⁾ Akkor, valaha, hajdan. Aliquando. Vesd össze e szó ilyes értel-mére nézve a következőket:

Oh, szomorú eset, oh, gonosz szerencse!
Bőségesen *néha* vala nálunk kedve,
Kedves magyarok közt vala arany híre.

Keserv Zrínyi M. halálán.

Thaly K., Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok.

²⁾ Kaprinainál: és magunk között meghasonlván *ők miatt*, a tulajdonokkal nem sokat gondolánk. — Mintha a Zrínyiász idegenszerű sorait hallanók:

Igyenetlen erővel ráhajtá dárdát,
Találá középben Vidnak nagy paizsát,
Elveszté erejét, találván nagyobbat:
Földre megtompítván esék maga vasát.

VI. ének. 84. vsz.

³⁾ Ismét a vezekényi esetről emlékezik gúnyosan.

⁴⁾ Szójáték a »szél« és »szél« szavakkal.

⁵⁾ Nem a törököt biztatja ő ezzel, hanem a magyart, a német ellen. V. ö. a 36. (243. l.) és 37. (263. l.) aphorismát a Tábori Kis Tracta VIII. fejezetével. Ugy szintén az 1664-iki Oktatásban is kimondja, hogy a német katonábbnak tapasztalta a magyart magánál s azért vettette le

válnék akkor sokkal inkább, mennyit használna, és mint lehetne elő nagy dicsekedésével a gyenge német, vagy mint, s hol tartoznék meg inkább.

De ámbár vissza veünék is a németek az elveszett várainkat (kivel hiszem igen is tartoznának mind Isten, mind e világ szerint, ¹⁾ mert ők vesztették el minden bizannyal jobb és főbb vég-házainkat, az mint följobb igen meglátszott; ezt nem tagadhatja senki, ha a német Ortelius historicus maga megvallja és leírja) országunkat megszabadítának, kinek örökös királya volna, nekünk mi hasznunkra volna országunk, ha amint mostan pogányoknak és ebeknek neveznek bennünket, akkor ugyan mint azokat, úgy tartának bennünket? Hallhatjuk mint bánnak most is a szegény győriekkel és komáromiakkal, szegény magyar hazánkfiaival, minden igasságunk és törvényünk ellen; akkor jobban felfuvalkodván, éppen eltapodnák nemzetünket, és eltörlenék, rabságra vetnék azt. ²⁾ Ne higj a németnek, és semmi hízkelkedő édes beszédinek, s hízkelkedésinek, ³⁾ hazugságának! Benne termett a vastag kevélység, és felfuvalkodás, soha azt el nem hadhatja. Valahol van alkalmatossága, most is rugdóz, gyaláz téged; előmeneteledet nem kedveli; ⁴⁾ ha lehetne, mindenütt feletted volna, és fejedén járna. A mostani királynak szelídségében se bízzál, mert ez nem sokáig tart; elmulik az ember, mint a nap fénye

véle a fegyvert. Ugyanott azt is kimondja, hogy a magyar mezei hadak könnyen elfáraszthatnák a nehézkes német csapatokat s így könnyű szerrel tönkre tehetnék.

¹⁾ Kaprinai másolója »szerint«-et, Sándoré »szerént«-et ír következetesen mindenütt. Maga Zrínyi mindkettőt szokta használni.

²⁾ Zrínyi egész életének fő politikai törekvése az volt, hogy a magyarság saját erején szabadítsa fel magát a török hatalom alól, máskülönben az elvetett török ígát a főlzabadító németek sokkal nehezebb rabigája váltaná fel; minek lerázására, tekintve a németek nőttön növvő hatalmát, még csak gondolni sem lehetne. Ez eszme teszi alapját az 1661-ben írt híres Afiumnak is: az idegenek ne legyenek szükségeseik principaliter, hanem accessorie, segítségképpen . . . 375. l.

³⁾ Mintha e sorok sugallanák a híres kurucz epigrammát:

Ne higj magyar a németnek,
Akármivel hitegetnek . . .

⁴⁾ Értsd II. Rákóczi György 1653. és 1654-beli diadalmas moldva-és oláhországi expedícióját. »Bűn volna, nagyságos uram, ezeket az nagyságod szép győzelmeket, kiket három ellenség ellen, úgymint moldva, kozák, tatár ellen ily kevés idő alatt, minden embernek reménsége kívül, irigység boszúságára vitt véghez nagyságod, valami rozsz penna megmocsokolná.« — így ír Zrínyi az erdélyi fejedelemnek már csak a moldvai siker után is. (1653-iki emlékirat. Századok 1868. 646.) Ugyanott ezt is olvas-

változik: ¹⁾ ki tudja, mely tyrannus uralkodnék nemzetünkön ez után? ²⁾ Innét kitetszik azért: nemhogy nemzetünk örökösül a német alá vetné országát; de jobb és hasznosabb volna egy lábíg elveszni néki, mintsem arra hajlani etc. Mert jobb egyszer megválni a kegyetlen inségből, mintsem abban örökké megmaradni. ³⁾ Ezekből a többit értse meg az okos magyar, kiket mostan itt elhallgatni jobb, hogysem előhozni. ⁴⁾

A religióban való különbségeket a mi illetheti.

A papság, más szerzeteken valókkal együtt, elhitette a katholika religiön valókat, hogy mióta az evangélikusok Magyarorszáiban származtanak, azolta az országnak és annak lakosinak nemhogy elő menetelek lett volna, de sőt inkább napról napra romlása, pusztulása, és fogyása vagyon; ⁵⁾ ha azért országokat előbbeni

hatjuk: Az rossz magyarok, s ehez az magyarra örök gyűlölséghordozó németek olyan vaddá, olyan gyanússá tették az nagyságod fejedelmi méltóságos nevét. hogy immár a ki nyilván jót csak mondana is nagyságodról, sacrilegusnak mondanák. Nincsen azoknak az istenteleneknek eszek, nincsen lelkek, nincsen Istenek; mert ha volna és az ördög nem ülne szíven és szemén: kívánná hallani a magyar dicsőséget! Holott ha nagyságodat excludáljuk magunktól: hol van osztán az magyar név? hun van csak egy is magyar, a kit idegenek említhessenek? (642. l.)

¹⁾ V. ö. Az mi kegyelmes urunk, császár, egésséggel nem igen kérkedhetik, és félő, hogy ő felségének élete nem igen lesz hosszú. (1653-iki emlékirat. Századok 1868. 643.)

²⁾ Leopold trónraléptével a német miniszterek siettek valósággá váltani a mélyen látó magyar államférfinak itt kifejezett gyászos sejtelmét.

³⁾ A Rákóczy-forradalom előfuvalma ez elszánt kifakadás. Az interessatusok összeesküvésének legelső mozzanata is szemünkbe tűnhetik a magyar főurak 1657. tavaszán Szaybersdorfon tartott tanácskozásában. (V. ö. Vitny. lev. M. Tört. Tár. XV. 101—104. 107. 109. 117.) A Siralmas Panasz eszméi, úgy látszik, nem hullottak egészen sivar talajba.

⁴⁾ Zrínyi szokott elhallgatása, mikor veszélyes dolgokat kellene az olvasóval közlenie. V. ö. az Áfium következő helyével: ehez (t. i. az ország fölfegyverzéséhez) sok dolog szükséges, a kit nem is jó volna mind papírosra tennem, nem is lehetne, de meglehet, ha minnyájan egyet akarunk. Nemz. Kvtár. Zr. munk. 391—392.

⁵⁾ Ez itt következő hely kitűnően igazolja Imre Sándor és mások felfogását, kik azt várlják, hogy a Zrínyiasz költője csak a költői alapeszme érdekében állítja okául az isten Magyarország elleni nagy haragjának a nemzet különféle vallásra térését:

Szép keresztyén hűtöt lábok alá nyomták,
Gyönyörködnek külön-különb vallásoknak. . . .

I. ének. 12: 3—4.

karban akarják hozni, és állapotban, és magok szerencsáját elővinni, tehát elsőbben is minden úton-módon az evangélikusokat gyomlálják ki magok közzül. Mely dolgot a német nemzet is eszébe vévén, a pápista uraknak igen tanácsolják, hogy ez iránt mind az Istennek kedves dolgot cselekesznek, s mind pedig az országnak megszabadítására czéloznak. Mely tanácsnak a papság részéről nincs egyéb oka, hanem hogy most is övék lévén az elsőség, annak utánna mindeneke sine discretionem Statuum et Ordinum, tanto minus cujusque Personae szabadosan regnálhatnának; és nemhogy valakiket tanításokkal gyarapítanának a hit dolgában, sőt magoknak a tanúság helyett uraság legyen conditiójok.¹⁾ A német nemzet viszont arra czéloz: az evangélikusok kigyomláltatván az országból, nem lenne annak utána az Országos Gyűlésben annyi személy, a ki magyar szabadságot merné oltalmazni; mert ha némelyek találkoznánk is²⁾ [így!] a kik meg-

A költő maga, valamint egész környezete, bár ájtatos, de mind-
amellet a legszabadabb elvű volt mindig a hit dolgában. Lásd Zrínyinek az 1662-iki országgyűlésen szereplését, vagy pedig »titkosságának«, a protestáns Vitnyédynek, egy kifosztott jézsuita pap érdekében írt számos levelét. M. Tört. Tár. XV. 66. 67. 68. 69. 71. és 218—221. — Szalay. M. Tört. V. k. 64—68. — Fabó András. Az 1662-diki országgyűlés, 61. 66. 106. stb.

¹⁾ V. ö. a Mátyás kir. életének köv. párhuzamos helyével: Tudja a világ, mire rendeltetett az istentől a papság (itt hiányjelek következnek, miket a kiadók s talán a másoló is hagytak), semmi közök a világ politicus administratiójában. — — Látta az mi időnk, most is látja ennek hasznát, avagy igazán hogy megmondjam: ártalmát, holott *most a papság* (némelyekről szólok, nem mindenekekről) *első fundamentomját a maga conditiójának tartja, hogy tapodhassa s gázolhassa az politicus administratióval együtt a világi urakat.* Nemz. Kvtár. Zr. munk. 341.

²⁾ Mindkét másolatban így van. Ez érdekes lapsus calami először is arra mutat, hogy a szerző főrangú; másodsor arra, hogy nem evangélikus. Hogy fontosságot tulajdonítunk ily, csekély véletlennek látszó adatnak is, arra nézve jó lesz emlékezetbe hoznunk Zrínyi szokott mélységes rejtekezését:

Volt egy kis méhecském,
Gyönyörűségecském,
Kin megnyugodt volt szívem.
Mézes harmatokkal,
Kerti illatokkal
Az ő szája teli volt.
Engemet táplált is
Csak látatjával is,
Meddig kertemben lakott.

szóllalnának, ¹⁾ azokat is, kit adománnyal, kit valami tisztnek avagy expectatiónak ígíretivel alliceálnák és leköténének; ²⁾ néme-lyeket pedig fenytékkal és disgratiával leültetnének.

A mint néhai Pázmány Péter cardinal publice megvallotta, (hogy) a magyarországi szabadság csak addig fog tartani, míg az evangélikusok oltalmazhatják. Nem is ok nélkül, mert ők szegények sem adománt nem várnak, sem tisztet nem sollicitálnak, expectatiókkal sem affectálják magokat; az eleink vérével szerzett szabadságot pedig a félelmen és disgratián el nem adják és ha szintén német uram mire intendálna is, az evangélikusok kiváltképen ellenzői. El is hitetheti magával, hogy a haereditariumságra való bocsátkozást nemhogy cselekednék, de még a nevét is disgustussal hallják, igen előttök viselvén a szabad ország titulását és a szabad királyválasztást. Ezen kívül is semminemű módjok, és hatalmok nem lehetne a katholikusoknak, hogy a statusok között valakit akarattja kívül a magok religiójára kinszeríthetnének; sőt még a maga jobbagyi és pórjai között is egyet sem hajthatna ki evangélika vallásából; mivel a Szent Irás szerint a hit Isten ajándéka lévén, a Szent Lélek a szélnek módja szerint ott fúna, a hol akarna. ³⁾ E mellett a mi politiánk szerint koronás király urunk ő Felsege mind királyi diplomájával, s mind pedig hittel kötelezte magát, hogy maga, sem pedig az alatta valók között senki meg nem háborgatja az evangélika valláson valókat, hanem mindeneket szabadosan megtart és tartat ő Felsege vallásában. ⁴⁾

Sokszor szép két lábát,
Melynél nap nem láthat
Szöbbit, valamerre jár stb.

Nemz. Kvtár. Zr. munk. 21 : 3—4.

Mint a költő gyönyörűséges méhecskéjének szép *lét* lába, épen oly elszólás az itt jegyzésbe vett kifejezés is. A tökéletlenül fedő álarcz még érdekesebb jelenségeire találunk majd a továbbiakban.

¹⁾ Kaprinainál: megszólnának, gr. Sándor Móricz példányában: megszóllalnak.

²⁾ V. ö. »Azt az embert én félttem, vagy megétegetik, vagy lekötik valami biztatással; most titoktanácsossággal és aureum vellussal háborgatják.« Az erdélyi követ levele magáról Zrínyiről. (1655. márt. 23.) Szilágyi S. Rajzok és tanulmányok.

³⁾ V. ö. a Mátyás kir. életéről elmékedések 339. lapjával.

⁴⁾ Az egész bekezdés oly formán hangzott, mintha az író merőcsupán mind evangélikusoknak írta; de végül a szent-írásra és a politiára (alkotmány) való ügyes rátérés és a kir. esküvel és törvénnyel való befejezés mutatja, hogy írónk a kath. olvasókat tartja szem előtt s czélja ezeket az evangélicusok iránt méltánylatra bírva, a vallásvillongást enyhíteni.

De talán találhatna a clerus ennek nem observáltatásában módot, olyat nem találhat, mellyel sem ő, annyival is inkább más, Istenét meg nem bántsa; mert tudni való dolog, hogy data Fides, non et Civibus, et subjectis suis, sed et hostibus illibata servanda est. És noha láttatott a clerus módra mutatni László királynak a törökkel való frigyének felbontásában, a mely Isten előtt elégséges nem lévén, igazságos ítéleti szerint, azon törökkel való hadban életét elvévé; ¹⁾ Lajos király is Mohács mezején (hihető, hogy az evangelikusoknak kigyomlálása végett csinált két Articulus lón oka) a maga seregétől eltapodtaték. Félő, hogy [a mi] egyen-kettőn megtörtént, másoknak is meg ne eshessék. Nem hitethetik el magokkal a catholica valláson valók a clerussal együtt, hogy a német nemzet a religio színe alatt a régiót affectálja. ²⁾ Noha példa lehetne nekik Morva, a holott is elsőbben vallásokban reformálván ³⁾ a statusokat, annak utána generális gyűlés indicáltatott nekik, melyre második Ferdinánd császár magát absentálván, credentialissa mellett követeit olyan instrukcióval bocsátotta Beremben, ⁴⁾ hogy valamit azon követek nevével fognak parancsolni, mindenekbül a' tévők legyenek. E mellett feles militiát is adjungáltatott melléjük. Azonban a gyűlés helyén a császári követek egy mezítelen pallossal együtt letették előttök a credentialist, melyet annak utána publice megolvastatván, azontúl azon ő Felsége nevével parancsolták a clerusnak, úgy mint statuum praelatorum, hogy mindjárt mind külső szabadságokat letegyék és az ő Felsége gratiájára submittálják magokat. Mert látták, hogy az ő Felsége militiája a várost környül fogta volna és valaki a' tévő nem lenne, a hóhérok ott kinn készen várnák, mindjárt életétül megfosztatnék: úgy vagyon,

¹⁾ V. ö. Mátyás király életének köv. helyével: Nem vala László királynak oka Murát császár ellen fegyvert fogni, mikor megesküött vala neki sz. evangeliumra a békeség megtartására; de Eugenius pápa Julianus cardinál által elhiteté, hogy bízvást, léleksérelem nélkül megbonthatja, kire ő is dispensálá. De másképpen értette az isten, mert nem akará, hogy jó vége legyen annak a kötés bontásának, a kiben az ő szent neve heában vettetett, és emberek dispensatiója alá vettetett. Zr. munk. 339. 340.

²⁾ V. ö. A király — evvel a szép színnel ugyan sokat nyere, Morvát, Silésiát, Lusatiát. Nézze meg minden ember, már ha igazán volt-e religio ennek a hadnak czélja, holott a vége országoknak nyeresége s accessiója. U. o. 341.

³⁾ E szónak a közszokástól ily eltérő használata is a katholikusz szerzőre utal. Protestans író soha sem nevezte volna a kath. vallásra való visszatérítést *reformálásnak*.

⁴⁾ Kaprinainál: Berényben. Brünn régi magyaros neve. Szalárd Berennek nevezi.

eléggé disputálták a szabadságot, de sok hosszú beszédek után későbbiek lévén szabadságokat gyalázatosan elveszteni, hogyszem szabadságokért dicsíretesen szenvedni, attúl az naptúl fogva szabadságoktúl megváltanak, és magokat a gratiára submittálták. Annak utána mindjárt az uri statussal hasonló móddal szabadságát elvesztették; azután viszont a nemességgel letétették; utolszor pedig a szabad várasiaakkal azont cselekedtették. És így az egész statusok közönségesen egy nap minden szabadságokat félelemért elhagyták: hasonló várhatnának a magyarok is magokra és tökéletesen elhihetik, hogy a religio szabadságával regiojoknak is ősi szabadsági megváltoznának; és annak utána nem diploma szerint, hanem a városok kapúira, és egyéb közönséges helyekre függesztendő decretumokkal s parancsolatokkal biratnatnék országunk; s nem is ők esküdtenék a királyt az ország szabadságának megtartására, hanem a statusokat esküdtenék a király hűségére,¹⁾ és úgy nyilván ezen proverbium rajtok teljesednék: sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas. A melyben mind e mai napig is lehajtva nyög Csehország, a több haereditaria provinciákkal együtt, a kiknek nyomorúságit jobb elhallgatni, hogyszem mint kimondásával valakit offendálni, mivel az igaz mondásért gyakorta be szokott embernek feje törni . . .

Hogy a nemes magyar nemzetnek országa jó gondviselés[é]-ben szüntelennek és nyughatatlanak kell lenni, ha azt bírni²⁾ akarja, és miképen lehessen az legjobban, és hasznosabban.³⁾

• Szegény magyar nemzet, bezzeg igen elfogyattattál, s nagy árvaságra és özvegyiségre jutottál, holott nincsen, ki ügyedet fel-emelje; nincsen ki fogjon gondviselésedhez derekas igyekezettel. Vannak ugyan hatalmas fiaid, de merő feledékenységbn vettek. Ország gyűlésében kezdettek vala [ugyan] a dologhoz, de erről talán már meg sem emlékeznek.⁴⁾

¹⁾ Kaprinainál: szükségére. Hűség helyett majd mindenütt e szót írja.

²⁾ Kaprinainál s hihetőleg az eredetiben is: ha azt *lenni* akarja.

³⁾ Figyelmet érdemlő az is, hogy ez új rész fölébe írt textus teljesen megegyezik Zrínyi szokott czímeivel. V. ö.: »Hogy egy hadviselő ember a jó szerencse nélkül semmi, és micsoda legyen a szerencse.« (293. l.) »Hogy egy hadviselő kapitánnak mindenkor az maga szándékának végét köll nézni és szándékának véghez vitelére minden cselekedetét igazétani.« Quart. Disc. 213. l. »Hogy tudni kell meggyőzni az ellenséget és hasznát venni az győzedelemnek — — és hogy most volna idő hozzá, hogy a törökökre hadakozhatnánk és visszanyernénk, az kit elvesztettünk.« Quint. Disc. 216. l. Zr. munkái.

⁴⁾ E kifejezés meglehetősen idővel tova veti az 1655-iki országgyűlés végétől e mű szerzetését. Mint legtöbb munkáját, hihetőleg ezt is télen által írta, 1655-nek telén: körülbelől.

Bezzeg dicsőrelesen cselekedett a nemes ország, hogy négy dolognak eleit vette : 1. Hogy a németen kiadott. 2. Hogy magunk-féle népet szerez a végekben. 3. Hogy a haereditarium praetensiót semmivé tette. 4. Hogy az némely igen szorgalmaztatott confirmatiót ¹⁾ elfelejtette etc. Ezeket ha félben nem hagyja, hanem prosequálja, gyakorolja, és beteljesíti, azután is ellent áll, törvényünket és igasságunkat feltámasztván igen serényen az ilyen kérések ellen, tehát jó reménységünk lehet. De ugyanis mi hasznunk vagyon a végbeli németekben? kárunk pedig és ártalmunk bőven, a mint oda feljebb bőven kitetszik.

Azért *salva omnium Pace, et secundum (omnium) Jura et Privilegia nostra*, nyilván következik, hogy mivel királyunk, urunk ő Felsége, nem látja, nem is érzi, nem gondol annyira fogatkozásinkkal, nemzetünk, országunk mindennapi romlásával, fogyásával, veszedelmével: a mi nemes és méltóságos magistrátusunk, a magyar uraink magok tartoznak, s tiszteknek kötelességéből kinszeríttetnek gondviselésünkre, nyomorult állapotunk felemelésére etc. Ha kérded tovább: miben és mi módon? Csak így okoskodván magok: azt, a kinek hasznát vehetjük, megtartsuk a magyarok között. Ha úgy íteltetnék és mindenképen a magyar tisztviselőinktől akarnának függni: nem ártana a külsőben is, ²⁾ kiknek kedvek volna hozzája, és alkalmatosok volnának reá, megtartani a bástyákon való vigyázásért, (és) a kőfalaknak őrizéséért. Noha az csatázók közzé is elegyíthetnének benne: de úgy kellének elosztani őket, hogy mi félénknek számok mindenütt, és mindenképen nagyobb volna a külsőknél. A nagy és sok károknak eltávoztatására, kik a különböző tisztviselők között igen gyakorta történnek (innét lett, hogy a nagy-vezekényi ütközetre semmit sem siettek a komáromi és győri álnok német tisztviselők, sőt késlelték a dolgot, hogy elmuljék nálok nélkül a csata), felette igen szükséges az, hogy semmi német fő tisztviselőt ne szenvedjenek a végházakban; hanem csak olyakat, kik a magyar kapitányoktól függhenek és azoktól hallgassanak. A tisztekre emeljenek mi félénket. Hiszem elegenden vannak, mind vitézségben, mind okosságban híresek, (névesek); ha szintén nem annyira előkelők is: annyival nagyobb kedvek s gondjok leszen arra, hogy hivataljokban tökéletesen és hasznosan eljárjanak.

Ezen kívül fogadjanak elegendő hajdút, katonát ³⁾ avval a költséggel, kit a külsőkre vesztegetnek; azokkal jól felfegyver-

¹⁾ A jezsuiták bevétele, megerősítése.

²⁾ A német katonaságot érti.

³⁾ E két egyszerű szó is világosan a Zrínyi tollára mutat. Zrínyi ugyanis össze munkáiban mindenütt a *gyalogssággal* szemben *lovasságot*, *gyaloggal* szemben *lovast* emleget. A kettőt együtt *ritézeknek* hívja. Azon-

kezvé, erősítvén, és oktátván, jó rendben állatnak, és állhatatos öszvefogásra, és együtt tartásra, egyezésre leginkább megtanítsák őket. Vasban is öltöztessenek benne, kiket a sereg eleiben állíthassanak az ellenség impetussának és vakmerőségének (elrontására, kissebbítésére; merészségének) elvételére; ki ha elsőbben is megrontatik, azontúl elveszti szívét, és így ezek könnyebben bánhatnak vele.¹⁾ Ezt ily formán egy néhány ízben próbálják csak, és szorgalmasan gyakorolják:²⁾ meglátják bizonyosan, hogy csak erős seregekben álljanak, s úgy menjenek szemben mindenkor az ellenséggel. kimondhatatlan nagy haszonnal fognak járni. Ebben pedig nincs oly, ki meg ne lehessen: nyuljunk hozzá! A vitézlő rendnek meg kell tehát³⁾ fizetni, ha akarjuk, hogy hasznunkra legyen; az övét meg kell adni néki, hogy ne praedáljon, a szegényeket és uton járókat ne háborgassa, se nyomorgassa.⁴⁾ Oly gondot kell reá viselni, és úgy kell reá vigyázni, hogy mindenkor rendben, és száma egészen legyen meg. Ha ki kell menni néki az ellenség ellen, bizonyos hely rendeltessék az öszvegyülekezetre; hogy sok felől egyben gyűlvén. megegyezvén, és erősödvén,⁵⁾ okosan és így bátrabban is járván el a dologban, ne kárunkra mint eddig, ki csak a jó-gondviseletlenségből származott, hanem igen hasznosan, dicsírelesen menjen elő dolgunk. Hogy pedig ez annál jobban menjen végben, igen kívántatik, hogy a nemes magistratus maga is gyakran megtartja [megtalálja?] a végházakat, meglátogassa, megszemlélje, és vis-

ban némely helyt a gyalogot *hajdúnak* nevezi s ilyenkor a hajdúval szemben a lovas nála mindenkor: *katona*. Lásd pl. az Afium 391. lapján: A mely *hajdú* vagy *katona* nem akar belé állani ebben az oskolában — hidd el, hogy tunya és röst. Vagy pedig a 36-ik aphorismában (243. l.): Ihon, magyar *katona*, ihon *hajdú*, a te fogyatkozásod. Ha én a *katondnak* azt mondanám: viselj fegyverdereket, karabint, tarts meg a rendet; ha a *hajdúnak*: viselj muskétát és pikát, ne háj ki az te rendedből, mit mondana nekem?

¹⁾ V. ö.: Ha az ellenség olyan, hogy az ő hatalma első furiában avagy impetuban áll, a bizony dolog, hogy jobb állva várnod, quia nullum violentum durabile; állj veszteg és tarts meg az első ütközetet, meglankad az ő ereje és sérénysége, azután könnyen bántatsz vele. 29-ik aphorisma. 241. l. Zr. munkái.

²⁾ V. ö. a 250. lap 59-ik és a 310. lap 10-ik aphorismájával.

³⁾ Tehát régiesen: akkor.

⁴⁾ V. ö. A szegény vitéznek a paraszt embert kell rontani, ha nincs mit enni s mivel ruházódni, melyre nézve jobb a vitéznek kevés pénzt adni, de amellett mindennap kenyeret. . . Tábori kis Tracta. 401. l. VI. Vesd össze még: 404. l. IX. 1. — 408. l. 6. Zr. munkái.

⁵⁾ V. ö. a 249. l. 58. aphorismájával, s az Afium 393. lapjával.

gálja a fogyatkozásokat, kiket mindjárt helyben hozzon; így a károkat eltérítvén, mindeneket jóra fordítson; a vitézeket, s leginkább a tisztviselőket igen szépen, módosan megintse, s gerjessze a jó vigyázásra, gondviselésre, hűségre és egyességre.¹⁾ Lesz ennek haszna kétség nélkül, mert ha az ember szép szavának annyi ereje vagyon, hogy sok beszéddel nagy dolgokat viszünk véghez:²⁾ miért nem hajthatnánk ezeket is akaratunk beteljesítésére, holott béreket megadjuk és szépen bánunk vélek. Kik a szép szót nem akarják követni, azzal másképen kellene bánni, és példát is néha statuálni és tenni. Hogy (ez) a visitatio annál hasznosabb lenne, tehát elrendelt más gondviselők lennének, kik szüntelen csak a végek történetire, és dolgok folyására volnának figyelmetesek; jönnének és mennének; jobbitanák a fogyatkozásokat; a károkat és következő veszedelmeket eltérítnék; mindent jóra fordítanának. Bezzeg így lenne jó folyása és előmenetele végbeli dolgainknak! De valljon ez miért nem lehetne meg igen könnyen, országunk nagy hasznával; csak a tanácskozásra akarnánk magunkat adni, és dolgainkat szívünkre bocsátani. Nemde nem volna-e jobb az, hol mindenünk közönségesen szaporodnék, dicsőretet, hírt, nevet szereznének magunknak minden nemzetnél; és a mely alkalmatossággal mindnyájan³⁾ minden jószáginkban⁴⁾ nevelkednének, gyermekink jó példáinkat követnék, és így nemzetünk mintegy természetfolyástúl a jószágos cselekedetekre hajolna: hogysen mint a tobzódásra, részegeskedésre, a honnan minden véték és gonoszság ered, egymás gyűlölésére, üldözésére, a henyélésre, részegsége, túnyaságra és minden rűt, utálatos hajlandóságra adnunk magunkat; az honnan nemcsak semmi a hasznunk, de tenger a kárunk, veszedelmünk, fogyattatásunk?

De [a mint] szüntelen való a népünk ostorozása, vérontása és sok veszedelme, [éppen úgy] csak szüntelen tanácskozás és serény akarat kell arra. Tegyük csak félre a rűt, részegeskedő,

¹⁾ Minden izéből kitűnik az okos államférfi és a tetőtől talpig katona. Mi addig is legnagyobb kárunkra hiányzott: külön hatóságot kíván szerveztetni egyenesen a végek számára (lásd alább!); e hatóságnak ne legyen semmi más feladata, mint a végek feletti fő felvigyázás és a végvárak szükségének kellő ellátása. De azért mégsem tűrheti azt, hogy e — kétségkívül — polgári felsőség a vitézlő rend tekintélyét kisebbsítse. Ezért kell a katonákat, s *leginkább a tisztet*, ha netán baj esik, »igen szépen, módosan meginteni.«

²⁾ V. ö. az Eloquentiáról írt igen szép aphorismussal. 239. l. 28.

³⁾ Mindnyájaut minnyájan-nak írja a legtöbb helyen mindkét másolat. V. ö. Mátyás kir. 345. 347. — Zrinyiasz. VIII. 51. 84. 98.

⁴⁾ Jószág a. m. erény régiesen. V. ö. Nem csak egy lelki jószág teszi az embert fényessé. Mátyás kir. 350.

megrögzött szokásinkat, mindgyárt akaratumk is jobban hajol az ilyen jókra; azért csak akaratumkon áll ez, és mentségünk nem lehet.

Talán mondaná valaki, hogy sok tisztviselők kívántatnának a végekben, nincsenek, hol vegyük azokat? ¹⁾ Vajki jó tisztviselőket és elegendőket találhatunk, csak ne resteljük a kevés bajmóldást, tegyük félre a rendetlen affectiókat és irigységet és fösvenységet. A törökök és más nemzetek is, nem nézik emberben a gazdagságot, avagy nevezetes nemzetséget; hanem arra vigyáznak, a ki legserényebb, okosabb, erősebb és vitézebb. Azért tudván, hogy az okos és vitézebbel többet vihetni véghez, a ki tudniillik jó napjaitól elmaradván, csak az ő hivataljára vigyáz, és arra rendeli minden erejét, mennél jobban megfelelhessen tisztinek: az ilyeneket választják ők, és emelik fel a tisztekre; ezeket, mint jó okos kalaúzokat, állhatatos vezetőket rendelik a seregeik eleiben, és így vagyon gyümölcse cselekedeteknek. Miért ne kellene nekünk is ezt művelnünk? ²⁾ A közönséges rendből vannak mind okossággal, s mind a merész, vitéz szívvel bíró előkelők³⁾ legények, tizedesek, hadnagyok és kapitányok.

Azért ha generalisra vagyon szükségünk, lesznek vagy fővagy vicegeneralisok, és kapitányok; ha az igaz okos tanács azt hozza magával, azokat emeljék fel. Ha nincsen valahol jó kapitány, nem is találni, de lege ordinaria vannak vitéz hadnagyok és vajdák; ha nincsenek hadnagyok, találtnak vajdák, tizedesek; és a tizedességre találtnak jobbnál jobb legények, hogy felemeltessenek. ⁴⁾ Soha pedig nem kellenék elmulatni, hanem

¹⁾ Zrínyi maga szokta feltenni a remélhető ellenvetést, hogy tiüstént megezáfolja. V. ö.: Tudom, hogy itt valaki azt fogja mondani: ugyan rá jöttél, barátom, az idegen nemzet(ből való tisztek) segítségére, kit azelőtt igen oppugnáltál. Afum. 390. — Gondolom, hogy itt mondja valaki stb. U. o. 370. l.

²⁾ A törökök e szabadelvűségét felhossa az Oktatás-ban is. Zrínyi maga, bár büszke volt nemességére, emberei megválasztásában mindig csak az érdemre nézett. Democrata elveit lásd Mátyás királyja 328—330. és 356-ik lapján. Egyik aphorismájában (281. l.) leszólja bár a paraszt katonát (a nemest számtalanszor lepírongatja), az Afumban mégis inkább a józan életű parasztokból szeretne hadat állítani, mint a tunyasághoz, részegséghez szokott nemesekből. 388. 389. 394. l.

³⁾ Előkelő itt: jóra való.

⁴⁾ Zrínyinek hadelveiből sok átment később a gyakorlati életbe. Az pl. hogy a lovas elvesse a kopját, s hogy a gyalog két egyenruhát (382. l. 403: VII.) viseljen; hogy a vitézeknek nemcsak zsoldot, de ruhát, élelmet is az állam szolgáltatasson; hogy egyszerre 5 napi élelem osztassék ki stb. stb. Itt közölt nézetében is ki ne ösmerné fel a rokonságot a

e szerint a vacantiákat mindenkor megrakni, és teljesen s rendessen tartani mindeneket. Hogy szegény néha a legény, azt nem kell nézni, hanem vitézségét, emberségét, kivel hasznót tehet országunknak. Nem jobb-e az értelmes szegény legényt emelni a tisztre, és azt inkább megsegíteni másunnat is, csak hasznót szerezzen, és jó állapotunk folyását előtásztja; hogysen a nemeseket és gazdagokat arra választani, ¹⁾ kiknek azonban sem vitézségek, sem okosságok annyira való nincsen, és a kik alkalmatosságok szerint a tobzódásnak és lágy életnek adják magokat, tiszteket félre tévén, jószágokat látogatják, abban töltik nagyobb idejeiket, hogy azonban nagy károk essenek a végekben és jó dolgunk folyása vagy megállíttassék, vagy veszélyre fordíttassék? A haszonra vigyázó gazda és úr derekas dolgait nem a nemesre és gazdagra, hanem az okosra, ki helyesen és gyümölcsösen viszi végben, csak a serényre bízza; a gondos szolgáját küldözi az expeditiókra. Így kellene tehát a magistratusoknak is művelni, ha jónkat és országunknak hasznait, és ígyünknek előmenetelit kívánná. Így lehetetlen, hogy jól nem lennének mindenek.

A költségről lehetne talán nagyobb kérdés. De ha rendben hoznák a proventusokat; ha a sok hamis perceptorokat és adminisztrátorokat, a sok bányákon való officialisokat megszorogatnák, jobb gondot, nagyobb vigyázással viselnének rájuk: innen sem lenne igen nagy fogyatkozás. Az Istenért, hiszem a világ látja, mennyi és mennyire megrakott szekerek, hol pénzzel, hol rézzel, hol ónnal, ezüsttel, arannyal, vontatnak ki országunkból minden esztendőben: ezt és ehhez hasonlókat nem volna-e jobb a végek hasznaira fordítani? Miért kell azokat könnyen másuvá²⁾ engedni? Ehez hol [vannak még] a vármegyék, (ehhez) ama gazdag

mai cs. és kir. Reglement azon díszszabályával, mely szerint a bakának annyit kell tudnia, mint egy őrsvezetőnek, az őrsvezetőnek annyit, mint egy káplárnak. a hadnagynak mint egy főhadnagynak, a főhadnagynak mint egy kapitánynak, a kapitánynak mint egy őrnagynak és így tovább. A miből világért sem az következnék hadi bölcsseink szerint, hogy a cs. és kir. közbakának annyit illik tudnia, mint egy cs. kir. tábornoknak.

¹⁾ E sorok megértésére tudnunk kell, hogy már legelső ismert hadi szabályzatunkban (Jászay: Tudománytár. 1842. VII. 38.) ott áll, hogy a vitézek lehetőleg a nemesi rendből fogadtassanak s még csak az altiszteknek is *zalogja* (birtoka) legyen az országban; mely törvény a mily üdvös volt a XVI. század várvédelmeinél a katonáknak helyhöz kötésére, ép oly akadémikus lett a XVII-ik században a mezei hadak jobb lábra állításánál. Hogy lehetett volna elég számú birtokos tisztet találni a hosszú harcban megfogyott nemesség között? Ellenben az addig katonátlan parasztság, a hajdúk, a hadi életbe mind jobban beletörődének.

²⁾ Kaprinainál: másova.

szabad városok és falúk, hogy ezek ne contribuáljanak az ország javaira, hanem csak teljenek gazdagsággal, hizlalják a potrohos tiszteket, turjanak gazdagságokban, neveljék csak gyönyörűségeket; s ezt így csak könnyen meg kell engedni, hogy bőven ne segítség a végházakat? ¹⁾ Hiszem, ha valamely ezt a jót nem akarná, megértenők, hogy a végbeliek sereggel reájok menjenek, és éppen mindenebül kiforgassák, éppen elfordítsák az olyan etc.²⁾ Ezen kívül, hogy ne szóljunk a több közönséges jövedelmekről, és bőségek alkalmatosságiról, sokan annyira gazdagok, hogy turnak pénzekben, kiben el is temethetnék; azt veszélyre bocsátják; nem akarják semmi jóra fordítani, hanem a földet és a szerencsény ³⁾ lelkeket, vagy penig az idegeneket gazdagítják velek. Oh Ur Isten, hol az okosság az olyanoknál? Nemde nem használhatnának-e országunknak az olyanok? nem szerezhethetnék-e magoknak örökös hírt és nevet, halhatatlan tisztességet, és dicsőséget? Ha tudniillik szegény megromlott végekre, a szegény szakadozott, és éhséggel, szomjúsággal félig elhalt hajdúkra és katonákra osztanák azokat; majd többet cselekednének, mintha másutt egyházra, vagy szegényekre osztogatnák az olyan halgatagok; ⁴⁾ Kit [így!] más cselekeszik ehhez hasonlót, igen javallják és dicsérik, azonban magok elmulatják, hanem inkább veszendőben bocsátják mindeneiket nagy gyalázatjukra, és lelkeknek is nagy kárával.

¹⁾ Közadó behozatalára czéloz itt és az alábbi helyeken. Teljesen Zrínyihez, a XVII. sz. e korán elhunyt Széchenyiéhez, méltó eszme. Nem fejtí ugyan ki teljes világosan, nehogy felriassza a szűkmarkú önzést; de világosan rá mutat az itt lappangó értelemre az Áfium következő érdekes helye:

Azt mondják: Pecunia est nervus belli; ezt is meg kell találunk. — — Valaki azt mondja talám, hogy nincsen, én penig azt mondom, hogy vagyon. — — Igaz, hogy a magyar nemzet nem oly pénzes mint egyéb más nemzetek; de találunk ha akarjuk minnyájan, és istenünkért, hazánkért, feleségünkért, gyermekinkért *keressük elő ládánkban minnyájan. deputáljuk minden procentusinknak egyik legendő részét arra, s hadjunk békét egy sokáig a pompának s vendégségnek, a kerteknek és más haszontalan épületeknek, a prémes köntösnek, az ezüst kupáknak és más haszontalan czifraságnak; csináljunk pragmatikát mindenünkről, reformáljuk magunkat elsőben, kik elei vagyunk az országnak, azután az alattunk valókat.* 392. l.

²⁾ E szavakból is kitetszik a végbeli katona. Zrínyi bánságán kívül ekkor már tíz éve múlt, hogy Légrádnak és egész Muraköznek, azonkívül a slavoniai végeknek főkapitánya vala.

³⁾ A. m. fekete. Hihetőleg a papokra czéloz itten.

⁴⁾ V. ö. Vegyük elő (a pénzt) valahun vagyon, ha az oltáron is, még annyival inkább, mert az isten nevéért akarunk vele élni, mint az Dávid elvette Panem propositionis. Mátyás kir. életéről 392. l.

Ha pedig olyan gazdagságokat nem akarják a közönséges jóra fordítani, csak magoknak is használnának véle: erősítenék magokat fegyverrel és néppel, hogy hatalmasságok terjedne, dicsőségek nevelkednék a külsőknel,¹⁾ kik tudnák meg, a magyaroknak hogy ereje vagyon. És így mindenkor készen lévén a hadakozás, és szükséges idejében lábra állván, úgy magokon kívül országunknak nagy hasznára lehetnének; de nem cselekeszik, hanem tékozzolják, vesztegetik, nagy haszontalanul szórják a tobzódásra jövedelmeket; és így igen fosztják magokat mind a tehetéstől, s mind hírtől, névtől. Noha bizonyosan elhitethetnék bár magokkal, hogy velünk együtt nincsen helyén dolgok, és azt sem tudjuk, mely elközelítendő esztendőben vagy holnapban zenebona támad országunkban, és mindenfelől környül vesznek bennünket az ellenségek.²⁾

De kicsoda vagyon országunkban s valljon kicsoda az, ki, noha módja lévén benne, országunkkal jót tenni igyekezzék? Ki áll a közönséges javaink mellé, hogy azoknak szerivel gondját viselje? Senki nincsen, mindnyájan elállottunk magunké mellől. Oh mely siralmas minden dolgunk! Oh mely veszélyre tért minden állapotunk! Egy vagy két emberkedő generálisunk vagyon, kik mégis szolgálunk hazánknak, azt oltalmazván, hogy még is hirtelen el ne nyeljenek bennünket. Szegény édes hazánknak más³⁾ fő bajnoki (is), vitéz kapitányi, hadnagyi, tizedesi, és erősen, vígan, gyakran és merészen vagdalkozó, maga oltalmazó katonái s hadai minden erejeket csak arra fordítják ugyan, hogy országunkkal jót⁴⁾ tegyenek, azt oltalmazzák, kiért véreket is kiontani, életüket felszentelni nem restellik, az ellenséget megostorozzák; de igen kevesen vannak, mert akar fizetésből, s akar más rendtartásból nincs reájok semmi gondviselés, nincsen tisztességek; hanem némely gondviselőnk, nem tudhatni mi, úgy megmaszlagította, hogy a külsőknek⁵⁾ csaknem nyalják ajakokat, és homlokokat, mi félünket pedig mint ellenségeket gyűlölik. Oh rendetlen maszlagban megzabált, külsők szerdekénél (és kovászánál) megnőszített⁶⁾ és elegyített hamis fiaink. Mire jutottak szegény nemzetünknek tagjai?! Im majd fattyainkká teszik magokat, s úgy vannak hozzánk, ha lehetne, elnyelnének s vesztenének bennünket minden ok nélkül. (Egy) gyűlölségnek ros-

¹⁾ Külső Zrínyinél: külföldi.

²⁾ Ismét a bekövetkező forradalommal fenyeget.

³⁾ Kaprinainál: édes.

⁴⁾ U. o.: jól.

⁵⁾ T. i. a német katonaságnak.

⁶⁾ Kaprinainál: megnőszött. Ugyancsak nála e szó után néhány szónyi hiány van jelezve.

íziből pironkodjanak az olyanok, s ízetlen gyomrotokat töltéseket meg ízetlen bűzzel, talán szátok ízi megjűn... ¹⁾

Gróff Zrínyi ²⁾ Miklós urunk ő Nga, hazánknak igaz hitves fia, minden igyekezetit arra indítaná örömet, hogy országunkkal sok jót tehetne, azt oltalmazná és elővinné; de az irigykedő sátánnak is támasztott szándékjában nem mehet elő ő Nga. ³⁾ De édes Vitézink, vitéz Bajnokink, nemes és becsületes híres-neves Uraink, életeteket, erőtöket, egésségeket, hazánkhoz való jó szándéktokat Isten megtartsa minden szerencsétlenségtől; azt nevelje; tehetségteket annyira kiterjessze, hogy elől-hátul leselkedő ellenséginket mindenkor megszegényítvén, diadalmakkal és dicsóséggel vég nélkül fényeskedjete. A nagy irgalmú Isten tekintsen irgalmas szemeivel szegény hazánkra és teremptsen ilyen vitézeket, s jobbakat is oly számban, hogy vélek országunk, mintegy csillagokkal, megbővesedvén, minden külső-belső ellenséginket megtapodják; földünkről, s másunat is nagy erővel, s mint súlyos ostorral kiverjék, és széllyesszék, mint régi vitéz eleink bántak ellenségekkel.

Ezt kérje, kérje áhítatos szívvel minden igaz magzatja kedves édes hazánknak. De nincs is abban kétség, hogy szám

¹⁾ Az Ujabb Nemz. Kvtár szerkesztői aesthetikai keresztvetések kíséretében hagyták volna ki bizonyára e nyers kifejezést, mint a hogy elhagyták a papságot leszidó részt a Mátyás kir. 341. lapjáról. Zrínyi mindenek fölött katona volt, a ki nevén szokta nevezni a tárgyakat. Előtte az írás nem czél, hanem eszköz volt s nem igen átalta, ha valami nagyon köznapri került tollára. Ezért oly jellemzetes az ő írása minden részében s ezért jellemzi a fent közölt kifejezés azt az író, a ki második idylljének 123-ik sorában, s nem különben hőskölteményének XII. éneke 204-ik sorában oly leplezetlenül fejezi ki gondolatát.

²⁾ Zrínyi maga szokta nevét így írni. (Lásd eposát, lásd leveleit.) Zrínyi volt ő, vagy pedig Zerinyi a magyarok előtt. (Lásd Vitnyédy leveleit, Csereit stb.) Ha (mint az 1653. évi nádorságkereső emlékiratának példájára itt adva van) udvarának valamelyik embere — akár maga Vitnyédy is — készítette volna e nevezetes politikai iratot, ekép lenne-e ő abban megnevezve? s hogy tovább vigyem a szinte fölösleges kifogásokat: nem föl lenne-e ő itt magasztalva az egekig az író által, sőt még a legigénytelenebb tette is a legfontosabb érdemkeként fölvetve, mint a hogy jó barátja, a magyar-horvát Rattkay, a bánnak ajánlt krónikájában majdnem körömszakadig buzgólkodva cselekedte? A feltűnő hallgatás e helyen, az önérzetes szerénység és leplezett kimondása mégis az író nagyra törekvő ambíciójának, mint szerzőre, nem mindennél inkább Zrínyire vallanak?! V. ö. 1653-iki emlékiratával. Századok. 1868.

³⁾ Azaz: Lippaynak, a primásnak, ellenségeskedése miatt elesett az ország dolgait intézhető nádorságtól.

nélkül való magyarság fel nem zendülne és támadna, ha a mindenható Ur Isten egy Hunyadi Jánost, avagy Mátyás királyt támasztana országunknak valamely szegeletiből, ¹⁾ a ki nyavalyás hazánknak felépítéséhez fogván, fizetésekre, rendtartásokra, biztatásokra, megtartásokra, *oktatásokra* nékiek eleiben állana, mint régenten cselekedtek vala ama fő, vitéz, serény kapitányink, s ugyan csak megharczolna most is. De ez szegény nemzet, ha szintén bőven és kész volna is erre, nincsen kit kövessen. nincs kitől függjön, és híven rendeltessék!

¹⁾ E sorok érdekesen kimondják, hogy miért írta Sziralmas Panaszszal egy időben az ő Mátyás királyját. Azért mert Mátyás kir. volt az, ki a magyarság czélszerűen felhasznált erejével németnek és töröknek, de sőt csehnek, morváknak, lengyelnek, oláhoknak és velencezéseknek is — a négy magyar határ összes ellenségének egyaránt diadalmasan megfelelt. E sorokból tűnik ki, miért írja Zrínyi Mátyás kir. élete elején e szavakat: »Mivelhogy a természet ezen az ő alkotmányán (t. i. M. királyon) sokat fáradt, hihető, hogy meg is fáradt; *mikor nyugszik meg másnak építésére, nem tudom.* De *legalább az mi időnkben inkább kívándható, hogysen remélhető gondolat.*« E sorokból tűnik ki, miért foglalkozik oly hosszasan a M. kir. homályos származásával, *melyet azonban csak az ő atyja tudokló érdeme is eléggé megfényesített.* E sorok mutatják meg, miért írja le oly aprólékos gonddal és oly sajátos helybenhagyással Mátyásnak a királyságra való erőszakos megválasztatását: »máskülönben a *német arany* nem hatta volna a maga practicáit vissza.*) — — *Példának* nem kell azért ezt tartani *minden időben*, mert nem jó volna, ha szabad országban ily módal kellene *mindentör* királt választani. De az *mi (!) Mátyás királyunkat minden ember oly indulatú ifjúnak esmérte, és annyi érdeműnek az atyját, **)* *hogy nem lehet abban villongás, hanem csak a gonoszoktól,* tehát azoknak megzabolázására jó volt a félelem, *a kivel bár máskor is éljen a magyar, ha Mátyás királyra találhat,* mert a szabadságnak sérülését a király jó volta helyére hozná.« (332. l.) Ugyancsak e sorok tüntetik ki, miért hányja oly súlyosan és oly fölös kiemeléssel M. kir. szemére nagybátyja iránti hálátlanságát, a ki őt a királyságra rá segítette és *a ki iránt neki a legnagyobb*

*) Ne feledjük, az 1655-iki királyválasztó országgyűlés híres volt az udvar vesztegetéseiről.

**) Itt kérdezhetné valaki — hogy Zrínyiesen szóljunk: — ugyan micsoda vonatkozást találunk mi a Zrínyi atyja és a M. kir. halhatatlan érdemű Hunyadi Jánosa között. A felelet ez: Nem a korán elhunyt György bán van itt s általán majd mindenütt Zrínyinél, az írónál, az ő atyjaként feltüntetve, hanem a *hazamegváltó* szigeti Zrínyi bán. Kell példa ennek bebizonyítására? A mint a szigeti Zrínyinek világra szóló dicsőségét megörökíté a becsvágyó unoka élte legszebb korában, a férfikor, a tettek korának bívös hajnalán: ez atyaságot hősenek megdicsőültekor a külte-

A haereditarium praetensiót meg nem engedé nyilván a nemes ország (kit bizonynyal igen okosan és dicsírelesen cselekedett); de azonban ki tudja, ha alattomban azt akaratumk ellen is meg nem nyerik. Mert arra úgy czéloznak és sietnek, mint a galambra vagy tyúkfira a kánya; kivel mi vagy feledékenységből, vagy nem akaratból, vagy más okból semmit sem gondolunk, és csak folytában hadgyuk a dolgot nagy veszedelmünkre. És ha gondolnánk véle, s országunkkal, magunkkal igen jót akarnánk tenni: nem engednénk meg, a kik történnek. Soha se engedje meg édes nemzetünk, valamint a töröknek beszorulását nem engedi,

háladatossággal illet volna mindvégig viseltetnie. Ugyanesak e sorok tüntetik ki, miért támadja meg ama munkában is Zrínyi oly hevesen az érseket, ki *Mátyás királynak* ellen mert állani, sőt azon felül még *a világi urakat is elég vakmerő volt a maga pártjára csúbitam . . .* (341. l.) E sorokból kitünik még az is, miért bírálja és méltányolja minduntalan az író a M. király sikereit és jeles hadi érdemét; és hogy miért hasonlítja össze a magyar vérből választott király gondos és sürge tevékenységét a Fridrik császár képébe öltöztetett német királyok tétlen szemlélődő áhitatoskodásával. (»Bizon az én ítéletem szerint nem kevélykedhetik császár a király felett, mert az *untalan való szentegyházakról szentegyházakra való járás, misehallás, gyónás, processiókkal való kerülés, spítálok látogatása, untalan papokkal s barátokkal való társaság, emberek társaságától való megvons, meg kell vallani, hogy nem nézhetjük másképpen, hanem áhitatoságnak; azt is nem tagadhatni ugyan, hogy ezek az áhitatosságok inkább illenek alacsonyabb rendű embereknek, hogysem királyoknak és nagy állapotú uraknak. Az mi hitünknek buzgó szereteti: az isten; hogy (t. i.) a királyok szolgálják őtet*

mény legfejtén, a legkiemelkedőbb, a legczélzatosabb helyen ő maga jelezi ily félre nem érthető módon:

Vitézek Istene! ime az te szolgád
Nem szánta éretted világi romlását;
Vére hullásával nagy bötüket formált,
Ily subscribálással néked adta magát:
Ő ritéz réréért redd kedredbe fiát!

XV. ének. 109. v.

Vesd össze: Csak alig mutatott,
S mindjárt visezarántott
Kegyetlen Fátum engem.

Jó Uram siratott,
S *ja* rólam irt jót:
Helyén vagyon hát hirem.

Epigr. Farkasich Péterre 28. l.

hogy törvényünk és szabadságunk ellen az álnok német tisztviselők akarmit is szabadjában műveljenek a Végekben; kedvek szerint büntessék, fogdossák, vallassák, tömlöcözözzék, életektől megfosszák szegény magyar oltalmazó katonáinkat.

Bezzeg, hogy ha a magyarok ezeket megengedik, igen bolondul, inconsulte cselekesznek, hogy még a nemeseinket is, kik egyébaránt igaz és rendes törvényeink alá vettettek, országunkból kivitessenek, és megtartóztassanak, szorongattassanak, utálatosan gyaláztassanak. De ez már merő gondviseletlenség tőlünk; hazánknak és az egész nemzetünknek elszenvedhetetlen

az igazságnak egyenlő osztásával, maga országoknak szorgalmatos gondja részesével, az ő nevének dicséretére nézendő nagy actiókkal, pogányok romlásával s a maga félelmével: hogysen a mikor ők aljosabb áhítatosságokat keresnek, koldusok lábait mossák, papokkal társalkodnak, kalastromokban beszorulnak, s untalan kezeken hordozván az olvasót, semmi más dicséretre méltót nem cselekednek. — Ezek az áhítatosságok inkább vannak ama melancholiai inclinatióból és az nagy dolgoktól való félelemből, hogysen isteni szeretetből és igaz buzgóságból. 350. 351. l. — S végül e sorok mutatják meg azt is, hogy Zrínyi miért nem vette fel kiadásra szánt művei közé soha e páratlanul jeles históriai értekezést, bár olvasásra szívesen átengedte benső barátjainak. (Lásd első és második előszavát. V. ö. Megyery levelét a Vitnyédyével. Ujabb Nemz. Kvtár. Zrínyi munk. 199. 201. és 193. l. — Vitny. lev. M. Tört. Tár. XV. 120. 121. l.)

Mindezek mértékbe vetésével ki merjük mondani azt a végkövetkeztetést, hogy ha a Siralmas Panaszt a Zrínyi nádorsága programmjának lehet tekintenünk: akkor a »Mátyás kir. életéről való elmélkedések« nem más, mint amannak az ország valamelyik szegletéből elé támadandó Hunyadi Jánosnak arany Mátyás királynak lángeszémekkel megrakott és hazafiságtól szikrázó programbeszéde.

V. ö. Mikor kel fel az uram (Zrínyi) napja az ő Nga (II. Rákóczi György) jövődölése szerint, mert valóban rajta vagyon ő Ngával és más jó magyarokkal az poenitentián. Vitnyédi levele 1657. nov. 6. az erd. fejedelem ügyvivőjéhez. M. Tört. Tár. XV. 36. — Bezzeg, ha szegény Klobusiczkyvel (erd. fejedelem követe az 1655-iki országgyűlésen) való beszédeknek lehet vala futamatja, meg nem előzván ötöt az halál:*) jó volna elsőben egy palatinus, azután valamely herczegség, ezután is az mit az jó isten Godnak rendelt, másé nem leszén. Vitnyédi Zrínyinek 1657. jan. 18. U. o. 38.

*) Ugy látom, a gyűlés (1655.) alatt sok conceptusok, ajánlások András atyánkfíával az sirban eltemettettek. Vitnyédi Zrínyi nevében az erd. fejedelem ügyvivőjének 1656. nov. 6. M. Tört. Tár. XV. 34. — Nem kelle ő Ngának. (II. Rákóczi Györgynek) az én uram és egyáltalában félt ő Ngától (Zrínyitől.) Ugyanaz ugyanott. 80. l.

gyalázat. Elszenvedi-e az ilyent a magyar nemzet? Nincs elegendő tehetségünk, törvényünk és igasságunk, kikkel a gonosztévők megbüntettessenek, ha gonoszságban találtatnak, tapasztaltatnak? Talán Bécs a mi törvényünk széke? a német lompos consiliariusok a mi magistratusink? Kiknek egyébaránt javainkra semmi gondjok nincsen; hanem minden horgázások ¹⁾ csak abban forog, hogy torkok telhetetlen fösvényiséggel teljék.

Ha immár megengedi az ilyeneket a nemes ország, ám lássa, mit mivel. Ha ezek ellen igasságit, articulust és törvényt fel nem támasztja, és minden eddig végezett dolgokat helyesen végben nem viszen, nem serénykedik, okoskodik és gyorsalkodik: bizonyosan elmégyen, a mint indult, gonviséletlensége után. Ama túnya ember útjában mégyen, kit Dobse királynak ²⁾ hínak; és így csak szintén gyalázatos példázat teljesedik meg ³⁾ rajtunk s jobb lett volna világra sem születtek [születtünk?] volna etc. Mert nemzetünk híre, neve s becsületi, ki drágább az életnél, elfogy és elvész; mindenünket elvesztjük. Országunkat, birodalmunkat, az álnokok mesterségében ⁴⁾ ereszkedvén, eljátszuk gyermekesen, és így maradékinknak örökségül semmi tisztességet nem hagyunk; hanem hírünk, nevünk vastag gyalázatja marad fenn czímerünk, kiért igen méltán örökké megátkoznak bennünket.

A ki nem hiszi, tekintsen két felé: meglátja, hogy nem különben bánnak mi velünk, mint a tövises mordály borz cselekedett vala a nyúllal; kinek kérésére (mint a fabulák szólnak) midőn szállást adott volna neki, amaz beszorulván, addig öldöklött, hogy kiszorította és hazájátúl megfosztotta a nyulat. Ám a tutorok számosan szorulnak be, és leginkább a főbb, és főbb Végházainkban és városinkban, a hol erősítik, és az álgýukat a ben[n való] magyar lakosink ellen szintén úgy készítik, mint a külső ellenség ellen; kit magok is megvallanak. E mellett valamely alkalmatossággal lehet, de irígységek és dühös gyűlölségek morgásnak [mordályos?] tövisével itt is, amott is öldöklök, háborgatják őket, hogy elidegenítsék, kiszorítsák. A komáromi előbbeni kapitány ki[nn] a hóstáton csinos épületet tett a magyar kapitánynak kedveért. Kinek kedvez az olyannal? Hogy a Végbeliből kicsalja, és hogy ott kinn lakják; ne bírjon a várban, hanem azt csak német bírja, ott maga [egyedül] parancsoljon, rendeljen, ki néki tetszik és hasznos, s nemhogy magyar gyűke-reznék. Ám bőven is építnek erős kőfalakat, hástyákat, kastélyokat,

¹⁾ Sándornál: horgászások.

²⁾ V. ö. Mit mondjak a *Dobse királyról?* bezzeg példája ez a gondolatlanságnak. Második disc. Zr. munk. 208. l.

³⁾ Sándornál: történik meg.

⁴⁾ A. m. törében.

hogy így erős, és állhatatos gyökeret vevén, annál inkább ki ne hányattassanak, hanem inkább megmaradjanak. Ki nem látja ezeknek szándékjokat, hanem csak a kinek szemei be vannak hunyva, ¹⁾ elméje eltemetett? És ha mostan idején ellene nem állanak, az ilyen gyökereket el nem vagdalják, mi haszon benne, hogy meg nem engedik a haereditariumot. Mi hasznunk abban, hogy articuluszokat faragunk a németek kihányására, ha végben nem vesszük? Soha bizony ennek nagy vastag ártalminknál, kárainknál, mindnyájunk kipurásánál ²⁾ más kimenetele különben nem leszen: oly világos igazság az, mint a déli nap. Hanem ha in flagranti mindjárt össze gyűlvén, az urak és magistratusok az articuluszokkal reájok mennek a végekre, ott mindennek végire mennének [így], ³⁾ az álnok intentumok kötelét elvagdalják, a német kimeneteléről való szerzett articulust híven effectuálják, a német officerek elhatalmazott, fenn viselt és magoktól szerzett parancsolásnak és operatióknak hatalmát elvévén, a magyar tisztviselőkre adják. ⁴⁾ Így kell ennek egyszer meglegni. Heában, ha állhatatos megmaradásunkra gondot akarunk viselni, és ha azt szívből nem kívánjuk; ezt meg kell cselekednünk; s ne is tétovázunk; a nyúlaktól kölcsönvett félelmes szívet hátra tévén, farkas és oroszlány szíveket vegyünk fel és a magunk jussához, igasságához bízzunk s nyuljunk hozzá. Miért nem lehetne az meg? Hiszem csak azt fogjuk mívelni, a mit a törvényeink és a közönségesen szerzett articuluszok és statutumok hoznak magokkal; ezt cselekedvén, hiszem Isten szerint míveljük, kiért ember és az egész világ ellenünk fel nem háborodhatik, érte meg nem szólhat, csak gonosz tekintettel sem illehet; mert az igasság szerint járunk el a saját dolgainkban saját hasznunkért. Most kell tehát emberkednünk, serénykednünk, és az ilyen sebes vizek ellen erős fundamentumú gátat építenünk gyorsasággal, hogy annak sebessége el ne veszessen bennünket. Ehez oly sietséggel, oly hathatósan ⁵⁾ már hozzá kell nyulnunk, hogy e világon semmihez se(m) jobban. Mert késő a gátépítés, midőn megnevelkedvén az árvizek, elhatalmaztak. Sero medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras; késő az embernek az orvosság, kiben minden tagot s leginkább a szívet és annak környékét elfoglalták az erős nyavalyák. Országunk szíveit foglalják mostan, kik

¹⁾ Mindkét másolatban: humva.

²⁾ Hihetőleg ez állt az eredetiben. Kaprinainál: kínozásával, Sándornál: kihozásával van másolva.

³⁾ Itt is elárulja a főíri szerző magát. Sándornál, úgy látszik utólagos javítással: „mennének” áll.

⁴⁾ Itt is kitűnik a magyar végbeli hadi tiszt.

⁵⁾ Kaprinainál: hatalmasan.

ha oda lesznek, semmik vagyunk, s koporsó a helyünk. Mert az usus és abusus oly álnok eszköz, hogy ha ennek eleit nem veszik contradicendo leges, et jura contra ostendenda, merő törvénné és haereditariummá válik. Így kell tehát, így kell hamarsággal bánnunk és a nagy vakmerő barátság mellett meg nem engednünk, hogy a külsők fejünket és orrunkat peczeljék, verjék. Mert bizonyára nagy együgyűségünk, gondatlanságunk, vak barátkozásink ¹⁾ által annyira jutott nemzetünk, hogy csak merő gyermekeknek, mintegy tudatlan béres szolgáknak, a nemzetek elvetett seprejének tartanak bennünket; mert akármire is könnyen reá hajtanak és vesznek bennünket, ²⁾ és azt alítják, ³⁾ hogy nekik már kinszerítés szerint tartozunk minden elsőséggel, és majd azt kívánják, hogy Istenek gyanánt imádjuk őket. Az ki okos lesz, az *ilyen Isteneknek csakhamar illattal áldozik*. Jó az igaz barátság, ki hamisat nem kíván felebarátjának, igen jó ez, és azt senki nem gyalázza, sem untatja seukivel; sőt erre szert tegyen hazánknak minden fia, és felebarátjával ⁴⁾ oly békességesen, oly szeretettel éljen, mint a régi eleink cselekedtek, kik oly egyesek voltak, hogy azokat sem ördög, sem pedig a világ megtestesült ördög fiai, idejében meg nem szaggatták őket semmikepen. ⁵⁾ Bezzeg az az egyesség, ⁶⁾ az oly(an) egymásunk szereteti kívántatnék most is leginkább köztünk, kinek jelenlétivel együtt s a legjobb karral elébb volnánk. Valamint pedig igen jó a barátság a jó és igaz kívánó barátságok ⁷⁾ között, úgy szintén jó és igen hasznos a politia és okos magaviselés ama színnel, álnoksággal, alattomban való gonosz igyekezettel megbélelt barátok között. Azért igen okosan cselekeszik, ha az olyanoknak úgy felelsz ⁸⁾

¹⁾ U. o. barátságunk.

²⁾ E hely is a nemzeti politika sajnálatos hiányára utal.

³⁾ A. m. sejtik. Sándornál: állítják van másolva.

⁴⁾ Kaprinainál szlávosan: felebrátjával.

⁵⁾ Bár ellenségeinek illattal áldoztat, még sem kívánja a csalfaságot a nemzetbe oltani.

⁶⁾ Sándornál: békesség.

⁷⁾ Kaprinainál: barátok, Sándornál: barátságok.

⁸⁾ Ily szóviszonyítás nem példátlan Zrínyinél, mi persze nem jó magyarságának, hanem inkább a gyors kidolgozásnak róható fel. »*Soha meg nem corrigáltam munkámat, mert üdöm nem volt hozzá, hanem első szülése elmémnek*« — írja ő maga a Zrínyiaszról. (V. ö. a Megyery egykorú bírálatát a »második könyvről.« Ujabb Nemz. Kvtár. Zr. munk. 193. l.) A fennebbi mondatnak szakasztott mása a következő: A mely kapitány az engedetlen fel nem akasztja, várhat magára gyaláztat rövid nap múlván; *parancsol* istrázsára néki, ha nem fogad szót, *rontod* magadat, és így mindekről *gondolkodjál*. 60. aphorism. 251. l.

meg, a mint tehozzád vadnak. Ha emez álnok és politicus hozzád, légy te is hozzá politicus és álnok: alattomban igaz okossággal előzd meg; ha taszít, taszítsd; ne engedj néki; ne had a fejedre ülni; ha nevet előtted, nevesd te is. Justam mensuram quis vituperabit? Az igazsággal kell megcsalni az ördögöt; ha igazat téssz, ki fed meg érette? ¹⁾

Némely másokat is, kik legnagyobb kárainkkal maradtak eddig hátra, nem kell elmulatnunk, ha jót akarunk tenni magunkkal.

Elvesszen az a magyar nemzetség, országunkban az a nép, ki országunknak és a szép magyar nemzetnek szolgálni, pártját fogni, javát elővinni, mindenütt, a hol lehet, nem igyekezik sörényen! Tudjuk, hogy a szorgalmatos jó gondviselő gazdaember mindaddig sem nyugszik, míglen dolga helyén nincsen. A mi dolgunk helyén nincsen; sőt oly rosszúl vagy, hogy rosszabbúl nem lehetne. Azért a magistratusnak igen vigyázónak, gondosnak és serénynek kell lenni, hogy az országunk minden helyére és szegeletire vigyázása és gondviselése légyen; valamint a jó házi gazdának földéin és jószágának minden részein ott a szeme fénye és gondolatja, ki igen gyakran meglátja azokat: épen vadnak-é vagy fogyatkozások esik? és semmit hátra nem hágy az alkalmatosságban, hogy kárát eltávoztassa és magát mindenével megtartsa és őrizze. Ah bezzeg az ilyen gondosságnak elmulatása ártott országunknak annyira és felette igen; ez oka, hogy igen megszakaskodott minden hatalmában. Bizonyára igen jól tudni kellenék a magistratusunknak, nemcsak aztat, mi rendbéli népet [így], hanem kicsoda és hány ember lépik be az országunkban; minden személynek földünkre való lépését tudnunk kellenék. ²⁾ Mint a napot, úgy kellene látniok, ha fogy-e vagy elő megyen állapotunk; hogy így a fogyatkozásokat elgátolnák, és meggyógyosolnák, a hol szükség. Ha eleitül fogva mái napig ilyen vigyázás lett volna országunkban, bezzeg nem romlott volna el annyira; nem volna ennyire való okunk a megcsiratására. Más

¹⁾ Hasonló elveit lásd a 11-ik, 28-ik és 55-ik aphorismában, 228. 240. és 248. l. az 5-ikben, 281. l. és a III-ik Rész 1-ső és 3-ik aphorismájában. 303. 304. l. Magában a Zrínyiászban is így szól:

Maga Kobács Miklós kétszáz legényt vezet,
Bizony ezeret is ez méltán vezethet,
Mert *ravaszabb* nálánál hadban nem lehet.

V. ének 53.

²⁾ Kinek jutott volna ez eszébe akkor Magyarországon, a mindenre kiterjedő figyelmű és fáradhatatlan gondosságú Zrínyin kívül. V. ö. e részt a Tábori Kis Tracta egyes részeivel.

állapotban és egészszebb volna, ha idejében elő állottak volna a sok minden gaz, méreg, és ártalom behozó, betolakodó külső nemzetek, sepremények. [Külső nemzetek kiseprésével?] Igen jól cselekedett Olaszország mindenkor, más tartományokkal együtt; azért veszi hasznát, egész állapotjában gyümölcsözik s vigad mostan. ¹⁾ Azért jó példát vévén innét, kiknek nagy hasznunkkal adhattunk volna, azt kövessük régi eleinknek kegyes serénységével; nyuljanak [így] hozzá; vegyünk elő közönséges javaink állapotját; ehhez semmi eszközöket és semmi alkalmatosságot el nem mulassunk. Csak foganatosan akarják azt, meglehet könnyen, gyönyörűen; sőt vigassággal cselekeszik azt; csak egyszer jó politikával kezdjék. Az nem is későbbi dolog; mert semmi nem késő, az honnét nagy hasznok remélhettetnek; az honnét gyümölcsös jobbitás támadhat. Ha szintén elégett is jó háztája, a serény gazda veszendőben nem hagyja dolgát; földét ott félben nem hagyja, hanem elmével és gyorsasággal hozzá addig fut és fárad, hogy azt felépíti. Gyakran ékezebb lakó helyet készít magának az előbbeninél; még utána igen meg is gazdagodik; mert a szükség elméjét élesíti az embernek és utat nyit az előmenetelre. Bezzeg rajtunk van szintén a szükség, úgy, hogy ugyan a kezünkre égett. Ennél nagyobb nem lehet, hanem ha szintén elveszünk; de akkor bezzeg késő lenne. Elmék is vannak országunkban; eszközök vannak bőven; csak éljenek rendesen s okosan vélek. Tehát megegyezvén, kezeket, lábokat, minden igyekezeteket tegyék a dologra: volenti, et amanti nihil difficile. Csak igaz szeretetből, és egymás között való jó akaratból induljanak meg, nem lesz nehéz.

Ennek jobb folyásához igen kívántatik, hogy némely akadályokat eltávoztassanak magoktól. Első a *részegség*. Ez legnagyobb akadály, ki ha távolyabb leszen tőlünk, mindjárt alkalmatosbba leszünk minden javainkra. ²⁾ Gondolja meg ember, mennyi kárvallás követi a részegeskedést. Mi szegényíti az embert? Honnét következik, hogy csak mindennapi szükségére valót sem szerezhet magának? Háza tája éptelen, rongyos; szelek, esők megjárják,

¹⁾ Érdekesen illusztrálja ez a hely Olaszországnak Zrínyire tett hatását.

²⁾ Ujjainkon felszámíthatnók, kik nem szerették ez időben a bort: italt: Zrínyi, Vitnyédy, s némileg Bethlen Miklós és Teleki. Bizony nem sokkal lehettek többen. Zrínyi megvetését s néha indulatos kitörését a részegség iránt lásd a 14-ik (230. l.), 39-ik (245. l.), 62-ik (254. l.) és 6-ik (307. l.) aphorismában. A Zrínyiaszban is így szól.

Az jó hadviselő bor nélkül ellégyen,
Részegítő eszközt most hozzá se végyen.
Ha akarja jó híren csorbát ne tégyen,
És hogy ü hada is kárt tüle ne végyen.

csak alig maradhat meg benne; rongyosan, mezítelen jár maga, háza népe. Azonkívül egészségét elrontja, erejétül, hosszú életétül megfosztja, úgy hogy sem Isten, sem a természet ötét¹⁾ nem segíti; a honnét vagy az is, hogy magtalanokká lesznek, maradványok nélkül maradnak a sok boriszákok. Tisztességétül, híretül, nevétül megfosztja;²⁾ semmi előmenetelök nincsen az olyanoknak, kik szüntelen fürösztik torkokat a borban. Innét veszeke-dés, morgás, gyűlölség, harag, irigység, üldözés, verekedés, vérontás, halál, életfogyatkozás és minden veszedelem, s kárvallás jön ki belőle: ki nem válnék meg az ilyen gonosztúl? Ha eb vagy macska vagy házad körül, ki sok kárt tézen, fazekidat felforgatja, husodat, kenyeredet elhordja, megmardos, az ilyen kártékonyasáért alig várod, hogy elveszed: az a veszedelem mennyi károdra vagy, még sem válsz meg tőle? mindjárt ellene nem mondasz? Hiszem jobb mértékletesen élned, hogy egészségedet megtartsad, öregbítsed, gazdagodjál mellette, híred-neved légyen, szolgálhass felebarátodnak s hazádnak; elméssé, okossá, bölcsé lehess általa, minden jóra alkalmas.

A magyarok között való *egyenetlenség* és *megszakaszkodás*, mely nagy ártalmára és mindennapi veszedelmére légyen, azt tapasztalhatóképen látjuk és érezzük. Oh rajtunk való nagy veszély! Oh magyar erőnknek megrontója! Oh minden előmenetelünk hasznainak, gyönyörűségének, fő és igasságos állapotunktól megfosztó eszköz[e]! Ezt akarják és kívánják szintén a külsők; sőt reá is segítenek bennünket (a mint eddig kitetszik), hogy egymás kedvelők, egyesek ne legyenek a magyarok, mert öregbülne hatalmuk, és úgy nem bírnának vélek. Most pedig kiseb-

De mivel különböz oktan állattól,
Ki elválik akartva okosságától?
Kinek feje teli párával sok bortól,
Nem tudja megválasztani jót az rosztól.

II. ének. 24. 25.

Két táboron vágta már által magokat,
Még sem vészik ezekben szörnyű károkat
Az részeg törökök; bor miatt nem láthat
Akármely okos is: rosztól jót nem várhat.

IX. ének. 51.

¹⁾ Kaprinainál: ütet.

²⁾ V. ö. Arslán részeg vala bortól és maszlagtúl,
Kárt és szégyent valla józan kapitánytól.
Gyalázattal azért onnan elszalada:
Részegségnek mindenkor az az jutalma.

U. o. II. ének. 26: 1. 2.; 23: 3. 4.

bedik, kinek igen örülnek, nevetnek beennünket. Az ilyenért ebeknek is neveznek minket, magyarokat: mert egymaga semmihez sem mér kezdeni, ¹⁾ és ha valamelyiken ²⁾ ütés, szégyen, kárvalás etc. esik, ottan megbúsulván, a többitől eláll; amazok sem fogják pártját, és így egymást elhagyván, inkább akarják, hogy az ilyenből vagy veszedelmink következzenek, mintsem fogasson együtt tartván, egyaránt reá sietnének dolgaink elővételére. De inkább akarják az eb nevet, az onnét származott gyaláztatkat és kárvallásinkat elszenvadni, csak ily gyalázatosan elhallgatni, elmulatni, hogysem mint a veszedelmes egyenetlenséget, egymásra való irigységet közölünk s magunkból kigyomlálni, s nem inkább egymást atyafiúi tiszta szeretettel, s jó kedvvel illetni; az honnét szám nélkül való hasznaink következhetnének, híriünk, neviünk, tisztességünk nevednének: ki hitesse el magával, hogy erre ne hajoljanak a magyarok, ha ezeknek hasznait és veszedelmit jól megfontolják és szívekben eresztik? . . .

Némely *szerzetben való*k is nagy akadályt tesznek orszá-gunk erősödésének.³⁾ Ezek ugyan húznak, vonnak, takarnak.⁴⁾ Úgy igyekeznek terjedni, és elhatalmazni országunkban, hogy környül álló dolgokból méltán fejünkre ülni igyekezni mondattassanak. Másokban és a világiakban fölötte igen ellenzik s tiltják ugyan a mód nélkül és felettébb valót; de magok oly telhetetlenek, hogy ebben semmi állat hozzájuk hasonló ne találtassék. A szegény paupertas szenved ám itten, vagy szenvednek másutt a többi, vagy sem. . . [?] ⁵⁾ Soha el nem hitetheti magával, hogy a Szent Lélek ellenzené nékik az anyyira járt, futott és szorgalmaztatott confirmatiót és incorporatiót,⁶⁾ kit a nemes ország eddig igen okosan és fundamentom szerint félrevetett és meg nem engedett. Most éktelenség az, a mineműt követnek el, ha azt az ember jól meggondolja. ⁷⁾ — Ezek csakugyan nem szeretik a magyar

¹⁾ Itt legnyilvánbban kimondja a nemzeti politika sajnos hiányát. Mindenben is az erdélyiektől vártak akkor impulsust a magyarországiak.

²⁾ Sándornál: és ha valamellikén.

³⁾ A jezsuitákat érti itt, kik legnagyobb ellenségei voltak a Zrínyi szabadelvű törekvéseinek.

⁴⁾ Azaz: mindenkép meggazdagodni igyekeznek.

⁵⁾ Csonka, befejezetlen mondat van itt is, mi Zrínyinél nem példátlan. L. eposa VIII. ének 71. vsz., — Első disc. 204. l. stb.

⁶⁾ A jezsuita rend törvényes befogadását érti, melyet hiában szorgalmaztak az 1655-iki országgyűlésen. Csak 1687-ben érték el azt, mely országgyűlésen a szabad királyválasztás is véget ért.

⁷⁾ Itt a Sándor-féle példányban üresség van jelezve, mit Zrínyi akkor szokott hagyni, ha a mondottakat utóbb szándékolta kiegészíteni. L. a 8-ik aphor. végén s Mátyás királlynál több helyen.

nemzetet, és erre nézve országunkat is a külsőkkel nyalják-falják, és csaknem kebeleikben rakják, szívek[ben] örökössé téstik. Mint vagyon, hogy a magyarokról soha jót nem szólnak; hanem gyalázzák még az urakat is, ¹⁾ híreket, neveket kisebbitik; az idegenek [előtt?] merő béres szolgálkhoz és a tudatlan polgárokhoz hasonlítják őket, ²⁾ hogy benne (úgymond) politia, tisztességes rendtartás és csinos tiszta magaviselés nincsen, hanem részegség, gondatlanság. Ez vagy úgy vagyon (kit ki hihiessen el?), vagy nincsen; de még sem kellene így tálalni, hanem inkább mentegetni. ³⁾ De ezek jelei a nyughatatlanságnak. És mit mívelnének a nemes országnak, ha egyszer szemben ültetnék őket a Királyi Táblához? Ezeknek kigondolások, mesterkedések nyughatatlan; auctoritások a külsőknél nagy a hízelkedésekért, és azért, hogy az igát és a szekérrudat éppen hozzájuk tehetik: akkor látnánk meg, mik lennének, ha módjuk volna a Táblán. Ezek, Uraim, most is fenn he[j]láznak, mintha mind a diófáig övék volna; úgy uralkodnak, úgy veszednek, oly praesumptióval bánnak mind iobbágyikkal (kiket húzni-vonni nem szánnak) s mind másokkal, mintha ők volnának országunkban az első, és főebb, hatalmasb urak. Úgyhogy igen igazán bételjesedik mondása ama szombati öreg asszonynak: ⁴⁾ Még (úgymond) ezek — a szerzetesek tudniillik — szegények és semmivel bírók valának nálunk, addig magokat megaláztatván, a szegényekkel tartottak, gyakran, szüntelen látogatván bennünket; de hogy immár meggazdagodtak, és nagy, pompás épületre szert tehetek, ⁵⁾ a szegényeket elfelejtvén, csak az urakkal és gazdag özvegyekkel tartnak; ott csácsognak három s négy óráig is egy végben: úgy leszködnék, hogy még most is konczot vessenek tőrkokban, mert még sem tölték meg, sohasem telnek is meg. ⁶⁾ Nem nekik való a sok jószág! Ki értheti, értse. De az bizonyos: vannak olyak közöttök, ha szintén nem mindnyáján is, kik azt vitatják, hogy midőn itt országunkban magoknak valók lesznek, ne Hungarica Provinciának, hanem Inferior Austriának hivattassék. Talán azért, hogy a Magyarországot most is nem magyarok bírják, hanem az, ki Austriát bírja; talán

¹⁾ V. ö. Mátyás király élete 341. lapjával.

²⁾ Mindez fáj neki. Az trónnak nem előkelő származására mutat ez?

³⁾ Zrínyi fiatal korában még bizik a nemzetjavulásában s így mentegethetőnek találja hibáit. Érdekes összevetni e bizakodást az Áfium elkeseredett és az Oktatás majdnem lemondó hangjával.

⁴⁾ Zrínyi ifjúsága egy részét, Nagy-Szombatban, Pázmány oldalán töltötte.

⁵⁾ Kaprinainál: pompás épületre szorulhattak.

⁶⁾ Kaprinainál: feltűnő hibásan másolva ez egész hely.

azon munkálkodnak ők is, hogy országunkat segítsék¹⁾ a németek kezében örököül ejteni... Oh te magyar földünknek Istentől elszakadt hamis álnok lakosi!²⁾ Nemde nem magyar nemzetből vették a magyar földünkön minden fundatióinkat, s nem Magyarországot engedelmeiből, gratiájából maradtok-e fenn most is országunkban? Hiszem az Austriaca Provinciát Austriáról és a benne lakosiról, a Bavariacát a Bavariai tartományról, a benne lakosokról nevezték Austriának, Bavariának: tehát miért ne³⁾ kelljen a Magyarországi provinciákat is hinnya⁴⁾ és nevezni a Hungariáról és a magyarokról? Nem akarják ők ezt érteni: egy szóval nem akarnak országunkban megmaradni; mert a ki országunkat velünk együtt nem szereti, úgyis nem méltó, hogy közöttünk maradjon, velünk lakjék. Azonban meg kell kötni nyelveket erős guzzsszal,⁵⁾ hogy országunkat Inferior Austriának ne hihas-sák. Inkább Austriában kell mind üzni őket, és jószágokat Vég-helyeknek restauratiójára elfoglalni;⁶⁾ a mint jámbor (!) lengyelek mostan cselekedtek,⁷⁾ kiért valóban virágozni kezdett az ő respublicájok. Ezek csak *kereskednek*,⁸⁾ azért fülöket, nyakokat és nyelveket jól meg kell kötni és szorítani, hogy így találják meg, a mint *keresik*.⁹⁾ Mert bizonyára addig aláztatások ők, még szorítatnak és terh alatt vadnak; mielt penig szabadon mívelhetnek, ficzkádoznak, elragadtatnak, mint részegek. Igen szépen lenne dolgunk, ha a német, morvai etc.¹⁰⁾ kezdene velünk

1) U. o. itt is, mint számos más helyen: segítsék.

2) Sándornál latinosan: Oh te magyar földünknek *hamis*, Istentől elszakadt, *álnok* lakosa!

3) Kaprinainál: ne, Sándornál: nem.

4) Kaprinainál: hinnya.

5) U. o. gussal, Sándornál: guzzsal.

6) Ez is egyike azon számos helyeknek, melyek az írora mint vég-beli katonára mutatnak.

7) »Mostan« itt: nem régiben. E vonatkozás útbaigazítóul is szolgálhat a munka szereztetése idejének meghatározásánál; mint a hogy a Mátyás király élete köv. helye: *Látja ezt »Lengyelország, kinek annak is érseke első volt svékusnak meghódolni«* fontos utasító a mű íratásának meghatározására. (341. l.)

8) T. i. az ország javával.

9) Zrínyinél szokásos szójáték. V. ö. *Ali bég ali* szalada. (Mátyás király 348. l.) Országos dolgok nem indulhatnak egy *okkal*, hanem *sokkal*. (U. o.) Észben vevé ezt *Ali bég* és el nem *alusi* az alkalmatosságot. (U. o. 347.)

10) T. i. német és morva jézsuita.

pörlení, és ha a nemzetnek ¹⁾ sőprejét a királyig emelnék, hogy ott szánakodván, erőnköt vennék: cseresznye magvával lövöldöz-
nének szemünkben. Mi magyarok egyébaránt a cifra kutyákat
nem szoktuk volna ²⁾ (mint mások) ³⁾ fölemelni asztalunkra,
hogy velünk ennének [egy] tálból. Nem disznónak való a gyöm-
béres lév, sem a drága gyöngy annak fülére; sem a hátára a
bársony nyereg nem illik a számárnak. A jőtevő, helyesen czé-
lőzö superiorok ⁴⁾ kedvek szerint találják a tárgyat; ⁵⁾ mert
mint Uriást az erős ütközetre állatták vala, hogy ott elvessen,
és mint a felső hadban a németek bántak a magyarokkal, ⁶⁾ tud-
niillik a jégnek megtörésére előhajtván őket, ⁷⁾ mint a mészár-
székre, kik, együgyűek, meg is cselekedték a magyarok, azért
elegen veszték is oda benne: a szerint ezek is úgy rendelik s
úgy fogytják őket, hogy majd magyar emberök sem léssen, mert
ki menne ugyan közikben, látván mód nélkül való illetlen mód-
jokat. A nemzetnek [németnek?] sepreje pedig nekünk nem sokat
használ az egy vékony tanításon kívül. De hiszem taníthatnak a
Király Táblájához való ülés nélkül is, a mint eddig meglehetett;
így is [igen] nagyra másztak. A Rudimentát ⁸⁾ és Cicerót nem
kell a Királyi Táblán magyarázni. Az Aristotelest is nem kell
oda fölemelni, mert ő a földön mint szegény gyalog szokott járni.
Úgy fölrepülne. Nem kell penig a tollait megszaggatni, mert
pelyheket szélesztenének, és nagy ártalmas port indítanának az
urak szemeiben, ⁹⁾ ki oda nem illik. Csudálatos dolog, hogy ana

¹⁾ Mint már egyszer jeleztem, a nemzet és német szó mindkét
fenmaradt másolatban minduntalan össze van tévesztve. Hogy e helyen
valóban „nemzet”-nek kell állnia, igazolja az 1664-iki Oktatás, melyben
Zrínyi egyenesen megtiltani javasolja, hogy a papi rendbe *aljas rendűt* (értel-
mére nézve lásd Disc. Tertius 211. l.) fölvegyenek; mert az olyanok, mint
tapasztalta, csak a vallás bármily módon való terjesztését és saját önző cél-
jaikat tartották szem előtt; az ország érdekeivel ellenben mitsem gondoltak.

²⁾ A főnemes gúnyja a jezsuitákra s általában a nagyravágýó
papokra.

³⁾ Pl. a németek, hol ez idő szerint az udvarnál a papoknak leg-
nagyobb befolyása volt.

⁴⁾ Gúny a jezsuiták magyartalan előljáróira.

⁵⁾ Régi magyar neve a czélnek.

⁶⁾ I. Rákóczy Gy. felsőmagyarországi támadását érti itt, mely ellen
maga az ifjú Zrínyi is vitézül harezolt. L. Rattkayt. I-ső kiadás 240. l.

⁷⁾ Itt Sándornál hiány van jelezve. Hihetőleg már a „tárgyat” után
következett az az üresség, mert az első mondat talál az utóbbiakkal.

⁸⁾ Elemi tankönyv. V. ö. Ki a maga vitézsége rudimentáit vagy
kereskedőkön, vagy soproni kalmárokon végezte el. Áfium 378. l.

⁹⁾ Vigyázatra int a papok ármányaival szemben.

potrohos ¹⁾ németeket és morvaiakat otthon a nyugalomban, mint mi *ezeket*, ²⁾ csak hízlalják, s csak a szegény magyaroknak kell viselni az apostoli nevet, és az apostolok tulajdonságát, gyakorlását. ³⁾ Itt is kitetszik édes magyarink, hogy nyelvесkedni, heában sokkal dicsekedni ⁴⁾ s hizelkedni nem tudtok; hanem csak menni [merni?] és próbálni tanultatok.

Édes magyarink, igyekezzetek s igyekezzetek! Menjetek elő javaitokban és a jószágokban! ⁵⁾ Ne légyen méltó az, országunkban s közöttünk megmaradni, a ki ne siessen magyar hírünk, nevünk, tehetségünk, erőnk s hatalmunk, minden birodalmunk elővitelére s terjesztésére. Hogy az annál szerencsésebben lehessen meg, nemzetünkben három fő dolog igen kívántatik:

Első. Hogy az isteni félelmet mindenkoron előttünk viselven, mindenekben *az egy igaz Isteni tiszteletnek előmozdításában légyen* minden igyekezetünk és fáradozásunk. ⁶⁾

Második. Hogy igen szeressük *a tudományokért való fáradtságot*, és a *szüntelen tanácskozásban való munkát és foglalatosságot* kívánságosan gyakoroljuk. [Igy!]

Harmadik. Hogy a *végezéseket soha el ne mulassuk*, hanem fáradhatatlanul siessünk a megteljesítésekre, és mindeneknek helyben vitelére.

Ezeket nagyobbra kell böcsüllenünk, mint akármi tulajdonunkat. Sőt jobban kell azokra sietnünk, mint egészségünk s életünk megtartására. Mert ha a tisztességet életnél feljebb szokták emelni, hiszem, magunk megtartásának és terjesztésének [eleget] oka és fundamentuma hírünk, ⁷⁾ s nevünk, és ha terjedünk, mind életünk s mind pengig tisztességünk terjed. Ezekre minket nemcsak a nagy szükségünk és a jó okosság ösztönöznek, hanem a régi Rómaiak és minden más gyors, gondos nemzetek példái intgetnek és felette serkengetnek. A Cicero, hazájához való érdemiért és szolgálatjáért, hazája atyjának nevezetett, midőn nagy serénységgel föltámasztotta az országot ellenség ellen, hogy a veszedelmet eltéríthessék. Quintus Marius ⁸⁾ római az elromlandó és ellenségi-

¹⁾ »Magyaros« áll e szó helyett mindkét példányban, a mi nem ad ki értelmet.

²⁾ A Győrben és Komáromban tartott osztrák katonákat érti.

³⁾ A magyar rendtagokat küldözték inkább a veszélyes missiókra, a török hódoltságba például.

⁴⁾ Kaprinainál: veszekedni.

⁵⁾ Ma: erényekben.

⁶⁾ Ime a világias papokat profanáló Zrínyi valódi benső áhitatossága.

⁷⁾ Ez a rész a Sándor-codexben össze van rontva.

⁸⁾ Kaprinainál: Marinus.

túl füstben viendő hazát ¹⁾ megtartotta és szabadította. Mennyit nem szolgáltak hazájoknak Pompejus, Metellus, Horatius, ²⁾ Scaevola, Cato és sokkal többen, kik testeket, életeket és mindeneket sem szánták tékozlásra adni és bocsátani, csakhogy hazájoknak, kit mindenek fölött böcsültek, szolgálhassanak, maradékokkal igaz szeretetből jól tehessenek. Így kezdett terjedni és örökké fennmaradni az ő hírek és nevek, s így lőttek oly dicsőségesek. Ember gondolja meg, mely nagy bizodalnok légyen magában a Velenczéseknek, kik csak egy városbéliek; de ám mégis olyan hatalmas ellenség ellen, minémő a török, mégis megoltalmazták ³⁾ magokat, és ennyi esztendőktől fogva főnállanak, el nem törülhetik [őket] a föld hátárul. Honnét vagyon ez, ha nem az egy serénységtől, és gondos magok viselésétől? ⁴⁾ Szorgalmatosak ők a tudományi fáradságban, és tanácskozások gyakorlásában, kik még ifjú gyermekkorokban béviszik a tanácsban fiokat, és így szoktatják a tanácsos gondviselésekre. Ez bezzeg a haszon, kit felettebb igen kellene követnünk; és valamint ez igen szükséges és hasznos nekünk, úgy el nem kellene mulatnunk ezt. Más sok kisdéd tartományok böcsülettel fenállanak, nevelkednek, ennyi módjok nem lévén a dologban, mint minékünk vagyon; hanem a serény, gyors gondviselés által előmennek: mi pedig a jó módokkal restségünk által hátra mászunk, hanyatt dülünk.

Ez az egy sem hasznos, sőt igen is ártalmas országunknak, hogy nemzetünk és az urak külső nemzettel igen czimborálnak. ⁵⁾ Az honnét nekik az a hasznok, hogy (talán Isten büntetése által a mód nélkül valóért!) minden maradék nélkül maradnak. Országunknak pengis s nekünk az a jutalmunk, hogy urok halála után hazánk javait és kincseit igen elidegenítik a hízelkedő, csácsogó, Simonbíró ⁶⁾ s telhetetlen dámák; példáink vannak erről szemeink előtt, kiket szomorú elmével szemlélünk, hogy országunk pénzt elhordják, vesztegetik. ⁷⁾

¹⁾ Kaprinainál: házát, Sándornál is ugyanaz áll, bár elmosódva.

²⁾ Érti a Horatius testvéreket, kik a Curiatiusokkal megvítak.

³⁾ Kaprinainál: elhatalmazták magok.

⁴⁾ Az itt előadottak még élesebben feltüntetik Zrínyi felfogását Olaszország belviszonyairól.

⁵⁾ V. ö. az 1653-iki emlékirat nádorjelöltjeinek jellemzésével. Pl. »Csáky László leányát németnek és csaknem lelkét ördögnek adja.« Századok. 1868. 642.

⁶⁾ Simonbíró asszony, ma is »parancsolni szokott asszony« Somogy vidékén. Magyar Tájszótár. 330.

⁷⁾ Ez az egyetlen hely bizonyítana az egész munkában Zrínyi szerzősége ellen, mert hisz ő is idegen nőt vett másodszor magának. De vagy neje, mivel igen jól élt, férje életében magyarnak mutatta magát; vagy, mi

Ereje a Könyörgésünknek. ¹⁾

No immár ideje, *nemes Magyarország*, ²⁾ szíves ³⁾ és méltóságos magyartúl! ⁴⁾ hogy supplicatiónk, zokogással és siralommal elegyített könyörgésünk elődben terjedjen. *Ez* ⁵⁾ Panaszos Siralommal járúl elődben; lábaidhoz borúl; fel orczádra is teként; ⁶⁾ de könyvek árjában úszkál szemeivel, mert szíve habok hajtó fájdalomtúl szintén környül vétetett. E reménsséggel és bizakodással teljes[en] csakugyan reátok néz nemes urak ⁷⁾ és hozzátok adta magát. Addig sem mégyen el tületek, segítséget ⁸⁾ sollicitálván, még reá nem hajlotok, föl nem gerjedtek, és azt meg nem adjátok. Kedveteket, serény voltotokat, teljesen az ilyen jóra reá hajlandó akaratotokat kívánja: éppenséggel induljon meg, essék meg rajta szívetek, gerjedjen föl kedvetek, gyuladjon föl kívánságtok az ilyen jó cselekedetekre! ⁹⁾

hihetőbb, az egész nyilatkozat az avatlan olvasó félrevezetésére van a munka végéhez oda függesztve. Erre mutat az is, hogy ha az előzőket, vagy az utánna valót vizsgáljuk, az egész kérdéses részcseke csupán csak egyszerű hozzátoldásnak látszik. E mellett azt sem hallgathatjuk el, hogy Zrínyi egész életében aggódott, hogy nem marad fiórköse s ez ugyanazon alapon ismét reá hártítja az írósgát.

¹⁾ Zrínyi Panaszos Könyörgést, vagy Siralmas Könyörgést akart munkájának eleinte czinül adni. Vagy lehet hogy csak egyszerűen Könyörgésnek nevezte volna, mint a hogy 1653-iki emlékiratát Discursusnak, az 1664-ikit Oktatásnak nevezte. Itt tér rá a tulajdonképeni befejezésre. E befejezésben jobbadán csak a rábeszélés fegyverét alkalmazza, írója minden tehetségével a szívre igyekszik hatni: ezért áll czimképen a fejezet élén: *ereje a könyörgésünknek*.

²⁾ Azaz: Magyarország *nemes, förendü része*.

³⁾ Szív: bátorság helyett használtatott régiesen. Szíves: bátor, itt: bátorságos.

⁴⁾ Azaz: a magyar fajtúl.

⁵⁾ T. i. az író könyörgése.

⁶⁾ Kaprinainál: tekint.

⁷⁾ Azaz: Magyarország förendü nemessége.

⁸⁾ Sándornál: segítség.

⁹⁾ Inmentől kezdve mindkét másolatba az Áfium utolsó harmada van átvéve, e mondattól kezdve: Én tudom, micsoda Impedimentom vagyon, hogy ezt a Perfectiót érhesse Magyar Nemzetünk — egész végig. Érdekes, hogy a gr. Sándor-féle codex leírója előtt is föltűnt e körülmény és az Áfium ugyanazon könyvbe vett másolatából a Siralmas Panaszba foglalt részt egyszerűen kihagyta s helyét csak tiszta papirossal jelezte.

Szalay kiténő Magyarország történetében (V. kt. 14. l. 2. kiad.) a fennebbi nézettől elütőleg azt állítja, hogy a Siralmas Panaszból magából

De ugyan miért vettettünk meg, hagyattattunk el ennyire a szent Istenért? Ha tűz támad, kézzel, lábbal rajta vagyunk az oltalmazásán [így]. Nagy záporosóból lött árvizek előtt minden sietséggel azon vagyunk, hogy kárvallásunkat elkerüljük. Ha ellenség valamely tartományban esik és rabol, egy közakarattal a fegyvernek esnek a benne lakók, és minden erőszakkal azon vannak, hogy oltalmazák magokat, ellenségeket kiverjék. S a mi Eleink,¹⁾ kiket atyáinknak választottunk, ím meg nem indulnak,²⁾ pártunkat nem fogják, semmit sem akarnak művelni egy-átaljában. Jaj! mi rajtunk a tűz-lángok; a veszedelemnek sok-sága reánk áradt: ellenségeink kívül is hátunkon koholnak,³⁾ belől is ellenünk támadván, el akarnak veszteni bennünket.⁴⁾ A külsők minden erővel és tehetséggel húzzák, rontják, szaggatják, kisebbitik országunkat, vérünket fogyatják. A belsők alattomban való álnokságnak mérgével fenyegetnek, veszélyre visznek bennünket; és ezek minél csalárdabbak, annál inkább nevelkednek, és nekünk ártalmasabbak.⁵⁾ Tehát vigyázzunk és az ilyeneket el ne hallgassuk...

Azért mi alsó rendek és köz-statusbéliek, kik sebekkel és más szenvedhetetlen terhekkel szintén⁶⁾ rakottak vagyunk, a nagy inségben és nyomorúságokban elmerülésig uszunk, a főfő rendeket és magistratusokat mint édes atyáinkat kérjük, intsük és könyörögjünk nekik alázatosan, hogy a kik mind Istentől rendeltettek erre s mind miáltalunk választattak ezekre a tisztekre, és gondunk viselésére, ily szörnyű állapotunkat e folyásban ne

vett volna által Zrínyi egyrészt az Áfiumba. Ugy látszik, a boldogult szerzőnek nem tűnt volt szemébe a Siralmas Panaszba avatlan kézzel betoldott 1660/60-beli munkának (v. ö. Vitnyédi lev. M. Tört. Tár. XV. 155.) e félreérthetetlen mondata: »Ha *Váradot vissza nem vesszük*, ha Erdélyt elvesztjük, ne is hadakozzunk, bár azután.« Mit hogy Zrínyi nem irt 1660 előtt, az bizonyos.

¹⁾ Azaz: előkelőink.

²⁾ Kaprinainál: indultak.

³⁾ E szó sajátoságos értelmére nézve álljon itt felvilágosításképen, hogy kohol a XVII. század magyar nyelvében nemcsak olvaszt, de: főz, süt is (coquo.) Innen jön e többi: konyha is, vagy mint P. Pápai írja: - konyha.

⁴⁾ E mondat Kaprinainál teljesen egybe van olvasztva az utána következővel; Sándornál pedig a következő mondatból vétetvén ide át az alany, az értelem össze van zavarva.

⁵⁾ Jusson esziünkbe a Széchenyi mondása, mellyel a maga korát szint' oly szomorúan jellemezte, hogy t. i. Magyarországon a hazaárulók a legfényesebb polczra is feljűt.

⁶⁾ Ma: szinte.

hagyják, bennünket megutálván, koczára ¹⁾ ne vessenek. Mert úgy tetszik, hogy rendetlen magbúl nem eredtünk, hogy így elvettessünk; sem halálra való rabok nem vagyunk, hogy így elfelejtessünk; mostohák sem vagyunk, hogy velünk semmit se gondoljanak; nem idegenek vagyunk, hogy ellenségink kezeiben engedtessünk oly könnyen: hanem egy igaz saját magyar nemzetnek vérébül származott atyafiak vagyunk. ²⁾ Azért nagyobbra becsüljenek bennünket, mint igaz atyafiait igaz atyák, mintsem az idegeneket; az mint akármely nemzet is cselekeszik. Úgy tesszik azért, hogy mindenben másképpen is több hasznokra vagyunk mi, hogysen mint ama tettetes barátság fenviselő hamis atyafiak. Mi vérünket is örömet kiöntjük kedves atyáinkért; amazok pedig borokat, s még pohár vizeket is nem adják ingyen nekik. Azért mi hozzánk sokkal nagyobb kötelességgel vannak: tehát mutassák ki, hogy igaz atyáink, jó gondviselő Eleink, és kezdjenek szerivel ³⁾ hasznunk előviteléhez. Az igaz atya, vagy anya látván fiának, vagy leányának veszélyét, és nyomorúságát, megindul rajta, szíve megesik, és azontúl mindjárt az orvosláshoz kezd. Ím az ellenség hátainkon forog, vagdalja, darabolja: véreinket [így!] mint a barmok vérét ontja; nemzetünket, országunkat, falúinkat, városinkat fogyasztja. Benn pedig az atyánkfiai tulajdon földibül, mint idegenek, kihányatnak, üzetnek, kit véres verítékekkel és véres erőszakkal szereztek magoknak, és oltalmazták azt. E mellett üldöztetnek, ⁴⁾ tagoltatnak, szegyenítettnek, tisztességektől megfosztatnak. És így azt a mi jó gondviselő atyáink távulról csak szemlélik; rajta meg nem indulnak; csak abban hagyják mulni; tribulatióinkat elhallgatják; ilyen veszélynek orvosságát nem keresik. Oh rettenetes, szívek hasogató, elme sanyargató inség! Hiszem könnyebb volna a szegény léleknek akárminemű barlangban lakozó kegyetlen vadállatok között lakni, azokat simogatni, s mégis volna valami nyugalma, hogysen az ilyen felfuvalkodott, megtestesült ördögökkel megegyezni, kik undok állattá teszik az embert, még sincsen békessége miattok. Súlyos ostor ez, de elszenvedik. ⁵⁾ Oh! ki hitesse el magával ezt? Lehetetlen ennek meglétele, ha a dolgot hathatósan ⁶⁾ meggondolják!

¹⁾ Az eredetiben itt: kaszára, még pedig: farkas kaszára ne vessenek, állhatott.

²⁾ A horvát származású, de igaz magyar érzelmű Zrinyi az Áfiumban is így kiált fel: Oh egek, oh Isten! miért hoztál ki minket Scitiából? 379. l.

³⁾ Mójával.

⁴⁾ Kaprinainál: üldöztetnek.

⁵⁾ Kaprinainál: de el nem szenvedik.

⁶⁾ Sándornál: láthatósan.

Ah! mégis kérjük, intjük gondviselőinket, a mi régi eleink gyönyörűséges emlékezetű serénységek, és gyors gondviselések által; ugyanazoknak egyező igyekezetek által, kitől viseltetnek akkor, midőn azt ¹⁾ az örökös ²⁾ birodalmat nagy fáradsággal, vérontásokkal fundamentomból állatták, és szerezték nekünk, következő maradékiknak, ³⁾ ezek által, ugyan mégis a régi dicsőretek, híres-, neves eleinknek hozzánk való buzgósági és szereteti által: kérjük a nemes országot, hogy birodalmunknak fogják másképpen pártját; ennek fundamentomit felforgatni ne engedjék, hanem ezek ⁴⁾ után fogasson hozzá nyulván, megvonják, megerősítsék, öregbítsék és oltalmazzák; törvényinket és igazságinkat Articulussokkal felemelvén és támasztván: támogassák és erősítsék meg azokat úgy annyira, hogy még a pokol kapui se árthassanak nekik, nemhogy emberi igyekezet csak hozzá is kezdhesse.

Tegyék félre a felettébb valókat, kik e végre ártalmasak, hanem foglalják magokat mindenek felett a dicsőretek mesterkedésekben és tanácskozásokban. Oly állapotban vagyunk pedig mostan, hogy azt meg nem orvosolhatjuk, hanem ha csak szintén az ilyen siető mesterkedésekkel fogunk hozzája.

A ki nagy vizeken, zúgó habok között lévő elmerülésnek veszedelmében vagon, minden távol való módokat is kigondol, fárad, törődik rajta, hogy kimásszon, megszabadítsa magát. Mink hiszem szemeinkkel látjuk a veszélyünket, érezzük arra való dülésünket; mégis csak nevetünk, vigadunk, mintha legjobban volna dolgunk. Szabadulásunkra való módot tudunk, és találunk; de hozzá nem nyulunk. Mi lehessen ennek az oka? Az emberek fiai között ki lészen oly bolond, magárúl oly feledékeny, a ki éhségnek szükségében gyötrődven, helyéből meg nem mozdul, és valamely háznak egy szegeletiből darab kenyeret magának nem szerez,

¹⁾ E befejezésben a távolabbra mutató névmás több helyt van alkalmazva. Ha Zrínyinél ilyesre szorosán építeni lehetne, azt kellene hinnünk, hogy vagy Bécsben léte alkalmával, vagy Olaszországba átrándultakor írta e befejezést.

²⁾ Azaz: örök ideig tartó. *Örökös* királyság, Zrínyi munkái 361. l. *Örökös* armada 382. l. *Örökkö*sé tett bennünk 27. l.

³⁾ Zrínyinél a jövő idejű igenév gyakran áll a jelen helyett. V. ö. Oka ennek a véteknél kevés értelem és nem *illendő* okosság. Quint. Disc. 217. l. Ha *elegendőséget* gondol magában, az a dicsőségek kívánsága öbenne meglágyul, és *körötkézendőkép*en az ő fáradsága is meglankad stb. Másod. Disc. 207.

⁴⁾ „Csak” áll „ezek” helyett mindkét példányban, de értelmetlenül. Különben az egész munkában e bekezdésnek volt legnehezebb kitundunk értelmét, a mondatokat annyira egymásba zavarták a másolók.

kivel kedvetlen és megtörődött gyomrát megorvosolja? Oly szükségben vagyunk mi, hogy a fejünkön följlül ¹⁾ halad; a jó termésnek közepén, és bőségek fenekén helyhez tettünk mi, mégis mindennyi eszközöknek, módoknak mintegy inségével ²⁾ elnyomatunk, elhalunk; s segítségünkre ³⁾ mégis föl nem indulnak azok, a kiket a dolog illetne. Oh magyar nemzet! hova jutottál? mely igen megmászoltad természetet, előbbeni életednek folyását! Oh édesden tápláló Magyarország! ha szólhatnál, nem siránkoznál-é? [nem] panaszkodnál-é? nem feddenéd-é meg lakosodat, hogy hozzád ily háládatlanok; hogy bőséges jó teteményidért (édes földünk! téjjel, mézzel folyó édes mezeink, hegyeink és völgyeink!) ⁴⁾ kedves ajándékidért, és jó tartásidért kívánt oltalommal hozzád nincsenek? Vizek! hogy nem zúgtok?! magyar földünkben és ennek sok templomiban fekvő régi szent jámborok, s maradéktikát szerető Istenfélő eleink! hogy fel nem támadtok? s hogy nem dorgáljátok meg mostani lakosít országunknak? kik régi törvényteket, és reánk hagyott szép szokásokat nemhogy megtartanak s oltalmaznak, de azon vannak, hogy elrontsák, eltörüljék földünk határáról azokat, kik azon incselkednek, hogy túletek maradéktiknak hagyott országot s annak földét, annak lakó helyeit, idegenyre eresszék, és adják. Kicsoda ez? Átkozott! oh átkozott az az ember! Kimondhatatlan, kigondolhatatlan minden átkok alá v tessenek még a legkisebb tagja is annak, a ki azon incselkedik; igaz saját földünk megghasadjon, ketté nyíljon, beszíjjja, elnyelje az olyan embert, ki sajátunktól meg akar fosztani bennünket, ki idegennek lábai alá akar vetni, hogy azok rajtunk tapodjanak, tagoljanak, nyomorgassanak, minden inséggel ⁵⁾ illeszenek bennünket!... ⁶⁾ De valljon lehet-é még valahonnan reménység? Sohasem kell kifogynunk a reménségből. Fenn vagyon és fenn lészen jó és Istenes erős ⁷⁾ reménségünk. Az igaz reménség meg nem győzetik; soha sem csalatik meg. Magyar nép még elég vagyon, a ki csak jó alkalmatosságot vár és kér Istentől. Nem vész és fogy el oly könnyen nemzetünk, mint az[t] ellenségink vélik. Azt alítják, hogy országunk patronusi ezt éppen elhagyják;

¹⁾ Kaprinainál: felül.

²⁾ Mindkét példányban »éhségével«, de hogy »inség« állhatott itt az eredetiben, kitűnik ez alább is.

³⁾ Kaprinainál: segítségünkre. Zrínyi más munkáiban is mindkét alakot használja.

⁴⁾ Itt is majd az egész lapon az írásjelek gondosan megválasztott felrakásával kellett az eredeti értelmet helyre állítanunk.

⁵⁾ Kaprinainál: éhséggel, Sándornál: énséggel.

⁶⁾ Ez átok párjanétküli Zrínyi összes munkáiban.

⁷⁾ Erős: Kaprinainál hiányzik.

ennek, a ki az igaz hitért és a Christusnak nevéért annyi vérrel fűzetett, kin ezen végre annyi sok hívek ontották véreket, semmi segítséggel ne legyenek, azt elfelejték. Tehát ¹⁾ nagy csudának kell annak lenni! Oh, ily dicsőséges fundamentomra épített magyar nemzet! szállj már egyszer szívedben. A régi magyarok gerjedező, lángodozó, merész és győzhetetlen szíveiben ²⁾ öltözzél; siess felállani régi lábaidra, ki félelme voltál győzhetetlen sok népeknek, és a világnak eleintén. Most is módot találhatsz sokakban, csak akard. Kinek Isten is jódat kívánja, és előmeneteledet: régi serénységedet, barátságodat, ³⁾ okoskodásidat vedd elő most is; siess és igyekezzél! ⁴⁾ — — — Vedd elő leginkább az igaz hitedben való egységedet, szép alkuvásodat, közönséges szeretetedet, minden jóra való hajlandóságodat, kikben az eleink voltak. Vedd elő azt az áhítatosságot és hűséget; s meglátod és eszedben veszed, hogy valamint akkor minden dolgai eleinknek jó folyásban nevelkedtek: úgy most is jószágidért [erényidért] nem hagyattatol el, hanem szerencsétlenül, és hasznos előmenetellel látogattatol meg.

Nemzetünknek eredeti, úgy tetszik, fejedelmi nemből való (a mint kitetszik a Historiából) és mikor a tízsáz- és negyven ezer számú magyarok erre a földre szállottak, akkor mind nemesek voltak azok, úgy mint fejedelmi nemből eredendők, és semmi jobbagyság nem volt közöttök. Szabadságokat egyszer is, másszor is mennyi millió számú népekkel való harczolással szőrzették, ⁵⁾ hogy elsőben megszállották azt [!] az országot, a Rómaiakkal való ütközetben csak első rövid üdő ⁶⁾ alatt is kétszáztizezereket vágtak le a külsőkben. Második harczon annyi veszett, hogy számát sem tudhatni; de elég, hogy úgy megrémült a Római nép, hogy soha többé vissza nem tért innét kiűzésekre. De *magyarink* azután bezzeg megjárták mindenfelé az országot szabadon. ⁷⁾ Mi módon engedhetnénk azért ezen eleinknek véres verítékivel szerzett országunkat ⁸⁾ idegen nemzetnek? Miképen haeredítálatnánk szabados és nemes országunkat a német nem jóakaró és minden-

¹⁾ Akkor.

²⁾ Szív itt: virtus, erény, bátorság.

³⁾ T. i. az egymás közti egyetértést.

⁴⁾ Ez a hiány mindkét példányban jelezve van.

⁵⁾ Sándornál: szőrzöttek.

⁶⁾ Sándornál úgy, Kaprinainál: idő.

⁷⁾ V. ö. Mátyás kir. 361. l. és Epigr. Atilláról 26. 27. l.

⁸⁾ V. ö. De Atilának fáradsága hasznosabb vala, ez *maradandó* és örökös királyságot csinála *magyarnak*. Mátyás kir. 361. 362. l. (Testvérpárja annak a historiai tévedésnek, hogy Nándorfehérvárunkat a németek vesztették volna el.)

képpen veszedelmünket szomjuhozó szomszédoknak? ¹⁾ Miképpen veheti el sajátunkot, és őstül maradt szabadságunkat az igasság ellen miképpen ronthatja el?

Egész nemzetünkben csak egy személyben is se tag, se egy csepp vér ne találtassék, ki azért fel ne támadjon, pöröljön, és harcoljon; és könnyebben [könnyebbnek] látszik egy tetemig és csöppig elvesznünk, hogysen mint azokat oda engedjük; mert különben amaz szóllatlan lelkekhez ²⁾ hasonlók leszünk, és minden életünk inség, gyalázat, szégyenvallás, ³⁾ tisztesség nélkül való járás lészen. Magyar vér vagy bennünk! ⁴⁾ örökéltig nyughatatlankodnék, gerjedne és forrana nemzetünkben; a siralomra, bánatra, gyötrelemre, háborúságra izgátna, ⁵⁾ gerjesztene, ha csak megemlékeznek is régi szép állapotjáról, és hogy azt olyan könnyen oda engedvén, elvesztettük, tékozlottuk, játszottuk, ki eleinknek szörnyű nagy munkájában állott.

Ezek már a méltóságos kincseink, mint a fényes melegítő napnak sugári kedvet adnak a vigasságos és örvendetes munkára, ébresszék és indítsák fel a nemes országot az érték való elmélkedésekre, és mesterkedésekre; és semmi eszköz, semmi némű mód ne légyen, kit föl ne keressenek és találjanak, kit serényen ne gyakoroljanak ez drága kincseinknek megoltalmazására és tartására. Ezek mindeneket hasonlítás nélkül meghaladnak; azért semmik se találtassanak bennünk, vagy körülöttünk, kiket ezekre való nézve el ne hagyjunk, avagy föl ne vállaljunk. Még ezek velünk fennállanak, addig dicsekedhetünk; ha elvesztjük őket, örökké siránkozhatunk érték. Ezeknek az ő méltóságok és erejek foganatosan indítson és gerjessen fel bennünket arra, hogy a köztünk való ellenkezéseket, idegenységeket hamarsággal eltávoztatván túlünk, az igaz atyafiúi egymás szeretetünkre, segítségünkre, és tökéletes egyességre, békességre lépjunk; hogy a röstök és túnyák a gyors munkának adják magokat; hogy a kik csak magokat ⁶⁾ és tulajdonokat szeretik, azok, a közönséges javaink és birodalmunknak szeretetire és haszna szerzésére

¹⁾ Zrínyi az Oktatásban mindenütt: szomszéd nemzetnek, vagy pedig csak szomszédoknak nevezi az osztrákot.

²⁾ Kaprinainál: szokatlan lelkekhez.

³⁾ Sándornál: szígyenvallás.

⁴⁾ V. ö. De miért kelljen elvesznünk, avagy kétségben esnünk, míg csontainkban velő, *veinkben vér*, míg Isten mennyországban az mi bizodal-munk lehet. — — — Avagy különböző compositióból vagy-e az mi ellenségünk felépítve? vagy *nem azoktól a vitéz magyaroktól származunk-e mi*, kik kevés néppel számtalan sok ezer pogányokat kergettek? Áfium. 375. l.

⁵⁾ Mindkét másolatban: ingátna.

⁶⁾ Hiányzik Kaprinainál.

siessenek; a tudományt gyűlölők és röstölködők a tanúsáért való fáradságot szomjuhozzák, és a politiában magok nevelését kívánják, és szeressék magok között; hogy a gondviseletlenek gondosokká és serényekké legyenek; hogy a vakmerőjek szemesen és okosan, ne álmosan, hanem ugyan merészen viseljék magokat, de mindenkoron az igaz okosságot kövessék, s ne csak kívánságokat; hogy az álmosok vigyázókká legyenek; a részegesek a józanságot kövessék, szeressék; az igen vendégeskedők a mértékletességet tartsák meg; a rút életű[e]k¹⁾ tiszta életben foglalják magokat, mértékletesen éljenek; azok, kiknek maradékok nincsen²⁾ és kívánják, hogy legyen, (és)³⁾ az áhítatosság gyűlölők, az Isteni tiszteletben igen foglalatoskodjanak. Végre, hogy azok, a kik nem szeretik az *ilyen oktatást*,⁴⁾ azt igen is fogadják, szívekben béplántálják, oltsák, és teljesen megtartani igyekezzenek; siessenek minden jókban nevelkedni, hogy birodalmunk segítségére alkalmasak, s hasznosak legyenek mindnyájan.⁵⁾

De leginkább a főfő rendekben kívántatik ennek foganatja, hogy szegény eldülő s romlandó országunknak s birodalmunknak mindenek felett való böcsűjére, jobb rendelésére, megtartására, építésére, és nevelésére felindíttassunk;⁶⁾ és hogy mindezeknek gyümölcsösebb⁷⁾ megteljesítésére nagyobb áhítatossággal, buzgóbb szívekkel a Mindenható Úr Istentől szerencsét és segítséget kérjenek.

Induljanak tehát, gerjedjenek fel; semmi uttal el ne mulassák! Úgy légyen meg!

Ha mindezek s mások is nem serkentnek, gyűjtnak fel bennünket nagyobb gondviselésre,⁸⁾ tehát előttünk a veszedel-

¹⁾ Kaprinainál: életük, Sándornál: életök. Előfordúl e szó ily alakban az Oktatásban is.

²⁾ Kaprinainál: nincsenek. Zrínyinek 1656. aug. 2-án született egy leánya. Fia sem volt még. Vitny. lev. M. Tör. Tár. XV. 29. 30.

³⁾ Kaprinainál e szó hiányzik.

⁴⁾ Ezt adta czímül utolsó munkájának is. Zrínyinél a kissébb mű: discursus (1653-iki emlékirat, Mátyás király életéről, a szerencséről stb.), a nagyobb: tractatus (Vitéz Hadnagy, vagyis az egybevett összes aphorismák és hadi discursusok), a terjedelmes pedig: oktatás. Ilyent eddig kettőt ösmerünk tőle: a Siralmas Panaszt és az 1664-iki emlékiratot. Az Áfium terjedelme daczára is csak discursus neki. Így nevezi pl. a 387. lapon.

⁵⁾ A mű befejezésénél a tartalom ily magvas összefoglalását lásd Zrínyinél az Áfium, vagy akármelyik discursus végén.

⁶⁾ Itt megint elárulja titkolt főrangját.

⁷⁾ Kaprinainál: gyümölcsös.

⁸⁾ Az Áfiumot is szakasztott ily feltételeesen végzi be.

münket szemeinkkel látván, nyilván kész akarattal megyünk a veszedelemre, és romlásra; nem különben, mint a nagy háborúban és tengeri habok között lévő hajós, ki hajójában ¹⁾ túnyasága és röstsége miatt álmodozván, vesztiben hagyja hajóját, vastag gondolatlansága ²⁾ által maga oka elmerülésének, mely éktelenségénél ³⁾ nagyobb gyalázat és szégyen nem lehet az ég alatt.

¹⁾ Kaprinainál: hajóban.

²⁾ U. o. gondolatlanság által. Nem véljük fölöslegesnek itt megjegyezni, hogy a gondolatlanság (v. ö. Zrínyi munkái 224. l.) és ugyancsak a munka folyamán eléjött gondatlanság (u. o. 224. 308. l.), továbbá nemlenség (306.), talám (329. 331. 337.), hiszem (237. 302. 396.), másuwa (347.), penig (250. 259. 260.), hedban (104. 268. 286.), teként (356.), kénszerít (374. 382. 387.), segít és segít (35. 318.), segítség és segítség (42. 90. 318.), serény és serénség (337. 338. 395.), reménség (311. 316. 332.), tanúság (204. 241. 313.), szerint és szerént (232. 239.), hírságos (334. 337. 353.), írnia és írnya (198. 229. 258. 310. 334.), aztat (218. 220. 245.) és eztet 346. 380. 396.), politia (373.), officer (389. 390.), spanyor (283. 397.), velenczés (230. 352.) stb. manapság szokatlan szavak Zrínyi szokott szókincséhez tartoznak és munkáiban számos helyen volnának kimutathatók.

³⁾ Kaprinainál: éktelenségnél, Sándornál: iktelenségnek.

Közli: KANYARÓ FERENCZ.

SZANISZLÓ ZSIGMOND NAPLÓI.

(1682—1711.)

— ÖTÖDIK KÖZLEMÉNY. —

Annus 1699. Deo volente et auspice incipit, quem Deus in nomine sui dilecti filii ut foelicitet, precor.

J a n u a r i u s.

Domine adsis nobis in nomine D. (omine) N. (ostri) J. (esu) C. (hristi)!

26. Praescriptus meus filiulus infirmare incipit.

27. Eidem per sacrum baptisma nomen Albertus donatur, qui licet in nativitate Samuelis nomine insignebatur, verum in matris gratiam et honorandissimi mei quondam parentis Alberti Szaniszló memoriam mutari placuit; cui Deus optimus maximus propter suum filium dilectum ut per suum spiritum adsit et in emolumentum ecclesiae salvum et incolumem ad multos annos superstitem et vivacem permittat, humilime oro. Amen!

28. Kezdet jobban lenni, Istennek hála, az gyermek. ¹⁾

M a r t i u s.

Domine ne me derelinquas!

19. Kezdet az kűs fiacskám igen rosszúl lenni az torkával, mely nyavalya ugyan közönséges most Isten ítéletiből.

20. Felette elnehezedett az gondoláival; hivattam borbély Mátét, ki is Isten után használt neki.

21. Kezdet az jó Isten jóvoltából az gyermek jobban lenni. ²⁾

¹⁾ Februariusról nincs feljegyzés.

²⁾ Áprilistról szintén nincs feljegyzés.

M a j u s.

Deus sit nobiscum!

11. Vöttem számban keves számú juhaimat, Isten segítségéből ¹⁾).

J u n i u s.

Domine sis auxilium meum!

20. Mentem esperest urammal az synatban Kolosvárra. — Eodem nyavalyás Székely Zsigmond egy [felülírva: »kolosvári«] Makrai István nevű mészáros emberrel öszveveszvé, mind az kettő ittas lévén, az mészáros először az maga háza ajtajában megütvé, amaz az ajtószegző-fát kapván, úgy ütötte, hogy mindjárt megholt. Uram, az te szent fiadért oltalmaz minden gonosztól és légy kegyelmes védelmezőnk.

21. Allott be az synat. Vötték fel Dersi Pál uramat újjalag tisztiben, de erőss fenyték alatt. — Vendéglettem meg vacsorán az papokat.

22. Jöttem virradtig haza. Iktattam el Háromszék felé Székely Zsigmondot.

J u l i u s.

Uram, légy kegyelmes nekünk!

1. Indítottuk meg az békességet.

4. Jöttek ki az sérelmesek; eskettek az gyilkosság felől.

5. Békéllettünk meg az sérelmesekkel Makrai Istvánnéval és Makrai Mihálylyal in fl. 200 et 50 véka búzában, az pénzt meg is attuk.

16. Jött haza Székely Zsigmond.

19. Követett ecclesiát. Uram légy irgalmas néki!

M e n s i s A u g u s t u s.

Domine sis propitius!

Nb. Rakattam, Isten kegyelmességéből három asztagot ősz-búzából. — Az magnak való asztagban vannak gel. 370, az másodikban — — — — — gel. 464, az harmadikban — — — — — gel. 541=1375. — Uram szaporíts meg az szegények szerencséjére, ecclesiám hasznára. ²⁾)

Vége Istennek hála, ez sok terhes szolgálattal való esztendőnek.

¹⁾ Negyvennégy sor. Kihagytam.

²⁾ Szeptember—deczemberről nincs feljegyzés.

Annus 1700. divino sub auxilio incipit.

Januarius, Februarius, Martius, Aprilis
[kihúzza: »Majus«] jóllehet sok terhes dolgokkal és újságokkal teljes volt, de sokféle distractióim miatt nem írtam semmit!¹⁾

Annus 1701. divina affulgente gratia incipit.

Úgy ezen esztendőben is, mivel az sok terehviselés csaknem az földhöz raga(s)ztott, nem érkeztem az üdőkben esett sokféle emlékezetes dolgokat írni. Ez esztendő: tavaszi nagy dög, hó és hosszas meleget és szárazságot tartó caniculával az többi között emlékeztetre méltó. Az is jegyezhető, hogy az üdökhöz képest, kivált az sokáig tartó tavaszi hó miatt, reménségben meghűlt emberek búza- és borbéli terméssel megviga(s)ztaltattak Istentől.²⁾

[Augustus.]

4. Augusti. Estve született küs leánykám Kata, kit Isten ő felsége éltesen az maga dűcsösségére, ecclesiám épületire, az igaz hűtben nevelje és holtig abban tartsa meg. szent fia kedvéért. Amen!

[September.]

22. Septembris. Jegyzette el jövődöbéli házastársul, becsülletes jóakaró(i)m jovallásokból, Istennek ő felségének kiváltképpen való vezérléséből, nemzetes Pápay Ferencz az én elsőszülött leányomat, Sárát. Meg is eskették ez nap. Az jó Isten ő felsége továbbra is őket boldogítsa, magok és szüléjek vét két szerelmes fia kedvéért ne tekintse, hanem tökéletes egymás-szeretetiben sokáig, jó egészségben éltesse, virágoztassa maga és áldott fia tiszteletire, ecclesiánknek szaporítására és építésére, nekünk is, szüleinek mindkét részről, örömünkre. Amen! [Széljegyzet, erősen kihúzza: »Nb. Istennek ítéleti volt rajtunk!«]³⁾

Annus 1702. divina gratia aspirante incipit.

Januarius.

Domine Deus sis adjutorium in nomine filii tui dilecti!

15. Jó reggel jött szomorú hírünk, hogy az urat, Sárosi János uramat, arestalták Fejérváratt. Uram, légy segítségünk!

¹⁾ De az a baj, hogy ez évi majus—december hónapjairól sem tett jegyzeteket.

²⁾ Január—júliusról nincs feljegyzés.

³⁾ Október—deczemberről nincs feljegyzés.

18. Jött ide Tordára az kimenő Hochenczoller regimentje: commendálta az vice-colonellus Michael Philippus de Harchleben (Hartleben) ab Angel-Hauzin [Angelhausen].

21. Ment el innen Kolosvárhoz az nap; elég bajom volt miatta s külömben is rosszúl voltam.

26. Jött ide Kolosvárról az jesuiták pater provincialissa pater secretariussal; velek volt pater Kapi, az kolosvári plebanus - az mint ők mondják, — és az szebeni pater prior is.

27. Rosszúl voltam; az nap megszabadúltam az calculustól [hólyagkőtől], Isten jóvoltából. Uram ne hagyj! Nh. járta el házam népét az rettenetes szemfájás.

26. virradólag kezdett nekem is az bal szemem fájni, 27. az jobb szemem is, 28., 29., 30. egészen elfogta igen vastagon az vérmesség úgy, hogy az házban mindenütt nem láthattam napal, gyortyánál pedig mondani semmit.

Vége Istennek hála ez holnapnak. Ezen holnap példa nélkül való sáros és fekete volt.

F e b r u a r i u s.

Domine ne deseras!

1. Februarii. Az német borbély holmit eresztett az szememben, Istennek hála tapasztalhatóképpen használt.

28. Februarii. Lött az leányom lakadalma Pápai Ferenczel. Volt Istennek hála elég tisztességesen. Megjegyezhető dolog, annyi sokféle ember között csak egy ón tál vagy tányér is el nem veszett. Három nap alatt elég nagy frequentia tartott; semmi veszekedés vagy ember-bestelenítés nem történt. Isten ő felsége továbbra is őket szentelje és áldja meg! [Szeljegyzet későbbi kézzel: »Nh. de elég szomorú vége volt, mivel esztendeig is nem voltak együtt. Elég alkalmatlan emberre akadtam volt. Istennek nagy ítéleti volt rajtam. In anno 1703. el is választattam tőlle, és az leányomnak ad secunda vota szabadság adatott neki is, az mely ritka példa.«]

Vége, Istennek hála, ez holnapnak. Ez holnap hol szára(s)z és meleg, hol esős üdő(vel) minden hideg nélkül mult el.

M a r t i u s.

Domine venias in adjutorium meum!

1. Martii. Ment el az nász az menyecskével délután két óra után. Elég vígan voltak, de az derék vendég helyben volt úgy, hogy az asztalok egészen betöltek. — Kereszteltettem ez nap kius leánykámot Katót, kit is Isten szenteljen meg! Adtam Pápay [kihúzza: Ferenczné leányomnak ez szerint.]¹⁾

¹⁾ További feljegyzés nincs.

8. Kezdettem rosszul lenni; rossz helyt való nyavalyám volt, némelyek sül(y)nek mondták. ¹⁾

19. Érkezett ide Hannover regimentje vice-collonellussa 3 companiával és az stab(b)al.

21. Ment el egy corpusban az egész regiment Magyarországra felé. U. S. M. [valószínűleg: »Uram szegyenítsd meg.«]

22. Kezdettem, Istennek hála, jobban lenni.

28. Mentem az feleségemmel Járában Pápai uramhoz sok hivatal [hívás] után. Nb.

30. Jöttünk haza, Istennek hála.

A p r i l i s.

Uram légy segítségemre az enyhülésben!

2., 15. Hozattam fel Járából az leányomat urastól.

1., 7. praesentis. Volt nállam Pápai Zsigmond uram feleségemmel, Pápay Ferencz uram és az leányom. Elég vígan voltunk.

8. Hasonlóképpen.

10. Similiter.

11. Mentek el.

M a j u s.

Domine sis mihi propitius peccatori!

19. Volt filialis Járában.

24. Vöttem számban kevés számú juhaimat, Isten engedelmeséből ²⁾

J u n i u s.

Uramisten légy kegyelmes mi nekünk!

29. Maji. Vöttem purgatiót; igen megtisztított.

30. Könnyen voltam.

31. Vágattam eret; estve felé igen rosszul voltam az calculus [hólyagkő] miatt, egy darab ment is el töllem.

1. Junii. Mentem Komjáczegre igen betegen; ismét az calculus háborgatott.

2. Jöttem haza; szabadultam meg más rész calculustól. Uramisten szánj meg és szabadíts!

3. Jött ide Tordára az angliai az török-portán 11 eszten-deig resideált követ. Nb. az ország mindenütt szerfelett való provisióval látta, úgy az generalis és commissió nagy reverentiával; gróf Bethlen Sámuel uram volt az commissarius mellette; 75 szekere, sok vezetéki, igen terhes öszvéri három hintóval, azokon is terhes ládák. Szegény tordaiaknak nagy bajok volt.

¹⁾ Aranyérben szenvedett.

²⁾ Harminczkét sor. Kihagytam.

4. Helyben volt Tordán.

5. Indult meg Kolosvárra; az vármegye zászlóstól kísírte Kolosvárig. Gubernator uramék, Haller István uram ő nagyságok több főrendekkel Szamosfalvánál várták, ott megegyezvén igen nagy pompával, sergekkel vitték be Kolosvárra, mindenütt nagy lövést tettek az németek is.

9-dik. Virradólag rosszabbúl löttem az arena miatt.

10-dik. Istennek hála könnyebbettem. — Voltam Istennek segítségéből kün az majorháznál.¹⁾

October.²⁾

Uram Jesus segilj!

8-vára jött az méltóságos guberniumból parancsolatunk, hogy minden ember kétszer Istent szolgáljon, annakutánna vígan legyen azért, hogy az mi kegyelmes urunknak ő felségének iffiú király József urunk ő felsége comandója alatt az idén két hatalmas győzedelmet tartott, egyik volt Olaszországban 15. Augusti, második 9. Septembris Lodna megvétele.³⁾

2. Kezdettem igen rosszul lenni. Eodem könnyebbettem meg az arenából.

4. [Korábban 3]. Haza. Eodem lelt az hideg. 5., 6., 7., 8. [korábban 4., 5., 6.,] hagyott el, Istennek hála.

16. [korábban 9. és 11]. Az sül háborgatott. 17., 18., 19. [korábban 10., 13., 15]. Voltam éjjel-nappal rettenetes kínban, ad 20. virradólag fokadott meg, — rút utálság takarodott ki belőlle. — Kezdettem, Istennek hála, könnyebben lenni. Uram-isten oltalmaz! — Jó feltételemből ezen szabadulásomnak emlékeztire rendeltem diem 19. Octobris annuatim böjtnapnak. Uram segilj meg!

24. Nyúztak konyha szükségére.⁴⁾

Vége ezen esztendőnek, az melyben eleget betegeskettem. Uramisten viseld gondunkat.

Annus 1703. Deo favente incipit.⁵⁾

[Aprilis.]

Mense Aprili holt meg az szegény úr, Sárosi János uram, minekutána méltatlan fogságából elbocsáttatván, Bécsben az felséges udvarban compareálván, ártatlansága napfényre jővén,

¹⁾ Egy sor. Kihagytam.

²⁾ Julius és Augusztusról nincs feljegyzés.

³⁾ Landau.

⁴⁾ Nyolcz sor. Kihagytam.

⁵⁾ Január – márcziusról nincsenek feljegyzések.

ő felségétől haza bocsáttatott, becsülletiben, tiszteiben restituáltatott és az ország gyűlésében jóakarói örömekre, gonoszakarói bosszúságokra tiszteiben fungált volna. Isten annakutána magához vevén az örök boldogságnak csalhatatlan remé(ny)sége alatt ez világi életből tisztes vénségében kiköltözött. Nb. megjegyzésre méltó az Istennek atyai gondviselése sokképpen és sok módon ez emberben. ¹⁾

M á j u s.

Domine sis propitius!

12. Vöttem számban kevés juhaimat, Isten segítségéből. ²⁾

Ezen 1703. esztendőben ³⁾ kezdett az kuruczság Magyarország felől bejöni méltóságos fejdelem Rákóczi Ferencz uram ő nagysága neve alatt.

Előszőr generál Rabutim [Rabutin] bizonyos számú hadakat, vármegyebeli és székelységről valókat küldvén Szamosujvár mellé gróf Bethlen Sámuel uram commendója alatt, az kiket is Sz(ent-)Benedeknél felvervén az kuruczság, sokat levágtak az erdélyiekben etc.

Ennekutánna Boncz(h)idához Thoroczkai István uram küldetvén az székelységgel, az kiket is Orosz Pál uram az kuruczsággal beütvén, őket felverik és Thoroczkai István uramat elfogják. Az mely lövésekre az kolosvári német praesidium is kimenvén, azokon is az kuruczok diadalmaskodnak és az németiket (*sic!*) levágják, etc.

Innen az kuruczság győzedelmesen kimégyen Magyarországra; de elébb ugyanakkor Boncz(h)idától egy Csordás nevű hadnagy Tordára ütvén egy jó reggel, sokat az városiak közül megfosztanak; nekem is jó paripámat, nyergestől, fékestől, pár puskástól, egy rajtam lévő selyem öv(v)el elviszik.

Ezután Gúthi István bizonyos lovasokkal és gyalogokkal Abrugbánya felé bejövén, mi is félelemben voltunk és az kastélyban beköltöztünk.

Ezalatt Gúthi velle valókkal (a) Fejérváratt való németeket megütötték, az kiknek segítségére jövé az szászsebesi németek, megverték az kuruczokat. sokat levágván benne, kivált az oláh gyalogokban.

Ugyan Gúthi december elein az [thoroczkó-]szentgyörgyi várat megvötték [megvette], feladván rendeletlenül magokat az várbeliek, és így ezt az völgyet az kuruczok elfoglalták.

¹⁾ Sárosit illetőleg.

²⁾ Hetvenhárom sor. Kihagytam.

³⁾ De a melyről Szaniszló (junius—deczemberről) keltezett feljegyzéseket nem tett.

Az honnan Zudricsán, Gúthi vicéje, egy falka gyülevész gyalogokkal az Balyika-lyukára reámenvén, próbálgatták, ijesztették, de fel nem adták, hanem holmi discretiót adván az kapitánnak, innen elmentek vissza Thoroczkóra.

Ezután Gúthi Thoroczkóról feljövén az lovas haddal Aranyasszékre, nagy furiával onnan bejövén Tordára, kiváltképpen engemet fenyegetett az sok gonosz emberek vágyára, de Isten szivét megszállván, midőn szállására mentem volna, becsüllettel tractált. Ugyanaz nap Enyed felől az németek [Thoroczkó-] Sz.-Györgyre jövéen, az ott való kuruczság az erdőre kiállott, az várat üdösbik és iffiabbik Thoroczkai Péterék feladván; az német az várat felpraedálván, azután felgyütották az iffiabb Thoroczkai Pétert magokkal Szebenben bevitték. Sz.-Györgyön és Thoroczkón nagy égetést töttek; az templomunk Sz.-Györgyön elégett, ez nagy tűznek estve felé Tordára meglátszván az égen nagy veressége. Sötét estve Gúthi tőlünk, részegen, maga hadával elméne; kevés üdő alatt Aranyasszékről és Tordáról sokan conjungálták véllek magokat. Az jó Isten tudja, mennyi félelemmel és szenvedéssel éltem, de nyomorgottam mind Szebenből, mind ezektől való rettegetés miatt; az Uristen mégis csudálatosan megtartott.

Ugyanakkor, karácson előtt mintegy tized nappal, baron This [Tige] mintegy 2,500 magával reánk jöve és az Keresztesre szállott. Én harmad magammal kinyargalván eleiben, és akkor kuruczok nem levén az városon szerencsénkel, úgy szállott meg az Keresztesen, de az ráczok előre benyargalván, praedáltak, de türhetőképben.

Tőlünk megindulván, Deés felé ment; Dést nagyrészint elégetvén. Onnan megtért. Mentem eleiben szintén [szinte] Patáig, együtt jövéen vissza véllek. Szállottak Sz.-Mihályfalván alól az víz mellé, szintén karácson szombatján; az honnan reggel megindulván, Sz.-Mihályfalvát, Kövendet, Bágyont, és Kercsedet felégették. Oh ki nagy félelemben voltunk! de az Uristen mégis megoltalmazta.

Az német elmenvén Szebenben, engemet az Beliál tiai azzal árultak el, hogy én éget(t)ettem el Aranyasszéket, Tordát azzal oltalmaztam meg; az mely kárhozatos hazugság volt. Gúthit annyira felindították volt ellenem, hogy dobott üttetett, elkészült, hogy reám jöjjön és maga lödözzön meg; némely jóakaróim alig csendesíthették le.

Míg az német Deés felé járt, Gúthi Balásfalvát megütötte, az holott gróf Pekri Lőrincz uram szintén akkor gyütötte az vármegyéket; Balásfalvát megvévén, Pekri uramat némely nemesekkel elfogván, úgy külte ki urunkhoz.

Ilyen tragoediákkal végeződött ezen boldogtalan esztendő.

Annus 1704. cum bono Deo incipit.

1. J a n u a r i i jöttek be hozzánk és szállottak be az városban Gúthi István, Kaszás Pál, Vajó András, ezeres-kapitányok, az magok ezereivel, Csűrüllye is vélek volt mintegy háromszázad magával. Oh Úristen, mennyi szenvedésim voltak! Az az veszedelmes Kaszás Pál, az többivel együtt, úgy akartak, hogy az kastélyt felverjék, de Gúthi resistált és semmiképpes nem engedte; ekkor ő általa tartott Isten meg.

3. Innen elmenvén magok-csinálta láрма után, mivel még itt Gúthira akartak támadni, de nem mertek el nem jöven még nyavalyásnak az órája, megindultak, Kaszás Pál, Vajó András és Csűrüllye visszamentek Kolos fele, Gúthi pedig Székely-országra [a székelységre] fogott.

Ez alatt, egy hajnalban, ilyen álmat láttam: mintha én Tordán az mi scholánkban volnék, az hova Gúthi utánnam küldött és úgy hivat; én nagy félelemmel megyek. Mikor az sikátoron az piacz felé kimennék, hát Gúthi István földi(g) érő fekete ingben, hajadon fővel, mezitláb az piacz közepin áll és egy pár pisztolyt vévén kezében az mü templumunk felé tartja, mintha löni akarna, de el nem sülének és szót nem adának; azmint az puskákat fogta szín(t)azon formában letészi, vészen más hasonló pár puskát, és az alsó templum felé tartván mintha löne, de csak úgy jára véle, mint azelőtt, és azokat is az alsó templum felé, mint kezében volt, letevé.

Székely-országra menvén, az mint felyebb íram, az udvarhelyi várban német praesidium levén reájaszállja [reászáll], kiket is mind ijesztéssel, mind szép szóval arra vészi, hogy feladják neki az várat. Itt Udvarhelyszéket, Háromszéknek egy részit és Marusszéknek más részit felvevén, lovassal, gyaloggal, nemességgel s földnépével megyen Segesvár alá, az holott is feles német praesidium volt. Az várost hamar megvérszi, az német feltakarodik az várban, kinek is az kapuját, az várost meggyújtván, annak világánál ostromolja, és mintegy desperatióban esvén az németek, az kaput oltalmazni kezdik egész erővel, az holott midőn az gyülevész nép hullni kezdett volna, recedálnak és az városban sokat praedálván, kimennek.

Ezalatt Szebenből baron This feles lovas és gyalog németekkel Segesvár felé indulván egész munitióval, Gúthi István is az ő rendeletlen hadával eleiben megyen, de nem tudta az német ilyen készülettel való jövéset, és midőn Holdvilágra [Halwelegen] jött volna, bizonyoson meghallja az német jövetelét, és nagynehezen, mint olyan harczra szokatlan gyülevés(z) népet, öszvervén, kinéggyen az faluból eleiben, az holott is első lövésre az székelység megszalad, az kiket is az rácz, némettel együtt, meg-

üzvén, igen felesen levágnak benne, többet négyszáznál. Itt az megmaradt székel elszéled és haza oszolnak.

Innet Gúthi visszajővén velle való kevés katonákkal, beszállt hozzánk húshagyókedd előtt, és ott részegeskedvén és paráználkodván éjjel-nappal, húshagyókedden Kaszás Pál, Vajó András, Csűrüllye vellek való ezerekkel mintegy nyolcz óra tájban bejővén, melyet Gúthi midőn eszében vött volna, lóra ülven kijő az piacra, az holott véletlen egy katona nyakon ölelvén és sokan körülvévén, az lóról lehúzzák, részegen nem is tudott félni, az kit az földön (éppen azon az helyen, az hol én láttam volt álmban, az mint felyebb megírtam) lövik, vágják és megölik; megfosztván, meztelen hasra fordítják és ott is halva farban vagdalják, az mellette való katonákat is kergették, fosztogatták, rút, illetlen dolgokat cselekedtek; azután az városból elmennek. Itt tölt be az Gúthiról való álmam.

Mense M a r t i o. Hajnal tájban láttam ilyen álmot: mintha én Fejérváratt egy nagy háznak folyosójá[n] volnék szép tiszta nyári üdőben mintegy nyolcz óra tájban, tekintek, hát az fejem feliben az ház sendelyereszére (!) egy nagy örög sas szállott, az hova szép-óvást felnyulék és az lábait megragadám, és onnan levonván az honalyam alá vevém; az melyért más nagy sas csapkodván az sendelyre az után is felkapok és megragadván az farkát, azt is megfogom, az ki is az kezem fejét megvágja, de úgy teczett fájása, mint egy veréb csípése; és ezt is az más honalyam alá vevén, úgy megyek le az folyosóról egy hosszú grádicson szép pásintos nagy udvarra, az holott sok emberek állottak és úgy csudálták mint fogtam és viszem az nagy két sast; azonban úgy tetszik, mintha Tordán az én piaczi házamnál volnék és az házban az sasokat elbocsátom, az egyik elakarván szaladni, mondom az gyermekeknek, hogy ne hagyják el menni, az melyet az kisebb leánykáim megfogván mazzaggal, megnyugszik, az másikat kezemben részem és egy puszta deszkás ágyban hanyottá fekvén, az sas mellettem elnyútozik, hogy az két szárnya fejemet és lábomat elérí, úgy nyugszunk csendesen etc. Uram, add jó végét etc.!

Ezen martiusban onnan kívül, az fejedelemtől, Thhoroczkai István uram Vay Lászlóval beküldetvén az itt ben lévő hadak mellé, melléje revén generális Thhoroczkai István uram az hadakat, kezdték Szebent portázni, de kivált az Kaszás Pál hada csak oldalt járván sok százsz kastélyokat vertek és praedáltak fel; Tordáu szünetlen volt az kótyavetye. Ezalatt Teleki Mihály uram is beérkezik melléjük.

Item az urak tetszéséből nemes Torda, Kolos és Doboka vármegyék urunkhoz követeket küldnek; Tordavármegyéből engem választottak. Az hova 13. M a j i megindulván, találtuk urunkat az Duna mellett, Sóth nevű falunál táborban. Én perorál-

tam urunk előtt. Az Dunának innetső ágát akkor köttette urunk és az innetső végén nagy sánczot csináltatott, melyre lövő-szer-számokat vontak; túl az Dunán Földvárnál más sánczot csináltak fenn az tetőn.

Innen tízed nap után visszaindulván, jöttünk be gróf Pekri Lőrincz és Mikes Mihály uramékkal és magyarországi Radvánczki [Radvánszky] János úrral.

Mense J u l i o. Fejérváratt az országos gyűlés lévén, közön-séges akaratból minden státusok megegyezéséből választottuk nemes erdélyországi fejedelemségre II. Rákóczi Ferencz kegyel-mes urunkat, és ott conditiókat is írtunk. Fő-követnek ő nagy-ságához rendeltetett gróf Mikes Mihály uram. Uramisten, áldd meg ez mü munkánkat!

Item. Az üdő alatt, míg mü Magyarországbán jártunk, Thoroczkai István uramnak felatták [Kerellő-] Szentpált az né-metek etc.

Circa 8-vum Septembris generalis Thoroczkai István uram, más maga-nadczó [nagyzó] tudatlan emberek ingerlésére, Szeben alá kevés haddal menvén, onnan az német lovas és gyalog, velek való ráczokkal kijövé, megnyomják, megverik és megüzik az kuruczokat, sokat levágnak benne.

Innen Thoroczkai István uram az elszélett haddal jövé, Tordára, odagyülekeznek. Azalatt Rabutim Szebenből kijövé, Dévára megyen, az melyet megrak újjalag éléssel.

16. Septembris születik ez világra az én leánykám Küsanna, kit is Isten éltesen maga neve dücsösségére etc.!

19. [September.] Szólította ki az Isten az én édes anyámat ez világból hajnalban, midőn élt volna ezen nyomorúságnak völ-gyén mintegy 70 esztendő; kit is temettünk el, Isten áldásából szép üdőben és csendességben. Nyugassa meg az jó Isten és ser-kentse fel az utolsó napra, és vigye be szent fia által az örök dücsösségben. Amen!

Rabutim kijövé Szebenből az ott levő haddal, indul Kolos-vár alá, az melyet is egynehány hetek alatt az úr, Teleki Mihály uram obsideált. Generális Thoroczkai István uram az hadakkal innét az Maruson; Rabutin Kocsárdnál az Maruson általjövé, Egerbegy felé az Aranyason általmegyen, az kuruczok Torda felé; az városiak elfutnak; én is az feleségemet és cselédimet Jára felé kültem, magam visszamentem és az tordaiakkal meg-indúltam mintegy 80 lovassal Kolosvár felé az tábor után.

3. Octobris délután, mintegy [egy?] óra tájban, midőn Ajton felé mennénk, az elől járó visszajövé megmondja, hogy az német tábor ben az völgyön Sós völgy felé takarodik; mi is felmegyünk az ajtoni tetőre, onnan megyünk Györgyfalva felé az tetőre és úgy látjuk; onnan nézzük mint takarodik be az

német az Sós-völgyre. Másfelől az műenk [mieink] is elhagyván akkor hajnalban az obsidiót és az generalissal megegyezvén, az német eleiben állnak rendelt seregben, és délután mintegy 3 órakor (délután) kezdnek az két fél gyalogság öszvelőni toroczkokkal. Azalatt az kuruczoknak balszárnýában Kaszás Pál mintegy 1500 lóval az tető felé megyen, az kinek ellenében [kitörölve: »ügy«] mintegy 60 német indul, az kiket Kaszás Pál be nem vár, hanem gyalázatosan, mint áruló, megszabad; melyet eszében vévén az völgybeli kuruczság, az is elfut, az kikben sokakat levágnak, az gyalogja többire ott vész, az lövő-szerszámokat is elnyerik. ¹⁾ Generális Thoroczka uram urunkhoz kimegyen.

Gróf Pekri Lőrincz uram az hadakat öszvegyüti, és Rabutin bemenvén [bement] Szebenben, minekutánna Kolosvárból az praesidiumot kivitte és az vár falának egy darabját felvet(t)ette. Az kuruczság ismét az országot elfoglalja. Karácson előtt urunk gróf generál-marschall Forgács Simon urat ő nagyságát beindítja feles hadakkal; egy rész haddal Györki [Gyürky] Pál és Vas Sándor előre bejönek.

Vége egy boldogtalan esztendőnek is etc.

[Egy 4-r. betett lapon:]

Annus 1705. cum divina gratia incipit.

J a n u a r i u s.

Uram légy velünk!

Gróf generál-marschall uram, Forgács Simon uram ő nagysága is német és magyar hadakkal beérkezik Kolosvárra feleségestől, gyermekestől egész pagásiával. Volt hírével Kolosvárnak. Itt sokat mulatván, Gyürki Pál uram az több hadakkal az Küllő mellett quartélyozott. Az ki is Meggyes alá menvén, az meggyesi német és loboncz kiüt és megszalasztja, egynehányat az magyarokban levágnak és elfognak, az Gyürki Pál uram szánját, hat szekeres-lovakkal, elnyerik.

Kolosvárra gróf Pekri Lőrincz uram is bemenvén, ott csakhamar az generális és ő nagysága [gróf Forgács Simon] között nagy gyűlölség támad, az ki is noha látszatik csendesedni, de ki nem aluszik.

Februariusban Forgács úr kimegyen Kolosvárból (Szamosújvárt is feladják az németek) minden cselédestől Marus-Vásárhelyre, onnan Segesvárra, ott hagyván cselédit.

Áprilisben megszállják Meggyest az magyarok, az holott is az sok szép haddal sok üdöt veszteget az generális sokak csudájára.

¹⁾ Lásd vizaknai Bricciust (jegyzeteim.)

Én is megindulok betegen Segesvárra az computusra. Istenem, sok szenvedésim ne felejts(d) el! Onnan jöttem Meggyes alá. Ott elvégezvén dolgomat az nemes vármegyének (ha mások meg nem gátolták volna) nagy hasznára, indultam hazafelé 28. Aprilis.

Meggyesi táborban 1. Maji haza törvénye ellen vármegye gyűlését tartván, három vármegyének: Torda-, Kolos-, Dobokának mindazon tiszteit, kik urunkhoz Magyarországra kimentünk, Pekri uram kihánta; én ugyan nem busultam rajta, jóllehet ott nem létemben engemet is az főbiróságból kivetett etc.

Mense Junio Meggyest az németek feladják.

Ugyan Juniusban engemet Forgács uram fegyvermesternek constituál. Kezdettem Thoroczkon az kardcsináltatáshoz és az puskacsők csináltatásához, az mely még Erdélyben nem practicáltatott.

Juliusban az harsági [hassági = Haschagen] táborban Forgács uram özveveszván Pekri urammal, Pekri uram az táborból elment házához, onnan ki urunkhoz.

1705. 9. Maji. Számban vévén az juhokat Isten kegyelméből, találtam ez szerint. ¹⁾

Hogy penig ezen esztendőben [1706.] ennyire elfogyott az tavalyi veszedelmes futás és széna nélkül való tél (után), melyben nem reméltem, hogy fele is megmaradjon, vagy inkább hittem, hogy az ellenség miatt egészszen kipusztulok; de hogy reménységem felett ennyi maradt, legyen dicsősség Istennek etc. ²⁾

ANNO 1705. NOVEMBER.

Uram légy segítségemmel!

Ezen holnapban, Szentmárton-nap tájban, Magyarország felől az császár armádája bejövén, urunk is előre [az íge kimaradt]. Ő nagysága subsistált Sibónál [Zsibó] és [Magyar] Egregynél. Az armáda, Herbaville general commendója alatt, az zsbói sáncznál bejövén reménsége felett, az holott egy kevéssé az magyar hadak is resistáltak, gróf Forgács Simon generál commendálván őket; de ottan hamar confundálódván, az sánczot, az ellenségnek hadták és elfutottak; az holott is veszhetett az mi hadunkban cir. 2000, az németben penig kevesen. Nb. Mikor az német az sánczra ment, mintegy mélyföldniire volt Károlyi Sándor uram mintegy tízezere magával, — de senkit nem bocsátott az ellenségre. Ezen dolog iránt mind Forgács uramra, mind Károlyi

¹⁾ Ötven sor. Kihagytam E sorokban néhány 1706. és 1707. évi, hasonló természetű, feljegyzés foglaltatik.

²⁾ Későbbi, 1706-iki, beszúrás.

uramra sok panasz és vélekedés volt és balítélet. Isten tudja és magok, etc.! Elég az, mi rajtunk csak megesett az országos veszedelem.

Az földnépe az havasokra futott, az honnan az német és rácز lehajtotta. Mi tordaiak hűtre és gratiára lejöttünk.

Deczemberben két lovas dániai regiment száll Tordára. Ugyanezen holnapban az lovas-regimentek Fejérvár felé mennek és helyében egy dániai gyalog-regiment száll; ennek colonellussa baron de Ende.

Vége ez sok kárral és síralommal teljes esztendőnek.

Annus 1706. Deo volente incipit.

J a n u a r i u s.

Domine sis propitius!

Az Tordán lévő gyalog-regiment elmegyén és azelőtt itt levő [felülírva: »lovas«-] regimenteknek egyike, mely is veres dragon regiment volt; colonellussa: generalis â Gestorf [Gersdorf], vice-colonellus: comes de Visdegracz [Windischgrätz?], fő-strásamester: dominus â Rosiner.

21. Érkezik Szebenből főispán Haller István uramnak ő nagyságának olyan levele hozzám, hogy generalis Rabutin parancsolja, mindjárt menjek Szebenben. Igen nehezen voltam az kö(s)zvényben; oh Uramisten! mely nagy szorongatásban voltam, de azon betegén is magam szekérre tétetvén,

22. megindulok Istent híván segítségül, hogy az oroszlának elnyelni ne engedjen. Az tordaiak mindnyájon oly reménségben voltak, hogy odaveszek, és felém is nem mertek jöni.

24. Érkeztem Szebenben, holott is az Úristen reám oly gondot viselt, hogy igen alkalmas szállásom lött.

25. Löttem szemben Actonnal. 11 napok alatt lévén Szebenben, azalatt nagy félelemben voltam; de az Úristen sokféleképpen mutatta mind utazásomban, mind otlétemben hozzám kegyelmét, kiért legyen örökké áldott az ő neve és hirdettség nagy irgalmassága minden teremptett állat között!

F e b r u a r i u s.

Uram légy segítséggel!

Szebenből, — mindeneknek, kik ismertek és bemenetelemt hallották, reménségek felett — Isten ő felsége megszabadítván, indúltam az nemes ország gyűlésében Segesvárra, az holott is 10 napok alatt kellett mulatnom, és az magyaroktól több szenvedésim voltak — nevezet szerint az gubernatortól, — de az úr, főispán Haller István uram ő nagysága erőssen és szívesen mel-

lettem lévén, onnat is haza bocsát(t)attam. Reméltelen cselédimet is Isten ő felsége egésségben engedi találnom.

Martius.

Úristen légy kegyelmes nekünk!

Volt az németek computussa Tordán, Korda Sigmond uram lévén exmissus commissarius. Ezekre is sokat költöttem. Hallattott, hogy az kuruczság Abrugbányára jött volna. Ezen hír megvalósodván, és Thoroczkóra is feles kurucz érkezvén, az computus elhalad, jöllehet nagyobbára véghezmegyen. Notandum: felette nagy szorongatásban voltam; megfelesedvén az németek Tordán és O-Tordának nagy részit besánczolván, minket az kastélyból is kikuttak és magok elfoglalták. Úristen, te tudod ez télen, tavaszon az én sokféle szenvedésimet, — én ki nem tudom írni, hanem itt megnémulok etc.

Junius.¹⁾

Uram tarts meg az habok között!

Ezen holnapnak fogyta felé megindulnak az németek; röllunk is elmennék az dánusok, minekutána nagy részit az városnak elpusztították volna és az város körül lévő szőlőhegyeket karóitól megfosztották és marhájokkal az földig szőlőfáit kietették és elpusztították. Nem írhatni itt ki az kárt, az jó Isten tudja azokat. Kimenvén Rabutin az hadakkal Magyarország felé, az havason levő kuruczság alájött.

Julius.

Uramisten te légy oltalmunk!

Szállott be az Kajdi (István, kurucz ezredes) gyalog-ezere Tordára. Ez is elég pusztítást tött. Juliusnak az fogytán gróf Pekri Lőrincz uram is Magyarországról beérkezik és Kolosvárnál szerencsésen jár, az ott levő németetekben felesen levágtván.

Augustus.

Domine benedic!

Száll Pekri uram az Keresztes-mezejére; oda gyűlvén az ország népe, itt mustra is lészen. Uramisten, az én sok méltatlan szenvedésimet ne felejts(d) el! Én az sok alkalmatlan és rajtam szerfelett megtódult szenvedésim miatt itt pennámot megfogom etc.²⁾

Vége Isten kegyelméből ez esztendőnek is.

¹⁾ Április és májusról nincs feljegyzés.

²⁾ Szeptember—deczemberről nincs feljegyzés.

Annus 1707. Deo favente incipit.

J a n u a r i u s.

Domine sis protector noster!

Beszterczén lészen az nemes ország gyűlése. — Azalatt baron This az Kajánon ¹⁾ kétezred magával békével bejön és Szebenben kár nélkül bemegyén.

F e b r u a r i u s.

Adjuva nos Domine, ne pereamus.

2. Estve későn jön hírünk, hogy baron This Szebenből kijött felesed magával és Kolosvár felé jön; nagy hirtelen, az mint ilyen tumultusban és véletlen félelemben lehet, ezen éczaka elfutunk az havas felé.

3. Virattig érkezünk Pusztá-Egresre, onnan Járában [kihúзва: »innen az havasra megyünk, Nagy-Okloson subsistálunk«]. Az német Tordán hál egy éjjel, és ki egy, ki más reménységre nézve, sokan honmaradván az városon, és némelyeket szerkerestől visszahozván, egynehány embereket le is vágnak, az fejércselédet megparáznaitják és vélek éktelenül bánnak; innen megyen Kolosvárra. Járából mi is N[agy-]Oklosra megyünk és ott subsistálunk. — Kolosvárnak egy darab falát az német felvettetvén, az praesidiumot maga mellé vévén, visszaindul Szeben felé. Az mü hadaink már akkor Koloson voltak. Az német egy éjjel Ajtonnál hál; innen megindulván, megyen hálni [Székely-] Kocsárdhoz; az mi hadaink is utánna, és ott éjjel őket megütik; az gyalogságnak csak egy része megyen be, az holott az ellenség confundálódik és sokakat benne levágnak és majd az falun által vágják az németeket, az kik is házakat gyútogatván, midőn eszekben vötték volna, hogy kevesen vannak és lovas nincsen [t. i. a kuruczság részéről], recolligálván és csoportra vervén magát, az mi gyaloginkra megyen, az kik már fáradtig vágják az németeket, de senki őket [a kuruczokat] nem segítvén meg, az ellenség szívet vevén, vágják, lövik nyavalyásokat, és az német helyben marad, ő fosztván meg az holttesteket. Mindkét részről mennyin vesztek, mivel sokféleképpen hallatik, én bizonyos számát nem írom; elég az, hogy az ellenséget az Isten akkor úgy kezünkben adta volt, hogy ha egyaránt fogták volna az mijeink, egészszen deleálhatták volna őket; ki minek volt oka, sok szó és vélekedés volt, én arról nem írok, Isten tudója az dolgoknak; Isten, tudom, büntetetlen nem hagyja.

¹⁾ A Déváról Maros-Solymoson át Zarándmegyébe vezető útvonal.

A p r i l i s . ¹⁾

Uram boldogíts minket!

II. Rákóczi Ferencz fejedelem bejövén Magyarországból, az nemes ország gyűlésében Marus-Vásárhelyt nagy solemnitással inauguráltatik ő felsége, kit is az Úristen fejedelmi székiben megerősítsen és mint nemzetünknek édesattyát világ csudájára ellenségén győzedelmessé tegye, és általa annak kevélységét meg-alázza, fiúról-fiúra boldog országlással áldja meg! Én az havason súlyos beteg lévén, nem compareálhattam, azért is cum circum-stantiis nem írhattam.

Notandum. Ezen télen, februáriusnak közepitől fogva egész martiusban, az cselédimen Isten súlyos keze volt. Nyavalyás feleségem felette nehéz beteg volt; húshagyókedden estve kitöri az nehéz-nyavalya, azon éjjel és másnap délig kilencz versben törte ki az nyavalya, kétféle kólyika lévén rajta, orvasság után Isten attól megszabadítván az nyavalyatörés is ²⁾ megszűnt Isten jóvoltából. Mindenikünknek kétszer is holt hírünk indult, mi fen az havason feküvén irtózatoss nyavalyákban. Uramisten oltalmazza többször ily bokros ítéletidőtől.

Erdélyi fő commendérozó generálisnak, felséges urunk kimenvén, hadta gróf Pekri Lőrincz uramat.

Ezen esztendőbeli nyár sok tragoediákkal telik el:

1. Szeredahelynél gróf Csáki László uram és Draguly ezerít az szebeni német felveri; az Csáki uram ezerében több vész el, az Dragulében igen kevés, négy vagy öt.

2. Generális Pekri uram gróf Teleki Mihály uram kolosvármegyei főispánságra való instellálás(á)nak kedvéért Kolosvárra jővén az hadaktól, Szebenből baron This kijövén, midőn az Pekri uramtól Harságnál [Hasság] hagyott commendó, Nagyszegi Gábor uram meghallja, kevés haddal eleiben megyen Apold táján, az hol szerencsétlenül járnak, egynehányat levágnak közüllök, kivált Teleki uram ezeréből; az commendót, Nagyszegi uramat egynehányad magával elfogják. Azon inpetussal megyen Déva segítségére, melyben új praesidiumot hagy, az német és éléssel megrakja. És így megadjuk az instellatiónak az árát! Csak itt az köznéptől sokféle gyanó volt etc.

3. Colonellus gróf Gyulai István uramat Hunyadvárme-gyében az rácz elfogja és Szebenben viszi. ³⁾

A u g u s t u s fogytán hallatik, hogy Rabutim az Dunán általjött 6 regiment némettel és Erdély fele szándékozik.

¹⁾ Márcziusról nincs feljegyzés, okát a lejjebb jegyzetektől gya-níthatui.

²⁾ Görcs lehetett az és nem nehézkör.

³⁾ Május—júliusról nincs feljegyzés.

September közepin erőssen jön az híre (—) és bizonyosan hozzák, hogy az Kajánon akar bejöni. Az hova megyen az hadakkal generalis Pekri uram, solválván az szebeni bloquadát.

23. Mi is indulunk Komjáczegről, Isten ítéletiből Magyarországra bújdosni [széljegyzet más, későbbi kéztől: »Itt indultak bújdosni«¹⁾] két ökör-szekerrel, egy ló-szekerrel, ez eleiben is ökröt fogattam, és az kucsival [kocsival], ez eleiben négy lovat fogattam. Az cselédeket Ajton felé indítottam, magam Kolosvárra mentem.

24. Az Sós völgyiben egyeztek meg az én cselédim az tordai szekerekkel, az hova én is jöttem ki Kolosvárról.

25. Jött ki Kolosvárról Kolosvári Pál uram feleségestől és Isten jóvoltából celebráltatott communió. Ment vissza Kolosvári uram.

26. Innet megindultunk; szállottunk Szamosfalvához.

27. Szállottunk Kajántóhoz. Itt vötte eszében az feleségem, hogy az borsoló-ládáját²⁾ az kucsiból ellopták, az melyben egy ezüst ó, sok jóféle gyöngy volt, maga is az feleségem nem emlékezik mindenre, levelek is voltak benne; vallottam ad minus kárt fl. 100.

28. Innen megindulván szállottunk Baboczhoz [Babucz]. Magam mentem Vaj [Vay] Adám uram eleiben, az kivel Kóród táján löttem szemben; mentünk Kóródhoz, oda szállott az Vay urammal jövő tábor, lovas, gyalog mintegy 2500, négy ágyu is volt vélek. Vacsorán voltam Vay uramnál. Mentem vissza az szekerekhez.

29., 30. Ibidem.

Vége ez holnapnak.

October.

Domine ne derelinquas!

1. Hivatott bennünket az úr, Vay Adám uram Kolosvárhoz, az hova mentem mintegy 16. magammal tordaiakkal. Találtuk ott méltóságos generális Károlyi Sándor uramat ő nagyságát. Ő nagysága küldött el az Marus felé hírt hozni. Vévén magam mellé Bagaméri János uramat, estve megindultunk. Hálni Felekre.

2. Bágyonban, az holott tudtam meg, hogy az német bejött az Kajánon minden bántódás nélkül, közönséges nagy bestelenségünkre. Ugyanez nap Bágyonban vötte el Décei István uram néhai Csegezi György uram relictáját; nem remélhetem jó végét, — mindazonáltal Isten jobban adhatja. Irtam meg generalis uramnak az német bejövételét.

¹⁾ V. ö. Vízaknai Briccius 108. l. a kuruczság Magyarországra vonulását.

²⁾ Fűszertartó láda.

3. Jöttünk vissza az Kolosvárnál levő táborban. Hálmi Kolosvárra bementem.

4. Jöttem vissza az szekerekhez Baboczra.

5. Baboczról mintegy 160 szekerekkel, tordaiakkal, indulunk meg. Hálmi, által Vajdaházán, az füzesi határra.

6. Szállottunk az Almás mellé az Kenderes-Mezőre [Kendermező], Drágon alól.

7., 8. Helyben.

9. Szállottunk Őrmezőhöz. Ezen éczaka állott az lábaimban az kö(s)zvény; nagy kénban voltam.

10. Ott voltam. Küldöttem Szatmárvármegyében az úr, generalis Károlyi Sándor uram ő nagysága levelét vice-ispán uraimnak, hogy subsistentiára az vármegyében helyt mutassanak.

11. Magamat szekérre tetetvén, mentem be, Sibón által, [Szamos-]Udvarhelyre; az több szekereket Őrmezőnél hattam; szállottam cselédimmal együtt.

12., 13., 14., 15. [felülírva:] 16., 17. Helyben. 17 [korábban 15]. Jöttek meg az követek nemes szatmárvármegyei tisztektől; assignálták ideig való szállásúl: Sályi, Porcsalma, Csenger, Újfalu és Dob nevű helyeket.¹⁾

18. Indultunk meg. Széplakon általmenvén, szállottunk az csehi határban Cseh mellé.

19. Cseh mellett elmenvén, szállottunk az olá(h)-nádasai határban. Kezdet az eső esni, ez éjjel nagy hó lött.

20. Helyben.

21. Megindulván, nagy nyomorúsággal általköltöztünk Szilágyszegnél az Szilág-yizén; szállottunk az szilágyszegi határban, Istennek hála megjegyezhető kár nélkül, mindazonáltal nagyobb részin lucskoson.

22. Általmenvén Győr(gy)telken és Pusztá-Bikácza nevű falun, szállottunk az bikáczai szénák közzé.

23. Helyben.

24. Mentünk igen rüt erdőkön által, és egy Hukerucz nevű pusztá falun általmenvén, szállottunk az dobrai határban Dobra mellett. Ezen nap az útban egy etöd-fű [ötöd-fű] tulkom elvesze.

25. Helyben.

26. Dobrán és Bélteken általmenvén, szállottunk Szakas nevű falu mellé. Ezek az helyek igen tolvajokkal teljesek, mivel méltóságos generalis Bercsényi Miklós uram ő nagyságáé és az tisztek is ezekben nem parancsolnak. Itt az szénáért az szakasziak reánk akartak támadni, de hogy felesen voltunk, nem mertek.

27. Mentünk által Erdődön; szállottunk Madarász mellé.

¹⁾ Az napló e helyétől kezdődőleg Szaniszló helyesírása szerint másoltam a helyneveket, nem vevén tekintetbe azok mai hangoztatását.

28. Szállottunk az [z]sadányi határ mellé az Homoród-vizénél.

29., 30. Helyben.

31. Bagamé(r)ivel indultam Károlyban. Hálni Majtinban.

N o v e m b e r.

Uram ne hagyj az mi bujdosásinkban!

1. Ebédre Károlyban. Voltam ebéden generalis uramnál. -- Eodem vissza Majtinban.

2. Az szekerekhez. Repartiáltuk az város [Torda] népét az felyebb megírt falukban; én estem Sályiban.

4. Indultunk meg. Oszlottak az útban kik Dobra, kik Újfaluban. Csengeren általmenvén, szállottunk az jánosi(i) határban.

5. Innen megindulván, az kik Csengerben irattak volt, oda mentek, mi penig szállottunk az jánosi(i) templum mellé, mely is puszta volt.

6. Ott voltunk. Innen az Porchalmára valók oda mentek.

7. Mentünk Sályiban, igen veszett sáros, és rosz emberekkel teljes helyben. Szállottam be Elek György nevű emberhez, de feles cselédi lévén, véllek nem lehettem együtt; harmad napig sátorban laktam cselédimmal, azután mentem magam más házhoz; ott voltam két nap, azután ugyancsak az első szállásra jöttem; ott nyomorgottam, az arenában igen beteg voltam, nagy calculus ment el töllem. U(r) I(sten) ne hagyj!

11. Kültük urunkhoz tordaiakul Bagaméri János és Valants Márton uramékat az téli quartély felől Patakra.

19. Jöttek vissza Patakról és kegyelmes urunk resolútióját elhozták, hogy mű nemes Szatmárvármegyében maradjunk. Melyre nézve az gazdám sütő-házából egy küs, takarékos házat csináltattam, melyben bele is költöztem.

30. Vége Istennek hála ez holnapnak is. Ezen holnap is felette sáros volt ect.

D e c e m b e r.

Uram légy oltalmunk!

3-dik. Érkeztek meg Vallants Mártonék az küs-várdai gyűlésből. Igen rosz hírt hoztak, hogy Teleki Mihály uram mindaddig mesterkedett, hogy Szabolcsvármegyében íratna Tordavármegyét és Kolosvármegyét, s magát Szatmárvármegyében, mely miatt kicsintől fogva nagyig az tordavármegyei(e)ktől elég átok is ment ő kegyelmére, ilyen téli és gonosz üdőben quartélyokból az sok szegénységet hogy bontokoztatta ki ő kegyelme. Nagy dolog legyen, ha Isten előtt feledékenységbn megyen etc.

5. Indultam Szabolcsvármegyében az tisztetekhez. -- Hálni Tunyogra.

6. Hálni Petneházára.

7. Székelyben vice-ispán Zoltán Jósa uramhoz. Ott voltam ebéden. Hálni vissza Tasban, az holott

8. állott be az nemes vármegye gyűlése. Kezdett az nemes vármegye az quartély repartitójához.

9. Ugyanabban munkálódtak. Én nekem quartélyul és Bagaméri uramnak és praedikátorunknak Sz[ent]-Ivány János uramnak írták Mándokot. Indultam vissza. Hálni Pálczára.

10. Ebédre Mándokra. Hálni Nagy-Varsán(y)ban.

11. Vissza Sályiban, holott Istennek hála cselédimet találtam jó egészségben.

13. Kezdett áradni az Szamos, 15. kivetett árkából, példa nélkül nagy volt, malmokat egészen elvitt. Holt az vízben harmad magával az szegény új-tordai Farkas János molnár.

16. Indultunk meg Sályiból. Mentünk el Rápót, Macsa [Matolcs?] és Túnyog mellett. Hálni egy pusztá faluban.

17. Az Karaszna három hídjain nagy bajjal, mindazonáltal Istennek hála kár nélkül költöztünk által. Hálni Küs-Var-sánban.

18. Istennek segítségéből érkezünk Mándokra. Szállottam néhai Juhász István özvegye házához, maga az sütő-házban költözött.

22. Indultam [kihúзва: »Mentem«] Gyulaházára az vármegye gyűlésében. Hálni Bákára.

23. Gyulaházára reggel. Az mi kevesen özvegyülhettünk, exhibeálta vice-ispán Trauzner Tamás uram az urunk ő felsége parancsolatjá(t), melyben parancsoltatik, hogy minden erdélyi ember ad 29. praesentis Tasnádra menjen mustrára, az holott ő felsége is compareálni akar. — Eodem visszamentem Mándokra.

21[korábban 22]. Osztottam ki az mándokiaknak 32 vonó-ökreimet, 8 lovaim az szálláson marattak; tehénmarháimat külttem Sz.-Mártonban, az hova rendeltetett az majorom Demeter, feleségestől, paculárostól. — Magam penig 18-czad magammal Mándokon marattam, az juhaimat is az majorral az mándoki határon hattam.

31. Vége Istennek hála ezen, sok nyomorúsággal teljes esztendőnek. Urísten add végét az mi bujdosásinknak is! Az ősz felette sáros volt, decemberben negyednapig tartó fagya volt az földnek; az vizeknek rendkívül való áradási, az Tisza és Szamos mindenütt kivetett.

Közli: TORMA KÁROLY.

AZ ERDÉLYI MUZEUM

EREDETI OKLEVELEINEK KIVONATAI.

(1232—1540.)

— NEGYEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

417. 1496. jan. 24. A gyulafehérvári káptalan bizonyítja, hogy előtte Pókafalvi Kereki Boldizsár a maga és testvérei Péter és Gergely nevében tiltakozott az ellen, hogy az őseik által alapított pókafalvi kolostort a paulinusok, a kolostor szölleit és örökségeit eladva, a körülbelől 1500 arany forint értékű szent edényekkel, papi öltönyökkel, harangokkal, oltárokkal s egyéb ingóságokkal oda hagyták, és sem az ő kérelmére, sem az erd. püspök Geréb László kétszeri felszólítására, sem később a rendnek a Buda fölötti szent-lőrinczi kolostorban tartott közgyűlése alkalmával, az általa és Drágfi Bertalan erd. vajda embere által tett fölhívásra nem tértek vissza a kolostorba, s miután a közgyűlés elmúltával Erdélybe visszajöttek, az ő többszöri sürgetésére is a pusztán hagyott kolostorba visszamenni makacsul vonakodtak, sőt oda a rend tagjaiból másokat sem küldtek; ennek következtében Pókafalvi Boldizsár és testvérei a kolostort, melyet elpusztulni nem engedhetnek, kegyúri joguknál fogva, ha a pápa megegyezése is hozzá járúl, a szent Ferencz rendi szerzeteseknek adományozták.

Eredetije papíron, a hátára nyomott kerek pecsét töredékeivel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

418. 1496. aug. 10. Vásárhely mezővárosában. Telegdi István erdélyi alvajda bizonyítja, hogy előtte Gyulakutai Miklós, néhai Balázs fia, vallotta, hogy részint a vármegyéken, részint Maros széken fekvő s egyenként megnevezett 29 helységbeli részbirtokainak felét, melyeket idegen kezekből az anyja Zsófia, néhai Györgyfalvi Pál leánya által férjhez menetelekor atyjához hozott vagyonból és pénzből 1000 forint költséggel váltott vissza, ezen 1000 arany forintért anyjának Zsófiának élete hosszág eladta és

átadta, részjóságai másik feléről is úgy rendelkezvén, hogy ha maradék nélkül találna elhalni, az is anyjára szálljon, s annak birtokában maradjon, míg az említett 1000 frtot neki le nem fizetik.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott pecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében*.

Közöltem *Székely Oktl. I. 284. l.*

419. 1497. okt. 19. Róma. VI. Sándor pápa megparancsolja az erdélyi egyházmegyében lakó moldvai püspöknek, a valdhidi plebanusnak és a medgyesi dékánnak, hogy Altenberger Tamás szebeni polgárnak Altenberger Tamás özvegye Afra, néhai ifjabb Vizaknai Miklós leánya ellen bizonyos ingatlan és ingó jóságok ki nem adása miatt indított perében a feleket és tanukat kihallgatva hozzanak ítéletet s azt egyházi fenytékkal is hajtassák végre.

Ered. pergamenen, függő pecsétje hijával, *Ötvös Agoston hagyatéka*.

420. 1498. jan. 4. Buda. II. Ulászló király megparancsolja a budai káptalannak, hogy Alberti Miklóst és Alagi Mihályt, kik azt az ítéletet, melyet a közöttök és Alagi Bekén Dénes és kiskorú fia Gáspár között folyt perben a mult évi Szentgyörgy napi törvényszakon hozott, — jöllehet ő az ország rendei közt akkor Budán kitört zavargások miatt megparancsolta, hogy az ezen törvényszakon tárgyalt s elítélt perek a közelebbi törvényszakra halasztassanak, — magoknak Korotnai János nádori ítélő mester által kiadatták, s tőle végrehajtó parancsot nyervén, Alagi Bekén Dénesnek és fiának a Pest vármegyei Alag és Sikátor és a Nógrád vármegyei Bágyon helységekben lévő részjóságait a nádor és a váci káptalan emberével jogtalanul magoknak foglaltatták, a közelebb mult pesti országgyűlésen hozott s általa megerősített végzés értelmében, vizkereszt után huszonketted napra idézze törvényszéke elébe.

A budai káptalan 1498. jan. 21-én kelt jelentésében.

421. 1498. jan. 21. A budai káptalan jelenti II. Ulászló királynak, hogy parancsa szerint Alberti Miklóst és Alagi Mihályt Alagi Bekén Dénes és kiskorú fia Gáspár ellen a királyi törvényszék elébe Pest vármegyei alagi részjóságukban megidézte.

Eredetije papiroson, zárlatán monyorú alakú pecsét helyével, *gróf Kemény József gyűjteményében*.

422. 1498. február 9. Vásárhely mezővárosában. Telegdi István erd. alvajda bizonyítja, hogy előtte Pókafalvi Kereki Péter Kisfaludi Miklóst többekkel együtt esztendeig ügyvédjévé vallotta.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott csaknem ép pecséttel, *gróf Kemény József gyűjteményében*.

423. 1498. okt. 28. Visegrád. Szapolyai István nádor bizonyítja, hogy előtte Irinyi István és Darai Kristóf és János úgy

egyeztek ki, hogy Irinyi István a nagyanja Darai Klára és szép-
anyja néhai Darai Máté neje után, azok leánynegyede és meny-
asszonyi ajándéka s hozománya fejében általa zálogjogon bírt
részjóságokat, t. i. a Szathmár vármegyei Dara helység és
Vizsolytelek pusztá felét, Darai Kristófnak és Jánosnak vissza-
bocsátotta, azok pedig kötelezték magokat, hogy Irinyi Istvánnak
a 208 arany forint váltáságösszeget jövő Sz. Mihály napjáig három
határidőre a megállapított részletekben lefizetik; mit ha elmu-
lasztának, pénzüket és a jósághoz való jogukat veszítsék el s
azon feljül 600 arany forint büntetésben marasztaltassanak el, s
Irinyi István is ugyanannyit tartozzék fizetni, ha a váltáságössze-
get a kitűzött határidőkben fel nem venné vagy a felvett pénzről
nyugtatóványt adni nem akarna.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott kerek pecsét helyével, a *gróf Eszterházy család cseszneki ága levéltárában*.

424. 1499. apr. 6. Lekencze. Szentgyörgyi és Bazini gróf Péter erd. vajda és székely ispán megparancsolja Doboka vár-
megye tisztjeinek, hogy Losonczi Bánfi Ferencz, István, János és
Imre részére, — kik panaszolták, hogy Esküllői Ördög Simon a
maga ujfalusi halas tavának oly magas gátat építtetett, hogy a
roppant magas víz, a gátat elsodorva, az ő borsai és válaszuti
jobbágyaik több házáat elvitte, melyekben nők s gyermekek is
vesztek el, mi által azoknak 1500 arany forintnál több kárt oko-
zott, azután pedig a gátat újra felépíttette, mi ismét oly árvizet
idézett elő, melyben említett jobbágyaik újra több mint 1500
arany forint kárt vallottak, továbbá Bádoki Ferencz Bánfi János
bádoki makkos erdejét hatalmasul levágatta s ez által neki 500
arany forintnál több kárt okozott, végre ugyancsak Bádoki
Ferencz Bánfi János bádoki jobbágynak Török Dénesnek házáat
fegyveres embereivel megrohantatta, — a hely színén tartson
nyomozást.

Eredetije papiroson, zárlatán veres viaszba nyomott kerek pecsét
töredékeivel, *Mike Sándor gyűjteményében*.

425. 1499. május 15. Kolozsvár. Szentgyörgyi és Bazini
Péter gróf, erd. vajda és székely ispán megparancsolja a kolos-
monostori conventnek, hogy Ilona asszonyt és fiát Gálfalvi
Vancsa Imrét, kik az ellenök Keresztúri Simon által Doboka
vármegyében, Keresztúr és Sárvár közt fekvő bizonyos vitás
földért régóta folyt perben meg nem jelentek, s ezért 27 márka
birság kétszeresében marasztaltattak el, idézze törvényszéke elébe.

Eredetije papiroson, zárlatán veres viaszba nyomott kerek pecsét
helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

426. 1499. okt. 24. Segesvár. Szentgyörgyi és Bazini Péter
erd. vajda és székely ispán megparancsolja görgényi ispánjának

Siklósi Péternek vagy alispánjának, és a Maros széki királybirónak, hogy miután Barcsai Gáspár az ellene Kibédi Dósa Mihály által Kibédén és Szent-Lőrinczen Maros székben fekvő s Örlőcz nembn Szovát ágán őt illető lófőség harmad része iránt indított perben 48 márka azaz 24 arany forint birságban elmarasztaltatott, s a perelt harmad rész lófőség Dósa Mihálynak visszaitéltetett, a 24 arany forintot Barcsai Gáspár székely örökségeiben lévő ingóságaiból, két harmad részben az ő mint bíró s egy harmadban Dósa Mihály részére, hajtásák föl, a visszaítélt harmad rész lófőség örök birtokába pedig Dósa Mihályt igtassák vissza.

Bogdányi Mihály deák által készített egykorú másolata, *Mike Sándor gyűjteményében*.

Közöltem Székely Oklt. I. 291. l.

427. Év n. (XV. száz.) Lépes Lóránt erd. alvajda, Fonói Miklósnak neje Erzsébet nevében tett kérelmére átírja I. Károly királynak 1325-ben a néhai Gáldi Domokos leányai részére kelt levelét.

XV. századi egyszerű másolat papirosos; melyben a szokásos záradék s azzal együtt a kelet helye és évszáma is hiányzik, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

428. Év n. (XV. száz.) A kolozsvári ötvös czéh latin nyelven írt szabályai.

Eredetije pergamenen, könyv alakban 7 negyedretű levélre írva, csonka; első levele hiányzik. *A kolozsvári ötvös czéh adománya*.

Kiadta Finály Henrik, *Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei. II. köt. 5—9. l.*

429. Év n. (XV. száz.) Buda. A budai ötvös czéh értesíti a kolozsvári ötvös czéhet, hogy van közöttök egy Lőrincz nevű mester, ki a mesterséget nem oly helyen, a hol szokás és kell. hanem egy pesti szerzetestől Jánostól tanulta, s kit ők, midőn a budai czéhbe állott, birságra ítélték, melyet az meg nem fizetett s eltávozott; fölszólítja ennél fogva a budai czéh a kolozsvárit, hogy ilyen embert ne tartson a többi mesterek közt.

Eredetije papirosos, német nyelven, a XV-dik század végére mutató írással, *a kolozsvári ötvös czéh adománya*.

430. Év n. (XV. száz.) A gyula-fehérvári káptalan által birt Orbó, Miriszló, Koppán, Gombás, Bakaj és Keretrnök helységek határleirásai.

Egy összehajtott ív papir két belső lapjára írva, XV-dik század közepére valló kéz írásával. Bevezetés és záradék nélkül, hihetőleg a káptalan magán használatára készült másolat a III. Endre korabeli eredeti határjáró levelekből. Erre mutatnak a másolat legutolsó sorában álló következő szavak: »Excellentissimo domino suo Andree etc.«, valamint a határjárásokban említett szomszéd birtokosok nevei is. *Gr. Karacsay Clemence adománya*.

431. 1501. febr. 4. Székely-Vásárhely. Szentgyörgyi és Bazini gróf Péter, országbiró, erd. vajda és székely ispán bizonyítja, hogy Héjasfalvi Geréb Péter a Küküllő vármegyei Sárd határában a Küküllő mellett lévő malomhely őt illető harmad részét Nyujtódi Istvánnak 12 forintért elzálogosította, úgy hogy azon helyen Nyujtódi malmot építsen, melyhez ő annak a maga erdejéből elegendő fát fog adni, a fölépült malom hasznát 16 esztendeig Nyujtódi vegye, akkor pedig a zálogösszeg lefizetése után a malom harmad részét tartozzék neki 200 arany forint büntetés terhe alatt átadni.

Eredetije papiroson, az aljára veres viaszba nyomott pecsét nagyobb részével, *a gr. Eszterházy család cseszneki ága levéltárában.*

432. 1501. május 16. Szent-Ágota. Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf, országbiró, erd. vajda és székely ispán megparancsolja a gyula-fehérvári káptalannak, hogy a Haranglábi Elek és néhai Csulai Vancsa János özvegye Ilona és fia között folyt perben hozott ítéletét, jóllehet a leiró hibájából abban Küküllő vármegye neve helyett Fejér van írva, Küküllő vármegye törvényszéke helyén az ő vajdai embere s a maga hiteles bizonytsága által hajtassa végre.

Eredetije papiroson, zárlatán veres viaszba nyomott pecsét helyével, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

433. 1502. május 23. Pest. Szentgyörgyi és Bazini Péter gr., országbiró, erd. vajda és székely ispán bizonyítja, hogy előtte Kolonics Horváth Miklós kir. főlovászmester Solymosi Lászlót több megnevezett legtöbbnyire erdélyi nemessel együtt esztendeig ügyvédjeinek vallotta.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

434. 1502. okt. 8. Bács. Geréb László kinevezett kalocsai és bácsi érsek megparancsolja a Zlatolczhoz tartozó helységek biráinak, hogy ujonnan kinevezett zlatolczi várnagyainak Haranglábi Eleknek és Bagdi Györgynek engedelmeskedjenek.

Eredetije papiroson, az aljára veres viaszba nyomott gyűrű pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

435. 1503. május 4. Gyula-Fehérvár. Horváth János vingárti várnagy elismervén, hogy asszonya Dorottya, néhai Vingárti Geréb Péter nádor özvegye, megbízása szerint a gyulafehérvári káptalantól kezéhez vette a káptalan azon kiváltságlevelét, melybe át van írva néhai Geréb László kalocsai érseknek s előbb erdélyi püspöknek azon levele, melylyel összes magyarországi s erdélyi jószágait testvérének a néhai Péter nádornak 100,000 arany forintért örökbe vallotta, esküvel, becsülete s összes jószágai vesztese terhe alatt fogadja, hogy ezen levelet legközelebb Budára

vívén titkon magánál tartja s asszonya sérelmére senkinek mind addig meg nem mutatja, míg az a gy.-fehérvári káptalan örökös jószágait, Springet, Drassót, Kissebest, Nagyfalut, Kákóvát, Kápolnát és Lázst, továbbá néhai Fahidi Jánosnak gáldi, mihálfalvi s egyéb Fejér vármegyei részjóságait, melyeket az végrendeletében a káptalannak hagyott, az ezen falukra és részjóságokra vonatkozó levelekkel együtt a káptalannak vissza nem bocsátja, a Geréb László érsek által a káptalannak hagyományozott pénzt és kincseket teljesen át nem adja, s a néhai nádor végrendeletét a káptalanba vissza nem teszi, ezenkívül pedig mind maga az özvegy nádorné mind fő udvari emberei Szentpéteri László és Keserű István esküt nem tesznek s levelet nem adnak, hogy a fentírt visszaadást semmi szín alatt vissza nem vonják s nem akadályozzák, sőt teljes erejükkel azon lesznek, hogy a király a visszaadott jószágokra a káptalannak új adományt adjon; ellenkező esetben a kezéhez vett levelet, a nélkül, hogy arról bárkinek másolatot adna, a káptalannak visszaszolgáltatja.

Szapolyai János erdélyi vajda 1519. jan. 17-én Kolozsvárt kelt ítéletlevelében.

436. 1503. jul. 23. Szent-Demeter. Szentgyörgyi és Bazini gróf Péter országbíró, erd. vajda és székely ispán bizonyítja, hogy Kibédi Bordi Benedek, Vincze fia, és Erzsébet, Szentdemeteri Bordi Imre leánya, s rokonaik Csebi Demeter, Ambrus és György, a Bordi Imre szentdemeteri vízi malmának őket illető részét Nyujtódi Györgynek 9 arany forintért örökösen eladták, oly föltétellel, hogy Csebi Demeternek és Bordi Erzsébetnek, s ha férjhez menend, férjének is szabad legyen azon malmon vám nélkül örölni.

Eredetije papiroson, aljára veres viaszba nyomott kis gyűrűpecséttel, *a gr. Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában.*

Közöltem: *Székely Oklt. I. 303. l.*

437. 1503. jul. 23. Szent-Demeter. Csesztvei Barlabási Lénárt erd. alvajda és székely alispán levele a szent-demeteri malomrész eladásáról. (A fentebbi szám alatti vajdai levéllel szóról-szóra egyezőleg.)

Eredetije, az aljára zöld viaszba nyomott pecséttel, *a gr. Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában.*

438. 1503. szept. 15. Gy.-Fehérvár. Miklós erdélyi püspök azokat a székelyföldi egyházi ügyekre és egyházi törvénykezésre vonatkozó pontokat, melyeket az összes székelység küldöttei Gyergyai Lázár András, Nyujtódi Pál és Szerafin, Laczok Mihály, Benedekfi János, Jobbágyfalvi Tóth Balázs és Petki László a székelyek régi szokásai alapján összeírva elébe terjesztettek, tetzése idejéig helybenhagyja és pecsétjével megerősítve kiadja.

Egykorú másolat, egy ív papírra írva, *Torma Károly adománya.*

439. 1504. nov. 10. Görgény várában. Tarczai János székelly ispán bizonyítja, hogy Barcsai Gáspár egy Bándon lévő gabona asztagját a Szentmihálykövi paulinusok priorjának Antalnak 150 frtéért eladta, úgy hogy azért a paulinusok 125 frtot kész pénzben fizessenek, a fentmaradt 25 forintban pedig adják át neki azt a bándi lófőiséget, melyet a szentkirályi paulinusoknak néhai György bándi plebanus hagyományozott; ezt azonban Antal prior csak abban az esetben ígérte meg, ha a szerzet legközelebbi gyűlése az átadásba bele egyezik, ellenkező esetben kötelezte magát, hogy a 25 frtot Barcsai Gáspárnak a zsinat után harminczharmad napra kész pénzben lefizeti.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott gyűrűpecsét töredékeivel, a *gr. Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában*.

440. 1504. november 20. Buda. II. Ulászló király Lupsai Miklós, Kende és László részére hiteles átiratban kiadja Mátyás királynak 1487. okt. 14-én Offenbánya város részére kiadott kiváltságlevelét.

Eredetije, párjával összeragasztott 6 nagy ív papiroson, rongált állapotban, az aljára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

441. 1505. márcz. 18. Bonczhida. Dobszai Antal és Gesztrágyi Albert Doboka vármegyei főispánok s Girólti Miklós és Göcsi Mátyás szolgabírák a vármegye törvényszékéből bizonyítják, hogy Esztyéni László deák, Szabó János fia, kis-demeteri részjóságát 12 frtéért Ombozi Miklósnak zálogba vetette.

Eredetije papiroson, hátán három gyűrűpecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

442. 1505. nov. 13. Ecsed vára. Báthori András országbíró, szatmári és szabolcsi főispán meghagyja magyar- és tótországi összes várnagyainak és más tisztjeinek, hogy teljes hatalommal hozzájuk küldött embereinek, Lekcei Sulyok Ferencznek és Szirmai Lajosnak mindenben engedelmeskedjenek.

Eredetije papiroson, alján veres viaszba nyomott ép pecséttel, *gróf Gyulay Lajos adománya*.

443. 1506. márcz. 2. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Dobokai Salitiel, ki néhai Angaléta asszonynak, Csehi Pánczél Péter leányának, második férjétől, néhai Dersi Jánostól született leányát Ilonát tartotta nőül, és Zsófia asszony, ugyanazon Angaletának harmadik férjétől Almási Mihálytól született leánya, Pestyéni Már Miklós neje, azokat a Doboka vármegyében Kékesen és Apáthiban lévő részjóságokat, melyek örökség jogán Drági Mártont illetik, de néhai Angaléta asszonynak el voltak zálogosítva s annak halála után leányaira Zsófiára és néhai

Ilonára s örökösöikre szállottak, Drági Mártonnak, ki őket teljesen kielégítette, visszabocsátották.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem 1589. márcz. 20-án kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

444. 1507. jun. 12. Buda. II. Ulászló király Schirmer János brassai bírónak czímert adományoz.

Eredetije pergamenen, függő pecséttel, az oklevél elején festett címmel, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

445. 1507. jun. 30. Héderfája. Héderfáji Barlabási Lénárt erd. alvajda meghagyja a kolosvári bírónak, hogy Gyerővásárhelyi Gyerőfi Lászlónak, ki Kosztka Jánost, azelőtt Gy. Vásárhelyi Salatiel pányiki, most pedig Losonczi Bánfi László glédi jobbágyát, általa letartóztatta, annak részéről szolgáltatson igazságot, vagy pedig állítsa őt a vajda Erdélybe jövételekor annak törvényszéke elébe.

Eredetije papirosan, az aljára nyomott ép gyűrűpecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

446. 1507. nov. 13. Buda. Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf, országbíró, erd. vajda és székely ispán bizonyítja, hogy előtte Székely Ferencz, néhai Bertalan fia, egész Kisfalud helységét Maros széken, nemesi udvarházával, a Maros vizén lévő malnával s három lófőségével együtt 1000 arany forintért Gyergyai vagy Szárhegyaljai Lázár Andrásnak örökösen eladta.

János király Segesvárt 1538-ban kelt ítéletlevelében, *a krasznoi Cserey-könyvtárral együtt vásárolt oklevelek közt*.

Közöltem: *Századok*. 1875. 613., 614. l.

447. 1507. nov. 21. Buda. II. Ulászló király szóról-szóra átirván azt az örökbevalló levelet, melylyel Székely Ferencz a Marosszéki Kisfalud helységet minden székely örökségével, t. i. három lófőséggel együtt Gyergyai vagy Szárhegyaljai Lázár Andrásnak 1000 arany forintért örökösen eladta, ezen eladásra királyi megegyezését adja, s egyszersmind az abban netalán lappangó királyi jogot is Lázár Andrásnak adományozza.

János király Segesvárt 1538-ban kelt ítéletlevelében, *a krasznoi Cserey-könyvtárral együtt vásárolt oklevelek közt*.

Közöltem: *Századok*. 1875. 612—615. l. — Kivonatát, Eder után hibásan 1508-ra téve, kiadtam: *Székely Oklt. I. 320. l.*

448. 1508. jan. 20. Buda. II. Ulászló király, Lekcsei Sulyok Ferencznek, a királyi cancellaria jegyzőjének s testvéreinek Istvánnak, Balázsnak, Györgynek és Andrásnak, s nagybátyjoknak Lajosnak új adományt ad a netalán lappangó királyi joggal együtt az általok eddig békésen bírt Böki, Nagy-Harsány, Kis-Harsány, Nagy-Cser, Kis-Cser, Hernyek, Kölesrév, Cseb, Kül-Cseb, Jánosfalva, Bálintkürte, Szilvás, Bajfalu, Gyüd helységekre, a szent-

tamási, sápi, szántai, dobai, tibroczi, kőégetői, hullatagi, taplogi, várszegi, tatárrevi, csókafalvai, akacsteleki, szentkirályi, kis-sápi, völgy-sápi, mihálfalvi, filóteleki, halmosi, töki és bonczhalmi részjószágakra Bács vármegyében, valamint a Bodrog vármegyei Lekcse, Erdőalja, Márki, Gebárt, Csőt, Haraszi és Kormos és a Valkó vármegyei Herény helységekre.

Eredetije pergamenen, az aljára nyomott pecséttel, *gr. Gyulay Lajos adománya.*

449. 1508. febr. 3. A kolozsmonostori convent bizonyítja, hogy Ördög Menyhért és Zútori Siroki Mátyás abban a perben, melyet egy zútori udvarházért, s a Kolos vármegyei Zútor, Középlak, Dezsőfalva, Bábon, Kökénpatak, és Nércze helységekbeli részjószágakért folytattak, előtte barátságosan kiegyeztek, s minden ezen ügyben kelt peres leveleiket érvényteleneknek nyilatkoztatták.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott pecsét helyével, igen rongált állapotban, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

450. 1509. febr. 10. Zútor. Zútori Siroki György végrendelete, Torma György hunyadi plebanus és császári jegyző által kiállítva.

Eredeti, papiroson, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

451. 1509. febr. 25. Besztercze. Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf, országbíró, erd. vajda és székely ispán megparancsolja Héjasfalvi Ferencznek, hogy Petki György részére tanuvallomást tenni előtte még azon napon jelenjék meg.

Eredetije papiroson, az aljára veres viaszba nyomott ép pecséttel, *Mike Sándor gyűjteményében.*

Közöltem: *Székely Okt. I. 320. l.*

452. 1509. ápr. 18. Majos. Szentgyörgyi és Bazini Péter országbíró, erd. vajda és székely ispán bizonyítja, hogy Szentannai Tót Miklós, és fiai János és Balázs, ahhoz az örökbevalláshoz, melylyel Kisfaludi Székely Ferencz Marosszéki Kisfalud helységét Szárhegyi Lázár Andrásnak eladta, megegyezéseket adták, miután Lázár András azt az összeget, a melyben ezen helységet Székely Ferencz nekik zálogba vetette, lefizette.

János király Segesvárt 1538-ban kelt ítéletlevelében, a *krasznai Cserey-könyvtárral együtt vásárolt oklevelek közt.*

453. 1509. május 23. Gyula-Fehérvár. Miletinczi János deák a gy.-fehérvári ispotály igazgatója s a püspöki dézmák haszonbérleje Pókafalva dézmájának negyedét Bagdi Miklósnak 12 forintért haszonbérbe adja, melyből 6 forintot fölvelt és nyugtatványoz, 6 forintot pedig Bagdi Miklós két határidőre, Margit és Bertalan napján tartozik megfizetni.

Eredetije papiroson, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

454. 1509. jun. 19. Ferencz, a segesvári dominicanus convent priorja, Nyujtói Györgyöt, nejét Orsolyát s gyermekeiket a rend testvértársaivá fölveszi s őket a rend minden lelki javai-ban részesíti.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott ép monyoró-alakú pecséttel, a gr. Eszterházy-család cseszneki ága leréltárában.

455. 1509. A kolosvári dominicanus kolostor ingatlan és ingó javainak leltára (némely későbbi 1556-ig terjedő bejegyzésekkel).

Eredetije pergamenen, könyvalakban, 12 negyedrév levélre írva, Pál Sándor adománya.

Kiadta gr. Eszterházy János Magyar Sion.

456. 1510. febr. 5. Pilis. Mód Mátyás, pilisi polgár s Pilisi Balázs házi embere, végrendelete.

Eredetije papiroson, gr. Kemény József gyűjteményében.

457. 1510. márcz. 9. Szent-Ágota. Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf, országbíró, erd. vajda és székely ispán megparancsolja Bodolai Béli Pálnak, hogy miután a Bodolai Béli Vitályos által ellene indított perben a kitűzött határidőre nem jelent meg s ezért 10 márkában elmarasztaltatott, ezen újabb idéző parancsa vétele után tizenötöd napra előtte jelenjék meg s a 10 marka birságot fizesse le.

Eredetije papiroson, gr. Kemény József gyűjteményében.

Közöltem: Székely Okl. I. 321. l.

458. 1510. ápr. 7. Enyed. Csesztvei Miske Tamás és Gáldi Balázs Fejér vármegyei alispánok s Kis-Enyedi János és Csesztvei Csongvai György szolgabírák bizonyítják, hogy Bodolai Béli Pál kérelmére törvényszékek által egyikök, ugymint Kis-Enyedi János kiküldetvén s Fejér vármegyében nyomozást tartván igaznak találta, hogy Illyefalván Laczuk Mihály urasága alatt lakó Csorda és Czigán nevezetű két oláh Béli Pál 200 darab juhát ellopta.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott három gyűrűpecsét helyével, gr. Kemény József gyűjteményében.

Közöltem: Székely Okl. I. 322. l.

459. 1510. jun. 5. Héderfája. Héderfáji Barlabási Lénárt erd. alvajda és székely alispán megparancsolja Háportoni Forró Balázsnak, Hidvégi Nemes Jánosnak és Mihálynak s Árapataki Laczuk Györgynek, hogy Bodolai Béli Vitályost, ki a vajda törvényszékén Bodolai Béli Pál ellen ennek vérdíjában 66 forintban elmarasztaltatott, intsék meg ezen 66 forint lefizetésére s azt vagyonából hajtsák föl, ha pedig ellenállna, idézzék elébe a megintéstől számítandó nyolczad napra.

Eredetije papiroszon, az aljára nyomott ép gyűrűpecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Közöltem: *Székelv Okt. I. 323. l.*

460. 1510. okt. 19. Kisfalud. Héderfáji Barlabási Lénárt erd. vajda és székely alispán bizonyítja, hogy Nyujtódi István a Küküllő vármegyében Sárdon a Küküllő vizén lévő malma felét Héjasfalvi Ferencznek 50 arany forintért zálogba vetette.

Eredetije papiroszon, alján ép pecséttel, a *gr. Eszterházy-család csesz-neki ága levéltárában.*

461. 1511. decz. 3. Buda. II. Ulászló király megparancsolja a csanádi káptalannak, hogy Nagylaki Jaksics Péter ellen, ki néhai testvérével Demeterrel együtt 1508-ban Sz.-Iván napja körül basarági tisztjét Iván deákot fegyveresen az aradi káptalan Arad vármegyei Evesth falujára küldvén onnan a káptalan Vida Bálint nevű jobbágyának juhait Nagylakra hajtatta, a közelebbi mult Sz.-Márton napja körül pedig a káptalan egy eperjes-fejéregyházi Kun Osvát nevű jobbágyát, kit a káptalan küldött Jaksics Péter Iratos nevű helységébe Arad vármegyében, ott felnyergelt lovától s csuhájától megfosztatta s így annak 10 forint kárt okozott, tartson vizsgálatot, s őt és tisztjét Iván deákot idézze meg harminczketted napra a királyi udvar elébe.

A csanádi káptalan 1512. febr. 4-én kelt jelentésében.

462. 1512. febr. 4. A csanádi káptalan jelenti II. Ulászló királynak, hogy parancsa szerint Nagylaki Jaksics Péter és basarági tisztje Iván deák ellen a nyomozást Arad vármegyében megtartotta és őket Thoron helységében az aradi káptalan ellen a királyi udvarba megidézte.

A csanádi káptalan 1516. okt. 8-án kelt hiteles átiratában.

463. 1512. apr. 20. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Zúthori Siroki Ambrus és testvére Orsolya, Kémeri Elek neje, néhai Siroki Mátyásnak Drági Klárától, néhai Drági Tamás leányától született gyermekei, azokat a részjóságot a Kolos vármegyei Kékes, Máté, Apáti és Szász-Sombor helységeken s a Körtvélyes Mányik nevű pusztában, melyeket nekik, nagyanyjok Angléta, néhai Drági Tamás özvegye, menyasszonyi ajándéka és hozománya s anyjok Drági Klára leánynegyede fejében, néhai Drági Zsigmond, Drági Márton atyja, és Zsombori Péter a néhai Drági Tamás összes jóságaiból egység szerint átadott volt, Drági Mártonnak 400 forintért visszabocsátották s neki az egységelevet a convent előtt eredetiben visszaadták.

Báthori Zsigmond erd. fejedelem 1589. márcz. 20-án kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

464. 1512. jun. 13. Héderfáji. Héderfáji Barlabási Lénárt erdélyi alvajda megparancsolja a kolosmonostori conventnek, hogy

Bodolai Béli Pált, néhai Albert fiát, a ki Hidvégi Mikó Antalnak és néhai Nyéni Til Borbálától született fiának Lőrincznek pénzen vett faluját Nyént Fejér vármegyében, az ő rokonuk Erdőszentgyörgyi Til Balázs magszakadása czímén magának uj adományban felkérte s magát annak birtokába be is igttattatta, a megejtendő nyomozás után idézze törvényszéke elébe.

A kolosmonostori convent 1512. júl. 4-én kelt jelentésében.

465. 1512. júl. 4. A kolosmonostori convent jelenti Héderfáji Barlabási Lénárt erd. alvajdának, hogy parancsa szerint Bodolai Béli Pált Hidvégi Mikó Antal és fia Lőrincz ellen Nyénen Fejér vármegyében a jövő vizkereszt nyolczad napjára törvényszéke elébe idézte.

Eredetije papiroson, zárlatán kerek pecsét helyével, *b. Jósika Géza adománya.*

466. 1513. apr. 23. Szucsák. Héderfáji Barlabási erdélyi alvajda s székelly alispán megparancsolja a kolosmonostori conventnek, hogy Inaktelki Gyerőfi András, Vásárhelyi Gyerőfi László és Gesztrágyi Albert és Ábrahám részére adjon ki hiteles másolatban egy oklevelet, mely az azok által bírt Kolos vármegyei Bedecs helységre vonatkozik.

A kolosmonostori convent 1513. ápr. 28-án kelt hiteles átiratában.

467. 1513. apr. 28. A kolosmonostori convent Gyerőfi András és László s Gesztrágyi Albert és Ábrahám részére hitelesen átirja saját 1376-ban kelt s Bedecs Kolos vármegyei helységre vonatkozó levelét.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét maradványaival, *Mike Sándor gyűjteményében.*

468. 1514. márcz. 23. Rákosi Menyhárt gy.-fehérvári kanonok és püspöki helyettes azt az ítéletet, melyet Balázs miriszlai plebanusnak s az erdélyi püspöki udvar káplánjának, a püspöki udvar káplánjai és azok dékánja János áldozár ellen, az őt a néhai Albert mester által a gy.-fehérvári egyház összes oltárnokai részére hagyományozott összegből megillető rész iránt indított perében hozott, s melyet az alperesek feljebbveztek, Bacsáni Máté bácsi örkanonok mint a kalocsai és bácsi érsek Frangepán Gergely helyettese elébe fölterjeszti.

Eredetije papíron, alján zöld viaszba nyomott kerek pecsét helyével, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

469. 1514. május 1. Rákosd. Tanuvallatás az iránt, hogy Katalin asszony atyja rákosdi jószágából kiházassítatott s az általa és férje által most használt földet attól az időtől fogva békésen nem bírta.

Eredetije egy iv papiroson, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

470. 1514. május 3. Szászsebes. Szapolyai János erd. vajda és székely ispán megparancsolja Gyerőmonostori Kabós Osvátnak, hogy abban a perben, melyet Vásárhelyi Gyerőfi Salatiel és Inaktelki Gyerőfi András ellen folytatott, s melyben választott békebírák útján kiegyezés történt, e levél kelte után huszad napra előtte jelenjék meg.

Eredetije papiroson, aljára nyomott pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

471. 1514. nov. 20. Róma. X. Leo pápa a dominicanus rendet mind azon kedvezményekben és kiváltságokban részesíti, melyeket az augustinianusok, carmeliták és minoriták az előbbi pápáktól nyertek.

A gy.-fehérvári káptalan 1518. jan. 7-én kelt hiteles átiratában.

472. 1514. decz. 31. Kolosvár. Szapolyai János erd. vajda, székely ispán s az ország főkapitánya néhai Gesztrágyi Albert összes rokonainak megparancsolja, hogy Gesztrágyi Albert végrendelete ellen semmit ne tegyenek, hanem ha joguk van, azt törvénytseke előtt keressék.

Eredetije papiroson, aljára nyomott pecséttel, *Mike Sándor gyűjteményében.*

473. 1515. febr. 18. Héderfája. Héderfáji Barlabási Lénárt erd. alvajda és székely alispán bizonyítja, hogy Héjasfalvi László Sárdon Kükküllő vármegyében hetedfél jobbágy telkét Kereszturi Nyujtódi Istvánnak örökösen eladta.

Eredetije papiroson, aljára nyomott ép pecséttel, *a gr. Eszterházy-család cseszncki ága levéltárában.*

474. 1515. aug. 18. Kolozsvár város bírāja és tanácsa bizonyítja, hogy néhai Teremi Péter kolozsvári bíró, az egész tanács és több meghívott tanuk előtt készített végrendeletében vagyonáról örökösei részére intézkedvén, egyebek közt közép-utcza házáat leányának Margitnak, nemes Zsuki István nejének hagyta, úgy azonban, hogy özvegye Ilona haláláig abban lakhassék.

Eredetije pergamenen, függő pecséttel, *Aranka György gyűjteményéből, gr. Mikó Imre adományára.*

475. 1515. okt. 9. Hátszeg mezőváros. Szapolyai János erd. vajda, székely ispán s a királyi hadak főkapitánya megparancsolja Maros szék kapitányának, király- és székbirájának és táblabiráinak, hogy nemes Frátai Mihály deákot, ki Alárd Ferencz és Szarvasdi Miklós ellen néhai Kakas Imre székely örökségei fölött folytatott perében olyan levelet mutatott elő, melyben az alperesek a Kakasd határában fekvő Búcsúpada nevű darabocska földről elismerték, hogy ahoz semmi joguk nincs, ezen föld birtokába igtassa vissza.

Eredetije papiroson, aljára veres viaszba nyomott pecséttel, *b. Orbán Balázs adomány.*

Közöltem: *Székelv Oklt. I. 328. l.*

476. 1515. okt. 20. Buda. Csezi András császmái prépost és zágrábi kanonok, mint Tamás esztergomi érsek által kinevezett bíró, a gyula-fehérvári káptalanak Bagdi Miklós ellen bizonyos dézmákért a gy.-fehérvári püspöki helyettes előtt folyt s az alperes által az esztergomi érseki székre föllebbezett perében megparancsolja a főpapoknak, bíráknak, káptalanoknak, conventeknek s minden más egyházi és világi személyeknek, hogy a kérdéses dézmaügyre vonatkozó s nálók lévő írományokat a káptalan megbízottjainak, Mihály deáknak és Csász Menyhártnak vagy ügyvédjöknek eredetiben vagy hiteles másolatban, hozzá leendő fölterjesztés végett, kiátkozás terhe alatt adják át.

Eredetije, az aljára veres viaszba nyomott pecsét töredékeivel, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

477. 1516. jan. 3. Kis-Kapus. Péter kis-kapusi plébanus jelenti a gy.-fehérvári püspöki helyettesnek, hogy Vásárhelyi Gyerőfi Lászlót törvényszéke elébe kilenczed napra megidézete.

Eredetije papiroson, zárlatán gyűrűpecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében.*

478. 1516. aug. 23. Buda. II. Lajos király megparancsolja a csanádi káptalanak, hogy miután az aradi káptalan bizonyos levelét a lázadó parasztok megsemmisítették, annak levéltárukban őrzött másik példányát keresse meg és hiteles másolatban adja ki az aradi káptalanak.

A csanádi káptalan 1516. o.k. 8-án kelt hiteles átiratában.

479. 1516. okt. 8. A csanádi káptalan az aradi káptalan részére hiteles átiratban kiadja a maga 1512. febr. 4-én kelt levelét.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott kerek pecsét töredékeivel, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

480. 1516. okt. 8. Torda. Szapolyai János erd. vajda és székelv ispán megparancsolja Hidalmási Kántor Balázsnak, Péternek és másik Balázsnak, hogy Sombori Péternek ellenök indított perében, a legközelebb tartandó erdélyi országgyűlés alkalmával, előtte jelenjenek meg.

Eredetije papiroson, aljára nyomott pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

481. 1516. okt. 19. Gyula-Fehérvár. Rákosi Menyhért gy.-fehérvári kanonok és püspöki helyettes megparancsolja a hatósága alatt álló összes plebánusoknak és helyetteseiknek, hogy mind azokat az egyházi és világi személyeket, nemeseket és nem nemeseket, kik az árendába vett püspöki dézmákért adósok s azokat jogtalanul elfoglalták, intsék meg, hogy 9 nap alatt tegye-

nek eleget s az elfoglalt dézmákat bocsássák vissza, vagy jelenjenek meg az ő törvényszéke előtt; a kik ezt nem teszik, azok ellen hirdessenek egyházi tilalmat, 9 nap mulva pedig annak kihirdetése után, ha tovább is makacskodnának, ünnepélyesen vessék őket átok alá.

Egykorú példány, pecsét nélkül, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

482. 1517. aug. 4. Szász-Sebes. Szapolyai János erdélyi vajda és székely ispán Prásmár mezőváros biráját és tanácsát a Bodolai Pál ellen elkövetett hatalmaskodás ügyében törvényszéke elébe idézi.

Eredetije papiroson, aljára nyomott pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

Közltem: *Székely Oklt. I. 331. l.*

483. 1518. jan. 7. A gyulafehérvári káptalan a brassai dominicanus kolostor priorja Domokos kérelmére hitelesen átírja X. Leo pápának 1514. november 20-dikán a dominicanus rend részére kiadott levelét.

Ered. pergamenen, függő pecsétje hijával, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

484. 1518. febr. 4. Somkerék. Somkerei Erdélyi Gergely és Gáspár, János mester vásárhelyi papnak, ki nekik, míg világi ember volt, sok esztendőn át hiven szolgált, a cséáni egyház plebanusságát adományozzák.

Eredetije, az aljára zöld viaszba nyomott gyűrűpecsét töredékével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

485. 1518. ápr. 8. Héderfája. Héderfáji Barlabási Lénárt erd. alvajda és székely alispán megparancsolja Bethlenfalvi Balázsnak és Akadácsi Semjén Péternek, hogy a Kajdicsfalvi Benedekfi Tamás által Rugonfalvi Nyujtódi Pál ellen Udvarhely széken folyt s elébe föllebezett perben hozott ítélete szerint szálljanak ki Bikafalvára, s ott eskessék meg Nyájtódi Pált, mennyit költött az ottani malomra, melyet ezen költsége megtérítése után Benedekfi Tamásnak visszabocsátni tartozik.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott ép pecséttel, *a gr. Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában.*

Közltem: *Székely Oklt. I. 331—333. l.*

486. 1518. decz. 4. Róma. Jeromos ascolei püspök s a római curia rendes birája a kolosvári dominicanus kolostor priorja Olasz Lukács kérelmére átírja azt a könyvet, melybe a pápának a karmelita rend részére kiadott több rendbeli kiváltságlevelei foglaltattak.

Eredetije pergamenen, könyv alakban, 57 negyedrélt levélre írva, csaknem egészen ép függő pecséttel, *Pál Sándor adománya.*

487. 1518. decz. 4. Róma. Jeromos ascolei püspök s a római curia rendes birája, Olasz Lukács a kolosvári dominicanus

kolostor priorja kérelmére átírja azt a könyvet, melybe a pápának a Sz. Agoston rendje részére kiadott több rendbeli kiváltságlevellei foglaltattak.

Eredetije pergamenen könyv alakban 18 negyedréti levélre írva, csaknem egészen ép függő pecséttel. *Pál Sándor adománya.*

488. 1519. jan. 17. Kolozsvár. Szapolyai János erd. vajda a gy. fehérvári káptalannak Horváth Gáspár ellen indított perében, — kinek atyja néhai Horváth János a káptalannak bizonyos feltételek mellett kezéhez vett kiváltságlevelét esküje ellenére asszonyának, néhai Geréb Péter nádor özvegyének, Dorottyának kezéhez szolgáltatva vagy elrejtette, a káptalannak visszaadandó jószágokat pedig jogtalanul fiának Gáspárnak adományoztatta, — ítéletet hozván, meghagyja, hogy Horváth Gáspár az atyja által átvett kiváltságlevelét Sz. Jakab napja után nyolczad napon tartozzék előtte bemutatni.

Eredetije papirosan, zárlatán veres viaszba nyomott pecsét helyével, *Ötvös Agoston hagyatéka.*

489. 1519. ápr. 26. Zrín. Antal, a minoriták boszniai provinciájának főnöke, Horvátországi Melith Pétert nejével és gyermekeivel a rend testvérei közzé fölveszi.

Eredetije papirosan, az aljára nyomott monyoró alakú ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

490. 1519. jun. 11. Udvarhely. Szapolyai János erd. vajda és székely ispán megparancsolja több megnevezett székelynek, hogy Kajdácsfalvi Benedekfi Lászlónak Nyujtódi Pál ellen folytatott perében hozott ítélete szerint szálljanak ki a Bethfalva és Timafalva közt fekvő székely örökségek színhelyére, — melyeket Nyujtódi Pál Adorján Gergelytől, Benedekfi László nagyatyjától, zálogban birt, a múlt években pedig Adorján Miklóstól örökösen megvett, — s az udvarhelyszéki székelyeket eskü alatt hallgassák ki, hogy Nyujtódi azon székely örökségeket az elévülés idejéig, azaz 32 esztendeig, birta-e vagy nem?

Eredetije papirosan, az aljára nyomott pecséttel, *a gr. Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában.*

Közöltem : *Székely Oklt. I. 334—336. l.*

491. 1519. aug. 30. Székely-Vásárhely. Szapolyai János erd. vajda és székely ispán alvajdájával Barlabási Lénárttal és Maros szék 12 esküdtjével együtt, néhai Szentes Miklós Szent-Miklóson s egyebütt Maros széken lévő székely örökségeit, melyeket Apafi Lénárt özvegye Dorottya, néhai Madarasi Miklós leánya tartott elfoglalva, — miután az özvegy arra, hogy ezen örökségeket néhai férje néhai Szentes Miklóstól pénzen vásárolta, esküt tenni vonakodott, — Szentmiklósi Szentes Mátyás részére visszaitéli.

Eredetije papiroson, *b. Orbán Balázs adománya.*
Közöltem: *Székely Oktl. I. 342–344. l.*

492. 1519. decz. 19. Buda. II. Lajos király Hatvani Rubin Dénes nádori jegyzőnek adományozza a Zabari Zabarfiak kihaltával a koronára szállt Felső-Zabar, Közép-Zabar, Alsó-Zabar más néven Szent-György és Csap helységeket Fejér vármegyében, továbbá a magtalanul elhalt Bácsi Beke Mátyás részjóságait a Tolna vármegyei Töl és Méhes, s a Fejér vármegyei Hatvan helységben és Bács pusztában, a Fejér vármegyei egész Ang pusztával együtt.

Eredetije, az aljára veres viaszba nyomott pecsét töredékeivel, *Mike Sándor gyűjteményében.*

493. 1520. jul. 2. Buda. II. Lajos király Hatvani Rubin Dénes mester nádori jegyzőnek adományozza a netalán lappangó királyi jogot a Tolna vármegyei Csehő helységben általa birt Polisófölde és Hollósi rész nevű részjóságokban.

Eredetije papiroson, aljára nyomott pecséttel, *Mike Sándor gyűjteményében.*

494. 1520. okt. 1. Héderfája. Héderfáji Barlabási Lénárt erd. alvajda Bethlen Balázst, ki Bethlen Elek és János ellen megidézttetve előtte meg nem jelent, 10 márka birságban elmarasztalja s egyszersmind e levele vétele után huszonketted napra a felpereseknek való feleletre s a birság lefizetésére másodszor megidézi.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott pecséttel; *gróf Bethlen Jánosné adománya.*

495. 1521. febr. 21. Székely-Vásárhely. Szapolyai János erd. vajda és székely ispán néhai Szárhegyi Lázár András fiainak, Jánosnak és Ferencznek, Kisfaludon Székely-Vásárhely mellett lévő birtokrészére, t. i. a helység felére, mely a hűtlenségben elmarasztalt Lázár testvérektől az ő birói kezére került, s melyet ő Szentgyörgyi Tóth Jánosnak adományozott, miután a beigtatás minden ellenmondás nélkül megtörtént, Tót Jánosnak és maradékainak kiváltság levelet ad.

János király Segesvárt 1538-ban kelt ítéletlevelében, *a krasznai Cserey-könyvtárral együtt vásárolt oklevelek közt.*

Közöltem: *Századok 1875. 606–608. l. és Székely Oktl. II. 5. 6. l.*

496. 1521. . . . Déva. Szapolyai János erd. vajda megparancsolja Tamásfalvi Lászlónak, Szentkirályi Gesztrágyi Jánosnak és még négy Kolos vármegyei nemesnek, hogy Zútori Gyerőfi Imre ellen, ki Zútori Siroki Ferencznek az atyafiaival közös kaszálóját hatalmasul elfoglalta és bitorolja, tartsanak nyomozást.

Eredetije papiroson, csonka; néhány utolsó sora, és így a kelet is, mely hozzávetőleg 1521-re tehető, hiányzik. *gr. Kemény József gyűjteményében.*

497. 1522. jan. 15. Buda. II. Lajos király Sulyok István részére, kinek ügyét, hogy t. i. Nándor-Fejérvár elvesztésében bűnös-e vagy nem, Csehországba való rögtöni indulása miatt meg nem vizsgálthatja, menedéklevelet ad, még pedig nemcsak 40 napra, a mint szokás, hanem mind addig míg Magyarországra visszatérend, mikor is Sulyok István köteles lesz haladék nélkül törvény elé állani.

Eredetije papíroson, aljára nyomott pecséttel, *gróf Gyulay Lajos adománya.*

498. 1522. . . . Tordai Pál gy.-fehérvári kanonok s püspöki helyettes meghagyja a hidvégi, baróti és árapataki lelkészeknek, hogy Demeter mesternek, a gy.-fehérvári Sz. Mária oltára igazgatójának, bárány dézmálására kiküldött szolgáját, ki ezen jövedelemről számot adni nem akar s attól lehet tartani, hogy elszökik, idézze az ő törvényszéke elébe.

Eredetije papíron, csonkán, aljára nyomott ép pecséttel, *gr. Nemes Ábrahám adománya.*

Ezen három részbe hajtott oklevél utolsó harmada a gr. Nemes-család hidvégi levéltárának földulatásakor 1849-ben elveszett, és így minden sor utolsó szavai hiányzanak.

Közltem: *Székelv. Okt. II. 10. l.*

499. 1523. ápr. 8. Csúcs. Csúcsi Tomori István erd. alvajda és székelv. alispán megparancsolja Szentimrei Poson Lőrincznek, Seprődi Miklósnak és Berei Mátyásnak, hogy Szapolyai János vajda ítélete értelmében Andrásfalvi Balási Istvánnak Maros széken lévő összes örökségeit foglalják el, s 200 arany forint birság és 200 arany forint kártérítés fejében, zálog czimen visszaválthatólag, adják át Nyujtódi Istvánnak és Demeternek.

Eredetije papíroson, aljára nyomott ép pecséttel, a *gr. Eszterházy-család csesznecki ága levéltárában.*

Közltem: *Székelv. Okt. II. 11. l.*

500. 1523. jul. 5. Buda. II. Lajos király az ország összes hatóságainak, tisztjeinek és bírúinak megparancsolja, hogy miután Lekcei Sulyok Balázs ügyét Szabács elvesztését s testvére István ügyét Nándor-Fehérvár elvesztését illetőleg a legközelebbi országgyűlésen az ország más fontosabb miatt el nem intézhette s alkalmasabb időre halasztotta, nekik pedig addig személyökre s vagyonukra nézve menedéklevelet adott, őket e rendelethez ellenére semmiben háborgatni ne merjék.

Eredetije papíroson, aljára nyomott pecséttel, *gróf Gyulay Lajos adománya.*

501. 1524. jan. 13. Héderfája. Héderfáji Barlabási Lénárt erd. alvajda és székelv. alispán bizonyítja, hogy Panyiti Alárd Ferencz azt a pert, melyet Frátai Mátyás ellen két Maros széki Ábrán nemen és Uj ágon lévő lófőségért Maros széken indított,

onnan Udvarhelyre s végre a vajdai székre vitt, megszüntette, a 6 márka birságot pedig, melyben Maros és Udvarhely széken patvarkodás czímén elmarasztaltatott, kétharmad részben az ő mint bíró s egyharmad részben az alperes ellenfél részére lefizette.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott ép pecséttel, *h. Orbán Balázs adománya.*

Közöltem: *Székely Oklt. II. 13. l.*

502. 1524. május 12. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Zútori Siroki Ambrús a Kolos vármegyei Oláh-Nércze helységben lévő részjóságát Zútori Gyerőfi Imrének és nejének Orsolyának, az ő leánytestvérének, 50 forintért örökösen eladta.

Eredetije papiroson, a háttára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

503. 1524. jun. 15. Bács. Sárdi Budai Gergely Kolos vármegyei főispán és Bikali Ambrus és Szentmiklósi Nagy Lőrincz szolgabírák bizonyítják, hogy Gyerőfi László törvényszékek rendes helyén Bácscon előttök esküt tett, hogy az ő jobbágysai, Pokola fiai, Gyerőfi Salatiel egy jobbágysának szénáját a közös földről nem az ő megbízásából vitték el.

Eredetije papiroson, háttára nyomott három gyűrűpecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében.*

504. 1524. jul. 6. Csúcs. Csúcsi Tomori István erd. alvajda és székely alispán bizonyítja, hogy előtte Keresztúri Nyujtódi Demeter bemutatta Frátai Máté, Koronkai Mihálf Péter és Szentgyörgyi Kemény László vajdai emberek levelét, melyben jelentették, hogy Szapolyai János vajda ítélete szerint Andrásfalvára kiszállván néhai Andrásfalvi Balási Istvánnak andrásfalvi s Maros széken bárhol lévő összes örökségei fele részébe néhai Keresztúri Nyujtódi Istvánt és fiát Benedeket 1523-ban a bőjt közepe táján minden ellenmondás nélkül beigtatták.

Eredetije papiroson, aljára nyomott ép pecséttel, a *gr. Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában.*

Közöltem: *Székely Oklt. II. 14. l.*

505. 1525. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Szapolyai János erd. vajda parancsára nyomozást tartván, a tanuk azt bizonyították, hogy Zútori Siroki Ambrús és Ferencz azt a köteleztetést, melyet magokra vállaltak, hogy t. i. az általok Zúthori Gyerőfi Imrének és nejének Orsolyának, az ő leánytestvéröknek eladott zútori malomhelyen építendő malomhoz szükséges épületfát a malom helyéhez hordatják, nem teljesítették.

Eredetije papiroson, csonkán, a levél első fele része híjával, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

506. 1525. aug. 5. Buda. II. Lajos király Diód várát, Tövös mezővárost, Diód, Oláh-Diód, Remete, Csáklya, Oláh-Gáld, Bene-

dek, Oláh-Csesztve, Karácsonfalva, Buzás-Bocsárd, Becze, Akna, Vadverem, Paczolka egész helységeket s a tiborpataki, alamori és paczolkai részjószágot Fejér vármegyében, továbbá Léta várát s egész Léta, Szentlászló, Hosdát, Fenes, Barbátfalva és Rákos Kolos vármegyei, Hagymás, Kékbikk, Lethre, Poczita, Zütmeg, Monyoróság, Sütnek, Rehebres, Alsó-File, Felső-File és Asszonfalva Torda vármegyei helységeket, melyek Dengelegi Pongrácz Mátyás magtalan halálával szállottak a koronára, Vingárti Horváth Gáspárnak adományozván, megparancsolja a gy.-fehérvári káptalannak, hogy őt ezek birtokába igtassa be.

A gy.-fehérvári káptalan 1525. okt. 7-én kelt jelentésében.

507. 1525. okt. 7. A gy.-fehérvári káptalan jelenti Szapolyai János erd. vajdának, hogy midőn Vingárti Horváth Gáspárt II. Lajos király parancsa szerint Diód és Léta várába s azok tartozandóságaiiba be akarta igtatni, Diód várában István alvárnagy, Léta várában pedig Szucsáki Ambrús, asszonyuk Perényi Orsolya, Gyarmati Balassa Ferencz neje, nevében a beigtatásnak ellenmondott.

A gy.-fehérvári káptalan 1650-diki átiratában, a *gróf Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában*.

508. 1526. febr. 1. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy előtte Sajó-Keresztúri Keresztúri Filep abban a perben, melyet Bozzási György ellen egy Kraszna vármegyében Récsén lévő vizi malma fölégetéseért, valamint Récsén lévő részjóságáért folytatott, úgy egyezett ki, hogy azt esküt, melyet Bozzási Györgynek a malom ügyében a Drágfi János országbíró ítélete szerint azon nap kellett volna letenni, elengedte, Bozzási György pedig a récsi részjószágot neki visszahocsátotta.

Kolozsvár város tanácsának 1569. jan. 9-én Sulyok Imre részére kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

509. 1526. febr. 21. Szeben. Pemflinger Márk szebeni királybíró a maga abrudbányai házát és malmát abrudbányai polgár Farkas Jánosnak és nejének Agathának 400 arany frtért örökösen eladja.

Eredetije pergamenen, az aljára nyomott pecsét helyével *Mike Sándor gyűjteményében*.

510. 1526. jun. 28. Kolosvár. Horváth Imre Kolos vármegyei dézmaszedő bizonyítja, hogy Gyerőfi László a kiskapusi, vásárhelyi és sztánai dézma 18 forintnyi árendájából 9 forintot lefizetett, 9 forintot pedig Sz.-Mihály napján tartozik fizetni.

Eredetije papiroson, alján gyűrűpecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében*.

511. 1527. decz. 9. Esztergom. Magyarországnak a királyi udvarban lévő főpapjai és zászlós urai értesítik az erdélyi neme-

seket, hogy ők és az ország összes rendei Ferdinándot közakarral választották és koronázták meg, s hozzá híven ragaszkodnak, s felkérlik őket, hogy Szapolyai János ellen, kit mint a haza ellenségét és felségsértőt pártjával együtt kiirtani készülnek, velök fogjanak kezét.

Eredetije papiroson, alján veres viaszba nyomott nagyobb részben ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

512. 1528. ápr. 11. Csanád. Albert bodoni püspök, marosontúli esperest és csanádi kanonok Temesvári Jánost, néhai Temesvári Varga Lukács fiát, diaconusságból presbyterségre lépteti elő.

Eredetije hártyán, függő pecsétje hijával, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

513. 1528. május 3. Gyalu várában. Budai Pál a Kolos vármegyei dézmanegyed administratora bizonyítja, hogy Szamosfalva dézmanegyedét 1528-ra Gyerőfi Lászlónak és Zsigmondnak bérbe adta, kik is a haszonbért teljesen lefizették.

Eredetije papiroson, alján zöld viaszba nyomott gyűrűpecsét töredékével, *Mike Sándor gyűjteményében.*

514. 1528. nov. 3. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy előtte Eufrozina asszony, néhai Ombozi Miklós özvegye, ki most Galaczi Istvánnak van eljegyezve, a maga és kiskorú fia Ombozi Gáspár minden jószágának oltalmazását, élete hosszágig és kis fia nagykorúságáig, Galaczi Istvánra bízta.

Szamosfalvi Mikola László, Izabella királyné és fia erdélyi alhelytartója, 1548. okt. 6-án kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény J. gyűjteményében.*

515. 1529. febr. 1. Gyula-Fehérvár. Tordai Pál hunyadi esperest, gyulafehérvári kanonok és püspöki helyettes mind azokat, a kik a papok ellen gúnyiratokat s gúnyverseket szerettek, törvényszéke elébe idézi.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

516. 1529. május 8. Gy.-Fehérvár. Tordai Pál hunyadi esperest és püspöki helyettes megparancsolja az ombozi, szávai és más egyházak lelkészeinek, hogy Eufrozina asszonyt, elébb Ombozi Miklós most Ombozi Galaczi István nejét, s fiát Gáspárt, ezen levél keltétől számítva huszadik napig mentsék föl az ellenök Teremi Gyárfás kolosvári pap által hirdetett kiátkozási ítélet alól, Teremi Gyárfást pedig és a czegei plebánust Eufrozina asszony és fia ellen idézzék törvényszéke elébe.

Eredetije papiroson, az aljára nyomott ép pecséttel, *gróf- Kemény József gyűjteményében.*

517. 1529. május 15. Gy.-Fehérvár. Nagy-Bányai Balázs ügyvéd értesíti Ombozi Galaczi Istvánt a püspöki helyettes

előtt folyó pere állásáról s a szükséges perköltség megküldésére kéri.

Eredetije papíroson, zárlatán gyűrűpecséttel, *gróf Kemény József gyűjteményében*.

518. 1529. május 22. Gyalu várában. Felvinczi Demeter Kolos vármegyei dézmaszedő bizonyítja, hogy Györgyfalva, Pata, Sztána, Kis-Kapus és Vásárhely 1529-dik évi dézmáját 33 frtért Vásárhelyi Gyerőfi Lászlónak haszonbérbe adta, ki is ezen összegből május 21-én Kolozsvártt 17 forintot lefizetett.

Eredetije papíroson, aljára nyomott gyűrűpecsét helyével, *Mike Sándor gyűjteményében*.

519. 1529. jul. 23. Vásárhely. Somlyai Báthori István. János király erdélyi helytartója, elismeri, hogy az ombozi, nagydemeteri, kis-demeteri dézmát s Szovát dézmájának felét Ombozi Galaczi Istvánnak haszonbérbe adta.

Eredetije papíroson, az aljára veres viaszba nyomott gyűrűpecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

520. 1529. szept. 23. Csúcs. Csúcsi Tomori István erd. alvajda megparancsolja több megnevezett Kolos vármegyei nemesnek, hogy Orsolya asszonynak, Kis-Kapusi Gyerőfi Imre nejének, Zúthori Siroki Ferencz ellen folytatott perében hozott ítélete értelmében, Siroki Ferencz vagyonából az 50 forint bírságot, kétharmad részben az ő mint bíró, egyharmad részben az ellenfél részére hajtásák föl.

Eredetije papíroson, az aljára nyomott ép pecséttel, *gróf Kemény József gyűjteményében*.

521. 1529. n. n. Szentimre. Sülyei Simonnak Ambrus szentimrei plebanus és az ottani iskolamester előtt tett végrendelete.

Eredeti, pecsét nélkül, *b. Jósika Géza adománya*.

522. 1530. apr. 19. Holics. I. Ferdinánd király bizonyítja, hogy előtte Zsófia asszony, néhai Székesfehérvári lakos Nagy Jakab leánya, Szombathelyi Vitalis nagyszombati harminczados neje, a maga és leányai Juliánna és Hedvig nevében tiltakozott az ellen, hogy édes anyja Katalin, néhai Bodó László leánya, most Zsadányi Bálint deák neje, súlyos betegségében, némelyek által hamisan úgy értesítve, hogy leánya már meghalt és így örököse nincs, Pethelye helységét Fejér vármegyében, melyet második férje néhai Menyődi Esaiás részint első férje néhai Nagy Jakab, a tiltakozó édes atyja, vagyonából részint saját keresményéből vásárolt, a székes-fehérvári káptalannak adományozta.

Eredetije papíroson, aljára nyomott pecséttel, *a gr. Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában*.

523. 1531. jan. 21. Décse. Kendi Ferencz erdélyi alvajda és székely alispán megparancsolja Györgyfalvi Kis Salatiel Kolos-

vármegyei alispánnak, Miklós deáknak azon vármegye jegyzőjének, Szamosfalvi Sándor Andrásnak és Szentmiklósi Nagy Lőrincznek, hogy miután Ombozi Miklós a maga hugát Margitot az ország törvénye szerint a közös osztatlan vagyomból akarja kiházasítani, intsék meg Eufrozina asszonyt, néhai Ombozi Miklós özvegyét most pedig Galaczi István nejét, hogy a Margit eljegyzésére nála jelenjék meg s annak költségét vele együtt viselje; mit ha nem tenne meg, idézzék őt e levél kelte után nyolczadnapra törvénytársai elébe.

Eredetije papiroson, gr. Kemény József gyűjteményében.

524. 1531. május 29. Gyula-Fehérvár. Somlyai Báthori István szabolcsi főispán, erdélyi vajda és székelyek ispánja, megparancsolja Podvinyai Pálnak az erdélyi sókamarák ispánjának és Sándor gyula-fehérvári kanonoknak, hogy Eufrozina asszony, néhai Ombozi Miklós özvegye most pedig Galaczi István részére, néhai férje végrendeletét, melyet végrehajtani mind eddig elmulasztottak, kötelességek szerint hajtsák végre.

Eredetije papiroson, az aljára veres viaszba nyomott ép pecséttel, gr. Kemény József gyűjteményében.

525. 1531. decz. 19. Kolosvár. Magdolna, néhai Kőfaragó György özvegye, a kolosvári minorita kolostor testvére, ingó és ingatlan javairól végrendeletet tesz részint azon kolostor, részint a kolosvári egyházak és a minoriták több magyarországi conventjei részére.

Eredetije pergamenen, mely egy régi kézirat fedelél volt fölhasználva, b. Radák Istvánné, gr. Rhédey Klára adománya.

Kiadta: Jakab Elek, Kolozsvár története. Oklevéltár I. köt. 273. l.

526. 1532. május 1. Szentiván. Kendi Ferencz erd. alvajda és székely alispán Eufrozina asszonyt, Ombozi Miklós özvegyét, most Galaczi István nejét, ki Ombozi Miklós ellen megidézttetve virág vasárnapja előtti kedden nem jelent meg s ezért 10 máрка bírságban elmarasztaltatott, e levél kelte után huszad napra másodsor is megidézi, s meghagyja, hogy akkor a bírságért neki és az ellenfélnek tegyen eleget.

Eredetije papiroson, gr. Kemény József gyűjteményében.

527. 1532. május 19. Szentiván. Kendi Ferencz erd. alvajda és székely alispán ifj. Ombozi Miklósnak Eufrozina asszony, Ombozi Miklós özvegye, most Galaczi István neje elleni perében azt itéli, hogy az alperesnő 9 megnevezett nemes előtt gyermeke születésének negyvennyolczadik napján az egyházban tartozzék egymaga az egyház kulcsára megesküdni, hogy az ifjabb Ombozi Miklóssal kötött egységek szerint közös ombozi halastavat, melyet csak kétköz hálával szabad lett volna meghalasztatnia,

annak tudta nélkül gyalommal nem halásztatta meg, s az Ombozi Miklós részét nem vitette el.

Eredetije papíroson, aljára nyomott ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

528. 1532. május 27. Szentiván. Kendi Ferencz erd. alvajda és székely alispán Ombozi Miklóst, néhai János fiát, Eufrozina asszony, néhai Ombozi Miklós özvegye most pedig Galaczi István neje ellen, e levele kelte után huszad napra törvényszéke elébe idézi.

Eredetije papíroson, aljára zöld viaszba nyomott ép pecséttel, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

529. 1532. május 7. Szentiván. Kendi Ferencz erd. alvajda és székely alispánja, megparancsolja Gyulai Jánosnak, Zsuki Lepsényi Istvánnak, Ősi Jankafi Lázárnak és Miklósnak, Györgyfalvi Nagy Salatielnak, Szentgyörgyi Makrai Bertalannak és Földvári Jánosnak, hogy e levél kelte után tizenötöd napra előtte jelenjenek meg, és tegyenek vallomást arról, hogy néhai Ombozi Miklós jószágain Eufrozina asszonyt, Ombozi Miklós özvegyét, most pedig Galaczi István nejét, Ombozi Miklóssal, néhai János fiával, hogyan osztoztatták meg.

Eredetije papíroson, aljára nyomott ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

530. 1532. jun. 15. Csanád. Kendi Ferencz erd. alvajda és székely alispán megparancsolja Szucsáki Miklósnak, Szilkereki Almádi Bálintnak, Olnoki Herczeg Lászlónak, Szentpáli Jánosnak és Frátai Nagy Benedeknek, hogy Eufrozina asszony, néhai Ombozi Miklós özvegye, most pedig Galaczi István neje részére, a közte és Ombozi Miklós, néhai András fia közt történt osztályos egyezkedés dolgában, a megnevezett 7 osztoztató birót és a több előállítandó tanukat Giróton Belső-Szolnok vármegyében hallgassák ki és vallomásaikról neki tegyenek jelentést.

Eredetije papíroson, aljára nyomott pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

531. 1532. decz. 20. Kolozsvár. Kolozsvár város tanácsa átirja s kiváltságlevelé alakban kiadja a kolozsvári esztergályos (kupás) czéh szabályait.

Eredetije pergamenen, Kolozsvár város ép függő pecsétjével, *a kolozsvári ötvös-czéh adománya.*

532. 1533. febr. 22. Szentiván. Kendi Ferencz erd. alvajda és székely alispán megparancsolja Botházi Vas Simonnak és Péternek, Szentegyedi Vas Lászlónak és Pálnak, és Szentegyedi Botos Balásznak, hogy Ombozi Miklóst, kinek emberei Király Mátyás és Kulcsár István, Galaczi István ügyében tanuvallo-

másra Székre megidézttetve nem jelentek meg s kit ezért 16, 16 márkában marasztalt el, intsék meg, hogy ezen birságokat kétharmad részben az ő mint bíró, egyharmad részben Galaczi István részére fizesse le, ellenkező esetben pedig idézze meg negyed napra ő elébe.

Eredetije papiroson, aljára nyomott ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

533. 1533. ápr. 12. Gyula-Fehérvár. Enyedi Adorján, krasznai esperest, gy.-fehérvári kanonok és püspöki helyettes megparancsolja a széki, szamosfalvi, bonczidai s más egyházak lelkészeinek, hogy Ombozi Miklóst, ki ellen Eufrozina asszony, néhai idősb Ombozi Miklós özvegye, most Galaczi István neje, a néhai férje által végrendeletileg neki hagyott 25 lóért pert folytatott, s kit e követelésben és 12 forint perköltségben elmarasztalt, intsék meg, hogy 15 nap alatt ezen ítéletnek tegyen eleget s jelen levele váltásárá 2 forintot fizessen le, vagy pedig időközben a felperessel egyezkedjék ki; ha pedig ezt nem tenné meg, egyházaikban ünnepélyesen vessék átok alá, mind addig, míg az ítéletnek eleget nem tesz.

Eredetije papiroson, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

534. 1534. jan. 24. Somlyó. Somlyai Báthori István szabolcsi főispán, erd. vajda és székely ispán megparancsolja Ombozi Miklósnak, hogy miután Fruzina asszonynak néhai idősb Ombozi Miklós özvegyének, most Galaczi István nejének, — kinek ellene folytatott perében az alvajda Kendi Ferencz, férje és ügyvédje gondatlansága miatt, terhelő ítéletet hozott, perujtást engedett, — Erdélybe menetele után tizenötöd napra előtte fiával a gyermek Gáspárral együtt jelenjék meg s mutassa be a néhai idősb Ombozi Miklós jószágaira vonatkozó összes leveleit.

Eredetije, alján veres viaszba nyomott pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

535. 1534. márcz. 1. Ós. Zsombori Báthori Mihály, Illyés fia, a maga zsombori jószágát, Szász-Sombori Lázár, Ósi Modra István és Zsombori Báthori Erzsébet asszony előtt, Ósi Jankati Miklósnak örökbe vallja, úgy hogy abból őt és utódait az örökönai és utódai csak 200 arany forint letételével vethessék ki.

Eredetije papiroson, az aljára zöld viaszba nyomott pecsét töredékeivel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

536. 1534. márcz. 17. Várad. A váradi káptalan fölkéri Somlyai Báthori István erdélyi vajdát, hogy azt az ügyet, melyben az ő jobbágynak a káptalan a maga jobbágyságai részéről már törvényt szolgáltatott, ne kívánja az ország törvénye és szokása ellenére, valamely közhelyen, a hol a két fél összejön, újra tárgyalni; kéri egyszersmind, hogy a káptalan jobbágyságai által

megvert oláh jobbágyát, ki 50 frton alól nem akar kiegyezkedni, holott vérdíja, ha megölték volna is, sokkal kevesebbet tenne, szorítsa méltányos kiegyezésre.

Eredetije papiroson, zárlatán zöld viaszba nyomott pecsét töredékével,
Ötvös Ágoston hagyatéka.

537. 1534. jun. 7. Prága. I. Ferdinánd király megparancsolja Bártfa városának, hogy a Morvából gonosz erkölcsieiért s hamis tudományáért csúfosan kiűzött Ésaiást, kit papjává fogadott, de a kit ő országában meg nem tűr, azonnal kergessék el, s azt tartsák papjoknak, a kit Mihály kalocsai prépost és egri püspöki helyettes helyben fog hagyni.

Ered. papiroson, zárlatán pecsét helyével, *Ötvös Ágoston hagyatéka.*

538. 1535. jul. 22. Várad. János király megparancsolja a csanádi káptalannak, hogy az aradi káptalannak Petrovics Péter temesi ispán és alföldi kapitány, Kecskeméti Patócsi Boldizsár, Haraszti Ferencz és Ábrahámfi István ellen a káptalan Arad vármegyei Szombathely, Bátya, Csolt és Fejéregyház helységeihez tartozó bizonyos szántóföldekért folytatott perében, Szakolyi Miklós aradi prépost jelenlétében, a hely színén tartson nyomozást az iránt, hogy a peres szántóföldek, a mint a káptalan állítja, az ő említett faluihoz, vagy pedig az Arad vármegyei Panád, Keresztúr és Cserfalva helységekhez tartoznak-é?

Eredetije papiroson, aljára nyomott ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

539. 1535. nov. 6. Segesvár. Majlád István erd. vajda és székely ispán Szentgyörgyi Tóth Mihálynak és testvére néhai Szentgyörgyi Tóth János árváinak mint felpereseknek Gyergyai Lázár János és Ferencz ellen a Maros széki Kisfalud helység birtokjoga fölött folytatott hosszas és bonyodalmas perében ítélet hozván kimondja, hogy jöllehet a vajdai törvényszék nézete szerint a jog és igazság az alperes Lázároknak részén áll, mégis e kényes ügyben a döntő ítéletet János királyra hárítja, a pert elébe feljebbezi s a feleknek a király előtt való megjelenésre határidőül ezen levél keltének hatvanadik napját tűzi ki.

János királynak 1538. jul. 29-én kelt ítéletlevelében.

Közöltem: *Századok* 1875. 608—618. l. és *Székely Okt.* II. 28—39. l.

540. 1536. márcz. 2. Várad. János király megparancsolja a gy.-fehérvári káptalannak, hogy Margit asszonyt, Valkai Márton özvegyét, s leányait Borbálát, Nagy Sebestyén nejét, Ágnest, Vitéz András nejét, Klárát, Cserényi György nejét, és Frusinát, Kabós Imre nejét, kiket királyi kegyelméből fiúörökösökké tett, igtassák be Koppány és Csány helységek s a Boldoczon, Indalon és a pusztá-egresi pusztában lévő részjóságok birtokába, melye-

ket, mint az említett nők rokona néhai Koppányi Gergely gyula-fehérvári örkanonok fiúágra szóló jószágait, a maga királyi jogával együtt nekik adományozott.

Izabella királyné 1557-ben kelt hiteles átiratában, *Mike Sándor gyűjteményében*.

541. 1536. márcz. 26. A gyula-fehérvári káptalan jelenti János királynak, hogy parancsa szerint Margit asszonyt, Valkai Márton özvegyét s leányait, Borbálát, Nagy Sebestyén nejét, Agnest, Vitéz András nejét, Klárát, Cserényi György nejét, és Frusinát, Kabós Imre nejét, a Torda vármegyei Koppány és Csány s a boldoczi, indali és pusztá-egresi részjóságok birtokába ellenmondás nélkül beigtatta.

Izabella királyné 1557-ben kelt hiteles átiratában, *Mike Sándor gyűjteményében*.

542. 1536. ápril 6. Várad. János király Békés vármegyének megparancsolja, hogy Székely Benedeket, kit néhai Gerlai Ábrahámfi István helyébe tetszéséig a vármegye főispánjává nevezett, törvényes főispánjának ismerje s neki vagy alispánjainak minden törvényes dologban engedelmeskedjék.

Eredetije papíroson, aljára nyomott ép pecséttel, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

543. 1536. okt. 3. Udvarhely. Tarcsafalvi Márton pap, császári és pápai közjegyző bizonyítja, hogy előtte Atyai Balási István. és Márta Atyai Pósa Balázs özvegye több megnevezett személyt ügyvédjeiknek vallottak.

Eredetije pergamenen, *Ötvös Ágoston hagyatéka*.

544. 1536. október 24. Gyula-Fehérvár. Enyedi Adorján dobokai esperest, gy.-fehérvári kanonok és püspöki helyettes Siri Imre deákot az ellene Pelei Tamás ozdi esperest és gy.-fehérvári kanonok által indított perben harmadszor, kiátkozás terhe alatt, törvényszéke elé idézi.

Eredetije papíroson, alján veres viaszba nyomott pecsét töredékeivel, *Ötvös Ágoston hagyatéka*.

545. 1537. márcz. 21. Pécs. Tasnádi István szentszéki jegyző bizonyítja, hogy előtte Szentgyörgyi István mester pécsi kanonok, Sulyok György választott pécsi püspök s több tanú jelenlétében, a pécsi székesegyház mellett lévő Sz. András kápolnája javadalmát, melyet eddig birt, Pethő Benedeknek, a püspök rokonának átengedte, a püspök pedig ennek kárpótlásául a Harsányi Illyés halálával megürült pécsi éneklő kanonokságot Szentgyörgyi Istvánnak adományozta.

Eredetije pergamenen, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

546. 1537. május 20. Várad. János király megparancsolja a székes-fehérvári Johanniták conventjének, hogy Sulyok György pécsi püspököt, Sulyok Istvánt és Balázst igtassa be a Fejér vármegyei Solt székben fekvő Hontor széki kún helységek: Előszállás, Karácsonszállás, Ujszállás, Jakabszállás, Kajtor és Perkáta birtokába, melyeket addig, míg azok helyett hasonló értékű jószágokat adhat, nekik adományozott.

A sz.-fehérvári convent 1537. jun. 28-án kelt jelentésében.

547. 1537. jun. 28. A sz.-fehérvári keresztesek conventje jelenti János királynak, hogy parancsa szerint Sulyok György pécsi püspököt, Sulyok Istvánt és Balázst a Hontor széki kún helységek birtokába ellenmondás nélkül beigtatta.

Eredetije pergamenen, ép függő pecséttel, *gróf Gyulai Lajos adománya.*

Kiadta Cornides Dániel közlése után *Koller, Hist. Episc. Quinque-eccl. V. 233—236. l.*

548. 1538. márcz. 13. Csenger. Csili Pekri Pál és Mikolai Ferencz Szathmár vármegyei alispánok s azon vármegye négy szolgabírája bizonyítják, hogy előttök Anna asszony, Egri György özvegye, a Szathmár vármegyei Egri helységben lévő s osztályos atyafiával Egri Bertalannal közös részjóságát Kaki Babuthi Andrásnak 5 forintért zálogba vetette.

A szathmár vármegyei tisztek 1540. augusztus 18-án kelt ítélet levelében.

549. 1538. márcz. 14. Udvarhely. Szentpáli Kornis Miklós Udvarhely szék főkapitánya és három Udvarhely széki előkelő székely bizonyítják, hogy előttök Szentdemeteri Nyujtódi Gergely, abban a perben, melyet mint Máté hadnagy árvának gyámja, a Máté hadnagy Véczkén lévő örökségéért Véczkei Geréb Márton ellen hosszasan folytatott, azzal bizonyos feltételek mellett kiegyezett.

Eredetije papíroson, aljára nyomott négy gyűrűpecsét helyével, *a gróf Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában.*

Közöltem: *Székely Okl. II. 41. l.*

550. 1538. jul. 29. Segesvár. János király a Szentgyörgyi Tóthok és Gyergyai Lázárok közt hosszasan folyt s Majlád István vajda törvényszékéről hozzá feljebbezett perben végítéletet hívván a Maros széki Kisfalud helységét a hozzá tartozó három lófősséggel együtt Gyergyai Lázár Jánosnak és örököseinek örökre visszaítéli.

Eredetije pergamenen, könyv alakban, öt ivrét levélre írva, függő pecsétje híjával, *a krasznai Cserey-könyvtárral együtt vásárolt oklevelek közt.*

Közöltem: *Századok 1875. 618—620 l. és Székely Okl. II. 45—47. l.*

551. 1538. aug. 3. Alsó-Bajom. János király megparancsolja Nagy-Besenyei Léta János királyi törvényszéki jegyzőnek, hogy Gyergyai Lázár Jánost a Maros széki Kisfalud helység és három lófőség birtokába, — melyeket a Szentgyörgyi Tóth Mihálylyal folytatott perben királyi ítélettel megnyert, — a szomszédok és a Maros széki kapitányok és bírák jelenlétében igtassa be.

János király 1538. aug. 7-én kelt levelében.

Közöltem: *Századok* 1875. 620., 621. l. és *Székely Oklt. II. 48. l.*

552. 1538. aug. 7. Torda. János király bizonyítja, hogy Nagy-Besenyei Léta János királyi törvényszéki jegyző Lázár Jánost a Maros széki Kilfalud helység és a hozzá tartozó három lófőség birtokába vissza igtatta.

Egykorú hiteles másolata, János király 1538. július 29-én kelt ítélet-levelével együtt pergamenen, könyvalakban, egy ívrétű levélre írva, a *krasznai Cserey-könyvtárral együtt vásárolt oklevelek közt.*

Közöltem: *Századok* 1875. 621., 622. l. és *Székely Oklt. II. 49. l.*

553. 1539. márcz. 17. Almás várában. Gyarmathi Balassa Imre erdélyi vajda és székely ispán megparancsolja Úzoni Márk Jánosnak, hogy miután őt Úzoni Béli Pál bizonyos becsületbeli ügyben törvény elébe kívánja idéztetni, Sepsz szék legközelebb tartandó törvényszéke előtt személyesen jelenjék meg.

Eredetije papíroson, aljára veres viaszba nyomott ép pecséttel, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

Közöltem: *Székely Oklt. II. 54. l.*

554. 1539. jul. 26. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy előtte Mátyási Székely Miklós a maga fűzkúti részjóságát Kolos vármegyében rokonának Ősi Jankafi Lázárnak 12 frtéért jó magyar pénzben örökösön eladta, azt a leánynegyedtet pedig, mely őt anyja jogán a Doboka vármegyei Ős, a Kolos vármegyei Magyar-Palatka, Oláh-Palatka, Légen és Pethe helységekbeli részjóságokból illette, 2 forintért Jankafi Lázárnak engedte.

Báthori István erd. fejedelem 1572. márcz. 24-én kelt hiteles átiratában, *gr. Kemény József gyűjteményében.*

555. 1539. decz. 24. Fogaras. Majlád István erd. vajda és székely ispán megparancsolja több megnevezett Kolos vármegyei nemesnek, hogy Zútori Siroki Albertnek, néhai Mátyás fiának, leánytestvére Orsolya asszony, elébb Kémeri Elek özvegye most pedig Kovács Barabás neje ellen egy zútori nemesi udvarház feléért folytatott perében a hely színén tartsanak nyomozást, hogy Orsolya asszony a peres házat gyámság jogán vagy más igaz jogon birja-e, s egyszersmind idézzék meg elébe e levél kelte után harminczötöd napra Orsolya asszonyt a zútori jószágra vonatkozó levelei előmutatására.

Eredetije papíroson, alján veres viaszba nyomott pecséttel, *gróf Kemény József gyűjteményében.*

556. 1540. jan. 15. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy előtte Siroki Ambrus több megnevezett személyt ügyvédjének vallotta.

Eredetije papiroson, a hátára nyomott pecsét helyével, *gr. Kemény József gyűjteményében*.

557. 1540. május 4. Torda. Kendi Ferencz azt a százsombori részjószágot, melyet néhai Katalin asszony, Iklódi Kelemen özvegye, néhai Erdélyi Péternek 3 aranyért zálogba vetett, Szász-Somboron lakó nemes Székely Gergelynek, ki a 3 aranyat neki lefizette, visszaszolgáltatja.

Eredetije papiroson, aljára veres viaszba nyomott ép pecséttel, *gróf Kemény József gyűjteményében*.

558. 1540. május 14. Torda. János király megparancsolja a gyula-fehérvári káptalannak, hogy Keszii Székely Simont, Tarnóczy Sebestyént, Romhányi Zsigmondot és Herencsényi Istvánt, mint osztályos atyafiakat igtassa vissza a Kézdi széki szentléleki vár s a hozzá tartozó mezővárosok és helységek birtokába, melyeket részökre Kis-Kendi Baládfi Farkastól és Ferencztől mint alperesektől megítélt.

Eredetije papiroson, a *gr. Eszterházy-család cseszneki ága ltárában*. Közöltem: *Székely Oktár II. 66. l.*

559. 1540. jun. 14. Gyula-Fehérvár. Fráter György váradi püspök, királyi kincstartó és tanácsos, Kendi Ferencznek, ki a közelebbi napokban összes jóságait elvesztette, a maga Horton, Adácson és Ecseden lévő jóságait mind addig átengedi, míg a király neki szentiványi házát az ahoz tartozó összes jóságokkal vissza nem adja; egyszersmind pedig az említett jóságokat, mihelyt Kenditől visszakapja, a maga bálványosi új vára várnagjának Bank Pálnak adományozza.

Eredetije papiroson, alján veres viaszba nyomott ép gyűrűpecséttel, *Mike Sándor gyűjteményében*.

560. 1540. aug. 18. Domahida. Tili Pekri Pál és Rosályi Kún István Szathmár vármegyei alispánok és szolgabiráik Egri Pétert és Egri Lőrincz özvegyét Ilonát, — kik Kaki Babuczi Andrásnak az általa zálogban birt egrii erdőben vágatott fáját hatalmasul elvették s ez által neki 20 forint kárt okoztak, — Kaki András részére ennek esküje letétele után 20 forint kártérítésben s ezenkívül 100—100 forint hatalmaskodási bírságban elmarasztalja.

Eredetije papiroson, aljára nyomott gyűrűpecsétetek helyeivel, a *gróf Eszterházy-család cseszneki ága levéltárában*.

Fótlék.

561. 1329. apr. 15. Visegrád. I. Károly király Brassai Miklós szebeni ispán és több előkelő szász kérelmére Héjasfalvát, Keresztyénszigeti Salamon és Herbord, Keresztyén fiai, és Henning, Ermen fia, örökölt birtokát, melyet Dániel, Vosmoth fia, hatalmasul elfoglalt és Tamás vajda által magának adományoztatott, a törvényes birtokosoknak visszadja.

A gyula-fehérvári káptalan 1358. jul. 7-én kelt hiteles átiratában.

562. 1344. márcz. 17. A gy.-fehérvári káptalan bizonyítja, hogy Kendhidi Balád, néhai Tamás fia, Simon bán unokája, és testvérei: János, István és Miklós, továbbá Jakab, néhai Mihály fia, Simon bán unokája, és testvérei: Péter, János és Simon úgy egyeztek meg Miklóssal, Demeterrel és Jakabbal, Simon bán fiaival, hogy mivel a Küküllő vármegyei Széplak helységét, mely az osztályban egészen Simon bán három említett fiának jutott, köz egyetértéssel anyjok leánynegyede fejében Szentpáli Barabásnak, Lászlónak és Domokosnak adták, ezen helység felének kárpótlásául Simon bán három fiának a Küküllő vármegyei Pipe felét örökösen átengedték.

Eredetije pergamenen, függő pecsétje hijával, *gróf Lázár Miklós adománya.*

563. 1357. május 29. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Vidombáki Simon, Miklós fia, kinek csak két leánya van, az ősei által királyi adományban nyert vidombáki örökölt birtokát, ha fia örökös nélkül halna meg, Brassai Jakabnak, nagy Miklós rosnyai bíró fiának, mint rokonának adományozta.

Eredetije pergamenen zöld selyem zsinórról függő kerek pecséttel, *gr. Lázár Miklós adománya.*

564. 1358. jul. 7. A gyula-fehérvári káptalan Sárosi János, Lajos fia, és Héjasfalvi Henning, Henning fia, részére átírja I. Károly királynak Visegrádon 1329. április 16-án kelt levelét.

A gyula-fehérvári káptalan 1400. jun. 13-án kelt hiteles átiratban.

565. 1400. jun. 13. A gyula-fehérvári káptalan Héjasfalvi János, Miklós fia, másik Héjasfalvi János, Mihály fia, és Sárosi Mihály, János fia, részére átírja a maga 1358. jul. 7-én kelt kiváltságlevelét.

Eredetije pergamenen, vörös és zöld selyem zsinóron függő monyoró alakú pecséttel, *gr. Lázár Miklós adománya.*

566. 1433. apr. 9. A Triest vára alatti táborban. Zsigmond király Ősi Jankafi László hírséges hadi szolgálataiert, nejének

Dorottyának, Béli Lukács deák leányának, kit egy más levelével fiúsított, Béldre és tartozandóságaira uj adományt ad.

Eredetije pergamenen, az aljára veres viaszba nyomott pecséttel, *gr. Lázár Miklós adománya.*

567. 1514. junius 28. Solymos (Udvarhely széken). Antal solymosi plebanus bizonyítványa a jánosfalvi határban Váraljai Albert és Jánosfalvi Márton közt viszály tárgyát képező bizonyos nyilföldek fölött tartott szemléről.

Ered. papiroson, aljára sárgaviaszba nyomott két pecséttel, *gr. Lázár Miklós adománya.*

Közöltem : *Székelv. Oklevéltár I. köt. 328. l.*

Helyreigazítás. A 267. sz. alatt kivonatozott oklevél keltét tévedésből jegyeztem Kassa, 1437. május 11-re, Zsigmond király uralkodásának 37-ik évét elnézésből az oklevél kelte évének vége; valósággal az oklevél 1423-ban Sabbato proximo post festum beati Johannis ante portam latinam, azaz május 8-ikán kelt.

Közli: SZABÓ KÁROLY.

AZ ERDÉLYI KÁPTALAN

LEVÉLTÁRA GYULAFEHÉRVÁRTT.

— NEGYEDIK KÖZLEMÉNY. —

360. 1493. aug. 12. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Geréb László erdélyi püspök és az erdélyi káptalan nevében, Tinód birtokot illetőleg, dengelegi Pongrácz János ellen tiltakozás van bejelentve. Dat. Clarae virg., anno M° CCCC° nonagesimo tertio.

Fasc. 7. n. 22. — A kolosm. convent transsumtuma 1520. évből, lásd 442. sz. a.

Más.: 641—642.

361. 1496. j. a n. 15. Bélteki Drágfi Bertalan, kimondván az ítéletet per non defendit, az erdélyi káptalannak oda ítéli Hidegviz, Mihályfalva, Vessződ, Ujfalu, Alsó- és Felső-Idecs, Ingodal, Salykó, Sárdorf, Longodár, Styno, Ladamos, Farkastelke, Kis-Sebes, Táté, Ózd fehérmegyei birtokokat, továbbá Jövedics és Balástelke küüllőmegyei birtokokat Indali Pál özvegye Erzsébet és peres társai ellen. — Dat. Kolosvár, tertio die termini praenotati, (octava festi Epiphaniar. domini) anno M° CCCC° nonagesimo sexto.

Fasc. 4. n. 9. — Eredeti. — Papir 21—15.

Más.: 240—241. l.

362. 1496. márcz. 1. Bélteki Drágfi Bertalan vajda megkeresi a kolosmonostori conventet, hogy az erdélyi káptalant Bun nevű birtokba, a segesházi polgárok és a hét százsz-szék tiltakozása daczára, igtassa be. Kolosvár, vigesimo die octavarum festi Epiphan. dni, M° CCCC° nonagesimo sexto.

Fasc. 3. n. 11. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd 363. sz. a.

Más.: 166—168.

363. 1496. márcz. 15. A kolosm. convent Drágfi Bertalan vajdának jelenti, hogy mivel a segesházi polgárok és a hét százsz-szék az erdélyi káptalannak Bun nevű jóságba beigtatása

ellen tiltakozott, azért a vajda elébe megidézttettek. Quinto die diei evocationis praenot., (feria tertia prox. post domin. Laetare,) anno supra dicto (1496.)

Fasc. 3. n. 11. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 32—35. — Viznyomásos bélyege: körben függő mérleg, s felette csillag. — Transsumtumát lásd 364. sz. a.

Más.: 166—168.

364. 1496. é v v é g e. Az erdélyi káptalan tagjainak jövedelmeiről vezetett libellus distributionum capitularium, következő rovatokkal: 1—4 lap. Super decimis; 5—6. super censu S. Georgii; 7. super pretio decimarum comitatus Hunyad; 8. super pecuniis succutellorum; 9. super divisione vinorum decimalium; 10. munalium; 11. apum; 12. super argento S. Michaelis; 13. super argento S. Martini; 14. super decimis S. Martini; 15. super quinquagesimis; 16. super censu S. Martini; 17. divisio capreolorum; 18. super censu Conceptionis; 19—20. super censu S. Martini.

Fasc. 1. n. 10. — Eredeti. — Papir, könyvecske alakjában 11—31 cm.; szélei nagyon szenvedtek; lapok száma 20., mely teljesen mutatja a káptalan ezen évi személyzetét és jövedelmi állását. E libellus a káptalani 1769. évi másolatok könyvébe felvéve nincs. Mások sem közölték eddig.

365. 1497. j u l . 26. Geréb László erdélyi püspök a gyulafehérvári székes-templom altaristáinak ajándékozza a fehérvári hegyekből öt megillető bortizedet, bizonyos föltételek mellett úgy mint kegyes alapítványt. — Albae, in die s. Annae M° CCCC° nonagesimo septimo.

Fasc. 1. n. 29. — Eredeti. — Papiros 22—30. Megereche püspöki secretarius aláírása mellett.

Más.: 39—40.

366. 1498. f e b r . 3. Ulászló király megparancsolja az erd. káptalannak, hogy Geréb László erdélyi püspököt néhai Szentgyörgyi Dénes hunyadmegyei jószágába igtassa be. Buda, in festo b. Blasii eppi, M° CCCC° nonagesimo octavo.

Fasc. 4. n. 48. — Az erdélyi káptalan transsumtuma, lásd 369. sz. a.

Más.: 393—397.

367. 1498. febr. 24. Ulászló király az erdélyi káptalan kérelmére, azért mert az erdélyi káptalani erdőkből kerülnek ki a fák a só-hordó-hajók és raktárak építésére, a tordai sóakna pénztárából évenként 100 aranyforintot utaltványoz a káptalannak. Buda, in festo b. Mathiae apl., M° CCCC° nonagesimo octavo.

Fasc. 6. n. 1. — János király transsumtuma 1531-ből, lásd 419. sz. a.

Más.: 516—519.

368. 1498. febr. 24. Ulászló király az erdélyi schismaticusoknak megparancsolja, hogy az erdélyi székes-egyháznak és

káptalannak a köteles dézmákat, mindenütt, vonakodás és ellenkezés nélkül fizessék meg, mert különben békési Drágfi Bertalan vajda által fognak köteleességök teljesítésére szoríttatni. — Buda, in festo b. Mathiae apl., M° CCCC° nonagesimo octavo.

Fasc. 4. n. 40. — Eredeti. — Veres-viasz pecsétjének csak töredéke maradt. — Papir 39—29. — Víznyomásos bélyege: körben csillag, pecsétalakkal.

Más.: 380—381.

369. 1498. febr. 25. Az erdélyi káptalan jelenti Drágfi Bertalan vajdának, hogy Geréb László püspököt Szentgyörgyi Dénes hunyadmegyei jószágaiába, és pedig Alsó- és Felső-Szálláspataka, Szacsal, Válya, Grid, Ohába, más Ohába, Merisor, Krivadia, Majolesd nevűekbe beigtatta, és az ellenmondó Szerecsen és Kenderes Jánost társaival a vajda elébe megidézte. Quarto die diei executionis prae-not., (die dnico post fest. b. Mathiae apl.) a. dni supra dicto (1498.)

Fasc. 4. n. 48. — Eredeti. — Fejér-viaszba nyomott pecsétje elromlott. — Papir 29—30. — A moly nagyon bántja. — Transsumtumát l. 366. sz. a.

Más.: 393—395.

370.* 1498. ápr. 19. A leleszi convent a királynak jelentést teszen arról, hogy István nádort, Báthori Miklóst és Erdődi Tamás esztergomi érseket a Szabolcsmegyében fekvő Thedej nevű jószág iránt tett ellenmondások igazolására, a király elébe megidézte szent-György napja nyolczadára. Sexto die diei evocationis prae-n., (in festo b. Tiburtii et Val. m.) anno supra dicto (1498.)

Eredeti. — Papir 28—20. — Közepén rongyos. — Pecsétje hiányos.

371.* 1498. jun. 26. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy demsusi Arkha Lőrincz, Anko nevű leány hozományát ötven aranyforinton megvette, és felelősséget vállalt érte. Feria tertia in profesto b. Ladislai regis, a. 1498.

Eredeti. — Papir 30—25. — Egy helyen megevődve.

372. 1498. jul. 30. Geréb Péter országbíró a kolosmonostori conventnek meghagyja, hogy Herepei Mihály, Béli Benedek és társaik hatalmaskodását, melylyel az erdélyi káptalan orbói jószágán és más helyein tetemes károkat okoztak, vizsgálja meg és az eredményről tegyen jelentést. Vingárt, feria secunda prox. ante fest. ad Vincula Petri, M° CCCC° nonagesimo octavo.

Fasc. 5. n. 13. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd 374. sz. a. Más.: 419—421.

373. 1498. sept. 22. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan vingárti Geréb László ellen tiltakozván, őt Spring, Drassó, Kis-Sebes, Mihálczfalva, Gáld

birtoka, valamint a Borbánd és Kis-Falud között az Ompoly mellett fekvő több mint háromszáz hold szántóföld elfoglalásától vagy elidegenítésétől eltiltotta. Sabbato prox. fest. b. Mathaei apl., M° CCCC° nonagesimo octavo.

Fasc. 5. n. 41. — Eredeti. — Fejér-viaszba nyomott pecsétje elromlott. — Papir 21—14.

Más.: 487.

374. 1498. sept. 24. A kolosmonostori convent Geréb Péter országbírónak jelenti, hogy Herepei Mihály, Béldi Benedek és társai hatalmaskodását mindenben olyannak találta, mint ahogy levelében elő van adva, s azért a tetteseket a király elébe megidézte. Quarta die evocationis et insinuationis prae not., (feria secunda prox. post fest. b. Mathaei apl.) a. supradicto (1498.)

Fasc. 5. n. 13. — Eredeti. — Pecsétje elveszett. — Papir 30—22. — Transsumtumát lásd 372. sz. a.

Más.: 438—441.

375.* 1499. febr. 7. Péter vajda az erdélyi káptalannak meghagyja, hogy demsusi Arkha Lőrincz hatalmaskodásait, Szentgyörgyi-Kenderesi Dorottya ellen, szorgalmasan vizsgálja meg. Déva, feria quinta prox. post fest. b. Dorotheae virg., anno M° CCCC° nonagesimo nono.

Eredeti. — Papir 30—20. — Pecséttel, és hátán a káptalani jelentés szövegével: »sexto die executionis prae not. a. supradicto.«

376. 1499. ápr. 12. Péter vajda Bethlen Domokos alvajda levelét 1475-ből az erdélyi káptalan kérelmére átírva kiadja. Die altero in procedendo, feria sexta prox. ante fest. Tiburtii et Valer., anno M° CCCC° nonagesimo nono.

Fasc. 4. n. 4. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 30—34. — Transsumtumát lásd 338. sz. a.

Más.: 229—231.

377.* 1499. jul. 26. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Szentgyörgyi-Kenderesi Dorottya Arkha Lőrinczet és társait Hunyadmegyében, a hatalmaskodások ügyében, a kár megfizetése után felmentette. In festo b. Annae matris M., anno M° CCCC° nonagesimo nono.

Eredeti. — Papir 22—16. — Pecsétje elromlott.

378.* 1499. jul. 26. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy demsusi Arkha Lőrincz és Pestesi Mátyás társaival, a hatalmaskodás ügyében kölcsönösen kibékültek. In festo b. Annae matr. M., anno M° CCCC° nonagesimo nono.

Eredeti. — Papir 28—22. — Viznyomásos bélyege: olló.

379. 1499. a u g. 12. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy megtörtént a tiltakozás, nehogy a püspök szerencsés megérkezése

alkalmával Bacsoni Mátyás kanonok és Pál succentor ügyében, kik Rómában Kolosvári Jakab püspöki helyettesnek követi gyanánt működnek, bizonyítvány adassék ki. Sabbato prox. ante fest. b. Galli conf., M^o CCCC^o nonagesimo nono.

Fasc. 3. n. 30. — Eredeti. — Papir 30—21.

Más.: 192—193.

380. 1500. febr. 4. Ulászló király Geréb László erdélyi püspöknek és a káptalannak tudtára adja, hogy a köteles dézmák pontos megfizetését minden erdélyi tisztnak megparancsolta. Buda, septimo die termini praenotati, (fer. tertia prox. post fest. Purific. virg. glor.) anno 1500.

Fasc. 5. n. 7. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 45—45. — A moly nagyon bántja.

Más.: 427—432.

381. 1500. febr. 6. Ulászló király Bornemisza János és Czobor Imre erdélyi sóbánya »comes«-eknek meghagyja, hogy az erdélyi káptalan erdeiből nyert só-hajó-fák árába évenként száz aranyforint értéknek megfelelő sőt utalványozzanak ki az erdélyi káptalannak. — Buda, in f. b. Dorotheae v., a. 1500.

Fasc. 4. n. 25. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 29—32.

Más.: 359—360.

382.* 1500. márcz. 28. Kolosvári Jakab jogtudor és erdélyi püspöki helyettes a megyei papságnak meghagyja, hogy a breviarium és misemondásban elkövetett hibákat javítsa ki. Albae, Mart. 28. ann. 1500.

Eredeti. — Papir 28—22. — Közepén átlýukadt.

383. 1500. május. 22. Ulászló király az erdélyi schismaticusoknak megrendeli, hogy a dézmákat gabonában és a dézma alá eső tárgyakban, mindazon helyekről, melyeket ezelőtt keresztények birtak és műveltek, most pedig az ők kezeikre kerültek, az erdélyi káptalannak, hiány nélkül fizessék, mert különben Péter vajda által kötelességök teljesítésére fognak szoríttatni. Buda, fer. sexta prox. ante fest. b. Urbani papae, 1500.

Fasc. 1. n. 6. — Eredetije 1802. óta elveszett. Másolata megmaradt a másolatok könyvében 11—12. Volt királyi pecsétje veres-viaszban, és nyílt alakban volt kiadva.

384. 1500. jun. 10. Ulászló király Csesztvei Barlabásnak és társainak, Geréb László erdélyi püspök kérelmére megparancsolja, hogy a köteles dézmákat, melyek a püspöki méltóság fenntartására és az ország védelmezésére szükségesek, és amelyeket önhatalmúlag elvontak, hiba és késedelem nélkül fizessék meg. Buda, feria quarta prox. ante f. b. Antonii conf., a. 1500.

Fasc. 1. n. 38. — Eredeti. — Papir 31—26. — Pecséttel.

Más.: 52—54.

385. 1500. sept. 20. A kolosmonostori convent bizonyítja az előtte megtörtént tiltakozást Geréb László püspök és az erdélyi káptalan javára a végett, nehogy Ulászló király Tinód birtokát valakinek, különösen dengelegi Pongrácz Jánosnak adományozza. Datum die dnico prox. ante fest. b. Mathaei apl., anno 1500.

Fasc. 4. n. 41. — Eredeti. — Fehér-viaszba nyomott pecsétje eltöredezett. — Papir 21—20.

Más.: 381—382.

386. 1500. okt. 27. A kolosmonostori convent bizonyítja, hogy Geréb László erdélyi püspök és Ilyésházi Mátyás erdélyi káptalani prépost tiltakozást jelentettek be, nehogy Ulászló király Tinód nevezetű jószágot valakinek eladományozza. Feria tertia, in vigilia f. b. Simonis et Judae, a. 1500.

Fasc. 2. n. 38. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 22—18. — Viznyomásos bélyege: körben függő mérleg.

Más.: 130—131.

387. 1501. febr. 4. Péter vajda bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan Baládfi Mihálylyal Táté, Kis-Enyed és Ózd birtoka felett közakarattal megegyezvén, kibékült. Székelyvásárhely, fer. quarta prox. post fest. Purif. b. M. v., a. 1500.

Fasc. 7. n. 5. — Eredeti. — Pecsétje veres-viaszban, eltöredezve. — Papir 32—40. — Szétszakadozva.

Más.: 419—421.

388. 1501. febr. 21. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Barlabási János váradjai és lomfalvi birtokát, a Sebesen levő malmát és vámjogát az erdélyi káptalannak hagyományozta. In festo b. Mathiae apl., 1501.

Fasc. 2. n. 40. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 28—20.

Más.: 132—133.

389.* 1501. október 31. Tamás esztergomi bíboros-érsek Tordai Salathiel királyi jegyzőnek adományozza az esztergomi zólyomi főesperes-kanonokságot, mely keszthelyi Orosz Zsigmondnak veszprémi préposttá történt kinevezésével megürült. Dat. in arce Strigoniensi, ultima die mensis Octobris a. 1501.

Eredeti. — Papiros 30—22. — Épen fenmaradott pecséttel.

390. 1502. jan. 11. Az erdélyi káptalan bizonyoságot teszen arról, hogy a fehérvári, dobokai, ugoccai, hunyadi főesperesek Polner János váradi kanonoknak, mint Péter pápai követ megbízottjának, ki súlyos egyházi büntetések fenyegetésével az esperesi jövedelmek tizedrészét követelte, közmegegyezéssel azt felelték, hogy nem fizetnek, és az apost. székhez felebbeznek, mert nekik a jövedelem katonaság tartására, és a hazának a törökök elleni

védelmére szükséges, és nekik e végett áldozatot kell hozniok. Feria secunda prox. p. fest. Epiphaniar., 1502.

Fasc. 4. n. 5. — Eredeti. — Pecsétje letörött. — Papir 32—12.

Más.: 232—233.

391. 1502. május 18. Magh Pál alországbíró és alvajda bizonyítja, hogy Kéméndi János és György, a hatalmaskodás tényeiért neki a büntetést teljesen lefizették. Déva, fer. quarta prox. post fest. Pentecostes, a. 1502.

Fasc. 3. n. 15. — Mikola László al-helytartó transsumtuma, lásd 520. sz. a.

Más.: 173—176.

392.* 1502. május 23. Domokos erdélyi püspök az erdélyi káptalannak átküldi a király levelét arról, hogy Roskovány Márton tordai főesperesnek kanonoki jövedelmét minden hiány és vonakodás nélkül adják ki. — Ex arce Várad, secundo die festi S. Trinitatis, a. 1502.

Eredeti. — Papir 22—15. — Pecsétje lehullott.

393. 1502. okt. 21. Ulászló király bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan tiltakozott kanonokja által vingárti Geréb Péter ellen azért, mert Mihálczfalván és Gáldon lévő némely jószágait, Fahidi János hagyományát, önkényesen elfoglalta. Buda, in festo Undecim mill. Virg., 1502.

Fasc. 2. n. 31. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 30—21.

Más.: 119—120.

394. 1503. ápr. 10. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Cseh György püspöki várnagy Gyulafehérvártt nem adhatja át a kulcsokat Zenthe László és Ferencz meghatalmazottaknak, kiket Batthka Miklós volt nyitrai, most választott erdélyi püspök ide küldött, míg Domokos volt erdélyi püspök, most kalocsai érsektől ez iránt felhatalmazást nem hoznak. Dat. feria secunda majoris hebdomadae a. 1503.

Fasc. 2. n. 28. — Eredeti. — Papir 28—28. Pecsétje hiányzik.

Más.: 115—117.

Közli: BEKE ANTAL.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

II. Lajos király kincseinek összeírása.

1528. a p r. 22.

Nos Bernardus Bohemus comes Cremniciensis, Nicolaus Olah custos Albensis secretarius et Johannes Solmawer (*így*) consiliarii serenissimae principis dominae Mariae reginae Hungariae et Bohemiae etc. fatemur et recognoscimus per praesentes literas nostras, quod nos ex commissione et mandato eiusdem serenissimae et gratiosissimae dominae nostrae reginae ex clenodiis et rebus serenissimi olim principis domini Ludovici Hungariae et Bohemiae etc. regis, quae ad ipsam gratiosissimam dominam nostram reginam post illius mortem optimo iure pertinerunt, a magnifico domino Johanne Zalay, comite Posoniensi ad manus nostras nomine praefatae gratiosissime dominae nostrae reginae has infrascriptas res recepimus et levavimus, videlicet: unam scatulam cum cirothecis et aqua odorifera ac agnis dei; argentum, quod fuit super vexillum caesaris turcorum; duas frameas parum argentatas et deauratas; tres gladios armigeros argentatos parum et deauratos; unum gladium italicum cum vagina de purpure rubeo; duos cultellos venatorios; unum gladium hungaricalem deauratum; parvam pugionem parumper argentatam et deauratam; unam frameam simplicem; pugionem simplicem unam; unum gladium *hegyes* simplex; unam pharetram cum arcu hungaricalem; unum vexillum ex cauda equina; unam pharetram turcalem; cornua venatoria quatuor cum veluto nigro argentata et deaurata.

In una scatula duodecem coclearia lapidea; atramentarium lapideum in superficie deauratum; duo *buzgany* cuprei; unum atramentum argenteum deauratum in pedibus; unum fusorium crystallinum compactum argento deauratam; unum *hologium pulvereum deauratum, quod fuit Mathiae regis*; unam lagenulam argenteam; unum salinum argenteum deauratum; unam parvam ladulam ex argento; tres sicas vulgo *mordaly* cum argento

deauratas; unum frenum turcale argentatum; duas caletas ex veluto nigro; officium beatae virginis cum tectorio veluti nigri deargentatum et illuminatum; unam pelium (!) vitream cum *somalczo* et cristallo ac argento; unam caletam ex veluto aureo; unum biretum velutum nigrum cum cristis albis; unum biretum ex *thaffotha orozlanzyn* cum corda aurei fili; unum biretum crocei coloris ex athlasio; unum rubeum biretum ex scarlatho, unum pileum grisei coloris cum filis aureis; unum crinile (*igy*) ex filis aureis; sex camisias; septem faciletas; duo paria cyrothecae cum filo aureo; unam camisiam ex *thaphotha* coelestini coloris; unum tectorium cussini ex athlasio rubeo cum aureis floribus; unam caletam parvam ex veluto nigro argentatam et deauratam.

Item in una scatula unum sertum ex filis argenteis et aureis sine anulo adamantino; unum sertum ex filis aureis cum anulo habentem rubinum granum; aliud sertum cum anulo rubino tabulato; aliud sertum simile cum anulo rubino tabulato; unam pennam sive cristam cum perlis et rubinis parvis; unam mediam cirothecam cum gemmis magnis XXXVI et cum filis aureis; unum cor rubinum in auro, habens desuper coronam cum lapidibus et gemmis effigiem unius virginis cum unicorni habens pecten in manu, supra caput est lilium ex adamante.

Item in una theca nigra unam crucem parvam, bonam tamen cum rubino grano uno et cum quatuor adamantis (*igy*) ac tribus perlis valentem II millia florenorum; unum agnum parvum aureum; unum horalogium pulvereum in argento deauratum.

In una bursa de veluto viridi facta unam crucem parvam argenteam deauratam.

In una theca unam imaginem pulchram beatae virginis in argento deaurato, habens historiam beatae Elizabeth et Nativitatis domini.

In una theca lignea unam pixidem ex lapide serpentino; duos lapides prasmini (*igy*) virides magnos; novem legibula varia.

In una theca unum coclear cum manubrio cristallino; sex coclearia argentea per totum deaurata; quatuor furcellas argenteas deauratas; unum pater noster corralinum cum cruce deaurata parva; unam cathenulam parvam auream in modum legibuli; unam auleam cum filis aureis, habentem imaginem beatae virginis cum filio suo parvulo; aliam auleam cum filo aureo, habentem baptismum Christi; tertiam auleam cum filo aureo, habentem Assumptionem Mariae; unam mensam turcicam ex corio depitto (*igy*); sex monetas parvas aureas et quatuor argenteas.

Item in scatula maiori nigra unam cathenam auream cum cruce ex lapidibus sex yacinthianis et perlis magnis tredecim; aliam cathenam auream habentem crucem cum dictione »Maria« ex lapidibus sectis diamante et rubino et perlis octo; unam pacem

in argento deauratam, habens intus imaginem sancti Georgii, quae pax est ornata lapidibus et gemmis; unam crucem, in cuius medio est lapis rubinus in formam grani, in quatuor angulis sunt quatuor dyademantes (*igy*) cum sedecem perlis; unam aliam crucem, in cuius medio est dyamas satis magnus, in quatuor angulis sunt quatuor rubini magni in modum grani et quinque perlae; unam imaginem parvam hominis ex adamante secto per totum cum arbore et perlis novem; unam crucem ex adamante et tribus perlis bonis; unum monile ad biretum cum lapide balasso et tribus oblongis saphiris ac novem perlis; unum iocale cum saphiro et tribus rubinis et duobus perlis magnis et quatuor pendulis; quinque lapides adamantes inclusos seorsum in argento deaurato; unum lapidem onychii latum cum duabus figuris humanis cuspidibus tenentibus; alium lapidem gamao latum, habentem imaginem puellae iacentis; alium lapidem ex amatisto, habentem imaginem sancti Petri circumdatum argento deaurato; duos lapides onichites circumdatos argento deaurato; duos lapides ranarum in magna quantitate, circumdatos argento deaurato; unum lapidem agathem satis magnum; sexaginta duo perlas magnas in una facileta; duos annulos aureos cum duobus lapidibus thwrkesiis magnis; anulum cum balasso magno pulchro; anulum rubinum magnum pulchrum admodum grani; anulum cum smaragdo magno bono; anulum cum saphiro magno pulchro; anulum cum dyamante tabulato satis magno et bono; anulum cum saphiro satis magno, sed vili; quinque annulos viles cum lapidibus amatistinis et uno *twrkes*; anulum cum *twrkes* mediocri et bono; quatuor annulos cum amatisto et granatis ac rubino vili; anulum plumbeum cum lapide thwrkesio satis magno; anulum ex argento deauratum cum lapide contrafato.

In una scatula lapides multos simplices et viles.

Nos igitur praefatum dominum Johannem Zalay comitem super his rebus, quas praescripsimus, in persona et ex pleno mandato praefatae serenissimae et gratiosissimae dominae nostrae Mariae reginae, quod a maiestate sua habemus, quietum reddidimus et expeditum, imo reddimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum Posonii feria quarta proxima post dominicam Quasimodo, anno domini 1528.

Bernhard Behem, m. p. (L. S.)

Nicolaus Olah custos Albensis, m. p. (L. S.)

Hanns Solnauer, m. p. (L. S.)

(Eredetije orsz. ltár Történ. Emlékek B. 1526—1540.)

Közli: B. S.

A gróf Draskovich-család levéltárában talált XVII-ik századbeli feljegyzés.

Notationes rerum memorabilium.

1553. 9. Aprilis Paulus Istuanfi, pater Nicolai, mortuus est in Nempthy.

1573. 24. Januarii Aduiga Gyulai, consors Pauli Istuanfi, mater Nicolai mortua est pleuritide in nova curia Winicensi.

14. Junii Antonius Verantius archiepiscopus Strigoniensis mortuus est in Eperjes.

26. Julii Franciscus de Battyan, filius Balthasaris natus est.

6. Augusti Valentinus Banfi de Thallocz capitaneus Canisiensis mortuus est.

1. Septembris Stephanus Radecius episcopus Agriensis factus est locumitenens regius.

20. Septembris Vrsula Istuanfi, nupta dein Joanni Lipchei, nata est.

3. Octobris Franciscus de Tah in arce Szomszédúara mortuus est.

29. Novembris Elisabeth Thurzo, consors comitis Julii a Salmis mortua est.

1574. 7. Februarii Christophorus comes a Zrinio, filius Nicolai Szigethani, mortuus est Viennae.

12. Martii Franciscus Thurzo, pater Georgii palatini, mortuus est.

14. Septembris Solymus (*igy*) 2-dus turcarum imperator mortuus est.

1577. 5. Martii Joannes Listius episcopus Jauriensis et cancellarius regni mortuus est Pragae.

1578. 21. Januarii Joannes Pethő de Gerse mortuus est Viennae.

1580. 19. Januarii Blasius Joo director mortuus est Viennae.

1581. 8. Januarii Emericus Czobor mortuus est.

6. Augusti Thomas Pálffy, pater Nicolai, mortuus est.

17. Septembris nuptiae Nicolai Dersfy cum domina Barbara Peréni relicta Emerici Czobor (*nehezen olvasható.*)

20. Septembris nuptiae Martini Czobor cum domina filia Christophori Nádasdi in Kabold.

19. Novembris nuptiae Nicolai Malakóczy cum filia Michaelis Konzki.

1583. 1. Maji Thomae Erdődi sponsalia Posonii cum Anna Maria Ungnad, filia Christophori bani.

28. Maji Lazarus a Schvendi mortuus est apoplexia anno aetatis 62.

4. Junii nuptiae Nicolai Pálffy cum domina Maria, filia Marci Fuggeri Augustani.

30. Novembris Ladislaus Banfi de Bolondos mortuus est.

1584. 18. Januarii Michael Kerecheni et Bernardus Nyári mortui sunt.

19. Januarii nuptiae Stephani Telekesi cum dna Magdalena Zriny.
 27. Januarii Martinus Czobor mortuus est in sua mola. fracto pectore.
 5. Februarii mortua est Magdalena Orszag, relicta Stephani Bánfi,
 Linducae.

3. Aprilis Caspar Alapy mortuus est.
 4. Aprilis Joannes filius Nicolai de Kis-Várda mortuus est et deficit
 in semine.

12. Junii Joannes Sambucus historicus apoplexia tactus obiit Viennae.
 6. Septembris Joannes Zermeg historicus mortuus est.
 27. Octobris Clara de Frangepanis a Tersacz, consors Michaelis
 Bakith, mortua est.

28. Octobris Joannes Monoszloi episcopus Zagrabiensis mortuus est.
 26. Octobris turcae prope Zluin profligati per Thomam Erdödi
 banum et Josephum a Turri generalem Carlostadiensem.
 22. Novembris Joannes Choron mortuus est in Kabold et defecit.
 17. Sept. vel Decembris Nicolaus de Bathor judex curiae regiae
 mortuus est in Eched.

1590. 25. Januarii nuptiae Vrsulae Istuanfi cum Joanne Lipchei.
 11. Februarii Balthasar de Battyan mortuus in Rohonez aetatis 47.
 18. Februarii nuptiae Gabrielis Révay cum domina Catharina, filia
 Francisci Thurzo.

9. Junii Petrus Heresinczi episcopus Jauriensis et cancellarius
 mortuus est Pragae.

14. Octobris nuptiae Evae Istuanfi cum Joanne Draskowith.

1591. 6. Januarii Ladislaus Imprich vicebanus mortuus est.
 16. Martii Paulus Czobor mortuus est pleuritide.
 30. Martii Anna conjux Michaelis Bay mortua est in Dévén.
 16. Aprilis Vitus Halerus Var (*így*) Generalis mortuus est aetatis 62.
 14. Maji Joannes Globicher capitaneus Caproncensis mortuus est
 Caproncae.

29. Julii Judith Alaghi, consors Sigismundi Rákóczi mortua est.

1. Augusti sponsalia Caroli Szekel, filii Jacobi cum Anna filia
 Simonis Kegleuich.

1. Octobris Helena Draskouith, filia Joannis bani, consors Christo-
 phori Bánfi, nata est.

11. Novembris Georgius Draskouith, filius Casparis mortuus est in
 Érsekujvár.

31. Decembris Caspar Draskouith mortuus est in arce Trakostyán.

1592. 12. Aprilis Hassan bassa Bosnensis apud Scissiam pontem
 struxit super Colapim.

19. Aprilis nuptiae Thomae Széchi cum domina Catharina filia
 Balthazaris Battanyi.

1. Junii Joannes Michael Brutus historicus hungaricus mortuus in
 Transilvania.

18. Stephanus Melith praefectus camerae Cassoviensis mortuus est in Eperjes.

19. Junii arx et oppidum Bihach a Hassan bassa captum dedicatione Christophori Lamberger juvenis nullius momenti.

19. Julii Thomas Erdödi banus profligatus per Hassanem prope Breszt, amissis castris et omnibus apparatus.

27. Septembris turcae depopulati sunt Turopoliam.

1593. 13. Januarii Stephanus Castellani mortuus est repente.

12. Februarii Ursula Zriui, consors Nicolai Banfi mortua est.

21. Februarii Nicolaus Banfi mortuus est.

28. Februarii Clara Homonnai, consors Francisci Révai mortua est.

30. Aprilis Stephanus Tyrnaviensis ¹⁾ episcopus Syrmienensis et vicarius Lepog... (Lepoglavensis?) mortuus est.

8. Junii sponsalia Benedicti Thuróczi cum Susanna filia Petri Ratkay.

22. Junii Thomas Erdődy banus profligat Bosnensem bassam sub Sziszek et arx Scissia conservata, quae iam iam expugnata erat.

24. Junii Stephanus a Gregorianezi mortuus est.

28. Augusti Scissia expugnata per Beglerbegum novum bassam Bosnensem.

2. Octobris Wesprimium obsessum per Szinanem et filium eius Beglerbegum.

6. Octobris Wesprimium captum, 27. anno postquam per nostros recuperatum fuerat.

11. Octobris Palotam Szinanus occupat et 25. discessit Constantinopolim versus.

3. Novembris exercitus hungarorum profligat bassam Budensem, ubi 9000 turcae perierunt.

21. Novembris iterato ad Filekum turcae profligati.

21. Filecum per nostros captum et expugnatum.

6. Decembris Szechenum nostri expugnant et aliquas arces vicinas.

31. Decembris Paulus Pethő mortuus est in Winicze.

1594. 13. Februarii nuptiae Caroli Szekel cum Anna filia Simonis Keglevich in Lobor.

20. Februarii nuptiae Benedicti Thuróczi cum Susanna Ratkai in Sztubieza.

Eodem die nuptiae Francisci Dersfi cum Magdalena filia Alexii Thurzo in Rohoncz.

5. Martii Alexius Thurzo mortuus Scepusii.

11. Martii Neogradum per nostros expugnatum.

1. Maji exercitus noster configit cum bassa Budense et illum profligat.

¹⁾ Talán az író tévedése. 1584. sept. 25-én *Tarnóczy V.* István választott szerémi püspökké, ki az orsz. ltárban levő »Liber dignitariorum eccl.« szerint csakugyan 1593-ban hal meg. Utóda 1593. aug. 1-től *Zelniczey V. Miklós*.

- 5. Maji archidux Mathias obsedit Strigonium.
- 9. Julii soluta obsidio Strigonii.
- 28. Julii Szinanus expugnat Tatam.
- 31. Julii Szinanus obsedit Jaurinum.
- 5. Augusti Hrastovicza capta a turcis 40, qui intus erant.
- 10. Augusti Petrinia per nostros capta, profugiente Rustan bego et Erdogli bego cum omnibus turcis succensa prius arce.
- 11. Augusti Sciscia succensa turcae profugiunt, Gora deserta per turcas, a nostris utraque arx occupata.
- 28. Augusti tartari depopulati sunt insulam Rábaköz.
- 8. Septembris Sinanus profligat Mathiam archiducem sub Jaurino in insula.
- 29. Septembris Jaurinum Sinanus capit deditione Ferdinandi Hardek.
- 1. Octobris Papam turcae capiunt.
- 4. Octobris Sinanus Comaronum obsedit.
- 23. Octobris Sinanus solvit obsidionem Comaronii.
- 20. Novembris nuptiae Joannis Budor cum Elisabetha filia Pauli Pethő.
- 25. Novembris Joannes Banfi de Lendva, filius Ladislai mortuus est in Bolondos.

1595. 3. Januarii Ladislaus Wragovich mortuus est.
 17. Februarii Joannes Thuróczi in Szathmar mortuus est.
 28. Februarii Catharina Istuanfi, soror Nicolai, consors Joannis Marki mortua est in Kalinecz (?)

15. Martii Nicolaus Draskouith, filius Joannis bani uatus est in Trakostyán.

— Junii Ferdinandus Hardecus ob deditionem Jaurini capite plectitur Viennae.

- 1. Julii Strigonium obsessum per Carolum Mansfeldium.
- 4. Augusti turcae profligati per Carolum Mansfeldium sub Strigonio.
- 1. Septembris Strigonium nostri recuperant.
- 20. Septembris Visegradum nostri expugnant.
- 23. Septembris Petrinia toties obsessa et capta iterum per nostros expugnata.
- 18. Octobris Sinanus a Sigismundo Bathoreo profligatus in Transalpina.

1596. 10. Januarii Thomas Erdődi banatum resignat Zagrabiae et in locum eius constituuntur Caspar Sztankovachki episcopus Zagradiensis et Joannes Draskovith.

- 18. Januarii mortuus est Gabriel, filius Gabrielis Dóczy.
- 22. Januarii mortua est domina Catharina Bathyány uxor Thomae Széchi.

22. Februarii Anna Losonczy, primum Christophori Ungnad, dein Sigismundi Forgách uxor mortua est in Szomorján.

— Aprilis Clissia a nostris capta Diocletiani imperatoris.
(*hézagos.*)

— Maji Bernardus Thurzo mortuus est sine liberis in Bajmóc.

— Junii Clissia per turcas recuperata et nostri profligati.

— Junii Caspar Ztankovachki episcopus et banus mortuus Zagrabiae.

— Augusti Palfus et Schuarckenberg Vaciam expugnant.

— Septembris Hathuan per archiducem Maximilianum vi captum.

10. Septembris Petrinia iterum per turcas obsessa et Odauerti (*igy*)
bassam Bosnensem et Achmet bassam zerdarum eunuchum cum 100 m.

20. Septembris turcae sub Petrinia profligati ad 8 m., qui Colapim
transierant reliq. . . . obsidionem sol. . . .

23. Septembris Mahomet III. turcarum imperator obsedit Agriam.

14. Octobris Mahomet Agriam capit violent. . . . eam germanis
militibus reluctantante (*hézugos.*)

26. Octobris pugra Keresztiesiana inter Mahomet imperatorem et
Maximilianum archiducem.

27. Octobris nuptiae Christophori Banfi cum domina Anna filia
Emerici, filii Michaelis Mer. . .

20. Novembris Stephanus Fejerkői episcopus Nitriensis el. archi.
Strig. et locumtenens mortuus Posenii.

1598. 19. Januarii nuptiae Joannis Kegleuth cum Susanna filia
Michaelis Bay.

30. Martii Jaurinum a turcis recuperatum ducibus Nicolao Palfio
et Schuarckenberg.

22. Aprilis Sigismundus Báthori Transilvaniam resignat Rudolpho
imperator.

4. Julii Transilvani profligant Solymanum bassam Temesiensem
sub Lugos.

20. Augusti Sigismundus Báthori clam rediit in Transilvaniam.

28. Augusti Simon Forgách mortuus est aetatis anno 70.

2. Octobris Szetergez Mehmet passa obsedit Varadinum.

Eodem die Mathias archidux Budam cum Palfio et Schuarckenberg.

3. Novembris turcae obsidionem Varadiensem et nostri Budensem
solverunt ob continuam pluviam.

1599. 25. Januarii sponsalia Georgii Kegleuth cum Catharina
filia Nicolai Istuanfi.

31. Januarii natus est Georgius comes a Zrinio, bani Georgii filius,
Nicolai Szigetensis nepos.

23. Martii Sigismundus Báthori Transilvaniam Andreae Báthori
cardinali cedit.

14. Maji natus est Georgius Draskouith postea episcopus Jauriensis,
Joannis filius.

18. Junii liberi haydones turcas 5000 victualia Budam ducentes
in Danubio profligati.

4. Julii nuptiae Georgii Keglevich in Vinicze.

9. Augusti Solyman bassa Budensis, antea Temesiensis captus a nostris.

13. Octobris turcae et tartari ingentem depopulationem faciunt terrae Matyusfüld, abductis plus quam 20 m. hominum, post irritam pacis tractationem.

20. Septembris Ibrahim supremus vezierus Budam venit ad pacem tractandam.

26. Octobris Michael vayuoda Transalpinus profligat Andream Báthori in campo Cibiniensi.

19. Novembris Schuarcenberg et Franciscus Nádasdi arces Lak, Bolondvar et Dombó recipiunt.

1600. 24. Aprilis Nicolaus Pálfi in arce sua Vereskő mortuus est quinto infr. . .

16. Michael vayuoda Transalpinus moldavos, polonos et kosacos profligat et Moldaviam occupat.

21. Augusti Carolus Szekel, filius Jacobi, filii Lucae Szekel mortuus est in Miretincz.

. . . Basta et vayuoda Transalpinus ad Miriszlo prope Akkam (!) confligit, ubi vayuoda profligatur et provincia pellitur uti tyrannus.

— Augusti liberi baydones Pestum urbem occupant et biduo possident, deinde expilata urbe et navibus imposita praeda Vacium adversus Danubio abeunt.

4. (?) Septembris Babolcham Gregorius Pethő Ibrahimmo supremo vezirio deditione tradit, quam ao 1595 comes a Zrinio ceperat.

9. Septembris Ibrahimus supremus vezirius Canisiam obsidione cingit.

7. Octobris exercitus caesareus Canisiensibus subvenit duce Mercurio belli mareschaleo.

8. Octobris maximum proelium inter duos exercitus et christiani victores fuere.

13. Octobris ob penuriam avenae exercitus caesareus rediit.

22. Octobris Georgius Paradayser Canisam Ibraino tradit.

19. Novembris Nicolaus filius Georgii Keglevich natus est.

13. (?) Decembris Urbanus Kupinzki mortuus est.

1601. — Februarii transylvani denuo Sigismundum Báthori in principem acceptant.

— Aprilis Michael Telekesi, filius Stephani, nepos Emerici clarissimi ducis ob diversa maleficia et directas res caesareae majestatis capite plexus Posonii.

— Maji Caspar Petricheuch prothonotarius Sclauoniae mortuus est.

. . . . Nicolaus consiliarius cam. hungar Posonii mortuus est.

3. Augusti Georgius Basta cum Michaele vayuoda ad pagum Goroszloneum profligat Sigismundum Báthori et provincia. . . .

7. Septembris Michael vayuoda per Georgium Basta necatur Tordae.
 10. Septembris archidux Ferdinandus et duces Mantuae ac Floreae
 (igy) Canisam obsident.

— Dux Mercurius Albam Regalem obsedit.

14. vel 17. Septembris Joannes Kuthasy archiepiscopus Strigoniensis moritur Tyrnaviae aetatis 49.

20. Septembris Albam Regalem dux Mercurius expugnat.

6. Octobris Hassan passa supremus vezirius venit in subsidium Albae, ut a nostris recuperat.

15. Octobris ingens praelium ad Albam, in quo nostri victores fuere.

19. Octobris Georgius Paradayser ob traditam Canisam capite plectitur Viennae.

18. Novembris exortus et frigidissimus aquilo solvit obsidionem Canisiensem.

16. Sept. vel Decembris Andreas Monoszloy episcopus Wespriemiensis mortuus Viennae phtisi.

1602. 19. Maji nuptiae Valentini Homonnay cum domina Elisabetha filia Sigismundi Rákóczi.

2. Julii Georgius Basta Moysem Szekei cum transylvanis rebellantibus ad Albam Juliam profligat.

6. Augusti Sigismundus Báthori relicta Transylvania subdit se gratiae Rudolphi caesaris.

11. Augusti Gimégi Hassan bassa Albam Regalem obsidet.

— Augusti Albam expugnat Hassan bassa, Joannes Marcus comes Isolanus capitaneus loci fuit.

14. Septembris Franciscus Dobo, homo ditissimus sine haerede mortuus est.

29. Septembris exercitus caesareus obsedit Budam.

2. Octobis Pestum nostri expugnant.

13. Octobris proelium ad Budam inter nostros et Gimégi Hassan bassa vezirium cum . . . turcis, sed nostri strenue pugnunt. Pestum oppugnare cepit.

20. Octobris Elisabeth Both, coniux Nicolai Istuanfi mortua est Vinice

22. Octobis turcae 4 (igy) Pestum aggressi per nostros toties repulsi. Eodem die nostri Budam aggressi per turcas rejecti sunt.

7. Novembris nostri Adon, Földvár et Pax, castella turcica infra Budam 7 milliarum deditione turcarum occuparunt.

15. Novembris nostri Budensem obsidionem solvunt, relictis praesidiis in Pest et castellis.

1605. 8. Januarii Stephaus Bochkay Blasium Lippai strangulanti fecit.

2. Februarii Filecum obsessum duce Thoma Bosnyak.

12. Martii Filecum dedit Honor . . . Thanhauser capitaneus.

16. Anna Merey, consors domini Christophori Baufi mortua est.

17. Aprilis nuptiae Nicolai a Zrinio cum domina Anna filia Francisci Nádasdi.

16. Maji Bertes bassa occisus a Comaroniensibus.

1. Maji Ludovicus Ujlaki episcopus in . . . occisus per Bochkaianos.

4. Junii Sopronium obsident Bochkajani et repelluntur ab Adamo Trautmansdorf.

26. Julii Stephanus de Báthor iudex curiae regiae mortuus est in Eched.

5. Augusti Michael Konszki mortuus est aetatis 72.

11. Augusti Ladislaus Nádasdi mortuus in Kőszeg.

30. Augusti Mehmet vezir bassa obsedit Strigonium.

8. Octobris Strigonium expugnatum.

3. Octobris Martinus Pete episcopus Jauriensis et locumtenens regius mortuus est Viennae.

16. Octobris Michael Bay mortuus est in Dévén.

29. Octobris Ormosdum a Bochkaianis incensum.

1607. 8. Februarii Georgius Bánfi Rakilspurgi a ger(manis!) occisus est.

10. Februarii Sebastianus Tököli in Kismark mortuus est.

28. Februarii Euphrosina Kerechéni, relicta Pauli Pető mortua est in Zelina hydrope.

16. Julii nuptiae Francisci de Batyán cum Eva filia Ladislai Poppel in Dobra.

Euphrosina Kerechény, relicta Pauli Pető moritur in Zelina; haec fuit filia Andreae Kerechény, mater autem Elisabethae Petheő, consortis Joannis Budor.

Közli: SZERÉMI.

Kassa fegyvertára a XVI. és XVII. században.

(Okiratok Kassa sz. k. város levéltárából.)

I.

Inventarium bombardarum, pulverum, globorum, salnitri, sulphuris, plumbi et aliarum municionum Cassoviae existentium prima die Septembris in anno 1557. factum.

In domo senatoria.

Una bombarda magna, porthaucz appellata cum suis attinentiis. . . . 1.

habet globos. . . . 220.

Duae bombardae Schtainbychsen appellatae, globos lapideos projicientes, quarum una est Regiae Maiestatis, altera civitatis. . . . 2.

Una falkon dicta Regiae Mttis, non habet globos. . . . 1.

Altera falkon de Naghyda allata; non habet globos. . . . 1.

- Falkanetha duppla, civitatis 1.
 Scharfethyn, civitatis 1.
 habet globos 1150.
 Falconetae dupplae civitatis sine sedibus 3.
 Scharfety de Naghyda 2.
 Falconetae Regiae Mttis noviter fusae, una continet centenarios 10, reliquae tres centenarios 15. . . . 4.
 Bombardae Schlangen vocatae civitatis 2.
 habent globos 300, ex quibus 16 plumbo obducti sunt.
 Falconetae duplae civitatis 7.
 Scharfethyn de Naghyda 1.
 Item in Epperyes sunt falconetae dupplae tres, quae pertinent ad civitatem Cassouiensem 3.
 Barbatae dimidia breves, civitatis, globos non habentes 164.
 Pulveris bombardici tunellis 31 continentes centenarios 20, libras 42, qui civitatis sunt.
 Sex vasa cum dimidio sulphuris incerti ponderis, civitatis.
 Sex vascula sulphuris, civitatis, incerti ponderis.
 Salnitri centenariis sex, civitatis.
 Plumbi centenariis 54, civitatis.
 Salnitri centenariis octo, Regiae Mttis.
 Globi ad dupplas falconetas civitatis 252.
 Globi ad simplices falconetas civitatis 4036.
 Globi falcon, civitatis 700.
 Globi ad bombardas karthaun dictas civitatis 64.
 Globi duplarum barbatarum 12000.
 Globi ad bombardam Barath vocatam pertinentes, quae sub arce Kraznahorka amissa est 188.
 Funis longus tractatorius unus.
 Cuspides igniti, fayerspys 18.
 Clavae alias kolben 6.
 Galeae, alias sturmhauben, 10.

In domo monetaria.

- Barbatae ex Naghyda allatae 55.
 Barbatae civitatis 5.

In turri laniorum.

- Barbatae Civitatis 2.
 Barbatae Czehae 5.
 Globi barbatarum 18.

In turri Chonka.

- Pulveris bombardici tunellis 31, continentes centenarios 82.
 Pulveris bombardici tunellis 22, cent. 9., lb. 20.

In turri portae superioris.

Falconetae 2.
 Bombarda ferrea parva 1.
 Barbatae longae 6.
 Barbatae mediocres 39.
 Globi falcanetarum 19.
 Globi barbatarum 100.

In turri textorum.

Barbatae 4.
 Bombardula parva ferrea mosar pathantyw 1.
 Globi barbatarum 150.

In turri fabrorum.

Unum vas salnitri continens centenarios 7, Regiae Mttis.
 Tunellae pulveris $12\frac{1}{2}$ continentes centenar. 34, lb. 73.
 Vasa pulveris octo, cent. 12, lb. 27.
 Pulveris noviter facti centenariis 10.
 Barbatae breves 100.
 Barbatae Norimbergenses 96.
 unacum lagenis pulverum e formis globorum Regiae Mttis.
 Item plumbi porciones 11, continentes centenarios 17, lib.
 80 Regiae Mttis.
 Barbatae mediocres 4.
 Globi barbatarum 50.

In turri plaustrariorum.

Barbatae 4.
 Globi 50.

In turri cerdonum.

Barbatae 4, tres pertinent ad Czehae, et una ad civitatem.
 Globi 40.

In turri pellionum.

Barbatae civitatis 4.
 Barbatae czehae 2.
 Globi 100.

In turri coriariorum.

Barbatae civitatis 4.
 Barbatae czehae 2.
 Globi 50.

In turri barbitonsorum.

Barbatae civitatis 2.
 Barbatae czehae 2.
 Globi 52.

In turri sartorum.

Barbatae civitatis 6.
 Barbatae czehae 6.
 Falconeta civitatis 1.
 Globi falconetae 10.
 Globi barbatarum 65.
 Pulveris centenar. $\frac{1}{2}$.

In turri figulorum.

Barbatae civitatis 3.
 Barbatae czehae 1.
 Globi 40.

In turri sutorum.

Barbatae civitatis 3.
 Barbatae czehae 3.
 Globi 70.

In propugnaculo portae inferioris.

Falconetae civitatis 2.
 Barbatae 4.

In domo fusoria.

Bombardae noviter fusae, una karthaum, altera Nachtygal
 appellatae.

In domo civitatis.

Barbatae combustae et iterum reformatae 13.
 Ibidem barbatae 24.
 Ibidem barbatae 5.
 Barbatae mediae 4.
 Globi ad bombardas noviter fusas et alias diversas bom-
 bardas et falconetas pertinentes 698.
 Ibidem 13 vascula sulphuris continen. centenar. 40.
 Ibidem globi barbatarum 12184.
 Instrumenta ignea in olliculas inclusa, sthurm hawen dicta,
 in domo domini capitanei 300, et in domo civitatis 20, facit 320.
 In domo domini capitanei circuli igniti picei 60.

Turres combustae.

Ahenariorum.
 Poliatorum.
 Serratorum.
 Porta inferior.
 Lorariorum.
 Clypeatorum.
 Doleatorum.
 Porta Faulgas dicta.
 Aurifabrorum, et

Turris Chonka combusta est in parte superiore.

In quibus omnibus municiones combustae et annihilatae sunt.

F. Turzó, m. p.

Jegyzet. Ez oklevélmásolat eredetije 1848. szám alatt két példányban van meg; eltérés közöttük csak a helyesírásban van; így a másikkban »de Naghyda« helyett »te Nagy Ida«, majd »domo«, »bombardae« helyett: »tomo« »bombartae« áll, valószínűen azért, mert német ember — s talán dictando után — írta.

II.

XVI. századbeli, évszám nélkül, lajstromozatlan.

Gerber thurm.

Item 3 hoken der czech.

1 hoken der Stadt.

Item czu den 4 hoken seyn kugel 100.

Item von Czeigwart Christoff puluer lb. 10.

Schlosser Thurm.

Item 3 hoken der Stadth.

Item kugel 25.

Item puluer 30 lb.

Der Bynder Thurm verbrennt.

Item 1 hoken der Czech.

1 der Stadt.

Item kugel czu den hoken 70.

Wagner Thurm.

Item 2 hoken der Czech.

2 der Stadt.

Item kugel czum hoken 247.

puluer 10 lb.

Fleischer Thurm.

Item 7 hoken der Czech.

2 falkanetel der Stadt.

Item kugel czum hoken 150.

Czum falkanetl 32 kugl.

puluer 25 lb.

Töpper Thurm.

Item 3 hoken der Stadt.

1 der Czech.

Item Kugel czum hoken 70.

puluer 2 lb.

Seiler Beytler thurm.

Item 2 hoken der Czech.

kugeln 25 bleyen.

puluer 2 lb.

Schuster Thurm.

Item 3 der Stad hoken.
 2 der Czech.
 Item kugel czum hoken 100.
 puluer 25 lb.

Schmid Thurm.

Item 2 hoken der Stadt.
 2 hoken der Czech.
 Item kugel czum hoken 306.
 puluer 25 lb.

III.

Anno 1658. die 13. Maji.

Az mi nemes tiszteletes bíró urunk, nemzetes Kállay Mihály uram ő klgme parancsolattyából, mi. Ujhelyi Mihály és Misllyei Lakatos János voltunk jelen, ez nemes szabad királyi Kassa városa házában való caughtházában ennek okáért, mivel alkalmas időktől fogván ez nemes város munitiója és fegyvere seriesben és inventariumban nem lévén, nem kicsiny kárt és fogyatkozást irezhet az nemes város, mindenféle fegyveriben; mi ez okáért az mint találatott, azon czaugházban levő munitio, az szerént seriesben viven ez szerént következik.

Legelsőben is találatott egy terh emelő kis hüber, csigával és sinórral együtt.

Item vagyon egy kis tarasz, kereken, jó.

Item vagyon aczélos puska nro 30.

Ebben vagyon jó No. 19. igazítani való No. 11.

Item muskatély vagyon No. 149.

Ebben vagyon jó No. 80., igazítani való No. 68.

Agy nélkül való muskatély vas No. 1 vagyon.

Item szakállas vagyon No. 38. Agy nélkül való örög. No. 4.

Abban vagyon jó No. igazítani való No.

Item szakállasakhoz és muskatélyhoz való vas golyóbis egy rakással.

Pantaller, muskatélyhoz való vagyon No. 112.

Item pallas vagyon két kezben való No. 7. annakárma habos illő,¹⁾ a többi sima.

Item spada vagyon No. 8. Golyóbis forma No. 5.

Puska palasz találatott No. 14.

Nb. Item Mislókán és az két Tökéseken vagyon muskatély No.²⁾

¹⁾ »annak hárma habos élű« ?

²⁾ Mislóka, Alsó- és Felső-Tökés, falvak Kassa közelében, részben még ma is a város birtokai.

Ittem fegyver derék vagyon No. 17. Sisak No. 28.
 Halabard 2, egyik nyél nélkül rosdás.
 Vasas lárdá vagyon No. 7.
 Vasas szép vagyon No. 4.
 Lánczos bot vagyon No. 14.
 Hanzsár vagyon No. 5 rosdás.
 Gyalog zászló v. No. 4.
 Nyargallo zászló No. 1.
 Lobogós kopja v. No. 89.
 Lobogó nélkül való No. 24. In summa kopja No. 113.
 Kopja vas vagyon No. 28.
 Kopjára való uj lobogó vagyon No. 4.
 Gyalog dob vagyon No. 6. Rosz is vagyon közte.
 Német nyereg vagyon No. 3.
 Kanót vagyon mázsa circiter No. 3.
 Ittem tárgyhoz való vas czirkalom és egy kötél.
 Posztó nyírni való, egy allon kised.
 Hitvány sisak vagyon No. 29.
 Egy kerekded pais.

Kirül: Czaug háznak inventariumja és tornyakuak az ő rendi.

IV.

Anno 1658. die 15. Maji.

Nemzetes és tiszteletes bíró uram parancsolatjából megjárván az czéhesek tornyait, melyben micsoda foggyatkozás találtott ez szerént következik.

Erszénygyártó, kötölös és német lakatossak tornya.

Erszénygyártóknak, és köteleseknek vagyon szakálosak No. 8 es muskatélyok 7, német lakatosoknak nincsen, mivel tornyak nem volt, azok most akarnak fegyver(t) szerezni. Az tornyoknak a hajazatja rosz. Puska porok is kevis, golyóbisok az szerént. Élések in toto Cub. 18.

Ittem gerber es nyereggyártók tornyában vagyon szakálos No. 8. Muskatély No. 3. Golyóbisok s puska porok nem sok. Élések nyereggyártóknak Cub. 12. Gerbereknak Cub. 6.

Ittem bodnár ucza végében egy pusztá torony.

Ittem kovácsok tornyában No. 3 tarasz, kettőhöz vagyon golyóbis a nagyobbikhoz nincsen. Szakálos No. 12. Muskatély No. 1. Puska por kevis, golyóbis elig. Buza Cub. 24. A Torony-nak az elei rosz erőtlen.

Ittem ötvösök tornyában szakálos No. 12. Golyóbis kevés. Buza Cub. 15.

Ittem süvegesők tornyában szakálos No. 11. Muskatély

No. 5. Élések semmi nincsen, golyóbisok vagyon; puska porok tonna $2\frac{1}{2}$.

Mészárossak tornyában vagyon taraszok No. 1. Szakálos No. 13. Muskatély No. 8. Puska por tonna $1\frac{1}{2}$. Golyóbisok is vagyon, buza Cub. 16.

Takácsok és gombkötők tornyában szakállas két részről No. 11. Porok, golyóbisok nem sok. Takácsoknak buzája cub. 12. Gombkötőknek buza Cub. 8.

Csapók tornya pusztá.

Asztalos és kerégyártók tornyán két czéhnek szakállas No. 12. Muskatély N. Por két részről t. 2. Asztalosoknak élések buza Cub. 7., kerégyártóknak nihil.

Csismadiák czeh tornyán szakállas No. 14. Muskatély 4. Por golyóbis tonna 3. Élések buza cub. 30.

Szöcs és sziggyártók tornyában szakállas két részről vagyon No. 17. Muskatély No. 4. Puska por ton. 5. Golyóbisok is vagyon. Buza szöcs czéhnek Cub. 30. Sziggyártók Czéhnek Cub. 11.

Barbélyok tornyán szakállas No. 7. Puska por golyóbis kevés, buzájok Cub. 18.

Szabók tornyában padlás és gerendák rozsak. Vagyon egy jó taraszok, golyóbis hozzá. Szakállas No. 17. Muskatély No. 5. Puska por tonna No. $4\frac{1}{2}$ golyóbis is elig. Buzájok Cub. 40. Sendely es kívántatik.

Rézfazekas, késscsináló, panczérjártó és semlyesötők tornyában. Rézfazekasoknak szakálosa, No. 2. Semlyesötőknek No. 1. Panczérgyártónak nihil.; kés csináló most esmerte meg másnál a maga szakállasát, mégis vagyon No. 1. a toronyban. Ezek igen slejtől vadnak mindenben. Porok golyóbisok kevés. Élések semmi.

Bodnár és Fazekasok tornya. Bodnár Czéhnek Szakálos No. 6. Muskatély No. 4. Por tonna $\frac{1}{2}$. golyóbis kevés. Fazekas Czéhnek szakálos N. 5. Muskatély No. 4. Puska por ton. $\frac{1}{2}$. Bodnároknak buza cub. 10. Fazekasoknak buz. cub. — Ezek együtt nem alhatnak egy toronyban.

Vargák tornya. Szakálossak vagyon No. 9. Musk. No. 5. Porok tonna No. 2. Golyóbis elig. Buzájok nihil; a tornyok rongyos. Sendely kívántatik.

Csiszárok tornya rongyas. Sendellyek vagyon. Szakállasak vagyon No. 9. Muskatély No. 3. Puska por és golyóbis kevés. Buzájok semmi nincs.

Magyar lakatos czéh tornya. Szakállas v. No. 8. Muskatély No. 3. Por tonna No. 1. Golyóbis elégségös. Buzájok Cub. 12. Lisztjek Cub. 8.

Kívül: Az Czéhesség toronyiról való inventariom.

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

A HAZAI IPAR TÖRTÉNETÉHEZ.

Nobiles et prudentes viri, amici nobis honorandi. Superioribus diebus scripseram vobis, ut et pro illis quingentis florenis auri, quos ad hodiernum diem solvere ad cameram regiam debuissetis, pannos disposuissetis et ad manus dicatorum illius comitatus Abawyvariensis assignassetis, quod tunc minime facere voluistis allegando, qualiter nondum tempus solutionis vestre instaret et reliquum, quia Andreas Remek voce nostra promississet vobis hanc solutionem ad ulteriora prorogare, omnia ita fiant. Sed tamen cogitare potuissetis, quante nunc hostilitates sunt in regno et permaxime necessaria sit maiestas regia pannis pro exsolutione gencium suarum exercituantium. Propterea iterum rogamus vos, quatenus velitis huiusmodi pannos Gerlyczyer in prefato valore quingentorum florenorum auri disponere, vel huiusmodi quingentos florenos auri manibus prefatorum dicatorum dare et assignare, certi enim sitis, quod nullomodo vos nunc cum his molestaremus, nisi maior, quam vos existimatis, urgeret necessitas et si vobis ita nota esset, sicut nobis presens cursus temporis, non dubitavimus, quod si non peteremus, adhuc vos ipsi ante opportunum tempus disponeretis. Aliud igitur facere non velitis, presentes vero pro vestra poteritis expeditione reservare. Datum Bude in festo beati Laurencii martiris anno etc. LXXX^{mo} primo (1581.)

Urbanus electus Jauriensis, thesaurarius regie maiestatis etc.

Urbanus electus Jauriensis, manu propria.

Kirül: Nobilibus et prudentibus viris iudici, iuratis ceterisque civibus et consilio civitatis Cassoviensis, amicis honorandis.

(Eredetiye papiroson, zárlatán piros pecsét nyoma.)

HENCKEL JÁNOS ÉLETÉHEZ.

I. Kassa városa 1526-ik évi jegyzőkönyvéből.

Concordia inter czechas corrigiatorum nostrorum Budensium et Pestiensium facta.

Nos iudex iuratique cives civitatis Cassoviensis significamus tenore presencium quibus expedit universis, signanter tamen prudentibus et circum-

spectis sagacibusque viris, iudici, juratisque civibus et magistris ceche, singulisque magistris artis corrigiatorum civitatis Budensis et Pestiensis, quomodo providi magistri ac seniores ceche Budensis, videlicet magister Paulus de Cassovia et Mathias Scebiuiensis atque magistri Pestienses Andreas et Johannes nomine et in persona omnium coram nobis personaliter constituti nos mandato regie maiestatis domini nostri graciousissimi requirentes, quatenus discordias occasione certoru verborum illicitorum inter magistros corrigiatorum Budensium et Pestiensium ceche exortas in sede nostra judiciaria, auditis parciū ipsarum propositiōnibus, allegacionibus et responsis, secundum Deum et eius justiciam juste judicare deberemus. Quequidem partes ante juris processum medio venerabilium, prudencium et circumspectorum hominum, videlicet magistri Johannis Henckel parrochi ecclesie nostre, magistri Andree civitatis nostre notarii, Materni Mydwischer, Petri Briger et Wolffgangi Muckentaler, composiciones medio negocii intercipientium coram nobis in sede nostra judiciaria sedentium talem confederacionis perpetue unionem, ipsis partibus utrinque libere ac sponte volentibus et ad id annuentibus, in hunc modum fecerunt, quod universi magistri corrigiatorum ceche nostre Cassoviensis a modo et deinceps atque in perpetuum cum universitate magistrorum corrigiatorum Budensium et Pestiensium cecharum secundum, quod ipsa universitas magistrorum corrigiatorum cechas habencium de civitatibus Transsilvanie cum Budensibus et Pestiensibus magistris uno jure et consuetudine, atque aliis condicionibus pacifice conveniunt et vivunt, ita ipsi quoque cum eisdem magistris Budensibus et Pestiensibus pacifice convenire et vivere volunt et pollicentur, ita quod eciam artis eorum socios et servos in eorum magisterio assumere, fovere et cum omni honore servare sancte promiserunt atque invicem in suis negociis benevolam volunt exhibere affectionem. In fidem autem testimoniumque premissorum presentes literas sigillo nostre civitatis sub impressas prefatis magistris corrigiatoribus Budensibus et Pestiensibus ceche concedendas duximus. Datum Cassovie feria tertia ante festum beati Johannis baptiste auno domini Millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

II. 1529. a p. r. 7.

Venerande domine domine colendissime. Post servitiorum meorum commendationem. Quemadmodum ego me coram vestrae (*iij*) d. v. obtuleram, sic profecto totis viribus omnem praestiti diligentiam, si quo pacto vestrae d. v. possim servire, quatenus vina sua ex nostro territorio possit domum reportare, hactenus tamen quicquem prestare nequivi, ex quo nec procurator vinearum vestre d. v., nec aliquis alter ad me venit, qui mihi rem totam significasset, qualiter negotium vinearum suarum haberetur, quamvis enim intellexi, quod quidam Petrus ispan de Zykzo servitor domini Jacobi Tornally vellet vineam vestre d. v. vindemiare. Ego superinde locutus sum etiam domino Johanni Kallay sub isto colore, quod si nollent permittere, ut vestra d. v. fructus illarum vinearum habeat, saltem velint habere respe-

etum aliquem ¹⁾ ad dominum Johannem Henkel predicatorem reginalis maiestatis, qui certam partem fructus huiusmodi vinearum ex quadam concordia quibusdam fratribus suis deputasset. Intellexi enim, quod nec idem Johannes Kallay, nec Arthandi contra reginam ipsam maiestatem et eius servitores aliquid mali vellent attentare, qui tamen Kallay relegavit me ad ipsum dominum Arthandi, cum quo licet personaliter adfui, superinde tamen nolui prius aliquid loqui, quam vestre d. v. significare. Idcirco velit iam rebus suis vestra (d.) si qua fieri poterit, subvenire et mihi superinde aliquid cum certis novitatibus scribere; si igitur vestre d. videbitur, ego mittam hominem meum ad ipsum Arthandi et tentabo eius animum. Novitates, quas habui, notas feci domino iudici et civibus et credo, quod cum vestra d. v. communicabit. Ex Azalo in festo beati Dionisii anno etc. 1529.

M. S. Z.

Kivül: Venerando domino Anthonio etc. plebano civitatis Cassoviensis, domino meo colendissimo.

(Eredetiye papiroson, zárlatán zöld pecséttel.)

III. 1535. decz. 7.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae et Bohemiae etc. rex, semper augustus, infans Hispaniarum, archidux Austriae etc.

Prudentes et circumspecti, fideles nobis dilecti. Exposuit Maiestati nostrae fidelis noster reverendus in Christo pater dominus Simon episcopus ecclesiae Zagrabiensis, quomodo ipse superioribus annis depositum certarum rerum aurearum et pretiosarum rationumque suarum in capsula sive ladula quadam manibus fidelis nostri venerabilis Joannis Henkel, alias plebani vestri isthic Cassovie, sub bona restitutionis fide commendaverat, quod ipse Joannes Henkel in translatione vobis salvum ac integrum reliquerat, prout vos ad requisitionem fidelis nostri spectabilis et magnifici domini Alexii Thurzo, iudicis curiae nostrae sponte affirmasse comprobamini. Cum autem nulla justa et rationabilis causa appareat, cur depositum ipsum domini Zagrabiensis restitui non debeat, fidelitati igitur vestrae firmissime mandamus, ut acceptis praesentibus praescriptam ladulam unacum rebus et rationibus per ipsum dominum Zagrabiensem isthic depositam absque omni dilatione vel subterfugio eidem domino Zagrabiensi vel homini suo, quem idem vobis suis in literis declaraverit, dare et restituere teneamini. Secus nullo modo, nullaue ratione facturi, praesentes pro vestra superinde expeditione reservando. Datum Wienae in profesto conceptionis virginis gloriosae anno domini millesimo quingentesimo tricesimo quinto.

Ferdinandus m. p.

Wylaky m. p.

Kivül: Prudentibus et circumspectis iudici et juratis civibus ceterisque inhabitatoribus civitatis nostrae Cassoviensis, fidelibus nobis dilectis.

(Papiros, zárlatán piros pecsét.)

¹⁾ E szó áthuzva.

IV. 1557. márcz. 9.

Kassa város jegyzőkönyve 1557: »Feria tertia post Invocavit Bernhart Henckel aus der Leutsch hatt mit des herrn doctor Johan Henckels seligen geschriebenen testament bewisen, das der gemelter doctor Henckel sein haus hie zu Casch dem Bernhartt und Conradt Henckel seinen brudern gelassen mitt allem hausrett. Und weil also lautt des testamentts das halbe theil des gedachten hauses mit recht sein des Bernhartt Henckels, wer hatt er das gancze haus verkaufft dem erbaren Wolfgang Goltschmidt einem mitpurger hie zu Cascha umb eine gewissen summa gelts, und ist der Wolfgang Goltschmyd den Bernhartt Henckel auff sein halben theil des hauses schuldig blieben fl. 43. d. 32., welche er ane (ohne) alle unckost und zerung auff nechtskünfftig Georgii gemelten Bernhartt Henckel erlegen und zalen sol. Und solchs zu verzeichnen ins stathbuch gebethen.«

A KASSAI EGYHÁZ TÖRTÉNETÉHEZ.

Orationes in domino Jesu et officiorum meorum promptitudinem. Clarissimi viri, domini et patroni mihi semper observandissimi. Ex literis earundem accepi, easdem intellexisse, me fuisse loquutum cuidam ex concivibus earundem de parte honorabilis viri, domini Petri N. concionatoris ecclesiae oppidi Vnguar etc., cuius et doctrina et vita non a me modo, qui sum inter alios ministros verbi Dei postremus, verum etiam aliis piis et doctis probatae et laudatae sunt, ab ipso condamnatae foelicis memoriae doctissimo Mathia Deuai usque hodie. Is igitur est, quem ipse Dominationibus Vestris pro et in praesenti ecclesiae suae necessitate proponendus eram et de quo inter alios domino Sigismundo Literato memineram. Nam variis vocationis meae difficultatibus retractus, ipsemet ad dominum iudicem adire prohibebatur. Eum igitur Excellentissimis Vestris utpote hominem pium, doctum et verae ac catholicae ecclesiae vera et pia doctrina praeditum audeo commendare, eiusque hominis rerum negotium hinc Vestrarum D. famulo Vincentio, prout ex ore illius praefati domini concionatoris acceperam per omnia significavi Vestris D. referendum, cuius verbis hac in parte fidem diguentur adhiberi creditivam. De alio enim bono viro Varanoinensi videlicet concionatore audiavi nihil. Quod autem super est, D. Vestras uti patronos meos mihi semper observandos simul cum ecclesia, schola et republica eorundem pater eternus per filium suum dominum nostrum Jesum Christum perpetuo conservet incolumes et ad vota, quam foelicissime, precor et oro. Ex Somos 24. Decembris 1557.

Antonius,

pastor indignus ecclesiae eiusdem etc.

Kivül: Clarissimis et prudentissimis viris dno judici et juratis civibus urbis Cassoviensis etc. dominis et patronis sibi semper observandissimis.

(Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecsét.)

A PATAKI TEMPLOM TÖRTÉNETÉHEZ.

Spectabilis et magnifice domine domine vicine nobis observandissime. Post serviciorum nostrorum commendationem. Accepimus Vestrae Magnificentiae literas credentiales super verbis egregii Thomae Wyfalusy, qui inter caetera nomine Magnificentiae Vestrae petebat a nobis, ut septem fornaces calcis ad usum et necessitatem structurae templi civitatis Pathak in villis nostris cremari et parari, in sortem pecuniarum Mag. Vestrae, per nostros jobagiones curaremus. Etsi vero nostri jobagiones praedicti variis et multis gravantur serviciis, et non semper habent ocium cremandae calcis, praeterea autem tum ad privata tum ad publica nostrae civitatis aedificia multa opus sit nobis calce, tamen quia intelligimus, quod ad templi praedicti aedificationem, in quo syncera religio docetur, calx illa converti debet, concessimus ob respectum bonae vicinitatis, ut quinque fornaces calcis per nostros jobagiones crementur modo praedicto, et petimus, ut Vestra Mag. hanc benevolentiam nostram et studium gratificandi in optimam accipiat partem, posthac deo auxiliante in aliis etiam eidem nostram gratitudinem declaraturi, vestram magnificentiam bene et foeliciter valere optamus. Datum Cassoviae die 23. Januarii anno domini 1561.

Vestrae S. Magn.

deditissimi Iudex Juratique
cives civitatis Cassoviensis.

Kivül: Spectabili et magnifico domino Gabrieli de Peren, perpetuo comiti comitatus Abawyvariensis etc. domino domino vicino nostro observandissimo.

A PATAKI ISKOLA TÖRTÉNETÉHEZ.

Gratiam et pacem a Deo patre per filium in spiritu sancto precatur et sua officia summa cum animi promptitudine et observantia coniuncta defert ac pollicetur. — Petivit a me Gregorius noster, ut testimonium de ipso ederem et simul commendatum ipsum redderem apud amplitudinem vestram, viri spectatissimi et consultissimi, quorum illud non invitus in me recepi, cum ut animi mei benevolentiam, qua in eum propendeo, hoc externo symbolo testatam facerem et obsignarem, tum ut laudabilem ipsius in bonis literis et artibus pro virili ipsius factum profectum mea testificatione ornarem. Hoc vero enixe et singulariter ab amplitudine vestra contendo, ut ad cumulum vestrorum beneficiorum, quibus ecclesiam filii Dei afficitis quam plurimis, adiciatis hanc etiam gratiam, ut commendatum illum habeatis, ne scriptionem meam vanam et irritam fuisse comperiat. Id si fecerit amplitudo vestra longe augustissima, maiori nostros animos demerebitur beneficio, quam cui nostra tenuitas respondere multo minus satisfacere queat. Velim igitur scire amplitudinem vestram, Gregorium hunc Vaezium quam honestissime se apud nos triennii integri spatio et

amplius gessisse et egregios profectus in artibus et linguis graecis et latinis fecisse, quarum beneficio utilem illum scholis et ecclesiis futurum certo certius persuasum mihi habeo. Ac proinde amplitudinem vestram rogo et obtestor, ut eum in gratiam et clientelam suam recipere ne gravetur; ego vicissim omnia gratitudinis et observantiae officia cum debita animi subiectione conjuncta lubens defero.

Dominus Jesus Christus amplitudinem vestram tueatur et protegat, et vestram rempublicam patriae nostrae afflictissimae decus et ornamen- tum quam diutissime florentem conservet et omni benedictionum genere quam cumulatissime benedicat.

Valete, viri amplissimi, et nos singulos et universos vobis commen- dados habete.

Datum Patachino die 17. Maji, iuxta calculum veterem et nobis usitatum. (Az év 1588 kimaradt.)

Amplitudini vestrae subiectissimus

Isaac Feguernekinus
moderatorum scholae Patach. alter.

Kívül: Amplissimis viris domino consuli caeterisque senatoribus inclytæ urbis Cassoviensis, dominis et patronis studiorum liberalibus.

Alatta más kézzel: Exhibitæ 29. Maji anno 1588.

(Papiros, zárlatán zöld pecsét.)

BOCSKAI HALÁLÁT KÖVETŐ VALLATÁSOKBÓL.

»Helena Lugosi, consors Martini Sixai jurata sic fassa est:

Én Segniei Pungrácznénál személy szerént ott voltam, az maga fő leánya, Annók asszony veres karasia szoknyába jártatja jelen voltunk, mikor az ő maga inassa Gyurkó az bocskorba talpa alatt hoza levelet Segniei Pungrácztól Németországból, az mely levélbe ezt irta a többi között, a mint eszembe jut: Szerelmes atyámfia. Az mely dolog felől igy- nehányszor irtam, viselj arra szorgalmatos gondot. Ismered amaz öreg leánt, az által cselekedd azt, hogy Bocskait valamint veszéss el, melyet ha véghez vihetsz, minekünk ő felségétől nagy jutalmunk leszen. Én azért rövid nap bemegyek, mert Bocskai István én nekem megkegyelmez, minthogy az békesség is véghez megyen, de azért ez az békesség sokáig nem tart. Te neked csak arra legyen gondod, azt vidd véghez. — Erre az asszony hivatá azt az vén leánt és vele közlötte dolgát, adván neki aureos 50 és egy veres szoknyát. Ezt fogadá az vén leány: Asszonyom, ha karácsonig Bocskai Istvánban benne leszen a lélek, bár engem elevenen nyúzzass meg.

Az leány tudományát így próbálta meg rajtunk. Monda nekem: Ilona asszony állhaccza meg amott. Megállottam, mondott: ha akarom, el nem indulhatsz onnat. Én mondtam neki: hanem ha megkötsz.

Monda: meg nem kötlek, ámbár menj el. El akartam menni, minden erőm úgy elszakadott, hogy csak ki sem mozdulhattam helyemből mind addig is, míglen ő maga fel nem szabadított. Hogy osztán ő maga mondta: menj el immár, akkor mentem el.

Kivül: Fassio secreta.

(Eredetije egy félív papíroson.)

AZ 1607-IKI MOZGALMAK TÖRTÉNETÉHEZ.

Generose ac egregie domine fautor, ac amice honorande. Post salutem ac servitiorum suorum paratissimam semper commendationem cuncta quaevis felicia precatur.

Méltán haraghatnék kegyelmed reám bizodalmas és böcsülletes uram, ha ugyan szánszándékból et ex praeconcepto proposito kerültem volna el az kegyelmed házáat és be nem tértem volna kegyelmedhez; de látja az Uristen, hogy igen kison setét estve irkeztem Forróra az legnagyobb essőben és ott háltam az egy ijel, szinte az vigső háznál. Az vala bezzeg az én propositumom, mikor kiindultam Diós-Győrből, hogy én kegyelmednél háljak az ijel, de rajtam be teljessedék amaz mondás: Homo proponit, sed Deus disponit. Kegyelmed azért ebből meg ne jegyezzen, hanem oly jó akaró szolgáljának és Christusban atyafiának tartson, mint annak előtte, és az kegyelmed hozzám való jó akaratját tülem meg ne fogja, valamire elégsíges leszek, mindenben nagy örömet és szeretettel szolgállok kegyelmednek. Semmi nimet hireink mostansággal nincsenek, nem is reminlem, hogy ez esztendőben valami nimet hireink volnának. Mert ők olyyak, mint az asszonyállatok, kikről azt mondja az comicus: Dum comuntur, dum moluntur annus est. Míg feldobolják magokat és kötözgetik lomposokat, tiztongatják puskájokat és fényesítik dákosokat, addig dördületlen menyüti őket. De könyörögjünk azért az Uristennek, hogy ilyen nagy visszavonyást és támadást, az minemű ezelőtt volt az keresztyénség között, ne adjon immár közinkben, hanem amaz régi szent békessíget és igaz atyafiúi szeretetet, Amen. Az atyámfia az asszonyomnak ő kegyelmének nagy szolgálatját ajánlja, mint jó akaró asszonyának. Datum Eperjes 6. die Octobris anno 1607.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Mihalyko János

eperjessi praedicator, m. p.

Kivül: Generoso ac egregio domino Sigismundo Belleny etc. domino ac fautori suo observandissimo.

(Eredetije papíroson, zárlatán zöld pecsét nyoma.)

ALVINCZY PÉTER ÉLETÉHEZ.

I.

Generose ac egregie domine. Praemissa benedictione divina officiorum meorum paratissimam commendationem.

Bizodalmas jó akaró uram. Mivelhogy ez elmúlt változásban minden könyveim Váradon veszének, kényszerítettem újabb bibliothecát szerzenem és az én jó akaró uramtól is Letenyi Páltól, ki mostan szikszai lelkipásztor, itt ben levő könyveit megvennem, úgy mint fl. huszonötön. Költségem pedig nem lévén, deputáltam ő kegyelmének az Bekeny András sógor uram adósságát, úgy mint fl. 22, melyet az ő pénzéből ígirt vala kegyelmed nekem megadni; mely kegyelmed levelét mind az testimoniálissal és az Bekeny András uram levelével ő kegyelmének adtam. Kegyelmedet kérem mint jó akaró bizodalmas uramat, kegyelmed Pál uramat contentálja az sógor uram pénzéből, melyet én jövőendőben kegyelmednek meg igyekezem szolgálni. In reliquo generosam dominationem vestram felicissime valere cupio. Cassoviae 4. Martii anno 1610.

Generosae dominationis vestrae

servitor benevolus

Petrus P. Alvinczi, m. p.

Kívül: Generoso ac egregio domino Sigismundo Bellemi etc. domino mihi observandissimo.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét.)

II.

Generose ac egregie domine. Praemissa benedictione divina officiorum meorum paratissimam commendationem.

Mivelhogy uram az kegyelmed böcsületes levele Bekeny András uramról az kevés adósságot elhárította és teljességgel kegyelmedre mutatta, másutt nincsen módomban benne hogy keressem: ez az oka, hogy ennek előtte is egynehányszor kegyelmedet kellett felőle megtalálnom, most is. Kérem azért, mint bizodalmas uramat, kérem ne halogasson tovább, hanem az Bekeny András uraméból kérem ez keveset adja ki, mert látja az szent Isten, ha szükségem nem volna reá, teljességgel is oda hadnám veszni, de sokkal vagyok adós és mindenfelé el nem érkezem. Az minapiban Pál uramnak deputáltam vala, az leveleket is kezében adván, de ő kegyelme egynehány nap mulva az leveleket reám hozá vissza és itt kellett nagy nehezen pénznek szerét tennem. Ha pénzt kérem nem ad avagy nem akar adni, buzát, árpát, zabot, a mint most szabott ára, avagy inkább verő marhát is illendő áron elveszem, ezért, hogy kérem lehetsek jó atyafiúságos szeretetbe. Uram, ha mással volna dolgom, tudnám mit kellene cselekednem, de én kérem különben böcsülöttem s böcsülöm is sokaknál. Hogy azért uram ennek utána is, ha kívántatik, azon vékony szolgálatomat alkalmasban mutathassam kérem, ennek kérem immár

egyszer adja végét és szolgálmat bocsássa jó válaszsza. Quod reliquum est, generosam dominationem vestram felicissime valere cupio. Cassoviae 3. Decembris anno 1610.

Generosae dominationis vestrae ad serviendum paratissimus

Petrus P. Alvinczi, m. p.

Kivül: Generoso ac egregio domino Sigismundo Belleni in Deveser etc. domino mihi observandissimo.

(Eredetije papíroson, zárlatán zöld pecsét nyoma.)

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

KÉT LEVÉL APAFI MIHÁLY URALKODÁSA ELSŐ IDEJÉBŐL.

Apafi megválasztatásának körülményeit Cserey érdekesen írja le. Megválasztatása senkit jobban nem lepett meg mint őt magát; s hogy e nem várt felmagasztaltatás mennyi aggodalmat okozott neki, azt az alább közlendő két levél érdekesen illusztrálja.

I. 1661. szept. 14.

Az én árva állapotom szerint való szolgálatomat ajánlom kldnek mint szerelmes öcsém urannak. Isten az mostani terhes busulását fordítsa kldnek örömré, és szent lelke által igazítsa kldt minden üdvességes jókra és megmaradásunkra.

Édes öcsém uram. Ez alkalmatossággal akarék kldnek vaj két szóval írni. Istennek hála, most valamivel jobban van az asszony ő klme; bizony dolog, hogy vaj három nap rosszúl vala ő klme, mivel az kld elmenése emésztette és emésztí meg; az kis öcsém is még eddig egészségben volt. Édes öcsém uram, hogy ha ugyan klden marad ez az állapot (melynek én bizony semmit sem örülék), istenért kérem kldet, azon legyen kld, hogy az tatárokat mennél hamarább elküldje, mert az embereket azok emésztik meg; klmed azon igyekezzék, hogy semmit se ígérjen, sőt azt a nagy sumrát le kellene tenni. mivel immár az országnak jobb része elpusztult, lehetetlen hogy megadhassák, úgy is el kell vesznünk. Az ki bölcseség nélkül szűkölködik, kérje istentől és megadatik, — azt olvastam sz. Jakab irásából. Kldet kérem édes öcsém uram, kld isnég tudósítson bennünket. még is könnyebb. Az asszony ő klme tudakoztatja, hogy ha az gyermeket megkeresztelje-e; hogy ha kld nem bánná, megkereszteltetné, mert nem jó úgy tartani, erről kld tudósítson bennünket. Isten kldnek módot adván az hazajüvésben, ne halogassa. Isten tartsa meg kldet jó egészségben. Költ Ebesfalván 1661. esztendőben sz. Mihály havának 14. napján.

Kldnek tiszta szívvel szolgáló igaz árva atyjafia

Apafi Anna, m. p.

Kivül: Tttes nemzetes Apafi Mihály urannak, nekem szerelmes öcsém urannak.

(Eredeti. Erdélyi muzeum, Gaál collectio.)

II. 1661. decz. 25.

Szolgálatomat ajánlom kdnek mint énnekem szerelmes uramnak. Isten mindennemő áldásával áldja meg kldet, szívből kívánom.

Ides szívem, bizony valóban rossz hírt hallottunk; az hatalmas istenért viseljen gondot kld magára, vigyázzon kld, mert Kemény János uram meg akarja kerőlni kldet. Gillány uram bővebben írt róla. Ides szívem, én bizony nagy bánatban vagyok, immár vagy láthatom kldet vagy nem. Ides lelkem, megbocsásson kld, én ha valamit vétettem. Ides szívem, isten legyen kdel ides szívem. Datum in Szeben, die 25. Deczember 1661

Kdnek szeretettel szolgál mint ides urának
Bornemisza Anna, m. p.

P. S. Én ides szívem, ha kld elmegyen, tudom rab leszek, Bethlen Jánosné példa, mert én az hitlevelének, az kit azok adtak, nem igen hiszek.

Kíriul: Méltóságos erdélyi fejedelemnek, nekem szerelmes uramnak adassék.

(Eredeti. Erdélyi muzeum, Gaál collectio.)

Közli: Sz. S.

KÖVETJELENTÉS 1662-BŐL.

Illustrissimi, reverendissimi, spectabiles stb. Servitiorum meorum stb.
Hogy isten engedgye stb.

Isten kegyelméből mint nagyságtoknak és kegyelmeteknek együgyű alázatos elméjű, de tökéletesség szerént igaz szolgálja az nagyságtok és kegyelmetek parancsolattýából, az elmúlt napokban az mi kegyelmes császár és koronás király urunkhoz ő felségéhez és méltóságos Palatinus urunkhoz felvett utamat continuálván, Isten kegyelmességéből elmentem vala, és ezen Istennek jó tetszéséből már megtérván nagyságtokhoz és kegyelmetekhez, köteles hivatalom szerint nagyságtokat és kegyelmeteket felvett utamnak s dolgaimnak continuálásáról s folyásáról és végéről így akarám tudóssétanom rövideden.

Hogy az nsgtok és kgltek instructiója szerint való parancsolattýából méltóságos Palatinus urunkat kellett elsöben is megkeresnem, vékony elmém tehetsége szerint, mint Isten engedte köszöntöttem szóval, eléggé detegálván ő nagyságának az nsgtok és kglmetek mind kegyelmes király urunkhoz ő felségéhez, mind ő nagyságához életek fogytaíg való igaz hűséget és kész szolgáltyokat. Melyet bőven declarálván ngtok és kgltek nevével, exhortáltam s kértem alázatosan, hogy méltóságos palatinusi tiszti s mediatorsága szerint ő felsége s ngtok és kgltek között, ezen reán személyemben bizott dolgait, mint igaz mediator mindenkben promoveálni ne denegálja és minthogy ngtok és kgltek ezen dolognak ő felsége előtt való promotiója végett ő nsgán kívül senkinek sem írott s nem instált, és ő nga is udvarnál nem lévén, az nsgtokhoz és kglmetekhez

válaszommal hamarébb való megtérhetésem kedvéért kértem, írna ő nga mind Portia herczegnek s mind másoknak, az kiket tudhatna s remülhetne olyakat udvarnál az urak közzül, kik az én ő felségével hamarább való szemben létemet s jutásomat és ezen dolognak promotióját segíthetnék.

Mely ngtok és kgltek általam való köszöntését s látogatását kedvesen vévén ő nga, reciproce ngtoknak s kglmeteknek magyari kész és igaz szolgálattját, hasonló jókat kívánván ngtoknak és kglteknek, és ezen dolognak mind maga ő nsga személyében ő felsége előtt tehetsége szerint való kész promotióját ígéré és másokban is kérni, s keresni el nem mulatná. Melyet meg is cselekvék, nem késedelmeztetvén sem engemet magánál. sem az ő felsége eleiben menő dolgoknak syncere promotióját mind az én általam elküldött levelemben megbizonyítván, mind azután való írását is mind ő felségének s mind másoknak, mellyeket látván ő ngának ebben syncerus tractatusát, megnyugodva lehet ngtok s kgltek ezen dologban, Isten s azon levelek, azok az kiknek írta ő nga, én is magam lévén bizossága, mellyről szóval büvebben szólhatnék, ha Isten és az üdő ngtokkal s kgltekkel való szemben létemet engedné, de az most nem lehet.

Az mi penig az követ uraknak ő kegyelmeknek mostani elbomlott diaetalis tractatusokról való s eljöveteleknek okairól irt s módgyairól generalliter beadott írásoknak pro futura suorum cautela, sub authentico sigillo, kiadattatásáról való kívánságokat illeti, arról ily választ tön Palatinus urunk ő nsga akkor: Minthogy akkor is követ atyánkfiainak megmondotta, hogy maga autoritásábúl nem lévén annuentiája az méltóságos udvartúl, magátúl akármely ut s mód alatt nem cselekedheti, közölvén azon dolgot az méltóságos udvarral, az mi lument ád és mutat ezen dologban kész megcselekedni; és ugyanakkor azon dolognak hamaráb folyásáért küldötte volt azon írást Rottal János uramnak ő nsgának, mely azolta is oda vagyon, nem is vévén ő nga abban semmi informatiót, melyről ezen uttal én töllem írta ő nga Rottal uramnak, mind az írás hogy meglenne ha lehetne s mind ngtok s kgltek kívánságára ez íránt mit cselekedgyék s mit resolváljon ő nga az méltóságos udvar előtt, azon dolognak hamar való promotióját ne difficultálja ő nga, mind az conclusumot azon dologról mind az kívánságot küldené meg. •

Mely ő nga írása mellett én is Rottal János uram előtt azon dolgot, s dolgoknak promotióját sok izben sollicitálni el nem mulattam; végre tött mind Palatinus uramnak, s mind nekem ily választ: Elsőben hogy Bécsben lévén egészen az Magyarország diaetalis tractatusáról való írássi, ott felerestetvén, lehozatván, és mindgyarást közölvén az méltóságos udvarral mind az írást méltóságos Palatinus urunknak, mind az udvarnak ez íránt való tetszését megküldené. De azután ezen dolgokat én sollicitálván resolutiójából Rottal uramnak megértettem, hogy kit keresésére küldött volt, nem találta fel s így már megfeletezvén az dologról, minthogy nem proponálhatta az udvar előtt a dolgot, úgy nem is promoveálhatta s nem is küldheti most meg Palatinus urunknak ő nguak, mint ezt ngtok s kgltek

tovább az utólsori Palatinus urunkkal szemben létemkori resolútiójából megértheti.

Onnan megindulván, vezérelvén Isten, kegyelmes császár és koronás királyunkkal ő felségével másnap, sollicitálásom után, tekintvén méltóságos Palatinus uram interpositióját Lampergh herczeg és Rottal uram ő nga által, tendentiám lévén, szemben löttem ő felségével. Ő felségét is ngtok s kegyelmetek nevével, mint Isten vékony elmémnek engette, köszöntöttem rövideden s az Ngtok s kgltek kívánsága szerint hamar való kglmes választ sollicitáltam, mely mint volt, hogy netalám ha némelyektül, ha oly választ, melyet ngtok s kglmetek egészen kedvelhetne, nem obtineálhattam volna, elmém gyengesége ne causáltathasson, ha ngtok s kgltek olvasni nem nehezteli, azt is megküldöttem, in iisdem verbis formalibus, mely így volt sub ltra A.

En ő felségétől ily resolútiót vöttem praesentálván az Ngtok s kgltek levelét: *Adventus vester gratus in persona nostri, intellectis et perpensis querimoniis vestris et sollicitationibus, literisque diligenter perlectis, dabimus operam omnimode, ut quicquid ad emolumentum et commodum patriae et vestri proderit, elementer succurrere non denegabimur. Gratia et clementia etc.*

Eddig így folyván dolgom az resolúciónak hamarább való obtineálásaért való sollicitatióim mint s kik előtt voltak, azt úgy látom nem szükség nagyságtok s kgltek előtt detegálnom, elhívén nem kételkedik abban ngtok s kglmetek, annál is inkább mint az magam dolgait az publicumot s ngtokat kglteket közönségesen concernáló dolgait sürü sollicitatióim által, az mint és hol tudtam, nem igyekeztem volna promoveálni, mely dolgokrúl két napi consilium után ő felségitől és a tanácstól mit obtineálhattam, in iisdem verbis formalibus ngtok s kglteknek megküldöttem sub ltra B.

Ez mellett az decretum mellett az ő felsége neve alatt cancellarius uramtúl szóval ily oblatiót és assecuratiót vöttem: Hogy sub bona fide christiana ő felsége képeben assecurálhatom Ngtokat s kglmeteket, az ő felsége ugtokról s kglmetekről való atyai gondviseléséről, s atyai propensiójáról, melyet nem is reminlene Ngtok s kgltek és hogy többet obtineáltam ő felségétől, mintsem ngtok kgltek kívánt volna általam, megértvén ő felsége már régtől való panaszaikat, melyről ugyan mindgyárt mind ő felsége s mind az tanács írt Palatinus urunk ő ngnak, hogy feljöjjen hozzánk és az dolgokat eligazítván, hozza olyan rendben, hogy tovább és többször ő felsége effüle siralmas panaszkodásokat ne halljon és az Bellicum Consiliumnál is megparancsolta, hogy az dolgokat úgy disponállyák, az többé ne legyen, az mi eddig volt, melyrül az Bellicum is parancsolt mindenütt lévő tiszteknek, hogy ahhoz tartsák magokat.

Noha én minekutánna megérttettem volna valami távolyról, de bizonyosan, hogy usgtoknak s kglmteknek nekem szóló ily decretum által adna ő felsége választ, az méltóságos urak körül eleget voltam azon, és Cancellarius uram ő nga előtt oly ratiókkal állatván az dolgot, kérvén

iteratis vicibus, hogy nsgtoknak s kglteknek ő felsége és az méltóságos udvar méltóztatnék írásbeli resolútiót adni, mentvén magamat sok rátiókkal elégtelennek lenni arra, és alkalmatlannak elmém együgyű gyengeségét causálván, hogy az ő felsége resolútióját nsgtoknak s kglteknek hiba nélkül csak szóval referálhassam, és ha írásban adnám, az mint úgy is kell lenni, ne talám vagy többet vagy kevesebbet találok írni, de az mint mind ő felségének mind az méltóságos udvarnak tetszését megítélheti nsgtok és kgltek, ha nekem nem tetszett is, mit kellett cselekednem eziránt, ott szép szóm semmit nem obtineálhatván ebben, kedvetlenségem annál kevesebbet.

Az mi az religióunkban való megbántódásunkat illeti, Palatinus uram expediáltatván erre a földre mindennemű dolgoknak eligazítására, azt is tudom el nem mulatja jó rendben hozni. Interim quoad partem megparancsolta ő felsége mind nekem s mind másnak, hogy irjanak azoknak az kik olyanok, hogy ő felségét afféle dolgoknak mozgatásával fel ne indítsák, és egyébaránt alkalmatlanságokat és egyenetlenségeket ne tegyenek, kikbül az ő felsége kegyelmes fülei panaszokkal ne terheltessenek, másképen az ő felsége ilyenek ellen való kemény neheztelését el nem kerülik.

Hogy penig most educáltassanak az német vitézek, az törökkel való bizontalan állapot nem engedi. Ez ő felsége szóval való resolútióját megmondván nekem Cancellarius uram; jó reggel hajnalban, decima octava praesentis megindulván elmene Bécsben, úgy hogy ebédre odaérjen, és az én ő felségétől írással való válasznak expeditióját bízta legyen secretarius uramra. Mely ő felsége resolútióját megértvén, felelék így cancellarius uramnak megköszömvén az ő felsége kegyelmességét nsgtok s kgltek képében, hogy az ugyan jó, ha többet adott ő felsége mint sem kívántam volna, de látván, hogy ezen dologrúl való tracta semmit sem érne, abban hattam. Itt tovább mit cselekedtem avagy cselekedhettem volna, felkerestem volna módját, de minthogy nsgtoktól s kglmetektől arra való instructióm nem volt, úgy költségem is s még ehhez sem sok, úgy abban hadtam az dolgot.

Onnan megindulván jöttem méltóságos Palatinus uram ő nagyságához, szemben lévén velem ő nagysága, megkérde, mint jártam légyen oda utamban; felelék: Jobban tudhatja azt Nsgod mint sem én, mind az tanácsbül mingyarást én előttem expediáltatott ő felsége, cursora meghozta légyen Nsgodnak, mint Cancellarius uramtól ő nsgától, az ő felsége neve alatt szóval tölt resolútiójából ezt megérttettem. Felelvén erre Palatinus uram, kérde engem: Ha nekem adott é koronás királyunk ő felsége ezekrül a dolgokról oly ordinantiát, hogy a mit nsgtok s kglmetek kívánt, azokat effectuálhassam s megcselekedhessem; felelék: nekem nem kegyelmes uram. Erre felelé ő nsga: nekem is úgy. És hogy ne kételkedjem benne, mind magától ő felségétől, mind az tanácstól irt leveleket megmutatá, hogy bizonyossá tenne abban, az mit mondana, melyben csak ez volt írva: hogy ő nsga, minél hamarább lehet, ha annyira való egységét érzi, igyekezzék az felföldre jöni az dolgoknak igazítására. De abban az ő felsége

Palatinus uramnak irt levelében semmi oly nem volt irva, hogy az nsgtok s kglmetek kívánságának megteljesítésére jőne. Azért arra az ő felsége levelére statim et de facto választ tévén, azt kérdi levelében ő felségétül, hogy mire parancsollja ő felsége, hogy jöjjön erre a földre s hová? Várnak-e? Adja ő felsége értésére, mire jüjjön? Az regnicolák kívánságának executiójára? Adjon ő felsége plenaria authoritast is arrúl s mingyárást jü. Ha halálos ágyban fekszik is hozatja magát, ha azt véghez viheté, bár haljon meg; de hogy jöjjön, hogy csak nézzen s hallgasson itt, mint az néma váz, azt megítélheti ő felsége mint cselekedhesse?

Azonban kíváná látni és érteni még is ő nsga Palatinus urunk, mi véggel jártam mondjam, vagy mutassam meg. Megolvastván azért ő nsga előtt az nagyságtoknak s kglmeteknek képemben tött írásbeli resolútiómat, szóval is megmondván, felölle gondolkodván monda, most vészem eszemben ex relatis, hogy nékem azért nem specificáltak semmit is az ő felsége és tanácstúl nékem küldött levelekben, micsoda resolútiója lött kegyelmednek, mivel tutták, hogy kglmed betér és reportálni fogja velem is az dolgokat, ki ha úgy találna lenni, és az levelemre olyan választ tenne ő felsége, hogy relegálna az kegyelmednek tött kegyelmes válaszára, informatióm lévén felölle ő felségétül nem holnap, hanem ma indulnék meg kegyelmetek felé, ajánlván nsgtoknak s kglmeteknek kész igaz szolgáltatját, mint hazájának nsgtoknak s kglmeteknek igaz fia. — Melynek bizonságára im nsgtoknak és kglmeteknek általam levelét praesentáltatja ő nsga, mely térszen bizonságot rólla.

Az mi az nsgtok s kglmetek kívánságát illeti, az mostani diaetalis tractatusok folyásárúl követ atyánkfiainak írásban letött declaratiója felül, azt palatinus urunk sub authentico sigillo kiadni kész, csakhogy eltévelyettnek látja lenni udvarnál, hanem nsgtok s kgltek küldje meg ő nagyságának in paribus, reminlvén azt is, hogy ő nsgát talám nsgtok s kegyelmetek nem sok idő múlva meglátogatja. Azonban nsgtokat s kglmeteket kéré ő nsga nagy szeretettel, hogy meg ne ütközzék azon, hogy ő felsége afféle decretumokkal térszen nsgtoknak s kglmeteknek választ, mivel Isten ezeknek is jó végét adja, kedvek telvén némely embereknek benne. Ő nsga Palatinus urunk nagyságtoknak s kglmeteknek Istentül minden jókat kívánván, marad mindenha jót kívánó és tökéletes szolgáltatját ajánló atyafia szolgálja.

Minthogy pedig tudom azt, hogy az nsgtok s kegyelmetek bölcs elméje nem szorult az én alázatos elmémre eddig is, úgy bizonyosan tudom, hogy ezután is nem; az mint nem azért, hogy az én alázatos intimatióm is megvettethetnék nsgtoktúl s kegyelmetektül, de én mégis alázatosan intimálom, hazája és nemzete szabadságának elkezdett nsgtok s kglmetek dolgainak rendesebb, jobb és hasznosabb folyamatjáért az egymás között való mutua jó correspondentiát observálja és abból mindenkor meglehetne ezen dolgoknak tractálására jó instructióval, nálamnál mind értelmesebb, mind méltóságosabb és tekintetesebb atyokfiát bocsátani ő felségehez, ki mind affabilis mind tractábilis lehessen, s alkalmaztathassa magát az

állapotokhoz. Én tovább is maradok msgtoknak és kglmeteknek alázatos jót kívánó kész szolgálja. Datum Leutchoviae die 23. mensis Octobris, anno domini 1662.

Earundem dominationum vestrarum .

Servitor paratissimus.

Külczm: Illustrissimis, Reverendissimis, spectabilibus, magnificis admodum reverendis, generosis, egregiis et nobilibus dominis N. N. supremis et vice comitibus, iudlium et juratis assessoribus, toti denique universitati dominorum magnatum et nobilium Comitatus Zempleniensis etc. dominis dominis fantoribus, fratribus, amicis et vicinis observandissimis.

(Eredetije a Bónis levéltárban.)

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

A NAGY-SZEBENI NYOMDA TÖRTÉNETÉHEZ.

I. 1667. aug. 4.

Michael Apafi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium Hungariae dominus et sicularum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Hűségnek kegyelmesen és serio parancsoljuk, vévén ez commissionkat menjen el Szebenben, és az typographiát az szerént, az mint maga inventálta s regestálta volt maga pecsét alatt, assignálja kezében mostan állított typographusunk Udvarhelyi Mihály kezében, mivel hűség praesentiaja nélkül nem itílik alkalmasnak hozzá való nyulását az szebeniek. Secus non facturur. Datum in castro nostro Radnóth 4. Augusti anno 1667.

(M. Apafi m. p.)

Czím: Egregio Stephano Böszörményi requisitori literarum ecclesiae Albensis Transsylvaniae etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije szétmálva, melyen az aláírásból csak egy pár vonal vehető ki, orsz. ltár gyfvári kápt. oszt. Comit. Albens. Cista V. fasc. 3. nr. 31.)

II. 1669. febr. 4.

Én sárdi Nagy János, mivel Veresegyházi Mihály uram kívánván töllem azt, hogy ha mit tudok, hogy az idvezült Szecezi Ábrahám uram typographiájához való volt volna, mindeneket jó lelkem esmérési szerint minden kedvezés vagy hízeltkedés nélkül megmondanék; azért a mint nekem is eszemben jut, mikor a szegény Szecezi urammal a váradi várból, azután Kolosvárról és legutolban Szebenben is ujjabb-ujabb szállásra költöztetvén, mind addig, míg a typographia Udvarhelyi Mihály kezére szállott, én ugyan a betűknek számát, mennyiségét, mivoltát nem tudom, de azt tudom, hogy két plerumhoz való minden eszközök megvoltak, csak az egyik plerumnak a fája égett Váradon a rejtek pinczében; azonkívül a compactori műszert

is egy néhány toreulárokon kívül szintén úgy hoztuk a török kezéből ki, mint a typographiát. Mikor pedig a szegény Szenczi uram meghala, akkor is hogy valakinek vagy compactori műszert vagy pedig typographiát valakinek testálta volna, vagy hogy résziben jutott volna, olyant semmit nem tudok. A mi pedig a plerumi eszközöket illeti, úgy jut eszemben, hogy két réz fundamentum volt, tégel is hasonlatosképpen kettő, vasráma is kettő, vasrud kettő, vasrámban való srófok, a számát nem tudom mennyi szintén, de tudom, hogy egy jó fűzőlék volt azon kívül, a mi a rámban volt naponkint. Anno 1669. die 4. Februarii.

Idem qui supra, m. p.

(Ered. orsz. ltár gyfvári kápt. oszt. Miscell. Cista I. fasc. 3. nr. 5.)

Közli: b. s.

CSEREY MIHÁLY BIRTOKÜGYBEN VALÓ PROTESTATIÓJA.

1679. a. u. g. 8.

Én miklósvárszéki nagyajtai Czerey Mihály magam és egytestvér hugaim képiiben, úgymint Czerey Erzsébet, Judit és Ágnes képekben contradicálók, protestálók mind azok ellen, valakik a nemes ország deliberatuma ellen az erdélyi birodalomban akármelyik vármegyében és székekben levő örökös és inscriptiós és zálagos jószáginkban, javainkban minket illető részekben megháborítana, akármilyen szín és praetextus alatt elfoglalnák és abalieálnák, és quoquomodo potentia mediante elfoglalnák; nevezet szerint pedig fejérvármegyebeli ágostomfalvi örökös jószágunkban minket illető részekből, minthogy a nemes ország deliberatuma szerint szegény rab atyánk csak az maga részét amittálta, az minket illető ezen jószágban levő részek mellől semmi úton módon nem recedálunk igasságunk mellől. ha szintén azon megirt ágostomfalvi részünkért más helyen levő jószágból akarna valaki is excontentálni, annak semmiképen nem annuálunk, az ellen contradicálunk és protestálunk; sőt az kik Szászmegeyesszéken ibisteri dézsmabeli részünköt elfoglalták; hasonlóképpen felcsíki dánfalvi jószágunkot és ugyan csiki kétszáz huszoukilencz forint pénz adósságunkat felszedték; hasonlóképpen fogarasföldi bucsumi jószágunkban levő részünkből is és fogarasi házbéli részünkből is különben, hanem az mint ő nagysága kegyelmességéből azért való excontentatióunk ígértetett, az ajtai házuuk után való ős jószágunkból praestaltatik; hasonlóképpen mostani director Barabás Péter ha az sententián kívül procedál.

1679. 8. Augusti kigyelmelek káptalan uraimék ez protestatiót és contradicitiót tegye be vagy írja be az káptalomba és szokott káptalom pecsétli alatt adja ki is.

(Eredetije Czerey kezével orsz. ltár, gyfvári kápt. osztály Comitatus Albens. Cista IV. fasc. 4. nr. 30.)

Közli: b. s.

AZ UTOLSÓ ERDÉLYI TRÓNJELÖLT

TÖRTÉNETÉHEZ.

Rákóczi József hercegről, II. Rákóczi fejedelemnek idősb fiáról, a török porta által 1738-ban ünnepélyesen erdélyi fejedelemmé decretált, de kora halála következtében szerencsétlen véget ért trónjelöltről mutatunk be itt néhány nagyfontosságú, eddig még nyilvánosságra nem jutott okmányt, három állam levéltárából. Érdekük nemcsak magára a nevezett fejedelmi férfiúra, de az 1738-iki keleti háború és a Rákóczi-emigráció történetére is kiterjed.

I.

Rákóczi József emlékirata a török portához. 1737. sept. 8.

Copia di Memoriale presentato alla Porta Ottomana in nome del Principe Gioseppe Rakotzi.
Li 8. 7-re 1737.

(Envoyé par le Comte de Canal avec sa Lettre particulière du 15. Mars 1738.)

Da che il Serenissimo Principe è arrivato in questo Impero sopra gli inviti della sublime Porta, ebbe sempre a cuore il seguire le massime e la condotta tenuta dal fu Principe di Transilvania suo Padre di gloriosa memoria. Rappresentò spesso alli Ministri dell'Excelsa Porta quanto fosse dell'interesse di questo Impero di servirsi della Nazione Ungarese per portare la Guerra nel cuore delli stati dell'Imperatore, mostrandoli che il Padre suo avendo subito cominciato con poca gente, potè in seguito contare sotto i proprj standardi più di cento milla uomini, con che li riuscì più volte di spargere il terrore fino nella Capitale dell'Impero d'Allemagna, ed anche al di là della medema, avendo penetrato nella Moravia, come s. b. Achmet Bassa ed il rinomatissimo Boneval Beglir Beg di Caramania ne fù oculare testimonio. Questa guerra riuscì così onerosa alla Casa d'Austria, che mal-

grado la sua naturale fierezza restò obbligata di ricercare la mediazione dell'Inghilterra e dell'Olanda per ottenere la Pace. Il fù Principe maneggiò questa Guerra per il corso di nove anni, e senza il tradimento di certuni de suoi Generali guadagnati dalla Corte di Vienna, e la peste, che desolando L'Ungheria s'introdusse pure tra le sue Truppe, giunto sarebbe egli al termine de suoi disegni, vale a dire di restabilire il Regno d'Ungheria nella sua Libertà e privilegj con aquistarsi per esso il Principato di Transilvania. Niente può più convenire all'interesse della Serenissima Porta quanto il dar mano perchè il predetto Regno et Principato sia tolto al Dominio dell'Imperadore, sicchè di tal modo possa ristabilirsi una valida barriera contro l'eccessiva Potenza, e contro li disegni ambiziosi della Casa d'Austria, de quali in oggi se ne vedono i molesti esempj. Ciò ebbe sempre in animo il gloriosissimo Imperadore Sultan Soliman, non meno che il glorioso Achmet di recente memoria, da cui invitossi il fù Principe di Transilvania a qui tradursi, offerendole l'alta Sua Protezione per assisterlo nello stabilimento del Regno d'Ungheria e nel Principato di Transilvania coll'impegno nel caso del loro acquisto di non ritenere nè l'uno, nè l'altro stato per se, ma di rimetterli nella Costituzione antica del Loro Governo. Il fù Principe faceva conoscere alla Serenissima Porta quanto fosse vantaggiosa questa Guerra di diversione nel che attaccava il suo Nemico nel cuore delli suoi stati, e che interteneva alla sua Armata la comunicazione delli viveri, de quali l'Esercito de' Confederati Ungaresi poteva approfittarsi per il suo proprio sostentamento. Gli affari essendo presentemente in una situazione ancora più pressante, tanto più può esser convenevole la sudetta diversione per invogliare la Corte di Vienna, che violando gli ultimi Trattati con la Porta stabiliti, collegossi in stretta Alleanza con altra Potenza, avendo tutti due assieme cominciato da ogni parte gli atti d'ostilità. Il Seren. Principe desideroso di poter contrassegnare il suo zelo per questo Impero, forma le seguenti dimande.

1. Che la Seren. Porta convenga seco lui *in un publico Trattato*, affine che la Nazione Ungherese e di Transilvania avendone la cognizione, possa da ciò esser sicura delli soccorsi, che il Potentissimo Imperatore degl' Ottomani verrà di fornirle, da che tanto più ne resti animata, onde concorrere ad arrolarsi sotto li suoi Stendardi.

2. Che gli siano assegnati de quartieri in Walachia, in Moldavia ed in altri luoghi di Frontiera all' Ungheria ed alla Transilvania con li sussidj necessarj per levare *venti mila uomini*.

3. Che gli siano dati *venti mila Musulmani* per andar in Moldavia, da dove penetrar poi, se le sarà possibile nella Unghe-

ria, o nella Transilvania per attrarre li fedeli confederati di queste due Nazioni, e poter in seguito formar considerabile esercito, col quale S. A. possa agire.

4. Che la Porta sia per compiacersi di comunicare ad esso Principe li disegni, e le intraprese per poter agire di concerto secondo le regole della Guerra, ed attaccare il commun nemico per differenti parti.

5. Che la Fulgida Porta incarichi il Principe di Moldavia di fornirle di buona fede, e secondo le occasioni li socorsi, che occorressero, al di lui arbitrio, e di trattene seco Lui una buona Corrispondenza.

6. Per l'esecuzione di questa intrapresa la Porta sia in obbligo di fornire li sussidj necessarj tanto per la Persona del Principe, nelle misure convenienti al suo rango, e dignità, quanto per lo trattenimento delle di lui Truppe, e per attrarre al suo partito quelli della sua Nazione, con la condizione inoltra, che fornita la guerra le resti l'Artiglieria, le munizioni di bocca e di guerra, tende, ed ogni altro equipaggio necessario secondo la giusta stima che ne sarà fatta.

7. Che sia severamente proibito alle Truppe Ottomane di portare alcuna vessazione, o depredazione tanto nell' Ungheria, quanto nella Transilvania, poichè questa non sarebbe la maniera di conciliarsi l'affezione e la predilezione di queste due Nazioni, e che perciò li Capi delle Truppe Musulmanne avessero a far punire li delinquenti secondo l'occorrenza de' casi.

8. Che l'intenzione di S. A. essendo di non far cosa contraria alle Leggi di questa Monarchia, dimanda perciò che nel corpo delle Truppe Ottomane che le sarà consegnato in comando, destinato ne sia un Giurisconsulto, a cui dovesse Egli comunicare tutte le obbligazioni militari, e non pubblicarle se non che doppo avesse dal medesimo riportata l'approvazione.

9. Che li fuggitivi dal Campo nemico, e li Prigionieri tanto Ungheresi, che Transilvani fossero inviati e consegnati ad esso Principe per esser esaminati, e giudicati secondo che egli trovasse a proposito.

10. Che se per Divino favore, e mediante il soccorso del Potentissimo Impero venisse di giungersi sino al punto di sottrarre dal giogo Austriaco il Reame dell' Ungheria, ed il Principato di Transilvania, questo ultimo stato permaner dovesse sotto l'amichevole protezione della Sublime Porta con l'obbligo ad esso Principe di corrisponderle per annuo Onorario ciò, che li Principi di Transilvania erano soliti in altri tempi di contribuire alla Porta, con la condizione poi, che la stessa non possa mischiarsi nell' elezione del Rè e Principe rispettivamente, nè negl' affari anteriori di questi due stati; ma che avessero da eleggersi Nazio-

nali o almeno aggregati alla Nazione per la Dieta, o sia assemblea degli stati del Regno, e che in appresso sia stabilito Trattato tra questo Impero da una parte, e l' Ungheria, e la Transilvania dall' altra, e come conviene tra stati vicini, ed alleati per prendere assieme misure, e concerti tali, onde li detti due stati non potessero giammai più ricadere in avvenire sotto il Dominio Austriaco, nè degli suoi Eredi, e successori.

11. In caso che le armi Ottomane rimanessero vittoriose, e pervenissero al detto fortunato successo, la Porta si obbligherà a ristabilire esso Seren. Principe nel Principato di Transilvania, come il di lui Padre, e li suoi Avi l' hanno posseduto, ed in oltre nel godimento de suoi Beni, e Terre Ereditarie, come pure nelli titoli, che dette due Nazioni venissero di conferirli per elezione.

12. Quando la Sublime Porta chiamò il Principe per mezzo dell' Excellentissimo e Rinomatissimo Mehemed Bassa Beglier-Beg della Caramania, le promise gli antichi onori, ed il Taino, che accordò al di lui Padre; il Principe perciò tenendosi a questo primo impegno, dimanda che il suo Taino le sia finalmente fissato, e come è corso lo spazio d'otto mesi, da che Egli è qui, per il qual tempo ha sempre mantenuto la sua Corte a proprie spese, fatti li viaggi col proprio danaro, crede giusto, che gli assignamenti del suo Taino le siano computati dal giorno 10. 7-bre 1736. pregando la sublime Porta di considerare, che per corrispondere più prontamente al suo grazioso invito, negletto ha egli li affari considerabili alla Corte di Spagna, come può essere assicurata da persone degne di fede che sono appresso di Lui, e che ne sono stati testimoni.

13. Chiede che le sia egualmente accordata una Guardia onorevole de Gianizzeri sotto il comando di un Giombassi, come frui sempre di tal onore il fu Principe suo Padre.

14. Come la sorte dell' armi è incerta, nel caso che il Serenissimo Principe non riuscisse nella sua intrapresa, che la Porta (ciò che a Dio non piaccia) venisse a conchiudere la Pace senza il suo ristabilimento, che li sia permesso di star qui sotto la benigna Protezione ed Ospitalità del Potentissimo Impero con quelli, che li sarranno fedeli, ovvero di ritirarsi, ove meglio le paresse con la condizione, che in caso dimorasse in questo Impero, la Porta avesse a conservarle il Taino, cho godeva il Padre suo, da essere fissato ad esso per allora, e confermato da un Catserif. E come il Taino del Principe suo Padre ben che ne fosse stato assegnato per un Catserif, soggiaque non ostante a diminuzione, cangiamenti, sarà perciò espressamente stipulato, che quello di S. A. non sia per esser soggetto ad alcuna minorazione sotto pretesto di sorta, ben intendendo che il sudetto Taino non sia se-

non che in rispetto al tempo di Pace, ma che nel caso che marchiasse il Principe in Campagna, fosse per esso considerabilmente aumentato.

Il Serenissimo Principe conchiude pregando la Sublime Porta di prendere in riflesso le sopra accennate giuste rappresentazioni, e quelle altre, che puotesse avanzare in progresso, o da lui stesso, o col mezzo delle sue genti, il tutto all' avvantaggio di questo Impero.

L'Illustrissimo e Prudentissimo Ibraim Effendi, che restò più anni incaricato degli affari del fu di lui Padre, potrà informare più ampiamente la Sublime Porta di tutto ciò che concerne la Nazione Ungherese, e Transilvania.

(Egykorú másolat a turini államlevéltárban, Registr. Cort. Stran. Addizione 100, 2-do. Boldogúlt barátom b. *Nyáry Albert* másolta le számomra.)

II.

A Rákóczi József és Mahmud szultán között kötött szövetségi szerződés 1738. jan. 20.

Instrumentum Pacti inter Augustissimum Imperatorem Sultan Mammut Han, et primum Josephum Principem Rákóczi.

Nos primus Josephus Rákóczi Transilvaniae Princeps, Dux Hungariae, Partium Regni Hungariae Dominus, et Sicularum Comes, Comes de Sároos, Dux Munkaciensis et Makoviciensis, Dominus perpetuus de Sároos-Patak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Onod.

Damus pro memoria quibus expedit Universis, et manifestamus: Postquam, Fatis miserentibus, e potestate et jurisdictione Caroli Sexti Imperatoris Germanorum, libertati Nostrae plenarie restituti et asserti, vestigiis foelicis reminiscendae Principis Francisci Secundi Rakoczi, Regni Hungariae confoederatorum Statuum et Ordinum Ducis, et Principis Transilvaniae etc. Genitoris nostri desideratissimi insistendo, in Augustissimum Imperium Ottomani foeliciter perveniendo, et Augustissimi, Gloriosissimi, Potentissimi et Serenissimi Domini Mechae et Medinae, et sanctae Hierosolimae, Europae et Asiae, Archipelagi et Maris-nigri, et aliorum amplissimorum Regnorum, et Locorum sanctorum Possessoris, Filii Sultanorum et Imperatorum, *Sultani* Triumphantis *Mammut Han*, Domini Nostri in aliam protectionem recepti fuisset, nihil constantius in animo nostro constituimus, nec diligentius exoperandum, exequendumque nobis proposuimus, quam Regni Hungariae et Principatus Transilvaniae Statuum,

Ordinum, ut et Populi, antiquorum jurium et libertatum emancipationem, ex oppressione alte-fati Imperatoris Germanorum, et antiquae suae integritati, statui et gloriae restaurationem, restabilimentumque per justa media consequi; nec ea spes nos elusit: enim vero, cum apud Thronum alte-fati Augustissimi, Serenissimi, Gloriosissimi, Potentissimi Imperatoris Ottoman, Domini nostri, eam ob rem, per mediationem Celsissimi et Excel-lentissimi *Mehemet Pachae*, Augustissimi Imperatoris et Imperii Ottoman Supremi-Vezirii et prudentissimi Locumtenentis instantiam fecissemus, et ea relata fuisset, clementissimus Deus, cujus nutui corda Imperatorum, Regum et Principum subsunt et obediunt, erga nos benevole et instantiam nostram usque-adeo propensum et favorabilem reddidit, ut a tot saeculis afflictos et oppressos Nationis Nostrae Hungariae et Transilvaniae Status, Ordines et Populum non solum in aliam suam protectionem recipere dignaretur, imo et postulata, nostro et praefatorum Statuum, Ordinum et Populorum nominibus ante Solium Ejus praesentata, attentis et favorabilibus auribus percepit et cum ea augmentationi gloriae suae et emolumento Augustissimi sui Imperii congrua esse judicasset, apprime gnarus, quantopere Thronus Imperii Ottoman (qua refugium et asilum afflictorum et oppressorum) pro tanta assertione a tot saeculis invariabili durabilitate et stabilitate a Deo dotatus et stabilitus sit, Nobiscum desuper postulatis per Alte-fatum Supremum Vezirium, et Locumtenentem praesentatis et relatis, condescendere dignatus sit, et postulatorum nostrorum Articulos, eorumque puncta et clausulas, ex mandato Augustissimi Imperatoris, Praefulgida Porta serio et maturo judicio examinando, pro et contra in iisdem, occurrentes difficultates ruminando et discutiendo tandem, unanimi voto complanatas, definitas, conclusasque, ad Augustissimum suum Thronum praesentatas et relatas, et ex approbatione in instrumentum pactae conventionis redactas, approbatas et confirmatas, et per praefatum Celsissimum Supremum Vezirium, sub nomine et Excelso signo Augustissimi Imperatoris nobis praesentatas et traditas, ea, quae tantae Majestati competit, reverentiâ et cultu recipientes et acceptantes, et in idioma latinum genuine translatas, huic Nostro exhibito Diplomati, secundum Nobis indultum Tractatum Imperialem, sine diminutione, augmentatione, variationeque prorsus aliquali, de verbo ad verbum, modo et tenore subsequenter inscribi et inseri fecimus.

Quicumque per Divinae Majestatis constans et immutabile Decretum et omnibus manifeste patens auxilium de die in diem augescens, et perpetuo durabile Augustissimum Ottomanicum Imperium (cujus dignitatem in perpetuum *Deus* augmentet) et.

sub ejusdem protectionis umbram confugerunt, omnibus notorium est, quod illi, contra omnia pericula et tyrannides, in alta pace, securitate et quiete permanserunt. Quo intuitu, et a temporibus nostrorum gloriosissimae et foelicissimae reminiscentiae avorum, atavorumque (quorum salutem *Deus* augmentet) antecederet sub triumphante Ottomanico nostro Imperio et sub umbra ejus refugium ultronee et spontanee Regni Hungariae et Principatus Transilvaniae Incolae etiam acceptando et per multorum saeculorum annos Ejusdem benignorum oculorum in et super eos continuatam extensionem etiam ex Regibus Hungariae et Principibus Transilvaniae plurimi per assistentiam Potentiae Ejus in Thronum eorum collocati, contra Extraneorum offensiones, impetitiones et impedimenta, vicissitudines temporum omnimode in suis eorum libertatibus cum secure tutati et manutenti fuissent. Non ita pridem, occasione incidentiarum aliquorum temporum, Caesares Germanorum ad illum unicum scopum tendentes, ut sibi ipsis solummodo utilitatem acquirerent, et occasionem expectando, sub vario praetextu oppresserunt praefatum Regnum et Principatum, et nulla clementia erga Incolas illorum ducti, Eorundem libertatem nihili aestimaverunt, sed iis multa intolerabilia onera imposuerunt; et cum diversas infestationes et despectus erga ipsos perpetrassent, quae nec amplius Proceres et Magnates illius Regni et Principatus tolerare potuerunt, imo etiam ex Domo Rakocziana, in Ducatum Hungariae et Principatum Transilvaniae per modum electionis et haereditatis, ex consideratione meritorum electus defunctus Princeps Secundus Franciscus Rakoczi, et postea Filius Ejus Princeps, Primus Josephus, venientes sub protectionem nostri Ottomanici Imperii, cum toties instantia facta fuisset, ut praefatum Regnum Hungariae et Principatus Transilvaniae ex usurpatione Caesaris Germanorum emanciparentur et ex Domo Eorum Principes constituerentur, secundum antiquum modum et consuetudinem Augustissimorum Imperatorum Ottomanorum, qua Hospites accepti sunt. Et cum Illi et dicti Regni et Principatus Incolae injuste offensi et oppressi fuissent, Nostra Imperatoria clementia erga illos extensa fuit, eum in finem, sicut antea, ita et nunc ex parte nostra libertati ipsorum restituti protegerentur contra infestationem et oppressionem Usurpatoris. Quamvis in tempore justii nostri Regiminis Imperialis intentio et desiderium nostrum fuerint, ut Decretum Divinum eam ob rem in effectum deduceretur: attamen, inter Imperium Ottomanicum et Caesarem Germanorum antea initam et per viginti quatuor annorum spatium limitatam Pacem et conservationem ejusdem articulorum ex parte nostri gloriosi Imperii ullomodo rumpere et pro ea culpam nolentes, hoc et tanti salutiferum negotium ad hucusque tem-

pus prorogatum fuit; et ut illud effectum suum consequeretur, tamdiu ex indultu Divino praestolabamur, donec Caesar Germanorum, pacem violando, ex improvise rapisset et se-ipsam culpae obnoxiasset. Itaque, in futuram praecautiorem, hoc negotium amplius differre nolentes, Divina favente clementia ad protegendos Incolas praefati Regni et Principatus Transilvaniae et ad restaurandam Eorundem antiquam libertatem, secundum pristinum modum, et ad constituendos super illos Principes, Dignitati meae Imperatoriae congruum et fervori intentionis Imperii Nostri conveniens, hoc negotium certissime accelerandum est; et ex clementia nostra illos qua Incolas Hungariae et Transilvaniae fovemus, in nos suscipiendo negotium restabiliendae antiquae Eorum libertatis et sublevandorum multorum Eorundem onerum desuper ipsis subsequeutes Articulos, ut suo tempore in executionem deducantur, ea conditione, ut perpetuo grati et authentici forent, et ut exhibeantur in manus Gloriosissimi inter Principes Nationis Christianae et Selectissimi ex Proceribus Populi Nazarenensis Principis Transilvaniae *Josephi Rakoczi* (cujus fines *Deus* foeliciter terminet) et Procerum Hungariae et Transilvaniae, hic Tractatus Noster Imperialis, Supremus Noster Vezorius, Consiliarius Maximus, Moderator et Director Rerum-publicarum. qui conficit ac terminat negotia recto consilio, Roborator Imperii prosperitatis, Firmator columnarum foelicitatis et gloriae, dotatus variis gratis, Regis Altissimi Supremus Minister ac Locumtenens Eminentissimus *Mehemet Pacha* (cujus *Deus* Altissimus perpetuet gloriam ac augeat potentiam) relationem faciens apud Gloriosum Imperatorium Nostrum Solum, secundum relationem praefati Supremi Vezerii, subsequeutes Articulorum condiciones specificantur.

Articulus primus.

Regno Hungariae et Principatu Transilvaniae sub manu usurpationis Caesaris Germaniae existentibus, ex communi Regnicularum consensu, jure liberae electionis, in Regno Hungariae et Principatu Transilvaniae, Hungariae Regem et Principem Transilvaniae sibi-ipsis eligere difficile cum certe constet; Quamvis antecederet, etiam tempore hujuscemodi usurpationis aliqui, scilicet: Gabriel Bethleem et post Eum Michael Apafi ab Imperio Ottomanico in Principes constituti fuissent; tamen, cum Domus Eorum et posteritas hoc tempore defecissent, nec ex Domo Eorum, qui Regnum Hungariae et Transilvaniae Principatum sibi nunc praetenderet, vel jure liberae electionis ad illas Dignitates dignus esset, daretur, sicut haec referunt illi, qui ex Regno Hungariae et Principatu Transilvaniae advenerunt. Cum itaque Domus Rakocziana per multum spatium temporis fuisset

actualiter Princeps Transilvaniae et etiam ad Ducatum Hungariae invitata fuisset: Ea antiqua existens, et Filius Ejusdem Domus, inter Principes Christiani Populi Gloriosus Princeps Primus *Josephus Rakoczi* (cujus extrema foeliciter terminentur) ad Ottomanicum nostrum Imperium recurrens et sub protectione Ejusdem Imperii existens, apud Imperium nostrum Ottomanicum pro Eo instantia facta est, ut antequam per Incolas Hungariae et Transilvaniae in praefatas Dignitates eligeretur, ad eas ab Imperio Ottomanico dssstinaretur, constitueretur et protegeretur: Ergo, secundum factam instantiam, ex Domo Rakocziana Princeps *Josephus Rakoczi*, quousque tenoris Articulorum infrà specificatorum executio fiet, ex parte perpetui Ottomanici Imperii in Principem Transilvaniae, et Ducem Hungariae acceptatur, et Divina favente clementiâ, ex parte Imperii Ottomanici, Regno Hungariae et Principatui Transilvaniae, ut atlefatus Princeps constituatur, succursus et protectio praebebuntur et ad confirmationem negotiorum Ejus auxilium suppedabitur.

Articulus Secundus.

Praefatus Princeps, postquam ex Hungariae et Transilvaniae Incolarum consensu Dux Hungariae et Princeps Transilvaniae electus fuerit, ut in iis Dignitatibus firmiter se stabilire et confirmare queat, ex parte Imperii Ottomanici continue protegetur, et manutenebitur. Et, si aliquis Indigena aut Extraneus, a natione Hungara non acceptatus, ut per Potentias alias Princeps Transilvaniae vel Dux Hungariae constituatur: nunquam a parte Ottomanici Imperii ei assensus praebeatur, nec ab Incolis ullo modo tales acceptentur. Attamen, si Regni Hungariae et Transilvaniae Incolae ex communi consensu, vigore libertatis illorum, aliquem praeinominate Principi similem, in protectione Augustissimi Imperii Ottomanici existentem, in Ducem Hungariae et Principem Transilvaniae eligere et constituere voluerint: tunc etiam, cum Principibus tali modalitate electis, conclusis, additisque conditionibus Dignitati Imperii congruis, juvaminique Hungariae convenientibus exhibiti isti Articuli Tractatus Imperialis ab Ottomanico Imperio observabuntur. Et in summa, ad restaurandam et in rectum ordinem redigendam libertatem Incolarum Hungariae et Transilvaniae, continua diligentia adhibebitur.

Articulus Tertius.

Si, data occasione et Divino favente auxilio aliqua Loca in Regno Hungariae et Principatu Transilvaniae per arma occupabuntur et recuperabuntur: tunc, inter Imperium perpetuum

Ottomanicum et Hungariam, Transilvaniamque suo tempore juste et aequae conferentias ineundo, Loca et Fortalitia cum suis appertinentiis, quae Imperio Ottomanico conveniunt, in possessione Ottomanici Imperii remanebunt. Loca vero et Fortalitia cum suis appertinentiis, quae Hungariae et Transilvaniae conveniunt, in possessione Hungariae et Transilvaniae remanebunt. Tamen, talia Loca et Fortalitia, cum suis appertinentiis, quae pro Imperio Ottomanico convenerint, sub praetextu, quod ea Loca in possessione Imperii Ottomanici remanebunt, Incolis Hungariae et Transilvaniae, in eliberandis illis Locis e manibus Inimicorum, ab operationibus non est desistendum; imo omnem industriam et possibilitatem adhibere debebunt. Eoque tempore, cum Legatis Potentiarum disinteressatarum Constantinopoli existentium, hoc negotium juste et aequae tractetur.

Articulus Quartus.

Postquam Divino favente auxilio dictum Regnum Hungariae et Principatus Transilvaniae in securitate et tranquillitate eorum conservabuntur, Incolaeque eorum nullo modo incaptivabuntur, nec bona et victualia Eorum infestabuntur, omnesque Nationes Christianae, quae in Regno Hungariae et Principatu Transilvaniae invenientur, in qua Religione erunt, in eodem statu relinquentur, aliamque Religionem acceptare, vel in eam intrare non cogentur, ad exemplum aliarum Christianarum Nationum, in hoc Augustissimo Imperio existentium, in suis eorum Religionibus a nemine turbabuntur in regno Hungariae et Principatu Transilvaniae, sed modo quo existerant, sub protectione Imperii Ottomanici templa quae habebant, et etiam illa, quae sub usurpatione Germanorum de novo aedificata sunt, in eodem statu, quo invenientur, relinquentur, et ex illis templis ea, quae ad ruinam inclinabunt, ad statum pristinum ut reparentur et restaurentur, licentia et permissio indulgentur, nec ullomodo a Praefectis, Gubernatoribus, Judicibus, vel aliis Imperii Ottomanici Officialibus molestentur.

Articulus Quintus.

Praefatus Princeps et Ejus Successores, ut et omnes sub potestate Eorum existentes, ipsisque adhaerentes debent promittere et se obligare, quod Ottomanici Imperii amicorum amici, Inimicorum inimici invariabiliter erunt. Et necessitate ita exigente, Incolae Transilvaniae inter Confinia et prope Loca confinialia illorum, cum viginti millibus Militum ad bellum aptis, et extra confinia illorum cum decem millibus Militum; et Hungariae Incolae inter confinia et prope limites illorum cum centum

millibus Militum aptis ad bellum, et extra confinia illorum cum triginta millibus Militum, cum propriis eorum expensis, ad servitia bellica Imperii Ottomanici se applicabunt, et tempore necessitatis dicti Exercitus debent etiam adhibere curam et diligentiam, ut hibernent in Hostico; et si necessitas ita exegerit, ut Imperium Ottomanicum mittat suum Exercitum intra Hungariam et Transilvaniam: usque finem belli pro octuoginta millibus Exercitus Imperii Ottomanici, sine ulla excusatione, sufficientia alimenta illis administrare et suppeditare debebunt et tenebuntur.

Articulus Sextus.

Postquam Manifesta praefati Principis in Hungariam et Transilvaniam pervenerint et publicata fuerint, illi, qui eorum continentis minime attenti, obedire recusaverint et partibus Inimici contumaciter inclinando adhaeserint: similes, si ex parte Imperii Ottomanici incaptivabuntur, nullo sub praetextu reptantur, nisi ex misericordia et clementia reddentur. Et postquam Regni Hungariae et Principatus Transilvaniae antiqua libertas, Eorumque Privilegia et consuetudines in suum antiquum statum restaurabuntur et restabificentur, per Imperium Ottomanicum in eodem illorum statu protegentur et manutenebuntur. Si autem aliqui contrarii libertati, infractionem istis articulis inferre conabuntur, tales nec ab Imperio Ottomanico, nec ab Incolis et Principibus Hungariae et Transilvaniae ullomodo protegantur, nec verba illorum exaudiantur, sed condigna poena puniantur.

Articulus Septimus.

Praefatus Princeps donec per electionem communem Dux aut Rex Hungariae, vel Princeps Transilvaniae constitutus fuerit, in Ejusdem succursum ex Exercitu Germanorum, qui penes ipsum venerint et ex Incolis Hungariae et Transilvaniae, qui sub protectionem Ottomanici Imperii confugerint, et qui pro Exercitu Principis in Catalogum inscribi et registrari voluerint, sine ullo impedimento et molestatione acceptabuntur, et Incolae Hungariae et Transilvaniae, cum sub protectione Ottomanici Imperii fuerint, exigente necessitate, in succursum illorum ex parte Imperii Ottomanici sufficiens Exercitus suppeditabitur.

Articulus Octavus.

Continua libertatis Incolarum Regni Hungariae et Principatus Transilvaniae defensio (*ügy*) et praefati Principis Eorumque, qui in posterum in Hungariae Duces et in Transilvaniae Principes constituti fuerint, manutentio et protectio cum maximo opere desiderentur ex parte Ottomanici Imperii, Divino auxilio

opitulante, postquam Regnum Hungariae et Principatus Transilvaniae e manu Germanorum eliberati, Ducesque et Principes illorum restabiliti fuerint: tunc, secundum exigentiam et formam negotii, praecise pro recompensatione protectionis Honoraria, quae ex parte Hungariae et Transilvaniae Imperio Ottomanico suppeditabuntur, Imperii Ottomanici et Suppeditantium cum consensu et approbatione, in congruam et coaequalem formam reducentur.

Articulus Nonus.

Pro majori Imperii Ottomanici subditorum et Hungariae Transilvaniaeque Incolarum emolumento, suo tempore articulos et mercatura mercium concludere et in Locis necessariis Augustissimi Imperii Ottomanici Consulibus illorum commorari, et ut telonia et vectigalia a mercibus et bonis illorum exigantur ad eam normam, quae erga Nationes Extraneas amicas Imperii Ottomanici practicatur, concedetur. Et ex Magnatibus Hungariae et Transilvaniae quatuor personae destinatae, ad Praefulgidam Portam residebunt, et annuatim permutablebunt. Divinaque favente gratia, postquam negotia suos sortientur fines, negotia, quae dignitati Imperii Ottomanici congrua et libertati Incolarum Hungariae et Transilvaniae ac statui et existimationi praefati Principis convenientia postea accesserint, in stabilimentum talium negotiorum, postquam redacta in formam Articulorum et hujusce Imperialis Instrumenti Articulis inserta fuerint, de die in diem pro augmentatione boni ordinis licebit adhibere industriam.

Articulus Decimus.

Futuro tempore, cessante hoc bello, si res aliam formam acceperint, tunc tam Possessiones haereditariae, quam aliarum rerum negotia praefati Principis non rejicientur; sed secundum temporis et conjuncturarum circumstantias, in quantum possibile erit, diligentia adhibebitur, ut Articulis inserantur; similiterque negotia Magnatum praefato Principi adhaerentium tractentur.

Articulus undecimus.

Decreto Divino exigente, si praefatus Princeps extra Regnum Hungariae et Principatum Transilvaniae permanserit: dicto Principi, cum suis Magnatibus et eorum famulitiis sibi adhaerentibus, a parte Imperii Ottomanici licitum erit remanere et commorari in Rodosto; et praefatus Princeps, ut Genitor Ejus, cum suis adhaerentibus, ad hucusque tempus quomodo fuerunt, deinceps quoque Imperii Ottomanici Hospites existimentur. Et si

praefatus Princeps, vel aliqui ex sibi adhaerentibus, ad Regna et Loca aliorum Regum vel Principum ire vellent, a parte Imperii Ottomanici ipsis concessum et licitum erit.

Ergo, a modo inposterum in Articulos prae notatos concinnatum, ratificatumque hoc Augustissimum Imperiale Diploma Capitulationis Nostrae ab hinc a nobis approbatur et stabilietur. Invocato itaque Altissimo *Dei* Omnipotentis, Coelum et Terram ex nihilo creantis nomine, memoratoque miraculorum uberrimorum plenitudinibus Gloriosissimo Nostro Propheta *Muhammedil Muhtafa*, qui est sigillum et corona Prophetarum, super quem fiat salus et benedictio Divina, instar benignorum Imperatorum aequitati consuetorum mores et juxta Monarcharum diademate insignium, in promissis suis constantiae additorum laudabiles consuetudines, spondeo et promitto, quod omnes hujusce Capitulationis Conditiones et Articuli rite et firmiter observabuntur. Et tamdiu quamdiu ab altera parte Articulis hujusce Capitulationis contrariae actiones et praevariationes non emanaverint, a parte Nostra Imperiali, Supremorum Ministrorum, coeterorumque Magnificorum Nostrorum Praefectorum et officialium prudentia ornatorum, universorumque triumphantium Exercituum Nostrorum, omniumque in Augustissimo Nostro Imperiali Servitio existentium Servitorum et praecipue Tartarorum Praefectorum, eorumque Gregariorum rapinae Inimicorum assuetorum nemo prorsus contrarium quidquam acturus erit; ita Omnibus notum fiat, Imperialique Nostro huic Signo fidem adhibeant. Dabantur Constantinopoli, Anno Hegirae MCL, ultimis diebus Lunae Ramazan. — Praeinsertis itaque pactae conventionis inter Altefatum Augustissimum, Potentissimum et Serenissimum Imperatorem, Augustissimum item Imperium Ottomanicum, et Nos Instrumenti Articulis eorumque punctis, clausulis, non solum sincerum et realem assensum praebemus, astipulamur et acceptamus: imo in omnibus eorundem Articulorum punctis et clausulis contentam Nostram stipulationem sancte et inviolabiliter observabimus, et nunc per Nobis adhaerentes Magnates et nobiles, necnon in futurum per Status Ordinesque Regni Hungariae et Principatus Transilvaniae observari faciemus. Et in recognitionem, perpetuamque juris memoriam tantae libertatis indultusque Augustissimi Imperatoris, in effectum omnimode illa deducemus, et per Status et Ordines praefati Regni Hungariae et Principatus Transilvaniae Nobis subordinatos deduci satagemus. Cujus Nostrae assecurationis in Authenticum Testimonium, postquam ad ea observanda per Sacro-Sanctae Trinitati praestitum juramentum Nosmet obligassemus, hocce Nostrum Diploma Augustissimo Imperatori, Augustissimoque Ejus Imperio, signo et sigillo nostro roboratum, confirmatum et in perpetuum vali-

turum, per praefatum Celissimum Supremum Vezirium exhibitum, et praesentatum, in futuram cautionem damus et exhibemus. Datum Constantinopoli, die vigesima Januarii. Anni MDCCXXXVIII.

Josephus Rakoczi m. p.

(P. H.)

(Szines virágokkal s arannyal szőtt török brokát kötésű, ivrétű könyvalakban, finom francia papírra nagy díszszel írt *eredetije* a török császári kincstárban, Sztambulban őriztetik. Az aláírás sajátkezű, — ellenjegyzés nincs. A körirat nélküli piros viaszpecséten — melyről a papírfölzet már leesett — az erdélyi hármass czímer, közepén szív pajzsban a Rákóczi-czímerrel.)

III.

Rákóczi József végrendelete s járulékai.

1.

A végrendelet, 1738. nov. 7.

(Copie du testament de Son Altesse, (du) Prince Rák[óczi].)

Au nom de la très-sainte et très-adorable trinité, à la quelle nous recommandons nostre ame de meme qu'à la très-sainte Vierge, à saint Joseph nostre Patron et tous les saints et saintes du paradis et tous les neuf choeurs des anges et en particulier à nostre bon ange gardien. Nous Joseph premier, prince Rákóczy par la grace de Dieu, duc de Hongrie, prince de Transylvanie, comte de Saaros etc. sachant que la mort est certain et son heure incertaine, estant sain d'esprit, avons fait le present codicile, revocant tous les autres, que nous pourrions avoir fait cy-devant.

Premierement nous legons et delaissons par ces presentes à *Joseph Charlotte Rákóczy nostre fille naturelle* une montre dor, trois pellices de Samur, tout nostre linge, tous les meubles, qui sont chez monsieur *David Magis, negotiant françois demeurant à Galaté* lès Constantinople à la reserve de l'argenterie s'il y en a et des chapelles, livres, ornements et autres choses qui en dependent. Item nous legons aussi et delaissons à la susdite Joseph Charlotte Rákóczy dix mille piastres, que nous avons à change chez le susdit monsieur *Magis à condition, que madame de Peravex, sa mere*, en recevra les interest jusques à la majorité de la susdite Joseph Charlotte Rakoczy, qu'elle sera tenue de nourrir et entretenir de tout et *luy donner une éducation convenable à sa naissance*, le tout sur l'argent provenant de dits interest.

Item nous legons et délaissions à Son Altesse Monsieur le duc de Makovie (*igy*) nostre frère ¹⁾ deux pellices de samour, toute nostre argenterie, tant celle qui est ici, que celle, qui pourroit se trouver ailleurs et même chez le susdit monsieur Magy, toutes les housses et harnois de nos chevaux en quelque part qu'ils se trouvent et tous les meubles, que nous avons icy. Item en cas que *le roy des deux Siciles* nous fasse donner en argent l'équivalent des fiefs, *que nous possédions dans ce royaume et dans celui de Naples* et nous en fasse payer les arrérages depuis le rappel, comme nous l'en avons prié, particulièrement par la dernière lettre que nous avons eu l'honneur d'écrire à Sa Majesté, nous voulons que cet argent soit mis à change sur la nation françoise à Constantinople et que Son Altesse monsieur le duc de Makovicz nostre frère en reçoive les interets, que nous luy legons et délaissions par les presentes.

Item nous legons et délaissions à monsieur *Clement de Mikes* nostre grand Chambellan mille piastres.

Item nous legons et délaissions à monsieur l'abbé *Antoine Damophily* nostre premier aumonier, qui accompagnera nostre corp à Constantinople, la somme de quatre cent piastres. Item nous legons au susdit abbé *Damophily* les deux chapelles, livres, ornements et autres choses, qui en dependent. pour en prendre ce qu'il souhaitera et disposer du reste en faveur de quels religieux ou prêtres il voudra.

Item nous legons et délaissions à monsieur *Pasmany* ²⁾ un de nos gentilshommes deux cent piastres.

Item on payera à monsieur *Louis Bechon* ³⁾ secretaire de nos commendemens, tout ce qui se trouvera luy estre dû.

Item nous legons et délaissions à *Madame la baronne de Peravez* une montre d'or et mille piastres *pour s'en retourner en France*.

Item nous legons et délaissions à *Pierre François de la Chaume* nostre secretaire quatre cent piastres.

Item nous voulons *que nostre corps soit porté à Constantinople pour estre inhumé auprès de celui du Prince nostre père dans l'église des RR. PP. Jesuistes*, aux quels nous laissons tant pour cela, que pour prier dieu pour le repos de nostre ame et faire tous les ans un service solennel le jour de l'anniversai (*igy*) de nostre mort, *la somme de trois mille piastres*.

¹⁾ II. Rákóczi Ferencz ifjabb fia, R. György, *makoviczai herczeg*, mint apja őt ezen sárosmegyei nagy uradalmuk után nevezte. T. K.

²⁾ *Pázmándy Péter*, ezredes.

³⁾ Ez már II. Rákóczi Ferencz fejedelemnek is franczia titkára volt hazánkban. T. K.

Item nous legons et delaissons mille piastres pour les frais de nos funerailles.

Item nous legons et delaissons à Marie femme de *Nicolas le Napolitain* pour les peines qu'elle a prises pendant nostre maladie, cent piastres.

Item nous legons et delaissons à une femme allemande, qui a aussi soin de nous pendant nostre maladie vingt cinque piastres.

Item à deux femmes esclaves, que nous declarons libres, à chaque une quarante piastres nous legons et delaissons.

Item nous legons et delaissons à *Baldazard Simon* cent piastres.

Item nous legons et delaissons à Jean Chretien dit Savon, cent piastres pour s'en retourner dans son pays.

Item on payera à tous mes domestiques toutes les gages, qui leur seront dûs.

Toutes les sommes cy-devant mentionnées seront payées sur l'argent qu'est dans une quesse (*iggy*) dans ma chambre et dont la somme monte à neuf mille cent nonante sept piastres.

Nous déclarons par ces presentes tous les prisonniers de guerre et autres esclaves de deux sexes libres et il leur sera permis de s'en retourner ou chez l'empereur on bien où bon leur semblera.

Item on payera à *Monsieur l'abbé Radulovicz*, ¹⁾ qui a esté cy-devant nostre premier aumonier, la somme de deux mille cent septante cinq livres de France, qui luy sont dûs.

Item on payera tous les anciens arrerages à tous ceux à qui il en est dû, lesquelles deux sommes seront payées de la vente de mes chevaux et des meubles, qui ne pourront estre transportées à Constantinople; la vente se fera icy par monsieur *de Mikes*, qui en rendra compte aux executeurs testamentaires, et qui la signera avec de la Chaume nostre secrétaire.

Item nous legons et delaissons au *Tefterdar* un de nos beaux chevaux.

Item aucas, que la Porte paye les troupes et qu'il y ait quelque argent de reste, il sera distribué à un chacun du regiment à proportion de la paye, qu'il a, n'y ayant actuellement aucun argent dans la caisse militaire.

Item au cas, que la porte paye ce qui nous sera dû de nostre tain, sçavoir vingt-cinq jours de la lune dite *Dgemazilagher*, montant à deux mille cinq cent piastres et vingt neuf jours de la lune dite *Regeb* montant à deux mille neuf cent piastres, ce qui

¹⁾ P. *Radalovics* János apát és apostoli vicárius, II. Rákóczi Ferencz. első udvari papja Törökországban.

fait en tout la somme de cinq mille quatre cent piastres, nous legons et delaissons aux personnes cy-apres mentionnées les sommes suivantes, qui se payeront du dit Tain. Nous legons et delaissons à monsieur l'abbé Louuani (*igy*)¹⁾ cent piastres, item nous legons et delaissons à monsieur Louis Bechon, secretaire de nos commandemens deux cent piastres.

Item nous legons et delaissons à monsieur Spacz la somme de deux cent piastres.

Item nous legons et delaissons à monsieur Dominique Salzani cent piastres.

Item nous legons et delaissons au sieur George Pannazzi 50 piastres.

Item nous legons et delaissons au sieur Andrée Sforce, nostre apotiquaire, cent piastres.

Item nous legons et delaissons au sieur Joseph Amandry cent piastres.

Item nous legons et delaissons au sieur Thomas quisinier cent piastres.

Item au sieur Marc Dalasio cuisinier cent piastres.

Item à chaqu'un des garçons de cuisine vingt cinq piastres.

Item au sieur Lacz, nostre grand-gobelet, 100 piastres.

Item à Marie-Anne, blanchisseuse, cinquante piastres.

Item à *monsieur le comte de Brancovicz*²⁾ cent piastres pour s'en retourner dans son pays.

Item à Monsieur de Loshe cornette allemand prisonnier de guerre cent piastres pour s'en retourner dans son pays. Item à monsieur Dartignus (*Dartignuo*?) 100 piastres.

Item à monsieur de la Ruë cinquante piastres.

Item au sieur Vincent Arnaud officier d'office cinquante piastres.

Item au sieur Rosié cinquante piastres.

Item au barbier cinquante piastres.

Item à chacun des deux frotteurs vingt cinq piastres.

Item au provoyeur de nostre maison cinquante piastres.

Item on payera à *monsieur le général Mariassi*³⁾ la somme, que je lui dois.

Item au cas que la Porte payera les dix mois de tain qui nous sont dûs depuis nostre arrivée à Rodostó jusqu'au jour,

1) Don Antonio Luvari, a II. Rákóczi Ferencz által alapított rodostói r. kath. plebánia első lelkésze.

2) Gr. *Brankovics Pál*, a jajczai bosnyák Brankovicsokból. T. K.

3) *Máridassy Ádám*, II. Rákóczi Ferencz szárnysegéde és ezredese, utóbb Nagy-Péter czár szolgálatában szintén ezredes, Rákóczi József hadaiban pedig tábornok.

que nous en sommes partis pour Constantinople nous legons et délaissions à *Ibrahim effendi nostre Capikiaja* la somme de deux mille piastres pour les peines et soins qu'il donnera pour faire payer les dix mois d'arrérage cy-devant mentionnées.

Item nous legons et delaissons deux mille piastres à *monsieur de Bon, qui a apporté le toison d'or.*¹⁾

Item nous legons et delaissons deux mille piastres aux dames religieuses où repose le corp de la princesse nostre mère, pour faire tous les ans un service solennel pour elle et pour nous.

Item nous laissons mille piastres à la disposition de son Altesse, monsieur le duc de Makovicz, nostre frère, pour payer ceux qui avertiront la noblesse et nos aliées (*így*) pour assister au dit service solennel. La dite somme de mille piastres une fois payée.

Item nous legons et delaissons la somme de *six mille piastres pour estre distribuée par monsieur Jean Pápai nostre grand-chancelier*²⁾ par egale portion *entre les gentilshommes hongrois de nostre cour*, qui se trouvent icy.

Item nous legons et delaissons la somme de cent vingt cinq piastres pour estre distribuée à la discretion, volonté et comme le jugera à propos le susdit monsieur *Papai* aux personnes qui travaillent à la chancellerie.

Item nous voulons qu'aussitost après nostre mort le capugi bachi et le tefterdar mettent le cachet impérial du grand seigneur, ou s'ils ne l'ont pas, qu'ils mettent le leur, sur tous nos effets pour estre ainsi remis entre les mains des exécuteurs testamentaires.

Item nous prions Son Excellence monsieur le *marquis de Villeneuve* ambassadeur extraordinaire de Sa Majesté très-chrétienne à la Porte Ottomane et monsieur le *général comte de Bonneval*, beglerbeg de Caramanie³⁾ de vouloir estre les exécuteurs de nostre testament, nous les remercions, autant qu'est en nous, de toutes leurs bontés et leur recommandons toute nostre maison. Nous esperons qu'ils voudront bien nous donner cette dernière marque de leur affection. Au cas que Son Excellence monsieur le marquis de *Villeneuve* ne peut pas accepter, mon-

¹⁾ Ebből tudjuk meg, hogy Rákóczi József herceg az aranygyapjas-rendnek lovagja volt, bizonyára V. Fülöp spanyol király adományából. T. K.

²⁾ Pápay János, egykor II. Rákóczi Ferencz főtitkára, udv. tanácsosa, diplomatája keleti ügyekben. Most fia cancellárja.

³⁾ A törökké lett osztrák altábornagy, kit Rákóczi József még Bécsből ismert. és a ki a herceg Törökországba jövetelének közvetítője vala. T. K.

sieur le comte de Boneval seroit seul l'exécuteur de notre testament.

Item au cas que après que tous les legs cy-devant mentionnés seront entièrement satisfaits, il y restat quelque argent, nous voulons qu'il soit distribué aux pauvres.

La lecture du present codicile nous ayant esté faite par le susdit Pierre François de la Chaume nostre secretaire, nous avons trouvé qu'il estoit mot à mot et entièrement conforme à ce que nous luy avons dicté et nous déclarons, que telle est nostre dernière volonté.

Fait à Chernovoda en Bulgarie, en présence de monsieur *Clement de Mikes* nostre Grand chambellan et de monsieur l'abbé *Antoine Damophily* nostre premier aumonier, temoings à ce requis, qui ont signé le present original avec nous et nostre secretaire le 7e Novembre 1738.

La somme de cent vingt cinq piastres, que nous avons déguée pour estre distribuée entre les personnes, qui travaillent à la chancellerie, sera payée des deux derniers mois de tain qui nous sont dûs.

Item nous legons *au petit Joseph de ligournois*, qui est à la cuisine, vingt cinq piastres aussi prises de nos deux derniers mois de tain. Le dit jour et an que dessus.

Item sur les dits deux mois de tain an boulanger cinquante piastres, arrêté le dit jour et au que dessus.

En bas sont les signatures suivantes :

Josephus P. Rákóczy, m. p. (L. S.)

Antoine Damophily, m. p. Clement Mikes, m. p.

Pierre François de la Chaume, m. p.

(Egykorú másolat a cs. és kir. udv. és állami ltárban. Turcica, fasc. 104.)

2.

·Emlékirat Rákóczi József hagyatéka tárgyában.

(Ad 1739. sine dato.)

La succession du feu prince Joseph Ragoczy décédé à Czernavoda le 10. novembre 1738 a souffert tant de déprédations, que les dettes ayant été payées de ce qu'on en a pu recouvrer jusqu'à present, ce qui a été fait sous les yeux et de la connoissance de l'ambassadeur de France, *il ne reste quasi plus rien, ny pour le prince George Rágotzy frère du deffunt ny pour une fille naturelle* que ledit deffunt a laissée ny enfin pour tous les autres

legataires, *presque tous anciens serviteurs du feu prince François Ragotzy* leur père. En cet état on a recours à la justice et à la générosité si recommandables de la sublime Porte, pour le recouvrement effects de cette succession, dont une bonne partie a resté entre les mains de diverses personnes, de qui on n'a jamais pu les retirer, quelque sollicitation qu'on leur en ayt fait. On a lieu d'espérer d'autant plus des ordres favorables touchant les diverses parties de cette succession, desquelles on donne cyjoint un memoire particulier de Chaume, ¹⁾ que la Porte, outre son équité naturelle, voudra bien considerer qu'elle a fait l'honneur aux princes de la maison de Ragotzy de les regarder comme ses amis et alliés *et que le prince George Ragoczy qui est en France, et le seul qui reste de cette illustre famille*, n'a pas moins d'attachement pour les interets de ce haut empire que son grand-père Tekeli, mort à Nicomedie; que son père le prince François Ragotzy mort à Rodosto le 8. avril 1735 et enfin que son frère le prince Joseph decédé à Czernavoda, tous attachés aux interets de la sublime Porte.

Le prince Joseph Ragoczy étant décédé à Czernavoda le 10. Novembre 1738. le Capigibaschi et le tefterdar qui étoient auprès de Son Altesse, mirent le scellé sur les effects de ce prince, consequemment à la prière, qu'il leur en faisoit par son testament. Environ deux mois après, il vint à Czernavoda un commandement de la Porte de les confier entre les mains *du comte Czaky et ils* luy furent consignés en presence des dits Capigi-Bachi et tefterdar par un inventaire, qui en fut fait par le cadi et la justice de Rutschid. ²⁾ Au mois d'octobre 1739. la Porte donna un commandement au comte Czaky ³⁾ de rendre et de rapporter sans délai les susdits effects. qui luy avoient été consignés. En vertu de ce commandement ce comte se rendit à l'armée, lorsqu'elle étoit campée devant Sophie après la paix faite, et les effects qu'il rapporta, y furent inventoriés par le cady de l'armée. Mais en comparant cet inventaire avec le susdit, qui fut fait par le cady et la justice de Rutschid, de ceux qu'ils luy avoient consignés, il se trouve que le dit comte n'en a pas rendu la moitié et qu'il a retenu par devers luy tous ceux, dont on donne la liste cy-jointe. On espère de l'équité de la sublime Porte, qu'elle voudra, bien.

¹⁾ Lásd : a »Memoires concernant les effets restés chez le dragoman de la Porte« czimü, alábbi iratot.

²⁾ Ruszesuk ?

³⁾ *Gr. Csáky Mihály* altábornagy, Rákóczi József halála után a törökországi magyar bujdosók főnöke.

ordonner au comte Czaky de restituer et ne pas permettre, qu'il abuse ainsi d'un dépôt, qu'elle même luy a confié.

(Egykorú másolat, ugyanott. Eredetije talán de la Chaume titkár vagy Mr. de Bon tollából való.)

3.

Emlékiratok ugyanazon hagyaték tárgyában.

(Ad 1739. sine dato.)

Memoire concernant les effets restés chez le dragoman de la Porte.

Le comte Czaky ayant eu un commandement de la porte de rendre les effets du feu prince Joseph Ragotzy, qui luy avoit été consignés et de les apporter sans delay à l'armée du grand visir, il s'y rendit au mois d'Octobre 1739 lorsqu'elle étoit campée devant Sophie aprez la paix faite; et les effets qu'il rapporta y furent inventoriés par le cady de l'armée et tout d'un temps ils furent de l'aveu de l'ambassadeur de France consignés au dragoman-beg Alexandre Gika, pour estre transportés icy et y estre remis, afin d'y être employes à payer, de la conoissance dudit ambassadeur les dettes et legats du feu dit prince; mais quelques jours après son arrivée, lorsqu'on a voulu retirer de luy lesdits effets, on fut étonné, qu'il declarat ne les pouvoir rendre tous, attendu — disoit il — qu'il en avoit vendu une partie à des personnes de consideration à qui il n'avoit pu les refuser et il offrit de les payer, entre autres l'argenterie, qui étoit fort travaillé sur le meme pied que seroient vendus à l'encan public, qu'on devoit faire, ceux à peu pres de meme espece, qu'il remet-toit. Mais la vente n'en étant pas encore faite lors de sa detention. cette affaire n'avoit pû estre terminée et ces effets ou leur valeur étoit encore chez luy lorsqu'il fut arrêté. On en donne cy-joint une note conforme à celle qu'il en avoit donné luy-même. On espère des bontés de la Porte, qu'elle voudra bien y avoir égard et donner les ordres favorables pour que la restitution en soit faite.

Memoire concernant les dix bourses prises par le tefterdar.

Après la mort du prince Joseph Ragoczy decédé à Czernavoda le 10. Novembre 1738, le capigi-bachi et le tefterdar, qui étoient aupres de luy, mirent le scellé sur les effets de ce prince, conformément à la prère, qu'il leur en avoit fait par son testament. Quelques tems après l'argent manquant pour le payement des troupes, à qui il étoit dû quelques mois, le scellé fut levé sur la caisse de ce prince, dans laquelle il y avoit 9197 piastres d'argent

comptant et le dit tefterdar en presence et sous la garentie du dit capigi-bachi en tira dix bourses en forme d'emprunt pour payer les dites troupes, promettant de les y remettre aussitot: qu'il auroit reçu les fonds qu'il attendoit de la Porte. Mais ces dix bourses n'ayant pas été rendues, la Porte est très-humblement suppliée de vouloir bien en ordonner le payement.

Sur les maisons de Rodosto.

Le prince François Rakoczy, le père, decédé à Rodosto le 8. avril 1735. y avoit acheté de ses deniers *des maisons et du terrain sur lequel encore il avoit fait bâtir* et dont a joui le prince Joseph Ragoczy son fils. La porte est suppliée d'agréer que ces maisons et terrain soient vendus, pour être le produit employé à liquider la succession du feu dit prince fils.

Sur le taim dernier de 54. jours.

La Porte donnoit à l'armée cent piastres de taim par jour au feu prince Joseph Ragoczy. Au jour de sa mort, arrivée à Czernavoda le 10. Novembre 1738, il luy en étoit dû 54 jours, ce qui fait la somme de 5400 piastres. La Porte est très-humblement suppliée, de vouloir bien en ordonner le payement; et on espère autant plus cette grace, qu'après le decez du prince François Ragoczy, son père, mort à Rodosto le 8. d'avril 1735. elle eut la bonté de faire payer exactement tout ce qui se trouva dû au jour de son decez du taim qu'elle luy donnoit.

Sur les dix premiers mois du taim.

Lorsque le prince Joseph Ragoczy est venu dans cet empire, on luy avoit fait esperer, ainsi qu'il le designe meme dans son testament, que la Porte luy donneroit le meme taim quelle donnoit au feu prince François Ragoczy son père mort à Rodosto en 1735. Cependant il n'en a point été payé depuis le mois de décembre 1736. qu'il y est arrivé, jusques au 20. de Septembre 1739.¹⁾ que la Porte l'a appelé et fait venir à Constantinople. Pendant ce tems-là il a été obligé non seulement de consumer le plus liquide de la succession de son dit père le prince François Ragoczy, mais encore de contracter des dettes pour subvenir à l'entretien *de sa personne et de sa suite, qui étoit tres nombreuse.* La porte est très-supplée de vouloir bien y avoir égard.

(Egykorú másolatok ugyanott. Valószínűleg szintén Mr. de Bon udvarnok, vagy de la Chaume titkár által valónak fogalmazva s a portai franczia követhez benyújtva.)

¹⁾ Így; tollhiba 1737 helyett.

4.

A portai tolmács tanúsítványa ugyanazon tárggyban.

(Ad 1739. sine dato.)

Io sottoscritto Interprete della Sublime Porta attesto, che a questa sono stati presentati dal Signor de Bon molti memoriali nei quali esponeva con ogni particolarità le domande seguenti, le quali furono rinnovate ad ogni mutatione di Vesiri, sollecitate tra il loro Ministero, ed appoggiate dalli buoni ufficii del Exmo Ambasciatore di Francia.

1° Supplicava il preaccennato Signor de Bon acciò che la Sublime Porta ordinasse al Conte Czaky di restituire tanto il denaro che li effetti ritenuti da lui della successione di S. A. fu il Principe Joseppe Ragotzy.

2° che fossero rese certe robbe specificate della detta successione, le quali dalle ragioni mentovate in quelli memoriali si trovavano nella casa del defunto Interprete Alessandro Gika al tempo di sua disgratia e confiscatione di suoi effetti.

3° che fossero pagati cinquanta quattro giorni debiti alla morte del Principe per il tain, che la Sublime Porta gli dava all'armada, ragione di cento piastre il giorno.

4° che fosse anche concesso il pagamento del tain preteso dal principe dal mese di Dicembre 1736 sin'al mese di Settembre 1737, che fu chiamato a Constantinopoli.

5° che le carte di questo Principe ed alcune robbe di puoco pretio lasciate dal conte Czaky nel castello di Vidin, secundo il suo dire, fossero rese.

6° finalmente che fosse libero di disporre e far uso dell'i terreni e delle case che S. A. fu il Principe Ragotzy Padre aveva comprato e fatto fabricare in Rodosto con suoi proprii denari.

Tutte queste domande sono state sempre senza successo, e per fede ho sottoscritto la presente ed apposto il mio sigillo.

(Egykorú másolat, datum és aláírás nélkül ugyanott.) ¹⁾

¹⁾ Ez utóbbi 4. db. másolatot Dr. Károlyi Árpád szívességének köszönöm.

T. K.

Közli: THALY KÁLMÁN.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND LEVELEZÉSE.

— HATODIK KÖZLEMÉNY. —

CXLII. 1650. nyár.

Az két fejedelmi kisasszony személyek dolgából az tetszés discrepálni láttatik; mindenik félnek vadnak nem kicsin consideratióra való okai. Bethlen Ferencz és Bisterfeld uramék egyeznek és javallják az Auriacus fejedelem leányát, mely javallásoknak okai declarálva vadnak az Bisterfeld uram levelében; noha pedig Bisterfeld uram tudván jobban azoknak az országoknak és fejedelmeknek állapotjokat, és derekas okait is assignálván tetszéseknak, az másik részről is teljességgel nem improbáltatik ugyan, mindazáltal Kemény János tetszése inkább hajol az Fridericus leányához, erre látszik inclinálni az mi kls urunk tetszése is, (félre tevéen mindeniknek termeteket, erkölcsöket, idejeiket.) Ez tetszésnek okai röviden ezek: 1. Mert úgy látszik, több és nagyobb fejedelmekkel való affinitas következhetik ez házasság által, mintsem az másik által. 2. Mert szabados dispositiójú fejedelmek, az másik pedig dependens az respublicától, magától nem sokat tehető, az respublicák pedig mindenkor csak az privatumokat keresik, más emberért keveset szoktak mívelni. 3. Nagy példa restitutiójok ezeknek az fejedelmeknek, ennyi számtalan expensa, pusztulás, sok milliion számú embereknek elveszése által is, az sok felől való atyafiság, tandem tandem ugyan restituálák, intra exilium pedig mind gondjokat viselék. 4. Mert együgyűségben neveltetvén (noha ez magát jóvá, sem gonoszszá nem teszi ugyan) inkább reménlhető, hogy magát alkalmaztatni fogná az ő ngának akarathához és kívánságához; ellenben az másik boldogságban született, neveltetett, s noha hihető azzal nagyobb érték is adatik, de csalhatatlan dolog, hogy az kiházásításnak módja szerint leszen az ő ngoktól való kívánság is mind tartására, dosára s egyebekre nézve is.

Mindkét részre azért vadnak nem kicsin consideratiók, melyekhez kellessék fogni, az ő Ngok magok jó tetszése dirimál-

hatja, kiben az úr isten vezérelje ő ngokat, úgy, hogy szolgáljon szent nevének dicsíretire, az magyar nemzetnek javára, ő Ngoknak méltóságoknak s birodalmoknak terjedésére, és ez világon örömökre, s lelkeknek jövődében idvességekre. Amen.

Ha azért az Fridericus leányához kezdene lenni kedvek ő Ngoknak, ezt tractálni könnyebb, és már az Curlandus által kell continuáltatni, elsőbben személye, erkölce, ideje felől kegyelmesen informáltatván ő Ngok.

Ha pedig az másikkhoz kell fogni, abban való utakat és módokat Bisterfeld uram megírta, azokon acquiescál az miklmes urunk ő nga, és mi is, noha elég félelmes egy esmeretlen új idegen emberre bízni, mindazáltal így tetszenék, hogy ettől erős obligatiót kellene venni reversalist, és melléje adiungálni Mednyánczki uramot, s azt derekasban instruálni és nem excludálni azt az emberséges embert, ki azelőtt írt vala ezen dologról. Ez ember annakokáért csak az alkalmatosságokat keresné és mutogatná, Mednyánczkira biztattnék derekasban az megnézés, azután az conditióknak megértése, és az dolognak relatiója.

Az conditióknak tractálása felől nehéz, sőt derekasban ugyan lehetetlen is instruálni Mednyánczkit, mivel nem tudjuk azokat melyek lesznek, hanem csak coniectualiter; úgy mint:

1. Quo ad dotem. Hogy valami summa érórt vele adnak, ha azt elköltené ő nga, annyi summa éró jóságot fogna kötni (az melyik lenne, az ő Ngok akaratján és egymással való megegyezésén fog állani), egyébiránt is pedig ha az úrnak hoíta történnék, gyermektelenül maradván, az megnevezendő jóságokból, miglen ura nevét viselné, nem exturbáltatnék.

2. Udvarnépe tartásáról, ha lehetne, úgy kellene concludálni, nehogy ennyi vagy amannyi számú neveztetnék, hanem csak generaliter, magok méltóságokhoz illendő udvarnépnek tartását kellene ígírni, ad extremum tiz tizenkét personából álló férfiakat, s frauczimert is négyet, ötöt.

3. Esztendőnkint zsebbe avagy kártyára való pénzt, ha lehetne, le kellene tétetni, mint az magyarok közt szokatlan dologot, elégednének meg azzal, hogy minden szükségére való dolgok ki fognának szolgáltatódni, az magok méltóságoknak kívánsága és jövedelmeknek mivolta szerint; ha pedig ugyan különben nem lehetne, ő Ngok szabadságában áll, mennyire mehetnek az igirethen.

4. Az aláhozásban nekünk úgy tetszenék, vagy Morváig vagy Slesiáig lenne az ő költségeken, ha arra lenne útjuk. Slesiában Tessenig az úr is eleiben mehetne; oda minden szükséges dolgokat magyarországi jóságokból ő Ngoknak suppeditalhatnának; Morvába is denominálhatnának valamely helyet. Ha pedig Lengyelország felé kellene lenni, az helyeket mi nem tudjuk, ott

kin kellene megértekezni, addig pedig magok költségén, úgy tudjuk, Catharinát is magok költségén hozták Magyarorszáig; egyébiránt is ha kiváltképen az úrnak személyében kellene menni Berolinumig, felette sokban telnék, noha az esmerkedés és látás szép dolog volna.

5. Az böcsületmegadás dolgából, ha valami affélét kezdenének kívánni, mint néha hallatott, úgy mint jobb kéz felől való járás, ülés etc., ha országot nem fog bírhatni ő Nga utána, nem javalljuk. hogy maga böcsületinek megkisebbedésével effélére obligálja magát, sőt arra igen illik provideálni, hogy arról az részről is, mind az úrnak mint férjének, mind asszonyunknak anyai böcsületi megadassék és tartassék. Az fejedelem részéről pedig az böcsületmegadásban nem leszen semmi fogyatkozás, valamennyiben az fejedelmi méltóságnak is sérelme nélkül lehet.

Ezekén kívül mik occurrálnak, de occultis itellet nem tehetni.

Az Curlandus emberét csak azzal kell bocsátani: az jó akaratot megköszönni, annak continuatióját kívánni, s halasztani magok Ngtok emberének beküldésére, és ez dologban egyik felé elresolválván magokat ő Ngok, ahozképest kell tudósítani az Curlandust is; azalatt az ő Ngok embere eljárhat dolgában.

NB. Az mint feljebb is iránk, nagyobb értéknek reménsége van Belgiumból, mint sem iminnen és valami jüvendőben lehetendő successio is, az mint Bisterfeld uram informál; ellenben az expensa is nagyobb fog lenni mint de praesenti, s mind holtig azután is, és az conditiók is talán nehezbek mintsem az másik részről; mindazáltal, ha possibilis conditiók mellett és böcsületes személy mellett ember derekas értékhez, és bár pénze után valami jószágszerzéshez juthatna Belgiumban, kiben talán felesége successiója után mód adatnék, his conditionibus positis, akárki is nem improbálná az Auriacát.

(*Kemény János kezeirása*).

(A rovnai levéltárból.)

CXLIII. 1650. július 8.

Ilme dne amice mihi observandissime.

Accepta humanissime amicitia per me oblata, quam pleno benevolentiae praestiti corde, eo neque vota mea propellit, ut toto vitae curriculo, omnimode cum promptitudine servitiorum meorum satagam, ne ulla per me serviendi Ilmae Cels. Vrae negligatur occasio, nec illa temporis commoditas; ad necessitatem Ilmae Cels. Vrae aurifabri subministrandi, me in serviendo praeteriret, neque inde, ubi detentus erat, instante Ilma Cels. Vra,

eundem requirerem, ne tot amicorum propter accepta clenodia urgens instaret molestia. Quocunque tamen modo amicitiam Ilmae Cels. Vrae valebo, non parcam labori, nec desideriorum unquam praestabo animum. Quapropter equuleum illum (quem non certe inanis aurae gratia) obtuli, nec tam praesumptuose, ut dignum principi stabulo Ilmae Cels. Vrae judicare deberem, sed propter raritatem eiusmodi pili (quandoquidem per totum regnum Poloniae non nisi in meo crispantes enascuntur equaceo), praesertim vero cum maxime authumnali tempore veluti calamistratus appareat per augmentanda equirea Ilmae Cels. Vrae cum commendaveram. At non accepto de beneplacito circa equuleum eismodi responso, num acceptus foret, diu dubitavi. Quamobrem hucusque eum cicurari neglexi, lectis nihilominus hisce literis, statim eundem de pascuis ad stabula duci mandavi et postquam aliquatenus inventam deposuit feritatem, confestim hoc munusculum, veluti servitiorum meorum pleno de affectu tesseram remittam. Interea dum summopere rogo, ut de me tantum sibi, quantum de quolibet sersmae domus suae faventissimo persuadeat, diligentem obsequiorum meorum reddo commendationem. Datum in arce Lescensi die 8. Julii anno 1650.

Ilmae Celdnis Vrae affectionatissimus

amicus et servitor

Franciscus a Magna Koncyce
Mniszek castellanus Sandecensis.

Kivül: Ilmo comiti dno Sigismundo Rakoczy de Felsővadász, perpetuo de Munkacs haereditario dno in Sárospatak et Regécz, sersmā quondam principis Transylvaniae filio etc. etc. dno amico et vicino observandissimo.

(Eredeti je orsz. levéltár. Act. Jur. Trans.)

CXLIV. 1650. j u l i u s 22.

Ilme princeps, dne amice observandissime.

Ante aliquot menses cursorem nostrum, Salomonem Abrzhamowicz literas nostras ut ad Ilmam Dilectionem Vram deferret, hinc expeditivimus, sed cum responsoriis, quas tamen avide expectamus, nondum ad nos reversus est, quod si illum ipsum in via peremptum esse nobis constaret, alium quendam ex nostris eo amandaremus, eoque magis, cum Ilmam Dilectionem Vram id negotium apprime concernat. Obnixē itaque eandem interpellatam volumus, prima occassione nos literis suis, quae ad dnum Albertum Niclassium, pastorem Gedanensem directe ordinaria posta transmitti poterunt, certiores reddere dignetur, num ad nostras per praedictum cursorem acceptas animi sui sensum et volunta-

tem declaraverit, quoque die illum ad nos dimiserit, quo cura hac liberati vel acquiescamus. ejusque reditum praestolemur, vel literas illas priores reiterare queamus. Quibus Ilmam Dilectionem Vram cum paratissimorum nostrorum servitiorum delatione ad seros usque annos integra valetudine et prosperis rerum successibus ex voto perfrui cupimus. Datum Mitaviae die XXII. Julii anno MDCL.

Ilmae Dilectionis Vrae

observantissimus amicus et servitor
Jacobus dei gratia in Livonia,
Curlandiae et Semgalliae dux
Jacobus, m. p.

Külczim: Ilmo principi dno Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadasz, sedium siculicalium Udvarhely, Kezdi, Sepsi et Orbai supremo capitaneo, neenon universorum Siculorum generali, dno, amico nostro observandissimo.

(Eredetije orsz. levéltár. Lymbus.)

CXLV. 1650. j u l i u s 27.

Ilme ac Excellentissime Princeps sat.

Tandem amicitiae iniuriosa cessit oblivio quam diuturnum fovit silentium, at reciproca nostri excusabit distantia. Palmam nihilominus Illti Vrae debeo, qui incorrupti affectus in me sui tessera anteire voluisti. Nec de meis erga Illtem Vram dubitandum studiis, ea quippe fronte et pectore gero. nec intermittam quin et haec charta portaverit non fucatum nomen.

Ilmae Dnis Vrae

amicus ad serviendum paratissimus
Joannes Wielopolski,
Biecensis capitaneus m. p.

Dabantur Varsaviae die 27. Julii 1650.

Külczim: Ilmo et Excellentissimo Principi Domino Sigismundo Rakoci sat.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CXLVI. 1650. a u g. 2.

INSTRUCTIO pro gen. Georgio Mednyánszki.

1. Innét megindulván siessen mennél hamarébb Szepesben az klastromi jószágban s ott az Rákóczi László uram udvarbirájától (kinek parancsolva leszen innét felőle) kérjen két szabadost, az kik tudni fogják az útát Belszkaíg s onnat Boroszlóra egye-

nesen, azután Krosznára, vagy az hol fogja tanálni az örög brandenburgi electornét.

2. Odaérkezvén, adja meg az fiúnk levelit s az mienket is az fejedelemasszonynak, fölötte nagy becsülettel köszöntvén mind fiúnk s mind pedig magunk nevivel; annakutánna megjelentheti in summa confidentia, hogy nekünk mostani állapotunkban nagyobb gondunk és terődésünk nincsen, mint az, hogy második kedves és szerelmes fiúnknak is házasságát érvük s jóllehet másunnét is bizonyos nagy helyről vagyon biztatásunk és izenetünk felőle, mindazonáltal előttünk viselvén mind magának electornénak s mind pedig az hassiai fejedelemasszonynak és közöljebben mostan tött Curlandus herczeg commendatióját, elménket és gondolatunkat arra vöttük, hogy ha istentől leszen s oly lehetséges conditiókkal lehet meg, az Fridericus kisebbik leányát, melyet maga electorné commendált s az képit is megköldette, szerelmes fiúnknak Rákóczi Sigmondnak örök házastársul eljegyezzük s kérjük is arra az fejedelemasszonyt, minthogy ő kegyelme volt ennek indító főoka és commendatora, ezen dologban mutassa jó akaratját, úgy hogy annak kívánt végit érthessük és írhezzük örömmel s meg is szolgálhassuk ő kegyelminek.

3. Ha az fejedelem asszony resolválja magát, hogy örömost munkálkozik benne, mindazonáltal nem lenne plenipotentiája ad tartandum vel concludendum, azt fogja persvadeálni, hogy bemenvén Belgiumban az anyjához s ott tractálja az dolgot, megmondhatja, hogy tovább nincsen instructiója, hanem csak Krosznáig ő kglméhez, levín abban ő kglmének az electornénak módja, mindjárt értésére adhatja Fridericusnénak az dolgot s concludálhat is felőle, securitása is alig lehetne oda való menetelben magának s talán haszontalan dologra alkalmatlanul is esnék az fáradság. Az míg válasza jön az asszonnak onnat belől, megmondhatja ő kglme, hogy megvárja ott. Végben menvín az dolog, honoris ergo nem fogjuk elmulatni sem fiúnk, sem magunk ennekutánna, hogy magát Fridericusnét is bizonyos emberünk által meg ne tanáltassuk.

4. Ha az electorné arra accedál, hogy maga emberit küldi be, maga ott várakozzik addig, az míg válassza jön, az electorné emberinek adván keziben Fridericusnénak szóló fiúnk és magunk levelit s Jakabfalvit bocsássa vissza hozzánk, tudósítván mindekről bennünket.

5. Minekelőtte mindazonáltal az electorné elbocsátaná emberit, menjen voltaképen végire tőle, micsoda conditiókkal ígérk és akarják ide adni, mert ha lehetetlen és az mi állapotunkhoz nem illendő conditiókat proponálnának s azoktól nem recedálnának, csak meg se induljon az dologban.

6. Legyen azért ő kglminek mi tőlünk plenipotentiája ezekre :

7. Kitől isten oltalmazzon, ha fiúnk Rákóczi Sigmond elébb tanálna meghalni magtalanúl, assecurálja, hogy illendő becsületes lakóhelye és jószága leszen, kinek jövedelme fog terjedni legalább 30 ezer forintra esztendőnkint, mindazonáltal ha lehet az helyit meg ne nevezze. De ha egyéb nem lehet, Munkácsot, Makoviczát, Sározt, Ledniczet vagy hasonlót hozzá.

8. Ha az ura nevit megváltoztatná, maradjon reá száz avagy ad summam másfél száz ezer tallir érő jó s ha ura halála után anni kezibe nem maradna, tartozzik suppleálni azt successor in bonis Rakocizianis.

9. Úgy vagyon, nálunk szokatlan különözni az házas személyeknek, nem lévén külön kereseti az urának az felesége keresetétől, hanem mije vagyon az urának az feleségejé et viceversa, mindazonáltal, ha zsebben való pénzt urgeálnának, ad summum ötezer tallért megigérheti esztendőnkint.

10. Szabad legyen maga nemzetéből álló ad summum 12 szolgát tartani, szolgálót hatot.

11. Becsületi mind magunktól mind fiúunktól állapotjához képest mind fejedelmi nemzetnek illendő, mindazonáltal hogy királyi pompát visszük, arra az minthogy nem érkezünk. úgy nem is ígérhetjük magunkat, sőt ha arrúl az részről az lenne az kívánság, semmi úton módon reá ne menjen, Magyarországon nem szokás az asszony-embert uránál feljebb becsülni, csúffá nem akarjuk magunkat tenni az emberek előtt.

12. Az lakodalom legyen Krosznán s onnat magok költségig hozzá az leányt magyarországi határig, avagy ha addig nem is, ottan csak Baraszlóig. S úgy vagyon, személye szerint fiúnk oda nem mehet, mert kicsin comitivával mi nálunk nagy nemzetnek járni nem becsületes, nagy comitivával pedig idegen országban menni akadályos, mindazonáltal becsületes személyeket illendő solennitással készek leszünk akkor oda expediálni, az kik el fogják hozni az leánt, fiúnk Rákóczi Sigmond Magyarország határában várván és excipiálván őket.

13. Lakadalomnak terminusa, ha Belgiumban nem köllene menni az anyjához, úgy gondolnánk, még e jövő novemberben meglehetne; ha pedig oda halad ez dolog, in Februario s igen érette legyen, mennél rövidebb terminuson lehessen meg, mert mi csak alig várjuk, hogy ez dolog végben mehessen s úgy tetszik. nagy terli száll vállunkról, ha ennek gondjától megmenekedhetünk.

14. Ezekre az conditiókra az electorné ha reá megyen, isten segítségiből concludálhat vele, megvárván az ratificatiót, az míg kihozzák onnat belől.

15. Ha pediglen derék és nagy akadály miatt véget nem érhetne ő kglme az dologban az electornéval, kérje ő kglmit nagy

confidenter, ezen dolgot tartsa magában, senkinek semmit nem jelentvén effelől, onnat azután isten áldomásából megindulván siessen Belgium felé s legelsőbben is *Gaspar Rezor hágai papot és Villem nevű főtanácsát az fejedelemnek* ¹⁾ Vandik uramot, item T. et T. keresse meg s praesentálván fiúnk leveleit az dolgot nekik megjelentse, értekezvén igen szorgalmasan az leánnak mind ábrázatja, erkölce, magaviselése és állapotja felől s legyen azon minden tehetséggel, az leányt maga is megláthassa s ha kacsalág avagy egyéb derék fogyatkozás nem leszen ábrázatjában, festiben, megadván az Auraicus fejedelemnek és az fejedelemaszszonynak fiúnk és magunk leveleit, okait útjának, járásának jelentse meg: annak az háznak becsületes hírit nevit hallván eleitől fogvást s másoknak intimatiójából arra vöttük magunkat, ha istennek rendelése leszen, abból szerelmes fiúnkak feleséget hozassunk, nem obstálván valami lehetetlen és minket nem illető conditiók.

16. S legelsőben is ha veszi eszében az Auraicusnak elméjit, hogy nem idegen az mi kívánságunktúl, azon legyen, ő adja ki elsőben az conditiókat, kiket látván, tudván immár az mi elménket mire mehetünk, könnyű leszen azokhoz magát alkalmaztatni.

17. És mivel úgy értjük, hogy azzal többet adnak, mint Fridericus leányával, ahhoz képest az dosban többre mehet, mint Fridericusnál, megigirvén fiúnk holtá után 100 ezer aranyat, ha becsületesen magát fogja viselni. Lakóhelyiről pedig és jószága jövedelmiről az emaritatióig olyan ígéretet tehet, mint Fridericusnak.

18. Lakadalom terminussa ne haladna messze (melynek hamar vagy későn való voltát az ő kegyelme oda való járása, kérése, visszajövele s ahhoz képest követeknek oda való menele mutatja csak meg) s legyen Berlinben s onnat magok költésigin hozzák az leánt Baraszlóban, azután az eductiójára nekünk magunknak lenne gondviselésünk. Így accedálván az Auraicus bizvást concludálhat vele és siessen mennél hamarébb vissza hozzánk.

Abrahámnak, Izsáknak istene legyen vele s útát tegye szerencsésé, jölessen hozzánk vissza kívánatos válaszszaal és conclusióval, hogy abbéli fáradságáért, szolgálatjáért mind mi magunk s mind pedig szerelmes fiúnk, kinek dolgában fáradoz, kegyességgel lehessünk ő kglmének. In Patak 2. Aug. anno 1650.

Kivül: Rákóczi Sigmond házassága felől való discursusok és rendelések.

(Egykorú conceptus-féle Klobusiczky írása a vörösvári levéltárban.
cap. 13, fasc. 2. Nr. 3.)

¹⁾ A dőlt betűvel szedett Rákóczy Zs. betoldása.

CXLVII. 1650. augusztus 2.

Ex deo omnes considerationes circa instructionem dni Georgii Mednyanszky, dno Gregorio Padanyi ad enucleandum traditae.

Ad 1-mum. Etquidem primo circa primum punctum dni Mednyanszki.

Hogyha gyermeki lesznek, az míg az perfecta aetast elérik, in casu viduitatis, cum vidua sit juxta constituta regni nri liberorum legitima tutrix et curatrix, ha hasznos gondviselő, jó anyjok leszen, birja együtt velek egész jószágokat, fiúnk nevével megígérhetik ad ultimum 25 ezer tallér jövedelmő jószágot, az míg az ura nevét viseli.

Ad 2-dum. Nálunk nem szokás különözni egymás között a házasembereknek, hanem az férfiú minden szükségiben tartozik feleségét subleválni. Az ura cselédje felesége cselédje, az ura szüksége felesége szüksége lévén, ex communi szokott lenni mindenkor az költség, asztaltartás, cselédnek való fizetés. Meglévén azért minden szüksége, ruházatja, asztala, cselédje tartása és mindenféle expensái s egyébaránt is köz lévén mindene az urának vele, nem tudjuk, mire való az az superflua expensa. Mindazonáltal hogy ezen is el ne múlják, ha kedvét fogja keresni fiúknak s azt böcsülni, ha ugyan kívántatni fog s azután arról egymás között másképpen meg nem alkusznak, nem bánjuk, ha fiúnk nevével megígérjük ad ultimum hét avagy nyolcz ezer tallért.

Ad 3-ium. Ha ugyan semmiképpen nem akarnának lenni contentusok 20 ezer tallér jövedelmő jószággal, fiúnk nevével megígérhetik holta után, ha az ura nevét becsülettel viseli, ad tempus viduitatis 25 ezer tallér jövedelmő jószágot.

Ezeket ha általmennek és de essentia rei concludálhatnak, annakutánna tractáljanak de solennitate nuptiali ejus termino, loco videlicet et tempore ac aliis circumstantiis. Azon legyenek, Braszlóig magok költségén hozzák a leánt, Braszlórúl való elhozására nekünk is gondunk leszen.

Az terminus mennél hamarébb legyen, igen igen diligenter computálván az időt, hány nap mehetnek innét az mi követink Kroznára, mert ott legyen az solennitas, ott meddég mulatnak s onnat meg ide mikorra érkezhetnek, hogy ahoz képest tudhasuk mi is arra convocálni az embereket, egyébaránt ha abban valami hiba és fogyatkozás lenne, nagy alkalmatlanság lenne az dologban.

Továbbá végére kell annak is menni, meddig fogják késértetni a leánt, kicsodák és quot personae numero.

Szekere hány leszen a leánynak? Szolgálója, szolgálja és azok micsoda rendek? Portéka mennyi leszen? Ezüst tányér. tál.

pohár. NB. Considerate kell csak alattomban az ilyeket tudakozni. Ezüst, arany köves marha?

Krosznán legyen az lakadalom; ha pedig semmi úton módon azt nem akarnák, Berlinben.

Puncta et conditiones.

1. punctum. Principissa vidua, si supersint liberi, eisdem ad perfectam aetatem pervenientibus, quatenus habebit bona vitalitia; nam asserunt viduam stantibus liberis plus mereri, quam iisdem absentibus, nec nolunt esse contenti 20 mill. tallerorum proventibus.

2-dum. Annuatim quales proventus determinandi 6 m. tallerorum promissi, sed hac oblatione nolunt esse contenti; Catharinam asserunt habuisse quotannis 10 m. tall., nec hanc esse conditione deteriorem.

3-ium. In casu viduitatis, si nulli supersint liberi, pro sustentatione viduae et ipsius aulae urgent auctionem 20 m. tall., tam modicos proventus non posse respondere dignitati principali.

In dote praemissa nullam fecerunt difficultatem.

(Egykorú másolat Mednyánszky betoldásaival a vörösvári levéltárban caps. 13, fasc. 2. n. 5.)

CXLVIII.

Titulus	{	Regis Angliae,	{	quis
		Reginae Sveciae,		
		Regis Daniae,		
		Reginae Bohemiae,		
		Viduae Brandenburgicae		
		Palatini Svecici		

Quae cognatio cum regina Sveciae, rege Daniae, palatino Svecico, landgravio Hassiae, principi Auraico?

Parata pecunia quanta?

Clenodia quanta?

Argentea vasa quae?

Aula { civilis quanta?
muliebris pariter?

Quae { officia?
stipendia?

Aetatis quantae, quarum linguarum gnara? Quota, quot filiae Friderici?

Mores qui. num iracunda, prodiga, pia?

Nuptiae Crosznae 20. Januar. Vratilav. propriis sumptibus, qui, quae comitabuntur, quousque, quamdiu?

Crosna quantae reditus; Brandenburgica junior; in dote quantum, quanta vitalitia, promissa?

Quot currus, cuius proprium carpentum?

Nuptiae num solennes? Quot dies ibi legati? Annuos reditus, quibus impensura si promittatur, num literae scribendae? Quali titulo inter se utuntur?

Crosznae qui futuri tempore nuptialium?

Num munera solent dari, quanta, ubi, quibus?

De statu $\left\{ \begin{array}{l} \text{matris} \\ \text{fratrum} \\ \text{sororum} \end{array} \right\}$ sciscitari.

Quot, ubi, quales, unde vivunt?

Effigiem verissimam $\left\{ \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\}$ adferre.

Formam vestis

Num aliquid a Anglo, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Dano,} \\ \text{Sveco,} \\ \text{Prusso,} \end{array} \right\}$ aliquando expectandum?

(A Skrbenszky levéltárból, Rovnán.)

CXLIX. 1650. augusztus.

Nomine celsmae dnae principissae.

Illme Princeps.

Literas Illmae D. Vrae in mense Februario ad nos datas gratanter ac benevole accepimus et legimus, voluissemus tamen ex animo, si eidem intertentae tamdiu non fuissent, constaret siquidem illas ex dato earundem intra evolutionem trium integrorum mensium ad nos devenisse. Quantum autem Illmae D. Vrae studium et industriam, ac sinceri affectus sui erga nos et domum nostram declaratam in illo negotio contestationem attinet: certum est Illmam D. Vram rem nobis non tantum gratissimam, verum omni officiorum genere ac studiosissimo domus nostrae gratificandi promptitudine demerendam praestitisse, cuius syncretitati et candori etiam ulterius confisae, praesentium exhibitorum grosium, egregium et nobilem juvenem Georgium Mednyanszki aulae nostrae familiarem ad sermam principem electorissam viduam certis in negotiis nostris expedientes, eidem in commissis dedimus, ut Vram quoque Dnem Illmam cum praesentibus nostris salutaret officiose. Ad cuius mentem et relationem de caetero nos referentes, Illmam Dnem Vram benevole ac peramanter petimus, dicto aulae familiario nostro fidem adhibere, eundemque in negotio fidei et industriae ipsius commisso candide promovere ne gravetur. Quam Illmae Dnis Vrae sinceri animi

propensionem ac benevolentiam omnigenam et nos gratitudine reservire conabimur. Eandem Illmam D. Vram diutissime ac felicissime valere desiderantes. Datum. . .

Item nomine Cels. D. Principissae.

De synceritate ac benevola Illmae Dnis Vrae, qua erga nos et domum nostram duci solet, affectione nil prorsus dubitantes, hac occasione praesentium exhibitorum grosam, egregium et nobilem Georgium Mednyanczki aulae nostrae familiarem ad Illmam Dnem Vram, caeterorum negotiorum nostrorum coram eadem nomine nostro detegendorum gratia ablegandum duximus, ad cuius mentem et fidelem relationem nos referentes, Illmam Dnem Vram obnixe ac peramanter petimus, velit dictum aulae familiarem pro ablegato nostro fidedigno agnoscere, eundemque in negotio nostro fidei et industriae suae concedito non tantum suo favore fovere, sed etiam syncere et candide promovere, ac certa quantocius fieri poterit resolutione ad nos remittere ne ducat molestum. Quam Illmae Dnis Vrae benevolentiam et synceri affectus sui erga nos contestationem omnigena gratitudine et studiosissima promptitudine nostra demereri studebimus. Eandem Illmam D. Vram diu et felicissime valere animitus cupientes. Datum etc.

Serenissime ac Celsissime Princeps Elector.

Singularem Cels. Vrae erga domum nostram animi affectum ex literis eiusdem 14-a Junii Clivae ad me datis abunde intellexi. Praesenti itaque occasione, qua serma principissa dna et mater mea charissima ad sermam principem electricam viduam grosam, egr. et nobilem juvenem d. Georgium Mednyanczki aulae familiarem suum certis in negotiis ablegavit, ac eundem ad Sermam quoque Cels. Vram, ex mandato dictae D. matris meae charissimae proficisci necessum fore noverim, placuit mea officia paratissima Sermae Cels. Vrae testimonio praesentium deferre. Cumque nihil et ego magis in votis habeam, quam ut de iis, qui erga sermam quondam genitricem meam propense affecti erant, bene merear, omni occasione allaborabo, ut hanc synceri ac tanto principe dignam Sermae quoque Cels. Vrae affectus testimonio nem quavis servitiorum meorum promptitudine demereri queam, obnixe ab eadem contendens, ne gravetur imposterum etiam syncero suo favore me complecti, mihi quoque quamvis opportunam occasionem, qua eidem sincera mea officia deferre possim, subministrare, certo sibi persuasum habens, me in omnibus rebus pro virili Ser. Cels. Vrae sincera officia mea declarare velle. Quam in reliquo divinae protectioni commendans, diu et felicissime valere animitus cupio. Datum etc.

Illme Princeps.

Praesenti occasione, qua serma principissa dna et mater nostra charissima ad sermam principem electricem viduam praesentium exhibito rem grosam, egr. et nobilem juvenem d. Georgium Mednyanczki aulae familiarem suum certis in negotiis expedit, ac eundem ad Illmam quoque Dilectionem Vram ex speciali mandato dictae dnae matris nostrae charissimae proficisci necessum fore sciamus, placuit nostra etiam servitia paratissima testimonio praesentium Illmae Dilectioni Vrae deferre, amice et peramanter ab eadem expostulantes, ne ducat molesta nos in sincera amicitia sua fovere, nobisque quamvis opportunam occasionem, qua eidem nostra benevola affectionis et sinceritatis officia deferre possimus, subministrare. De caetero nos ad mentem et fidelem relationem dicti ablegati dnae et matris nostrae charissimae referentes Illmam Dilectionem Vram petimus, fidem ipsi minime dubiam adhibere, eundemque in omnibus candide promoveri ne gravetur. Quam Illmae Dilectionis Vrae sinceri affectus sui erga nos contestationem, officiosissima et nos promptitudine nostra demereri studebimus. Eandem Illmam Dilectionem Vram diu et felicissime valere animitus cupientes. Datum etc. . . .

(A rovnai levéltárból.)

CL. 1650. augusztus 5.

Celsissime Princeps.

Litterae, quibus Cels. Vram me humillimum suum servum honorare placuit, per clarissimum dnum Bisterfeldium mihi redditae sunt, quae sat superque testantur benevolum Cels. Vrae erga me animum. Ego profecto nihil amplius opto et nihil aliud mihi erit cordi pro posse inservire Cels. Vrae, et ad minimum in id incumbam, ut Cels. Vra possit agnoscere, si aliud praestare non potero voluntatem et desiderium ad serviendum Cels. Vrae. Celsissime Princeps, ex literis clarissimi dni Bisterfeldii quoque perpexi intentum Cels. Vrae, cui deus ter optimus maximus benedicat, gratulor et ex animo precor, ut felix et faustum sit.

Celsissime Princeps, non est mihi quidem moris, ut me in res tam arduas ingeram, siquidem defectus meus in sententia dicenda me non latet, sed tamen fervor et zelus, qui in me est et raras virtutes Cels. Vrae et omnis generis benevolentia, qua cumulo a Cels. Vra, me ad hoc incitant, ut haec pauca Cels. Vrae significem.

Primo, si res in illo loco non secundum votum succedat (quod tamen non spero), cavendum erit, ne hoc animadvertant Hagae Comitibus, nam Cels. Vram secundum innatam prudentiam poterit facillime conjecturare, quod hoc non admodum in bonam partem raperent, nam illa res videretur, quasi Cels. Vra per

in necessitatem coacta esset hoc apud nos quaerere. quod alibi invenire non posset, neque video, quod hoc negotium tam secrete poterit agi, ut non ad aures nostrarum perveniat, si non alio modo, experientur hoc ex illis ipsis, ad quas attinet, nam perspecta est mihi optime invidia mulierum, nam regina Bohemiae invidet Principissae Auriacae, Principissa Auriaca reginae Bohemiae, ducissa Hassiae quoque competit cum Principissa Auriaca, et ita habent inter se invidiam, et principissa Auriaca hoc sibi ignominiose judicaret, et verendum esset, ut Cels. Vra minus honorificum inde reportaret. Haec est prima mea ratio, quae me deterret. quod Cels. Vra non uno instanti debet mittere Hagam Comit. Litteras ad dnum Willem libenter scribam, si Cels. Vra non mutabit consilium. Habeo alias quoque rationes, quas omnes scribere nequeo.

Mea opinio esset, sed tamen me humiliter submittens iudicio Cels. Vrae, ut dñs Mediansky Crosnam veniens et procurans hoc negotium, categoricam et brevem rogaret resolutionem, quam tamen dubito ipsum nacturum, si ipsi certo promittant, suique ad ratificationem matris reginae Bohemiae et electoris palatini, nam absque ullo dubio Crosnae erit illis notum, si hoc negotium poterit succedere nec ne, si dubiose non censerem, neque consultum esset, quod dñs Medianski deberet iter facere Hagam Comit. ad reginam Bohemiae, sed potius Crosnae commorare et per illas personas Crosnae sollicitare, ut sibi procurent responsum, nam hoc negotium succedat nec ne, oportebit ipsum expectare a supra dictis locis responsum, nam d. Mediansky non posset ibi esse ita secrete Hagae, ut non resciscerent, est impossibile, nam ut Potacky Cels. Vrae non latet, quis venit ita et Hagae Comit. Intelligo quoque ex dno Bisterfeldio, quod Cels. Vrae opinio esset, si hoc non succederet in uno itinere procurare principis Auriaci sororem, neque stilii neque honoris esset, et res omnino et ibi non succederet, itaque ita faciendum censeo, quod d. Mediansky deberet revertere ad Cels. Vram et ita de novo supra hoc negotium deliberare, nam si Cels. Vra quaereret apud principem Auriacum, opus esset honorifica quadam legatione, ut hac legatione Cels. Vra non indigeret et magnis sumptibus illis parceretur, ego me offero vel solus, non ut legatus, sed ut privatus pro me ipse iter facere Hagam, cum illis mihi notis et apud principem Auriacum proximis omnia colloquerer, quomodo et quo modo incipienda illa res esset, ut et sumptibus parceretur, et Cels. Vrae honorificum esset, et quam primum ad Cels. Vram redirem, et in spatium vel quatuor mensium haec omnia possent expediri; posito d. Mediansky faceret hoc iter, tamen opus esset alio legato, nec illi homines apud nos, ut qui sunt proximi apud principem et principissam Auriacam dno Mediansky se se ita expectorarent, aut homini incognito si hoc negotium Van Dic deberet agere,

nescio quid dicam, non existimo illum capacem. Summa summarum opus erit homine, qui rem ita gerat, ut sumptibus parcatur et ex ambabus partibus honorificum esset. Haec omnia non aliter profluunt, quam ex sincero animo erga Cels. Vram et totum domum Cels. Vrae, nam protestor cum deo, qui corda novit et scrutatur renes, me hoc in negotio non quaerere pecuniam, neque invidere alio, deus novit. Et his me Cels. Vrae humiliter recommendans, expecto brevi habiturum honorem videre Cels. Vram salvam et incolumem, vel hic ut audio, quod Cels. Vra in animo habeat venire, si non Potacky, nam quoque desidero, iter facere; et his divinae tutelae Cels. Vram, me autem in servitia Cels. Vrae humiliter recommendans, Celsitudinis Vrae

humillimus et addictissimus servus
de Kniphausen m. p.

Albae Juliae 5. die Augusti anno 1650.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CLI. 1650. augusztus 9.

Szolgálok Kdnek édes Öcsém uram, sat.

23. irt kd levelét vettük tegnap előtt estve vocsoránk után, az Kd jó egészségére isten ezután is vigyáztán, szolgáltassa ki, kívánjuk szibül. Istennek hála, mi is vagyunk Kd szolgálatjára egészségben. Látjuk az levelekből az békesség meglétét és hogy naponkint szaporodnak az németek, félő az imperiumi békesség szegény magyar nemzetünknek lelki, testi szabadságának romlására siralmasan ne következék, az németek behozását alig ha Bocskai idejebeli dolog ne kövesse és még azok is meg ne unják, kik kívánták és nyilván diplomák art. ellen vagyon, de félő, ezután való gyűlések fegyver alatt lesznek s azok végeztetnek, kit az catholicusok kívánnak, már pap Jesusunta (*így*) tanács praeva-leál, Isten könyörüljön szegény nemzetünkön. Szükséges Kdnek vigyázni magára, egyébkint is ott kin levő hadaiban jó hű, bár ide által való zálogos embereket collocálni, sok az ő prattikájok, mit forralnak, isten s magok tudják; bár Kdnek értéke is Ecsedben volna, mintsem Munkácson.

Mi édes Öcsém uram Kltek küldte hírekhez képest is kelle az portai állapotot jó karban állítanunk és siettetnünk; im ma bocsatók ujobban Szávát sietséggel be, ha leróhatnának az summában, irtunk jó akaróinknak, kik ajánlják magokat, nemcsak levéllel kelle nekünk is ajánlanunk magunkat, hanem valósággal és ígérettel is; úgy tetszik, ha ott az állapot jól van, nem kellene gondolkodnunk, könnyen belénk kapnának és Magyarországbán.

is tartózkodva, nem az (*így*) lubitum cselekednének; most is azt izente az vezér Bektas aga, csak tartsuk meg az hűséget, keresük kedvét ebből az portának kedvét, hitekre, lelkekre nem-hogy haddal nem segítenének, de kebeleikben is megoltalmaznának. Mi tülünk bizony édes Öcsém uram anni pénznek kiadása ki nem telik, tudja asszonyunk ő nga, Kd is, honnét van az proven-tus; az bányákból, tisztességem böcsületemre irom, egy angariában 14 gira, másikban 11 jött be, annak választásakor mennyi apadása lett, kiből 12 gira ha lett finum; tavali proventusom portusról, igazán irom, 9 ezer tallér maradt volt, ez idei 10 ezerre nem megyen fel, mivel az alkalmatlan utakon nem hordhatják, honnét telik ki annyi summa, váltig busulunk, nem tudhatjuk, nekünk bizony nincsen, meg is kérjük szeretettel Kdet, ő nga előtt törekedjék, ő nga adjon, mert bizony közönségesen meg-maradásunkban jár, hogy mástól kölcsön ne kelletnék kérnünk zálogunkra, hiszen jobb ő ngánál, Kdnél legyen, megszolgáljuk ő ngának, bár csak 1000 ar., tallért 1000 adna, ha élünk, megad-juk bizony, ha meg találunk halni, bár addig ne nyulhassanak gyermekink az jószágához, kik reá szállanának, míg az pénzt le nem teszik.

Az contractusunkban a vagyon idvözült urunk adósságának, kit asszonyunk meg nem fizethetne, harmada fizetése illessen min-ket, az 30 ezer tallér atyánk adóssága, így is 10 ezer tallér illetve abban minket, két része ő ngát, de jure is az contractus szerint, kinek megtartására kötelesek vagyunk.

Ertjük, Veseléni azt beszéli, harmad magunkkal járunk istálónkban, rosz kímjei vannak; az ajtók be vannak az palotá-kon continue zárva, különben fel nem nitják, mikor könyörgés után lovainkhoz megyünk dolgunktól üresedve, akkor penig nem szokott két három ember utánunk lenni; igaz, oda bizony szolgál- rend nem jű s az ajtók is be vannak zárva. Német gyalog állja istálók előtt levő kaput, isten nem segíti őket, mi is bizony vigyá-zunk. Semmi avisát nem irhatunk Kdk. Im Egré holnap indul emberünk.

Sebesi Miklós házából Vizaknárul hétfőn indul, vele kozá-kokhoz menő emberünk, csak e két rendbeli követség telék 4000 tallérunkban.

Szerencsés órában hozza isten Kdet édes öcsém uram jó egészségben. Alba 9. Augsti 1650.

Kd igaz atyjafia bátyja

szolgál míg él
R. György, m. p.

(Eredetije R. Gy. írása, orsz. levéltár.)

CLII. 1650. augusztus 14.

Ilme ac Excellentissime dne, sat.

Valetudinem curaturus per quatrimum Kemendinum et Gyogyinum una cum conjugē excurreram; ideo hactenus binis non respondi. Heri vesperi circa sextam princeps literas Constantinopoli a V. E. et a d. Myckes scriptas mihi recensuit. Non octavus elector, sed ejus legatus fuit apud regem Poloniae, forsan ob affinitatem ac fratris Eduardi negotia. Formulam ultimae executionis et eductionis praesidii Svecici ex Moravia (quam ultimo misit E. V.) proximis referam summatim. Hic cursor vehementer Varadinum properat. In ultimis novis habebatur frequentem esse rumorem Viennae Johannem Ludovicum comitem Nassoviae, notae puellae patrem, successurum Trautmandorffio in officio. Quid agant Germani in Hungaria, vestrum erit accuratissime observare. D. Baro abiit ad Saxones. Nimira cautela non nocet. Dubio procul varios habere scopos. Arces diligentissime sunt custodiendae, Etsedinum ab omnibus insidiis putarem tutissimum, si bene esset firmatum praesidiis. Si quid audiantur incipi ab inopinata arcium, puto Szakmarii. Etsedini, Munkacsini, similibusve interceptione, nec Patakino nimis fidentum. Haec raptissime!

Albae Juliae, 14. Augusti, 1650.

Ilmae Vrae Excellentiae

humilimus ac fidelissimus servus
J. H. B(isterfeldius), m. p.

Princeps cras huc Vincino redibit.

Kiről: Ilmo ac Exc. duo Sigismundo Rakoczi sat.

(Ered. orsz. levéltár.)

CLIII. 1650. augusztus 20.

Alázatos szolgálatom sat.

Két rendbeli méltóságos leveleit vöttem alázatosan nagyságodnak, azoknak continentiaira való replicával nem akarom terhelnem Nagyságodat örömmel értvén bejövő szándékát, hanem az egyik levelét Nagyságodnak mutattam Urunknak nem egyéb végre, hanem az Nagyságod igaz atyafi szeretetinek jelére, kiben igazsággal írom Nagyságodnak, hogy egészben meg vagyon nyugodva ő Nagysága. Nagyságod, az mennyiben lehet, csendesítse asszonyunkat, látom reám is van harag, patientiával toldom, írtam alázatosan én is választ ő Nagysága levelére. bizony az szolgák dolgából Urunknak vétke nincsen s én magam felől is

úgy ítélek, melyekről *aztán* Nagyságodat bővebben informálok, csak hozza az Úr Isten kedves egészségben Nagyságodat. Albae 1650. 20. Aug.

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Kemény János, m. p.

Külczim : Illustrissimo Domino Domino Sigismundo Rákóczy stb.

(Eredetije a m. k. orsz. ltárban.)

CLIV. 1650. augusztus 20.

Illustrissime et excellentissime domine.

Jam descendo ex aula, ubi legi literas domini Medgianskii. domini magistri aulae et *Principissae*. Hae duae posteriores me vehementer cruciant. Mira Dei poena est, quod ob ejusmodi res leves, quae ne quidem inter privatas querelas parere debebant, talis utrinque diffidentia et concertatio oriatur. Mirum quoque homines tam sapientes nondum videre. Nos in eadem nave vehi omnia bona amicorum esse communia. Vereor profecto, ne Deus unum *Principem* vel *Sigismundum*) vel *principi* filium morte auferat. et tum, sed sero, agnoscemus nostram sordidam petulantiam. Vereor etiam, ne pecuniam plane pro Deo nostro habeamus et vi suae justitiae Deus cogatur quasi nobis omnia eripere, tunc ad ipsum convertemur. Ut neminem accuso, sic quoque neminem excuso, solus *Sigismundus* pro innocente habetur a me, domino *Kemény*, ipsoque *Principe*. Hoc unicum me solatur, et nisi hoc vinculum Deus nobis reliquisset, forsan jam res erupisset in nervum. Ratione trium famulorum puto *Principem* esse innocentem. Mihi triplicem historiam jam distincte recensuit, interim quicquid sit, minister unius est quoque minister alterius, si sapitis. Haec minima erat causa, quare *Jarmii* promotio mihi vehementer displiceat. Ego nihil hac de re scivi, nec interrogatus fui, alias aperte dixissem meam sententiam. Saltem reformatae religioni nec tuta nec honorifica res est. *Principi* praecipua causa (ut mihi hodie secretissime, nec ulli adhuc alii, dixit) fuit, cur induceretur, nempe ut post mortem suam *Varadinum Sigismundo* tradat; optima cogitatio, sed inefficax, imo fallax medium. Quicquid fit, per Deum oro Excellentiam Vestram, tota sit in eo, ut omnes hae nugae radicitus extirpentur ex utriusque animis. Profecto non is est status noster, ut ejusmodi passionibus, quarum diabolus autor et fautor est, nos enecemus. *Principissa* tractet liberaliter officiales ac milites suos, et habebit omnium florem, verum si deinceps provisos Capitaneorum officium invadant, nihil speremus aliud, quam ut omnes se subducant. Si nihil aliud hinc oriretur, quam quod preces nostrae ad Deum turben-

tur, immane foret damnum. Haec sane tristissimo animo scribo. Tantum vigeat *inter vos* sancta concordia, et nulla pericula extimescam. Idem dixi, dico, et semper dicam *Principi*; sed si ita pergant, certo certius Deus nos severissime puniet. Ex oblivione nuper nova a me translata non fuere transmissa a Principe. Quoniam Germanicam pacem dominus Medgyanski jam Excellentiae Vestrae sane descripsit, eam repetere nec libet, nec ob temporis angustiam licet. Deus illi paci non benedicet, alia media gloriae ac veritatis suae asserendae inveniet. Pro novis communicatis summas ago gratias; summa eorum haec est: Tractatus agit de scenica illa Piccuolomini pompa, qua bellam illam pacem obsignavit. Fabula peracta omnes Norimberga discesserunt, et Carolus Gustavus palatinus tendit in Sueciam ad coronationem Reginae 1. Octobris instituendam, forsitan et consummandum matrimonium. Interim omnes non-pontificii ex provinciis, jure belli, haereditariis in exilium pelluntur. Non male facit Caesar, an bene id Germani ac Sueci concesserint, Deus suo tempore ostendet. Galli ab obsidione arcis Guisae *masudé* depulerunt Hispanos. Leopoldus sat infelix miles est, interim Burdegala cum toto parlamento ac populo se pro captivis principibus declaravit, tres naves bellicas Hispanicas accepit, et ibi Hispanus Bajonae portus obsidionem minatur. Misere quoque jam legatos ad Hispanum, nisi Regio adventus hanc rem perturbet, maximum fuisset Gallo negotium. Si injuste cepit Principes (*iggy*), Deus illum puniet, si juste, juvabit. Scribunt quoque Rupellanos a Burdegallensibus sollicitatos moliri restaurationem munitionum urbis suae, jamque parlamentum Anglicum ipsis promississe auxilium. Si vera haec et probabilia sunt, omnis belli sedes Gallica erit, quam felicitatem ipsi non invideo, quippe quae ob Bavari ac Pontificiorum in Imperio patrocinium et confederatorum victorias et pacis tractatus corruperit, et sic pulchra ad papae internecionem via parabitur. Repeto, quod nuper scripsi de Rege Scotiae: si sincere sit reformatus, poterit in Scotia subsistere, sin, aut capietur aut trucidabitur. Scoti plane nolunt, ut externum militem adducat, ut etiam Scotos principes, comites, alios antehac ipsius patri vel ipsi addictos in Scotiam introducat, sed totus a parlamento dependeat. Et ne verbis id postulare videantur, en atrocita facta! Comes Montrosius, vir strenuus ac magnae in Scotia familiae, collegerat aliquot millia pro autoritate Regis in Scotia, jamque post pacta Bredae cum Scotis conclusa erat creatus Generalis Regis. Scoti hominem profligant, vulneratum capiunt, suspendunt, suspensum in 5 partes dividunt, eas pro spectaculo novi Regis Regio palatio praefigunt, paulo post iterum tres tribunos ejus decollatos pariter tractant. Vellem reconciliatam Angliam non bello, sed blandis

mediis. Nec desunt multi inter procures Scotos, qui aperte Anglorum processum probent, tantum aequum esse, ut juveni Regi spatium detur, quo vel consilia sua emendet, vel se magis inexcusabilem reddat. Si Hollandi pro Republica agnoscunt Angliam, miras in Belgio mutationes metuo, ego tamen constanter eo ire desidero. Tumultus ille Belgii non eversio sed conversio erit. Porto Luonguone in Italia acerrime oppugnant Hispani, defendunt Galli; si illi, ut promittit Mazarinus, succurret etiam, ostendit se non absurdum militem esse. Papa non vult concedere Lusitano, ut episcopatus vacantes distribuat; utinam perseveret in sua sententia! ita evangelio ibi quoque viam parabit. Veneti in Candia duos parvos portus recuperarunt, bene se gerunt. Moschus, in quibus potest, Suecis gratificatur. Evacuatio praesidiorum in Imperio juxta pacta ferme praestita est. Omnino spero, dominum Jonam Medgyanskium errare in persona Mauritii Nassovici. Nupera nova id ferebant de Johanne Ludovico plenipotentiaro ante 20 annos apostata, de quo verissimillimum est. Si Palatina (ut non puto) difficilis foret, ipseque Comes illi officio praefectus aliquot annos viveret, non posset Excellentia Vestra magis adversariorum in Hungaria consilia perturbare, quam si ipsius filiam duceret. Flavedinem, qua laborare dicitur, conjugium curaret. Id ego in prima conjuge expertus sum. Erat 17 annorum, flavebat turpiter, quam primum nupsit, instar rosae affloruit. Hic est virginum caetera sanarum sed castarum affectus. *Regis filiae* humanitas bona quidem est, sed simplex, qui illi fidit. Quae faciet, necessitate coactus faciet. O absurdam nostram circa mortem Principis tarditatem, et Excellentiae Vestrae modestiam! Regina quoque vanas vestras de puellarum aetate imaginationes filiâ suâ refutavit. Ut video etiam Caesar delicatum vestrum judicium brevi refutabit. Non Principum et ad bonum publicum natorum virorum est minutias istas formae, aetatis, consuetudinis, vestium similesque tricas curare, sed juvenulorum proletariorum. Unicam suam et charissimam filiam cui elocavit caesar? Familiam vestram in multis cum Florentinorum ducum conferre possum. Illius historiam ac facta legere deberetis. Quid fecit Princeps praesens? Erat juvenis, multis regibus ditior ac potentior, forma ac prudentia insignis, duxit ultimam ducis Urbinatis filiam turpissimam, nigerrimam, nanam, gibbosam, ratione formae vix rustico dignam, ut thesaurum, qui in mobilibus consistebat, papae successoribus subduceret, ipseque oppida aliquot non magni momenti, sed papae in suam ditionem introitum datura, obtineret, ac pro re nata, justum contra papam bellum, quod etiam gessit, haberet. Hoc ipsius factum omnes laudarunt sapientes, vituperavit nullus. Sed quorsum haec? Horsum, ut exprimam me unice desiderare, ut Excellentia Vestra tale ineat conjugium,

ex quo vestra familia, patria, nostraque religio ac commune bonum maximum possit sperare emolumentum, incrementum ac stabilimentum, quod ut Deus faxit, toto corde precor.

Illustrissimae vestrae excellentiae

humilimus ac fidelissimus servus
Johannes Henricus Bisterfeldius.

Raptissime 20. Augusti 1650. Albae Juliae.

Excellentiae vestrae felicem adventum pro unica malorum nostrorum panacea habeo. Mutatio in porta mihi quoque rebus nostris incommoda videtur.

(A m. k. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CLV. 1650. a u g u s t u s 20—24.

Habebam audientiam tum apud electorem Brandenburgicum, quum Brandenburgicam viduam, feriatum fuit per quatuor dies, tandem exposcunt a me condiciones, quibus praescriptis mittitur ad me cancellarius, proponens mihi puncta quaedam, quibus ruminatis resolvo me, ascendunt iterum die tertia referentes puncta eadem cum majori declaratione, sed de reputatione altum silentium, nec video condiciones esse impossibiles. Ex circumstantiis spero dei beneficio negotium praesens finem sortituum felicissimum. Verum in praesenti tractatū super finali conclusione electrici Brandenburgicae nulla plenipotentia, nec autoritas concessa, ideo relegarunt ad fratrem Carolum, comitem palatinum, qui ratione regiminis palatinatus pro supremo curatore, et tanquam parente aestimatur.

En azért isten segítségéből oda is elmegyek; itt hogy ennyi ideig késtem, dux Curlandiae az oka, kinek levelét minden órában etc. a Crosznán, mer Brandeburgica is 1. Principissa vidua, si supersint liberi, iisdem ad perfectam aetatem pervenientibus quatenus habebit bona vitalitia, nam asserunt viduam stantibus liberis plus mereri, quam iisdem absentibus, nec volunt esse contenti 20 m. tall. proventus. 2. Annuatim quales proventus determinandi, 6 m. tallerorum promisi, sed hac oblatione nolunt esse contenti, Catharinam asserunt habuisse quotannis 10 m. tall. nec hanc esse conditionem deteriozem. 3. In casu viduitatis si nulli supersint liberi pro sustentatione viduae et ipsius aulae urgent auctionem 20 m. tall., tam modicos proventus non posse respondere dignitati principali. In dote promissa nullam fecerunt difficultatem.

6. Dote ex parte hac fienda adhuc nihil certi consistit, in Carolo consistit, si quid certi de titulo.

(A rovnai levéltárból.)

CLVI. 1650. augusztus 24.

Serenissima et Celsissima Princeps, sat.

Pergratum nobis accidit ex Dilectionis Vrae literis cognoscere, quod illius, quae inter sermos principes, dnum parentem nostrum et Dilectionis Vrae maritum intercessit necessitudinis recordatio non modo recenti adhuc Dilectionis Vrae memoria vigeat, verum etiam illam ipsam nobiscum excolendam ducat. Cumque generosum et nobilem Georgium Mednyansky, aulae suae familiarem, eius rei gratia ad nos miserit, ut hunc Dilectionis Vrae propensi erga nos animi affectum nobis coram pluribus testatum redderet, simulque alia, quae in mandatis acceperat, uberius exponeret, eundem et gratanti animo audivimus, et condigno rebus propositis responso dimisimus; nullumque fit nobis dubium, quin ut ipse accepta fidelissime relaturus, ita Dilectio Vra ipsius verbis omnimodam fidem sit adhibitura. Quibus Dilectionem Vram vicissim promptissima nostra gratificandi studia offerimus eamque divinae protectioni serio commendatam volumus. Dabantur in arce nostra Coloniae ad Spream 24. Augusti, anno 1650. etc.

Fridericus Guilielmus dei gratia marchio Brandenburgensis, sacri Romani imperii archicamerarius et princeps elector, Magdeburgi, Prussiae, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorum, nec non in Silesia, Crosnae et Carnoviae dux, burgravius Norinbergensis, princeps Halberstadii et Mindae, comes Marcae et Ravensbergi, dominus in Ravenstein etc.

Dilectionis Vrae

amicus addictissimus
Fridericus Wilhelmus Elector.

Külczim : Serenissimae Principi Dnae Susannae Lorantffy, Principi Transylvaniae, partium regni Hungariae Dnae et Siculorum comiti, viduae etc. Dnae amicae nostrae colendissimae etc.

(Eredetije az országos levéltárban.)

CLVII. 1650. augusztus 31.

Illustrissime ac excellentissime domine.

D. Hieronymus Riese à Riesenborg cum bono deo valedicit Transylvaniae eo, quo fata trahent se cum suis recepturus. Celsissimus princeps ipsi assignaverat stipendium singulis quadrantibus anni septuagenos florenos, quos etiam bis accepit, verum quia in tanta annonae caritate vix ipsi et suis sufficiebant, praeterea animadvertibat amplioris promotionis spem sat longam et

ambiguam fore, institit pro clementissimâ sui dimissione, quam etiam obtinuit salvo conductu ac 50 florenorum viatico instructus et commissario Tobîâ comitatus. Quumque intelligeret Excellentiam Vestram esse in itinere, religionem putavit, Excellentiae Vestrae coram valedicere, ipsique pro heroico favore gratiis actis, deinceps quoque se commendare suae servitiae perpetua consecrare. Est vir praesenti calamitate ac paupertate quâ premitur, indignus. Oro humilime, juvet ipsum Excellentia Vestra, ut Patakino Makoviczam salvus ac a sumtibus immunis venire queat. Quicquid beneficii in ipsum contulerit, conferet in virum excellentis ingenii, ac sincerum sedulumque maximarum suarum laudum semper et ubique praeconem. Valeat foelicissime Excellentia Vestra, suoque exoptatissimo adventu quantocyus exhilaret principem, omnes bonos et me

Suum humilimum ac fidelissimum servum
Johannem Henricum Bisterfeldium.

Raptim Albae Juliae, pridie Kal. Septembris 1650.

Külczim: Illustrissimo ac excellentissimo domino, domino Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadasz etc. domino ac patrono meo clementissimo.
(Eredetije, mely egészen Bisterfeld írása.)

CLVIII. 1650. s e p t e m b e r 5.

Generose domine nobis observande.

Istentől kegyelmednek stb. Hogy Patakról eljövénk már alkalmas ideje, mind eddig is semmiről való tudósítását nem vöttük kegyelmednek; csudálkozunk s mire vélni nem tudjuk; micsoda hírekkel legyen oda kegyelmetek, örömet értenők mi is. Kegyelmed azért ez levelünket vévén, mindjárt tudósítson mindenekről bennünket; még idebe két hétig léssen mulatásunk, legyen azon kegyelmed, érjen itt benn levelünkre való választétele. Annak felette mindjárt parancsoljon kegyelmed Makoviczára, éjjel nappal tudósítsanak, az mely szabados Mednyánszki György urammal Boraszlóiig ment volt, megjött-e s ha meg, mivel jött, éjjel nappal adja értésünkre. Tartsa meg isten stb. Datum in Civitate Alba Julia, die 5. Septembris anno domini 1650.

Generosae Dominationis Vrae

benevolus
S. Rákóczy, m. p.

Rákóczy Zs. kezével: In porta(e) negotium compositum, subsidia promittuntur, contra quem vis Moldavus iterum sollicitat

negotium filiae. — Az fundáló ki nem mehet, csináltassa kegyelmed az bátya casamátái ajtait mennél jobban.

Külczim: Generoso Domino Andreae Klobucziezki stb. duo nobis observ.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CLIX. 1650. szeptember 10.

Éltemig való fiúi sat.

Nd két rendbeli leveleit vettem tegnap, egészségét örömmel értem, melyet isten ő fge sokáig tartson meg, sziből kívánom. Istennek hála, bátyám uram is kedvessivel együtt egészségben vagyon, én is az Nd szolgálatjára. Medanczki György uram csak azt írja klmes asszonyom, hogy az electorné az fiánál vagyon Berlinben, nem Crosnán, de azok nem igen messze vadnak egymástúl. Az mint az híreket hozzák, nagy dolog, ha Lupul vajdának az tatárok miatt valami baja nincsen, de még bizonyoson nem tudhatjuk. Itt az emberek igen hozzá kezdettek volt az vetéshez, de harmad naptúl fogva igen esőre fordula az idő. Én klmes asszonyom várok az Nd parancsolatjátúl az indulás felől, azután semmit nem késem, menten indulok, csak érthessem. Engedje isten, Nd felől hallhassak minden öröndetes híreket. Fejérváratt, 10. Septembr. 1650.

Nd alázatos engedelmes fia sat.

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczim: Az mlgos fejedelem asszonynak, Lorántffy Susánnának sat.

(Eredetije orsz. levéltár.)

CLX. 1650. szeptember 10.

Szolgálók kegyelmednek sat.

Kegyelmednek 1., 3. praesentis írt leveleit vettem. Az bereg-vármegyei dézmát elvették már az kassai kamarások, nem az végházak, hanem magok szükségére; úgy is látom, nem igen kapdos rajta bátyám uram. Igen akarnók, ha az csauzt felferő katonákat kézre vehetnék, meg kellene őket tanítani. Több németnek behozatása felől sem Medánczki Jónás uram, sem Marczibán semmit nem irnak; ha az Leopold megveretése igaz, ott is leszen szükségek az hadra; nem is látom módjokat, hogy most valamit kezdjenek. Itt benn, istennek hála, semmi alkatmatlan állapotokat nem látok, azt bizonynyal irhatom, mindenek szíve jó helyen vagyon. Az moldvai vajdának az mint írják, nagy galyibája

vagyon az tatárok miatt; két nap alatt circumstantialiter megértjük s kegyelmednek megírom. Isten kegyelmedet sokáig szerencsésen éltesse. Fejérvárat 10. Septembris 1650.

Kegyelmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Egy hét mulva én is megindulok innét.

Külczim : Generoso domino Andreae Klobusiczky stb.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CLXI. 1650. szeptember 13.

Az úr isten édes fiam sat.

Vettem ma két leveled, áldom érte az én istenemet, hogy egészségbe vadtok, kérem ő fgét, ezután is tartson meg jó egészségbe bennetek. Az tatár hogy Módvába érkezett volna, és mi szándékát írja az vajda, elég hirtelen rossz hír az, ki mindnyájunk elég búsulásunkra volna, az kit az isten távoztasson el, elhittem az mi szándékok, nem késnek. Mint vagyón hát, hogy porta ajánlja magát. Az Ezetbe (*így*) sok élés tudod nem lehet, mert nem régi jószág és most is annyi élet nem lett az jószágába, hogy az vetést és ott bent szükségét megérnék vele, azt hiszem ha elérik is, sok nem marad tőle; mindazáltal nem kívánom oly kedvetlen állapotba kellessék menyem asszonyoknak oda jőni, de az mit isten ad, magamét is jó szível vele kötöm; magad látván az alkalmatosságot, ahoz rendel(d) indulásod, isten ótalmazzon, ha úgy lenne az hír, oda be való mulatásod nem lehetne csak szolgálkra is nézve, ide ki is szükség lenned, Kemén János uramnak tudom fiam mellett kell lenni Fogarast, mint rendeli, ő kegyemével beszél(j) ki legyen ben, talám Szentpáli uram menne be ha tesszik ő knek is; a több helekre is legyen gondod; én már, ha isten engedi, holnap Pocsaba megyek, kellekir (*így*) mennem hamarébb; ide mind eső volt inkább mióta elmentél, most jó üdő kezdé lenni; én megírtam volt Lövei uramnak, oda benn legyen embere, Kemendit is Ezedbe (*így*) hadtam, mivel Ponrácz (*így*) uram itt vagyón. Adjon isten jó híreket hallanunk felőletek is. Költ Perbe 13. Sept. 50.

Sziből való jót kívánó édes anyád

Susanna Lorantfi, m. p.

P. S. Az fiamnak mond meg, az isten ótalmához erőssen bizzon, jól szolgálja ő fgét, azután sokféle pratika ellen vigyázzon..

Külczim : Illmo Sigismundo Rakoczy sat.

(Eredetije L. Zs. írása, orsz. levéltár.)

CLXII. 1650. szeptember 14.

Instruction pro Egregio Stephano Baxa
Crosznam expedito.

1. Mennél hamarébb Patakról megindulván siessen Ledniczére menni, s ott szabadost vévén melléje, a ki Krosznára tudja az utat, azzal együtt harmad magával csak siessen mennél hamarébb Krosznára menni.

2. Krosznára érkezvén, audientiát az electornétul kérvén, böcsülettel nevünkkel köszöntse s neki szóló levelünket adja meg s ugyanott az öregbik herczeg kisasszonyt is köszöntvén, adja meg leveleinket.

3. Azután a kisebbik herczeg kisasszonytúl privata audientiát kérvén, ha lehet, annak is levelünket adja meg, köszöntvén szóval is. Az neki küldött ajándékot fiunk nevével böcsülettel praesentalván, megmondhatja, ily postaképen küldetvén csak fel, egyéb derekasb ajándékot nem küldhettünk, az utnak is gyakran való bátortalanását is gondolván.

4. Az electornét kérje nevünkkel, az electornak, az palatinusnak, cseh királynénak, hassziai fejedelem asszonynak szóló leveleinket jó alkalmatossággal küldje meg.

5. Ha tudakoznának, ide alá Patakon mikor leszen az lakodalom, megmondhatja 8. die Maji stylo novo.

6. Igyekezzék végére menni, Krosznán az lakodalmon kik lesznek fejedelmek személyek szerint s kik pedig követjek által, s micsoda solennitással leszen az lakodalom, s késéri-e valamely urasszony alá, az ki is ismét felmenne?

7. Intimálni kellene az electornénak hofmestere által, lenne olyan hofmestere az herczeg kisasszonynak, a ki jó deák lenne s egyébiránt is hozzánk accomodativus ember.

8. Azon legyen, hogy ugyan regestumnak pariaját hozhassa, kik lesznek hivatalosok az krosznai lakodalomra, kiválképen pedig kik fogják elkésérni Patakig az herczeg kisasszonyt.

9. Csak maga nevével igyekezzék megtudni, mind Curlandus, mind pedig Brandeburgus lakodalmakor az menyasszonyoknak és azoknak atyjafiainak, hány personának s kiknek micsoda ajándékokat adtanak?

10. Arról is végezni kell, hogy az lakodalomra hivatató leveleinknek megküldözésében legyenek segítséggel és jóakarattal.

11. Noha más uton is ezen dolognak experialására bocsátottuk ugyan emberünket, mindazáltal maga is igyekezzék megtudni, hogy ha Braszlóban ez mostani szükségben kívántatandó, mind bőrös s mind egyéb közönséges szekereket és lovakot ottan bárcsak Ledniczéig is találtathatunk-e s mint való jutalmassággal.

12. Az köszöntésnek alkalmatossággal, de csak kevés szó-

val, congratulálni kell ez isten rendelkezéséből közöttünk lett méltóságos és szent szövetségnek, kívánván azonnak naponként való nevelkedését és mindkét félről ezen szent dolognak hátralevő részének boldog végének megérhetését.

13. Magunk és fiunk böcsületit pedig igen szeme előtt viselje, instructiojához tartsa magát mindenekben.

14. Hány nap kelletik ott Krosznán lenni az követeknek. végére kell menni. Datum in arce nostra Fogarasiensi, die 14. Septembris 1650.

(L. S.) Susanna Lorántfi, m. p.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

CLXIII. 1650. szeptember 16.

Éltemig való fiui sat.

Nd három leveleit tegnap Gyógyon vettem alázatosan, egészséget örömmel értem, melyet isten ő fge sokáig tartson meg, szívből kívánom. Istennek hála, bátyám uram ő klme is kedvesivel együtt egészségben vagyon. Én ez elmúlt szeredán megtaláltam volt csömörteni, úgy mentem volt Gyógyra, de már most jobban vagyok istennek hála. Az ritkán való írásért Nd neheztelését szomorúvan értem; úgy gondolom klmes Asszonyom, ha mind mind megvitték leveleimet, Nd elveszi rólam nehésségét, mert miolta Fejérvárra jöttem, ez már hatodik levelem, de az mint az Nd írását látom, az legelső levelemet sem vitték meg Ndnak. Máthé vajda írja bátyám uramnak, már Luppul megalkudt az tatárokkal nagy summa pénzben. el is mentek már vissza, nagyobb részét Moldvának mind elégették, rablották, az vajda lakó helyét is elégették mind; olyat is írnak, hogy az kozákság az lengyelre készül; az idő megmutatja. Ide be igen jó idők járnak, valóban szántnak, vetnek az emberek. Az pataki bátyában való fogatkozás mind az rosz Márton mester dolga; valóban nagy kárt. bajt szerzett; eddig ott lehet az olasz fundáló is. Én isten engedelmeiből ez jövő kedden megindulok Fejérvárról, Ráczot, az Nd étékfogóját. Fejérvárról elbocsátom, utam rendelkezéséről általa tudósítom Ndat. Engedje isten, Ndat láthassam jó egészségben. Vinczen, 16. Septembris, 1650.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgálja míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczim: Az mlgos fejedelem asszonynak Lorántffi Susánnának sat.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CLXIV. 1650. szeptember 19.

Éltemig való fiúi engedelmes alázatos szolgálatomat sat.

Nd Pocsajban írt levélét tegnap vettem alázatosan, egészséget örömmel értem, melyet isten ő fge sokáig tartson meg.

Istennek hála, bátyám uram ő klme egészségben vagyon, Ferkó is, asszonyom ángyom néha néha nem szintén jól vagyon. Engemet negyed napja kezdett csak kevésbé az hideg borzongatni, reméllem, nem tart sokáig; holnap isten engedelmeiből innét reggel megindulok. Az gazdálkodás meddig legyen, Rácztól Ndnak megküldöttem. Palatinus uram írása mind jó, én nem látom semmi módjokat most valami ellenünk való cselekedetre. Veselényi Ferencz ha csak azért hivatja az vármegyéket, Nagodat is gyűlésre, hogy némelyek nem adták meg az lovasokat, hiszem az Nd lovasi megvadnak, s afféléket miképpen kell megbüntetni, az ország elvégezte, csak arra nem kell gyűlés. Az moldvai állapotok felől semmi új hír nincsen, vár bátyám uram óránként. Engedje isten, Nagyságodat láthassam jó egészségben. Fejérváratt, 19. Septembris, 1650.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgálja míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczim: Az mlgos Fejedelem Asszonynak sat.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CLXV. 1650. szeptember 21.

Éltemig való fiúi engedelmes alázatos szolgálatomat stb. stb.

Isten engedelmeiből tegnap reggel indultam el klmes asszonyom Fejérvárról, bátyám uramat ő kgmét kedvesivel egyetemben egészségben hadtam. Magamat még az negyed napi hideg el nem hagyott, reméllem nem tart sokáig, mivel csak alig érzem az hideget, az hőséget is nem igen felettébb. Mivel Nd leveléből értem Patakra való menését, im Pocsajban, Tokajban is irtam, hova gazdálkodjanak, mikorra, Görgei uramnak is megirtam utam rendelését. Az tatárság Moldvából visszament, de az kozákság ismét helyében jött; küldött Chmielniczkihez az vajda ajándékokkal; mi szándékjok, az vajda is mire veheti. az idő megmutatja. Adja isten, Ndat láthassam jó egészségben. Gyaluban, 21. Septembris, 1650.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgálja míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczim: Az mlgos Fejedelem Asszonynak, sat.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CLXVI. 1650. szeptember 30.

Ilme ac Excellentissime dne sat.

Tandem aliquando Lupinae inconstantiae et perfidiae vidimus catastropham. Non aliis, sed ipsimet egregie imposuit. Non dubito, quin jam alia sit machinaturus daturusque operam, ut

nova Cossacorum affinitate ac Tartarorum amicitia illatum damnum ac dedecus resorciat. Verum ita est explicatus, ut intra primum triennium moliri queat, omnemque meo iudicio, faba ipsum Turcae quippe, qui suis privatis factionibus provinciae hanc cladem attraxerit. Quin hoc ipso nexu et Tartarorum et Polonorum animos haud parum a se abalienabit. Prodest nobis haec mutatio ad Jesuitarum aliorumque insidiarum dissipationem modo diligentioribus fortioribusque mediis, quam hactenus usi sumus. . . . *Cosacorum* amicitiam conservemus. Sigismundus quoque jam totus in eo sit, ut alterius gentis *affinitas* quantocyus concludatur. Quomodocunque res cum *palatina* aut *Auraica* ceciderit? Dni Knipphauser servitia Excel. Vrae quam commodissima fore existimo. Offerat ipsi tali conditione aulae magisterium, contentus erit, praesertim sub initium, si virum recte novi, aequo stipendio. Interim *Sigismundus* maximo sit animo, omnino divina providentia pro ipsius salute et gloria excubat. Solida et perennatura quaeramus, nec foedera uno die et ex Turcae libidine paritura meditemur, sed talia, quibus violatis vel imperium vel regnum aliquod integrum sit perturbatum. Quanta fuit nostra stupiditas, quod ante triennium de *Svecica Palatina* non cogitaverimus; votum tum nobis omnis gens praeter nostram sordebat, dumque oeconomicis studebamus, omnem politicam dediscebamus. Sed laus deo, nondum resipiscendi tempus praeteriet. Quid rerum in Germania geratur, accuratissime mihi, quaeso, nunciet. Ego ipsemet potius vitae periculum subiibo, quam *Sigismundus* infelix *procve* (*sic!*) fiet. Heri sub vesperam accepi a d. Medgyeschio independentiam omnium confusionum originem, quam cum stupore legi; vereor, ne caliginosa illa ac insulsa boni viri lubricitas nostros presbyterii hostes magis magisque animet ac induret. Aut nulla est ordinis in ecclesia dei utilitas et necessitas, aut ipsum Christus fidelissimus ille ecclesiae rex et doctor nobis accurate perscripsit. Libertina illa indifferentia revera est omnis cyclopicae licentiae mater ac nutrix; optarem scire, quomodo scriptum illud Britannii sint interpretati. Ni me augurium fallat, dum omnibus placere studet, placet nemini. Dum haec scribo, adferuntur mihi literae a d. Medgyeschio, in quibus conqueritur fratrem suum pastorem Szathmariensem 9. Septembris in ipsa cathedra apoplexia tactum, et postridie defunctum fuisse. Illius mortem hujus vicem doleo. Adeo in singula momenta nobis magna illa dies critica expectanda est. Senioratus officium modeste recusando distulit, celsissimae principis in presbyterio constituendo decretum expectans.

Haec jam ante octiduum scripseram, sed literas mittere non potui. Appulit nudiustertius sultani Galga Moldavici vastatoris legatus; quid proponat, dubio procul sua Celdo Excel. Vrae

perscribet. Jam nuntiatur ex Moldavia, Chmielniczium significasse Lupulo, se nolle pro filio suo filiam ipsius, prospecturum se filio suo melius. Sic . . . inconstan . . . omnes, odium ac contemptum (propterea) *tangit nos*, quod hactenus *generalis Cosacorum* nullum *legatum* huc miserit. Ego non usquequaque fido. Polonorum calumniae ac practicae variae et mirabiles sunt. Spargunt, ut audio, quod princeps *Polonis* auxilium per d. Myckes obtulerit. De Leopoldi clade nihil plane confirmatur, quin potius quod praeter multas parvas urbes ac arces Renios, magnam urbem in Gallia se ultro dedentem occuparet; nec Burdegala cum rege ipsam cingente convenire velit, nisi principes captivi libertati restituantur, et Mazarinus ex Gallia expellatur. Angli, nullatenus caesi, cum valido exercitu Scotiam ingressi sunt, Edinburgum regni metropolim petunt, Gallis aliquot naves eripuerunt; illi nil nisi bellum terra marique sperant. Porto Longuone in Italia se Johanni de Austria, ob subsidiorum defectum dedere debuit; nunc Hispani Pedemontium ac Monferratum aggrediuntur. Sic ubique male se habet res Gallica. Svecorum 8000 Leodiensi episcopatu 280,000 imperialium solvente, rediere in Germaniam Pomeraniam versus. Cras regina Stockholmiae coronabitur. In Belgio res, ut nuper intelleximus, sopita. Duo ex ordinibus capti fuere Delphenses. Bellum ab ordinibus generalibus tandem contra Lusitanum decretum. Admiralius Trompius jam illum aggreditur. Ita Austriacis hactenus pacificationes ex animi sententia succedunt.

Nunc ad privata. Quaeso, Excel. Vra juvet dnum apothecarium, ut Patakino huc reverti possit; petii a sua celdne pro ipso passum, sed semper differri, interim hic gynaecum phrenesi et dysenteria est infectum. Habeat etiam, supplico, rationem filii dni Frölichii, ut secure et commode ad me venire queat. Scripsi hac die ad d. magistrum aulae, pueri avum ac honestum quendam civem Eperiesiensem. Si citius non posset, liceat ipsi in vestro comitatu videre Transylvaniam. Ignoscat meae audaciae E. V. decem aureos nuper per d. Szőlősiū missos, curat, oro, Excel. Vra his meis ad Paulum Vettarinum datis adjungi, ac Puchoviam transmitti. His Excel. Vram divinae benedictioni commendo, dum vixero, futurus

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius, m. p.

Raptim, Albae Juliae, 30. Septembris, 1650.

Kivül: Ilmo ac Excellentissimo dno Sigismundo Rákóczi de Felső-Wadász, dno ac patrono meo clementissimo.

(Eredeti orsz. ltár.)

CLXVII. 1650. szeptember.

Az felséges úr Isten sat.

Ez elmúlt vasárnap indulánk ki Bécsből az felséges úr Istennek szent áldásából, az nap Marhekra palatinus uram házához, másnap Stonfára (az hol volt ő nga) ebédre, estvére Posonba, azon napon estve mentest érsek uram hivata vasárnapra ebédre. Kedden vár látni menvén, onnét alá jöven szállásomra, egy német pomeraniai úr ember jöve hozzám, az ki bizonyoson beszélé, hogy az hassiai ágensnek az asszonya, az saxoniai fejedelemnek meg az brandenburgi elector írta meg, hogy Berlinben 28. Augusti volt praesentationes sponsalicionum és hogy annyi gazdagságot promittált Nsgd, hogy az királyok közül is kevés praestálhatná, úgy örömmel és tripudiummal írták meg és hogy akkor tractáltak locum, modum et tempus nuptiarum. Ezek azért ha úgy vadnak, az szent úr Isten azt az Nsgd elkezdett dolgát és állapotját kezdetibe, progressusába és minden dolgának forgásába megáldja s megbódogítsa nagy vén koráig való gyönyörűséges étellel, szépcsemetékkal virágoztassa etc. De cetero coram pluris. Ez hír ez: elmúlt szombaton és vasárnap érkezett Bécsbe. Én per tertias personas császárt is invitáltam, de semmit senkinek nem szóltam, míg az hír nem érkezett. Istennek hála, Nsgdnak ide s oda fel. kívánsága és méltósága szerént való jó hire, neve vagyou, asszonyunknak is comes Meroldi uton. útfélen, ház héján, palotába császár királyi grófok előtt mondja, állatja, hirdeti Nsgtok méltóságát, virtusit, úgy, hogy ha fizetett szolgálja volna is Nsgdnak, soha jobban nem lehetne; az nagy emberek tartnak tőle, főkapikihája az palatinus uramnak. Most ide kerültünk Nyitrára, noha cancellarius uram elmarada, de itt leszen reggel, csak Isten szabadítana az papoktól, nagy dolog volt az ő torkok. Nem késünk, ha az úr Isten velünk leszen, sietünk, mert az reputatioért sokat késleltetének Bécsbe, pénzünk nincs, magunk is óhajtoznánk az erdélyi káposztás húsrá; akarnám, Patakon találhatnók Nsgtokat. Adja az szent Isten Nsgdat szerencsés órába látnom.

Nyitrán, Septembris, anno 1650.

Nsgdnak szolgálja, míg él

Bethlen Ferencz, m. p.

(Eredetije R. Zsigmondhoz, de a cím leszakítva, orsz. ltár. Act. Jur. Tran.)^a

CLXVIII. 1650. október 6.

Illustrissime ac Excellentissime domine.

Heri Vestrae Excellentiae 1ª Octobris datas accepi. Proximo die Solis incidi in febrim erraticam ardentem, quae me ita exhaust, ut vix manum movere queam. Heri tamen post prandium.

circa 3-am vocatus a Sua Celsitudine, rependo ascendi, ubi literas Vienna Vestrae Excellentiae omnes legendas dedit, ac quid dominus Sebesi redux referat, retulit. Valde bonum, si Cossaci denuo sint commissi cum Polonis, secus Lupulus vix quiescet. Utinam dominus Vesseleny aggrediatur Turcas! sed cavendum, ne aliud quid velit. Anglorum clades dubia; spargitur etiam Cromvellum captum. Duci Aurelianensi filius natus.

Resolutio Beroliniensium mihi non displicet. Omnino Elector jure primogeniturae pater est, ipsaque matre majus jus habet. Forsan nesciunt de tutela viduarum in Hungaria, si quid amplius Excellentia Vestra vivente petat, id vel proli cedet (quam ob rem etiam prolificis plus dari solet) vel postea in testamento suo recordari potest minusque legare. Interim justum est, ut quum tam solliciti sint de istis, etiam aliquid de dote sua promittant, et si non praestare jam possunt suo tempore. An adhuc persona, ut antea, placeat, scire velim. Ego illam jam longe praefero Auraicae. Sed pervellem haberemus antea *titulum*. Vereor, ne postmodum ex invidia negant. Ego Deo ago gratias, quod cum Lupulo non successerit. Est homo perfidissimus et exosissimus. Diligentissime vigilate, arcibusque vestris optime prospicite, nisi eas cum damno et ludibrio perditas velitis. In *Austria* nulla sinceritas, nisi quod vos Turcis primo objectos vellent. Nec ipsorum triumphus diu durabit. Egregios illos pacificatores Deus punire incipit. Si quid Excellentia Vestra in mei gratiam domino Schillero gratificari possit, quaeso, faciat; non erit ingratus famulus. His Excellentiam Vestram omnigenae benedictioni divinae ardentissime commendo. Raptissime manu tremula, 6. Octobris, 1650.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae

humilimus fidelissimusque servus

J. H. Bisterfeldius, m. p.

Caetera nova fuere in translatis.

Kézim: Illustrissimo ac Excellentissimo domino, sat.

(A m. k. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

LEVELEK HERACLIDES JAKAB
MOLDVAI VAJDA ÉS ZAY FERENCZ KASSAI FŐKAPITÁNY
ÖSSZEKÖTTETÉSEINEK TÖRTÉNETÉHEZ.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

XIV. 1563. december 31.

Sigismundus rex Poloniae rescribit, se terminum partibus accusatis quoad boves et currus abactos constituturum reflectendo, Polonum nobilem Stanno in aliquot millibus tallerorum per homines Francisci Zay damnicatum esse.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae. Masowiae Samogitiaque etc. dominus et haeres etc.

Generose grate nobis dilecte.

Ex literis generositatis tuae intelleximus eas querelas, quas ad nos detulit ac de intercepto quidem aere per magnificum Russiae palatinum etsi factum palatini reprehendere non possumus, quod aes id, quod terras externas et hostium christiani nominis vicinas praeter voluntatem et scientiam nostram importabatur, aptum armis fabricandis interceperit. Neque ulla ratione ad restituendum id teneri nos arbitramur, quod non solum regni ac ditionum nostrarum, sed etiam omnium christianarum provinciarum bono et commodo interceptum et ab aetnicis et prophanis nationibus aversum fuit. Tamen pro nostra erga caesaream maiestatem parentem nostrum charissimum et honorandissimum benevolentia et observantia, cujus praefecturam generositas tua gerit, praesentem hic magnificum Russiae palatinum allocuti sumus, eique verbis nostris injunximus, ut aes istud interceptum restitueret, a suisque administris restitui juberet. Quod ita se facturum esse promisit. Quod autem abactos per officium capitanei Sniatienensis boves attinet, cum nobis integrum non esset, parte altera inaudita, quidquam in ea causa decernere, diem dici jussimus capitaneo nostro Sniatinensi, ut se coram nobis ad diem, qui erit

vigesimus octavus mensis Februarii, sisteret, causamque diceret. Neque enim fieri posse dicebat famulus generositatis tuae, ut procurator generositatis tuae ad constitutum diem cicius adesse posset. Quamobrem mittet quoque generositas tua ad eum diem, qui causam hanc de bobus abactis nomine generositatis tuae agat, deque capitaneo jus sibi dici postulet, faciemus, quod justum et in omnes partes aequum esse videbitur. Ceterum nolumus quoque generositatem tuam ignorare, plerosque subditorum nostrorum queri de violentiis, in sese ac bona sua ab iis, qui sunt sub praefectura generositatis tuae, commissis atque perpetratis. Nominatim autem proximis diebus nobilis Stahno gravissime conquestus est, se immissis inde compluribus armatis, domo sua pulsum ac bonis omnibus exutum ac exspoliatum esse. Matresfamilias ac virgines nobiles plerasque multa indigna perpessus esse, ut praeter indignitatem omnem ac terrorem et trepidationem omnium damnum illi aliquot millium tallerorum illatum sit.

Quamobrem hortamur generositatem tuam, ut ejus quoque rei curam habeat et cum subditus hic noster jus a generositate tua de ea violentia dici sibi postulaverit, ostendat generositas tua, sibi eam violentiam displicere, et quae subdito nostro deberi constiterit, ea illi ad reponendum et satisfaciendum homines sub praefectura sua constitutos per decretum suum adigat et compellat, neque committat, ut tam benevolentiae nostrae cum majestate caesarea mutua vincula, quam ratio ipsa communium inter nos pactorum et foederum antiquorum soluta ac violata esse videatur. Quod confidimus generositatem tuam diligenter esse provisuram.

Datum Varschoviae die ultima Decembris anno domini MDLXIII. Regni vero nostri XXXIII.

Ad mandatum sacrae regiae
majestatis proprium.

XV. 1564. január 1.

Spitek Jordan de Zakliczin respondet se apud regiam majestatem non aliud efficere potuisse, quam ut terminus accusatis praefigatur.

Illustris et magnifice domine, domine, amice et vicine observandissime.

Salutem et omnium fortunarum successum pro voto ejusdem illustris ac magnificae dominationis vestrae precor.

Iste egregius Cristophorus Horwath praesentium ostensor, servitor illustris dominationis vestrae, cui literis suis in omnibus, quaecunque nomine illustris dominationis vestrae mihi protulerit, ut fidem adhiberem, narrabit, quantam diligentiam in causa

illustris dominationis vestrae fecerim in eaque laboraverim, sed quoniam sacra regia majestas dominus meus subditis suis legibus imperat, proinde nihil aliud efficere potuimus, nisi quod terminus est assignatus ad audiendam utramque partem, quapropter cum et quando terminus adveniet et procurator per illustrem dominationem vestram missus actionem intentabit, faciam id, quod ad boni amici officium pertinere videbitur. Interim me commendo et officia mea illustri dominationi vestrae quantum possunt esse promptissima, quem diu et feliciter cum sua prole valere cupio.

Datum Warsaviae ipso die Circumcisionis Domini, anno domini 1564.

Ejusdem vestrae illustris dominationis

amicus et servire paratus
Spithek Jordan de Zakliczin et in
Melstin haeres, palatinus Cracoviensis generalis, Praemisliensis, Camionacensis, Czchoviensis etc.
capitaneus, manu propria.

XVI. 1564. február 29.

Copia literarum domini Francisci Zay ex parte mutui contracti pro domino despoto et solutione domino Stephano Seredi facienda.

Sacratissima imperatoria majestas.

Post fidelium. Clementer nobis cum domino Pesthiensi sacratissima majestas vestra nuper injunxerat, quo majestatem vestram sacratissimam non solum de pecuniae summa ad rationem olim despotaе nomine sacratissimae majestatis vestrae a creditoribus levatae, sed et de personis, a quibus ea levata fuit, primo quoque tempore informare deberemus, idque secundum clemens sacratissimae vestrae majestatis mandatum fecimus ac majestatem vestram sacratissimam de omnibus fideliter informavimus, quibus intellectis majestas vestra sacratissima dignata est, ipsi domino Pesthiensi gratiose committere, ut dominam relictam magnifici quondam domini Gabrieli Drwgeth de Hommona ex praesenti contributione horum comitatum de ejus credito seu debita ei summa duorum millium florenorum contentam reddere debeat atque teneatur. De aliis vero creditoribus contentandis nondum aliquod sacratissimae majestatis vestrae venit mandatum. Quoniam autem illi etiam praesertim mihi, qui eis vicinior sum, ac magnifico quoque domino Francisco Thwrzo eorum assiduis sollicitationibus non solum importuni, sed et molestissimi existunt, obiiicientes nobis literas nostras sub fidei et humanitatis nostrae obligamine atque ad redimendam nos obligationem urgentes

instantissimis postulationibus commonefacientes, apud quos et majestatis vestrae sacratissimae literae obligatoriae habentur. Supplico igitur majestati vestrae sacratissimae domino meo clementissimo humillime, dignetur ex sua imperiali atque regia clementia me ab hoc onere liberari facere, committereque domino Pesthiensi, ut vel saltem hos nunc contentos reddere debeat, qui magis sunt molesti, et plus indigent, etiam si meam pecuniam propriam illis in parte jam per me solutam sacratissima majestas vestra in aliud tempus differre dignabitur, dummodo hi sint contentati, nempe Nicolaus Bochkai de Somos, Matheus praepositus Missensis et cives Cassovienses in eo, quod adhuc restat eis persolvendum. Super quo a majestate vestra sacratissima clemens et citum responsum humillime expecto.

Praeterea quemadmodum antea in aliquot meis literis significavi atque humillime supplicavi, ut inter ceteros fideles suos servitores Stephani Seredi clementem sacratissima majestas vestra dignaretur habere rationem, iterum humillime supplico, dignetur committere dominis magistris lustrationum ac solutionum, ut eundem in numerum illorum quingentorum Equitum noviter conductorum, quorum pars sunt dimissi, alia autem eorum pars propter certas causas et loca opportuna retineri debuit, lustrare et solvere velint ac debeant. Sciat enim clementer majestas vestra sacratissima eundem Stephanum Seredi esse pernecessarium et ejus servitia tum causa fortaliorum suorum, tum propter ejus militarem virtutem atque industriam, qui etiam secundum transactiones cum magnifico domino Melchiore Balassa in servitio sacratissimae majestatis vestrae contineri deberet, ne si solutio ei denegetur, exacerbatus tot damnis in amissione bonorum suorum in Transylvania ac tantorum sumptuum, quos ad intertentionem equitum et peditum ab eo tempore, quo ad servitia majestatis vestrae sacratissimae adscitus est, insumpsit et per nos cum domino Melchiore Balassa pro temporis et necessitatis ratione nomine sacratissimae majestatis vestrae de suis servitiis assecutus fuit, ab adversariis autem magnopere sollicitatur ac plurimis promissis revocatur. Verendum est, ne animum necessitate coactus mutare incipiat et propter inopiam ad partes adversariorum desciscat, quod certe non sine incommodo ditionis sacratissimae majestatis vestrae esset futurum.

Igitur sacratissimae majestati vestrae id pro debito officii mei humillime existimavi significandum.

Cassoviae ultima Februarii 1564.

Sacratissimae majestatis vestrae

fidelis ac humilis servitor
Franciscus Zay de Chemer.

XVII. 1564. márczius 12.

Litterae vicecancellarii regni Poloniae Petri Miskowski, qui insinuat, diem 12. Junii domino Barzy et commissariis delegatis fine peragenda inquisitionis quoad boves abactos ordinatum esse.

Magnifice domine, amice charissime.

Egi in negotio magnificentiae vestrae illudque promovi, quantum potui quantumque licuit per patrias leges. Ea etenim est regni hujus consuetudo, ut non ex arbitrio et voluntate regis. sed de jure scripto cum subditis majestatis ejus agere oporteat, nec possit quisquam nisi jure convictus ad praestandum quidquam adigi. Quibus legibus dum magnificus Stanislaus Barzy capitaneus Szniatinensis innititur necesse habuit regia majestas commissarios ad inquirendum atque cognoscendum negotium deligere, ad quam rem duodecima dies mensis Junii anni currentis in oppido Szniatin dicta est. Quare magnificentia quoque vestra aliquem in rem praesentem eo tempore istuc mittere velit, qui de injuriis magnificentiae vestrae illatis referat. Dubitare enim non debet commissarios regiae majestatis, quod justum aequumque fuerit, pronuntiuros. Ego si aliis etiam in rebus magnificentiae vestrae studium meum atque benevolentiam declarare potero, facturus id sum per quam libenter. Bene valete.

Datae Varsoviae 12. Martii 1564.

Magnificae dominationis vestrae

obsequens amicus
Petrus Miskowski
regni Poloniae vicecancellarius.

XVIII. 1564. márczius 12.

Litterae Martini Zborovsky, castellani Cracoviensis, spem solutionis abactorum pecorum facientis.

Spectabilis ac magnifice domine domine amice ac vicine charissime atque observantissime, salutem ac amicitiam.

Reddidit mihi hic Varsaviae literas nuncius magnificae dominationis tuae, quibus quod me salutare ac animum suum erga me benevolum testificari dignata est, fuerunt ideo mihi gratae. Porro rem suam quod hinc potissimum meo patrocinio promoveri voluit, eam ego pro virili juvare conatus sum nimirum qui magnificentiae vestrae deditissimis officiis semper adesse desidero. Quo vero non ex sententia in praesentiarum suum effectum sortita sit, factum est et propter negocia reipublicae et propter rei ipsius intricatam difficultatem. Parte enim respondente apprimè factum negante ac a Valachis potius, quam a se vi abactum pecus

asserente, nobis quoque contrario pugnantibus, quibus bene perspectum esset in meo fundo a se primum protensum fuisse ac demum a Valachis raptum esse, in tantam controversiam res excrevit, ut commissariis ad extremum discutienda commissa fuerit. Utcunque autem tractanda veniet, solutio nihilominus magnificae dominationi tuae omni dubio procul adjudicabitur. His me vicinae communicationi dominationis tuae commendo ac bene foeliciterque valere cupio.

Datae Varsaviae in comiciis generalibus die XII. Marcii, anno domini 1564.

Martinus Sborowski, castellanus Cracoviensis, Schidloto, Odo-
liensis, Skobninensisque capitaneus, manu propria.

XIX. 1564. márczius 12.

Mandatum regis Poloniae ad capitaneum Szniathinensem ut semet coram commissariis in puncto abactionis boum magnifico Francisco Zay capitaneo Cassoviensi delegatis sistat.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaque etc. dominus et haeres.

Generoso Stanislae Barzy capitaneo nostro Szniathinensi fidei nobis dilecto gratiam nostram regiam. Generose fidelis nobis dilecte. Egit huc apud nos et per nuncium et per literas suas magnificus et generosus Franciscus Zay de Chemer, praefectus civitatis Cassoviensis ex regno Ungariae, suo et certorum caesareae majestatis praefecturae suae subditorum nominibus, ut illis de fidelitate tua seu illius vicecapitaneo nobili Ancto Grochowski jus dici et justiciam debitam administrari mandaremus, quem certum numerum boum ex Valachia in usum ipsorum deductorum illis intercepisse et per vim contra pacta et foedera communia ademisse contendunt. Nos itaque pro jure vicinitatis ac pactorum et foederum communium, quae cum caesarea illius majestate jam dudum constituta habemus eisque satisfacere volentes deputavimus ad hoc idem negotium cognoscendum et justiciam ipsis conquerentibus administrandam certos commissarios seu revisores nostros. Quamobrem volumus et mandamus fidelitati tuae omnino habere volentes, ut cum per dictos commissarios seu revisores nostros vocata fuerit, coram illis una cum vicecapitaneo suo praefato se sistat ac eundem vicecapitaneum statuatur et quicquid in praemissis cognoverint, decreverint atque statuerint, firmiter et ipsa fidelitas tua, quantum in illa erit, observet et adimpleat et vicecapitaneum suum observare et adimplere jubeat

curetque. Et aliter fidelitas tua pro gratia nostra et e fide nobis et reipublicae debita non factura.

Dat. Warschoviae in conventu generali regni die XII. mensis Marcii, anno domini MDLXIII. Regni vero nostri XXXV.

Ad mandatum sacrae
regiae majestatis proprium.

XX. 1564. márczius 12.

Copia mandati Sigismundi Augusti, regis Poloniae ad commissarios, quo dies 12. Junii quaternus in causa abactionis bovum magnifico Zay ordinatur.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviaeque etc. dominus et heres.

Magnifico et generosis Nicolao a Sieniawa, palatino terrarum Russiae generali ac exercituum regni nostri supremo capitaneo, Joanni Sziemienski de Gologori. castellano Haliciensi, Hieronimo Lanczkoronski de Brzezic, capitaneo nostro Skalensi, Stanislae Strusz, venatori Camenecensi et capitaneo nostro Chmielnicensi, Nicolao de Mieliecz, secretario aulico et capitaneo nostro Grodocensi, Nicolao Kuropathwa, tribuno Haliciensi, Nicolao Potoczky, aulico et arcis nostrae Camenecensis dispensatori, Nicolao Lessniowski, Joanni Strzess, notario terrestri Haliciensi et Paulo Skothniczki, sincere et fidelibus nobis dilectis gratiam nostram regiam.

Magnifice et generosi sincere et fideles nobis dilecti. Egit huc apud nos et per nuncium et per literas suas magnificus et generosus Franciscus Zay de Chemer, praefectus civitatis Cassoviensis ex regno Hungariae suo et certorum caesareae majestatis praefecturae suae subditorum nominibus, ut illis de generoso Stanislae Barzy capitaneo nostro Szniathlinensi seu ipsius vicecapitaneo nobili Aucto Grochowski jus dici et justiciam debitam administrari mandaremus, quem certum numerum boum ex Valachia in usum ipsorum deductorum illis interceptisse contendunt. Nos itaque pro jure vicinitatis ac pactorum et foederum communium, quae cum caesarea illius majestate jam a multis annis constituta habemus eisque satisfieri volentes; qui quidem generosus Stanislaus Barzy ad eam querelam hic coram nobis allegavit, sibi de bobus ejusmodi interceptis nihil constare; verum statuit hic idem coram nobis vicecapitaneum suum nobilem Auctum Grochowski, cui de iis omnibus constare allegavit, offerens se de eo justiciam debitam administraturum; et si quidem hic coram nobis constabat dictos boves in administratione ejusdem vicecapitanei fuisse, tamen quoniam de veritate ejus rei hic coram nobis exacta inquisitio fieri et testimonia produci non pote-

rant, ideoque ut de hoc idem negotio melius et planius cognoscatur, eundem vicecapitaneum ad locum, in quo injuria ejusmodi illata esse dicitur, remisimus et ad inquirendum et cognoscendum de ejusmodi injuria, justiciamque praedictis caesareae majestatis subditis administrandam: Serenitates et fidelitates vestras, quarum nobis fides, integritas et in rebus gerendis dexteritas et in rempublicam regni nostri studium perspectum est, in commissarios nostros deputandos duximus, uti quidem deputamus per praesentes injungentes illis autoritate nostra, ut ad proxime instantem diem duodecimum mensis Junii in oppidum Szniathin simul convenientes vocatoque ad sui praesentiam autoritate nostra et illarum commissariali generoso Stanislaō Barzi capitaneo Szniathinensi, ipsum coram serenitatibus et fidelitatibus vestris vicecapitaneum suum praefatum statuere jubeant ac in praesentia eorum, qui ex regno Hungariae a praefato Cassoviensi ad eum actum venturi sunt, de interceptis bobus superscriptis diligentem, accuratam et exactam inquisitionem faciant, eaque facta id quod jus commune et justitia sancta postulaverit, nulli partium faventes, sed deum et ejus justiciam tum et fidem nobis et reipublicae debitam prae oculis habentes, decernant atque statuant, justiciamque talem ipsi conquerentibus faciant, eumque quicumque ipsorum reus repertus fuerit, ad satisfaciendum ibidem in instanti adigant et astringant, ita ut nulla deinceps quaerimonia ea de re ad nos perferatur; appellatione tamen parti sententia illarum gravatam se sentienti, ad nos salva manente. Et aliter serenitates et fidelitates vestrae pro gracia nostra ac fide nobis et reipublicae debita non facturae, unius duorum, trium, quattuor et quinque vestrum absentia non obstante.

Dat. Warschoviae in conventu generali regni die XII. mensis Marcii, anno domini MDLXIII. Regni vero nostri XXXV.

Ex commissione
sacrae regiae majestatis propria.

XXI. 1564. márcz. 14.

Copia literarum Sigismundi Augusti Poloniae regis ad Franciscum Zay ratione bovum ex Valachia deductorum.

Sigismundus Augustus dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae Masoviaequae etc. dominus et heres.

Magnifice grate nobis dilecte. Quemadmodum egit apud nos generositas tua et per literas, internuntium suum, ut illi de generoso Stanislaō Barzy capitaneo nostro Szniathinensi ratione interceptionis in oppido nostro Szniathin bovum ex Valachia

deductorum, jus dici et justiciam administrari juberemus. Cum interim hic apud nos praesens adesset idem generosus, eaque de re a nobis quaesitus, allegaret sibi de bobus ejusmodi interceptis nihil constare, verum statuit hic idem coram nobis vicecapitaneum suum Szniathinensem nobilem Auctum Grochowski, cui de iis omnibus constare allegavit, offerens se de eo justiciam debitam administraturum. Itaque nos, cum et jura regni nostri ita suadeant et consiliariis nostris in conventu praesenti regni generali congregatis ita visum est, designavimus et deputavimus certos commissarios nostros ad inquirendum de negotio suprascripto et justiciam debitam de eodem vicecapitaneo Szniathinensi ratione eorundem boum interceptorum administrandam jussimusque ea de re literas commissionis nostrae ex cancellaria nostra internuncio generositatis tuae extradare. Verum quoniam is idem internuntius easdem commissionis nostrae literas temeritate quadam ductus acceptare noluit, temereque inde discessit, nos id generositatem tuam latere noluimus, idque generositati tuae significandum duximus per praesentes, nihil in nobis defuisse, quod ad conservandum jus vicinitatis pactaque communia pertinere censeatur, quemadmodum generositas tua ex eisdem literis commissionis nostrae, quas internuntius generositatis tuae accipere temere noluit et quas illi praesentibus inclusas mittimus, planius cognoscet. Cum his generositatem vestram bene valere cupimus.

Datae Warschoviae in conventu generali regni die 14. mensis Martii, anno domini 1564. Regni vero nostri 35.

Ex commissione sacrae regiae
majestatis propria.

XXII. 1564. május 24.

Petrus Miskovszky regni Poloniae vicecancellarius ad Franciscum Zay ratione bovum.

Magnifice domine, amice charissime et honoran., commendo officia mea Mag^{cae} do. vestrae.

Qui apud regiam Maiestatem causam Do. vestrae Magcae non minus nunc, quam antea diligenter, verum cum id, quod Do. Magca petit, fieri non posset, propter Thomsam iustissimis de causis sublatum e medio et res ipsius omnes a privatis hominibus direptas, uti ex literis Maiestatis regiae Do. vra Magca cognoscet, aliud non inveniebam, in quo Magncae Do. vestrae gratum facere possem hoc tempore, quo ut Maiestatem regiam in pristina voluntate erga hanc causam do. vrae Magcae etiam atque etiam confirmarem. Quod quidem feci studiosissime. Reliquum est, ut do. vestra Magca apud Commissarios designatos tempore constituto

causam suam agat. Ubi si constiterit, per quempiam ex subditis Mis huius regiae damni aliquid Magcae do. vrae illatum esse, dubitare non debet, quin et summa Mattis ipsius voluntate et meo quoque studio et diligentia, ius suum do. vra Magca consequatur. Quod autem mihi do. vra Magca per familiarem suum duo vini vasa promiserit, etsi mihi quidem ad benevolentiam do. vrae Magcae cognoscendam nullis muneribus opus esse intelligo, tamen id quoque gratissimo animo a Magca do. vra accipio, paratus vicissim illi in omnibus rebus per occasionem gratificari. Bene valere do. vram Magcam cupio. Datum ex Bielsco die XXIII^a Maji, anno domini MDLXIII^o

Magnificae D. Vestrae

obsequens amicus
Petrus Miskovsky
R. P. Vicecancellarius.

Kivül: Mag^{co} domino Francisco Zay de Chemer Capitaneo Cassoviensi, amico charissimo et honoran.

»Est nem kelly elw adni.«

XXIII. 1564. május 24.

Sigismundus rex Poloniae rescribit facto Thomsae hominis Francisci Zay in Polonia tumultuantis, homines mutilantis atque territoria depopulantis boves direptos esse, coeterum ad juris viam relegando negotium assecurat, quod si reatus contra homines suos prodierit, se damnum recompensari facturum.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaque etc. dominus et haeres.

Generose grate nobis dilecte. Etsi pro officio nostro et pro ea observantia, qua majestatem caesaream libenter prosequimur, cuperemus omnes rationes persequi, quibus de interceptis bobus istis, de quibus nunc etiam generositas tua queritur, jus generositatis tuae quam primum dici possit, tamen ne nunc quidem videmus, quomodo ab ea ratione, quae semel constituta per nos est, discedere possimus. Nam cum Thomsae, ex cujus pecoribus generositas tua damnum suum sarcire velle videtur, non pecora solum, sed omnia fere, quae is ex Moldavia in ditiones nostras importaverat, a fremente populo per tumultum direpta sint, ex eo quod is paulo ante turpiter mutilatis plerisque in Moldavia hominibus ditionis nostrae iisque summa ignominia affectis, territorium praeterea nostrum Sniatiense depopulatus fuerit, ac ejusmodi factis non modo tumultum nostrorum hominum injurias propinquorum suorum ulciscantium, sed etiam majestatis ipsius nostrae justissimam indignationem adversum se concitaverit, ita

ut de eo supplicium jam sumi jusserimus, non videmus profecto, quomodo inde generositati tuae satisfaceri ulla ratione possit. Praeterea autem accurrit huc nuper post ipsum jam Thomsam ex hac vita sublatum, citissimis itineribus orator Turcarum imperatoris, qui et Thomsam ipsum, uti subditum ac vasallum Turcarum et res ipsius a nobis ex foedere repetiturus erat, cujus alioqui rei maximam nos in hoc genere rationem habere oportuisset, si is orator turcicus rebus adhuc integris ad nos accurrisset. Quamobrem nos quidem aliud non videmus, quam ut generositas tua iudicium ipsum commissariorum a nobis designatorum ad tempus constitutum expectet, ibique cum capitaneo ipso nostro Sniatinensi vel cum ipsius vicecapitaneo jure experia-
tur. Quo quidem in iudicio si constiterit damnum ullum generositatis tuae per eos datum esse, omnia praestari abunde ac sarciri generositati tuae sine mora jubebimus. Quod si autem praeterea generositas tua ullam aliam rationem persequendi legitime juris sui inire forte voluerit, eamque nobis significaverit, libenter auctoritate nostra illi aderimus, jusque ipsius, quam maxime licebit, defendemus. Gratum enim habemus studium hoc generositatis tuae erga nos, quod cum ex literis, tum ex sermone familiaris ipsius intelleximus.

Datum in Bielsco die XXIII. Maji, anno dni MDLXIII. Regni nostri XXXV.

Ad mandatum sacrae regiae
majestatis proprium.

XXIV. 1564. május 29.

Nicolaus a Szieniava, palatinus Russiae refert, se esse primum deputatum in causa direptionis bovum, offerendo sua prompta servitia.

Spectabilis ac magnifice domine domine amice mihi observandissime.

Salutatione premissa serviciorumque meorum commendacione, vestre spectabili et magnifice dominationi a deo optimo maximo cuncta prospera ac felicia precor ex intimo animi affectu etc.

Ex literis vestre spectabilis magnifice dominationis, que mihi sunt redditae per familiarem spectabilis magnifice dominationis vestre, intellexi, que mihi vestra spectabilis magnifica dominatio vestra scribit, ex quibus delectatus sum, cum praesertim spectabilis vestra magnifica dominatio mecum amicitiam contrahere vellit, quod ego etiam desidero ex intimo animi mei affectu, ac tamen ego etiam sum ignotus, vestra spectabilis magnifica dominatio verum me vestra spectabilis magnificentia para-

tissimum amicum in omnibus cognoscat. De damno vestre spectabilis magnifice dominationis, quod per dominum capitaneum Szniatinensem spectabilis vestra dominatio habere agnoscit in horibus, hoc negocium certis commissariis ad iudicandum et discernendum regia majestas dominus meus clementissimus commisit, ad quod ego etiam sum deputatus primus commissarius per sacram regiam majestatem et jam est prefixus terminus et assignatus per nos domino capitaneo Szniatinensi et ejusdem vicecapitaneo, habebuntque terminum coram nobis in Szniatin XII. die Junii. Spero vestram magnificam dominationem missuram ad audiendum administrande justicie, in qua nihil dubitet. De genere ferarum, quod scribit vestra spectabilis magnifica dominatio, ut magnifice dominationi vestre possim mittere, libentissimo animo in ea re dominationi vestre magnifice complacere vellim, sed tale genus ferarum iam in nostris partibus non invenitur, tantum in regionibus tartaricis post fluvium Boristenem. Cetera commisi huic servitori vestre magnifice dominationis verbis nomine meo referre vestre spectabili magnifice dominationi, cui fidem in omnibus adhibeat et me vestra spectabilis magnifica dominatio habeat pro amico et servitore suo paratissimo.

Tandem servicia mea iterum atque iterum vestre spectabili magnifice dominationi commendo.

In Grodek XXIX. Maji, anno domini 1564.

Ejusdem spectabilis et magnifice vestre dominationis

sincerus amicus et servitor
Nicolaus a Szieniava, palatinus
generalis terrarum Russie, exercituum totius regni Poloniae
supremus prefectus, Haliciensis
Colomiensisque capitaneus, m. p.

XXV. 1564. május 31.

Martinus Zborovsky, castellanus Cracoviensis operam suam apud regiam majestatem ultro pollicetur.

Spectabilis et magnifice domine, domine ac amice mihi plurimum observande, salutem et felicia queque etc.

De quibus magnificencia vestra mihi scribere dignata est, in re sua cum illo capitaneo, scripsi non ita pridem sacratissimae majestati regiae domino suo clementissimo, ad quod cum hucusque responsum non habeo, iterum majestati illius non gravabor scribere ac denique cum uti magnificenciae vestrae ignotum non est, me in brevi profecturum cum exercitibus Polonorum et Lithwanorum in Moschoviam, cum sim supremus exercituum

imperator ab illius majestate praefectus. Dabo operam, ut oretenus de re ipsa majestatem regiam alloquar, nam scio magnificenciam vestram esse gravatam hac mera injuria ac tandem sollicitari manibus et pedibus apud dominum meum clementissimum volo, ne idem capitaneus super tali facinore suo ad imum usque finem solatio fruatur, nec putet me magnificencia vestra ista obliturum, nam amicas res et officia soleo optima tenere memoria; nihil itaque est, in quo magnificencia vestra hesitet, quominus a me talia perficiantur, nam ego brevissime aggredi, spero, suam majestatem regiam, et in aliis rebus utatur me magnificencia vestra secure, ego paratus sum sollicita mente magnificenciae vestrae summa cum diligentia et studio inservire nec super me magnificencia vestra hallucinaberit. Perbelle tandem magnificenciam vestram valere cupio eidemque fausta et felicia queque precor ab illo cunctipotenti deo.

Datae raptim Slibniziae ultima Maji, ao Christi domini 1564.

Martinus Sborowsky
castellanus Cracoviensis etc. manu propria.

XXVI. 1564. junius 11.

Litterae Nicolai a Schieniawa, palatini generalis Russiae, se Sienava deputationi interesse non potuisse propter morbum, referentis in causa abactionis bovum.

Spectabiles, generosi domini amici mihi gratiosi, salutem, ac omnia pro voto dominationibus vestris a deo optimo, maximo ex animo opto etc.

Ex literis dominationumstrarum ac etiam spectabilis ac magnifici domini capitanei Cassoviensis intellexi, vestras dominationes missuras esse nomine ejusdem ad id negocium justitiae administrandae per commissarios sacrae regiae majestatis, domini nostri clementissimi de bobus perceptis ejusdem suae magnificenciae per dominum capitaneum Sniatinensem vel ejusdem vicecapitaneum, quod me quoque dominationes vestrae ad id negocium vocant, praesertim sciens, me esse deputatum commissarium per sacram regiam majestatem, hoc libentissimo animo facerem causa memorati s. et m. et causa gratiae et favoris magnifici domini capitanei, verum cum sim ex divina gratia tanta infirmitate provocatus, cur mihi iter accipiendum prohibuit, sed dominationibus vestris certo polliceor, ceteros dominos commissarios fecisse in hac causa tantam diligentiam, quod decet justitiae et aequitatis ad conservandam bonam vicinitatem. Me vero dominationes vestrae, obsecro diligentissime, in hac re excusatum habeant. Tandem dominationibus vestris quam diligentissime

commendatum me esse cupio. In Brzezany XI. die Junii. anno domini 1564.

Earundem dominationum vestrarum

amicus addictissimus
Nicolaus a Schieniawa, palatinus
generalis terrarum Russiae, exercituum regni Poloniae supremus
praefectus ac Haliciensis Colomiensisque Capitaneus.

XXVII. 1564. junius 12.

Joannes Stres deputatus commissarius Francisco Zay refert, coeteros commissarios in causa abactorum bovum non comparuisse, dominum Barzy accusatum sed deputatos domini Zay in iudicium incompletum consentire noluisse.

Post servitorum meorum promptam favorabilemque commendacionem vestram magnificenciam servet deus diu incolumem per Jezum Christum etc.

Magnifice domine observandissime. Et si inter ceteros commissarios ad negotium peragendum occasione perceptionis quorundem boum inter magnificum dominum Stanislaum Barcy capitaneum Sniatinensem etc., tum et generosum Auctum Grochowski vicecapitaneum ejusdem ex una, tum et inter magnificenciam vestram partibus ex altera fuerim nominatus, parendoque mandatis sue sacre et serenissime majestatis huc in locum ad hoc designatum descendi. una cum generoso Michaelae Jankowski iudice terrestri Haliciensi per magnificum dominum palatinum Russiae supremumque regni in locum sui per suam magnificenciam ad ea dati et deputati. Et quid hoc in negotio actum sit, magnificencie vestre hisce literis notum facio. Quod ceteri domini commissarii propter ardua et inbuencia reipublice tumque negocia sua pro hac vice minime ad hoc idem negotium diffiniendum descendi potuerunt. Ac tamen magnificus dominus Barzy Sniatinensis palatinus per nonnullos consanguineos ac amicos suos una cum prefato domino vicecapitano suo protunc personaliter stante et comparente ad ea omnia, quaecunque ex parte magnificencie vestre essent illi per modum querelle objecta et proposita, dare voluit sufficientem et omnimodam expeditionem, non attento de insufficientia commissariorum. Domini vero per magnificenciam vestram nuncii ad hoc tractandum et finiendum missi nullam nequaquam propositionem hujus negotii finire voluerunt, imo rennuerunt, ex ea de causa asserentes, ea non posse et neque in commissis habere ad tractandum et diffiniendum, quousque domini iudices commissarii per sacram regiam

majestatem deputati ex integro essent, prout hi iidem per magnificenciam vestram nuntii missi solennem protestacionem fieri voluerint de non acceptanda et obtinenda justicia propter absenciam ceterorum commissariorum, prout de his ita hoc in negotio gestis magnificenciam vestram certum fieri volo. Cujus me gracie commendo. Ex Snyatini XII. Junii anno domini 1564.

W. m. we wszem powolne.

Joannes Strzcz
notarius terre Haliciensis.

P. s. Offerentes se ex parte magnificencie vestre propositiones et allegaciones suas multis veridicis probacionibusque comprobare de injuria vestre magnificencie illata, si tantum domini commissarii judices per sacram regiam majestatem deputati hic se ad audiendam et difiniendam causam prefatam assisterent.

XXVIII. 1564. junius 15.

Acta consensus deputationis in causa magnifici Francisci Zay in puncto abactionis bovum cum annexa protestatione contra Stanislai Barzy querulatum. Videtur etiam esse actio Francisci Zay.

Egregii et nobiles Georgius de Olczwar ex comitatu Abavy variensi assessor, Franciscus Kalnasi ex comitatu Saross, capitaneus certorum militum equitum sacre cesaree majestatis christianae, Christoferus Karvath ex comitatu . . . familiaris ejusdem cesaree majestatis, Blasius Thernei ex comitatu Saross et Michael Mesti et ex liberis civitatibus sue majestatis cesaree ex Cassovia, Joannes Lippay e Lauczovia, Clement Hiblar ex Eperies, Joannes Czew ex Barthwa, Thomas Zloczky coram presenti officio et arcis castrensis Haliciensis personaliter comparentes ex parte et in persona magnifici domini Francisci Zay de Chemer, partium superiorum regni Ungarie et civitatis Cassoviensis sacre cesaree regieque majestatis supremi capitanei solemniter eidem officio protestati sunt et conquesti gravissimis querimoniis, quod anno domini preterito millesimo quingentesimo sexagesimo tercio die tertia post festum Nativitatis beati Joannis baptiste preteriti inducere et compellere fecerit idem dominus capitaneus Cassoviensis per hominem suum Michaellem Ursti ex Moldavia certum numerum boum electorum cum bobus Czobani vocatis noningent(or)um duodecem et vaccas similiter electas cum Czabani vaccis vocatis numero quingenti triginta quinque, quem numerum boum vaccarumque eidem domino capitaneo dominus despotus pie memorie princeps Moldaviensis miserat atque dederat in rationem debitorum ejusdem domini despotis ab ipso magnifico domino capitaneo Cassoviensi mutuo in auxilium suum

acceptorum, quibus regnum et principatus suum Moldaviae obtinuerit, deputando eam gregem pro undecim millia florenorum aureorum, cum idem Michael Mesti homo domini capitanei quiete et pacifice ultra regnum Moldaviense in regnum Polonie induxisset ad possessiones et pertinentias serenissimi principis domini domini regis Polonie, in oppidum sue majestatis Sniathinense, sub capitaneatu magnifici domini Stanislai Barzi ejusque vicegerente Aucto Grochowsky, ibique persoluta omnia tributa majestati regie et cetera vectigalia juxta antiquum morem istius regni Polonie atque idem Michael Mesti ab eodem vicecapitano Grochowsky campos ad pascendum boves et vaccas in territoriis villarum et pagorum Jessirnyow Hluskow precio conducto ordinasset convenissetque ad distanciam quatuor milliarum ab ipso oppido Sniathinensi intra regnum Polonie, ipseque vicecapitaneus bona fide sponndit eidem Michaeli Mesti locum illum esse quietum et pacificum ac se defensurum ab omnibus damnis damnificationibusque excepto peste et morte eorum, idem Michael Mesti fidens promissis vicecapitanei domini Grochowsky istis causis, ex quo essent in subditiōe et regno principis christianissimi atque confederati cum principe nostro sua majestate cesarea regiaeque ab annis multis, non aliter ac si in Ungaria et regno domini domini nostri clementissimi fuissent, alia cum sit liberum persoluto tributo et vectigalium in regnum sue majestatis regis Polonie cum omnibus rebus mercibusque perire et transire omnium nationi absque ullo impedimento. Tercio fidens promissis et votis supradictis domini Grochowsky, cum autem intervallo temporum hoc infortunium principi Moldaviensi domino despoto accidisset, idem vicecapitaneus dominus Grochowsky non curans suprascriptis causis elevato secum exercitu omnes boves et vaccas prescriptas interceptit et coegit ex illis terris conductis partemque unam boum ex territorio magnifici domini castellani Cracoviensis Okno (?) vocato et servitores domini capitanei Cassoviensis protunc pastores ejusdem gregis verberibus maximis affecit et sic eos aufugere et relinquere eam oportuit, ipse autem capitaneus in oppido Sniathin prope metas Moldavienses vi et potentia mediante contra federa S. serenissimorumque principum Hungarie et Polonie ac et contra libertatem regni Polonie ab antiquis observatam ipsiusque votum ac promissum abstulit, ibique in oppido Sniathin, quos voluit, precio vendidit et quos mactare fecit, cetera quo fecerit ipse novit, cum autem idem Michael Mesti servitor domini capitanei Cassoviensis intercessisset apud dominum magnificum castellanum Cracoviensem, ad mandatum sue magnificencie idem Grochowsky reddidit ex istis omnibus non illos boves per ipsum ablatis, sed alios mixtos viles et parvos, vaccas et vitulos numero trecenta viginti duo, inter quos ut

meminit idem Michael Mesti boves domini capitanei Cassoviensis non plus quam quadraginta tantum reddidisset, ex his quoque redditis noctu abigere fecit idem Grochowsky viginti duo, quae erant meliora et sic remanserunt tantum trecenta, quos ipse Michael Mesti vendidit tantum florenis septingentis quinquaginta polonico numero. Cum autem magnificus dominus capitaneus Cassoviensis tanta injuria ac damnum per eosdem dominum Stanislaum Barzy capitaneum Sniathinensem ac ejus vicegerentem Grochowsky factum fuisset, idem dominus capitaneus Cassoviensis serenissimo principi domino domino regi Poloniae per literas et nuncios suos humiliter supplicavit, ut majestas sua ex sua innata clementia ut justissimus princeps ob intuitum communis justitiae dei hominumque clementer dignaretur damna illa facta et perpetrata per eosdem capitaneos supranominatos reddi ac restitui omnimodo. Cum autem idem dominus Stanislaus Barzi capitaneus Sniathiensis majestati suae supplicasset, ut damna illa facta reviderent prius in loco ejusdem facti videlicet in oppido Sniatinensi: ad supplicationem utriusque partis majestas sua clementer elegit certos et precipuos commissarios magnificos dominos numero decem, quibus mandavit majestas sua, ut ad prefixum locum Sniathin et ad diem duodecimum mensis Junii in oppido Sniathinensi personaliter adessent, ut in mandatoriis literis majestatis suae clarius constat. Mandavit quoque majestas sua in precipuis literis eidem magnifico domino Stanislaui Barzi capitaneo illius loci, ut una cum suo vicecapitano ad nominatum diem sub gratia suae majestatis personaliter adessent et comparere deberent. Idem majestas sua mandavit etiam magnifico domino capitaneo Cassoviensi, ut ipse quoque ad locum et diem prenominationum in persona sua mitteret viros honestos egregiosque cum plenaria informatione, qui omnia proposita et allegata proponerent coram commissariis suae majestatis una cum testibus et probationibus ejusdem facti. Ipsique domini commissarii secundum deum et ejus justiciam perscrutarent et intelligerent omnia negotia cognitaque rei veritate jus et justiciam pronunciarent atque secundum jura pronunciata eidem domino capitaneo Cassoviensi plenariam satisfactionem facerent de damno perpetrato per eosdem capitaneos Sniathinenses. Damnum autem, quod dominus capitaneus passus est per eosdem haec sunt: precia boum et vaccarum faciunt undecem millia florenorum in auro ungaricalium expense omnes, quas dominus capitaneus fecit ad istos boves floreni mille centum quinquaginta hungaricales. Cum autem terminus prefixe diei pervenisset, ipse dominus capitaneus Cassoviensis elegit ac misit suos certos et veros homines honestos ac egregios viros supranominatos cum omni et plenaria informatione, proponendi, allegandi et attestandi potestatem eis tribuendo

secundum mandatum serenissimi principis regis Polonie et commissionem, que hic utraque reproduxerunt et demonstraverunt. Cum autem in locum prefixum per suam majestatem ad diem prenominatum pervenissemus ibique prompti fuimus ad omnia, que ad juris processum pertinent, audire, allegare, proponere et testimonia producere, dummodo iudices commissarii presentes fuissent, sed nullos eorum dominorum commissariorum ibi presens fuit, preter unum videlicet dominum Joannem Stczess notarium terre Haliciensis et vicecapitaneum Haliciensem nomine Jankowsky, missum per magnificum dominum palatinum terre Russie in persona sua, neque idem dominus Stanislaus Barzi capitaneus Sniathinensis in persona sua comparuit, ut mandatum sue majestatis fecerit, propterea nos in negotio magnifici domini capitanei Cassoviensis nullum jus assequi potuimus, sed cum magnis fatigiis et expensis abire coacti sumus, de quibus ibidem coram multis egregiis honestisque dominis protestati sumus, de quibus nunc quoque protestamur. Super quibus literas protestationales sub sigillo more et jure istius regni optamus ex eisdem actis nobis extradari prout eisdem extradite et sigillo Castrensis capituli communitate sunt.

Acta sunt hec in castro Haliciensi feria quinta ipso die festi sancti Viti anno domini 1564.

Közli: TALLÓCZY LAJOS.

ADALÉKOK

AZ OLÁH VAJDÁK, OLÁH ÉS OROSZ KENÉZEK VAGY
SOLTÉSZOK ÉS SZABADOSOK INTÉZMÉNYÉHEZ HAZÁNKBAN.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

IV. *Sztrabicsói szabadalmak és kenézlevelek.*

Nos Maria dei gratia regina Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod fidelis noster circumspectus Ladislaus Scultetus Sandrini filius, ac olim Danielis Ruteni nepos in sua ac universorum populorum et jobbagionum ac inhabitatorum possessionis nostrae *Sztrabicsó* ad castrum nostrum Munkács pertinentis, nostram veniens in praesentiam, nobis praesentavit quasdam literas serenissimi quondam principis dominae Elisabethae, genitricis serenissimi quondam principis domini Mathiae regis Hungariae etc. in simplici papiro patenter confectas, sigilloque annulari ejusdem dominae Elisabethae impresse consignatas, quibus mediantibus praefata domina Elisabetha memorato Sandrino olim Danielis Ruteni filio, tunc in possessione *Lucska* commoranti, genitoris scilicet dicti Ladislai supplicantis, haeredibusque suis scultetiam possessionis nostrae *Sztrabicsó* vocatae, cum solitis obventionibus, sub oneribus tamen variis modis et conditionibus, in more ipsarum literarum clarius expressis Universitatisque populorum et jobbagyonum, inhabitatorum praedictae possessionis nostrae *Sztrabicsó* certas libertates et libertatum praerogativas dedisse et contulisse; alias autem literas egregiorum Ladislai de Fornos et Joannis de Chettnek castellanorum nostrorum dicti castri nostri Munkács, quibus mediantibus ipsi mandatis praefatae serenissimae dominae Elisabethae obedire volentes, ipsos scultetos et fratres eorum tam in molendino quodam in fluvio Latorcza per eosdem constructo, quam in aliis

libertatibus per praefatam serenissimam dominam Elisabeth concessis sese pacifice conservaturos pollicere fuisse; tertias vero illustris quondam Joannis Corvini, Sclavoniae, Liptoviae ac Oppaviae ducis etc. similiter in simplici papiro patenter confectas, sigilloque ejusdem authentico impressivè consignatas, quibus mediantibus ipsorum libertates a serenissima domina Elisabeth concessas confirmasse et pro decimis porcorum solutionem trium florenorum tantummodo singulis annis eisdem annuisse et concessisse dignoscebantur tenore infrascriptorum, supplicatum itaque nobis est pro parte eorundem, ut easdem omnes praedictas literas ipsorum ratas, gratas et acceptas habere literis nostris privilegialibus verbotenus inseri et inscribi facere, praemissisque libertatibus, praerogativis, omnibus et aliis et singulis in tenore infrascriptarum literarum contentis nostrum regalem consensum praebere dignaremur, pariter et assensum. Quarum quidem literarum serenissimae scilicet Elisabeth tenor sequitur et talis:

Nos Elisabeth serenissimi principis domini *Mathiae* dei gratia regis Hungariae etc. genitrix memoriae commendamus per praesentes, quod nos Sandrino filio Danielis Ruthenio jobbagyoni nostro nunc in possessione nostra Nagy-Lucska commoranti annuimus et concessimus, ut ipse quandam terram nostram habitatoribus destitutam, nunc veprosam, in medio silvarum praedictae possessionis Lucska habitam *Sztrabicsó* vocatam apposita solertia sua et opera populosam efficiat, et dum effecerit, *scultetiam* ejusdem terrae cum solitis obventionibus pro se et haeredibus suis perpetuo habeat, sub illis tamen oneribus, conditoribus et servitiis, quibus alii sculteti tenere scultetias consueverunt, et eandem terram *Sztrabicsó* in his gratiis volumus gaudere: Item primo, illuc officiales ne descendant pro residentia, et si veniret, tenentur sibi provisia de uno prandio vel una caena tantum. Item ascensio sanguinis laesi hominis fiat ad poenam unius marcae. Item de birsagiis, quibus incolae dictae terrae *Sztrabicsó* convincerentur, castellanus solummodo habeat pro se decimam et nonam partem. Item res et bona homicidarum idem castellanus non auferat, nec se ad easdem ingerat ultra 3 marcas, quas pro se poterit habere. Item concessimus, ut nullum servitium ad castrum Munkács faciant. Item etiam concessimus, ut duobus diebus eidem filio Danielis servire debeant et teneantur. Item praedictam possessionem nostram *Sztrabicsó*, quantum ex parte census nostri sub illa conditione tenere promittimus, in qua tenetur nunc possessio nostra *Kis-Lucska*. Item omnibus jobbagyionalium conditionum hominibus, qui ad praedictam terram *Sztrabicsó* moraturi venerint, septem annorum libertatem duximus concedendam, exemptos eosdem a solutione censuum et taxarum quorumlibet, harumstrarum vigore et testi-

monio literarum mediante. Datum in oppido nostro Munkács, in festo Omnium Sanctorum, anno domini Millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

Literarum vero illustris ducis Corvini praedicti tenor sequitur in haec verba :

Nos Joannes Corvinus Sclavoniae, Liptoviae et Oppaviae dux etc. memoriae commendamus per praesentes, quod ex dicta ratione egregii *Petri de Derenchin* castellani nostri in Munkács, coeterorumque plurimorum Scultetorum nostrorum accepimus, qualiter populi et jobbagyiones possessionis nostrae *Sztrabicsó* nunquam decimas porcorum solvissent, sed ratione hujusmodi porcorum decimalium singulis annis 3 florenos et non plus nobis solvere debuissent, super quo literas habuissent; tamen quia quidem *Gregorius de Namén* literas ipsas super hujusmodi jure ipsorum ab eis alienasset, per hocque de hac ipsa libertate eosdem excepisset. suplicarunt nobis populi et jobbagyiones nostri, in praedicta nostra possessione *Sztrabicsó* commorantes, ut eosdem in pristina eorum libertate tenere et roborare dignemur. Supplicationibus quorum electis, annuimus et concessimus, ut ipsi ratione porcorum decimalium singulis annis tres florenos ad castrum nostrum praestitum solvere debeant et teneantur. Quo circa vobis egregiis *Petro et Paulo de Derenchen* praesentibus futurisque castellanis castri nostri Munkács harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus memoratos populos et jobbagyiones nostros possessionis nostrae *Sztrabicsó* in praescriptis eorum libertatibus tenere et conservare debeatis et teneamini. ita ut pro hujusmodi decimis porcorum nihil plus, quam tres florenos ab eis singulis annis exigere praesumat ac sitis ausi modo aliquali gratiae nostrae sub obtentu. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in oppido nostro Munkács, feria tertia proxima ante festum beatae Doroteae virginis et martiris, anno domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio.

Nos igitur humillimis et devotis supplicationibus pro parte praefati *Ladislai* filii praenominati quondam *Sandrini Rutheni* ac universorum populorum et jobbagyonum in possessione nostra *Sztrabicsó* ad castrum nostrum Munkács pertinenti commorantium majestati nostrae modo quo supra porrectis, benigne exaditis et clementer admissis, praescriptas literas annotatae serenissimae quondam dominae *Elisabeth* ac illustris olim Corvini ducis non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, praesentibusque literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas, quoad omnes earum continentias, clausulas et articulos eatenus, quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, viribusque

earum veritas suffragatur, rebus scilicet praemissis stantibus et se habentibus, ac citra omne praepudicium nostrum annuimus, approbamus et ratificamus, easque nihilominus et omnia in eisdem contenta pro praefatis Ladislao Sculteto, suisque haeredibus et posteritatibus populisque et jobbasyonibus nostris dictae possessionis nostrae Sztrabicsó inhaeratoribus praesentibus et futuris in perpetuum valituras confirmamus. Quo circa vobis fidelibus nostris egregiis castellanis et vicecastellanis, nec non provisorii curiae dicti castri nostri Munkacs et quibusvis aliis subditis praesentes nostras visuris harum serie firmissime per praesentes committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus a modo inposterum dictum Ladislaum Scultetum, caeterosque populos et jobbagyones nostros inhaeratores praedictae possessionis nostrae Sztrabicsó in praescriptis libertatibus et libertatum praerogativis, per nos eisdem modo praemisso confirmatis inviolabiliter tenere et conservare, neque eosdem quovis modo contra libertates ipsorum praetactas impedire, turbare, molestare seu damnificare praesumatis damnificareque et impedire permittatis et neque sitis ausi modo aliquali, sed eosdem in omnibus ipsorum libertatibus et consuetudinibus approbatis, quibus hactenus usi sunt et gavis, utuntur, fruuntur et gaudent, protegere, tenereque et defendere modis omnibus debeatis et teneamini, et aliud nulla ratione facere audeatis; praesentes autem post earum lecturam ubique reddi volumus et mandamus. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes nostras literas privilegiales pendenti sigillo nostro consignatas memoratis Ladislao Sculteto, caeterisque etiam populis et jobbasyonibus nostris incolis dictae possessionis nostrae Sztrabicsó duximus gratiose concedendas. Datum Budae in festo beatae Margaretae virginis, anno Millesimo quingentesimo vigesimo tertio, coronationis vero nostrae regnorum nostrorum Hungariae anno tertio, Bohemiae vero secundo.

Maria regina.

V. Sztánfalvi kenézlevél.

Nos Anna dei gratia regina Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod nostrae majestatis veniens in praesentiam circumpectus Tyvadar vajda de Sztánfalva, in sua ac successorum suorum universorum personis exhibuit nobis et praesentavit quasdam literas magnifici quondam comitis Petri Geréb iudicis curiae serenissimi principis domini Wladislai dei gratia regis Hungariae et Bohemiae etc. domini et consortis nostri charissimi. patenter in pergamento confectas, sigilloque suo annulari independenti consignatas, habentes in se confirmative tenores quarun-

dam literarum illustrissimae quondam dominae Elisabeth genitricis serenissimi principis quondam domini *Matthiae* dei gratia regis Hungariae et Bohemiae etc. felicis reminiscendae, quibus mediantibus praefata quondam domina Elisabeth circumspetto quondam Ladislao Vajda, consequenterque eidem Tivadar et Gregorio fratribus suis patrue libus *keneziatus* possessionis *Erdőd* vocatae dedisse, donasse et contulisse, tenoris infrascripti, supplicantes majestati nostrae humiliter, quatenus praescriptas literas dicti quondam comitis Petri, ac omnia in eisdem contenta ratas, gratas et acceptas habentes literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inscribi facientes pro praefato Tivadar, haeredibusque et posteritatibus suis universis innovandas perpetuo valituras confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum videlicet praefati Petri comitis tenor talis est:

Nos *Comes Petrus Gereb* de Vyngart, iudex curiae serenissimi principis domini Wladislai dei gratia regis Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod veniens nostri in praesentiam circumspectus Ladislaus vajda noster de Sztánfalva, exhibuit et praesentavit nobis quasdam literas serenissimae quondam dominae Elisabethae, genitricis quondam domini Matthiae regis Hungariae, Bohemiae etc. maternae nostrae felicis memoriae annuentiales et donationales *keneziatus* possessionis nostrae *Erdőd*, in pertinentiis castri nostri Munkács existentis, in papiro confectas, sigilloque suo ab infra consignatas tenoris infrascripti, supplicans nobis, uti nos easdem literas dictae dominae Elisabeth ratas, gratas et acceptas haberemus et easdem literas aliis literis nostris inscribere facere et eidem Ladislao et suis successoribus concedere dignaremur. Quarum quidem literarum tenor talis est:

Nos *Elisabeth* serenissimi principis domini Matthiae dei gratia regis Hungariae, Bohemiae etc. genitrix, memoriae commendamus, quod nos cum ad nonnullorum fidelium familiariorum nostrorum supplicationis instantiam, per eos pro parte Ladislai Vajwodae de Sztánfalva nobis factam, tum vero consideratis servitiis fidelibus ejusdem Ladislai per eum nobis in futurum exhibendis, sibi et per eum *Tivadar* et *Gregorio* fratribus suis patrue libus *keneziatum* possessionis nostrae *Erdőd* vocatae per ipsum Ladislaum populis decorandum, simul cum ejusdem *keneziatus* proventibus, obventionibus, servitiis et muneribus quibuslibet rite et legitime ad eundem *keneziatum* spectantibus et pertinere debentibus, dedimus, donavimus et contulimus, ita, quod proventus sztrangarum ubique, qui ex parte ejusdem Ladislai provenirent, eisdem remisimus et relaxavimus, ut ipse dictam

possessionem populosam reddat, et infra spatium septem annorum omnibus ad eandem administrandi causa libertatem duximus dandam et concedendam, et more aliorum keneziorum in sua libertate conservare volumus taliter, quod tertiam partem birsagiorum habeat sub keneziatu suo, si alias non est, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Veteri Budae, feria sexta proxima post festum sacratissimi Corporis Christi, anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto. Elizabeth m. p. (L. S.) Item concessimus ipsi insuper nominato Ladislao vajwodae, ut ubicunque idem peterit molendinum molare et sulcaturas prope dictam possessionem construere et aedificari facere valeat, in quibus populi et jobbagyones nostri molare possint et sulcari criseos vel gubas.

Nos itaque praemissis supplicationibus ejusdem Ladislai Wajwodae per eum nobis porrectis exauditis et eidem gratum praebendum assensum, praefatas literas annuenticiales dictae quondam dominae Elisabeth maternae nostrae non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua earum parte vocitatas, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inscribi facientes, easdem quoad omnes earum continentias, clausulas et articulos acceptamus, approbamus et ratificamus, easdemque nihilominus eidem Ladislao Wajwodae, ac per eum suis successoribus perpetuo valituras concessimus. In cujus rei testimonium praesentes literas nostras sigillo nostro annulari, in cordula pendenti, duximus consignari. Datum *Budae*, feria secunda prox. post fest. Eppiphaniarum dni, anno ejusdem Millesimo, quadringentesimo nonagesimo octavo.

(L. S.) C. Petrus Geréb.

Nos igitur supplicationi praefati Tivadar vajwodae pro se et pro suis haeredibus et posteritatibus universis nostrae modo quo supra porrectae majestati benigne exaudita et clementer admissa, praescriptas literas dicti quondam comitis Petri non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspitione carentes, praesentibusque literis privilegialibus insertas, quoad omnes earum continentias, clausulas, articulos, in quantum clare, rite et legitime sunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, acceptamus, approbamus et ratificamus, easque et omnia in eis contenta, pro praefato Tivadar ac haeredibus et successoribus suis universis, perpetuo valituras confirmamus harum nostrarum, quas sub sigillo nostro, quo ut regina Hungariae utimur, inpendenti communiri facimus vigore et testimonio literarum mediante. Datae Budae, sabatho post festum Sancti Gregorii papae et confessoris, anno domini Millesimo quingentesimo sexto. Commissio dominae reginae.

(L. S.) Joannes Koszthin secretarius, m. p.

•
VI. *Nagylyuckai kenézlevél.*

Nos Anna dei gratia regina Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod pro parte et in personis fidelium nostrorum providorum *Cosmae Sculteti* possessionis nostrae *Nagylyucka*, nec non Gregorii fratris ac filiorum quondam Alexii fratrum suorum nominibus et in personis exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae illustris quondam *Joannis Corvini*, alias Slavoniae, Liptoviae et Opaviae ducis, continentis in se confirmative certas libertates et libertatum praerogativas illustris quondam dominae *Elizabethae* avae ipsius Joannis Corvini ducis, de quibus quidem libertatibus, uti condam Joannes Corvinus cognoscens, medietatem dictae scultetiae ipsius possessionis nostrae *Nagylyucka*, memoratum *Cosmam* et praedictos fratres suos tenuisse et possedisse, eandemque medietatem ipsius scultetiae rursus ex novo eisdem, *Cosmae* et aliis praedictis ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis in perpetuum dedisse, contulisse et donasse tenoris infrascripti, supplicatum itaque nobis est in personis eorundem *Cosmae* et fratrum suorum, ut easdem literas ratas, gratas et acceptas habere, literisque nostris inseri et inscribi facere praemissis donationi et collationi, aliisque omnibus et singulis in tenore earundem literarum continentiis nostrum concessum praebere dignaremur pariter et assensum. Quarum quidem literarum tenor talis est: Nos *Joannes Corvinus* Slavoniae, Liptoviae, Opaviae dux etc. memoriae commendamus per praesentes, quod circumspectus *Cosmas* Scultetus possessionis nostrae *Nagylyucka* in sua ac Gregorii fratris, nec non filiorum quondam Alexii fratrum suorum nominibus et in personis nostram veniens in praesentiam, exhibuit nobis et praesentavit quasdam literas illustris dominae Elizabethae avae nostrae charissimae patenter in papiro confectas, ex quibus manifeste agnovimus medietatem scultetiae possessionis nostrae *Nagy-Lucka* vocatae, dictum *Cosmam* et alios praedictos tenuisse et possedisse, supplicans nobis debita cum instantia, ut eandem scultetiam eisdem de novo et ex novo dare et conferre, eosdem et eorum haeredes et posteritates universos in dominio ejusdem scultetiae quantum ad medietatem tenere et conservare dignaremur. Nos autem accepta supplicatione praefati *Cosmae* nobis modo quo supra porrecta, eisdem et ipsorum haeredibus universis dictam scultetiam, quantum ad medietatem de novo et ex novo duximus dandam et conferendam, eosdemque et haeredes ipsorum universos in dominio ejusdem duximus tenendos et conservandos, servitiis tamen et oneribus ad castrum nostrum *Munkács* consvetis semper per-

agendis et perficiendis. Quo circa vobis comitibus sive castellanis et provisoribus, caeterisque factoribus castri nostri Munkács tam praesentibus quam futuris harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus memoratos Cosmam et Gregorium et alios praedictos filios, haeredes et posteritates universos in pacifico dominio medietatis dictae Scultetiae tenere et conservare, proventusque et obventiones solitas ejusdem scultetiae dictis Cosmae et Gregorio ipsorumque haeredibus universis semper reddere debeatis et teneamini. Secus non facturi gratiae nostrae sub obtentu. Praesentibus perfectis exhibenti restitutus. Datum in Munkács, die dominico proximo post festum Conversionis beati Pauli apostoli, anno domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio (L. S.) Nos itaque humillimis et devotis supplicationibus pro parte earundem Cosmae et fratrum suorum majestati nostrae modo quo supra porrectis regia benignitate exauditis et clementer admissis, praescriptas literas annotati quondam Joannis Corvini ducis non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas praesentibus literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas eatenus, quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragat, acceptamus, approbamus et ratificamus, easque nihilominus et omnia in eisdem contenta pro praefatis Cosmae et Gregorio fratre et filiis dicti quondam Alexii fratribus scilicet suis, in perpetuum valituras confirmamus, praesentis scripti nostri patrocínio mediante. Quo circa vobis fidelibus nostris castellanis, comitibus, provisoribus ac officialibus, ceterisque factoribus et quibusvis subditis nostris praesentibus et futuris praesentem notitiam habituris harum serie firmissime precipientes committimus et mandamus, quatenus praedictos Cosmam et Gregorium ac alios fratres suos in pacifico dominio praescriptae medietatis dictae scultetiae tenere et conservare, proventusque et obventus sibi solitos reddere et restituere, exigereque et exigere facere permittendo modis omnibus debeatis et teneamini, et aliud nulla ratione facere praesumatis; praesentes autem post earum lecturam ubique reddere volumus et mandamus praesentanti. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendenti sigillo nostro consignatas memoratis Cosmae Sculteto nec non Gregorio ac filiis annotati quondam Alexii, fratribus suis ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis duximus gratiose concedendas. Datum Budae in dominica Invocavit, anno domini Millesimo quingentesimo quinto.

(L. S.) Anna regina.

VII. *Felsővizniczei kenézlevél.*

Nos Maria dei gratia regina Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod fidelis noster providus *Lazarus kenezius* possessionis nostrae *Lázárfalva* vocatae exhibuit et praesentavit nobis quasdam literas egregiorum *Gregorii de Rakomaz* et Andreae Literati de *Szent-Mihályi* patenter in papiro confectas, ac sigillo annulari consignatas, quibus mediantibus ipsi tempore castellanatus ipsorum castri nostri Munkács donationem et collationem keneziatus eidem Lazaro, ac Mattheo fratri suo patrueli, super possessione nostra praefata, sub certis conditionibus, clausulis et articulis inferius in tenore literarum earundem clarius expressis et specificatis, concessisse dignoscitur tenoris infrascripti, supplicans majestati nostrae praefatus Lazarus, ut easdem literas dictorum castellanorum, ac omnia et singula in eis contenta et specificata ratas, gratas et accepta habere, literisque nostris privilegialibus de verbo ad verbum inseri et inscribi facere ac pro supradicto Lazaro innovare perpetuo valituras confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum tenor talis est: Nos *Gregorius de Rakomaz* et Andreas Literatus de *Szent-Mihályi* castellani castri Munkács recognoscimus per praesentes, quibus expedit universis, quod nos ex speciali commissione reverendissimi domini *Francisci de Varda* electi et confirmati ecclesiae Vaciensis episcopi, gubernatorisque praedicti castri Munkács domini nostri gratiosissimi provido *Lazaro aliter kenezio de Kálnik*, et per eundem Mattheo fratri suo patrueli keneziatum possessionis *Lázárfalva* vocandae per ipsum Lazarum populis et jobbagyionibus decorandae, simul cum ejusdem keneziatus proventibus, obventionibus, servitiis et muneribus, quibuslibet rite et legitime ad eundem keneziatum spectantibus et pertinere debentibus, promittentes insuper eundem Lazarum more aliorum keneziorum in sua libertate conservare et tertiam etiam partem birsagiorum in keneziatu suo contingentium, scilicet in quantum alias sic fuit consuetum, eidem concedendam dedimus, donavimus et contulimus; annuimus insuper eidem Lazaro, ut ubicunque idem in territorio praedictae possessionis molendinum molare et sulcare construere possit, aedificare facere valeat, in quibus populi et jobbagyiones ad dictum castrum Munkács pertinentes, libere molare possint et sulcare griseos velleribus; quantum autem ex parte census et taxarum et decimarumstrarum tam frugum, porcorum tali modo utantur, quod pro festis beatorum Georgii martyris denariis quinquaginta et Michaelis archangeli similiter, et quod singuli homines porcos usque decem vel ultra habentes, singulis

annis ad castrum teneantur porco uno; qui vero infra decem porcos habuerit, eidem portiones solitas exsolvant; insuper omnibus jobbagyionalis conditionis hominibus, qui ad praedictam possessionem *Lázárfalva* movendo venerint, libertatem quattuordecim annorum de omnibus censibus ordinariis et extraordinariis, sed et de servitiis consuetis dandam duximus et concedendam, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in castro praedicto Munkács, in festo beati Andreae apostoli, anno Millesimo quingentesimo duodecimo. Nos itaque humillima supplicatione praefati Lazari per eum majestati nostrae modo quo supra porrecta regia benignitate exaudita, praescriptas literas annotatorum castellanorum non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas praesentibus literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas eatenus, quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, sicut praemittitur stantibus et se habentibus, ac citra omne praejudicium nostrum acceptamus et approbamus et ratificamus, easque nihilominus et per omnia in eisdem contenta pro praefato Lazaro in perpetuum valituras confirmamus, praesentis scripti nostri patrocínio mediante. Quocirca vobis fidelibus nostris castellanis, comitibus, provisoriis ac officialibus, caeterisque factoribus et quibusvis subditis nostris praesentibus et futuris praesentem notitiam habituris harum serie firmissime praecipimus, committimus et mandamus, quatenus praedictum Lazarum in pacifico dominio praescripti keneziatus dictae possessionis nostrae *Lázárfalva* tenere et conservare, proventusque et obventiones sibi solitas reddere et restituere, muneraque consueta impendere, molendinumque aedificare in territorio praedictae possessionis nostrae eundem Lazarum permittere et permitti facere modis omnibus debeatis et teneamini, decimam omnium rerum tam mobilium quam immobilium uti super utuntur, et ultra praedicta plus ab eodem, nec a colonis in praedicta possessione commorantibus exigere nequaquam sitis ausi modo aliquali; praesentes autem post earum lecturam ubique reddi volumus et mandamus praesentanti. In cujus rei memoriam firmitatemque (perpetuam praesentes literas nostras privilegiales) memorato Lazaro duximus gratiose concedendas. Datum Budae, dominico proximo ante festum beatae Mariae Magdalенаe anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo tertio, coronationis vero nostrae in Hungaria tertio, in Bohemia vero secundo anno.

(L. S.) Maria regina, m. p.

VIII. *Szerencsfalvi kenézlevél.*

Nos Maria dei gratia regina Hungariae et Bohemiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod supplicatum est majestati nostrae scilicet pro parte providi *Joannis Szerenchy Rutheni* nostri de Bobolistya, ut literas fidelium nostrorum egregiorum *Pauli de Arthand* et *Stephani Báthory* de Somlyo comitum et castellanorum nostrorum de Munkács eidem Joanni Szerenchy ac illis, qui ad praedium nostrum Posthimir vocatum moraturi descenderint, super nonnulla libertate ac exemptione datas praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inscribi facere easque pro praefato Joanne Szerenchy haeredibusque suis confirmare gratiose dignaremur. Quarum quidem literarum tenor talis est: Nos *Paulus de Arthand* et *Stephanus Báthory* de Somlyo comites et castellani castri Munkács damus pro memoria quibus incumbit universis, quod cum nos officio nostro requirente in amplificatione bonorum reginalis majestatis dominae dominae gratiosissimae fidei nostrae commissorum diligentiam atque omnem sollicitudinem praestare et adhibere debeamus, ex hoc secutum est, ut providum Joannem Szerenchy Ruthenum suae majestatis pro eo, quod circa quendam rivulum Posthimer vocatum populorum pluritate et aedificiorum restauratione nostra et concessione nitatur et praetendit, novam possessionem nomine praescripti rivuli Posthimer vocati denominandam stabilire et ampliare in perpetuum duximus libertandum, imo libertamus, exemimus et supportamus, ita tamen ut dictum locum, prout promisit, populis decorare debeat, hoc etiam adjecto, ut si qui ad illum locum, planum et campum aedificia facturi condescenderent, uti etiam omnes a die condescensionis eorum intra duodecim annorum spatio connumeranda praescripta utantur libertate praerogativa, hoc etiam non praetermisso, ut et quo terris et terrarum utilitatibus uti et frui possint, medietatem campi et terrae Berzova per *Laurentium et Nicolaum de Thomor* alias castellanos castri ejusdem Munkács divisi et dissecti, intradicta duodecim annorum spatio absque omni solutione et taxarum tam ordinariarum, quam extraordinariorum administratione libere fruuntur et uti valeant, imo libertamus, exemimus iterum et supportamus harum nostrarum sigillis nostris roboratarumque literarum mediante. Datum Budae, dominica post festum Ascensionis Domini anno ejusdem Millesimo quingentesimo vigesimo sexto. Nos igitur accepta pro parte praefati Joannis Szerenchy majestati nostrae reginali porrecta supplicatione clementer et admissa, praescriptas literas ipsorum *Pauli Arthandy* et *Stephani Báthory* comitum et castellanorum nostrorum non abrasas, nec cancellatas neque suspectas praesentibus literis

nostris verbotenus inscriptas eatenus quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae approbamus et ratificamus, ac pro praefato Joanne Szerenchy ipsiusque haeredibus universis perpetuo valituras confirmamus, imo et confirmamus harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut regina Hungariae utimur, est appressum, vigore et testimonio literarum mediante. Datum Budae in festo beati Urbani papae anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

(L. S.) Maria regina m. p.

IX. Középvizniczei kenézlevél.

Nos *Petrus Petrovics* de Surachlin comes ac dominus in Munkács etc. memoriae commendamus per praesentes significantes, quibus expedit universis, quod nos ad instantiam nonnullorum dominorum nobilium humillimae supplicationis, acceptis quoque literis commissariorum regiae majestatis romanorum pro parte agilium et providorum Alexi et Ladislai filiorum quondam Anthonii *Virgös*, ac Joannis filii Lucae *Virgös*, *super scultetias ipsorum in Középső-Viznicze* habitas et existentes, intellectis etiam certoque cognitis annectione literarum privilegialium per combustionem factam diversorum regum, quarum tenor talis est: Nos *Desseöffy (így)* de Chernyk consiliarius camerae et *Demetrius Ormányi* commissarius sacrae regiae majestatis domini nostri clementissimi etc. damus pro memoria quibus expedit universis, usque ad finem literarum praedictarum commissariorum, libertatem scultetiae *Középső-Viznicze*, cum cunctis utilitatibus et pertinentiis, utpote terris, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus et limitibus in omnes partes jure diffusas eodemque praefatos Alexium, Ladislaum, filios dicti Anthonii *Virgös*, ac Joannem filium Lucae *Virgös* eximendos duximus, pro ut eximimus et libertamus in filios filiorum, haeredesque haeredum jure perpetuo eos in exemptione saepefactorum dominorum commissariorum tenore literarum ipsorum ratas, firmas obtinentes et eas literas literis nostris confirmavimus, dempto proventu nostro annuali, unius scilicet porci singulis annis ab eis in usum arcis nostrae Munkács provenientis. Quo circa vobis egregiis Matheo Nagylaky ac Bartholomeo Possody castellanis nostris, nec non Ambrosio Literato de Chak provisorio arcis nostrae Munkács modernis et futuris firmiter praecipiendo mandamus, quatenus perspicientes eorum commissariorum literas, tum emissas literas divorum regum super ea exhibentes, tum vero hanc praesentem donationem nostram et confirmationem super *scultetias praedictorum Alexii et Ladislai filii Antonii Virgös*, nec non Joannis filii eiusdem *Virgös*, pro parte scultetiae *Középső-*

Viznicze cum cunctis, ut praefertur, utilitatibus et pertinentiis quibusvis in omnes partes jure diffusas, dempto annuali proventu unius porci ad arcem nostram Munkács provenientis, ab ipsis ipsorumque posteritatibus universis in hac nostra exemptione, et confirmatione, cum modis omnibus et conservare in perpetuum filios et filiorum debeatis et teneamini, praesentibus per vigorem sigillique nostri manusque nostrae subscriptione et impressione, secus nulla prorsus facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in oppido *Lugos*, in festo Nativitatis Mariae, anno dni Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

(L. S.) Petrus Petrovics m. p.

X. *Bubuliskai kenézlevél.*

Nos *Petrus Petrovics* de Suraklyn comes ac dominus in Munkács etc. memoriae commendamus, per praesentes literas nostras significantes quibus expedit universis, quod nos cum ad instantiam humillimae supplicationis nobilium dominorum quorundam pro parte agiliū *Ladislai Fillér* filiorumque suorum Eliae, Francisci ac Michaelis, nepotis *Ladislai Fillér* et filiorum Eliae, Gregorii et Jacobi de possessione nostra *Bobolistya* super *scultetiam* et *keneziatum* in *Bobolistya* existentem et habitam nobis factam, tum vero habita honorum ejus possessionis nostrae *Bobolistya* scultetiae praefecturam sive *keneziatum* pro se et nomine majorum haeredumque suorum condam possessam et gubernatam, nostraque proximis annis eosdem *Ladislauum Fillér* et filios, nepotesque suos in praefectura *keneziatus* ejusdem possessionis *Bobolistya* donatione decoratos, donatos et ornatos fuisse, sed per latrocinium invidorum quorundam tum privilegialium majorum, tum etiam nostrarum super ea eisdem exhibitarum literarum suffuratarum et amissarum commiseratione erga eosdem *Ladislauum Fillér* et filios ac dictos nepotes pro hoc tali damno eorum ducti, eosdem in *keneziatu* possessionis nostrae *Bobolistya* juxta priorem nostram donationem praefigentes et constituendos domumque eorum cum praedio uno sibi adjacenti, eximimus, libertamus et supportamus ab omnibus solutionibus et quibusvis taxis, simul cum cunctis suis utilitatibus, pratis, pascuis, campis, silvis, nemoribus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis aquarumque decursibus, molendinis et mola trusatili seu criseali, vulgo *Karlo* appellata, nobis provenire debentibus, duximus *keneziatum* seu praefecturam in dicta possessione nostra *Bobolistya* eosdem *Ladislauum Fillér* et suos filios ac nepotes pronatos et eorum posteritates universos in perpetuum donavimus tenendos, possidendos pariter et habendos jure perpetuo et irrevocabili, tali quidem conditione, ut fide, fidelitate, fidelium-

que servitiorum exhibitione circa arcem nostram Munkács, juxta fidelitatem aliorum nostrorum keneziorum seu scultetorum ad dictam arcem nostram pertinentium, populorumque decoratione et ornatione universaque praedictorum restantia in dicta possessione nostra existente et habente debeant et teneantur. Quocirca vobis egregiis *Mathiae Nagylaky* ac *Bartholomeo Possogy* castellanis, Ambrosio item *literato de Chyak* provisorio arcis nostrae Munkács, modernis et futuris harum serie firmiter praecipiendo mandamus, ut hanc nostram praesentem donationem et confirmationem super scultetiam praedictorum *Ladislai Fillér* filiorumque item *Eliae* et *Francisci*, nepotumque suorum pro parte scultetiae in possessione nostra *Bobolistya* cum cunctis utilitatibus et pertinentiis quibusvis in omnes filios filiorum teneamini, praesente donatione confirmationeque modis omnibus debeatis concessuramque in perpetuum praesentium per vigorem sigilli nostri manus nostrae impressione et inscriptione, secus nulla prorsus facturi, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in oppido *Lugos*, anno domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto.

(L. S.) Petrus Petrovics, m. p.

XI. *Balázsfalvai kenézlevél.*

Nos Joannes secundus dei gratia electus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostrae propterea factam majestati, tum vero volentes pertinentias castri nostri Munkács colonorum frequentia locupletiores reddere, fidei nostro provido *Demetrio Balogh*, inhabitatori possessionis nostrae *Monyorós* id annuendum et clementer concedendum esse duximus, ut ipse ad terram quandam desertam inter metas possessionum nostrarum *Monyorós* et *Bobolistya* dictarum, properivulum *Baloghréve* existentem libenter(?) ex peregrinis locis et possessionibus colonos ducendi et eos ibi consedendi habeat potestatem; praeterea *keneziatum* hujusmodi colonorum recens eo connumerandorum eidem *Demetrio Balogh*, ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis dandum et concedendum duximus, imo annuimus, concedimus et conferimus praesentium per vigorem. Quapropter vobis fidelibus nostris egregiis *Thomae Dacho* praefecto, *Francisco Galtövi* castellano et *Demetrio Kerepeczy* provisorio arcis nostrae Munkács harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus habita praesentium notitia, praefato *Demetrio Balogh* praescriptam terram desertam, inter metas possessionum nostrarum *Monyorós* et *Bobolistya* existentem,

colonis peregrinis libere considerare permittere et permitti facere debeatis, secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Albajulia, tertia die Januarii anno domini Millesimo quingentesimo sexagesimo secundo.

(L. S.) Joannes electus rex.

XII. *Hribóczi kenézlevél.*

Nos *Joannes secundus* dei gratia electus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum nos pertinentias arcis nostrae Munkácsiensis Bobolistya vocatas in comitatu de Beregh existentes habitas per fidelem nostrum egregium *Christophorum Szalay* intra tempus beneplaciti nostri possedas, habitatorum frequentia et numero possessorum augere et frequentiore reddere cupiamus, et simul intelligamus unum fratrem *valachum* bonae ut praedicatur existimationis id operam daturum, ut ibi certo loco frugifero possessionem de novo erigat, incolarum numero et proborum colonorum frequentia ornet, itaque id eidem fideli nostro provido *Gregorio Berilla* de Bobolistya uni fratri in possessione nostra Porosko commoranti ad humillimam ipsius supplicationem de gratia nostra clementer annuendum duximus et concedendum, ut ipse supra fluvium possessionis nostrae Bobulistya vocatae in dicto comitatu Bereghiensis existentis habitum, Hadanka vocatum inter vias duas, una ad Viznicze, altera vero ad Porosko possessiones nostras tendentes, *possessionem novam* construi facere, ad illam undecunque de bonis alienis, maxime vero infidelium nostrorum colonos, honestas tamen personas adducere, ibidem domos et aedificia in usum suorum et familiae ipsorum erigi, fundare et aedificare facere, citra tamen vicinarum possessionum impedimentum, aut metarum earundem occupationem et praejudicium possit et valeat; cui quidem *kenezio* ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis iidem incolae pro more aliarum possessionum praedictae arcis nostrae Munkács existentium consveta emolumenta dare et inservire debebunt, quam scilicet possessionem consequenterque incolas ejusdem nos infra spatium sex integrorum annorum a data praesenti numerando ab omni taxarum, censuum, datiarum, collectarum et contributionumstrarum regiarum tam ordinariarum quam extraordinariorum solutione et servitorum ac onerum quorumlibet exhibitione clementer exemptos et supportatos duximus, quemadmodum annuimus, concedimus, eximimus et supportamus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris egregiis *Benedicto Bornemissza* praefecto, Thomae literato Albensi provisorio arcis nostrae Munkács modernis et futuris harum serie

mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus memorato Gregorio Berilla, ut supra Bobolistya et Porosko loco in praenotato *novam possessionem* per illum ipsum erigi, colonos de bonis alienis undecunque, maxime vero infidelium nostrorum, honestas tamen personas convocare et condescendi facere permittere, ibidem domus et aedificia ad usum suorum et familiae ipsorum exigenda et construenda concedere, et ipsos in hac elementi annuentia nostra contra quoslibet illegitimos impeditores, turbatores, molestatores et damnificatores tueri, protegere et defendere modis omnibus debeatis et teneanimi, secus nullo modo facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Kolosvár feria secunda post dominicam Laetare, anno domini Millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

Joannes electus rex, m. p. Michael Chaky, cancellarius.

(L. S.)

XIII. *Dunkófalvai kenézlevél.*

Nos Ludovicus de Szent-János praefectus arcis Munkács nec non comes comitatus Beregh etc. damus pro memoria significantes quibus expedit universis et singulis praesentium notitiam habituris, quod nos attendentes augmentare bonorum regaliū ad arcem ipsam Munkács pertinentium, officiolatu nostro id exigente, volentesque divina providentia et populorum multitudine condecorare, hinc itaque agili ac industrio viro *Dankovi Koczán* vocato de Bisztra, consequenterque haeredibus ejusdem universis, qui juxta rivulum Ubova pataka vocatum villam novam ex densissimis silvis extirpandis *Dumkofalva* vocatam aedificasset, ex ejusmodi sua industria *keneziatum* ejusdem possessionis simul cum ejusdem keneziatus proventibus, obventionibus, servitiis ac muneribus quibuslibet, rite ac legitime ad eundem keneziatum spectantibus et pertinere debentibus, promittentes insuper eundem Dumkonem more aliorum keneziorum in sua libertate conservari et tertiam partem etiam birsagiorum sub keneziolatu suo contingentium eidem concedere, nec non una cum suis successoribus universis auctoritate, qua in hac parte fungimur a sua majestate domino domino nostro clementissimo dedimus, donavimus et contulimus. Annuimus insuper eidem Domkovi kenezio, ut ubicunque in territorio possessionis ejusdem praedictae molendinum farinarum et molendinum sulcatorum aedificare posset, extruendi habeat potestatem, in quibus populi et subditi suae majestatis ad dictum castrum Munkács pertinentes libere farinas molari possint et similiter criseos aut gubas exulcare; bladorum et porcorum tali modo utantur, quod pro festo beatorum Georgii

martiris denaria quinquaginta et Michaelis archangeli quinquaginta similiter, uti singuli homines porcos usque decem vel ultra habentes singulis annis ad castrum teneantur porco uno, qui vero infra decem porcos haberent, redemptiones solitas exolvant. Insuper omnes jobbagyonalis conditionis homines, qui ad praedictam possessionem Dunkofalva commorantes venirent, quatuordecim annorum de omnibus censibus, ordinariis videlicet et extraordinariis, sed et de servitiis consvetis eximendos, dando et concedendo duximus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in castro Munkács, die 4. mensis Februarii anno domini Millesimo quingentesimo sexagesimo octavo.

(L. S.)

XIV. *Kisiványi kenézlevél.*

Nos Ludovicus Szent-Jánosi praefectus arcis Munkács ac comes comitatus Bereghiensis, memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum nos officiolatu nostro requirente augmentare bonorumque regalium ad arcem istam Munkacsiensem pertinentium studentes volens ea populorum multitudine frequentiora et copiosiora reddere, huic provido viro *Andreae kenezio* nec non Francisco filio ejusdem, nec non Lucae et Simoni Bese de Porosko villam novam Dobroka nuncupatam in campo penes rivulum Kriva vocatum loco antea inculto habito aedificare praetendentibus, prout aedificaturi se se promittunt de praesenti. ac eam ex aliorum colonis consedere faciendam, designatum keneziolatum praemissae possessionis eisdem *Andreae* filioque ejusdem Francisco ac Lucae, Simonique Bese keneziis, nec non haeredibus eorum universis vacatum omnibus obventionibus, servitiis ad eundem keneziolatum de jure spectantibus et pertinere debentibus, auctoritate domini domini nostri clementissimi, qua fungimur in hac parte suffragante dedimus, promittentes insuper eosdem in ea libertate, qua ceteri kenezii funguntur, conservaturos, annuimus praeterea eisdem, ut ubicunque locorum molam farinariam sive sulcatoriam in territorio praemissae possessionis pro sese ac eorum successoribus denuo aedificare possint et valeant; in limitibus tamen nominatis his: via meante usque metam Derzeno, qua tendit ad occidentem et ad rivulum Zarisza, qui tendit ad meridiem versus Iványi et usque metam colonorum de Ruszkócz ad occasum, nec non usque metam Lohovensem ad septentrionem versus tendentem, omnibus ad eam commorandi causa venientibus quatuordecim annorum spatio libertatem conferimus addendo, quod praemissi villani his utantur legibus: in festo Georgii beati denaria 50 ac divi Michaelis similiter denaria 50, ac de porcis

usque decem aut supra habentes singuli porcum unum, infra vero decem porcos habentes redemptiones solitas solvere teneantur, annuimus, contulimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce Munkács, quinto die Septembris anno domini Millesimo quingentesimo sexagesimo octavo.

(L. S.)

XV. Kelemenfalvi kenézlevél.

Nos Nicolaus Esterházy de Galantha et Ursula Dersffy de Szerdahely etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod exhibitae et praesentatae sunt nobis literae spectabilis ac magnifici domini piaae memoriae quondam Casparis Magócsy infrascriptorum eorumque successorum nominibus et in personis, supplicantes, ut easdem in omnibus punctis, clausulis et articulis confirmaremus. Quarum quidem literarum tenor talis est:

Nos *Caspar Magóchy* comes comitatum Thorna ac de Beregh ac consiliarius S. C. R. Majestatis etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos consideratis fidelibus servitiis atque laboribus *Clementis Koszta* de Hátmeg et *Francisci Gaal* kenezii eorumque haeredum, quae in aedificatione novae villae Icsalka vocatae summa industria praestiterit, eidem atque haeredibus suis universis, keneziatum atque libertates, omnimodo tranquillissimum usum, qua jam ante multo usus est, literis atque autoritate nostra confirmandum statuimus, ut videlicet ab omnium servitiorum generibus, quorumcunque vocabulo vocitatis, exempti habeantur, iisque libertatibus omnibus, quibus ceteri kenezii hac possessione usi sunt atque utuntur, libere ipsi atque haeredes universi utantur, molendinis, silvis glandiferis atque omnibus libertatibus ab antiquo sibi donatis restitutis hisque jure ad hanc arcem debentibus utantur. In cujus rei memoriam firmiterque testimonium literas nostras sigillo nostro munitas et corroboratas dandas duximus. Datum in arce Munkács, die decima quinta mensis Martii, anno domini Millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

Nos itaque praefatas literas in omnibus punctis, clausulis et articulis, ac in omni sui parte acceptavimus et confirmavimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datae in arce nostra Munkács, die primo Januarii, anno domini Millesimo sexcentesimo decimo tertio.

(L. S.) Nicolaus Esterházy, m. p.

XVI. *Felső-monyorósi* (Kőrösfalvai) *kenézési levél.*

Nos Nicolaus Esterházy de Galantha et Ursula Dersffy de Szerdahely memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod exhibitae et praesentatae sunt nobis literae spectabilis ac magnifici domini piaae memoriae quondam Casparis Magóchy infrascriptorum eorumque successorum nominibus et in personis, supplicantes, ut easdem literas in omnibus punctis, clausulis, articulis ac in omni sui parte acceptaremus et confirmaremus. Quarum quidem literarum tenor talis est: Nos *Gasparus Magóchy* comes comitatum Thorna et de Beregh ac sacrae caesareae regiaeque majestatis consiliarius etc. Adjuk emlékeztére mindeneknek, a kiknek illik, hogy mi adtunk *Szük Istvánnak* és az ő öcsésének Szük Miklósnak, kivel egy kenyéren vagyon, *kenézést* fiuról-fiura, azon szabadságban, kivel a többi kenézek ide a munkácsi várhoz tartoznak, *megadják és fegyverekkel készek legyenek* mindenkor; más okon adtuk nekik a kenézést, hogy a Chasko erdőnek kit hívnak, falut szállítson, kinek legyen neve *Felső-Monyorós*, kinek egyfelől határa Vizniczei patak, másfelől Monyorós felől az új gyeű, harmadfelől a paszikai út, negyedfelől Homonnay-jószág; de más embernek egy talpalatnyi földét el ne vegyék; a reá szálló jobbágyoknak pedig adtunk hét esztendeig való szabadságot adófizetéstől, szolgálattól pedig három esztendeig való szabadságot; a hét esztendő eltelve pedig mind az adójukkal és mindennemű fizetéssel, szolgálattal tartozzanak ide a munkácsi várhoz; ennek bizonságára adtuk e mi levelünket, pecsétünkkel megerősítvén. Datum in arce Munkács, 30. die Julii anno 1579. Nos itaque praemissas literas in tantum in quantum in usu fuerint, in omnibus punctis, clausulis et eorum articulis acceptavimus et confirmavimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datae in arce Munkács, die 1. Januarii ao Millesimo sexcentesimo decimo tertio.

(L. S.) Nicolaus Esterházy, m. p.

Közli: LEHOCZKY TIVADAR.

SZANISZLÓ ZSIGMOND NAPLOI.

(1682—1711.)

— HATODIK KÖZLEMÉNY. —

Annus 1708. Deo volente nobis incipit.

Januarius.

Uram vigasztalj meg!

Felséges urunk kegyelmes parancsolatjából megindulván az vármegye az tasnádi mustrára, én is, cselédimet Mándokon hagyván, indultam meg.

4. Hálni Anarcsra.

5. Madára, holott mulattunk, 6. indultunk onnan.

7. Hálni Pályiban.

8. Gebére. Itt egy éczaka igen nagy kénban voltam az lábommal.

9. Találtuk elől főispán Kemény Simon uramat ő nagyságát, az vármegye felhajtására menvén, közölünk ő nagyságával egynehányon elmentek, az többivel engemet Tasnád felé küldött. Hálni Kálmándra.

10. Szent-Miklóstra.

11. Mihályfalvára. Az mustráig oda attak quartélyban, az honnan indultunk

16. Hálni Gencsre, az holott

17. méltóságos generális Károlyi Sándor uram ő nagysága kezdett az mustrához. Aranyasszék elősször mustrált, számosan voltak; azután az vármegyék mustráltak. Fejérvármegyéből és Küküllőből ketten vagy hárman voltak; Tordavármegyéből felesen mustráltunk; Kolosból senki; Dobokából kevesen; Hunyadvármegyéből egynehányan, az felettébb való árvizet okozták némelyek.

18. Érkezett az úr, főispán uram ő nagysága az elmaratt tordavármegyebeli emberekkel. Igen haragudt ő nagysága, hogy mi azelőtt való nap megmustráltunk, de méltatlan harag volt,

ő nagysága is azután reátért. Ezek is megmustráltak. -- N. b. mü Tordavármegyéből többen mustráltak, mint az hat vármegyék.

19. Indultam az nemes vármegye instantiáival Károlyban, de főispán uram ő nagyságát halasztotta méltóságos generalis uram urunk ő Felsége jövetelére. Voltam generalis urammal szemben. N. b. jó kedve volt ő nagyságának. Generalisné asszonyommal ő nagyságával eleget disputáltunk az religio dolgából. Igen értelmes úriasszony.

20. Indultam Károlyból az quartélyban. Eodem Mihályfalvára.

26. Indultam ismét Károlyban főispán uram ő nagysága parancsolatjából. Hálni Sz.-Miklóstra.

27. Károlyban. Az úr, Teleki Mihály uram impediálta az instantiák beadását, jovalván, hogy az több nemes vármegyékkel közölvén, jobb leszzen egy corpusban adni [az] instantiákat. Elég kárunkra szolgált nekünk, hogy halasztottuk.

28. Mentem ki az főispán uram ő nagysága cselédjével Börvejre; szállásom Berede Jánoshoz, igen jóféle parasztember volt.

31. Indultam főispán uram parancsolatjából Tasnádra. Hálni Gencsre.

Ez holnapban példa nélkül való árvizek és nagy sárok voltak.

Februarius.

Úristen légy velünk!

1. Érkeztem Tasnádra az úrhoz, főispán uramhoz ő nagyságához.

2. Jött be Tordavármegye zászlóstól Tasnádra.

6. Indultak be az erdélyi nemes vármegyék urunk ő Felsége parancsolatjából Károlyban. Az holott is az vár előtt, az úr csüri mellett, rendben állván, úgy várakoztunk. Az hova is délután három óra tájban, urunk ő Felsége kijöve urak s főrendek nagy comitiajával, és az nemes vármegyéket megtekintvén az holott is az mi vármegyénken kívül igen kevesen voltak az több vármegyék, -- és az közepe táján az lineának urunk paripán megállván, -- ő Felsége ellenében fő udvari-kapitány Vay Ádám uram, urunk balkeze felől generális Károlyi Sándor uram ő nagysága, -- urunk ő Felsége igen potenter perorála. Az erdélyiek részéről az urak között ott jelen voltak: Teleki Mihály uram, Kemény Simon uram ő nagysága, Csáki István, Csáki László uramék ő nagyságok. Az urunk oratiójának summája:

1) kegyelmesen veszi ő Felsége az Erdélyből kibujdosott nemesség ő Felségéhez megmutatott hűségét;

2-do) perstringálja ő Felsége az kibujdosott nemes vármegyék szófogatatlanságát, az kiknek is egynehány vershen meg

volt parancsolva, hogy mindnyájan compareáljanak, de nagyobb része absentálta magát,

3-tio) obtestálja ő Felsége jó lelkiismerettel édes Hazánk mellett való éjjeli-nappali kegyelmes forgolódását, és hogy orszá-gunkban való mostani bemenetelét az ellenségnek senki erőtlenségünknek nem tulajdoníthatja méltán, mivel ő Felsége hadakat bőségesen küldött volt, hanem némely magaelhitt embereknek tudatlanságának (értvén ezen generalis Pekri Lőrincz uramat);

4-to) nagy fájdalommal jelenti ő nagysága, hogy erdélyi fejedelmi székiiben való ülésétől fogva, mely nagy munkás volt ő Felsége édes Hazánkban levő sok és terhes fogyatkozásoknak és rendeletlenségeknek megorvaslásában: kitetszik világosan az marus-vásárhelyi gyűlésben emanált ország-articulusiból, az mely articulusoknak megtartásában senki nem munkálódott az ő Felsége akkori Hazánkból való kijövedele után, sőt az kiknek kötelességekben állott másokkal is megtartatni, azok rontották meg először is, melyet felette condolenter proponála ő Felsége; tovább azért behűnt szemmel semmiképpen ennyi sokféle exorbitantiákat ő Felsége nem nézhetvén, jelenté ő Felsége, hogy generalis inquisitiókat fog peragáltatni, és mind(e)neket adhortála ő Felsége az igazságnak kimondására, assecuralván ő Felsége mindeneket, hogy senkit ő Felsége az igazságnak kimondásáért az eddig bevött gonosz szokás szerint persecuálni senkinek nem enged;

5-to) jelenti ő Felsége azt is, hogy jóllehet ő Felsége igen jól emlékezik conditióira, melyekre az erdélyi fejedelemségre való beállításakor magát kötelezte, mely szerint is talám némelyek kívánhatnák az ő Felsége Hazánkban való bemenetelét, de mivel az két országnak ügye egybenkötöttet és egy kevés idő alatt az fenálló dolgok semmiképpen az ő Felsége bemenetelét nem engedik, az idő alatt az erdélyi hadi dolgok igazgatására denominálja ő Felsége commenderozó fő-generálisunknak cum plena authoritate tekintetes nagyságos general-marschall Károlyi Sándor uramat ő nagyságát.

Ezek után ő Felsége megfordulván, vadászni indula és senki az mi uraink között nem replicála, annakutána ugyan követe-k által ő Felsége atyai gondviselését köszönték [Szaniszló e napi bejegyzését a következő széljegyzet szegi: »Principis orationis summa«]. — Ennekutána Erőss Gábor uram az mustrához kezdett; minket, az kik Gencsnél ennekelőtte megmustráltunk volt, csak az registumból kérdezett. Mentünk vissza eodem éczaka Gencsre vármegyéstől mindnyájon.

7. Engem egynehányad magammal ismét Károlyban küldött főispán uram ő nagysága, más vármegyéből is hármat s négyet. — Eodem voltam az urunk ő Felsége asztalánál ebéden.

Válogatva külték ki az erdélyi vármegyék, nem compareált tagjai után mindenféle.

8. Ismét visszamentem Gencsre, az holott mulattak az nemes vármegyék usque ad 9-num praesentis.

10. Az nemes vármegyéknek jött orderek, hogy az úrral, főispán urammal induljanak Karasznára; meg is indultak; engemet pedig főispán uram ő nagysága az nemes vármegye instantiáival küldött Károlyban vissza m. generalis uramhoz ő nagyságához, az hova is indultam.

11. Érkeztem Károlyban.

12, 13, 14, 15. Károlyban voltam, és mivel urunk ő Felsége is ott volt, nagy szükségben voltam, piac is nem volt az eb helyen, az hol ember valamit vehetett volna. Az cancellarián nagy emberséggel voltak.

16. Lött válaszom az instantiákra valami vékony; azért nem kellett volna csak egy óráig is ott tekeregnem. Ennek oka ez, hogy mikor én akartam annakelőtte beadni, akkor megakadályoztak, — ők is úgy nyertek benne. — Eodem indultam Mándok felé. Hálni Vállajban.

17. Pályiban.

18. Érkeztem, Istennek hála, szállásomra és elhagyott cselédimet találtam тұrhető állapotban.

27. Patkóltattam meg az lovaimat.

29. El akarván indulni ezen napra virradólag Mándokról, az istállóból öt lovaimat ellopják. Mellette tartottam három szolgálmat: az lovászt Jánost, az kucsist Mártont és az béres-inast Mihályt, kiknek is meg volt szorossan töllem parancsolva, hogy az istállóban háljanak, de ők az istálló előtt az karámban háltak az átkozottak, kiknek tulajdoníthatom egészen lovaim ellopását. Ilyen boldogtalan bujdosásomban igazán nagyon megrontanak. Attam ki az nyomot az mándokiaknak, kik is vitték Pálczára, azok Jékére, azok Papra, az papiak vitték Anacsra, az anarcsiak az nyomra ki nem jöttek. — Eodem küldöttem el Jánost az lovak nyomozására.

Ez szerencsétlen holnapomnak is vége. Ez holnapban is semmi fagyja az földnek nem volt, sőt az cseresznye- és megyfák is Erdőd és Tasnád táján virágoztak.

Martius.

Uram víga(s)ztalj meg!

1. Mentem Várdára az Szabolcsvármegye gyűlésére.

2. Proponáltam az lovaim elveszését, de igen könnyen szöltak hozzá, mint olyan latorságot semmiben nem zabolázó emberek. — Eodem jöttem vissza.

3. Érkezett meg János az lókeresésből; haszontalan fáradott.

5. Indultam az generális mustrára. Ebéd Ajak; hálni Berkeszre.

6. Turában, az holott kereszteltettem meg az Jármí Miklós uram fiacskáját Szent-Iváni János praedikátor urammal; Mihály az neve.

7. Rác-Fejértóra, az hol az marháimat, Istennek hála, kár nélkül találtam. Semmit nem érthettem az lovaimek felől. Voltam vacsorán Szűnyogh György uramnál; becsülettel látott.

8. Fordultunk meg. Hálni Semjén-Petriben.

9. Küis-Létán, Bogáton, Encsencsen, Nyir-Bélteken általmenvén, hálni érkezünk Szaniszlóra. Igen jó falu; Nagy István nevű emberséges embernél volt szállásom.

10. Mentünk Mező-Petrin által Irinyben. Ott öttem ebédet. Hálni Szántóra.

11. Mentünk be Tasnádra. Semmit nem hallhattunk az vármegyék felől. Voltam vacsorán Osváth Sigmondnéval; igen jó szívvel látott szegény.

12, 13. Helyben.

14. Indultam az vármegyék eleibe. Hálni Kisfaludra; Varga Mihálynénál voltam szállva.

15. Girótra, az hol is találtuk Tordavármegyének egy részét, az felső-járásikat, kik is Máramarusból jöttek ki; elég nyomorultul voltak ott.

16, 17. Helyben.

18. Indultam vissza Tasnádra. Találtam ott főispán uramat ő nagyságát.

19. Ment főispán uram ő nagysága Máramarosban cselédihez. Eodem olyan hírt hoztak, hogy az német általjött az Meszesen. Nagy lármá volt.

20. Újjalag jött hírünk, hogy az németnek csak az portássa jött az Meszesen által, kik is Horvátiban és Krasznán égetvén, visszatértek.

21. Láttam golyát, hogy az tasnádi pusztá templumra egyedül szállott, társ nélkül. Jött szegény hozzánk!

22, 23. Mustrálták meg az nemes erdélyi vármegyéket. Az mustrán volt méltóságos generalis Károlyi Sándor uram ő nagysága fő udvari-kapitánya, Domahídi László uram; az urak, Barcsai Mihály és Ábrahám uramék is ott voltak.

25. Tesnádról (sic) az nemes vármegyéket quartélyban osztották, kit egyfelé, kit másfelé. — Én indultam az méltóságos generalishoz praedikátor Sz.-Iváni János urammal, fogarasi Ozák Márton uramékkal és két szolgálmmal. Hálni Vezendre.

26. Hálni szomszéd faluban Teremben. Várakoztam, mivel az urat minden órán várták Károlyban.

27. Mentem Kálmándra, kapitány Kárándi Mihály uramhoz.

28. Megértvén, hogy generalis uram ő nagysága két napok alatt Károlyban nem jön, indultam ő nagysága után [kihúzza : »hálni Válahra«].

29. Hálni Meggyesre.

30. Baktára, az hova estve felé érkezvén be generalis uram ő nagysága, löttem ő nagyságával szemben. Adott az ellopott lovaím felől az nemes vármegye vice-ispányira kívánatos választ.

31. Ebédre Gyulaházára. Estvére Mándokra, az holott is, Istennek hála, cselédimet találtam tűrhető állapotban.

Ezen holnapban is jó tavaszi kövér üdő járt. – Megjegyezhető Isten áldása : ezen az egész télen igen lágy, jó tavaszi üdő járt ; az marhák mind mezőre jártak ; különben, hacsak mi résziben kemény üdő lött volna is, minden marháink megholtak volna.

Aprilis.

Uramisten légy vélünk !

1. Hozattam négy ló tereh szénát.

2. Külttem Bozokiné asszonyomnak Eperjeskére, hogy az legények számára az rác-z-fejértói határon, az kik az marháim mellett vannak, vigye el.

3. Mentem az sz.-mártoni határra az juhaim nézésére. Eodem voltak az tordaiak nállam. Vártuk az szolgabíró, Jósa Istvánt és az districtualis commissariust, Csoba Sigmondot, de későn jöttek. Eodem volt ebédem nállam Lövei Sámuel, vice-kapitány ; biztatott az lovaím felől, *de félek, hogy csak magyarországi beszéd leszén.*

7. Külttem két báránt Várdára Kércsi Sándorné asszonyomnak.

9. Külttem Várdára Csoba Sigmondnak.

12. Jöttek haza az legények az rác-z-fejértói határról az marháimmal, Istennek hála tűrhető kárral.

13. Mentem Kis-Várdára az nemes vármegye gyűlésében. Megattam az generalis uram levelét az vice-ispánoknak ; olvasták el az vármegye előtt, parancsolja az úr, hogy az mándokiakkal megfizetessék az ellopott öt lovaím árát, de az tisztek praetendálván, hogy ők törvény nélkül nem cselekedhetnek, valami inquisitionnak kell lenni és 23. praesentis Tason törvényünk leszén.

15. Külttem két fekete báránt Kapócs-Apátiban vice-ispán Eördögh Dániel uramnak. — Eodem az mándoki gazdaasszony Juhász Istvánné fattyú fiával volt veszekedésem, mivel az fattyú azt mondotta, hogy az marháimnak lábokat elvagdalja.

17. Kezdett rosszul lenni az feleségem. 18, 19. rosszabbul ; hagymáz ellen valóval kenettem.

22. Indúltam Tasra az vármegye gyűlésére.

23. Délután egy óraker kezdettek az én ellopott lovaim törvényéhez: én irattam Szúnyogh István [urammal] az Kércsi Sándorné asszonyom öcsce és egyszersmind praefectussa ellenben íratott.

24. Sok írogatás után lött törvényünk: mivel az mándokiak m. generalis Károlyi Sándor uram ő nagysága egynehányszor kiadott patense szerint azon három lézzegő katonákat meg nem fogták, fizessék meg az én káromat fl. 140; fl. 37 minthogy az én szolgálai kötelességeket előttök nem viselték, úgy az mint kévántatott volna nem vigyáztak, solva(n)t fl. 37; Mándok solvat fl. 140.

25. Mentem Mándokra. Az feleségemet hasonló roszt állapotban találtam.

24. Hozták m. generalis uram ő nagysága az erdélyi consiliumból emanált commissió(já)t, hogy Kővárvidékére menjek és 300 jó kövér ökröket szedjek, párja cent. 8.

27. Indúltam Kővár felé Budai Mihály és más kárvallott emberekkel. Egyeztünk meg Lövő-Petriben. Voltam ebéden Lövei Sámuel uramnál. Igen ittas voltam.

28. Mentem Madára hálai. Ott értettem meg, hogy generalis uram ő nagysága Ócsvára érkezett.

29. Vay Abrahámnét¹⁾ temették Vajában. Olyan híreim jött, hogy generális uram ő nagysága oda jőne az temetésre, az hova én is elmentem, de ott megtudván, hogy csak az asszony ő nagysága jött el az temetésre, indúltam Ócsvára Buday uramékkal generalis uramhoz. Löttünk szemben ő nagyságával. Az hova is érkezett az asszony ő nagysága, úgymint Barkóczi Christina asszonyom édesanyja, az öreg Barkóczyné. Az úr neheztellett, hogy addig el nem mentem Kővárvidékére; méltatlan, holott Károlyban költ az commissió 6. Aprilis, én nekem hozták 24. ejusdem. Adott passust. Indúltam késő estve Küs István mészárossal és Czakó Jánossal s magam szolgáljával, Harasztosi János-sal. Éczaka érkeztünk Szamosszegre igen nagy sárban és vízben.

30. Ebédre Matócsra. Hálai Csügödre.

Vége, Istennek hála, ez holnapnak. Ez holnap is árvizekkel telyes és gyakor erőss hidegekkel.

M a j u s.

Uramisten viga(s)ztalj meg!

1. Ebédre Szatmárra. Gazdám volt margitai Varga Mihály. Hálai Szentmártonban.

2. Ebédre Apában. Hálai színérváralyai szőlőhegyekben való

¹⁾ Ibrányi Anna.

házakhoz, mivel az falu elpusztult és oda kiszorultak. Nagy panaszok volt gróf Pekri Lőrincz uramra, hogy az ősszel az hadakkal elpusztította, az mint ők mondják, mintha ellenség lőtt volna; magam is láttam az nyomát. Úgy referálták, hogy férfiaknak, asszonyoknak csak ingeket hadták meg, mindeneket felpraedáltak. Én magam írtóztam hallgatni őket. Az esketéskor, midőn urunk ő Felsege parancsolatjából köztök inquiráltak, úgy mondták: bort attak ki, hogy elvesztegetett az had 15,000 köblöt; búzát és gabonát ötezer köblöt. N. b. egy köből boron 16 iczét értenek. Ezeken kívül kimondhatatlan károkat ők így beszélték: az hol akkor az az tábor elment, egészszen elpusztultak az faluk; az melyeket magam is pusztáknak találtam.

3. Ebédre Monostorra. Estvére, Istennek hála, Hosszúfalvára. Az urat, Teleki Mihály uramat ott nem találtam, N(agy-)Bányán volt gróf Csáki László urammal. Estvére hazaérkezett.

4. Helyben voltam az úrnál. A marhák registu[m]át kiatta de pecor. 200.

5. Indultam el Hosszúfalváról. Ebédre Somkútpatakára. Sohol, csak egy faluban is, az reájok vetett ökrök készen nem volt, és az úr, Teleki uram ígreti, melyet generalis uram előtt mondott, igen heánosan esett. Kezdettem mindenfelé az ökrök után küldeni. Eodem kezdettem igen rosszul lenni az arenában.

6. Estve felé Isten jóvoltából könnyebben löttem.

7, 8. Helyben. Szerzettem 9. 47 ökröket öszve, kiket hajtattam az nagy-nyíresi határra.

9. Indultam Leményre estve felé, az hova is késő estve érkeztem. Itt is nem találtam csak egy ökröt is készen.

10. Kezdettek hajtani ökröket.

11, 12, 13. Itt is gyűtöttem öszve ökröt nro 64.

13. Indultam Berkesz felé az más szolgabíró járására. Berkeszre érkezvén, stacionak nem jóvallottam. Az honnan mentem Remetére az szolgabíróhoz, Bratan Jánoshoz. Az útban menvén hallottam, hogy Kővárban egyet löttek. Remetére be nem érkezhetem meghallom, hogy Kaczkóról [Szolnok-Doboka-megye] az német az mi kuruczinkat kinyomta; az holott ezereskapitán Rác András levén az commendó, maga mintegy hatszázad magával portára megyen, (az) Kaczkón túl az németek portássival öszvetalálkozván, ellenkezni kezdenek; felesedvén az német portássi segítsége, az kuruczokat megindítják, az kik ellenkezve nyomulván előttök, midőn az tábor meglátta volna, hogy az portásokat visszahajtják, mindjárt megszaladnak, lovakon többire az mezőn lévén és vigyázatlan, — az ki mint szaladhattott, ment mindenfelé. Ember-kárt ugyan tűrhetőképpen vallottunk, de lóból és hadi egyéb készületeiből itt egyszer az had kipusztult. N. b. Az Istennek nagy gondviselése volt rajtam,

mivel egy mélyföld, vagy legfeljebb másfél mélyföld volt az közi, az hol az marhákkal eljöttem és az rácz nyargalója melleslegt, melyben is én semmit nem tudtam. — Estve felé indultam vissza. Éczaka Somkútra; az falut pusztán találtam, az olá(h) papot későre találtam fel. Innet mentem az somkúti monoszteriará [kolostor]. Innet virradólag indultam.

14. Nagy-Nyíresen az marhákat öszveszerezvén, általhajtattam az Szamoson, magam is általmentem Monóra ebédre, az holott Balika Bágyultól ¹⁾ vöttem hitelben egy szürke paripát fl. 30, hogy ha Isten haza viszen, akkor megadom; másnak fl. 60 nem adta volna. Estvére Farkas(aszó) nevű faluban.

15. Indítottam meg az marhákat előre. Hallottam meg, hogy azon éczaka az német tábor Somkút és Törökfalva között hált. Délután lármánk volt, de Isten segítségéből innen délután két óra tájban megindultam. Hálni Borkútra [Huta]; az ökrökkel Magyaróson háltak. Eodem hallottam meg, hogy az német N.-Bányára bement.

16. Ebédre Hiripre, az hova az marhákat elhajtották, Istennek hála kár nélkül. Hallottam, hogy tegnap Sikárlóig ment az rácz, sok embereket vágott és sok futott szekereket hajtott vissza. Hálni Madarászra.

17. Gelyvásra [Gilvács]

19 [korábban 18]. Az marhákat, numero 111, ott hattam (az ökröket). Mentem Károlyban. Löttem szemben méltóságos gen(e)ralis urammal; ebéden ott voltam. Eodem hálni Terebben [Mező-Terem].

20. Mentem Szántóra, az holott találtam az erdélyi urakat: Barcsai Mihály, Barcsai Abrahám és Thoroczka István uramkat. Eodem ott voltam.

21. Ebédre Tasnádra Osvátnéhez, az holott voltam ebéden; Roxáni, a veji vendéglett. Estvére Majtinhoz.

22. Az hova hajtattam az ökröket és attam számban perceptor Koncz Boldisár uramnak numero 110; egyet magam számára hajtattam haza. (22.) Eodem indultam, Isten segítségéből az quartély felé. Hálni Sz.-Mártonban.

23. Mándokra az quartélyban, az holott -- dücsösség Istennek -- feleségemet, az kit is elmenetelemkor csaknem halálán hattam, találtam tűrhető egészségben. Uram legyen dücsösség az te nevednek. Hallottam meg, hogy Szúnyogh István az ellopott

¹⁾ A magyaros kiejtés szerint írt *bágyul* az oláh *bade* = bátya, némelyütt használt, bizalmasabb, kényeztető alakja (*bágyule* = *badule*) s anyyi, mint bátyó, bátyácska. Szaniszló is valószínűleg ebben az értelemben használja; habár lehetséges, hogy az idősebb Balikának a Bágyul szólítási czím utóbb mintegy keresztnévé vált.

lovaimért való rancorából két szolgabírákkal Dombrádra íratott. En Istenem, tekints(d) meg méltatlan szenvedésimet.

24. Jött hozzám Polcz János inspector, és referálta, hogy vice-ispán Zoltán Jósá uram mándoki quartélyomban meghagyott; Bagamérit Dombrádra [az ige kimaradt]. Testimonialist is extraháltam tőlle. — Írtak. Sok tökéletlenséget és háladat-lanságot ismertem ezen materiában némely emberekben. De ám legyen!

25. Kültem Jánost méltóságos generalis uramhoz Károlyban az quartély felől. — Eodem vöttem számban, Istennek hála, kevés juhaimat major Demetertől ¹⁾).

29. Jött vissza János; hozott kívánatos választ méltóságos generalis uramtól ő nagyságától.

30, 31. Helyben.

Vége, Istennek hála, ez holnapnak. Felette nagy szárazság volt.

J u n i u s.

Domine venias in adjutorium meum!

1, 2, 3. Helyben. 3. Kültem Almásit az tasi gyűlésben.

4. Jött haza és referálta, az vármegye mely nagy confusióban volt az generalis uram levele miatt, melyet mellettem írt, de kivált Szúnyogh István, ki is orezátlánul implorálta az vármegyétől, hogy mellette írjanak az m. generálisnak rej(i)cialván minden vétket praedikátor Szent-Iváni János uramra, hogy ő kegyelme kívánt volna és serio sollicitált más quartélyt, de az mind hamisság volt.

5. Indultam az táborban. Ebédre Lövé-Petriben, magammal viven az tordai hóhért Mihókot cselédestől generalis uram parancsolatjából. Hálai Pályiban.

6. Domahidára hálai.

7. Ott költöztünk által az Krasznán, az lovakat csónak mellett úsztatván. Eodem Szatmárra, általmenvén az táboron. Szállásom margitai Varga Mihálynál. Eodem érkeztek oda az szabolcsvármegyei követek generalis uramhoz.

8. Jelentettem be generalis uramnak, hogy az hóhért elhoztam. Mentem ki Szatmár mellett való táborban.

9. Mentem az urakhoz, Barcsay Ábrahám és Thoroczky István uramékhoz. Löttem szemben az generalis uram secretariussa, Varasdi István uram előtt az szabolcsvármegyei követekkel; eleget disputáltak. Lött az generális uram resolútiója: hogy ha Mándok annyéra aggraváltatott, nekem assignáljanak bátor-ságos és marháimra alkalmas quartélyt.

¹⁾ Huszonegy sor. Kihagytam.

10 [korábban 9]. Praedikállott Szent-Iváni uram az táboron.

11. Indultam Isten kegyelméből Kővár felé az restantia 90 ökrök után. Eodem hálni Patóházára [kihuzva: »Petóházára«].

12. Ebédre az apai szőlőhegyben. Hálni az színér-váralyai szőlőhegyre, mivel az falukból az szőlőkben levő házakban költöztek ki.

13. Hálni Koltóra.

14. Ebédre Kővárban vice-kapitány Keczei István uramnál. Hálni Kovásra.

15. Ebédre Korulyára [Karulya]. az hol is subsistálni kell.

22. Végeztem el Isten kegyelméből az ökrök öszvegyütését.

23. Indultam ki Karulyáról. Ebédre Kovásra.

25. Isten jóvoltából indítottam meg az ökröket nro 89.

Hálni Erdő-Szadára. Az Szamoson nehezen hajtathattam által az ökröket.

26. Ebédre Hiripre. Hálni Madarászra.

28. Ebéd előtt Majtinhoz. Ott nem találtam Koncz Boldisárt, kellett várakoznom; jött cselédihez késő estve.

29. Attam be Isten kegyelméből az ökröket két versben, egyezer 22. Maji nro 110, és most nro 89, in summa nro 199; egy quietantiát vöttem róllak. — Eodem hálni Sz.-Mártonban.

30. Ebédre Dobosra. Estvére Mándokra, Istennek hála; cselédimet találtam türhető állapotban.

Ez holnapnak első két hete szárazzabb volt, de annakutána mind pá(s)zmás záporosóvel telyes.

Julius.

Uram légy segítségem!

17. Junii [tehát karulyai tartózkodása alatt]. Voltam Nagy-Bányán. Elég panaszok volt az német felerése miatt; sok szü(s)zeket és asszonyokat szeplősítettek, némelyeknek minden javait elvötték, kívül Nagy-Bányán embereket is vágták. — Jöttem vissza Karulyára. Az eső mind vert. — Eodem ütött meg az menkö Remetén az szolgabíró, Bradán János háza mellett egy küs házat, benne lévő egy jobbágya, jó iffiú legény fiával, megholt, az ház elégett, egy hajadon férhezmenő leánya is holtszám-ban maradott. Uram Jézus ne hagyj!

1. Julii. Igen beteg voltam nagy forróságban.

2. Jobban kezdettem, Istennek hála, lenni.

3. Igen betegen indultam az kárászi (vármegye) gyűlésében az nemes, vármegyének, kivált az quartély miatt.

4. Alott be az vármegye gyűlése, az holott is az vármegyének sok bajos dolgai forgottak. Délután proponáltam, hogy az mint ennekelőtte két hetekkel az nemes ország dolgában távul levén, az várdai gyűlésben nekem új quartélyt: Bezdédet, Tusért,

Comorót atták, azokkal contentus az határoknak szűk volta miatt nem lehetek; méltóságos generalis uram ő excellentiája parancsolatja azt tartja, magamnak, marháimnak bátorságos és alkalmas quartélyt adjanak; különben is az bezdédi quartélyos táborban vagyok, hogy turbálhassam, hozzám nem fér, — hanem csak más quartélyt kívánok. Sokat koczódván az vármegye-beliek, végre concludálnak, hogy minthogy az nemes vármegye egyező akarathól attá azt az quartélyt, egyczeri végezéseket nem bontogathatják. Nagy Miklósné, az quartélyos Vallancs Márton húga is eleget instála, hogy ő az bezdédi quartélyból hűtíre ki nem megyen, — de az vármegye csak nem hajtott arra semmit, sőt megparancsolta Polos Jánosnak, az vármegye részéről való commissariusnak, hogy ha szép szerint ki nem megyen, hányassa ki. N. b. Hogy engem Bezdére írtak és Vallancs Mártont onnan Benkre, Polos János tökéletlensége miatt lött. Ez az ember nem hogy használt volna az nemes vármegye bujdosó tagjainak, sőt sokat ártott; veszedelmes, haszontalan, rossz ember. — Gondemindultam vissza. Hálni Anacsra.

5. Vissza Mándokra.

6. Kezdettem Mándokon az conscriptióhoz, az méltóságos generalis parancsolatjából, én lévén nemes Erdélyországa részéről az Szabolcsvármegyében quartélyban levő erdélyiek conscriptiójára deputálva, az commissariatus részéről Medővári Gábor uram.

7. Indultam ki Mándokról cselédestől. Szállottam be egy küsed nyomorúlt házban, egy vén ember feleségéstől lakván benne; az ember neve Nagy András.

8. Mentem Litkére az conscriptióra. Eodem vissza Bezdére. N. b. volt nagy bajom Vallancs Márton húga, Nagy Miklósnéval; sokat alkalmatlankodott, bestelenkedett ellenem az rossz asszony, mintha én löttem volna oka az quartély változásának, holott akkor Kővárvidéken voltam; hallotta az vármegye gyűlésén, micsoda szívesen kívántam volna megmaradni, — de lelke ismereti ellen mégis sokat locsogott az rossz asszony. Sok ártatlan szenvedésem ezen bujdosásomban tekints(d) meg Istenem és eléged meg!

9. Helyben.

10. Indultam az conscriptióra. Hálni Papra.

11. Ebédre Székelyben vice-ispán Zoltán Jósá uramhoz, az holott találtam conscriptor társomat, Medővári Gábor urat.

12. Mentünk Kékre. Onnan hálni Bogdánra; vacsorán szolgabíró Bogdáni György uramnál.

13. Kemecsére. Ott öttük meg az szolgabíró Kemecsei Ferencz panaszos bárányát. Megjegyezhető dolog (a) magyarországi uraknak sok kérkedsége; az többi között azzal dicsekettek, hogy nállok az szolgabíró tehetőssebb ember, mint nálunk az

vice-ispán ; az ugyan valahol megeshetik, de Kemecsei uram igen szegény-legény, négy ökröcskéje, vagy két tehene, háza mint nálunk valami alávalóól.

14. Bülyben.

15. Balsára.

16. Nyíregyházára.

17. Orosra. Ezek mind veszedelmes, rossz helyek ; határok meglehetős, marhácskájok is van, külömben igen szegény emberek.

18. Rác-Fejértóra. Ebédre Medővári Gábor uramnál. Megbetegedett az szegény Budai Mihály az sárgaságban.

19. Ugyanott megkönnyebedett Budai.

20. Indultunk onnét. Jöttünk ebédre Kállóra ; estvére Kis-Létára.

21. Helyben.

22. Indultunk ebédre Ó-Fejértóra ; estvére Lórántházára.

23. Vajára.

24. Helyben.

25. Mentünk Pályiban. Ott purizáltuk az conscriptiót 26, 27, 28. helyben.

29 [korábban 28]. Indultam, Istennek hála, az quartély felé Medővári Gábor urammal, kit is districtualis fő-commissarius Eötves Miklós uram küldött, hogy az mándokiakkal az lovaim áráról contentáljon. Eodem Mándokra, onnan Bezdédre. — Találtam, Istennek hála cselédimet jó egészségben.

30. Mentem Mándokra. Küldett Kércsi Sándorné Medővári uramnak egy levelet, melyben írja, hogy az lovak nyomát két faluk nem jól hordozták, kiket törvénynyel keres, és addig az mándokiak ne fizessenek, azt végezte az nemes vármegye, és így megakadályozott az executió dolgában, ha ugyan az vármegye azt végezte. Megjegyezheti akárki, minemű igasság folyjon Magyarországon ! In Aprili úgy deliberáltak, hogy ad 1-mum Maji fizessék meg az lovak árát, most már in Julio azt végezni, ne fizessenek addig, míg az két faluk között az nyom hordozás végett el nem igazodik dolgok ect. !

31. Vége ez holnapnak Istennek hála.

A u g u s t u s.

Domine ne me derelinquas, auxiliare in angustiiis meis !

5. Indultam az (az) n. vármegye gyűlésére Kérésre. — Hálni Kárászbán.

6. Jó reggel, Isten segítségéből, Kérésre. Az hova is érkezén, districtualis fő-commissarius Eötves Miklós uram ő kegyelmével közöltem újjalag az mándokiakkal való dolgomat. Bemenén az vármegye közzé, ő kegyelme elérőzta, én is proponáltam

ott. Szűnyogh hazugságban maradt, mivel az nemes vármegye nem deliberált ut supra, hogy ne fizessenek, míg némely falukkal az nyomot el nem igazítja. Kércsiné asszonyom nevével ő írta volt az levelet. Azért az vármegye executornak denominálta Jékei Péter uramat, az substitutus-szolgabíró, hogy ha intra 15-tum meg nem fizetnek, executione mediante contentáljanak. — Ugyanott hallottam, hogy Erdélyben az német az magyar tábor felé indult és Szamosfalvától generalis Károlyi Sándor uram ő nagysága az táborral Torda felé indult az Keresztesre.

12 [korábban 13]. Hallottam meg, hogy az magyar táborn, Trincsinél az német igen megverte annyéra, hogy az gyalogja, úgymint 5000, nagyobbara odaveszett volna [széljegyzet: »volt ez harcz 3. Augusti«]. Urísten, ne hagyj minket az mi reméltelenségünkben, szokott nagy kegyelmességed szerint víga(s)ztalj meg!

13 [korábban 14]. Mentem Pálczára az nemes vármegye gyűlésére, az holott Krucsai Márton uram szabolcsvármegyei főispánságra installálta Sennyei István uramat ő nagyságát. Az holott is (az) szegény bujdosók elég alkalmatlan dolgokat hallottuk, melyből unalmas tartásunkat világosan általláttuk. Uramisten, adj [add] meg szegény-fejünknek édes országunkat, mutass uram útát az szabadulásra! — Ugyanitt világosabban hallottam az trincseni veszedelmünket. Sőt urunk ő Felsege is nagy periculumban forgott, az ló elesvén ő Felsege alatt, az ló mindjárt megholt, alig kaphatták el az ellenség közzül. Uramisten, víga(s)ztalj meg!

16. Kültek az mándokiak két embert békesség-járni.

22. Úgy(an)az mándokiak dolga végett jöttem hozzám az n. vármegye szolgabírája Jósa István, esküdtje Apagyi Sigmond és Jékei Péter, és ezfelett három mándoki paraszt emberek, az kikkel kellett megbékéllenem in fl. 90 fejr-pénzben. Sok okokra nézve kellett ennyire leszállanom; az többi között: 1.) előttem viseltem az én bujdosó állapotomat, és ellenben az itt levő sok gonosz embereket; 2.) ha executióra mentem volna, nem egyebet, hanem valami rossz marhákat becsültek volna, most pedig az marhának semmi becsűje nincsen. Tartattam attól is, hogy valami rézpénzt hánnak réám, és az gyűlölség csak fennmarad ect. N. b. Az ittvaló emberek tökéletlen, szemtelen voltak! Az békességben azt ígérték, hogy sem aranyat, sem tallért nem adnak, — de tökéletlen emberek, többire mind fél-tallérakat attak. Az nemesembere is ezen földnek egy pórá(c)zon foly többire az parasztokkal. Patientia, patientia!

31. Kültem az várdai sokadalomban az legényeknek szűrőket venni.

Vége, Istennek hála, ez félelemmel telyes holnapnak. Ez holnapban igen melegek jártak egészszsen.

September.

Domine propter tuam misericordiam adsis nobis!

4. Gyűtöttek az legények két szekér szénára valót.

5. Indultam méltóságos generalis uramhoz Károlyban. -- Eodem érkeztem Pályiban, az holott megtuttam, hogy méltóságos generalis uram Károlyban nincsen, indult urunkhoz ő Felségéhez.

6. Vissza, Istennek hála. -- Eodem indult az feleségem az ungvári sokadalomban.

7. Jött haza.

9. Hozott Vallancs Márton egy levelet Dűcső-Szentmártoni Balogh Zsigmond uramtól az táboron levő erdélyi nemes vármegyék nevével, melyért

14. Gyűltünk, az kik itt az quartélyokban voltunk, Ajakra. N. b. Embertelenkedett velem Vallancs Márton az bezdédi quartélyért; elég tökéletlenséget fogott reám, hogy én ajándékot attam, hogy ide Bezdedre írjanak, az melyet erőss hűttel is confirmált. Ha valaha hamis hűt volt, hamis hűt az. Úristen tekints(d) meg az én sok méltatlan szenvedésimet azoktól kivált, az kikkel sok jót töttem! -- Választották Nemes Pétert és Polos Jánost udvarnál lévő méltóságos főispánunkhoz ő nagyságához bizonyos dolgokért, jöllehet nekem arra kedvem nem volt, hogy (az) kölcsönpénzt pro modo kérjenek, levén urunknak ő Felségének most terhes országos dolgai és szükségai. Megvállik, micsoda vége leszen.

20. Indultam méltóságos generalis uramhoz Károlyban. --

21. Ebédre Csonalosra [Csanáros]. Eodem Károlyban.

22. Löttem szemben m. generalis urammal. Beszélte meg ő nagysága Erdélyben való járását és jelentette urunk ő Felsége egész resolútióját Erdélyben való menetelre, parancsolta az táborban való felülését. Gyülekeznünk kell Szatmárhoz. Indultam az quartély felé; estvére Dobosra. Eodem voltunk ebéden Ecsedben.

23. Erkeztem az quartélyban idején. Találtam betegen küsfiamat Albertet, az ki is 17. praesentis kezdett betegülni. -- Hallottam ez útamban, hogy az jesuiták hadát, kiket ellenünk gyűtöttek, az kuruczok megverték, 13 zászlókat vittek Egerben urunkhoz. Zászlójokra egyfelől volt írva: »Pro Caesare et patria«, másfelől: »Ladislau Sz. Iváni, Suae Majestatis Consiliarius intimus, Belli Commissarius, Camerae Scepusiensis Administrator.« Uram szégyeníts(d) meg őket! -- Hallottam azt is, hogy az Dunán-túl, Simon-Tornya táján ezer gyalogot, 2000 rączot, kikkel is munitió is volt, Bezerédiék (Balogh Adámék) felverték, 17 zászlót kültek Egerben. Ha úgy van, igen jól van.

26. Kezdettem rosszul lenni az kö(s)zvényben, estem fekünni; előszször is az ballábamban az bokámban állott, harmadnap

mulva az jobblábamban is általment, lábaimat mind az két térdemben megjárta; irtózatoss nagy kénben voltam, kívált két hétig.

27, 28, 29, 30.

Vége, Istennek hála, ez holnapnak is. Ezen holnapban sokféle búsulásim és méltatlan szenvedésim voltak.

O c t ó b e r.

Uram tekints reám ect!

2. Külttem el Jánost ¹⁾ Szatmárhoz, hogy már urunk ő Felsége oda megyen, és ott bizonyos gyűlés is leszen, kévált az erdélyi dolgokról való tracta. Kis is másfél hétig heában oda járt, mivel urunk ő Felsége Károlyban subsistált.

20. Is(z)mét elkültem.

22. Kezdett, Isten kegyelméből az kö(s)zvény tágitani.

25. Kezdettem az házban pálczán czib(b)ikelni.

27. Délután az mándoki Ligeten az juhaim kétfelé szakadván, mivel az pakulár egyedül volt, nem hírt véllek, nagyobb része másfelé szakadott, az hova az major is elérkezvén, az pakulár eleget futkározott, de reája nem talált; az farkas reájok ütven, jobban elszéle(s)ztette; az maradék juhokkal az major estve haza jött, de nekem akkor hírt nem attak, ha megtudhattam volna, szép holdvilág lévén, az legényekben elküldvén, annyi kárt nem vallottam volna.

28. Reggel adván hírt, mindjárt három legényeket elkültem, az kik is imitt-amott reáakadtak; sokat vert le az farkas, de Isten áldása, hogy több farkas reá nem akadt oly hosszú éczaka. Elevenységben az enyimben hatot értek farkasmartát, az többit halva, szagatva. Megolvasván az juhokat, találtam az juhaimnak héát numero 16.

29. Volt nállam vice-ispánné, Eördögh Dánielné asszonyom, nagyobbik leányával Rexanéval. ²⁾ Elég vígan voltak az enyémből.

30, 31.

Vége, Istennek hála ez bujdosó holnapnak. Uram ne hagyj!

N o v e m b e r.

Uram Jesus ne hagyj!

2. Fizettem meg az pakulárnak. ³⁾

13. Betegedett meg az feleségem. Uram ne hadd el!

18. Jött levelem és commissióm udvartól az conscriptió iránt.

21. Vált halálra az édes feleségem. Búcsúzott mindenektől.

¹⁾ Valószínűleg Bagaméri János; cselédlegény bizonyára nem.

²⁾ Roxane.

³⁾ Húsz sor. Kihagytam.

Nagy lelki bátorságban volt, híván segítségül ottan-ottan az ő Istenét és Christussát.

22. Holt meg az én kedvem kereső, édes feleségem, minek-utána éltünk együtt annos 25, életének 42. esztendejében. Kinek az Isten irgalmazzon, engemet az én erőtlenségemben erősítsen ect.!

24. Töttem koporsóban elég tisztességes frequentiában. Vitettem az bezdédi templumban és ad conservandum ott tétettem le. Segílj Uramisten jó szándékomban!

25. Jött Bezdedre az n. vármegye deputatussa és adjunctussa, Jákei Péter uram.

26. Indultam ő kegyelmével az conscriptióra, Isten segítségéből. — Eodem es(t)vére Sz.-Mártonban.

27. Pálczára.

28. Ibidem.

29. Kis-Varsányban.

30. Pályiban.

Vége ez holnapnak, mely is életemig való szomorúságot hozott. Uramisten, szüntesd meg az te ítéletedet!

D e c e m b e r.

Uram segíts és víga(s)ztalj meg!

1. Madára.

2. Baktára.

3. O-Fejértóra.

4. Bátorban.

5. Petriben.

6. Napkorra.

7. Ibidem.

8. Kemecsére.

9, 10. Ibidem.

11. Patrohára.

12. Anarcsra.

13. Litkére. — Eodem az szállásomra, Isten segítségéből, Bezdedre. Találtam árva cselédimet jó egészségben, dűcsősség Istennek.

14, 15. Helyben.

16 [korábban 15]. Indultam az nemes ország gyűlésében Patakra. Eodem hálni Dögében.

17. Leányvárnál általmenvén az Tiszán t. Tornyai György, Jákei Péter és Kőrödi Sámuel uramékkal, én Tornyai urammal kocsin mentem. Háltunk Szeredahelyen innen egy jó mélyfölddel, Lácza nevű faluban.

18. Háltunk Szeredahelyt. Itt az Bocskaiaknak szép kastélyok vagyon, most Sós János bírja.

19. Érkeztünk, Isten segítségéből, Patakra; szállottunk Küs-Patakra. Eodem szemben voltam secretarius Pungrácz [Pongrácz] György urammal.

20. Mentünk secretarius urammal méltóságos generális Károly(i) Sándor uramhoz ő nagyságához; nézte meg az conscriptiót, halasztott ő nagysága urunkra ő Felségére. Felmentünk palotára mind, egész 12 óráig benvaló tracta volt; 12 óraker ment urunk ő Felsége méltóságos fő-generális Bercsényi Miklós uramhoz ő excellentiájához ebédre.

21. Jó reggel ismét secretarius urammal mentünk palotára. Bekérte urunk ő Felsége az conscriptiót; halasztott ő Felsége első szállásra. -- Eodem indult ő Felsége elég pompával Munkács felé. N. b. Az mint intézhettem, ez az Patak jó erősség volt igen, de az német igen elrontotta volt sok helyet az falát felhánytatván, az bástyáit penig többire egészszen felvettette, megbecsülhetetlen kárt tött. — Mi is indultunk vissza. Hálni Király-Helmecze; ez nap mivel vert az eső bennünket, késő éczaka érkeztünk oda. Itt felkelvén éjfél után hamar, mentünk Bocskára, az holott urunk ő Felsége az conscriptiót bevétette és elbocsátott, bízván minden dolgokat méltóságos generális Károlyi Sándor uramra ő nagyságára.

22. Innét indultunk meg reggel. Hálni Dögében.

23. Érkeztem szállásomra Bezdédre, Istennek hála. Találtam cselédimet tűrhető állapotban.

18. Decembris az Dunán-túl lévő hadak közt brigadéras [brigadéros] lovas ezeres-főkapitány Bezerédi Imrének, vicekapitányának, Ratka Ádámnak Patakon hóhér által fejek vétezik, mivel árúltatásban találtattak volt. Az fő-strásamesternek, Szegedi Ignátnak [Ignácznak] gróf Bercsényi Miklósné asszonyon ő nagysága gratiát nyert. Híres vitézek voltak mindhármán, kivált Bezerédi, próbált, nagyhírű vitéz ember volt, ki is ezen revolutióban capráron [kápláron] felyül való német tisztet 72 ölt meg együtt és másutt. [Széljegyzet: »N. b.«]

27. Fogadtam béreseket az jövő esztendőre az tavalyiakat: Sarkadi Gergelyt, Balogh Jánost és Sz.-Királyi Mihályt, kucsisnak ugyan az tavalyit, nagy-sinki Patolcz Mártont.

28, 29, 30, 31.

Vége, Isten kegyelméből ezen 1708. esztendőnek, az melyben bujdosásomban az jó Isten sokféle ítéletivel látogatott, de mégis életemet ő felsége ingyen való kegyelméből szegény árváimmal megtartotta. Uram, szüinjék meg az te ítéleted szerelmes fiad kedvéért!

Közli: TORMA KÁROLY.

OKLEVELEK TELEKI MIHÁLY

ÉS A BUJDOSÓK

DIPLOMACZIAI ALKUDOZÁSAINAK TÖRTÉNETÉHEZ.

(1675—1685.)

(A gróf Teleki-család maros-vásárhelyi levéltárából.)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A Tört. Tár 1883-iki I. füzetében megjelentek Absolon Dániel követjelentései. Már ezek is sok új adatot hoztak napfényre a bujdosók diplomáciai alkudozásairól, de korántsem merítették mindazt ki, mi a gróf Teleki-család maros-vásárhelyi levéltárában erre vonatkozó őriztetik. Az alább közlendő leveleknek legalább egy része, legalább bizonyos tekintetben ahoz csatlakozik: nagyobb része azonban mintegy folytatását képezi az alkudozások történetének, ott, a hol Absolon levelezése megszakad.

A bujdosók történetének megítélésében történetírásunk nem volt eddigelé kellőleg tájékozva, s annak a külföldhöz való viszonyát ferdén fogta fel — azért, mert nem volt a tájékoztató adatok birtokában. Hogy az alább közlendő levelek minden kételyt eloszlatnának, minden homályos pontot felderítenének, távolról sem merem állítani; — de hogy a kérdés tisztázásához hatalmas adalékkal járulnak, azt bizonyosra veszem.

Épen azért úgy hiszem, hogy azoknak, kik e kor történetével foglalkoznak, hasznos szolgálatot teszek.

Csak azt jegyzem meg, hogy mindazon levél, mely alatt nincs megjegyzés, eredetiről vétetett, valamint hogy a melyik alatt nem áll a külczím, annak borítékja elveszett.

A dült betűkkel szedettek pedig titkos jegyekkel vannak írva.

I. 1675. február 11.

Magnitice et Generose Domine.

Quod meo nomine Nobilis iste Celsissimo Transilvaniae Principi proponat, ita prosperum et aequum negotium est, et animi sui super hoc intentio tanto honore tantaque benedictione Celsitudinem Suam cumulabit, ut non est quod dubitem, quin illud benignissime accipiat, nec minus quin etiam Generositas Vestra approbet, et gaudens iuuet quantum poterit, ut feliciter succedat. Cui negotio si Celsissimus Transilvaniae Princeps faverit, successus a bonis omnibus optatus erit haud dubius. Sicut ergo Generositas Vestra consiliorum et secretorum Celsitudinis Suae particeps est, ita maxime erit particeps in benemerendo Christianissimo Galliarum Rege Domino meo, quem certiore faciam de applicationibus omnibus et officiis, quae nomine eius per ipsum Nobilem a Generositate Vestra peto. Christianissimi Regis animum charius quam meae literae ipse coram exponet, quippe perfecte instructus. Nihil aliud mihi optandum superest, nisi rogare Generositatem Vestram, ut illi plene fidem adhibeat, et me credat.

Magnificae Generositatis Vestrae

Ad omnia officia paratissimum Servitorem
De Forbin Episcopum Massiliensem, in
Polonia extra ordinem legatum.

Datae Jauarouiae in Russia 11-a Februarii 1675.

Kivül: Magnifico ac Generoso Dno Dno Michaeli Teleki de Seyk, ab intimis Consiliis Celsissimi Principis Transylvaniae Comiti Supremo Comitatum Thordensis Maramarosiensisque, et Arcium Husto et Kőwar gubernatori, districtusque earundem et praesidiorum in eis locorum generali.

II. 1675. ápril 4.

Spectabilis et Magnifice Domine.

Literas Spectabilis et Magnificae Dominationis Vestrae debito honore accepi, oralemque harum exhibitoris informationem intellexi. Cum ipse oretenus etiam Spectabili et Magnificae Dominationi Vestrae referet, quid ex audiuerit, super ea omnia, quae mihi exposuit, superuacaneum foret fusius hic me declarare. Quapropter sufficet gratias quam maximas Spectabili et Magnificae Dominationi Vestrae agere, pro ea, quam mihi contestari voluit benevolentiam et humanitatem; vtinam daret se occasio etiam referendi; certe nullam unquam me praetermissuram quaeso velit adductum esse, meque felicem reputauero, si tanti nominis tantaeque famae et mentis viro, secundiorique fortuna dignissimo inseruire possem. Interea Spectabilem et Magnificam Domina-

tionem Vestram diuinae protectioni commendo, maneoque cum sincero affectu et singulari cultu et observantia

Spectabilis et Magnificae Dominationis Vestrae

ad servitia paratissimus

Du Fresne.

Datum in Segeswar die 4-a Aprilis 1675.

III. 1675. ápril 23.

Magnifice Domine.

Quamplurimum debebo Magnificentiae Vestrae, si placeat, ut mihi in hesterna conferentia promisit, Celsissimo Principi in memoriam reuocare, me ab Excellentissimo Domino Galliae in Polonia legato extraordinario expeditum esse ad Celsitudinem Suam, ut nomine Christianissimi Regis certam et fundamentalem Vngariae et praesertim Dominorum Exulum rerum informationem haberem, resciremque, quo animo et affectu erga ipsos exules esset Celsitudo Sua, vtrum vellet et posset ipsos iuuare, in qua forma, et quibus mediis, sine laesione Ottomanicae Portae, nec non etiam, ut Celsitudinem suam rogarem, eadem qua huc usque ipsos exules prosecuta est gratia et benignitate prosequi, seque de vltioribus modalitatibus ipsorum respromouendi declarare dignetur.

Rogo etiam quam enixe Celsitudinem Suam, cum Dominis Vngaris legatis, qui huc venerunt, colloquendi facultatem concedere velit, cum in mandatis habeam haec negotia non tractare sine participatione et consensu Celsitudinis Suae, tamquam Ungarorum maioris et patroni. Rogabo denique per Magnificentiam Vestram Celsitudinem Suam, si necessitas postulauerit, ut me conferam ad Ottomanicam Portam, velit saluum conductum indulgere, pro maiori itineris mei securitate et facultate.

Super haec omnia favorabilem Celsitudinis Suae declarationem eo confidentius spero et expecto, quod in eo non solum de tota Vngarica gente, sed de Christianissimo Rege demerebitur Celsitudo Sua. Quaeso itaque Magnificentiam Vestram, velit mihi procurare Celsitudinis Suae responsum; meque interim credat esse realiter et sincere

Magnifice Domine

paratissimum servitorem

Du Fresne.

Die 23-a Aprilis 1675.

IV. 1675. június 4.

Spectabilis ac Generose Domine, Domine mihi obseruandissime.

Epistolam, qua me *Celsissimus dominus* 45 35 decoravit,

et vestram eodem tempore exaratam simul accepi. Ex utraque summa cum voluptate didisci, et praesertim ex Domini *du Fresne* ore et relatione, *Celsitudinis Suae* laudabilem et generosam intentionem erga *dominos ex Hungaria* tam *inique exules*, vestrum quoque pro *publicae rei* bono zelum et in domini *mei Regis* desiderio amplectendo *promptitudinem*. Nihil omnino me latet eorum, quae ad tam gloriosum *consilium contulerit* Spectabilis Dominatio Vestra, et quanta ei in illo assignanda pars sit, qua tantopere sibi *Regem Galliae* demerebitur, qui nimirum summopere exoptat *oppressorum inivste* tam egregiorum uirorum in pristinum decus *restitutionem* et ad omnes *Hungaros* pertinentium *immunitatum tuitionem*, vt *Regem Galliae* de singulis celeriter certum facerem et de *auxilii*, quo Domini *illi indigent*, *urgenti necessitate cursorem* statim ad ipsum data opera proficisci iussi. Ideo *in dubium revocare non debent*, quin breui *agnoscant se adiutos* fore. Pro negotio illo tam studiose a Spectabili Dominatione Vestra promotum et perducto ad bonum illum, quem mihi Dominus *du Fresne* retulit, statum labore vestro et cura, Regis Galliae grati animi luculenta signa ad ipsam cito peruentura persuasum ei omnino sit. Ego uero nihil eorum *reticui*, quae demonstrare eximias vestras dotes ualeant, et unice directam ad eam rem fouendam mentis vestrae uim zelumque *pro patri ac libertate indefessum*, nulla opus est exhortatione mea, ut ipsa in tam *salutari consilio* perseueret immota, et *Celsitudinem suam* in iisdem, quos insinuauit Spectabilis Dominatio Vestra, *sensibus* foueat. Dominis vero *Hungaris* animos addere et in *decoro proposito* fortiter *assumendo* erigere et confirmare Spectabilis Dominatio Vestra sedulo haud dubie procurabit, per tam *potentis auxilii* vicinam adeo spem et per praesentem *opportunitatem*, e qua fructum percipere *illorum adeo intersit*. Haec ego modo respondere possum iis, quae continentur in epistola, qua me honestauit Spectabilis Dominatio Vestra, et ad *ichnographiam* iam nobis a Domino *du Fresne* exhibitam ultima *Regis mei* mandata expectando, quae omnia intentioni vestrae conformia *futura esse autumo*, *Celsitudini Suae* uenerationem et obsequium ut Spectabilis Dominatio Vestra *deferre me omnino velit*, etiam atque etiam rogo, et me semper credat

Spectabilis ac Generosae Dominationis Vestrae

Seruitor paratissimus

T. de Forbin de Janson Episcopus Masiliensis et regis christianissimi extra ordinem in Polonia legatus.

Datum Jauaroniae 4-a Junii 1675.

V. 1675. július 21.

Magnifice Domine Domine mihi observandissime.

Non licuit per valetudinem meam statim post reditum Magnificentiae Vestrae scribere, meamque ipsemet observantiam contestari. Sed non defui meo erga se officio promissaeque fidei in relationibus meis tam ad Excellentissimum Dominum legatum quam ad aulam, vbi nihil ignorare volui de omnibus, quae expertus sum, officiis ex parte Magnificentiae Vestrae. Gratias ago habeoque amplissimas pro noua beneuolentiae suae testificatione, rogoque velit eadem semper me prosequi, nec dubitare vnquam me ex corde singularique cultu esse

Magnificentiae Vestrae

observantissimum seruitorem
Du Fresne.

Datum Jaroslaviae die 21. Julii 1675.

VI. 1675. július 21.

Spectabilis ac generose Domine Domine mihi confidentissime.

Quanquam in dies spero *serenissimi Regis Galliae Domini mei clementissimi responsum in relationem*, quam illi *misi de itinere domini du Fresne in Transylvaniam*, non differam tamen cursorem vestrum remittere, qui mihi literas tradidit, quas Spectabilis Dominatio Vestra quarta huius mensis ad me scribere dignata est; quem non diutius detinebo, ut maturius clauem chiffrae accipiat, unde literas, quas antea miseram, facillime explicet; ad quas priores literas nihil mihi est quod addam, donec *mandata suae Maiestatis* acceperim, quae *propitia fore non dubito*, quae ubi ad me peruenerint, statim per cursorem spectabili Dominationi Vestrae significabo. Interim non est, quod dubitet Spectabilis Dominatio Vestra, quin omnem curam et diligentiam contulerim, *ut responsum tale sit, vt ipsi placeat omnino*; quia *Maiestatem Suam* certiores feci Spectabilem Dominationem Vestram *autorem fuisse non solum constantis Ungarici exercitus propositi*, sed etiam fauentis *in eos propensionis Celsissimi Principis Transylvaniae*.

Nihil literarum *Illustrissimis Vngarici Exercitus legatis* scribo, quia nihil mihi est speciatim *illis* significandum. Placeat, quaeso, ut haec epistola sit *illis communis*. Caeterum enixe rogo Spectabilem Dominationem Vestram, dignetur *exhortari eos*, ut constanter *omnes perseuerent in illo forti et generoso pro-*

posito. Id unum rogo Spectabilem Dominationem Vestram, cuius maneo

Spectabilis ac generosae Dominationis Vestrae

ad omnia obsequia paratissimus seruitor
T. de Forbin de Janson Episcopus Massiliensis et Regis Christianissimi extra ordinem in Polonia legatus.

Datum Jaroslauiae 21-a Julii 1675.

VII. 1675. szept. 20.

Spectabilis ac Generose Domine Domine mihi colendissime.
Epistolam Spectabilis ac Generosae Dominationis Vestrae 28-a Augusti datam a *Domino Absalom* accepi summa cum voluptate. Multum quidem mihi doluit, quod simulatque *Domini Absalom* aduenerit, ad me introduci non potuerit, quia violenta admodum tussi cum acutissimo capitis dolore laborabam, et tamen summa, qua Spectabilem ac Generosam Dominationem Vestram colo, obseruantia in causa fuit, cur aduersa valetudine diutius *Domini Absalom* colloquio et aspectu carere noluerim; et ille quidem egregius omnino vir est, et ab illo omnia, quae habebat in mandatis ab Spectabili et Generosa Dominatione Vestra, magna cum delectatione audiui. Vicissim *illi credidi ea, quae ad me peruenire a Christianissimo Rege Galliae Domino meo Elector Brandenburgicus* passus est, aut quae potius suorum indagationi *elapsa sunt*, postquam *trium consequentium postarum fasciculos ad me regios rapuissent et detinuissent*. Possum ego interim Spectabili et Generosae Dominationi Vestrae assecurare, quod pro explorato habeo, nempe *apud Christianissimum Regem Galliae* summo in existimationis gradu *Celsissimum Transilvaniae Principem et Principissam habere*. Quod spectat vero ad Spectabilem et Generosam Dominationem Vestram, non possum satis dicere, quo in precio *penes Christianissimam Maiestatem sit, quamque illi accepta*, cum summas virtutes, quibus ornata sit, probe norit. Interim postquam valetudinem et omnia fausta Spectabili et Generosae Dominationi Vestrae adprecor et sum Spectabilis et Generosae Dominationis Vestrae

seruus paratissimus
T. de Forbin de Janson Episcopus
Massiliensis, Christianissimi regis
extra ordinem in Polonia legatus.

Datum Leopoli 20-a Septembris 1675.

VIII. 1675. november 23.

a)

Spectabilis sat.

Literas spectabilis ac generosae dominationis vestrae summa cum voluptate accepi, et non possum satis laudibus extollere constantiam et generosam mentem spectabilis dominationis vestrae, cum jam vero ipsa, qui sint sinceri christianissimae majestati sensus de rebus hungaricis fovendis et promovendis a domino Absolone, cui illos penitus credidi, audierit procul dubio, hoc unum addam, mihi omnino constare regem Galliae et eodem semper modo ad hungarorum injuste adeo oppressorum levamen, non tantum inclinatum, sed prorsus animatum et summo interim desiderio, quod tam sanctum maturare consilium potest exportare, et spectabilem ac generosam dominationem vestram divinae protectioni commendans bonam et faustam ipsi valetudinem opto, maneoque

Spectabilis ac gen. dnis vrae

servitor paratissimus

T. de Forbin de Janson episcopus Mas-
siliensis christianissimi regis extra ordi-
nem in Polonia legatus.

Zolkievae die 23. Nov. 1675.

b)

Magnifice domine dne mihi amantissime.

Magnificae dominationis vestrae literas cum gaudio accepi, sed jam aliquod et certum de iis, quae ad optatam nos perducere metam possunt, edoceri exoptassem. Non dubito, quin magnifica dominatio vestra omnia illustrissimo domino comiti exposuerit, quae ipsi credidi, sed tam cito responsum, quod domino necessarium est, procurari non potuisse; facile mihi persuadeo, et hujusmodi propediem futurum spero, ut possit serio manus operi admoveri, secundum regis nostri consilium.

Nihil illi communicabitur, cui oportunum putat celari ista debere magnifica dominatio vestra.

Jegyzet: Ezen két levél közül az elsőnek eredetije titkos jegyzekkel van írva; az aláírás, kelet és utolsó szavak ebből vannak véve.

IX. 1676. február 27.

Spectabilis sat.

Altera die post discessum hinc Magnificentiae Vestrae, id est heri ante prandium obviavit in via hinc discedenti principi

Borosz cursor ex Adrianopoli cum litteris, utinam tardavisset vestra Magnificentia usque ad hesternam diem hic, interim quoniam expeditio G. D. Absolonis tam cito advenit, rogo ut (cum ipsi sit etiam recta ipsius via Cibinio iterum per Segiesvar) veniat huc jam taliter expeditus, per transitum informabor bene a Magnificentia Vestra per (?) et illi dabo etiam literas meas, rogo iterum atque iterum, ego enim hic mansurus sum usque ad valetudinem meliorem et dubito, quod possim movere ante sex dies vel octo hinc, cras iudicia hic cessant, et nemo quasi jam hic est, omnes discesserunt, sum hic privatus omni compania.

Heri dum iste Borosz redierat, celsissimus princeps notificavit mihi ex gratia sua per M. D. Beldium, qui vesperi fuit apud me et si possem illinc suam celsitudinem sequi, sed respondi cum omni profundo respectu, ut indulgeat sanitati meae Sua Celsitudo, quia mihi impossibile est, hinc itaque expeditam literas et volo informari in omnibus a Magnificentia Vestra de omnibus per generosum dominum Absolonem, quem expecto et sum in Segiesvar 27. Febr. 1676.

Magn. Vestrae

humillimus servus
H. Giza, Reipub. able.

Resolutio.

Literas Vestrae Magnificentiae cum honore accepi, de adventu Boros certe nihil scio. Dominus Absolon ibit ad Vestram Magnificentiam, rogo, ibi non detineat, nam in dies expecto expeditionem ipsius ex aula celsissimi principis domini domini mei clementissimi. Ego jam sum in itinere ad Kővár. Cum his maneo Vestrae Magnificentiae

servitor et frater paratissimus.

Külczim : Spect. ac magn. domino dno Michaëli Teleki de Szék sat.
Cibinii.

X. 1677. május 27.

Copia plenipotentiae regis christianissimi in virtute cujus factus est infrascriptus tractatus.

Sur ce que le Roy a esté informé par le sieur Marquis de Bethune Chevalier de ses ordres et son Ambassadeur extraordinaire en Pologne du desir que le Prince de Transylvanie auroit fait paroistre d'entrer en alliance avec sa Majesté, et sur ce que sa Maiesté a appris de mesme que le party des principaux seigneurs de Hongrie estoit dans le dessein de s'unir aux prince de Transylvanie et de prendre en mesme temps des liaisons avec sa Majesté pour la conservation et l'assurance de leur

liberté. Sa Majesté estant bien aise de recevoir le dit Prince dans son alliance et de donner des marques de son affection auxd. seigneurs de Hongrie a par ces presentes signées de sa main donné pleinpouvoir, commission et mandement special au Sieur Marquis de Bethune de conferer et negotier avec led. Prince de Transilvanie ou avec les commissaires munis d'un pareil pleinpouvoir de sa part et lesd. seigneurs Hongrois ou leurs depputez munis semblablement de pareil pleinpouvoir de leur part de tout ce qui pourroit concerner les interets de sa Majesté et les leurs et consequemment arrester, conclure, et signer en son nom tels articles et conventions que led. Sieur Marquis de Bethune advisera bon estre, promettant Sad. Majesté en foy et parolle de Roy d'accomplir et d'executer, ponctuellement, avoir agreable et tenir ferme et stable a tousjours tout ce que led. Sieur Marquis de Bethune aura promis et signé en vertu du present pouvoir sans jamais y contrevenir, ni permettre qu'il y soit contrevenu, en tesmoignage de quoy sa ditte Majesté a signé les dittes presentes de sa main et y a fait apposer le scel de son secret.

Fait a St. Germain en Laye ce 7 jour de Janvier 1677.

Louis, m. p.

Arnauld, m. p.

Nobilissima ac de tota Christianitate meritissima gens Hungariae, cum oppressionem toti orbi notam, a rege suo Romanorum imperatore contra fidem datam, diplomata et privilegia juramento firmata patiatur, firmissimumque hoc christianorum antemurale regnum Hungariae, ob libidinem regis sui absolute dominandi non periculum solum, sed realem patiatur ruinam, civibus regni aliis gladio extinctis, aliis exilio et bonorum ademptione in paupertatem et dispersionem actis, ultimum et efficacissimum salutis suae remedium hoc cogitavit, et statim a sua oppressione statuit refugium nempe ad protectionem regis christianissimi, cujus M^{te} pro innata sua clementia et generositate oppressis subvenire vidit, et vere christianam charitatem unicuique afflicto ad se confugienti demonstrare observavit. Proinde ad eundem augustissimum regem per diversas personas supplicationes suas eousque fecit, quod etiam sua M^{tas} benigne eorum calamitates respicere fuit dignata, collataque cum cel^{mo} Transilvaniae principe negotio, eousque rem deducere voluit, quod etiam ad tractatum de his ineundum suam declaraverit voluntatem. Quae ut ad effectum deduci queat, jam inter ser^{mu} ac potentissimum dnum dnum Ludovicum XIV. dei gratia Galliarum regem christianissimum ex una, celsissimum dnum dnum Michaellem Apaffy Transylvaniae principem ex altera, ill^{mos} magn. et gen.

regni Hungariae status pro libertate patriae foederatos ex tertia partibus conventio, eiusmodi foedus et concordia facta est per ill^{mm} et excellentissimum dnum Franciscum Marchionem de Bethune, regis chris^{mi} in Polonia legatum et plenipotentiarium, per ill^{mm} dnum Balthasarem Macskasi de Sz.-Marton-Macskása, Principis Transylvaniae ablegatum plenipotentiarium, per magn. dnos, dnum Fabianum Farkas de Farkasfölde, dnum Petrum Faigel de Bethlenfalva et dnum Danielem Absolon statuum foederatorum regni Hungariae ablegatos et plenipotentiarios juxta commissionem uniuscujusque partis plenipotentias (quae a partibus pervolutae et in originalibus authenticae habitae sunt) mandata insuper instructionesque, quae ab utrinque examinatae et relative in omnibus ad tractatum praesentem inventae, atque a partibus contrahentibus acceptatae sunt in omnibus, prout sequuntur:

Et primo quidem cels. princeps Transylvaniae et ill^{mi} status dnorum exulum, cum eorundem universa militia debent in unum corpus reduci sub autoritate praedicti principis, ita, ut exercitus stipendiariorum militum, ab utrinque semper constet ex novem millibus equitum et sex millibus peditum, pro reali et efficaci actione belli in mense Julio proximo contra Rom. imperatorem infallibiliter suscipiendi, cum decem tormentis, rebusque ad bellum necessariis; quia vero per declarationem cels. principis et communia suffragia dnorum exulum gubernium ductusque ill^{mo} dno Teleky commissus est: ideo etiam ipsi omnis auctoritas ducis ab universis tribuenda erit, et si casu quo exc^{mus} dnus legatus regis chris^{mi} aliquas copias auxiliares alia ex parte procuraret, sicuti petunt status, illae quoque ubi se conjungent cum exercitu cel^{mi} principis et dnorum exulum, a praemisso dno Teleky cum generali ipsorum habebunt omnem in operibus bellicis dependentiam, de cujus conjunctionis via et modo, cum exercitus hungaricus in operationem venerit, excel^{mus} dnus marchio conveniet cum ill^{mo} dno Teleky; quod si autem praemissae copiae transitum securum ad se conjungendum ex aliis locis in partes Hungariae habere non possint, cel^{mus} princeps iisdem concedet liberum passum per ditiones suas, quae copiae cum tali ordine transibunt, ut pro parata pecunia viventes, damnum provinciae non inferatur. Hoc etiam addito, si pro futura hyeme exercitus iste, quem ex parte sua mittet excel^{mus} dnus Marchio in Hungariam, non posset in eadem Hungaria quartiria sua tenere, tunc rogabitur cels. princeps Transylvaniae, ut in ditionibus suis talia quartiria ipsis concedat, idque tali pretio, de quo cum sua cel^{ne} sua Exc^{tia} conveniet, ut pro pecunia ex foro vivant.

Ut omnes consultationes ad salutem et emolumentum publici boni, et ad directum armorum cursum tendant, conventum

est, ut per vota totius communitatis dñorum exulum eligantur duodecim ex magnatibus et nobilitate deputati, ex quorum consiliis dñus Theleky tamquam dux et praeses consilii aget, adhibito in consultationibus omnibus deputato chris^{mi} regis, ita, ut in progressu negotiorum ex consensu et voluntate communi omnia tractentur et definiantur pro bono uti praemissum est publico.

Summa de qua convenietur, solvetur de quartali ad quartale in ea quantitate, prouti partes tractantes concordabunt, et prima quidem solutio secundum proportionem summae et numerum militum praestabitur in lustratione prima, pro reliquis duobus mensibus sequetur pecunia altero mense post actionem inchoatam; quae pecunia pro securitate deponetur in civitate aliqua Poloniae, vicina Ungariae, aut Transylvaniae, prouti super eo excel^{mus} dñus Marchio et ill. dñus Teleky convenerint, vel prouti pro ratione temporis et cursu armorum convenientius videbitur. Eo tamen per expressum declarato, ut si exercitus numerum superius positum (qui tamen in dicta lustratione non debet esse minor decem millibus militum) non adaequaret, solutio ex summa generali illius mensis restringatur limiteturque ad numerum copiarum, sicuti in lustrationibus reperientur. Et quia subsidium hoc ex summa et mera clementia chris^{mi} regis dñis exulibus affertur, citra respectum alicujus interesse particularis, et praetensionem juris ad regnum Hungariae praescinditur omnis praetensio refusionis summarum, quas rex christ^{mus} ad sustinendum hoc bellum usque ad exitum illius impendet, tam a cel^{mo} principe, quam a dñis exulibus.

Quod autem attinet securam deportationem istius summae, ejus rei curam excel. dñus Marchio per Poloniam habebit; de securitate plena in Transylvania et Hungaria providebit vel cels. princeps, vel dñus Teleky de qua omnino spondent.

Cels. princeps Transylvaniae nec per se, nec per ill^{limum} dñum Teleky, ita neque ill^{mi} dñi exules statuum Hungariae ulla ratione et praetextu exercitum hunc quindecim millium diminuere, absque bello finito, vel regis chris^{mi} consensu poterunt, multo minus illas copias, quas per alias partes excel. dñus Marchio subministrabit.

Quandoquidem summum in bello, ordinate gerendo, momentum, delectus bonorum officialium est, cels. princeps statusque confoederati dñorum exulum omni cura in id intendunt, ut colonelli supremi, sive tribuni militum utriusque militiae, ex viris capacibus, et rei bellicae peritis eligantur, qui commendamentum unius vel alterius regiminis sustinendo, aliis capitaneis et centurionibus praesint, observato in omnibus ordine et disciplina militari, in quibus ratio belli et rerum infallibilis successus fundatur. Et quia alibi praecipue in Gallia periti in rebus milita-

ribus inveniri possunt, rogatus excel. dnus Marchio, ut cum exercitu, qui aliunde speratur, mittat tales officiales, qui belli gerandi periti sint, valeantque consilio et armis.

Prout ex parte chris^{mi} regis excell. dnus Marchio gratisimo animo suscipit hanc resolutionem cel^{mi} principis Transylvaniae, in subveniendo statibus foederatis regni Hungariae, ita pari ratione dignitatem suae Celsitudinis in omnibus illaesam esse desiderans, refert se ad declarationem praememorati principis, et instructionem ejusdem Celsitudinis ablegato datam, et in tractatu justificatam, ut si quando princeps Transylvaniae propter contrarios ordines portae, vel ejusdem absolutam inhibitionem in progressu belli contra caesarem procedere non posset, nihilotamen minus dictus Transylvaniae princeps non deseret consiliis suis, autoritate et protectione secreta saepe nominatos status promovere, et bellum hoc fovere ac ill^{mm} dnum Telekium, ducem belli, cum suo exercitu Transylvanico non revocare, quin imo eosdem in gratia sua semper conservare, amicumque negotio praesenti semper praestare; in casu autem imminentis alicujus manifestae ruinae, si princeps Transylvaniae progredi in rebus directe propter dependentiam portae non posset, reservat sibi in omni extremitate libertatem recedendi a tractatu, ita tamen, quod bonam correspondentiam conservare, coeptumque negotium occulte et per manus dni Teleky cum exercitu suo sustinere semper paratus esse velit. Ad quem recessum, si quod tamen deus avertat praefatus princeps devenire deberet, tunc tempestive notitiam de eo excel^{mo} dno Marchioni dare, ac per eum chris^{mo} regi idem significare, recessumque hunc suum eousque suspendere debebit, quoadusque sine exitio suae personae et regni progredi bellumque continuare poterit.

Cavent etiam cels. princeps et ill^{mi} Hungariae status pro libertate foederati, quod sine consilio et assensu chris^{mi} regis nullam pacem statuent cum Rom. imperatore, neque bellum hoc finient sine permissu dictae M^{tis}, quin potius in omnibus arduis et perplexis consiliis et protectione chris^{mi} M^{tis} utentur, securi de omni amicitia affectu et assistentia ejusdem. Quod si autem contingeret, ut rex chris^{mus} pacem tractaret cum imperatore germanico, omnia officia praestabit principi Transylvaniae et statibus regni Hungariae, ut si iisdem ita placuerit, in favore ejusdem tractatus omnia iisdem emolumenta procurentur; quod si vero propter difficultates insuperabiles negotia hungarica in tractatu generali finiri non posset (quod tamen omnibus modis intendet chris^{mus} rex) in eo casu obligat se chris^{ma} M^{tas}, quod protectione sua secreta eosdem status non deferet, quin potius promissum subsidium et eandem summam pecuniariam, quae denominata est, per tractatum continuabit.

Et quoniam unicuique homini prudenti in tempore providendus casus est, si (quod nonputatur) ex hac moderna conjunctione oriretur cels. principi Transylvaniae et statibus Hungariae aliqua portae Ottomanicae offensus, promittit excel. dnus Marchio, quod omnibus officiis sacra christ^{ma} M^{tas} assistet ipsis in eadem porta per legatum suum ibi degentem, tuebiturque eosdem, sicuti colligatos suos, cavent quoque sibi status regni Hungariae pro libertate foederati, ne ulla ratione tractatus praesens praejudicet amicitiae et obligationi eorum erga portam.

Excel. dnus legatus regis chris^{mi} ad effectum alendi et exolvendi hujus exercitus quindecim millium armatorum, cum tormentis bellicis, omnibusque aliis belli necessariis, uti supra positum est, promisit singulis annis, durante bello, se exoluturum centum millia tallerorum imperialium bonae monetae, vel quinquaginta millia ducatorum aureorum, cujus solutio singulis mensibus proportionaliter ad quemlibet mensem divisa exolvere debet. Et quia omne principium gravius est, ad humillimas instantias dominorum ablegatorum adjunxit sua excellentia adhuc ultra hanc summam pro primis sex mensibus anni hujus viginti millia tallerorum imperialium, idque pro hac sola prima vice. Et licet maxima erga regem chris^{mm} status Hungariae foederati gratitudine et obligatione hoc beneficium susceperint, tamen cum in tantum exercitum alendum vix sufficere possit haec pecunia, reservarunt sibi status liberas supplicationes per ablegatum suum ad christ^{mm} regem hac de re faciendas, ut sua M^{tas} necessitates illorum clementer exaudire dignetur, quas ipse etiam excel. dnus legatus commendare suae M^{ti} promisit.

Ad lubitum christ^{mo} regi, ut exercitus bellum ferat aut in Moraviam, aut in Silesiam, aut in Hungariam adhuc subditam imperatori.

Tractatus secreto servabitur, quamdiu placuerit christ^{mo} regi et erit ad optionem ipsius protectionem publicam aut secretam dare.

Et haec omnia et singula rex crist^{mus} cels. principi Transylvaniae, et ill^{mis} statibus regni Hungariae pro libertate foederatis ac reciproce idem cel^{mus} princeps et status foederati sacrosancte mane tenebunt, omnibusque iis satisficient, quae hic posita et cordata sunt, nec conclusiones praesentes, quas partes inter se statuerunt, omni meliori forma ac fide aliter non interpretabuntur, nisi juxta sensum verum et foederi huic ne in minimo quidem contrarium, valitura ista omnia a datis praesentium. Pro majori tamen tractatus hujus autoritate excel. dnus legatus Galliae in spacio quindecim septimanarum obtinebit a rege christ^{mo} ratificationem hujus foederis, eandemque cels. principi Transylvaniae ac ill^{mis} Hungariae statibus foederatis, cuilibet illorum in

seorsivo instrumento transmittere debēbit. Similiter quoque ill^{mus} dñus cel^{mi} principis Transylvaniae ablegatus et magnifici dictorum statuum ablegati similes principalium suorum ratihabitiones ad excel^{mum} dñum legatum Galliae intra spatium decem septimanarum deferre procurabunt, ac etiam unum nobilem e gremio sui ablegatum ad ser^{mum} et potentissimum Galliarum regem intra dictum tempus mittent, qui nomine suarum illustritatum Majestati ejus pro tanto beneficio et clementia gratias reddet, et de omnibus dictorum statuum necessitatibus, intentionibus et actione christ^{mam} M^{tem} informabit.

Actum Warsaviae die vigesima septima mensis Maji, anno domini Millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo.

Franciscus Marchio de Bethune
legatus extraordinarius et plenipotentarius
regis christianissimi, m. p. (L. S.),

Balthasar Macskasi de Szentmárton-Macskása
ablegatus et plenipotentarius
cel^{mi} principis Transylvaniae, m. p. (L. S.),

Fabianus Farkas, m. p. (L. S., feketē viaszban,
a többi pirosban).

Petrus Faigel, m. p. (L. S.)

Daniel Absolon,
statuum Hungariae confoederatorum ablegati
plenipotentarii, m. p. (L. S.)

Jegyzet. A francia felhatalmazó levelen, mint eredeti másod példányon, a pecsét helye fel van rajzolva.

XI. 1677. nyár.

Illustrissime ac excell. domine comes, domine mihi observandissime.

Quotidie talia nova accipimus ex castris, qualia quisque sibi pollicitus fuerat ex potenti dominorum Hungarorum exercitu sub ordinibus excellentiae vestrae, neque dubitamus, quin deus ulterius et in posterum iustos excellentiae vestrae conatus pari fortuna secundet, et labores suos solenni victoria coronare velit. De reliquo me remittam ad literas, quas ad illustr. dominum de Forual rescribo et remanebo solita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reuerend.

XII. 1677. szeptember 11.

Illustrissime *etc.*

Pergratissimas Excellentiae Vestrae litteras a magnifico domino Melchiori Ketzer mihi traditas debito cum honore accepi, sed non sine summo dolore intellexi illam non multam melius se habere, cum non ignorem, quid sit corpus sine capite, navis sine ductore, exercitus sine duce. Deus igitur optimus maximus ex sua benignitate et clementia pristinam sanitatem excellentiae Vestrae restituere velit, ut confusis hostium conatibus negotia hungarica per ipsam meliorem et optatum finem sortiri possint. De reliquis me remittam ad illa, quae ad illustrissimum dominum de Foral rescribo et remanebo *etc.*

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus

D. Reverend.

In Vintz 11. Septembris 1677.

XIII. 1677. szeptember 20.

Illne ac excellentissime domine comes mihi observandissime.

Non est multum nobis nunc dijudicare difficile, quibus de causis Vestra Excellentia a legatione polonica tam diu coerceretur; non minus forsitan fecissemus omnes, si tanti mysterii profunditatem penetrare potuissemus. Sed licet tantum negotium nullo modo meum officium rescipiat . . . regni consilium etiamsi illud rebus nostris quodam pacto contrarium esse videam, improbare non audebo. Justum enim erat, ut Vestram Excellentiam intra limites suos retineret, a qua tranquillitatem suam poterat expectare. Habitis itaque rerum Transilvanicarum talibus et condignis considerationibus, Vestram Excellentiam rogare non diffitebor, ut redditis excellentissimo suo principi patriaeque suae tam necessariis officiis, suorum etiam amicorum sese oblivisci non permittat. Negotia enim nostra, quae Vestram Excellentiam pro suo promotore semper habuerunt, ad aliam etiam in suis angustiis recurrere non noverunt. Et spero eo facilius Vestram Excellentiam suam in Poloniam legationem nobis a celsissimo principe impetraturam, quo maiori tamque recenti servitio suam celsitudinem sibi devinxerit, sicut etiam non minori beneficio hocce modo excellentissimum dominum Marchionem afficiet, audeo mihi polliceri, quod Vestra Excellentia suscepti itineris debitam satisfactionem . . . eriet, cum ad aulam serenissimi regis Poloniae perveniant. Deus *etc.*

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus

D. Reverend, m. p.

In Alba Julia 20. Septembris 1677.

XIV. 1677. október 5.

Illustrissime ac excellentissime domine domine mihi observandissime.

Ut meo officio et promissis satisfaciam, scribo vestrae illustrissimae dominationi, quod huc prope die Veneris ad vespera advenerim cum militia, quae obviam auxiliari missa fuerat, cujus statum et numerum sat bonum et aptum ratione habita tot mutationum et vicissitudinum reperi *ad tria millia* computatis militibus, *qui retro* remanserant et hodie advenire debent; *excurrit* (?) hic interea expectantes celsissimi Transilvaniae principis ordines et voluntatem manemus, et nihil in quantum in me erit fieri neque tentari patiar usque dum de ipsis certior fiam, cum a tractatu facto recedere nulla sit nostra intentio, imo ipsi semper et firmissime adhaerere, quod obnixè rogo vestram illustrissimam dominationem, ut negotium praesens, sicuti incoepit, promovere et juvare non intermittat et ita apud suam principalem celsitudinem cooperari, ut causa hungarica, de qua ultimarie agitur, salva fiat et ad meliorem statum revertatur, modi tuti et congrui non deficiunt nec credere possum, quod celsissimus princeps rem in statu praesenti per suae celsitudinis voluntatem positam, neque vestra illustrissima dominatio, quae semper illam sustinuit et promovit deserere vellent, eo magis, quod si meliora et foelicem successum ex nostra parte omnia sint disposita, intra breve tempus expectatur dominus illustrissimus *Tököly*, nec non et *Veseleni*, quorum statim post adventum vestrae illustrissimae dominationi expedire et omnium rerum statum scribere non praetermittam. De hoste nihil hic certi audimus; generalem Cop diebus praeteritis adhuc in Cassovia extitisse narratur; quid ibi fiat, utrum sit exercitus paratus vel colligatur, dubiae sunt opiniones et nihil quidquam certi. Quod vero de porta ottomanica nullus sit nobis rumor a litteris ex Constantinopoli sexta mensis praeteriti exaratis, neque de legatorum reditu, valde demiror et sum sollicitus; rogo vestram illustrissimam dominationem, ut mihi, si quid sit, ad notitiam dare consiliisque suis, quibus semper multum deferam, juvare me dignetur. Sum et maneo cum summa et singulari estimatione

Illustrissimae dominationis vestrae

paratissimus servus
Lanfr. C. de Forval.

In castris ad Sölös 5-a Octobris 1677.

Vestram illustrissimam dominationem obnixè rogo, ut litteras ad dominum Reverend sonantes ipsi transmitti curet etiamque

ordines suos dare in Hust et Ormesu ad dominum Vuimatem, ut meas ad excellentissimum marchionem de Bethune directas litteras tuto et fideliter transmittat; si quae apud illustrissimam dominationem vestram pro me sint, vel veniant, rogo etiam, ut illas mihi deferri jubeat.

XV. 1677. őszén.

Illustrissime etc.

Non diffitebor apud Excellentiam Vestram confiteri me non mediocriter attonitum fuisse, cum tam immaturum dominorum Hungarorum exulum regressum audiverim. Neque etiam mihi facile esset dijudicare, quis in hoc plus perdiderit, aut christianissimus rex dominus meus clementissimus, cui data spes fuerat alicuius armorum diversionis, aut Vestra Excellentia, cuius fama tantopere per universam Europam divagatur, aut denique ipsimet domini Hungari exules, qui praeter iacturam temporis irritum et incastum reddunt quidquid hucusque fuerunt. In novam spem tamen erigor, quando video Vestram Excellentiam nihilominus paratam esse ad reducendam rursus in Altum navim illam, cuius clavum tam recte gerit, ut ad huc melius quam non erat antea instructa fortunam de novo tentare possit, quod ad augmentum gloriae et honoris Excellentiae Vestrae succedat, constanter exopto; de negotiis generoso domino Vduarely commissis nihil rescribo, cum ab ipso luculentiorē habeat informationem. Remanebo etc.

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus

D. Reverend, m. p.

Külczm: Illustr. ac excell. domino comiti Michaeli Theleky etc.

XVI. 1677. december 1.

Illustrissimi magnifici etc.

Litteras illustritatum vestrarum earundemque propositiones quo affectu acceperim, testabitur generosus dominus ablegatus. Fatendum est, quod comissi contra tractatum errores, coniunctio insolito modo facta, discordia suspicionesque inter vos et ingravescentes inter nonnullos privatae perniciosissimaeque simultates abalienant animum meum a continuatione tam perplexi negotii; res mira uni populo, qui in tantis calamitatibus et post tot annorum exilium sine patria, sine libertate, sine fortunis vixit, offertur in sperata rebus suis consulendi potentissimi regis clementia, et tamen non cognoscit, viam salutis nescit vel non

vult, uti oblata foelicitate, sed immersus vanis et periculosis dissensionibus, praefert futura incerta praesentibus certis; quis commovebitur in commiserationem sortis vestrae, si tanta remedia repudiatis, vel quis unquam dabit manum tot mutationibus et discordiis obnoxio populo. Causa vestra est de patria, de libertate, de vita et fortunis vestris agitur, et tamen in inanibus et privatarum praetensionum fumo occupantur ingenia, nec extinguere volunt flammam, quae mox universam patriam consumet; hoc quoque evidentissimum est, si coniunctionem convenienter et ex tenore tractatus et denuntiationem vestram fecissetis, poteratis post tam egregiam victoriam admirandis successibus progredi, sed hi sunt fructus dissensionum, quae nihil aliud possunt nisi confusiones parere, defectus istos raptosque in contraria studia motus a longo tempore vidi et sensi et tamen eum retrahere vel moderari debuissen, causam vestram sustinendi studium auxi, conditionibus tractatus non tantum satisfaciens, sed plus feci quam debebam, nec desistam laborare pro incremento rerum vestrarum, praesertim si discordantes animos in sinceram unionem redactos ad publicam salutem tendere intellexero; hoc est malorum vestrorum maximum remedium, si reiectis privatis studiis consilia laboresque vestros ad stabiliendam communem foelicitatem converteritis, secus metuendum, nedum inter mutuas aemulationes tempus et occasiones perditis, finale vobis patriaeque vestrae exitum acceleritis. Dominus Absalon ut in Galliam proficisceretur sine ratificatione tractatus a celsissimo principe non iudicavi conveniens. Celsitudo sua negotia vestra vobis consentientibus in protectionem suam recipiens, caput est tractatus, cuius confirmatio vel positivae declarationes etiam in bonum vestrum necessariae sunt, unde tantisper domino Absalon expectandum erit, donec resolutionem celsissimi principis per deputatum meum obtinuero. Prolixum esset respondere sigillatim ad propositiones illustritatum vestrarum, ideo quaedam orali relationi gratiosi domini ablegati commisi, qui intentiones meas, ubi opus erit, explicabit, interim illustritates vestrae securae sint, quod ego tractatum resolutionesque meas diligentissime exequor, expectando ab illustritatibus vestris ultiores modos rebus vestris officialiter serviendi; pro conclusione illustritates vestras amice et sincere rogo, procedant in rebus ea generositate, constantia et unione, quam patria, libertas et publica vestra vota a vobis deprecantur, ex meo affectu nihil unquam deerit, excitabitur accommodationibus vestris et concordia certe, si per mutuum amorem et sinceram unionem, salutem publicam fueritis operati, experiemini, quod concordia res vestrae crescant, et quod summa salus consistat in constantia et sinceritate coniuncta, hanc vobis cum continua foelicitate desidero maneoque vobis rebusque vestris

Illustr. magn. gen. Dominationum Vestrarum Dantisci
1. Decembris 1677.

Amicus et servus paratissimus
Marchio de Bethune legatus extra-
ordinarius christianissimi regis.

Külczim : Illustr., magn., gen. et strenuis dominis, domino generali et
toto communitati pro patria et libertate exultantium dominorum Hungarorum.

XVII. 1678. január 11.

Magnifice ac Generose Domine Domine et amice mihi confidentissime.

Jam tandem exeunt nostri homines et nostrae litterae, quando pervenerint nescio, rogo ut diligentia utatur et me ex itinere de omnibus novis informare velit. Scribimus D. Generalis et ego Domino Teleky, et litteras apertas mittimus, ut illas videat, nihil praeterea. Prudentiae Domini Faigel omnia remittuntur, sicuti et domini Nemessani, Dominus Deuil debet se ipsis accommodare, et quomodo sentierim illum disponere, scribo Magnifico Domino Keczer; rogo ut me ipsi recommendet, et cifram si voluerit det. Bonum et felix iter et bonum in negotiis progressum. Sum et maneo certe et sincerissime mi Domini

vester servus et amicus paratissimus
L. C. de Fornal.

Saluto officiosissime D. D. Bornemissza et monnai Pespeki
11. Januarii 1678.

Kirül : Monsieur Monsieur Faigel mon cher amy.

XVIII. 1678. elején.

Primo. Voluit excellentissimus dominus legatus communitati dominorum exulum notum facere, quodsi defectus et errores contra mentem tractatus hactenus commissos respexisset, habuisset occasionem etiam ex sua parte minus faciendi, sed quia sperat, quod inposterum errores similes per meliora facta corrigentur, continuabit promissam protectionem secundum conditiones tractatus, ita tamen si domini exules in realem concordiam redeant et tractatum in omnibus punctis exsequantur, dominus de Boham accipit ordines negotia ex re et accommodationibus intercessorum proseguendi.

2. Non poterit intrare in augmentum copiarum, quia partes tractantes promissum in tractatu exercitum, qui copiis auxiliariis securitatem faceret, non habeant; quod si tamen celsissimus princeps per satisfactionem tractatus in actionem intret

vel communitas dominorum exulum per coniunctionem confinariarum corpus solidum et stabile constituat, promittit sua excellentia plures cohortes, ita ut eadem in proportionem et quantitate exercitus Ungarici tertiam partem faciant, munitiones suppedabit pro statu rerum, uti praemittitur.

3. Scripsit hucusque celsissimo principi, ut resolutionibus suis et tractatui satisfaciatur, scribit etiam hac occasione repraesentando celsitudini suae executionem tractatus cum principali dignitate et fide convenire, dat insuper ordines domino Reverend, ut ultimarias declarationes sollicitet et sine mora obtineat. Eodem sensu scripsit ad illustrissimum dominum Teleky, ut in actione iuxta fidem et verba sua procedat.

4. Inhaeret tractatui, qui actionum omnium regula est, ut tamen affectum suae excellentiae et propensionem cognoscant domini exules, magis salutare rebus ipsorum iudicavit, ut militia Hungarica non secundum proportionem ad summam per tractatum specificatam, sed secundum numerum et qualitatem militum solvatur, de quo misit mandata et ordines ad illustrissimos dominos de Boham et de Forual, ea tamen cum conditione, ut qui stipendia accipient, sint capaces armorum et qui in omni actu belli munia obligationesque actualium militum constanter exequantur. Istae autem solutiones fient in fine unius cuiusque mensis iuxta consuetudinem in Hungaria, equiti bene armato quatuor, pediti vero tres florini hungaricales, de tempore solutionis in futurum conveniet dominus Forual cum dominis exulibus.

5. Non est modus mittendi currentem monetam, quia autem excellentiae suae aurei in septem florinis polonicalibus bonae monetae dantur iustum est, ut eodem precio in solutione acceptentur. Quod si tamen commoditas acquirendae pecuniae ad restitutionem in aliquo loco vel commutandorum aureorum suppeditetur, excellentia sua ad hoc accedit, de quo commisit dominis de Boham et de Forual.

6. Domino de Forual caeterisque officialibus commissum est, quid agerent et quomodo sese gererent.

7. Negotium nobilitatis commendatum est christianissimo regi, unde ordines expectat pro filiis defuncti domini Peotrossi, mandavit domino de Forual.

8. De modo procurandorum in casu quartiriorum scribit positive domino de Forual committendo etiam domino Reuerend, ut cum celsissimo principe de iisdem iuxta tractatum conveniat.

9. Conditio tractatus est, sed et bonus ordo requirit, ut duodecim ex magnatibus et nobilitate per dominos exules deputentur, qui consilium secretum constituent, adhibitis in consultationibus secundum formam tractatus illustrissimis dominis de Boham et de Forual et Reuerend; hoc autem ut sine omni dila-

tione pro utilitate et exigentia publici boni in affectum deducant, meus est tractatus et excellentiae suae ita placet.

10. Cum celsissimus princeps ex parte dominorum exulum caput sit tractatus, inconueniens iudicavit ratihabitionem illorum sine ratihabitione suae celsitudinis in Galliam mittere, et propterea scribit celsissimo principi, ut finaliter et ex dictamino tractatus positive sese declaret, quamprimum resolutiones istas acceperit, inueniet modos et occasionem secundum desideria dominorum exulum ratificationem eorum cum homine denominato expediendi ad christianissimum regem.

11. Instantia omnino inconueniens est de solutione ante coniunctionem, imo tractatui repugnat, qui non nisi constitutis in operatione copiis et quidem iuxta numerum positum in tractatu solutionem decrevit.

12. Recepit ratihabitionem tractatus, sed quia propter absentiam multorum et confiniariae etiam militiae insufficiens nec plenariae securitatis sit, vult ut eandem in maiori valore subscriptam et signatam ab illis, quorum nomina et sigilla in tractatu sunt, emittant. In cuius rei maiorem fidem sua excellentia suum nomen apponere voluit.

Marchio de Bethune.

XIX. 1678. február.

Teleki Uram kívánsági, melyeket Marchionak küldött.

1. Hogy az hadaktúl tractatusnak tenora szerint acceptaltassék, és hogy az szerint ő tölle függjenek.

2. Az vár munitiójára tiz ezer tallér adassék, hogy esztendőre muniálhassa, az mely dolog is nekünk deserválna.

3. Szerencsétlenségben legyen assecuratiója, hogy magának, feleségének, gyermekinek *refugiuma* és receptiója lészen.

4. De protectione utriusque Regis, hogy ki nem adnák.

5. De annuo penso.

6. Donec bellum erit, pro officio habeat honestum pensum.

7. Ha az fejedelem szükségére kívántatnék, mindenféle hadat elvihesse, így quartélyok is lészen.

(Egykorú kézzel feljegyezve a Forval által 1678. jan. 11-én Fajgel Péterhez írt levél hátára.)

XX. 1678. február 16.

Quandoquidem Excellentissimus Dominus Marchio Franciscus de Bethune Ordinum regis Christianissimi Eques, ejusdemque Mattis in Polonia legatus extraordinarius et plenipotentarius etc. negotia, quae cum illustrissimis Statibus Hungariae anno superiori conclusisset, secundum tractatum superinde

initum continuere intenderet, itaque ex parte suae excellentiae per illustrissimos dominos Comitem a Forval et Dominum Claudium Reverend, ex parte vero illustrissimi dni Michaelis Teleki de Szék etc. propria sua in persona accordatum est tali quo sequitur modo:

Pecunia praesens per illustrissimum dnum Reverend allata et illustrissimos dnos Gizam et Forval ex Sztrij missa, duorum nimirum millium et quingentorum aureorum ducatorum summa illustrissimi dno Teleki, juxta praetensiones ejus dabitur, de qua ita etiam de aliis praetensionibus conveniet cum excellentissimo domino Marchione.

Illustrissimus Dnus Teleki sub bona fide christiana promittit se exiturum et conjunctionem facturum, quandocunque requireretur, bellum cum Hungaris pro libertate Hungariae contra Romanorum Imperatorem, deo juvante continuaturum, nec sub qualicunque ratione, ordine et praetextu ab illo recessurum; ita tamen ut secundum tractatum, cui omnimode satisfacere vult, acceptetur.

Ratihabitionem suam statim in ipsa conjunctione una cum dnis Hungaris mittet ad excellentissimum dnum Marchionem secundum tractatum. Consilarii deputati juxta tractatum eligentur statim in conjunctione facta.

Quod praesidium huc Illustrissimus Dnus Teleki recipiet, illud in omnibus ab ipsis officialibus, quos ipsis praefecerit, dependeat, per quod nullum jus in arcem hunc a regibus vel excellmo dno Marchione, vel aliis officialibus vel militibus praetendatur, neque ea a Celsissimo principe dno suo Clementissimo (cui et patriae suae integram fidelitatem in omnibus tota vita sua conservare vult) et regno ejusdem avellatur; medio tempore vero, quo deus avertat, si mors vel aliud infortunium praefato illmo dno Teleki contingeret, in tali casu, compositis rebus uxoris et liberorum ita etiam officialium ejus cum principe Tranniae, et si ita opus fuerit, cum regno ipso etiam tenebitur idem praesidium sub bonis et honestis conditionibus exire et arcem principi Transilvaniae et regno resignare. Praesidium autem, quod huc ponetur, pro custodia arcis et familiae ejusdem per hoc nulla ratione ab excellmo dno Marchione et a Generali ipsorum et corpore militiae abalienabitur, cui tam militibus, quam officialibus more ipsorum solito, de mense in mensem solvere se obligat et tenebitur.

Ad quorum praemissorum fidem et testimonium praesentes literae manuum propriarum subscriptionibus et sigillorum appositionibus ab utrinque corroboratae sunt et emanatae. In Kővár, die 16. Februarii, anno 1678.

(L. S.) Michael Teleki, m. p.

XXI. 1678. márczius 17.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Cum Celsissimus Princeps ore proprio mihi confirmaverit, quod ipse, sicut jam significaverat mihi Illustrissimus Dominus Redey, ad propositum Excellentiae Vestrae consentiret et omnino faveret, nullus est mihi dubitandi locus, quin ipsamet Vestra Excellentia suis hoc effecerit litteris, cum illud huc usque vix promittere voluissem. Quoties enim cumque hac de re suam Celsitudinem locutus fueram, non quidem omnino recusabat, sed rationem Portae Ottomanicae regniqueurbationum saepe saepius allegabat, et usque ad praeditum legatorum hoc negotium velle remittere videbatur. Sed nunc quod suum dedit consensum, ut Vestra Excellentia *exercitu hungarici supremum generalatum suscipiat*, sperare audeam, quod maiorem difficultatem non adhibebit in concedenda *tractatus in Polonia initi ratificatione*, cum jam praecipuum *punctum, scilicet quod spectat ad Vestram Excellentiam, annuerit*. In hoc enim Suae Celsitudinis interesse laedi nullo modo potest, neque ex hoc ullum periculum incurrere, cum a sua Celsitudine *nihil aliud exquiratur, neque per id ad aliud teneatur per tractatum, quam ad dominis exulibus succurrendum*, in quantum poterit, et absque ulla personae, dignitatis, et regni sui periclitatione. Hoc vero ita faciendo, suae considerationis erga Christianissimum Regem Dominum meum clementissimum praebebit testimonium, et Suae Christianissimae Majestatis gratitudinis et magnificentiae effectus accelerare poterit. Desuper *ratificatio illa* omnem Vestrae Excellentiae *stabiliet securitatem* tum apud praedictam Suam Majestatem Christianissimam, tum apud Suam Celsitudinem. Jungat igitur Vestra Excellentia creditum suum et litteras meis sollicitationibus, ut illam obtinere possimus, et credat postea, quod ita Deus consilia et conatus Excellentiae Vestrae secundabit, ut sibi summam acquireret gloriam, universam gentem Hungaricam in libertate restituet, et Potentissimorum Regum amicitiam et benevolentiam sibi devinciet. Ipsius responsum expectans suamque personam recommendans sum et maneo omni cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus

D. Reuerend.

In Fogarass 17-a Martii 1678.

XXII. 1678. márczius 22.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Praecedentibus meis ultimis litteris apud Vestram Excel-

lentiam urseram, ut creditum suum meis supplicationibus jungeret, ut a Celsissimo Principe Transylvaniae *tractatus ratificationem* obtinere possemus. Sed nunc hodie per Dei gratiam ita sese resoluit, ut ad me postarum suarum magistrum Magnificum Dominum Vayda mitteret, qui a me exquireret, ut ego ipse *ratificationis formam conciperem*, quod ego novissimis Excellentiae Vestrae litteris attribuo, cum semper existimaverim suam Celsitudinem melius quam ipsis disponi non posse. De reliquis negotiis me remitto ad Illustrissimum Dominum de Forual. Sum et maneo solita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reuerend.

In Fogarass 22-a Martii 1678.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Theleki stb.

XXIII. 1678. márczius 25.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Quare Celsissimus Princeps *ratificationem* non dederit, sufficienter ex relatione Magnifici Domini postarum magistri poterit accipere. Sed quis poterit dicere causam, cur *Dominus Nalaszi* a partibus Excellentiae Vestrae secesserit. Litteras Celsissimi Principis et Celsissimae Principissae pro 413 et 435 in meo fasciculo ad 435, quem mitto ad Illustrissimum Dominum de Forual. Sed Magnificus Dominus Vayda de continentia ipsorum melius informare poterit. De caetero quaecumque ego rescire potero, quae convenient, Excellentiae Vestrae scribere diligenter faciam. Ipsam Deus incolumem velit conservare apprecans, sum et maneo solita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reuerend.

In Fogaras 25-a Martii 1678.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Theleki stb.

XXIV. 1678. márczius 29.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Hodie *dominus Georgius Betlen* querelam fecit apud Celsissimum Principem nomine regnicolarum de quartiriis a copiis occupatis. Qua de causa desideravit Celsissimus Princeps, ut nostris scriberem, ut indesinenter exirent, sicut etiam facit Sua

Celsitudo scribendo ad Dominum de Boham. Me tamen certum fecit *P. T. secreto, quod id faciebat contra mentem suam, et ut se liberaret ab importunis*. Non sequor Celsitudinem Suam ad Comanam, allegans loci incommoditatem, et praeterea satis me male habeo; nihilominus tamen omnem foelicitatem Excellentiae Vestrae apprecans sum et maneo solita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus

D. Reuerend.

In Fogarass 29. Martii 1678.

XXV. 1678. márczius 30.

Illustrissime Domine mihi observandissime.

Litteras binas Dominationis Vestrae Illustrissimae debito cum honore accepi, et statim de salvo passu hominibus Magnifici Domini Gaspard Kornis satisfeci. Hinc die Lunae proxima movebo, sicut milites nostri ex alteris quartiriis; id citius fecissem, ni, ut litteris Domini Illustrissimi Forual intelligo, concessum fuisset nobis. Die autem Sabbathi praemittam ad Illustrissimam Dominationem Vestram milites in Kuuar, eos adhibendi causa ad saluguardiam; insuper ordines expecto et maneo

Illustrissimae Dominationis Vestrae

paratissimus servus

De Boham.

Mayerlapoz (= Magyar-Lápos) 30. Martii 1678.

Kivül: Illustrissimo Domino Domino Comiti Michaeli Teleki de
Sek stb. in Kuuar.

XXVI. 1678. április 16.

Illustrissime et Excellentissime Domine Domine amice mihi confidentissime.

Statim a primordiis actionum mearum in Polonia, quando causam oppressae gentis, ut in meliorem foelicitatem exurgeret, promovere coepi, flagrabam maximo desiderio, ut persona Excellentiae Vestrae propter virtutes suas principaliter accomodaretur, unde quidquid ad augmentum dignitatis et stabilienda interessa Excellentiae Vestrae efficere potui, effeci, ut peramicitiae meae et singularis affectus testimonia ad generosas actiones excitaretur. Hoc ipsum ut porro clarius elucesceret, de praesenti quoque quibuscunque in punctis praetensionum Excellentiae Vestrae satisfactionem dare licuit, dedi; caetera ad decisionem et clementiam Christianissimi Regis remittens cum solida recommendatione, qualis a legato et amico proficisci potuit, neque dubito de favorabili resolutione Suae Christianissimae Majestatis, praeser-

tim quando merita et officia excellentia, executio resolutionum et publica operatio comparabunt. Pecuniam tardius quam sperabatur missam Excellentia Vestra non mirabitur, si innumeras difficultates, quae intentionibus meis obstabant, ponderabit, sed neque modus est, ut ad punctum magna pecunia emittatur, quae, si quandoque propter certa obstacula in tempore non esset praesens, non tamen subtrahetur. Caeterum in mea propensione et constanti desiderio Excellentiae Vestrae gratificandi rogo ut acquiescat, cujus reciproqua sinceritas et susceptae actionis continuatio cum majora officiorum incrementa in me excitabunt, qui sum et maneo

Excellentiae Vestrae

amicus et servus paratissimus

Marchio de Bethune

legatus extraordinarius Galliae.

Lublina 16-a Aprilis 1678.

XXVII. 1678. ápril 16.

Postquam Illustrissimus et Excellentissimus dnus Michael Teleky de Szék Celsissimi Principis Transylvaniae Consiliarius intimus etc. condolentia suae nationis et benigna protectione Christianissimi Regis motus, tam resolutionibus propriis quam desideriis et expectationi dominorum exulum satisfacere, et ad capescendum munus supremi belli ducis virtute tractatus anno proxime praeterito Varsaviae initi eidem ex unanimis partium tractantium consensu collatum, continuandamque contra Romanorum Imperatorem formalem operationem belli, secundum normam tractatus particularis in arce Kuuar facti finaliter et modo infallibili sese resolvisset, proposuit certa quaedam puncta contentationem et securitatem suam concernentia, ad quae in consideratione factae resolutionis et immutabilis, uti praemissum, propositi, tali modo me resolui:

1-o. Approbo et confirmo tractatum conclusum in arce Kuuar anno currenti septemdecima mensis Februarii inter eundem Excellentissimum dominum Teleky et dominum de Forual ex commissione et ordinibus meis pro eodem tractatu deputatum; ita tamen, ut illum Sua Excellentia in omnibus punctis inviolabiliter observet. Consentio praeterea, ut restans pecuniae summa detur intra unius mensis spatium in regno Hungariae constituto, scilicet numerando tempus ab actione in campo realiter inchoata.

2-o. Clarissima tractatus conditio est, ut Excellentissimus dominus Teleky in supremum ducem receptus sustineat commendamentum omnium copiarum, super quo, post generalem omnium in personam illius consensum, nulla difficultas. Aequisimum

tamen est, ut Excellentia sua ex mente tractatus cum Illustrissimo domino de Boham et participatione illius agat pro meliori cursu rerum, et ut ratio belli per mutuam cointelligentiam validius sustineatur.

3-o. Assecuratio super refusione damnorum et modus sustentandi se et familiam suam in extremo necessitatis casu cum a clementia Christianissimi Regis dependeat, non aegre feret Excellentissimus dominus Teleky, si punctum hoc arbitrio et decisione (*igy*) Suae Maiestatis submittatur, quod sincere recomendo.

4-o. Nomine Christianissimi Regis Excellentissimum dominum Teleky jam assecuravi de firma protectione in omni casu, id quod de praesenti quoque repeto, neque est quod dubitet, nunquam enim Christianissima Majestas amicos sibi colligatos protectione sua destituit. Quod vero recessum in Poloniam et protectionem Serenissimi Regis concernit, illius procuracionem in me recipio.

5-o. Pensio non recusabitur a Christianissimo Rege, in cujus certitudine eo securior esse poterit, quo majori conatu et constantia in actu belli progredietur, fortitudinem et merita sua Christianissimae Majestati aperte demonstrando.

6-o. Ut habeat modum sustinendi statum suum, ordino, ut singulis mensibus, incipiendo a prima die futuri mensis Maji, pro officio supremi ducis durante bello mille floreni hungaricales suae Excellentiae numerentur.

7-o. Quod si ingens aliqua necessitas Celsissimum Principem Transylvaniae premeret, ex mea parte non abnuo, ut universus exercitus Celsitudini Suae assistat; citra tamen praeiudicium rerum Hungaricarum, et si universitas dominorum exulum ex respectu interessorum suorum et rationis status consentiant.

8-o. Si (quod tamen Deus avertat) Excellentissimus dominus Teleky per aliquem casum in potestatem hostium captivus deveniret, sit securus, quod Christianissimus Rex pro liberatione ejusdem efficaciter laborare non intermittet.

In horum omnium majorem firmitatem et fidem propria me manu subscripsi, et sigillum meum apposui. Actum Lublini die decima sexta Aprilis anno domini 1678.

(P. H.) Marchio de Bethune legatus
extraordinarius Galliae.

Ut proprii milites Suae Excellentiae, qui sunt in publicis servitiis, regulariter solvantur, sicut alii, commisi domino de Forual.

De tormentis, quae secum ducit, si casu quo perdantur, facio securitatem, quod satisfactionem dabo.

Marchio de Bethune.

XXVIII. 1678. ápril 20.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Hesterna die aliquis cursor ex Porta venit, qui reddidit mihi litteras a Domino Besseney, quas in paribus Excellentiae Vestrae mittendas existimavi, ut videre possit, quomodo non sibi parcent gloriae sui invidi, ut negotium in suis manibus repositum subvertant, et inutiliter laborant. Spero etiam, quod in posterum Dominus Maurocordatus recenti dono animatus non negliget falsos rumores annihilare et commune bonum promovere. De reliquo, Deus optimus Vestram Excellentiam conservare dignetur exoptans, sum et maneo debita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reuerend.

In Fogaras 20. Aprilis 1678.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Theleki *stb.*

XXIX. 1678. ápril 23.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Tantum me urget moderni cursoris discessus, ut omnia, quae Vestrae Excellentiae rescribere desiderarem, scriptis mandare non possim. Hesterna die suas litteras debito cum honore accepi, neque opus erat excusatione, quod litteras Illustrissimi Domini de Forual casu aperuerit, cum omnino desiderarem, ut Gallicam linguam intelligeret, libenter communicationem rerum omnium, quas mutuo scribimus, quotidie absque ulla difficultate daremus. Hodie litteras ex Porta accipio, quarum contentum per primam occasionem transmittam, has enim adhuc non enucleavi. Sum et maneo solita mea cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reuerend.

In Fogaras 23-a Aprilis 1678.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A Szerdahelyi család levéltárából.

I.

Memoriale, az mit mikor adtam szegín bátyámnak Zerdahely Pál Uramnak éltében és holta után is feleségének és gyermekének szükségekre.

Elsőben adtam az házára való iverg ablak csinálására	flor.	4	den.	—
Azután adtam valami kancsók vitélre	»	10	»	—
Item azután ujonnan adtam	»	4	»	—
Azután . . . venni adtam volt flor. 10, azt is megadták.				
Halála után szegínnek az aszonnak adtam egyszer	»	6	»	—
Másszor Paulovich Miklóstól küldtem	»	3	»	—
Az kis Suskától küldtem	»	2	»	—
Mikor Sámokrétra ment az aszonnak adtam	»	4	»	—
Gyurkónak lóra adtam	»	20	»	—
Zabó Andrástól Tapolcháni sakadalomkor az aszonnak küldtem	»	2	»	—
Isnég Gyurkónak mikor Posomba ment	»	2	»	—
Isnég az aszonnak mikor Privigyére ment adtam	»	6	»	—
Facit				flor. 63 den. —.

Item hugonnak Annók aszonnak vettem szoknyára való veres karmasin saját négy réfet				
Arra való perémet	flor.	11	den.	61
Ahoz való veres és zöld selyem	»	3	»	20
Egy réf szederjes bárson	»	—	»	50
Egy kis subára való fekete dupla tafotát	»	5	»	—
Egy kis subára való fekete dupla tafotát	»	3	»	60
Annak az perém vételéhez adtam	»	1	»	—
Fekete nyúl málat ahoz négyet	»	1	»	33
Facit				flor. 26 den. 83.

Hugom aszon menyegzeihez adtam vásárlani

Bécsben az honnét hozták egy aranyas

feketőt	flor.	10	den.	—
Kis subára való arany perémet.	»	12	»	—
Veres gubás bársont egy réfet	»	6	»	—
Fü (fjw) szerszámot	»	14	»	5
Aranyzat.	»	1	»	63

Facit flor. 43 den. 13 *(így)*.

Ezen kívül Galgóczra adtam kezekben vásárlani flor. 70 den. —

Facit flor. 113 den. 13.

Item azután hozattam az aszonnak szoknyára ngy

réf fekete sáját, réfe pro flor. 1. den. 70 facit	flor.	6	den.	80
Az ki . . . adtam az menyegzőhöz teszen az ára . .	»	28	»	50
Sóra adtam.	»	1	»	—
Andráskónak dolmánra adtam	»	1	»	—
Serre adtam	»	2	»	—

Szakácsoknak (kitörülve)

Egy tulkot adtam, kiért tehenet ígért volt az aszon,

de meg nem adá, az tulok ára	»	10	»	—
Szakácsoknak, hegedősöknek, trombitásoknak adtam				
mindenestől florenos 14, annak az felét ma-				
gamra veszem, az fele teszen	»	7	»	—
Azután adtam öcsémnek Zerdahely Györgynek egy				
vércse gyermeklovat pro	»	40	»	—

Facit flor. 96 den. 30.

Tota summa facit flor. 299 den. 26.

Az Galgóczra adott 70 forinton vásárlottak :

Tiz réf veres kamukát, réfe pro flor. 3 facit . .	flor.	30	den.	—
Arra való perémet	»	10	»	—
Az alá veres vásznat $6\frac{1}{2}$ réfet	»	1	»	$62\frac{1}{2}$
Fü (fjw) szerszámot	»	10	»	—
Veres keatulát <i>(így)</i> ngy réfet	»	2	»	—
11ét réf setit zöld septuhot.	»	9	»	60
23 réf sinort.	»	1	»	15
Kis suba alá igen szép bagasiát	»	—	»	60

Facit flor. 64 den. $97\frac{1}{2}$.

Kivül: Signatura super pecunia orphanis quondam domini Pauli Zerdahely diversis vicibus data.

(Az egész Zerdahelyi Mihály Nyitravármegye alispánjának sajátkezű írása.)

II.

Zerdahelyi János végrendelete 1604-ből.

In nomine sanctae ac individuae Trinitatis Amen.

En Zerdahely János mivelhogy betegágyamba fekiűvén egyebet nem esmertem, hanem hogy az ki ez világot megesmeri, az halált is meg kellj kóstolni, és az én állapotom is most úgy lévén, elsőben az én kegyelmes teremtmének ajánlottam az én lelkemet, testemet penig az honnét kijött tisztességes eltakarétását ő anyjának gyomrában.

Az jószágom felől minthogy két féle, és minden ingó marhámról illen rendelist ép elmémvel lévén, az mint rendszerint alól meg vagyom irva, tettem.

Primus. Énnem Zerdahelt és Családon vagyom tizenketöd fél jobbágyi udvarhelem vagyom (*így*), ezeknek kettei pusztá, Zerdaheli Mihály Uramnál vagyom az egyik in florenis 28, az másik in flor. 58, ezt az flor. 58 én magam vettem fel, az másikat szegény atyám vetette zálogban, ezt hagyom az én fiaimnak. Ha penig az Ur Isten az én öcsémet kihozná Erdélből, hát ennek az jószágnak fele övé, de úgy hogy az zálogosokat az kiket kiváltott az én szegény feleségemnek az atyja, azt az summát letegye az mint az atyám testamentomából kitetszik, ki volt zálogban s ki nem.

2-dus Articulus. Miérthogy szegény Zerdaheli István Uram jószága ide nézendő az mind szegény Zerdaheli Istvánnak az testamentoma is tartja, elsőben az ő leánkáit ha Isten élteti, őket tisztességesen kiházassíttassanak mint főember gyermeki, azután az én maradékomra szálljon az jószág. Az mi penig ebben az jószágban zálogba vagyom Zerdahely Mihály Uramnál, kitetszik az testamentomból, ő kegyelme Mihály Uram tekintse az közönséges igasságot és az Istent, meglévén az ő kegyelme pínze, vegye fel.

3-tius Articulus. Az én gyermekimnek az öreg atyjuk *Jókuthi* Miklós hagyott jószágot és káptolomba is bevallotta, ha az Isten kiveszi ez világból az öreg anyjokat az én gyermekimnek, azt az jószágot kérem Zerdaheli Mihály Uramot hogy foglalja az én gyermekimre, és őtalmazza őket benne, az mint az én leveleimből is kitetszik.

Item az perki jószágomat az mi illeti, miért hogy anyai jószág és zálogban vagyom, az leánág váltsa ki és oszoljon egyaránt közöttök, de úgy, hogy azon az pínzen bort vettem és méltó, hogy az én jószágomból váltsák ki.

Item Falkoss-Davoránt vagyom egy házam, kit Spanik

Miklós bir in florenis 60, azt az summát letévén Kolossi Miklós Spániknak, tartozik felvenni, holott nem akarná felvenni, kihánják az házból, az mint az ő maga obligatoriája tartja.

Az mi penig ingó marhát illeti, illen rendelést tettem:

En nekem volt egy jobbágyom Családon, annak halála után elvettem volt az árváknak ingó marhájokat a mint fel vagyon jegyezve, azoknak az szegény árváknak adják meg mindenestől az írás szerint az elvett marhát, azt legelsőbbben is adják meg nekik, az egy Istenért is kérem ő kegyelmeket.

Item, vagyon én nekem juhóm Zerdahelt No 150, ebből adjanak az én hugaimnak mindenikének tizet-tizet.

Item, Zékel Adám fiacskájának, minthogy hugomtól való, adjanak tizet, az többi az én gyermekimé.

Item, vagyon mindenestől hat szarvas marhám, az egyik tűnő (*igy*) Családon vagyon, azt adják az praedicátornak.

Item, vagyon apró sörtés marha No 23 és 6 ártány, azokat az én gyermekimnek hagytam.

Item, négy kancza, azokat is az én gyermekimnek hagytam, két csikó is vagyon.

Item, vagyon két paripa, azokat adják el és ha találtatik adósság, abból fizessék meg.

Item, az menni gabonám vagyon pajtába és asztagba, az én gyermekimé.

Item, vagyon míhem 50 kassal, azok közül válasszának ki négyet és legyen egyházfiánál, szaporodjék és legyen mindenkor az szentegyházhoz, az többi az én gyermekimé.

Item, mindeféle ruhám az mindenestől gyermekimé, és egyébféle házi eszközöm, mind az én gyermekimé.

Item, adós vagyok sógoromnak Zékel Adámnak flor. 45.

Item, Gerecsi Istvánnak vagyok adós — flor. 6.

Mindezeknek gondviselésére az egy Isten után hagytam tutorul Zerdaheli Mihály Uramot, és ha az Isten Mihály Uramot kivenné ez világból, az oda fel dyvéki jószágomnak hagyom Wjffalussy Jánost, Andrást és Bossány Jánost, de ha az Isten élteti Mihály Uramot, mind addig ő kegyelme legyen annak is gondviselője.

Actum in domo eiusdem die 7-ma 9-bris ao 1604. ,
reverendis item Egregiis ac Nobilibus videlicet:

R. D. Paulus Schafarovicz Hamorski eiusdem loci Minister, m. p.

Reverendus Michael Pavicius (?) Ecclesiae Kovarczensis Minister, m. p.

R. Paulus Zaladinus Ecclesiae Zolčhanensis Minister, m. p.

Michael Saffarjch (?) bonorum arcis Hrusso provisor ac sacrae
Romanae Ecclesiae publicus Notarius, m. p.

Alexander . . . Czeghÿ Judlium Cottus Nitriensis, m. p.

Johannes Elephanthÿ (senior),

Laurentius Elephanthÿ,

Stephanus Geréczi, m. p.

Nicolaus Zolnai officialis in possessione Zolczan, m. p.

Johannes Palyak de Hynd,

Stephanus Belayÿ, m. p.

Johannes Elefñanthÿ Junior.

(Öt gyűrűpecséttel.)

Ezen végrendeletből látjuk, hogy Zerdahelyi János volt Istvánnak (ez utóbbi 1604-ben már néhainak mondatik) legközelebb rokona, továbbá, hogy Istvánnak ekkor hajadon leányai maradtak volt, hogy János felesége Jókuthi Miklós leánya volt, sem neje sem pedig ipja 1604-ben már nem élt, csak az öreg Jókuthiné. Zékel Ádám neje Zerdahelyi János huga, kitől egy fia volt. Huga több volt Jánosnak, gyermekeiről is többesszámban szól. Ennyivel bővíthető a családfa ezen okmányból is. Hogy azon korban ama egész vidék ágostai evangelicus hitű volt, ebből is kitetszik. Zerdahelyi Mihály öccsét, Györgyöt, említi végrendeletében, a ki Erdélyben elveszett, János is említi Erdélyben lévő öccsét, a kié volna a jószág fele, ha az Ur Isten onné kihozná, így tehát testvéröccse volt; talán a két ágnak két ifjabb tagja együtt ment volt Erdélybe szerencsét próbálni? mert a kettőt aligha vehetjük egy személynek.

III.

Hogy nem éltek mindég békés viszonyokban a Zerdahelyi atyafiak, bizonyítja Bucsány Pál Nyitra vármegye alispánjának bizonságlevele, melyet Zerdahelyi Mihály felperes részére Zerdahelyi András alperes ellen Nyitrán, Vizkereszt utánni harmadnapon Teörök András, Frangh Raphael, Bossányi András és Geréczi István szolgabírákkal kiállított.

A bennfoglalt tanuvallatás, melyet Geréczi István szolgabíró és Szíles György esküdt foganatosítottak 1599-ben szeptember hó 10-ikén, így szól:

Én Geréczy István szolgabíró, esküdt Szíles György Nyitravármegyében, mentünk Zerdahelre bizonságot szedni Vice-Ispán Uram commissiója mellett, ad instantiam generosi domini Michaelis Zerdahely contra egregium Andream et Tobiam Zerdahely filium eiusdem.

Primus testis, nobilis Nicolaus Belayÿ, secundus testis nobilis Adamus Zekeli, hitek szerint azt vallják, hogy ők együtt voltak, és azt hallották Zerdahely Andrástól, hogy Zerdahely Mihált kivonatja kocsijából és annyira elvereti, míg egyet rug-

hat, de az fiatal Tóbiástól nem hallották, mert akkor Sempthe várában lakott. Item azt is vallják, hogy hallották Zerдахely Andrástól, hogy töviből kiégetteti. Item, azt is vallják, hogy hallották András Uramtól, hogy fenegette Mihál Uramot, hogy megöleti, ezt is addálván Belay Miklós, hogy hallotta Zerдахely Tóbiástól, mikor Erdélből kijött, harmad vagy negyed napra ott volt nála ebéden és ezt mondta, ha be nem ment volna Erdélben, immár készült az bátyja, hogy kijött volna, huszonöt kozákkal kisen volt; azt is mondta, hogy még egygyel kimegyek, de úgy megyek, hogy megbánja valaki, még gyermeke is.

Tertius testis, nobilis Nicolaus Spánik, hiti szerint ezt vallja, hogy egyszer ment András Urammal Kis-Család felé és ezt mondta Zerдахely András, bizon még egyszer kivonza bürszekeriből Mihál Uramot, és annira elvereti, míg egyet rughat, annál többet nem hallott.

Quartus testis, nobilis Stephanus Zerдахely, hiti szerint ezt vallja, hogy egyebet nem hallott, hanem egyszer mondta Tóbiásnak, hogy megjött Erdélből: No az bátyád kszül kijünni, arra azt mondta hogy kszül egynehányad magával kozákmódon, de azt nem mondta, hogy valakire jünne gonosz szándékból, egyebet nem tud mondani.

Quintus testis, egregius Joannes Zerдахely, hiti szerint azt vallja, hogy hallotta azt Zerдахely Andrástól, hogy az fiáért megöleti Zerдахely Mihált, egynehánszor mondta: No Zerдахely János, bizon megöletem a besstee kurvát, hogy soha senkit nem háborgat kezöletek; arra azt mondta Zerдахely János: de nem öleted. Item azt is vallja, hogy hallotta Tóbiástól, hogy azt mondta, hogy az bátyja kijű Erdélből, de bizon megsirat valaki bennünket, egyebet nem tud mondani.

Sextus testis, nobilis Susanna Zerдахely consors nobilis Adami Zékel, hiti szerint vallja, hogy hallotta az Tóbiástól, hogy azt mondta volna, mi én is kivonhatnám kocsijából Mihál Uramot, de nem mondott egyebet semmit hozzá, ennél egyebet nem tud mondani.

Septimus testis, reverendus Paulus Saffarowicz parochus ecclesiae Zerдахeliensis, ad puram conscientiam azt vallja, hogy jött esziben, hogy hallotta András Uramtól, hogy azt mondta volna, hogy kivonatja bürszekeriből Mihál Uramot és addig elvereti, míg egyet rughat, az többiről nem emlékezik; emlékezik arról is, hogy mikor Erdélből megjött Zerдахely Tóbiás mondta azt, hogy megjű Zerдахely Ferencz Erdélből kozákokkal, egyebet nem tud mondani.

Eddig terjed a tanuvallomás. Ebből is tovább építhetjük a családfát, habár a tagok közti kapocs még nincsen meg; látjuk, hogy Zerдахely

Andrásnak két fia Ferencz és Tóbiás vagyon s mind a kettő, sőt az idősebbik Ferencz talán állandóan Erdélyben tartózkodik s úgy látszik katona életet élt. Zerdahelyi János testamentumából tudjuk, hogy annak is egy öcsese Erdélyben tartózkodott és Zerdahelyi Mihály szintén öcsesét Györgyöt említi, a ki Erdélyben elveszett; így tehát összesen négy Zerdahelyről van tudomásunk, a kik körülbelül egy időben Erdélyben tartózkodtak; nyilván mindannyian részt is vettek az ottan, azon években egymás után következő és fölötte változatos hadi eseményekben, a mi a kalandot kereső régi katonának legfőbb vágya volt.

IV.

Zerdahelyi Mihály végrendelete 1615-ből.

Atyának, Fiunak és a szent lélek Ur Istennek, teljes szent háromságnak nevében.

Én Szerdahely Mihály Nittra vármegyének viceispánja, az én kegyelmes teremő és megváltó Uramnak és Istenemnek, ki engem az ő szent ábrázatjára teremtetett, és az ő szent ösmereiben teljes életben vezérlett, nagy hálákat adván mind azokról az jókról, az kikkal ő szent fölsége ez mai óráiglan ez világban engem érdemem fölett megáldott, és arról is, hogy engemet az ő szent akaratja szerint mostan az ő szent oskolájában fogott és beteges állapattal látogatott meg, noha testemben és erőmben beteges, de elmémben, dicsértessék az Urnak szent neve, egisíges vagyok, hogyha ő szent fölsíginék akaratja az volna, hogy engemet ez mostani beteges ágyambúl ez világból kivenne és az örök boldogságra magának választana, melyet az ő szent fiának érdemeiért hiszem bizonynyal megadandónak lenni én nekem, teszkek az én maradékomnak és ő utánna valóknak is ilyen rendelést.

Legelőször is pedig az én lölkemet, melyet ő szent fölsége az én gyarló testemben adott én nekem, ajánlom viszont az én kegyelmes Uramnak Istenemnek az ő szent Angyalinak seregi köziben, hogy öreken örekké az ő szent angyalival és választottival együtt dicsírje az Urnak áldott szent nevét, tudván és hívén azt bizonynyal, hogy ő szent fölsége nem néz az én sok bőneimre, kikkal gyermekiségemtől fogva megbántottam ő szent fölsígit és vétettem ő szent fölsége ellen, nem is büntet engem az én érdemem szerint, hanem az ő szent fiának az Ur Jesus Kristusnak érdemire, az ki az keresztfán az egész világnak eltörlette bőneit és eleget tett én érettem is, bőneimnek megkegyelmezvén, az én lölkemet az ő szent országában viszi és az utolsó itélet napon ezen testben, kiben most vagyon, visszaadja, hogy ezen testben örökké dicsírhessem az ő szent nevét, kit adja meg ő szent fölsége az ő szent fiának érdemiért, Amen.

Testemet pedig ki földből teremtetett, ajánlom ismég az föld gyomrának, kire kérem az én bizott Uramot atyámfiait: Vitéz Imre Uramot, Teorek György, Pográny János és Sándor János Uramékat, hogy itt az zerdaheli templomban az én temetőhelemben, kit éltemben annak készítettem, tisztességesen eltemessék az én szerelmes megholt két jámbor házastársom koporsói közé.

Az én kicsin szerelmes egyetlen egy fiamot Mihókot ajánlom legelőször is az én kegyelmes Uramnak Istenemnek, kérvén azon ő sz. fölsígit, hogy szent lölke által vezérelje, hogy legelőszer is ő szent fölsíGINEK szolgálhasson, annak utánna az én jó akaró bizodalmas Uramnak Patronusomnak, Thurzó Staniszló Uramnak ő Nagyságának és az ő Nagysága szerelmes házas társának, kiknek a szegény ödvezölt anyja is ajánlotta vala, ő Nagyságok után Vitéz Imre, Nyárý Lajos, Pográny János és Sándor János Uraméknak, kérvén azon, hogy ő Nagyságok és ő kegyelmek az egy Istent tekintvén és az én szolgálatomat és atyafiuságomat, kikkel éltemben igyekeztem ő Nagyságoknak és ő kegyelmeknek lenni, legyenek személlének, jószágának és marhájának gondviselői, magát taníttassák s nevellik Istennek nevének dicsíretíre és ösmeretíre és jó erkölcsre. Ha lehetsíges volna, ugyan ő Nagyságok szerelmes gyermeki mellett nevellik és taníttassák, hogy ha emberkort érhet, szolgáljon ő Nagyságok szerelmes gyermekinek az mint én is igyekeztem szolgálnom ő Nagyságoknak. Szerdahely Pál fiát is minthogy az atyjával egy voltam (t. i. testvér) taníttassák ő Nagyságok és ő kegyelmek ha lehet az fiam mellett, nevedjenek és tanuljanak együtt. Az jószágban pedig tartsanak egy jámbor szolgát, aki ő Nagyságoknak és ő kegyelmeknek dispositója szerint az jószágra és annak jóvedelmére gondot viseljen, ő Nagyságoknak és ő kegyelmeknek minden esztendőben számvot adjon, hogy azmi kevés jóvedelme lehet fiamnak, az ő emberkort értéig megtarthassák.

Fiamat pedig Mihókot olly állapattal hagyom ő Nagyságok és ő kegyelmek birtoka alá, hogy husz esztendő koráig ő Nagyságok és ő kegyelmek birtoka alúl el ne szakadhasson, se az jószágot se az marhát kezében ne adják és ha szintén legitimae aetatis lenne is és valaki reá venni, hogy Curatort válaszszon magának, de ne cselekedhesse, ha pedig megcselekedné is (kit én nem reméllek) de ő Nagyságok és ő kegyelmek az ingómarhát, kiről ide alá leszen emlékezet, kezében semmiképpen ne adják, se magának se vallott Curatorának, hanem az megirt husz esztendő koráig magoknál tartsák. Akkor ha ő Nagyságok és ő kegyelmek látják, hogy jó erkölcsben viseli magát, bocsássák kezében az jószágot és az marhát is, ha pedig nem, mindaddig ne adják az marhát kezében, valamig illendőnek nem ítik ő Nagyságok és ő kegyelmek.

Az marhának pedig, a kivel az Ur Isten engemet szeretett, egyik része vagyon Kovarczon Appony Péter és Pál Uraméknál, másik része házamnál, melyet mind elé számlálnom mostan nem lehet; azért ha az Ur Isten engemet kivenne, ő Nagyságok és ő kegyelmek inventáltassák szolgabíró és eskütt uramék által, meginventálván kérem ő Nagyságokat, vegyék várokbán¹⁾ és legyen ő Nagyságok gondviselése alatt. Ha pedig az Ur Isten annyi erőt ad, talánd magam felirathatom és felregisztrálok marhámat.

Ő Nagyságok és ő kegyelmekem kívül az én kis fiamot őtalmul hagyom az én kegyelmes Uramnak Gróf Thurzó György Uramnak ő Nagyságának Magyarországi Nádor Ispánnak, item Cancellarius Uramnak ő Nagyságának Nitra vármegyei Főispánnak, item Czobor Imre Uramnak ő Nagyságának, item Appony Péter és Pál Uraméknak, kérvén azon ő Nagyságokat az egy élő Istenért, megemlékeztvén ő Nagyságok, hogy mindenkor kész voltam az ő Nagyságok szolgálatjára, ha miben megtaláltatnának ő Nagyságok vagy az felől megirt Curatoroktól, vagy fiamtól, ha Isten felneveli, legyenek ő Nagyságok minden segítséggel, oktatással és ótalommal az én fiamnak, kiért az Ur Isten sok jókkal áldja meg ő Nagyságokat és legyen megfizetője. — Az mi őstől maradt atyai és anyai jószágom vagyon, azokból én nekem valakikkel volt osztályom, mindeneknek az övékét megadtam, immár senkivel semmi osztózó marhám nincsen, sem őstől maradt jószágban sem ingó marhában, mindeneknek megadtam az övékét, annak az ő állapotjuk maradjon abban, az mint szokott lenni országunk törvénye szerint az successio.

Az mi zálogos avagy örekes jószágot én magam industriámmal és fáradságommal szerzettem és vettem, ahoz is nincsen senkinek semmi köze, csak az én szerelmes fiamot Mihókot illetik, azok közül az kik mostan eszemben juthatnak felirattam őket, minthogy némellekről vadnak leveleim, némellekről pedig nincsenek. És legelőször is itt Szerdaheltt, szegény Szerdahely István jobbágya Petrik Gyuro vagyon in florenis 100, második jobbágyhell Miskovszky nevű, kit Kis-Apponra Horwátt Jánosnak vetett volt pro fl. 75 zálagban, azt én idegen kéztől megváltottam azon 75 forintban. Harmadik, szegény Zerdahely Tóbiásé, Gergelovich Miklós hele pro florenis 92. Ugyan itt Szerdaheltt az minémű sellérhelt adott volt Zerdahely András Uram Székell Ádámnak pro flor. 35, Székell Ádám ismég ugyanazon sellérházhoz szegény Zerdahely Tóbiástul földeket és rétét azonképpen szegény Zerdahely Istvántól is egy rétet huszonöt forintig szer-

¹⁾ Nyilván Thurzó Szaniszló várát Bajmóczot érti, Ny.-Zerdahely t. i. a bajmóczi járásban fekszik.

zett volt, mely sellérház azokkal az földekkel és réttel volt nála hatvan forintban, Székell Ádám adta volt én kezemhez, mely sellérhelt azután más jószágért cseréltem volt Spánik Miklósnak, Spánik Miklós sokáig birván ismég ő tőle azon hatvan forintban vettem kezemhez, kit Szabó Andrásnak azon pénzben adtam és most is ő birja. Ugyan itt Szerdaheltt Szerdahely János sellére Vargha Ondregh vagyon in flor. 15, ennek kivüle ennihány darab föld is vagyon zálogban nálam, ki menniben lehet, most nem jut eszemben. Kis-Chaládon az szegény Zerdahely István jobbágya Dyan Gyuro vagyon in flor. 100; ugyanott Szerdahely István jobbágyhele Pyatriczowske az ki most pusztá in flor. 100.

Kóniaffalvai határban Sámbockréthy Kristóf Uram része földestől, rétestől in flor. 200; ugyanott Balogh Ferencz Uram, Balogh Lukács Uram és az szegény Appony Györgyné asszonyom részei vadnak nálam in flor. 400. Ugyanott Gicz Pálné asszonyom része vagyon in flor. 100, de ahoz fogattak ő kegyelmek, hogy az minemő buzám árával adóssak, kit ezelőtt nyolcz vagy kilencz esztendővel az drágában adtam volt ő kegyelmeknek, ki többet tenne százhatvanhat forintnál, de csak másfél száz forintot irok reá, így teszen az ő kegyelmek része flor. 250.

Ugyanott Bosnák Jánosné asszonyom része in flor. 100. Annak az kiváltáskor öt forintjának le kell szállani, az flor. 95 meg kell adni. Kálmánffalván Szerdahely András Uram része, kit szegény Mére György Uramtól váltottam volt ki pro florenis 250, ahoz Szerdahely András Uramnak egyszer is másszor is aprónként adogattam, ezért immár in flor. 282 vagyon. Ugyanott Szorád Matéjt Uffalussy János Uramtól váltottam egy sellérhellel együtt pro flor. 135. Ugyanott szegény bátyám Szerdahely Pál Uram hele jobbágyhell Iwanisowsky vagyon nálam in flor. 40. Ugyanott Gicz János Uram része vagyon nálam zálogban pro flor. 303. Ugyanott Koronthály István Uram jobbágya Gazo nevű vagyon nálam zálogban in flor. 99. Ugyanott Szerdahely Gábornak is vagyon zálogban nálam egy sellére, de nem jut eszembe, mennyibe vagyon. Ugyanott Kálmánffalván volna több is, de most nem juthat mind eszemben. Gezten, Nagy-Chaládon való zálogosok az kik voltak, nem jutnak mind eszemben, menniben vadnak, de azokrúl találtnak levelek az leveleim között. Szecsén és Temesen az Vásárdy rész, ki annak előtte Uffalussy András Uramnál volt két száz forintban, én Vásárdy Mihálynak éltében, azután Vásárdy Györgynek is egyszer is másszor is adtam másfélszáz forintig többet reá, immár azon vagyon nálam in flor. 350.

Saághon sógorom Teorek György Uram egy jobbágyhele szegény Szíless Jánosnál volt zálogban in flor. 100, melyet szegény Szíless János én nekem adósságomért adott ugyan azon száz

forintban; ugyanott szegény hugom Symony Jánosné része vagyon in flor. 50. Kis-Machédon szegény bátyám Pál Uram jobbágyhelét váltottam Balogh Gergelné asszonyomtól in flor. 100. Ugyanott Teorek Györgyné hugom jobbágya helét váltottam Matiássy Ferencztől pro flor. 100; ugyanott szegény sógoromnak Symon Jánosnak és feleségének szegény hugomnak az ő jobbágya helére is adtam flor. 200. Pattyon Cherj Miháltól váltottam Buchan J Miklós Uram részit pro flor. 180. Ugyanott Selesteiné része ugymint Szikor hele az is in flor. 200 volt Cherj Mihálnál, azt is annyiban váltottam ki szántóföldekkel és malombeli részzel együtt. Ugyanott Lengiel János és Lengiel Farkas jobbágyhele, az kin most Marko lakik, malombeli részzel együtt vagyon nálam in flor. 180. Ugyanott hugom Teorek Györgyné aszonyom része vagyon zálagban nálam in flor. 200. Ugyanott az szegény bátyám Szerdahely Pál Uram része vagyon nálam, zálagban ennihány forint heán háromszáz forintban, kiről úgy vagyon, hogy szegény ángyom Zerdahely Pálné és szegény öcsém Szerdahely György fogadták volt hogy levelet adnak, de azonban az szegény öcsém Szerdahely György Erdélben elvesze, várakodván reá, hogy még az Ur Isten meghozza, azonban az szegény ángyom is megholt, de az mint én nekem erről való jegyzésem vagyon mikor mit adtam, mindeneket jól tud Leffánthy Imréné asszonyom.

Hornián Hathalmi Dániel Uram jószága vagyon nálam zálagban in flor. 500. Szobotisthán Zongor Mihály Uramnak egy jobbágyhele vagyon zálagban in flor. 150.

Felső-Vásárdon Vásárdy György hegyvámrésze elsőben in flor. 26 volt, azután egy lovat vett tőlem, kit az ángyának adott, mikor férhez ment tíz forintban, azon kívül is adtam neki flor. 10, így immár vagyon ez az hitvány zálag in flor. 46. Sámbockréthen Hrusócz J György Uram háza, kiben most *képíró lakik*, földével, réttel zálagban vagyon in flor. 250.

Ezeket az kik eszemben juthattanak mostan és egyebeket is az ki ezen kívül volna, mindenestül minden egyéb ingó bingó marhámmal együtt, arany, ezüst, pénz, ruha és egyéb ingó marhát akármi néven neveztessek, hagyom az én fiamnak Mihóknak, az fellül megírt Curator Uraméknak adott autoritások szerint. Ha pedig az idő alatt valahol jó commoditás találtatnék Curator Uraméknak, hogy az kész pénzzel, az ki mostan megvagyon és circiter hatezer forintra extendáltatik, valahol jószágot vehetnének az én fiamnak hasznára, arra adják, hol pedig jószág nem találtatnék, az pénz álljon vesztég, kölcsen ne adják senkinek sem interessére, sem egyéb móddal.

Az vármegyében nekem semmi számadásom nincsen, vármegyének perceptora lévén Chluthy István Uram mindeneket tud

eligazítani, ha mi én reám háromlanék benne, sokat költettem, fáradtam az vármegyén tisztemben, ő Nagyságok és ő kegyelmeknek arra legyen respectusa. Főispán Urunknál ő Nagyságánál restál énnekem fizetésemben harmadfél száz forintom ez mostani esztendőön kívül. kérem az nemes vármegyét, efficiálják ő Nagyságánál, adja meg ő Nagysága az én megérdemlett szolgálatomat.

Két esztendőbeli dikátorságomban az mi számadásom vagyon az ő Főlsége kamaráján pro annis 1602 et 1603, arrúl vadnak signaturáim az kik immár az Commissárius Urak előtt is forgottanak, és azokat leginkább Iwanóczy Márthon és Chuthy István Uramék értik, azért az vármegye deliberatiója szerint procedálván és inquirálván az restantiákat, azt az felől megírt Curator Uraim pro eorum industria Iwanóczy és Chuthy István Uramék által igazítsák el, kire ő kegyelmeket is kérem, hogy ebben az én éltemben ő hozzájuk való szeretetemért fáradjanak és az mint leghasznosban ítélik lenni az én gyermekemnek, eligazítsák.

Az kiknek én adós volnék egyébről nem emlékezem, hanem az mely pínzt Czobor Márton Uram letett vala az vármegye előtt harmadfél száz forintot, nálam, úgy mint bíró kéznél maradt. Item (Bestardzkj?) Pál is aureos ducatos 35 tett le Zmeskall Urammal való pöriben, ezekről valamit deliberál az vármegye, azt cselekedjik Curator Uramék.

Appony Péter és Pál Uraméktól vettem kölcsen flor. 100, és Dawyď Pál Uramtól Tinini Püspek Uramtól flor. 50, az vármegye házának épületire, ezekről Chuthy István Uram contentálja ő kegyelmeket, constal ez jól Chuthy Uramnak is, mindjára az vármegye háza épületire adtam.

Egyéb adóság mostan eszemben nem juthat, de valahol liquidáltathatik azon adóságom, azt Curator Uramék megfizessék.

Nyřy (?) Györgyné aszonyomnak egy ládában vagyon nálam valami kevés ezüst mű, poharak, ezüst kanna, kanalak, nyakba vető bonchok és egy szekercze, azt adják meg ő kegyelmének.

Az szegény Symoný Jánosné hugom árvái marháját Bars vármegyei szolgabíró és esküdt inventatiója szerint vettem kezemhez, azt viszont az szerint adják meg nekik. Granát béltett mentét András vitte volt el, az többi meg vagyon. Ugyanezen árváknak az pathi kevés jószágból az háború után az mi kevés buzácskát győthettem volt, most azt eladták ötszáz és ennihány forinton, ebből váltottam meg az rádobiczai jószágokat Uyffalussy János Uramtól; item, adtam Symoný Moysesnek három helre flor. 50, kiről levelet adott, ha meg nem adná kötése szerint, procedáljanak ellene, marad még nálam az ő pínzekben flor. 200. És noha én

magam pénzemből sokat költettem az szegény atyjok és anyjok temetésére, életében is szegény hugomnak adtam pínzt és az fiakot is magaméból ruháztam, ki többet tenne száz forintnál, de azt megengedem nekik, hanem éppen adják meg az ő pénzeket, de úgy, hogy el ne vesztégessik, hanem jószágra adják az pínzt.

Az szegény bátyám Zerdahely Pál árváinak az anyjok, úgy tetszik, hogy még nincs esztendeje, hogy megholt, halála után az mi kevés ingó marhácskáját és buzáját találták, azt Leffánthy Imréné hugom aszony jelenlétében az itt való Szerdahely atyafiak előtt inventálták és az inventatio szerint Chaládon lakozó jobbágyinak Hospodarowych Janónak adták, kezelje és hogy gondját viselje, hanem az mi kevés szarvas és apró marhája volt, azt ide fel az én marhám közí hajtották volt, kik kezől noha mindjárást azon hétben ennihány megholt, de mégis mind szaporodással együtt adják meg nekik. Az levelek dolgában, az mi magamot és gyermekemet illendő leveleket nézi, azok tartassanak együtt az én marhámmal az Curatorok kezében. Ha az atyafiak az őstől maradt jószágra való leveleket nem akarnák az Curatorok kezében hagyni, az én gyermekem mellett, noha ifjabb Zerdahely Gábor az több atyafiaknál de minthogy deákosb az többinél, méltó, hogy ő kezéhez engedjék az több atyafiak, minthogy az Ur Isten szép magzatokkal is szerette, elhitem, hogy jól viseli gondjokat. Ezen Szerdahely Gábor uramnak öcsémnek vagyon nálam zálagban hat ezüst kalana kilencz forintban, azt pénz nélkül adják meg neki, annak fölette készpénzt flor. 50, zöld angliai posztó dolmányomat és zöld angliai posztó galléros subámnak az fölít, az alá egy rókahát gereznát, az ki készen vagyon.

Teorek Györgyné hugom aszonnak hagyok készpénzt flor. 100, az fiának Teorek Sigának tanulására flor. 100. Az hajadon leányának Treskának egy testszinő kamuka szoknát és egy megszínő virágos bársony nyári kis subát. Házas leányának Mérey (v. Maron?) Jánosnének egy narancs színő posztó szoknyát arany paszománnal perémzettet. Az minemő nyakba vetőit, kupáját, egy ezüstös hanchárát sógorom Teorek György Uram adta volt Tapolcsány Jánosné aszonyomnak pro flor. 80 (?) napig úgy ha ki nem válthatja az napra, oda vesszen nála, az napra ki nem válthatta és Tapolcsány Jánosné aszonyom azt magáévá tartotta, vígre ugyan sógorom Teorek György mondta nekem, hogyha ki vehetem Tapolcsányné aszonyomtúl az ő kegyelmének zálagját inkább akarja, hogy ením legyen, azért én sok törekedésemmel Tapolcsányné aszonyomtúl kiszerzettem és úgy adta nekem mint magáét. Ezeknek kivüle ő kegyelme sógor Uram én nekem egyszer is másszor is való felvételében adós volt többel másfélszáz forintnál, kire egyebet nem adott egy aranyas paplonnál ötven vagy hatvan forintban, a mellett volt egy kis vörös skarlát szőnye-

gecskéje, azt is ide adta. Buzám árában is felszedett ő kegyelme az mint én előmben adták, lehet talánd flor. 50, ő kegyelme jobban tudja, de valamenni anni, az több adóssággal mind megengedtem ő kegyelmének, annak fölette az hanzsárt is és az kis vöres szőnyegecskét adják meg ő kegyelmének pénz nélkül.

Zerdahely Pál bátyám fia tanuljon az én fiammal, valahol leszen és taníttatik az én fiam. Azonkívül keresménemből, ha emberkort ér és jó erkölcső leszen, adjanak neki kész pínzt flor. 100 és az megy színő felső ruhámot.

Leffánthő Imréné hugomnak adjanak kész pínzt flor. 50, hajadon leányának Suskának kész pínzt flor. 50 és az fekete bársony négy szerrel perémzett nyári kis subát, kinek az elei fekete gubás bársony.

Itt való prédikátor Uramnak és iskola mesternek akkor rendeljenek Curator Uraim az én ruháim kezől, az mit gondolhatnak illendőnek lenni.

Itt való szerdaheli templomnak épöletire hagytam in paratis flor. 100, ilyen okkal, hogy azt az atyafiak az egyházi fiakkal együtt minden esztendőben osszák ki bizonyos személeknek az hol el nem veszne interessere és annak hasznábúl épétsík esztendőnkint és költség arra, az mi szükséges volna szentegyház kernől az derék pínz mindenkor megmaradjon. Ha pedig valaki az atyafiak kezől avagy akárki az egyháztúl elveszteni erőlkednék avagy igazán ebből nem cselekednék, szálljon az Ur Istennek az ő rettenetes haragja reá és maradékaira is, és ha mely Istenfélő atyafi leszen, deferálhassa az vármegyében is, és az vármegye találjon módot annak megadására.

Köreskény Farkasnak kész pínzt hagyok flor. 50, úgy, hogy ezután is az én gyermekemnek igaz atyjafia legyen és az miből tud szolgálni szolgáljon. Az gyermek lovat is, az ki most Pattyon nála vagyon, azt is neki hagyom.

Szabó Andrásnak az mely házban lakik Kőerten, flor. 60 adtam volt hozzá való földeivel és rétivel, kinek az árában Szabó András valami keveset megadott, mégis azért ugyan azon hatvan forintban hagyom neki úgy, hogy se az én gyermekem se más el ne vehesse tőle se az házhelt se az földet és rétét, hanem adják meg éppen az hatvan forintot, ha el akarják venni.

Dáwidnak három esztendeig kellett volna egy paripát adnom, még nincsen esztendeje hogy szolgál, de mégis adjanak flor. 10 neki.

Szultsaő Istóknak hagyom az fehér paripát, az kit Turzó Uram ő Nagysága adott volt nekem, ahhoz vegyenek egy forintos nyeret neki.

Bartost az bírest minthogy gyermekségétől fogva tartottam, hagyok neki két harmadfű tulkot és egy tehenet, két öreg disznót és két südőt.

Gazdának is szolgálatja fölett hagyok hat forintot.

Több cselédem ki ki mint tudja miben vagyon szegődsége és minthogy bizonynyal nem tudom, melliknek mit adtam, hit szerint mindenik mondja meg valamivel adós vagyok, szépen megelégtésék őket.

Az drága esztendőben osztottam volt ki sok buzát pénz fejében, kiről vagyon Regestrom, melyből most is sok vagyon hátra, azon kívül kölemféle dolgaim miatt ki nem szedhettem, arra legyen gondjuk kérem Curator Uraimnak, hogy kiszedjék.

Az mi szekeres lovaim, kanczáim, ökreim, tulkaim maradnak, az kiket Curator Uraim ítélnék, hogy nem lenne szükséges, azt mind eladják és pénzzi tegyék.

Uyffalussv Istvánné aszonyomnak hugomnak az anyja adott volt csak halála előtt két lovat kezemben és négy forint heán másfélszáz forintot, mely lovak közül az egyik ugyan azon hitben negyed vagy ötöd napra megholt, az maga szolgálja is mellette lévén; az másik azután az én szekeremben járt és az is meghala nem régen. Az mi az pénz dolgát illeti, azt mind egy fillérig reá költettem ruházatjára és menegzeinek szolgáltatására nemcsak azt pedig, hanem többet is sokkal annál magam pénzemből, kit sok jámbor látott, mert én ötöt nem úgy tartottam vagy kiházasítottam, mint atyámfiat, hanem mint magam gyermekit. Azért az egy lovánál több én nálam nem maradt és egy hitvány viselő kardnál, az kit az in költségem sokkal fellebb haladna, ha számvetésre menne. Azért ha vagy magátúl, vagy valaki ingerléséből az én hugom avagy az Ura az én gyermekeket ezért háborgatni akarná, az Ur Isten megítélje érette; ha azért hozzá való jó voltomért azt cselekedni, akkor az Curator Uraim találnak erről jegyzést, ezt eligazíthatják az szerint. És miért hogy az háborúban sohul csak egy szem buzája sem maradt volt, hanem én adtam volt innét Szerdahelről buzát, vetésre valót, és úgy szaporítottam majorságát, kiben vagyon még hátra curiter sap. 35, azért ha ő számot akar venni, ezt is kívánják meg Curator Uraim. Az ki adósság szegény emberi között és egyebütt is volt, azt Registrom szerint kezében adtam sógoromnak Uyffalussv István Uramnak, hogy kiszedje magának.

Az Szíless Mátej árvái pénzit flor. 200 vettem volt magamhoz, kit az bátyjok Szíles János hagyott volt nekik, abbúl adtam fiának Szíles Jánosnak kész pénzzel flor. 50. Ismét többet teszen hatvan forintnál, az kit az *Bucsáni drabantokra* ugymint az árva részéről Szíles Suska részéről kellett Sámbockréthy György Uram kezében adnom. Item az árvának ruházatjára, mellette való leának ruházatjára, kit mellette tartottam; item betegségiben három aszonyemberre, kit melléje fogadtam vala; holta után tisztességes temetésére, kit azok tudnak, kik jelen voltak, költöttem 70

avagy 75 forintnál többet, az mint ezekről jegyzés vagyon, ezt szépen megszámlálván, az mi hátra maradna, azt adják meg Szíles Mátye árváinak.

Koronthaly István Uram és Koronthaly Gábor árváinak hagyok egy virágos, hójagos kupácskát, ismég más virágos aranyas pohárt, az ki az szegény megholt első szerelmes atyámfia marhájából nekem jutott volt.

Margitnak Borbély Gáspárnének, kit én neveltem és kiházásítottam, hagyok egy tehenet.

Ez idén is az mi buzát mind új fejében, mind pedig pínzirt várás fejében kiadtam mind innét Szerdaheltt mind Pattyon (?), arrúl is jegyzések vadnak, annak kiszedetésére kérem, Curator Uraimnak legyen gondjuk.

Nyáry Lajos Uram mikor Palatinus Urunkhoz ment szolgálni, adtam volt kölcsen ő kegyelmének egy lóra való szép gyöngye (?) ezöstes szerszámot, ugymint fékagyat, szögyelöt, farmatringot, azért ha az Ur Isten megtartja az én Mihókomat, térítse meg neki. Ha pedig az Ur Isten kiveszi előbb ez világrúl, hogy sem mint szükséges volna neki, arrúl senki ne emlékezzék.

Abaffy Györgyné hugom aszonnak hagyom fejr gyöngyes lengyel süveget, az leányának pedig fekete gyöngyű (?) kivágott lengyel süveget.

Az Curator Uraim válasszanak magoknak az ezöst mívem kezöl egy egy aranyas ezöst pohárt fedelest.

Az öreg aszonynak, szegény felesígem anyjának, Nyáry Magdolna aszonnak hagyok kész pínzt flor. 100 és egy aranyas kannácskát, kit Posomban szegény felesígemnek vettem volt, míg az Ur Isten élteti, éljen vele.

Szigethy Mihál deáknének hoszú ujú gallératlan málsu bámnak az fölít hagyta, csináltasson szoknát belőle.

Gyurkónak az ispánnak, noha ez mostani betegsígemben igen lassan forgolódott mind kernőlem, mind majorságom kernől, de minthogy régi szolgám és talánd jövendőre is szolgálhat gyermekemnek, ugyan azon helen azhol házat akartam csináltatni neki, csináljanak egy házat neki, az mint én magam elfondáltam. Ahoz az hegy alatt Dworcsinska kopanicza nevő földet és Pawelkostri (?) kopaniczából egy hódra valót és Kosutowskij Iaz mellett egy rétecskét, az ki szegény Zerdahely Dorkó aszontúl maradott, adják neki in flor. 40, hogy se az én gyermekem se más el ne vehesse tőle, míg le nem teszik az negyven forintot neki.

Az több inasimot is megruházván mindenikét az ő érdeme és állapotja szerint, az ki nem fog kellelni, szépen elbocsássák.

Hogyha pediglen, kitől az fölsíges Ur Isten az ő szent fiának érdemiért ótalmazzon, az én kis fiamnak Mihóknak gyermekkorában avagy nőtelenül holta történnék, tahát az menni atyai és anyai őstől maradt jószágban zálagom vagyon nekem Szerdahely Pál és Szerdahely Gábor részéből, ismíg az két hugom ugymint Teorek Györgyné és Symonyné részéből, azok mindjárást mindenikré ő kezőlek reá szálljon.

Az maradék zálagas jószág pedig mind itt Szerdahelltt és egyebütt somma szerint computálván így oszoljon közettek, hogy az hasonfele előszer excidáltassék és osztassék az két hugom Teorek Györgyné és Symoniné gyermeki között két felé.

Az másik hasonfele pedig négy felé ugymint Szerdahely Gábor, Szerdahely Pál fia András, item két hugom között az az négy részre, ezért az okírt, hogy Zerdahely Gáborra és Pál fiára az őstől maradt jószág is reájuk fog szállani.

Szeccsen és Temesen, item Vásárdon az minemő zálagom vagyon, kiről oda fel jegyzés vagyon, hogyha Mihók magtalanul meghalna, szálljon Uyffalussy Istvánnéra és az ő gyermekére.

Vásárdy György pedig és Vásárdy Mihál fiai, miért hogy soha kedvemet nem keresték, szómat nem fogadták, sőt az jóra akarván tanítani őket, szómat nem akarták fogadni, azért az én keresmenéből semmi részek ne legyen.

Az mi kész pínzem, arany mívem, arany győróim, ezüst mívem, szőnyegim, paplonim és mind férfi, mind aszonyemberi öltözetim vadnak, azonképpen fejérruhám is, azokat Mihók az én gyermekem míg él úgy bír mint magáéval; ha pedig az mint meg vagyon írva, vagy gyermek vagy nőtelen korában holta történnék, az anyja ruhái, kiket onnét hozott, ugymint: egy zöld vontarany szokna, egy vöres bárson szokna, egy aranyas tabit szokna, szálljanak vissza az öreg anyjára, ha addig él, ha pedig meghalna, az Nyárj nemzetségre.

Az férfi ruháknak egyik része Symoniné hugom fiára, másik Teorek Györgyné fiára, harmadik Szerdahely Pál fiára.

Az aszonyemberi öltözetek pedig, fejérruhástul Teorek Györgyné hugom és Zerdahely Pál leányára szálljon, kétfelé osztzkodjanak vele.

Abaffy Györgynére szálljon négy rendes vöres bársony sima nestel bélétt kis suba és a győrók kezől egy hármás rósás öt köves rubint győró.

Arany mű, ezüst mű, ingó marha egyéb mindenféle és kész pínz is, az ki akkor in paratis volna, az is egyaránt oszoljon négy felé ugymint, Teorek Györgyné hugom között, Symonyné árvái között, Zerdahely Pál gyermeki között és Zerdahely Gábor között, kivéven legelőször és kiadván belőle egy ezer forintot, melyet hagyok az fellől megírt száz forint mellé az szerdaheli

szentegyházra illy conditióval, hogy ha az Ur Isten valamelyet az Curator Uraim kezől addig éltetni, tahát ő kegyelmek, ha pedig nem, valaki lészen az én atyámfiai kezől legöregbik, köteles legyen arra, hogy abbúl az ezer forintból örek emlékezetöl egy szép (harangot?) csináltasson az szentegyház vigiben és az én temető helemet is cseréppel befedesse. Annak fölette az papnak egy házát jót csináltasson úgy, hogy kívöl főtő háza is legyen, kiben tanuljon, és az iskola házát is megépítse. Azonkívöl és attúl az mi megmarad, adassék és computáltassék az előbbi száz forint-hoz, kit az egyházra rendeltem és úgy viseltessék gondja annak is az atyafiaktúl és az egyházi fiaktúl, és haszonra kiosztassék az mint oda fel az száz forintot rendeltem. Az egyik vont arany szederjes szoknából csináljanak az oltárra egy Antipendiumot, avagy egy Casulát, az mi jobban kiesnék belöle.

Irattam ezt az én utolsó akaratomat Zerdaheltt az én házamnál ágyam előtt, az ín öcsém Sándor János Uram keze által és magam kezemmel subscribáltam és pecsétemmel megerősítettem. Azonkívöl az ide alá nemes Uraim kezek... írásokkal subscribáltattam és pecsétekkel is megerősítettem, die quarta Julii anno 1615.

Következnek az aláírások: nyolcz gyűrű-pecsét lenyomatja viaszba, mindegyik alatt a tulajdonos sajátkezü aláírása úgy-mint: a Zerdahelyi czímerrel ellátott igen nagy gyűrű-pecsét, benne a tulajdonos nevének kezdőbetűi M. és Z. alatta Michael Zerdahely mpria, utánna a végrendelet író Sándor Jánosnak szépen metszett kicsiny czímeres gyűrűpecsétje J. S. D. Z. (Joannes Sándor de Zlavnicza) bötükkel, gyakorlott kézre valló szép aláírással, a harmadik Baltazár Bo... (olvashatlan a név,) gyakorlatlan írással, a czímeres pecsét homályos, a negyedik czímeres pecsét hasonlóképpen, alatta Thomas Babóthý Judlium mpria, az ötödik egy gyűrű cameo, szépen vésett alakot ábrázol, alatta Andreas Paczolaý, a hatodik szintén cameo, egy fejet ábrázol, alatta Joannes Tarnowszky Judlium szép kezeírása, a hetedik három pólyát mutató czímeres gyűrűpecsét, alatta gyakorlott kézzel (Stephanus?) Chyutý m. p., a nyolczadik igen apró gyűrűpecsét lenyomat a Sándor czímerrel, benne L. S. bötük, alatta igen gyakorlott írással Lad. Sándor.

Zerdahelyi Mihály, Nyitra vármegyének egyik előkelő nemzetségének sarjadéka, nádori ítélőmester, alispán, sok országgyűlésén azon vármegye követe jelentékeny szerepet viselt. Más forrásokból tudjuk, hogy ezen súlyos betegségéből, mely őtet a végrendelet készítésére bírhatta, felépült, mert még évekig ezután is az közpályán látjuk működni. Nem akarunk ezuttal biographiá-

jával foglalkozni, csak egyetmást véltünk itt felemlítendőnek. Ezen végrendeletből kitűnik többi közt, mily hiányosak a genealogiai adatok Nagy Iván munkájában ¹⁾ (bizonyára be nem küldte az adatokat a családnak), s a Zerdahelyi család akkor élt tagjai számát, valamint a régebben elhunytakét tetemesen szaporíthatjuk annak nyomán, u. m. Zerdahelyi Tóbiás, Gábor, Dorkó aszszony, György, István, András és Jánossal. Ellenben bátyjának, néhai Zerdahelyi Pálnak csak egy fiát Andrást említi, holott Nagy Ivánnál kettő áll. Két feleségének családja eddig ismeretlen, de a végrendeletből világosan látszik, hogy 2-ik felesége (a később báróságot nyert) Nyárý Lajos testvére volt, első neje pedig a Koronthály családból, vagy annak rokonságából származhatott. Ezeken kívül felemlítve találjuk az örökhagyó részéről mint hugait Leffánthy Imrénét és Abaffy Györgynét; ezek azonban távolabbi rokonok lehettek, és Uyfálussý Istvánnét, testvérét. Nem akarván ezen tárgyat itt kimeríteni, csak felemlítem, mert feltűnő volt előttem, mennyi genealogiai rectificálásra nyújt ezen csekély okmány alkalmat, s ezzel áttérek egy más tárgyra. A végrendeletben azt olvassuk, hogy zálogos birtokai közé Sámbochréthen Hrusóczy György uram curialis portiója is tartozott; valljon a régi Hrusócyak sok nevű ivadékaiknak egyike lehetett-e ezen Hrusóczy? eddig ismeretlen előttem ezen név, bár a Hrusócyak kutatásaim tárgyát képezik. Sokak előtt azonban azon körülmény érdekesebb, hogy ugyanazon házban 1615-ben képiro lakott. Ezen korban, Nyitra-Zsámbochréthen valóságos festő, ki gondolta volna?! Ha esetleg nevét kikutatjuk, a magyar festőművészek névsorát egygyel bővíthetjük, de ha nevét nem is ismerjük s a művész továbbra is névtelen marad, fennmaradt, ha nem csalódom, annál értékesebb hagyatéka az utókorra, t. i. sajátkezű műve!

A Zerdahelyi család kastélyában, mely az országgyűlési végzés következtében lerombolt vár után, a XVI-ik században épülhetett és a 17-ik század első éveiben ugyan Zerdahelyi Mihály által restauráltatott, a miről nevének kezdőbetűit tartalmazó vasrostélyok, faragott kövek sat. tanuskodnak, más családi arczképek közt ott látjuk az ő életnagyságú arczképét, marcsona kifejezésű, övig érő szakállú jeles alak, fekete magyar köntösben, talán éppen abban a Leffánthy Suskának hagyott fekete bársony négyszerrel perémezett nyári kis subában, kinek az elei fekete gubás bársony, fehér keztyüket tartván kezében. Ha biztosnak nem is vehetjük, de több mint valószínű, hogy a képiro árenda

¹⁾ Távol legyen tőlünk a gondolat, hogy ezért a jeles szerzőt vádolnók; hisz a hibák daczára, pótolhatatlan kézi könyve az minden genealogusnak.

fizetés fejében festette házi urának arczképét, és bizonyára elég jól, legalább sokkal különb művészre vall ezen kép, mint a milyenek voltak közönségesen a családi arczképek festői hazánkban.

Közli: SZERÉMI.

Bodó Ferencz magyar végrendelete.

1517. április 25.

— — — — —
 — — — — —
 mýnd gabona, mýnd menes, mýnden fele barom, mýnden fele marha akar mý nevel neveztessek, ezeket, kýket az testamentom levelben megh ýrtam, az exsekvtorok azokath megh zerewzýek; aznak vtanna mýndenfele marhath ewth rezre ozýak, de nem ewrewkssegheth; mýkoron az ýngho marhath ewth rezre oztotak volna, az egýk rezeth kewlchek lelkemerth, az negý rezevel negýen oztozýanak: Bodo Farkas anýaval, az keet nenýevel, az en erewksseghemeth hagyom Farkasnak es Annanak, Katerýnak az en gýermekýmnek; ha az en felesseghem az en nevemeth výssely, neký megh vgýan hagyom mýnth akar mellýk gýermekemnek etc.

Item oztan az zent Janos teste mellý oltaron vagýon Bvdan az kapolnaban az varban, az oltarra chýnallýanak racz kamv-kabol egý oltar ewltewzewt etc.

Item oztan az zeghen vram testamentomaban vagýon megh hagýva, hogý az Gewrgý egýhazban olý zert zerezýenek, hogý keeth kaplanth tarthasson az plebanos, az egýhaznak es vagýon az zeghen nepnel, kýt en attam nekýk, az penzt mykoron nekýk attam, akoron harmýczketh (*igy*) forýnth vala, valamývel zaporetotak azvtan, ez penz oda adasnak vagýon hath eztendeýeýe (*igy*), ez penzt es oda kewlchek, az telkest az falvbelý rezemeth es oda hagyom; ha kedegh mýnd ezel sem zerezhetýk megh, tahath az agýaghosbelý rezemeth es oda hagyom; ha mýnd ezel sem lenne megh, valamývel megh zerewzhetýk megh zerewzýek az en marhambol es az en ewrewksegebewl az exsekvtorok etc.

Item oztan az Ýllýes vdvarbýronal vagýon penze az anýaý (kapolnanak, azt)¹⁾ az anýaý kapolna zwksseghere kewlchek az exsekvtorok az mýre zwkesb lezen az kapolnanak, az tewbý megh vagýon zerezve, ký megh vagýon ýrva az ýktas (*igy*) levelben, ýleesswl Ýllýes vdvarbýro jol tvgya, mýth zerzewtek oda az kapolnahoz etc.

¹⁾ Az eredetiben a () közt valók hibásan: *kapolnak, azul*.

Item oztan vagyon mynd menes kezeth, mynd barom kezewt, mynd jhok kewzewt týzed barom, ezt azt akarom, hogý az oltarhoz agýak, az mely oltart Chastaj Borobas zerze az kajmaty etc.

Item oztan ha tewrtenneýek, hogý kýt ýsten ne agýon, hogý ha ýsten ez vylagbol ký venne az en zeretew felesseghem ez vylagbol, tahath az en gýermekýmeth tarnok mester vramnak Raskaj Balas vramnak es az en azonýomnak tarnok messterne azonýomnak az en felesseghem anýanak agýak tartaný; tovaba ha tewrtenneýek, hogý mynd Balas vram es azonýom Balas vramne, kýt ýsten ne agýon, hogý ez vylagbol ký mvlnak, tahath az gýermekkek tartassara Dombaj Pal vram es Maczadonýaj Mýklos vram az mely emberý leznek, azokath es hozýaýok hývassak, s az mynt joban tvgya, zollyanak hozýa, tarcha fewl az keet vram az en apro gýermekýmeth etc.

Item oztan ha ennekem holtom tewrtenýk, ha az vr ýstenekek akaratýa az lezen, testamentomnak mynden rezeth megh zerewzýek; aznak vtanna az exsekvtorok az ký (*igy*) leznek megh ozýak az marhath ýsten ýghazsaga zereneth, az my az en rezemre ývth benne, az (*igy*) mynd lelkemert kewlchek az egýhazakban, de jnkab az en jozaghomban mely egýhazak vadnak, azokra kewlchek, hogý nem egýebwve, jeleswl az tenghelýczy zent Marghýth azon egýhazath tellýesseghel meg epeýchek etc.

Item tovaba valakýnek ¹⁾ agýa az vr ýsten az gýermekým tartassath, valamýnth agýa az vr ýsten, hýzem hogý mynd jol agýa az myndenhato ýsten, de kerem az vr ýstenerth es, hogý az vrýstennek haraghýa w reýaýok es w maradekýokra ne zallýon, hogý se az en marhamon, se az gýermekkek marhaján ne ragadozýon etc.

Item oztan az Dvsnok fewldeth en az magochý egýhaztvl tartotam, hvz forýntoth attam, megh az Maczadonýajak es ýghen tartotak az maghochý egýhaztvl ez Dvsnokoth, azert ezrewl doctorokal kel zolný, ha bwnnekwl el tarthatýak, tahath agýak meg, hvz forýntoth twle mynden eztendewben ez ýdeýgh en megh attam; ha kedegh az doctorok altallýaban azt mongýak, hogy semmýkepen nem tarthatnak wdvsesseghekre, tahath agýak megh az maghochý zent egýhaznak etc.

Item oztan az exsekvtorok legýenek Raskaj Balas vram tarnok mester, masýk legýen az en felesseghem Ersebeth azon, harmadýk legýen Dombaj Pal vram, negýedýgh legýen Maczadonýaj Mýklos vram, ewtewdýgh legýen az w kegýelmek zolgaýa Zabary Mýklos.

¹⁾ Az eredetiben hibásan : *vakýnek*.

Item ygh hagÿom, hogÿ lellem lelkekkÿel legen...¹⁾ az mÿndenhato ÿsten elewth, aznak fewlewte ezen vÿlaghon megh mvtassa az vrÿsten nekÿk avagy rajtok, ha ez en fewllÿwl meglÿ ÿrth testamentomomnak ellene teznek, ha benne kessedelmessek leznek etc.

Oltalmvl hagÿom mÿnd felesseghemeth,²⁾ mÿnd gÿermekÿ-meth mÿnden hozÿam tartozoth nadrospan vramnak, pechÿ pÿspek vramnak es vaczÿ pÿspek vramnak, aÿ en kegyelmes vraÿm-nak, hogÿ az vr ÿstenerth oltalmazÿak mÿnden bantotvl. Ez level kewlth Potoiban zent Mark evangÿelysta napÿan, ezer ewt zaz tÿzen heeth eztendewben. Bodo Ferencz keze ÿrassa ez level.

Kívül: Ez az Bodo Ferencz testamentoma, de mÿgh³⁾ elewk, adÿgh fewl ne zakazÿak.

A XVI. század elejére valló kézzel: Et ego Nicolaus natus nobilis Andree Radozlaw de Mylethincz diocesis Zagrabiensis, sacra auctoritate apostolica notarius publicus apercioni huius testamenti condam Francisci Bodo presens interfui, ad cuius roborem et maiorem fidem manu propria a tergo scripsi.

(Ered. töredékben orsz. levéltár gyfvári kápt. oszt. Miscell. Cista I. 4. 7.)

Közli: BARABÁS S.

Bethlen Gábor és István osztozása.

1600. december 22.

Mi Jakab deák Ajtoni lippai főharminczados, Kenderessy István illyei, lippai főudvarbíró, Nemes János németi nemes személyek, adjuk emlékezetire mindeneknek kiknek illik az mi levelünknek rendében, hogy jövének mielőnkben szabad akaratjak szerint, senki nem kényszerévtén, jó atyafiui szeretetből, az jó emlékezetű Betlen Farkas uram fiai ugymint az vitézlő Betlen Gábor uram, megint az vitézlő Betlen István uram anno domini 1600. 22. die Decembris Illyén, mely vagyon Hunyadvármegyében, azért mi előttünk így alkuvának meg, hogy Illye várát, mely vagyon Hunyadvármegyében, cum omnibus pertinentiis az vitézlő Betlen Gábor uram bírja, megint az ő kegyelme maradéki; az vitézlő Betlen István uram pedig, megint az ő kegyelme maradéki ez ide alá megirt jószágat bírja, tudniillik Betlenösit, Söpröst, Bodont, karulyasi s övesi, ujfalvi részeket, melyek vadnak Zaránd és Gyula vármegyében,⁴⁾ megint Székelyföldön Marosszékben

¹⁾ Egy szó kiszakadva.

²⁾ Az eredetiben hibásan: *fesseghemeth*.

³⁾ Az eredetiben csak *mÿ* áll.

⁴⁾ Gyulavármegye = Békésgyula vára tartozékai.

Maroskeresztúrt, Csókafalvát, Gyirgyóban Tekerőpatakát, Kilylyénfalvát, megint ugyan Gyergyóban egy Szent-Miklós falubeli jobb részt, kit vett volt az mi megholt bátyánk és tutorunk Lázár András uram, mihelt az falu kézben kerül az adósságért, az is Betlen István uram kezében jussan, viszontag az Szászföldön való rész falukban való részeket is Betlen István uram és az ő maradéki birja, tudniillik Tancsi falubeli részt, Szászfülpös falubeli részt, Hedradi falubeli részt és ujfalvi részt.

Továbbá ezt is végezzék mi előttünk ő kegyelmek, hogy, kitől isten ótalmazzon ő szent felsége, vagy pogán mia, vagy penig valami istentelen fejedelem vagy ez országnak gubernatora az vitézlő Betlen Gábor uramtól vagy az ő maradékítól Illyét cum omnibus pertinentiis elfoglalná vagy elvenné erővel, de nem az Betlen Gábor uram gondviseletlensége mia, tahát az vitézlő Betlen István uram vagy az ő maradéki az feljül megirt, ő kegyelmének jutott jószágat tartozzék Betlen Gábor urammal és ő kegyelme maradékival kettéosztani.

Ha penig az Betlen István uram székely jószágának valami szabadsága történnék az ország fejedelmétől vagy gubernatorától, az több jószág is ő kegyelmétől Betlen István uramtól erővel való elvétellel elkelve vagy elvennék, de nem az ő kegyelme gondviseletlensége mia, tahát az vitézlő Betlen Gábor uram is vagy az ő maradéki tartozzanak Illyét cum omnibus pertinentiis megosztani Betlen István urammal és az ő maradékival.

Megint mivelhogy Betlen István uramnak egyik jószágába is éppen udvarháza nincsen, annak építésére tartozzék Betlen Gábor uram Betlen István uramnak ezer forintat adni, ötszáz forintját ez jövő Áldazó napján az ő kalendarium szerént adja meg Gábor uram István uramnak, megént az ötszáz forintját ez jövő Kisasszony napján az ő kalendarium szerént tartozzék Gábor uram István uramnak megadni.

Ha peniglen Betlen Gábor uram Betlen István uramnak az megnevezett napokon, az feljül megirt ezer forintat meg nem adná, tahát Betlen István uram Betlen Gábor uramnak egy faluját Kérges nevűt elfoglalhassa, mind addig bírhasa Betlen István uram, míg az ezer forintat megadja Betlen Gábor uram vagy az ő kegyelme maradéki Betlen István uramnak vagy az ő kegyelme maradékinak.

Az feljül megirt végezéseket penég valamelyik fél in toto vel in parte megszégne vagy meg nem állaná, két ezer arany forinton maradjon; az meg nem szegő fél avagy az ő maradéki az megszegő fél ellen és maradéki ellen az ország fejedelmétől vagy gubernatorától egy parancsolatot hozzan egy szolgabíróra és egy viceispánra avagy két nemes emberre, az ki (*így*) az megszegő fél udvarházának avagy jószágának vármegyében (*így*)

lagnak, az parancsolatnak és az mi levelünknek erejével az meg nem szegő fél avagy az ő maradéki az megszegő fél és maradéki marhájából, jószágából, az ispán és bíró avagy az két nemes ember igazat tehessen az két ezer arany forinttól, hogy se inibitíóval (*így*), se repulsióval, se novummal, se contradictióval, se revocatióval és semmi remediummal ellene ne állhasson. Kinek bizonyására adtuk hitünk szerint az mi pecsétés levelünket mindeneknek meghitelére. Datum die, anno locoque praenotatis.

(L. S.)

(L. S.)

Jacobus literatus Ajtoni, m. p., Stephanus Kenderessy, m. p.,

(L. S.)

Joannes Nemes, m. p.

(Eredetije papiroson országos levéltár gyfv. kápt. Cent. II. 14.)

Közli: B.

Haller Gábor neveléséhez.

1633. május 22.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transsylvaniae stb.

Magnifice fidelis dilecte. Salutem et favorem nostrum.

Az deáki tudományban naponként való épületed felől jó reménségünk lévén, és abban promotealni is akarván: ez elmúlt 1631 (!) esztendőben mind mű s mind az anyád és több jó akaróid szép költséget készítvén, magad szolgáljától el is küldöttük volt in mense Decembri; de az mint ennekelőtte egy holnappal vött leveledből értjük, az költség kezedhez nem került, az szolgálád hová lehetett véle, mi meg nem tudjuk gondolni. Hogy azért abból is fogyatkozásod ne következze, akarván fejedelmi kegyelmességünket hozzád megmutatni, ím ismét ujolag háromszáz tallért küldötünk, kivel magadat tápláljad, azon közbe nemsokáig több költséget is küldünk, hogy mind adósságodat megfizethessed s mind tanuságodat continuálván, ez esztendőben megérjed véle, és az jövődő esztendőben, isten azt adván érned, alá is jöhess hozzánk. Az mostan küldött háromszáz tallér ha kezedhez jut, arról minket tudósítani éjjel nappal el ne mulassad, tudhassuk, miben legyen állapotod és viselhessünk kegyelmesen gondot reád. Az mi fejedelmi kegyelmességünkben meg nem fogyatkozol ezután is, csakhogy viseld úgy magadat, az mint kívántatik, tanuságodat continuáld, és holott az úristen egyszer megvilágosított, és az keresztyéni igaz vallásnak világosságára hozott, religiódiban állhatatos légy, azt senki kedvéért se barátságáért meg ne változtasd,

nem gondolván semmi tribulációkkal, sőt békességes türéssel szenvedvén fogyatkozásodat is, tudván és el is híven azt, hogy gyakorta az úristen az ő híveire próbát szokott bocsátani, de viszont ismét megvigasztalja, és külömb-külobbféle áldásával meglátogatja. Ezeket azért elmédben viselvén, mindenben viseld jól és állhatatosan magadat, hogy azzal az mi fejedelmi kegyelmességünket is naponként inkább hozzád kapcsolhassad. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae, die 22. Maji, anno domini 1633.

G. Rakoci, m. p.

A fejedelem kezével: Az háromszáz tallért az angliai követ által kültük Francofurtomban is ad Oderam; az mivel adós vagy, megküldjük azoknak.

Intünk, vallásodban erős, állhatatos légy, úgy áld meg az úristen, az mi kegyelmességünket is úgy veszed.

Kívül: Magnifico, generoso, magnifico Gabrieli Haller de Hallerkő pro tempore Lugduni honestis studiis operam navanti fideli nobis.

(Eredeti a nemz. muz. kéziratárában.)

Közli: B.

A kassai sz. Erzsébet-egyház inventariuma 1699-ből.

Inventatio facta anno 1699. die 10. Junii plebano existente admodum reverendo domino Andrea Györfy.

1. Casulae rubrae, prima una casula rubra cum cruce auro texta.

2. Cum cruce auro texta sine manipulo et stola cum dalmaticis duabus coloris eiusdem, cum tintinabulis una viridis alia cum gemmis.

3. Rubra casula gemmeam crucem habens cum stola et manipulo.

4. Rubra casula cum aurea cruce sancti spiritus effigiem habens cum duabus dalmaticis eiusdem generis sine stola et manipulo, cum insigni civitatis Cassoviensis.

5. Item una casula rubra exsuta auro in medio, cum stola et manipulo.

6. Casula rubra floribus aureis texta in medio crucifixum habens exsutum auro, cum duabus dalmaticis eiusdem coloris.

7. Casula rubra auro texta crucem habens in medio auro sutum cum manipulo et stola.

8. Alia rubra casula cum cruce auro suta.

9. Casula ex holoserico cum simplici cruce.

10. Pluviale rubrum auro sutum sine cappa.
 11. Aliud rubrum pluviale auro sutum.
 12. Una casula rubra cum crucifixo aureo.
 13. Casula ex holoserico cum cruce auro texto.
 14. Casulae binae cum crucibus, antiquae.
 15. Casula rubra et tafota cum stola et manipulo, nova.
 16. Duae rubrae dalmaticae sparsim auro textae sine manipulo et stola.
 17. Casula rubra habens imaginem beatae virginis annum 101.
 18. Casula rubra trita... et antiqua columnam portans crucifixi.
 19. Item alia casula trita portans crucifixum in columna.
 20. Casula rubra portans crucifixum in columna.
 21. Casula rubra subnigra lacera cum textura aurea, habens effigiem beatae virginis.
 22. Casula rubra subnigra.
 23. Stola et manipulus auro textus.
- Frustum unum ex purpura rubra.
 Accedunt pluvialia antiqua et trita 9 coloris rubri.
 Dalmaticae rubrae duae mixtae cum viridibus floribus textae.
- Cortina rubra, habens crucem in medio albatum.
 Rubrum antependium.
 Rubrum antependium pulchrum cum (*nincs befejezve*).
 Antependium pretiosum unum auro textum ad magnum altare; 2-dum in eodem magno altari rubrum holosericeum auro textum; 3-ium in eodem magno altari antependium holosericum auro textum; 4-tum in eodem magno altari holosericum.
- Ad credentiam antependium auro textum, in medio habet flores exsutos.
- Duo frusta taffottae ad summum altare pro exornatione spectantia rubra.
- Materia rubra ex holoserico pro baptisterio cum argenteis fimbriis una.
- Antependia tria rubra, ex quibus duo holosericea, unum autem ex materia varii coloris.
- Item unum antependium pictum, habens tres imagines: in medio peregrinatio beatae virginis in asino in Egyptum, in latere S. Ignatii, 3. S. Antonii.
- Item unum antependium rubrum ex barsony.
- Vela tria, duo alba et unum rubrum.
- Extra casulas stolae duae rubrae et una variegata.
- Pluviale unum parvum rubrum.
- Antependium lacerum rubrum.

Color albus.

Casula una alba auro texta imperfecta, S. Paulum habens in columna etc.

Casula altera alba auro texta cum stola et manipulo in columna crucifixus.

Casula tertia alba auro texta cum stola et manipulo unacum antependio coloris eiusdem.

Casula quarta alba antiquissima sine stola et manipulo cum dalmaticis duabus.

Casula quinta alba lacera et antiqua.

Dalmaticae duae albae floridae cum gemmis et insigni (*kítőrvölve*: civitatis) aliquali.

Pluviale album auro textum, cuius subductura lacera.

Pluviale secundum ex vont arany sine cappa, album.

Dalmaticae duae flavi coloris.

Antependium album.

Antependium album, quod est in Miszlóka.

Antependium album pro Coena Domini.

Antependium unum, quod obtulit piaae memoriae dominus Fabricii.

Antependium album antiquum auro textum.

Velum album cum gemmis, ubi est agnus cum insigni civitatis.

Dalmaticae duae albae auro textae antiquae.

Color viridis.

Casula una viridis cum cruce aurea auro texta cum manipulo sine stola.

2. Casula viridis dicta muset (?) bársony, in columna gerens diversos sanctos cum stola.

3. Casula viridis ex camuka, in columna gerens S. Sebastianum et Christophorum.

4. Casula viridis, habens flores auro sutos rubros sericeos, in columna oratio Christi.

5. Casula viridis lacerrima absque cruce, valens tamen pro plicatione et una stola.

6. Pluvialia viridia duo eiusdem generis.

7. Dalmaticae virides habent dependentias 4 et quatuor.

8. Antependium viride et illud pulchrum.

9. Umbella una viridis.

Color violaceus.

1. Casula violacea habens in columna crucifixum.

2. Casula violacea habens similiter crucifixum in columna auro textum cum gemmis (*olvashatlan szó*.)

3. Casula violacea similiter pulchra cum stola.
4. Casula violacea antiqua cum crucifixo in columna.
5. Una stola serpentini coloris.
6. Pluviale violaceum ex holoserico.
7. Dalmaticae violaceae duae, una cum cherubin, cuius socia non est inventa. Dalmaticae binac cum floribus textae.
8. Antependium violaceum hoc pro priori spectans ad beatam virginem.
9. Antependium violaceum ex tela.

Color niger.

1. Casula nigra lacera.
 2. Item tres lacerae sive antiquae nigrae casulae.
 3. Casula nigra ex holoserico crucem habet auream magnam in columna auro textam.
 4. Casula nigra ex holoserico crux ex fimbriis aureis.
 5. Dalmaticae nigrae quatuor.
 6. Antependium nigrum.
 7. Pluviale unum ex holoserico.
 8. Stolae quatuor nigrae lacerae.
- Superpellicea sex lacera et nullius momenti. Albae tres similiter lacerae.

Alia ornamenta pro ecclesia Cassoviensi.

- Item bursae antiquae in universum numero 8.
 Item una nova cum palla alba et alia nova.
 Item stannea candelabra nova nr. 2.
 Item antiqua stannea candelabra magna nr. 4.
 Item destructa candelabra aerea magna nr. 4.
 Item lignea candelabra nova deargenterata nr. 4.
 Item minora candelabra aerea nr. 4.
 Item aerea candelabra sex id est nr. 6.
 Item eiusdem formae apud moniales nr. 4.

Ornamenta spectantia ad statuam beatae virginis sunt in controversia, quae sequuntur ordine subscripto.

1. Velum sive fátyol dictum orgiarum circiter unius et mediae.
2. Capsula una pro ciborio alba cum sex fimbriis.
3. Unum pallulum pro Jesulo coloris castanei cum fimbriis aureis.
4. Item aliud palliolum pro Jesulo coloris rubri cum fimbriis viridibus.

5. Palliolum album cum duabus manicis pro Jesulo fimbriis aureis.

6. Palliolum viride pro Jesulo cum duabus manicis et fimbriis sex.

7. Palliolum pro Jesulo rubrum aestivale.

8. Palliolum pro Jesulo coloris cerulei cum floribus albis, cum aureis tribus fimbriis et manicis duabus.

9. Antipendium rubrum ex tabit foemineum, habens fimbrias argenteas et galamb in finibus.

10. Velum unum album oblongum ultra unius orgiae cum pillangonibus ornatum.

11. Rubrum holosericum simplex.

12. Indusiolum pro Jesulo album ex taföta cum aureis fimbriis in medio.

13. Antipendium beatae virginis viride cum floribus varii coloris atlacz dictum.

14. Antipendium album filis aureis textum pro cathedra concionatoria, habens fimbrias aureas.

15. Antipendium b. virginis album ex holoserico cum aureis fimbriis.

16. Antipendium b. virginis ex taföta alba cum fimbriis sile (*ügy!*) (*bizonyára* exile *helyett.*)

17. Antipendium b. virginis exile textum coloris varii.

18. Antipendium b. virginis ceruleum habens fimbrias argenteas.

19. Unum par florum aureorum.

20. Vexillum s. Elisabethae.

21. Antipendium b. v. coloris castanei cum columnis duabus aureis mixtis fimbriis cum argenteis.

22. Corona pro b. v. rubra exposita gemmis simplicibus.

Sequuntur tapetes, qui sunt in controversia.

1. Egy rongyos nagy szőnyөг az öreg oltár előtt.

2. Más viselt szőnyөг.

3. Item fejrörög szőnyөг. Fabricius uram ajándékja.

4. Középszerű selem szőnyөг.

Sequuntur calices.

1. Calix ex puro auro cum patena lapidibus praeciosis ornatus et gemmis.

2. Praeterea calices tres deaureati cum patenis signatii (*sic!*) pro templi (*sic!*) S. Elisabethae C. Casso.

3. Praeterea calix magnus antiquus argenteus apud moniales Cassovienses deauratus cum patena.

4. In pago Misloka concessus parvus calix inauratus. Audivimus, quod sit calix in pago Kis-Ida templi.

5. Magna monstrantia gemmis et lapidibus ornata inaurata una.

6. Pastorale unum habens S. Elisabetham in rosa inauratam cum insigniis civitatis et domini Pettes.

7. Lampas magna ex argento nova magna.

8. Item pacificale argenteum novum cum lapidibus.

9. Ampularum par sparsim inauratarum cum insigniis civitatis unacum patena.

10. Ciborium unum antiquum inauratum argenteum.

11. Item par ampularum argentearum cum patena.

12. Duae patenae inauratae, magnae argenteae.

Kivül: Inventarium rerum in summo templo habentium, conservatione dignum.

Factum in anno 1699. die 10. Julii.

(Lajstromozatlan.)

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

VEGYES KÖZLÉSEK.

ADALEK CSERNEL GYÖRGY 1634-IKI LENGYELORSZÁGI KÖVETSÉGE TÖRTÉNETÉHEZ.

(A gyula-fejérvári Batthyányi könyvtárból.)

1634. június 19.

Az úristen ő felsége sat.

Megfordulván elménkben ím csak nem régen is kdnek Poson felé menné fáratsága lón, mind ez mostani takarodó üdőnek majd elközelgetését, s mind kiváltképpen az kd éleletes állapottyát, azon voltunk, kdét semmi meszsze való útra ne indítsuk, hanem házánál hadgyuk lenni; de az mostani szükségünk és előttünk forgó állapotok semmiképpen ezbeli kdhez való indulatunkat s kegyelmességünket nem engedik continuálnunk; mivel azért mind életünkben, megmaradásunkban, . . . , országunkban, fejedelmi állapotunkban s még gyermekink s feleségünk megmaradásokban is jár az dolog, megnyugodván az kd hűségében, igaz tökéletességében, nekünk kdét az lengyel királhoz kell küldenünk Varsavára, hová az királ 19. diem Julii minden birodalminak generalis gyűlést hirdetett, s maga is okvetlen jelen leszen. Az dolog mivel igen-igen secretum, az kivel kdnek be kell menni (kit Pécsi Lászlótól negyed nap alatt ki fogunk küldeni), az istenért kérjük kdét, magán kívül s Dániel deákon kívül, kit kd mellé rendeltünk, hogy elmeunyen, más ne értse senki; ittbenn, bizonságunk az Úristen, nálamnál, cancellariusnál, Kassai Istvánnál senki több nem érti, kit abból is eszében vehet kd, hogy minden expeditio maga keze írása leszen az cancellariusnak. Kd alá hat szekeres lovat rendeltünk Váradról oda vinni, Munkácsról még jó hat parasztlovakat egy kouha-kocsia eleiben; mind Munkácsra, Patakra meg vagyon parancsolva, valakiket kd szolgálunk közzül el akar vinni, praefectusink elkülgyenek kdnek. Uti költségére kdnek ötszáz magyar forintot rendeltünk; itthonn való mezei veteményinek feltakarásában hogy praefectus uram segítséggel legyen, igen meg vagyon parancsolva. Circa decimum Julii meg kelletik kdnek indulni, Munkácsra kell menni. Pécsi Lászlótól kdnek bővebben írunk az derék dologról. Ez kd követsége csak oly leszen, nekünk, országunknak s maradékinknak kd soha nagyobbán nem szolgálhat s nem szolgálhatott. Az úristen meghozván kdét, mi sem

leszünk kd fáradságáról feledékenyek. Dániel deáknak is im irtunk egy levelet, hogy akkorra alá jöjjön és megértvén kdtól parancsolatunkat, ahhoz tartsa magát. Adgyon isten egésséget kdnek. Datum Albae Juliae 19. Junii, anno 1634.

G. Rákóczy, m. p.

Külczim: Generoso Georgio Chiernel de Csernelhaza, prim. aulae fam. nostro etc. fideli nobis sincere dilecto.

Csernel kezével a cím alatt: 21. die Junii, anno 1634. in Patak, lengyel királyhoz való menetelem felől.

(Eredeti, a fejedelem kezével.)

1634. j u n i u s 22.

Az úristen ő felsége sat.

Im Pécsi Lászlótól kdnek az iunctiót s mind az credentionalis leveleket cum bona informatione megkültük, kiből kd eszében veheti az dolognak nagyságát. Mi megnyugodván az kd igaz tökéletességében most is, mind életünket, birodalmunkat, becsületünket az kd hűségére, igasságára biztuk; kdet kglssen requiráljuk, tartsa oly secreto, vagy succedál, vagy nem, ne terjedgyen tovább, ittkinn kiválképpen; ebben való jó magaviseletét, ha az úristen éltet, meg akarjuk kdnek recompensálni; csak 10. Julii induljon bár meg ktek, mivel az királ minden biztonnyal 19. Julii leszen Varsván. Itthonu hogy praefectus uram kdnek minden segítséggel legyen, igen megparancsoltuk. Az úristen az kd útát tegye szerencsésé és igazgassa úgy, szolgáljon mi javunkra, becsületünkre ez mostani kd forgolóda is, amen. Datum Albae Juliae, 22. die Junii, anno 1634.

G. Rákóczy, m. p.

Hátán a fejedelem kezével: Klobucsizkit mért kellett felbocsátanunk, megjelenti kdnek; kd is informálja s intse is, viselje jól oda fel magát.

Egy kis darab papíron szintén a fejedelem írása: Az királynak és az respublicának adandó assecuratoriájára igen-igen reá kell kteknek vigyázni, jól legyen, valami equivocatióval, titkos értelemmel való ne legyen, hanem jól legyen, becsületünk s országunk szabadságának is sérelmére ne legyen; az 16. punctomról is úgy assecuráljanak, realitást lássunk benne. Az úristen kteket bevívén, legelső szembenlétele után is mingyárt tudósítson ktek, mit vehet eszében; ha miről penig még ktek informationkat kívánná avagy kívánhatná, éjjel-nappal adgya értésünkre, s kdet mingyárt tudósítottuk. Az leveleinket meg kellések kdnek őrzeni, mi arról nem trunk semmit.

Külczim: Generoso Georgio Chiernel de Chernelhaza sat.

Alatta Csernel kezével: Anno 1634. die 28. Junii exhibitae in Patak, Péchi László u. hozta, az lengyelországi útamról és követségemről.

(Eredeti, a Rákóczy írása.)

1634. j u n i u s 30.

Pécsi Lászlónak expedálása után azon nap 10 órakor micsoda levelét vöttük volt el kapitihánkknak, ím kdnek verissima pariaját megkültük, kiből kd bőségesen eszében veheti, micsoda karban legyen most az ottbenn való állapot; és mivel senkinek nincs kedve az hadakozáshoz, ember inkább azt várhattya, hogy meg fog békélni császár az lengyelekkel, noha ők rendelésekben igen-igen hamar szoktanak változni úgy annéra, hogy néha az mit valósággal elvégezni láttatnak is, egy nehán nap mulva meg szokták változtatni; és esmérven már jól az portát, mi semmit valószínűságnak, állandóságnak addig nem merünk confirmálni, míg derekas exitusát nem láttuk az dolognak. De abban is ember bizontalan lévén, megyen-e csendesen vissza székiben császár, oszlattya-e el hadait, nem fog-e tentálni valamit, s ilyen nagy hadi apparatussát s költségét semmiben haggya-e mulni, nem supersedeálhatunk az kdre bízott követségnek continuálásától, hanem annál inkább sietni kellene kdnek, hogy minekelőtte az békességnek kimenetele köztök in dubium volna, annak előtte érhetne kd reá bízott dolgainkban jó véget, mert mikor embert az kételesség is szorongattya, sokkal nagyobb kívánságokra is reá szokott menni, mintsem az jó állapotban. Úgy vagyon, ha tudnunk bizonyoson, hogy császár megbékélvén az lengyelekkel sem Moldva, Havasalfölde, sem mi ellenünk nem fog tentálni semmit, hanem csak eloszlattya hadait és mindenből csak békességet akar követni az szomszéd országokkal és birodalmival, úgy kteknak sem kellene sietni igen és nekiünk is nem volna, sem lenne szükség az királlyal és az respublicával való foedusra, melyek gyakrabban károsok, mintsem hasznosbak szoktak egyik félnek lenni; de az mint felljebb is iránk, hogy császár csendesen szállítsa s oszlassa el az mostani hadait, considerálván császár erkölcsét, változó természetét, maga elméjén való járását, és azok felől az sok különb-különb helyről értett opiniókat is, igen-igen szükséges kdnek sietni és mennél hamarébb meg is indulni s uttyát úgy continuálni, érkezhessék tempestive be kd az királhoz, holott mindeneknek előtte igyekezzék annak végére menni, mi karban legyen az köztök való békesség tractája; ha még kétséges végbenmenetele, instructiója szerint tractálhattya az dolgot kd, s ha penig végben nem ment is, de végben megyen, úgy is indíthat kd tractát illendőképpen velek, de moderálva; s ha penig ugyan végben ment volna kd oda érkezése előtt, azt kellene kdnek megérteni az királytól s respublicától, in tali casu ha török császár Moldvát, Havasalföldet vagy Erdélt akarná invadálni, mint akarják magokat viselni és micsoda keresztyéni indulatokat tapasztalhatjuk meg rajtunk realitate, s ha keresztyéni indulattal, affectussal kezdenék magokat resolválni, kin kd is contentus lehetne, nem kellene disputatiót az felett indítani; de ha idegenül kezdenék, in tali casu meg kellene jelenteni, az hetmannak erről nálunk assecuratoriája vagyon az királ képeben és respublicájéval, úgy hogy az mi megbántódásunkat övéknak fogják tartani és ulciscálni is akarják. Ha erre is tekiutet nem lenne, reá

kellene arra is őket emlékeztetni, micsoda keresztyéni affectust, indulatot viseltünk mi ő hozzájuk, holott noha az török torkában vagyunk, még is nem gondoltunk véle, állapotunkat az ő károkkal promoveálni nem akartuk, kire az török sok időktől fogva ugyan ösztönözött, s az ő megmaradásokat magunkénak tartottuk lenni, s ha mi most ő tőlök deseráltatnánk, az szükségnek mivoltára nézve tempestive in tali casu meg nem segítenének elegendőképpen, példa lenne az utánnunk való posteritásnak az ő hozzájuk való idegenségre; s ha mi invadáltatnánk, vagy az szomszéd országok, bizon ő hozzájuk is közelebb érkeznék az emésztő tűznek lángja, s igazán is mondhatnánk: nam tua res agitur, pares dum proximus ardet, mi őket mostani állapattyokban, valamint mitülünk lehetett, s [ez] után is lehet, segítettük s segíteni is akarjuk s tüzeket oltani igyekezzük; de ha ők is az mienket nem kezdenék oltani, bizon megbánnák jövőndőben, az törökkel való békesség s jó szomszédság csak az alkalmatosságig szokott állandó lenni, valamikor arra az czélra érkezik, ottan élni akar vele, s most is bizon ha ő elhihetné, hogy mi ő mellette sincere fognánk az igyet, csak ingyen sem elmélkednék az békességről, sőt eddig régen rajtok lött volna; de eszében vévén az ő hozzájuk való indulatunkat, azért késett indulásával, végére mehet az király és az respublica is az hetmantúl. Elmúlt annak immár két egész holnapja, minden igyekezetünk az volt, hogy császárt mulattathassuk Drinápolyban, kit effectualtunk is, jöttek s mentek szolgálunk, postáink, az mit nem hallottunk is, avagy lehetetlen is, hadi apparatusoknak nagy voltát, az muszákkal való megbékéléseket, azok ellen való triumphálásokat, egyebet is, valamint az ő jóvokra fel tultunk tanálni, el nem mulattunk hírré tenni, és azokat folytatni magunk is apparatust institualtunk, hadakat kiáltattunk, gyűjtettettünk (*ügy*), mustráltattunk, embereket subordináltunk, kik által hireket folytattunk nagy erejek felől, kivel mind nekik akartunk segíteni. Ha azért mind az isten törvénye s az igazság ellen az mi keresztyéni affectusunknak is kevésre való becsülése reménségünk kívül meg kezdenénk fogatkozni az hetman fogadásában s az királ s az respublica igaz indulattyokban, mind isten s az világi emberek előtt mint (!) lennénk, ha jövőndőben avagy most is az török mellett, ellenek insurgálnánk; úgy is vegye az lengyel respublica ez mostani dolgot consideratióban, hogyha minket most megfogyatkoztatnának keresztyéni indulattyokban s reménségünkben háládatlansággal kezdenek fizetni s deserálnának, soha többé Erdély fejedelmével együtt hozzájuk nem folyamodik, maga veszedelmével s kárával nem segít, szolgál nekik. Nekünk azért mégis az tetszik, hogy kd besiesen azért is, hogy az békességet kd megelőzhesse, mert ha addig concludáltatnák, csak oly választ tehetnének: immár az békesség végben ment s nem abrumpálhatják; de ha előbb kd bemehet az conclusiónál, kettőt cselekedhetik az lengyel: avagy az mi megsegítettünkre titkos ablakot hagy fenn, kiből keresztyéni indulattyok tetszenék ki, avagy csak magok alkalmatlan-ságokra vigyázzván, minket negligálván, elmulatván bizontalan dolgokkal, csak megbékélnék. Ha az békességet simpliciter concludálnák, vagy

concludálták volna is, nem gondolván semmit az mi sinceritásságunkkal és állapotunkkal, elég nagy háládatlanság lenne tőlök, s bizon az úristen is megverné őket. Kd is ilyen idegenségeket látván, méltán expostulálhatná kd az mi nagy sinceritásságunkat s keresztyéni affectusunkat, recenseálhatná is nekik (constálván az is az királnál, hogy nekünk az hetman megigérte volt az király assecuratoriáját), és ha deseráltatunk tőlük, ottan csak maradna in secreto nálok ez dolog. Azt is nem árt kdnek megmondani, úgy vigyázzanak az törökkel való tractában, hogy kezeket lábokat meg ne hadgyák kötni az szomszéd keresztén országok oltalmazásában, mert ha azt impetrálhatná az török, bizonynal higgyék, azzal jövődöre ő magok romlására fognak kaput nítni az mi veszedelmünkkel az lengyelek. Ha történet szerint ott valamely fő török követ tanálna lenni, kd azon legyen, ha megengedik, szemben lehessen véle és praetextust csináljon előtte, vehesse azt inkább eszébe, hogy mi is császárnak hivei vagyunk; ha pedig meg nem akarnák semmi lött okon engedni, mégis meglátogatassa kd és köszöntesse. Várunk óránként Drinápolyból újabb leveleket s mihentest valamit érthetünk, mindenekről tudósíttuk kdét, azont várván kmedtől is, kívánván az úristentől, kdnek szerencsés útya és visszajövele legyen.

Ha kd oda menetele előtt ugyan finaliter concludáltatnék valamint köztök az békesség, nekünk az tetszik kíváltképpen, ha titokban maradhatna, proponálni kellene, miért kültük volt kdét és meg kellene jelenteni, mely nagy keresztyéni affectussal voltunk mi az királyhoz és az republicához mostan is és mingyárt akkor is, mikor Lengyelország ellen az mozdulattyaért tettük az török császárnak, melyről bizonság lehet az hetman, (s noha akkori követünk az hetman tetszéséből az királhoz nem ment) mindazáltal mi az keresztyéni indulattúl viseltetvén, magunkban elvégeztük volt, hogy Lengyelország és az király ellen az török mellett ne insur-gálljunk, noha minket erre senki nem kért Lengyelországból, kiért ez okon veszedelme (*így*) is következhetett volna reánk országostól, de jó reménységtől viseltetvén, hogy ha mi az török császár kemény parancsollattyaát posthabeáljuk, ők is minket nem hadnak periclitálni, hanem megsegítenek. Hogy ha azért vagy egyéb méltatlan dologért is az töröktől háborgatásunk és bántódásunk következne, s bár ugyan finaliter concludáltatott volna is köztök az békesség, de ezeket így kdnek megmondani igen-igen szükséges s egyáltaljában categorice meg is kérdeni: ha immár az békesség finaliter concludáltatott köztök, lehet-e módgyok abban és akarnak-e minket országostúl megsegíteni az török ellen, ha minket, országunkat invadálni akarna. Ha azt felelnék, hogy lehet módgyok az segítésben és meg is akarnak segíteni, mert ők nem constringálták úgy magokat, hogy minket meg ne segíthessenek, in tali casu tractálni kell az több dolgokat is velök. Ha pedig azt mondanák: nekik már frigyek vagyon, az békességet confirmálták is mindkét részről, s azt mi érettünk fel sem bont-hattya, nem szükség semmiről tractálni, hanem csak protestálni kell, hogy mi az keresztyénség javára igyekeztünk, s az mellett is akartunk

tűrni, szenvedni, ha ők is mi hozzánk jó akarattyokat, keresztyéni indultatyyokat mutatták volna, de holott tőlök deseráltattunk, magunkra, orszá-
gunkra gondot kell de necesse viselnünk, az mint lehet. Mi eddig bizván az hetman és Gnesnensis érsek biztatásában is az királ assecuatoriájának megküldése felől, az töröknek is kevesbet kedveztünk; egyáltaljában meg akarjuk érteni s tudni, csak akkor akarnak-e minket segíteni, mikor ők is veszedelemben forganak és vadnak, és nekünk is hasznunkat vehetik, avagy pedig akkor is segíteni akarnak veszedelmes állapotunkban, mikor békességben maradhatnának és volnának, s lehetnének is. Ez kdnek irt leve-
lünket még ezelőtt egy nehán nappal kezttük volt írni, de várakozván az portai hírekre is, ím csak tegnapelőtt micsoda levelünk érkezek ujobban kapitihánttól, in paribus megkültük kdnek; ott nincs semmi állandólag, kihez ember csalatkozás nélkül támaszkodhatnak. Ezért is kell kdnek sietni, hogy tempestive érkezhessék be, kire segítse is az úristen kdet, amen.
30. Junii, 1634.

Hátán ugyancsak a fejedelem kezével: In Patak 7. Julii, ao 1624 (így.)
(Fogalmazvány a fejedelem írása.)

1634. július 1.

Az úristen ő felsége minden idvösséges jókkal álgya meg kdet.

Hogy kd kész az szolgálatra, azt kmedtől bizon nagy kegyelmesen vöttük, s háládatlanok sem leszünk érette, s reá is fogja az úristen kdet segíteni, deákül is megtudgya azt mondani, az ki kívántatik. Előbb kdnek az dolgot hírré nem adhattuk, hanem akkor az mikor nekünk erről elmélkednünk adott az mostani állapot, igassággal írjuk kdnek, csak negyed napot sem várakoztunk az hírré adásban. Az királ Varsván való létéről az hetman maga tudósított s tanácsolta is, hogy követünket külgyük ad 19. Juliira. Értvén kdnek ruhából való fogyatkozását, inkább hat sing skarlatot egy mentére kültünk, azonkívül 20 sing sima atlatcot; 13 singből csináltasson egy dolmánt, az más 7 singvel az mentét béleltesse, melyeket adgyon isten ő felsége egésséggel és vidámsággal s jó szerencsével elviselni kdnek. Az Csáki István kívánsági mi legyenek, noha nem értjük, de tudván természetét, úgy hiszem, az több cselekedetihez ez is hasonló lehet. Úgy vagyon, mi is akartuk volna, ha kdvel szemben is beszélhettünk volna, de az üdöneke rövidsége azt nem engedhette, mind-
azáltal oly instructiót kültünk kdnek, s most is az kit magunk kezével irtunk kdnek ez levéllel együtt, eszében veheti kd mind az dolgot s mind azt, hogy számból s elmélkedésünkből származtanak. Usz Istvánnak bizon nem úgy kellett volna viselni magát, az mint viselte, kiről most kdnek többet nem írunk; maga meg fogja magát verni. Az mely instructiót kdnek kikültünk, bizonságunk az úristen, mi hírünkkel, akaratunkkal több ittben senki nem érti, tudgya magamon kívül, cancellariuson és Kassai Istvánon kívül. Kékedi Sigmond szolgálja levele itt vagyon; még azolta itt nem volt Kékedi Sigmond, meg fogjuk neki mutatni, hadd szabjon

leczkét annak az rosz szolgájának. Kdre abból nekünk bizon nehésségünk sem volt s nincsen is, hitelt sem attunk az rosz ember irásának. Kd jól tudhatja, az szegén Dobó Ferencz urnak micsoda háza volt Dubsinán, kiről levelei ott vadnak; ha felkeresné ktek praefectus urammal, talám nem ártana bévinni, és azt megemlíteni az királynál; ez mostani állapotokra nézve, ha anní tekintetünk lenne az királynál, respublicánál, hogy megadnák, hasznát vehetné ember az háznak; tudom bizonynyal, az levelek ott vadnak. Ktek azon legyen, siessen megindulni, mert az késedelem nem jó. Adgya az úristen, kteket láthassuk szerencsés órában és egésségben. Datum Albae Juliae 1. die Julii, anno 1634.

G. Rakocy, m. p.

Külcím: Generoso Georgio Chernel de Csernelhaza aulae nostrae familiari etc. fideli.

Kivül Csernel kezével: In Patak anno 1634. die 7. Julii Décsi uram hozta Lengyelországban való menetelem felől.

(A fejedelem írta eredetije.)

1634. július 4.

Adgyon az úristen kdnek minden üdvösséges jókat.

Im most délelőst 6 órakor kdnek két rendbeli levelét vök el, egyik 29. die Junii költ; értjük, hogy kd Pécsi Lászlótól elvötte levelünket. Nincs kétségünk, hogy az úristen áldása után ktek szolgálattában s forgolódásában megfogyatkoznánk. Az credentionalisokat cancellarius uram iratta, s mi úgy tudgyuk, az mint minket informált cancellarius uram, mind illustriseknek íratott az levél; az generalisnak azért nem íratunk, hogy az oda nem megyen, hanem fent leszen az Podolián, kinek most is szolgája vagyon nálunk; mindazáltal mind isten áldomásából csak könnyű szerrel holnap indulunk Szamosujvárra, hová az tanácsurakban is convocálunk, ott leszen cancellariusunk is és mind királ levelének mássát egyebekét is megküldgyük kdnek, s valamiről kd tőlünk informatiót kíván, arról is tudósíttjuk kdét. Az indulással ktek ne késsék, mert in Jármí Ferencz is ezen órában érkezék meg az királtól; mit írjon nekünk az királ, in paribus megkültük kdnek. Minden bizonynyal 19. elkezdetik az gyűlés és durál usque ad 2. vel 3. Augusti, kit Jármí Ferencz ugyan az királ szájából hallott, hogy két hétnél tovább nem vonódik az gyűlés. Varsvára menni minden bizonynyal hidgye kd általabb Munkácsra, kit mi ittbenn is megértekeztünk az cancellarius uramtól, kit az szegén urunk is arra küldött volt be Szilágyival; igen meg volt hagyva, hogy jó vastag lovakat vigyen oda. Hogy kd alá magunk lovait rendeltük, cselekedtük, hogy isten nekünk többet adott; itt is csak hevernének. Praefectus uramnak két levelünkben is parancsoltunk, hogy kdnek itthonn segítséggel legyen; távúllétében is kdnek azont akarjuk cselekedni, és csak asszonyom tanáljon meg, semmiből meg nem akarjuk fogyatkoztatni. Csernel Bálintot

is ugyan mostani útunkból bebocsáttuk, nem is ellenzük, ha mind ott leszén is, míg isten kdet meghozza. Praefectus urammal (!) mi navalya vagyón, örömet értenénk, sem ő kme sem mások meg nem irák. Ha ott éri levelünk kdet, írja meg Klubucziczkinak, indulattyát nem halaszthattuk bizonyos okokra nézve. Másik levele kdnek ultima Junii költ. Munkácsra hidgye kd bizon általabb, kit kd maga is experiálni fog, az lovak is ott vadnak készen, az mint arról Balling uram tudósított is. Az mint fellebb kdnek megiránk, az gyűlés két hétnél tovább nem vonódik, sietni kell kteknék. Usz István hogy ktekkal járjon, nekünk bizon nem tetszik, annál inkább nincs ahoz is kedvünk, hogy az követtségben társ legyen, az credentialisokat már meg sem változtathatni; ott nem lévén neve, gyalázat volna ott lenni; ha szolgáját küldi kmeddel, igasságában segíthet neki kd. Décsi Bálinttól is kdnek bőven irtunk, kit tegnap expedialánk, talám még elébb elveszi kd azt az levelünket. Kivánnuk az úristentől, kdet láthassuk szerencsés órában és egességben. Datum Albae Juliae, 4. Julij, anno 1634. estve 7 órákor.

G. Rakocy, m. p.

Külczim : Generoso Georgio Chiernel de Csernelháza, primario aulae familiari nostro etc. fideli nobis dilecto.

Kivül Csernel kezével : Anno 1634. die 8. Julii exhibitae in Patak; az lengyel királnak vadnak leveli benne includálva.

(A czímen kívül a fejedelem írása, eredeti.)

Közli: B.

LEVELEK HERACLIDES JAKAB

MOLDVAI VAJDA ÉS ZAY FERENCZ KASSAI FŐKAPITÁNY

ÖSSZEKÖTTETÉSEINEK TÖRTÉNETÉHEZ.

— HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZZLEMÉNY. —

XXIX. 1564. július 19.

Inquisitio civitatis Cassoviensis pro parte Francisci Zay de Csemer superiorum partium regni Hungariae supremi capitanei ratione abactionis boum ad partes Valachiae contra Stanislaum Barzy, capitaneum Zniathinensem in regno Poloniae.

Nos iudex et jurati cives civitatis Cassoviensis memoriae commendamus tenore praesentium universis et singulis, quorum interest significandum, quod in conspectum nostrum consularem legitime citati et ad perhibendum veritatis testimonium requisiti infrascripti testes coram nobis fassi sunt et retulerunt in hunc modum: Benedictus Nagy alias Zalkay cognominatus, homo serviens juramento deposito fassus est, se praecipuum curatorem fuisse illorum boum, qui ex Walachia magnifico domino Francisco Zay de Chemer, sacrae caesariae et regiae majestatis consiliario et superiorum regni Hungariae partium nec non istius civitatis Cassoviensis supremo capitaneo etc. acti fuerunt, sed cum ipse testis una cum aliis famulis sibi adjunctis illa armenta in illis Russiae locis custodivisset, tunc generosus Stanislaus Barzy, capitaneus Zniathinensis etc. missis et destinatis quam pluribus suis servitoribus et aliis hominibus illa ipsa armenta contra voluntatem ipsius testis manu violenta curavit versus fines Walachiae retro abigi.

Interrogatus autem idem dominus Stanislaus Barzy capitaneus per hunc testem, cuinam armenta retro acta essent, respondisset id sibi curae futurum et hoc pacto illa armenta vi abacta periissent.

Providus Petrus Rethegy Transsylvanus nunc habitans in oppido Zakmar Nemethy deposito juramento omnino idem, quod prior testis fatetur. Addens tamen, haec omnia facta esse, cum

ad illa loca rumor de obsesso despota perlatus fuisset. Cum autem qui armata manu pro armentis retro abigendis eo venissent et armenta dominum nullum habere dixissent ac ipse testis respondisset, ea esse supra memorati Cassoviensis domini capitanei etc. et regis sui, illi nihil curantes, quod affirmaret despoti non esse armenta, eum unacum sociis victualibus spoliatum et abactis potentia mediante armentis, captivarunt et quatuor diebus captivos retinuerunt. Nos igitur communi aequitate svadente, praescriptas fassiones legitime auditas nostroque authentico sigillo communitas debito modo requisiti duximus dandum et concedendum jurium et justitiae quorum interest ad cautelam.

Actum Cassoviae feria quinta ante festum S. Mariae Magdalenae proxima, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

XXX. 1564. október 15.

Sigismundus Augustus, rex Poloniae scribit Francisco Zay de Chemer, capitaneum Sniatinensem pro initio Februarii terminum ordinatum esse.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque etc. Dominus et haeres.

Generose grate dilecte. Intelleximus ex literis generositatis tuae, capitaneum nostrum Sniatinensem neque ipsum ad constitutum iudicii diem comparuisse neque commissarios nostros, uti mandatum a nobis fuit, in rem praesentem adduxisse, quod nobis prorsus ingratum accidit. Verum cum legibus regni nostri neminem indicta causa condemnare nobis liceat, citari illum ad iudicium nostrum iussimus, ut in proximis regni comitiis apud tribunal nostrum in principio mensis Februarii se sistat, causamque dicat. Ad quod tempus mittet quoque huc generositas tua procuratorem suum cum plena ad eam rem potestate, ut quod iustum fuerit, per nos ipsos decernatur.

Datae Petricoviae die XV. mensis Octobris, anno domini MDLXIII. Regni nostri 35.

Ex commissione sacrae regiae
majestatis propria.

XXXI. 1565. márczius 1.

Copia rescripti regis Poloniae, qua magnificus Franciscus Zay ad viam juris contra capitaneum Sniatinensem Barczy et Auctum Grochovsky vice-capitaneum inviatur.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque etc. dominus et haeres.

Significamus praesentibus literis nostris quorum interest universis, post eamque causam inter nobilem Calman de Roskowan, nuncium et mandatarium magnifici Francisci Zay de Chemer, partium superiorum regni Hungariae et civitatis Cassoviensis caesareae majestatis supremi capitanei ab una, et generosum Stanislaum Barzy de Blozew in Visnicze, haeredem secretarium nostrum capitaneum Sniatinensem ejusque vicecapitaneum nobilem Auctum Grochowsky parte ab altera, consiliariis regni nostri in eo praesenti conventu nostro generali congregatis examinare commissemus atque nobilis Calman nuncius et mandatarius magnifici Francisci Zay quaestus esset de generoso Stanisla Barzy capitaneo ejusque vicecapitaneo Sniatinensi memorato, ideo quod cum anno superiori familia magnifici Francisci Zay apud eundem vicecapitaneum illius Sniatinensis condixisset pascua capitaneatus illius pro pascendo armento boum nonigentorum et duodecim, vaccarum vero quingentarum trigintaquinque, idem vicecapitaneus custodibus gregis et vaccarum praeter jus et aequum expulsis, universum armentum boum et vaccarum abegisset ac in usus et utilitatem suam convertisset, neque valorem armenti boum et vaccarum, quem ad summam undecim millium aureorum hungaricorum estimat, hactenus extradare persolvereque curat. Quo nomine etsi ipse magnificus Franciscus Zay miserat anno superiori in civitatem nostram Sniatinensem egregios et nobiles Georgium de Olchowarr ex comitatu Abawywariensi, assessorem, Franciscum Kalnassy ex comitatu Saaros, capitaneum militum caesareae majestatis, Christoforum Horwath ex comitatu Berek, Blasium Tornay ex comitatu Saaros, Michaelem Mezthy ac Joannem Lyppay ex Cassovia, Eliwocza, Clementem Hibliar ex Eperies, Joannem Czepeh ex Barthfa, Thomam Zloczky pro designato termino ad diem duodecimam mensis Junii super cognitione et decisione facienda a iudicibus commissariis nostris magnificis et generosis Nicolao de Sieniawa, palatino terrarum Russiae, exercituum regni nostri supremo capitaneo, Joanne Sieniensi de Sienno castellano Haliciensi, Hieronimo Lanczkorunski de Brzegie capitaneo nostro Skalensi, Stanisla Sfrus venatore Camenecensi et capitaneo nostro Chmielnicensi, Nicolao de Mieliecz secretario aulico et capitaneo nostro Grodecensi, Nicolao Kuropatwa tribuno Haliciensi, Nicolao Potoczky aulico et arcis nostrae Camenecensis dispensatori. Nicolao Liesniowski, Joanni Strzess notario terrestri Haliciensi et Paulo Skothniczki, verum in eo termino generosum Stanislaum Barzy capitaneum non comparuisse neque commissarios nostros pro administranda justitia ad designatum terminum convenisse. Quae omnia protestatione coram officio castrensi Haliciensi facta comprobabat, ex eaque ratione generosum

Stanislaum Barzy et vicecapitaneum illius in causa sua succubuisse, ob idque valorem boum et vaccarum superius recensitum undecim millium aureorum hungaricorum teneri magnifico Francisco Zay persolvere, ad quam solutionem cogi eum atque vicecapitaneum illius expetebat. Ad ea generosus Stanislaus Barzy capitaneus atque nobilis Auctus Grochowski vicecapitaneus illius referebant armenta universa boum et vaccarum non ab eis intercepta esse, verum a Volachis, qui obsesso in arce Soczaviensi despota palatino suo facta subito incursione in capitaneatum Sniatinensem non solum armenta boum et vaccarum magnifici Francisci Zay, sed etiam subditorum nostrorum facultates et greges pecorum hostiliter interceperunt. Quod quidem etsi manifestum et notorium sit subditis nostris terrarum illarum incolis, tamen se id probaturum secundum juris formam autenticis documentis offerebat. Porro quod ad absentiam ipsius generosi Stanislai Barzy attinet, adversam valetudinem illius, qua tum impeditus fuit, obstitisse, misisse tamen in locum sui cum plena facultate causam coram commissariis nostris defendendi ex senatorio et equestri ordine generosos Stanislaum de Fulstin, Leopoliensem castellanum, Nicolaum Herborth de eadem Fulstin, Adamum Siemulszewski vicecapitaneum Leopoliensem, Mathiam Dziecziarthowzki venatorem terrae Haliciensis et Erasmum Barzi de Blozew fratrem suum germanum, neque in potestate sua fuisse quominus commissarii nostri ad diem designatum convenierint, verum partim Tartarorum post cesum a Volachis despotam incursiones in regnum nostrum factas, ad quos e finibus regni propulsandos magnificus Nicolaus a Sieniawa exercituum regni nostri generalis capitaneus, principalis ejus causae commissarius cum aliis commissariis et militibus nostris se contulerant, partim et etiam pestem in territorio capitaneatus Sniatinensis sevientem impedimento fuisse. Vicecapitaneum tamen, qui praesens pro termino in curia Sniatinensi aderat, paratum fuisse innocentiam suam coram commissariis nostris declarare. Quae omnia protestationibus officiosis et aliis documentis comprobabant, ob idque contendebant se in causa eadem non succubuisse atque ex iis rationibus expetebant, se ab impetitione hac et a causa liberos pronunciari. Qua quidem controversia consilarii nostri examinata ejus cognitionem cum ad relationem nostram detulissent, nos eo comperto, quod commissarii nostri superius recensiti propter incursiones Tartarorum in fines regni nostri pro tempore commissioni nostrae designato factas, tum etiam ob pestem in capitaneatu Sniatinensi sevientem convenire non poterant, ideo decernimus generosum Stanislaum Barzy capitaneum simulque vicecapitaneum illius nobilem Auctum Grochowski in causa eadem hactenus non succu-

buisse, verum partes secundum juris formam in iudicio nostro experiri inter se debere. Cumque causam eandem in principali negocio consiliariis regni nostri iterum examinandam commissemus, nobilis Calman mandatarius magnifici Francisci Zay exhibitis binis literis missilibus magnifici olim Martini de Zborow castellani Cracoviensis ad ipsum magnificum Franciscum Zay scriptis allegabat magnificum olim castellanum Cracoviensem eisdem literis affirmasse, pecora prænominata protrusa primum esse a vicecapitano Sniatinensi in bona fundi magnifici castellani Cracoviensis atque postea a Valachis rapta fuisse, promissisque eisdem literis magnificum castellanum Cracoviensem adjudicationem solutionis pecuniae pro pecoribus ipsi magnifico Francisco Zay praestandam simulque productis etiam aliis literis protestationis coram iudicio oppidi Cziessibiesi ipsius magnifici castellani Cracoviensis haereditarii per custodes armenti boum et vaccarum factae deducebat nobilem Auctum Grochowski vicecapitaneum ex armento ejusmodi decepissem bovem unum, vaccas vero quindecim, posteaque misisse in fundum magnifici castellani Cracoviensis atque e fundo illius abegisse in bona capitaneatus Sniatinensis trecentos boves ac item vaccas trecentas, quae armenta a Valachis postea rapta sunt, ex iisque rationibus generosum Stanislaum Barzi ejusque vicecapitaneum solutionem prænominatae summae pecuniariae magnifico Francisco Zay facere teneri. In contrarium generosus Stanislaus Barzi ejusque vicecapitaneus allegabant defunctum magnificum castellanum Cracoviensem scripsisse ejusmodi literas propter offensiones quasdam privatas, quae ei cum ipso capitaneo intercesserant neque literas eas esse autenticas ad probationem boum a vicecapitano interceptorum, quandoquidem totum armentum boum et vaccarum e pascuis Capitaneatus Sniatinensis in bona fundi magnifici castellani Cracoviensis nunquam abactum fuit, quod universorum nobilium et aliorum incolarum terrarum illarum sufficientibus testimoniis se comprobaturos offerebant neque cognitionem et iudicium ejus causae in unius magnifici castellani Cracoviensis arbitrio situm fuisse. Quantum vero attinet ad protestationem oppidi Cziessibiesi, eam quoque nihil adjumenti adferre posse magnifico Francisco Zay eo, quod ipsimet custodes armentorum in rem suam ejusmodi testimonium coram privato iudicio oppidi magnifici castellani Cracoviensis et non coram officio aut iudicio Castrensi fecerunt, nedumque quod vicecapitanei aliqua subordinatione armenta boum et pecorum a Valachis erepta sint, verum etiam vicecapitaneum cum familia capitaneatus illius simulatque ei nunciatum fuit de rapto a Valachis armento boum et vaccarum Valachos insecutum fuisse eisque quadringentos boves cum vaccis armata manu eripuisse atque eosdem in

manus Michaelis Mezthy servitoris magnifici Francisci Zay tradidisse eidemque in necessitatem custodum conducendorum certam pecuniam in mutuum, juxta chirographi illius contenta sigillo ejusdem communiti dedisse, offerentes se ea omnia secundum praescriptum et consuetudinem jurium regni sufficienter comprobaturos. Contra nobilis Calman mandatarius magnifici Francisci Zay non esse sibi commissum a magnifico Francisco Zay principali suo causam eandem secundum formam juris regni nostri persequi, ob idque nolle eandem secundum leges et jura regni nostri continuare, verum expetebat generosum Stanislaum Barzy capitaneum ejusque vicecapitaneum ad solutionem integrae summae pecuniariae pro bobus interceptis cogi. Generosus vero Stanislaus Barzy atque vicecapitaneus illius contendebant se paratos esse in causa ejusmodi juxta dispositionem statutorum et jurium regni magnifico Francisco Zay ejusque mandatario justificare atque innocentiam suam secundum juris formam declarare neque eandem causam alio jure a nobis judicari debere praeter quam jure regni nostri, quandoquidem ex praescripto juris actor forum rei sequitur. Quam controversiam examinatum, cum consiliarii nostri ad nos iterum detulissent, nos eo propenso, quod subditi nostri omnes causas suas in externis regionibus jure competenti regionum illarum, ubi jus expetitur, persequi consueverunt, quodque ex communibus pactis et confoederationibus inter regna justitia e subditis nostris nonnisi jure et legibus regni nostri ministrari, parsque agens forum et judicium ipsius rei sequi debeat, neque etiam ex praescripto legum regni nostri aliquem subditorum nostrorum condemnare nobis licet, nisi prius jure regni nostri victum:

Ideo decernimus partes superius recensitas ultiores processus judiciarios in causa eadem secundum juris formam et dispositionem statutorum regni nostri usque ad praelationem sententiae difinitivae nostrae coram nobis continuare debere, habituras partes easdem coram nobis terminum continuandae et prosequendae causae ejusmodi tum, quando commemoratus magnificus Franciscus Zay ad continuandam causam ejusmodi mandatarium suum ad nos miserit, ad quem terminum ipse capitaneus cum vicecapitaneo suo Aucto Grochowski literis nostris vocatus cum fuerit, comparare coram nobis tenebitur, hac nostra sententia mediante. In cujus rei fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est appressum.

Datum Piotrcoviae in conventu generali, feria quinta post festum sancti Mathiae apostoli proxima, anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, Regni vero nostri anno trigesimo sexto.

XXXII. 1565. márczius 3.

Spitek Jordan de Zaklichin Francisco Zay de Chemer, non Sniatinensem capitaneum Barzy, sed vicecapitaneum Grochovsky jure aggrediendum ob directos boves suadet.

Spectabilis et magnifice domine domine et amice plurimum observantissime, salutem et officiorum meorum promptitudinem in gratiam illius defero.

Nihil mihi equidem optatius aut gratius evenire posset, spectabilis et magnifice domine, nisi ut illi in omnibus quoad commodius possem inservire valeam, quemadmodum in eo negotio spectabilis magnificentiae vestrae cum magnifico domino Stanislao Barzÿ capitaneo Sniatinense libenter et summo cum studio meam operam et laborem eo accomodabam, ut finem certum magnificentia vestra sortiatur, sed quam iste mos et consuetudo atque tale jus in regno Poloniae nobis fiat, neminem commode condemnare debere, nisi prius jure victum: ob idque commissio sacrae majestatis regiae ex comitiis Warschoviensibus majoris veritatis inquirendae et explorandae causa deputata erat, ut absque aliquibus dilationibus, excusationibus atque tergiversationibus id, quod aequissimum et juri convenientissimum esset, spectabilis magnificentia vestra adipisceretur. Dum vero interim certis de causis, praecipue propter varios bellorum rumores, nihil certi actum fuisset et istud quicquid culpa et criminis est dominus capitaneus Sniatinensis, tanquam istius rei ignarus, quemadmodum ex illo intellexi, in vicecapitaneum suum transfert. Quamobrem juri communi nostro atque privilegiis regni consulens spectabilis magnificentia vestra eo rem potius agat et traducat, ut iste vicecapitaneus in jus traheretur atque a sacra regia majestate id, quod justum in ea causa fuisset, decerneretur. Quin bene expensa et intellecta causa res commodius consultiusque tum agi tum confici possit et sane pro hac mea erga eandem observantia et amore eo et nunc rem traducere conabar nulli meo labori parcens, ut certus aliquis finis atque justitiae integra administratio spectabili magnificentiae vestrae foret. Sed quum isti servitores illius morae impatientes et taediosi essent, quod tamen sine aliqua procrastinatione esse in tam re magna difficile est, itaque illud spectabili magnificentiae vestrae, ut amico suadeo, ut ad hoc negotium jure perficiendum, tum etiam ad instigandum spectabilis magnificentia vestra aliquos certos alios nuntios denuo mittat, ubi jam finis harum omnium controversiarum, tum tamen totius cognitio, istiusque facinoris et damni melior investigatio atque inde justitiae firmiter admini-

stratio fieri possit. Cui me et officia mea etiam atque etiam commendo.

Ex comitiis Petricoviensibus III. Martii, anno 1565.

Earundem vestrarum spectabilium et magnificarum dominationum

amicus ex animo

Spitek Jordan de Zaklichin
et in Melstin haeres, palatinus Cracoviensis, generalis Praemisliensis, Camionacensis Czekoviensisque capitaneus, manu propria.

XXXIII. 1565. márczius 5.

Albertus a Lasko scribit Francisco Zay, quod coram rege Poloniae omnia, quae facere potuit, fecerit et circa negotia bellica enarrando se occupat.

Spectabilis ac magnifice domine salutem ac cuncta foelicia magnificentiae vestrae ex animo a deo optimo maximo opto.

De negotio illo magnificentiae vestrae abunde magnificentia vestra ex his, qui huc missi fuerunt, intelliget, ego certe illis testibus, quae potui feci non parcendo non solum laboribus, sed etiam et affinitati mee cum domino Barcy et in posterum semper sum paratus servire; magnificentia vestra credo processum modernum ex literis palatini Cracoviensis hujus rei me certo sciat sibi libenter inservire etiam in majoribus non verbis sed re ipsa experietur. Rogo deinde, dignetur mihi magnificentia vestra literis suis significare de statu rerum omnium illarum parcium et de vindicta majestatis sue caesaree in Transilvania quae arces sunt acceptae et quae deo juvante adhuc lucrabuntur vel praelium si deus fortunaverit, nam hic nihil certi audituri sunt enim aliqui, qui favent Transilvano, plures vero majestati caesaree, de negotio moldavico cum Balica ad quem finem vergitur, omnia ac singula mihi magnificentia vestra significet enixe etiam atque etiam oro; inter illud, ubi nos ivimus, cum despota sciat esse valde obstructum ac munitum non tamen ita, ut armis ac militibus transire non posset, illis etiam maxime invitis ac in majus dedecus illorum, non sunt enim nisi rusti (?), qui custodiunt fossam et pauci pedites. Tirannus valde timet, nam et huc misit ad regem nuncium rogando pro auxilio, arcem Chotin valde munivit et ibi se includi dicit, velle exemplo despote in Soczava et sperat, quod turce illi venient in auxilium, sed si deus daret terram in manus nostrorum reliqua essent faciliora deo juvante; de his postea uberius, solum ut sciam propositum hujus negotii, rogo, nam in me nihil est dubitandum etc. cum me sinceri ac candidi animi semper magnificentia vestra

novit his me meaque servicia ac veram amicitiam gracie ac amoris magnificentiae vestrae commendo.

Date raptim Petricoviae 5. die Marcii 1565.

Spectabilis ac magnifice dominationis vestre

in omnibus paratissimus amicus ac servitor

Albertus a Lasko, manu propria.

In domum meam officialibus meis ad cesareum forum magnificentia vestra mittat literas ad me scriptas, rogo quanto cicius.

XXXIV. 1565. márczius 5.

Sigismundi regis Poloniae litera, qua refert, sententiam in merito direptionis bovum latam esse.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae etc. dominus et haeres.

Generose grate nobis dilecte. In negotio boum et vaccarum, quorum nomine generositas tua nobilem Calman de Roskowan nuncium et mandatarium suum ad nos misit, quid gestum sit, ex eo processu judicio ac sententia nostra, quae iis inclusa est, facile perspicere potest. Quod autem ferrum sive aes nondum ad integrum redditum attinet, etsi generosus Joannes a Sieniawa, filius magnifici Nicolai a Sieniawa palatini Russiae retulit, magnificum palatinum patrem suum commisisse vicecapitaneo Haliciensi ex omnia mandatario generositatis tuae reddere, ab eoque, qui ferrum et aes repetebat, vicecapitaneum quietacionem accepisse, dedimus tamen ad magnificum palatinum Russiae literas, ut si quid adhuc vicecapitaneus retineat, id ad plenum ei quem isthuc miserit, restituat. Porro negotium Michaelis Mezthy quod cum subditis nostris Siblioviensibus habet ad commissarios nostros, quos in terra Scepusiensi cum de iis, tum de aliis controversiis inter nostros et caesareae majestatis subditos componendis missuri sumus, rejecimus.

Datum Petricoviae in conventu regni nostri generali, die V. mensis Martii, anno dni MDLXV. Regni nostri anno XXXVI.

Ad mandatum sacrae regiae majestatis proprium.

XXXV. 1565. márczius 5.

Sigismundus Augustus Poloniae rex committit Nicolao a Sieniawa, terrarum Russiae palatino, ut ferrum et aes Francisci Zay detentum extradari ordinet.

Sigismundus Augustus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvanie, Russie, Prussie, Masovie, Samogitieque etc. dominus et heres.

Magnifice sincere nobis dilecte.

Scriptis nobis generosus Franciscus Zai de Chemer partium superiorum regni Hungarie et civitatis Cassoviensis supremus capitaneus, nondum sibi ad integrum restitutum esse ferrum sive aes interceptum, etsi vero generosus Joannes a Sieniava filius s. tue referat vicecapitaneum Haliciensem jussu s. tue ferrum ac aes mandatario generosi Francisci Zai reddidisse ab eoque qui eadem repetebat, quietationem accepisse, si quid tamen vicecapitaneus hactenus eorum apud se retineat, hortamur serenitatem tuam, injungat serio vicecapitano Haliciensi, ut id universum ei, quem generosus Franciscus Zai isthuc miserit citra aliquam moram et dilationem integre extradat. Factura serenitas tua pro debito officii sui gratiaque nostra.

Datum Piotrcovie in conventionem regni generali die quinta Martii, anno domini MDLXV. Regni vero nostri anno 36.

Ex commissione
propria sacrae regiae majestatis.

XXXVI. 1565. márczius 5.

Bartholomäus Gumoroczky Francisco Zay de Chemer refert, se negotium direptionis bovum regi commendasse.

Spectabilis ac magnifice domine domine et vicine mihi plurimum observantissime. Salutem serviciorumque meorum promptissimam commendationem.

Quoniam eo semper fueram erga spectabilitatem et magnificentiam vestram animo, ut vel minima sese occasione offerente illi inservirem, nunc porro rem mihi gratissimam evenisse gratulor, cum resignassem illius literas in absencia magnifici domini capitanei arcis Lybljo tredecemque oppidorum Scepusiensium domini mei clementissimi, qui suae regiae majestati adversus Moschum incliti regni Poloniae hostem navat operam. Quibus commendare dignata est illi suum, quod illi intercesserat apud sacram et serenissimam majestatem regiam cum domino capitaneo ejusque vicecapitano Zniathlinense negotium, quod quidem ego pro magnifici domini mei erga spectabilem magnificentiam vestram summa observantia et diligentia ea cura, studio et diligentia apud sacram majestatem regiam suaeque regiae majestatis consiliarios egi, ut egisse majori non potuerim, sed quia majestas regia neminem nisi prius jure victum cogere ad aliquam solutionem potest, quemadmodum spectabilis magnificentia vestra ex suae majestatis decreto secundum juris nostri communis et pactorum, quae inter suam majestatem et regnum hungaricum intercesserunt, dispositione lato abunde cognoscere potest, tum etiam

ex relatione egregii domini Colmani Roskowany compatriis mei observantis omnia clarius et lucidius intelliget.

Igitur spero spectabilem magnificentiam vestram ejusdem majestatis regiae decretum aequi bonique consulturam. Ego vero eveniente quavis occasione quibuscunque in rebus mihi jusserit spectabilis magnificentia vestra non minus fideliter, quam prompte et sincere inserviam, prout boni vicini officium expostulat. Cujus me gratiae iterum atque iterum commendo, Eandemque diu et feliciter valere ex animo cupio.

Datum Petricoviae die V. mensis Martii, anno domini 1565.

Ejusdem spectabilis magnificentiae vestrae

addictissimus

Bartholomeus Gumoroszky,
provisor XIV. oppidorum Scepusiensium,
notariusque arcis Lyblio, manu propria.

XXXVII. 1565. október 28.

Nicolaus Malinczoff, secretarius regis Poloniae servitiorum suorum promptitudinem offeret.

Spectabilis ac magnifice domine, amice et vicine nobis plurimum observandissime, praemissa salute atque servitiorum nostrorum amicabilium debita et diligenti commendacione etc. etc.

Adveniens Scepusiensis capitaneatus Tenuta nostra propter multa nostra et subditorum serenissimi regis Poloniae etc. domini nostri clementissimi negotia, cum summo dolore hujus rei condolemus, quod cum jam literis nostris mutuis simul magnificentiae notus praesentia ipsa et facie non possumus se una conveni et nostram initam amicitiam personaliter firmiter corroborari. Bene et etiam inteligimus magnificentiam vestram nunc servitiis et re militari sacratissimae romanae imperatoriae et regiae majestatis esse occupatissimam.

Tamen nos satisfacientes officii debito nostri et amicitiae inter nos initae, nullo pacto celare potuimus, quin eandem literis nostris non inseremus et amicitiam nostram in gratiam magnificentiae vestrae commendaremus. Qua de re magnificam dominationem vestram rogamus, velit nos literis suis certiore de reductu suo Cassoviam reddere, quin nos absolutis et aliis postpositis negotiis nostris (presertim si huc per tanti spatii temporis) permanebimus, eandem Cassoviam praesentia nostra invisere et nostra servitia amabilia mutuo commendare curabimus.

De negotio magnificentiae vestrae quod apud sacram et serenissimam regiam majestatem dominum nostrum clementissimum habeat ex sincero corde et animo in eodem magnificentiae vestrae inservirem, sed propter nostram tunc temporis . . . minime

potueramus, quod magnificentia vestra ex Colomano Roskowany pro tunc nuntio suo et servitore nostro fortassis satis abunde intellexit. Tamen quavis occasione non solum in eodem negotio, sed et in majoribus, in quibuscunque nos requisiverit, promptum et paratissimum se semper magnificentie vestre exhibemus.

Coeterum adolescentem Zenowicz, quem nos anno praeterito magnificentiae vestrae literis nostris commendavimus, eundem nobis remittere dignetur, non ob eam causam, ut eundem a servitiis magnificentiae vestre revocare debeamus, sed quia nos parens sua sepiissime postulat propter ipsius negotia domestica, quae sine ejus praesentia minime possunt absolvi, quibus per eundem ad finem deductis iterum si magnificentiae vestrae ad servitia fuerit dignus, eundem mittere possumus.

Novitates ex castris Turcarum, hostium et inimicorum nominis christiani, si quas habeat, nobis easdem (si licet) literis suis significare dignetur.

Cum his nos atque familiam nostram magnificentie vestre iterum atque iterum commendamus eandemque diu et feliciter valere cupimus.

Datum ex nova villa Tenutae nostrae die 28. mensis Octobris, anno domini 1565.

Ejusdem magnificentie vestre

integer amicus et vicinus
Nicolaus Malinczoff
secretarius sacre majestatis regie
capitaneus Sczipusiensis, m. p.

P. S. Spectabili ac magnifico domino Lazaro a Swendi militum germanorum supremo capitaneo rogo, servitia mea ignota commendare dignetur.

XXXVIII. 1566. j a n u á r.

Franciscus Zay mittit in causa sua Colomanum Roskowany et petit, ut ei in omnibus habeatur fides.

Generose et magnifice domine, domine amice et vicine mihi observandissime atque confidentissime. Post salutem et servitorum meorum commendationem precor generosae et magnificae vestrae dominationi a deo optimo maximo hujus novi anni ac multorum sequentium fortunae, honoris et dignitatis felicissimos successus.

Coeterum mitto hunc egregium dominum Colomanum Roskowany ad sacram Poloniae regiam majestatem in meis negociis, licet antea generosae et magnificae vestrae dominationi notis, quae tamen de eis ac alia generosae et magnificae vestrae dominationi idem domirus Colomanus Roskowany meo nomine retu-

lerit, precor, illi per vestram generosam et magnificam dominationem omnimodam adhiberi fidem. Hisque generosae et magnificae vestrae dominationi iterum servitia mea commendo. Quam felicissime valere desidero.

Datae Beregzaz . . Januarii anno domini 1566.

Generosae et magnificae dominationis vestrae

sincerus amicus et servitor

Franciscus Zay de Chemer,

Cassoviensis et superiorum partium regni

Hungariae supremus capitaneus consilia-

riusque sacrae caesareae Majestatis.

XXXIX. 1566. julius 11.

Confirmatio super donatione pertinentiarum arcis Chycho pro Antonio Zeckel.

Maximilianus secundus etc. ad futuram rei memoriam recognoscimus et notum facimus tenore presentium universis, quod cum nobis humilime exponendum curaverit egregius fidelis nobis dilectus Anthonius Zeckel capitaneus noster, qualiter proxime preteritis annis quondam Jacobus Basilicus Heraclides, despota tunc Moldaviae Vaivoda, sibi remunerationis causa pro opera eidem despota in deducendo ac collocando eo iuxta commissionem divi quondam imperatoris Ferdinandi augustae memoriae domini ac genitoris nostri observandissimi in vaivodatum ac gubernium Moldaviae prestita maximisque laboribus in ea expeditione impensis pertinentias dirutae arcis Chycho vocatae, quas nunc filius quondam regis Joannis consensu Alexandri nunc Moldaviae dominatum obtinentis possidere dicitur, sub benigno assensu maiestatis suae in eventum, quo partes regni Transsilvaniae ad manus maiestatis suae reducerentur, in perpetuum contulerit; idemque Anthonius Zekel, cui nos hoc tempore freti ipsius summa fide industria, fortitudine ac rei militaris scientia similem expeditionem clementer demandavimus, magnopere cupiat et humilimis quoque precibus petierit, eandem donationem sibi per legitimum eius provinciae vaivodam renovari atque per nos tanquam verum et legitimum Hungariae regem confirmari et approbari. Nos sane benigna ratione habita fidelium obsequiorum, que dictus Anthonius praelibato quondam divo domino genitori nostro et nobis hucusque summa constantia et animi promptitudine exhibuit atque in futurum quoque exhibere poterit et debeat, ac praesertim in presenti expeditione Moldaviensi ipsi a nobis demandata, memoratae eius supplicationi clementer annuendum duximus, itaque tenore praesentium ex certa nostra scientia animoque bene deliberato ac omni meliori modo, forma, via

et iure, quo fieri potest ac debet, memoratam donationem pertinentiarum dirutae arcis Chycho vocatae sibi, ut supra demonstratum est, a quondam Jacobo Heraclide Basilico despota et Moldaviae vaivoda factam, quatenus eadem etiam a presente legitimo vaivoda ipsi Anthonio concessa et renovata fuerit, et in eventum, quo deo bene iuvante hanc expeditionem ad optatum et felicem exitum deduxerit ac Traussilvania in nostram potestatem redigetur, exnunc prout extunc atque e converso approbamus, ratificamus, confirmamus et corroboramus, quantum in his de iure vel ex gratia confirmari et elargiri possumus et debemus, volentes et hoc nostro caesareo regioque edicto firmiter statuentes, quod idem Anthonius Zeckel ac legitimi eius haeredes in perpetuum dictas pertinentias vigore memoratae donationis antelac a despota impetratae et per presentem quoque legitimum vaivodam concedendae et renovandae atque presentis benignae ratificationis et confirmationis nostrae Transsilvania in potestatem nostram redacta habere, tenere et possidere eisque libere et realiter uti, frui, potiri et gaudere possint absque cuiusquam contradictione et impedimento, mandantes provide, serio ac firmiter universis et singulis locumtenentibus, praelatis, baronibus, militibus, nobilibus et ignobilibus, clientibus, capitaneis, praesidibus castellanis, comitibus, vicecomitibus, iudicibus, iuratis consulibus, magistris civium et communitatibus caeterisque officialibus et subditis nostris per regnum nostrum Hungariae Transsilvaniae et alibi constitutis, ut saepefactum Anthonium Zeckel eiusque haeredes in libera et pacifica possessione prenarratarum pertinentiarum iuxta tenorem presentis confirmationis nostrae non impedian, turbent aut molestant, sed potius defendant et manteneant. Haec enim est expressa et seria mens ac voluntas nostra. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum et sigilli nostri impressione munitarum.

Datum Viennae undecima Julii 1566.

(Eredeti a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban. Hungarica.)

XL. 1567. május 1.

Litterae Stephani Vajvodae Moldaviae ad Franciscum Zay.

(Fordítás.)

István vajda, isten kegyelméből a moldvai (földnek — kihagyott) goszpodárja, írja hiveinknek a mi uraságunk Malaj s Vevericának, és Draxinnak és Gavanak és Istvánnak és Joachimnak, a tolmácsoknak. Adjuk azon leveletek rendében tudtotokra, melyet uram Zay Ferencz szolgájával küldtetek nekem, s azt a levelet én megkaptam s mindent megértettem belőle a felségés

császárt illetőleg s azt, hogy ti nem mehettetek a császárhoz. S azért nem vagyok nagy örömben, hogy ti eddig nem tudtatok semmit sem végezni. S ujólag tudatom ti nagyságtokkal, hogy mily sok ügyben kell nektek írnom, de nehezemre esik, hogy nem írhatok nektek. De annyit megírtam nektek, hogy ne kése delmeskedjete k sokáig a felséges császárhoz s az ottani goszpodárokhöz menni, mert nem sok idő múlva változnak a viszonyok és sokan átmennek majd a kraljevicsekhez.¹⁾ És bizony sokat hallottam én effelől, mint Szatmárban is ez történik, a hogy Balázs Mihály mondá, mikor itt járt. De nehezemre esik írnom s beszélnem. S ha nagyságtok országunk ügyében nem tudnátok valamit elérni, mondjátok meg a felséges császárnak, hogy rendeljen nekünk Bécs közelében egy más tartózkodási helyet, mert itt bizonyos idő múlva nem lesz jó dolgunk. Ezt úgy értem, hogy ti is megérthessétek, s intézzétek a dolgot Zay Ferencz úrral, atyámmal úgy, hogy ő nagysága talán a mi kedvünkért beszélhetne a felséges császárral s a többi goszpodárral. Ha most nem tudnak országomba helyezni s csak később, saját országok bánja meg, ha csak a maguk hasznát akarják látni s csak hasznot vonni. Minthogy Karchan és Vaslujan és Tamás és Miron szolgálím épen most érkeztek Oláhországból, sokat beszélnek a törökökről, Oláhországról és Moldváról. A törökök Kazil basával harczoltak s Kazil basa meggyőzé őket s a törökök fegyverszünetet akartak kötni Kazil basával s Moldvába küldtek és Oláhországba, hogy öt hó múlva, nyárra legyen fölszerelve a hadsereg. De nem tudjuk, hogy a török császár kivel akar háborút viselni. Ha Kazil basával fegyverszünetet köt, a németek ellen mennek majd. És ezeket szolgálíknak egy szerb beszélé, a Bécs veje, ki sólymokat vitt a török császárnak. És ő akképen szóla: Itt van az ideje, hogy a keresztyének tönkre menjenek, mert azok nem tartanak össze — a pogányok ellen, mint a pogányok egymás közt. Erre szolgálíink felelék a szerbnek: És miért nem hódoltok ti a keresztyén császárnak? Felelé: A keresztyén császár magát s országait nem tudja megvédelmezni, nem hogy minket megvédjen, minthogy a török közelebb van Bécshez, mint hozzánk. S ha embereit s várait nem tudja mególtalmazni, miként tegyen nekünk jót? — Egyebet beszélének az oláh bojárokról, hogy valamennyien tönkre mentek. Nem sok híja volt, hogy szolgálíink is nem mentek tönkre. Beszélik Moldváról, hogy ott az ügyek rosszabbúl állnak, mint annak előtte. Izradili Bajensky (?) meghalt s Teofán a metropolita Erdélybe menekült. Hamza a kincstartó s Dmitru a hetman utána menének, s esküdván előtte, a püspök hazatére. Karehan beszélt Hamzával, s az mondá neki,

¹⁾ János Zsigmond.

hogy megannyian részünkön állanak. És Lengyelországról nem tudunk egyebet annál, hogy a litvánok a lengyelekkel megegyezének, hogy egy országot képeznek. És Mozok és Gavrelas és Gjangya és Simon, a kamarás és Ilya a vámszedő lengyel földre menének, mert segedelem nélkül nem élhetnek az országban s mondák, ha szükséges lesz, majd visszatérnek. Hátramaradtak Larbowsky és Drman és Stoič, míg majd meglátják mily erővel lép föl a császár. Egyebet is tudatok veletek, hogy mióta az a Blaž (Balassa, Balázs) 100 lovassal átment a kraljevicshoz, nagy félelem uralkodik. De erről ne szóljatok senkinek, csak a mi ügyünkkel törődjete. Népetek egészséges s ő nagysága háznépe is az, csak nehezökre esik, hogy nincs mit a szájokba tegyenek. Egyebet is hallottam, hogy az a gospodar (о́нъ мѣ мѹхъ?) nem akarja, hogy feleségeitek ott tartózkodjanak, hanem keressetek magatoknak más helyet, mert ott már elég sokáig ültetek. Tudatom veletek, hogy a pataki adószedőhöz a felséges császártól rendelet érkezett, hogy díjamat ne adja ki. De azért azt a díjat, amit Svendi fölirt, kiadják. A díjatokra nézve nem értettem, hogy nektek — mint nekem Patakon — azt Szatmáron vagy Tokajban fizessék-e. És tolmácsainknak nem küldhetek segedelmet, mert nincs honnan, minthogy ez urakkal úgy alkudtunk, hogy fizetek, mire végeznek valamit, addig vegyetek kölcsön, a honnan lehet s én megadom mihelyt Isten kegyelméből lesz honnan. És tudatom veletek, hogy mihelyt ügyünk állapotát olyannak ismeritek, hogy abból semmi sem lehet, eszközöljete ki egy levelet, melylyel szabadon mehessünk a németek közé, hol csendes helyre akadunk, mert itt nincs sok barátunk, sőt számtalan az ellenségünk. És borúljatok le atyám, Zay Ferencz úr előtt s kérjete meg ő nagyságát, hogy könyörüljön rajtunk, míg erre idő van, mert senki sem tehet velünk jót, csak a felséges császár és ő nagysága. S a kegyes isten, az égi császár gondunkat s bánatunkat változtassa a barátainkéval együtt örömmé s lássuk viszont egymást jó egészségben.

Iratott Kassán, a farsangi hét szerdáján feb. 9-én.

(Eredetije papíron, rányomott pecséttel. E levélnek korrendi sorozat szerint ugyan a XXXII. sz. levél után kellene következni, de tartalmához képest az 1567. május 1. kelt obligatióhoz tartozik s azért együtt hagytuk.)

XLI. 1567. május 1.

Litterae Stephani Vajvodae Moldaviae ad Franciscum Zay.

(Fordítás.)

Az atyának akaratával, a fiúnak támogatásával s a szent lélek befejező végzésével. Én a valóságos uralkodó Jo (János)

István, Isten kegyelméből a moldvai földnek ura, a haza atyja, országom összes nagy és kis bojáiraival esküszünk az mindenható Istennek, ki eget s földet teremte, valamint atyámnak és uramnak Zay Ferencz kassai kapitánynak, hogy országom minden tagjával egyetemben Ő Nagyságának, valamint Ő Nagysága fiainak fia leszek, ama sok jónak elismeréséül, melyet idegenben való tartózkodásunk alkalmával s gondozásunkért tett, jelesül közbenjárásáért a tisztelt keresztyén császárnál, hogy az nagyatyai örökségembe, a moldvai tartományba visszahelyezzen a czélból, mely szerént mi a többi keresztyénekkal egyesüljünk, ha a kegyes isten mindazt, mit ualmunkról iránk, teljesíteni fogja. — S az én országom, a bolgárokkal egyetemben Zay Ferencz, kassai kapitánynak adni tartozik: 30 arany forintot és háromezer és tiz arany forintot, mely kárt neki a deszpota okozta, mikor Moldvába tört, s három nagy ágyút, melyeket szintén a deszpota vitt Moldvába s egy kardot, melyet ő akkor a deszpotának adott. — Azontúl országom, bojárainnal egyetemben, a nagyokat és kicsinyeket együtt értve, atyánknak s urunknak adjon tizezer arany forintot, melyeket a mi nagyságunk ő nagyságának ígért az esetre, ha isten úgy akarja, hogy az ő szent segedelmével s kegyelméből a moldvai földet birtokba kerítjük, ha nagyatyai örökömet s birodalmam székvárosát s országom minden bojárját hatalmamba ejtem. S adni tartozik a mi uraságunk atyjának és urának, Zay Ferencz kassai kapitánynak s ő nagysága fiainak, ő nagysága konyhájára 60 vágótehenet s 2 hordó mézet és tehénvaját. S ezt azért, hogy a mi uraságunk ő nagysága fia legyen, míg élünk. S bárki legyen, Zay Péter legyen, a mi testvérünk, s valamennyien legyenek ő nagysága testvérei. S az én uraságom legyen a Zay Ferencz fia, miként Zay Péter s ő nagysága egyéb, hogy tartsunk egymással jó barátságot s nekem ne kelljen szavamat szegnem, ha uraságom atyja és ura a tisztelt keresztyén császár szolgálatában lessz, a miben ő, uraságunkat mindenkor jó tanácssal fogja istápolni. S a kit az isten utánunk a moldvai föld élére állít, annak ugyancsak 60 tehenet és két hordó mézet s vaját kell az én uraságom atyjának és urának Zay Ferencz kassai kapitánynak adni. S ő nagysága kimúlása után adni tartozik ő nagysága fiainak konyhájokra 60 tehenet és 2 hordó mézet és vaját évenként, miként az én uraságom is. S a ki a moldvai goszpodárok vagy bojárok közül e szerződést megsérteni merészelné, az legyen elátkozott, háromszor elátkozott az istentől, ki eget s földet teremte s az örökké való szentektől, ellenkezőleg e szerződést megtartani és megerősíteni tartozik. Minek nagyobb hitelességére s megerősítésére uraságom, bojárainnal együtt uraságom pecsétjét illesztők e levélre a 7075 esztendő május havának 1-én.

(Papiron, a vajda nagy rányomott pecsétével.)

XIII. 1567. márczius 12.

Capitaneus Cracoviensis, commendatum promovente Christophoro Horvat negotium in juramento adhaesisse et sibi auxilio esse in coemendis poledris, rogat.

Spectabilis ac magnifice domine domine et amice observandissime. Salutem plurimam et debitam officiorum commendacionem.

In his negociis, in quibus huc Cristoferum Chorvath famulum suum spectabilis magnificencia vestra miserat, quantam diligenciam adhibuerim. ex eodem spectabilis magnificencia vestra cognoscet, qui mandata serenissimae magnificenciae vestrae ita hic curavit, ut bonum et fidelem famulum par erat, eoque res rediit, (parte rea omnia contra se proposita negante.) Decevit sacra regia majestas, testes utriusque partis, id est, tam serenissimae magnificenciae vestrae, quam partis reae, per suos commissarios examinandos, id quod famulus is serenissimae magnificenciae vestrae pecierat. Praeterea maximas gratias serenissimae magnificenciae vestrae ago, quod pro amore in me suo in milite stipendiario conducendo vinisque coemendis operam suam mihi serenissima magnificencia vestra pollicetur, quibus rebus si egero, serenissimae magnificenciae vestrae primo quoque tempore significabo. Nunc tantum oro, ut me in equis sive poledris coemendis vestra serenissima magnificencia juvet, quae res per civem hunc Cassoviensem, quem huc una cum Cristofero Chorváth serenissima magnificencia vestra miserat, facile transigi poterit. Ego etiam in quibuscunque rebus serenissimae magnificenciae vestrae commodare potero, libentissime ac summo cum studio faciam. Cujus me amoris commendo.

Datae Warsawiae, 12. Marcii anno domini 1567.

Ejusdem vestrae serenissimae et magnificae dominationis

amicus verus

Spithek Jordan a Zaklyczin
et in Melstlin haeres, palatinus Cracoviensis,
generalis Praemisliensis, Camionacensis,
Czechoviensis etc. capitaneus manu propria.

XIII. 1571. május.

Mandatum Maximiliani regis informationem de fl. 8000 in elaborationem despotae Moldaviae per Franciscum Zay et Franciscum Thurzo datis, expetentis, ad instantiam Petri Zay aliter emanatum.

Maximilianus.

Declararunt nobis filii quondam Francisci Zay, vos debitum illius eo non solvere voluisse, quod primum illis edenda ratio esset, de pecunia olim in despotae expeditionem percepta. Cum

autem ratio illius perceptae pecuniae non solum memorato Francisco Zay, sed etiam Francisco Turzoni, ut ipsi supplicantes adfirmant, incumbat, ulteriorem informationem in hoc negotio vobis benigne mandantes, ut in tricesima ndata satis fieri curetis, nam hac ratione nihili certam Maji anno XXI. Camerae hungaricae.

XLIV. 1573. február 26.

Camera Scepusiensis repetit obligationem despotaе super octo milibus Francisco Thurzo et Zay datam.

Magnifice domine amice nobis observande, salutem et servitii nostri commendationem. Prorogati fuerunt per magnificos dominos Franciscum Thurzo et Franciscum Zay genitorem quondam magnificentiae vestrae piae memoriae ad expeditionem despotaе octo millia florenorum. Cum autem praefatus dominus Thwrzo affirmet de illa erogata summa literas obligatorias jamfati despotaе apud dominum Zay relictas esse et sua majestas repetitionem dictarum literarum obligatarum a dominatione vestra magnifica et haeredibus domini quondam Zay fieri per nos velit, eandem nomine jamfatae sacratissimae imperatoriaе majestatis domini nostri clementissimi requirimus nostro vero rogamus, velit memoratas literas obligatorias saepéfati despotaе requirere et primo quoque tempore per fidum hominem nobis mittere, satisfaciet hoc modo certae voluntati suae majestatis. Restat, ut dominatio vestra magnifica de eo nobis citissime respondeat. Eademque felicissime valeat cupimus. Cassoviaе 26. Februarii 1573.

Sacrae caesareae et regiae majestatis camerae Scepusiensis praefectus et consiliarii

Franciscus de Rewa, m. p.

Joannes....

Petrus....

XLV.

Replica successorum Francisci Zay principi Moldaviae in negotio fl. 8000 datarum.

Intelligimus a dominationibus vestris mandatum habere a sacra caesarea et regia majestate, ut nos in loco parentis nostri

daremus rationem atque recognicionales ex parte octo milium florenorum medio Francisci Tursonis mutuo levasse juxta mandatum suae majestatis.

Ubi sua dominacio scribit nobis dedisse vel parenti nostro literas recognicionales, a despoto acceptas satis per nos acquisitas, sed nulli ubi repertas haberi potuimus.

Si autem fatetur, vel summam vel literas ipsas parenti nostro dedisse, extunc det recognicionem de ipsa summa, quia ipse erat praefectus chamberae suae majestatis non parens noster neque quidquam parenti nostro de adquisicione ipsius summae quicquam mandaverit, sed soli domino Turzoni.

Inpossibile quin chambera fel (?) praefatur (?) jam Turzo ex parte tantae summae recognicionales non acceperit.

Itaque cui dederit despoto cui parenti nostro . . . (dederit) ipso rationem et recognicionales cui dederit.

Sed nobis satis palam est et tocius comitatui Abavyvariensi causa despoti bona inpignorativa et res argenteas.

Usque in odiernum diem qua et quas vix vel tribus et ultra milibus florenis redimere possumus, ideo nec parens noster ingesserat se in hujusce rebus neque nos volumus, det rationem, a sua majestate, quis habuit in mandato, sed quia parens noster non habuit neque obligamur nos reddere rationem neque literas recognicionales.

Közli: THALLÓCZY LAJOS.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND LEVELEZÉSE.

— HETEDIK KÖZLEMÉNY. —

CLXIX. 1650. október 16.

Dei gratia nos Elizabetha Carolina nata ex electorali familia palatinorum ad Rhenum marchionissa stb.

Nos Carolus Ludovicus dei gratia comes palatinus Rheni.

Nos Susanna Loranthffy dei gratia s. R. I. princeps stb.

Nos Georgius dei gratia s. R. I. princeps Rákóczy et regni Transylvaniae princeps stb.

Nos Sigismundus S. R. I. princeps Rákóczy de Felső-Vadász stb. Notum facimus omnibus et singulis, quot quot praesentes pactorum dotalium tabulas inspecturi, lecturi vel audituri sunt, singulari divino ductu providentia et gubernatione majoris et propinquioris familiaritatis et arctioris amicitiae firmandae et stabiliendae causa novam affinitatem inter nos contractam esse, ita ut nobis Sigismundo S. R. I. principi Rákóczy per illustres nostros legatos Georgium Mednyanszky et Gregorium Padány primarii ordinis aulae familiares matrimonium cum serma principe ac dna dna Henrietta nata ex electorali familia palatina ad Rhenum, ducissa Bavariae, expetentibus ser^{ma} dna electrix Brandenburgica vidua necnon ser^{mus} elector palatinus, probe conscia et consentiente ser^{ma} dna regia Matre, dictam principem respective suam ex fratre nepotem et sororem, quod deus peroptimus maximus ad sui nominis gloriam, imperii Romani decus et electoralis familiae palatinae ser^{morum} S. R. Imperii et Transylvaniae principum splendorem, commodum et incrementum clementissime dirigere velit, praevia matura deliberatione et accurata habita consultatione desponderint, et de matrimonio sequentibus conditionibus transegerint, quas ab utraque parte bona et integra fide et sub verbo veritatis integras et inviolatas custodire et adimplere sancte spondemus et pollicemur. Ac primo quidem tempore solemnum nuptiarum destinato, quibus dies dictus est 25. Martii styli veteris anni proxime sequentis 1651., nomine nostro Sigis-

mundi S. R. I. principis Rákóczy de Felső-Vadász sponsi Crosnae aderunt legati et illustres magnates et ac viri nominatissimi cum mag^{co} et splendori principali idoneo apparatu, quibus tunc comparantibus sacra ecclesiastica peragentur, et matrimonium contractum christiana copulatione ritibusque solennibus in Germania et alibi passim receptis consummabitur. Altero festivitatum nuptialium die ser^{mae} dnae sponsae, uti mos est, sponsalitia largitas per legatos nostros offeretur, prout tantae principis dignitas et conditio requirit. Quibus omnibus rite perfectis ser^{ma} vidua electoralis Brandenburgica sponsam cum universo comitatu Vratizlaviam usque sumptibus suis deducet, inde totius itineris sumptus in Ungariam usque una cum cura vehiculorum et equorum ad nos spectabunt, exceptis duobus, quibus instructa Vratizlaviam ser^{ma} dna sponsa deducetur curribus, ad quos singulos sex equi adjuncti erunt, et haec duo carpenta cum duodecim equis etiam ultra Vratizlaviam ser^{ma} dna sponsa secum habitura et retentura est. Porro cum ser^{mae} dnae sponsae de comitatu sat splendido et electorali principi convenienti provideri necesse sit, officialibus omnibus praeerit aulae magister servitio trium ministrorum stipatus, cui adjungentur duo nobiles aulici, quorum singulis unus minister et sic in universum 2 ministri inservient, concionator aulicus cum uno ministro, medicus cum uno ministro, secretarius cum uno ministro, duo nobiles adolescentes, tres cursores, unus sartor, quatuor aurigae, duo stabularii pedites, unus ephippia equis insternens, coquus unus cum duobus sociis. Pariter gynecaeo aulico praeerit aulae magistra, cui inserviet una pedissequa, hanc sequentur quatuor virgines cum duabus pedissequis, duae ancillae ipsi ser^{mae} dnae sponsae operas suas collocantes, una netrix et duae lotrices, quin et aulae magistro quatuor equi et cuilibet aulico nobili duo equi alentur, iisque de necessario et sufficienti pabulo prospicietur, hosce officiales, ministros et famulos ex Teutonica et Brittanica natione oriundos ser^{mae} dnae sponsae eligere, sibi que adsciscere jus et fas esto. Quod si ex praedictis officialibus, ministris et famulis aliquis discedere aut etiam fato fungi contingat, in eorum locum alios Germanicae aut Britannicae nationis cum scientia et consensu principis surrogare ser^{mae} dnae liberum erit. Quibus si et Hungaros nonnullos adjungere nobis visum fuerit, iis congrua salaria decernemus et quidem ita, ut in computationem eorum, quae ad salaria officialium ser. dnae sponsae in pactis hisce dotalibus promissimus ventura non sint, quin et iis, qui fideliter et strenue ser. dnae sponsae navata opera tandem in patriam Germanicam se recipient, nos Sigismundus S. R. I. princeps Rákóczy de Felső-Vadász, ut sumptibus nostris ad fines ditionum nostrarum salvi et incolumes perveniant, auxilio erimus. Quam primum autem ser^{ma} dna sponsa matrimonio nobis

juncta in principatum et aulam nram pervenerit, idem honor, autoritas et respectus, qui ser^{mae} dnae matri nostrae et fratris regentis conjugii tributus fuit, ab aulicis nris et subditis universis eidem exhibebitur et in omnibus solennibus ac illustribus conventibus proximus locus a regentis fratris conjugue assignabitur. Dotis ornatus muliebris et aureae ac argenteae suppellectilis nomine cum vigore pactorum in electorali familia palatina receptorum filiabus principibus elocandis triginta duo millia florenorum imperialium debeantur eadem, ut ad dilectissimam nram sororem perveniant, nobis Carolo Ludovico electori palatino curae erit, ac dotis quidem loco quindecim millia florenorum imperia-
 lium, quae sacra C. M^{tas} in concluso et publicato pacis instrumento se daturam pollicita est, post annum et diem a tempore contractarum nuptiarum numerabuntur, ipso vero nuptiarum die annulum desponsatorium dictae sorori nostrae tradi ejusque summae, quae aureae vel argenteae suppellectilis, ornatusque muliebris nomine ultra dotem debetur, partem aliquam pariter eodem tempore numerari curabimus, residuum intra triennium cum maturius, quid praestare afflicto electoraliu nostrarum provinciarum status prohibeat, soluturi.

Nos Sigismundus S. R. I. princeps Rákóczy de Felső-Vadász sponsus vicissim ser^{mae} dnae sponsae non tantum intuitu eorum, quae ad salaria officialium et vestimenta ultra victum quotidianum in aula sua iis praestandum requiruntur, annua sex millia imperialium ut maxime comitatum suum contrahere et numerum officialium restringere velit ex aerario nro, ita ut singulo trimestri mille quingenti imperiales solvantur, per quaestores nostros numerari jubebimus, idque quotannis constante matrimonio continuetur effectum dabimus, sed etiam ser^{mae} dnae sponsae ultra hosce ad salaria et vestitum ministrantium destinatos sex mille imperiales ad vestes et ornatum proprium nec tantum ad quotidianos et necessarios, sed etiam ad splendidos et principis dignitati convenientes usus, quin et ad merces ex peregrinis oris ad nos devehendas ea, quae ser^{ma} dna sponsa flagitabit, per cubicularium et quaestorem peculiarem, cui hanc provinciam commitemus, liberaliter et largiter aulae magistrae, aut cuicunque ser^{ma} dna sponsa hoc in mandatis dederit, exsolvi curabimus, et haec omnia quoties quid usibus ipsius inservire poterit, eadem libertate et autoritate, qua nos pollemus, ipsi poscere licebit, nec minus conjugii nrae, qua nobis ipsis hac in parte officiales nri obstricti erunt. Quod si ante ser^{mam} dnam sponsam nobis ab hac vitali luce migrare contigerit, quem casum deus diu clementer avertat, inque multos annos differat, tum praeter illata aut constante matrimonio acquisita, quae a successoribus nostris (servatis tamen legibus Hungaricis) repetere licebit, nec non praeter

ea, quae juxta leges et jura Hungarica ex substantia et mobilibus mariti conjugis superstitis lucro cedunt, ser^{mae} dnae sponsae ad necessariam ejus sustentationem, dotalitium unde viginti quinque millia tallerorum annui proventus loco redigi possint promittimus, in quo arx erit splendide et magnifice prout tantae principis dignitas exigit exstructa et hoc dotalitium statim post mortem nram cum fructibus omnibus tunc temporis ibi exstantibus mobilibus, supellectile aurea, argentea et omnibus, quae ad aulicum statum requiruntur occupabit, eoque tamdiu, donec in viduitate permanserit, liberrime et quiete fruetur, cujus rei gratia successores nri non modo relictæ viduae nrae impedimento non erunt, sed et eandem sumptibus suis, equis et curribus cum omni familia et supellectile eo transferri curabunt et quidem arces habitationi principis commodae et fundi ser^{mae} dnae sponsae redditibus destinandi deductione in principatum nrum facta electoris palatini legato in re praesenti ostendentur, subditi etiam ad dotalitium pertinentis evenienti mortis nrae casu et dotalitio a vidua occupato eidem tanquam usu fructuariae corporali fidelitatis jramento se obstringent. Cumque tam de jure civili, quam juxta constitutiones regni Hung. vidua liberorum suorum legitima sit tutrix et curatrix, ideo ser^{ma} quoque dna sponsa tanquam solers et provida tutrix liberorum suorum, donec ad majorennitatem pervenerint, legitimam tutelam geret et universorum bonorum administrationem sola retinebit. Si vero ad alia vota se contulerit et nomen mariti mutaverit, dotis et dotalitii loco centum millia imperialium jure proprio tenenda et ad haeredes suos transmittenda eidem numerabuntur, quae summa si in parata pecunia non reperietur, successor ex bonis Rakoczianis propter amorem, fidelitatem et obsequia nobis praestita eandem supplere tenebitur; ser^{ma} quoque vidua contentata super praespecificata summa mox et de facto universa bona vitalitia praescripta successoribus nris remittere erit obligata et haec centum millia imperialium ser^{ma} sponsa cum plena alienandi et disponendi potestate etiam cum capiet, si forte ipsi post mortem nram in Hungaria commorari et dotalitio promisso frui non placuerit, sed in patriam Germanicam se recipere maluerit, salva tamen in hoc et secundarum nuptiarum casu repetitione, omnium praeter dotem illatorum et eorum, quae juxta leges et constitutiones Hung. conjux superstes et defuncti mariti bonis lucratur. Quod si ser^{mam} dnā sponsam ante nos vitam cum morte commutare contigerit, quem casum similiter divina providentia per plurimos annos avertere clem^{me} dignetur, tum liberis ex matrimonio nro procreatis et post obitum conjugis nrae relictis inter illos et nos materna haereditas, servatis caeteroquin legibus, juribus et consuetudinibus Hungaricis, dividetur, ita ut semissem unum liberi et semissem alterum

nos feramus, quem tamen post mortem nram liberi prioris matrimonii, tanquam praecipuum capient et nihilominus cum liberis sequentis matrimonii in capita et viriles portiones quo ad reliquam paternam haereditatem succedent. Sobole autem nulla relicta tota dos, mundus muliebris nec non suppellex pretiosa et alia omnia, quae ser^{ma} dna sponsa vel secum attulit, vel constante matrimonio adepta est. ad electoralem domum palatinam redibunt et devolventur, potestate tamen de omnibus bonis tam inter vivos, quam mortis causa disponendi et testandi, tam nobis quam conjugum nrae omni meliori modo reservata. In hujus conventionis fidem tria originalia ejusdem tenoris manuum nrarum subscriptione et sigillorum nostrorum appositione corroborata fuere, quorum unum penes nos electorem Carolum Ludovicum palatinum, alterum penes nos Sigismundum S. R. I. principem Rákóczy de Felső-Vadász, tertium penes ser^{ma} duam sponsam asservabitur. Actum Crosnae 16. m. Oct. ao 1650.

Elizabetha Carola.

Carolus Ludovicus.

Quandoquidem in pactis dotalibus inter cel^{mm} et ill^{mm} principem ac dnum dnum Sigismundum sponsum ab una, et ser^{ma} principem ac dnam dnam Henriettam natam ex electorali familia palatina ad Rhenum, ducissam Bavariae, sponsam ab altera parte cautum fuit, originalia a dno electore palatino et d. d. S. R. I. Transylvaniae principibus subscripta et sigillis electoralibus et ducalibus roborata die solennibus nuptialibus destinato publice conferri et conformitate comperta ultro citroque permutari debere: Idcirco nos ser^{mi} electoris palatini et ser^{morum} S. R. I. et Transylvaniae principum legati publico hoc testimonio fatemur et adferimus originalibus perfectis et accurata collatione instituta, titulis licet parum variatis, in substantialibus nullam diversitatem deprehensam, sed originalia omnia, quod rem ipsam attinet, plane conformia et consentanea fuisse. Ac licet originalia nonnulla diem 16. Oct. reliqua diem 17. expresserint, tamen cum hoc secretariorum et amanuensium, qui priore die quo tota res terminata et conclusa fuit, omnia instrumenta conscribere et in mundum redigere non potuerunt, sed quorundam confectionem in diem sequentem differre coacti sunt, incuria commissum sit, levior certe hic error videtur, quam ut litem ullam movere, aut ea, quae jure et mutuo contrahentium consensu stabilita, merito rata et fixa permanent, convellere possit, fundamento igitur erroris comperto ne ulla imposterum cavillandi ansa residua maneret. Nos levioribus hisce remotis permutationem originalium jam perficiendam et pactorum dotalium approbationem jam dudum factam stabiliendam censuimus, id quod hisce manuum nostrarum sub-

scriptionibus et sigillis publice testatum facimus. Actum Crosnae ipso die permutationis pactorum dotalium, qui fuit 14. m. Maji, st. vet. anno 1651.

Georgius Medniansky, (L. S.)

Georgius Bereny, (L. S.)

Franciscus Redey, (L. S.)

Hans Ludvig Wohlzogen Freyherr, (L. S.)

Georgius Abraham von Crunbergk. (L. S.)

Ego infrascriptus testor hasce de verbo ad verbum consentire cum suo originali.

(L. S.) Franciscus Palchich
s. Jesu parochus et superior Patakini.

Quod praesens copia concordet cum copia mihi in forma authentica exhibita, hac manus propriae subscriptione et sigilli soliti appensione attestor. Viennae 23. Aug. 1694.

Rabanus Herm. de Bertram
canc. imp^{lis} aulicae lat. registrator.

(Három hitelesített másolat példány a vörösvári levéltárban Caps. 13. fasc. 2. nr. 4.)

CLXX. 1650. október 19.

Szolgálok kdnek édes Öcsém uram, sat.

Kd étekgőja akarván kdhez visszamenni, nem akarók levél nélkül elbocsátani. Istennek hála kd szolgálatjára vagyunk egészségben, kd felől is jó híreket hallani kívánunk. Semmi új hirt nem írhatunk kdnek, vagyunk békével; ha mit értünk, tudósítani el nem mulatjuk kdet. Jó egészséges hosszú élettel áldja meg isten kdet. Radnót, 19. Octobris, 1650.

Kd igaz atyjafia bátyja sat.

R. György, m. p.

Külczim: Ilmo Dno Sigismundo Rákóczi.

(Eredetije R. Gy. kezével, orsz. levéltár.)

CLXXI. 1650. november 3.

Generose domine nobis observande.

Istentől kegyelmednek kedves egésséget és minden jókat kívánunk. Mivel már bemenő utunkban vagyunk, s Isten engedelmeből ez következő kedden ebédet Papfalván fogunk enni: kegyelmed azért úgy alkalmaztassa útját, hogy akkor ebédén

okvetetlen ott lehessen kegyelmed. Tartsa meg Isten jó egészségben kegyelmedet. Datum in possessione Cseög, die 3. Novembris 1650.
 Generosae dominationis vestrae benevolus

S. Rákóczy, m. p.

Külsőlm: Generoso domino Stephano Szentpáli de Homoródszenpál, celsissimae dominae principissae primario ordinis aulae familiari etc. domino nobis observando.

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CLXXII. 1650. november 5.

Szolgálok Kdnek édes öcsém uram, stb.

3. irt Kd levelét im most asztalunktúl felkelve vettük, Kegtek jüvetelit örömmel értjük, hozza isten szerencsésen ő ngával egyetemben. Mi is ma ebédre érkezünk ide és ha isten engedi, hétfűn elindulunk ő nga, kd szolgálatjára. Potoczki megverése felől semmit nem értettünk; ha megverték, maga kereste magának, meghalljuk mi is. Lengyelországból irtak Máramarosban Zaplonczainak, az kozákok Havasalföldében és itt akarnak telelni, ki hazug gondolom hír és hogy az partialis gyűlésekben török ellen való hadat engedtek az királynak viselni, ki ha igaz, meghallhatja Hunia.

Tudtuk, mert Temesvárról iratta az pasa, Keményhez vitték Ónodban az törököt, kézre kerül láda. Lóna felé ha ő nga júne, élésből fogyatkozás nem lenne, adott isten eleget nekünk, az faluk is nem úgy vannak erre útban mint arra. Mindazáltal úgy kell lenni mint ő nga akarja, mi jó szivel látnók ő ngát erre is.

Petki uram hétfűn vagy kedden indul Brassóból.

Im Pálfit bocsátjuk fel ő ngához, megparancsoljuk, kdhez menjen, ha mit parancsol oda fel kd általa, a tevő leszen kd szolgálatjára.

Adja isten, lássuk szerencsés órában kdet. Szamosujvár
 5. Novembris 1650.

Kd igaz atyjafia bátyja, szolgál míg él

R. György, m. p.

Az kurlandus komának bivat csak édes öcsém uram.

Kívül: Illmo Dno Sigismundo Rakoci stb.

(Eredetije II. Rákóczy György kezével, Orsz. Levéltár.)

CLXXIII. 1650. november 16.

Generose domine stb.

10. praesentis nekünk irt kegyelmed levelét vettük, megértettük irását. Az mi azért Tholnai uram állapotját illeti, bizo-

nyos dolog, szívünk szerint bánjuk, hogy pataki uraim cseleked-
tenek, s parancsolatunkot contemnálnán, vakmerőképen ellene
állottak, de elhigyjék, abban nem hagyjuk, ha Isten éltet bennün-
ket, az mit feltettünk, véghez is akarjuk Isten segítségével által
vitetni, s meg is akarjuk véllék ismertetni, hogy nem vagyunk
társok. Az török csausz marhája nekünk nem kell, lássa kegyel-
med, kinek kedveskedik kegyelmed véle. Comenius uram maga
jó viselése hogy kedves, igen akarjuk, conventióját ő kegyelmének
kiküldöttük, igen akarnók, ha hamar láthatnók az ő kegyelme
conceptusát »de causis instituendae reformationis scholae mediis
atque modis.« Az pénznek letétele felől emlékeztünk mi bátyám
uramnak ő kegyelmének, nem lészen abban is fogyatkozás.
Az lengyelországi békesség hogy végben ment volna, kegyelmed
leveléből látjuk, de az mi lengyel étekfogónk mást beszél, s
Lubineczki uram is azt írja, hogy még sok akadály vagyon hátra
az békesség dolgában, az étekfogó pedig 1. Novembris indult
meg Lengyelországból. Ennekutána is azért ha miket érthet
kegyelmed, mindenfelé jó vigyázásban levén, gyakorlatossággal
tudósítson bennünket. Tartsa meg Isten jó egészségben kegyel-
medet. Datum in curia Szentmarthoniensi, die 16. Novembris 1650.

Gener. dom. vestrae

benevolus
S. Rákóczy, m. p.

Külczim : Generoso domino Andreae Klobucziczki sat.

(A magy. kir. orsz. levéltárból levő eredetiről.)

CLXXIV. 1650. november. 25.

Illustrissime Princeps, Domine amice observandissime.

Nihil antiquius nobis unquam fuit, quam Illustrissimae
Dilectionis Vestrae commodo et temporanae felicitati augendae
velificari posse, quod Eadem in hoc connubii brevi Altissimi
gratia solenni sponsaliorum et Nuptiarum ritu consummandi
negotio modo experta, et quoad nobis ambobus a Divino Numine
vita concessa fuerit longior, porro reipsa experietur, siquidem
omnes verissimi amici partes Nos exacte expleturos esse, non est,
ut Illustrissima Dilectio Vestra ambigat. Quanto vero gaudio,
dum nostros conatus auspicatum effectum sortitos esse perce-
perimus, effusi simus, et quidem eo magis cum ex ejusmodi
foedere multum honoris et ornamentum ad Illustrissimam Dilec-
tionem vestram accessurum videmus, verbis sane exprimere non
possumus, multominus quin voto nostro rem tam gratam pro-
sequeremur, intermittere siquidem vovemus, ut Deus ter Optimus
Maximus hoc medio Serenissimam Electoralem Domum, Illustris-

simamque Domum Ragoscianam non solum sanguinis, sed etiam animorum nexu ceu ferreis vinculis coadunare, et ad ultimum usque mundi periodum in constanti fide, amore et amicitia florentes conservare, Illustrissimam vero Dilectionem Vestram cum Serenissima Viragine (*így*) qua cum consociabitur, exoptatae felicitatis cumulo beare dignetur. Quae porro Serenissimae Electorissae Brandenburg. Viduae, Dominae Matris nostrae honoratissimae jussu Illustrissimae Dilectioni Vestrae insinuare debemus, ea ex ore Generosi Domini Gregorii Padány fideliter referentis percipiet, ex quo vero Illustrissima Dilectio vestra hanc commotionem censebit, quae ideo non fit, quasi dubitaret Serenissima Electorissa vidua Illustrissimam Dilectionem vestram ea, quae Ejusdem Ablegati ejus nomine polliciti sunt, non servaturam esse, cui tamen nos vades stitimus, sed potius nequid omitteret, quod a provida cognata ceu matre exigitur. Si per harum latorem Illustrissima Dilectio vestra de prosperato suo statu, quem percipere cupidi sumus, nos certioraverit, non mediocriter exhilarabimur. Nos nostramque dilectissimam consortem et carissimos liberos quod attinet, salvi adhuc et incolumes sumus, de quo gratias Deo agimus meritas, et ut ulterius nos sospitet, ardenter eum invocamus. Quibus Illustrissimam Dilectionem Vestram ad rectam valetudinem et votivos omnium rerum successus benignissimo Numine, Nos vero solito eiusdem favori commendamus. Dabantur in curia nostra Baldonensi die 25. Novemb. ao 1650.

Illustrissimae Dilectionis Vestrae

observantissimus amicus et servitor
 Jacobus Dei Gratia in Livonia,
 Curlandiae et Senegalliae Dux
 Jacobus, m. p.

Külczim : Illustrissimo Principi Domino Sigismundo Rakocy.

(Eredetije a m. k. orsz. ltárban.)

CLXXV. 1650. november 25.

Jacobus dei gratia in Livonia, Curlandiae et Senigalliae dux.
 Generose dne.

Ex literis Gen. Dnis Vrae laetissimo percepimus animo, negotium illud diu a nobis exoptatum modo auspiciis ad felicem suum terminum deducendum cepisse; faxit deus ter optimus maximus, ut in utriusque inclytae domus, eidemque necessitudine iunctarum, ut et in Ilmarum consociandarum personarum placitum, salutem et incrementum cedat. Adhaec Gen. Dni Vrae insinuandum duximus, a sersma electorissa Brandenburgensi vidua reiteratis ipsius literis nos admonitos esse, ut cum singulari

affectu erga ilmam ipsius dilectionem adducti negotium praedictum ad hunc finem direxerimus, ac persvasores eius extiterimus, ut fidei uberemus, omnia rite, sincere et fucō observatum et peractum iri, id quod facere non verebamur; ilmi enim principis vestri magnanimitas, omnibus commendata totiusque vestrae nationis laus per se cuius nota est, quod nimirum dextre et integre ea, quae promittit, servare soleat. In hac igitur tam ardua causa, pro illa dexteritate, ut huic laudi suae quicquam detraderetur, minime passura est, confidimus etiam in hoc minime nos falli, ac Gen. Dnis Vrae principem gratiosissimum hanc nostram praesumptionem non nisi ex constantissimo animo pro ilmae ipsius celdnis comodo et salute emanatam dijudicaturam esse, ad quam exinde moti sumus, cum foris eiusmodi solennes actus variis modis non sine magnis sumptibus, quibus non facile parcendum, celebrantur, quod nostrum exemplum palam facit, in quos vero praeter propter munera et honoraria conferre necesse habuerimus, ex adiecta schedula, quam pro informatione transmittimus, videre licet, Gen. Dnem Vram rogantes, pro sua prudentia eo rem hanc dirigere dignetur, ne haec nostra praesumptio ex sincero corde proficiscens male accipiatur, si quidem ad eam ab iis persuasi sumus, qui iam necessitudine iuncti ipsius principis honorem, famam et existimationem quasi suam censerent, et omnia ad ilmae ipsius dilectionis gloriam, laudem et gratiam demerendam vergere cupiunt; aliter vero si haec fierent, ministri probrose non solum de iis sentirent, verum etiam ut tam sanctum foedus dissolverent, forte laborarent. quod nupere principi cuidam in Germania accidit, qui non aliam, quam ob hanc causam sponsae suae iacturam fecit. Silentio quoque hic praeterire non possumus, Crossnam (quod Gen. Dnem Vram etiam advertisse credimus) non adeo capacem esse, ut magnates magno comitatu cinctos excipere possit, nec etiam in tota civitate ullum reperitur equile, prout a sersma electorissa accepimus; commonefacienda itaque erit ilma ipsius dilectio, ut personas tantum graves et honorabiles, vulgares nonnisi summe necessarias secum sumat, exclusis caeteris, quae nulli usui, quandoque etiam probro sunt, quod si sexaginta vel octoginta personas secum habuerit, sufficient, ex pluribus si comitatus constaret, sersmae electorissae ob praeallegatam locorum angustiam haud commodum foret, reticcamur iam, quod eadem in haec solennia alias affatim sumptuum expendere debet. Redux vero ilma ipsius dilectio prope Ungaricos fines comitatum suum ampliare et Ungarorum more prolixiorem et magis pomposum reddere poterit, priori nimirum comitatu pluribus adiunctis, nostras nostraeque dilectissimae consortis gratulatorias sermis et ilmis ipsarum dilectionibus haud gravatim tradere et praefata inprimis insinuare

dignetur. De caetero Grosam Dnem Vram quam optime valere percupimus. Datum Baldonii die XXV. Novembris anno MDCL.

Gnrosae Dnis Vrae

amicus benevolus

Jacobus, m. p.

(Eredetije Klobusiczkyhez (?) írva, orsz. ltár, Act. Jur. Trans.)

CLXXVI. 1650. december 2.

Serenissima et celsissima princeps.

Jure optimo hujus chartae felicitatem invideo, quae voti me ipso maturius compos optatos dilectionis vestrae vultus subit; cum autem nullae literae meum affectum justâ, parique referre queunt similitudine, hae tamen obscura, quae possunt, ejus lineamenta dilectioni vestrae sistunt. Est tamen mihi solatio, quod hae ipsae debiti dilectioni vestrae mei amoris obsides erunt reduces reciproci, quo eas exceptura est dilectio vestra (ut nullus ambigo) affectus testis fidelissima. His itaque dilectioni vestrae firmam valetudinem, prosperrimosque rerum successus precatus, testor, quod sim futurus aeternum

Dilectioni vestrae

amantissimus

Sigismundus a Rakoczy, m. p.

In arce Fogaras die 2/12. Dccembris 1650.

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CLXXVII. 1650. december 4.

Szolgálok kdnek stb.

Már alkalmas ideje kd levelét nem vettük, reméllem azért Medánczki uramtúl irt kd, ő klmét holnapra várjuk ide, azután mi is derekasan végezőnk az dologról s kdet tudósítjuk. Azomban parancsoljon kd Makoviczára, ha oda hoznak valamit Krakkóbúl, küldjék Kegdhez mindjárt, kd ide, mert arra hozzák az képet Crosznáról. Az palotát csinosgattassa keg, az rózsákat bár csinálják, akár feles kell, idején kell hozzá kezdeni. Verses Jánosnak izenjen kd Zalány uramtúl, vegye fel az fizetést, 200 frtot megadtunk, annál többet csak nem, leszen-e kedve hozzá, nem-e, írja meg kd mindjárt. Oda ki való dolgokról tudósítson kd gyakran. Isten kdet sokáig szerencsésen éltesse. Fogarast, 4. Decembris, 1650.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczm: Generoso Dno Andreae Klobuesiczki, celmae dnae principissae universorum bonorum in Hungariae existentium praefecto etc. dno nobis observando.

(Eredetije az országos levéltárban.)

CLXXVIII. 1650. december 5.

Dei gratia Nos Elisabetha Carolina nata ex electorali familia palatinorum ad Rhenum, marchionissa et electrix Brandenburgica, Bavariae, Borussiae, Juliaci, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorum, nec non Silesiae, Crosnae, et Carnoviae ducissa, Burggravia Nurenbergensis, Rugiae princeps, Marcae et Ravensbergae comitissa, domina in Ravenstein, vidua;

Nos Carolus Ludovicus comes palatinus ad Rhenum, sacri Romani imperii archidapifer et elector, dux Bavariae;

Nos Susanna Lorantfi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae domina et sicularum comes vidua;

Nos Georgius Rakoci dei gratia Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus et sicularum comes;

Nos Sigismundus Rakoci de Felseő-Vadász, ex serenissimorum celsissimorumque Transylvaniae principum Rakociorum domo natus, ducatum Munkacsiensis et Makovicziensis nec non comitatum Zatthmariensis et Szabolcsiensis dominus notum facimus omnibus et singulis, quot quot praesentem hunc recessum inspecturi, lecturi vel audituri sunt, quod quamquam singulari providentia divina, praevia matura deliberatione, et accurata habita consultatione probe conscia, et consentiente serenissima dna matre, principe ac dna dna Elisabetha magni regis Britanniae filia, Bohemiae regina, electrice palatina ad Rhenum, ducissa Bavariae vidua, de matrimonio contrahendo, inter serman principem Henriettam, regiam Bohemicam, et electoralem principem palatinam, et nos Sigismundum, a nobis Elisabetha Carolina, electrice Brandenburgica vidua, nostri ex fratre nepotis sermi electoris palatini mandato sufficienti instructis, et nostris Susannae Lorantfi principis Transylvaniae viduae, prout etiam nostris Georgii et Sigismundi Transylvaniae principum ad negotium hoc deputatis, eo tempore praesentibus legatis Georgio Mednyanszki et Gregorio Padány vigore literarum credentialem et instructionis, nomine nostro, die decimo septimo mensis modo praeterfluxi Octobris Crosnae sit sanctum, ac super eo certa quaedam pacta dotalia confecta, eadem quoque a nobis electrice Brandenburgica vidua, nomine nostro Caroli Ludovici electoris, et nostro principis Transylvaniae viduae, Georgii et Sigismundi principum Transylvaniae nomine dictis tunc tempore praesentibus legatis, usque ad nostrum omnium quorum interest ulteriorem perfectionem et ratihabitionem subscripta fuerint, tamen nos Carolus Ludovicus elector, antedictis inter sororem nostram dilectissimam principem Henriettam et principem Sigismundum erectis, nobisque transmissis pactis dotalibus perlectis,

quaedam puncta in illis ommissa, quae coeteroquin a personis principibus in contrahendis matrimoniis observari consueverunt; ideoque a nobis non negligenda, verum iisdem inserenda, vel recessu peculiari comprehendenda animadverterimus. Quare nobis subscriptis puncta ista in recessum praesentem, reliquis pactis dotalibus neutiquam praejudicantem conjici placuit, ita ut primo licet in dictorum pactorum dotalium puncto, in quo principi sponsae, nobisque Sigismundo, utpote eiusdem coniugi futuro triginta duo millia florenorum imperialium promissa, renunciationis nulla facta mentis, nihilominus matrimonio festivitibus nuptialibus consummato, more inter electores palatinos aliosque omnes Germaniae principes usitato, eventualis renuntiatio praestanda merito subsequatur.

Deinde nos Susanna Lorantfi princeps Transylvaniae, vidua et nos Georgius et Sigismundus fratres ac principes Transylvaniae, vigore huius promittimus, antedictae principi sponsae, deductione in principatum nostrum facta praesentibus electoris palatini legatis, dotalitium non modo ostensuros, verum etiam si ex eo in pactis dotalibus promissi vigintiquinque mille talleri imperiales redigi singulis annis non potuerint, istam summam ex bonis nostris (quae eam ob causam obligata erunt) suppleri curaturos. Interim vero, ut subditi dotalitii futuri principi sponsae in praesentia dictorum nostrorum Caroli Ludovici electoris legatorum secundum consuetudinem in Palatinatu et Hassia ac apud omnes alios principes in Germania receptam corporali fidelitatis iuramento, in eventum mortis nostrae secuturae se obstringant effecturos. Ut quoque ultimo elector palatinus, si principem sponsam absque sobole, quod tamen deus avertere clementissime dignetur, ex hoc mundo migrare contingeret, de illata dote aliisque bonis stante matrimonio acquisitis, vigore pactorum recuperandis, et repetendis eo magis certus et securus esse possit, eidem electori palatino saepius dictum principi sponsae destinatum dotalitium pignoris nexu usque dum ipsi plenarie satisfactum obligatum erit, utriusque iuris sui conservandi nomine successores nostri impedimento non erunt. Caeterum supradicta pacta dotalia prout nostrum omnium consensu confecta, ita in omnibus suis punctis et clausulis vigorem suum obtineant, quae sicut ea, quae recessu hoc peculiari continentur, ab utraque parte integre custoditum et adimpletum iri, bona et integra fide, et sub verbo veritatis spondemus ac pollicemur.

In huius conventionis fidem tria originalia eiusdem tenoris, manuum nostrarum subscriptione et sigillorum nostrorum appositione corroborata fuere, quorum unum penes nos electorem Carolum Ludovicum palatinum, alterum penes nos Sigismundum et tertium penes serenissimam dniam sponsam adservabitur.

Datum Crosnae die quinta Decembris, anno dni Millesimo sexcentesimo quinquagesimo.

Quoniam serenissimo dno electori palatino placuit recessum hunc praemissum ad nos transmittere, ut illum non minus atque ipsa pacta dotalia assensu nostro confirmemus, Nobis quoque visum fuit consultum, commoda hac occasione, quaedam cum ad dictorum pactorum et recessus ulteriorem declarationem, tum ad foeliciorem sanctae concordiae (quoscunque etiam mortis casus divina maiestas ordinaverit) necessaria cupiens suae dilectionis exemplum imitari subiungere.

Nos itaque Susanna Loranti dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae domina, et siculorum comes vidua.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et siculorum comes.

Nos Sigismundus Rakoci de Felseő-Vadasz, ex serenissimorum celsissimorumque Transylvaniae principum Rakocziorum domo natus, ducatum Munkacsiensis et Makovicziensis, necnon comitatum Zathmariensis et Zabolcsiensis dominus, Omnibus et singulis praesentem hunc recessum inspecturis, lecturis vel audituris hoc ipso notum facimus, Nos et saepius dicta pacta omni quidem ex parte rata et firma habere, ac declarare, verumtamen sequentia a nobis annotata probe utrinque attendenda, et observanda iudicare ne ulla ratione nobis, vel viventibus, vel defunctis aliqua dubia disputationibus obnoxia ex aliena interpretatione oriri queant:

Ac primo nulli dubitamus, quin in pactis suae dilectiones sumtus ad vestes et ornatum proprium, nec tantum ad quotidianos et necessarios, sed etiam ad splendidos, et principis dignitati convenientes usus, quin et ad merces ex peregrinis oris ad nos devehendas, non supramodum extensos, sed tam prudenter limitatos velint, ne libertati nostrae termini praescripti videantur. -- Quae vero de illatis constante matrimonio acquisitis caeterisque bonis sequuntur, ea ita intelligimus, ut et hungaricae leges et potestas de omnibus bonis tam inter vivos quam mortis causa disponendi, et testandi in ipsis pactis expresse declaratae ab utraque parte sartae tectae conserventur. Praeterea quae de mobilibus, supellectili aurea argentea, aliisque ad aulicum statum necessariis tum temporis in arce extantibus dicuntur, ea intelligenda sunt non de iis, quae in thesauro erunt reposita, sed de iis, quae ad ordinarium aulae statum fuerint destinata.

Quod corporale fidelitatis iuramentum attinet, quo subditi ad bona dotalia, ac usufructuaria pertinentes obstringendi erunt, id quoque ita instituendum erit, ne aliquid novi ac peregrini praeter approbatam regni Hungariae consuetudinem introduci

videatur, sed et illa in vigore maneat; praesertim cum iuramento corporali alibi usitato omnino aequipolleat: nimirum omnes omnium locorum officiales ac iudices, tam praesentes, quam futuri, corporali iuramento et suae dilectioni, et nostris personis, nostraeque familiae solenniter ita obstringentur, ut omnia et singula iuxta pacta dotalia praestentur, ac neutra pars jure suo ullo modo privetur.

Ad haec quia in hoc matrimonio, utrinque reformatae religionis, et boni publici conservatio ac amplificatio praecipue respicitur, speramus suas dilectiones nostrum de futura tutela desiderium, in optimam partem interpretaturas esse, quod non ex sinistra aliqua suspicione, vel metu de sua dilectione serenissima dna sponsa, sed ex sincero nostro pro divina gloria zelo est profectum. Desideramus ergo, ut non solum leges hungaricae hac quoque in parte observentur, sed etiam expresse addimus, quod si utrique serenissimae familiae acerbissimus casus (quem deus ut omnino confidimus avertat) contingeret, ac sua dilectio, serenissima dna sponsa vel ipsamet religionem mutaret, vel adversae religionis viro post obitum nostrum nuberet, eo ipso facto tutela excidat, nulloque modo eam quocunque etiam praetextu continuare queat, sed ad personas vel ipso iure, vel a nobis Sigismundo Rakoczy in testamento designandas, sine mora devolvatur. Ad haec centum millia imperialium praescriptis casibus solvendorum summa si in parata pecunia tota vel quo ad partem non suppeteret, more in regnis Hungariae ac Transylvaniae solito ex bonis Rakoczyanis nempe nostris Sigismundi plene exsolventur; quo facto ipsa aequitas postulat, ut tum bona dotalitia protinus nostris haeredibus resignentur, ac si praeter spem Serenissima Dna sponsa nollet, Serenissimi Dni electores auctoritate sua id efficiant.

Denique cum nos quoque Georgius Rakoczy Transylvaniae princeps authenticum aliquot exemplar pactorum ac recessuum habere debeamus, quatuor exemplaria, duo illinc, et hinc duo, conficienda, et confirmanda videntur.

Quod recessum a Serenissimo Dno Electore transmissum concernit, haec addenda censemus:

Ubi scribitur, quod si ex dotalitio in pactis dotalibus promisso, ac dnis legatis palatinis (?) ostendendo viginti quinque mille talleri imperiales redigi singulis annis non possent, nos illam summam ex bonis nostris suppleri curaturos, sensus iuri ac aequitati conveniens omnino est admittendus scilicet, ut bonorum illorum reditus ex aequo et bono aestimentur (prout etiam in bonorum divisione fieri consuevit) nec ultra, nec infra modum deputentur, ne forsan ob minus diligentem bonorum curam, vel divinam providentiam, nunc uberius nunc parcius bene-

dicentem, damnum a nobis minime illatum ferre ac refundere cogamur.

Ultimo, verba illa si principem sponsam absque sobole ex hoc mundo migrare contingeret, de illata dota, aliisque bonis stante matrimonio acquisitis, et sequentia, de bonis tum temporis divina benedictione praesentibus, non autem forte communi conjugum consensu consumtis interpretari convenit.

Haec omnia et singula siquidem et communi juri et ipsisimae aequitati consentanea, et utrique parti salutaria sunt, a serenissimis suis dilectionibus, sine ulla difficultate, admissum iri confidimus.

Hac igitur declaratione praemissa toties dicta pacta dotalia praesentesque recessus acceptamus et approbamus, nostraque ratihabitione, manuumstrarum subscriptione, sigillorumque nostrorum appressione, omni meliori modo, corroboramus ac confirmamus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 16-a mensis Februarii, anno dni 1651.

Susanna Lorantfi, m. p.
(L. S.)

Georgius Rakoczy, m. p.
(L. S.)

Sigismundus Rakoczy, m. p.
(L. S.)

Kivül: Pacta dotalia Sigismundi Rakoczy cum principe Henrietta.
(Eredetije a rovnaí ltárban. Bisterfeld által irt fogalmazványának második íve meg van az orsz. ltárban.)

CLXXIX. 1650. december 7.

Szolgálok kdnek stb.

Kd 21., 27. Novembris irt leveleit vettem. Comenius uram hogy in altioribus et subtilioribus exerceálja az deákságot, nekem igen tetszik, az alacson tudományokban való methodust csak mutogassa utána valóinak, úgy gondolom, ha isten egészségben élteti, meg fog felelni mindnyájunk reménségének. Bátyám uram úgy gondolom fogott megküldeni 2000, vagy 3000 tall., az többi honnat teljék ki, bőven irtunk Marczibántúl kdnek, azután az kulcsokat is elküldöttem. Traitler felől irt asszonyunk kdnek. Sveciai palatinus dolga felől semmit nem tud Medánczki uram. Az kassaiak köszönjék magoknak jövődő romlásokat, de félek da (!) ordinis leszen. Az dispositio felől még semmit nem irhatok, mert Kemény János uramat, Bethlen Ferencz uramat várjuk arra, azok itt lesznek negyed nap alatt, mindjárt derekasan teszünk dispositiót mindenről, skdet tudósítjuk; az hely, úgy látom, Patak leszen, nincs is másutt alkalmasb helyünk. Azt az bársonyt nem kellett volna behozni, hanem Hunyor irt Krakkóban

tenger színű tar bársony felől, arra volna nekem nagy szükségem. Az tarczali ifjú legényt látatlan nem lehet bevenni. Az dobóruszkai dolog felől bőven iratott asszonyunk ő nga kdnek. Isten kdet sokáig szerencsésen éltesse. Fogarast, 7. Decembris 1650.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Dalmadi uram még sem ment fel, valami vásárlást biztunk volt reá, ha késni fog még ide alá, kd hozassa meg mennél hamarébb.

Külczim: Generoso dno Andreae Klobuciczki, elmae dnae principissae universorum bonorum in Hungaria existentium praefecto etc. Dno nobis observandissimo.

(Eredetije az országos levéltárban.)

CLXXX. 1650. december 8.

Szolgálok kdnek édes Öcsém uram, jó egészséggel áldja meg isten kdet.

4. irt Frater Pál uramtúl írt kd levelét vettük. Rédei uram levelét visszaküldtük, Kemény János uramtúl mindenekről bővebben izentünk, irtunk ő klnek mi is. Az fenforgó állapotot jobban meghalljuk. Bethlen Ferencz uram bemegyen, noha kívánná az hon lakást most, mindazáltal hétfűn elindúl. Mentest küldünk Heinrich Sindelért, megmondjuk tüle lehet-e az választás hamar, azon leszünk minden bizonynyal ad 25. Jan. meg legyen az ezüst édes Öcsém uram. Frater Pál nekünk aranyváltás felől szolt, mindjárt parancsoltunk debreczeni, kállai harminczadosoknak, munkálódjanak benne, készpénz bizony nincs annyi érő nálók, de hadtuk, igyekezzenek egybeszerzeni hova hamarébb.

Azon leszünk teljes tehetségünkkel, kd öröme napján szolgálhassunk, csak az jó isten valami akadálytúl oltalmazzon.

Mi édes Öcsém uram az ünnep után is két-három hétig Gyaluban akarunk lenni, csak értsük kd jüvetelit, ha oda nem fárad is kd, mentest ide is eljüvünk, kívánván szibűl kdet látnunk. Mi kdnek igaz atyjafia kívánunk istentűl szerencsés életet kdnek. Ujvár, 8. Decembris, 1650.

Kd igaz atyjafia bátyja szolgál míg él

R. György, m. p.

Külczim: Nekem édes Öcsém uramnak tekintetes és Ngos Rákóczy Sigmond uramnak adassék.

Kívűl Rákóczy György kezével: Az mire kdnek szüksége lészen s nálunk találtatik, bizvást parancsoljon kd édes Öcsém uram, az mink nekünk van, kdé.

(Eredetije egész R. Gy. kezével, országos levéltár.)

CLXXXI. 1650. deczember 14.

Excellentissime princeps.

Az kegyelmed levelét böcsülettel és szeretettel vettem. Azon leszek, hogy ennek az fiúi és atyai kötelességnek reméllettel gyümölcsét érezze kegyelmed, és az én szolgálatomban meg ne fogyatkozzék semmi alkalmatossággal. Abban mutatom meg pedig egyben jó igazságomat, hogy minden szükséges dolgokról igen syncere és candide írok kegyelmednek, az fejért fejérnek, az feketét feketének, kérem is kegyelmedet szeretettel és semel pro semper, meg ne ütközzék benne, ha mit ilyen synceritással és jó igazsággal izetlent írnék is, mert én jobbnak itélem, sőt azt tartom igaz jó akaratnak, mikor az ember szíbül és syncere megírja, az mint van az dolog, nem mikor elfedezi és idegen szint ad az dolognak. És hogy ugyan most elkezdjem azon synceritásomat: Ugy értem, ő felségének is vagyon pedig tudtára, hogy Rákóczy Sigmond uram ő kegyelme Fridericus palatinus leányát kívánná elvenni házastársul, melynek hogy kegyelmed eleit vegye, és disvadeálja, igen jónak és szükségesnek itélem lenni, sok rendbeli okokból, kik közül valahányt attingálok.

1. Mert tudja kegyelmed, hogy az az ház nagy ellensége volt eleitül fogva gyomorbúl, szíbül az austriai háznak, kivel megbékéltt már ngyan ő felsége és megengedet, mindazáltal tudja kegyelmed, mégis mindenkor maradt valami izetlenség, kedvetlenség, az ki legalább időt kíván az megemésztésre etc. Hogy azért az kegyelmetek háza syncera és solida conjunctióval és affectióval legyen az austriai házzal, jónak itélem lenni eltávoztatni ezt, az ki spirat quid alienum, hogy többet ne mondjak; annyival inkább, hogy Rákóczy Sigmond uram praecise az ő felsége szárnya alatt levén és kegyelmessége alatt akar nyugodni.

2. Az kegyelmed jó emlékezető atyja, magam tudom, némi ideig és feles esztendőig megmarada állhatatosan az ő felsége hívségében, de némely ilyen occasiókkal bement, s azután is ott ben maradt, ravasz emberek incselkedése, noha sokáig oltalmazta magát, de utoljára ugyan mégis expugnálá, s arra vivé az kinek nem költett volna lenni.

3. Betlen Gábor fejedelem afféle házassága példa lehet, hova lőnek az ő sok szép keresményi s királyi gyűjteményi? Am most az söpreit ki költi, és kire jutott nem akarom exaggerálni, se penig több ratiókkal állítani az dolgot, tudom ezen az többit is általértheti kegyelmed bölcsen.

Ezt az egynehány szót szükségesnek itélem lenni az föltett czélra nézve, hogy az kegyelmetek fejedelmi házának kívánok szolgálni jó synceritással, ajánlván tovább is tökéletes szolgálá-

tomat és kívánván az úr Istentől kegyelmednek sok esztendeig való jó egészséges életet és szerencsés birodalmot. Tyrnaviae die 14. Decembris 1650.

(A magy. kir. orsz. ltárban levő egykorú másolatról.)

CLXXXII. 1650. december 27.

Szolgálok kegyelmednek sat.

Kegyelmed 12. praesentis Telkibányán írt levelét vettem ma. Az curlandiai herczeg csak az mostani én dolgomról írt, de akkor még nem tudta hogy végben ment. Az Czaibertnek ha ki nem adja kegyelmed addig conventióját, míg ez levelem kegyelmedhez érkezik, kegyelmed csak azt az választ adja neki, tudja micsoda állapot vagyon előttünk, akkorra mutassa meg mesteriségét, s ha tetszeni fog megadatjuk azt az fizetést, de úgy hogy minden várainkban való munitiókra viseljen gondot, legényeket tanítson. Az vajda Chmielniczkinnek csak meg akarja adni leányát, mert az töröktől is kevés segítséget vár az velenczések gyakor szerencséi miatt, nem érkezik kétfelé. Isten kegyelmedet sokáig örvendetesen éltesse. Fogarast 27. Decembris 1650.

Kegyelmednek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Ha kegyelmed kiadatta is az conventiót, de ezekről az conditiókról praemonealja, hogy ha mesterségét meg nem mutatta kedvünk szerint, mi nem fizetünk.

Külczm: Generoso domino Andreae Klobusiczki, celsissimae dominae principissae universorum bonorum in Hungaria existentium praefecto etc. domino nobis observando.

Hátjegyzet Klobusiczky kezével: 6. Januarii exhibitae.

(A magy. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CLXXXIII. 1651. január 1.

Szolgálok kdnek; isten ez új esztendő't sokak megérésével minden részeiben boldogítsa kdet, kívánjuk szíbul.

27. írt kd levelét vettük ezelőtt harmad nappal. Asszonyunkat isten gyógyítsa, nagyobb nyavalyától oltalmazza. Bisterfeldius uram megfordított avisát küldvén, mi is kdnek elküldtük. Nagy András uram levelét olvastuk. Zuhai uram ím ígirt jó akaratunkban meg nem fogatkozik. Jármí uramnak írt Veselénihez ment váradi katonáktól, azt írja, apró szentek napján indul be hozzánk. Pálffi megjüvetelit eddég megértette kd. -- Mi édes Ócsém uram 6. Febr. indulunk Szamosujvárról Fejérvárra, mivel az gyűlést ad 20. promulgáltatjuk, hova 10. érkezünk; ha isten

Szamosujvárra hozta volna kdet, bizony szíbűl akarjuk vala. Sok írással kdet terhelni nem akarjuk, holmi dolgokról írtunk. Kemény János uramnak szeretettel kívánjuk kd censuráját.

Az 1000 aranyra ha kdnek hamarjában szüksége, mint sem megfogyatkozzék kd, adhatunk annyit, könnyebb nekünk váltatnunk, csak küldjön érette kd. Isten jó egészséggel áldja meg kdet. Gyalu, 1. Januarii, 1651.

Kd igaz atyjafia bátyja szolgál míg él

R. György, m. p.

Külcím: Illmo dno Sigismundo Rákóczi de Felső-Vadász etc. dno fratri nostro charissimo.

(Eredetije R. Gy. írása, orsz. ltár.)

CLXXXIV. 1651. január 3.

Szolgálok kglmednek édes öcsém uram ; jó egészséggel áldja meg isten kglmedet.

29. írt kglmed levelét vettük, jó egészségének örülünk, kiben az jó isten sokáig tartsa meg Kglmedet kívánjuk szíbűl. Hála istennek mi is kglmed szolgálatjára türhető egészséggel birunk. Az arany felől írtunk Kglmednek már.

Az Kglmed kívánsága szerint az gyűlést ad 12. promulgáltjuk, mi is ha isten engedi ad 4. Fejérvárra megyünk. Az egri pasa levelét még nem hozták. Az érsek bizony nem az mi jónkat difficultálja. Kglmed házassát (*sic*) ha erősödni látván, neheztelik az választ, kglmed akaratjához accomodáljuk, látjuk Menánczki uram írását, tudni való dolog, jónkat nem kívánják, hanem veszedelmünket, kiben mesterkednek is, az jó isten legyen velünk, szegyenítse őket; palatinus jóakarathoz, mint másokéhoz csak ne bízunk, palatinusnak mi bizony lovat nem küldünk, eddig sem küldtük tartozásúl, az ki keveset nem böcsül, nagyot sem adunk annak. Kár az Auriacus halála, ha igaz. Huszár uram marestül (*e helyett*: már restül). Daniel János uram hivat leánya lakodalmára; ha kglmed édes öcsém uram ott leszen, megszolgáljuk, ne neheztelje az mi képünkben is az atyafiságos jelenlétinek megfelelni, egy tánczot is jární. Jó egészséggel áldja meg isten kglmedet. Gyalu 3. Januarii 1651.

Kglmd igaz atyjafia bátyja szolgál a míg él

R. György, m. p.

Kgd levelét mentest küldtük Patakra.

Kívül: Ilmo dno Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász etc. dno fratri nostro charissimo.

(Eredetije R. írása, orsz. ltár.)

CLXXXV. 1651. január 8.

Szolgálok kdnek stb.

Im Medánczki György úr kimegyen, ide be való állapotokról kdet tudósíthatja. Az vajda leánya lakodalma ultima praesentis leszen. Az velenczések igen szerencsésen jártak most is, Babillonában is az praesidium meghasonlott, az spahiaság az keresztyének mellé állott, egy békség is az szerecsenek felé rebellált. Az moldvai vajda felette igen ajánlja magát, vagy csalni akar, vagy ért valamit. Lengyelországból kd ért hamarébb híreket, bizonyos dolog, mind kozák, tatár készen várják már az lengyeleket, várokminden felől bizonyos híreket. Im ugyan étekfogómat küldöttem Krakkóban az metczeni való köntössek (*igy*) informáltam mindenképen. Ha lehet hozasson kd Krakkóból 22 sing fejér sima bársonyt, mennél szebbet, vagy ha szintén most ki nem hozzák is, csak legyen készen Krakkóban, ugyan bár ne hozzák most ki, csak tartásák készen. Im írtunk magunk is Orsetinek felőle. Padányi ki érkezett-e, s mikor ment el Baxa, örömet értenők. Isten kdet sokáig örvendetesen éltesse. Fogarast 8. Januarii 1651. Kgmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Immár bepecsételtem volt leveletem, hogy vevém egyszerűmind 29., 31. praeteriti írt kd leveleit. Az követek számára salvus conductust elébb kéretni, hogy nem mint az lakodalomra hivatni, az terminus is nem igen messze levén immár, nem íltük böcsületesnek; mindkettőnek végben vitelére, ím ma indul meg Medánczki György uram. Az palotát hol intéztük, megmondja kdnek Medánczki György uram, ott elég palota telik ki, csak az fákat, gerendákat csinálják idején, deszka, sindely legyen bőven hozzá. Az asszonyunk szabója semmit sem tud afféle köntöshöz, az mineműt oda fel viselnek, elméjében nem foghatja, az ki nem látta, én úgy tudom, arról bőven parancsolt asszonyunk kdnek ezelőtt is, de ha Eperjest nem találnak olyan eszközöket, Medánczki urammal felmehet Bécsben az német szabó, ott mindent megvásárolhat, Ledniczén megcsinálhatja. Dobó-Ruszkai dolog felől most is egyebet nem írhatunk, hanem az mit minap; azért az pénz letételnek haladni kellene, hanem ha ugyan nyilván való kártúl félhetnénk jövődőben, ha most le nem tennők az 13500, az idvözült urunk Kassán felvett pénz felől talám tudna valamit mondani Fekete Ferencz uram, mert akkor ő volt Daróczinak gondviselője. Még nem jöttek meg emberink az *kozákoktól*, alig hiszem azért hogy ne intricálódjanak, ha ugyan öszvevesznek az *lengyelekkel*. Az Czaibertet fogadja meg kd, annyi mint esztendő, azomban talám jobbat is fogadhatunk, de az mostani szükségre csak megmutassa magát. Comenius uramnak ím írtam levelet, adja meg

kd, akarám felesége alájövetelét, örömost énteném, miből panaszol-
kodott Tolnai uram ellen, isten kivivén, meg kell orvosolnunk
azt is. Procuratoriát im küldtem most hamarjában hatot, az
többit is hamar nap elküldöm.

Igen akarom, hogy ott érték az bátyám uram levelével
Ispán Ferencz uramat; bizony dolog, vétettünk abban, hogy innét
nem vitt salvus conductust, de csak járjon okoson, ne czégérezze
hova megyen, s legyen Ledniczéről jó kisíróje, elmehet affelől.
Az Angliából jött ifjú legény felől im most írt Bisterfeld uram
Késmárkra, küldje meg kd. Az Czaibert egy hete már hogy
elment innét. Traitlernek csak megmondja kd, ha ad terminum
meg nem adja az pénzt, mi ugyan csak másnak adatjuk az bort,
lám Voiczek is, Orseti is, az kd factora is kéreti. Parancsoljon
kd Ledniczére, tudósítsák kdet, mikor megyen el onnat Ispán
Ferencz.

Im Orsetinek Krakkóban küldtünk leveleket, az idvözült
urunk monumentumára való címerekkel, írásokkal együtt, kd
igen sietséggel küldje bizonyos embertől.

Munkácson krajczár vagyon bizonyoson két öreg zsákkal.

Az német szabót csak fel kell küldeni Bécsben, arra az
vásárlásra külön adjon kd költséget Medánczki uram kezében.

Maxfeldnek is úti költségre 60 tallért kell adni.

Traitler ha meg nem akarja adni az már elvégzett napra,
csak annyira valót adjon kézhez neki az borok közül, hogy
ha ugyan meg kell lenni, Dobó-Ruszkájért az 13500 f. kiteljék,
az követek költségére innét leszen 3000 tall., onnat még ahoz
2000 tallér kell, azon kivől vásárlásra.

Ujfalusi uramnak mikor bejőnek küldjön kd ő kltól 1200
aranyat, idvözült urunk képére vertet, de az kiknek be kell jőniek,
kd meghagyja, együtt járjanak; az több bort Voiczeknek kell
adni, vagy az kd factorának, vagy Orsetinek, az melyik kész
pénzt ad.

Külczim: Generoso dno Andrae Klobucsiczki, celsmae domine
principissae universorum bonorum in Hungariae existentium praefecto etc.
dno nobis observando.

Klobucsiczky kezével: 19. Januarii exhibitae per Bodok.

Jegyzet: Az aláhúzottak titkos jegyekkel vannak írva.

(Eredetije orsz. Itár.)

CLXXXVI. 1651. január 27.

Éltemig való fiúi stb.

Istennek hála kglmes asszonyom ide is egészségben érkez-
tem, Ngod felől is minden örvendetes híreket hallani szívből

kivánván. Medánczki Jónás uram nekem csak az Zeleméri familia dolga felől ír, palatinus uram tanácsadását azon dologból, melyre most vagyon válasza ő kglmének. Azért írja ő kglme kglmes asszonyom, hogy palatinus uram beszélt ő kglmével az én mostani állapotomról, ő kglme igen javallja, cancellarius uram is, ő fge sem neheztelli csak csudálja azt fge levele nélkül, mint sarkal Holnap isten engedelmeiből elmegyek Görgényben. Engedje isten, Ngod felől minden örvendetes híreket hallhassak. Szentrontást, 27. Januarii, 1651.

Ngodnak alázatos engedelmes fia és szolgája míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Kivül: Az mlgos fejedelem asszonynak Lorántffi Susánnának ő Ngának, nekem kglmes asszonyomnak édes anyámnak adassék.

(Ered. orsz. ltár. Rák. ltár.)

CLXXXVII. 1651. január 27.

Sersme et Celsme princeps dne amice colendissime.

Vram Dilnem ab ejusdem tunc temporis legato duo Meduianski nostras recte accepisse, nec non sinceri erga Dilnem Vram animi nostri propensionem reciproco affectu cum approbatione foederis inter Dilnem Vram nostramque domum electoralem ineuntis exposuisse, ex Dilnis Vrae literis et maxime ejus internuncii relatione, generosi, singulariter nobis dilecti dni Francisci Ispan pluribus constat, pro cujus benevolentia Dilni Vrae gratias agimus, quas possumus maximas, et sicuti ea nobis grata, ita Dil. Vra sibi persvadeat certo, nos nihil quod ad ulteriorem amicitiam conservandam foederisque vinculum conservandum facere potuerimus intermissuras. Interea quantocius fieri potest, pacta illa dotalia uno cum recessu peculiari, uti Dil. Vrae cum secretario nostro transmisimus, non solum Dilnem Vram subscripturam, verum etiam ad eadem perficienda tam sersmae dnae matri, quam fratri principi Sigismundo commendaturam, et cum praedicto secretario nostro in omnibus punctis et clausulis confirmata transmissuram speramus, quo etiam ea sersmo electori palatino ad confirmanda et ratihabenda transmittantur, et die solennitatibus nuptialibus destinando (cum antea determinatus dies ob causas pergraves et Dil. Vrae sersmae dnae matri principi Transylvaniae viduae sufficienter explicatas accurate observari non potuerit) ultrocitroque cum originalibus, uti in ipsis pactis dotalibus provisum est, commuteretur, et hoc opus ante celebrandas nuptias suam perfectionem legitimam consequatur. Hisce Dilnem Vram divinae protectioni cum adprecatione felicissimi regiminis, omniumque rerum pro-

sperrimi successus ex animo commendamus. Datum Crosnae,
27. Januarii 1651.

Vrae Dilnis

addictissima amica

Elisabeth Charlotte electrix de Brandenburg.

(Egyk. hiv. másolat, orsz. ltár, Act Jur. Trans.)

CLXXXVIII. 1651. február 2.

Éltemig való fiúi engedelmes alázatos szolgálatomat sat.

Nd levelét ma reggel vettem, egészségét örömmel értem, melyet isten ő fge sokáig tartson meg, sziből kívánom. Istennek hála, bátyám uram is kedvesivel együtt egészségben vadnak; én is az Nd szolgálatjára. Az electornétul hozott leveleket közlöttem bátyám urammal, Kemény János urammal is, úgy tetszik ő klmeknek addig választ arra nem tehetni, míg az az német secretarius ide nem jó, mert meg kell tudni tüle, vagyon-e tractára való hatalma, s mi formán, mert ha volna, az többirül is most beszélhetne az ember vele, Bisterfeld uram is Fejérváratt levén, sok dolognak mehetne végére tüle; azért ha Nd kegyelmessége, küldje Fejérvárra, ott vele beszélvén, ha úgy fog tetszeni Ndnak, vagy ismét visszamehet vagy pedig az Nd levelét ott adhatni meg neki, mert visszasietése szükséges. Quietantiát nem adott marhárul, ők is méltán nem kívánhatnak, nem is kívánnak úgy látom most, hanem mikor éppen megadják, az mit ígértek s akkor meglehet, az többirül már vagyon végezés. Az derék levelek megküldését az követek felmenetelekor kívánták, s talám most nem is volna bátorságos azokat az leveleket egyes embernek hordozni. Im ugyan ma érkezett szolgám onnan kívöl klmes Asszonyom, az micsoda leveleket Ndnak küldöttek, im Ndnak megküldöttem alázatosan. Brinyi uram felől írja Klobucziczki uram, alig hiszi hogy felmenjen, noha nem írt ő klmének semmit is felöle, talán nem ártana másfelől is gondolkodni. Engedje isten, Nd felől hallhassak minden öröndetes híreket. Borzast, 2. Februarii, 1651.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgálja míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Szentpáli uram klmes Asszonyom igen beteg, a gyűlésre most el nem jöhet, Herczeg uramnak parancsoljon Nd, jöjjön el.

CLXXXIX. 1651. február 4.

Szolgálok kdnek stb.

Gyulai Jánostúl, s mind pedig electorné secretariusával jött embertül írt kd levelét vettem, melyekre most derekasan

választ nem tehettem, mivel az leveleket asszonyunknak ő ngának küldöttem, onnat megérkezvén, választ írok reájok. Ugy gondolom, az Medánczki uramnak küldött pénzt Tibót nevű étekfogóm nem-sokára megviszi már. Az lakodalom elmulása csak nem leszen, azért kd Medánczki György uramnak csak megmondja, hogy fel-menjen, az dologban, mely reá bízott, járjon el, mert azt izente nekem, addig Patakon leszen, míg innét nem tudósítom, halasztjuk-e az lakodalom napját vagy nem, mivel mentse magát, ha kérdés leszen oda fel, miért ő fge híre nélkül jártattuk szolgálínkat, instrálja kd: 1. Mert nincs tilalma, hogy magyarországi ember idegen országokban ne jártassa szolgáját. 2. Idő előtt bizonytalan lévén az dolog, nem illett czégért tennünk benne. Kd azért meghagyja Medánczki György uramnak, az levelekért az taxát adja meg s ha ugyan ajándék nélkül nem lehet, vegyen oda fel illendőt.

Brinyi uram semmit nem ír akarátja felől; nagy akadályunk lenne, ha kedvünk szerint nem resolválná magát. Az secretariust böcsülettel megajándékozom, az német szabónak is küldök, ugyan most költség nélkül nem lehet, de csak adjon isten egészséget, békességet nekünk is, az lengyeleknek is, nem sokára jű helyében. Mi is egy holnap mulva megindulunk innét. Isten kdet sokáig szerencsésen éltesse. Fejérváratt, 4. Februarii, 1651.

Kdnek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczin: Generoso dno Andreae Klobucsicki, celsissimae dnae principissae universorum bonorum in Hungaria praefecto etc. dno nobis observando.

(Eredetije az országos levéltárban.)

CXC. 1651. február 7.

Szolgálok kdnek stb.

Kd 30. Jan. írt levelét ím szintén ezen órában vettem, az asszonyunknak szőlő leveleket mindjárt elküldöm. Az lengyel követ mivel jű, s minemű ember, alkalmasint eszében veszi kd; mindazáltal alkalmasint veheti ember eszében, mi dologban jár. *declaratíót egyfelé sem tehetni most még*, mindazáltal úgy látom, elől tűz, hátul víz, melyik részre *hajlik az szerencse, hamar meg*, mutatja az idő, kéntelen ahoz kell magunkat alkalmaztatni. Medánczki uram Fogarasból bizonyoson 11. Jan. indult el, azt gondolom az sok árvíz tartóztatja, ide be is rettenetes nagy vizek voltak. Ha bizonyos Czimerman benne, hogy adnak oda fel pénzt, nekem jobbnak tetszenék, csak odafel venne pénzt fel Medánczki uram az útban történhető szerencsétlenségre nézve. Az által-

járókra vigyázás felől parancsolt oda ki bátyám uram. Isten kdet sokáig szerencsésen éltesse. Fejérváratt, 7. Februarii 1651.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczim: Generoso dno Andreae Klobucsiczki, uniuersorum bonorum cels. dnae principissae in Hungaria praefecto etc. dno nobis obseruandissimo. (Az aláhúzottak titkosjegyekkel vannak írva.)

(Eredetije az orsz. ltárban)

CXCI. 1651. február 10.

Éltemig való fiúi engedelmes alázatos szolgálatomat sat.

Istennek hála klmes asszonyom most is bátyám uram ő klme kedvesivel együtt egésségben vagyon, én is az Nd szolgálatjára. Az electorné levelére micsoda levelet kell Ndnak iratni, ha az Nd kegyelmessége leszen, im Ndnak alázatosan megküldöttem; hogy az derék leveleket most ez felvigye, abban mód nincsen, Bisterfeld uram sokat beszélt vele, maga is megnyugodt rajta, miért is micsoda kívánságinknak kell lenni, már Kemény János uram Nd parancsolatjából le fogja jegyezgetni, s deákra fordítván, meg kell küldeni az electornénak ugyan ezen secretariustúl, de most még nincsen készen, azért nem küldhettem el, holnap elkészül. Én holnapután klmes Asszonyom kezében adnám az Nd levelét, ha addig elérkeznének, magam is hétfűn jó reggel megindulnék az Nd szolgálatjára. Az mely új írást küldött az electorné, abban nincsen sem derekas nehézség; az mi pedig aféle vagyon benne, az innét felküldendő jelzésben leszen emlékezet róla, mert klmes Asszonyom az quietantiát nem úgy kéri onnat, hogy mindjárt arról az summárúl, az melyet megírték, egészben adják, hanem úgy kéri, hogy azt az summát kezéhez vevén, többet nem fog kívánni az bátyjátúl, az birodalmához sem tartja közit, míg az fiúág leszen. Engedje isten, Ndat láthassam örvendetes állapotban. Fejérváratt, 10. Februarii 1651.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgálja míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Kivül: Az mlgos Fejedelem Asszonynak, Lorántffy Súsánnának ő Ngának, nekem klmes Asszonyomnak, édes anyámnak adassék etc.

(Eredetije orsz. levéltár.)

CXCII. 1651. február 11. Gyulafehérvár.

R. Zsigmond Szentpálinak.

Hercegneknk írt bejövetele felől, de mivel az beteg, alkalmatlan a bejövetelekre. Akarja, hogy e levél vétele után rögtön jöjjön s harmadnapra megérkezze.

P. S. Magunk is holnap ebéd után Fogaras felé indulunk, Kegd azért minden szükséges dolgainkra viseljen gondot, mindent közölvén bátyám urammal, Kemény János urammal ő kegyekkel.

(Eredetije orsz. levéltár.)

CXCIII. 1651. február 11.

Illustrissime et Celsissime Princeps.

Eximiam Illustrissimae Dilectionis Vestrae erga Nos benevolentiam, quam literis nuperrime declarare voluit, perlibenter amplexi sumus. Certum id Nobis fuit perpetui studii ac constantis amicitiae indicium, pro quo syncero erga nos animo parem ac mutuam voluntatem tribuere vicissim studebimus, ab Illustrissima et Celsissima Dilectione Vestra maximopere pro amicitia nostra rogantes, ut qualem Nos Sui sic ipsamet Nostri vivam semper ac jucundam memoriam tenere velit. Et sic Deum Optimum Maximum ex animo precamur, ut Dilectionem Vestram laetis ac prosperis omnibus diu cumulatissimam esse sinat. Dabantur Cassellis tertio Idus Februarii 1651.

Illustrissimae et Celsissimae Dilectionis Vestrae

amicus ad officia paratus
Guilielmus Hassiae Landgravius.

Külczim: Illustrissimo et Celsissimo Principi Domino Sigismundo Rakoczy in Felsővadász etc. Domino Amico nobis observandissimo.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

CXCIV. 1651. február 13.

Szolgálok kglmednek és istentől kívánok sok jókat.

Kglmednek 5-a praesentis irt levelét tegnap vettem. Árvizek itt be is rettenetes nagyok voltak, de most igen megapadtak az nagy hidegekben. — Medánczki uram azt írja nekem, az vásárlás közel felmegyen 3000 tallérra, az honnét telik ki, örömet érteném, innét belől mi 6000 tallért küldünk az követek számára. Brinyi uram elmegyen, az mint írja asszonyunknak, igen akarom, nagy gondomtól menekedtem meg azzal az hírrel. Az mi egyetmást hozott Hunyor, jó alkalmatossággal küldje be kglmed, az szolgák csak bejőjjenek ad terminum, mert nagy gyalázatunkra lészen, ha szolgál nélkül megyünk ki, az 4200 aranyat is behozzák. Az oda fel való híreket tudom kegyldnek is megírta Medánczki Jónás uram. Az németeket bizonyoson felviszik, Nagy András is írja, lészen szükség reá talám. Az lakodalom napja nem halad, im az secretarius is ma indul innét meg, kglmed Sárosrúl rendeltessen kalauzt neki, az ki Lőcsére, azon által Lengyelországra,

Braszlóra mennél általabb úton vigye, mert igen rövid az idő, ő is igen siet, szükséges is siettesse. Maxfeldet expediálja kglmed hamar, eddig is káros volt ott várakozni neki. Most nemsokára megjű Ispán Ferencz is, ha békével járhat, kglmed mindjárt postán küldje be. Az propositiókban nincsen semmi difficultas, adtunk azért mi is külön propositiókat, melyekben is nincsen semmi nehézség. Medánczki uram után sietséggel küldje kglmed az leveleket, bánnám, ha azok után is várakoznék. Az lengyel követ érkezése sem késik már, nem leszek akkor itt, melyet rész szerint bánok, rész szerint akarok; mint vadnak az kozákokkal, még nem tudjuk bizonyosan, várunk azért óránként. Isten kglmedet sokáig szerencsésen éltesse. Fejérváratt, 13. Februarii, 1651.

Kglmednek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Kivül: Generoso duo Andreae Klobucsiczki, sat.

(Eredetije orsz. levéltár, Rákóczy levéltár.)

CXCV. 1651. február 17.

Szolgálok kdnek stb.

Már Rédei uram nem sokára megindul, oda érkezik, onnat micsoda marhákat kell ő klme kezében adni, költségére is mennyit rendelt ő nga onnat, tudom maga parancsolt ő nga kdnek. Im Jakabfalvit küldjük Lengyelországban az hívogató levelekkel, kd adasson uti költségére Makoviczárúl 60 forintot. Maxfeld mikor ment el, tudósítson kd. Ledniczérúl Ispán Ferencz mikor ment el, írja meg kd. Dalmadi instructióját mi kiküldtük, kd is nézegesse meg, ha mit kell addálni, addálja. Az én ruhás házamból micsoda egyet-mást kell felvinni, azt megírtam Dalmadi uramnak, adassa kd kezében, melyiket hova s kinek, azt is megírtam. Az pattantyús, ki innét Fogarashúl ment ki, elérkezett-e, s mit csinál, tudósítson kd.

Egy zöld bársony nyári mentém vagyon nekem ott kin, rubintos gombok rajta, egyet vetessen le kd az gombokban, ezen szolgánktúl küldje. Petki István uram az portáról megjött, nincsen ott, istennek hála, semmi ártalmas állapotunk. Az lengyelek felől mit ért kd, tudósítson. Isten kdet sokáig örvendetesen éltesse. Fogarast, 17. Februarii, 1651.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

P. S. Nagy András uramnak szólló leveletem bizonyos hiteles ember vigye meg.

Külszín: Generoso duo Andreae Klobucsiczki, stb.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CXCVI. 1651. február 27.

Szolgálok kdnek stb.

Im Rédei uram kezében megküldöttük az pactumokat, recessusokat subscribálva; ha azért valamint Rédei uramat házánál nem érnék vele, meghadtuk, vigyék kld kezéhez, kd azért igen jó securitással ugyan emberséges embertül küldje ő klme után. Medánczki György uram számára is küldtünk egyetmást, azt is elvihetik egyszersmind. Az hivogató leveleket is ím megküldöttem kdnek, kd azért küldje meg kinek-kinek. Radzivil herczegnek is ím küldtünk leveleket, ha Makoviczáig eléri Jakabfalvit velek, adják kezében, ha el nem érik, egy emberséges, hiteles szabados vigye meg. Isten engedelmeből mi is holnap indulunk innét Balásfalva felé, ott egy hétig mulatván, kiindulunk. Ujfalusi, Bai uramék is ez estve érkeztek, az aranyat behozták s egyebet is. Engedje Isten, kket örvendetes egészséges állapotban látnunk. Fogarast, 27. Febr. 1651.

Kdk jó akarója

Rákóczy Sigmund, m. p.

Külczim: Klobucziczki András uramnak.

Klobusiczki kezével: Torma hozta 5. Martii.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CXCVII. 1651. február.

Serenissima et Celsissima princeps electrix, dna amica colendissima.

Amicum ac reciprocum erga dilectionem Vram serenissimamque ejus domum affectum nostrum, sinceramque nostram foederis divino auspicio inter sersnam principem dnám Henriettam, ac illum charissimumque nostrum fratrem dnú Sigismundum initi approbationem dilectioni Vrae haud displicere, quin imo se nihil, quod ad ulteriorem amicitiam conservandam foederisque vinculum confirmandum facere potuerit intermissuram esse, pergrato animo ex ipsius literis 27. Januarii Crosnae ad nos datis intelleximus. Interim ob duplex, idque acerbissimum vulnus ser^{mis} dilectionis Vestrae domibus inflectum funus ac vulnus viva... christianaque sympathia afficimur, et exoptatissimas dni fratris nostri nuptias (con)ferendas esse, variis gravibusque de causis ex animo dolemus. Verum nos solatur, nihil eorum, quae nostrarum partium erant, hactenus a nobis omisse fuisse. Siquidem et promptum nostrum pactorum dotalium approbandorum ac ratihabendorum animum in literis nostris per Franciscum Ispan, internuntium ac aulae nostrae familiarem, missis luculenter contestati sumus; et ante dilect. Vrae dn. secretarii adventum nobis significatum non fuit, vel pactorum dotalium vel recessus a sersmo

dno electore palatino transmissi ratihabitionem tanto temporis intervallo procedere debere; imo eorundem pactorum clausulam accurate observantes, protinus legatum nostrum tum pactorum dotalium praedicti recessus solenni ratihabitione, omnique necessaria potestate instructum, ablegavimus. Quominus autem dil. Vra d. secretario dno Johanni Bohnen, viro generoso nobisque singulariter dilecto eadem instrumenta tradiderimus, causas gravissimas ab ipsomet sincere referendas habuimus, nam scilicet quod et iterum pericula et legatorum nostrorum instans discessus, et pactorum formula, denique clarissima omnium et singulorum in literis nostris ipsius fidei commissis comprehensa approbatio aliud suadere viderentur. Cumque jam pacta dotalia authentica, aliaque necessaria instrumenta in promptu habeantur, dilectionem Vram peramanter rogamus, citoque speramus, ipsam pro laudatissimo suo affectu, quo utriusque domus commodum ac honorem promovere satagit et omnino totam in eo futuram, ut omni mora, variorum discriminum damnorumque ferace, abrupta amicissima sincerissimaque nostra desideria, laetissimum exitum sortiantur. Hisce dilectionem Vram divinae tutelae cum omni-genae consolationis ac benedictionis apprecatione toto pectore commendamus. Datum Albae-Juliae. . . .

Vestrae Dilectionis electoralis

addictissimus amicus.

(Fogalmazvány Bisterfeld kezével orsz. ltár.)

CXCVIII. 1651. február.

Fiduciariae ad Electorem Brandenburgensem, Hassum et Curlandum.

Occasione istius legationis siquidem Dilectioni Vestrae per Legatum nostrum Illustrem et magnificum T. fidelem nobis sincere dilectum quaedam proponenda commiserimus, confidenter rogamus, verbis ejus fidem habere, benevole exaudire et nos inter suos sinceros recolere velit, quod nec dubitamus et Dilectioni Vestrae mutua studia nostra offerentes, quam diutissime foelicitibus rebus vivere optamus. Datum. etc.

(Egykorú másolata a nemz. muzeum kéziratárában. Fol. lat. 1674. sz.)

CXCIX. 1651. február.

Ad Henricam Palatineam Virginem.

Serenissima Princeps, Domina Colendissima.

Reversus illinc ad nos Nuncius noster ex fidei illius relatione amoris sacri foedus inter Dilectionem Vestram et fratrem nostrum charissimum Deo duce compositum esse, cum assensu

pergrato et congratulatione singulari intelleximus, si quidem unicum illum habeamus conterminum et illum prae ceteris unice et corde unico amemus et observemus, cui cum Dilectionem Vestram divino numini unire placuerit, eodem et compari erga eam observantiae et candoris zelo afficimur, quem exerere et exercere in Dilectionem Vestram nulla etiam occasione intermitteremus. Author sacri istius vinculi Divina bonitas Dilectionum Vestrarum amorem mutuum in dies spiritu suo sustentet, augeat et omnibus, quibus foedere isto a se ordinato copulatos solet, benedictionibus ornet, Dilectionem Vestram autem quantocyus nobis et fratris mei charissimi amplexibus incolumem reddat et unanimes diutissime salvas et florentes conservare velit. Datum.

(Egykorú másolat a m. nemz. múzeum kéziratárában. Fol. lat. 1674. sz.)

CC. 1651. február.

Ad Sponsam.

Serenissima Princeps Domina Colendissima.

Terminus juxta ritum christianum cum T. Fratre nostro Charissimo nuptiis praefixus quandoquidem immineat, ad servitia et Comitatum condecens Vestrae Serenitatis Illustrem et Magnificum T. eo expeditum duximus, seriam in deductione curam et provisionem eidem demandantes, amanter rogamus, quantocyus adventu suo foelici corda nostra exhilarare et spei ac expectationi nostrae satisfieri velit, quod et sincere vovemus et Deum votis ardentibus invocamus, Dilectionem Vestram nobis benevalentem reddat, apud nos diu valentem et florentem conservet ad nominis sui gloriam, utriusque Domus nostrae decus et Reipublicae Christianae promotionem. Datum.

(Egykorú másolat a nemz. muzeum kéziratárában, Fol. lat. 1674. sz.)

CCI. 1651. február.

Ad Electricem Brandenburgicam Viduam, Brandenburgum et Palatinum Electores, Matrem sponsae et Electoris Brandenburgici consortem.

Terminus siquidem inter serenissimum Dominum Sigismundum Rákóczi fratrem nostrum charissimum et Dominam Principem natam ex Serenissima Electorali Domo Palatina Vestrae Serenitatis sororem nuptiis praefinitus Deo volente appropinquavit, eam ob rem restantes illarum solemnitates peractum Illustrem ac Magnificum Franciscum Rhédei de Kis-Rhéde, Consiliarium nostrum et Comitatus Máramarosiensis Comitem, fidelem sincere nobis dilectum mature eo expedire volumus, certo nobis persuasi Serenitatem Vestram promptitudine parili et affectus sinceræ

declaratione id etiam, quod in hoc negotio effectuum superest, pro ritu christiano in eodem termino peragi curaturam esse, charissimamque suam sororem in amplexus adamati sponsi cum piis votis quantocyus dimissuram, cujus adventum foelicem uti fer-
vider (*így!*) expectamus et expetimus, ita praesentem fronte serena et congratulatione unanimi excepturi sumus, et dehinc Serenitati Vestrae reciproca candoris et benevolentiae studia deferentes, vitae longioris prosperitatem foelicesque rerum progressus toto pectore precamur. Datum.

Jegyzet. A jelen levél után ezzel hasontartalmú levél következik »ad Hassum et Curlandiae Ducem.«

(Egykorú másolat a nemz. muzeum kéziratárában. Fol. lat. 1674. sz.)

CCII. 1651. márczius 4. Bécs.

Ferencz Károly százsz herczeg levele Lorántffy Zsuzsánnához, Golcz Joachimot küldvén hozzá azon megbizással, hogy a 1600 ezer frtot, melyet az öreg Rákóczy csak megfizetni ígért, felvegye. Igen kéri, hogy fizesse meg s akkor nem lesz többet semmi kellemetlenségök ez ügygyel. Rákóczy Zsigmondnak házasságához minden boldogságot kíván.

(Ered. orsz. ltár. Act. Jur. Trans.)

CCIII. 1651. márczius 6.

Szolgálok Kdnek stb.

Kd 20. Februarii írt levelét ezelőtt ötöd nappal vettem az több levelekkel együtt. Im azért Medánczki Jónás uramnak írtam választ. Rédei Ferencz uram után is írtam levelet, kd éjjel nappal küldje meg. Az herczeg semmi derék dologról nem írt bátyám uramnak, 200 gyalog fogadására kér szabadságot. Az tatárokhöz ment emberünk megjött, onnan is valóban ajánlják magokat, az portárul ugyan singulariter, a melyekről rövid nap coram bőven. Az lengyel hadak igen nyomódnak az kozákok felé; ma hozák bizonyoson, hogy egy részét az kozáknak, mely mellett nem volt tatár segítség, megverték az lengyelek, az derék harcz is nem-sokára megleszen, az idő megmutatja, micsoda eventussal. Imperiumi állapotok igen félthetők újabb zürzavartúl, az mint nekem írják onnat felől.

Az Rédei uram költségére való pénzhez mennyit kellett kdnek adni, eddig nemcsak megértette kd, hanem (úgy remél-lem) végbe is vitte, innét belől több ki nem tölt. Szekeres lovakat vittek innét belől, tudom is, hogy késő lett kárkezesek, de én arrúl nem tehettem, mert nem voltam akkor asszonyunknál, mikor megindultak Fogarashól. Jakabfalvit küldje el kd hamar;

tartok tüle, késő jár, szégyent vallunk. Ispán Ferencznek eddig meg kellett volna jűni. Mi is mához egy hétre indulunk innét meg isten engedelmeből, gonosz utunk leszen. Engedje isten, kket láthassuk örvendetes egézségben. Balásfálván, 6. Martii, 1651.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczim : Generoso dno Andreae Klobucsieki celmae sat.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCIV. 1651. márczius 10.

Szolgálok kdnek stb.

Kd 22. Februarii, 1., 2. Martii írt leveleit im ez napokban vettem, melyekre eddig választ nem tehettem. Az mennyi pénzt adott kd Medánczki György uramnak az vásárlásra, úgy gondolom, megéri vele. Az szolgálaink bejöttek, az pénzt is meghozták, az mint már megirtuk. Az németek kivitele oda fel is jól esik az igaz magyaroknak, úgy értem; az isten nem hagyja az övét. Az secretarius hogy bene contentus ment el, igen akarám, mi is azon voltunk, semmiben ne lehessen méltó panaszsa. Szekerek felől az mint írja Ispán Ferencz uram, nem leszen fogyatkozás Braszlóban, csak osztán Ledniczén is legyen idején gondviselés reája. Az palatinus uram levelében volnának mysteriumok, ír ő klme bátyám uramnak is csaknem azon értelemmel. Jakabfalvi ha még el nem ment, vagy hamar elérhetnék, írjon kd utána, legyen Makoviczán addig, míg ujabban nem parancsolunk. Fejér bársony 22 sing kell. Az pattantyúsok mentül böcsületesben lehet úgy csinálják. Im mi postán küldöttünk Rédei uramot summáim ilyen instructióval: mivel az electorné levelében lehetetlennek írja lenni, hogy most lakodalmazzanak, mind az atyjokfiai halálok, s mind az pactumok absentiaja miatt, kéntelen Rédei Ferencz uramnak mulatni kell Rovnán, ha addig valami levelet nem veszen ő klme a felől, hogy elvárják ő kket az lakodalomra, mert az secretariustól megirtuk, csak elküldünk. Ha ilyen levelet vesznek, menjen ő klme in nomine domini. Ha pedig vagy ellenkező leveleket venné, vagy ugyan semmi leveleket nem venné, maga ő klme vára kozzék ott, Medánczki György uram sietséggel menjen Crosznára, az pactumokat vigye fel, ha különben nem lehet, adja oda, végezzen úgy, hogy Crosznáu 9. Maji legyen az lakodalom. Jobb hogy Rovnán vára kozzék Rédei uram, hogyan vagy rebus infectis megjűne Crosznárúl, vagy ott terhekre okáig késne. Kd azért ha oda megyen ez levelem megadó szolgám, adasson jó lovat alája, kin Kassáig mehessen, azután postára ül, s adjon mind postára s mind költségére elegendő

pénzt. Mi innét hétfőn isten engedelméből megindulunk ktek felé. Engedje isten, kket láthassuk örvendetes állapotban. Balásfalván, 10. Martii, 1651.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Ha kd kezéhez hoz Maxfeld vagy valaki onnan felől nekünk szólló leveleket, kd szakaszsa fel, continentiáját írja meg Rédei Ferencz uramnak éjjel nappal, az postákra való költséget ilyen casusokban nem bánja asszonyunk is.

Az első lap legalján: Kd egy óráig se tartóztassa ez levelem megadó szolgálkat, siessen Rédei Ferencz uram után.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCV. 1651. márczius 23.

Joannes Casimirus DEI gratia REX Poloniae, Magnus DVX Litthuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuaniae, Seueriae, Czernihouiaeque, nec non Suecorum, Gotthorum, Vandalorumque haereditarius REX.

Illustrissima Princeps amica et vicina nostra charissima. Foelicissime id uti toti Illustrissimae Principum Rakociorum domui, ita maternis Illustritatis Vestrae eueniat votis, ut quam diuina suffragante voluntate, ex amicorum sententia illustrissimo filio suo Sigismundo despondit ad sacrum matrimonii vinculum in domo Electorali Palatina Rheni Principem, eam propitio coelo ad Arcem Saros Patachiensem deducendam ea prosperitate copulet, ut exinde optata felicitas et utriusque hoc sacro foedere coniungendae domus expectetur perennitas. Quod Nos uti pro amicitiae nostrae, magnaeque fiduciae usu vouemus, ita benevolentiae nostrae prosequentes, per legatum nostrum inibi stato tempore gratulabimur. Interim valetudinem bonam Illustritati vestrae et omnia fausta precamur. Datae Varsauiae die XXIII. mensis Martii Anno Domini MDCLI. Regnorum Nostrorum Poloniae et Sueciae III.

Joannes Casimirus Rex.

Külczim: Illustrissimae Principi Dominae Zuzannae Lorantffi, Principissae Transylvaniae et Siculorum Comitissae, Partium Regni Vngariae Dominae, Amicae et Vicinae Nostrae charissimae.

(Eredetije a gr. Erdődy család birtokában levő Rákóczy-féle ltárban.)

CCVI. 1651. márczius 24.

Illustrissima Princeps Domina et Amica Observandissima.

Ex quod Illustrissimae Celsitudini Vestrae abunde ex animo gratuler Divinam Clementiam ea Illustrissimae celsitudini

vestrae comparasse solatia, quibus nec maternis votis optabiliora, nec benevolis Amicorum studiis majora possunt desiderari. Cum videlicet Illustrissimo filio suo Principi Sigismundo desponsatam Illustrissimam Principem ex Domo Electorali Palatino Rheni sacro matrimonii foedere conjungere die IX. Maji in Arce sua Sáros-Patakiensi constituerit, cui celeberrimo actui pro meo solito in Illustrissimam Rakoczianorum Domum studio interesse voluissem, nisi me publicae muneri meo incumbentes curae in Curia sacrae Regiae Majestatis Domini mei Clementissimi detineant, voto tamen ejusmodi hanc sacram absens prosequar conjunctionem, ut ex ea permansura Illustrissima hujus Domus exoriatur felicitas. Interim officia mea Illustrissimae Celsitudini Vestrae commendo. Datum Varsaviae, die 24. Martii 1651.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

observantissimus amicus et servitor
 Andreas Comes de Leszno
 episcopus Kulm. et Bom. supremus
 Regni Cancellarius.

Czím : Illustrissimae Principi Dominae Susannae Lorantffii, Transylvaniae et Siculorum comitissae, Partium Regni Hungariae Dominae, Amicae observandissimae.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

CCVII. 1651. ápril 2.

Illustrissime domine domine mihi gratiosissime.

Humilium servitiorum meorum sat.

Egészséges hosszú étellel Isten szerencséltesse s áldja meg Nsgodat, sziből kívánom. Istennek kíváltképen való gondviseléséből az felette alkalmatlan és mostani embereknek emlékezetire hallhatatlan árvizeknek miatta noha elég búsulással s törődéssel, mindazáltal szerencsésen és csak szintén egy lovamnak veszedelmével érkeztem ide Crosznára, az electornét és az herczeg kisasszonyokat Istennek hála közönségesen találván jó egészségben, az én ide való jövelemben minden ember csudálkozott, ők lehetetlennek tartván, hogy keresztyén ember ebben az veszedelmes időben úton járhasson. Rédei uram ő Nsga részéről ugyan jól esett ez az dilatio, mert sok ember veszedelmével s ló halálával continuálta volna ebbeli útját s úgy is végtére vagy Morvában, vagy Slesiában megrekedett volna Nsgtoknak nagy kárával s feles költségével; az meglett dologról azért immár nem tehetünk, csak az úr Isten ezután szerencsélteszen szándékunkban. Én úgy veszem eszemben klmes uram, az terminusnak dilatiójára nem annyira az szomorú gyász, mint az mostani időknek és útnak

alkalmatlansága miatt sok fogyatkozással való készületlen állapotjuk adott okot, mert úgy látom, az kisasszonynak még semmi udvara népe nincsen, azoknak pedig Palatinatusból s Belgiumból kell kitelni; szekerei, lovai oda vagynak, nemhogy azokat elhozhathatnák, de még az posták sem járhatnak itt, majd az várat is felveszi az víz, városból lehetetlen volna lovon vagy szekeren kimenni, hanem vagynak apró hajócskák, azokon magamot is hoztak ide be. Kimenetelem nem tudom mint leszen, mert most is napról-napra nagyobbban árad. Erre nézve ha szintén nem differáltatott volna az terminus, egy az, Nstok követei részéről esett volna fogyatkozás, mert soha bizony el nem jöhettek volna, felette nagy költséggel hevernének most az útban. Én azért az Nstok klmes parancsolatjához s előmben adatott instructiójához alkalmaztatván magamot, minden tehetséggel azon voltam, hogy az lakodalomnak mennél rövidebb s hamarébb való terminust praefigáltattam volna, mely diem 9. Maji tovább ne excedált volna, de látván magam is méltó mentségeket és az alkalmatlan idők miatt történt készületlen állapotjokat, végtére ad diem 23. Maji stylo novo magamnak is kellett consentiálnom, mivel az palatinus is expresse írja, hogy elébb az követei ide nem érkezhettek, udvara népe az kisasszonynak, szekerei, lovai és egyéb készületi jelen nem lehetnek erre az sok alkalmatlanságra és lehetetlenségre nézve, kiket szememmel is jól látom, hogy se egyik, se más félnek böcstelenségére ne essék, bátorságosabb félét kell választani. Így Nstok is Patakon jobban s böcsületesebben hozzá készülhet minden állapotokhoz, ott tejendő solemnitásnak napját úgy kell rendelni, mivel akkori időre nézve az nap is hosszabb, jó útra nézve jobban progrediálhatnak, az követek 32 napra könnyen Patakra érkezhetnek, mivel úgy hallom, Brigában akar betérni az kisasszony, hogy az ott való atyafiaktól elbúcsúzzék; az itt való mulatásra hat napot kell hadni, mivel 23. csak az beköltözés leszen, 24. solemnitas, 25. ajándékoknak praesentálása, 26. pactumoknak permutatiója, 27. et 28. diem csak itt való mulatásra kell tudni, egyébaránt is vasárnap pünkösöd napja esvén, olyan derék innep nap el nem bocsátják az kisasszonyt. Az pactumokat és recessust Leben uram által küldöttem meg az electornénak, kikről noha nem kevés discursus és disputatio suboriatott, nem kicsiny scrupulust csinálván fejekben haec verba: ne status conditioque nostra gravetur, innét mintha nem kicsiny fősvénységét suspiciálták volna Nsgodnak, et rursus nobis consciis et consentientibus administrentur, azt igen neheztelvén, hogy minden dolgot Nsgodnak hire nélkül adni magának semmire hatalma nem leszen. Én mindazáltal a mennyire vékony elmémrel reá érkezhettem, tehetségem szerint mindeneket complanáltam, reménleném, hogy eziránt immár több scrupulusok nem következnek. Haidelbergai

palatinus követét nem kicsin practica érte Bécsben, és sinistra informatiók gróf Leszti által, kire nézve nem csudálom, hogy az emberek megváltoztak volt elméjekben, nam inimicus homo seminauerat Zizania, kiről, ha Isten éltet, szóval többet. Az originálékot én klmes uram azon leszek minden tehetségemmel, itt ne hagyjam, hanem még az assecuratoriát is elhozzam magammal; végeztem is alkalmasént immár az electornéval felőle, ha valahogy az sok tanács meg nem változtatja elméjét. Magamnak még vagy hat nap itt kelletik késnem, hogy minden rendbeli állapotoknak és készületeknek végére mehessek voltaképen, és az szerént Nstoknak azt is informálhassam. Azonban nagy alázatosan kérvén Nsgodat, engem, ha lehet, immár többször ne terheljen Nstok ezzel az nehéz úttal, talám én nálam nélkül is feljöhetnek az követek, mert Isten bizonyosságom, lóból teljességgel kifogytam, most is oda levén egyik paripám s ezeket is annyira elcsigáztam az veszedelmes útban, csak csont s bőr rajtok, micsoda böcsülettel jöhessek vissza ide az követekkel, ennyi úttal, ha mind azon aczél lett volna is, el kellett volna fogyni s kopni annyi faragással. Oda haza is mindenemet csak veszendő félben hagytam, semminhez magam nem tekinthetek; ha nyárban nem takarhatok, mivel tengessem magamot télben, teljességgel éhel halóvá leszek. Puchorúl, ha Isten oda viszen, mindenekről voltaképen Nsgodat tudósítani el nem mulatom, kívánván, hogy az úr Isten éltesse Nsgdat szerencsés jó egészségben sok esztendeig. Datum Crosnae, die 2. Aprilis, anno 1651.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

servitor humilis et devinctissimus
Georgius Mednyánszki, m. p.

P. S. Nsgtok klmes uram hogy az hívogató leveleknek ide való küldésével ne késsek, igen szükségesnek látom, az Hopmes-ternek nekem írt leveléből megértheti Nsgd, kiknek kell iratni, titulusok is mellette levén. Az aranyos szerszámokkal klmes uram nem nagy böcsületet vallunk, ha csak úgy praesentálják, az mint most vannak, meg nem aranyozzák s meg nem újítják őket, mert annak némelyike romlott, szakadozott, rút szíjakkal és varga fonalakkal toldozott sok helyen. Ilyen nagy emberek nemhogy jó néven vennék, de még meg sem köszönik az olyan ajándékot. Dalmadi uramnak is én Puchon is megmondottam, hogy megújíttassa, de nem vélem, hogy Nstok hire nélkül megcselekedje, ott valaki látta közüliak Brinyi uram és többen, senkinek sem tettett; jobb egynehány aranyat reá fordítani, hogy semmint gyalázatot vallani vele, mert ezután is megkévántatik, hogy az Nstok méltóságos hire-neve jó emlékezet által fenmaradjon ezekben az országokban. Az követeknek hogy több költség felől provideáljon

Nstok, igen szükséges, mert bizony soha azzal böcsületesen végben nem viszik ezt az utat, jobb hogy megmaradjon, hogysen ne jusson, mert itt felette drága az széna, abrak és az hús, ember penig visszamenet feles leszen a költséghöz.

(Rákóczy irodájában készült másolat, orsz. ltár. Act. Jur. Trans.)

CCVIII. 1651. április 10.

Illustrissime ac Excellentissime domine, domine ac Moece-nas clementissime.

Omnigenam salutem et fidelissima mea servitia.

Literas Excellentiae Vestrae 3. Aprilis datas heri mane reddidere. Nunc in prandio Sua Celsitudo mihi dixit, suas literas jam paratas esse, si velim scribere, festinem. Itaque has raptim exaro. Cossacorum postulata, Principi responsa, caetera ex Sua Celsitudine Excellentia Vestra intelliget. Non vacat ciphris uti instat pomeridiana concio. Proxima occasione fusius de his agam. Quamobrem etiam oro, excuset meum silentium Excellentia Vestra apud Clarissimum dominum Comenium, proxima occasio hoc damnum resarciat. Si Palatinae virgines requisitae ita respondere, aeternam laudem sibi, Excellentiae Vestrae summum honorem peperere. Implacabile plane odium est illius gentis contra vestram familiam, ut satis superque Constantinopolitanae literae testantur. 10 libellos auri foliati recte accepi, sed compactor dicit bonum quidem esse aurum, sed admodum tenue et frusta parva, aget fideliter, et si praeterea requiratur (invigilabo) plus petemus. De carmasinis erimus solliciti. Jam hominem spe vestrae gratiae eo deduxi, ut 8 florenis pro tam etiam deaurando sit contentus. Sunt biblia sine pari, superant Antverpiensia papyri magnitudine, characterum proportionem, Samaritana et Arabica utriusque textus editione. Sed praefatio prima (quam vidimus) fronte, bona pessima est. Ejus summa: A se non editos textus originales, ut ex iis vulgata versio (quippe sola authentica) corrigatur, sed confirmetur et illustretur. Sed bene habet, ipsius labore nostro consilio utamur.

Nova heri transmissa summatim haec habent. Mazarinus clam festinavit ad Portum Gratiae, sicque et Regis et parlamenti nuntios antevertit, primusque principibus libertatem annuntiavit, eosque dimisit, se prolixè excusans. multisque rationibus demonstrans, non se, sed alios captivitatis ipsorum causam fuisse. Interim eundem portum et Dünkerkam suis, sibi addictissimis, Gallicis, Germanicis aliisque praesidiis munivit, Regi nuntians, se illos portus (totius Galliae claves) tamdiu servaturum, donec parlamentum ipsi de injuria satisfaciat. Se promptum esse Regi restituere, sed primo agnoscatur ipsius innocentia, adversariorum

suorum calumnia. Principes summo cum gaudio Parisiis excepti fuere. Rupertus ab admiralio Anglico profligatus, 500 milites, 7 naves et plusquam 100 tormenta amisit. Scoti ex 1200 Anglicis equitibus 500 trucidare, quo interfuit Cromvelli filius. Belgae arctum cum Anglis foedus ineunt et accurate omnia reformant. Sueci exercitus suos in Suecia lustrant. Moschus dicitur auxiliaturus Polonis contra Cossacos. Hamburgi certo per octiduum integrum in domo, tandem jussu magistratus clausa, sanguinem super omnes ingredientes roris instar stillavit. Regina Sueciae in conjugio non, in ceteris omnibus Palatino gratificatur. Deus Vestras Celsitudines tanquam pupillas ecclesiae hungaricae servet. Febris me quidem aperte non vexat, sed hecticam metuo. Raptissime 10. Aprilis 1651. Albae Juliae.

Illustrissimae Vestrae Excellentiae humilimus fidelissimusque servus

Johannes Henricus Bisterfeldius, m. p.

Külczim : Illustrissimo ac Excellentissimo domino, domino Sigismundo Rákóczi de Felső-Vadász, stb.

(A magy. kir. orsz. ltárban levő eredetiről.)

CCIX. 1651. ápril 11.

Illustrissime Celsissimeque Princeps domine domine observandissime.

Literas Celsitudinum Vestrarum 8. praesentis recte accepi. ex quibus quod de prosperrimo Celsitudinum Vestrarum statu didicerim, summopere gavisus sum. Id quidem mihi unice in votis est, ut Celsitudinibus Vestris quam certissima compertissimaque, imprimis de rebus nostris, perscribam. Verum id interdum fieri prohibet, non minus veri nuncia, quam ficti pravique tenax fama, quae adeo pertinaciter nonnulla quandoque spargere consuevit, ut iis fidem negare sacrilegium quandoque videatur, donec tempus, omnia tandem ex imis eruere latebris svetum, res, prout se habent, in apicum producat. Id quod in casu, de quo ante scripseram, Serenissimi Regis, usu evenit. Cujus quidem aliqua species fuerat, verum longe quam spargebatur in vulgus, mitiori exitu. Occasio illius inde ortum traxit, quod Serenissimus Rex commissarios suos ab aula expedierit, qui salis fodinas Illustrissimorum dominorum Lubomirskiorum perlustrarent, explorarent, suumque de illis (an videlicet in Regio vel vero illorum fundo sal effodiatur, de quo praecipue jam pridem illis movetur controversia) ferrent ad Regemque deferrent judicium. Quod cum illi facerent, unusque ex illorum numero, dominus Zydkievic Instigator Regni multo quam par erat immodestius se gessisset, ac in jurgium tandem res erumperet, ab Illustrissimo domino

Marschallo Regni supremo iniquioribus verbis, manuque non-nihil appetitus est. Quod serenissimus Rex adeo indigne tulit, ut summa, qua excanduerat, ira gravissimum illi morbum, quae aliqua paralis species fuit, causaret, quo cum uno atque altero die acriter conflictatus ferebatur, sed jam prospera per Dei gratiam fruitur valetudine, imo ad bellum gerendum alacriter, 13. praesentis (contra hostem iturus) Varsovia pedem movere constituit. De primis quidem nostrorum contra Cosaccos successibus non est, quod Celsitudo Vestra ambigat, sed quae de Chmielnicii clade prima duntaxat fama sparsa perscripseram, jam certioribus documentis refutantur. Eum enim 22. Martii castra ad Bialocerkwiam posuisse, phalangesque suas nostris opponere, imo castra nostra oppugnare velle, diversis jam authoribus nec dubiis accepimus, ad quem rustica plebs, tum et Tartarorum turmae indies confluant, ita ut brevi de tentata praelii alea audire nobis sperandum sit. Nobilitas autem tota expectat in horas ultimas a Serenissimo Rege literas generales contra hostem expeditionis. Et haec quidem ad praesens currenti calamo, brevi fusius certiora, ubi commodum erit Celsitudini Vestrae perscripturus. Dominus Laskowski hesternae die iter suum ingressus est, cui ad Illustrissimum dominum Capitaneum Brecensem meas addidi literas, quibus cum serio commendavi rogavi, ut ipsum in aula Serenissimi Regis consilio suo in omnibus juvare velit, quod facturum nullus dubito. Libertus quoque in Litviam eodem die abiit, qui illustrissimum Principem Radsivilium in castris dubio procul inveniet. Sed plures, meo iudicio, expediendi erant cum singulis ad singulos literis; nam vix credibile est, ut omnes illos Magnates in aula Serenissimi Regis reperire possit. Vale Illustrissime Princeps incolumis florens quam diutissime, quod ex intimis recessibus vovet is, qui jam pridem professo studio futurus est quoad vixerit

Illustrissimae Celsitudinis Tuae

servitor humillimus.

Dabantur 11. April 1651.

Külczim: Illustrissimo Celsissimoque Principi domino Sigismundo Rakoczy sat.

(A magy. kir. orsz. levéltárban lévő eredetiről.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

OKLEVELEK TELEKI MIHÁLY

ÉS A BUJDOSÓK

DIPLOMACZIAI ALKUDOZÁSAINAK TÖRTÉNETÉHEZ.

(1675—1685.)

(*A gróf Teleki-család maros-vásárhelyi levéltárából.*)

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

XXX. 1678. ápril 28.

Ill^{me} et nobilissime domine comes et amice mihi charissime.

Dominationi tuae Ill^{mae} generosum Andream Kadicz citius remittere voluissem, ut cum majori diligentia plena de summo tuo merito existimatio mea dominationi tuae ill^{mae} innotesceret, gloria, quam jam tibi acquisivisti, fama tua, quae ad exterarum et magis distantes pervenit, universo consensu inclitae, nobilissimae et gloriosissimae universitatis, quae te sibi praeposuit fultus, omnia donationis tuae ill^{mae} prospera et victoriis plena augurari non temeritatis erit, sed justitiae, et ita cum protectione omnipotentis Dei, qui Deus est armorum, cum regis christ^{mi} domini mei clem^{mi} victricibus armis ad gloriam divinam et afflictis auxilium promovendum semper paratis cum armis pro focis dimicantibus illustrissimorum Comitum, nobilium et militum Hungarorum, quaecunque felicia eventura dominationi tuae ill^{mae} non dubito, talem spem tenet etiam fulgida Porta, a virtute tua ipsi multum cognita magna expectans, si verbis non loquatur, credat silentium suum esse loquelam, haec loquela muta silentium imposuit illis, qui nimis invidia ducti virtuti tuae sinistram Portae opinionem conciliare studebant, jam igitur properet et advolet ad victorias, quae adminus stationes hibernas in propriis focis acquirant; de hac necessitate, sicut et de omni mea diligentia circa res tuas, et de amicitia mea constantissima domini Bessenyei et Radicz,

qui satis existimari non possunt, certiore faciant ill^{am} dñonem tuam, quam summopere divinae protectioni commendans ipsius me profiteor

Servum paratissimum et amicum
sincerissimum De Nointel Maje-
statis Christianissimae ad portam
Ottomanicam Legatum.

Datum Constantinopoli 28. Aprilis 1678.

XXXI. 1678. ápril 30.

Illustrissime et Excellentissime Domine, Domine mihi confidentissime.

Consideratio magnanimitatis Excellentiae Vestrae tantum in me incitavit ardorem, ut cujus virtutes ex fama colo, ejusdem personam contemplari exoptem. Neque differrem amplius desiderium meum properandi in amplexus Excellentiae Vestrae, nisi viderem et gratissima cum voluptate cognoscerem promptitudinem Excellentiae Vestrae ad suscipiendam actionem, in qua quia summa rerum momenta consistant, melius videtur vim facere intentioni meae, quam propositum Excellentiae Vestrae fixasque ad validam operationem dispositiones interrumpere. Non censetur perditum, quod clementia temporis cum foenore reddet. Ita licet unio nostra et mutuae conferentiae felicitas aliquantis per differatur, eo tamen jucundior futura est, quo vehementiori affectu utrimque expetitur. Ego, qui jam in propioribus locis manebo, sumam occasionem cum sequenti pecunia eundi in Skolyam, unde per sinceram commercium correspondentiae de tempore et loco unionis nostrae, si prosecutio actionis illam concedat, et absentia Excellentiae Vestrae (in cujus persona omnium spes et fundamentum negotii posita sunt) rerum continuationi non praejudicet, facile convenimus, cum nullam in me votum tam potens sit, quam ut per candidissimum cum Excell. Vestra colloquium exhibeam documenta mei erga eandem affectus, et agamus in profundum de omnibus, quae ad stabilimentum boni publici et privati interesse Excellentiae Vestrae congrua videbuntur. In hoc proposito et constanti zelo Excellentiae Vestrae gratificandi sum et maneo

Excellentiae Vestrae

servus addictissimus
Marchio de Bethune
legatus Galliae extraordinarius.

Datum Januoviae die 30-a April. Ann. 1678.

Plane dum praesentem epistolam emitte voluissem, proposita mihi est praetensio Celsissimi Principis, quam Dominus

de Lilienbergh ex litteris Excellentiae Vestrae, quae tunc afferebantur, intellexit. Propter brevitatem temporis non potui litteras meorum hominum decifrari facere, nec tam subito me resolvere, paratus tamen sum id facere, quod justum erit et aequum, ut voluntati et praetensioni suae Celsitudinis satisfiat.

Habeo nova in hoc momento, quod copiae, quas expectabam, sed dispersae erant, paulatim congregantur, et iam insimul sunt procedentes in via; interest igitur multum, ut Excellentia Vestra provideat et det tales ordines ad dominos officiales in Marmaros, ut transeundo usque ad *vigesimum Maji*, quia sunt *optimi selectissimi* milites et in *numero sufficienti*, habeant conductum, ut se possint iungere cum bona securitate.

XXXII. 1678. május 7.

Illustrissime et Excellentissime Domine, Domine amice mihi confidentissime.

Nihil mihi gratius accidere poterat, quam informari de egressu Excellentiae Vestrae ad caput exercitus, et iam incoepa operatione, quae tam ardentibus votis expetebatur. Fortunet supremum numen sumpta pro libertatibus justissima arma, ut per constantem eorum continuationem pristina felicitas Hungariae, gloria et gratiarum actio Excellentiae Vestrae, omnibus desiderata patriae possessio, et post tot inquietudines quies nunquam interrumpenda reddantur. Expectabo a sinceritate Excellentiae Vestrae informationes de cursu et statu rerum, quas mihi dexteritas Excellentiae Vestrae non denegabit, ut eo facilius quidquid ad solidam promotionem communis causae, nec non dignitatis Excellentiae Vestrae necessarium erit, providem. In quibus procurandis habeo notitiam, quod *copiae lente* semper et per *partes* progrediuntur, et *mittam* incessanter quas habeo. Necessum est igitur, ut quando Excellentia Vestra occasiones agendi sequitur, quod summae consequentiae esse judico, positivos ordines relinquat in Marmaros, ut per *illum passum* transeundo possint Excellentiam Vestram *sequi et se conjungere*.

Marchio de Bethune.

Sicuti hactenus nihil intermisi, ita imposterum quoque omnem curam et labores ita impensurus sum, ut cognoscat, quod sim

Excellentiae Vestrae

amicus et servus addictissimus

Marchio de Bethune

legatus extraordinarius Galliae.

Datum Javoraviae 7-a Maji An. 1678.

XXXIII. 1678. május 16.

Giza Uramnak.

Illustrissime Domine, Frater mihi confidentissime.

Literas Vestrae Illustritatis recte percepi, quae mihi in functione hac nova animum meum auxerunt, et exinde consilio Vestrae Illustritatis libenter utar, credens pro certo, per cooperationem sedulam Illustritatis Vestrae apud Excellentissimum Dominum Marchionem incrementum notabile publica negotia nostra expertura. Quod vero particularitates meas attinet, non possum alium eventum eorum expectare, quam illum, quem mihi Illustritas Vestra promittebat, dum me ad aggrediendum hoc opus per literas et indubias promissiones excitasset, neque exopto, ut majori zelo ulterius ea promoveret, quam mihi multoties scribebat. Jam sumus Dei gratia in actione campestri; faciam, credat Vestra Illustritas, pro bono publico et intentione Christianissimi Regis, quicquid potero; modo adlaboret Vestra Illustritas, ut ea serio et sine mora administrentur, quae continuare et stabilire res nostras possunt, quia si deberet cum tantis dilationibus, prout hactenus, nobis subveniri, ruina omnino nos sequeretur. Propterea omnia haec recomendo affectui Vestrae Illustritatis, velit imposterum quoque, prout hactenus, tam efficaciter ea promovere; habebit Vestra Illustritas me cum gente Hungara ad serviendum et regravificandum paratissimum. Servet Deus Illustritatem Vestram salvam et incolumem quam diutissime. Datum ex castris ad Tasnad Szanto positis, die 16. Maji 1678.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor paratissimus.

(Egykorú fogalmazvány.)

XXXIV. 1678. május 16.

Marchio Uramnak.

Excellentissime Domine, Domine mihi confidentissime.

Binas Excellentiae Vestrae literas debito cum honore accepi; ego certus fui de favore Excellentiae Vestrae, et ex eo semper pro posse promovebam et sustinebam negotia Hungarica, nunc vero jam eadem Dei auxilio cum copiis auxiliaribus et Hungaricis aggressus sum, firmiter credens Vestram Excellentiam valide nos promoturam, et omnia necessaria continuo administraturam, ut eo felicius et alacrius tantas curas, labores jam tandem in publici boni et Christianissimi Regis intentionis promotionem utiliter convertere valeamus. Credebam quidem me a Vestra

Excellentia ad omnia puncta finalem resolutionem accepturum, interim tamen in clementia Christianissimi Regis et favore Vestrae Excellentiae tantam posui spem, ut derelicto statu meo, bonis, uxore et liberis, secundum desiderium Excellentiae Vestrae comparuerim, sperans in omni casu et fortuna clementiam Christianissimi et etiam Serenissimi Polonorum Regum, per efficacem cooperationem Excellentiae Vestrae, mihi abunde affuturam.

Nova accepimus ex Porta, quod Beldy cum sibi adjunctis septem, Comite Csaky et aliis nobilibus, ex castris Imperatoris, omnibus spoliati, super asinos sint in Jediculam sive perpetuos carceres deportati. Ita, Deo sint laudes, Principis Domini Domini mei clementissimi inimici confunduntur, et obstacula negotiorum praesentium removentur, quamquam cum ingentibus sumptibus regni et suae Celsitudinis. Ratihabitionem, de qua scripseram, item credentiales Suae Celsitudinis pro Domino Absolon ad Christianissimam Suam maiestatem obtinui, et mitto Vestrae Excellentiae. Certa sit in eo, quicquid Celsissimus Princeps in negotiis praesentibus facere potuerit, id non intermittet. Ipsa Excellentia Vestra jam nunc sapienter dijudicare potest, quod propter confederationem cum Christianissimo Rege tam periculosa per Austriam rebellio excitata fuit, ut vix non Principatum Suae Celsitudinis everterit, et quantae adhuc restant difficultates et expensae? Interim tamen etiam in hoc pelago tribulationum Sua Celsitudo sine intermissione pro posse omnia faciet, et merito exspectabit clariorem declarationem Vestrae Excellentiae ratione subsidii in casu Sua Celsitudo. Germani posuerunt castra ad Tibiscum ex hac parte, in aggeres Rakomoz vocatos. Faciemus Dei auxilio, quicquid bonum et utile iudicaverimus, modo militia persolvatur et copiae, quae illinc expectantur, adveniant.

(Eredeti fogalmazvány, ugyanazon ív papíron, melyen a Gizának szóló válasz fogalmazványa áll.)

XXXV. 1678. május 17.

Illustrissime et Excellentissime Domine, Domine amice mihi confidentissime.

Quando in documentum Generositatis et ingentis erga gentem suam affectus, Excellentia Vestra in actione justissimi belli progreditur, non solum ex toto corde laetor, sed et summa, in emolumentum Hungariae propediem redundatura, incrementa praevideo. Nihil est, quod christianissimo regi gratius esse, vel gloriam Excellentiae Vestrae coram universo mundo magis illustrare queat, quam si in ipsis operationum suarum initiis per

fortissima consilia et necessariam celeritatem aliquid egregium et magni momenti suscipiat, quod facta Excellentiae Vestrae veluti in theatrum publicum virtutis colloget. Omnia incitamenta victoriae et indubiorum successuum in aperto sunt; nihil arduum aut invictum fortitudini, cui quicquid ad experimentum magnanimitatis pertinet, patet.

Nolo Excellentiam Vestram excitare, cujus vivacissima et heroea indoles ad aeternitatem famae ultro contendit, neque ignara est, instandum esse famae, ac prout in rebus arduis prima cedunt, fore universa.

In me credat, nihil unquam deerit, dabo manus egregiis operibus, ut oppressus populus in avitam libertatem vindicetur.

Munus Excellentiae Vrae accepi eo, quo par erat, respectu; et quia maximi erga me affectus indicium est, parem et paratam Excellentiae Vrae regratificandi promptitudinem polliceor. Servabo in honorem Excellentiae Vrae gratissimum donum, ut cognoscat, quod id ipsum in amicum memorem et gratum contulerit. Ratihabitionem Celsissimi Principis expecto cum impatentia, ut dnum Lilienberg cum majori fundamento in rebus dimittam, quod jam fecissem, nisi me spes recipienda singulis momentis praedictae ratihabitionis retinuisset. De reliquo Excellentiae Vrae longaevitatem et in rebus gerendis felicissimos progressus ex toto corde desiderans maneo

Excellentiae Vestrae

Amicus et servus obligatissimus
Marchio de Bethune
legatus extraordinarius Galliae.

Datum in Nahacsow 17. Maji, Anno 1678.

P. S. Video negotia in tali dispositione, ut si Vestra Excellentia cum celeritate agat, habet regnum et viam ad gloriam apertum; scio ex certis novis, nullas vires hosti esse in Hungaria, et sic facilis progressus, modo tempus ne perdat.

(Az utóirat Bethune saját kezével.)

XXXVI. 1678. május 30.

Excellentissime Domine, Domine mihi colendissime.

Ex literis Excellentiae Vestrae ultimarie ad me scriptis, quae mihi gratissimae fuerunt, intellexi, eam esse intentionem Ejusdem, ut *recedendo in aliquas partes cum castris, facerem securitatem pro illis copiis, quas Vestra Excellentia ad nos esset missura*. Bono tempore haec intelleximus, nam plane tunc deli-

berabatur, qua deberemus ulterius progredi, et ubi Tibiscum transire. Una via, quae per pontem Szolnokiensem potuisset esse, erat nimis longa, nam pro illa conficienda debuissent viginti ad minimum dies consumi, per illum autem an Turca nos transmisisset, fuit incertum, et si illam secuti fuisset, copiae reliquae ex Polonia nos insequi non potuissent; alteram autem propter inimicum, qui numerum sex millium, in fortissimis aggeribus ad ripam Tibisci ex hac parte militum habet, sine manifesta ruina copiarum nostrarum tentare non potuimus, et si vel inimicus recessisset, tamen propter fortalitium Tokaj transire minime potuissemus. Videbatur igitur optima illa, per quam profundius in regnum penetrare poterimus, et inter Comitatus ingredi, Tibiscum facilius et sine periculo transire, habituri majores commoditates Comitatus ad insurrectionem compellendi, Civitates Regias occupandi, militiam conservandi, et cum Vestra Excellentia identidem correspondendi, et si ita placet etiam colloquendi. Nihil itaque morabimur, sed bono cum Deo die crastina hinc movebimus, et speramus nos Dei auxilio post quinque vel sex dies interiores partes regni ingressuros, habituri ubique a tergo fines Poloniae. Rogo itaque Excellentiam Vestram, velit cito et gratiose de ulteriori militiae solutione providere, ne amplius in actione hac optima moram negotiis nostris valde nocivam agere, et tempus utilissimum perdere cogamur. In me credat Vestra Excellentia nihil deerit, faciam quicquid possum, credens pro certo Vestram Excellentiam sine omni mora nobis omnia necessaria, quae illinc expectari possunt, administraturam. Requisita pro Domino Absolon a parte Principis, Domini Domini mei clementissimi, jam accepisse Vestram Excellentiam non dubito, cum quibus expediri potest sua Dominatio. Dominus Paulus Wesseleni venerat huc ad nos, qui instabat apud me, ut ipsi campestrium, nobilitatis et peditatus Generalatum darem, sed ego remisi rem ad Celsissimum Principem et Vestram Excellentiam, quid in eo faciendum erit, tempus monstrabit viam et consilium dabit. Id quoque rogo obnix, ut Vestra Excellentia, secundum oblationem suam, apud Christianissimam suam majestatem me et ea, quae illuc relegata sunt, recommendare ne dedignetur, pro quo habebit me Vestra Excellentia ad omnia semper obligatissimum et tantam benevolentiam demerendi promptissimum. De ulterioribus rebus nostris Vestram Excellentiam informare non intermittam. Servet Deus Eandem salvam et incolumem diutissime, cordicitus voveo. Datum ex castris ad Vezend positis die 30. Maji Anno 1678.

Excellentiae Vestrae

servus obligatissimus.

(Eredeti fogalmazvány.)

XXXVII. 1678. j u n i u s 7.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Cum hic et ubique jam sparsus fuerit rumor omnibus admodum gratus de optimo, in quo composuerit exercitum Hungaricum ordine, non possum me continere, quin cum Vestra Excellentia congratuler, quod tam foeliciter tam arduum opus ad optatum finem perduxerit, licet non minus, ab illo tempore, quo rerum gubernium accepit, nobis non poteramus promittere. Sumus itaque omnes in impatienti sed plena fiducia expectatione successum, qui a tam bonis principiis subsequuntur sunt. Sed nullus me superat desiderio et votis augendae Vestrae Excellentiae gloriae, et ipsi testificandi, quanta cum observantia et gratitudine sim

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Alba Julia 7. Junii 1678.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michäeli Theleky *stb.*

XXXVIII. 1678. j u n i u s 17.

Magnifice et illastris domine.

Occasionem nactus illustritati tuae scribendi me felicem existimo cum ipsa colloqui posse horum characterum auxilio et eo magis, quo certior sum de fidelitate latoris; expostulo de sanitate tua, certum te faciens me bene valere et semper paratum esse omnia possibilia humanitatis et amicitiae officia tibi exhibendi, exspecto a diligentia tua participationem eorum, quae in itinere campestri occurrerunt, et caeterorum, quae mihi compromisit illustritas tua, maxime circa negotia Hungarorum et Transsylvaniae, quae promoveat deus, non sinens praevalere industriam internuncii caesarei et novi residentis, quos propediem ad campum imperialem perventuros scio; antichus residens regreditur in patriam, sed primum, sicut ipse dicit, occurrere debet successori suo et alteri, et credo, quod id continget Adrianopoli, attendat illustritas tua huic novae missioni, et credat firmiter, quod ero semper

Illustritatis tuae

sincerissimus amicus

De Nointel

Maiestatis christianissimae ad portam orator.

Constantinopoli 17. Junii 1678.

XXXIX. 1678. augusztus 8.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Quamvis, sicut et revera non est, ita verum esset, ut omnium officiorum, quibus me cumulavit Excellentia Vestra, penitus immemor essem, non fieri posset attamen, ut suae Illustrissimae personae aliquomodo fuissem oblitus, sicut me suis ultimis sed nihilominus pergratis mihi 26-a Julii datis litteris inculpate videtur sua Excellentia. Nimia et praeclara egregiorum factorum suorum fama spargitur, ut ad meas usque aures pervenire non potuerit, et me ab incuria nefaria, si tali morbo laborarem, excitare non valeret. Sed me latet profecto, si ullam scribendi ad Vestram Excellentiam praetermiserim occasionem. Imo Illustrissimi Domini de Forval valetudinis commutatio sex cursores huc ad aulam, nullis pro me ex castris habitis litteris, venire permisit. Rogo igitur Vestram Excellentiam, ut de me melius sentire velit et credere, quod si in persolvendo debito aliquando deficio, neque affectus est incusandus, neque negligentia arguenda est. De caeteris negotiis me remittam ad litteras, quas ad Illustrissimum Dominum de Forval scribo, cum Vestram Excellentiam nimis chifris defatigare non audeam. Sum et maneo debita cum observantia

Vestrae Excellentiae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Alba Julia, 8. Augusti 1678.

XI. 1678. szeptember 7.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Non sine summo dolore accipio Excellentiae Vestrae morbum continuari, cum negotia nostra bene se habere non possint, quamdiu se male habebit. Sed sicut plus confidentiae in sua prudentia habemus, quae semper in eodem statu manet, speramus, quod nihilominus non desinet suam curam et sollicitudinem adhibere, ut omnia ad ordinem solitum reducantur. Ita me premit cursoris discensus, ut vix aliquid plus addere possim, quam quod semper sum et remaneo solita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Vintz 7-a 7-bris 1678.

XLI. 1678. s e p t e m b e r.

Vigesima secunda prope fluvium Seret.

Magnifice domine amice mihi confidentissime.

Epistolam vestram accepi, et chifras in bona forma, de quibus non utar pro ista vice, me referendo ad praesentem cursorem. Omnia sicut video sunt undique ambigua, sed constantia vestra in conservatione novellas non potest satis encomias mereri. Faciat mihi participem de omnibus, et certe me inveniet sicut semper fui, et maneo

Magnifice domine

paratissimus amicus
Marchio de Bethune.

Kivül: Magnifico domino domino Absolon, amico mihi confidentissimo.

XLII. 1678. s e p t e m b e r 29.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Novas Dominorum Hungarorum victorias, civitatumque et arcium expugnationes, magna cum laetitia accipio. Sed, sicut audio, sollicitos esse magnopere de illis conservandis absque peditatu, quem desiderarent. Spero Vestram Excellentiam aut jam ad hoc providisse, aut continuo provisoriam, prout, ut ad me scribitur, tam benevole fecit de sustentatione reliquarum nostrarum copiarum, quae adhuc sub Kúvár degunt. Si in hac occasione illas cum peditatu Hungarico superius ad Illustrissimum Dominum Generalem de Boham mittere ex proposito judicaret, non esset nunc forsitan difficile, ut quartiria sibi acquirerent. Sin minus, considerare velit Vestra Excellentia frigora et nives imminere, quas pati difficulter poterunt in loco, ubi dicuntur esse. Sed haec omnia remitto ad benevolentiam Vestrae Excellentiae, cui me recommendans maneo et sum solita mea cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Alba Julia 29-a 7-bris 1678.

XLIII. 1678. o k t ó b e r 19.

Ill^{me} dne dne mihi observandissime.

De reductione civitatis Cremnitii et aliarum, quae protectionem nostram rogant, ab illme dno comite Teökeöli abunde informabitur Illustritas V^{ra}, utinam ipsa hic esset, ut ultimam rebus istis manum imponere et negotia ad suam perfectionem deducere

posset, meum generalissimum laetissimo semper viderem animo
et mea humillima servitia Illustritati V^{rae} contestando me pro-
barem esse

Ejusdem Illustritatis V^{rae} illme dne

servus humillimus
De Boham.

In castris in vallo Boucha positis 19^a Octobris 1678.

XLIV. 1678. október 21.

D. Reverend levele Teleki Mihálynak.

Nem újítom meg tegnapi levelemben kifejezett kérelmemet, tudom,
hogy »ex sua benevolentia nihil praetermittit, ut commune promoveat«;
egyedül arra kérem, hogy ne terheltesék »praesentem fasciculum« Devil
úr ő kglme kezéhez juttatni.

In Alba Julia 21. 8-bris 1678.

XLV. 1678. október 27.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, domine mihi
observandissime.

Simul et fausta et mala nova mihi nunciavit Vestra Excel-
lentia, cum me victoriarum Dominorum Hungarorum participem
fecit et se gravi morbo detentam esse rescripsit. Spero tamen
Deum optimum maximum, qui consiliis et laboribus suis in Hun-
garia benedixit, priorem sanitatem restitutum esse, qua melius
instructus negotiis publicis vacare continuat. Quo enim illa magis
crescent, eo etiam majorem curam et ordinem requirant, quem
nisi in Vestra Excellentia reperire possunt. Non repetam Vestrae
Excellentiae, quam optimus esset modus nostris omnibus neces-
sitatibus subveniendi legatio ipsius in Poloniam, sed tantum
Deum precabor, ut sublevet Excellentiae Vestrae aegritudinem,
quae iter suum aut retardare aut impedire posset. Remaneo sem-
per mea debita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Alba Julia 27-a 8-bris 1678.

XLVI. 1678. november 2.

Excellentissime domine Comes, domine mihi observan-
dissime.

Statum militiae nostrae pedestris hic sub Küvar positae,
cum sit res Excellentiae Vestrae satis nota, in montibus asperis,

ubi omnia absque pecunia denegantur, et non sine labore, industria et sumptibus meis tam officialibus quam peditibus bono animo datis usque hac meliorem partem adhuc retinui, sed ut fatear generositate innata et liberalitate Excellentiae Vestrae levatam: tamen omni pecunia nunc ego destitutus cum dolore in paucis diebus horisve totam militum nostrorum dissipationem videbo, ni quos Excellentia Vestra protectione sua hic recepit, efficacibus nunc remediis iuvare velit, in extrema necessitate versamur. Sed iam tot beneficiorum experti omnes nostri officiales non possunt, sicut ego mihi, persuadere, Excellentiam Vestram omnino nos dereliquisse. Sub protectione eiusdem Excellentiae Vestrae a Domino Excellentissimo Marchione de Bethune fuimus commissi, in cuius nomine pro conservatione copiarum Christianissimae suae Maiestatis, Domini Domini mei, hanc opem rogare non dubitavi, coram quo, quidquid eveniat, de illorum dissipatione merito accusari non possum; sed meliora spero, et quasi certus sum, quod qui ab hostibus perire non potuerunt milites sub ducatu supremo Excellentiae Vestrae, hic sub moenibus Kugar eominus fama et miseria consumentur. Si mihi quamdam pecuniam pro solutione dignetur largiri, prima occasione refusio fiet, cuius omnes sponsores officiales erunt, et ego pro illis. Datum in castris sub Kugar 2. Novembris 1678.

Clanlen Burre.

Hátára írva:

V á l a s z.

Litteras Vestrae Illustritatis accepi cum honore. Credat pro certo, a quo tempore a parte Christianissimi Regis ministri suae Maiestatis meo etiam servitio usi sunt, ultra meas vires feci, multa etiam consumpsi, quorum refusionem (licet aliquot vicibus de eo sim assecuratus) vix spero. Verum negotia commissa sunt mihi assecurando de utriusque militiae solutione, ita et de mea. nam ego solutionem non promisi. Mi Domine Illustrissime, non sum ego princeps, sed famulus ejus, attamen certe multa feci; ego peditum huc receptionem non cogitam, sed multum rogando hoc feci (pro quo etiam passus sum), et certe nec fecissem, nisi de provisione etiam Illustrissimi Domini Boham et Forval assecurassent, quantum praestitutus est, ipse scit. Licet non teneor, sed tamen, sicut feci hucusque, imposterum etiam, quod possum, faciam; ad impossibilia nemo obligatur. Si haberem, totum stipendium illis certe darem. Cum his maneo

Vestrae Illustritatis

servus paratissimus.

3. 9-bris 1678.

XLVII. 1678. november 17.

a)

Nemessányi Uram levele.

Egész Varsaváig kelletvén Marchio uram után jönem, e volt az oka, hogy ily késedelmesen tudósíthatom uram az ide való állapotokról kgdét, sőt még Varsaváról sem írhattam semmi bizonyost, hanem tegnap Russiában indulván (hihető az sveciai dolgokra nézve Marchio uram, az hova magamnak is el kellett mennem) az utból írtam az ednehány szóval kgdnek Dimiczky által, Andrást még vagy két napra itt tartóztatván, mivel hogy Marchio minden órában bizonyos ordinantiát vár, azt megértvén értésére adhassam általa kgdnek.

Az mi pro hic et nunc illeti pedig az dolgokat, nem találhat marchio semmit jobbnak s hasznosabbnak, mintha kgls urunk Teleki uramot, az mostani ország gyűlésére egy jó formában való követséggel elküldené, az bujdosók követjeit is kglmével. Hitesse el kgd uram magával, mind az lengyel király, mind pedig Marchio arról az dologról annyit praesupponálnak, hogy uram kgd se az méltóságos erdélyi fejedelemnek, se magának, sem az magyar nemzetnek annyit soha nem szolgálhat, mint ennek a követségnek alkalmatosságával; hidgye el uram kgd, hogy a porta is nem fogja uram reprobálni, maga Lengyelországhoz való interesséjére nézve. Mert uram ha meg akarunk békéllen is az császárral, ha tovább hadakozni akarunk is fundamentaliter kgls urunk, kgd és lengyel király kezén lészen az egész dolog. Mondják ugyan, ha vagy betegsége, vagy egyéb akadályi miatt maga nem jöhetne, valaki más jőne, de soha fel nem találhatják, ki légyen az. Az bujdosóktól pedig csak héjában jön kls urunk követsége és kgd személye nélkül, mert tanquam rebelles nem is admittálatnak az ország eleiben. Ha kgd uram csak karácson napjára lehetne is jelen, jókor volna.

Engem csak csupán Absolon kedvéért viszen Danczkára, kit bizonyoson ott is hiszem lenni, a ki is minthogy valóságos dolgokkal jött mint kls urunk, mint kgd, mint pedig az bujdosók részéről, kit ha ott találunk is, ha nem is mindjárt megyek Szkoljára Marchio emberével együtt kgd eleiben.

Tegnap jött egy secretus emberétől Bécsből levele Marchio uramnak, ki azt írja, Szallai Pált nagy becsölettel látták Bécsben, ezer talyírt is adtak neki s minden jóval bocsátták yissza. Isten behoვნ kgdét bizony lejádzana kezéről az pásti. Én azt mondom, soha egy követ többet végben nem vitt, mint kgd ha be fog jöni. Én a mint megírá, hatod nap alatt kgd eleiben csak

megindulok, hogy pedig ezen levelünket hamarább vehessc, imé Andrástúl küldettük el.

Jurikovics uram itten váltig allegálja a Mojses harmadik és negyedik könyvét, de mint az egész prófétákat előszámlálja is mind hejában való, még kls urunk és kgd resolútióját végsőképen az bejövétel iránt nem veszik, quia in eo consistit omnis salus. Higye el kgd, Absolon is nem jön kls urunk és kgd részéről rosszul, mert a mint Marchio szavábúl értem, fecit officium fidelis servi. Meglátja Uram kgd, kicsoda lesz kls urunk és kgd és uram az porta előtt is, ha felvészi ezt az követséget, az út sem oly hosszú, mindenestül fogva is Sztrihez ötven mélföld.

Azért uram kgd jól perpendalván mindeneket cselekedje azt a mit jobbnak íté.

Novidour 17. Nov. 1678.

b)

Marchio levele, az melyet Faigel uramnak irt.

Credo, quod dnus Nemessani de omnibus particularitatibus sufficienter informabit dominationem vram, praesertim quid circa moderna imminencia comitia censeam, summe necessariam judicarem legationem celsissimi principis per dnum Teleky, cum quo secure possent venire legati quoque dominorum exulum, quibus ut intersit Dominatio quoque Vra, summe necessarium est; allaboret itaque pro omni sua possibilitate, ut ista legatio (vel per dnum Teleky, vel si propter arduas aliquas ipsius rationes id fieri non posset, aliam aliquam illustrem et idoneam personam) institui possit. Vere essent res magnae considerationis, si id per dnum Teleky fieri possit, nam sive ad pacem (ut id ex nupera dnorum exulum Viennam instituta legatione conjeci potest), sive ad continuandum bellum vergant negotia, hic mutuo et fundamentaliter decernendum esset. Poterit eum sub verbo honoris nomine meo assecurare, quod in ea legatione gloriam principis et eum ita manu tenebo, ut non possit conqueri. Mi domine siquidem Vestra sunt negotia, vobis etiam allaborandum esset in omnibus, et profecto nunc esset tempus et occasio omnium rerum, cui etiam multum confido etc.

Ploniska 18. Nov. 1678.

c)

Litterae Marchionis.

Pareat quaeso, nec miretur, quod ad aliquot suas literas non responderim semel et simul namque ac si omnes uno eodemque momento expeditae fuissent, ad me pervenerunt, mei quoque

labores me aliquantulum occupaverant, et in scribendo tardum reddiderunt. Laetor maximopere, quando ex dno Reverend, ita etiam ex relatione dni Nemessani percipio Excellentiam Vram paratam fuisse venire ad aulam regis Poloniae Javoroviam, sed quandoquidem ad reparationem rerum nostrarum, instantium comitiorum Grodnensium, non contemnenda occasio sit, legationem nomine celsissimi principis Transilvaniae per virum maxime considerationis instituendi censerem ex multis, tam privatis, quam publicis rationibus, pro eadem legatione Excma vestram maximopere judicare idoneam, neque eam pro principis gloria, et reputatione sua intermittenda esset. Non dubitet, quin tantae legationis onus unice in dominationem vestram Excellentissimam derivem, *nihil eandem in ea retardare* cum amicis omni ope et supplemento fatidiis et laboribus Extiae vrae, in particularibus me referens ad literas dni Rverend et dni Nemessani, quem post quatuor vel quinque dies ad limites regni obviam vrae Extiae expediturus sum cum omnibus requisitis. Dominorum quoque exulum legati considerabiles reddentur per legationem vrae Extiae, sine qua vanum esse censeo. Hoc momento accepi literas et Domini Absolon, quas hac occasione Extiae Vrae transmittito et maneo sincerissimo affectu etc.

Poloniska 18. Nov. 1678.

XLVIII. 1678. december 4.

Celsissime Princeps, Domine mihi gratiosissime.

Acceptis cum omni submissione Celsitudinis Vestrae litteris per Illustrissimum Dominum Teleki, quas in clavibus ad me misit, vidi, quid sentiat Celsitudo Vestra de tractatu, quem Domini Hungari per ablegatum suum Generosum Dominum Szalay cum Imperatore Germano inibant. Certum est plures ex utraque parte propositiones fuisse, et antelatum Dominum Szalay adhuc ex Vienna non rediisse. Qualem habui dolorem ex illo Hungarorum tractatu sine participatione Regis domini mei clementissimi postpositis tot obligationibus, Vestrae Celsitudini exprimere non possum; sed debui pati, quod impedire non potui. Utrum armistitium tantum aut pacem volebant, nescio, sed mihi certo dictum est nihil tractari sine consensu Vestrae Celsitudinis, quae volebat quoque in illo tractatu comprehendi. Germani fidefragi fecerunt tandem, quod cum summo expectabam desiderio, et Leslius invidus inferiori suo Virmbio, qui illo inscio articulos tractae concludebat, novas condiciones et tam exorbitantes adhuc minitendo voluit, ut Domini Hungari prius ex me certi de praesidio in Divin, Torna, et Szalans ex copiis auxiliariis, quibus maiorem quam suis propriis fidem habebant, illas tam duras et indecoras

conditiones non acceptando, omnem cum communi hoste tractatus umbram deteraserint. Misso igitur sufficienti in arces illas draganorum praesidio, Tibiscum transivimus. Si quid in posterum ageretur contra gloriam Regis Domini mei clementissimi et inscia Vestra Celsitudine, cum ipsa mihi significaverit Hungarorum cum Germanis tractatus non probare, statim dabo ad notitiam Celsitudini Vestrae. Et in omni occasione, in qua potero, meam devotionem et humillima servitia ipsi contestari faciam, tanquam Celsitudinis Vestrae

servus humillimus et devotissimus
De Boham.

Datum in Debresin die 4-a X-bris 1678.

XLIX. 1678. december 8.

Ill^{me} et excellentissime dne et amice mihi confidentissime.

Quod dnum Nemesani tamdiu detinuerim, hac ea saltem causa et intentione factum est, quod de futuris comitiis, ita etiam de statu rerum Polonicarum, quae valde intricatae sunt, aliquid certi significare volui; dñus Absalon etiam cum iam in itinere sit et Amstelodamum usque pervenit, incolumis quali nam cum resolutione christianissimi expeditus fuerit, et quid positivi adferat, libenter ad notitiam dedissem. Verum cum undiquaque nova veniant, ferme infallibilia, absque scitu et participatione celsissimi principis Excellentiae V^{rae} et aliorum, quorum intererat, tractatum cum imperatore non tantum incepterunt, sed jam majori ex parte concluserunt etiam, quamobrem utrinque quid ulterius agendum sit, anceps haerebam in maximis difficultatibus, ultimarie placuit omnia committere prudentiae Excellentiae V^{rae}, quod si judicat aliquid posse prodesse rebus publicis (quae mihi satis in magno periculo versari videntur) sua hic in Polonia praesentia, veniat sine omni cunctatione, sublevabo in quantum possum tum expensas, quam alias res; praesentia quidem V^{rae} Ex^{tiae} mihi non inanis videretur, hoc unum metuo, ne aliquo modo comitia rumpantur et tam longinquum iter frustra impendatur, de quibus assecurare non adeo, licet hoc meo iudicio extra comitia etiam fieri posset. Ego quidem satis mirari non possum, dñi hungari quod hoc modo prosequantur res suas, attamen quidquid eveniet, rem ab Ex^{tiae} V^{rae} bene inceptam prosequar cum sua gloria et utilitate, et his et aliis particularitatibus voluissem videre Extiam V^{ram}, ut cum eodem de ore ad os loqui libuisset. Itaque si fieri potest, accingat se itineri, si non remittat cum summa diligentia aut dnum Nemesani, aut aliquem sibi fidissimum et procurabo in via securitatem et commoditatem.

Quod ad milites, qui sub Kuvar sunt, quidquid V^{ra} Ex^{tia} impendet pro illorum subsistentia, reddam regulariter; in reliquum me remitto dno Nemesani et dno abbati Reverend, ad quem etiam scripsi, cui rogo adhibeat fidem, maneoque
Excellentiae V^{rae}

paratissimus servus
Marchio de Bethune
legatus extraordinarius Galliae.

Varsaviae 8ª Decembris 1678.

L. 1679. január 7.

Illustrissime ac excellentissime domine comes, domine mihi observandissime.

Hac utor occasione, ut vestrae excellentiae debita mea obsequia renovem et nuntiem, mihi obviam venisse illustrissimum dominum Cavelerum d'Alenbon, qui in manibus meis certum captivum dominum Poigre, qui cum quibusdam aliis pro domino Valcourt commutari debet. Nunc quod scimus, praedictum dominum Valcourt esse in Debrecheni cum illustrissimo domino generali de Boham; ultimos hac de re excellentiae vestrae ordines expecto et rogo, ut illos ad me transmittere velit. Accepi literas ab illustrissimo domino de Forval, qui optasset, ut vestra excellentia potuisset suum carpentum ipsi mittere pro die Lunae, aut citius quam fieri poterit, ut ad Megyes adduceretur, sicut etiam dominus Devil illustrissimi domini de Forval equos currules secum abduxit usque in Maramaros, rogo etiam vestram excellentiam, ut cum suo carpento alios equos mittere velit, qui currum ipsius simul adducere possint. Fateor, quod est multum praesumere de benevolentia vestrae excellentiae, sed jam toties illam sumus experti, ut audemus sperare, quod hac etiam occasione praestare non recusabit. Sum et maneo solita mea cum observantia

Vestrae excellentiae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Ebesfalva 7-a Januarii 1679.

LI. 1679. január 12.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Ambas Excellentiae Vestrae litteras simul et cum debito honore accepi. Sed sine dolore magno Illustrissimi Domini sui generi mortem audire non potui, in ipso enim et avorum virtus

et nobilitas et in iuventute scientia simul cum prudentia defecisse viderentur, si filium non reliquisset educandum. Quid intendat etiam cum ipsis Illustrissimus Dominus Generalis de Boham, rescire adhuc non potui, cum nullas ab ipsis litteras acceperim. Tantum in hoc negotio defectum video in absentia Illustrissimi Domini de Forval, quia si adesset inter ipsos, alio modo procul dubio res sese haberent. Per litteras etiam Illustrissimi Domini Colonelli de Clanlen video, quod se praeparat ad jungendum suum Generalem, et hac de re scripsisset ad Vestram Excellentiam. Sed me latent ipsius discessus causae et rationes, illas enim mihi non rescripsit. Quantum ad ipsum captivum, qui apud me remansit, rogo instanter Vestram Excellentiam, ut suos ultimarios ordines ad me remittat, ut sicut Germani suo verbo satisfecerunt, etiam ex nostra parte non sit defectus. In hoc enim versatur existimatio nostra. Summas ago gratias pro summa erga Illustrissimum Dominum de Forval benevolentia, quam illi et mihi continuare velit, vehementer exopto. Sum et maneo solita mea cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Ebesfalva 12-a Januarii 1679.

A levél hátára írva Teleki Mihály válasza: Litteras Illustrissimae Dominationis Vestrae cum honore accepi. Intentio aliquorum Hungarorum mala esse videtur. Credo ego etiam, si Dominus Illustrissimus Forval adesset, res alio modo sese haberent. Qualem apud se habeat captivum, Dominique Valkur negotium quomodo sit, nescio; ego meum captivum vexilliferum promiseram in eliberationem ipsius, ita ut unum etiam Hungarum a Germanis liberet, propter unum captivum servus ipsius, jam antea a me dimissum. Ipse captivus mihi quid scribit, ita et Dominus Illustrissimus Clanlen, his inclusis Vestrae Illustritati transmissi; rogo utrasque remittere velit, de quorum negotiis, ut et de aliis intra breve tempus in aula cum Illustritate Vestra coram loquar, si Deo ita placuerit. Pro Illustrissimo Domino Forval carpentum adhuc die Jovis misi, libenter et alia in re gratificaturus. Vestram Illustritatem Deo commendo et maneo.

LII. 1679. január 17.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Cum amplissimam spem faciat mihi Vestra Excellentia, se in paucis ad aulam posse venire, Illam de ulterioribus negotiis

hiscе litteris non defatigabo, melius enim in ipsius praesentia tractari poterunt. De consilio Illustrissimi Domini Colonelli de Clanlen, huc veniendi, cum resciet adesse Vestram Excellentiam, non possum non esse contentus. Cum ipsa enim res ad suum regimentum sicut et discessum suum pertinentes commodius resolvere poterit. Duo illius litterarum communicatione, et pariter illarum vexilliferi captivi sui, aliarumque transmissione summas ago gratias, neque dubito, quin ipsi et captivo, qui apud me est, solitae suae iustitiae testimonia manifestet. Interim Deus velit conservare Vestram Excellentiam, ipsiusque adventum admaturare. Remaneo et sum debita mea cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus

D. Reverend.

In Ebesfalva 17-a Januarii 1679.

LIII. 1679. február 15.

Celsissime Princeps.

Appulit feliciter legatus Celsitudinis Vestrae, quem convenienti honore excepi, et tractabo, sicuti dignitas tanti principis et mea observantia exposcit. Laboro in procuranda audientia, quam cras vel perindie speramus. Interim in reflexione ad confusionem, quae inter copias auxiliares nuper contigit, volui ordines meos ad Dominum Reverend celerrime emittere, ut quomodo res sustineri debeant, cognoscat, nihil dubitans in propensione Celsitudinis Vestrae, et eximio illo zelo, quem hactenus erga causam hungaricam contestata est; unde confido eandem in manutenendis negotiis secundum exigentiam moderni status, et secundum ordines Portae mihi significatae (*így*) non solum efficaciter laboraturam, sed et hominibus, qui adhuc supersunt, omnem protectionem concessuram. Hoc est, quod festinanti calamo ab affectu Celsitudinis Vestrae peto, cui in reliquo vitam et foelicitatem perpetuam desiderans maneo

Celsitudinis Vestrae

servus obligatissimus

Marchio de Bethune

legatus Galliae.

Grodnae 15-o Februarii 1679.

LIV. 1679. márczius 7.

Excellentissime Domine.

Non mirabitur Excellentia Vestra, quod Dominus Absolon tam tarde post dominum legatum discedat, paratae erant meae

expeditiones, sed impossibile judicabam, ut aliquis non veniat expressus post discessum copiarum, quem in momento expectabam, tamen non potui plus temporis inaniter perdere, et dimitto, qui Excellentiae Vestrae omnes informationes dabit, testabiturque de meo erga Excellentiam Vestram affectu, cujus semper sum et maneo

servus et amicus paratissimus
Marchio de Bethune.

Grodnae 7-a Martii 1679.

IV. 1679. május 11.

Excellentissime Domine mihi colendissime.

Ex literis Excellentiae Vestrae proximis diebus ad me datis intellexi, et summa cum veneratione accepi Christianissimi Regis erga Celsissimum Principem Dominum Dominum meum clementissimum magnam propensionem, Vestrae Excellentiae autem synceram et manifestam gloriae suae celsitudinis promotionem, in eo quod in moderni temporis pacem cum reliquis Principibus sua Celsitudo quoque adnumerata sit. Conveniens fecit Christianissima sua Maiestas expectationi et spei conceptae Celsissimi Principis de magno eoque Regio suae Maiestatis affectu, quem quanti existimaverit sua Celsitudo, praeteritorum annorum acta sat superque comprobant; vix enim ab absoluto Principe in promotionem intentionum Christianissimi Regis desiderari potuisset, quam sua Celsitudo fecit. In mea devotione erga suam Maiestatem Christianissimam et promptitudine erga Vestram Excellentiam, obnixe rogo, secura sit; nam quicquid pro gloria suae Maiestatis facere potuero, nihil praetermittam, sperans Christianissimam suam Maiestatem nihil tale desideraturam, quod contrarium esset obligationi meae erga Dominum meum clementissimum, nam in similia nulla ratione me immiscere volo. Quod autem attinet desiderium Vestrae Excellentiae, ut in confiniis ad colloquium convenirem, scripsi superinde Domino Absoloni, et superinde expectabo informationem Vestrae Excellentiae.

In Sancto Petro 11. Maji 1679.

(Eredeti fogalmazvány, Teleki Mihály sajátkezű javításával.)

LVI. 1679. június 22.

D. Reverend levele Teleki Mihálynak.

Küldöm Excellenciához Zahan úr ő kgnét, hogy őt biztosságban Lengyelországba kísértesse, legalább »usque in Scolia«, hozzáadatkán »aliquem Draconerum«, nehogy baja essék.

Ha Exciád megemlékeznék ama lengyel barát visszaküldéséről, a ki Passorit várában hivataloskodott és most Gávay úr ő ngánál tartózkodik, isten és az emberek előtt kedves dolgot cselekednék.

Gyulafehérvár, 1679. június 22.

LVII. 1679. július 13.

Celsissime princeps.

Clarissima est in toto orbe christianissimae majestatis erga amicos et colligatos suos constans et realis propensio, adeo ut neminem unquam paenituerit officia sua et respectum tanto regi reddidisse, constat etiam christianissimo regi celsitudinis vestrae prona sinceritas, unde libentissime voluit requisitioni celsitudinis vestrae, etiamsi difficultates non defuissent, annuere. Consentit proinde, ut celsitudo vestra tanquam amicus colligatus in generalem tractatum pacis includeretur, cujus inclusionis instrumentum manibus domini Absolonis assignabo, una cum reliquis authenticis, quae a celsitudine vestra hactenus desiderabantur; necessum igitur erit, ut celsitudo vestra quantotius hominem fidum in Stry emittat, qui praemissas scripturas (donec aliis in rebus ex ordinibus, quos expecto, per praenominatum dominum Absolonem possim dare resolutionem) recipiendo, ad manus domini Reverend perferat, unde eosdem celsitudo vestra cum respectu est acceptura. In reliquo celsitudini vestrae vitam et felicitatem desiderans, non dubito, quin in plenitudine meae erga se observantiae, studiique acquiescat, his maneo

Celsitudinis vestrae

servus obligatissimus
Marchio de Bethune legatus
christianissimi regis.

Varsoviae, 13. Julii 1679.

LVIII. 1679. július 13.

Illustrissime et excellentissime domine amice mihi confidentissime.

Non dubitabit celsissimus princeps de propensione Christianissimae Majestatis et de mea sinceritate, quando se inclusum generali paci intelliget, res quippe non gloriosa minus quam utilis in futurum est, habere locum inter colligatos potentissimi regis in tractatu pacis cum imperatore et toto imperio, desiderarem ex animo habere ante meum, qui propediem instat ex Polonia discessum facultatem cum Excellentia Vestra colloquendi, quod ipsum, modo Excellentiae Vestrae non sit grave,

facile fieri posset, quando in aula serenissimi regis, quo intra octiduum, maxime ea ratione, ut prope sim et cum Excellentia Vestra colloqui mihi liceat, de rebus actis et agendis, proficiscar, aliquantisper commorabor, ita desideratas hactenus scripturas ipse de manu ad manus traderem Excellentiae Vestrae, quod si tamen hoc fieri non posset, opus erit hominem securum in Stry emittere, qui instrumenta illa literalia cum bona securitate transferat, interim laboro in satisfactione Excellentiae Vestrae et in stabiliendis ejusdem interessis etiam in futurum, et potest Excellentiae Vestrae certa esse, quod ante meam protectionem in Galliam contentationem per dominum Absolonem acceptura est; rogo, ut mihi intencionem suam citissime significet, quod si enim placeret venire ad conferentiam de rebus magni momenti, disponerem res tempestive, ut illa in finibus effectuari possit. Commendo me solito affectui Excellentiae Vestrae, cui semper sum et maneo
Varsaviae 13. Julii 1679.

amicus et servitor addictissimus
Marchio de Bethune, legatus
extraordinarius christianissimi
regis Galliae.

LIX. 1679. augusztus 8.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Sicut fuerat mens Vestrae Excellentiae, ut scriberem ad Excellentissimum Dominum Marchionem de resolutione capta in congregatione Crasnadiensi circa deputationem mittendam in Poloniam, hisce secundis litteris satisfacio, et per viam Magnifici Domini Faigel transmittito. Rogo igitur Vestram Excellentiam, ut ad manus Generosi Domini Nemessani illas assignare velit. Remaneo et sum mea solita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Alba Julia 8-a Augusti 1679.

LX. 1679. nyarán.

Puncta celsissimo principi Transylvaniae praesentanda ex instructionibus excellentissimi domini Marchionis de Bethune.

Primo. Excellentissimus dominus marchio suae celsitudini ad notitiam se debere dare credidit, pacem inter christianissimum regem et imperatorem esse conclusam.

Secundo. Iuxta dictam pacem suam christianissimam maie-

statem non posse amplius dominis Hungaris exulibus apertum suum auxilium continuare, sed solummodo secretum et pecuniarium.

Tertio. Pro fundamento sui secreti et pecuniarii subsidii desiderat sua christianissima Maiestas, ut sua celsitudo aut in persona ex annuentia Portae othomanicae aut per excellentissimum dominum generalem Theleky et suas copias, ut habetur in tractatu, dominis Hungaris exulibus auxilietur.

Quarto. Sicut pace cum imperatore conclusa, sua christianissima Maiestas exercitum suum auxiliarem in Hungaria ulterius tenere non potest, et propter infinitas regni Poloniae oppositiones, rebelles copiae auxiliares remitti, aut novae conscribi non possunt. Rogat excellentissimus dominus Marchio, ut sua celsitudo illustrissimum dominum generalem de Boham, dominos colonellos caeterosque officiales auxiliares cum prompta resolutione dimittere velit.

Quinto. Si sua celsitudo in casu, quo pro dominis Hungaris exulibus sese aperte declarare intenderet, peditibus auxiliariis in suo regno existentibus se posse indigere praevidet, rogatur etiam, ut de ulteriori et si potest commodiori ipsorum subsistentia providere velit.

Sexto. Sicuti finita sua legatione excellentissimus dominus Marchio in paucis Galliam repetere tenetur, rogat suam celsitudinem, ut dominum Absolonem cum suis intentionibus citissime remittere velit, ut negotia per suam excellentiam incepta in melioribus quam poterit dispositionibus eadem relinquere possit.

Denique. Sua celsitudo de securitate et conservatione arcium Deuin et Torna secundum memoriale ante tres septimanas suae celsitudini praesentatum providere velit.

LXI. 1679. s e p t e m b e r.

Magnifice domine amice confidentissime.

Non sum in culpa, si tam diu dominum Reverend hic detinui, et si non fuisset alligatus mittere dominum Acacia, qui per omnes modos nec volebat ire nec permittere, ut iret, a longo tempore se coniunxisset cum Vestra Dominatione; sed ex hoc quid nobis accidit, impossibile dictu, gasettae et scripta publica tum ex Germania quam ex Hollandia aperte publicaverunt discessum domini Acacia, qui forte per alios curavit etiam ista disseminari, ut nascerentur ex hoc obstacula ingentia, sicut fuit, quia subito residens caesareus fecit regi magnas instantias, ut non permetteret transitum, idem ad me venit rogando, ut non dimitterem illum in tempore suspecto, et ab illo momento credo, quod ille residens obtinuit secretos ordines ad dominum administratorem,

ut dominus Akacia non dimitteretur, sed dubito, quod istos ordines possint extendi ad alios, quia esset interruptio commerciorum in Transilvania; tamen quia non erat fidendum regi, quod dimittebam dominum Reverand, quia si forte dixisset reginae, impedivisset, sic feci.

Obtinui unam epistolam pro lorica cum sigillo regis sigillata et signata sua manu ad uxorem defuncti domini capitanei Leopoliensis, ut traderet suam lorica et mitteretur pro dono ad dominum Teleky, et quia ex necessitate debet per aliquem hominem emitti, scribo domino administratori, quod emitto istam epistolam regiam ad suas manus, ut recipiat lorica et tradat post meo homini, ut secure transeat ad dominum Teleky, et facio istam epistolam ostensivam, ut possit excusari dominum administratorem erga serenissimum, si haberet ordines nimis praecisos ad impediendum transitum, sed debent omnia cito fieri, ut non oriatur aliquid novi post discessum divulgatum domini Reverand.

Si ex casu non erat lorica ista domini defuncti capitanei, oportet unam emere, quando dominus Teleky tam ardentem illam desiderat, et quando erit necessaria pro praetextu.

Vestra Dominatio habet iam salvum conductum, pro Petrociana erit secunda occasio, pro transitu interdum omnino curabo in casu, ut possim salvum conductum obtinere, sed non debetis illum expectare.

Quoad dominum Teleki, mitto illi suam pensionem, et debet securitatem plenam habere, quod annuatim recipiet illam, et si necesse est, dabo illi meam assecurationem; domino Faguel satisfaciam in Polonia et per illum contentationem dabo domino Paulo Vesselini.

Mea maiora turbatio spectat munera pro principi et principissa, qui sunt iam prope Varsaviam, et hoc certe certius, sed quia non possum illos exponere periculo, nec sperare, ut transeat Acacia, opus est, ut cogitatis, quo modo potestis illos transportare in Transilvaniam, non video, quod possit hoc melius efficere, quam si ista mitterem Leopolum et post princeps sub aliquo praetextu subito mitteret aliquem expressum ad regem et ille peteret salvum conductum pro reditu, et facultatem coemendi aliquas res pro principe, et posset etiam dominus Teleki hoc facere, ut non amitteretur tempus, et scribere suo nomine regis petendo, ut possit suus nobilis habere commoditatem pro transportandis aliquibus rebus pro suo usu, quia rex erit contentus amicitiam praestare domino Teleki, quia certe scio, quod secrete scripsit ad illum capiscando amicissime, ut daret informationem, an domini exules tractant pacem ex consensu portae, si ille, qui huc mitteretur, aliquem equum Turcicum dono daret regi, omnes oppositiones caderent ante illum; doleo multum, quod ista munera non possint

accedere ad tempus et transire cum Vestra Dominatione et cum domino Reverand, ut probaretur melius de mea rectitudine et de vestris curis pro satisfactione principis et domini Teleki, sed quando est realitas in omnibus et quando expectatio non est longa, debent pendere ista, quasi si haberent in manibus.

Quando video, quod iam armistitium est conclusum et quod domini exules tractant, non possum aliud petere domino Teleki et principi, nisi quod supersedant ad minus tractatum, donec pro ultima declaratione resciant a christianissimo rege per expressum, qualis est sua intentio in moderno rerum statu, debent pro omnibus considerationibus istum respectum servare praecipue, quando apparet, quod iam moventur arma et quod forte bellum renovabitur brevi.

Si domini Hungari tractant sine participatione christianissimi, et si subito opprimuntur ab Austriacis, ubi refugium, quando porta erit offensa et christianissimus extra omnem obligationem, cogitat dominus Teleki, quantum interest illi pro sua reputatione et securitate, ut ista negotia interteneat in suis manibus; convenio, quod oportet etiam aliquid facere pro persona domini comitis Thecoli, et Vestra Dominatio potest assecurare dominum Teleki, quod christianissimus aliquid faciet, quia misi in Gallia suas proprias epistolas, ubi commendat personam et merita praedicti domini comitis Theokoli.

Si negotia sunt in tali statu, quod non possit aliter fieri, nisi incipiet tractatus, eligant domini Ungari pro mediatore regem Poloniae, sicut vicinus, et si vellent adiungi electorem Brandenburgicum, bonum esset pro ratione religionis et plus essent mediatores plus haberent garantiam pro se.

Secunda utilitas esset etiam, quod ista mediatio regis Poloniae daret nobis modum commercia nostra intertenere, pecuniam transmittere, si concederetur in Gallia, ubi omnino est opus aliquem mittere, et nemo potest melius tractare hic negotia, quam Vestra Dominatio, quia iam est notus a nostro rege et a ministris et quando est mutatio facta, et quod iam domini Colbert sunt in tali loco positi, ut unus habet pecuniam regiam et alter proponit, possint plus domini Hungari sperare, quam in tempore, ubi dominus de Ponpone proponebat et semper contra se habebat dominum Colbert pro distributione pecuniae; nihil plus dicam mi domine, Vestra Dominatio habet prudentiam et zelum pro patria, utatur tempori et tantum ista faciat.

Assecuret excellentissimum dominum Teleki, quod semper ero illi additus in quacunque fortuna possit devenire, et quod non tantum pensionem annuam regulariter illi persolvam, sed curabo, ut gratiam firmam et amicitiam christianissimi regis fortiter habeat.

Quod si mittit suos filios in Galliam, procurabo, ut impensis christianissimi sint instructi in omnibus scientiis et nihil praetermittam, ut in omnibus sit contentus.

Quoad celsissimum principem, vidit, quantum sum operatus, quando inclusionem in tractatu pro illo obtinui, ex qua debet semper pro interesse proprio et familiae stricte alligari christianissimo regi.

Secundo pro praetensione trium millium talerorum munera considerabilia obtinui pro sua celsitudine et pro celsissima principissa, quod si negotia bene currunt, habeo certe alias occasiones, aliud etiam obtinere cum tempore et pro illis et pro stabilimento suae familiae.

Pro aliis bene intentis in rebus efficiam certe, et videbit Vestra Dominatio, quod si discedit in tempore et subito ad christianissimum, quod multa operabitur bona pro publico et privatis personis.

Habeat memoriam Vestra Dominatio, ut possit pro me acquirere medulla antiqua aut Cibinium aut apud amicos bono pretio; curat etiam si sunt equi pro reda mea pares et aliquo pulchro colore ut possim habere.

Dedi ordines domino Reverand, ut videat, si equus domini Reser (?) est adhuc in bono statu, et coemat, si vult illum vendere, esset omnino necessarium, ut celsissimus princeps intenteret commercium frequens cum rege Poloniae et aliquod munus illi mitteret contestando bonam amicitiam et vicinitatem, quia multum indignus de illo diliget equos, et non est res magni pretii in vestra Transsilvania.

Mi domine in omni casu princeps et dominus Teleki conservant ad minus in suis interessis praecipuos et maiorem partem Hungarorum, quia erit salus Hungariae et quis scit, quid fortuna dabit principi aut alio, et si forte istud regnum olim florentissimum non renovabitur mediante rege meo. Me remitto domino abbate Reverand et sum

amicus paratissimus
Marchio de Bethune.

Nonne esset conveniens, ut princeps Transsilvaniae aut dominus Theleki scriberent regi ostendendo consequentias pro Polonia, si negotia Hungarica accommodantur cum imperatore, intimando illi, quod mediatio est illi data, ut per suam prudentiam lucratur, benigne supersedendo negotium; scribit dominus Faguel, quod imperator dedit facultatem dominis exulibus, ut eligerent sibi tales mediatores, quos desiderant, si hoc esset, quare non nominarem regem Galliae, regem Poloniae, princeps Transsilvaniae et elector Bradeburgicus.

Est exemplum, quod Mosci vocaverunt ad tractatum cum Polonia in mense Julii octo mediatores. Vale amice, remitto dominum Caminski, ut serviat Vestrae dominationi.

Szélén: Marchio Bethun Absolon uramnak irt levele, 1679. sept.

LXII. 1679. szeptember 22.

a)

Christianissime ac Potentissime Rex, Domine Domine mihi clementissime.

Quantam devotionem jam ab aliquot annis habuerim in colenda clementia, praeprimis genti Hungaricae declarata, si Majestas Vestra Christianissima aures benignas praebere dignata fuerit, saepe saepius negotia ipsorum cum desperatione luctantia per Celsissimum Principem Dominum Dominum meum clementissimum conservata esse manifeste constabit. Et fateor ingenue, gens haec auxilio et protectione Maiestatis Vestrae Christianissimae provisioneque Suae Celsitudinis valde renovata, et tempus rebus suis consulendi tum temporis nacta fuerat, quorum occasione finem luctuosum rebus suis imponi non permisit, et sepultam libertatem Hungariae jacere non relinquit. Intendebam totis viribus Christianissime Rex plus efficere, quam sors Dominorum Hungarorum tot vicissitudinibus obnoxia, tot inimicis circumdata permisisset, cujus testimonia dabunt Ministri Majestatis Vestrae Christianissimae Excellentissimus Dominus Marchio, et praeprimis Illustrissimus Dominus Abbas Reverend, qui continuus in hac patria, quales marchinationes inimicorum propter fidelitatem erga Maiestatem Vestram experiri debuimus, ex fundamento scit, et procul dubio humillime repraesentabit.

Quod autem reliquum est, quandoquidem ex tota Christianitate sola Maiestas Vestra Christianissima hujus nationis Hungaricae extreme periclitanti patrociniū dignata sit suscipere, audeo et ego Majestatem Vestram humillime rogare, quatenus inchoatam protectionem coram toto mundo magis atque magis conspicuam reddere dignaretur; recognoscet hoc suo tempore totus orbis Christianus, Majestatem Vestram non Hungaris tantum per clementiam hanc, sed omnibus paterne providisse, interea vero, inter tam potentes triumphos et tot gloriosas victorias, quae in omnibus regnis formidabiliter quasi personuere, tantam clementiam non postremo loco ponet.

Deus autem altissimus impossibile quin imperium et conatus Maiestatis Vestrae Christianissimae perpetua memoria coronet. Mihi vero quicquid Majestas Vestra imposterum quoque clementer demandaverit, id omne submissa cum devotione acci-

pere et exequi omnimode contendam, credens firmiter, nihil tale Majestatem Vestram Christianissimam ordinaturam, quod non conveniret cum fidelitate mea Celsissimo Principi debita, de cuius constanti devotione et fidelitate Maiestatem Vestram Christianissimam securam reddo. Interea Dominus Deus Majestati Vestrae foelices triumphos, longaevam et gloriosam vitam tribuat, hoc est quod cordicitus desiderat

Majestatis Vestrae Regiae ac Christianissimae

humillimus et devotissimus servus.

Datum in Sorostely die 22. Septembris Anno 1679.

b)

Excellentissime Domine mihi plurimum colendissime.

Sat conspicuum est Excellentissime Domine res Domino-rum Hungarorum per clementiam Christianissimae Suae Maie-statis non solum incrementa magna sumsisse, sed et in futurum de eliberatione sua gentem hanc certiores spem concepis-se; cujus quidem foelicitatis maximum promotorem esse Excellentiam Vestram recognosco.

Fretus itaque magna hac propensione Vestrae Excellen-tiae obnixè rogandam Eandem esse duxi, quatenus hunc affectum erga tam afflictum Regnum continuare dignaretur, ut per effi-cacem cooperationem Vestrae Excellentiae protectio Christianis-simae Suae Maiestatis pro exigentia remedendi calamitatem tanti regni in respectu etiam gloriae et clementiae suae Maiestatis augetur. Quicquid ex parte Celsissimi Principis desiderari poterit, in eo Excellentia Vestra secunda sit. Interim propensio-nem Excellentiae Vestrae omnibus modis demereri conabor, cujus affectui me obligatissime recomendo, et maneo

Ejusdem Excellentiae Vestrae

humillimus et obsequentissimus servus.

In Sorostely 22. mensis Septembris 1679.

Excellentissimo Domino de Pomponne, Regis Christianis-simi Supremo Ministro et Secretario Status etc. Domino mihi colendissimo.

(Eredeti fogalmazványa az előbbenivel azon egy ív papírra írva.)

LXIII. 1679. szeptember 30.

Illustrissime etc.

Mediantibus Vestrae Excellentiae officiosis ordinibus, et bona atque diligenti quam pro sua solita prudentia, Magnificus

dominus vicecomes adhibuit, cura, huc salvi et incolumes pervenimus, unde non possum satis vestrae Exc. meam gratitudinem contestari; accepi etiam ad manus meas equum, quem destinavit pro secundo excellentissimi Marchionis filio, cui nomine vestrae Excell. continuo praesentabo. Quantum ad illum, quem mihi Vestra Excell. obtulit, non sine aliqua confusione illum recipere debui, tot enim beneficiis bonisque officiis teneor Vestrae Exc., ut quomodo illa recognoscere possim, penitus ignorem. Attamen illam rogo, ut velit esse persvasa, quod nullis meis parcam laboribus, ut ulteriorem suam benevolentiam demereri valeam; hic nullos adhuc ex Polonia rumores audiui, sed statim atque aliquod habebo non desinam illorum Vestram Excell. participem reddere. Interim manebo *etc.*

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend, m. p.

In Syghet 30. Septembris 1679.

Külczim: Illustr. ac excell. domino comiti Michaeli Theleky *etc.*

LXIV. 1679. november 6.

D. Reverend levele Apafi Mihálynak.

Nem felejtém el ama tisztességet, melylyel felséged udvarában fogadtattam, de nem akarok hosszasán hálálkodni mihamar újra visszatérendő levén.

Az itteni dolgokról sem küldök részletes informatiót, mert hisz Nemessáni úr ö kglme visszatérvén, élő szóval mindent jobban elbeszél.

Varsó, 6. Nov. 1679.

LXV. 1679. november 6.

Ill^{me} ac exc^{me} dne comes, dne mihi obs^{me}.

Generosus dnus Nemessani Excellentiae V^{rae} rationes refert, quare solus in Transylvaniam reverti debuerit; non dubito, quin sint aliqui, qui hoc in malam partem interpretentur, sed regressus meus cum dno Lillienberg illos in paucis arguet. Dilatio enim, quae in hoc negotio fuit ad tres aut quatuor septimanas allata, non vertet, nisi ad plenariam omnium contentationem. et quam omnibus simul concedere aula Galliae decrevit, quod ego scribo, sicut verum est et propriis oculis vidi. Itaque vestra Exc^{ta} hanc moram bono animo ferre velit, ut apud ipsam eandem erga me tam toties praestitam amicitiam intactam invenire possim; caetera ex relatione dni Nemessani et ex litteris dni

Lillienberg audire poterit. Interim remanebo mea solita cum observantia

Excellentiae V^{rae}

addictissimus et obligatissimus servus

D. Reverend.

Varsaviae 6ta Novembris 1679.

Külczim: Illmo ac excellentissimo dno comiti Michaeli Theleky, celsissimi principis Transylvaniae consiliario intimo, exercituum regni Hungariae generali supremo etc. dno mihi obs^{mo}.

LXVI. 1679. november 6.

Illustrissime et Excellentissime Domine, due mihi observandissime.

Rediit dominus Reverend, qui testimonium reddidit summi affectus, honoris et omnigenae promotionis, qua eundem Excellentia vestra toto tempore, quo in Transylvania commorabatur, prosecuta est. Me sibi Excellentia vestra tanto favore multum et sempiternum obligavit, et rogo, ut sit certissima, quod nihil officii benevolentiaeque mihi meisque amicis vel hominibus contulit, cujus fructum non sit perceptura. Motus voluntate Excellentiae vestrae expediti dominum Nemeczani, intra paucos dies sequetur infaillibiliter (*igy*) cum domino Reverend dominus Absalon, qui Excellentiae vestrae promissam satisfactionem rerumque necessariorum nuntia portabit. Spero me exigui temporis patientiam ab affectu Excellentiae vestrae facile impetraturum, qui in extollendis ejusdem meritis et procuranda contentatione ea sedulitate laboravi, ut Excellentia vestra ex fructu cognoscat, quod sum Excellentiae vestrae

amicus et servus addictissimus

Marchio de Bethune, legatus Galliae.

Dominum Reverend et dominum Absalonem dimittam intra paucos dies infaillibiliter (*igy*).

LXVII. 1679. deczember 7.

Illustrissime et Excellentissime Domine.

Quando praesentium exhibitor homo ingenuus et honestus Dominus Major Czibor in Transylvaniam proficiscitur, quaerendae alicujus conditionis causa, non potui praetermittere, quin meum erga Excellentiam Vestram constantem affectum aliquot lineis exprimerem. Sum persvasus difficile esse et mirum videri Excellentiae Vestrae, quod Dominus Absalon hic tam diu moretur; speraveram et ipse res illas, quas summa cum impatientia

exspecto, citius accepturum, sed obstabant in Gallia certa impedimenta transmissionem earundem retardantia. Jam per ultimam postam mihi significatum est, illas in via esse, atque sic et dimissionem Domini Absolonis et contentationem Excellentiae Vestrae admaturabo, ut videat et sine ullo dubio cognoscat me pro honore et emolumento Excellentiae Vestrae sincere laborasse. Pro missis per Dominum Reverend equis Excellentiae Vestrae maximas ago gratias, sunt mihi filiisque meis gratissimi, neque potest esse ingratum, quod a tam amica mente proficiscitur. Recomendo favori et patrocinio Excellentiae Vestrae praefatum officialem, maneoque post votum omnis prosperitatis

Excellentiae Vestrae

servus et Amicus addictissimus
Marchio de Bethune.

Varsaviae 7. Decembris Anno 1679.

P. S. Jam discessurus erat officialis iste, quando literae Excellentiae Vestrae venere, ad quas modo prolixè non respondeo, remittendo mentem ad oralem conferentiam Domini Reverend cum Excellentia Vestra, quem intra paucos dies expediam.

Kivül: Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Theleky *stb.*

LXVIII. 1680. január 18.

Celsissime Princeps.

Quanti faciat Celsitudinem Vestram Christianissimus Rex Dominus meus, ex literis Excellentissimi Domini legati sui intelliget; non dubitabit, quin quantocyus has sequar, cum de implendis Celsitudinis Vestrae desideriis agatur, ut et strictissimis ad eam properandi Maiestatis suae mandatis. Nulla profecto magis ad votum excipere poteram, quam quae tam favorabilem mihi praebent occasionem meam realitatem contestandi, verumque, quo ipsam veneror, cultum, et quo nunquam desinam esse

Celsitudinis Vestrae

obsequentissimus et humillimus servus
Rogerius Akakia.

Datum Varsoviae die 18-a Januarii 1680.

LXIX. 1680. január 18.

Excellentissime Domine.

Ex literis Excellentissimi Domini Galliae Legati, quibus istae junctae erunt, satis superque cognoscet Excellentia Vestra, quantam Celsitudinis suae rerum et gloriae curam suscepit. Ideo nil superest, quod hic addam, proxime et quam potero

celerius praesentium latorem secuturus. Jam pridem scio innotuisse Excellentiae Vestrae meum ad promovendum bonum studium, innotescet magis ac magis, nullique non constabit mea realitas, postquam ea, quae a sua Maiestate accepi mandata, ipse coram adimplevero. Interea me recomendo Excellentiae Vestrae favori, maneboque, ut semper fui, eodem cultu eademque observantia

Excellentiae Vestrae

ad omnia servitia et obsequia
paratissimus et studiosissimus servus
Rogerius Akakia.

Datum Varsoviae die 18. Januarii 1680.

LXX. 1680. január 19.

Illustrissime et Excellentissime Domine.

Accepi cum honore epistolam Excellentiae Vestrae, ad quam prius respondi, nisi innumerae occupationes intentionem meam impediissent. Mitto jam expressum hunc, quem in instanti sequitur Dominus Absolon, eo fine, ut de securitate transitus Domino Akakia, qui circa sextum vel octavum Februarii in Stry futurus est, provideat. Intelliget Excellentia Vestra ex eorundem informationibus tam Christianissimae Maiestatis benignitatem, quam efficaciam meorum promissorum, et cognoscet in re, quod semper fuerim, sim et maneam

Excellentiae Vestrae

amicus et servus addictissimus
Marchio de Bethune
legatus Galliae.

Varsaviae die 19. Januarii Anno 1680.

Kivül: Excellentissimo Domino Michaeli Teleky *stb.*

LXXI. 1680. január 19.

Celsissime Princeps.

Semper pro felicitate reputavi occasionem, qua potui pro gloria Celsitudinis Vestrae et eiusdem incrementis aliquod reddere testimonium. Potuit hactenus Celsitudo Vestra meam realitatem cognoscere, et experietur propediem in effectu meos labores apud Christianissimum Regem non fuisse inutiles. Praemitto expressum hunc, quem eodem hoc die sequitur Dominus Absolon, praeparaturus securitatem Domino Achachia, extraordinario Ablegato Christianissimae Maiestatis, ille confectis hinc necessariis iter suum ea cum celeritate continuabit, ut circa sextum

vel octavum futuri mensis Februarri in Strÿ infallibiliter esse possit, ex quo Celsitudo Vestra et Christianissimi Regis propensionem et mea s(erviti)a cognoscet. Interim sum et maneo

Celsitudini Vestrae

servus obligatissimus
Marchio de Bethune
legatus christianissimi regis.

Varsaviae 19. Januarii Anno 1680.

Czím : Celsissimo Principi Michaeli Apafi *sth.*

LXXII. 1680. márczius 10.

Excellentissime Domine.

Si meae ut et Excellentissimi Domini Galliae legati literae, quas Dominus Absalom Excellentiae Vestrae reddere sperabat, per alium transmissae ad eam pervenerint, ex his intellexit jam dudum me a Christianissima Maiestate mandata ad Celsitudinem suam properandi accepisse. Quod vero hucusque a duobus et amplius mensibus ea non potuerim adimplere, ex Perillustri domino Abbate Reverend, cui dictus dominus Absalon comes erit, Excellentia Vestra intelliget. Si transitum, quem omnibus modis tentabunt, invenerint, si non, ex eorum fidelissimis informationibus per literas cognoscet Excellentia Vestra, quas in ulteriori protectione difficultates offenderim, judicabitque, quid in tali occurrentia rerumque constitutione faciendum, ut nihil detrimenti capiat ex hac mora bonum publicum, quod Celsitudini Suae ut et Excellentiae Vestrae tantopere cordi fuit.

Interim haud possum quem sentio dolorem exprimere, quove desiderio et qua impatientia et anxietate consilium et remedium ab Excellentia Vestra expecto; sed facile percipiet ex iteratione Maiestatis suae mandatorum, quae magis ac magis protectionem meam urgent, et ex eo, quo me semper ductum novit ad promovendum publicum bonum studio et affectu, praecipuoque, quo fui, sinceroque cultu

Excellentiae Vestrae

ad omnia obsequia paratissimus
Akakia.

Datum Varsoviae die 10-a Martii 1680.

LXXIII. 1680. márczius 27.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Impatiens aulam suae Celsitudinis adire, propter extraordinarias viarum difficultates, justo meo desiderio satisfacere

non potui. Credat mihi Vestra Excellentia, si rationes, quae meum regressum in Transylvaniam impediverunt, justissimas excusationes secum non ferrent, meae retardationis et morae sufficientes penas luissem. Sed per Dei gratiam ad hanc civitatem sanus et salvus tandem appellere potui et continuis itineribus, in quantum in me erit, ad Celsissimum Principem properabo. Faxit Deus, ut suam Celsitudinem et Vestram Excellentiam in bona sanitate conspiciere queam. Remaneo debita cum observantia
Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Syghet 27-a Martii 1680. septima hora vespertina.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Theleky *stb.*

LXXIV. 1680. ápril 1.

Litteras Vestrae Illustritatis cum honore accepi, grato intelligimus animo adventum suum jam dudum expectatum. Ex discessu Vestrae Illustritatis, uti praedixeram, multae ortae erant confusiones, utinam cum adventu restituerentur. Major pars Dominorum Hungarorum quod videt etiam vix credere volunt; aliqui, et quidem potiores, quaerunt occasiones intentiones suas quoquo modo assequendi. Deus providebit et confundet illorum conatus. Credo brevi meliora audiemus. Deus concedat, Vestram Illustritatem in bona sanitate videam. Ego, uti fui, sum et fiam

Vestrae Illustritatis

amicus servitor paratus.

Sorostély 1. Apr. 1680.

(Teleki Mihály válasza Reverendnek Szigeten 1680. márcz. 27-dikén kelt levelére, annak hátára írva. Eredeti fogalmazvány.)

LXXV. 1680. június 30.

Celsissime princeps domine domine mihi colendissime.

Cum propter et varias tam temporum difficultates quam alienas oppositiones, de quibus per dominum Reverend informari debuit Vestra Celsitudo, dominum Akakia christianissimi regis domini mei clementissimi ad Vestram Celsitudinem ablegatum extraordinarium expedire non licuerit; rogabo pariter Vestram Celsitudinem, ne mihi etiam vitio vertere velit, si testimonia christianissimae suae Maiestatis benevolentiae non citius ad Vestram Celsitudinem pervenire non potuerint, quam per modernam hanc domini Akakia missionem, in labore enim conficiendo

in deportandis deinde tempus consumi debuit, et a quo in manibus meis fuerunt, non est mihi sufficiens in illis transferendis securitas. Nunc cum per ingressum domini Akakia domini Reverend ultior in aula Vestrae Celsitudinis permansio minime necessaria videatur, rogo Vestram Celsitudinem, ut ad me citius, quam fieri poterit, illum redire permittat. De reliquo *etc.*

Celsitudinis Vestrae

obligatissimus servus
Marchio de Bethune
legatus christianissimi regis.

Varsaviae, die 30. Junii Anno 1680.

LXXVI. 1680. j u l i u s 19.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Tantum temporis solummodo mihi concedit praeceps latoris praesentium discessus, ut cum litteris, quas mitto ad Vestram Excellentiam ex parte Excellentissimi Domini Marchionis de Bethune, possim brevibus Vestrae Excellentiae significare, me esse in ea intentione, ut Vestram Excellentiam possim adire et movere hinc Deo dante die Martis proxima. Hac de re licentiam jam a Celsissimo Principe obtinui. Cum in praesentia Vestrae Excellentiae adfuero, rationes, quae admaturarunt adventum Domini Akakia, fusius enarrabo. Rogavi suam Celsitudinem, ut mitteret ipsi obviam unum Commissarium, spero etiam Vestram Excellentiam effecturam in nomine Christianissimi Regis Domini mei clementissimi, ut omnis honor debitus alegato suae Christianissimae Majestatis exhibeatur. Remaneo debita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus
D. Reverend.

In Alba Julia 19-a Julii 1680.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Theleky stb.

LXXVII. 1680. s e p t e m b e r 2.

Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Domine mihi observandissime.

Nimum teneor Vestrae Excellentiae, ut praetermittam hanc occasionem meae gratitudinis erga ipsam contestandae. Dominus Vice Comes satisfecit ordinibus Vestrae Excellentiae sua solita et ordinaria cum diligentia, securosque nos fecit usque in Poloniam. Excellentissimus Dominus Marchio 26-a Javorovia

discessit, tertia Septembris moturus Varsavia, ad se vocaverat Dominum Fayuel, quem misit postea obviam nobis. Sicut scribit ad Vestram Excellentiam, ipse inutilem non faciam hic repetitionem. Praeterea cum reduxerit uxorem suam in Transilvaniam, de multis rebus informabit oretenus Vestram Excellentiam. Nos properabimus cras ad serenissimum Regem Poloniae, quem salutabimus in Javorovia; deinceps sequamur nostram viam omni cum diligentia. Sum et maneo debita cum observantia

Excellentiae Vestrae

obligatissimus servus

D. Reverend.

In Stry 2-a Septembris 1680.

Rogo, velit habere recommendatum Dominum Majorem Gbor, est enim bonus officialis.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Theleky *stb.*

LXXVIII. 1680. november.

Magnifice Domine.

Absit ut credam superesse aliquid Excellentissimo Domino Teleki nuperrimae aegritudinis, quam mihi repraesentavit Magnifica Dominatio Vestra; nullam enim ipsi justam offensionis causam dedi, nec dare volui, cum meas ad illum expostulationes ea qua conventum erat inter nos confidentia detuli. Propterea spero ab aequitate sua, quod attenderit ad essentialem strictissimamque muneris quod gero obligationem, quae me non patiebatur, nec patietur unquam, molli et tranquillo animo publicas iteratasque legationi meae illatas iniurias ferre aut dissimulare. Non debuit igitur commoveri Excellentissimus Dominus Teleki, si fortius quam potui apud ipsum conquestus fuero, quod tam lente procedebatur in animadvertendis et reparandis illis, cum Sacrae Majestatis Suae Domini mei dignitatem et gloriam tantopere laeserint, quamque intemeratam et inviolatam tueri et vindicare pro viribus meis tenere sub poena capitis. Nec sunt tam leves hae iniuriae tamque parvi momenti, ut hic censentur, siquidem gentium jura legatorumque privilegia ubicunque terrarum recepta et sacra violent et pessumdant. Hoc volui Excellentissimo Domino Teleki confidenter repraesentare, quidque sentirem praevideremque detrimenti et incommodi publicis ut et privatis rebus exinde naturum, si impunitae remanerent tales iniuriae, tempestivumque non adhiberetur remedium. Et utinam adhibitum fuisset, nostramque contentionem praevenisset, ad quam ut coactus et invitus descendi, semper etiam ad eam descendam; sed me experietur longe faciliorem sibi obsequentiorem Excellentis-

simus Dominus Teleki in omnibus occurrentiis et negotiis, quae Maiestati Suae dignitatem et gloriam non interessabunt, nec ullum patiar desiderari a me officii genus, de quo non dubitare cum sinat Magnifica Dominatio Vestra. Intelliget ex futuris, quae accepero, mandatis me non exacerbasse aulam relationibus meis, et ut nude et simpliciter ipsi exposui factum et emergem de quo agitur poenam, et punizio quae subsecuta est tali modo refero, ut pro satisfactione admittatur excuseturque delictum.

Interim cum rerumstrarum praesertim intersit, ut de eo informetur aula Gallica, potissimumque conclusi armistitii, consultum videtur mihi expedire aliquem e domesticis meis in Poloniam, ut celerius et tutius literae meae huc perferantur, perveniantque in Galliam quantocyus. Et expeditur sine ulla mora, si facultas exeundi detur ipsi a Celsissimo Principe, quam ut spero non denegabit. Si tamen aliqua in ea concedenda difficultas fuerit, videaturque consultum Excellentissimo Domino Teleki per suos cursores meas literas transmitti usque in Stry ad administratorem, ut antea, mihi perinde erit; sed cum aula Polonica prius fortasse Javorovia discedet Varsaviam, quam literae meae perveniant in Poloniam, propterea recommendandum foret dicto administratori, ut eo casu curaret perferri Varsaviam usque per unum e suis dragonibus ad manus domini Marchionis de Vitry, ut per eandem viam quas haberet ex aula pro me literas huc mitteret; alias nimis retardarentur resque mihi commissae.

Significet igitur mihi quantocyus Magnifica Dominatio Vestra unum vel alterum, quod magis placeat Excellentissimo Domino Teleki, nempe si meas literas solummodo debeo ad ipsum mittere per cursorem suum in Poloniam usque perferendas, vel per expressum, quem ad hoc iter destinavi, sedulum et diligentem. In utroque casu si voluerit Excellentissimus Dominus Teleki ad dominum Absalon scribere, et ad me suas literas mittere, jungam eas meis, curaboque ipsi reddi ubicumque fuerit.

Expectabo responsum a Magnifica Dominatione Vestra, eamque rogo, ut quam celerius mihi faciat, quo enim citius pervenerint in aulam informationes meae, eo magis maturabitur resolutio, quam sollicitat dominus Absalon, si jam data ipsi non fuisset.

Optavissem paria tractatus armistitii, ut ea in aulam mitterem, sed huc usque non potui recuperare.

Quod ad informationes ex Porta et ex Aula Viennensi, minus sum sollicitus et curiosus, nihil enim scio latere Maiestatem suam earum rerum, quae hic tractantur, et quae aguntur?

Caeterum non obliviscatur Magnifica Dominatio Vestra monere Excellentissimum Dominum Teleki de reditu in Galliam

dominae Marchionissae, ut si voluerit ad ipsam mittere equos, properet, alias non inveniunt eam amplius in Poloniam. Interim maneo ex animo

Magnificae Dominationis Vestrae

paratissimus ad omnia officia servitor
Akakia.

(Eredetiye boríték és cím nélkül, de kétségtelenül Fajgel Péterhez intézve.)

LXXIX. 1680. szeptember 21.

Excellentissime Domine, Domine mihi colendissime.

Plurimum certe doleo, quod Excellentiam Vestram in aula amplius non invenerim, fasque non sit in Sz.-Peter eam alloqui, cum intellexerim eam ibi ultra diem Lunae proximam remansuram, versus Somlio nempe profecturam. Cogor igitur praesentibus his hunc, quem in Poloniam expedio, expressum Excellentiae Vestrae commendare, proque eo salvum conductum ad eundum et redeundum postulare, nec non etiam eam rogare, ut Domino Vicecomiti Pogan recommendare velit, ad maiorem ipsius diligentiam, ut et itineris literarumque mearum securitatem.

Quod si literae, quarum conceptum Dominus Absalon ad me scribit Excellentiae Vestrae transmisisse, pro illustrissimo Domino Marchione de Bethune scilicet descriptae et expeditae fuerint, eas vel ad Dominam Marchionissam, quae in aula Poloniae est, Excellentia Vestra per meum expressum recte dirigat, vel ad me per Dominum Simon mittat, prima alia quae sese offeret occasione in Galliam transmittendas. Gratissimam profecto rem Excellentissimo Domino Marchioni faciet Excellentia Vestra, sed etiam res Ungariae in aula promovendi ansam opportunior dabit.

Nondum ex Polonia rediit nobilis Gallus, quem cum Domino Reverend expediveram, sed non miror, cum ultimis meis literis intellexerim Dominam Marchionissam cum illustrissimo Domino Marchione Varsaviam usque profectam esse, unde Javoroviam reditum expectasse non dubito. Spero propediem ipsum reversum, et ab eo me intellecturum non solum Domini Episcopi Bellovaci, antea Massiliensis, adventum, sed etiam Domini Marchionis de Vitry, cui Domini Marchionis de Bethune legatio destinatur. Interim dictus Dominus Episcopus certum me voluit esse propensissimi sui rerum Ungariae promovendarum studii et affectus.

Caeterum si aliquid habeat Excellentia Vestra, quod mei muneris interesse judicaverit, enixe rogo, mihi communicare velit, praesertim si consultum ipsi videatur nostram aulam informari

debere. Interim me Excellentiae Vestrae commendo, ipsiusque
reditum felicem omniaque prospera ipsi opto, cum sim ex animo
Excellentiae Vestrae

ad omnia obsequia et servitia
paratissimus et studiosissimus servitor
Akakia.

Datum in Chalot die 21. 7-ris 1680.

LXXX. 1680. október 19.

Magnifice domine mihi plurimum observande.

Consultius fuit retinere meas literas, quam relinquere eas
Domino Nazday, cum tutior se offerat et fortasse tam prompta
eas in Poloniam transmittendas per Deminskium, cuius fides
et sedulitas satis explorata est. Si tamen, ut scribo, Excellentis-
simo Domino Teleki paratus adesset cursor versus dominum
Pogan, placeretque ipsi usque ad Stry eas perferre, melius esset,
cum plurimum intersit, ut quantocyus hae literae in Galliam
perveniant. Sed si occasio non sit praesens, nec promptior quam
Deminský expeditio, remittantur ad me quaeso, ut eas cum aliis,
quas ipsi tradam, tempestive iungere possim.

Jam non videtur necesse esse alium e meis domesticis
expedire, cum nec celerius nec tutius literae meae ab ipso in
Poloniam perferrentur. Remitto igitur Excellentissimo domino
Teleki cum debita gratiarum actione suas ad Dominum aulae
praefectum literas.

Cum vero nullo modo jam liceat omnes, quas habui, infor-
mationes in latina lingua transmittere, rogo Excellentiam suam,
ad me mittere velit aliquem, ut per ipsum participem eam faciam,
et ut Magnificencia Vestra posset venire, multum optarem mal-
lemque, quam alium mihi non cognitum, cuique tam confidenter
me possem declarare.

Si Excellentissimus Dominus Teleki hic adesset, facilius
esset ipsi promptiorem communicationem dare; repraesentet ipsi
quaeso nullum apud me habere, qui possit me iuvare, vixque
possum solus omnibus expeditionibus tamque frequentibus par
esse; habendaque est etiam ratio meae invaliditadini. Sed im-
posterum ut satisfacere possim citius desideriis Excellentiae Suae,
debet ad me aliquem mittere cum literis, quas pro me accipiet,
ut sine mora participem eum faciam omnium rerum, de quibus
ad me scribitur.

Interim ut ipsemet scribam Excellentiae Suae, quod habui
majoris momenti, et nuncio ut et Magnificae Dominationi Vestrae
adventum in aulam nostram Domini Absolon; non debemus
amplius dubitare de ipsius reditu promptissimo; conjicio enim

eum non diu retenturum aulam nostram, bonamque spem habeo favorabilis resolutionis. Cum proximis literis plura et certiora accipiemus.

De aula Poloniae optima etiam nova, et ubicunque terrarum, in Germania praesertim, major respectus Galliae quam Imperatoris, cui scribunt deesse pecuniam et aliud, quod non minus requiritur ad bellum feliciter gerendum.

Caeterum maneo cordicitusque sum

Magnificentiae Vestrae

servus paratissimus

Akakia, m. p.

Albae Juliae 19. 8-bris 1680.

Cum non liceat mihi per invaletudinem meam adhuc egredi aulamque accedere, eo magis optarem hic Magnificam Dominationem Vestram, ut per eam informare possem confidentius Celsitudinem Suam de omnibus rebus; propterea obtineat facultatem ab Excellentissimo Domino Teleki huc excurrendi.

Kirül: Magnifico Domino Petro Faigel, Domino mihi observandissimo.

LXXXI. 1680. október 29.

Excellentissime Domine mihi observandissime.

Cum intellexerim brevi hic adfuturum Magnificum Dominum Faigel (*igy*), speremque ab ipso me accepturum e Gallia literas, ut mihi ex Polonia scribunt, usque ad ipsius adventum differam de novo expedire in Poloniam. Interim gaudeo Excellentiam Vestram a Dominis Hungaris obtinuisse, quod in Somnio recusaverunt, gratiasque quas debeo ipsi propterea ago et habeo nomine Excellentissimi Domini Marchionis de Bethune. Has autem literas dominorum Hungarorum transmitti ad ipsum, curabo cum proximis meis post reditum Domini Faigel, et si Excellentiae Vestrae placuerit eas ad me interea mittere, eadem qua meae occasione transmittentur.

Caeterum Excellentiae Vestrae gratulor de felici, quem jam intelligo, Dominae Comitissae consortis suae partu, novaque quam Deus dedit prole continuare velit ipsi totique familiae suam benedictionem, summis votis opto ut et omnia prospera, cum sim Excellentiae Vestrae

ad omnia servitia paratissimus servitor
Rogerius Akakia.

Albae Juliae 29. Octob. 1680.

Excellentiam Vestram rogo, has literas ad dominum Pogani iubeat transmitti prima occasione.

LXXXII. 1680. november 28.

Excellentissime Domine, Domine Patrone Observandissime.

Cum Rex Christianissimus Dominus meus Dominum Marchionem de Bethune, qui antehac legatus extraordinarius Suae Majestatis fuit in Polonia, apud se revocaverit, meque ipsius loco substituerit, hoc litteris meis Excellentiae Vestrae volui significare, ut scire possit me, quandiu in Polonia manebo, animo promptissimo captaturum occasiones Excellentiae Vestrae inserviendi, quam enixe rogo, ut litteras, quas ad Dominum Akakiam transmittito, curare dignetur illi reddi, a quo caetera intelliget. Interea maneo

Excellentiae Vestrae

devotissimus et observantissimus servus

Marchio De Vitry.

Zolkiewii in Russia 28. 9-bris 1680.

LXXXIII. 1680. deczember 19.

Excellentissime Domine mihi observandissime.

Quas Domino Nagiday dederam literas, quasque ad me remisit Excellentia Vestra, eas Deminskio tradam in Poloniam perferendas. Propterea jam non erit opus unum e meis expediendi, cuius diligentia et sedulitas maior esse non posset. Gratias igitur quas debeo Excellentiae Vestrae ago et habeo, quod facultatem ipsi et passum procurare voluerit, remittoque literas, quas in hunc finem ad Dominum Aulae praefectum scripsit mihiq[ue] misit.

Si tamen priusquam Deminskium expediam, alia se offerret occasio praesens et certa harum literarum usque ad Stry perferendarum, Excellentiam Vestram rogarem, ne eam praetermitteret. Si vero non adsit paratus cursor, eas ad me remittet, ut includantur cum aliis, quas perferet Deminskus. In omnem eventum has denuo ad Excellentiam Vestram remitto, sed non est mea intentio, ut per expressum vel extraordinarium transmittantur. Interim ne differam Excellentiae Vestrae communicare, quas attulit mihi informationes Deminskus ex Gallia et aliunde, cum non liceat ad eam excurrere, nec etiam tam celeriter in alio ipsique cognito idiomate eas transferre, mittere placeat aliquem ad me, per quem possim confidentius eam informare, eoq[ue] citius eius desideriis satisfacere.

Interim cum intersit magis ipsius adventus in aulam Domini Absolon, nunciabo jam non solum ibi esse, sed etiam quod eodem momento, quo intellectum est eum advenisse, vocatum fuisse ad audientiam apud Excellentissimum Dominum Marchionem de Croissi Colbert, praecipuum Suae Maiestatis ministrum, et

sequenti die Maiestatem Suam debebat accedere. Plura promittuntur et dominis legatis, qui sunt in Polonia, et mihi cum proximis literis, speroque etiam ultimam super res Ungaricas resolutionem, quam brevi sequetur sine dubio Dominus Absolon. Hoc nulli volui communicare prius quam Excellentiae Vestrae, ne quidem aulae, nec communicabo, nisi postquam declaraverit mihi suam mentem Excellentia Vestra.

Caeterum informabitur per illum, quem ad me mittet, de praesenti et certa rerum publicarum statu ubicunque praesertim in Germania, ubi altissimum jam de bello silentium, nullumque esse in Imperio principem, qui velit partibus Imperatoris adhaerere, dominumque Electorem Brandeburgicum constantissimum esse Maiestatis Suae amicum.

Caeterum maneo eadem qua semper fui observantia
Excellentiae Vestrae

servus paratissimus
R. Akakia.

Albae Juliae 19. X-brňs 1680.

Kívűl : Excellentissimo Domino Domino Michaeli Teleki de Szek stb.

LXXXIV. 1681. január 2.

Domine Comes Teleky.

Cum Domino Akakia permiserim, ut propter frequentes indispositiones in meum Regnum revertatur, elegi quem in ejus locum sufficerem Dominum Du Vernay Boucauld, cujus quidem zelus et fides variis in negotiis ei a me commissis perspecta sunt. Et cum ea, quae mihi putaveritis fore jucunda, summa cura et diligentia feceritis, sic ut nullus mihi sit dubitandi locus, quin eadem a vobis expectanda sint mihi imposterum officia, dedi ei in mandatis, ut in omnibus, quae negotia ei commissa spectabunt, consiliis vestris obsequatur, cum aliunde sim persuasus, quod iis, quae a me dicturus est, integram fidem adhibebitis. Non ero longior nisi ut Deum Immortalem precar, Vos Dominum Comitem Teleky custodiat. Datum apud S. Germanum 2. Jan. 1681.

Ludovicus.

Colbert.

Czűm : Domino Comiti Teleky de Szűk, primo Cognati mei Principis Transylvaniae Ministro, Exercitus Hungarici Generali.

(Egykorű másolat, az eredeti francziából.)

LXXXV. 1681. január 2.

Domine.

Dominum Du Vernay Boucauld dimittere non possum, quin Dominationem Vestram per eum certiore faciam, cupere me

vehementissime, ut cognoscat aliquando, quanto apud me in honore sit et persona vestra et meritum praestantissimum. Non dubito, quin eum suis consiliis auxiliisque Dominatio Vestra sit iuvatura, in iis maxime, quae commissa ei a Rege negotia spectabunt. Hoc unum addo, ne mihi iniuriam faciat dubitandi, quin cum summa existimatione et veritate sim

Domin.

humillimus et affectionatissimus servus
Colbert de Croyssy.

Apud S. Germanum in Laye 2. Jan. 1681.

(Egykorú másolat.)

LXXXVI. 1681. január 26.

Excellentissime Domine mihi colendissime.

Longe gratissimas Excellentiae Vestrae litteras mihi reddidit idem Dominus, cui primas in Transylvaniam ferendas commiseram, non mediocrem percepi laetitiam, tum ex foelici Excellentiae Vestrae incolumitate, tum ex propensione, quam in negotiis publicis promovendis dignata fuit mihi significare; ego quidem, quantum in me erit, curare non desinam, ut observantiae meae Excellentiae Vestrae possit testificari. Caetera diligentius a Domino Akakia nostro poterit cognoscere. Interim maneo

Excellentiae Vestrae

servus obligatissimus
Marchio de Vitry.

Varsaviae 26. Januarii 1681.

LXXXVII. 1681. 12.

Magnifice Domine plurimum mihi observande.

Quidquid scripserit Dominus Absolon ad Illustrissimum Dominum Teleki, non erat legitima causa cursorem, quem promiserunt, denegandi, cum procrastinatio Domini Capitanei Deschamps in Poloniam expeditionis eo maiores moras et difficultates afferet, quas remove sperarem. Et si coram repraesentare possem, quid sentio, non dubitarem, quin Excellentia sua in eo mihi assentiretur et confideret. Sed quod ore libenter declararem, nec possum nec debeo literis committere. Id unum dicam Magnificentiae Vestrae confidenter, magnum exinde detrimentum patientur publica ut et privata commoda et interessata. Sed mihi non imputandum erit, nec mea in promovendis iis diligentia desiderari potest. Interim si intellexissem, in quo et a quo et ubi male tractatus fuerit dominus Absalon, et quanam iniuria illata fuerit, possem fortasse remedium aliquod mali adhibere, alias, si

mihi non detegatur, causam morbi nec inveniam, nec eius curationem suscipere potero. Crederem quidem et vereor dominum Absolon non invenisse talem fidem apud Illustrissimos dominos legatos Varsaviae, quam apud Illustrissimum Dominum Marchionem de Bethune invenit, nec mirari nec aegre ferre debet. Conquestus est enim Dominus Episcopus Bellovacensis, nullas potuisse habere ab ipso informaciones, neque a Magnifica Dominatione Vestra, cum eam in Polonia invenit. Scio alias adhuc rationes, quae suspectum ipsum reddunt, ne dicam exosum, quas non possum scribere. Cumque nimis absim ab Excellentia Sua, quam ut eam possim convenire, ut conduceret ipsum satisfactum, optarem aliquem fidum ad me mitteret, cui me aperirem in omni confidentia, et a quo intelligerem, quod me ignorare non conducit. Aliter res bene tractari et promoveri non possunt, nec tanta cum confidentia, sicut oretenus. Hoc velit quaeso repraesentare Magnificentia Vestra Illustrissimo Domino Teleki meo nomine, nec dubitabo, quin pro sua prudentia ad priorem sententiam redeat, concedatque quantocyus cursorem, ut jam mihi promisit.

Cum vero hinc movendum mihi sit die Veneris Cibenium versus, ibi expectabo ultimam suam resolutionem, quam interea posset mihi significare Magnifica Dominatio Vestra per istum famulum, qui me poterit invenire adhuc die Sabati mane in pago uno miliari distante ab hoc, qui vocatur Kürpes, ubi die Veneris pernoctabor, die Sabati vero in Holzmane, alias saxonice Leskirck. Remittat igitur quantocyus meum famulum, ut in uno vel alio pago possit me invenire, deferatque Illustrissimo domino Teleki mea obsequia. Maneo interim

Magnificentiae Vestrae

servus promptissimus
R. Akakia.

In Prasmar 12. *) 1681.

LXXXVIII. 1681. február 14.

Excellentissime Domine, Domine mihi observandissime.

Summas, quas Excellentiae Vestrae debeo, gratias ago habeoque per ipsummet, quem Polono cursori comitem dare huc usque placuit, nec differrem literarum, quas attulit, participem eam facere, nisi in ciffris scriptae essent. Sed quamprimum enucleatae erunt, Excellentiae Vestrae communicabo earum contenta, si non oretenus, quod summopere percuferem, saltem literis. Interim possum certam facere Excellentiam Vestram generosum Dominum Absolon discessisse Lutetia die 26-a X-bris huc rever-

*) A hónap neve nincs kiírva.

surus, sed non fuisset possibile Varsaviam pervenisse, cum literae, quas accepi, scriptae sunt, datae enim die 23. Januarii sunt, nec Gedani postales equi possunt comparari, neque ubicumque in Germania. Spero tamen jam jam ipsum Varsoviā pervenisse. Per ipsum ab aula mandata expecto, nullas enim per hunc Polonum nisi ab Excellentissimo Domino Marchione de Vitry literas accepi. Si quid igitur in iis invenero, quod dignum videatur attentione Excellentiae Vestrae, indesinenter ipsi communicabo, si per invaletudinem meam temporisque mutationem liceat hinc movere. In omnem casum significet mihi Excellentia Vestra, cum ipsi commodum erit, et in quo loco eam convenire debebo, nihil enim (cer)ti aliunde possum intelligere, quando aula propius accedet.

Caeterum me commendo Excellentiae Vestrae benevolentiae, manens eadem qua semper fui observantia

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus
Rogerius Akakia, m. p.

die 14-a Februarii 1681.

LXXXIX. 1681. február 20.

Excellentissime Domine, Domine mihi observandissime.

Remitto ad Excellentiam Vestram suum cursorem cum plurima gratiarum actione debitaque gratitudine, quam in omnibus occasionibus experietur. Nullas mihi attulit literas famulus meus, nisi cujusdam mercatoris, ad quem ipsum expediveram Leopoli rerum privatarum causa, nullaue nova accepi; sed spero propediem plurimas literas ex Gallia per illum, quem eodem tempore Varsaviam usque expediveram, vel per Dominum Absolon, qui non potest longe abesse; non dubito enim, quin per ipsum Maiestatis Suae mandata accipiam, quae a 14. Novembris non accepi.

Expecto ut expectavi in dies, quando commodum Excellentiae Vestrae erit ipsam accedere, rogo igitur, velit mihi significare, in quo loco et quo die, nec differam ipsi adesse, ut nec ullam occasionem praetermittam contestandi me esse

Excellentiae Vestrae

servum paratissimum
Rogerium Akakia.

die 20. Februarii 1681.

Si Excellentia Vestra posset retinere per unum diem cursorem suum, magnam mihi faceret gratiam, hac enim occasione expedirem Polonum, quem dominus Marchio de Vitry ad me expedivit, responsoriasque literas paratas interea tenerem.

XC. 1681. márczius 6.

Excellentissime Domine mihi colendissime.

Ut promptam ubique paratamque operam Excellentiae Vestrae demonstrem, hac laetus utor commoditate. (Obiter quoque significabo Regis domini mei propensum in Excellentiam Vestram animum, cujus benevolentiam a Domino Akakia prolixius poterit intelligere; interim si quidpiam contigerit, in quo Excellentiae Vestrae utilem me futurum possim conjicere, facile poterit intelligere, qua mentis hilaritate sim occasionem captaturus, et quanto cum fervore maneam

Excellentiae Vestrae

servus obligatissimus

Marchio de Vitry.

Rogo humanissime Excellentiam Vestram, dignetur promovere praesentem tabellarium ad Dominum Akakiam.

Varsaviae 6. Martii 1681.

XCI. 1681. május 30.

Excellentissime Domine, Domine mihi observandissime.

In ea, in qua sum, animi anxietate et aegritudine, quod nullam ab Illustrissimis Dominis legatis in Polonia resolutionem acceperim, non possum non expedire ad ipsos, cum me interim inutilem hic videam omnibus. Quapropter enixe rogo Excellentiam Vestram, novo huic expresso passum concedere velit, cursoremque, vel aliquem viae gnarum, ad majorem transitus securitatem et celeritatem. Plurimum profecto pro nova hac obligatione debebo Excellentiae Vestrae, vix enim quiescam, quousque certior ero de successoris mei huc adventu, occasionemque, quam hinc sperare fas est, nanciscar Excellentiae Vestrae inserviendi realiterque ipsi contestandi me esse singulari observantia et cultu

Excellentiae Vestrae

addictissimum et pomptissimum servum

Rogerium Akakia.

Albae Juliae 30-a Maji 1681.

XCII. 1681. szeptember 1.

Excellentissime Domine mihi observandissime.

Quod in Somlyo prout constitueram adesse non licuit, fuit id mihi eo molestius, quo minus praevideram, quae fuerit ratio prohibendi, non dubito, quin a Celsis^{mo} Principe Excell^a Vra audierit. Una me promissi vestri expectatione sum consolatus,

quod facturam Ex^{am} V^{ram} speravi, ne quid eorum ignorarem, quae nostro in exercitu ageretur. Hoc eo vehementius ab ea postulo, quod et Cels^{mi} Principis et propriae vestrae laudi et publicae saluti sic faveo, ut nemo magis. In hoc si fidem suam liberare Ex^a V^{ra} voluerit, eius litteras Cibinii expectabo, quae ut spero si venerint, habebit me suorum in regem, dominum meum clementis^{mm} officiorum praeconem alicujus (ausim, dicere) apud Suam Maiestatem aut bonitatis, maximae certae fidei. Interim ex animo maneo

Excell^{tiae} V^{rae}

servitor paratissimus
Du Vernay Boucauld.

In Sapot ad Radnotum die prima Septembris 1681.

XCIII. 1681. október 11.

Excellentissime Domine, amice confidentissime.

Quod ad me de bellicis rebus studiose et perhumaniter scribit, est quod Excellentiae Vestrae gratias agam immortales, velim fortuna tulisset, tam laeta occurrissent nuntianda, quam speranda videbantur. Movent me scilicet non minus ac debeant, quaecumque sunt aut Celsissimi Principis aut propriae vestrae satisfactioni contraria. Nec despero tamen, quin recrudescenti morbo misericordem manum Deus omnipotens sic admoveat, ut aliquando curetur, susceptasque res Celsissimus Princeps feliciter tandem conficiat. Hoc est, quod votis omnibus expetendum mihi putem, simul ut Excellentia Vestra cognoscat habere se conjunctiorem sibi necessitudine neminem, quam sit

Excellentiae Vestrae

amicissimus ad serviendum paratissimus
Du Vernay Boucauld, m. p.

Datum Albae Juliae die 11-a Octobris 1681.

XCIV. 1681. november 3.

Excellentissime domine.

Quas ad me dignata est Excellentia Vestra vigesima tertia Octobris exarare litteras, accepi. Quibus a celsissimo Transylvaniae principe praeclare gesta laetus intellexi, quae quidem sacrae regis domini mei Maiestati fore gratissima minime dubito; cum per se sint omni laude dignissima, et amici charissimique principis augeant splendorem. Ego vero quantum in promovendis rebus contulerit Excellentia Vestra non ignarus, animitus illi gratulor, faelices earundem eventus, quibus non minorem manus strenuitate quam consiliorum prudentiâ laudem sibi com-

paravit. Interim si quid novi vestris in partibus acciderit, Exc. Vestrae me profitebor obligatissimum, si mihi dignabitur significare, minime dubitans quin divina bonitas, foelicibus adeo principiis secundos inposterum eventus sit praestitura. Interea maneo

Excellentiae Vestrae

amicus ad serviendum paratissimus
Marchio de Vitry.

Javaroviae 3. Nov. 1681.

Külczim: Illustrissimo et excellentissimo domino, domino comiti Michaeli Teleki, celsissimi Transylvaniae principis^{us} consiliario supremo et exercitus generali, domino mihi observandissimo.

XCV. 1681. november 18.

Excellentissime domine mihi confidentissime.

Dudum est, quod egissem Exc. Vrae pro acceptis nuperime litteris quas habebam gratias, ni adfuturum brevi prout scripserat, sperassem; hoc siquidem nec dum licuit non committam, ut meum hac in parte officium diutius desideret, cum praesertim nemini concedam, ut Exc. Vrae videndae cupidior sit, quam ego sum. Et si facile judico, quam necessaria sit illic ubi est ejus praesentia, non despero tamen quin si, ut opto ab hujusce regni finibus Caesarei milites recesserint, revertatur tandem ad nos, iis omnibus praesto futura, qui ejus opera maxime indigent.

Cursori interim, quem in Poloniam remitto, faciat praecor, ne quid aut ad securitatem aut etiam ad commoditatem desit, sibi que persuadeat, nihil esse tam difficile, quod non ejus causa et studiose et libenter sit facturus.

Exc^{ae} Vrae

paratissimus servitor, et amicus fidelissimus
Du Vernay Boucauld, m. p.

Külczim: Excellentissimo Dno Michaeli Teleki de Szeck, Cels. Transylviae Principis Cons. intimo, eiusdem Luogotenenti gnali, dom. amico mihi confidentissimo.

XCVI. 1682. márczius 1.

Excellentissim^o domine mihi observandissime.

A domino Vicecomite adeo bene fui exceptus, ut non possim, quin Excellentiae Vrae grates referam immortales.

Nondum rediit dnus Imperator, a quo multa expecto nova.

Scripseram heri ad Regem Christianissimum Dominum, dnum meum clementissimum, sed antequam litteras meas obsi-

gnare potuissem, hinc discesserat posta, unde non ante futuram septimanam non poterunt exire.

Scribam etiam prima occasione de rebus ab Ex^a V^{ra} mihi committis, et certe debito meo maximo cum ardore fungar.

Cum interim pro reditu meo in Transilvaniam necessario debeam habere carpentum currumque meum, obnixè rogo Ex^{am} V^{ram}. dignetur litteras passus et ordines suos ad dnum Vicecomitem Maromarossiensem dirigere, ut cum primum solutis nivibus aperti fuerint passus, utrumque ad me Scholiam usque mittat, simulque per tabellarium expressum moneat, quo tempore debeam Scholiam aliquos ex meis mittere, ut inde possint huc usque illos perducere. Interea si quid novi habuerit Exª V^{ra}, rogo me participem faciat.

Paraliticus voluntarius jacet Leopoli, in qua civitate etiam est dñus Nemessanius, qui multa vini dolia duxit pro rege Ser^{mo} Polonorum.

Nihil habeo amplius scribendum, nisi quod toto corde et intimo affectu maneo,

Excellentiae V^{rae}

paratissimus servus et amicus confidentissimus

Du Vernay Boucauld.

Javoroviae 1. Martii 1682.

XCVII. 1682. márczius 31.

Excellentissime Domine et amice confidentissime.

De cursore, quem a Domino Maromarossiensi Vicecomite ante 15 dies ad me expeditum et Stryae detentum audii, mitto Dominum Boursier, qui interroget. Hunc dicunt commissis sibi cum litteris Zigetum refugisse, idque ad magnum stabuli regni Praefectum Dominus Administrator Striensis scribit, quod si verum est, spero rediturum quantocius cum praedictis litteris Dominum Boursier; id nempe habet in mandatis. Unum Excellentiam Vestram rogo, ne aut difficultatibus hisce deterreatur a scribendo, aut allatas Constantinopoli litteras mittere ad me deinceps gravetur, ne quid simile in posterum accidat, Serenissimus Poloniae Rex serio jussit.

Rediit ad nos vigesima prima huiusce mensis die Dominus Imperator impetratis a Rege omnibus, quae postularam. Sic ut debeat tandem Paraclitus noster tollere Grabatum Suum, et Galliam versus ambulare. Caetera, quae potuit Excellentia Vestra a me desiderare, non omisi, sed cum tardius quam putassem literae nostrae in Galliam perveniant, debet in alterum ac constitueram mensem reditus meus differri. Spero interim, quod

carpentum et currum ad radices montis Hollalaposchia me relictos in Poloniam usque adduci Dominus Vice Comes curabit, cum mihi uterque sit et ad commorationem et ad reditum maxime necessarius. Hoc peto Excellentia Vestra det ei in mandatis, caque vicissim omnia a me expectet, quae ab homine sibi amicissimo debet expectare.

De inundatione Hollandica nescio an Excellentia Vestra quid audierit. Ad quinquaginta hominum millia in aquis periisse rumor est, totamque ferme Zelandiam et Belgii partem iis esse obrutam, sic ut sexaginta et amplius millionibus illatum ipsi damnum aestimetur.

De inito cum Hollandis foedere dudum est, quod Sueciae Regem poeniteat, detrectaretque, si liceret, sed aliquando sentiet quantum sit invictissimi sociorum suorum protectoris gratia excidisse.

Misit ad omnes ferme imperii tam Electores quam Principes sua sponte et non rogatus Brandeburgicus Elector, qui suo nomine dicerent acquissimas sibi videri, quae a regis, domini domini mei clementissimi Fracofurti legatis proponerentur Imperio conditiones, eo fructu, ut jam pene omnes assenserint.

Aliud nihil est, quod scribam, nisi esse me plus quam possit cogitare aut dicere ipsi valeam,

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus et amicus fidelissimus

Du Vernay Boucauld.

Javaraviae 31-a Martii 1682.

Adjunctam ad Gallum Constantinopoli oratorem litteras, Excellentiam Vestram rogo, data occasione mittere ne gravetur.

(Eredetije boríték és czím nélkül, Teleki Mihály válaszának e levél hátára irt fogalmazványával.)

XCVIII. 1682. márczius 31.

Illustrissime Domine et amice confidentissime.

Litteras Illustrissimae Dominationis Vestrae Javaraviae 31. Martii datas cum honore accepi. Cursor iste Domine Vice Comitis dicit propterea sibi refugere debuisse, quod in Stry aretatus fuerit, illincque ad Excellentissimum Dominum Magnum Stabuli Regni Praefectum in vinculis abductus fuerit, nec aliter eliberari valens, nisi comitivam inebriando. Quomodocunque factum sit, satis tamen est, quod litteras istas intacte et eadem qua erat cooperta retulerit, quas nunc juxta desiderium Illustrissimae Dominationi Vestrae per Dominum Boursier remitto. Cum multa de Gallia et Polonia audiam, uberiores Illustrissimae Domina-

tionis Vestrae certificationem expectavi, quam tamen habere potui, Vestrae Illustrissimae Dominationi reservire conabor. Plura iis Vestrae Illustrissimae Dominationi nec nunc scribere possum, quae circa 18. et 19. Martii scripsi, ad quae in his etiam me relego. Demandavi Domino Vice Comiti, ut carpentum Illustrissimae Dominationis Vestrae, quam primum itinera meliorabuntur, revehi curet, lucri aestimans quavis occasione aliis etiam in rebus gratificari Illustrissimae Dominationi Vestrae, cui sum et maneo

paratissimus servus.

(Eredeti fogalmazványa Du Vernay Boucauld 1682. mart. 31. kelt leve-
lének hátára irva.)

XCIX. 1682. április 13.

Excellentissime Domine mihi confidentissime.

Quam cara et jocunda mihi fuerit amoris significatio, postremis Excellentiae Vestrae testata litteris, tempus eam exitusque docebunt, confirmareque propediem ipse in Transylvaniam redux, si . . . meis distinerer hic negotiis.

De Paralitici malitia, ne dicam improbitate, habeo innumera Excellentiae Vestrae dicere, faceremque in rei ei non ingrata curiositati eius satis, si possem vel uno die, pluribus post reditum. Quod summum est, victor evasi, jam jamque pellendus est a me inpostor ille nequissimus, ni grabatum suum tollat quantocius, Galliamque repetat, rationem gestorum suorum redditurus, id enim ipsi serio nullaue habita simulati morbi ratione a Rege injunctum est.

1. Quae ad me de rerum statu Excellentia Vestra scribit, cum non minimi sint *ponderis momentique*, prudenter et attente consideranda sunt, a me interim *ea omnia paratissima confidat, quae a publicis ei vestrique studiosissimo debent expectari.*

2. Serenissimum Poloniae Regem faciam intra duos dies horum participem simul, et de omnibus ad Regem Dominum, Dominum meum clementissimum scribam quam accuratissime, ut quae *sibi opportuna videbuntur, certatim uterque statuatur.*

3. Ex prioribus meis cognoscere Excellentia Vestra potuit litteras meas in Galliam tardius ac putaveram pervenire, sed ne conjiciat mihi esse in animo meum in longius tempus reditum differre. Plus scilicet quam dicere possim cupio, et certe efficiam, ut sim apud vos redux *ante Celsissimi Principis, quoquo tempore exierit, discessum in expeditionem.* Et si tam suae Celsitudinis quam propria Excellentiae Vestrae *res agitur, potius utilitatem quam privatum commodum spectetis, in idque unice intendatis.*

Quod cum mihi necessario faciendum sit, si is sum, qui esse debeo, facile judicabit Excellentia Vestra, quanti intersit, ut de eorum omnium, *quorum res agitur, dispositionibus certior fiam*, simul et quanto tempore putet posse me in Polonia commorari, est quippe momenti non levis, ut *ne pedem inde prius moveam, quam omnes conatus aegroti fregerim et fecerim irritos*, quod intra id tempus, quo redire constitueram, fieri minime potest.

Quod superest, nova me Rex Dominus, Dominus meus clementissimus eaque ampliori auxit potestate ac cum in Transilvaniam eram ingressus; unde patet, quantam *et Excellentiae Vestrae et mihi* fidem habeat. Meum erit deinceps dare operam, ut qualem optat, talem sentiat *Excellentia Vestra Ejus affectum*, quod non invito ipso Rege Galliarum faciam.

Suae Maiestatis res tam excelso undequaque illustrique locositas esse, est ipsis hostibus stupore, et fateantur certe oportet, fovere Deum et omnipotenti sua manu tueri Principem pietatis aequitatisque cultorem eximium. Excellentiam Vestram non tenebo pluribus; unum addam, quod ei dubium esse non debet meam benevolentiam fidemque praesto semper ei futuram, cum neminem habeat sui amantiorem, quam

Excellentiae Vestrae

amicum et servum paratissimum

Du Vernay Boucauld.

Javaraviae 13-a Aprilis 1682.

Nunciatum nudiustertius est serenissimo Poloniae Regi Dominum Patz magnum Lithvaniae generalem subitaneo morbo circa primam noctem corruptum, secunda eiusdem noctis hora in diversorio decessisse.

C. 1682. augusztus. 17.

Excellentissime Domine, amice confidentissime.

Transmissas a serenissimo Poloniae Rege, quas 4-a huiusce mensis dederat ad me Excellentia Vestra litteras, accepi, dicerem maximo cum gaudio, ni Absolonis nostri, de qua scribit, invaletudo minuisset laetitiam. Ante Celsissimi Principis discessum in Transilvaniam pervenire vix credat Excellentia Vestra, quam vehementer optassem. Verum, ut spero, post unicum nostrum congressum fatebitur, ea nempe aperiā, quae mira videbuntur, et chartae comittere non ausim. Foelicem interea et suae Celsitudini et Excellentiae Vestrae precor expeditionis exitum, dico foelicem, qui scilicet publicam tranquillitatem et universae Christianitatis bonum promoveat.

Currus meos quod nec dum miserim, qui ex eo loco adveheret, quo Excellentiae Vestrae jussu Dominus Vicecomes curaverat adduci, id maxime in causa est (ut ne quid dicam de Excellentiae Vestrae absentia, aliisve rebus, quas conjicere licet), quod ea omnia perfici velim, quae a me postulavit; neque infectis rebus ad vos redire; sunt quippe tardiores artifices, ac vix putet.

A nostro ad Portam oratore valde miror quod nihil habeam litterarum; nec enim arbitror fieri posse, ut nullas a tanto tempore is ad me dederit.

Nova alia non habeo, quae scribam; si quae occurrerint, faciam ut sciat, quod et vicissim ab ea peto, simul ut sibi persuadeat nihil mihi magis esse in optatis, quam ut me toto animo putet Excellentiae Vestrae

paratissimum servum et amicum
Du Vernay Boucauld.

Nimiroviae 17-a Augusti 1682.

CI. 1682. október 9.

Excellentissime Domine, amice confidentissime.

Quam mihi Celsissimi Principis versus Hungariam egressus redeundi libertatem ademerat, foelix ejusdem in Transilvaniam reditus tandem restituit. Hoc ut primum ante quatuor dies ex serenissimo Poloniae Rege cognovi, coepi et ego de meo ad vos reditu cogitare, eaque de causa misi, qui carpentum et currum hinc absque mora advehant, quo suo jussu adductos dominus Vicecomes nihil jam pridem scripsit.

Vix credat Excellentia Vestra, quanta ardeam cupiditate intimos ei aperiendi animi mei sensus. Habeo sane dicenda, quae admirationem pariter moveant et delectationem, sed haec coram, et ut spero brevi. Properandum enim ei esse non difficulter Excellentia Vestra conjiciet, qui in eadem, quae elapso proxime Februario superavi, impedimenta incidere rursus nolit.

Cum Striam pervenero, mittam ad Dominum Vicecomitem certum hominem ex meis, quo de meo illuc adventu praemonitus itineris mei securitati consulere mature possit, quod non dubito quin habeat ab Excellentia Vestra in mandatis.

Festis plausibus tota personat Gallia ob natum sexta Augusti serenissimo nostro Delfino filium, cui Burgundiae Ducis nomen est. Deerat hoc unum Regis Domini Domini mei clementissimi felicitati et gaudio. Denunciet quaeso Excellentia Vestra Celsissimo Principi rem Gallis omnibus optatissimam, meaque suae Celsitudini obsequia deferat.

Superest, ut ei confirmem, quod confirmatione quidem non eget, esse scilicet neminem hominem ejus aut cupidiorum, aut commodis et gloriae amiciorum, quam sit

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus et amicus fidelissimus
Du Vernay Boucauld.

Nimiroviae nona Octobris 1682.

Királ: Excellentissimo Domino Michaeli Teleki de Seeck *sth.*

CII. 1684. október 6.

Illustrissime et Excellentissime Domine, Amice et frater colendissime.

Ut veni in Poloniam ad serenissimum Regem in castris insequendum, et ut etiam hunc proximum annum debeo hic consumere, mihi maximo gaudio est, Excellentiae Vestrae antiquam meam amicitiam testari posse, et etiam eidem assecurari, absentiam nullo modo minuisse debitaе existimationis, quam semper pro merito ejusdem Excellentiae Vestrae servavi, meque felicissimum fore, si in ista mea in hoc regno mansione possem esse alicujus utilitatis apud serenissimum Poloniae Regem, qui peculiariter personam vestram a longo tempore existimat. Sit ergo persuasus, ut nemo cum majori et sinceritate et amicitia sit

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus
Marchio de Bethune.

Datum Zlosowiae 6-a Octobris 1684.

Királ: Illustrissimo et Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Teleki *sth.*

Hátára jegyvezre: Redditaе 28. 9-bris 1684. Görgény.

CIII. 1684. november 23.

Monsieur.

Cum magna mea satisfactione per nostrum communem amicum magnificum dñm de Forval habui sufficientem informationem de affectu V^{rae} mag^{ae} D^{nis} continuato erga meam personam et pro confirmatione ejusdem per eundem recepi documentum, de quo uti habeo gratias, ita rogo, velit mihi in numismatis inservire, ubicunque locorum possint inveniri, sint cujuscunque metalli, vel auri, vel argenti, vel cupri et antiquitatis eo considerabilia et cujuscunque magnitudinis, quaecunque eorum

pretium faciet, tenebo verbum cum obligatione, velit tantum significare de his omnibus dno mag^{co} gubernatori Stryensi, qui a me jam habebit informationem super hoc, dabit exsolutionem latori V^{rae} mag^{cae} D^{nis}; audio, quod et Cibinii debent inveniri; etsi possibile est haberi etiam numismata principis Transylvaniae moderni et antecessorum ejusdem cujuscunque metalli, et de istis vellit mihi procurare effectum. Si possint inveniri etiam numismata graeca romanaque antiqua, etiam omnis generis raritatis, habeat V^{ra} mag^{ca} D^{no} hanc curiositatem in his omnibus propter meam personam. Ego vero viceversa prosequar omni gratitudine eandem, nam his omnibus me recomendo semper amicitiae

Mag^{cae} D^{nis} V^{rae}

amicus ad serviendum paratissimus
Marchio de Bethune.

In Zulkev 23. Novembris 1684.

Külczim: Mag^{co} ac generoso dno Valentino Nemessani amico observandissimo.

CIV. 1684. november 23.

Monsieur.

In humanum putarem, ut veteraneus amicus non rescriberet ad V^{rae} magn. Dominationis literam, quam frater germanus ejusdem relinquerat pro me in confiniis nostris recedendo, et doleo summe, quod usque ad aulam ipse mecum non acceperit, ubi certe praesenti intervenissem, sed quae differuntur non auferuntur, dabitur occasio, et etiamsi iam per praesentem non mitto V^{rae} magn. Domⁿⁱ zebellinam, quam petiit, quia hoc in loco non acquiritur, verum tamen prima eandem mittam et satisfaciam mandato in aliisque, si necesse erit, faciam inservire libenti animo. Interim gaudeo de bona valetudine v^{rae} magnificentiae, cui exoptando omnem satisfactionem me recomendo eius affectui, quem et ego continuare conabor, uti semper

Magnificae Dom^{nis} V^{rae}

paratissimus servus.

CV. (1684.) december 16.

Illustrissime et Excellentissime domine, domine amice et frater colendissime.

Non mediocrem ex litteris, quibus Excellentia Vestra me digna (*igy*) est, voluptatem percepi, intellecta per eandem sinceri amoris et benevolentiae, qua me prosequitur, continuatione. Rogo

enixe, ut persuasissimum habeat, me nullis unquam opportunitatibus defuturum, reciprocam amoris constantissimi significationem exhibendi. Hoc porro in primis exponere debeo Excellentiae Vestrae, Sacram Regiam Poloniarum Maiestatem summo opere prosecutum atque optime affectum esse erga Celsissimum Transylvaniae Principem in iis omnibus, quae ad illius celsitudinem pertinent, Vestrae vero Excellentiae ea, quae de ipsius meritis ac dotibus opinione dudum concepta ita dispositum, ut supervacuae sint quaecumque commendationes ac insinuationes meae. Verum cum diuturnior futura sit mea apud Sacram Majestatem mora, non deerunt, ut opinor, occasiones, tam Celsitudini suae quam Excellentiae Vestrae meum obsequium fidemque factis testandi. Interea mutuae nostrae confisus amicitiae fidenter postulo ab Excellentia Vestra rem, quae mihi summo opere cordi est, nempe ut per Transilvaniam, regnum per se nobilissimum, ac antiquitatibus Grecis Romanisque clarum, inquiri sedulo et exacte iubeat numismata omnia seu Graeca, seu Romana, seu alia prisca, aureae, argenteae, cupreae, aut alterius metalli, praesertim in civitatibus locisque Saxonice, quorum valorem statim solvendum curabo. Grata mihi speciatim ac insuper essent numismata principum omnium Transylvaniae, a primo, qui regnum capessivit seu dominatum, ad ultimum, regumque Hungariae, quotquot haberi poterunt. Optime de me merebitur Excellentia Vestra, si autoritate sua hoc opus ac intentum fulcire ac promovere non gravabitur; paratusque ero expressum aliquem hominem mittere, qui numismata recipiat, pretiumque solvat, quod Excellentia Vestra dederit; nempe secretarium meum misissem, nisi forte in hoc rerum et temporum articulo suspecta videretur extranea hominem missionem (*így*). Etsi opportunius videretur Vestram Excellentiam aliquem ex suis indigenis in hac numismatum inquisitione adhibere, pecuniam omnem domino administratori Striensi subito transmittam. Perspectum mihi est dominum Bethelhem defunctum plurima eiusmodi numismata reliquisse haeredibus, quae non aegre supeditaturi essent, si hoc fore gratum Excellentiae Vestrae censerent. Specimen benevolentiae ac amoris iure in hac occasione mihi polliceor, atque animitus me ad obsequia omnia paratissimum vicissim spondeo et maneo

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus
Marchio de Bethune.

16-ma Decembris en 10 alquief.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Comiti Michaeli
Teleki *stb.*

CVI. s. a. (1685.)

Illustrissime et Excellentissime Domine Frater et amice observandissime.

Literas, quas Excellentiae Vestrae ad me exarare placuit, non sine gaudio percepi, dum ad cultum veteris amicitiae nostrae Excellentia Vestra mihi gratas aperit occasiones. Et prout semper mihi in animo fuit studere quam optimae Serenissimi Poloniae Regis erga Serenissimum Principem Transylvaniae benevolentiae et amicitiae, tam utili ad conservandas Celsitudinis Suae provincias, ideo nihil mi gratius contingere potest, quam ad praestanda in hac re officia mea. Quoad Excellentiam Vestram, semper me paratum ad obsequia sua inveniet. Vitra cristallina brevi Stryam transmittentur, provideat tantum Excellentia Vestra securitati, quando ex Strya ad Excellentiam Vestram transmitti debebunt. Interim me gratiae suae et affectui recomendo, manendo

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus
Marchio de Bethune.

Numismata mihi ab Excellentia Vestra pro Rege meo promissa singulari memoriae recomendo.

Kivül: Illustrissimo et Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Teleki *stb.*

CVII. 1685. február 5.

a)

Nékem jó uram!

Tegnap jó reggel érkeztem ide s mindjárt izentem az főkomornyiknak Macsenczki uramnak az audientiarúl, de azt izente nincs itt mód benne, mert mindjárt megyen a király; úgy is volt, mert csak misét hallgatott a templomban s az templom ajtajához vitték a hintókat, mindjárt indult Varsva felé. Én is induló félben vagyok, ma ismét elérem az udvart, azon volnék, az útban lenne válaszem, ne mennék annyira. Isten engedvén érnem az audientiát, akkor uram bő tudósítást tészek. Itt valóban rossz sokadalom van még eddig. Istennek ajánlom uram kgdet. Illyvón 5. Febr. 1685.

Kgd köteles igaz szolgálja

Inczédi Mihály, m. p.

Külczim: Excell. dno Michaeli Teleki de Szék *stb.*

b)

2. Febr. az útban tanáltam elő Tökölyi Görgei Imre nevű szolgáját, igen postán ment urához; mióta a lengyel király a táborból megjött, mind a Marchio mellett lakott hasonló habitusban, mint a Marchio szolgálói, mert különben nem subsistálhatott volna. Elt itt Georgius Gierstrof nevezettel, minthogy én Erdélyben véle barátságos voltam, az uton vele öszve ereszkedtem s hívom vala vissza szállóhelyemig, hogy többet beszélhessek vele, de nem jött, azt mondván, az marchio Istenre kényszerítette, hogy siessen. Kérdém miért? Sok faggatásom után kiszakasztá: azért, hogy Absolont plenipotentiával küldje bé az urunk az gyűlésre. Ezek mind az lengyel király akaratjából vadnak, melyet ez szerint hozok elő az lengyel királynak. Csak az szkolyai passuson lehet már járások.

A gyűlésre a gallustúl vagy Forval jó, vagy az marchionak hoznak plenipotentiát.

A tatár követnek tegnap lett válasza, csak a lengyel király látogatására jött volt. Mindenfelől sok követek jönnek.

(Egykorú másolat.)

CVIII. 1685. február 23.

Nékem jó uram!

A die 4-ta praesentis az udvarral való járással, mulatással töltvén üdömet, érkeztem ide 15. praesentis, az király is azon estve érkezvén ide bé. Eleget munkálódtam hamar való expeditiómat, de sok nagy emberek busittatásával is elébb meg nem nyerhettem az estvénel. Már Isten kegyelméből ezennel indulok. Az császár Bécsben van. Tegnap estvig az ország, kivált lithvaniai statusok, csak az gyűlés helyéről disceptáltak, melyet látván a király, hogy az üdöt ne vontassák, reá ígérkezett, hogy Grodnára megyen; már készülni is kezdett volt, látván azután a lythvanusok, nincsen min erőlkedjenek, magok marasztották a királyt, hogy végezze itt el az gyűlést. Immár ma fognak az marsalcek választáshoz, a ki szokta a gyűlést igazgatni. Ezen is el szoktak gyakran két hétig heverni, úgy nyulnak azontúl a dologhoz. Ugy reménlem, még itt tanálom az királyt. Nékem először igen messze lévén szállásom, munkálódtam jobbnak szerzésén, melylyel azt is vittem végben Diniczki által, hogy ezentúl a republica költségén fogadnak szállást gyűléseken az erdélyi követnek, az prothocolumban is béirattam, melyet itt csak török, tatár, muszka követtel cselekesznek. Kgdet uram kérem, parancsoljon Pap Jánosról, hogy hét hét mulva várna itt, mert visszajövéni tolmács nélkül nem lehetek. Küldtem

vagy három titulust ha kívántatik. Istennek ajánlom uram
kgdét s maradok

Kgd köteles s igaz szolgálja

Inczédi Mihály, m. p.

Varsaviae 23. Febr. 1685.

Az mely passusról kgd nékem parancsolt volt, eddig kgdhez
jutott.

Külczim : Excell. domino Michaeli Teleki de Szék sat.

Kivül : Popovics hozta Inczédi uram levele Fogarasban Mart.

CIX. 1685. február 25.

Excellentissime Domine, Domine mihi observandissime.

Juxta mandatum Celsissimi Principis Transilvaniae, ablegato suo extraordinario Domino Michaeli Insedí, servitia omnia quae potui impendere non dubitavi, precorquē Excellentiam Vestram persuasam haberi, me nihil omisurum, quo Celsitudini suae meos respectus ac Vestrae Excellentiae meam existimationem, et quantum amicitiam vestram revereor, testificari valeam. Libentissime suscipiam onus hic conservandi bonam adeoque necessariam correspondentiam inter Poloniam et Transilvaniam, quando quidem serenissima Majestas Polona omnem, quae exoptari potest, considerationem erga Celsitudinem Suam, et praefatam confidentiam in dexteritate atque prudentia Vestrae Excellentiae habeat, quae me semper hic in omnibus ad servitia sua spectantibus paratum imposterum inveniet. Plura, quae Illustrissimus Dominus Michael Insedí mihi communicavit, de discessu Domini Du Vernay, quaeque hactenus ignota fuerint, in Galliam scripsi, et certus sum nullatenus ipsum approbatum iri in cunctis erga Celsitudinem suam et Excellentiam Vestram non bene peractis. Rogo etiam, quatenus Excellentia Vestra mihi significet, quantum pecuniae praedicto Domino Du Vernay Sua Generositas accommodaverit, et si quod ab ipso Chyrogaphum habeat, ejus mihi copiam transmittat.

Scripsi Excellentiae Vestrae pro numismatibus antiquis Graecis et Romanis, quae studio colligere satago, ad multiplicanda (*így*) Musei Regis nostri curiositates, et plurimum Excellentiae Vestrae obligabor, si in illorum inquisitione et comparatione pro trecentis autquadringentis florenis hungaricalibus auctoritatem suam impendere dignabitur; transmittere nummos istos Stryam, vel hic Domino Michaeli Insedí regrediendo transeunti tradere jubebo; nihil interest an aurea, argentea, an aenea sint, dummodo antiqua et satis bene conservata, ut characteres impressi Graeci vel Romani legi possint. Si obtinere numismata posset

unum vel duo Principum omnium Transilvaniae, qui a primo usque ad modernum regnarunt, incrementum obligationum mihi Vestra Excellentia imponet, imo tanto magis, si possit quam citissime per quemdam ex domesticis suis quae jam collexit transmittere, ipseque pecuniam secum referret, una cum egregiis quibusdam armis, quae ut Excellentia Vestra in antiqua nostrae amicitiae monimenta conservare dignetur, supplicabo. Rescivi Domino Dimiskio Excellentiam Vestram jussisse hic cristallina vitra plana coemere, cum vero nulla hic habeantur, in Galliam scripsi, quatenus quantocius inde quot quot Excellentiae Vestrae necessaria sunt transmittantur, et spero sub finem Aprilis me illa Excellentiae Vestrae posse subpeditare. Interim obnixè rogo, sibi persuadere in magnis aequè ac in parvis me semper futurum

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus
Marchio de Bethune.

Varsaviae 25-a Februarii 1685.

Czím : Excellentissimo Domino Michaeli Teleki *stb.*

CX. 1685. márczius 11.

23-dik Febr. dél után indulhatván Varsuárúl, jutottam ide 3-dik Martii. 4-dik először lettem szemben a magyarországi cancellariussal, ki tanácsolta, vagy két nap lennék vesztegségben, ne sollicitálnám az audientiát, mert most a farsang végén a ministerek vendégeskednek, melyhez alkalmaztattam magamat. 5-dik hivatott ebédre a cancellarius, ebéd alatt maga jártatta audientiámat a ministereknél, ezen nap lett velem szemben a fő hopmester, ki is Erdély állapotjárúl sokat tudakozódott. Első szava is ez lőn: modo esset tempus, quo Celsissimus Princeps se in liberiozem dominatum, regnum vero in antiqua libertate restitueret. Felelék: Quomodo Turcarum tyrannide simus circumsepti, Vestra Celsitudo bene novit, et nisi faucibus eorum prius eliberemur, praecipitare nos non possumus. Extant adhuc rudera inter nos iteratae nostrae defectionis ab Ottomannis, et praeterito anno Budae expugnationem dum avidè expectabamus, accepimus nuncium contrarium, reliquisse scilicet obsidionem Armadae Suae Maiestatis. S erre felelé: Fatemur, et nos majora expectabamus, sed error tunc ortus in anno praesenti per suam Maiestatem corrigetur. Továbbá kérdé: Verumne, quod Turcae in Transylvania accipiunt sibi commeatus pro huius anni commoditate? Felelék: Non, venerat quidem legatus solennis Turcarum, per quem petebatur annona pro grandi precio, sed denegatum est, quia feliciorè adhuc armorum Christianorum successum

sperabamus tunc, jam et hinc veremur animadversionem ipsorum. Ismét kérdé: Ergo exercitibus Christianis justo precio daretisne triticum? En mondék: Nescio. Quia tanta inter nos est annonae caritas, ut multi . . . fame et hactenus mortui sunt. Beszédét így végezvén ígírte mindenekben Urunknak ő Nagyságának szolgálátját. 6-dikán voltam a fő komornyiknál, ki is semmit nem discourált velem, hanem csak az audientia szerzésben ígírte jó akaratját. 7-dikén voltam a Lotharingusnál és igen familiater tractált. s a török császár készülétiről tudakozódott. 9-dik lett audientiam estve nyolcz órakor ő felségénél, minden dolgokat hosszasan proponáltam; ő felsége is hosszasan köszönte urunk hozzá való propensióját, egyéb beszédit magam referálok. Tudom, mikor válaszom lesz, bővebben resolvál. 10-dik voltam Badensis-nél, ez is mindenben ígírte jó akaratját. Itt a készüllet igen nagy, mely nem jele a békességnek.

Az imperiumi hadak már Csehországban elérkeztek; ismét Budán kezdik a dolgot, jeles tüzi mesterséget tudó embert szöktettek el a Gallustól, most abban biznak. Vagy kétszer igen nagy próbát is tett ő felsége előtt, melyért mindenkor ezer ezer aranyat nyert. Ennek munkájával vette meg a Gallus mind azokat a helyeket, melyeket az imperiumban megvett. Nagy reménységgel van, hogy az Brandenburgus is eljő. Az angliai király 14. Febr. megholt; már a Gallus minden hadát arra fordítja, ott is halászni akar. Az Palatinus nincsen itt, Győrig érkezett volt. 7. Martii Budáról jött török követ békesség járni, de onnan re infecta visszatérítettet.

Ezeket akartam Uram kegyelmednek s Kegyelmed által Urunknak ő Nagyságának előre értékre adnom, válaszom lévén én is sietek. Maradok kegyelmed igaz szolgálja. 11. Martii Bécsben.

Hátára jegyezve: Bécsből 11. Martii 1685. írta clavissal Inczédi Mihály uram.

(Másolatról.)

CXI. 1685. május 16.

Illustrissime et Excellentissime Domine et frater observantissime.

Occasione praesenti hoc ipsum significare volui Excellentiae Vestrae, quod semper professus sinceræ amicitiae et veneratiónis animus continuavit etiam omni incremento Celsissimi sui Principis, in cuius favore me vellit manutenere obnixè peto.

Interim quidcunque Excellentiae Vestrae in me gratiae erit ratione numismatorum, dedi iam ordinem in Strey, ut omnem impensam latori reddant cum omni gratitudine. Ego vero Excellentiam Vestram asseculo, me eodem affectu venerandam (*így*),

quereus omnes occasiones, vitra cristalla his prope diebus sum recepturus, et in Strey dimittam. Si quid iterum occurrerit in scientia Excellentiae Vestrae, rogo dignetur me honorare mandatis, quorum semper sum obsequentissimus, maneoque

Excellentiae Vestrae

paratissimus amicus et servitor
Marchio de Bethune.

Datum Varsaviae 16. Maji 1685.

Kivül: Illustrissimo et Excellentissimo Domino Comiti Michaeli Teleki *stb.*

CXII. 1685. j u l i u s 13.

Illustrissime ac Excellentissime Domine, Domine amice et frater colendissime.

Ultimas Excellentiae Vestrae litteras cum omni honore accepi, quibus praesentem nactus occasionem responsum ulterius differre nolui. Porro summas ago gratias Excellentiae Vestrae pro cura, quam circa numismatum perquisitionem sumere non gravatur, eandem enixe rogans, ut de mea gratitudine et serviendi promptitudine nihil dubitet. Serenissimus intra paucos dies iter in Russiam suum capiet, quo suam comitaturus Maiestatem vitra per beneficium aquae Jaroslaviam usque pro maiori eorundem securitate deduci intendam. Desiderarem, ut multo plus pro servitio Excellentiae Vestrae praestandi occurrerent mihi modi et occasiones, nullam utique praetermittam, quod ut sibi persuasum habeat rogo, manens

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus
Marchio de Bethune.

Varsaviae 13-a Julii 1685.

Kivül: Illustrissimo ac Excellentissimo Domino Michaeli Telleki de Zek *stb.*

CXIII. 1685. a u g u s t u s 11.

Ad Marchionem de Bethun.

Excellentissime Domine.

Quantum ex vetustis numismatibus metallorum variorum longo labore acquirere potui, libenter per Dominum Demiczki Vestrae Excellentiae gratificatus sum. Ego in antiqua confidentia ac synceritate Excellentiae Vestrae nihil dubito, de qua eandem ex parte etiam mea securam reddo, realem et aliis in rebus contestaturus declarationem. Quam interea divino recomendo protectioni.

CXIV. 1685. szeptember 5.

Excellentissime Domine, Domine mihi confidentissime.

Innumeras Excellentiae Vestrae gratias ago, pro continuo erga me sincero suo affectu, cujus nuperrima cum omni debitaque gratitudine accepi testimonia; pulchra quidem et multum aestimanda illa sunt numismata, quae mihi transmisit, quam ego benevolentiam Excellentiae Vestrae recognoscere nusquam intermittam, ipsemet eidem parvum rerum illarum, quas fore gratas intelligo, munusculum amico corde manuque propria praesentaturus. Cum enim Serenissimus Rex arcem Striensem visitare decreverit, suam Maiestatem sequar cum eo majori alacritate, quod illam salutandi Principem occasionem Excellentiam Vestram nullomodo neglecturam mihi persuasum habeam. Porro cum summo gaudio gratissimoque animo Maiestas sua donum Excellentiae Vestrae accepit, omnique eandem existimatione sua et benevolentia prosequitur. Maneo in omni amicitia

Excellentiae Vestrae

paratissimus servus
Marchio de Bethune.

Datum Chimeriae (?) 5-a Septembris 1685.

Közli: — 1 — R.

SZEMELVÉNYEK KÜLFÖLDI

LEVÉLTÁRAKBÓL. *)

Vaticanisch. Archiv. Regest. vol. 470.

Fol. 268. Nicolaus Jagupi nuntius ad Rutenos conceditur littera passus.

Dat. Romae 1458. XVI. Cal. Febr. Anno Pontif. nri primo.

Fol. 320. Joanni Leonis legum doctori et ceteris aliis decanis Mechlinen. Cameracen. et Leodiens. dioeces. conceditur quod possint excommunicare quoscumque defraudantes bona cruciate et elemosinas factas in illis partibus.

Dat. Romae 1458. VI. Id. Jan. Pontif. nri Anno primo.

Fol. 433. tergo. Georgius episcopus Ostiensis, cardinalis de Flisco [= Fiesco] constituitur legatus in dominio Januensi.

Dat. Romae 1458. duodecimo Cal. Februar. pontif. nri anno primo.

Fol. 463. Isidorus episcopus Salinen. creatur patriarcha Constantinopolitanus.

Dat. Senis 12. Cal. Maii 1458.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 471.

Fol. 107. Stephanus de Nardinis constituitur nuntius ad Alemaniam pro pace. Sine die — (Pontif. nostri anno primo.)

*) Ezen szemelvényeket — hogy a kutatók jobban használhassák — úgy adjuk, mint azokat dr. Pastor ur — a »Geschichte der Päpste im Zeitalter der Renaissance« hírneves szerzője — szíves volt hozzánk juttatni.

Vaticanisch. Archiv. Regest. vol. 472.

Pag. 13. Bulle »Spectat.«

Dat. Mantuae 1459. Cal. August. Pontif. nostri anno primo.

Für Civitati Caffae sub dominio Januen. conceditur et prorogatur indulgentia omnibus euntibus ad defensionem Caffae.

Pag. 180. Blasius de Liceo ordin. praedic. constituitur nuntius in dominio *Scanderbech*.

Dat. Mantuae 1459. tertio Idus Augusti Pontif. nostri anno primo.

Pag. 313. Robertus de Cambrin constituitur in dioec. Bisuntinen. Remen. Senonen. et Colonien. thesaurarius et nuntius.

Dat. Mantuae 1459. XV. Cal. Octob. Pontif. nostri anno primo.

Pius II. Bernardo de Kraynburg preposito ecclesiae S. Bartholomae Frisaci.

Incipit: »Intelleximus«.

Dat. Mantuae 1459. quinto. Id. Octob. Anno secundo.

(Regest. Vol. 473. fol. 49 –51. Vatican. Archiv.)

Vaticanisch. Archiv. Regest. vol. 475.

Pag. 68. Paulus de Florencia constituitur nuntius et collector in Janua.

Pag. 194–194 tergo. Declaratio super decima, vigesima et trigesima. Bulle, die beginnt mit den Worten: »*Sic decet.*«

Dat. Mantuae 1459. XVI. Cal. Febr. Pontif. nostri anno secundo.

Vaticanisch. Archiv. Regest. vol. 476.

Pag. 75. Carolus de Medicis canonicus Florentinus constituitur nuntius et collector in tota Turcia.

Dat. Romae 1458. quarto Non. Octobr. Pontif. nostri anno primo.

Pag. 311. Antonius de Senis (paup. Jesu Christi) constituitur nuntius et collector.

Dat. Petrioli 1460. decima Cal. Julii Anno secundo.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 477.

Pag. 9. tergo 10. Episcopus Tullen constituitur commissarius per Germaniam contra falsos quaestores et alios falsores in Germania et Burgundia.

Dat. Petrioli 1460. Septimo Cal. Julii. Anno Secundo.

Pag. 79. Augustinus abbas Casanove constituitur collector in provincia Sabaudie.

Dat. Senis, 1460. XII. Cal. August. Pontif. nostri anno secundo.

Pag. 80. Episcopus Turinensis cum Augustino abloate Casanove constituitur collector in Sabaudia.

Dat. Senis 1460. XIV. Cal. Aug. Pontif. nostri anno secundo.

Pag. 81--82. Ludovico duci Sabaudiae super navali per eum struendo.

Dat. Senis 1460. XIV. Cal. August.

Pag. 84. Abbas monasterii Belliloci Limousien. dioec. Archidiaconus Nicosien. constituitur collector in regno Cypri.

Dat. ut supra (= Senis 1460. XIV. Cal. August. Pontif. nostri anno secundo).

Pag. 80. Angelus episcopus Molossen. constituitur nuntius et collector in toto regno *Bosne*, s. d. (fehlt im Text des Bandes! steht nur im Index.)

Pag. 97. Bulle de curia *contra Soldanum*.

Incipit: »Omnipotentis Dei immensa misericordia.«

Dat. Senis 1460. XIV. Cal. August. Pontif. nostri Anno secundo.

Die Bulle wurde in Cypern publicirt.

Pag. 138 tergo Ludovico de Sabaudia regi Cypri conceditur pro uno anno decima colligenda in suo dominio.

Dat. Senis 1460. sextodecimo Cal. Augusti.

Regest. 478 des vaticanisch. Archivs.

Pag. 301--303. Natalis episcopus Noven. constituitur nuntius in regno *Bosne*.

(Auftrag: 1. Feierliches Bestehen.

2. Zehnten z. Türkenkrieg.)

Dat. ut supra (= Romae 1460. VIII. Idus Septemb. Pontif. nostri anno tertio.

Vaticanisch. Archiv. Regest. 479.

Pag. 141. Angelus de Bulsano ordin. praedic. constituitur collector decime et *cruciatae* in civitate Florentina exceptis Pison. Pistorien Vultur et Lunen. civitatibus.

Dat. Romae 1460. X. Cal. Febr. Pontif. nostri anno tertio.

Pag. 280. Ludovico episcopo Taurinen. et abbati Casanove committitur quod se transferant ad loca ducis Sabaudie ad exigendum a fratribus praedicatoribus personas sanctae *cruciatae*.

Dat. Romae 1460. XIV. Cal. Martii Pontif. nostri anno primo.

Pag. 152. Petro archiepiscopo Terracinensi et Joanni episcopo Elnensi ac Antonio de Venesiis electo Syracusano nuntiis et oratoribus ac commissariis nostris.

Dat. Romae 1460. VIII. Cal. Febr. Pontif. nri anno tertio (über Türken und Cypern).

Fol. 318. Petrus Cases profess. Domus hospitalis S. Joannis Jerosolomit. ac prioratus Messanen. dicte domus deputatus collector in regno Cypri.

Dat. Romae 1460. VI. Cal. April. Anno pontif. nostri tertio.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 480.

Pag. 269. Johannes episcopus Colimbrien constituitur nuntius cum potestate legati de latere ad regem Portugallie — zugleich wrd er zum Collector aller Türkengelder ernannt.

Dat. Romae, 1461. XII. Cal. Junii. Pontif. nostri anno tertio.

Pag. 277. Antonius Beltrandus constituitur nuntius et Collector in civitate Ferrarien. Mutinen. et locis Borsii Esten.

Dat. Romae, 1461. XI. Cal. Aug. Pontif. nostri anno tertio.

Vatic. Archiv. Regest. 481.

Pag. 27. Ludovicus episcopus Taurinen. et abbas Casanove constituuntur collectores in Sabaudia.

Dat. Romae, 1461. IV. Cal. Maii. Pontif. nostri anno tertio. »Pridem vero XIV. Cal. Augusti. Pontif. nostri anno secundo cum Senis essemus intellecto quod carissimo filio Ludovico regi Cypri et illi regno ingens periculum imminens videbatur propter apparatus maximum ipso.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 482.

Pag. 247. Facultäten für Card. Bessarion als Legaten.

Dat. Romae 1461. XVI. Cal. August. Pontif. nostri anno tertio.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 485.

Pag. 244. Lucas de Tolentis efficitur nuntius ad certos comites Seguien. pro subsidio sancte cruciate.

Dat. Romae, 1462. Oct. Cal. Maii. Pontif. nostri anno quarto.

In der Bulle heisst es: Turchorum exercitus in regno et partibus *Bosne* seviré cepit.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 487.

Pag. 147 - 150. Compositio decimarum per clerum regni Portugalliae ad certam summam et per certo tempore facta.

Dat. Picutiae, 1462. IV. Cal. Septemb.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 494.

Pag. 127- 128. Marco episcopo Teuinsinsi. (Über den Krieg gegen die Türken.)

Dat. Romae, 1463. IV. Cal. Januar. Pontif. nostri anno sexto.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 495.

Pag. 247. Littera passus per Alardo Rubimontis nuntio in facto *cruciate* in Sardinio.

Dat. Petrioli Senen. dioec. 1464. Sept. Cal. Maii. Pontif. nostri anno sexto.

Vaticanisch. Archiv. Regest. vol. 504.

Fol. 73. tergo 74. — Bulle »Cognita fidei.«

Dat. Romae 1460. XIV. Cal. Martii Pontif. nostri anno tertio.

Allen Rhodiserrittern wird befohlen, sich nach der Insel Rhodus zu segeln, um dieselbe gegen die Angriffe der barbarischen Türken zu beschützen.

In derselben Bulle wird die amissio regni Cipri bedauert.

Fol. 143—143 tergo. Bulle »Populorum.«

Dat. Romae 1460. prid. Cal. Marcii Pontif. nri anno tertio.

Fol. 277 - 278. Bulle »Pastoris veteris« Indulgenzen für Genua (*Kaffa*).

Dat. Romae 1461. sine die Pontif. nri anno tertio.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 509.

Pag. 334. Indulgentia contra Turcum.

Bulla »Super gregem dominici.«

Dat. Romae, 1463. prid. Cal. Julii. Pontif. nostri anno quinto.

P. 334. Processio contra Turcum. Omnibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis ubi constitutis.

Bulla »Redemptoris nostri Jesu Christi vires licet immeriti.«

Dat. Tibure Ao 1463. sine die Pontif. nostri anno quinto.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 516.

Pag. 110. Ernennung von zwei Collectoren für Ibernica.

Dat. in abbazia S. Salvatoris Clusin. Dioec. [= S. Salvatore bei Chiusi]. 1462. Non. Augusti. Pontif. Anno quarto.

Pag. 196. Collectoren der Türkengelder »in Scotia« ernannt.

Dat. Romae, 1463. IV. Cal. Oct. Pontif. nostri anno sexto.

Pag. 211. Laurentius episcopus Ferrariensis constituitur thesaurarius *sanctae Cruciatæ* (contra Turchos).

Dat. Romae, 1463. pridie Idus Novemb. Pontif. nostri anno sexto.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 518.

Pag. 36. Joannes archiepiscopus Cretensis constituitur nuntius ad Imperatorem Fridericum.

Folgen zahlreiche Facultäten für denselben.

Pag. 148. Rudolphus »de Rudesheim« constituitur nuntius ad partes Alamanie.

Dat. in abbazia S. Salvatoris Clusin. dioec. 1462. pridie Cal. Augusti. Pontif. nostri anno quarto.

Folgen viele Facultäten für diesen Rudolphus.

Vatic. Archiv. Regest. vol. 519.

Fol. 6. b) Antonius episcopus Fulginat. constituitur collector in universo dominio Francisci Sfortie.

Dat. 1463. III. Idus Nov. Pontif. nostri anno sexto.

Fol. 9. Jacobus de Plegatis de Ferrara ordin. Carmelit. constituitur collector in universo dominio ducis Borsii. (Estensis ducis, Mutine.)

Dat. 1463. III. Idus Novemb. Pontif. nostri anno sexto.

Ibid. Matthæus episcopus Rosonens. constituitur in tota provincia Calabria.

Datum ut supra.

Fol. 11sq. Prerogativa pro euntibus contra Turchos.

Dat. 1463. quarto Idus Novemb.

Fol. 16. Tristanus episcopus Adurensis constituitur collector in regno Navarrae ac terris Gastonis comitis Fusi.

Dat. 1463. tertio Idus Novemb.

Fol. 17. Collectoren der Türkengelder für das Gebiet von Avignon.

Dat. 1463. quarto Idus Novemb.

Fol. 20. Vicarius rev^{mi} Cardinalis Senensis constituitur collector in civitate Senensi.

Dat. 1463. Sexto Idus Jun. Pontif. nostri Anno sexto.

Fol. 23. Epus Valen. constituitur collector in provincia Aprutia.

Dat. 1463. tertio Non. Febr. A^o 6°.

Fol. 29. Georgius Gual decanus ecclesiae Majoricensis constituitur nuntius in regno Maioricar.

Dat. 1463. prid. Col. Nov. A^o 6°.

Fol. 34. Rudolphus episcopus Lavant. (= Rudolf von Rudesheim). Constituitur nuntius in Alania.

Dat. 1463. sexto Idus Novemb. Anno pontificatus sexto.

Fol. 73. Angelus de Reate canonicus basilicae principis apostolorum ab urbe constituitur collector in regno Ludovici regni Francie.

Dat. Senis 1463. Septimo Idus Martii Pontif. nostri anno sexto.

Fol. 774. Collectoren der Türkengelder für Sicilien ernannt.

Fol. 83. Archiepiscopus Florentinus et Nicolaus de Ghinzoni constituuntur collectores in civitate et terra Florentinorum.

Dat. Senis 1463. Non. Cal. April.

Fol. 91. Eusebius de Margaria constituitur collector in terris ducis Sabaudie.

Fol. 95. Scipio de Damianis constituitur collector in universis terris Caroli ducis Aurelianensis.

Sine dato (wohl 1463?)

Fol. 99. Collectoren für Hildesheim in Deutschland.

Fol. 102. Gilbertus de Foronine de Wenzeyde Canonicus Lubicens. constituitur collector in dioeces. Coloniensi.

Dat. Senis 1463. IV. Cal. April. Anno Pontif. nri sexto.

Lib. brev. 9. im Vatican Archiv.

Fol. 3b) *Cardinali S. Angeli* sine dato. Incipit: »Ut juvante altissimo.«

F. 5. Cardinali S. Angeli. Dat. Spoleti 1459. Januarii 26.
Incipit: »Ab initio.«

F. 6b) Cardinali S. Angeli. D. ut supra. Incipit: »Accipimus.«

Vaticanisches Archiv. Lib. brev. IX. fol. Pius II. an Nicolaus v. Cusa (Cardinalis S. Petri ad vincula.)

Dat. Perusii 9. Februar 1459. (Gedruckt ist nur eine kleine Stelle bei Raynald. 1459. Nr. 10.)

Vaticanisches Archiv. Lib. brev. IX. fol. 45. Schreiben an den Kaiser Friedrich III. v. 11. Juni 1459. über die Türkenfrage.

Fol. 54. Friderico imperatori. S. dato. (Handelt über die Übersendung eines geweihten Schwertes.)

Fol. 65. Marchioni Brandenburg. (Albrecht Achilles.) Über die böhmischen Angelegenheiten.

Fol. 66. Imperatori.

Fol. 79. Marchioni Brandenburg.

Dat. ult. Septemb.

Pius II. Imperatori.

Dat. Mantuae penultima Augusti [1459].

Über den Frieden zwischen Burgund und dem Kaiser. Zwei Gesandte von Burgund werden zum Kaiser kommen. Der Papst fordert Friedrich den dritten auf, er möge dieselben freundlich aufnehmen: *benigne accipias et ab intelligentia ducis prefati (von Burgund), que tibi futura est utilis atque honorifica nullo modo te retrahas.*

(Lib. brev. 9. fol. 73. Päpstl. Geheimarchiv.)

1460. Januar 24.

Pius II. an die Ungarn, oft gedruckt. (Voigt, Pius II., III. pag. 108.) Voigt bezweifelt das Datum 24 Januar, da der Papst damals noch nicht in Mantua war. Dies ist richtig; allein im *Vatic. Archiv lib. brevium IX. fol. 96* tergo steht deutlich: Dat. Mantuae XXIIII. Januarii Pontif. nri anno secundo.

Päpstl. Geh. Archiv. Lib. brev. IX.

Fol. 139. Cardinal Niceno. Dat. 12. Sept. Anno 2. (Eine Stelle daraus bei Raynald p. 241 gedruckt.)

Fol. 157. tergo. Cardinal Niceno. Dat. XIII. Januarii Anno pontificatus nostri tertio.

Fol. 172. Cardinal Niceno. (Ist ungedruckt.)

Fol. 190. Imperatori (Friderico III.) (Wahrscheinlich ungedruckt.)

Pius II. an Kaiser Friedrich III.

Dat. Rome XXVII. Novemb. sine anno.

Er sendet ihm Abschriften der Briefe, die er (Papst Pius II.) an den König Podiebrad aus Böhmen u. an Procopius von Rotstein schickte. Es folgt die Versicherung: Nos semper ad omnia que statum et consolationem tuam concernent paratos invenies.

(Lib. brev. 9. fol. 150. im päpstl. Geheimarchiv.)

Fol. 150. tergo. Folgt ein Schreiben Pius II. an den Cardinalis S. Angeli (Carvayal). Dat. Senis XII. Martii.

Papst Pius II. an Kaiser Friedrich III. s. d.

Incipit »Per litteras«.

Handelt über die Forderungen des Kaisers und über die Zurückberufung des Cardinalis Sancti Angeli (*Carvayal*) aus Ungarn.

(Lib. brev. IX. fol. 170. tergo. Päpstl. geh. Archiv.)

Papst Pius II. Johanni regi Aragonum.

Dat. Senis XV. Februarii Anno pontificatus nostri secundo.

Nos vero cum et pro communi pace Italie et pro affectione singulari, quem ad illustriss. domum de Aragonia continue gessimus, quantum cum Deo poterimus ipsum regem juvare intendamus et ad hoc idem dilectum filium nobil. virum ducem Mediolani bene dispositum videamus, reliquum est [ut] et tuam Serenitatem cujus praecipue hec debet esse defensio ad optimam subvencionem et celerem exhortemur.

(Lib. brev. 9. fol. 174—174. tergo. Päpstl. geh. Archiv.)

Pius II. an Cardinal Carvayal.

Dat. Senis XX. Februar Ao secundo. Incipit: »Accepimus«.

(Lib. brev. 9. fol. 175—176. Vatican. Archiv.)

(Ist bei Kaprinai gedruckt, nach einer anderen Vorlage; vielleicht steht hier ein besserer Text.)

Pius II. duci Venetiarum.

Dat. 2. Aprilis Anno II. (= 1460.). Der Papst fordert den Dogen zum Vertrauen auf, er soll denen keinen Glauben schenken, die Zwist zwischen der römischen Curie u. Venedig säen wollen. Multos enim esse non ignoras, qui ex aliorum dissensionibus sperant se crescere . . .

Der Papst versichert: nos dominium Venetorum semper dileximus.

(Lib. brev. 9. fol. 176—177. Vaticanisch. Archiv.)

Vaticanisches Archiv. Lib. brev. IX. fol. 209. b) Pius II. an Cardinal Nisenus (Bessarion).

Handelt über die dem Kardinal aufgetragene Aussöhnung des Kaisers mit dem *Könige von Ungarn*.

Ibid. fol. 226. Card. Niseno.

Vaticanisches Archiv. Lib. brev. fol. 193 tergo 176. an Cardinal Nicenus (Bessarion).

Dat. 4. Novemb. Pontificatus nostri anno tertio.

Nur theilweise bei Raynald ad an. 1461. IV. 26.

(Fol. 227. tergo Cardinal Niceno. Ist ungedruckt.)

Pius II. an Kaiser Friedrich III. 1461. Mai 14.

Gedruckt ist aus diesem Briefe nur eine ganz kleine Stelle bei Raynald 1461. in 12.; der übrige Theil des Briefes ist noch ungedruckt.

(Lib. brev. IX. fol. 214. Päpstl. Geheim-Archiv.)

P. Pius II. an Kaiser Friedrich III.

Dat. Romae tertia Junii Pontificatus anno tertio.

Incipit »Superioribus dictus«. (Ungedruckt.)

Der Papst ermahnt den Kaiser zur standhaften Ertragung der Widerwärtigkeiten.

(Lib. brev. IX. Fol. 252—253. tergo. Päpstl. Geh. Archiv.)

Vatic. Bibliothek. Cod. Ottobon 2506.

Pag. 206. tergo Pius II. imponit decimam pro subsidio contra Turchum Bulla »Pugnantis.«

Dat. 1459. decimo nono Cal. febr.

Pag. 264. Pius II. hortatur Christifideles ad opes et auxilium afferendum pro bello contra Soldanum et concedit maximas indulgentias. Bulla »Omnipotentis Dei.«

Dat. Senis 1459. X. Cal. Augusti Pontif. nostri anno secundo.

Pag. 267—271. Bulla super novae religionis contra Turchum institutione.

Dat. Romae 1458. XV. Cal. Febr.

Vatic. Bibliothek. Cod. Vatican. 4037. P. I.

P. 80. b) Oratio Bessarionis in conventu Nurenbergensi.

P. 85. Bessarionis ejusdem replicatio ad responsionem legatorum Germaniae.

P. 93. Bessarionis oratio habita in fine et solutione conventus Viennen.

P. 94. Epistola legatorum Germaniae ad Bessarionem.

P. 95. Bessarionis responsio ad eosdem legatos.

Venedig an Papst Pius II.

Dat. 1461. Januar 4. (der hier stil. florent. gehört der Brief in das Jahr 1462.)

Lebhafte Schilderung der grossen Gefahr, welche dem Königreich Ungarn von Seiten der Türken droht.

(Staatsarchiv zu Venedig. Senatus Secreta. Vol. XXI. [1461—63.] f. 74. tergo.)

Schreiben der Republik Venedig an Bernardus Justinianus, Gesandter bei Papst Pius II.

Dat. 1462 (= 1463. stil. florent.) Januar XV.

Da der Papst wissen will, was Venedig gegen den Feind des Glaubens thun will, soll der Gesandte dem heiligen Vater sagen: die venezianische Regierung sei der Ansicht, dass zuerst für das *Königreich Ungarn* gesorgt werden müsse, namentlich müsse ein Legatus apostolicus nach Ungarn geschickt werden.

(Senatus Secreta. 1460 63. Vol. XXI. fol. 135. Staatsarchiv zu Venedig.)

Schreiben der Republik Venedig an Papst Pius II.

Dat. 1462. Marcii XIX.

Freude darüber, dass der Papst sich an die Spitze des Zuges gegen die Türcken stellen will: non possumus Sanctitatem Vestram dignis praeconiis aut meritis extollere laudibus Nos in sancta expeditione ista quicquid in nobis est magno et forti animo pollicemur et cum maritima classe validisque viribus nostris associare seu associari facere Beat. Vest. opertum bellum gerere et una cum aliis nihil omnino omittere pro Turcorum excidio.

(Senatus Secreta. 1460—63. Vol. XXI. fol. 80. Staatsarchiv zu Venedig.)

Schreiben der Republik Venedig an Papst Pius II.

Dat. 1462. Maii V.

Die Venezianer schildern eingehend die Gefahren, welche die Türken den Ungarn bereiten — sie betonen die Nothwendigkeit, dass Papst Pius II. einen apostolischen Legaten nach dem Königreiche Ungarn absende.

(Staatsarchiv zu Venedig. Senatus Secreta. 1460—63. Vol. XXI. folio 88.)

Schreiben der Republik Venedig an ihren Gesandten bei Papst Pius II. Nicolaus Sagundinus.

Dat. 1462. Juli 19.

. . . . Demum volumus, ut pontificem maximum nostri parte instantissime supplices, ut libeat penes se habere secretissimum factum pecuniarum, quas misimus et missuri sumus ad prefatum serenissimum regem [Ungariae].

(Senatus Secreta. 1460—63. Vol. XXI. fol. 99. tergo. Staatsarchiv zu Venedig.)

1462. November VI.

Die Regierung zu Venedig beschliesst besonders mit Rücksicht auf die Eroberung von Mitylene durch die Türken neue Rüstungen gegen die Feinde des Glaubens, besonders den Bau von Kriegsschiffen.

(Senatus Secr. 1460—63. Vol. XXI. fol. 124. tergo. Staatsarchiv zu Venedig.)

*Schreiben der Republik Venedig an Bernardus Justinianus,
Gesandter bei Papst Pius' II.*

Dat. 1462. November XXX.

Der Gesandte wird beauftragt, dem Papste über die Fortschritte der Türken zu berichten, namentlich dem heiligen Vater auseinanderzusetzen, in welcher grossen Gefahr die Insel *Rhodus* schwebt.

(Senatus Secreta. 1460—63. Vol. XXI. fol. 129. b) Staatsarchiv zu Venedig.)

Die Republik Venedig an Papst Pius II.

Dat. 1463. Martii III.

Quam lacrimabiles sint quamque miserabiles non solum Hungarie, sed omnium christianorum clades ruineque brevi temporis discursu future, beat^{me} pater, litterarum exemplo nuper ab secretario nostro ex Hungaria acceptarum presentibus inclusa optime declarabunt.

Bitte, der Papst möge einen legatus apostolicus nach Ungarn und Deutschland senden.

(Sen. Secr. 1460—63. Vol. XXI. fol. 144. Staatsarchiv zu Venedig.)

Breve Papst Pius II. an den König Matthias Corvinus von Ungarn.

Brief des Königs von Ungarn Mathias Corvinus an den neugewählten Dogen von Venedig, Christoforus Maurus.

(Marciana zu Venedig. Cl. Col. XIII, Cod. XC. fol. 14. tergo.)

Dat. Mantuae ultimo Julii Anno primo (= 1459.)

Incipit: »Venerunt«.

Inhalt: 20,000 Dukaten für den Türkenkrieg in Venedig deponirt. Da der Tag zu Mantua schon zahlreich besucht sei (quia diaeta haec Mantuana magis ac magis in dies augetur et iam frequens conventus est), so werden bald auch zum Schutze des Königreichs Ungarn gegen die Türken Vorkehrungen getroffen werden.

(Copie in der Laurentianischen Bibliothek zu Florenz. Plut. LXXXX. sup. Cod. 138. N. 10.)

Schreiben Pius II. an die Republik Ragusa.

Dat. Mantuae 1459. Octob. 26. Anno primo.

Meminimus binis jam litteris nostris, postquam Mantuam pro tenenda dieta applicuimus, requisivisse devotionem vestram, ut sufficiens mandatum mitteretis ad venerabil. fratrem antiepiscopum vestrum.

Dieses Mandat das sehr nöthig für den Fortgang der Versammlung ist, ist bis jetzt noch nicht eingetroffen. Ragusa hat sich bisher mit seinen grossen Auslagen pro defensione fidei entschuldigt, allein diese Ausrede gilt nicht.

Pius versichert ihnen zum Schluss, dass alle seine Schritte nur den Schutz der Christen gegen die Türken bezwecken.

(Copie des XV. Jahrhunderts in der Lament. Bibliothek zu Florenz. Plut. LXXXX. sup. Cod. 138. N. 40. Im Vatican fehlt dies Breve!)

Herzog Francesco Pforza an seinen Gesandten Otto de Carretto.

Dat. Mediolani 1459. Febr. XXIII.

Der Herzog versichert, er sei bereit, dem Papst Alles zu Gefallen zu thun, et maxime in questo facto contra el Turco che concerne tutta la salute et conservatione delli religione christiana — allein er könne ohne fremde Hülfe eine solche Unternehmung nicht ausführen.

(Originalconcept im Stadtarchiv zu Mailand.)

1459. Illme princeps et exme dne d. nr. singularissime.

Fra li altri rasonamenti havuti hoghi cum la Sta de nro Sre ce ha ditto, come questi Ambasiatori Venetiani heri stetero asay cum Sua Sanctita presente il Cardinale de San Marco, et monstrandosi loro molto alieni da le conclusioni de volere intrare in questa impresa contra il Turcho, Sua Sta li disse che a se bisognava pigliare partito, in quello che se haveva a fare: et che de la clase et armata de mare, Sua Sta come altre volte li haveva ditto voleva piu tosto dare la impresa a loro che ad alchuni altri, et li voleva dare tute le decime de preti et le trigesime de layci del suo terreno.

Elli rispondeveno come altra fiata haveveno risposto cio he che bisognava per tal armata almeno galee Lt^a et dece nave bene fornite, et otra le sue giusme, voleveno in quelle havere viijm. fanti da potere metere in terra dove bisognasse, et se non li bastavano li denari de le ditte decime et trigesime, quali non

credevano dovessero ascendere a maggior summa de centomilia ducati l'anno, ma che erano contenti prestare li corpi de le galee et de le nave cum le armature neccessarie, et Sua Sta solum provedesse al resto per che ne andava ducati vij^e il mese per galea al meno.

Sua Bne li replicava che havereveno de loro terreno molto piu de ducento milia ducati l'anno, et che non li bisognava armata cosi grande, et quando li bisognasse non li andava tanta spessa como diceveno, et se pure li andasse che tochava tanto a loro, et ne poteveno aspetare tanto honore et tanto utile che non li doveva rincrescere, et che gia contra Christiani haveveno fatte maggior spesse che questa. Et dice Sua Sta che il Rmo Cardle de San Marcho gionse che forsi elli dubitaveno (o) overo che non fusse cosi tardo in ordine chessi prima fussero discoperti, et cosi fussero soli in ballo, overo che dubitavano che qualche potentia de vicini loro vedendoli in guerra non malignasse contra di loro et che a tute queste cose era rimedio.

Ale due prime che non se discoprissero fin che vedessero lo exercito terrestre in ordine: et se dicessero che li bisognava pure scodere prima li denari de le decime cum quali havessero a mettere in pronto larmata, rispondeva che non erano cosi poveri, che non potessero de lo errario publeo farsi la scorta duno mezo anno: essendo sicuri de ritrare li denari del suo dominio proprio quale era cosa certa et quale niuno li poteva vietare: Circa la 3^a parte non haveveno a dubitare perche et per nova liga in Italia, et per provisione universale la Sta de nro Sre et li altri principi quali son convenuti in questa dieta provederanno a la loro securta, et de li altri chi volesero fare qualche bene in questa impresa.

Ale prime doe parte rispossero breviter che diceva il vero. Ala terza dissero piu diffusamente che elli non haveveno cotesto dubio, perche haveno la liga in Italia et se teneveno certi che lo Illmo duca de Milano ne altra potentia de Italia havesse animo de farli guerra, circa il fare nova liga non specificareno alchuna cosa, ma passareno senza rispondere altro pure staveno in questo che non poteveno torsi tanto caricho a le spale se la Sta de Nro Sre non li dava altro presidio.

Sua Sta si scusava che non li seria possibile per che haveva asay dove spendere et che li bisognava mandare Cavali xijm. al Re de Ungaria quale li richiedeva cum altri xijm. che luy meteva in ordine per sua securta, se doveva dare adito ad altri come era alamani et francesi, quali volesseno andare contra il turcho, et a queste et altre spesse neccessarie, quale haveva a fare Sua Sta non bastavano li denari de li altri Italiani: et se alchuni ce ne fussero non ce niuno chi consentisse che se spendessero li

loro denari per Venetiani: francesi ancora manco così Alamani et altre natione li vorranno spendere in modo che a loro daglii fama et non ad altri, et crede che la più parte de oltramontani vorranno spendere in gente che siano ad nome loro: Il perche sua Beatue non li haveria il modo de darli denari, ma non volendo essi torre questa impresa che forse francesi pigliarano il Caricho de armare loro a Genoa, overo Katalani in Katalogna, dandoli a loro questa impresa, et a Sua Sanctita bisognera accettare il partito cum chi lo trovera meglio per lo bisogno, et che sa bene: che non fa per loro lassare questa impresa ad altri.

Et dice haverli ditte queste et altre cose, et fattelli dire maxime per il Cardle de San Marcho cum lo quale laltro di parlareno asay de secreto come diro più distinctamente Jo Vescuo quando sero da Vra Extia et tandem dice Sua Sta li parse se reducessero molto, et dissero che scriveriano a Venetia in modo che speravono havere bona risposta.

Questo he quanto he fatto fin a qui et accetando questoro questa impresa, he da pensarli per molti rispetti, ma dice Sua Sta che non vede bene chi altri la possi accettare se loro non lacceteno, et cognoscemo bene mal volentieri li da tanto honore. Non altro per questa se recomandiamo a Vra Extia date die XXVIII° Novembr. 1459.

E. Ill^{me} d. V.

Servit. Io de Eps. Mutinen.
Otho de Carreto.

Gerardus de Collis an den Herzog v. Mailand, Franciscus Sforza.

Dat. Venetiis, 1464. August. 27.

La Serenita del principe (= des Doge Chritoforo Moro) me ha poy dicto che hanno mandato li XI^m ducati ha [no] dato li cardinali ad Anchona a lo *Re de Ungaria*. Altri tanti cioè XI^m ducati a presente ne mandano per Messer Jacobo Loredano al S. Sigismundo et ali altri genti d'arme hanno de la et che non intendono per cosa alchuna habandonare de la impresa.

(Staatsarchiv zu Mailand. Venezia fasc. 2.)

Cardinal Gonzaga an seine Mutter, die Markgräfin Barbara von Mantua.

Dat. ex portu Veneto VII. Aug. 1464.

Carissima madonna mia.

Essendo una compositione ha 'l Re de Ungaria e questa illustrissima Signoria de darli ottomila ducati come el fosse uscito in campo et havendoli adesso fatto rechieder esso Re, heri sopra

cio foe convocato el consiglio de pregadi e tandem foe terminato de respondere al Re che non essendo uscito in campo ne dovevano ne volevano dargeli e che quando audasse ge li dariano. El Re par se excusi de non esser uscito perche Nostro Signore [Pio II.] li haveva promesso et sussidio d'alcune decime de Franza e de Slesia che non essendoli dato non ha potuto uscir et de [cio] ne fa carico assai a Suoa Beatitudine. Me parso darne avviso col. Ex portu Veneto cit.

(Archivio Gonzaga Mantua.)

Türckenfrage 1460. Reichstag zu Wien.

Staatsarchiv zu München: Reichstagsacten Nürnberger Serie. I. fol. 150.

»*Cedula Bessarionis*« (auf diesem Reichstage überreicht) in Codex Bibl. Vaticanae Vaticanus Cat. 4037. p. 95. u. in Codex 3423. p. 337--8. der Hofbibliothek zu Wien.

Kaiser Friedrich III. an Pius II. 1460. Nov. 1.

(Cod. 3462. f. 2. tergo. der Hofbibl. zu Wien.)

Kaiser Friedrich III. an Bürgermeister und Rath der Stadt Köln 1460. Januar 21.

Ersamen lieben getrewen. Wann unser heiliger vater pabst Pius mit sambt unsern keyserlichen u. auch unser u. des reichs kurfürsten u. andern fürsten machtbotten nechst auf dem tag zu Mantaw in der sach der gemeinen kristenlichen herczuge wider die Turckhen antreffende gehalten einen tag zu Nurnberg auf den sonntag invocavit u. den andern vor uns in unserm keyserlichen hofe auf den suntag Judica darnach bed in der vasten schristkuntig zu halten u. seiner heilikeit brief desshallen auch aussgeen gelassen furgenommen hat. Darumb so emphehlen wir euch von Romisch. keyserl. macht ernstlich begerende u. gebietende das is zu bedin obgemelten tagen eure machtbotschaft alsonstet sendet est.

D. Wienn am Montag vor S. Paulitag conversionis.

(Stadtarchiv zu Köln. Abtheilung: Kaiserschreiben.)

Massregeln Kaiser Friedrich's III. zur Vertreibung der Türken aus Europa.

Reichs- und Städtetag zu diesem Zwecke in Frankfurt a Main. Anno 1454.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a Main. Reichssachen Nr. 4825.)

König Ladislaus von Ungarn hält mit dem Herzog von Burgund einen Tag in Frankfurt wegen seines Fürstenthumes Luxenburg. Anno 1454.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 4838.)

Reichstag zu Wiener-Neustadt Anno 1455.

Verhandlungen der deutschen Reichsstädte auf dem Reichstage zu Wiener-Neustadt betreffend die Hülfeleistung wider das Vordringen der Türken. Anno 1455.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 4860.)

Mehrere Schreiben des Hartmann Bäcker, Rathsherrn zu Frankfurt a/Main und des Kaplans Friedrich Deckleher vom Jahre 1455. aus Wien über die Angelegenheiten in dem Königreiche Ungarn.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 4871.)

Der Krieg gegen die Türken und die Verhältnisse in Ungarn. Berichte darüber von dem Frankfurter Büchsenmeister Heinrich Moller vom Jahre 1456.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 4904.)

Schreiben des Königs Ladislaus von Ungarn aus dem Jahre 1457., worin derselbe sich darüber beschwert, dass Kaiser Friedrich III. ihm die ungarische Krone und die Grafschaft Cilly vorenthalte.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 4971.)

Berathungen über die Massregeln wider die Türken am Hofe Kaiser Friedrich's III. im Jahre 1459.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 5107.)

1460. April 28.

Schreiben der Stadt Worms an die Stadt Frankfurt a/Main.

Inhalt:

Es wurde ein Tag zu Worms abgehalten wegen des Wiederstandes gegen die Türken. Die Stadt Frankfurt wurde zu

diesem Tage eingeladen. Sie hat ihn aber nicht beschickt. Es ist zu Worms ausgemacht worden, die anwesenden Herren wieder zum Tagen zu bringen.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 5171.)

1460. August 6.

Die Stadt Mainz an die zum kaiserlichen Tage über die Türken reisenden Gesandten der Städte von Köln und Frankfurt am Main.

Sie berichten, dass sie dem Kaiser Friedrich »Gelegenheit unser armen« (das heisst die Lage von uns armen) schriftlich zu erkennen gegeben, dass sie nicht kommen könnten, da sie nicht ohne sicheres Geleite ausserhalb ihrer Stadt wandeln dürften.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen sac. 70. Nr. 5195.)

1460. August 11. *Die Stadt Wetzlar an die Stadt Frankfurt a/Main.*

Sie berichten, dass sie wegen der Armuth und traurigen Lage ihrer Stadt nicht zu dem vom Kaiser auf 1. September angesetzten Tag Bevollmächtigte schicken können.

(Stadtarchiv Frankfurt a/Main. Kaiserschreiben 4., 196. Original.)

Erzbischof Diether von Mainz, Friedrich Pfalzgraf bei Rhein und Friedrich Markgraf zu Brandenburg an Kaiser Friedrich III. Nürnberg am Sonntag Reminiscere Anno domini 1461.

Inhalt: Eine ungerische Gesandtschaft hat die Bedrängung des Landes durch die Türken geschildert. Die Ungern sagen, wenn ihnen nicht geholfen werde, so müssten sie mit den Türken Frieden schliessen, wie wohl sie das ungern thun würden. Es sei deshalb nöthig, dass der Kaiser sich mit den Khurfürsten zur Berathung in einer Stadt versammeln. Sie bitten deshalb den Kaiser, er möge auf Sonntag nach Pfingsten in eigner Person nach Frankfurt kommen. Sie wollen auch dorthin kommen, um zu berathen, was zum Schutz des hl. Glaubens zu thun sei.

(Stadtarchiv zu Köln.)

Schreiben über einen Anschlag wider die Türken von 1471.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 5741.)

Dokumente über die zu Frankfurt a/Main gehaltenen Städtetage, auf welchem über die Hülfe gegen die Türken berathen werden soll. Anno 1471 bis 1473.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 5738.)

Schreiben des Kaplans Johann Vach, worin Mittheilung über den König von Ungarn und den Krieg gegen die Türken vom Jahre 1473.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/M. Reichssachen Nr. 5787.)

Schreiben des Peter Gamg an einen Frankfurter, mit Mittheilungen über den Türkenkrieg und den König von Ungarn vom Jahre 1474. am St. Jakobstage gleich Juli 25.

Es heisst hier: »Dem Koenig kempt alle tag warnung, dass sich die Turcken in sein land zu ziehen geschickt haben.«

Die Türcken stehen mit ganzer Macht vor der Stadt »Sunders (?) so am mer ligt.«

Der König von Ungarn rüstet: ob er dies thut gegen die Türken oder die Böhmen, weiss ich nicht.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 5830.)

Die Stadt Lübeck überschickt der Stadt Frankfurt a/Main Schreiben des Mathias Corvinus, des Königs von Ungarn, im Jahre 1482.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 6122.)

Acten, namentlich Briefe zwischen den Städten Frankfurt und Köln, wegen des zu Regensburg abzuhaltenden Reichstags, auf welchem über die Hülfe gegen die Türken berathen werden soll.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 5727.)

Brief des Königs Mathias Corvinus an die Sendboten Kaiser Friedrich's III. über seine Beziehungen zum Kaiser. S. dato.

(Stadtarchiv zu Frankfurt a/Main. Reichssachen Nr. 5840.)

Darmstadt Hofbibliothek.

Codex Nr. 1. enthält u. a. Rede des Gesandten des Königs von Ungarn in dieta Neuenburgensi dat. Lucie 1479.

Brief des Königs Mathias Corvinus an Hg. Ernst v. 1474.

Brief des Königs Mathias Corvinus dat. Buda 1480. April 13.

Brief des Königs Mathias Corvinus an den Mainzer Erzbischof Diether von Thanburg. Dat. 1480. Dez 28.

Schreiben über den Türkeneinfall in 1480.

Schreiben des Mathias Corvinus an den Mainzer Erzbischof Berthold von Henneberg. Dat. 1488.

Kaiser Friedrich III. an Pavia (honorabilibus gubernatoribus et consulibus civitatis Papiensis nostris et imperii sacri fidelibus dilectis).

Er meldet Ihnen, dass wegen der Bekämpfung der gegen Ungarn eindringenden Türken zwei Reichstage gehalten werden sollen; der eine zu Nürnberg am Sonntag Invocavit, der andere am Hof des Kaisers, auf Sonntag, »Judica in passione.« Da für den ersten Reichstag die Zeit zum Gesandtschaften zu kurz sei, sollen sie zu diesem 2-ten Reichstage Abgeordnete senden.

(Orig. in Paris. Bibl. nationale Fonds italien 1588., p. 288.)

Közli: DR. PASTOR.

A Z 1688-IKI HADJ A R A T

ÉS BELGRÁD OSTROMA.

I. 1688. május 8/18.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ldn. erstatte hiermit bey abermals im Namen Gottes angetretener Campagne meinen Ersten Bericht, nemlich dass wie heut nachmittag umb 2 Uhren glücklich gottlob allhier ankommen und uff dem oberen Wörth campiret; den 4/14. may alss am Tage des Abmarches war das Nachtquartier bey Lawingen, den 5/15. bey Donauwörth, allwo wir den 6/16. Einen rasttag machen müssen, weilen der churbayr. Glaitsscommissarius unsere ankunft Einen tag später vermuthete u. daher Einen Rasttag begehret umb ein undt andern orths unsere ankunft notificiren u. übrige nothdurfft verfügen zu können; den 7/17. gieng der March biss Sooburg (!) undt heute bis hierher.

Weilen bey den compagnien eine zimliche Ungleichheit an der Zahl, undt dahero bei künftigem Commando undt angehenden operationen die Schwächesten gar bald in ruin u. abgang kommen dürfften, alss habe von Ew. Ew. Ld. Ld. vernehmen wollen, wie in diesem fall zich zu verhalten undt ob nicht rathsam were, dass von denen Stärkesten genommen, u. damit der abgang bei denen anderen ersetzt undt also eine gleichheit gemacht würde, alles auf Stelle jedoch erwartenden Ew. Ew. Ld. Ldn. beliebigen Befehl aus. Alss ich dahier ankommen ist mir dasjenige Schreiben, welches unterm 6/16. May von löbl. Creyss Versammlung aus Ulm sambt beylagen an mich ergangen von dem Württemb. Secretario Webern wohl eingeliefert worden, die bey verwerth gewesste verschlossene Schreiben wurde en passant zu Wien Ihro Kays. Mays., Undt des Herrn Herzogs zu Lothringen Ld. bey der Armee übergeben, der Adjuto Gelder halber will allen ferneren fleiss anwenden u. von Wien aus Ew. Ew. Ld. Ldn. derentwegen ausführlich berichten. Betreffend aber die Backöfen, so befinde ich dasselbige sehr nützlich undt zu merklicher conservation der Leuthe gereichen würde, wie mann dann auch

bey Churbayern damit versehen, Übrige Alliirte Trouppen aber haben der Ursache Keine, weilen deren wenig Mannschaft undt Sie vermög Ihrer Capitulation die Verpflegung von denen Kayserlichen Magazinen empfangen; habe dannenhero Ew. Ew. Ld. Ldn. hiermit ersuchen wollen Ihres hohen orts bey Fürsten u. Ständen daran zu sein, dass mann sich hierüber schleunig resolviren undt gemessenen Befehl ertheilen möchte. Weilen Stuhlweissenburg nun auch mit accord übergangen, alss wird der March gradenwegs auf Griechisch Weissenburg gehen u. Selbige Belagerung wohl die meiste operation in dieser campagne sein. Generalfeldmarschall Graf Caprara gehet vor Illock Selbiges Veste Schloss vorher weg zu nehmen. Von aussgerissenen glaube, dass seit dem abmarch wohl bey 30 Mann werden gezählt werden können, wo von Ew. Ew. Ld. Ldn. bey nächster Post ein ausführliches verzeichnuss senden werde. -- Thue mich damit zu Ew. Ew. Ld. Ldn. beständigen favor bestens empfehlen u. allzeit verharren.

Regensburg den 8/18. May 1688.

Ew. Ew. Ld. Ldn. Dienstwilliger u. s. w.
 Carl Gustaw, Markgraw v. Baden.

Melléklet.

a)

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. habe ich hiermit ohnberichtet nicht lassen sollen, dass vor 10 Tagen zu Wien abgereysst undt en passant zu Stuttgart copeylich hinterlassen, wessen auf mein gethanes sollicitiren Ihre Kays. Mays. sich allerngdgt. resolvirt undt mir übersenden lassen, wobey Sie mir auch Allerngdst. anbefohlen, bey Fürsten undt Ständen des Kreysses daran zu sein, dass die Recruten in Zeiten möchten zusammengebracht u. abgeführt werden. Weilen nun der Creyss zu bezeugung allerunterth. devotion resolvirt, die bevorstehende u. 6-te Campagne auch noch mitzuthun, So würde Ihro Kays. May. umb so viel angenehmer sein undt zu grösserem allerngdgsten Wohlgefallen gereichen, wenn nicht nur der Abmarsch der recrouten so viel möglich beschleunigt, sondern auch die übrigen requisita undt nothwendigkeiten dargestalt angeschafft würden, dass diese Trouppen mit andern zugleich ins Feldt ruckhen undt agiren Könten.

Gleich wie nun solches Umb so mehrens Fürsten undt Ständen des Creysses zu unverwelklichem nachruhm gereicht, alss hoffe Ew. Ew. Ld. Ldn. werden, dass allerhöchstgdgt. Ihro Kays. May. hierin so viel möglich willfahrt werde Ihres hochvermögenden orthes nichts ermangeln lassen. Undt ich thue Ew.

Ew. Ld. Ldn. ferner ertheilende befehle anbeneben erwarthen undt zu beharrendt, dero hohen affection mich empfehlen.

Durlack, den 22. Marty anno 1688.

Euer Euer Liebden Liebden
 Dienstwilliger trewer freundt, Sohn undt Diener,
 Dienstwilliger trewer Vetter, Brudter undt Diener
 Carl Gustav, Markgraw von Baden
 Durlach u. s. w.

Weilen die Adjuto gelter (wenn solche eingehen) doch gar späth werden bezahlt werden, alss wirdt darauf in künftiger remondirung, Sonterheitlich bey der Cavallerie nicht zu reflectiren sein.

Külczim: Dem hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten, Herrn Francisco Johann Bischof von Costantz, Herrn dero Reichenau u. Ohningen Undt herrn Friederich Carl Herzogen zu Württemberg undt Teckh, Graven zu Mumpelgard, herrn zu heidenheimb, Administratorn u. Obervormündern beeden des Löbl. Schwäbischen Creysses aus schreibenden Fürsten Costanz wie auch Württemberg.

b)

Von der Römisch-Kays. auch zu hungarn Undt Bohlein Königl. May. Unseres allergnädigsten herrns wegen dem herrn Johan Franz Grafen zu Gronsfeldt u. Eberstein des löbl. schwäbischen Kreysses bestellten Obrist, hiermit in Gnaden anzuzeigen, wass gestalten Ihr Kays. May. unterschiedliche Unterthänigste Nachricht und relationes eingeloffen, auss welchen nicht anderst, alss der elend u. üble zustand, in welchem die feindliche guarnison zu Stuhlweissenburg dermahlen sich befindet, dass nemlich sehr viel Türcken sambt Weib u. Kindern wegen der allda vorhandenen grossen hungersnoth sich häufig herauss begeben undt eine nit geringe Uneinigkeit darinnen unter ihnen selbst, mithin gute Hoffnung ist, es werde der platz sich nit mehr lang halten können, sondern aufs eheste fallen, oder die guarnison solchen von selbst gar verlassen müsse; dahero Sie dann gnädigst bewegen werden, bey dieser diess orths extremität und verhoffenden Verlassung, einige Teutsche Manschafft Under Commando der Obristen herrn Baron de Areyzaga hin zu deputiren, welche bedeuteten orth neben den Hungarn zu pferd u. zu fuss, weil deren auf Beeden, den rabischen und Battyanischen generalaten, aufzubringen, etwas enger einschliessen, je ehender, je besser zu übergeben zwingen auch hernach mit guter ordnung occupiren u. besetzen. Weil aber auch Ihre Kays. May. einige Teutsche Artallarie dazu zu gebrauchen für hochnöthig befinden, Undt weilen dieselbe so

gleich Undt in der nähe nit bey d. Hand ist, gnädigst gern sehen möchte, dass auch Herr Grav von Gronsfeld als dermahlinger des löbl. Schwäb. Kraysses auxiliar Völkher bestellten Commendant von denen Beeden in Nider-Ungarn einquartierten regimentern zu Pferd so viel alss immer möglich, sambt gehorige officiers zu solehem ende beordern wollen, Undt umb soviel weniger an dess schleunnigen vollzugs zweifeln, weilen diese beiden regimenter in undt umb Stuhlweissenburg in quartieren liegen, also nicht weith undt ausser ihrem district zu marchiren haben; denenselben auch zeit wehrender dieser verrichtung nicht allein das brod, sondern auch das hart und reuhe futter (massen dissfalls die behörige verordnung schon ergangen) gereicht werden wird, Undt dieses ein sowohl Ihrer Kays. May. alss der ganzen Christenheit überaus viel importirendes wichtiges werkh, Undt solche gelegenheit ist, welche sich nicht allezeit wie anitzo praesentiret zu dem auch diese impressa allem ansehen nach nur ein etliche tage ohne einige geringste incommodität der leuthe dauern, dem sich darbey befindenden manschaft sehr reputierlich sein u. der soldatesca hernach gleich wieder in ihr quartier zurücken haben wird. Nachdem aber H. Grav von Gronsfeld, alss dieser Ihrer Kays. Mayst. gnädigst. intention an Ihr gebracht worden, dissfallst einige difficultät gemacht u. vermeldet hat, dass Er hierzu von dem Creyss keine expresse ordre habe undt ohne dieselbe die Mannschaft nicht beordnen könne, Alss sein allerhöchst gnädigste May. in consideration, dass an gemelten Creyss desswegen zu schreiben, die Zeit nit zu lassen, des allerngdgt erbietens und versichern denselben, dass sie ihm Herrn Graven in hoc passu bey mehrgemeltem Crayss allerdings vertreten werden, Wass ausser allen zweifel gestellt wird, berührter Creyss werde alles dieses in Erwegung der Sache important allerdings approbiren und genehm halten.

Solchem nach versehen Sich Ihro Kays. May. gnädigst Er H. Obrist werde die Mannschaften alss gleich undt ohne einige dilation beordern und an gemeldeten H. Obrist Areyzaga mit dem respect anweisen. Verbleibe demselben benebens in erwartung des ohnfehlbaren erfolges mit Kays. u. Königl. gnade wohl bewogen.

Wien, den 8. April 1688.

Per imperatorem ex consilio
bellico die et anno ut supra
(L. S.) Cristoph Dorschy,
Johann Adam Weber.

Von der Königl. Kays. etc. Mayestät Unseres allerngädigsten Herrns wegen dem Herrn Graven von Gronsfeld.

II. 1688. május 17/27.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. bleibt hiermit abermahlen undt zu schuldiger folge, meines sub dato Regensburg den 8/18. hujus abgelegten berichts ohnverhalten, welcher gestalten Wir Unsern March biss hierher continuirt undt den 9/19. May marchirt biss Straubingen, den 10/20. biss Deggendorf, den 11/21. biss Passau, allwo mir den 12/22. herr Commissarius der oberösterreichischen landtschafft, Graf von Kufstein ein Schreiben, welches von dem Kays. Hoffkriegsrath an den commandierenden Officir bay denen recrouten zu Pferd abgangen, zugestellt, des Inhalts, dass gedachte recrouten zu pferd von gemelter österreichischen Landtschafft, zu Uschaw sich möchten embarquiren lassen Undt nach deren machenden Veranstaltungen ihren march zu Wasser bis Pressburg fortsetzen sollten, worauf ich an H. Obristlieutenant Freudenberg Eine Ordre abgehen lassen, dass Selbiger nicht nur mit denen gesamnten recrouten undt Pferden, Sondern auch Übrigen baggage Artollerie undt Wagen Pferdten Von Uschaw biss Pressburg zu Wasser gehen Undt fernerer Ordre erwärtig sein solle. Diesen tag alss den 12/22. seind wir bey Passau still gelegen, 13/23. aber gangen biss Uschaw, allwo die freie verpflegung angefangen, den 14/24. biss Matthaussen, den 15/25. biss Krummen Nussbaumaw, den 16/26. biss Krembs Undt den 17/27. biss hierher. Durch das österreichische sind wir aller orthten, wo wir campirt, mit Essen u. trinkhen sehr wohl tractiret, auch die Pferd mit rauhem und glattem Futter versehen werden. Wieviel seit der Musterung undt abmarch von Ulm abgangen, solches belieben Ew. Ew. Ld. Ldn. ab beygefügtten zweien beylagen ohnschwer mit mehrerem zu ersehen. Weilen die Post weggeheth, als thue ich Alles übrige so Ew. Ew. Ld. Ldn. zu berichen Uff das nechste aussetzen undt anbay mich bestens empfehlen.

Wien den 17/27. May 1688.

Ew. Ew. Ld. Ld. u. s. w.

(Két melléklettel, melyek közül egyik a durlachi ezred deserteurjeinek s a második az ottingeni ezred deserteurjeinek névsorát tartalmazza.)

III. 1688. május 20/30.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. werden ob meinem Letzteren ohnschwehr ersehen haben, welcher gestalten die recrouten zu fuess Ihren march biss hierher wohl haben vollbracht, allwo Sie die 2 Tag stehen geblieben, heute aber gegen Pressburg wieder aufge-

brochen. Die Schiff und flossleuthe haben sich von denen hiesigen Landständen, gegen gewisse bezahlung dahin behandeln lassen, dass Sie undt zwar die Schiffleute biss Pressburg, die flossleuthe aber biss Pesth Ihre fahrt weiters fortsetzen, allwo der herr Generalwachtmeister mit denen 2 Regimentern zu fuss, derer zugferdt (welche ich innerhalb 8 Tag auffzubringen undt bey Comorn diesseits biss Uff fernern Ordre stehen zu bleiben beordern werde) erwarten wirdt. Ihrer Kays. May., welche sich dermahlen zu Laxenburg aufhalten habe, das vom Kreyss mir überschickte Schreiben allerunterthänigst übergeben, welches Sie dann allergdgst aufgenommen undt mir bedünten, dass mit denen Troupen meinen march ferners fortsetzen und beschleunigen sollte. Des herrn h. Hertzogs zu Lothringen Ldn., welche sich zu gedachtem Laxenburg sehr unpässig befinden, habe das an Sie gehabte Schreiben ebenmässig auch überliefert. Gedachte Ldn. seind resolviret innerhalb 14 tagen dafern, es wird sein Können dem March auch zu folgen, an denen Adjutogeltern der beyden regimenten zu fuss, welche sich nach getroffener abrechnung auf 19000 fl. belaufen werden 5 biss 6000 fl hier pur u. innerhalb monatsfrist zu Ofen wieder ein theil der Überrest aber bey der Armee bezahlt werden, worvor das Zahlamt indessen gut sein will, der Cavallerie halber aber beruht es annoch uff endliche abrechnung und treffende liquidation. -- Von denen Kays. Backöfen sind uns allhier 6 Schiff zugestallt werden, worvor zwar die Zahlung praetendirt wird, Unsererseits aber gedenkt man nach geendigter Campagne Sie mit denen Schiffen wieder zu bezahlen.

Der recrouten zu Pferdtkunft u. fernerer Marchs wegen werde Ew. Ew. Ld. Ldn. hiernechst schuldigen rapport thun können. Zu der hohen faveur mich Indessen bestens empfehlend.

Wien den 20./30. May 1688.

Ew. Ew. Ld. Ld. u. s. w.

IV. 1688. május 24 — június 3.

Hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten.

Ew. Ew. Ld. Ld. überschicke ich hierbey geschlossen abschriftlich, wass von dem Kays. hofkriegsamdt dieser Tage abermahlens an mich abgangen; weilen nun dieses anitzo nicht zu ändern, alss thue ich dieser ordre gebührend nachkommen u. hoffe Ew. Ew. Ld. Ldn. werde solches genehm halten undt mir dero weiter beliebigen befehl ertheilen. Die recrouten zu Pferdtkunft sind allhier noch nicht passiret, habe auch keine Nachricht von Ihnen, wundert mich, dass Sie Ihren March nicht mehr beschleunigen, habe indessen die Regimenten zu Pferdtkunft beordert, dass Selbige aus denen quartieren auffbrechen Undt ihren March der-

gestalt anstellen sollen, dass sie den 5. dieses st. n. disseits Comorn stehen undt allda fernere Ordre erwarten Können; weilen aber bey dem ersten Uffbruch und abmarch aus den quartier alles langsam daher gehet, alss wirdt es sich wohl ein par Tage weiter hinaus verziehen, Ich werde bis zu der recrouten ankunft allhier verbleiben undt alss dann auch dahin gehen alle anordnung thun und darauf den March gegen Pest mit Ihnen fortsetzen, allwohie h. General Wachtmeister bereits denen zu fuss gefolget, welcher allda die Regimenter mustern undt derer zu Pferd erwarten wird. Die Ausstheilung der Mondur bleibt biss zu des h. Ober Proviant Comissarii Hölder ankunft (welcher noch allhier) anstehen. An den adjuto Geldern der 2 Regimenter zu fuss sind bereits mehreres alss jüngst Ew. Ew. Ld. Ldn. berichtet eingangen undt hier u. zu Pressburg bei 11000 bezalt worden. Welches nicht sobald geschehen were, wenn man nicht dem General Kriegscommissariat Ambts Secretario Palm undt dem Kriegszahl ambts Verwalther Schweickher, Jedem 300 fl. discretion versprochen u. die helffte gleich gegeben hette, worbey er Kriegszahlambts Verwalter versprochen, den rest in der Campagne vollends abzutragen. Werde mit zuziehung des herrn Generalwachtmeisters dieses, nach des Creysses Verordnung Unter die Truppen austheilen Und des Überrests halber Ew. Ew. Ld. Ldn. fernerer befehl erwarten; das löbl. Württemb. Regiment, welches sich mit seinen quartierständen dergestalten abgefunden, dass demselben nochüber abgerechnete 3500 fl. 5950 fl. wirdt auch wo nicht alles jedoch bei 2000 fl. gleich baar erheben. Mit dem Cronsfeldischen Regiment aber hat es noch Keine richtigkeit, sondern beruht annoch uff die abrechnung mit denen Spannschaften und quartierleuthen. Des h. Hertzogs zu Lothringen Ldn. sind alhier anoch unpässiglich und weiss man nicht, wie bald Selbige den march werden folgen Können, Indessen hat man gewissen Bericht, dass der Churfürst diese campagne in Person nicht mitthun wird. Dess fernerer thue Ew. Ew. Ld. Ld. mich bestens empfehlen.

Wien den 24. Mai—3. Juni 1688.

Ew. Ew. Ld. Ldn. u. s. w.
C. G.

Ehez mellékelve.

a)

Von der Königl. Kays. auch zu Ungarn und Boheimb Mayst., Unseres allerdgsth. herrens wegen dero Veldmarschall-lieutenant, wie auch des Schwäbischen Kreyses Generalwachtmeister u. bestellten Obristen Herrn Carl Gustaven, Markgrafen

zu Baden Durlach (tit. tit.) hiermit in Gnaden anzuzeigen, wassgestalt allerhöchst ged. Kays. May. gdgst resolvirt, das anheuer der General Rendez Vous unweith Ossek diesseits der Draw angestellt, dahin die gesambte sowohl Kays. als auxiliär Troupen mithin auch die Völkher des löbl. Schwäb. Creysses zu rechter Zeit erscheinen u. unterm Commando des Herrn Herzogs zu Lothringen Hochfürstl. Drchl. oder dessen, so in deroselben abwesenheit entzwischen in capite commandiren möchte, bevorstehenden Veldtzug hindurch sich gebrauchen lassen solten. Alss würdet solches Ihrer Hochfürstl. Durchl. zur nachricht undt das auch Sie mit gedachten unterhabenden Troupen des löbl. Schwäb. Creysses an gehörige orths und End Sich verfügen undt das obgemelter Kays. gdgstr. resolution gehorsambst nachgelebt werde, darob sein wollte hiermit notificirt Undt verbleiben Allerhöchst gedachte Kays. May. deroselben mit Kays. Gnaden und allem Guten wohlbeygethan.

Wien den 30. May 1688.

Per imperatorem ex consilio bellico

Christoph Dorss.,

Johann Adam Wöber.

Von der Röm. Kays. etc. May. dem etc. Markgrafen von Baden Durlach in gnaden zuzustellen.

V. 1688. május 27—június 6.

Hochwürdigem, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. lasse ich bey heutiger Post abermahls ohnverhalten, dass die recrouten zu Pferd allhier noch nicht passirt, ich auch von Ihnen noch keine andere nachricht habe, alss dass Sie (wie von oben herabgekommenen Schiffleuthen berichtet) vergangenen Mittwoch den 2-ten hujus zu Uschaw abgefahren sein sollen, werden also wohl morgen oder übermorgen hier sein können. Über ihren langsamen March kann ich mich nicht genugsamb verwundern Undt Ew. Ew. Ld. Ldn. nicht verhalten, dass mann bei Hoff bereits auch dwon gedacht und diese traisnirung übell aufnimmt; weilen ich nicht weiss, wass H. Obristlieutenant Freudenberg vom Creyss seines Marchs halber etwa vor Ordre möchte bekommen haben, alss werde ich bey seiner ankunfft hierumben zu red stellen. Dass löbl. Württemberg. Regiment ist bereits aus dem quartier uffgebrochen undt gegen Commorrha marchirt, weilen aber das löbl. Grons-feldische Regiment, alss welches in der Commorrer undt nechst dabey gelegenen Spannschaft lieget, noch nicht uffgebrochen, alss habe ich dem H. Obristen nochmalige Ordre gegeben u.

dabey Erinnert, mit denen quartier Ständen alle richtigkeit u. abrechnung zu treffen. Dem löbl. Württemberg. regiment werden, wie Ew. Ew. Ld. Ldn. schon berichtet, an ihren adjutis 2000 fl. bezahlet, mit dem versprechen, dass der Überrest bey nechst eingehenden Geldern auch solle bezahlt werden. Weilen die Kays. Herrn Generals ihre Ordres bereits empfangen, alss gehen Selbige täglich von hier nach der Armee ab, wohin des Herrn Herzogs zu Lothringen Ldn. innerhalb 8 Tagen auch folgen werden. Mich damit etc.

Wien den 27. May.—6. Juny 1688.

Ew. Ew. Ld. Ldn.

C. G.

VI. 1688. junius 10 — május 31.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. berichte hiermit, dass die recrouten zu Pferd einmahlen u. zwar vergangenen Montag den 7. huj. allhier arriivert, habe vermeinth es dahin zu richten, dass Selbige alss vorgestern wieder uffbrechen u. ihren March gegen Pressburg ferner fortsetzen sollen, welches aber wegen Ein- u. andern nöthigen Einricht- u. Veranstaltung halber, Sonderheitlich weilen Sie bey Uschaw in entstandenem Grossen Ungewitter, da ihnen auch etliche Perdt ertrunken, etwass Schaden gelitten, nich hat geschehen können. Gestern war man zwar zu dem March parat, wie denn auch die Wagen zu Landt fortgangen, es hat aber ein angehaltener Wind die Abfuhr verhindert, also dass allererst heite Selbige vor sich gangen; herrn Obristlieutenant von Freudenberg habe Ordre gegeben, mich schriefftlich zu berichten, wie er seinen March mit den recrouten von Tag zu Tag eingerichtet u. biss hierher verbracht habe. Ob sie weiter alss biss Pressburg zu wasser gehen werden, kann Ew. Ew. Ld. Ldn. noch nicht berichten, habe indessen Ihnen Ordre gegeben, derentwegen jemanden voran uff Pressburg gehen zu lassen, u. fallss man sie daselbst debarquieren lasse, commissarios zu begehren, welche sie zu Landt über Ungarisch Altenburg und Raab gegen Commorrha führen sollen. Ich werde morgen, geliebts Gott, auch won hier dahin per Posta abgehen, Undt Ew. Ew. Ld. Ldn. hiernechst all weitem Bericht erstatten, were ehender weggegangen, wenn nicht der Kriegszahlmeister mich bisher u. heute noch wegen des Überrestes der Adjuto gelder für das Württemberg. Regiment uffgehalten hette, welcher anitzo eine Anweisungen dem Kays. Commissarius zu Ofen Kinziug geben wirdt. Alss ich gestern des herrn Hertzogs zu Lothringen Ldn. nochmahlen besucht u. abschiedgenommen, habe ich auch gegen die-

selbe gedacht, dass weilen meine leuthe in der abwesenheit an den h. Veld Marchall Grafen von Caprara angewiesen weren, ich es gerne sehete, wann an gedachten h. Veldmarschallen die Erinnerung geschehen möchte, dass diese Troupen, wie Ihre Kays. May. Fürsten u. Ständen des Creyses allerdgkst. versichert haben, gehalten u. darüber nicht möchten angesehen werden; ged. h. Hertzogs zu Lothringen Ldn. werden vor 14 Tagen noch nicht zur Armee abgehen. Ich werde Indessen meiner erhaltenen u. noch ferners bekommenden Ordre gebührend, jedoch so viel meine Instruction u. vom Kreyss habender Befehl zulassen wird, nachkommen u. thue hierüber Ew. Ew. Ld. Ldn. fernern Befehl allzeit erwarten zu dero beständigen affection mich indessen bestens Empfehlend.

Wien, den 10. Juni — 31. May 1688.

Ew. Ew. Ld. Ldn. etc.

VII. 1688. junius 3 13.

Hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. habe unterm dato Wien den 10. Juny — 31. May berichtet, welcher gestalten die recrouten zur Pferdts Selbigen Tag von Wien wieder zu Wasser, die Compagnie Wagen aber den Tag vorher zu Land ihren March weiter continuirt haben; gedachte Wagen, welche ihren Weg über Bruckh genommen, seind gestern 2 Meilen unter Raab, allwo das löbl. Würtemb. Regiment gestanden ankommen; die recrouten aber, welche zu Pressburg débarquirt worden u. ihren March über Ungarisch Altenburg u. Raab genommen, kommen heute allhier bey beiden Regimentern im Lager an. Werde allhier mit den Troupen ein und anderen erfordernden nothdurfft halber 1 oder 2 Tag still liegen u. alssdann gegen Ofen ferner fortmarchiren. Die dem löbl. Württemberg. regiment gelieferte 2000 fl. adjuto gelt habe dem Obristen prince Louis Ldn. zugestellt; ob der an den Kays. Commissarium zu Ofen angewiesene Überrest allda vollends bezahlt werden wird, Solches werde Ew. Ew. Ld. Ldn. hiernechst neben denn wass Ew. Ew. Ld. Ldn. der gesambten Troupen halben weiteres zu hinterbringen, berichten.

Mich damit u. s. w.

Feldlager an der Donau geg. Commora Über den 3 13. Juny 1688.

Ew. Ew. Ld. Ld. C. G.

P. S. Auch kann Ew. Ew. Ld. Ldn. ich hierbey ohnverhalten nicht lassen, wie dass der Apothekerwagen (welcher zweifelsohne von denen Apothekern so angegeben worden) eine

Machine von solcher Grösse und Länge, dass selbiger im feld schwerlich wird können fortgebracht werden, massen man nur von Wien biss hierher Und bey so gutem weg, schon hat 8 Pferd davor spannen müssen; werde jedoch alle möglichkeit anwenden, wie selbiger möge fortgebracht werden.

VIII. 1688. j u n i u s 10.20.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. berichte zu folg u. in schuldiger continuation meines ausm Lager bey Commorra abgelassenen Bericht Schreibens, welcher gestalten wir den 6. 16 hj. aus gedachten Lager wieder uffgebrochen, und marchirt biss Nesmühl halbweg Gran, 7 17. biss Gran, den 8 18. Alt-Ofen, welchen march wir, nachdem wir einen tag gerastet, gar leicht versehen, weilen wir einen näheren Weg, alss vor Einem Jahr gebraucht; gestern seind wir geruckeht biss hierher, allwo wir dann stehen geblieben. Der Kays. H. Commissarius allhier wirdt dem löbl. Württ. Regiment zwar etwas bezahlen, die gantze Anweisung aber anzunehmen hat er sich entschuldiget u. begehret etwas dilation. Am morgenden Tag werden wir wieder von hier uffbrechen u. werde ich Ew. Ew. Ld. Ldn. hiernächst ausführlichen Bericht über den weitem March thun. Thue indessen mich u. s. w.

Feldlager unter Ofen den 10. 20. Juny 1688.

IX. 1688. j u n i u s 21—j u l i u s 1.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. werden ab beygeschlossener Copia ohn schwer ersehen, wass H. General Veldmarchall Graf v. Caprara an mich abgehen lassen, wornach ich meinen March einrichten u. so schleunig als möglich der Armee folgen werde. Wie wir Unserm march biss Pax continuirt werden, Ew. Ew. Ld. Ldn. ab meinem Letzteren Unterm 17/27. Juny abgelassenen Schreiben mit mehrerem vernommen haben. Den 18/28. giengen wir biss Tollna, allwo wir den 19/29., weilen unsere Proviant Schiff wegen starcken Windes ausgeblieben, einen rasttag machen mussten, den 20/30. marchirten wir biss über die Sarwitz ohnweith Sexar undt heuth biss hierher. Wie ich vernehm, soll des Prinzen Louis von Baden Ldn. mit einem detachment von 12000. Mann und zuziehung der granitzer Husarn gegen Gradisca. Übrige Armee aber auf Illock gehen. H. General Caraffa hat im herausmarch aus Siebenbürgen, die Vestung Lippa auch weggenommen. Im Übrigen wird starkh vom frieden geredet. Werde bey nechster Post, u. sobalden ich bey der Armee anlangen werde, Ew. Ew.

Ld. Ld. mit mehrerem Uffzuwerthen gelegenheit haben. Desswegen schliesse mich damit u. s. w.

Feldlager bey Pataseck den 21. Juny – 1. July 1688.

Caraffa levelének másolata.

P. P.

Demnach ich berichtet worden bin, wie dass Ew. Ld. mit denen bei sich habenden Truppen im anzug begriffen seien u. nun Ihrer Kays. M. allergst. will u. meinung ist, dass ein anfang von denen operationes ohne zeitverliehrung gemacht werden solle, zu dem Ende aber biss dato alhier wenig Volk beysammen ist, alss habe ein solches Ew. Drchl. alss dero tragendes Eyfer zur Beförderung Ihrer Kays. M. Dienst mir gar wohl bekandt, hiermit der Ursachen willen beyzubringen vor Nöthig befunden auf dass dieselbe in gdgster Erwegung, dass an fürchterlicher Zusammenkunft der Trouppen höchst gnd. Ihr. K. M. dienst sehr viel gelegen, den march bis Secsu über die Bruckhen, so dann auf der Bajer Seithen auf Erdöd, allwo eine andere Bruckhen geschlagen sein wird, zu beschleunigen Und Ew. Dhlt. mit obbedeuten bey sich habenden Trouppen, so bald es sein kann, zur Armee zu stossen, geruhen möchten. Mich mithin unterthgst mich etc.

Kays. Veldlager bey Osseck, den 27. Juny 1688.

X. 1688. junius 30. julius 10.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ld. habe ich untern 21. Juny 1. July berichtet, wass H. General Veldmarchall Graf Caprara wegen fortsetzung meines marches mir vor ordre ertheilt; worauf wir den 2. July bey Secsu die Donaw passirt undt Uff Selbiger Insul campirt, den 3. July aber gangen biss ohnweith Baya, allwo wir den 24. Juny – 4. July Einen Rastag gemacht, den 25. Juny – 5. July giengen wir biss ohnweith Sando, den 6. biss Colatta, den 7. biss Sambor, den 8. biss unter Sambor. Undt den 9. biss eine Stundt ohnweith der allhier geschlagenen Schiffbrückhen, welche die 2 Regimenter zu fuss, weilen sich dass Wasser so sehr ergossen, dass mann bey eine Stundwegs zu fuss nicht darzu kommen können, nicht passirt, Sondern oberhalb in Schiffen heute früh überführt werden, die 2 Regimenter zu Pferd aber sind marchirt biss an die Bruckhen, allwo Sie wegen der fourage, welche diesseits nicht so wohl zu bekommen, heut stehen bleiben werden. Morgen werden wir einen rasttag machen Undt übermorgen geliebts Gott Unsern march gegen Walkowar fernerer fortsetzen, allwo alle an marchirende Trouppen diesseits der Bruckh stehen bleiben undt fernere Ordre erwarten sollen. Ohnweith Unseres gestrigen

Marches hat sich Eine partie Türcken sehen lassen, welche Uns aber im geringsten zu incommodiren sich nicht so getrawt. Illock haben die Türkhen bey Ankunfft Unserer Armee verlassen undt in Brand gesteckt. Von H. General Caraffa hat man, dass Selbiger mit seinen unterhabenden Trouppen den 14 dieses auch hier sein wolle. Die in Lippa gemachte Beuten sollen überaus gross, undt Unter die gesambte Soldatesca ordentlich ausgetheilt worden sein. Wass ich von fernerer Ordre erhalten u. wohin Unser march gehen wird, hoffe bey nechster Post etc.

Feldlager bey Erdödt den 30. Juny—10. July 1688.

P. S. Weilen man auf diesem march von Baya her durch viel Wasser, Sonderheitlich gestern, ohnweith der Brucken marchiren müssen, alss sind die Wagen ziemlich ruinirt werden, u. hat die Feldapotheke, alss welcher Wagen schon 2-mal umgefallen, auch nicht geringen Schaden erlitten.

XI. 1688. julius 3/13.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Mein Letzteres an Ew. Ew. Ld. Ldn. abgelassenes Bericht Schreiben war de dato 30. Juny—10. Juli, allwo wir Einen rasttag gemacht u. gestern marchirt biss halbweg Walkowar, heute aber biss hierher. Unterwegen habe des Prinz Louis von Baden Ldn. nebenst H. General Wachtmeister Thiengen, mit etlichen regimentern rencontrirt, welcher von dem Caraffischen Corps sich verstärckhen undt gegen Gradisca umb selbiges wegzunehmen, undt allda die Sau zu passiren, gehen wird. Gedacht Prince Louis Ldn. haben mir eine abermahlige Ordre von H. General Caprara zugestellt, dass allhier mich nicht ufhalten, sondern weilen die Armee an der Donau hinunter Uff Peterwardein gegen der Sau gehet, dero selben schleunig folgen sollte. Hiesiger orth, allwo Eine Brucken über die Walpo ist nicht ruinirt, sondern mit Inwohnern Undt die 1000 raitzen bewohnt. Von künftiger operation Erstatte Ew. Ew. Ld. Ldn. allen ausführlichen Bericht undt thue indessen mich bestens empfehlen.

Feldlager bei Walkowar den 3/13. July 1688.

XII. 1688. julius 10/20.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. werden Unsern March biss Walkowar ab meinem letztern sub dato 3 13. July abgeschickten Bericht mit mehrerem erschen haben, den 4 14. giengen wir biss Tcarin grad, allwo ich H. Obristwachtmeister Peüman nach der Armee,

welche bey Ciroviza gestanden, abgeschickt habe u. H. General Veld Marschall Grafen von Caprara uff Begehren Unsere Ankunfft berichtet, worauf selbiger mir hinwieder avisirt, dass Er mit der Hauptarmee gegen Peterwardein marchiren, undt Sich Selbiger Enden an der Donau postiren werde und dass ich meinen march auch dahin nehmen und die conjunction selbiger Gegend befördern möchte. Den 5 15. seind wir marchirt biss Ilock, den 6 16. biss Banoster, den 7/17. biss Cirovitza, wo selbstn wir den 8. 18., weilen sowohl leuth als Pferdte der grossen Hitze halber sehr defatigurt und abgemattet worden, Einen rasttag machen müssen. Den 9 19. giengen wir biss eine Kleine Meile oberhalb Peterwardein und heuth biss hierher zur Haubt Armee, allwo die Churbayrischen gestern, also Einen Tag vor Unss, angelangt sind. Allhier dürffte die Armee wohl etliche Tage stehen bleiben, u. erwarten, wie des Prince Louis von Baden Ldn. enterprises reüssiren werden. Empfehle mich damit u. s. w.

Kays. Feldlager bey Peterwardein den 10. 20. July 1688.

XIII. 1688. julius 13/23.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Wass Ew. Ew. Ld. Ldn. unterm 7. 17. Juny jüngsthin berichtet, werden Ew. Ew. Ld. Ldn. erhalten haben; wass aber von der Röm. Kays. May. an mich abgangen werden, Ew. Ew. Ld. Ldn. ohnschwer ab hiebey gehendter Beylag ersehen. Von dem Feind ist annoch biss dato wenig zu vernehmen gewesen. Die Armée wirdt allhier noch etliche Tage stehen bleiben undt darauf mehreres gegen der Saw gehen, wirdt also von unseren operationes undt wass etwa tendirt werden solle, hiernechst mehreres zu berichten sein, da dann Ew. Ew. Ld. Ldn. von allem Bericht zu erstatten ich nicht ermangeln werde. etc.

Keyserlich Veldlager bei Peterwardein d. 13. 23. July 1688.

P. S. Der Caraffische Corpo ist nun auch bey der Armee ankommen Unter beyden H. H. Generalwachtmeistern Wallis u. Heusler gehet ein detachment über die Donau auf Titel Selbiges wegzunehmen.

A császári irat másolata.

Leopold von Gottes Gnaden erwählter römischer Kayser zu allen Zeiten mehrer des Reichs. Hochgebohrner Lieber Vetter und Fürst. Demnach wir schmerzlich verspüren, dass die Unseres Leuthenandens des H. Herzogs zu Lothringen Ld. zugestossene Unpässlichkeit sich in die Länge hinausverziehen, die medici auch nicht rathen wollen, dass dieselbe, eh undt Bevor Sie nicht wiederumb Völlig genesen undt Ihre Cräften erholt

haben werden, sich denen Travaglien dieser gegenwärtigen Campagna unterwerfen sollen undt dahero zu besorgen, das dergestalt, wo nicht der meiste doch ein guter theil der Campagna vorbey gehen dürffte, biss sich ermeltes Herzogs Ld. bey Unserer Kays. Haupt Armada werden einfinden Können. Alss haben wir in gdgster Consideration dessen, das Commando in capite bey gedachter Unserer Armada diese Campagna hiendurch Unseres Ertl. lieben Vetters des Churfürsten von Beyern Ldn. hiernit gdgst. anvertraut, der Ldn. solches zu dem Ende gnädiglich Errinnernd, damit Sie sambt denen unterhabenden Schwäb. Trouppen deme wass berührten Churfürstens zu Bayern Ldn. zu Beförderung Unserer Dienste von Einer Zeit zu der anderen anordnen werden gebührenden Vollzug leisten undt nachkommen wollen. Undt wir verbleiben dero Ldn. benebenst mit vetterlicher huld u. allem guten wohl beygethan.

Geben in unserer Statt Wien den 13. Monatstag July etc.

Leopold.

E. Graf v. Stahremberg.

Ad mandatum Sac^{ae} Caes^{ae} Majestatis proprium
Johann Adam Weber.

XIV. 1688. j u l i u s 18/28.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. berichte bey dieser Post, dass so balden die Türkhen in Titull die ankunfft Unserer von der Armee detachirten Leuthe Vernommen, Sie den Ort mit accord übergeben, woraus man sie gegen Griechisch Weissenburg abziehen lassen. Des h. Churfürsten zu Bayern Gndn. sind heute zu Wasser mit zweyen Tchaiquen ankommen, welche man mit Stuckhen empfangen undt hat sich die ganze Armee in armis praesentirt. Morgen, geliebts Gott, wird die Armee wieder Uffbrechen undt den March weiters gegen die Saw fortsetzen. — Nach deme des Prinzen Louis von Baden Ldn. mehrere Trouppen Verlangt, alss seind heutigen Tages das Hannoversche u. Oberrheinische Regiment detaschirt u. Ihme zugeschickt worden, zu welchen das Mecklenburgscher Regiment zu Osseg stossen sollte. Ob wir die Saw passiren undt was wir entrepiren werden, stehet annoch zu erwarten. Von dem feind hat man diesseits etliche kleinere contrirt undt unterschiedlich gefangen bekommen, welche insgesamt aussagen, dass der Feind nicht über 20000 Mann starkh sein, undt bey Griechisch Weissenburg sich postirt haben solle.

Ew. Ew. Ld. Ld. damit u. s. w.

Kays. Veldtlager bey Peterwardein den 18/28. July 1688.

XV. 1688. július 24—augusztus 3.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Wie Ew. Ew. Ld. Ldn. unterm 18/28. July jüngstthin Berichtet, ist die Armee die folgenden Tag darauf, als den 19/29. wieder aus dem Lager bey Peterwardein aufgebrochen u. in 3 Marchen biss hierher gängen, allwo wir biss her stehen geblieben, das Proviantwesen hat zwar zu Peterwardein stehen bleiben sollen, Mann hat es aber noch biss hierher kommen lassen. Die vom löbl. Kreyss nachgeschickte Pferdts seindt gestern hier angelangt, worvon jedem regiment zu Fuss gehen Stuckh zu kommen undt darumb gespielt worden. Morgen wirdt die Armee wieder Uffbrechen Undt weiter abwärts gehen. Von dem feind hat man bisshero weiter nichts Vernommen. Wie die Armee stehet, können Ew. Ew. Ld. Ldn. ab diesem Beyschluss ohnschwer ersehen. Mich damit etc.

Kays. Veldlager bey Schlancament den 24. Juli — 3. Aug. 1688.

Melléklet.

Die Kayserliche Armee ist im Lager bey Schlancament den 3. Aug. gestanden.

I. Treffen.	Heydersdorff 1 Batt.	Caprara 1 Squad.
Savoy 1 Reg. Drag.	<i>Durlach</i> 1 Regt.	Zsereny 1 Bat.
Alt Stahremberg 1 Batt.	Churbayrisch Seybers-	Serau Drag.
Sachsenlauburg 1 Squ.	dorf 1 Reg. Inf.	Styrum 2 Squ. Drag.
Alt Stahremberg 1 Batt.	Steinau 1 Reg. Inf.	
Sachsenlauburg 1 Squ.	La Tour 1 Reg. Cav.	II. Treffen.
Dünewald 1 Squadr.	Leib Regt. 1 Bat.	Castell 2 Squ.
Alt Stahremberg 1 Batt.	Arco 1 Squad.	Neubourg 1 Squ.
Dünewald 1 Squad.	Leib regt. 1 Batt.	Leslie 1 Bat.
Caraffa 1 Squad.	Arco 1 Squad.	Chur.-Prinz von Sachsen
Scharffemberg 1 Batt.	Heusler 1 Squadr.	3 Bat.
Caraffa 1 Esqu.	Auersperg 1 Batt.	Ladron 1 Rgt Croaten.
Metternich 1 Batt.	Häusler 1 Squ.	Franken 3 Bat.
Montecuculi 1 Esqu.	Auersperg 1 Bat.	<i>Öttingen</i> 2 Bat.
Lothringen 1 Bat.	Häusler 1 Squadr.	<i>Württemberg</i> 3 Squ.
G. von Stahremberg	Auersperg 1 Bat.	Churbayr.-Salmbourg 1
1 Batt.	Taff 1 Squad.	Regt Cav.
Montecuculi 1 Squ.	Wallis 1 Bat.	Veldenz 1 Regt Inf.
Commercy 1 Squad.	Taff 1 Squ.	Gallenfels 1 dto.
Strasser 1 Bat.	Palvi 1 Squ.	St. Croix 1 Regt Cavall.
Comericy 1 Squadr.	Souche 1 Bat.	Fürstenberg 1 Bat.
Strasser 1 Bat.	Palvi 1 Squad.	Arco Churbayr.-Drag.
<i>Cronsfield</i> 1 Regt.	Caraffa 1 Squad.	Soyer » »
	Croy 1 Bat.	

XVI. 1688. augusztus 9.

Kays. Veltlager bey der Schiffbrukhen über den Saufluss den 9. August 1688.

Nach deme die Armee den 6. diss biss auf Sembling marchirt, auch etliche Türkhen und türkische Rebellen ohnfern der feindlichen Schiffsbrucken angetroffen, mit welchen Unsere Ungarn und volunteers chargirt, hat man alldort das lager geschlagen und komnten zugleich die Kays. haberschiff sambt etlichen mit brod und zwibacken an, welches man noch selbe nacht so viel möglich wahr, ausgetheilet. Die Generalität war etwas diffirent, ob man die Türkische Prucken, welche unter des Feinds Stückhen war, angreifen oder ein Kleines Corps stehen lassen und mit der Armee an den Saufluss rücken soll. Ihro Churfürstl. Durchl. in Bayern aber bliebe beständig darbey, die schlagung der Brücken über die Sau zu versuchen, resolvirte auf den 7. diss den march fortzusetzen und weillen die regimenter selbige nacht nicht alles Proviant nehmen konnten, jedoch ohne dem biss den 14. versehen, wollten Sie mit dem march nit zuwarten; befelchten die leeren Schiffe zu verbrennen, die geladenen aber wider auf und biss Slankamen, wo die Magazin und Marquetenter Schiff stehen, gegen treiben undt mit 7 Stückhen bedecken zu lassen; der March wurde erst umb 9 oder 10 Uhr Vormittags angefangen, welchen der Feind alles sehen kunnte, undt sich auch jenseits der Sau hinaufziehete. Alss wir zu der Insul komnten, wo man allzeit das absehen gehabt, posto zu fassen, ware es mit Türkhen, Tartaren und Rebellen, wo bey der Tücköly selbstem gewest, ziemblich Starkh auch dass Wasser jenseits herauf besetzt, dass es fast ohnmöglich geschienen hinüber zu kommen; nach viel recognosciren fande man eine Stund ober der Insul den völligen fluss beysammen, jedoch auch jenseits den feind, man liess darnach alle Schiff in selbige Gegend bringen und commandirte 4000 Mann zu fuess auf Schiffen überzusetzen, machete unterwegs unterschiedlichen allarm bey der insul und setzte hingegen allhier auf den Schiffen etliche 1000—2000 Mann übers wasser, diese hielten eine feindliche Salve aus, stiegen ans Land und fassten posto mit Spanischen Reuttern biss man 4000 Mann hinüber gebracht; diese postireten sich je länger je stärker und hebeten an die Brucken zu schlagen, nachdeme Unsere Stuckh diesseits ans Ufer gebracht worden, unsern jenseits secundiren. Der feind setzte 3-mal an, wurde aber glücklich abgeschlagen, mit verlust von 50 Mann der Unsrigen undt dem Obristwachtmeister Vervier von löbl. Ernst Stahrembergischen Regiment. Ihre Churfürstl. Durchlaucht beschenkte die

Pruckleuthe mit Gold und wurde die Prucken gegen Abend fertig, und sind noch vor Nachts etliche Regimente zu Fuess mit Stücken darüber gängen, Nummehr aber die gantze Nacht sowohl meist Infanteria, Tragoner, als Cavalleria, denen die bagage und die arrieregarde folget wie diesses vor eine glückliche Eroberung dieses Passes und eine Pruck, wo der feind jenseits mit einer armee gestanden ist, höchst verwunderlich und vor Augen wie Gott seine Allmacht und Gnad zeigt. Es sind auch Abends zwei Überläufer von Töcköly kommen, deren Einer etliche Stund zuvor von ihm Thököly selbst gehört, wie Er seine Leuthe nochmal animirt bei denen Janitscharen festzuhalten und auf Unsere Brucken einen abermaligen Angriff zu thun; Sie werden aber schwehrlich darzu zu bringen sein wegen der Consternation u. da in allem der feind über m. 30 Mann nicht starck währe; man ist willens womöglich heut noch nach *Belgrad* zu marchiren, und an den Feind zu ruckhen, Ihn entweder aus dem Feld oder aus *Belgrad* zu jagen. Unsere Leuthe sind voll guten muths, Gott gebe glück, das uns der feind halten u. geschlagen wird. Heute haben sich die Türken, tartaren u. Rebellen zurück in die Festung *Belgrad* retiriret u. hat sich der Töcköly in die flucht in das Gräntzhaus, 2 Meilen unter der Festung begeben, um dem feind noch einmal zuzusprechen und Sich darauf selber noch *Razardon* zogen; heute den 10 aber, nachdeme gestern die völlige Armee (jedoch ohne die Bagage) herüber marchirt und sich gegen der Statt u. Festung gewendet, haben sie die Statt angezündet und in dass Schloss mit 4000 Janitscharen, welche sich starkh wehren, begeben, die mehrsten Türken u. Raitze aber haben Ihrer gestern und vorgestern in bereitschaft gestanden und mit besten Sachen beladene Schiffe absegeln und nach *Constantinopel* abführen lassen. Es sind doch bey 4000 gefangene Christen, Türken u. Raitzen in Unsere hände gerathen, wass man mit ihnen anfangen wird, steht zu erwarten, unterdessen wehren Sie sich noch sehr stark im Schloss, man hofft jedoch solches auch ehestens zu bekommen.

XVII. 1688. augustus 1/11.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ldn. Ldn. sollte abermahlen hiermit ohnberichtet nicht lassen, welcher gestalten die Armée den 6. huj. jüngstlin bey *Semlin* eine halbe Stund oberhalb *Griechisch-Weissenburg* an der *Donau* das Lager geschlagen undt den 7. darauf bey eine Stund an der *Saw* aufwärts gängen, allwo nachdem man recognoscirt, wo am fügichsten über die *Donau* zu kommen,

h. General feldzeugmeister Szereny, h. Generaldfeldmarschall-lieutenant Steinau, h. General Wachtmeister Apremont u. herr Obrist Graf von Fürstenberg mit 6000 Mann commandirt werden worauf nachts umb 12 Uhrn, sobald die über Land dahin gebrachte Schiffe ins Wasser gebracht werden, hat ein Obrist-lieutenant mit 500 Mann zuerst übergesetzt, worauf der feind zwar anfänglich fewer geben, Sobalden man aber mit Unsern Stückhen secundirt undt die Unsrigen auch Salve geben, ist derselbe durchgangen und hat also unsern leuthen sich die gantzte nacht überzusetzen undt zu postiren zeit gegeben, biss Morgens gegen 6 Uhrn, da bereits bey 5000 Mann übergebracht, auch an der Schiffbruckh schon der Anfang gemacht worden bey 6—8000 Mann Janitscharen auf die Unsrigen hart angesetzt haben. Indeme aber denselben von Unsern bereits wohl postirten Leuthen mit dapferem Muth Undt Standhaftigkeit begegnet worden seind, Selbige nach ausgehaltenen etlichen Salven mit ziemlichem Verlust (worunter auch der Janitscharen Aga sein soll) wieder zurückgewichen. Bey diesem Commando sind von Meinen unterhabenden Leuthen und denen 2 Regimentern zu fuss 260 Mann commandirt gewesen, nebenst h. Hauptmann von Neuenstein u. Schilden, auch herren Lieutenant Krummharn Meines u. herren hauptmann Blanken Löbl. Ottingschen Regts. commandirt worden. Sobalden nun die Schiffbruckhen den 8-ten Nachmittags gegen 5 Uhrn fertig worden, ist zuerst die Infanterie u. darauf die Cavallerie übergegangen u. also den 9-ten dieses die ganze Armée schon diessets gestanden u. alss man gestern, alss den 10 der Statt u. dem feind sich genähert, hat man befunden, dass derselbe alles Uff das Wasser u. in Schiffe gebracht, die Armee ihr Lager verlassen undt uffgehebt, Undt das reissaus genommen, undt seind bey unserer ankunfft bey der Statt allererst in unserer Gegenwart in 1000 Schiffen ab u. weggefahren. Der Feind hat die Statt verlassen u. sich in das Schloss in 2 bis 3000 Mann retirirt. Die Statt ist bald darauf ins fewer gerathen, stehet noch in flammen u. dörffte wohl gar in Asche gelegt werden, Vermuthlich von dem feind selbst angesteckt worden. Viel gefangene Christen sind erledigt werden undt der Zahl der gefangenen Reitzen ist unzählig. Wie lang der feind sich im Schloss halten wird, davon werde Ew. Ew. Ld. Ldn. vielleicht nechstens bericht erstatten können. Dem Höchsten sey indessen vor so glückliche progressen Unserer Waffen schuldiger danckh gesagt, der wolle geben dass Ew. Ew. Ld. Ldn. von mehrerem hiernächst fernerem rapport Thun Können. Befehle mich damit etc.

Keys. Veldlager bey Griechisch-Weissenburg den 1/11. Aug. 1688.

XVIII. 1688. augusztus 4/14.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. werden wie Unser Armee die San passirt u. der feind darauf das reissaus genommen, aus Meinem Letzteren unterm 1/11. dieses in Eil abgelassenen Bericht Schreiben mit mehrerem ersehen haben. Worauf wir umb die Statt u. in des feindes Lager Unss geleet u. ist vorgestern mit belagerung des Schlosses der anfang gemacht worden. Die Approchen kommandirt täglich ein Veldtmarschalllieutenant mit Einem Generalwachmeister, 2 Obristen, 3 Obristlieutenant, 3 Obristwachmeister u. 20 haubtleuthen, u. hat h. General Veld marchall lieutenant Scharffenberg (welchen ich abgelösst) damit den anfang gemacht. Der Feind wehret sich dapfer u. dörfte man noch etwas Zeit zu thun haben. Indessen thue mich etc.

Keys. feldlager vor Griechisch-Weissenburg den 4/14. Aug. 1688.

XIX. 1688. augusztus 13/23.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. Kann ich bey dissmahliger Post, weilen meine Unpässlichkeit noch immer anhaltet undt ich wegen grosser Mattigkeit u. Leibes Schmerzen nicht aus Komme, von deme so passirt Keinen ausführlichen Bericht erstetten. Mit unsern approches hat man zwar biss an den Graben avancirt, in deme aber unsere Stückh noch nicht an Kommen nichts haubtsächliches tendiren u. effectuiren Können. Der feind hat gestern eine mine, welche unsere Batterien ruiniren sollte, springen lassen, welche aber ohne Schaden abgang. Nachdem es nun Gottlob wieder zur Besserung mit mir anlässet, alss werde Ew. Ew. Ld. Ldn. nechst-künftig von allem ausführlicher Berichten u. empfehle mich indessen etc.

Kays. Veldlager vor Griechisch-Weissenburg d. 13/23. Aug. 1688.

P. S. Eben bey Ausfertigung dieses Kamen etliche Türkhen an mit bericht, dass die von der Ottomanischen Pforte nacher Wien gehendte grosse gesandschaft nur fünf tagreyss von hier weren, Uns suche bey der Generalität umb einen Pass an. Unsere Stuckh seind aus diesen Abend ankommen. Das Ladronsche regiment ist vorgestern von hier nach Semendria gängen, Umb die dahin commandirte Husarn abzulösen.

XX. 1688. augusztus 10/20.

Hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. bleibet hiermit abermahlen ohnferhalten, dass nachdem man vernommen, dass der freind Semendria angezündet u. neben 40 Stuckhen verlassen, Ein Obristwachtmeister von den Husarn mit 300 Mann, Selbiges zu besetzen, dahin com-mandirt werden. In dem nur 2 meil von hier gelegenen Schloss Hyssarzig hat man ebenmässig 2 halbe Carthaunen, nebens noch 2 andern stückhen hinterlassen gefunden. Die Belagerung wird mit ernst fortgesetzt u. die grobe Artillerie von oben herab erwartet. Wegen unpässlichkeit habe neulich nicht bis zur Ablösung in den Approchen bleiben Können, auch seither nicht mehr hineingekundt. Von Prinz Louis von Baden ist noch nichts bisshero zu vernehmen gewesen. Wie mein unterhabendes regi-ment stehet undt Dienst thueth, belieben Ew. Ew. Ld. Ldn. ab dem beyschluss ohnschwer zu ersehen. Von dieser belagerung Undt wie Selbige Weiters von statten gehen wirdt, Erstatte Ew. Ew. Ld. Ldn. nechst künftig all ferneren Bericht u. thue mich damit, wie allezeit bestens empfehlen.

Kays. Veldlager vor Griechisch-Weissenburg den 10. 20. Aug. 1688.

Melléklet.

Tabell, welcher gestalten das löbl. durlachische regiment den 7/17. Aug. im Lager vor Griechisch-Weissenburg gestanden u. Dienst thut.

Leib. Comp.	73 Mann.
Obristleut. Comp.	105 »
Obristwachtmeister Comp. . . .	107 »
Hauptmann Nadlers Comp. . . .	85 »
» Newenstein Comp.	84 »
» Schilttens Comp.	79 »
» Remchingens Comp.	117 »
» Grünthal Comp.	108 »
» Barten Comp.	102 »
» Wilhelm Comp.	83 »
<hr/>	
S.	943 Mann.

XXI. 1688. augusztus 18/28.

Hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. lasse ich hiermit abermahlen ohnverhalten, dass nachdem nunmehr unsere grobe Artillerie ankommen u. aufgeführt, die belagerung auch mit mehrerem effect continuirt

wirdt, wie dann bereits ziemliche breche geleyet worden. Gestern wurden 200 Mann commandirt, welche unter Commando h. Obristwachtmeisters von Crailsheim uff Semendria gehen undt die ankommende türkische Gesandtschaft convoyren sollen. Diesen Morgen hat der feind wieder eine Mine auf Unsere batterieen springen lassen u. ist starkh zu fuss u. zu Pferdts ausgefallen, ist aber von den Unsrigen sobald mit Verlust der Seinigen repousirt worden, dass er wenig ausrichten können u. hat auch die minen keinen effect noch grossen Schaden gethan. Eine aus der Statt geworfene Bomben, welche bey unseren Stückh niedergefallen, hat bey 20 Donnen Pulver angezündet, sonsten aber weiter Keinen grossen Schaden verursacht. Vor meinem regiment haben sich unterschiedliche grosse Steingruben u. tiefe Stollen gefunden, welche heuth nacht in mehr dann 100 Schritt breit zusammengefallen u. hat die darauf gelegene Krankhe leut dergestalt bedeckhet, dass 4 davon gleich tod u. Einer Tödlich, 4 aber ohnverletzt wieder ausgegraben worden und herausgegangen seindt. Wie viel bey dieser belagerung von Meinen unterhabenden leuthen Tod geblieben undt blessirt werden, solches belieben Ew. Ew. Ld. Ldn. ohnschwer ab diesem Beyschluss ersehen. Empfehle mich damit bestens u. s. w.

Kays. Veldlager vor Griechisch-Weissenburg den 18./28. Aug. 1688.

Wie starckh die gesambte infanterie Dienst thut, werden Ew. Ew. Ld. Ldn. abweilers copialiter beygelegter mit No 1. signirter mir so überschickter Tabella ohnschwer abnehmen können. (Hiányzik.)

Melléklet.

1.

Specification derer bey diesen löbl. Baden Durl. Schwüb. Creyss regiment wehrend dieser belagerung blessirt u. todgeschossenen Mannschaften.

28. Aug. 1688.

Leib. Comp.	—	blessirt.	1 Tod.
Obristl. Comp.	3	»	— »
Obristw. Comp.	2	»	1 »
Nadler Comp.	—	»	1 »
Newenstein Comp.	2	»	— »
Schildische Comp.	2	»	1 »
Remchingische Comp.	—	»	— »
Grünthalsche Comp.	—	»	— »
Bartsche Comp.	1	»	— »
Wilhelmsche Comp.	3	»	— »
		<hr/>	
		13 blessirt.	4 Tod.

2.

Dto. vom Öttingschen Regt.

Leib. Comp.	3 Tod.	2 blessirt.
Obristl. Comp.	2 »	2 »
Obristwacht. Comp.	3 »	4 »
Vauchounsche Comp.	1 »	2 »
Pfirdtsche Comp.	1 »	4 »
Stutterheimsche Comp.	2 »	2 »
Zehenische Comp.	2 »	3 »
<hr/>		
	14 Tod.	19 blessirt.

3.

Wie die *Regiments Tabella* über das löbl. Durl. Regt. den 28. Aug. Eingeben worden.

Leib. Comp.	75 Mann.	Commandirt	19 Mann.
H. Obristleut. Comp.	106 »	blessirt	13 »
H. Obristwacht. Comp.	106 »	Krankh	186 »
Nadlersche Comp.	78 »	todgeschossen u.	
Newensteinische Comp.	87 »	gestorben	47 »
Schildische Comp.	70 »	zu den Wagen w.	
Remchingische Comp.	113 »	Regt. comand.	18 »
Grünthalische Comp.	99 »		
Bartische Comp.	97 »		
Wilhellmsche Comp.	78 »		
<hr/>			
Summa	909 Mann.		

XXII. 1688. september 6.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. kann ich heutigen Tags die fröhliche Zeitung überschreiben, dass der Allerhöchste Unsern heuth umb 9 Uhrn angestellten Sturm dergestalt beglückhet, dass man zwar nicht ohne Verlust der Unsrigen der Breche sich sobald bemächtigt, dass man in wenig stunden mit niedermachung vieler Türckhen, wo deren Schloss gestanden, auch selbige Bruckhen sich sehr bald bemeistert gehabt; worauf der feind sich auf gnad u. ungnad ergeben. Unter den gebliebenen wirdt herr General Stahremberg und herr Graf von Fürstemberg gezeulet. Weitere particularien berichte Ew. Ew. Ld. Ldn. nechstens undt Verharre.

Lager vor Belgrad den 6. Sept. 1688.

XXIII. 1688. szeptember 10.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. habe ich unterm 6-ten huj. mit Wenigem berichtet, welcher gestalten man sich selbigen tags, mittelst göttlichen Beystends hiesiger Statt mit Stürmendter Hand bemächtigt u. gleich darauf das Schloss auf Gnad u. Ungnad einbekommen habe. Der Sturm Bestunde, ohne die so in der approche lagen, in 2000 Mann, unter Commendo h. Generalfeldmarschall Lieutenants Grafen von Scharffenberg, General Wachtmeister Grafen von Öttingen u. 2 h. h. Obristen Strasser u. Auersperg. 800 Mann zu Pferd u. Tragoner sind Unterm Commando der beyden h. h. General Majors Heusler undt Babutin, Jeder mit 400 Mann zu beiden Seiten am Wasser avancirt umb die Stürmenden zu bedecken, auch wurden 400 Mann commendirt unter h. Obristwachtmeister des Jung Lothringischen Regiments Bygny, welche auf Schiffen die Donau herabgefahren undt an der Wasser statt den feind alarmirt haben. Sobalden des Morgens umb 9 Uhrn der Sturm angien, wurden alle regimente zu fuss, welche schon en bataille stunden, gegen die Stadt zurückbeordert, welche bey so glücklichem success auch nach denen Stürmenden die Brechen mit fliegenden Fachnen überstiegen undt in die Stadt avancirt haben. Der feind möchte an bewöhrten leuthen noch 3 biss 4000 Mann stark, in allem aber in 7 biss 8000 Seelen gewesen sein. Gar viel wurden niedergemacht, die Meisten aber gefangen genommen. Wass unserer seits geblieben u. blessirt werden, belieben E. E. L. L. ohnschwer ab der beylag mit mehreren zu ersehen; an Stückhen sind einbekommen worden 77 St. u. 4 fewer Mörser.

Vorgestern wurde das Te Deum Laudamus gesungen u. alle Stückh in dem Lager undt in der Statt gelöset. Eben bey diesem freudenfest kam die türkische gesandschafft hier an u. wurden bey des h. Churfürsten gnaden Lager 2 Zelten aufgeschlagen, worinn der Abgesandte von herrn General Caraffa empfangen worden, nachgehefts u. indem er seine meiste suite biss über die Saw, allwo er sein Lager schlagen lassen, geschickt wurde, Er zu dem Churfürsten geführt u. darauf nebenst dem Tollmetsch, welcher ein Italiäner, bey der Tafel, wobey auch alle h. h. Generals, ohne ich, weilen mir wegen unpässlichkeit bey zu wohnen unmöglich war, sich befunden, behalten. Bey den Gesundheiten wurde allzeit neben Trompeten u. Pauken, auch 12 Stückh gelöset u. also dieser Tag in lauter fröhlichkeit zugebracht; der Abgesandte bliebe biss auf den Abend; dem Vorgeben nach sollen sie

nur allein die notification ihres newerwählten Kaisers zu bringen, abgeschickt sein. Die gantze Cavallerie stehet auch wieder hier; des herrn hertzogs zu Lothringen Ldn. seind aber schon den 6. zurückh biss uff Semlin und den 7. weiters fortgangen. heuth wird h. General Caraffa auch zurückh uff Wien gehen. Innerhalb 2 oder 3 tagen solln unss nicht nur die noch ausständige adjuto gelder, sondern auch das davon decourtirt gewesste servisgelt vollends bezahlt werden. Ob die armee sich weiters moviren oder auseinandergehen wirdt, davon ist noch nichts zu vernehmen, Sondern man erwartet derentwegen Ordre vom hoff. Meines orths habe ich mich bereits vernehmen lassen, welcher gestalten ich Ordre hette, mit meinen unterhabenden Trouppen gegen End dieses Monats zurückzugehen, an welche ordre ich mich halten undt weilen sowohl alle officier als Gemeine nichts lieberes seheten, alle fernere Instanz machen werde. Undt also Ew. Ew. Ld. Ldn. bey nechster Post davon mehreren Bericht gaben. Mich damit etc.

Keyserlich Veldlager vor Griechisch-Weissenburg den 10. 7-bris 1688.

P. S. Wass von Churbayr. Trouppen blessirt und Todt geblieben, habe noch nicht haben können, welche E. E. L. L. aber solches bey nechster Post übersenden. Dass Prince Louis de Bade mit denen Türkhen bey Brod ein scharpfes Treffen gehabt, continuirt dergestalten dass Selbiges dem vor Einem Jahr bey Harsan gehaltenen nicht zu vergleichen undt bey 6000 Türkhen uffm Platz geblieben sein sollen. Die Unsrigen sollen nur 5000 Mann starkh gewesen sein Undt mit 15000 gefochten haben.

Melléklet.

Den 11. 7-bris 1688. Eingegebenen Tabella Löbl. Baden Durlach'schen Schwäbischen Creyss regiments.

Leib. Comp	66 Mann.	15 Krank.
H. Obristlieut. Comp. .	102 »	7 »
II. Obristwachtm. Comp.	105 »	8 »
Nadlersche Comp. . .	66 »	11 »
Newensteinische Comp..	97 »	15 »
Schildische Comp. . .	78 »	10 »
Remchingische Comp. .	118 »	10 »
Grünthalische Comp. .	89 »	16 »
Bartsche Comp. . . .	105 »	8 »
Bettendorfsche Comp. .	76 »	10 »
<hr/>		
902 Mann.		110 Krank.

XXIV. 1688. szept. 12.

Hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. werden ab dem Beyschluss ohnschwer ersehen, wass sowohl von Kays. Churbayr. als diesen Schwäb. Troupen Inn u. vor dem Sturm b geblieben u. blessirt worden, welchen summarischen extract ich allererst seit meinem Letzteren erhalten. Nachdem ich heute früh bey der H. Churfürsten Gndn., welche morgen von hier auch uffbrechen u. zurückgehen werden, gewesen, haben Selbige mir gesagt, dass in 5 Tagen die Armee von hier uffbrechen, gegen Peterwardein gehen, u. daselbst den ferneren Ordre vom Hoff erwarten werde, wo gegen ich gedacht, dass ich mich an die von löbl. Creyss habende Ordre halten u. dafern etwa vom Hoff Ein anderes erfolgen u. man mir darunter, wie vor einem Jahr geschehen, schon ainige quartiere versprochen wollte, ich in solches nicht einwilligen könnte, wobey ich auch des Marchs durch Bayern Meldung gethan, worzu aber S. Gnaden sich nicht allerdings resolviren wollen.

Die Churbayr. Troupen sollen zu end 7-bris aus dem Feld u. in niederungarn in quartier gehen, welche dem Vernehmen nach ihren March gern ehender angestellt hetten, wann nur mich resolvirt mit meinen unterhabenden Troupen auch ehender wegzugehen. Ich werde über bey Ew. Ew. Ld. Ldn. ordre verbleiben u. dafern nicht andern befehl erhalten, derselben punctuell nachkommen. Allhier ist ad interim zum Commandanten gesetzt H. Obrist Quido Stahremberg, u. wird auch das Sachsenlauenburgische zu Pferd u. das Serauische Tragoner Regiment nebenst 1 bat. von Stahremberg, 1 bat. von Croy, 1 bat. von Metternich u. 1 bat. von Strasser allhier, zu Semendria aber das Ladronische Regiment Croaten verbleiben. Mich etc.

Kays. Feldlager vor Griechisch-Weissenburg 12. 7-bris 1688.

Melléklet.

Extractus, wassvernüg eingekommener Tabellen in wehrender belager- als erstürmung von Griechisch-Weissenburg sowohl von Seiten Kays. Armee als andern Reichs u. Kreyss Völcker Todgeschossen u. blessirt worden ist.

1. Kays. Infanterie in d. Belagerung.

Todgeschossen 456, bless. 720. Im Sturm todgeschossen 185, bless. 480.

Cavallerie vom rechten flügel.

Todgeschossen 15, bless. 119.

Cavallerie vom linken flügel.

Todgeschossen 31, bless. 147.

2. Churfürstl. bayr. 5. Regimente zu Fuss.

Todgeschossen 121, bless. 264.

3. Schwäbischer Creyss.

Todgeschossen 85, bless. 153.

S. Summarum 893 Todte, bless. 1883.

XXV. 1688. september 14.

Hochwürdigen Durchleuchtigen Fürsten!

Wie E. E. L. L. vorgestern berichtet wird morgen, geliebts gott, die Armee von hier aufbrechen, gegen Peterwardein marchiren, u. fernere ordre vom hof erwarten, Wohin auch ich mit denen 4 regimentern gehen u. Ew. Ew. Ld. Ldn. von daraus von allen ferneren ausführlichen rapport thun werde; Den ausführlichen Grundriss von hiesigem orth u. wie die attaques geführt worden, auch die Armee um die Statt gelegen habe zwar bey handen, weilen aber Selbiger von so grosser Weitläufigkeit, dass ihm mit der Post nicht füglich schicken kann, alss wurde Ew. Ew. Ld. Ldn. solchen mit anderer gelegenheit übermachen. Damit etc.

Keys. Veldlager vor Griechisch-Weissenburg d. 14. 7-bris 1688.

XXVI. 1688. september 23.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldu. habe berichten sollen, dass nachdem ich gestern von H. General Veldmarschallen Grafen von Caprara meinen Urlaub bekommen, ich mit meinen Unterhabenden Troupen Morgen neben den Churbayrischen meinen ruckhmarsch im Namen Gottes antretten werde, unterwegs aber, wo ich posten haben kann, E. E. L. L. von allem so passiren wirdt ausführlichen Bericht erstatten. Heute gehet H. Generalwachtmeister Graf von Stirheimb mit der helfte seinem u. dem St. Croischen Regiment auch 6 bat. zu Fuss, nemlich 2 bat. von Croy, 2 bat. von Souches, 1 bat. von Lesle und 1 bat. von Nigrellische regiment zu Prinz Louis von Baden, Herr Generalwachtmeister

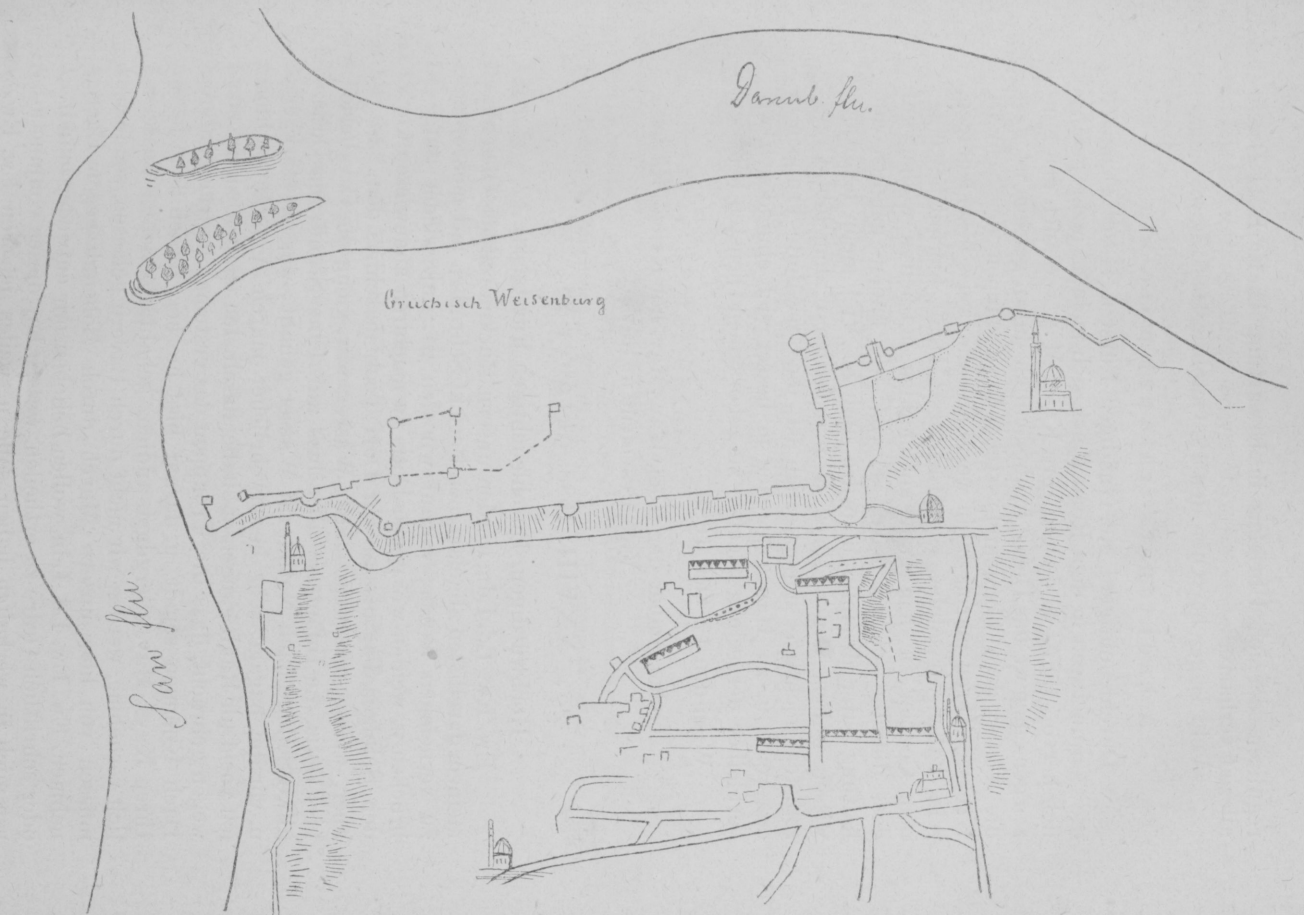
Häusler aber, welcher in dem Sturmb vor Griechisch-Weissenburg auch blessirt worden u. den Daumen an der linkhen Handt verloren, gehet uff Semendria, und wirdt diesen Winter selbiger Enden das Commando führen. Empfehle mich damit.

Veldlager bey Semlin den 23. 7-bris 1688.

XXVII. 1688. oktober 19.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. werden aus meinem letzteren von Peterwardein abgelassenen Bericht-Schreiben Unsern biss dahin verbrachten Marsch auch aus beygeschlossenen gewesster Abschrift, was des Ruckh-Marches halber die Römisch Kays. May. an mich allerdgst. haben gelangen lassen, mit mehreren ersehen haben. Worauf wir den 10. hj. zu Baja angelangt u. den 11. daselbst einen rasttag gemacht u. obwohl das von Ofen uns zugeschickte Proviant, wegen starkhen Winds uns nicht zu kommen können. So haben wir jedoch in denen zwischen Pest u. Baja gelegenen Dörfern so viel Brodt auch Futter vor die Pferdts gefunden, dass die Soldatesca nach Nothdurft endlich Ihre subsistenz u. Lebensmittel hat haben Können. Heuth seind wir glücklich hier ankommen u. haben auch noch die gesambten 4 Regimenter, ausser die Bagage die Donau passirt und seind diesseits gangen. Zu Demschitt fünf Meilen von hier habe ich von dem Kays. Hofkriegsrath Schreiben erhalten, dass meinen ruckmarsch bestmöglich beschleunigen solle, Ingleichen auch alss eben hier ankommen wiederumb durch eigenen Courier, dessen Inhalt Ew. Ew. Ld. Ld. in dem copeylich anschluss ohnschwer mit mehrerem werden ersehen Können. Nachdem ich aber von Ew. Ew. Ld. Ldn. allhier anderst nichts erhalten, alss was von H. Geheimen Rath von Rühle bereits schon in antecessum an mich abgangen undt vielleicht zumahlen bey diesen gefährlichen Coniuncturen in dem reich, von E. E. L. L. einige Ordre an mich unterwegs oder zu Wien sein möchte, Alss bin ich willens morgen oder übermorgen per posta derentwegen voran Uff Wien zu gehen, falls aber Ew. Ew. Ld. Ldn. hierunter führende resolution noch nicht abgangen were, So habe dieselbe hiermit bitten, wollen den Befehl mich ohnschwehr Zeitlich auf dem March wissen zu lassen. Die Regimenter werden Morgen allhier Einen Rasttag haben, sich wieder Provianthiren u. darauf den fernerem March, ohnerachtet wie von denen Glaits Commissarien noch keine Nachricht haben, sofort mit aller guten ordre u. disciplin gegen Raab fortsetzen u. ich werde bei solchem march nach E. E. L. L. erhaltenen Ordre mich haubtsächlich

..... az eredetiben kék, — — — — az eredetiben veres.

reguliren, der ich Übrigens in Erwartung E. E. L. L. Befehl allezeit verharre.

Veld Lager bey Ofen den 19. Octobris 1688.

A hadi tanács íratának másolata.

Durchleuchtiger! etc. Gnädiger Fürst u. Herr! Demnach die Coniuncturen in dem Röm. Reich sich mehr u. mehr gefährlich hervor thun, u. daherö Ihre Kays. May. wie auch den ganzen gemeinen wesens Dienst hauptsächlich daran gelegen ist, dass die Unter dero Commando stehende Trouppen des Schwäb. Kreysseß Ihren march dahin werts auf alle weiss beschleunigen, Alss haben wir solches Ew. Hochfürstl. Dchlt. hiermit bey eigenem Courier zu dem ende nochmalen notificiren wollen, auf dass dieselbe solchen march so viel, wie immer möglich mit haltung guter disciplin u. ordre umb so Viel mehr befördern wissen wollen, weilen Ihren H. principalen u. dem löbl. Creyss selbstén höchstens importierlich ist, dass erwähnte Truppen in das reich u. zu Hause je eher je besser sich eintinden u. wir verbleiben deroselben beneben zu gehorsamen Diensten beflissen.

Wien den 17. Oct. 1688.

Gehorsamber der Röm. Kay. May. hof Kriegs Raths
Vice Präsident u. Rätthe.

XXVIII. 1688. október 28.

Hochwürdigén, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn, werden unsern Ruckmarch biss Ofen aus meinem daselbsten abgelassenen Bericht Schreiben mit mehrerem zu vernehmen haben; worauf wir den 21. huj. wieder aufgebrochen u. weiden wir gegen Dotis zu machiren angewiesen worden, Selbigen Tag biss an ein Dorf Tock marchirt, den 22-ten aber, weilen unterwegs kein Wasser war, gieng die Cavallerie biss Dotis, die Infanterie aber biss auf Eine Stund von Dotis, allwo Selbige nach Nothdurfft Wasser gehabt; war ein starkher u. vor die bagage sehr beschwehrlicher march. Von Dotis bin ich vorm uff Raab gangen u. habe daselbsten endlich so viel zu wegen gebracht, dass die Trouppen das erstemal logirt u. unter Dach Kommen seindt, u. darauf biss hierher, da ich denn bey Ihren Kays. May. allerdgdt. audienz gehabt. So viel ich äusserlich vernehme, werden wir nicht durch Bayern gelassen, sondern müssen von hier unsern March durch Böhemb gegen Eger nehmen. Ew. Ew. Ld. Ldn. wollen belieben, mir entweder mündt. oder schriftlich Ordre zu ertheilen, wessen bey diesen conjuncturen mich zu werhalten haben solle u. weilen ich von Ew. Ew.

Ld. Ldn. hier des hinausmarchs halben noch nichts erhalten habe,
 dass werde ich bey der von Ihrer Kays. May. anweisenden route
 verbleiben müssen. Mich damit etc.

Wien den 28. 8-bris 1688.

XXIX. 1688. oktober 29.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. habe ich mit dieser gelegenheit durch
 n. Obristlieutenant Würtzen nochmalts berichten wollen, dass
 Wir Unsern march durch *Böheimb* gegen Eger zu nehmen beor-
 dert worden. Weilen wir nun bey solcher Veranstaltung einen
 grossen retour und Umbmarch haben, u. von Ew. Ew. Ld. Ld.,
 wie bey solchem March mich verhalten solle, noch keinen Befehl
 bekommen, Alss habe ich hiermit umb Zeitliche Verhaltungs-
 Ordre nochmalns ansuchen u. Ew. Ew. Ld. Ldn. bitten, wollen
 lero Befehl mich entweder münd. oder schriftlich zu Eger Wis-
 sen zu lassen, wornach ich mich als dann reguliren Undt den
 erneren March einrichten werde. Mich damit etc.

Wien den 29. 8-bris 1688.

Melléklet.

March-Route über die von denen Hochlöbl. Schwäbischen Krayss dem
 Herrn Obrist Lieutenant von Freudenberg, wegen dess Marches anvertraute
 ecrouten zu beeden Regimentern zu Pferd sambt denen Artigleria pferden
 u. Knechten.

Am 4. May von Ulm biss Giengen.

Den 5. auf Tischingen.

Den 6-ten Rasttag.

Den 7. bey Nördlingen vorbey, allwo der löbl. Magistrat weegen
 des starkhen Marches die futterung, auch ein Trunkh Pier und Brott
 ranco hergeben undt die h. h. Officiers wohl tractiret, auf Heimbsfurth
 gemeinschaftlich, allwo man die Bezahlung auf die fürstl. Öttingische, derer
 loch alldorthen nicht vil betroffen von mir begehret haben wollen.

Am 8. auf Sesserheimb.

Am 9. Rasttag.

Am 10. wurden 10 biss 11 Starkhe Stundt marchirt.

Am 11. Rasttag.

Am 12. auf Hemban.

Am 13. auf Statt am hoff.

Am 14. Rasttag.

Am 15. auf Straubing.

Am 17. in Plättling.

Am 21. in Schärdting.

Am 25. in Matthaussen.

Am 27. in Krems.

Am 28. in Wien.

Am 31. in Pressburg.

Von 1. Juny zu Landt auf Weisselburg.

Am 2. auf die Brückh bey der Schantzen.

Den 3. auf Comorn, allda die beeden Regimenter zusammen kommen.

Den 6. nach Gran.

Am 8. in Alt Ofen.

XXX. 1688. november 3.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. werden, wass an dieselbe Seithdem ich wieder hier ankommen, in Unterschiedlichen mahlen habe abgeben lassen, wohl erhalten haben. Nachdem ich nun neben dem h. General Wachtmeister Graven zu Ottingen vor nicht unnöthig zu sein erachtet, dass bei dissmahligem statu in dem reich Einer von Unss beeden vorangehen undt Eines Hochlöbl. Kreyssses positive resolution undt Ordre Selbsten vernehme undt mit gemeltem herrn Generalwachtmeister ich in ohnverschreiblicher meinung wegen Ein u. des anderns mich beredet, alss wird Ew. Ew. Ld. Ldn. derselbe mündlich davon mit mehreren auf von dem Stand der gesambten Trouppen allen Rapport thun Undt ich erwarte hier Ew. Ew. Ld. Ld. weitere Befehle etc.

Wien den 3. 9-bris 1688.

Ew. Ew. Ld. Ld. u. s. w.

XXXI. 1688. november 6.

Hochwürdigen, Durchleuchtigen Fürsten!

Ew. Ew. Ld. Ldn. solln ohnverhalten nicht lassen, dass von Ihro Kays. May. eine Abschieds-Audienz genommen undt mich heutigen Tags, wieder von hier weg nach den Regimentern mich begeben, Undt habe ich denen beeden Herrn Obristen zu Pferd, welche wegen Unpässlichkeit sich bishero auch allhier befunden, bedütten dass Selbige zu Ihren Regimentern sich auch wieder ehestens verfügen sollen. Von Übrigem wirdt Ew. Ew. Ld. Ldn. herr Generalwachtmeister (Graf zu Ottingen) allen ausführlichen bericht mündlich erstatten, undt ich ermangle nicht von Unserem fernerem hinaus march Ew. Ew. Ld. Ldn. nechstkünftig all weitere relation zu thun.

Mich damit zu Ew. Ew. Ld. Ldn. beständig hohen affection wie allezeit empfehendt.

Wien den 6. 9-bris 1688.

C. G. Mark gr. u. s. w.

XXXII. 1688. aug. 21/31.

Württembergi Lajos két jelentése.

a)

Hochwürdiger u. Durchleuchtiger, besonders lieber Herr u. freunt, auch freundlich geliebter Herr Bruder.

Heut Mittags zeit ist die Kays. Cavallerie u. mit derselben auch d. beeden Crayssregimente unter Commando h. Generalfeldmarschalls Dünwald von hier aufgebrochen u. solle selbige umb bessere subsistance in 4 meilen von hier gehen, derer der hertzog von Lothringen, so morgen allhier erwartet, nachgehen, also dem Churfürsten das Commando verbleiben wirdt. Und seind vorgestern den 20/30. Aug. 2, dreihdrt. Cartauen von Semendria (einer Bischoffsstatt, so vom feind verlassen u. die fortification in die Luft gesprengt worden) anhero gebracht worden, zu denen von dannen noch 2 ringern morgen erwartet werden umb selbige zu allhiesiger belagerung zu gebrauchen, wieder durch unaufhörliches breche schiessen 6 Charthaunen zu schanden gerichtet wurden. Die Belagerte wöhren sich mit canoniren, granaten, Stein- u. Pulversäckh werfen, wie auch durch starkhe ausfäll, hefftig und seind die Mauern trotz altgebackhener Stein so zäh, dass des starkh continuirten schiessens ohnerachtet, bisshero noch keine breche gelegt werden kennen, so dass allem ansehen nach, der ohrt nicht so leicht Undt in so kurtzer Zeit alls man von anfang an sich flattirt, emportirt werden dörfte, wie wohlten in 4 Tagen man einen Sturm tentiren zu Kennen vermeint. Indessen Gottes getrewer vorsehung mich befehlend, verbleibe

Sub dato 21/31. Aug. 1688. Im Feldlager vor Griechisch-Weissenburg.

Dienstwilliger freunt auch gehorsamer
Diener undt Bruder,
Ludwig, Herzog zu Württemberg.

b)

Hochwürdiger, Durchleuchtiger, besonders lieber u. s. w.

Ew. Ld. hette ich gerne ehender von dem, was zeith der Troupes ankunfft bey der Kays. Armee passiret, parte gegeben, wo mich nicht vor nunmehr 6 Wochen ein hitzig fieber überfallen u. seithero empechirt hette. Indessen nicht zweifle E. Ld. werden bereits Bericht bekommen haben, wie Unsere Armee die Passage über die Save bewerkstelligt, der feindt sich auf fluch-

tigen fuss gesetzt, die grosse Oberstatt Belgrad bey unserer anrueckung aller ohrten in Brand gesteckt u. selbige dadurch innerhalb 24 stund völlig eingeäschert, nachdem die Einwohner zuvor das Beste zu Schiff gebracht u. sich damit auf dem Wasser salvirt. Die Statt u. das Schloss werden nur 14 Tag mit 6 halb Carthaunen u. soviehl Quartierschlangen beschossen u. ist vorgestern Mittwoch den 24. hj. die Kays. Artollerie auf 70 Schiffen vollents ankommen, darvon noch gestern 16 halbe carthaunen auf die batteries, auch in d. nacht mehrere Mörser aufgeführt worden, Jener resonnance Wür heut ohnaufhörlich, dieser effect aber künftige nacht hören, u. hoffentlich bald etwas guts dadurch zu vernehmen haben werden. Unsere Brückh über die Donau unterhalb der Statt hat biss dato wagen mangl der Schiff zu bedeckung der braitlin des Sterns noch nicht zu wegen gebracht werden können. Sonsten ist vorgestern an den Churfürsten ein Brief von Osman Bascha von Halepo aus dem Lager bey Nischa übersandt worden, darin derselbe um Salva guardi u. Pasport von die bey ihm bereits angelangte türkische Ambassada an den Kays. Hof höflich bittet, welche aber ehe u. bevor man wissen wird, wie die belagerung allhier ablaufen werde, schwerlich admittirt werden dörrfte, wie Sie dann biss auf fernere resolution bey Semendria, allwo unsere Husaren stehen, verbleiben solle. Ihr vorgeben ist der Röm. Kays. May. die erwöhlung ihres Newen Kaysers zu denunciren. Wirt wohl aber mehr wegen des friedens angesehen sein, so die zeit bald lehren wird. Indessen u. s. w. verbleibe

Feldlager vor Griechisch-Weissenburg 16/26. Aug. 1688.

Ludwig etc.

XXXIII. 1688. szept. 8.

Stockmayr, Regiment Auditeur jellentése.

Freyreichs, hoch Edelgeborener Herr!

Gnädiger Herr!

Dass E. Gndn. mit gegenwärtig unterthäniger aufwartung incommodire geschiehet auf Befehl Ihro Drechl. Meines Gnädigsten Herrn Obristen, die sich eines gestrigen abendts zur ohne dem anhaltender grosser Maltigkeit der Glieder bekommenen access wegen excusiren lassen, dass Sie nit selbst schreiben.

Vorgestern, Montag den 6. Sept. St. n. ist hiesiger ohr, nachdem den 3-ten vorher ein starkher Ausfall geschehen, darinn unter andern Officiers auch herr Hauptmann Wilhelmy in standhaftter gegenwöhr auf seinem commandirten Posten gebliben, dene

umb so vil höher höhr bethaure, weilen Eur Gnaden solcher fall layd zu vernehmen kombt im ersten Sturm glücklich erobert, dabey unsererseits nit über 200 Mann, gleichwohl aber darunter vihl officiers, under denen der dapfere General Feldmarchall lieutenant Graf von Stahrenberg Und Obrist Graf von Fürstenberg eingebüsst worden; Die Türkhen sollen annoch 4000 wöhrhaft darinnen gewesen seyn, dawon über 1000 neben vihl weib und Kinder gefangen u. pardonnirt, ybrige aber nidergehawen, darbey vil Christen so dise Jahr her in der Dienstbarkeit darinnen gesessen erlöst worden. An Artollerie haben wür 77 gross u. Kleine stukh u. alleinig 5 Mörser bekommen. Herr Obrist Graf von Stahrenberg ist zum Commandanten darinnen declarirt, bekombt 5 Bataillon zu Fuss, neben denen das Sachsen Lauenburgische Regiment zu Pferd, u. Serausche Dragoner Regiment ad interim eingelegt werden sollen.

Heut ist bey Ihro Churf. Durchl. das Te Deum laudamus under lössung der gantzen Artollerie u. gesambten Pauken u. Trompeten Schall gesungen worden, nach welchem bald der Türkische Ambassadeur angelangt, somit Ihro Churfürstl. Durchl. gespeiset u. also diesem freudenfest dabey zu getrunckener hoher häubter gesundheit, jedes mahl 12 halbe Carthaunen neben allen trompeten u. Pauken von Unserer Armee sich hörer liessen, unglücklich beywohnen müssen. Dem Vernehmen nach soll die Armee in so lange hier stehen bleiben, biss von dem Kays. hof hierüber ordre eingelangt ist.

Euer Gnaden mich damit etc.

Im Feldlager bey Belgrad den 8. 7-bris 1688.

Euer Gnaden

Underthönig, gehorsamer Knecht
das Fürstl. Württemb. Regts. zu Pfert Auditeur
Amandus Stockhmeyr.

XXXIV. 1688. september 10.

Leopold von Gottes gnaden, erwählter Römischer Kayser, zu allen Zeiten mehrer des Reichs.

Ehrwürdigen u. hochgeborene liebe Vettern Fürsten u. andächtigen. Nachdem uns gleich ietzo durch den Printzen von Vaudemont die gewünschte Zeitung überbracht worden, dass vermittelst Göttlichen beystandts und Unsern u. der Auxiliar Völkher ungemeiner Dapferkeit die berühmte Vestung undt Schlüssel unseres Königreichs Ungarn, Griechisch-Weissenburg unterm Commando Unseres lieben Vettern dess Churfürsten zu Bayren Ldn., verwichenen Montag, als den Sechsten dieses mit

Sturmb erobert und der Christenheit restituirt worden, So haben wir nicht unterlassen wollen, Unsere darob geschöpfte freude E. Gnd. und Ldn., u. denen übrigen Fürsten u. Ständen dess schwäb. Creysses in gdgster Erkenntnuss, dero Uns Zu ihnen in gegenwerdigem Krieg rühmblich leistenden beyhüllff, alsofort gdgst. mitzuthellen, nicht zweifelnd dieselbe eine innerliche Vergnügung empfinden werden, dass Sie zu diesem glückseligen u. gesegneten Success dass ihrige biss anhero so rühmblich mit beygetragen dahero Wir dann an Ew. Gnd. u. Ldn. gnedigst gesinnen, dass Sie denen Mitständen Ihres Creysses davon beliebige parte geben u. dieselbe unserer gdgstn. danknehmigkeit wegen ihrer leistenden trewen beyhüllffe kräfttigligst versichern wollen. E. Gnd. u. Ldn. anbey mit Kays. gnaden u. allem guten wohl beygethan verbleibend.

Geben in unser statt Wien den 10. Septembris anno 1688.

Leopold.

V. Leopold Wilhelm, Graf von Königs Egg.

Közli: Göz, százados.

SZANISZLÓ ZSIGMOND NAPLÓJ.

(1682—1711.)

— H E T E D I K K Ö Z L E M É N Y . —

Annus 1709. Deo favente incipit.

J a n u a r i u s .

Uram világosíts(d) színed rajtunk!

2 [korábban 1]. Indultam Isten segítségéből az nemes vármegye gyűlésére Tasban. Hálni Ajakra.

3. Tasra. Állott be az vármegye gyűlése. Az francia (sic) regiment tiszteivel volt az computus.

4. Nyúzó kapitány és Krucsai uram ezerit dislocálták.

5. Nagy részt azzal bajoskottak. Délután fogtak az erdélyi bujdosók dislocatiójához. Minket az Tisza-szugulyról [zugolyról] kiírtak, helyünkben katonákat attak; engemet írtak Madára cum personis 11, ló 3, ökör 8, Pályiban person. 8, ökör 8, ló 1, — több marhámra quartélyt nem attak praetendalván, hogy némelyikünknek feles marhái vannak. Vagy négyen nekünk húst is nem adnak. Négy ökörré egy szekér széna, egy szekér szalma; egy lóra egy szekér széna, abrak nélkül, disponáltatott; egy személyre roz(s), rostálatlan, egy holnapra metr. 2.

6. Mind az mi dolgunkban munkálódtak. N. b. ez napra virradólag oly példa nélkül való hideg és rettentő szél támadott hóval elegy, hogy sok helyeken az útban embereket vött meg az hideg, kivált Debreczen táján egész főt [folt] juhokat paculárostól megölt. Választott az vármegye Polos János urammal méltóságos generalis Károlyi Sándor uramhoz.

7. Indultunk meg Tasról az rettentő kemény üdőben és szélben. Hálni Madára. Ott beszéltem az bírakkal az quartély felől; minden jóra ígérték magokat. Megmutatja az üdő. Választottam egy pusztá házát, hogy csinálják meg.

8. Pályiban. Itt pusztán találtuk az falut; az paraszt emberek az rétre költöztek, ki egyfelé, ki másfelé marhájokkal, cselé-

dekkal ; vagy három nemes ember maradt az faluban. Itt írtunk instantiát.

9. Mentünk Ecsed-Sz.-Mártonban egy nyomorult házban, csak meg nem vött az hideg.

10. Vél(1)ajnál előltalálván holmi hadnagyokat, kik Károlyból jöttek, ezek bizonyosan mondták, hogy az generalis Csengerben nemes Szatmárvármegye gyűlésében [az íge kimaradt] és onnan igenest megyen Ocsvára, melyre nézve mi is visszatértünk.

11. Vissza hálni Sz.-Mártonban.

12. Ebédre Dobosra. Délután az generalis ott megyen el. Akkor tuttuk meg, hogy Károly felé jött vissza. Eodem mi is hálni mentünk Ocsvára. Az szabolcsvármegyei tiszteket ott találtuk, kikkel az generalis az nap szemben lött.

13. Mi is intimáltattuk magunkat, de arra azt felelte, hogy az publicum elsőb az privatumnál. Eodem estve felé elbocsátotta az szabolcsvármegyei tiszteket.

14. Velünk szemben is nem lött, hanem azt izente ki, hogy nekünk bujdosóknak Károlyban generalis gyűlésünk leszén, akkor minden vármegyeék és székek magok panaszzát adják elé, ott igazítja el, de particularis követséghez és instantiákhoz addig nem szól [az utolsó három szó széljegyzet]. Ennek nagyobb oka ez volt: hogy az Szabolcsvármegye tisztei is szólhattak ellenünk, de kiváltképpen amaz Asmodeus Dési Diószegi István, kinek mellettünk vért is kellett volna ontani, az árúlt el hamis lelkiismerettel bennünket, azt írván: hogy Isten győzné az mi sok kívánságunkat completálni, némelyikünk úgy akar élni mint otthon hazájában, némelyikünk annál is jobban; mely istentelen, hamis informatióra nézve azt gondolta az generalis, hogy valami terhes és nagy kívánságink vannak. — Ugyanott hallottuk, hogy Barcsay Ábrahám uram igen keserves levelet írt az generalisnak, melyre az lött az felelet: az mit az n. ország elvégzett, el nem bonthatja, mindazonáltal ír urunknak ő Felségének mellette [korábban: »mellettünk«]. — Mi is fordultunk vissza. Hálni Madára.

15. Kárászbán, az n. vármegye gyűlésében. Az holott confirmáltatott az [az] előbbi végzés az mi intertentiónkról, jövőn udvartól de modalitate intertentionis exulantium decretum. Az húst sokaknak igen megkevesítették; az kinek 8 rüdeg marhája találtatott, menstruatim 12 font húsrá írtak egy személyt; az kinek 15 vagy többecske, semmi húst nem adnak; az húsbeli egész portió, az kinek adnak, egy holnapra libr. 20.

16. Erkeztem Bezdédre. Találtam nyavalyás cselédimet tűrhető állapotban, de szükségben. Uram víga(s)ztalj meg!

23. Az kegyetlen hosszas szél szűnt Istennek hála. — Ezen nap indultam ki Bezdédre szegény árváimmal Mada felé. Üdve-

zült feleségem testét ott az templomban hattam. Almási uramat ott hattam az tehenekkel és rüdeg marhákkal; az juhokat is ott hattam. Vöttem szénát fl. 6. — Eodem Anaesra.

24. Érkeztem, Isten segítségéből, Madára, az holott semmi készületet nem találtam. Tapogattak és készítettek egy pusztá házat Kús-Madán és éczakára belémentem.

25. Indultam Pályiban. Ott az faluban paraszt embert nem találtam, mivel az erdőre mentek, ki nem állhatván az faluban az lakást. Oda is kimentem. Rosszúl bízattak az marháim tartásával. Jöttem vissza.

26. Vöttem Madán az tehenek számára szalmát fl. 3. 50. — N. b. Bezdéden néhai Somlyódi István uram özvegye Péczeli Ersók asszony ottlétemben nekem, üdvezült feleségemnek, míg élt, gyermekimnek sokféle jóakarátját mutatta; nőtelen fiai Somlyódi Ferencz, Krucsay János uram ezerebeli adjutant, Somlyódi István, mindketten igen jól alkalmaztatták magokat. Ilyen emberekre még eddig Magyarországbán nem akattam. Isten áldja meg és minden gonosztól oltalmazza őket csak én érettem is.

Februarius.

Domine sis auxilio ect.!

1. Mentem Baktára az n. vármegye gyűlésére. Semmi dolgunkat elé nem vötték, halasztottak ad 8-vum gyulaházi gyűlésre. — Az eddig való hó igen elment.

3. Kezdtett felette szaporán az havazáshoz az üdő nagy széllel együtt. Eodem az rüt hideg fergetegben érkezett Bezdédről Almási uram az tehenekkel és juhokkal. Felette nyomorúlt üdő volt.

4. Az juhokkal jöttek be Madára; igen nagy bajom volt miattok, az lovak számára való szénát adattam oda nekik.

6. Vött az major 5 forint ára szénát az madai erdőn, az hova is kihajtották az juhokat; lött volna egy jó tordai szekérrel.

7. Vöttem én is egy jó öreg buglya szénát fl. 2/04, ez is egy szekérrel lött volna [kihúzza: »ismét vöttem szénát fl. 5, Bezdéden is vöttem volt szénát az juhoknak fl. 6.«].

8. Mentem Gyulaházára az n. vármegye gyűlésében.

9. Öszeveszett Polos János Szoboszlai Józseffel, körmelték egymást és hajokat tépészték.

10. Az az tökéletlen Nemes Péter nagy méltatlan belém veszett; szóval mocskolóttunk.

11. Délig az mü dolgunkat az vármegye sok dolgai miatt elő nem vötte. Délután kezdetek az dislocatióhoz. Madára újjalag engemet attak cum personis 12, equis 6, bobus 6; Pályi helyett Kárászra cum personis 8, equis — —, bobus 10.

12. Jöttem szállásomra, Istennek hála. Találtam cselédimet türlhető állapotban. Azalaft az kemény meggyúladván, éczakának idején vöttek eszekben; az Isten ő felsége őrizte meg, hogy az ház el nem égett. Uramisten továbbra is tarts meg.

11. Vött Almási uram az juhok számára szénát fl. 6. — Bezdedén is vöttek volt szénát fl. 6. [V. ö. a februárius 7-i kihúzott feljegyzéssel.]

13. Mentem Pályiban ott lévő marháim látogatására; Istennek hála kár nélkül találtam. Az falusiakkal végeztem az 8 személyre való gabona felől.

14. Jöttem vissza.

15. Kültem újjalag Pályiban Almási uramékat.

17. Jöttek haza Almási uramék.

18. Küldöttem Almási uramat Jánossal Munkácsra. Írtam levelet Daniel Péter, Kimita János és Kövendi Sigmond uraméknak; vagy ötven forintot sollicitáltam kölcsön, kivált Daniel uramtól, mivel in anno 1704. az Duna mellett nagy szükségében attam vala fl. 25 én is, az melyet is imígy-amígy anno 1707. adott meg.

19. Jött ide Madára az hajdú-szedő Széplaki István nevű kapitány.

20. Volt nállam ebéden.

21. En is voltam ott nálla; Bay Ádám, Hunyadi István uram is ott voltak. Onnat mentem Hunyadi uramhoz ect.

23. Vöttem egy szalonnát mészáros Agyal Mihálytól fl. 5.,80, mind az két oldal pecsenyéje rajta volt, sódora is nagy résztint; nem volt drága ebben az szűk üdőben. — Jött haza Almási uram Munkácsról. Elég heában járt. Az honnan vártam inkább, úgymint Daniel Péter uramtól, kivel én is nagy szükségében jól töttem volt, — szónál egyebet nem hozott és udvari ajánlásnál. — Kimita János uram adott fl. 15; Isten áldja meg érette. — Nagy bajom volt ez elfoly(t) üdőben kevés juhaim miatt, kivált az szénának szűk volta miatt; eddigelé több holt ötvennél benne. Felette kemény tél volt.

25. Indultam az patrohi gyűlésben. Hálni Tasra.

26-ikra virradólag eső esett és felette kemény, nagy szél fűtt, úgy, hogy az egész mező (az hol hó nem volt) olyan volt, minha ónnal öntötték volna be. Nagynehezen mentem Patrohóra.

27-ik lött újjabb dislocatió. Isten lássa az sok dislocatió-jokat! Engem hattak Madán cum per. 11, equis 6, bobus 6; Kárászban megmaratt az gyulaházi dislocatio, de semmit nem adnak. — Jöttem vissza Kárászban. Semmivel nem bíztattak.

28. Vége ez holnapnak is, Istennek hála. Ezen holnapban is megjegyezhető kemény tél, fogyatlan erőss, kemény szelek (*sic*) jártak. — Vöttem szénát 3 máriás árát; ismét 3 máriás árát.

M a r t i u s.

Uram víga(s)ztalj az én bujdosásimban és szüntesd meg ítéletidet!

Megértvén az pátrohi gyűlésben, hogy a mely emberek az táborról benmarattak, nevezet szerint: Veress János, Ajtoni János és Székely Márton itt maradt marháit confiscálják ez penig esett az Polos János propositiójára nézve --, melyre nézve minthogy Székely Márton még Hazánkban létemben egy lovat elkérte volt, ki is az ő gondviselése alatt megholt, annak áráról nem contentált [a sor alá jegyezve: »Vöttem ismét szénát fl. 4«], melyre nézve

7. Kültém Almási uramat Jánossal Paszonban [Pazony], az hol Kádár Mihálynénál voltak az Székely Márton marhái, hogy minekelőtte mások belé nem kapnak és el nem hajtják, vehessem kezemben annyi-érő marháit.

9. Mentem az juhokhoz.¹⁾ Jött meg Almási uram. Hajtottak négy ökröt és egy fakó-szekeket. Szerencse, hogy elébb-jártak, mert kapitány Lövei is már emberét expedialta volt érettek. Az ökrök mellett való inas is eljött, mivel két esztendőre Székely Márton fizetésében többet egy szűrnél nem adott néki.

16.²⁾

19. Kezde az tavasz(nak). Ez az tél megjegyezhető; szünetlen kemény, hideg szelek, nagy hová, fergetegek és erőss hidegek voltak, az szegény marhákat elerőtlenítették, kiváltképpen az juhok példa nélkül szerteszélylyel Magyarországon elromlottak, elholtak, nem használván semmit azoknak is, az melyeket gazdagon szénáztak. Sok jövendőlő emberek, az kik lágy telet jövendöltek, megszégyenültek.

21.³⁾

23. Lött az madai sokadalom. Elég istentelenséget cselekettek az katonák, sok praedálást ben, küin; az sokadalmos-népben sokakat fosztottak meg; az tolvaj katonákban is egyet megöltek, ötöt elfogtak; Vajában vitték. Eodem küldöttem el Almási uramat Túsérban az gabona restantiáért, és hogy *Bezdédre is elmenjen az test látogatására.*⁴⁾

24. Indultam az Trauzner Ferencz dolgában vélek együtt Károlyban törvényre.

25. Hálni Osolányosra.

26. Károlyban. Széket ülven hadi-bíró Gyulai Ferencz, proponáltam Kús-Várdán lakó gombkötő Gáspár ellen, hogy

¹⁾ Egy sor. Kihagytam.

²⁾ Három sor. Kihagytam.

³⁾ Egy sor. Kihagytam.

⁴⁾ Felesége holttestét érti.

Trauzner Ferenczet, megfogtatta volt. Az holott exhibeála az az Radnóti gombkötő Gáspár egy hamis levelet, melyet subscribált egy szolgabíró, egy assessor és két nemes ember, az kik Trauzner-ért kezesek voltak. Az levél volt írva, mintha Trauzner Ferencz reversalist adott volna 100 forint vinculum alatt, hogy ő soha Radnóti Gáspárt soha nem keresi az megfogattatásáért, és mintegy maga megsententiázta volna magát, hogy mindenkben ő volt vétkes; esküszik földre-menyre, hogy soha hírével is nem volt, csak egy szót is nem szóllott affélét, nemhogy olyan gonosz reversalist adott volt, de minthogy csak subscriptio volt és nem pecsétlették, az mi nagyobb, maga Trauzner Ferencz subscriptioja is nem volt, az törvény elhaladott, hogy azt az levelet ratificáltassa Radnóti. Már nem tudom, mint viheti véghez. Ezt az hadibíróat observáltam, ki is lelkét már elatta volt az peresnek Radnótinak; minden magaviseléséből, szavaiból kilánczott. Eodem jöttünk ki Madára. Nagy bajban voltunk marha kóst miatt, nem lévén lovainknak mit enni.

27. Az szállásra, Madára. Istennek hála találtam szegény árvaímat egészségben. Azalatt az az kurvás Kovács Mihály az lovaimat szállásáról, pajtájából kitutta, hogy az feleségét az cselédim nem engették ártatlan és barom-módra taglani.

27.¹⁾

31. Vége, Istennek hála, ez holnapnak. Az tavaszi vetés igen szegényen mutatja magát és nagybórra elveszett.

Április.

Uramisten víga(s)ztalj meg!

3. Kültém Sárát Surányban Bay Ferencz uramhoz, az holott adott el egy mentét, asszonyembernek valót, melyért attak búzát metr. 12 in fl. 10, egy átalag bort in fl. 10, pénzt fl. 17, summa fl. 37.

8. Indúltam Károlyban az Trauzner Ferencz dolgában.

10. Lőtt az törvénye följebb megírt gombkötő Radnóti Gáspárral, az holott megbizonyítottuk sufficieuter, hogy hamis levelet csináltatott és azzal élt. Deliberáltak: az hamis levél csináltatásért, és hogy peressét azzal akarta convincálni, — talión maradt in fl. 100, mivel az levél vinculum az volt, és potentiáért in fl. 100. — Eodem voltam az tordai Markó lakadalmában Károlyban.

11. Indúltam vissza. Hálai Meggyesre.

12. Erkeztem, Istennek hála, cselédimhez. — Eodem indúltam Pálczára az n. vármegye gyűlésében. Hálai Papra.

¹⁾ Egy sor. Kihagytam.

13. Pálczára. Onnét estvére Bezédre.

14. Hozattam ki az feleségem testét az templumból. Tétetem Somlyódiné asszonyomnál egy pinczében; az pincze ajtaját földdel bevágtam. [Szélgjegyzet: »N. b.«]

15. Indultam vissza. Eodem Madára cselédimhez.

16. Virradólag állott az jobb térdemben az kö(s)zvény; kezdett igen kénözni.

18. Kültém Almási uramat Munkácsra az erdélyiek confluxusában, az holott urunk ő Felsége jelen volt.

23. Az baltérdemben is belé állott az kö(s)zvény, és mind az két bokáimban.

28. Kezdezt tágitani, Istennek hála, az kö(s)zvény.

30. Vége, Istennek hála, ez holnapnak. Derék meleg nyári üdők jártak.

Május.

Uram légy segítséggel!

1. Maji. Boton kezdettem járni.

2. Jött haza Munkácsról Almási uram, kevés víga(s)zta-lással. Hallottam meg, hogy *Jóredcsi Pál pápistávi lött Moldvában*. Eodem ment Sára Suránban. Vitt egy zöld-kamuka szoknyát, vállastól, ruhástól.

3. Jött vissza. Elég olcsón ve(s)ztegette el, mert ezek az magyarországiak könnyörületlen emberek; látván nagy szükségünket feleszeg áron kívánnak mindent. — Atta el egy átalag boron; az bort atták in fl. 14; attak 8 köből rosot in fl. 19, 20; készpénzt hozott fl. 14.

7. Vöttem számban megmaratt kevés juhaimat.¹⁾

8. Ment Sára Várdában az sokadalomban.

9. Indultam Ibronyban az n. vármegye gyűlésében az computusra. Hálni Jákóban.

10. Ibronyban Az computus elhaladott, hogy az urunk expressussa oda nem jött.

11. Jöttem szállásomra.

17 [korábban 16]. Lött egy küs eső, utánna kezdett rendkívül való erőss hideg szél.

18. Tartott az hideg szél estig.

18. Virradólag lött nagy hóharmat, az törökbúzáának jobb részit elvötte, dinnyét és tököt mindenütt nagyrésztint.

23. Indultam az demecseri gyűlésben. Hálni Berkeszre.

24. Demecserre. Kezdezt az vármegye az computushoz sok koczkodás után.

25. Ez nap is tartott. Még felét is nem igazították.

¹⁾ Tizennégy sor. Kihagytam.

26. Én oda hattam őket, fordultam vissza, akarván készülni szegény feleségem temetéséhez. — Eodem Madára. Találtam szegény árvaimat, Istennek hála, kár nélkül.

29. Indultam az szegény feleségem temetésére Bezdédre. Eodem, Isten kegyelméből, érkeztem oda.

30. Kezdettem az sír felett való monumentum csináltatásához; bezdédi Szekeresi János és az szolgálom Gergely csinálták.

31. Érkeztek az gyermekim is hozzám Isten segítségéből. Az vágót el nem hozhatták, eleget bajoskodtak véle, vissza kellett eresztetni.

Vége Isten engedelmeiből ez holnapnak is.

J u n i u s.

Uram Jesus ne hagyj!

1. Junii. Adott Somlyódi Jánosné asszonyom, az gazdám-asszony, egy meddő-tehenet, ígírtam helyében egy borjús-tehenet. Eodem nyúztattam meg; szép húsa volt.

2. Temettettem üdvezült édes feleségem meghidegedett testét. Istennek hála üdő szép csendes, embereknek nagy frequentája volt [az utóbbi szó felül írva], feles bujdosó társaim, ezen kívül az szomszéd faluk is: Mándok, Túsér, Komoró és Sz.-Márton igen ide gyűltek volt. Praedikállott Almási András uram, az fiam praeceptor; materiája: Abrahámnak az hetteusokhoz való szovaiból [Széjegyzet: »Gen. 23. 4.«], midőn kedyes megholt felesége Sára temetésére földet kért, mondván: »En jöveny, bujdosó szarándok vagyok etc.« Végezvén praedikatióját, az orator tisztit is maga vitte véghez, mivel még ezelőtt való holnapokban Gyerőfiné asszonyom mellett való Solymosi János nevű kolosvári deák készen volt oratióra, de Gyerőfiné asszonyom pünkösdi tájban Máramarosban menvén, el kellett neki is menni; akkor tuttuk meg csak, mikor Bezdédre mentünk. Ily rövid üdő alatt, az mint készülhetett, elég tisztességesen perorált az megnevezett praeceptor. Eodem emeltettem fel az monumentumot. Minthogy itt kő nem találtatik, csináltattam tölgyfa talpra, vastag tölgyfa deszkából, egy koporsó-formát, az melynek az fejénél való deszkára ezt meczettettem ki Kóródi Sámuel komám-urammal:

»Itt fekszik nemzetes Komjáczei Anna, nemzetes, vitézlő erdélyi Tordai Szaniszló Sigmund kedves felesége, ki is midőn in anno 1707. mense Septembri édes hazájából Erdélyből felső-, közép- és alsó-feles számu rendekkel együtt édes urával s szerelmes gyermekivel bujdosásra attá volna magát, in anno 1708. 22. Novembris virradólag, említett édes urának hűséges bujdosó társa, itt Bezdéden bujdosását elvégezte, minekutánna édes urával

*élt volna XXV esztendőket, életének XLII. esztendejében. Temet-
tetett die 2. Junii anno 1709.*»

3. Jöttem árva cselédimmal szállásomra Madára. Istennek hála kárt nem találtam; az alatt Isten megőrzött ez veszedelmes helyben, kiért ő felségének örökkévaló dűcsősség. — N. b. Gróf Pekri Lőrinczné, Petrőczy Sidónia asszonyom ő Nagysága, in anno 1708. karácson előtt mintegy 7 hetekkel holt meg. Maga az gróf in anno 1709. mense Aprilis holt meg, itt való bujdosásában.

4. Csináltattam az elromlott kucsit madai Dankó Jánossal és Gergelyvel az szolgálmmal.

6. Mentem Ajakra. Expediáltuk vice-ispán Trauzner Tamás és Polos János uraimékat n. Zemplénvármegyében, ott való vice-ispán uramhoz az quartély végett oly conditióval, hogy az berkeszi gyűlésre az computusra okvetetlen visszajőjjenek.

10. Indúltam az berkeszi gyűlésben. Hálni Tasra.

11. Jó reggel mentem Berkeszre, az hova Polos János uramék nem jöttek vissza. Volt nagy bajunk miatta. Kezdetünk az computus rectificatiójához. Eodem alkuttunk meg az vármegyével az restantiák végett, hogy tudniillik mivel az gabona igen szűk, az restans gabonának harmadát elengedtük, harmadát húsúl vagy marhával fizetik, harmadát penig in natura; az restans húsnak is negyed részit elengettük.

12. Jöttem vissza Madára.

13. Indúltam bujdosó társaimmal Küs-Várdára az notarius-hoz, hogy az restantiáról való listát kivegyük. Aznap részegeskedett az notarius, — hozzá nem kezdhettünk. — Ide érkeztek vissza Polos uramék Zemplinből. Az vármegye dislocáltatásunk végett elhalasztott, praetendálván, hogy urunk ő Felsége commissióját nem vötték, udvarhoz küldnek, az mi válaszok jó, küldjünk újjalag oda, akkor végső válaszunk leszén.

14. Küldtünk újabban Zemplinvármegyében. Uramisten örvendeztess meg és szabadíts meg!

15. Jöttem cselédimhez Madára.

18. Kültem 95 gypjuval el Almási uramat az oroszok közzé.

21. Indúltam, Isten segítségéből n. Zemplénvármegyében az vice-ispánhoz több becsületes tordai emberekkel együtt. — Eodem Dobrára.

22. K.-Toronnyára.

23. Csergőre. Löttünk szemben vice-ispán urammal. Dislocált némely pusztá falukra, az melyeket megjáván, többire mind pusztáknak találtuk.

24. Mentem Király-Helmeczre az úr, főispán Kemény Simon uram ő nagysága quartélyában. Először Szentesre; ezt is nekem assignálták, de pusztá, ember nélkül.

25. Polyánban.

26. Vissza Helmeceze. Hálni Ág-Csernyőre. Pusztá az falú; ezt nekem assignálták.

27. Ebédre Seményre, az assignált quártélyra. Pusztá, roszt falú. Hálni Szomotorra.

28. Mentem által az Bodrokon Szőlőskénél. Hálni Borsiban.

29. Innét be Újhelyben. Adtam el hat ökröket az én ökreimből 2, fl. 17.50; Markulyé-félét 2, fl. 12.90; 2, Székely Márton tulkai-félét fl. 12.88. Igen nagy baromvásár volt.

30. Kezdetett az belső-vásár. Igen nagy gyűlése volt mind az árosoknak, mind az vevőknek. Attam el az húzbőrt fl. 4.68; 12 sajtot fl. 4.87. Vásárlottam leányim és szolgálaim számára fl. 43, die 1. July.

Julius.

Uramisten boldogíts és segílj!

1. Indúltam ki Újhelyből, Isten segítségéből. Hálni Kis-Gyéresre. Az bodroki révén nehezen jöttem által az sok sokadalmos nép miatt; rúttul káromkodtak, veszekettek holmi részeg katonák.

2. Az Tiszán is későn költöztem által hasonló akadály miatt. Szállásomra érkeztem estvére Madára, az jó Isten vezérléséből kár nélkül, holott előttem az madai ligetben szekereket vertek fel.

11. Indúltam m. generális Károlyi Sándor uram ő nagyságához. Hálni Csolánosra.

12. 8 óra tájban Istennek hála Károlyban. Löttem szemben generalis urammal ő nagyságával.

13. Érkezett az úr, Barcsay Mihály uram. Az ő kegyelme javallásából írtam újjalag instantiát az tábori immunitásról.

14. Érkezett az úr, Thoroczkai István uram ő kegyelme. Atták be az urak az tábori immunitásról való instantiámat. Az első instantiámra, mely volt az quartély iránt, jött oly válaszem, hogy Szabolcs vármegyében maradhatok. Committált m. generalis uram districtualis-commissarius uramnak Fötvös Miklósnak, hogy írjon az szabolcs-vármegyei tiszteknek. Irt is. Az tábori immunitásról is jó válaszem jött ő excellentiájától.

15. Indúltam a szállás felé Madára. Érkeztem, Istennek hála, eodem. — Eodem indúlt méltóságos generalis uram az táborra Margitához az urakkal. — Hallottam madai Bay Adám sok embertelenkedését; meglátszik, hogy nem szolgabírónak való ember; tudatlan, nyegédes, rossz ember.

25. Vöttem az úr, főispán uram ő nagysága levelét, hogy 31 : ultima Julii Agárdon Zemplinvármegyében az mi bujdosó vármegyénknek gyűlése lészen.

26. Mentem Petneházára Vér Mihály uramhoz. Indítottam meg az főispán uram ő nagysága gyűlést hirdető cursussát.

29. Indúltam Zemplin vármegyében az agárdi gyűlésre. Eodem estvére Petneházára, mivel Vér Mihálylyal fogtam össze, ő is adván két lovat a szekerem eleiben.

30. Indultunk meg Petneházáról. Ebédre Dögében. Estvére, Isten segítségéből, Agádra.

31. Erkezett be főispán uram ő nagysága Zemplin vármegyében általment vármegye tagjaival. Gyűltünk be elég számosan; az (S)zatthmár vármegyében levők is (kiknek lovok volt) eljöttek. — Proponálta főispán uram ő nagysága kegyelmes urunk parancsolatjából: 1. Akarja kegyelmes urunk névszerint tudni, kik akarnak quártélyt kérni. 2. Kik akarnak magok keresetivel élni és az ő felsége dominiumában menni, — mindaz kettőre szabados optiót adván. Legfeleesebben iratták magokat quártély nélkül (S)zatthmárvármegyében, az ő felsége dominiumában, nevezet szerint: Király-Daróczra és ott körül való falukban. Az kik már általmentek volt Zemplin vármegyében: Trauzner Tamás és Ferencz, Polos János, Nemes Péter, Bagaméri János, Czakó Mihály, Kóródi Sámuel, Fogarasi István, Eötvös Péter és két-három szegény emberek ott marattak Zemplinvármegyében quártélyban; melléjek iratták magokat az gyéresiek, Diószegi István egynehányat magával. Én magam állapotját proponáltam ugyan az gyűlésben, megjelentvén, hogy méltóságos kommandoró gyeneralis (sic!) uram ő nagysága engemet Szabolcs vármegyében meghagyott. Főispán uram ő nagysága neheztelt érette, de elég ok nélkül. Ő nagysága megparancsolta, hogy Zemplin vármegye gyűlését várjuk meg. Ott kellett addig tekergenünk.

Vége ez nagy hévséggel és szárazsággal teljes holnapnak.

A u g u s t u s.

Uram, nagy Isten ne hagyj ez szélvészek között!

1. Augusti. Mentem az Bagaméri uram quartélyában Láczára.

2. Mentem Vékére.

3. Szinyérben Sós István uram udvarházához. Eodem indúlt Bagaméri Máramarosban az conferált só végett.

4. Mentünk Zemplénben.

5. Gyűlt be az n. Zemplinvármegye. Az vice-ispán, Szent-Iványi Mihály uram, betegsége miatt nem compareált. Mi is, az úr, főispán Kemény Simon urammal ő nagyságával, nemes Aranyasszék részéről Toroczka János főkapitány urammal, n. Fejérvármegye részéről főbíró Inczédi Péter urammal, mentem be az n. vármegye gyűlésében. Nagy urak, főrendek és szép nemesség volt. Elérkezett volt kegyelmes urunk expressussa, secretarius Krucsai István uram is. Ott lött az quártélyos bujdosó rendnek

ilyen resolútiója: látják mindnyájan az n. vármegye nagy pusztulását és gabona szűkit, majd éhelhalásra jutását, ezért az hol ros találtatik, rost adjanak, az hol ros nincsen, árpát; az lakósok egyszer-kétszer ammoneáltatván az adminisztrációra, ha nem fogadják, marhájokat azontúl szabadon megrekeszthetik. — Onnan ezzel kijöven voltunk főispánunk ő nagyságával ebéden. N. Zemplénvármegye semmivel nem gazdálkodott az mi urainknak. Nagy, notabilis inhumanitás! Ebéd után az mi emberink reá izentek az úrra, hogy ők ámbár quár télyt kértek és táborra írátták magokat, de ha cselédi részekről, az intertentióról és gondviselésről nem assecuráltatnak, ők táborra nem mennek. Az úr igen neheztellett. Én abban az izenetben vagy harmadmagammal nem voltam. Csenedesedett az úr is. Ujjalag az úr meghatta, hogy vagy két napok alatt mi is az Tiszán által ne menjünk, míg ő nagysága urunkhoz ő Felsőséghez Patakra mégyen és onnan visszajön. — Én az nap Zemplinben voltam.

6. Mentem Szőlőskére Vér Mihály uram kérésére, ki is azzal biztatott, hogy az bátyjának Sós István uramnak ír Újhelyben, ki is ott az fiát curáltatja. Vagy két forintot kér, valami szalonnát, kenyeret és palacz(k) borokat; tudja is, hogy ád, mivel volt az ideje, hogy ők is eleget tartották az édesatyját, Sós Györgyöt, maig is adóssok belé. — Eodem Szőlőskéről levelét és emberét küldi Vér Mihály uram Újhelyben megnevezett bátyjához nagy jó reménség alatt; de onnan üressen jön vissza, sem egy pénzt, sem egy korty bort, és sem egy falat ennivalót nem hoz ez nagy-gazdag, dús, fősvény úri embertől. Menyünk estvére egy faluban, Ládmócra az Bodrok mellé.

7. Ebédre Kis-Gyéresre. Estvére Seményben.

8. Elúnván az nagy tekergést, mentünk be Helmeczre, gondolván, hogy főispán uram ő nagysága visszajött, de meg nem érkezvén, mentünk Ág-Csernyőre. Eodem hallottuk meg, hogy az erdélyi német az élest bevitte békével Váradra.

9. Jött hírünk, hogy Polos János uramat főispán uram visszakülte Helmeczre és általa izent. Mentünk be Helmeczre. Megbeszélte Polos uram, mint jártak urunknál. Az mint eszünkben vöttük, nemhogy ő felsége azért neheztelt volna, hogy nem akarunk mindnyájon Zemplinvármegyében általmenni, sőt az kik oda írátták is magokat, sokalta ő felsége. Indúltunk visszafelé. Eodem Veresmartra.

10. Érkeztem, Isten jóvoltából, vissza Madára. Találtam Istennek hála cselédimet türhető állapotban.

12. Indúltam Várdára. Útamban megjártam az assignált falukat, de semmi reménységem nincsen, hogy adhassanak, mivel magoknak is nincsen gabonájok.

22. Mentem Kárászban az n. vármegye gyűlésében. Gyűlt

be az vármegye, de meghallván, hogy Romocsa György házát felverték Leveleken, elbomlottak, hogy azoknak nyomozására menjenek. N. b. láttam, hogy ezen megindultak, de az mi sok kárainkon senkit nem láttam közzüllök, a ki igazán még csak szánakozott volna is, sőt az magok embereinek, tolvajnak rendkívül fogták pártját és az kiknek törvény szerint meglátták is dolgokat, elhu(s)zták halasztották és nem contentáltatták, nagyrészt pedig meg sem hallgatták. Kiért Isten ítéletit várhatják magokra. — Ezen gyűlésre Polos János, Nemes Péter és Szolcsiek általjöttek volt Zemplinből az computusra. Computáltunk is az elmúlt téli intertentióról. Elég restantiánk volt. Tritici quartae 2124, carnis libr. 25,947. Az egész vármegye obligálta magát ad solvendum. Úgy (úgy) attunk quietantiát tanquam de solutis. Megvállik, mint praestálják. Ha csak úgy mint eddig, oda vesztí Isten. — Eodem jöttem vissza.

31.¹⁾

Notandum. In mense Augusto kijöven az erdélyi német, megelésezte Váradot; ismét visszament. Uramisten víga(s)ztalj meg etc.!

S e p t e m b e r.

Uramisten szabadíts meg ez bujdosásból!

4. Lött Demecserben az n. vármegye gyűlése, az hova kültem Almási uramat. Hús felől sollicitáltam az vármegyét, de nem ígértek, praetendálván, hogy az pataki determinációhoz tartják magokat, míg más parancsolatok nem jön. — Az quartélyomat Ajak nevű falúval megszorították, de mi hasznom benne, mikor — mondani — semmit nem vehetek rajtok?

7. Indúltam Patrohóra. Az útban Tasra mentem, de még fel is nem vetették az gabonát.

8. Patrohón az falú rendelte szállásomnak az néhai Pető Mihály özvegye házát. Az asszony azt mondotta, örömet kimegyen belőlle, de azután meghazudta magát, holott az falu ígírte, hogy más szállást rendel neki. — Eodem mentem vissza Madára.

9. Ment Sára Kis-Varsánban vadalmáért; adott Hunyadi István uram egy jó szekérrel.

10. Csináltattam eczetet három edényekben, mintegy 25 vedernit. — Lött kölesem az madai határon circiter 25 véka, alyastól. Lött törökbúzáam csőstől circiter metr. 230, azon kívül, az mit eddig négy disznónak attunk. — Ezen tengeriben Bay Ferencz uram házához kitétettem 43 sákkal és négy vékával. — Maratt az szállásomon mintegy 30 véka. — N. b. adott Bay Ferencz uram egy köből búzát ajándékon; az vay [vajai] pap

¹⁾ Négy sor. Kihagytam.

egy köből rost; úgy az madai pap is Szecsei Mihály uram adott egy köből rost. Bay Ferencz uram sokat marasztott, hogy Madán maradjak, de minthogy az szolgabíró Bay Ádám igen rosz ember volt, ki is az parasztságot nemhogy kötelessége szerint compellálta volna, hogy az mivel tartoznak megadják, sőt sokszor akadályozta őket, — ezért nem marattam meg; külömben is igen bajos hely volt, igen szűk széna-termő és száraz hely; az meleg üdőkben minden nap kéczer az marháimat itatni be kellett az falura hajtani, az hol is kútakból itatták. És félelmes hely volt igen, híresebb egy nincs az Nyírben.

13. Indultam ki Madáról, Isten segítségével, cselédestől. Kísértek Komjáczegi István sógor két katonái. — Eodem jutottam, Istennek hála, békével Patrohóra. Pető Mihálynét még az házban találtam, ki kellett rakatnom az n. vármegye végzése szerint.

15. Az falu végezte el, hogy az ház kéményét megcsináltatja, melyet azelőtti fogadások szerint még eddig is meg kellett volna csináltatni. — Uram szabadíts meg ez keserves bujdosásból; vigy édes Hazámban vissza, az holott dűcsőítsük szent nevedet az szabadításért, hirdessük irgalmasságodat az te híveid gyülekezésiben, fiadért az úr Jesusért. Amen!

22. Kültém három ökör-szekerekkel Madára ott maratt egyetmásim, Csehi sógor és az Majorné elhozatására.

23. Érkeztek meg az szekerekkel, Istennek hála.

24. Küldöttem az legényeket négyen kaszálni az berencsi határra.

28. Mentek az patrohi határban kaszálni az legények.

N. b. 24. Cseréltem el az Balyika-adta szürke lovamat patrohi Fodor Jánossal, karabélyos-ezerbeli hadnagygyal; ő adott egy pejlovat és mellette adott 20 magyar-forintokat. Az ló, az kit adott, elég erőss ló, jó-járó, csak Isten adjon szerencsét hozzája.

30. Gyűtöttem az berencsi határon, az holott az négy legényim három nap kaszáltak; ha felvehetjük, könnyen hét tordai szekerekkel léssen szénám.

Vége, Istennek hála, ez holnapnak. Ez holnapban igen sok esők voltak.

Közli: TORMA KÁROLY.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Az erszénygyártó-czéh szabályzata 1561-ből.

Igy kell ezt megértenünk és megtudnunk és ezökhöz köll mi magunkat tartanunk.

Mikoron irnának Christus születése után 1514 esztendőben, és tisztelendő bíró idejében, az Thadeus Sinohel idejében ¹⁾ mi nekünk, kik erszénygyártó mestörök vagyunk, bíró urunktól ő kegyelmétől és mind az egész tanácstól vagyon hafalmunk és erőnk, szabadságunk erre, hogy az kik minekünk az mi rendünkben engedetlenek volnának avagy visszáat vonnának avagy valami gonoszt tennének, tehát azt mi megbüntethessük az mi czéhünknek rendi szerint. Továbbá az mely jámbor mesterlegény az erszénygyártó mesterségen akarna mesterré lenni és az czéhöt követni, legelőször ím ez két dolog vagyon előtte: az egyik, hogy tanoló levelét meg hozza; második, hogy nemzetség levelét is meg hozza és hogyha mesterré akar lenni, tehát legelőször is az remeket tartozik követni, az remek pedig két darab, az egyik kerek erszény hat fogú tizenyolcz fiús, az második tassolyos (= tarsolyos) erszény tizenegy lajstú; az ki pedig úgy nem csinálná, az mint az czéhnek rendi, annak egy forint az birsága, és mikoron ezt meg akarná szalmi, két czéhmaster előtt köll megszabni; mikoron ezt megkészíti, hogy az mestöröknek be akarná mutatni, akkor az mestöröknek két tál étökvel tartozik, az egyik tál étök legyen sült, egy lúd, egy tyúk, egy pecsenye, az második tál étök főve édes lével két tyúk, egy lúd, az mellé letegyen denar. 4 az italtra.

Továbbá hogyha az remeket meg nem tudná csinálni, tehát az czéhbe tartozik fl. 4 és úgy, hogy ha az mestörök fölveszik, mert szabadok vele avagy veszik fel avagy nem.

Annak utánna ha ezöket véghöz viszi, tehát annak utánna az bulgerrechtöt kövesse, azt ha fölköveti, tehát azután az czéhöt

¹⁾ Lásd Történelmi Társ 1887.

úgy kövesse és hogy ha az czéhöt megengedik, az czéh ládájába tartozik fl. 4, négy font viasszal és az mestöröknek két pint borral.¹⁾

Továbbá tartozik ezöknök utána egy mester asztallal, az első tál étök sült leszön, egy tehén hús pecsenye libra 8, egy disznóhús pecsenye libra 8, egy lúd, egy malacz töltött, két tyúk egyik-egyik asztalra. Az második tál étek egy lúd, két tyúk gyömbérös lével. Az harmadik tál étek egy-egy tál káposztás hús. Az negyedik tál étök két kappan szahkoncezval, rizskásával. Ötödik tál étek egy tál gyümölcs sajtval, turóval. Az ital helyébe tartozik denar. 75,²⁾ esmétlen tartozik két pint borral, az egyik pint bort az első tál étökhöz, az másik pint bort az utolsó tál étökhöz.

Annak utánna hogyha mestör fia mestörre akar lenni, az tartozik fél mesterasztalval és egy forintval, az czéh váltságáért két font viasszal és egy pint borral, az mestör remektől szabadsága vagyon, azon kívöl az mi az czéh rendi valami volna, mindennek csak felével tartozik; az ki pedig idegen volna avagy nem mestör fia mestörnét vönne, tartozik az remeket megcsinálni.

Annak utánna mikor az tizenegy órát meghagyja az czéh-mestör és az táblát elbocsátja, azt a ki elmulatja, az birsága fél³⁾ font viasz.

Továbbá az ki más módon bocsátja el az táblát hogy nem mint az czéh-mestör, annak az birsága d. 2.⁴⁾ Az ki pedig egyik az másikon tisztelenségöt (!) teszön, az birsága két font viasz avagy mikor embör meghal és oda nem menne az temetésre, annak birsága egy font viasz, ha pedig kicsin gyermek, fél font. Item az ifiú mesterök tartoznak elvinni az halottat.

Item az ki hitván mívet mível, az mesterök elvegyék és az jóvát kímessék és azt neki megadják, annak az birsága 2 font viasz.

Item valaki az czéhnek ellene járna avagy mívelne három mélyföldig ez várostól, tisztessége nincsen köztünk.

Item az ki czéhbéli titkot kimond, annak más birsága vagyon.

Továbbá pedig az mely mestör inast akar tartani, tehát négy hétnél tovább szegődetlen ne legyen, ha pedig beszegődik, négy esztendeig kell szolgálnia és az tanóló tartozik két font viasszal, az mestere is egy pint borral tartozik, és az mestörök előtt szegődjék be.

¹⁾ A »2« helyett később »10« irtak s az utána következőket: »négy font -- borral« áthuzták.

²⁾ »Az ital — d. 75« áthuzva s fölötte későbbi irással: »Emellé elégséges borral, valami'g az mesterek ott vannak.«

³⁾ »Fél« helyett későbbi kézzel »két.«

⁴⁾ »d. 2« áthuzva s helyette »két font viasz.«

Az mely inas jámboról kitölti az ő apród esztendejét, annak az ő mestőre tartozik két forint érő ruhával avagy két forintval, ha jámboról szolgál pedig, szabad az ura vele az mennyivel többet ad, azért senki meg nem bünteti.

Az uraim mestörök ezt így rendelték, hogy mikor valamely mester mestőrasztalt akar adni, az czélmestör elbocsátja az táblát, az ki ott nem leszön az tizenegy órára, annak az birsága fl. 1.

Annak utánna mi kik vagyunk erszénygyártó mestörök, tudnia illik Benedök mestör, András mestör, Menyhért mestör, János mestör és György mestör, ezt mi fordittattuk magyaról ennek okáért, hogy mikor valamely jámbor személy akar miközinkben állani és akarja az mi rendünkön való dolgokat megérteni, hogy eleibe tudunk adnia. Irtuk ez jámbor urunk ötvös Lőrincz biróságában, mikor irnának 1561. esztendőben Julii 6. die.

Ugyanazon kézzel: »Az ifiú mestörnek nem szabad esztendőnél tovább feleség nélkül lennie, hanem jámbor házastársa legyen.

Esmétlen az mely ifiú mestör leteszi magát, tehát az mihely segítségére tartozik fl. 2.«

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

Szepességi árszabály 1610-ből.

Gemeine Landts-Ordnung.

Die Spanschaft Zips, wie man sich in Kauffen und Werkauffen mit den Handwerkern, tagelöhnern, Knecht und Mägden halten soll, einträchtig durch alle Orden und Stände beschlossen und zu halten bewilliget, den 5-ten November, im Jahre Christi 1610.

Von Massen, Ellen und Gewichten.

Die weil man mit dem alten Kübeln, und aufheiffeln viel beschwerlichen Betrug kan, und pflegt zu gebrauchen, hatt uns alle vor nothwendig und gutt angesehen, dass man in der Stadt Leuts Neue Kübel mache, so gross, dass man hinfier die Kübell nicht darfe aufheiffeln, sondern das der Hauffen ins Kübell Komme, undt das man die Kübell schlecht abstreiche, als sonst allenthalben im Land bräuchlich ist. — Die halben Pfund, und Gewicht sollen in dieser Spanschaft allenthalben verglichen sein mit dem halben Pfund und Gewicht in der Stadt Leutsch, und so innand befunden würde, der mit faltscher Mass, Pfund, Elen od. gewiecht umbieng auf freien Märkten od. in Häufern, der soll auf freien Markt durch die verordneten Marckrichter und in

Häusern durch ihre Richter, oder oberherren für fl. 12 gestraft werden, nach Verdienst u. Gelegenheit des Verbrechens.

Mistfähr.

Einen Mistführer mit 4 Rossen soll man zum Tag, neben Zehrung dr. 40 zahlen, es sindt die Acker weit od. nahend gelegen.

Ackern.

Demnach die Erdtoch nicht einerley, mancher grösser, mancher kleiner ist, so ist geordnet, dass man dem Ackermann vom Kübel zahle, benandlich von einem Kübel dr. 9 neben Essen und Trinken. Wenn man aber sähet, als denn soll man von iedem Kübel dr. 10, in Betrachtung diesem dieweil neben den Aufsähen und-akern auch das egen für lauft, und gleichsam dreierlei Arbeit sich zusammen trifft.

Von Schneiden, Meen, Rechen u. Binden.

Einen Schmitter soll man geben für 1 Tag dr. 6 neben essen und trinken, doch dass er gutte Garben schneide.

Da aber iemand zum geding schneiden will lassen, derselbe soll von Erdtoch von 5 kübeln nicht mehr zahlen den dr. 40, dann ist für iedes geseete Kübel dr. 8. Mehr in geben 2 Hausbrodt, 3 Pfund Fleisch und auf jedes kübell 2 halben Bier.

Einen Meier, so Gersten meet, von einem Erdtoch von 5 kübell geseet, soll man neben Zehrung dr. 14 zahlen.

Einen Haber-Meier von einem Erdtoch dr. 12.

Einen Graas-Meder von 1 Erdtoch dr. 10.

Einen Recher vor einen Tag dr. 4.

Einen Binder vor einen Tag dr. 5.

Nota. Das Obentraufftchen soll ganz und gar hinfier eingestellt sein.

Von Einführen.

Die fuhrleit sollen einen halber schober Wintergetreidt so nahend ist umb dr. 1, so mitten in feldt dr. $1\frac{1}{2}$, so weiter gelegen dr. 2, in die Scheuern einführen, gleicher Gestalt, sollen sie von 1-ner Mandelt, Sommergetreidt so nahend ist gezahlt nehmen dr. 2, So mitten in Feldt dr. 3, So weiter abgelegt dr. 4, od. aufs meiste dr. 5, dass sie es an Ort u. Stelle führen.

Von Dreschern.

Dem Dreschern soll man das Zehende kübell geben, wenn es wohlfeil ist, sie aber das Getreidt um grösserem kauff, sollen das Elfte Kübel empfangen, doch beides ohne Zehrung.

Vom Brodt u. Bier.

Die Obrikeit, Richter u. Rath im Städten und Märkten, sonderlich daran Vochen Markt hatt, sollen fleissig aufsehens haben, dass wann das Getreidte wohlfeil ist, die Bäcker das Brod grösser backen, denn wenn es theuer ist u. so man befindet, dass die Bäcker das Brodt zu klein backen, soll man es Ihnen nehmen und in das Spital geben.

Dessgleichen das Bier, wenn das Getreidte, sonderlich die Gerben wohlfeil sind, soll man umb einen rechten Verth geben. Wenn aber theuer die Gerben ist, muss man auch das Bier heher um Geldt verkaufen.

Vom Gefliegel und Wildprett.

Eine junge wohlbewachsene Ganss dr. 7.

Eine alte Gans dr. 12.

Einen gutten kappauer dr. 8.

Ein alt Hun dr. 6.

Ein paar junge hinner, so gutt sein dr. 8.

Ein Endt, so alt u. gutt dr. 5.

Gasel Huhn dr. 6.

Vom Sattlern.

Vor einem gemeinen Pauer Sattel dr. 50.

Vor einem Hussaristen Sattel fl. 1 dr. 25.

Vor einen kommet dr. 60.

Vom Schustern.

Ein Paar Wasser Stiewel fl. 2.

Ein Paar grosse Pauer Stiewel dr. 75.

Knie stieffell dem Knechten dr. 50.

Ein Paar weisse stiewel von Ziegenleder dr. 40.

Ein Paar weib-stiewel gutt dr. 75.

Ein gemecht dem Bauern dr. 30.

Ein paar Weiber stieffell vom Kalbfell dr. 36.

Ein paar fliegell schuh dr. 20.

Ein paar gemeine nieder schuh dr. 18.

Ein paar schwarze rause niederschuh dr. 20.

Ein Weiber gemecht dr. 18.

Ein paar lange Schwarze Chsisma dr. 60.

Vom Chsisma-Machen.

Der Chsismamacher soll von einem par langen Chsisma, wann man ihm dazu Leder gibt, für seine Arbeit nehmen dr. 40.
Vür Paputzen soll man wegen der Arbeit zahlen dr. 33. Mehr

vür grosse Mannes-Paputzen dr. 40. Für lange schwartzte Chsisman fürs Leder und Arbeit zugleich soll er nemen 1 fl.

Tuchmacher.

Wann die Tuchmacher einen Zentner Woll kaufen können vür fl. 7, als können sie geben Ein weiss ganz tuch von 28 Ehlen fl. 4.

Ein schwarz Tuch fl. 5.

Ein Grob Tuch fl. 2 dr. 50.

Ein Probetztuch fl. 2 dr. —.

Schneider.

Von einer Reverend zu machen fl. 1.

Von einem Bürgermantel mit Ärmel dr. 60.

Von einem Topelten dolman von gutten Tuch dr. 40.

Von einem einfachen Dolman gemein Tuch dr. 30.

Von einer Mente aus gutten Tuch mit einem galler dr. 60.

Von einem schlechten Mente von gering Tuch dr. 25.

Von einem Paar schlechten Hosen von gutten Tuch dr. 20.

Von einem Paar Hosen, von gering Tuch dr. 12.

Von einem schlechten Wammet dr. 25.

Von einem groben Knechts-Rock dr. 12.

Von einem groben Mägenrock dr. 9.

Kirschner.

Was die Kirschner anlanget, kan man ihre Wahre, so sie für nemlich aus frembden Lendern herkomen müssen, gar schwer taxiren, da sie aber wohlfeil kaufen, ist es billig, dass sie auch wider ihren Wahre und ihren Arbeit rechter geben, zum egmen fall, wenn sie aus ländische Czimaschen, das hundert umb fl. 6 kaufen können, als wollen sie ein schwarz Futter umb fl. 3, und ein weisses umb fl. 2 geben. Von Land fehlen aber, da sie wohlfeiler erkaufft umb ein geringern Pfennig. Einen Landfuchsen umb dr. 80. Ein Landwolf fl. 1 dr. 75. Einen Landmarder fl. 1 dr. 25.

Vor ausarbeiten der rauhen Wahr.

Vor ein Landfehl dr. 6. Vor Czismasch dr. 3. Vor einen Füchsel dr. 8. Vor einen Wolf dr. 25. Vor einen Marder dr. 6. Vor ein Bärnhaut dr. 75.

Von bestellern Verlegern und Schmieden.

Die Besteller sollen ein Centner des besten Eysens ihren Verlegern geben fl. 1 dr. 60. Hergegen sollen die Verleger geben

fl. 1 dr. 80. Ein Pflugeisen dr. 40. Ein hockeysen dr. 40. Ein koltereysen dr. 36. Schindelnagel 100 umb dr. 5. Latznagel 5 umb dr. 1. Egenzent 1 gebimdt dr. 25. Eine grosse schin auf einen fuhrwagen dr. 10. Brett Nagell dr. 12. Radtnagel 5 umb dr. 1. Ein Kettenschin dr. 6. Ein Neuhuffeysen sampt aufschlagen dr. 4. Da erst aber in Winter stölt, dr. $4\frac{1}{2}$. Einen Neyen Wagen zu beschlagen, wenn man selbst eysen gibt, für die Arbeit fl. 2. Einen neuen kutschik zu beschlagen für die Arbeit dr. 75. Ein Fuhrerad zu beschlagen, für die Arbeit dr. 25. Ein kutschrath zu beschlagen dr. 25. Ein alt Hufeysen aufzuschlagen dr. $1\frac{1}{2}$. Ein neu Hufeysen 2 dr.

W a g n e r.

Umb ein gemeinen fuhr wagen soll man fl. 1 dr. 70, umb einen grossen fuhrwagen mit Letern fl. 2, dr. 50. Umb ein Neyen kutsching fl. 2. Umb ein kutschrath dr. 25, umb ein Fuhrmannsrad dr. 30.

B i t t n e r.

Vor einen Raiffen an eine kuff anzulegen dr. $\frac{1}{2}$. Im Keller aber dr. 1. Zueu eschen reffen an eine kuff dr. $1\frac{1}{2}$. Einer Eschen bittnerreffen dr. 2. Vor einen Meisch-bitttreiffen dr. 15. Vor einen Scheffellreiffen dr. $\frac{1}{2}$. Vor einen breiten Zuberreiffen dr. 1. Vor eine kühl-bitt dr. 33. Vor einen grossen Trag-Zuber dr. 16. Vor einen Mittelzuber dr. 10. Vor ein Scheffel dr. 4. Vor einen schochter dr. 2. Vor eine Wan dr. 2. Vor ein Schechterchen dr. $1\frac{1}{2}$. Vor ein scheff dr. 4.

H u t t e r.

Wenn die Hutter einen Centner Woll kaufen können fl. 30, so mögen sie einen gemeinen Hutt geben dr. 10. Einen kwrner Hutt aber dr. 30. Einen schitzen Hut kolpach zu futtern dr. 25.

T i s c h l e r.

Vor einen gemalten lindenlen Tisch fl. 1.
 Vor einen weissen lindenlen Tisch fl. — dr. 75.
 Vor einen weissen gemeinen Tisch fl. — dr. 60.
 Vor ein gemahlt Himmelbett für 2 Person fl. 2.
 Vor ein Himmelbett für 1 Person fl. 1.
 Vor einen Fussbetten weiss fl. — dr. 50.
 Vor eine grüne Lehnbank fl. — dr. 33.
 Vor eine weisse Lehnbank fl. — dr. 20.
 Vor ein Ell Rehmen so gefärbt dr. 8.
 Vor eines Mannes todten thrun dr. 30.
 Vor ein erhabene todten thrun dr. 60.

Kannengiesser.

Neuen Zinn soll er geben Landeswehrung 1 Pfund dr. 20., wenn er im einwechselt alt Zinnern gefess empfängt, als soll er hergegen das Neue gefess einmal so hoch an den werdt passiren lassen und nicht höher.

Soll auch die halb od. Pinntkannen, Seitell und Ringell kennell nicht nach seinen gut achten klein machen od. gross, sondern alle nach der alten Einmass, damit hindurch kein falt-scheit und betrug mit Beschwer des nechsten möge gebrauchet werden.

Schlösser, Weber, Topfschmidt.

Die Handwerker kennen nicht taxiret werden, umb viel Ursachen so nicht allhie zu erzählen, soll aber die Obrigkeit aufsehen, dass sie niemanden zu hoch schätzen.

Sehler.

Zwei einfache letzell dr. $1\frac{1}{2}$. Ein topelt od. lang lesel dr. 2. Einen kleinen strang dr. 3. Einen langen topelt strang 6 dr.

Nota. Was übrigen Handwerker sind, so nicht zu taxiren, alles wollen die Richter allenthalben gutt Achtung geben, damit sie niemanden mit ihrer Arbeit überschätzen.

Tagelöhner.

Einen Tagelöhner im Sommer dr. 6. Im Herbst und Winter dr. 5. Bei Zehrung, da man aber nicht Essen gibt ihm, soll man geben im Frühling u. Sommer dr. 10. Im Winter aber und Herbst dr. 8. Einem Strohschneider 1 Tag, Winter u. Sommer soll man neben Zehrung zahlen dr. 8.

Von andern Essenden Sachen.

Ein gutt Kalb dr. 80. Ein gemein Kalb dr. 50. Ein Wann Butter von 5 halben dr. 50. Ein halb Butter dr. 10. Ein Pfund Brinse dr. 6. Sechs Hunseier im Sommer dr. 1. Vier Hunseier dr. 1 im Winter. Zwei Ganseyer dr. 1. Fünff Endten eyer dr. 1. Ein Spanferkel dr. 8. Ein Ferkel so gutt ist dr. 12. Ein Pfund Schmer dr. 10.

Von Holz u. andern Sachen.

Ein Tapfen Breyholz man aufn Markt verkaufen dr. 40. Ein tapfen Brinholz geschnitten dr. 30. Ein gutte keubt hanff dr. 5. Ein Pfund seift dr. 7. Für kertzen anderthalb Viertell einer Elle lang mit Zmesslet dr. 1.

Von Fleischhackern.

Die Fleischhacker sollen verkaufen 1 Pfund gutt Ochsenfleisch dr. 2. Ein Pfund so leichter ist dr. $1\frac{1}{2}$. Ein Pfund Kuhfleisch so gut ist dr. $1\frac{1}{2}$. Ein Pf. so leichter ist dr. 1.

Ein Pfund kalbfleisch so gut dr. 2, so leichter ist dr. $1\frac{1}{2}$.

1 Pfund Schepsenfleisch 2 dr. Schweinenfleisch 1 Pf. dr. 4.

Lämmerfleisch $\frac{1}{4}$ 7 dr. Instat ausgelassen 1 Pfund dr. 7.

Ohne ausgelassens 6 dr.

Von Schlachtung des Viehes.

Umb einen grossen gutten Ochsen vom abschlachtung und säuberung der kottel soll man zahlen dr. 25.

Von einem gemeinen dr. 75.

Von einer grossen Kuh dr. 20.

Von einer gemeinen dr. 15.

Von einem Kalb sampt krebsrissen dr. 10.

Von einem grossen ungarischen Schwein ab zu thun sambt sauberung der Würst dr. 24. Vor ein gemeines Hausschwein dr. 12, für ein Stickschwein dr. 12, für einem schepfen od. alt schaf dr. 7, für ein hährling dr. 5, für ein junges lämchen dr. 3, für ein Herbstlammes dr. 4.

Von bey ausgearbeiteten Hauten u. Fehlen.

Eine grosse gutte, fordern Ochsenhaut soll man fl. 2. Eine gutte grosse Kuhhaut rauher fl. 1. Ein rauh Schaaffehl dr. 25. Ein Ziegenfell dr. 30. Ein Kalbsfehl dr. 18.

Vom Gerbern.

Die Gerber sollen folgen der gestaltt ihr ausgearbeitetes leder verkaufen. Ein gutte fordern Ochsenhaut oder Leder fl. 2. Ein fordern Kuhhaut oder leder fl. 1 dr. 50. Ein Schäffehl dr. 36. Ein Ziegenfehl dr. 40. Kalbfehl dr. 25. Herkegen sollen sie kauffen 1 kübel loh dr. 6. 1 kübel Asche dr. 5. Ein gutte fuhr ungeleschten kalch dr. 80. Ein loth ungeleschten dr. 40.

Vom Riemern.

Vor einem schlechten Bauerzaun dr. 15. Vor einem zwiefachen Bauerszaun dr. 25. Vor einen Halfter dr. 16. Vor einem topelt halfter dr. 25. Vor ein haupt Stingell dr. 33. Vor ein doppelt forder und hinter sillen dr. 80. Vor ein Pauer Sillen dr. 25. Vor ein Sillenbletter dr. 40. Ein Paar strichleder für die Pauern dr. 20. Ein Paar Reiter steifleder dr. 33. Ein hussarisch forder und hinter gernod dr. 33. Ein tetzell dr. 36. Ein paar streng scheden dr. 20.

Vom Gesindt.

Dieweil die Wochen-knecht an der gesündt nur auf böses und mit willen anhalten, so wollen wir ernstlich befohlen haben, dass man in Städten, Märken und Dörffern nirgend keinen freien Wochen-knecht halten soll, sondern man soll sie zwingen zu dienen, oder aus Städten, Märken und Dörffern austreiben, und aber 3 tag daselbst nicht leiden. Der wirdt, so da helt einen solchen wochen-knecht, soll von seinen Richter umb fl. 12, helt aber ein Edelmann einen solchen wochen-knecht, soll in der Vice-Ispan mit dem Stuhlrichter straffen umb fl. 24.

Es ist auch ein beschwerlich ding und fast schedlich, dass man den Knechten Gerste und haber seet, dadurch die knechte zu nehmen, und ihre herren als derhalben wir alle eintrechtiglich beschlossen, dass hinfort kein Herr welches Standes od. wesens er ist seinen knecht, auch das wenigste nicht see, auch kein erb oder sonst verleichen soll; wo aber einer im gleichen oder öffentlich darwieder thut, so soll der Verbrecher, ist er ein mitwohner in Städten, Märken od. Dörffern von seinem Erbherren umb 12 fl. gestrafft werden. Strafft ihm der Herr nicht, so soll der Vice-Ispán krafft haben dem Herren umb 24 fl. zu straffen, wirdt aber ein Edelmann ergriffen, der seinem knechten seet, oder Erb verleihet od. verdingt, so soll der Edellmann von Vice-Ispán und dem ganzen Stuhl umb fl. 24 gestrafft werden. Dergleichen sollen auch die gestrafft werden, so da Läufer, die von einem Herrn zum andern laufen annehmen und halten, thun es Bürger oder Bauer umb 12 fl. gestrafft werden, Edle umb 24, und ist schuldig den mit laufenden Dienstboten den ersten Herren mit der Hand heraus zu geben ihn sein vorigen dienst. Es soll auch kein Herr seinem knecht, keine Frau ihre Magdt vor dem Neuen Jahr nicht von sich lassen, wo aber der knecht od. die Magdt nicht bleiben wollt, ist der Herr und Frau nicht schuldig ihren Lohn zu geben.

Auch sollen Herren u. Frauen ihren dienst Mägden nicht gestadten, dass sie mit seidenen kleidern, mit übrig breiten Sammeten farben, wie die Ross Sillen mit Atlassen, Zölzen. Goldenen, krantz schinieren und dergleichen nicht behangen, noch sich andern tugendsamen Frauen u. Jungfrauen gleichtragen, sondern sollen zwischen ehrlichen Frauen od. Bürgers u. Edelleut kinder, und dienstboten Unterscheit gehalten werden.

Damit aber diese vorgeschriebene Landtsordnung steiff u. fest eingehalten werden, haben wir vollkommene kraft und macht etlichen Unsern Mitbrüdern, dass sie auf den öffentlichen Märkten sollen fleissig achtung haben, dass sie die so dawiderhandeln in kauffen od. Verkauffen Straffen sollen, und ihnen die Saken od.

gütter klein od. gross so niemand anders, denn es sie geordnet, kauffet oder verkauffet, nehmen sollen, und dieselbigen darnach ihren Erbherren anzeigen, solche Verbrecher weiter wie angemeldet, zu straffen.

Közli: WEBER SAMU.

Leltárak és összeírások.

I. 1665. február 16.

Az mi kevés arany mű van, arról való registrum, Szent-Demeteren, az mik az nénéntől megmaradtanak és hugoméktól, anno 1665. 16. Februarii.

Egy öreg aranyláncz dió bélés forma, mely 18 aranyot nyom.

Egy öreg nyakbavaló lánczávol együtt, nyom 25 aranyot.

Egy pogány pénzes kézre való pánczélnemű láncz, vagyon benne 45 arany.

Egy kézre való perecz, fekete zománczos, melyben vagyon 16 arany.

Egy kézre való arany lánczocska, melyben vagyon 23 arany, most az atyámfia viseli.

Egy 6-tos arany.

Egy gyermek nyakába való arany, láncz nélkül, melybe van 7 arany.

Egy más láncz nélkül való arany nyakravaló, melybe van kilenczedfél arany.

Más egy láncz, melyet adtam az atyámfiának viselni.

Egy arany medálj gyémántos, melyben vagyon negyvennyolcz gyémánt és 4 szem gyöngy.

Más egy öreg függő emberképes, kilencz gyémánt benne 37 rubint.

Egy csillag, melyben vagyon 7 rubint, az közepibe az hetedik termés rubint, hat hegyes gyémánttal és tizenkét gyémánt laposan metszett benne.

Egy bokor fülbevaló gyöngy.

Egy öreg arany gomb, melyben vagyon négy rubint, s három gyémánt.

Más rendbeli apróbb arany gombok tíz, mindeniknek az fejében gyémánt.

Három egyforma boglár, egyikébe gyémánt, ketteibe rubint.

Más hosszúka boglár, fejr zománczos, egy gyémánt benne.

Más egy hosszabb annál is, nyolcz rubint benne, s három szem gyöngy.

Három apró arany gombocska.

Egy kaláris lakat kőcscsal.

Kilencz arany boglár, az teteiben van négy-négy gyöngy.

Tizen 7 arany cső zománczos.

Egy kis smaragdos feszület . . . benne és 8 szem gyöngy benne.

Egy kis kerek ördög és emberképes függő, 6 gyémánt benne és 4 rubint.

Egy arany rostélyos nyakravaló pésma 22 szem.

Egy fűzésbe vagy 25 öreg rostélyos szem zománczos.

Ugyanazon fűzésbe apró arany szemek, ki rostélyos, ki más formájú.

Egy öreg lószügyre való medálj, türkéses, rubintos, smaragd öreg az közepibe.

II. 1665. april 22.

A magam marháját számláltam meg az mint ide alább írtam anno 1665. die 22. Aprilis.

Egy öreg virágos kupa, melyben vagy 5 gira, harmincz nehezék.

Más virágos kupa, kiben vagy 4 gira, harmincz nehezék.

Harmadik kupa, három girás, 44 nehezékes.

Negyedik 4 girás, 3 nehezék.

Ötödik 4 girás, 3 nehezék.

Hatodik 2 girás, 45 nehezék.

Hetedik 2 girás, 28 nehezék.

Nyolczadik 2 girás, 24 nehezék.

Kilenczedik 3 girás.

Tizedik egy gira, 39 nehezék.

Tizenegyedik 2 girás, 9 nehezék.

Egy öreg hattyús csésze, 5 girás, 24 nehezék.

Egy csigaforma csészében 4 gira, 14 nehezék.

Egy öreg sőtartó 4 korsójával, 10 gira, 26 nehezék.

Hozzá való két ezüst tál, 1 gira, 12 nehezék.

Két körtvély forma ezüst palaczk, egyikben 4 gira, 21 nehezék.

Másikban 4 gira, 3 nehezék.

Tizenkét egyben járó arany és apró pohár 6 gira, 12 nehezék.

Egy kis lábas pohárban 1 gira, 21 nehezék.

Egy mosdóban korsóstól 8 gira, 11 nehezék.

Más mosdóba korsóstól 9 gira, 25 nehezék.

Egy öreg sima pohár, most csinálták, 4 gira.

Nyolcz ezüst kalán, ezt is most csinálták.

Egy lengyel ezüst kalán.

Egy teknősbéka forma tok, kiben vagy 5 gira, 12 nehezék.

Egy aranyas csésze, egy teknősbéka forma sótartó, aranyas. egy aranyas kanál és egy aranyas villa.

Ezek mind magam ezüst marhái.

Következnek az feleségem ezüst marháiról való írás, melyet irtam 1665. die 22. Aprilis, fel... Nb. Egy hatszegű palaczkban 3 gira, 43 nehezék, én csináltattam, de feleségemé volt az ezüsti.

Egy kis lábas pohárban 2 gira, 2 nehezék.

Más lábas pohárban 2 gira, 3 nehezék.

Nb. fel. Egy virágos kupában 2 gira.

Az Geszti pohara félében 3 gira, 26 nehezék.

Nb. fel. Egy öreg pohár fedele 1 gira, 21 nehezék, ellopták az poharat, nem tudom hun.

Nb. fel. Egy mosdó medencze korsóstól 10 gira, 25 nehezék, viselt.

Nb. fel. Egy négyszegű sótartó.

Nb. fel. Két kis fejr csapa pohár.

Nb. fel. Egy aranyas kanna.

Következnek az magam fegyvereimről való írás.

Két aranyas pallosom, az két vajdák adták.

Egyik bársonyos veres, az másik czapás.

Három hegyes töröm, az egyik kevés hia hogy nem mind ezüstös, horgas markolatja, az végén gomb vagyon.

Egy ezüst aranyas tollas botom.

Egy ezüstös csákányom.

Két paraszt hegyes töröm, csak vassal csinált.

Következnek az szablyámról való írás, melyek magamé.

Egy új aranyas kard, ezüstös az markolatja, kék majcz rajta.

Egy három kötő ezüstre csinált aranyas kardszablya, tarsoly rajta bőr.

Egy horgas viselt aranyas szablya, láncz volt az körzőin és az bolenián(?)

Két aranyas kard, Strini uram adta, oda fel való munka, viselten.

Egy két kötő ezüstre csinált viselt szablya, magam csináltattam.

Egy kis két kötő ezüstre csinált szablya, viselt, az vasát kicsappantották, Homonnai uram adta volt.

Következnek az feleségem fegyverei, kik másik uráé voltak.

Egy két fel. Két ezüstös aranyas hegyes tör, az egyik kék czapával borított.

Az másik fekete czapával, rostélyos forma kötő ezüsti vagyon.

Harmadik az gyalui harczon veszett, csak az vasat hoztam el.

Szablyaja egy, ezen is olyan rostélyos kötő ezüst tok vagynak, egy réz bársony szablya, tarsoly rajta.

Egy viselt ezüstös lóling.

Magam lóra való szerszámim következnek.

Egy ezüstös aranyas vékony portai lóra való szetha, kármány zabola rajta türkises orrára valóval.

Két fejér ezüstös hójagos kantár, nem sokkal különbözik az másiktól.

Paraszt viselt szerszámok, némelyik szkófiummal varrott, négy kármány zabolák rajta.

Egy rezes ezüst módra csinált aranyas portai szerszám, ezen is kármány zabola.

Egy rezes szkófiu hosszú rúdú zabola rajta viselten.

Következnek az feleségem lóra való szerszámai, kik az másik uráé voltak.

Nb. fel. Egy széles, ezüstös, aranyas szerszám orrára való nélkül.

Nb. fel. Egy kék zsinorra csinált pillangós, aranyas kantár.

Következnek az magam puskaí, kik magamé mind.

Vagyon hat pár pisztolyom, igen jók.

Vagyon egy pár kovás vágó pisztoly.

Tesseni puska vagyon négy,

kettei gyöngyházaz,

kettei paraszt.

Vagyon egy stutzom, igen jó.

Vagyon egy kis karabélyom.

Következnek az magam köntöseiről való írásom.

Egy veres skarlát hiúzzal béllett mente, galléros, szkófiomos, gombok rajta, csonka ujjú.

Egy veres skarlát hosszú ujjú prémes mente, hiúzzal béllett, szkófiomos, gombok rajta, igen szép

Egy teczin selyem posztó nesttel béllett, galléros mente, csonka ujjú, fejér száras gombok rajta.

Egy megyszín nesttel béllett mente, csonka ujjú mente, apró száras gombok rajta.

Egy kék skarlát, hosszú ujjú, galléros mente kaftánnyal, béllett, öreg kétszeres gombok rajta.

Egy büdöskő színű nyári mente, prémes kaftánnyal, béllett, szkófiomos gombok rajta.

Egy zöld skarlát nyári mente.

Egy szederjes granát nyakkal béllett csonka ujjú mente.

Egy veres skarlát, török az elei, béllett puha ujjú mente, arany fonalból szőtt gombok rajta.

Magamnak dolmányom ennyi vagyon.

Egy veres kamuka dolmány, sárga kamukával béllett.

Egy veres kanavász dolmány, veres tafotával béllett.

Egy zöld kamuka dolmány, megyszín kamukával béllett.

Egy veres skarlát nagyrag, kapcza rajta.

Egy megyszín angliai nagyrag.

Egy nesttel béllett kalpag, Bottyáni Ádám adta, teczin posztó.

Egy veres skarlát nuszttal béllett süveg.

Egy teczin posztó dolmány, angliai.

Az feleségem részére való köntösök, kik voltak ezek.

Egy fekete színű zöld skarlát mente terczinellával béllett, galléros, fehér sívvel gombok rajta.

Egy veres skarlát galléros mente kaftánynyal béllett.

Egy szederjes granát köpönyeg, aranyas gombok rajta.

Nyergeim számok így következnek :

Csontos tatár nyergem szerszámostól négy No. 4

Szerszám nélkül való tatár nyereg egy fehér czapás volt.

Egy szederjes granát katona nyereg szerszámostól.

Egy török nyereg szerszámostól, kengyelestől.

Lovász nyereg szerszámostól három No. 3.

III. 1676. augusztus 9.

Regestrum, melyeket Barcsai Péter uram főbíró uram keziben küldött gróf Balassa Imre uram jóva gondviselésnek okáért keziben recipiált volt, rend szerint ezek.

Egy fehér ezüst mosdó.

Egy falra való öreg óra tokostól.

Egy portai aranyas szerszám, sügyellővel, orrozatjával együtt.

Egy pikkelyes ezüstös, aranyas, gyenge (!) szerszám sügyellővel, farmatringjával együtt.

Egy portai tüdzött virágos, szkófiomos, aranyas, ezüstös czafrang.

Egy hajszín angliai czafrang, szkófiommal varrott, rostos szélű.

Egy paraszt ezüstös kard, az kardon hat ezüst csat, egy horog kapcsával együtt.

Egy aranyos hegyes tör.

Egy paraszt ezüstös hegyes tör ; két rendbeli székel lóra való hárok ; kötél nélkül három fék.

Két kamoka vastag abrosz, az borbély adta kézben.

Két ón kander tokostól.

Barcsai Ábrahám kezeibe adatott jók ezek.

Egy ezüstös aranyos nyereg, két ezüst kengyelivel, fáján levő két ezüst csatjával, négy ezüst karikájával, bársonyra varrott szkófiomos nemesivel (!) együtt, és két bársony varrott oldalbőrivel,

bársony vánkosával együtt, egy majcz lekötő szíj, bagaria hevederrel, egy ezüst csatjával együtt.

Egy gyöngyházás fekete csontos nyereg hozzátartozó paraszt szerszámmal együtt.

Egy fekete közönséges czafrang, kék bagariával bélett.

Egy veriték czafrang bőrral borított.

Egy paraszt ezüst sótartó.

Egy belől aranyazott ezüst csésze.

Egy pár pisztoly tokostól érczivel.

Egy fekete zsák nyeregpre való.

Egy kék angliai szkófiomos rojtos czafrang.

Egy paraszt ezüstös pikkelyes kantár.

Egy kamoka abrosz.

Négy aranyas imádságos könyv.

Egy conventionalis, egy Urbarium, egy Vulgata Biblia, egy Pázmány.

Egy fa-iskatuljában egy réz penna, egy öreg gyűjtő keresztes fél sing.

Egy arithmetica, egy calendarium, egy arany mérő, egy rozsz compas, fél konc papiros, valami hitván levelek.

Barcsai Thamás uramnál levő jovai gróf uramnak.

Egy ezüstös aranyas buzogány, egy lóding, kék angliai posztóra varrott majcz, ezüst szívek rajta, három ezüst karikájával, kulcsával, fa palaszkjával, ezüst puskavápjával együtt.

Barcsai Mihály uramnál levő jova. Egy nád meszelő stb.

Barcsai Péter uramnál maradott jovai gróf uramnak.

Egy ezüst paraszt kard, az kardon hat ezüst csat, egy horog kapcsával együtt.

Egy ezüstös paraszt hegyes tör, romlott.

Egy pikkelyes, aranyas, ezüstös szerszám.

Ezekből az felírt jókból hadtam itt száz forint adósságig gróf uramnak vevén fel Barcsai Péter uramtól fl. 100.

Gróf Balassi Imre uram ő nga javait ez szerint legistrálatván, Barcsai uram kezünkben adván, mi is ő kglmének ezen kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítettett legistromunkat adtuk fide nostra mediante. Anno 1676. die 9. Augusti.

Correcta per nos.

Somodi György,
Hunyad vármegyének
hites viceszolgabírája
Al-Pestesben lakó, m. p.

Szőrin Mihály,
Hunyad vármegyének
hites viceszolgabírája,
Kereszturon lakó.

Tholdalaghy Jánosné végrendelete.

1666. szept. 19.

Mű úgy mint Székely Gáspár és Székely István, mindketten Tordavármegyében Radnótfáján lakó nemes személyek kik ez ide alább megirt dologban fogott köz birák vagyunk, adjuk tuttára mindeneknek az kiknek illik ez mű jelen való levelünknek rendiben, quod in anno praesenti 1666. die 19. Septembris mikoron volnánk Tordavármegyében Tekintetes nemzetes Toldalagi János uram ő kegyelme Abafái nemes udvar házánál, nemzetes Toldalagi Jánosné Toroczkai Judith asszony ő kegyelme minket behívatván az maga házába, mivel megismervén ő kegyelme magában, hogy életének utolsó órája közel volna, s Isten ő szent felsége elkivánná ez világból, nehéz és súlyos betegségben lévén, mindazonáltal még ép ésszel, s elmével vala ő kegyelme, mű előttünk ő kegyelme tőn ilyen testamentumot.

Az én lelkemet ajánlom az én teremő Istenemnek, testemet pedig az ő Anyjának a Földnek.

Az Tekintetes és Méltóságos Erdélyi Fejedelem Asszonyunknak ő Nagyságának, tekintetes és nagyságos Bornemisza Anna asszonyunknak hagyom az zöld csipkés bársony szoknyámat.

Uramnak ő kegyelmének, Toldalagi János uram ő kegyelmének hagyom az Abafái Udvarházat jószágostól, ilyen formán, hogy ha ő kegyelme meghal, se feleségére, se gyermekére, se nemzetségére ne maradhasson, hanem az Huszár Mátyás ¹⁾ Uram gyermekére, úgy hagyom pedig, hogy Uram ő kegyelme az abafái Templomot éppen helybe állítsa s építtesse a mint az előtt volt, ha ő kegyelme nem akarná építtetni kötöm az fejedelem és fejedelem asszony s az egész erdélyi kálvinista Uraknak lelkére, megintézvén mennyivel építhetnék fel, annyi jószágot vegyenek ki az Uram ő kegyelme kezéből, a mennyivel felépíttethetik az abafái templomot.

Az anyai jószágot pedig hagyom az Huszár Mátyás Uram gyermekének, a felett ne is veszekedjék Uram ő kegyelme, mert azokat illeti, ha mivel tartoznak, adják Uramnak ő kegyelmének.

Az Csiki jószágot is éppen Szalánczi János öcsémnek hagyom, úgy mindazáltal, hogy minden esztendőnként ötven kalongya búzáat, árpával, zabbal együtt adjon a Csiki kalastromhoz.

Ugyan az öcsémnek Szalánczi Jánosnak hagyom az öregbik köves függőmet, három arany lánczommal együtt.

¹⁾ Brenhidai.

Ugyan az öcsémnek Szalánczi Jánosnak hagyom az egyik bársony szoknyámat.

Az Gillányiné asszonyom leányának hagyom az bérlett palástomat.

Földvári Pálné öcsém asszonynak hagyom egy zöld kamuka szoknyámat.

Ugyan az egyik bársony szoknyámat hagyom a Mikházi kalastromhoz. Ugyan a Mikházi kalastromhoz hagyok tíz öreg disznót s ötven köből búzát.

Toldalagi Gáborné néném asszonynak hagyok Fülöpösön négyház jobbágyot s négy kancza lovat.

A Hosszuaszói leveleket adja meg Uram ő kegyelme Macskási Uraméknak.

A Viszolyai leveleket adja Uram ő kegyelme Bánffi Dénes Urunk ő kegyelme kezébe.

A Pápai leveleket adja Uram ő kegyelme, a Kovács Mihály Uram ő kegyelme fiának, Kovács István kezébe.

Mivel a szegény üdvözült Huszár Péter uram lelkenre kötötte vala, hogy az kik régi szolgálók voltak, mellette sok nyomorúságot, itthon pedig mellettem sok nyughatatlanságot szenvedtek, adjak egy-egy marhát, de én mind eddig is senkinek is nem adtam, azért átok alatt hagyom Urunknak ő kegyelmének, hogy ő kegyelme adja meg, s fizetéseket is, a mivel adóssá maradtunk:

Nevezet szerint Székely István Uramnak, Asztalos Istvánnak ¹⁾ Bartosnak, Szakácsnak, János mesternek.

Ujfaluban vagyon két jobbágy, a melyet a szegény Üdvözült Uram törvénnel nyert volt. Mivel most Sáfár János uramnál vagyon a többivel zálogban, a többi közül szakaszszák ki, a mennyiben azok vadnak, illendő zálogját tegyék le, s adják Székely István uramnak, mivel a szegény üdvözült Uram pogány kezéből való kiszabadulásában sokat fáradozott, egyszersmind rab-ságot is együtt szenvedett.

Székely Andrásné, Székely Gáspár, Székely István uraméknak hagyok egy-egy borjus tehenet.

Ugyan Székely István Uramnak, mivel az Görgényi házban pénze vagyon, ha Uram ő kegyelme leteszi jó, ha nem, az is legyen Székely István Uramé.

Ugyan Székely Gáspár és István gyermekinek hagyok fejez ruhát, abroszt, lepedőt, kendőt, nevezet szerint a Székely István Uram más feleségétől való Panna nevű leányának egy keskeny derekalyt, s egy vánkost.

Kölcseiné asszonyom ő kegyelme leányának, az én kereszt leányomnak hagyok egy veres bársony kis subámat.

¹⁾ E helyen tinta folt van s így a szó nem kiolvasható.

Katónak a leányának egy borjus tehenet hagyok.

A több apró leánykáknak hagyok egy-egy üdő tinót.

Az mely asszony emberek mostani nyomorúságos betegsé-
gemben velem voltak, s velem dajkálkottak, azoknak hagyok egy-
egy borjus tehenet, s egy-egy patyolatot.

A szolgálóknak is fizessenek meg.

Mind ezeket hagyom, vallo, kötöm Uramnak ő kegyelmé-
nek Istennek tartó lelkének, a kivel üdvözülni akar, hogy minde-
neknek mindent az én hagyásom szerint igazán megadjon az én
több javaim is úgy maradhasson testálásom szerint helyben.

Mely megnevezett Néhai tekintetes nemzeti Toldalagi
Jánosné Toroczka Judit asszonynak élő nyelvével való testa-
mentumát, fassióját, legatióját pro futura cautela az mű igaz
hitünk szerint megirtunk, kezünk írásával és pecsétünkkel meg-
erősítettünk.

Datum anno, die loquoque ut supra notatis.

Judices iidem qui supra.

Correcta per eosdem.

P. S. Lovász Jánosnak s Lovász Ferencznek a fiának hagyok
Koloszvármegyében Oroszfáján s kötök a magam nyilamban jutott
ház helyeim közül akármelyiket egy-egy ház helyet.

Gasparus Székely
de Radnótfája Nobilis.

(L. S.)

Stephanus Székely
de Radnótfája Nobilis.

(L. S.)

Közli: — 1.

VEGYES KÖZLÉSEK.

A KASSAI TANÜGY TÖRTÉNETÉHEZ.

I. 1516. szept. 11.

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi. Intelligimus vos cupere ad rectoratum istius schole Cassoviensis hunc magistrum Andream, alias rectorem schole Pesthiensis, ipsumque a vobis vocatum fuisse. Qui cum sit homo noster, nosque eum doceri atque erudiri fecerimus, putavit, non licere sibi quicquid sine scitu et licencia nostro in hoc vel deliberare vel facere, et propterea vos hactenus suspensos tenuit, nil vobis in hac parte respondens. Nunc ipse venit ad nos et rem nobis retulit. Itaque nobis etiam placet et gratum certe est ipsum a vobis desiderari, vadit igitur ad vos, quem et nos dominationibus vestris diligentissime commendamus, rogantes easdem, velint ipsum omni humanitate, honore, benivolencia et favore suo prosequi. Existimamus ipsum scire servire vobis ad vota vestra et credimus nil in eo defuturum, quod vel ad erudiendos filios vestros vel ad alia, que eius officia fuerint, pertinebunt. Quamobrem dominationes vestras rursus rogamus, ut nostra etiam causa apud vos sit commendatus, tanquam is, qui ad officium ad quod conducitur, peridoneus putatur et vobis utilis futurus. Valere optamus d. vestras. Ex Buda feria quinta post festum Nativitatis Marie 1516.

Georgius ¹⁾ episcopus ecclesie
Quinqueecclesiensis etc.

Kirül: Prudentibus et circumspectis dominis iudici et juratis ceterisque universis civibus civitatis Cassoviensis amicis nobis honorandis.

Alatta más kézzel: Pro Andrea Melczer 1516.

(Papiroson, zárlatán piros pecsét nyoma.)

¹⁾ Szathmári.

II. 1529. május 15.

S. P. Secundo Aprilis ad vos, prudentissimi viri et domini, dedi mercatori Cracoviensi, qui in urbe vestra mercaturam exercet, literas, eas non esse perlatas, post longe cognovi, puta ipso die Stanislai, quod sane plurimum dolui, sed quid agerem, res ipsa mox suadebat, ut me libertatem ea nota, quam mihi prudentia u . . . potuisset. Placuit igitur meam sententiam refricare, quae et perioribus interceptis illis inerat, quam sic accipite, me provinciam scholae suscepturum ad imminens quartale, ante enim hinc abire non mei iuris sum, sed meorum discipulorum, quos in eruditione mea habeo, ut autem tum adsim, curabo sedulo meditaborque assidue expectationis vestris de me satisfacere et fidem commendatoris liberare. Bene valere prudentissimi viri et domini observantissimi. Cracoviae anno MDXXIX. in vigilia pentecostes.

Vester magister Andreas Fridericus.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis iudici et consulibus civitatis Caschoviensis, dominis suis perquam gratos.

(Papirosou, zárlatán zöld pecsét.)

III. 1579. június 17.

Gratiam et pacem a Deo precatur et sua officia commendant. Misimus ad vos, prudentes ac circumspecti domini fratrem ac conservitorem nostrum reverendum . . . Albertum Hezei, pastorem ecclesiae in Salancz-Ujvaros, ut controversiam quandam in congressu ministrorum ecclesiarum in Vyhely indicto agitatam exponeret. Vestras itaque dominationes petimus, ut huic nostri fratri, quicquid nostro nomine de hac controversia retulerit, fidem habeant, idque quod per eum a vestris dominationibus postulatur, cum sit aequum et iustum, praestari in primis petimus. Feliciter vestras dominationes valere cupimus. Datum in Vyhely 17. die Junii anno domini 1579.

Pastores et ministri ecclesiarum
in Vyhely congregati.

Kivül: Prudentibus ac integerrimis viris, iudici iuratisque civibus Cassoviensibus, dominis suis semper observandissimis.

Alattu más kézzel: 1579. die 19. Junii. Credentialis ex congregatione sacerdotum.

(Zárlatán zöld pecsét.)

IV. 1583. január 7.

Nos infrascripti sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis officiales ac servitores apud cameram Scepusiensem et in superioribus regni Hungariae partibus constituti notumfacimus, quibus expedit universis, quo i

cum reverendus ac doctrina pietateque excellens vir dominus Caspar Kraczer, sacrosanctae theologiae designatus doctor, illustri et magnifico domino domino Joanni Rueber, libero baroni in Pixendorff et Grawerned sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis consiliario ac generali capiteano superiorum partium regni Hungariae a sacris concionibus, de vita sua hic inter nos acta deque religione, quam professus est, a nobis testimonium petierit, id communi aequitate ac iusticia exigente denegare illi non potuimus. Cum itaque memoratus dominus Kraczer iam complures annos cum hic Cassoviae, tum in aliis harum partium locis vixerit, profitemur atque adeo palam testamur, eum toto hoc tempore vitam probam, integram et honestam duxisse, pietatem coluisse seque erga omnes affabilem amabilemque praeprobitatem singularem, bonis omnibus iucundum gratumque fuisse. Ad doctrinam vero et professionem eius quod attinet, religionem docuit veram, puram ac cum orthodoxa sacra scriptura Augustanaque confessione in omnibus convenientem, quod etiam totus auditorium eius caetus ac hominum multitudo, quae ad contiones eius audientes non ex militari tantum, sed etiam ex civili ordine frequens et avida confluere solebat, facile testabitur. In quorum omnium fidem et testimonium praesentes literas subscriptionibus et sigillis nostris roboratas dedimus. Datum Cassoviae septima die mensis Januarii anno domini MDLXXXIII.

(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)
Ladislaus Cubiny de Felseő Cubin, bellicus secretarius.	Georgius Hoffmann, camerae Scepusiensis secretarius.	Georgius Kapronczay, camerae Scepusiensis proventuum perceptor manu propria.
(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)
Zalay Janus, purgraf zue Cascha.	Joannes Georgius Trigler, magister rationum camerae Scepusiensis.	David Moes, camerae Scepusiensis registrator.
(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)
Wolfgangus Ligustius, coadiutor magistri rationum.	Georgius Tridentius.	Joannes Pribicerus.
(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)
Thomas Stephani, scriba cancellariae eiusdem camerae.	Beniamin Kauffni, rationarius camerae.	Joannes Ferber, Waraliensis.

V. 1583. julius 16.

Salutem a Jesu Christo unico redemptore nostro, simul et officiorum meorum humilimam commendationem.

Literas, clarissimi ac prudentissimi viri, domini mihi semper honorandi, quas d. v. circumspectae proximis elapsis diebus ad me dederunt,

calendae Julii accepi et ea, qua decebat reverentia perlegi. Fuerunt autem lectu iucundissimae maxime, quod ex eis d. v. c. sedulo in id studere intellexi, quo officii sui partes a Deo omnipotenti ad suam gloriam sibi demandas cum ad ecclesiae, tum scholae Jesu Christi filii eius aedificationem pie et recte curarent. Ac propterea sollicite summaque cura tales ecclesiae suae doctores, tales etiam juventuti scholae quaerere informatores, qui omnes doctrinae christianae partes, sicut a prophetis, Christo ipso et apostolis suis, piis et fidelibus ministris, quasi per manus sunt traditae, ita sincere et pure tractent et doceant. Hanc piam et fidelem curam d. v. c. non possum non multis modis laudare. Jesum Christum filium Dei, ut easdem in hac agnitione verbi sui pro longo tempore reipublicae suae salvae et incolumes conservare et usque ad gloriosissimum eundemque laetissimum adventum suum, halcyonios dies elementer concedere et quod contra vos et nos cum humanae, tum diabolicae fraudes moliri conantur, in nihilum redigere velit, hoc toto pectore oro.

Quod vero in ista cura vestra et solitudine, quam d. v. c. [ut pius magistratus] pro salute charissimae juventutis gymnasii sui gerunt, ego indignus d. v. c. perbonos doctosque viros monstratus ac de meliori nota, etiam a spectabili et magnifico viro ac domino, domino Johanne Rubero, viro omni laude et honore digno, patrono iam charissimo sum commendatus. Habeant illi boni viri a Deo propterea suam benedictionem, etiam d. v. c. ingentes ago gratias, quod solenni adeo orationis forma ad regendum munus scholae suae me indignum hominem vocare dignatae sunt. Aliquot erga diebus implorato auxilio divino de tota re diligenter mecum deliberavi. Coepi tandem dolere d. v. c. me voti sui compotes facere non posse. Caussae sunt certae et multae, quibus pie consideratis, video mihi hoc tempore intra huius terrae fines manendum et hoc munere sorteque qualicumque debere contentum esse. Senecta mihi accedit, est uxor valetudinaria, quae et iam decumbit, sunt liberi, quorum ratio habenda. longius etiam a vobis iam ex montanis civitatibus discessi. Et nomine haereditatis, spectantis ad coniugem et liberos, per aliquot iam annos mihi cum senatu Prunensi in Moravia est controversia, eius [quum iustam habeam causam, spero auxiliante Deo] hoc anno foelicem a mea parte negotii exitum. Ideo etiam propius Viennam accessi, quo et imperatori et amicis et patronis meis essem proximior. Insuper hic primum: annus est primus, cum dimidio nondum finito, quo inclytus Soproniensis senatus me fascibus scholae suae dignatus est, quod etiam divina providentia factum reor. Inveni enim collegas non per omnia puriori evangelicae doctrinae deditos, sed partim calvinismo, partim alio errore infectos, qui mihi, donec ex schola eos removerem, plurimum facessere negotii. Et gratia Deo (absit arrogantia dicto) a sexagenario usque ad ducentenarium ferme numerum scholasticus crevit coetus, idque cum admiratione multorum. Fuerunt etiam multi pii et honesti viri, cives Viennenses mihi authores, ut in hac civitate munus scholasticum subirem, quo et ipse meliore occasione suos liberos [quum apud se scholam in qua purior doctrina pietatis christianae sonet, nunc nullam habeant]

ad me in vicinum hunc sibi locum mittere possent et aliqui iam id facti tarunt. Hacc clarissimi ac prudentissimi viri, si d. v. c. apud se pie considerabunt, cognoscent hoc tempore me locum hunc commode mutare non posse. Quare d. v. c., quod petitioni vestrae respondere non possum, ne id vitio vertere aut in malam partem rapere dignetur, perhumaniter et vehementer oro. Non dubito autem etiam in vestris partibus, utpote Bartphae et huic excellentes, longeque me excellentiores, etiam puriori et saniori evangelicae doctrinae addictos et in re scholastica bene versatos, quos d. v. c. facile et sine magno sumptu ad se pertrahent. Deus optimus maximus propter Jesum Christum filium suum d. v. c. in hac re et pio isto proposito suo multis modis benedicat et talem iuventuti vestrae charissimae adducat rectorem et informatorem, per quem in puriore evangelii doctrina et honestis artibus ad aedificationem ecclesiae filii Dei et inclytae civitatis vestrae incrementum, pacem et aeternam salutem multum crescat et per eam ad posteros vestros eadem doctrina in multa secula propagetur, hoc ex animo precor. His d. v. c. una cum tota inclyta civitate, republica, ecclesia et schola vestra Deo omnipotenti semper commendatas volo. Datae Sempronii 16. Julii. 1583.

Dominationum vestrarum circumspectarum

deditissimus amicus
magister Abrahamus Schremelius,
nunc rector scholae Sempronieusis.

Kézil: Amplissimis atque prudentissimis viris, domino judici, caeterisque senatorii ordinis viris ornatissimis reipublicae, quae est Cassoviae, inclyta et libera civitate inferioris Pannoniae etc. dominis et amicis perpetua mihi memoria et observantia colendis exhibeantur. .

Cito
ito
itissime
ito
ito

Caschaw

Caschaw

Caschaw
in Ungarn.

E fölött más kézzel: Praesentata die 5. Augusti anno 1583. Abraham Schremel respondet; non potest venire ad rectoratum scholae.

(Zárlatán zöld pecsét.)

Kassa város levéltárából

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

FORGÁCS IMRE FÖLJEGYZÉSEI.

Liberorum d. Emerici Forgács dierum natalium series.

Anno domini 1569.

IX. die Januarii conjugem meam pientissimam atque amantissimam magnificam Elizabet de Peren, filiam magnifici quondam domini Michaelis de Peren ex magnifica domina Catharina Zekely, spectabilis ac magnifici domini Luce Zekely de Keöwend Liberi Baronis in Ormosd filia susceptam, duxi in uxorem legitimam, elocata mihi in castro Zechen est, altero mox sequenti die in Nagidam deduximus, ibique celebritas nuptiarum consumpta.

Anno 1571.

I. Decembris natus est *Michael Forgach*, filius meus, primo genitus in Nagida. In nonum autem diem mensis Octobris anni 1572. coelo reliquit terras, excessit e viris hora duodecima nocte, tumulatus in sacello in medio oppidi constructo in Komiatty, vixit menses decem et dies octo.

Anno 1573.

XXVI. Februarii nata est mihi filia, cui nomen impositum *Judit*, in castro Gyemes, hora tertia, die in albescente. Obiit in Nagida 8. Martii anni 1574., illata monumento avi materni in Nagida Michaelis sc. Pereny, vixit annum unum et dies decem.

Anno 1574.

IX. die Septembris illucescente nocte hora post mediam noctem secunda, natus est mihi filius nomine *Christoforus*, sacro baptismatis fonte ablutus, sequenti mox die reddidit animam suam Deo. Illatus monumento avi sui materni Michaelis Pereny in Nagida. Vixit horas tredecim.

Anno 1575.

XXV. Junii nascitur mihi filius, nomine *Emericus* in aurora inter horam secundam et tertiam, moritur post baptismum, hora tertia, illatus monumento avi sui materni in Nagida. Vixit horas 3.

Anno 1575.

IV. Julii magnifica domina Elisabet de Peren, conjux mea carissima et animae dimidium meae, moritur in Nagida, mane hora septima, illata tumulo parentis sui, Magnifici Michaelis de Peren in templo Nagidaiensi exstructor. Vixit annos 19 et menses 2, dies 13.

Anno 1576.

XXIV. Junii, qui fuit dies divi Ioannis Baptiztae, conjugem meam suavissimam et amantissimam spectabilem et magnificam dominam

Catharinam comitissam perpetuam a Zrinio, relictam viduam generosi ac magnifici domini Francisci Thwrzo, comitis comitatus Arvensis, liberi baronis arcium Lethawa, Bichiae, Richio et Arwa, Consilarii ac magistri curiae optimi caesaris Maximiliani secundi, regisque nostri etc. filiam quondam Illustris, spectabilis ac magnifici domini magni illius Nicolai comitis perpetui de Zrinio, magistri tavernicorum et consilarii Majestatis Caesaris etc. duxi in uxorem legitimam, elocata mihi, nuptiaeque celebratae sunt in castro Bitchiae.

Anno 1577.

XXXI. Martii, qui fuit ultimus, in quem dies dominicus Palmarum inciderat, nata est mihi filiola *Maria*, in Castro Bichae.

Anno 1578.

XXV. Februarii, nata est mihi filiola scita nomine Helena, in castro Bichae hora media post duodecimam pomeridianam.

Anno 1580.

XIV. Decembris deus ex immensa sua bonitate donavit me filiolo scito, Simone in castro Bichae qui obiit anno 1585. die 13. Aprilis ibidem in Castro Bichae, sepultus in templo oppidi Raietz. Vixit annos 4 et menses 6.

Anno 1582.

I. Januarii nata est mihi Dei benignitate filia tertia *Susanna* in castro Bitchiensi, post octavam pomeridianam tribus quartalibus.

Anno 1583.

V. Januarii ante diem noctu hora tertia nata est mihi quarta filia in Castro Bitchiensi, quae vocatur *Judith*.

Anno 1584.

VI. die Februarii in albescente nata mihi ex Dei beneficio est quinta filia in castro Bitchiensi, nomine *Dorothea*, moritur in castro meo Trinchiniensi anno 1585. die septima Maji, noctu hora duodecima, sepelitur ibidem in templo civitatis Trinchiniensis exstructo ante altare. Vixit annum 1, et menses 3, diem 1.

Anno 1585.

XXVI. die Aprilis spectabilis ac magnifica domina Catharina Comitissa perpetua a Zrinio, conjux mea, animae dimidia meae (*igy*) cum mihi Dei optimi maximi misericordia Marianam, Helenam, Simonem, Susannam, Juditam et Dorotheam, ordine feliciter peperisset, postremo Julianam matricidam, omnesque in castro Bichae enixa esset, vitam cum morte commutavit ex partu mox in eodem Castro Bichae, tumultata in oppido Raietz, ditione Lethawae. Vixit annos 38, minus diebus 4.

Anno 1585.

XXVI. Septembris quod felix faustum salutareque mihi, posteris, familiaeque meae sit. Legatus meus Excellentissimus Doctor Christoforus Eccardus meus medicus, annulum subarrationis ab illustrissima principe domina Sidonia Catarina ducissa vidua Tessiniense, quo se meam futuram conjugem ex intercessione serenissimi ac potentissimi regis Poloniae, propinqui mei ac voluntate illustrissimi principis electoris augusti ducis Saxoniae, avunculi sui promisit, ad me adduxit.

Anno 1577.

XIX. Januarii dominus Franciscus Forgach de Gyimes, frater noster germanus, nobis carissimus reddidit animam pie domino creatori suo Paduae. Celebs.

Anno 1578.

XII. Februarii, noctu hora duodecima obiit placide in domino, magnificus dominus Paulus Forgach in Komiathii. Celebs.

(Forgách I. saját kezzeirása, a gr. Forgách család kemenczei ltárában.)

Közli: Sz. L.

FORGÁCS ÁDÁM TÉRITVÉNYE 1637-BŐL.

Én gliinesi gróf Forgách Ádám, Nógrád vármegyének főispánja és a felséges második Ferdinánd római császárnak és magyarországi koronás királynak komornikja és szécheni végházának főkapitánya, adom emlékezetül mindeneknek a kiknek illik, mivel a tekéntetes és nagyságos gróf Drugett Homonnay Mária asszony a néhai tekéntetes és nagyságos Rimaszéchy György uram megmaradott özvegye az ő nagysága leányát Rimaszéchy Borbála asszont, néhai tekéntetes és nagyságos bethlenfalvai gróf Thurzó Ádám úr megmaradott özvegyét Istennek felőlünk elvégezett bölcse rendeléséből jövőndöbeli házastársul nekem ígérte: azért én is nem akarván ő nagyságát Homonnai Mária asszont teljes életében semminemű dologgal megbúsítanom, hanem inkább ő nagyságához igaz fiui engedelemből való szolgálatomat és halála után gyermekéhez is tökéletes jóakaratomat declarálni igyekezvén, szabad jóakaratomból és senkinek kényszerítéséből accedáltam ez alább megírott s teljes életemnek folyásában tökéletesen megállandó conditiókra.

Elsőben, hogy valámig engemet Isten ő szent felsége Széchy Borbála asszonynyal együtt éltet, ő kghnét soha sem magam, sem mások által az evangelica religióból kiállani és pápista vallásra nem kényszerítem, vagy mise és pápista praedicationának hallgatására nem erőltetem, sem szép szóval nem kérem.

Másodszor, hogy azon Széchy Borbála asszont, valámig Isten benünköt együtt éltet, az evangelica religiónak exerceálásában sem magam

meg nem háborítom, sem másoktól megháborítani nem engedem, hanem sőt evangélicus praedicator tanításának hallgatására és azokhoz való gyovónásra jártatom; ennek felette vallásán levő könyvek olvasásától nem tilalmazom, sem afféle könyveket magam vagy mások által tőle el nem téveszték és mellette evangélicus hopmestert öreg asszont tartok.

Harmadszor, hogy ha az megnevezett Drugett Homonnay Mária asszonynak (kit mindazonáltal Isten sok időig éltesen) holta történnék is és az ő nagysága gyermeki közül valamelyik az én és feleségem Széchy Borbála asszony gondviselésünk alá jutna, tehát azon ő nagysága gyermeket is az evangelica religióról elvonni és pápista vallásra téríteni nem ilyekezem és másoknak is az avita religióról elhajtani nem engedem.

Negyedszer, hogy ha successu temporis ez megnevezett Drugett Homonnay Mária asszony halála után az ő nagysága murányi, baloghi, lipchei, enyszkei és egyéb jóságival nekünk ő nagysága gyermekinek megosztoznunk történnék is, azon várakból és pertinentiából az én feleségem Széchy Borbála asszony részére jutandó városokból, falukból és portiokból az evangélicus praedicatorokat nem exturbáljuk, templomokat, harangokat, temetőhelyeket az szegénységtől el nem veszünk, sem tisztartóink által elvenni nem engedünk, hanem az evangélika religiónak szabados exercitiumját ezen mostani templomokban toleráljuk és a praedicatoroknak, scholáknak, iskolákknak előbbeni szokott jövedelmit igazán beadministráltatjuk; és minden egyéb dolgokban magunkot úgy alkalmazzuk, hogy sem az ő nagysága mi gondviselésünk alá jutott gyermekinek, sem jóságunkbeli szegény embereknek, praedicatoroknak, scholamestereknek és iskolabeli kuldusoknak mi ellenünk méltó panaszok ne lehessen.

Mely conditióknak örökösképen való megtartására és semmi szín, fogás vagy egyéb akármilyen ok alatt való fel nem bontására is kötelezem magamat az én idvözülendő igaz keresztyény hitem és jó emberségem vesztese alatt úgy, hogy ezen én szabad akaratom szerént és nem kényszerből igaz idvözülendő keresztyény hitem és emberségem vesztese alatt lött kötésemet ha valamellik conditiójában violálnám, soha azt sem Isten, sem pápa, sem akármely confessariusom is nekem meg ne bocsáthassa; kikre engemet a teljes szentháromság, egy bizony Örök Isten, asszonyunk Szűz Mária és Istennek minden szenti így segéljenek. Melyeknek nagyobb bizonyosságára adom az én saját kezem írását, szokott pecsétemmel meg erősítvén.

Datum Raho 28. Januarii 1637.

G. Forgách Ádám. (L. S.)

Kivül: Forgách Ádám uram eleibe adott conditiók. »Littera (!)
Adami Forgach Mariae Homonnay data.«

(Eredetije a gr. Forgách levéltárban.)

Közli: Sz. L.

BOSSÁNYI LÖRINCZ KÖTLEVELE 1571-BŐL. *)

En Bossaný Lewrýncz valloem lewelemnek, kezem irasanak, pecsethemnek althala, hogý weth keolchen en theolem Wýzkelethy Tamas Wram Ezer forýnthot Tallerewl, mely kewzewth wagýon Nýolczwan araný, zalogra ket arany lanczra, melyekben egykben wagýon zem ketzaz ewthwen heth, a masýkban wagýon zem harom zaz hwzon kettew, mely mýndkettew nýom Ezer araný forýnthoth, amýnth Tamas Wram mongýa, Ilýen ok alath, hogý ennekem az Ezer forýnthoth olýan pýnzwl ez jeðweð dominica Sexagesima Wasarnap meg agýa, ha megh nem adnaýa, tahath en az zalogh melle Tapolchan Warossath, Balassa Istwan rýzýth, mýnden haznaýaval, jeowedelmýwell elfoglalhassam, kýth az Tamas Wram lewele ereýe melleth Vice Ispan adhassa kezemben, Inhibicione, Contradictione, Repulsione non obstante, es kýth en mýnd addýgh býrhassam, meddýgh az zalogoth az megh newezeth keth araný lanczoth en theólem meg nem waltýa; hogý ha penýglen Balassa Istwan Wram az ew jozaganak Topolchan warosanak elfoglasaban ellenth tharthana, tahath en Wýzkelethy Tamas wram jozagara mehessek es mýndenewth, azon ew lewelynek amýnth fellewl meg ýrtham foglalhassam, es býrhassam az mýgh az zalogoth meg walttýak. Kewlth Nagý Bossanýth 18. Januarii 1571.

Laurentius Bossaný, m. p.

(Ép czímeres gyűrűpecséttel, a paizs fölött L. B. betűk láthatók.)

Közli: SZERÉMI.

BOSSÁNYI SÁNDOR ADÓS LEVELE.

En Bossany Sandor valloem esz azen levelemben, hogy vettem Bossany Leryncz Uramtul valami syúksegemre fl. 8, mely penzben ereztettem egj Feludwarhelen walo Jobbadjomat Balaskat, hogj mynd addyg byrya, myg synten en le nem tezem az ő kegyelme pienzet, es en ha le tezem, Tartozzek Ismegent ennekem az Jobbadjot meg ereztenj semy per patwar nekjul. Ennek nadjob byzonsagayert vetettem kezem Irasat pecet alat Anno dni 1575.

Idem manu propria.

(Szép, női alakot ábrázoló camea pecséttel.)

NB. Saját keze írása, de nehezen olvasható.

*) Kivételesen adjuk az eredeti helyes írás szerint.

Közli: SZERÉMI.

GRÓF RÁKÓCZI LÁSZLÓ LEVELE 1659-BŐL.

Adjon Isten minden jót Tekintetes Kis-Tapolcsáni udvarbíró uram.

Hozzám jövőnek nemzetes Egresdy Boldizár egyik Praznóczi pos-sessornak tutora, és Henricus Dávid Szobek ő kglmeik jelentvén, hogy az Szölcsániak nemcsak azon hegy darabját, az melyet régi időtül fogva veszekedőnek mondják, hanem azon túl is Krencse feli mind két puska lövésnyire saját (az mind mondják) Praznóczi erdőben bocsátkoznak, ha úgy vagyon, Kgd parancsolja meg serio azon Szölcsénieknek, ne bocsát-kozzanak azon erdőnek vágásában ad ulteriozem decisionem negotii, más részről es a tevők lesznek, az mely dolognak igazítását Isten adván Ország gyűlésének végét érni, halasztás nélkül conuocatis Convocandis, mind az két részről egyenlő consensusból eligazítani, hogy azután olyan veszekedések eltávoztassanak. Tartsa Isten Kgdet jó egissigben. Datum Posonii 10. die Novembris 1659.

Kgd jóakarója

G. Rákóczi László.

Külczim: Generoso Domino Alberto Labczansky bonorum Kis-Tapolczaniensium provisorii, Amico observando.

(Egykorú, a perbeli actákhoz tartozó másolat után.)

Közli: SZEREMI.

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Abaujmegyei birtokok 107. 111.
 Absolon Dávid 516. 518. 520.
 528. 641. 652. 668. 669.
 Ajton 92. 317. 322.
 Akakia Roger 667. 668. 674.
 Alagi család 127.
 Albert király 106.
 Aleppó 49. 50.
 Almási Mihály 83.
 Alsófarkadini András 123.
 Alsó-Magyarország 48.
 Alstedius 180. 182. 234.
 Alvinczy Péter 392.
 Amsterdam 72. 233.
 Anatolia 50.
 Anglia 48. 230. 231. 232. 234.
 238. 252. 257. 402. 618., resi-
 dense a portán 35. 311. 563.
 Apáczai Tamás 38.
 Apaffy Mihály 28. 30. 183. 208.
 519. 522.
 Apaffi Mihály II. 90. 92. 93.
 Apahida 114.
 Apor István gr. kincstárnok 82.
 90. 96. 99.
 Aradmegyei birtokok 115.
 Aranyos 79.
 Aranyosszék 86. 117. 314. 493.
 Arnauld 519.
 Árokpataki Simon 103.
 Aruncz b. de, ezredes 83.
 Aspremont ezredes 50.
 Austria 48. 73. 252. 641.
 Ausztriai ház 32. 71. 74. 206.
 232. 262.
 D'Avaux 60. 61. 76.
 Ázsia 59.

Babocsa 13.
 Bácsmegyei birtokok 105. 108.
 116. 117. 118.
 Bádoki Bertalan 120.
 Bágyon 77. 78. 83. 89.
 Bajesd 104.
 Bajoni István 106. 107. 114. 117.
 Bajor 56.
 Balai György 103.
 Baládfi György főispán 124.
 Baládfi János 365.
 Balásfalva 93. 314. 625.
 Balassa Menyhért 459. 592.
 Balog Ferencz 86.
 Bálpatakiak 184.
 Balyika 79. 83.
 Bánffy Dénes 28.
 Bánffy György gub. 89. 90. 99.
 Bánfy Péterné 184.
 Bánfy Zsigmond 182.
 Bánházi Pál, fia István 95.
 Bányavárosok 47.
 Baranyavármegyei birtokok 108.
 Baranyai Gergely 79—80.
 Barát Miklós, domahidi 118.
 Baresai Ákos 202.
 Baresai Péter 785.
 Barrat Fülöp de Boncour kap. 91.
 Barzy Szaniszló 225. 226. 460.
 461. 462. 463. 472. 577. 578.
 579. 581. 582. 583.
 Basire Izsák 182.
 Báthori család, ecsedi 111. 112.
 Báthori István 119. 124.
 Báthory Zsigmond 37. 38.
 Batthyány 250.
 Bebek 220.

- Bécs 37. 39. 40. 41. 51. 92. 99.
 231. 233. 261. 633.
 Becsi Péter 114.
 Beeskerek 96.
 Becze család 103. 108. 124. 125.
 Békés Gáspár 180.
 Bekes (Bükös) János 83.
 Békesi 95.
 Béli Pál 518.
 Belga residens a portán 35.
 Belgium 48. 49. 230. 234. 239.
 243. 247. 248. 251.
 Belsi János 224.
 Belsőszolnokmegyei birtokok 126.
 Benedek Györgyné 84.
 Bercsényi Miklós 324.
 Berlin 430. 454.
 Beregmegyei oláhok 164. 165.
 166. 167. 168. 169.
 Berekszóiak 104. 105. 115.
 Besenyei László 120. 637.
 Besenyő 181.
 Besenyőfalvi székelyek 108.
 Besztercze, kir. vár 113. 124. 230.
 Besztercebánya 47. 242.
 Bethlen Elek 96.
 Bethlen Ferencz 230. 424. 454.
 613.
 Bethlen Gergely táb. 100.
 Bethlen Gábor 188. 560.
 Bethlen István 560.
 Bethlen Miklós cancell. 82. 88. 95.
 97. 99., neje 95.
 Bethlen Sámuel 311. 313.
 Bethune 518. 519. 529. 531. 638.
 639. 642. 646. 653. 667. 674.
 Biharmegyei birtokok 110.
 Bisterfeld János, Henrik 59. 60.
 72. 74. 76. 181. 182. 230.
 232. 233. 235. 244. 245. 248.
 253. 254. 258. 424. 426. 437.
 615. 618. 635.
 Bizereiek 104.
 Bocska Péter, szelistyei 87.
 Bocskai István 390.
 Bodrogmegyei birtokok 105. 108.
 Bogádi család, baranyai 185.
 Bogát 78. 85. 96. 97.
 Du Bois 75.
 Boldogasszonyfalvi Mihály 111.
 Bolkács, helység 89.
 Bolland táb. 96.
 Bolland reg. rekruták 82. 86.
 Bona Gergely 78.
 Borberek 184.
 Bornemissza 243.
 Boros 518.
 Boroszló 430.
 Borré 84.
 Borsodmegyei birtokok 107. 111.
 Borszüret Erdélyben 82. 88. 91.
 Bosznia 50.
 Bounan de Wachsmuth Károly
 kap. 91.
 Bradáné 84.
 Brandenburgus 50. 230. 242. 259.
 516.
 Brassai Pál 105.
 Brassó 113.
 Bregy Lengyelországban volt 71.
 Buda: 13. 39. 48. 49. 58. 105.
 107. 108. 109. 111. 113. 114.
 116. 117. 118. 251. 258.
 Budán Bécsi kapu, Freimule bász-
 tyá 53.
 Büchlin Ferencz adjutáns 91.
 Caprara tábornok 50. 732.
 Chmielniczky 247. 251. 453. 615.
 Colbert 677. 678.
 Comenius Amos 203. 245. 604.
 617.
 Condé 237. 238. 247. 252.
 Condole tábornok 501.
 Croin ezredes 50.
 Croissi, francia tanácsos 60. 61.
 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68.
 69. 70. 72. 73. 74. 75. 76.
 234. 677.
 Cromwell 234.

Csabay Mátvás 198.
 Csaffiri ezredes 50.
 Csaholyi család 111. 112. 113.
 118. 119. 235.
 Csáki László 205. 323. 494. 500.
 641., István 494., Mihály 180.
 Csáktornya 206.
 Csapi János, eszenyi 111.
 Csanádmegyei birtokok 105.
 Császári ezredek Zalánkeménél
 736., Nándorfejérvárnál 741.
 742. 743. 744. 745.
 Csegezi Ferencz 77. 86.
 Csegezi György 89.
 Csehország 238.
 Cseley Kelemen 200.
 Csernel György 560. 575. 576.
 Csikszék 89.
 Csikszenttamási család 108.
 Csiszár Márton 81.
 Csorán Gligor (ponori) 79.
 Csoronk Péter 103.
 Csögi család 115.
 Csúcsi Miklós 103.
 Csulai György 180. 181. 182.
 183. 235.
 Csupor Miklós, monoszlai, vajda
 116. 117. 118.
 Csűrüllye Marián (bedelei) 79.
 Czebai Mátvás 177.
 Czegléd, kassai pap 200.
 Czéhszabályok 771.
 Czillej Ulrik 23.
 Czirlik Ferencz hadnagy 81.

Dalmadi 246. 613. 624. 633.
 Danczka 230. 239. 242.
 Dánia 64. 233. 239. 242.
 Daniel János 229. 234. 236. 616.
 Darai Máté 123.
 Darmstadt 230.
 Darnai Máté 195.
 Daróczi, labancz kap. 94.
 Daun (Taun) reg. 84. 94.
 Davaugour 59.

Davaux (l. D'Avaux.)
 Dávid Ferencz 175.
 Debreczen 115. 243. 653.
 Décei 79. 80. 95.
 Décsi Bálint 578.
 Deibler Menyhért, szállásmester 91.
 Delgetgere, tatár szultán 50.
 Dénes esztergomi érsek 108.
 Denevalt tábornok 50.
 Deugelegi Pongrácz János 102.
 112. 118.
 Dersi András 82. 90. 91. 95. 308.
 Dersiek 114.
 Deshameaux 65.
 Déva 317. 323.
 Dietrich = Glöckelsberg reg. 89.
 Dietrich Ferencz 84.
 Dillenberga 231.
 Diód vára 112. 113. 114.
 Dobó 376. 575.
 Dohokai család 111. 112. 114.
 120. 121.
 Dobokamegyei birtokok 109. 116.
 120. 121. 122. 137.
 Dobokamegyei tisztviselők 114.
 Doboly 112.
 Domahidy család 119.
 Domján Anna, Köleséryncé 49.
 Dormánházy László 123.
 Drietoma 185.
 Drinápoly 30. 518. 573.
 Druget Gábor 458.
 Druget Mária 798.
 Duna 48. 51. 56. 58. 83. 96.
 Dunamelléke 22., Dunántúl 47.
 Dyck, van 232. 233. 234. 242.

Ecсед 112. 231.
 Eger 14. 47. 198. 374.
 Egerbegy 86.
 Egeres 102.
 Elizabetha Karola 598. 601. 620.
 Enyed 113. 183.
 Eperjes 49. 248. 249. 250.

- Erdély 15. 22. 24. 25. 27. 28. 30.
 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37.
 42. 47. 48. 62. 63. 65. 66.
 69. 73. 87. 202.
 Erdélyi István, somkerekí 112. 114.
 Erdélyi János 121.
 Erdélyi Pál 195.
 Erfurt 231. 234.
 Erköleltelenségek 84. 86. 87.
 Eröss Gábor 495.
 Érsek-Ujvár 48. 248. 253. 254.
 Érsomlyó vára 105.
 Eszék 52. 56.
 Esztergom 14. 50. 56. 57. 106. 116.
 Eszterházyak 19.
 Euripus 73.
 Európa 66. 206.

F
 Fancsikai Miklós 110.
 Farkas Péter 80.
 Fegyverneki Isák 390.
 Fejérmegyei (Erdélyben) birtokok
 111. 118. 121. 184.
 Fejérvíz 104.
 Fejes János 117.
 Felső-Magyarország 47. 48.
 Felsőszilvási Tivadar 123.
 Ferdinánd I. 216. 218. 224.
 Ferdinánd III. 24. 62. 71. 234.
 239.
 Ferdinánd IV. 205. 206.
 Ferencz Károly 50.
 Fodor Menyhárt várfalvi 87.
 Fogaras 33. 76.
 Fogarasi János, özvegye Ujlaki
 Erzsébet, leánya Kata 82.
 Forbin püspök, követ 512. 514.
 516. 517.
 Forgács Ádám 249. 250. 253. 254.
 Forgács Simon 318. 319.
 Forrók, nagybölönyiek 121.
 Francia király 74. 75. 237. 537.
 634. 640.
 Franciaország 61. 62. 63. 64.
 65. 66. 67. 68. 71. 72. 233.
234. 238. 247. 512. 514. 515.
 521. 634., residence a portán 35.
 Frank Bálint 201. 202.
 Frankenthal 234. 259.
 Frankfurt 233. 563.
 Frater Pál 613.
 Du Fresne 513. 515. 516.
 Frigyes III. császár 104.
 Fülek 253.

G
 Galambfalvi-család 108. 110.
 Galathin, commiss. Kolozsvárt 78.
 Gáltói Tamás 118.
 Garaiak 114.
 Gavriáni szállásmester 81.
 Gecsei György 106. 107. 114.
 Gelei K. István 180. 181. 182.
 Geréb család, ujfalusi 118.
 Geréb János, vingárti 110.
 Geréb Péter 121.
 Gerend 77. 91.
 Geszti család 116. 117.
 Gesztrágyiak 121.
 Giza követ 518. 532.
 Gizlert Román, tábori pap 91.
 Gondola regiment 79. 81.
 Gosztonyi Miklós 188.
 Göcz tábornok 62.
 Göndöly Istvánné varázsló 79.
 Granis tábornok 50.
 Grez tábornok 50.
 Grochovszky Auctus 462. 463.
 464. 471. 472. 579. 581.
 Gúti István 313. 314. 315. 316.
 Gyalu 109.
 Gyerőffiek 102. 114. 122., birtok-
 kaik 109.
 Gyöngyösi János 95., Mihály 87.
 Győr 8. 13. 19. 21. 374. 730.
 György deák, a portán 39. 40. 41.
 42. 44. 45. 46.
 György, rácz despota 105.
 Győry Ferencz 186. 188.
 Gyulafejevár 59. 76. 78. 81. 82.
 86. 93. 96. 100. 105. 181.

182. 184. 185. 187. 201. 202.
230. 320. 576., esküdt polgárai
1571-ben 179.
Gyulafejevári főiskola 180. 184.
Gyulai István 79. 323.
Gyürki Pál 318.

Haar zu Neuburg táb. 50.
Hagymás Kristóf 180.
Haller György 93.
Haller János 93.
Haller István 99. 312. 320.
Hannover reg. 311.
Hanslíkfalva 185. 188.
Harasztos 80. 91. 113.
Háromföld Kolosm.-ben 106. 113.
Háromszék 315.
Hartleben Fülöp alezr. 310.
Hartyántelege 110.
Hátszeg 104. 123.
De la Haye 74.
Héderfáji István 113.
Hegyesi András 99.
Heidelberg 235.
Heiszler regiment 81. 86.
Heiszler táb. 78. 96.
Heister ezredes 50.
Heister regiment 78.
Hellencs 78.
Heraclides Jakab Basil 215. 216.
224. 225. 589. 590.
Herbeville 319.
Herborna 231.
Herepei Márk 103.
Hessen (Hassia) 230. 242. 260.
Hidvégiek 112. 121.
Hodossy Ferencz 188.
Hoff 229.
Hohenzoller reg. 310.
Homoród, folyó 103.
Horvát 220. 230., György 335.,
Kristóf 226. 227. 457. 579. 594.
Horvát Lőrinczné 80.
Hosszuaszaí László 118.
Hosszútelki család 121.

Hunyadi János 12. 103. 104. 105.
196. 113., László 22. 105.
Hunyadmegyei birtok 123.
Huszár 230. 233. 616.
Huszár Gál 197. 198.

Idones Manó hadnagy 81.
Iklódi István 103.
Illyefalva 112.
Inaktelke 102.
Insbruk 206.
Inventarium 563.
Irinyi család 123.
Ispán Ferencz 206. 618. 624.
István, moldvai vajda 116.
Istvánfi Pál 370.
Ivánfalva 87.

Jakabfalvi 624. 625.
Jakcsok, kussaliak s birtokaik 106.
Jannelth János élelmitiszt 91.
János deák 81. 95.
János Kázmér 630.
Jánosfalviak 103.
Jánosi István 103.
Jára 77. 80. 82. 83. 84. 90. 99. 322.
Járai Sámuel 86.
Jarger József gróf kap. 91.
Jármí Ferencz 76. 230. 575. 615.
Jászvásár 224.
Jazloweczky 225.
Jedicula 64.
Jegenye 102.
Jó Mihály 81.
Jolsvai János deák 48.
József I. király 312.
Jövedecsi András 81.

Kajdi István kurucz ezr. 321.
Kakuk Mihály 200.
Kállai Vitéz János 113.
Kallanek, kapitány 81.
Kálmáncsehi Sánta Márton 174.
177. 178. 179.
Kanizsa 13.

Karaffa tábornok 50. 731.
 Karaffa Pál gróf, alezr. 91.
 Karagacs, török falu 40. 43. 44.
 Kardos Anna 184.
 Károlyi Sándor 319. 493. 494.
 Kassa 48. 111. 198. 225. 226.
 242. 243. 587. 617. 629.
 Kassai István 568. 574.
 Kassistán tábornok 50.
 Kászoni (Páter) 33. 34.
 Kázmér lengyel király 118.
 Kékedy Balázs 250.
 Kékedi Zsigmond 181. 574.
 Kelecsényi Márton 200.
 Kelemen István 91.
 Kecze 98.
 Ketzer Menyhárt 525.
 Kemény Boldizsár 91.
 Kemény János 182. 229. 230.
 231. 232. 236. 238. 241. 244.
 251. 258. 424. 603. 612. 616.
 620. 623.
 Kemény Simon 493. 494.
 Kémeri Miklós 106.
 Kendefi János, malomvizi 104.
 Kendi Antal 120. 121.
 Kendy Gábor 48.
 Kendi-Lóna 91. 603.
 Keresd 100.
 Keresztési Sámuel 83. 92.
 Keresztúr 92. 110.
 Keresztúriak 107. 109. 111. 115.
 116. 120.
 Késmárk 222.
 Kis-Enyed 184.
 Kis-Szeben 198.
 Klenc Vilmos de Renckhausen
 kap. 91.
 Klobusiczky András 230. 246. 250.
 256. 570. 576.
 Klobusiczkyné 189.
 Knott Kristóf kap. 91.
 Kocsárd 91.
 Kóczán Dankov 489.
 Kodnarsky 245.

Kolese 81.
 Kolozsmegye 28. 79. 113. 116. 122.
 Kolozsvár 28. 77. 78. 80. 81. 82.
 84. 85. 88. 92. 93. 94. 98. 99.
 111. 112. 119. 120. 122. 175.
 183. 230. 243. 308. 312. 313.
 321. 322.
 Kolosvári Sámuel 82.
 Komárom (Rév) 8. 19. 20. 21.
 253. 731.
 Komjátszeg 78. 84. 85. 86. 92.
 Komjátszegi Mátyás 84.
 Komornik Pál 82. 86. 89.
 Konstantinápoly 37. 230. 231. 638.
 Korda Mihály 195.
 Kóródi András 92.
 Kornis, szentpáli, család 124. 125.
 Kornis 88.
 Kornis leány Haller Györgyné 93.
 Kovács István 80., János 99.
 Kozákok 232. 237. 240. 603. 617.
 628. 634.
 Kökös 112.
 Köleséri Sámuel gyermekei 48. 49.
 Kőmies Margit varázsló 79.
 Köteles 80.
 Közép-Szolnokmegyei birt. 115. 118.
 Krakkó 118. 220. 225. 227. 607.
 612. 617. 618.
 Krassó-megyei birtokok 113. 114.
 Kraszna-megye 114.
 Kroszna 430. 437. 606. 607. 629.
 631.
 Kurlandi hg. 232. 425. 603.
 Kuruczok 313. 314. 317. 318.
 321. 500.
 Kutics Demeter 89.
 Külső-Szolnok-megye 114.
 Ladron tábornok 50.
 Lajos I. király 103.
 Lamberg (Szok-) hg tábornok 50.
 Lanckoronsky 579.
 Landgráfia 232.
 Laskovsky 636.

Lasky Albert 220. 221.
 László V. 22. 105. 106. 108. 109.
 Leltárak 781.
 Lengyel 40. 45. 52. 56. 229. 238.
 Lengyel király 65. 73. 242. 641.
 Lengyelország 48. 71. 216. 230.
 241. 242. 260. 426. 471. 521.
 573. 603. 617. 624. 628.
 Leszli gróf 28. 29. 32.
 Léva vára 47. 253.
 Lévai család 115.
 Lichtenstein fej. 80.
 Lichtenstein reg. 80.
 Limititációk 773.
 Lipcei György 182. 183. 184.
 Lipót I. 206. 253. 260.
 Lippa 94. 731.
 Litassy István 186.
 Litassy Pál 188. 189.
 Literati alias Ujvárosi István 208.
 Lodna 312.
 Lósz 92.
 Lothringeni fej. 235.
 Lothringeni Károly 50. 51. 52.
 56. 744.
 Lothring ezredes 50.
 Lőcse 218.
 Lubieniecki Vladislav 232.
 Luczai András 99.
 Ludas 85.
 Lupul vajda 204. 241. 245. 257.
 515. 617.
 Lupsa 80.

 Magyar Balázs 120.
 Magyar Fráta 92.
 Magyarok (erd.) 229.
 Magyarósi 86.
 Magyarország 25. 27. 45. 48. 62.
 70. 73. 75. 118. 119. 217.
 218. 225. 230. 231. 321.
 Makovicza 243. 430. 629.
 Mansfeld reg. 86.
 Mansfeld tábornok 50. 187.
 Marmelli alezr. 79.

Maros 92.
 Maros(Székely-)Vásárhely 112. 323.
 Márton deákné 77.
 Máté vajda 241.
 Mátyás I. 12. 109. 111. 113. 114.
 115. 116. 117. 118. 119. 124.
 Mátyás I. palotái 55. 56.
 Mattyasovszky Menyhárt 188.
 Maxfeld 231. 618. 630.
 Mazarin bibornok 74. 237. 634.
 Medgyesi Pál 204. 235. 237. 252.
 Mednyánszky György 250. 425.
 437. 597. 617. 618. 619. 620.
 628. 629., Jónás 187. 231.
 240. 619. 623.
 Meiszner Boldizsár 48.
 Melanchton Fülöp 176.
 Mező-Bő 91.
 Mező-Csány 91.
 Mezthy Mihály 225. 226.
 Mikes (Mükös) helység 84.
 Mikes Kelemen 416.
 Mikes Mihály 258. 317.
 Miklós, erd. püspök 114. 115.
 Mikó, hidvégi, család 120.
 Miksa cseh király 219. 221.
 Miksa István 84. 87.
 Miskovszky Péter 228. 458.
 Modra vára 119.
 Mohács 13. 16.
 Mohácsi 83.
 Mohorai János 117.
 Moldova 47. 48. 59. 89. 116.
 215. 217. 218. 222. 224. 225.
 226. 235. 241. 248. 252. 255.
 403. 446. 470. 571.
 Monaki 250.
 Morháti Jakab, szántai 115.
 Morvaország 48.
 Mottesicky András 188.
 Mottesicky Pál 187.
 Munkács 243. 430.
 Murány vára 48.
 Müller Adorján kap. 91.
 Münster 61. 66.

- Nádor (1684-ben) 52. 55. 56.
 Nagy-Enyed 82. 180. 181. 184.
 Nagy-Oklós 77. 83. 84. 90. 322.
 Nagy-Szombat 73.
 Nagy Tódor 80.
 Nálácz 534.
 Náményi Sámuel 99.
 Nándorfejérvár 12. 56. 87. 88. 91.
 345. 741.
 Nassau 229.
 Nemes család, hidvégi 120. 121.
 Nemes Péterné 80.
 Nemes Péter, tordai 99.
 Nemessányi 529. 665.
 Németalföld 68. 233. 235. 242. 402.
 Németország 26. 47. 68. 70. 79.
 229. 232. 233.
 Német residens a portán 35. 73.
 Neuburg 235.
 Normannia 237.
 Numsi, német comm. 82.
 Nürnberg 234.
 Nyaláb vára 41.
 Nyesevszky Kristóf 180.
 Nyujtódi János 108. 110.

 Ó-Buda 52. 56. 57.
 Okno 225.
 Oláhország 47. 48. 59. 459. 461.
 571. 580. 581. 603.
 Olaszország 62.
 Oráni (Araica) ház 230. 232. 234.
 247. 252. 257. 259. 424. 430.
 437. 616.
 Orosz Dániel 85.
 Orosz Pál 313.
 Oroszország 225. 226. 227. 456.
 580.
 Orsetti Vilmos 618.
 Ország Mihály, gúti 116. 117. 118.
 Ortelius 12. 14.
 Osnabrug 66.
 Ostfriesi gróf 232.
 Őri Ambrús 114.
 Örke 84.

 Óstelki család 115.
 Ötves György 80.

 Padányi Gergely 597.
 Padel őrgrof tábornok 50.
 Pálfalva 108. 110.
 Pálfi András 78.
 Pálffy tábornok 50.
 Pálóczy László 105. 107.
 Pápa (római) 38. 206.
 Pápai Zsigmond 80. 85. 99.
 Papfalva 103.
 Paradaiser 373.
 Páris 60. 74. 75. 76. 237.
 Paskó Kristóf székelyhidi 25. 38.
 Patak 74. 75. 189. 203.
 Pataki László 105.
 Paun reg. 86.
 Pécsi László 569. 570. 571. 575.
 Pekri Lőrincz gr. táb. 314. 317.
 318. 319. 321. 495. 500.
 Perényiek 119.
 Persia 29. 56.
 Pest 50. 51. 52. 56. 58. 121.,
 széna-utca 121.
 Pesti Ferencz 222. 224. 458.
 Pesti György 100.
 Péter deák 80.
 Peterd 83.
 Péterfalva 82.
 Pétervárad 84. 91.
 Petki István 88. 624.
 Petricovia 227.
 Petróczy 47. 78.
 Pfalz 234. 238.
 Pfalzi Henrietta 231. 257. 424.
 425. 597. 626.
 Pfeffershofen reg. 85.
 Phoenig hadnagy 85.
 Pik ezredes 50.
 Pilisiek 109. 110.
 Pogácsa (Podsága) 77. 80. 84.
 Pogány (tordai) Miklós 103. 106.
 122.
 Pókafalvi család 103. 118.

Polyánkai Mihály 177.
 Potocky Miklós 579. 603.
 Pozsgai István 80.
 Pozsony 7. 106. 218.
 Pucham 207. 254.
 Pusztá-Egeres 83.

 Rabutin(Rabata)tábornok 50. 100.
 313. 317. 318. 321. 323.
 Radics 637.
 Radnót 92. 208.
 Radó György, gyerőmonostori 121.
 Radul Demeter 79. 86. 88. 90. 93.
 Radvánszky János 317.
 Radzivil hg 625.
 Rákóczy Ferencz I. 229.
 Rákóczy Ferencz II. 323.
 Rákóczy György I. 60. 61. 64. 72.
 73. 75. 76. 180. 181. 184.
 Rákóczy György II. 59. 201. 202.
 204. 229.
 Rákóczy Zsigmond 204. 229. 232.
 233. 597. 598 stb.
 Rákóczy László 800.
 Rákosi Simon 111.
 Ramocsa család 122.
 Ravaszdiak 114.
 Rédei Ferencz 183. 624. 625. 627.
 628. 629. 631.
 Rédei János 117.
 Regécz 190.
 Régi szó: szunyáta landsknecht 14.
 Reininger Simon 29. 32. 37.
 Reinmann kap. svéd követ 242.
 245. 247. 252. 256.
 Reverend 526. 530. 532. 644.
 645. 669.
 Richelien 238.
 Riesenberga 233.
 Riverus 234.
 Róma 232.
 Rosály 41.
 Rosenburg ezredes 50.
 Roskoványi Kálmán 585. 587. 588.

Rottal 395.
 Rulici 230. 233. 234.

 Sachsen August reg. 89.
 Sax Schede dragonyos regiment 83.
 Sala Istvánné, varázsló 79.
 Salzburg ezredes 50.
 Sàngro à, gróf oberstwachmeister 81.
 Savoyi Eugén 98. 736.
 Schaffenberg tábornok 50.
 Schwendi 592.
 Sebessi Boldizsár 236.
 Segesvár 103. 104. 315.
 Segniei Boldizsár 390.
 Seher Péter Fülöp kap. 91.
 Senech báró à, parancsnok 82.
 Sengel 230. 231.
 Servien 60. 61. 76.
 Siegrath Péter Mórcaz kap. 91.
 Sikesd, teremi Miklós 124. 125.
 Skóczia 233. 234.
 Slibói Braniszló 109.
 Smitt Ignác hadnagy 81.
 Solymosi 94.
 Somkúty János 80.
 Somlyai Krisztina, Bánfy Péterné
 184.
 Sópia 49.
 Spanyolország 68. 206. 234. 235.
 238. 247.
 Stammer b. de, alezredes 83.
 Starhemberg tábornok 50. 746.
 Sterham ezredes 50.
 Stinaviai Orbán 102.
 Storber lovassági tábornok 50.
 Strassoldo tábornok 50.
 Sulyokok lekcsei 105. 107. 115.
 116. 117. 118.
 Svédország 62. 63. 64. 65. 66. 69.
 70. 71. 74. 75. 233. 234. 235.
 239. 242. 252.
 Szabó János 80.
 Szabó Keresztély, nagyenyedi 183.
 Szabolcsmegyei birtokok 106. 107.
 110. 114. 123. 124.

- Szakolyiak 123. 124.
 Szalánczy Gábor 183.
 Szamosujvár 28. 318.
 Szaniszló István 82. 90. 91. 96.,
 neje Szöcs Kata, Bálint leánya 96.
 Szaniszló Zsigmond 77., leánya
 Jutka 87. 89., Kató 89., fia
 Sámuel 97.
 Szász Anna varázsló 79.
 Szász hg 96.
 Szász választó 234.
 Szász-Sebes 81. 82. 182.
 Szászok 229.
 Szatmármegyei birtokok 111. 118.
 119. 123. 124. 591., tisztviselők
 113. 119.
 Száva Mihály 79.
 Szeben 89. 93. 102. 124. 201.
 314. 315. 316. 317. 318. 320.
 322. 323.
 Szeged 96.
 Szegedi Gergely 176. 177. 178.
 Szegedi István 81.
 Székely Antal 223. 589. 590.
 Székely Mihály, szentiványi 113.
 Székely Zsigmond 80.
 Székelyhid vára 30.
 Székelyek 229. 313.
 Székshalmi 95. —
 Szelindek 90.
 Szendrővára 105. 253.
 Szent-Gellérthegeye 51. 52. 53. 56.
 Szentgyörgy 78. 112.
 Szentgyörgyi család 125.
 Szentkirály 81.
 Szentkirályi Gyula 112.
 Szentlászló 84. 86.
 Szentmártoni 81.
 Szentmihályfalva. 81.
 Szent-Pál 92.
 Szentpáli Tamás 103. 230.
 Szentsimoni család 108.
 Szepesi Pál 48.
 Szepesiek 110. 112. 117.
 Szerdahelyiek 539—558.
 Szerémvármegyei birtokok 108.
 Szigetvár 13.
 Szigyártó Márton 80.
 Szilágymegye 30.
 Szilágyi András 84.
 Szindi Imre 103.
 Szobonya Pál 189.
 Szoboszlai 90.
 Szovátiak 110. 111.
 Szögyén 254.
 Sztancsiak 107. 109. 111.
 Sztánfalvi László 170.
 Sztropko vára 119.
 Szuhai Mátyás 48.
 Szulez ezredes 50.
 Szunyogi Mátyás 190.
 Taff ezredes 50.
 Tamásfalviak 106.
 Tarkői György 109.
 Tarsoly Péter 88.
 Tatár 48. 89. 204. 580.
 Tatár khán 87.
 Tatár szultán: Delgetgere 50. 51.
 Telegdi család 120.
 Teleki Mihály 315. 317. 323. 494.
 500. 520. 521. 529. 536. 650.
 673.
 Temesmegyei birtokok 104. 105.
 107.
 Teremi Péter 122.
 Thurzó Ferencz 217. 219. 220.
 222. 458. 595. 596.
 Tige báró 314. 315. 322.
 Tin ezredes 50.
 Tisza folyó 98. 203.
 Tiszamelléke 22.
 Tóhát 95.
 Toldalagi Jánosné 789.
 Toldo, b. de alezredes 84. 94.
 Tolnai 203.
 Tolvaj István 80. 92.
 Torda 77. 83. 93. 97. 98. 99.
 103. 104. 106. 112. 124. 310.
 311. 312. 314. 320. 321. 322.

Torda vármegye 96. 99. 113. 122.
124.
Toroczkai Mihály, Péter 77. 81. 83.
314., és István táb. 77. 83. 85.
313. 315. 317. 318., Judit 787.
Toroczkó 77. 78. 80. 83. 84. 95.
314. 321.
Torstenson 60. 61. 62. 63. 64. 66.
68. 72.
Tóth Miklós, szentannai 124.
Tótháza 79. 80.
Tököli Imre 47. 81. 526.
Tököliné 78.
Török 24. 33. 34. 59. 62. 73. 74.
90. 94. 96. 98. 230. 238. 241.
247. 251. 257. 446. 523. 533.
573. 588. 591. 624. 637. 641.
Török császár 36. 40. 42. 45. 46.
65. 67. 69. 71. 72. 224.

Török férfiak.

Abdim pasa Anatoliából 50.
Ali csauz, budai tolmács 250.
Amhet szófnai pasa 49.
Bajrán aga 52.
Begler bég, boszniai pasa 372.
Bekir aga, jancsár kapitány Budán
54.
Bekir Hárcezide, jancsárok élés-
mestere Budán 54.
Bektás aga 439.
Bey pasa Aleppóból 50.
Budai vezér 248. 249. 250.
Bulug pasa (vagy Pas Pulug budai
pasa) 50. 52.
Csauz pasa 40. 41. 42. 43. 44.
45. 46. 56.
Cserkes Amhet anatóliai pasa 50.
55.
Egri pasa 50. 56. 57. 58.
Egri török 48.
Erczek pasa 50.
Fővezér 36. 39. 40. 42. 43. 44. 87.
Fővezér tihája 38. 39. 40. 42. 43.
44. 45.

Haszán aga, török miniszter 52.
Haszán pasa 376.
Ibrahim aga 55.
Ibrahim, budai főpasa 50. 51. 52.
54. 55. 56. 57.
Jenei pasa 30.
Kara Amhet pasa, főtiszt Budán
50. 51. 52. 53. 54.
Kazul pasa 591.
Mammuth román császár 405.
Memhet Oda pasa 55.
Musztapha aga 52.
Musztapha pasa 49.
Nusztos csauz 46.
Oszmán aleppói pasa 49.
Oszmán boszniai pasa 49. 50. 56.
Szeidi Olu Amhet tömösvári pasa
50. 51.
Szerdár 49. 50. 51. 52. 56.
Szinán pasa 372.
Szolnoki török 48.
Tömösvári pasa 50. 603.
Váradai pasa 30.
Váradai török 48.
Tövis 82.
Traun ezredes 50.
Trauzner Boldizsár 82.
Trencsén 185.
Truchsess reg. és tisztikara 91.
Truchsess Veit Henrik liber baro
de Westhausen tábornok 91.
Turenne 238.
Túriak 43. 103.
Udvarhely 103.
Udvarhelyi Mihály 399.
Udvarhelyszék 103. 104. 110.
315.
Ujfalusiak 102.
Ujfalussy Gergely 187. 618. 625.
Ujhely 791.
Ujlak 731.
Ujlaki Erzsébet 82.
Usz István 576.
Uzon 112.

- Vác 50. 51.
 Vág folyó 47. 48.
 Vajda Istvánné, Zságori Borbála, beldi 98.
 Vajdaszeg 91.
 Valkaiak 114.
 Valkó vára 30. 732.
 Valkóvármegyei birtokok 105. 116. 117. 118.
 Vallis ezredes 50.
 Ványai 203.
 Várad 30. 47. 48. 49. 59. 254.
 Váraljafalu 110.
 Varázslónők 79.
 Várfalva 78. 86.
 Várna 104.
 Varsó 227. 228. 574. 649. 673.
 Vásárhelyi Péter 183.
 Vaszil, tolmács (terdsemán) 38. 39. 40. 43.
 Vay Ádám 494.
 Vay László 316.
 Véczeiek 103.
 Végrendeletek 545. 558.
 Velence 64. 71. 239. 615.
 Veliszký 232.
 Vér György 95.
 Verebély 253.
 Veres János 82.
 Veresek, farnasiak 106. 113.
 Veresmarti 235.
 Vesselényi Ferencz 243. 439. 526. 615.
 Veteráni tábornok 78. 81. 92. 93. 94.
 Viard Péter József supr. vig. praef. 91.
 Vida István 79. 85.
 Vincze, váci püspök 109. 110.
 Vingárt 110.
 Visegrád 50.
 Viszlavszky 233.
 Viszocsányi János 185.
 Vitézek, bikali és tamásfalviak 113.
 Vizaknai Miklós 102. 103. 112. 114.
 Volhynia 237.
 Vrániak 113. 114.
 Wittemberga 176. 178.
 Zajzon Sámuel 80.
 Zalányi Sámuel 82. 607.
 Zaluzsky János 188.
 Zamoisky lengyel főkanzellár 38.
 Zaránd (másképp Czuredorf) 107.
 Zay Ferencz 216. 219. 222. 459. 461. 470. 577. 578. 579. 581. 586. 591. 592. 593.
 Zborovszky Márton 225. 227. 459. 581.
 Zemplénmegyei birtokok 107.
 Zemplénmegye 203.
 Zenta 98.
 Zierlich Ferencz hadnagy 81.
 Zömlini Gábor deák okirathamisító 104. 119.
 Zrinyi Miklós 13. 204. 206. 207. 258.
 Zsámbokiak 105. 115. 116. 117. 118.
 Zsigmond király 12. 106.
 Zsigmond lengyel király 456. 459. 461. 462. 463. 578.
 Zsuki Benedek 113. — Mihály 103. 116. — Ábrahám 112.

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

1890-diki ÉVFOLYAM.

ELSŐ FÜZET. (JANUÁR—MÁRCZIUS.)

BOLTI ÁRA 1 frt 30 kr.

BUDAPEST, 1890.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA

HORNÝÁNSZKY VIKTOR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

TARTALOM.

Lap.

Zrinyi ismeretlen munkája. Közli: **Kanyaró Ferencz** I

Naplók és emlékiratok a XVII-ik századból:

1. Paskó Kristóf emlékirata 1668. 25

2. Apáczai Tamás 1671-iki portai követsége 38

3. Jelentés az 1672-iki mozgalomról 46

4. Köleséry Sámuel naplója. Közli: **Szilágyi S.** 48

Budavár 1684-iki ostroma. Közli: **Szádeczky Lajos**. . . . 49

I. Rákóczy György. összeköttetése Lengyelországgal. II-ik közl.
Közli: **Gergely S.** 59

Szaniszló Zsigmond naplója. IV. közl. Közli: **Torma Károly** . . 77

Az Erd. Muzeum Oklevelei. III. közl. Közli: **Szabó Károly** . . . 102

Az Erd. Káptalan Levéltára. III. közl. Közli: **Beke Antal** . . . 130

Adalékok a kenézek intézményéhez. Közli: **Lehoczky Tivadar** . . 155

Művelődéstörténeti adatok.

Kálmáncsehy Márton életéhez. Közli: ifj. **Kemény Lajos** 174

Adatok a nagy-enyedi ref. főiskola történetéhez. Közli: **B. S.** . . . 179

Bogády András testamentuma. Közli: **Szerémi** 185

Szunyogi Mátyás regézi várnagy instructioja. Közli: **Komáromy András** 190

Vegyes közlések.

A Kürthy család levéltárából. Közli: **Pettkő Béla** 195

Probatio Calami. Közli: ifj. **Kemény Lajos** 196

Huszár Gál életéhez. Közli: u. ő 197

Potlák. Közli: u. ő 199

Két magyar levél. Közli: u. ő 200

Czeglédy életéhez. Közli: u. ő 200

Frank Bálint kinevezése. Közli: **Sz. S.** 201

Comenius ismeretlen munkája. Közli: u. ő 202

Zrinyi két levele. Közli: u. ő 204

Az adó beszolgáltatás történetéhez. Közli: u. ő 208

A „TÖRTÉNELMI TÁR”

minden évfolyamához díszes bekötőtáblák rendelhetők meg, **börháttal** és **vászonnal** borítva díszes aranyozással ellátva 80 kron. — Ily táblák külföldön már rég szokásosak és csak nagyban gyártás mellett adhatók ily olcsó áron. E táblákba a bekötést minden vidéki könyvkötő is eszközölheti. Megrendelések postautalvány vagy utánvétel mellett csakis alulirotnál történhetnek.

Hirhäger Károly

könyvkötőnél (Budapest, Árpád-utca.)

Szives felhivás.

A Történelmi Társula tagjai s a Tört. Tár olvasói figyelmét felhívjuk Kolozsvár Történetére. A magyar történet tüzetes művelői és áldozó barátai társulatunkban s folyóiratához vannak csoportosulva, a kiket e könyv legközelebből s hivatásszerűleg érdekel. Tárgya ugyan specialis, de a régi Erdély multjába mélyen belévág; s míg a városnak, mint főtárgynak politikai, ipar- és kereskedelemügyi s közművelődési egyetemes történetét részletesen s lelkiismeretes gondnal feldolgozva áttekinthető összképben tárja az olvasó elé, egyszersmind Erdély multja megismertetésének mintegy keretét s hozzá az alapvonásokat is megadja. Jakab Elek műve bámulatos anyagkészletből van alkotva. Ipjának, a híres anyaggyűjtő Mike Sándornak negyven évi munkája gyümölcsét kapta meg e célra, s maga 25 évig gyűjtött és dolgozott az ő elismert hazafis szellemében. A lélekfárasztó becses munka megérdemli a méltánylást. Biztató lenne hasouló monographiakon s más komoly és nagy műveken dolgozó íróinkra és tudósainkra nézve, ha a magyar történetirodalom barátai, a felsőbb tanintézetek, casinók és olvasó-egyesületek az érdemes szerző ezen legnagyobb és hihetően utolsó művét megszereznék. Ez ránézve nagy anyagi segély s fényes erkölcsi elégtétel lenne. Az öt kötetből és két rajzfüzetből összesen 212 nagy 8-adrét ívből is 200-nál több rajzból álló egész mű ára 25 forint, csak az 1888-ban megjelent befejező három kötet és egy rajzfüzet 15 forint. Mint komoly tudományszeretettel irt s irodalmunkban kitünő helyet elfoglaló művet melegen ajánljuk olvasóink s társulatunk tagjai pártoló részvételébe.

A példányok megrendelhetők Döbrentey-utca 6. sz.

BR. RADVÁNSZKY BÉLA

Házi Történelmünk Emlékei. I. kötete:

BETHLEN GÁBOR UDVARTARTÁSA

4 frt bolti ár helyett 2 frt 40 kr.

A gr. Zichy család oklevéltárának V. kötete megjelent s tagtársaink 4 frt bolti ár helyett 2 friért rendelhetik meg a titkárságnál.

A Gróf Zichy Család Okmánytára.

I—V kötet. Ára kötetenként 2 frt.

Az 5 kötet ára együtt 9 frt.

BALASSA BÁLINT KÖLTEMÉNYEI,

Szerkeszti és jegyzetekkel s bevezetéssel ellátta

SZILÁDY ÁRON.

Budapest, 1879. Ára 5 frt.

a Magyar Történelmi Társulat érdekében.

A »Magyar Történelmi Társulat« 1890-ben fenállása XXIV-ik évébe lép. Feladata egyfelől a magyar történetírás kútfojt felkutatni, másfelől a nemzeti történetírásnak művelése s a magyar történeti tudománynak irodalmi és társadalmi úton való terjesztése. Forrás-kiadásain kívül jelenleg három folyóirattal rendelkezik:

I. A SZÁZADOK

Megjelenik minden hónap 15-dikén (aug. és sept. kivételével) hat íven, tehát évenként tíz füzetben hatvan íven. Tartalmát értekezések, tanulmányok, kisebb monographiák képezik, melyek mind eredeti forrás-tanulmányon alapúlnak, de a nagy közönség által is élvezhető módon vannak feldolgozva; apróbb közlések, egyes kisebb történelmi epizódok; történeti munkák ismertetése, bírálata s tárcza, mely a történetirodalmi mozgalmakkal ismerteti meg az olvasót.

A Századokat a társulat tagjai 5 frtnyi évi tagdíj fejében kapja. A tagdíj Balthazár Béla társulati pénztárnokhoz küldendő. (Erzsébet-tér 9.)

II. A TÖRTÉNELMI TÁR

Megjelenik minden negyedévben 12—13 íves füzetben, félig feldolgozott forrás-tanulmányokat, magyar történelmi levelezéseket, kisebb naplőkat és forrás-munkákat, művelődéstörténeti adatokat stb. tartalmaz.

A Történelmi Tárt a társulat tagjai 2 ft 80 kr kedvezményi áron kapják. Ez összeg Balthazár Béla társ. pénztárnokhoz küldendő. (Erzsébet-tér 9.)

III. MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉLETRAJZOK

Az 1890-ik folyama Mátyás király és Bethlen Gábor élet-rajzát hozandja.

A Társulat tagjai 5 frt kedvezményi áron kaphatják, mely összeg a Franklin-társulathoz küldendő. (Nem tagok könyvtáruai uton 8 frttal fizethetnek elő.)

A társulat legújabb kiadványa, Br. Radvánszky Béla műve:

„HÁZI TÖRTÉNELMÜNK EMLÉKEI“

melynek első osztálya I. kötete Bethlen Gábor fejedelem udvartartását és számadás könyveit tartalmazza. E nagybecsű vállalat hivatva van hazánk művelődéstörténetére egészen új világot deríteni. Társulatunk tagjai a megjelent (27 ny. ívnyi) I. kötetet 4 frt bolti ár helyett 2 frt 40 krért rendelhetik meg a titkárnál (Budapest, Egyetemi könyvtár).

A M. Tört. Társulatnak minden művelt honfi és honleány tagjává lehet, ki ez iránti szándékát vagy a pénztárnoknál vagy a titkárnál jelenti. Egy évi tagdíj a rendes tagok számára 5 frt.

Alapító taggá lehet az, ki egyszer-mindenkorra száz frtot befizet: s ez a Századokat kapja. A ki kétszáz frtot alapít, az a Századokat, Történelmi Tárt s Magyar Történeti Eletrajzokat s esetleg a Társulat más kiadványait kapja az alapítvány fejében.

Szilágyi Sándor,

a Magyar Történelmi Társulat titkára.

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

1890-diki ÉVFOLYAM.

MÁSODIK FÜZET. (ÁPRILIS—JUNIUS.)

BOLTI ÁRA 1 frt 30 kr.

BUDAPEST, 1890.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

HORNÝÁNSZKY VIKTOR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

TARTALOM.

Lap.

Levelek Heraclides Jakab moldvai vajda és Zay Ferencz kassai főkapitány összeköttetéseinek történetéhez. Első közl. Közli: Thalóczy Lajos	209
Herczeg Rákóczy Zsigmond levelezése. Ötödik közl. Szilágyi S.	229
Zrinyi ismeretlen munkája. II. közl. Közli: Kanyaró Ferencz	261
Szaniszló Zsigmond naplói: V. közl. Közli: Torma Károly	307
Az erdélyi múzeum oklevelei. IV. közl. Közli: Szabó Károly	328
Az erdélyi káptalan levéltára. IV. közl. Közli: Beke Antal	360

Művelődéstörténeti adatok.

II. Lajos király kincseinek összeírása. Közli: B. S.	367
A gróf Draskovich család levéltárából. Közli: Szerémi.	370
Kassa fegyvertára a XVI. és XVII. században. Közli: ifj. Kemény L.	377

Vegyes közlések.

A hazai ipar történetéhez. Közli: ifj. Kemény Lajos	385
Henckl János életéhez. Közli: u. ő	385
A kassai egyház történetéhez. Közli: u. ő	388
A pataki templom történetéhez. Közli: u. ő	389
A pataki iskola történetéhez. Közli: u. ő	389
Bocskai halálát követő vallatásokból. Közli: u. ő	390
Az 1607-iki mozgalmak történetéhez. Közli: u. ő	391
Alvinczy Péter életéhez. Közli u. ő	392
Két levél Apafi Mihály uralkodása első éveiből. Közli: Sz. S.	393
Követjelentés 1662-ből.	394
A nagyszebeni nyomda történetéhez. Közli: b. s.	399
Cserey Mihály birtokügyben való protestatiója. Közli: b. s.	400

Orbán Balázs „Torda és Környéke“ című munkája megrendelhető Budapesten, Kerepesi-ut 11. sz. alatt a függetlenségi kör szolgája **Szabó János** nál füzve 4, kötve 5 frton. Vidéki megrendelők bérmentve kapják. Könyvkereskedők 20% kedvezményben részesülnek.

A „TÖRTÉNELMI TÁR“

minden évfolyamához díszes bekötőtáblák rendelhetők meg. **bőrháttal és vászonnal** borítva díszes aranyozással ellátva 80 kron. — Ily táblák külföldön már rég szokásosak és csak nagyban gyártás mellett adhatók ily olcsó áron. E táblákba a bekötést minden vidéki könyvkötő is eszközölheti. Megrendelések postautalvány vagy utánvétel mellett csakis alulírott-nál történhetnek.

Hirhäger Károly

könyvkötőnél (Budapest, Árpád-utca.)

A „Történelmi Tár“-ra előfizettek :

1890-re :

Barabás Sámuel	Emich Gusztáv	Dr. Mezei Sándor
Bartók Géza	Ifj. Hajós József	Nagy Gyula
Beke Antal	Dr. Hampel József	M. k. országos levéltár
Boncz Ödön	Horváth János ügyvéd	Pálffy Sándor
Budapesti II. ker. kir. egyet. főgymn.	Dr. Kammerer Ernő	Pfeifer Ferdinand
Budapesti VI. ker. áll. fő- reáliskola	Kilián Frigyes	Ráth György
Busbach Péter	Dr. Kohn Sámuel	Rostaházy Kálmán
Id. Conlegner Károly	Dr. Léderer Béla	Schwarcz Károly
Gr. Csáky László	Ludovica Akad. I. század p.	Somoskeőy Antal
Br. Döry József	Ludovica Akadémia	Id. Szinnyei József
	Dr. Marczali Henrik	Dr. Tagányi Károly
	Melczér István	Dr. Trauschenfels Jenő.

A Magyar Történelmi Társulat kiadásában megjelent könyvek,

a társulat tagjai által a titkári hivatalban (Budapest, Egyet. könyvtár) következő kedvezményi áron kaphatók :

Dr. RADVANSZKY BÉLA.

Házi Történelmünk Emlékei

I. kötete :

Bethlen Gábor udvartartása

4 frt bolti ár helyett 2 frt 40 kr.

A gr. Zichy család oklevéltáranak V. kötete megjelent s tagtársaink 4 frt bolti ár helyett 2 frtért rendelhetik meg a titkárságnál Budapest Egyetemi könyvtár.

A GRÓF ZICHY CSALÁD OKMÁNYTÁRA.

I—V. kötet.

Ára kötetenként 2 frt. — Az 5 kötet ára együtt 9 frt.

Balassa Bálint költeményei.

Szerkeszti és jegyzetekkel s bevezetésekkel ellátta

SZILÁDY ÁRON.

Budapest, 1879. Ára 5 forint.

BARTAL COMMENTÁRIJAI.

3 kötetben 5 forint helyett 2 forint 50 krnyi áron kaphatók.

A Magyar Történelmi Társulat Oklevéltára.

SZERKESZTETTÉK :

DEÁK FARKAS, NAGY IMRE és NAGY GYULA.

Ára tagok számára 2 forint, nem tagoknak 3 forint.

Felhívás

a Magyar Történelmi Társulat érdekében.

A »Magyar Történelmi Társulat« 1890-ben fennállása XXIV-ik évébe lépett. Feladata egyfelől a magyar történetírás kútfojt felkutatni, másfelől a nemzeti történetírásnak művelése s a magyar történeti tudományak irodalmi és társadalmi úton való terjesztése. Forrás-kiadásain kívül jelenleg három folyóirattal rendelkezik:

I. SZÁZADOK.

Megjelenik minden hónap 15-dikén (aug. és sept. kivételével) hat íven, tehát évenként tíz füzetben hatvan íven. Tartalmát értekezések, tanulmányok, kisebb monographiák képezik, melyek mind eredeti forrás-tanulmányon alapúlnak, de a nagy közönség által is élvezhető módon vannak feldolgozva; apróbb közlések, egyes kisebb történelmi epizódok; történeti munkák ismertetése, bírálata s tárcza, mely a történetirodalmi mozgalmakkal ismerteti meg az olvasót.

A Századokat a társulat minden tagja 5 frtnyi évi tagdíj fejében kapja. A tagdíj a titkári hivatalba Egyetemi könyvtár küldendő.

II. A TÖRTÉNELMI TÁR.

Megjelenik minden negyedévben 12—13 íves füzetben, félig feldolgozott forrás-tanulmányokat, magyar történelmi levelezéseket, kisebb naplókát és forrás-munkákat, művelődéstörténeti adatokat stb. tartalmaz.

A Történelmi Tárt a társulat tagjai 2 ft 80 kr kedvezményi áron kapják. Ez összeg a titkári hivatalba Budapest Egyetemi könyvtár küldendő.

III. MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉLETRAJZOK.

Az 1890-ik folyama Mátyás király és Bethlen Gábor életrajzát hozandja.

A Társulat tagjai 5 frt kedvezményi áron kaphatják, mely összeg a Franklin-Társulathoz küldendő. (Nem tagok könyvtáruki úton 8 frttal fizethetnek elő.)

A társulat legújabb kiadványa, Br. Radvánszky Béla műve:

„HÁZI TÖRTÉNELMÜNK EMLÉKEI“

melynek első osztálya I. kötete Bethlen Gábor fejedelem udvartartását és számadás könyveit tartalmazza. E nagybecsű vállalat hivatva van hazánk művelődéstörténetére egészen új világot deríteni. Társulatunk tagjai a megjelent (27 ny. ívnyi) I. kötetet 4 frt bolti ár helyett **2 frt 40 krért** rendelhetik meg a titkárnál (Budapest, Egyetemi könyvtár).

A M. Tört. Társulatnak minden művelt honfi és honleány tagjává lehet, ki ez iránti szándékát vagy a pénztárnoknál vagy a titkárnál jelenti. Egy évi tagdíj a rendes tagok számára 5 frt.

Alapító taggá lehet az, ki egyszer-mindenkorra száz frtot befizet: s ez a Századokat kapja. A ki kétszáz frtot alapít, az a Századokat, Történelmi Tárt s Magyar Történeti Eletrajzokat s esetleg a Társulat más kiadványait kapja az alapítvány fejében.

Szilágyi Sándor,

a Magyar Történelmi Társulat titkára.

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT

A M. TUD. AKADEÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

1890-diki ÉVFOLYAM.

HARMADIK FÜZET. (JULIUS—SZEPTEMBER.)

BOLTI ÁRA 1 frt 30 kr.

BUDAPEST, 1890.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA

HORNÝÁNSZKY VIKTOR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

TARTALOM.

	Lap.
Az utolsó erdélyi trónjelölt történetéhez. Közli: Thaly Kálmán . . .	401
Herczeg Rákóczy Zsigmond levelezése. Hatodik közl. Szilágyi S. . .	424
Levelek Heraclides Jakab moldvai vajda stb. Második közl. Thal- lóczy Lajos	456
Adalékok az oláh vajdák, oláh és orosz kenézek stb. Második közl. Lehoczky Tivadar	474
Szaniszló Zsigmond naplói. (1682—1711.) VI. közl. Torma Károly . . .	493
Oklevelek Teleki Mihály és a bujdosók diplomatiai stb. (1675— 1865.) Első közl.	511

Művelődéstörténeti adatok.

A Szerdahelyi család levéltárából. Közli: Szerémi	539
Bodó Ferencz magyar végrendelete 1517-ből. Közli: Barabás S. . .	558
Bethlen Gábor és István osztozásai. Közli: S. R.	560
Haller Gábor neveléséhez. Közli: S. R.	562
A kassai Szent-Erzsébet egyház inventariuma 1699-ből. Közli: ifj. Kemény Lajos	563

Vegyes közlések.

Adalék Csernel György 1634-iki lengyelországi követsége történe- téhez. Közli: S. R.	569
--	-----

**Társulatunk egyik tagja eladásra hirdetés czéljából a következő törté-
neti művek tajstromát küldte be hozzánk, mint a melyek könyvtárának má-
sodpéldányait képezik :**

Bonfini Histor. Pannon. decad. IV. et dimidia. Számos appendixszel. Bőrköt. . .	8 frt.
Palma. Notit. rerum Hung. I—III. köt. Bőrköt.	3 frt.
Bél M. Hungariae Prodromus. Bőrköt.	3 frt.
Jordánszky. Biographi S. Mart.	1 frt.
Kovachich. Formulae solenn. stili. Bőrköt. igen szép péld.	5 frt.
Turul. Herald. társ. közlönye; új, szép péld. I—V. foly. füzetekben	20 frt.
Magazin für Geschichte Siebenbürg. I. köt. (1—4. füz.)	2 frt.

Megrendelhetők **TOMANN JÓZSEF** urnál, Alsó-Rakonczán.

A „TÖRTÉNELMI TÁR“

minden évfolyamához díszes bekötőtáblák rendelhetők meg, bőrháttal és vászonnal borítva díszes aranyozással ellátva 80 kron. — Ily táblák külföldön már rég szokásosak és csak nagyban gyártás mellett adhatók ily olcsó áron. E táblákba a bekötést minden vidéki könyvkötő is eszközölheti. Megrendelések postautalvány vagy utánvétel mellett csakis alulirotnál történhetnek.

Hirhäger Károly

könyvkötőnél (Budapest, Árpád-utca.)

1890. június 24-ig a „Tört. Tár“ 1890. évfolyamára az előfizetést a titkári hivatalhoz beküldötték:

Balássy Ferencz	Hunfalvy Pál dr.	Reiner Zsigmond
Budapesti egyetemi olvasókör	Kemény Lajos ifj.	Selmeczbányai kir. kath. gymn.
Debreczeni János	Kugler Nep. János	Szádeczky Lajos
Frankl Antal	Lévay Renrik	Szathmári királyi kath. főgymn.
Frecskay János	Majláth Béla	Szegedi főreáliskola
Garam Jenő	Márki Sándor dr.	Széll Farkas
Grännenstein Béla	Mihályi János dr.	Szombathy Ignác
Győri kir. jogakadémia	Moczkovcsák Győző	Tolnay Gábor
Hajnik Imre dr.	Pál Károly	Torma Miklós
Hetényi Kálmán	Pettkó Béla	Zsilinszky Mihály.
Horváth Emil	Pólya Jakab dr.	
	Ráth Mór	

Balthazár Béla volt pénztárnokhoz befolyt de nem nyugtatványozott előfizetések a „Tört. Tárra“.

1890. évre.

Aldassy Antal	Imecs Fülöp Jákó	Nyitrai gymn. tan. könyvt.
Besztercebányai kir. gymn.	Ivánfy Ede	Pozsonyi kir. kath. gymn.
Chernel Ignác	Kanyaró Ferencz	Radvánszky Eéla br.
Csányi Ferencz	Káposztási Jusztián	Stessel József
Csornai premontrei könyvtár	Kassai áll. főreál	Szakolczai gymnasium
Eperjesi kir. gymnas.	Kolozsvári ref. coll. gymn.	Székelyudvarhelyi főreál
Eperjesi ev collegium	Komáromi kath. gymn.	Szentkirályi Kálmán
Firtinger Jakab	Lonovics József	Szentpéteri Sámuel
Gergely Samu	Losonc városi könyvtár	Szilágy-Somlyói kasinó
Győri áll. főreál	M.-Vásarhelyi ref. colleg.	Szmrecsányi Emil
Haynald bibornok	Milkovich Imre	Vagner József
Heyduk Ambrus	Munkácsi áll. gymnas.	Valkovszky Miklós
Horváth Bálint	Nalácz Ödön	Vértesaljai r. eh. Seregélyes
Horváth Jenő	Nagy-Körösi ref. gymnas.	Vertán Pál
Horváth Kristóf	könyvtár	Zilahi ref. tanárkar
	Nyitrai gymnasium	Zimmermann Ferencz.

A Magyar Történelmi Társulat kiadásában megjelent könyvek,

a társulat tagjai által a titkári hivatalban (Budapest, Egyet. könyvtár) következő kedvezményi áron kaphatók:

Dr. RADVANSZKY BÉLA.

Házi Történelmünk Emlékei

I. kötete:

Bethlen Gábor udvartartása

4 frt bolti ár helyett 2 frt 40 kr.

A gr. Zichy család oklevéltárának V. kötete megjelent s tagtársaink 4 frt bolti ár helyett 2 frtért rendelhetik meg a titkárságnál Budapest Egyetemi könyvtár.

A GRÓF ZICHY CSALÁD OKMÁNYTÁRA.

I—V. kötet.

Ára kötetenként 2 frt. — Az 5 kötet ára együtt 9 frt.

A Magyar Történelmi Társulat Oklevéltára.

SZERKESZTETTÉK:

DEÁK FARKAS, NAGY IMRE és NAGY GYULA.

Ára tagok számára 2 forint, nem tagoknak 3 forint

Felhívás

a Magyar Történelmi Társulat érdekében.

A »Magyar Történelmi Társulat« 1890-ben fennállása XXIV-ik évébe lépett. Feladata egyfelől a magyar történetírást kútfőit felkutatni, másfelől a nemzeti történetírásnak művelése s a magyar történeti tudománynak irodalmi és társadalmi úton való terjesztése. Forrás-kiadásain kívül jelenleg három folyóirattal rendelkezik:

I. SZÁZADOK.

Megjelenik minden hónap 15-dikén (aug. és sept. kivételével) hat íven, tehát évenként tíz füzetben hatvan íven. Tartalmát értekezések, tanulmányok, kisebb monographiák képezik, melyek mind eredeti forrástanulmányon alapúlnak, de a nagy közönség által is élvezhető módon vannak feldolgozva; apróbb közlések, egyes kisebb történelmi epizódok; történeti munkák ismertetése, bírálata s tárcza, mely a történetirodalmi mozgalmakkal ismerteti meg az olvasót.

A Századokat a társulat minden tagja 5 frtnyi évi tagdíj fejében kapja. A tagdíj a titkári hivatalba Egyetemi könyvtár küldendő.

II. A TÖRTÉNELMI TÁR.

Megjelenik minden negyedévben 12--13 íves füzetben, félig feldolgozott forrás-tanulmányokat, magyar történelmi levelezéseket, kisebb naplókát és forrás-munkákat, művelődéstörténeti adatokat stb. tartalmaz.

A Történelmi Tárt a társulat tagjai 2 ft 80 kr kedvezményi áron kapják. Ez összeg a titkári hivatalba Budapest Egyetemi könyvtár küldendő.

III. MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉLETRAJZOK.

Az 1890-ik folyama Mátyás király és Bethlen Gábor életrajzát hozandja.

A Társulat tagjai 5 frt kedvezményi áron kaphatják, mely összeg a Franklin-Társulathoz küldendő. (Nem tagok könyvtáruji úton 8 frttal fizethetnek elő.)

A társulat legújabb kiadványa, Br. Radvánszky Béla műve:

„HÁZI TÖRTÉNELMÜNK EMLÉKEI“

melynek első osztálya I. kötete Bethlen Gábor fejedelem udvartartását és számadás könyveit tartalmazza. E nagybecsű vállalat hivatva van hazánk művelődéstörténetére egészen új világot deríteni. Társulatunk tagjai a megjelent (27 ny. ívnyi) I. kötetet 4 frt bolti ár helyett **2 frt 40 krért** rendelhetik meg a titkárnál (Budapest, Egyetemi könyvtár).

A M. Tört. Társulatnak minden művelt honfi és honleány tagjává lehet, ki ez iránti szándékát vagy a pénztárnoknál vagy a titkárnál jelenti. Egy évi tagdíj a rendes tagok számára 5 frt.

Alapító taggá lehet az, ki egyszer-mindenkorra száz frtot befizet: s ez a Századokat kapja. A ki kétszáz frtot alapít, az a Századokat, Történelmi Tárt s Magyar Történeti Életrajzokat s esetleg a Társulat más kiadványait kapja az alapítvány fejében.

Szilágyi Sándor,

a Magyar Történelmi Társulat titkára.

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓÍRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

1890-diki ÉVFOLYAM.

NEGYEDIK FÜZET. (OKTÓBER—DECZEMBER.)

BOLTI ÁRA 1 frt 30 kr.

BUDAPEST, 1890.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

HORNÝÁNSZKY VIKTOR AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

TARTALOM.

	Lap.
Levellek Heraclides Jakab és Zay Ferencz történetéhez. III. bef. közl. Thallóczy Lajos	578
Herczeg Rákóczy Zsigmond levelezése. VII-dik közl. Szilágyi S.	597
Oklevelek Teleki Mihály és a bujdosók történetéhez. II. közl.	637
Szemelvények külföldi levéltárakból. Közli: Dr. Pastor	700
Az 1688-iki hadjárat és Belgrád ostroma. Közli: Göz százados	721
Szaniszló Zsigmond naplói. Közli: Torma Károly VII. közl.	757

Művelődéstörténeti adatok.

Az erszéngyártó czéh szabályzata 1561-ből Közli: ifj. Kemény L.	771
Szepességi árszabály 1610-ből. Közli: Weber Samu	773
Leltárak és összeírások. Közli: —i —n.	781
Tholdalaghy Jánosné végrendelete. Közli: —n.	787

Vegyes közlések.

A kassai tanügytörténetéhez. Közli: ifj. Kemény L.	790
Forgács Imre följegyzései. Közli: Sz. L.	795
Forgács Ádám téritvénye 1637-ből. Közli: Sz. L.	797
Bossányi Lőrincz kötlevele. Közli: Szerémi	799
Bossányi Sándor adóslevele. Közli: Szerémi	799
Gróf Rákóczy László levele 1659-ből. Közli: Szerémi	800

Társulatunk egyik tagja eladásra hirdetés céljából a következő történeti művek lajstromát küldte be hozzánk, mint a melyek könyvtárának másodpéldányait képezik:

Bonfini Histor. Pannon. decad. IV. et dimidia. Számos appendixszel. Bőrköt.	8 frt.
Palma. Notit. rerum Hung. I—III. köt. Bőrköt.	3 frt.
Bél M. Hungariae Prodromus. Bőrköt.	3 frt.
Jordánszky. Biographi S. Mart.	1 frt.
Kovachich. Formulae solenn. stili. Bőrköt. igen szép péld.	5 frt.
Turul. Herald. társ. közlönye; uj, szép péld. I—V. foly. füzetekben	20 frt.
Magazin für Geschichte Siebenbürg. I. köt. (1—4. füz.)	2 frt.

Megrendelhetők TOMANN JÓZSEF urnál, Alsó-Rakonczán.

A „TÖRTÉNELMI TÁR“

minden évfolyamához díszes bekötőtáblák rendelhetők meg, **bőrháttal és vászonnal** borítva díszes aranyozással ellátva 80 kron. — Ily táblák külföldön már rég szokásosak és csak nagyban gyártás mellett adhatók ily olcsó áron. E táblákba a bekötést minden vidéki könyvkötő is eszközölheti. Megrendelések postautalvány vagy utánvétel mellett csakis alulírott-nál történhetnek.

Hirhäger Károly

könyvkötőnél (Budapest, Árpád-utca.)

1890. jun. 24-től szept. 1-ig a „Tört. Társ.”-ra az előfizetést a titkári hivatalhoz beküldötték :

1887-re :

Budapesti kir. kath. egye-
temi főgymn.
Eszterházy hercegi könyv-
tár Kis-Martonban.
Hegedüs József.

1888-ra :

Budapesti kir. kath. egye-
temi főgymn.
Hegedüs József.

1889-re :

Barabás Sámuel.
Eszterházy hercegi könyv-
tár Kis-Martonban.
Hegedüs József.
Lehóczky Tivadar.
Dr. Tagányi Károly.

1890-re :

Dr. Csösz Imre.
Eszterházy hercegi könyv-
tár Kis-Martonban.
Halasi kaszinó.
Hegedüs József.

Hodinka Antal.
Iványi István.
Kaloecai Jézus-társ. colle-
giuma.
Köberl János.
Lehóczky Tivadar.
Molnár Ferencz.
Mosonmegyei »tört. és ré-
gészeti egyesület«.
Pozsonyi ag. hitv. lyceum.
Révay Vilmos.
Révész Kálmán.
Unitárius collegium tanári
kara Kolozsvártt.

A Magyar Történelmi Társulat kiadásában megjelent könyvek,
a társulat tagjai által a titkári hivatalban (Budapest, Egyet. könyvtár) következő ked-
vezményi áron kaphatók :

BARTAL COMMENTÁRJAI.

3 kötetben 5 forint helyett 2 forint 50 krnyi áron kaphatók.

Dr. RADVANSZKY BÉLA.

Házi Történelmünk Emlékei

I. kötet:

Bethlen Gábor udvartartása

4 frt bolti ár helyett 2 frt 40 kr.

A gr. Zichy család oklevéltárának V. kötete megjelent s tagtársaink 4 frt bolti ár helyett
2 frtért rendelhetik meg a titkárságnál Budapest Egyetemi könyvtár.

A GRÓF ZICHY CSALÁD OKMÁNYTÁRA.

I—V. kötet.

Ara kötetenként 2 frt. — Az 5 kötet ára együtt 9 frt.

A Magyar Történelmi Társulat Oklevéltára.

SZERKESZTETTÉK :

DEÁK FARKAS, NAGY IMRE és NAGY GYULA.

Ara tagok számára 2 forint, nem tagoknak 3 forint

Balassa Bálint költeményei.

Szerkeszti és jegyzetekkel s bevezetésekkel ellátta

SZILÁDY ÁRON.

Budapest, 1879. Ára 5 forint.

Felhívás

a Magyar Történelmi Társulat érdekében.

A »Magyar Történelmi Társulat« 1890-ben fennállása XXIV-ik évébe lépett. Feladata egyfelől a magyar történetírás kútfőit felkutatni, másfelől a nemzeti történetírásnak művelése s a magyar történeti tudománynak irodalmi és társadalmi úton való terjesztése. Forrás-kiadásain kívül jelenleg három folyóirattal rendelkezik:

I. SZÁZADOK.

Megjelenik minden hónap 15-dikén (aug. és sept. kivételével) hat íven, tehát évenként tíz füzetben hatvan íven. Tartalmát értekezések, tanulmányok, kisebb monographiák képezik, melyek mind eredeti forrás-tanulmányon alapúlnak, de a nagy közönség által is élvezhető módon vannak feldolgozva; apróbb közlések, egyes kisebb történelmi epizódok; történeti munkák ismertetése, bírálata s tárcza, mely a történetirodalmi mozgalmakkal ismerteti meg az olvasót.

A Századokat a társulat minden tagja 5 frtnyi évi tagdíj fejében kapja. A tagdíj a titkári hivatalba Egyetemi könyvtár küldendő.

II. A TÖRTÉNELMI TÁR.

Megjelenik minden negyedévben 12—13 íves füzetben, félig feldolgozott forrás-tanulmányokat, magyar történelmi levelezéseket, kisebb naplókat és forrás-munkákat, művelődéstörténeti adatokat stb. tartalmaz.

A Történelmi Tárt a társulat tagjai 2 ft 80 kr kedvezményi áron kapják. Ez összeg a titkári hivatalba Budapest Egyetemi könyvtár küldendő.

III. MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉLETRAJZOK.

Az 1890-ik folyama Mátyás király és Bethlen Gábor életrajzát hozandja.

A Társulat tagjai 5 frt kedvezményi áron kaphatják, mely összeg a Franklin-Társulathoz küldendő. (Nem tagok könyvtárusi úton 8 frttal fizethetnek elő.)

A társulat legújabb kiadványa, Br. Radvánszky Béla műve:

„HÁZI TÖRTÉNELMÜNK EMLÉKEI“

melynek első osztálya I. kötete Bethlen Gábor fejedelem udvartartását és számadás könyveit tartalmazza. E nagybecsű vállalat hivatva van hazánk művelődéstörténetére egészen új világot deríteni. Társulatunk tagjai a megjelent (27 ny. ívnyi) I. kötetet 4 frt bolti ár helyett 2 frt 40 krért rendelhetik meg a titkárnál (Budapest, Egyetemi könyvtár).

A M. Tört. Társulatnak minden mívelt honfi és honleány tagjává lehet, ki ez iránti szándékát vagy a pénztárnoknál vagy a titkárnál jelenti. Egy évi tagdíj a rendes tagok számára 5 frt.

Alapító taggá lehet az, ki egyszer-mindenkorra száz frtot befizet: s ez a Századokat kapja. A ki kétszáz frtot alapít, az a Századokat, Történelmi Tárt s Magyar Történeti Életrajzokat s esetleg a Társulat más kiadványait kapja az alapítvány fejében.

Szilágyi Sándor,

a Magyar Történelmi Társulat titkára.